UNIVERSAL
LIBRARY
OU-234073
UNIVERSAL
LIBRARY

به عون شافی مطلق شفا بخش امراض بیماران انس و جان

نادر کتاب جامع احکام طبیه از مفردات و علاج و تشریح و اصناف امراض و شرح تاثیرات ادویه مفرده مرکبه طبیعی که حکمای هند و یونانی نموده

معدن الشفا سکندر شاهی

از تصنیفات طبیب حاذق و حکیم متقن مرحوم زمان جالینوس دوران مشار الیه حکیم متعلقه بارگاه سلطان بهادر حکیم محمود خان بن حکیم ضیاء الدین مرحوم

در مطبع نامی منشی نول کشور به طبع متین مقبول جهان شد

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب موجود ہین شائقین کو فہرست مطول سے جو علحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال مین نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب طب زبان فارسی و کتب طب اردو و مجموعات علم وغیرہ کتب نایاب زمانہ و کتب احادیث و فقہ و اصول فقہ و عقائد و کلام و نعت وغیرہ کی کچھ کتابین ذیل مین درج کرتے ہین۔

کتب طب زبان فارسی

اکسیر اعظم۔ در چہار جلد یہ کتاب فن طب مین جامع کلیات و معالجات مولفہ محمد اعظم خان مخاطب بنائم جہان کہ جملہ کتب فن طب کو یکجا کر کے مجربات دازمودہ نسخے مندرج فرمائے۔

خلاصۃ التجارب۔ طب مجربات حکیم حلوینجان مدونہ و مرتبہ بقرابطر زبان جناب حکیم بہار الدولہ بہادر یہ اعلی درجہ طب کی کتاب ہے۔

مجربات اکبری۔ منشی تصنیف حکیم محمد اکبر خان عرف حکیم ارزانی۔

تکشیف الحکمت۔ حکیم محمد مسلم الدین خان کی تصنیف سے ہے قدردانی شائقان سے مکرر طبع ہوئی۔

کفایہ منصوری۔ مشہور کتاب معالجات و تشریح مین ہے

ضیا الابصار۔ فن طب مین تصنیف حکیم محمود خان صاحب کی۔

مجربات رضائی۔ معالجہ امراض ضعف باہ و مشانہ و کثرت مجامعت و فسخہائے مجربات ہر ایک مرض کے اسمین بہت لکھی ہین۔

دستور العلاج۔ نہایت صحت کے ساتھ طبع ہوئی ہے

میزان الطب۔ مع رسائل دیگر یہ مشہور ابتدا بورس کی کتاب ہے جو کہ قبل اسکے بہ تصحیح و تحشی تمام مطبع محمدی حاجی محمد حسین مرحوم مین طبع ہوئی تھی اوسی منقول عنہ سے بکتابت پاکیزہ طبع ہوئی۔

طب اکبر۔ تصنیف حکیم محمد اکبر ارزانی علم طب مین مستند کتاب ہے۔

مطب علوینجان۔ مجربات علوینجان کی ہر امراض کے لیے منتخب ہین۔

ملخص فصول بقراطی۔ مشہور کتاب علاً حکیم بقراط تلخیص و تالیف حکیم مولوی غلام حسنین صاحب سے ہے جنہون نے شرح اعجاز مسیحا تصنیف فرمائی ہے اور وہ اس مطبع مین سابق ازین طبع ہوئی ہے۔

مفرح القلوب۔ فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر عرف محمد ارزانی۔

عجالۂ نافعہ۔ تصنیف حکیم نامی محمد شریف خان دہلوی صاحب تصنیف علاج الامراض

ام العلاج۔ رسالہ غریب و عجالۂ عجیب

حاوی تراکیب ادویہ طبیہ تصنیف حکیم

امان احمد فیروز جنگ بن صابت خان

خانخانان عہد دولت نور الدین محمد جہانگیر

بادشاہ غازی یہ کتاب خاص طریقہ

ہر قسم معالجہ ہر قسم مرض مین مستند و

بکار ہے۔

طب یوسفی مشتمل بر رسالہ جات رسالۂ

نبض رسالۂ قارورہ رسالۂ ضرورۃ لطفا

یوسفی رسالہ ماکول و مشروب قصیدہ تحفظ

صحت بدن رسالہ سجزان مشہور کتاب ہر

و غریب۔ تصنیف حکیم صادق علینجان

ابن حکیم محمد شریف خان دہلوی مسافرون کو لیے

تدابیر معالجہ ہر موسم کی ضروری لکھی گئی ہین

مخزن الادویہ مع تحفۃ المومنین۔ فارسی

طب مین مشہور کتاب ہے۔

تراباذین قادری۔ فارسی تصنیف حکیم

محمد اکبر ارزانی مصنف طب اکبر و میزان الطب وغیرہ سے مشہور کتاب ہے۔

علاج الابدان۔ یہ کتاب فن طب مین نایاب ہے تالیف حضرت حکیم عبد الحق صاحب کی علاج امراض انسان کا خود انسان سے بنقل عبارت کتب معتبرہ ثابت کیا ہے۔

کنز الاسرار۔ تصنیف حکیم ہادی حسن صاحب مراد آبادی مسائل طب مین۔

سبح الحاذقت۔ علم طب کی کتاب۔

کامل الصنائع۔ مقالۂ اول و دوم تصنیف علی بن العباس سے بہت مشہور کتاب فن طب مین ہے۔

موجز۔ مشہور کتاب متن متین فن طب کی ہے۔

نفیسی شرح موجز۔ شرح حامل المتن

سطبوعہ مطبع نظامی

قانونچہ مع رسالۂ قبریہ۔ علم طب مین اعلے درجہ کی معتبر کتاب درسی ہے مطبوعہ مطبع کانپور۔

اقسرائی۔ یہ کتاب فن طب مین درسی معتبر مزید اعتبار کی ہے۔

ترجمہ خوارزم شاہی۔ اردو زبان عام فہم

اول یہ کتاب فارسی تھی مصنفہ حکیم اسمعیل بن حکیم حسن محمد احمد حسنی جرجانی یہ کتاب علم طب مین کلیات طب اور معالجات طب اور تشریح طب کو جامع و حاوی و مستند ہو بصرف زر خطیر از جانب مطبع حکیم محمد ہادی حسن خان صاحب نے فارسی سے اردو مین ترجمہ فرمایا اسکی دس جلدین مبسوط ہین۔

کتب طب اردو

زبدۃ الحکمت۔ تصنیف تمر علیصاحب ساکن متھرا اصول اربعہ کے روزمرہ چیزون کے کھانے کا بیان خوب ہے۔

مفید الاجسام۔ مع فوائد عجیبہ ہر قسم کے امراض کے نسخات مجرب مندرج ہین

سلطان الاعشاب۔ اسکی کوڑیون کی دوا قبضی کا کام کرتی ہے۔

مولوی محمد نور کریم مرحوم

زینت النخیل منظوم۔ فن معالجہ گھوڑون مین مع تصاویر۔

ترجمہ طب اکبر۔ اردو یہ ترجمہ تمام خوبی سے ہوا ہے ہر ایک مطالب دقیق کو ساتھ محاورہ زبان کے تحریر کیا ہے۔

قانون عشرت۔ مصنفہ حکیم عشرت حسین صاحب

تحفۃ الاطبا۔ تصنیف حکیم مشرف حسین صاحب خیر آبادی نہایت عمدہ ہے۔

تراباذین شفائی۔ فن حکمت مین نہایت عمدہ اور بمثل ترجمہ ہوا ہے۔

تراباذین دلکشائی۔ فارسی سے اردو مین نہایت عمدہ و مفید ہوا ہے

انیس الاطبا۔ اس کتاب مین علم طب

به عون ثانی مطلق شفا بخش امراض همیران انس و جان

نادر کتاب جامع جمیع احکام طبیه از مقدمات علاج و تشریح اعضاء و علامات مرض و شرح خاصیت ادویه مفرده و مرکبه بطبیق تجربه چکیمان هند و یونانی

معدن الشفا سکندر شاهی

از تصنیفات طبیب حاذق دوران اقرط از مان جالینوس دوران از شاهیر حکام مقربان بارگاه سلطان جنات سلیمان حکیم بهوه خان ابن حکیم خاص خان مرحوم

در مطبع نامی منشی نول کشور به طبع متین مقبول جهان شد

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد مر خداوندی را که بحکمت بالغه و قدرت کامله صاحبان بستر عدم و فنا را از دار و خانهٔ ایجاد و احیا رساده حیات جاودانی و مسکه حساس
کامرانی بخشید و با نفخهٔ سوانح مزاج امتزاج عناصر اربعه با غذیه خواص اشیاء حواس خمس قالب ضعیف هیئات و جسمان نحیف خلقت نوع بشر را
باصناف قوی و قدرت بهر مندی رسانید قادری که عروق نباضه و اعصاب فیاضه تن را دلیل بر صحت و علت بدن صحیح و علیل و تفسره سودا
و صفرا و حرارت و برودت جویا کلیل گرداند حکیمی که نسیم معطر بهار و شمیم معنبر گلذار را تریاق روح بیدلان اشجار گمارید و نسیم علیل نباتی را
در احیاء اموات بستانی آثار دم عیسی روحانی بخشید صانعی که بهنگام استقامت مزاج طبع عروق جهنده صبا و شمائین محرکه شمال را صفت عنداز
و گاه تراکم ظلام سودا در شب سیاه بقرص کافوری ماه سند فع گرداند و تحفهٔ تحیات و طرفه صلوة مر طبیب حاذق دین صاحب خطاب و مادر سلناک
الارحمة للعالمین احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم که بیماران امراض ضلالت و آزردگان اسقام غوایت را بدوا اعتدال صحت بخشید و
کوردلان حجره کفر و محجوبان کلبه شرک را بکحل جواهر دلالت و ارشاد بینا گردانید و بر یاران او که هر یک طبیب راه دین و راهنمای عالم یقین و عطار
حانوت دعوت و کحال دکان هدایت بودند بیضه داران مائدهٔ اهل شنیع و متسلیان سفرهٔ بطر و ضیع را که از سر سام غفلت و ماخولیا نخوت آبجوسے
باغریغ پیکار دانستندی کوارش صحت و شربت معرفت ایشان سودمند و نافع آمده رضوان الله علیهم اجمعین اما بعد چون در عهد دولت سلطان
السلاطین خلیفه رب العالمین کسرای عدل خضر فضل نوح دعوت موسی مکالمت مشرق آثار مراحم و مکارم سنی مورد فرات عوائد دعوات
همی خورشید آسمان سعدلت مدفلک احسان و خلاف و سایه نشین چتر حکومت اقالیم سبعه بالطول والعرض آئینه جمال انا جعلناک خلیفة فی الارض
منبع آفتاب آمال و امان خلق مهبط انوار کمال استحقاق فاحکم بین الناس بالحق واسطه قلاده صورت و مادهٔ صفدر مضاف احسن الخالقین و زیاده
مفخر تاج عنصر فلک نیلگون مرآة جمال اقبال فاذا هی طلعته هو فائم غالبون المتوکل علی الله الرحمان جلال الدنیا والدین والمظفر سکندر شاه
بن بهلول شاه السلطان خلد الله ملکه وسلطانه وابد علی العالمین عدله واحسانه ملکی که تیغ اقالیم کشای او مظهر شرائع مسلمانی ست و خسروی که ذهن

خدا را جاوی خواجب سپاسیست رعیت نوازی که در عالم بنسیم عدل و احسان او خزان نامرادی روی بفرار آورده هر طرفی علم و فضل از رونق شده و کرم و بذل مزاروا بی افزوده و فصحای روزگار و علمای کبار در هر علمی تصنیفها ساختند و در هر فنی فتحنا مهایر داختند **قصیده**

صد هزاران شکر کز تائید الطاف آله ... ملت دین حنیفی زنده گشت از فضل شاه ... مشعل حکمت چنان روشن شد از تسخیر جهان ... کآفتاب از نور آن خواهد ضیا هر صبحگاه

شه سلیمان فضل کسری عدل یوسف منظری ... بلکه صد کسر یش در دستم صفر دانند از سیاه ... گر نه اندیشت آدم این پسر هرگز بدی ... نامدی در شان او آنا سمان ثم احتباه

شه عطا پاشی خطا پوشی که از بهر شرف ... استران بر سینه اش مالند هر ساعت جباه ... گر زعدلش خنده کرده کبک بر بازش چنان ... کز زبانش رسته زد آتش بخاک چون دم روباه

بسکه ناسپاسان از ذلی کمال خویشتن ... خواهش از دل کرده گفتش کم بادا کس فواه ... بلکه کیوان پیر هندو بر سپهر هفتمین ... کرده است جاه و شرف از پاسبانش خم و خواه

کر لقوما حش معلم گشت ذوالقرنین را ... صد لقوما حش شاگردان شیخ چسته پناه ... ور بلیناس ازلی جادو شد شاگرد زن ... صحت عاجل بیابند و مرض گردد تباه

تیغ هندی گر بدست آرد تغلب کافران ... نطفه از اصلاب ایران نی عدم جوید پناه ... التفاتی گر کند سوی مریضان جهان ... جمله شاهان دست خود مالند از غبن جباه

وانگه بین قهر نگارد بانس و جان همه ... اعتدال خلط خشک و بلغم آید چو گاه ... ور سیاه و معرکه افراز د از بحر عدو ... شاهر انیز از کرامات ست یقیوم الله

و بخشکان جهان تشخیص شخصی بهر موت ... کرده از بوسیدن خاک درش یابد حیاه ... گر چه عیسی معجزه نمود خلقان زنده کرد ... گر چه شاه از ارث شد علمست بدنمیش گواه

زحمت صفرا و سودا از عدالش شد فتور ... مهر و مه سودا و صفرا گشته زان شبنم بخار ... این کمالات شه از مبدا خلقت ذاتیست ... ذات او بادا همیشه نور بخش مهر و ماه

چون بنی آدم تمام از آسمان آغاز کار ... کی تند هیئت آتا مشتری در اهل جاه ... تا که مهر و ماه سیارند در گردش جهان ... ذات او بادا همیشه نور بخش مهر و ماه

بنابرین بنده درگاه شهنشاه جهان پناه بهوه بن خواجه خان که از کرم شامل و لطف کامل این شاه زمان و نواخته درگاه رحمان تربیت یافته و از نوازش او بفضل و علم پرداخته و خوشنودی درگاه او سرخروئی کونین دانسته و شروع بهیچ امری از امور دنیوی و اخروی بی استرضای آن فلک جلال و خلیفه صاحب کمال ندانسته بعد از چند بر و استخارت و تامل و استشارت روی بدان بارگاه آورده و عرض داشته که چون خلاصه ایجاد بشر دو چیز است معاش و معاد یعنی در دنیا زندگانی بر قانون شریعت کردن و بدل طلب جای بازگشت خود نمودن و این دو چیز مربوط بصحت بدن ست پس ظاهر و باهر گشت که اهم مهمات و اوجب مطلوبات علم طب ست و بحسب تجارب معلوم شده که حکمت یونان مناسب و ملائم امزجه مردم دیار هندی آید و موافق آب و هوا و این بلاد نی گراید و چون اسامی ادویه بزبان فارس و یونان مستور ست حقیقت آن در ان ولایت معلوم نمیگردد و اکثر آن یافته هم نمیشود پس ضرورت گشت تتبع کتب حکما هند که چون مقنا طیس ست بر آهن استقام ابنیه و فساد امزجه را لیکن از کتب حکما هند که چون هیچ یکی محتوی نیست مر جمیع احکام طبیه را و هیچ کدام از یکدیگر مستغنی نه و با وجود این بزبان غیر فصیح و ادا غیر ملیح مودی گشته التماس این خدمتگار کمینه آنست که چون این وضع فضله خوان موائد و الفاظ حکمت وعوائد از ان بارگاه یافته و بتلامذان نشافته فلک مخاطب که مجموعه در علم طب بتر جمه فارسی کند هر چه برین بنده فرمان اعلی اصدار یابد فرض عین و عین فرض بر خود داند فرمان از بارگاه عالی صادر گشت بیت مصرع ای که دستت میرسد کاری بکن * و خلاصه جمیع احکام کتب طب حکما هند بزبان فارسی که املح الالسنه است ترجمه نگردان که موجب اجر موفور و ثناء نا محصور خواهد بود و با وجود تراکم عوائق و تلاطم علائق چون نفع آن شامل خاص و عام و وضع و شریف بود و باستر ضای مربی بر نفس خود نفعا للغیر مشقت اختیار نمود و این کتاب را از زبان هندی بزبان فارسی ترجمه نمود و بعضی الفاظ که در پارسی مصطلح نبود عین بزبان هندی ذکر کرد و بعضی آن به بیان شافی گفت و بعضی اگر چه در پارسی مصطلح بود بسبب ایضاح و تشریح بزبان هندی نیز ذکر کرده و از طب سشرت و حرکه دجاویکرت و بهوج و بهیده و مالکت و رس رتناکر و سعار نکدهر و نبکسین و چنتامن و ماد هوندان و چکردت و کیدت و طبهاء دیگر انچه معمول و مجرب بود خلاصه هر یک کشیده و درج کرده و چون این کتاب شامل جمیع احکام طبیه است **معدن الشفا سکندر شاهی** نفعا للعامی و الخاصی نام نهاده شد و شکر باری تعالی مقابل گردد و در سنه ثمان عشر و تسعمائة بر یک مقدمه و سه باب مرتب گردانیده شد مقدمه

در تعریف علم طب و شرف مبادی طب و بیان آن بر وجه احادیث و تفسیر **باب اول** در مقدمات علاج **باب دوم** در کیفیت خلقت انسان و تشریح اعضای آن **باب سوم** در بیان علامت مرض و علاج آن **مقدمه** و آن مشتمل بر دو مبحث ست **مبحث اول** در تعریف علم طب و شرف آن **بدانکه** علم طب علمی ست که بدان مردم قادر میشود بر نگهداشتن صحتی که حاصل ست و باز آوردن صحتی که زائل شده است و این علم را دو باز دست یکی خواندن دوم عمل کردن و آنکه علم خواند و عمل نداند مانند مرغی باشد که بیک بازو پریدن خواهد و آن چگونه تواند پرید پس مردم را باید که علم طب پیش استاد کامل بخواند و احکام طبی کلی بداند و از صحبت طبیب حاذق تجربه حاصل کند تا در طبی غلطی نخورد و این علم شریف ست بنابران که برارباب دانش و اصحاب بینش روشن و مبرهن ست که شرف علم و مکاسب بشرف موضوعات و ثاقب براهین و افضل غایات و مطالب ست و بسبب آن حکایت مذکوره شرف حاصل ست در علم طب اما شرف موضوع بسبب آنست که موضوع او بدن انسان ست و آن اشرف موالید و ارکان ست اما شرف بسبب غایت جهت آنست که مطلوب ازان حفظ صحت شخص انسان ست و ازالت مرض ازان و شک نیست که قیام دین و دنیا و نیل مرادات اولی و اخری انسان را بصحت بدن منوط و مربوط ست و بدفع علل و ازالت مرض مشروط و مضبوط ازین جهت پیغمبر علیه السلام علم ابدان را مقدم داشت بر علم ادیان بجهت آنکه ادیان قائم نمی شود مگر ببصحت ابدان و گفت العلم علمان علم الابدان و علم الادیان منقول ست از سیلف همین شان العلم علمان علم الطبیعة و علم الشریعة و لذا لک قال الحکماء المنافع نوعان خیر و لذة و لا یتم الانسان الوصول الیهما الا بالصحة لان اللذة حاصلة فی الدنیا و الخیر موجود فی الآخرة بمعنی لا یصل و اصل الیهما الا بفراغ البال و رفع الملال و کسب خیر الاعمال و کل ذالک موقوف علی صحة بدن الانسان و عموم احتیاج همه خلق بدان در هر حین و زمان از کمال تبیان حاجت نیاز دبیان قال علیه السلام خیر الناس من ینفع الناس الحدیث و الانفع ما لا یختص نفعه بانسان دون انسان و لا بزمان دون زمان بل یشمل طوائف البشر من سائر الملل و الادیان فی کل الاوقات و الاحیان و لهذا این علم اهم و اتم علوم لابدیه است در تمدد بقاء نوع انسان در جمیع اوان و مکان گفته اند چنانچه مصر جامع محتاجست بسلطان و مفتقرست بطبیب حاذق بالیقان و اما شرف این علم از حیثیت و ثاقت دلیل و برهان مستغنی ست ازبیان زیرا که اصول این فن مقررست بعضی بحسن و عیان و بعضی بتجربه و برهان و بعضی باخبار انبیا علیهم السلام و حکمائی که پرتو حکمت از مشکات نبوت اقتباس کردند بالهام و ظاهرست علمی که از مکتب خانه و علمناه من لدنا علما سبق گرفته باشد در مسالک آن کمترست اشواک و شکوک و غوایل اوهام قوله عز و جل کلوا و اشربوا و لا تسرفوا کلمه است جامع برای جمیع افراد انسان نافع و در اکثر امراض و استقام منهج و قال علیه السلام المعدة بیت الداء و الحمیة راس الدواء و البحث عن کل داء و قال و لا تموت القلوب الا بکثرة الطعام و الشراب فان القلب یموت بها کالزرع اذا کثر فیه الماء و قال الاکل فوق الشبعة حرام و قال الحکماء التخمة سقام و دیگر دلائل بسیارست که صناعت طب حکمتی ست وارد بنهج شریعت بعد آنکه منسوب ست بطبیعت یکی آنکه حق سبحانه و تعالی برای بعضی انبیاء علیهم السلام امر فرمود و تبرک استعمال ادویه در وقت حاجت و عرض امراض عتاب و اعتراض نمود چه حضرت موسی علیه السلام چون در وقت انخراف و سوء المزاج تناول دوا نمی نمود و رنگ مرض را بمصقل توکل می زدود حق جل و علا بر وی خطاب باعتاب فرمود اتریدان تبطل حکمتی بتوکلک علی من اودع المنافع فی بدائع الاعتاقر و قال نبینا علیه السلام ان الله لم یضع داء الا وضع له دواء غیر داء و احد و هو الهرم و حکمی این قضیه با سناد له ان نبیا من الانبیاء شکی الی الله من الضعف فاوحی الیه ان اطبخ اللحم باللبن و اکلهما فان القوة فیهما و قال اهل التحقیق الاصل لا یهتدی من الافعال المتعبة فی الآخرة کما لا یهتدی الی الادویة المفیدة للصحة فالعلم بها لا یحصل الا بالهام او باعلام من احده من الملک العلام کالانبیاء علیهم السلام پس از دلائل عقلیه و شواهد نقلیه مستفاد گشت که افضل ذخائر سعادات و اکمل مکاسب کمالات علم طب ست و چون اکتساب سعادات دینی و دنیاوی بران موقوف و حصول مرادات صوری و معنوی بدان معطوف ست لاجرم ثابت شد که اشرف علوم ست و انفع رسوم و صحت بدن از ان علوم و نفع اکمل مکاسب طبیب حاذق را از ان معصوم و هیچ وسیلتی انسان را برای وصول الی الله مثل این علم نیست که قائده

دنیی و در نیاوی و مان مندرج ست والله اعلم **مبحث دوم در مبادی طب** بدانکه در طب از شناختن انسان که محل مرض ست و مرض که ازالتش مقصود ست و دارو که سبب ازالت مرض ست و زمان که سبب حدوث و ازالت بعضی امراض ست و تاثیر علاج موقوف بران ست پس نیست اما انسان عبارت از مجموع بدن و روح انسانیست و این مجموع محل حدوث مرض ست زیرا که تنها بدن یا تنها روح قابلیت ندارد که در وی مرض حادث شود چون انسان خلاصهٔ حیوانات و اشرف مخلوقات بود بدین سبب در طب بیان امراض و علاج آن ذکر کرده شد باقی حیوانات چون تابع اند مذکور نگشتند اما مرض چیزی را گویند که چون در وجود انسان پیدا آید رنج رساند **سوال** یعنی چیزها اند که انسان را ازان رنج نمیرسد یا آنکه آنها را نیز مرض میگویند چنانکه کلمه و خواب و مانند آن **جواب** اگرچه اینها ظاهر رنج نمیرسانند اما در دل کراهیت ازین چیزها پیدا میشود و کراهیت دل رنج ست و خواب را اگرچه راحت گفته اند لیکن بسیاری آن موجب رنج ست و مرض بر چهار نوعست یکی آنکه بدنی غیر طبیعی دوم قلبی سوم بدنی طبیعی چهارم خارجی زیرا که مرض خالی نیست ازان که فاعل طبیعیست که آن را بهندی اکتنک گویند یا داخلی و آن بر سه نوع ست یکی قلبی که آن را مانس گویند دوم بدنی طبیعی که آنرا سوابهاوک گویند و سوم بدنی که آنرا سار برک گویند بدنی غیر طبیعی مرضیست که از خوردن و آشامیدن چیزهای مضر حاصل از بسیاری حرکت یا از افعال دیگر یا باد یا بلغم یا صفرا یا دو کان دو کان یا هر سه غالب آمده آنرا حادث گرداند چنانچه تپ و استسقا و بواسیر و سنگ مثانه و راجروگ و مانند آن و برای دفع امراض هادارو یکه باد و بلغم و صفرا را که باخلاط ثلثه معتبرند باسهال یا بقی یا استفراغ بیرون بکشند آنرا استسقا و دمن گویند یا دارویکه اخلاط ثلثه را باعتدال آرد و آنرا استسمن گویند یا دارویی که قی و اسهال را بازدارد و آنرا استمبن گویند یا طعام و شراب مناسب مرض دیده باید داد و طعام و شراب را اهار گویند و قلبی مرضیست که بر دل حادث شود چنانکه خوف و اندوه و حسد و غصه و مانند آن و بدنی طبیعی مرضیست که لازم طبیعت و تن آدمی میباشد چنانکه گرسنگی و تشنگی و خواب و مانند آن اگر مرضی ازین دو نوع اخیر بسبب غلبهٔ خلطی حادث شده باشد بدوا رد بدنی غیر طبیعی که ذکر افتاد دفع گرداند و اگر بسبب دیگر پیدا شده باشد بفعل بدنی چنانکه داون بکبس و عبادت کردن و زور و حرکت و مانند آن که آنرا بهندی کاتک گویند یا بقولی نافع چنانکه سخن خوش و شیرین و مانند آن که آنرا باچک گویند یا بفعلی قلبی چنانکه شفقت و محبت و مانند آن آنرا بهندی مانس گویند مناسب مرض دیده دفع باید کرد کایک و باچک و مانس هر یکی نوع اچارست و خارجی مرضیست که از رسیدن بر تن خارج مردم را حادث شود آن بر دو نوع ست یکی آنکه بر سیدن چیزی چنانکه زخم تیر و تیغ و آسیب دیو و پری و مانند آن حادث گردد برای دفع این علاج مرضی بدنی غیر طبیعی باید کرد دوم آنکه بر سیدن چیزی بر دل چنانکه سخن ناملایم و مانند آن حادث شود برای دفع این قولی یا فعلی که ذیل این بود باید کرد و هر یکی ازین چهار اقسام مرض بر سه نوع ست یکی آنکه بدوا زائل گردد که آنرا بهندی **ساده** گویند دوم آنکه بدوا زائل شود و به برگ دوا عود کند آنرا بهندی **جاب** گویند و سوم آنکه دوا پذیر نبود آنرا **اساده** گویند و طبیب را باید که درین مرضها تمیز کند و هر مرضیکه دوا پذیر بود آنرا بعلاج دفع گرداند و آنکه عود کند بسبب دفع آن مدام او و به خوردن فرماید و آنکه دوا پذیر نبود و درین را خبر کند تا غم آخرت بخورد و بدعا و صدقه مدد خواهد و دارو چیزیست که بسبب آن مرض زائل گردد و دارو که حصول آن از زمین ست بر دو گونه ست یکی آنکه بارادت خود بنبیدن نتواند و آن را **استهاور** نامند بر پنج نوع ست یکی درختانی که بغیر گل بار آرند چنانکه برو پاکر و گلر و انجیر و لرزان و مانند آن و آنرا **نبسپیت** گویند دوم درختانی که گل و بار هر دو آرند چنانکه نغرک و مانند آن و آن را **بریچه** نامند سوم بیل که قائم بر ساق نباشد چنانکه کدو و بزبه و مانند آن و آن را **بیروه** گویند چهارم آنکه بعد پختن بار ساقش تباه شود چنانکه بخو و گندم و مانند آن و آنرا **اوکهدی** گویند پنجم آنکه از زمین بیرون آید و آنرا **منو** نباشد چنانکه زرو نقره و مانند آن جواهر و نیپل و گندهک و هرتال و مانند آن سنگ و سفال و از چهار انواع اولی برگ و پوست و گل و بار و بیخ و صمغ و شیر برای علاج بکار آید و نوع پنجم بذابته برای علاج کار آید دوم آنکه باراوت خود حرکت کردن تواند و آنرا بهندی **چینگم** گویند و آن بر چهار نوع ست یکی آنکه از جم بیرون آید چنانکه آدمی و اسپ و سباع و مانند آن و آن را **اجراگ** نامند

دوم آنکه از بیضه بیرون آید چنانکه مرغ و ماهی و مار و مور و مانند آن آنرا بهندی اندچه گویند سوم آنکه بسبب گرمی پیدا آید چنانکه گوشت گرگ و کژدم و مانند آن و آنرا سیدچه گویند و چهارم آنکه از زمین بسببی جز گرمی پیدا آید چنانکه غوک و خراطین و مانند آن و آنرا اوبهج نامند و از جمیع اقسام این اخیره پوست و گوشت و ناخن و پشم و خون برای علاج کار آید و زمان نزد یک حکماء هند جوهریست قائم بذاته مجرد از ماده که همیشه موجود است و قابل عدم نیست و زمان بر سه قسم است ماضی و حال و مستقبل و چون زمان نزد یک ایشان تغیر و فنا ندارد ماضی و حالیت و استقبال حقیقة صفت آن نباشد بلکه این هر سه صفت حقیقة حاصل افعالی است که در زمان کرده میشود و تتبع افعال زمانرا بطریق مجاز ماضی و حال و استقبال آن مندو بسبب گردش و اختلاف اوضاع آفتاب زمان را روز و شب ماه و سال و فصل گویند بزیدن باد و نابزیدن آن و گرمی و سردی بتاب و سایه و شعاع ماهتاب و آفتاب و ابر و باران و مانند آن از تاثیر زمان ست و این چیزها باد و بلغم و تلخه را هریکی بهندی مسمی بدوکهه است جمع کنند کم و زیادت کرده زحمت پیدا آرند و دفع هم گردانند و برای دفع امراض چهار چیز دیگرست یکی دارو دوم آلت آهن سوم شوره چهارم داغ هریکی را ازین چهار چیز مناسب محل دیده در کار بندند و الله اعلم بالصواب **باب اول در مقدمات علاج** و این باب بهندی مسمی سوتر استهان ست و آن باب مشتمل بر سی و دو فصل ست **فصل اول در تربیه متعلم** بدانکه علم طب را از استاد حاذق تحصیل باید کرد و این فصل را بهندی پربهاکهنی نام ست بدانکه کسیکه کتابهای علم طب بخواند و چیزهائیکه در آن مذکور اند بهتر نشناسد کشتل الهار محمل اسفار او رشان او باشد و این علمی ست غامض تحصیل آن از استاد حاذق باید کرد از انکه دریافتن چیزهائی که درین علم می باید دانست بغیر از استاد حاذق مردم زیرک مشکل ست خاص کودکان را علی الخصوص دانستن بعضی اشیاء بغایت دشوار ست چنانچه درب درس و بیرج و تپاک و پربهاو و دوکهه و دهات و ملح آشی و مرم و شرا و اشنای و سنده و چیزهای که بدان حمل قرار گیرد و وسائل شود و طریق کشیدن آنچه در اندام خلیده باشد و مرض ساده و جاب و اساده درب عبارت ست از جوهر و در طب مقصود ازان ذات داروست درس عبارت ست از مزه بیرج عبارت ست از سردی و گرمی دارد تپاک عبارت ست از مزه که وقت هضم میشود پربهاو عبارت ست از قوتی که در داروست غیر چیزهای مذکوره چنانکه سندهی را اگر در گلوی تب زده به بندند بسبب قوتی که در روست تب زائل میشود و سندهی بذات خود درب ست و گرمی دهد که دافع باد و بلغم ست بیرج ست و مزه تیزوی که دافع بلغم ست رس ست و شیرینی که در وقت هضم وی پیدا شود و دافع تلخه باشد تپاک ست دوکهه عبارت ست از باد و بلغم و تلخه که درین کتاب مراد از اخلاط ثلثه اینها اند دهات هفت اند خلاصهٔ طعام که آنرا بهندی نیز رس گویند و خون و گوشت و چربی و استخوان و مغز استخوان و منی ملح عبارت ست از غایط اشی عبارت ست از جایها باد و بلغم و تلخه و جز آن و مرم جای خطرناک و نازک را گویند و شرا رگها را گویند و اشنای رانا مندسنده عبارت ست از بندهای استخوان و جز آن اشیائی که بدان حمل قرار گیرد و وسائل شود و طریق کشیدن آنچه در اندام خلیده باشد در محل آنها ذکر خواهد افتاد و مرض ساده و جاب و اساده در مقدمه گذشته است **فصل دوم در بیان مراتب علاج و آنچه تعلق بتدبیر شگاف و مانند آن دارد** این فصل را بهندی اکردوبهر دینه نام ست بدانکه علاج بر سه مرتبه است و آنچه مریض را اولا علاج کنند مرتبه اول نامند و آنرا پورب کرم گویند و آنچه با وسط کار بندند مرتبه دوم ست و آنرا پردهان کرم گویند و آنچه آخر کنند مرتبه سوم ست و آنرا پشچات کرم گویند و مثال آنست که هر علتی که در دفع آن احتیاج سوی اسهال باشد پیش ازان شحم که آنرا باجن گویند بدهند مرتبه اولی ست بعد آن مسهل که بدهند مرتبه دوم است بعد آن طعام و جز آن که بدهند مرتبه سوم ست و بعضی گویند علاج کردن مرضی را که نشانی او معلوم کنند که حادث خواهد شد مرتبه اول ست که آنرا پورب کرم گویند و بعد حدوث مرض علاج کردن مرتبه دوم ست که آنرا پردهان کرم گویند و علاج کردن بعد دفع شدن مرض بدارو برای آنکه عود نکند مرتبه سوم ست که آنرا پشچات کرم گویند و عمل که بعضی دست افزار کنند

تمام لفظ را چه ۱۲

و آنرا اشتر گویند بر هشت نوع ست یکی تمام بریده دور کردن چنانکه تمام بواسیر بریدن و آنرا چیدن نه گویند دوم شگاف کردن
چنانکه شگاف کردن دنبل و غیر آن و آنرا بهیدن نه گویند سوم خراشیدن و دو مثل آن و آنرا لیکهنن گویند چهارم سوراخ کردن چنانکه رگ زدن
و مانند آن و آنرا بیدهنن گویند پنجم تفحص کردن بآلت عمق بختگی و جراحت و مانند آن و آنرا ایکهنن گویند ششم کشیده بیرون آوردن سنگ شکسته
و جز آن و آنرا اهارجه گویند هفتم شپلیده کشیدن ریم و مانند آن و آنرا لسرابیه گویند هشتم دوختن جراحت، و مانند آن آنرا اسیبه گویند
و آلات طبیبی بسیار ست یکی ازان آلتی ست که آنرا اجنتر گویند چنانچه زبنور که بدان از جنس پیکان آنچه در تن خلیده باشد بکشند و یکی ازان
آلتی ست که آنرا اسستر گویند چنانچه استره که بدان شگاف کنند و موی بسترند و یکی ازان شوره است و یکی ازان آتش ست و یکی ازان
آلتی ست که آنرا استرسلاکا گویند چنانچه فی و مانند آن و یکی ازان آلتی ست که آنرا اسینگی گویند چنانچه سرون آهو و مانند آن و سوای اینها
آلات دیگر نیز هست چنانچه دیوچه و محلوج و جامه و ریسمان و برگ و شهد و روغن تورچربی و روغن کنجد و شیر و آب سرد و گرم و جوش داروها و دارو
که آنرا باب آس کرده باشند و پست مخلوط بشکر و باز بیزن و آوند هاز آهن و مس که بدان دارو پخته شود و طبیب را باید که اینهمه آلات مهیا گرداند
و طبیب مشفق و استوار کار و دلاور باید که در عمل شگاف و رخنه کردن خائف و لرزان نبود و آلات هر عمل چنان باید که از آن عمل بطریق خوب و نیک
حاصل شود چون خواهد که عمل شگاف کند در وقت سعد و نیک شروع کند و اول صدقه دهاند و مریض را طعام لطیف بخوراند و روی مریض سوی
غرب سازد و بگوید که مریض را چنان گیرند که پای دوست را اندام وقت شگاف کردن جنبانیدن نتواند و از محل خطرناک احتراز نماید و رگ پی
و بندگاه و استخوان احتراز نماید و از طرفی که موی اندام مائل بود ازان طرف شگاف کند و برحسب مقام شگاف پهناور یا ژرف یا عمیق چنانکه
ریم بیرون آید و شگاف به یکبار راندن آلت کند و چون از شگاف کردن یک محل تمام ریم بیرون نیاید هر محلی که برآمده و آماسیده به بندید
باز شگاف کند تا ریم بکلی بیرون آید و بختگی اگرچه بسیار و در عضو گوشت ور باشد زیادت از مقدار دو انگشت یا سه انگشت شگاف نکنند
و در محل ابرو دکله و جبین و زیر چشم و زیر لب و بیخ دندان و بغل و شکم و بندگاه ران شگاف پهناور کنند و نه دراز و اگر عکس آن کنند رگ پی بریده شود
و در دل بسیار پیدا آید و جراحت بزودی فراهم نیاید و در مقام آن مقام کرمهای افتند و در بعضی علل چنانچه گرانفتادن و یا مردن بچه در شکم
مادر که آنرا مور کرمجه گویند و بواسیر که آنرا ارشن گویند و علت شکم که آنرا اوررو گویند و سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند و علتی
که قریب دبر شود که آنرا بهگندر گویند و مرضهای دهن که آنرا مکهروگ گویند پیش از شگاف و داغ و جز آن طعام نخوراند و بعد از شگاف کردن
مریض را باب سرد استظهار بدهد و باز محلی که شگاف باشد شپلیده ریم بکشد بعده باب داروهای که ذکر خواهد افتاد جراحت را بشوید و بر آن
فتیله پشیز دارو گفته خواهد شد و بان دارو کنجد سیاه مقشر ساخته آسکنند و با شهد و روغن مخلوط ساخته بر فتیله سخت کرده درون جراحت
در آورند و بالای آن جراحت دارو ها که گفته خواهد شد آسکرده سخت کنند و بالای دارو جامه نرم دو تو کرده که نه چرب باشد و نه خشک نهند
و بالای آن پٹی بندند بعد ازان گوگل و عود و قیر و سرشف زرد و نمک سنگ و برگ نیم جمله را برابر گرفته و جوکوب کرده و با روغن مخلوط ساخته
دو و کنند تا دیو و جز آن نزدیک نیاید و در دکم گردد و مریض را در مقام محفوظ بدارند و طریق ماندن و نگاهداشتن مریض مذکور به تیمارداران
بگویند تا در محافظت او احتیاط نماید و طعام موافق بخوراند و بعد روز سوم پٹی بکشایند و اگر دوم روز پٹی بکشایند در دل بسیار شود و بعد از
مدتی دراز نیکو شود و گر مهار گوشت افتد و پٹی کشاده علت را فهم کند که از باد و بلغم یا تلخه است و فصل را نیز بشناسد و قوت مریض بدانند
بعده دارویی که مناسب آن زخمت باشد برای طلا کردن و بستن و سخت کردن فرماید و طعامی که موافق باشد خوردن دهند و تا آنکه درون
جراحت ریم مانده باشد بالای جراحت فراهم شدن ندهند زیرا که اگر ریم درون مانده باشد و دهان جراحت فراهم شود باندک عارضه
دوگمه زخم ترقیده شود و چون درون و برون صاف شده باشد دران وقت علاجی کند که جراحت مذکور فراهم آید و چون فراهم شده

تا آنکه جائی که تشنگی سخت نشود و درشت نشود از خوردن آنقدار که بدنهی آرد و از خوردن طعام و پیش از همضم طعام اجتناب اولی تر و از ندا از زور کردن و از سیاحت
کردن با عورت و از افراط خوشی و از زیادتی غضب و غصه و از بیداری خوف و اندوه و غم و بیداری شب و از خواب روز و دادن نزدیکی آتش و گرما و
آفتاب و از رفتن راه و از سواری اسپ جلد و مانند آن احتراز لازم دانند و آنکه بالا گفته شده است که پی از زخم و جراحت بعد از سوم روز که
بگشاید در سه فصل گفته اند یکی هیونت دوم سیسر و سوم بسنت و در سه فصل دیگر یکی کریکهم و دوم برکها و سوم سرد و درین فصل پی بعد دوم روز
بگشاید و هر مرضی که شتاب سرایت کند و مریض را هلاک سازد و آن را اپتانک گویند در علاج آن شتابی نماید و هیچ خانه آتش گرفته و الله
که تاخیر دران خوب نیست و به هر محلی که سبب تشنگی و جز آن مرد بسیار شود باید که ملتهی آس کرده و با روغن آمیخته و قدری نمکدم کرده دهان محل
استعمال کنند درد رفع شود و الله اعلم و احکم **فصل سوم در بیان شش مزه و فصول** و این فصل بهندی رت گویند رس در جا
و بدانکه صلاح و فساد مزه مبنی بر صلاح و فساد شش فصول است و حیات و موت حیوانات نیز از تاثیر آنست و زمان یکی ست بذات خود
از گردش آفتاب و ماهتاب سال و ماه روز و شب بحالت خود میشود و بمقدار پلک زدن یا حرف خوردگفتن را بزبان هندی نمکه گویند
و پانزده نمکه را کاستها و سی کاستها را کلا و سه کاستها را مهورت نامند و در روز و شب سی مهورت است و پانزده روز
نیمه ماه است و ماه بر دو قسم است یکی روشن و یکی تاریک و فصل را بزبان هندی رت نامند و فصل در اصطلاح حکمای هند دو ماه گرفته اند و فصول
شش اند و در اترلب آب گنک یعنی جانب شمال ابتدا فصول از ماگهه می شمارند ماگهه و پهاگن را سیسر و چیت و بیساکهه را بسنت و جیٹهه و اساڑه را
کریکهم و ساون و بهادون را برکها و کنوار و کاتک را سرد و اگهن و پوس را هیونت گویند و سه فصل را این میگویند و این دو اند
یکی جنوبی و آن برکها و سرد و هیونت ست زیرا که درین این آفتاب جانب جنوب میرود و درین سه فصل ماهتاب قوی میگردد و بسبب
مزه ها مزه ترشی نمکی و شیرینی را قوت میشود خاصة در فصل سرد ترشی و در برکها نمکی و در هیونت شیرینی قوی تر می شود و درین سه فصل حیوانات
نیز قوتے می افزایند شمالی و آن سیسر بسنت و کریکهم ست زیرا که درین این آفتاب سوی شمال میرود و درین سه فصل آفتاب با قوت
میشود و مزه تیز و تلخ و زمخت قوی تر میشود خاصة تلخ در سیسر و زمخت در بسنت و تیز در کریکهم قوی میگردند و قوت حیوان نقصان می یابد و بدانکه
زمین از تاثیر ماه سرد و تر میگردد و از تاثیر آفتاب گرم و خشک میشود و باد با عانت آفتاب و ماهتاب حیات هر شی را مدد میرساند و پنج سال را
بزبان هندی یک چک شمارند و هفته و ساعت و ماه و سال و روز و شب و چک بمثل چک کلال میگردد یکی می آید و دیگری میرود و بدین سبب
دهر را کال چکر میگویند طرف جنوب کنک ابتدا فصول از برکها می شمارند بهادون و کنوار را برکها کاتک و اگهن را سرد و پوس و ماگهه را
هیونت پهاگن و چیت را بسنت بیساکهه و جیٹهه را کریکهم اساڑه و ساون را پاورت سیسر گویند که در فصل برکها کیا هائیکه میرویند قوت نامیه
دران غالب باشد و آب باکه درت میشود و کاه و خاشاک و آب بی انتها در غلا ابر پیدا می آید و زمین تر میگردد و در وجود آدمی نیز تری غالب می شود
و سبب غلبه باد و تری گرسنگی مردم کم میشود و آب و طعام که خورده میشود دیر تر هضم میگردد و تخمه جمع میگردد و چون در فصل سرد باران کم می بارد
و زمین خشک شدن میگیرد و گرمی آفتاب ظهور می پذیرد و از تیزی شعاع آفتاب علتهای تخمه پیدا می آیند و گیاهای خام در فصل هیونت
پخته و قوی می شود و آبها صاف و چرب و گران می گردند و شعاع آفتاب کمی می پذیرد و سردی در تن آدمی غالب میشود در این وقت طعام
و آب که خورده میشود شیرین شده هضم میگردد و سبب گرانی و سردی آب و فصل در وجود آدمی بلغم جمع میشود و چون فصل بسنت می آید آفتاب
گرم میشود از گرمی آفتاب علتهای بلغمی پیدا می آیند در فصل کریکهم کیاها زرد و بسبک بی زور و خشک می گردد و در وجود آدمی نیز خشک گردد و آب نیز
خشک و سبک میشود دران وقت آنچه خورده و آشامیده میشود از علتهای خشک و آب سبک و جز آن باد در وجود آدمی جمع می آید و در وقت
برکها چون زمین تر می گردد و در وجود آدمی تر میشود و بادی که در وجود جمع شده بود بسبب تری زمین و وجود آدمی و باریدن باران و

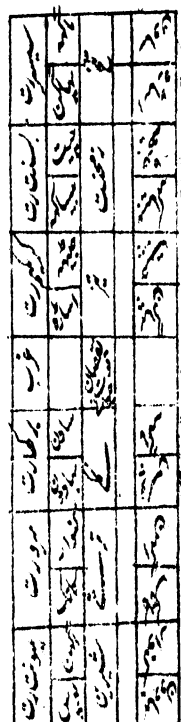

و دیدن او طباع بهر است کرد و اطلاعها را دی ظاهر میگردد و بغیر کیفیت مزاج شهان یا بود و بلغم و تغیر و بعضی فصول ظهور شدن و قلبه کردن آن در بعضی
فصول و ذکر کرده شد کیفیت علاج بجهت دفع غلبه اخلاط مذکوره بشیر یان خواهد افتاد و بعضی مرضها را تلخه در فصل هیونت سبب تاثیر آن
و مرضها بلغم در فصل گرمیکم سبب تاثیر آن و مرضها باد در فصل سرد سبب تاثیر آن میرود چنانچه بخش فصل مستمام سال است در شب و روز نیز
گفته اند زیرا که روز را سه حصه کرده اند اول بسبب که دران بلغم غلبه میکند دحصهٔ دوم گرمیکم که دران تلخه غلبه میکند حصهٔ سوم بیاورت که دران
باد غلبه میکند همچنین شب را نیز سه حصه کرده حصهٔ اول برکها که دران باد قوت میگیرد دحصهٔ دوم سرد که دران تلخه غالب میشود حصه سوم هیونت
که دران بلغم غالب می آید و خاصیتهای هر بخش فصل بشیر یان خواهد افتاد چون هر فصلے در خاصیت خود مستقیم باشد از خوردن علف آب و
گیاها و میوه ها می آن فصل قوت و افزونی عمر و تندرستی باشد و اگر فصل بر خاصیت خود نباشد چنانچه در سرد کال باران بنازد یا گرم بارد و در
زمستان یا تابستان گرمی و سردے نبود علف و آب و گیاها و میوه ها آن فصل معتبر باشد از نوشیدن و خوردن آن مرضها گوناگون پیدا
آیند و باو هلاک خلق ظاهر گردد و باید که در فصل بدانچه خلاف فصل نیک بدست آید بخورد و اختلاف و تغیر فصل از شامت گناهان مردم
پیدا میشود و گاه باشد که اگرچه فصل بر خاصیت خود و هوا بر مزاج خویش نیک باشد لیکن بسبب ظلم ظالمان و دعای بد زابدان و
از مزاحمت جنیان و عفریتیان نیز خلق را رنج و زحمت رسد و وقتی باشد که بوی گیاها زهرناک را باد در مشام خلق رساند از ان انواع
زحمت مردمان را پیدا آید چنانچه دمه و سرفه و تپ و درد سر وقتی و مانند آن و وقتی از نحوست ستارگان و قران اختران نحس رنجها
حاصل کردند و گاهے از شامت گناهان و از شامت خانه و از ناسازگاری زن و چهارپائی و جوکی و مراکب و جواهر انواع رنجها پیدا
میشوند چون این چیزها معلوم کرده باشد هر چیزی را که ناسازگار داند از ان احتراز نماید و بصدقه و دعا مدد خواهد و تلاوت کلام الله مشغول
شود و مهربانی بر خلق کند تا ازین بلاها نجات یابد **اکنون** خاصیت هر بخش فصل بتفصیل گفته می آید در **فصل هیونت** باد شمال
سرد و بوزد و خلا از بسیاری دود و گرد تاریک شود و صاف نماید و آفتاب دیده نشود و سردی باشد و بر سر آب برف بندد و زاغ و گرگ
و جاموش و بزوبیش و فیل مست و پرزور گردند و درخت سرو و لوده و برنگ و بناک شگوفه آرند و در **فصل بسر** قوت سردی
بسیار شود و باد تند وزد و باران ببارد و دیگر نشانهای فصل هیونت درین فصل نیز باشد و در فصل بسنت خلا صاف شود و بوستانها پاک
و زینت نماید و درخت نغرک و بوبسرے و آسوک و نیلوفر و مانند آن شگوفه آرند و بار گیرند و عندلیب مست گردد و با نواع روش آواز کند
و باد جنوب نرم وزد و در **فصل** گرمیکم خورشید گرم گردد و تیز تابد و باد نیرت یعنی گوشه که میان مغرب و جنوب بست خشک و تیز وزد و زمین
مثل تنور گرم گردد و طلب آبها کم شوند و زمین همچو سوخته نماید و پرندگان و آدمیان و گوسفندان و مانند آن بسبب تشنگی هر طرف بروند و بر گهای خشک
زیر درختان افتاده باشند و برگها نو پیدا آیند و در **فصل** برا ورت ابر از قوت باد غربی در خلا پیدا آید و سایه کند و صاعقه در خشد و
رعد آواز برآرد و باران باروز مین از رستنیها سبز گردد و گرمهای لعل یعنی بیرمبوتی هر طرفی پیدا آیند و درخت کدنب و سیب و کراو شالے
و کیوڑه و شگوفه آید و در **فصل** برکهالب آبها از قوت خود درختان که برکنارها باشد ببرانند و در آبگیرها نیلوفر شسے و قری شگوفه آرند
و بسبب بسیاری آب نشیب و فراز زمین معلوم نگردد و رستنیهای گوناگون برآید و بانگ رعد اندک شود و باران شب و روز ببارد و آفتاب
و ماهتاب و ستارگان بسبب ابر دیده نشوند و در **فصل** سرد آفتاب گرم شود و خلا صاف گردد و کرانهٔ آبگیرها جانوران آبی بر نشینند و گل نیلوفر
و نغنها باشد و زمین نشیب بماند و زمین فراز خشک گردد و دریاها نفه و مهر باد جیحون و کالنس و آسن شگوفه آرند اگر گشن فصل مذکور بر نیکن
باشد باید دانست که سال درست نشده و برعکس این باز گشت و بدیا بد شمرده و چون نشانهای برعکس باشند مرضهای قوی پیدا کرده
و سبب تلف عالم و عالم **فصل** چهارم در اصل تالیف مردمان خلیده از عنصر پنجگان و چگونگی که در وجود مانده باشد و در پیدا آرد که مهندسے

آنرا میل گویند بکشند و آن آلت را جنتر و بیاغتن و دیا جنتر برده اند و تمام این فصل بهتر بدانکه جنتر بر چند نوع است و اصل
همه آلات دست حکیم است زیرا که بغیر دست آلت کار کردن نتواند و حکیم قوی دل و دست آور باید تا کار حکمت خاطر خواه از دست
برآید و جمله آلات مذکوره بر شش نوع ست یکی سستک جنتر آن بست و چهار اندوه دوم سندس جنتر یعنی زنبور و آن چهار اندوه سوم
نال جنتر و آن نیز دو اند مانند برگ تار و چهارم ناری جنتر مانند ناژه و آن بست اند پنجم سلا کا جنتر مانند میل چشم و آن بست و شش اند
و ششم ایجنتر و آن بست و پنج اند و این آلتها مذکوره از آهن راست می باید کرد و اگر فی المثل آهن نباشد هر چه از جنس آهن باشد
ازان کنند و اگر این نیز دست ندهد از دندان فیل و یا سروان هر جانوری که دانند آلات مذکوره راست بکنانند و اشکال آلات
مذکوره بصورت روی جانوران درنده و پرنده باقسام گوناگون باید ساخت و بر طریقیکه در طب نبشته شده فهم کرده و از حکیم پرسیده
و آلات مذکوره دیده از دست استاد ماهر راست بکنانند و هر آلتی را از مقدار آن کم و بیش نکنند و دهن آلات تیز و صاف و شکلت
و گیرنده کنند و هر آلت که از ان سستک جنتر باشد مقدار شهره انگشت باید کرد و دهن آلات مذکوره مانند دهن حیوانات که ذکر کرده
میشود باید ساخت چنانکه دهن شیر شرزه و گرگ و یوز و خرس و ترک و گربه و شکال و مرگبار کهه و نیز باشکال منقار زاغ و سنبک
و بزه و کلم غ و کرکل و رمج و لوم و غلیواز و سبعنه و کرکس و کلنگ و بهنکراج و انجلیک و کرنا دو بهن و نند یکه باید کرد و جاهای متصل
شدن دو طرف آلت مذکور میخ که سرش مثل دانه عدس باشد بزنند جای گرفتن آن آلت کز کنند و سستک جنتر برای کشیدن میکان
و جز آن که در استخوان خلیده مانده باشد موضوع ست و سندس جنتر مقدار شانزده انگشت می باید و آن دو نوع ست یکی زنبور که
بمیخ بود مثل آلت آهنگران و دوم آنکه بغیر میخ ست مثل آلت زرگران انچه در گوشت و پوست و رگ و پی خلیده مانده باشد بدین آلت
بکشند و نال جنتر مقدار دوازده انگشت باید و آن نیز بر دو نوع ست یکی مانند تمام کلک ماهی مخصوص بود و اهل این صنعت که آن را
میدانند و این نوعی آلت را بزبان سنسکرت دو تال نامند و دوم بمثل نیم کلک ماهی مذکور باشد و آنرا یکتال نامند هر جنبکه در گوش و
بینی و رگ خلیده باشد ازان کشند و ناری جنتر که بست نوع ست یعنی آنرا یکطرف دهن باشد و یعنی را دو طرف هر چه در رگها خلیده
باشد ازان بکشند و رهم و جز آن را معلوم کرده مکیده بکشند و پری آلت مذکور بمقداری باید ساخت که در سوراخ رگ در آید و دندانه
آنمقدار مناسب عمل باید کرد و آلات یعنی علتهای چنانچه مهکندر و بواسیر و زیادتی غایه و علتهای شکم و مانند آن چون سینکی و کلدوی
تلخ یعنی فوبزی که بدان خون کشیده میشود بیشتر گفته خواهد شد و سلا کا جنتر که بالا گفته شده است اشکال آن مختلف ست و بسیار کار
می آید و هر آلتی را پری و درازی مناسب حالت سازند و سر دو آلت منجمله سلا کا جنتر مثل سر خراطین سازند و آن برای نبض کردن بخیگی
و جراحت که چه مقدار ست بود و سر دو آلت مانند سوفاره که تیر بکنند و آن برای برداشتن گوشت و جز آن بود و سر دو آلت مثل کفچه مار بکنند
و آن برای جنبانیدن چیزی که خلیده است باشد و دو آلت مانند آلتی که برای گرفتن ماهی از آهن میسازند و آنرا بنسی میگویند بکنند
و آن برای کشیدن چیزی که خلیده مانده باشد بود و سر دو آلت مانند دال عدس کنند و اندکی کز سازند و بدان چیزی که در رگها خلیده
مانده باشد تفحص کرده بکشند و شش آلت ازان راست و درست بکنند و سرهای آن با محلوج پیچیده دارند تا جراحتها بدان پاک کنند
و سه آلت ازان مثل کفچه که میانه آن اندکی خالی باشد سازند در جراحتی که بدست علاج نتوان کردن بدان کفچه در موضع جراحت اندوه
برسانند و سر سه آلت ازان مانند بار جبون سازند و سه آلت ازان مانند کوکن پیل که آنرا آنکس گویند سازند هر شش آلت مذکور
برای دانع کردن کار آید و یک آلت ازان که سر او مانند نصف خسته کنار و مقداری که اندوی تیز تر باشد باید ساخت تا بدان آلت
گوشت زیادتی که در بینی مردم پیدا آید کشیده و در کنند و یکی ازان آلت میل که بدان سرمه در چشم کشند سر آن مانند کفچه باید ساخت

یکی از ان آلات است که آنچه و صدا پول دانده باشد او دی مص کنند پری آنقدار و ندی دل دلتی باید ساخت و آنچنیز که بالا گفته شده است بجراحت
و آنچنیز یعنی دشمان و پیکان یعنی دهن سه گوشه دانند یعنی یک قوه دانند آن را غلاً صد پوست و دشمان که او را نشتر میان گویند و لذا سه پهلو سل که بدان
چیزی بسته شود و بسته یعنی نخ یا تنه و سنگ اسن که بدان کارد و جراحان تیز کنند و مذکر که آنرا منکا گویند و دست و پای انگشت و زبان و دندان
و ناخن و موی و دست بخیه که بدان اسپ اندازند و شاخ و دخت و خوی و قی و خوشی و سنگ مثانه طبیس و جوارکها و شوره و داش و مانند
این جنبز و انچنیز که بکار آنها است هر یکی را از ان مناسب محل دیده استعمال کند و بیان کارها بر جنبز گفته می آید یکی فرو شاندن محل جراحت
و جراحان که اگر ابر آمده باشد که آنرا تر کهاتن گویند و دوم رسانیدن و ارد و محلی که دست و انگشت نرسد و آنرا پورن گویند و سوم
بستن جراحت و جراحان که آنرا بندهن گویند و چهارم برداشتن چیزی که بر جراحت و جراحان افتاده باشد و آنرا پیوهن گویند و پنجم
تنگ کردن جراحتی که کشاده باشد و آنرا لیرتن گویند و ششم راست کردن گوشت و پوست و چربی جراحتی که بازگونه افتاده باشد و
آنرا پیرتن گویند و هفتم منبانیدن سل و جراحان که آنرا چالمن گویند و هشتم کشادن دهن جراحت که تنگ شده باشد و آنرا ابرن گویند
و نهم شکیدن خون و ریم که در جراحت مانده باشد و آنرا ابرن گویند و دهم قبض کردن انتهای جراحت که آنرا مارک بسو دهن
گویند یازدهم کشیدن که آنرا بلکهن نامند و دوازدهم برون آوردن چیزی که خلیده باشد و یا آنکه در اندام حادث شده باشد چنانچه
سنگ مثانه و جراحان که آنرا اهرن نامند و سیزدهم بر دهن جراحت آوردن چیزی که درون جراحت باشد و آنرا انجمن گویند و
چهاردهم بازگونه کردن چیزی که طرف داخل باشد و آنرا امتن نامند و پانزدهم بازگونه کردن چیزی که طرف خارجی باشد و آنرا امتن
گویند و شانزدهم مالیدن که آنرا انتهن گویند و هفدهم هکیدن که آنرا اچوگهن گویند و هیجدهم قبض کردن که آنرا الکهن نامند
و نوزدهم شگافتن که آنرا واران گویند و بستم راست کردن که چیزی کژ شده باشد و آنرا چکرن نامند و بست و یکم شستن که
آنرا پرچالن گویند بست و دوم ناس دادن باشوره که آنرا پرد هون گویند بست و سوم پاک کردن بمجلوج و آنرا پارچن
نامند بست و چهارم شکستن که آنرا ملهن گویند و استعمال جنبز کردن بدین کارها مفید نیست حکیم دانا از عقل خود در کارهای دیگر نیز
استعمال کند بدانکه عیبهای جنبز دوازده اند یکی سخت بری زیاده از اندازه و دوم سستی و نا استواری و سوم زیادت درازی
و چهارم سخت کوتاهی و پنجم ناگیرنده بودن و ششم بی طریق گرفتن او و هفتم کجی در محلیکه نشاید و هشتم سستی در گرفتن و نهم سخت
بلند بودن و دهم ناجستی منبع او و یازدهم ناجستی پهلوهای او و دوازدهم نرمی و بی آبی دهن او و هر جنبزی که ازین عیبها خالی باشد
و بمقداری که بیان کرده شده است بود آنرا در کار بندند تا نیک آید و هر خلیده که ظاهر دیده میشود آنرا با لتیکه دهن او مابعد
دهن شیر شتر زده و مانند آن باشد بکشند و اپخه دیده نشود آنرا بجنبزی که دهن او مانند منقار پرنده بود بیرون آرند و این جنبز
را بزبان سنسکرت کنسکهه گویند و میان انواع جنبز کنسکهه جنبز بزرگ و گزیده است زیرا که بسرعت هر طرفیکه بگردانند بگردد
درون جراحت طریق خانه خورده خلیده را گرفته بیرون آرد و بهمه جایگاه بکار آید و هیچ مضرت نرساند و الله اعلم **فصل پنجم**
در بیان دست افزار بریدن و شگافتن و دوختن و این فصل را بهندی **ستر اچاریی** گویند و ستر بست نوع اند
یکی مندلاگر دوم کرپر سوم برده چهارم منکه پنجم بدکاسر ششم اتلیشر هفتم ارده هشتم سوچی نهم دربه تیر دهم کاهه
یازدهم مهار یکهه دوازدهم ونکهه سیزدهم شتکور چهاردهم کتهار کا و پانزدهم ابهکهه شانزدهم ارده هفدهم پیستر هیجدهم
نابنی و نوزدهم شتک بستم یکی و **ستر** گفته است که صورت اکثر آلتهای مذکور هم از نام و نشان معلوم میشود
و طاجت بیان نیست اما شرح او بجهت معرفت ابتهاز ذکر ستر گفته می آید تا عام خلق را معلوم گردد **مندلاگر** مقدار شش

انگشت باید آن بر دو نوع ست یکی آنکه مقدار یک انگشت عمل و هنش کرده شده باقی پنج حصه بدازی آن قطن بر دارند و دوم آنکه یک انگشت عمل و هنش تیز مانند استره باشد باقی برای گرفتن او کر تیز مانند آنچه شده و بدازی او مقدار او ازده انگشت باید و ندانهای او خورده و تیز بود و بر دسته او میخ زده باشند و بر دو تیز مانند برگ کیا هیست که آنرا بیده گویند بدازی او هفت انگشت بود و چهارم و نیم انگشت جای دست گرفتن و باقی طریق کفچه مار برای کار کردن و نکمتیر طریق ناخن بر ست و بدازی او هشت انگشت باید و مقدار نیم انگشت زبان او تیز و باقی گرد باشد و مدر کا مانند استره بدازی سه انگشت باید و مقدار دو انگشت گذاشته چیزی کرد همچو انگشتری بحدت باید کرد تا وقت شگافتن تمام نرود یعنی درون جراحت تمام نرود و اتیلکیتر مانند برگ گل نیلوفر قمری باید و درازی آن شش انگشت باشد و مقدار چهار انگشت کرد برای گرفتن و مقدار دو انگشت زبانه او تیز به پهنای یک انگشت و اره وه دار بدازی هشت انگشت باید و مقدار دو انگشت به پهنای یک انگشت که یک طرف تیز بود برای کار باید راست کردن و باقی برای دست گرفتن سازند و سوچی سوزن را گویند و در تهه تیز مانند برگ کاه و در جمه بدازی پنج انگشت باید چنانکه یک انگشت زبانه او تیز و سه انگشت میانه کرد و یک انگشت کرد و مدور باشد و اتیلکیه مقدار لبه منقار جانوری که در آب میباشد و آنرا ادانی وار گویند باید ساخت بدازی نزد انگشت مقدار یک و نیم انگشت کرد برای گرفتن و باقی زبانه او تیز و سرار یکیه مانند منقار جانوری آبی که گردن او سفید و سر او سرخ میباشد باید ساخت بدازی دو انگشت که سوم حصه او زبانه و باقی ساق که آخرش دو حلقه مدور باشد که آنرا مقراض گویند و انتر تکیه مانند هلالی بدازی هشت انگشت چنان باید ساخت که زبانه او طرف داخل باشد و طرف خارج او کند بود و تر کورچک بدازی هشت انگشت چنانکه در یکطرف آن بمقدار سه انگشت سر عریض بود که فرجه میان دو سر مقدار تخم شالی باشد باید ساخت و طرف دوم مقدار گره مدور کرده باقی ساق گذارند و کتمار کا مانند تبر بدازی هفت انگشت چنان باید ساخت که نیم انگشت مانند دندان گاو زبانه باقی ساق و بر یکیه بدازی شش انگشت که دهانش مثل تخم شالی باشد و زبانش مانند خار باشد باید ساخت و اره یعنی دندانش بدرازی پنج انگشت و زبانش مقدار کتمد پر کار گرد باید ساخت و پیسیتر مثل برگ درخت بید بدازی پنج انگشت چهار انگشت برای گرفتن و یک انگشت زبانه او تیز باید ساخت و بلبس یعنی نسبی که برای گرفتن ماهی سازند بدرازی شش انگشت که منجمله آن نیم انگشت سرش تیز بود باید ساخت و دست سنک آلتی ست که برای کندن دندان و مانند آن بکار آید بدرازی شش انگشت سازند و هنش مربع و تیز مقدار نیم انگشت باید ساخت و اکینی و آن آلتیست که بدان تفحص عمق جراحت و مانند آن کنند و این چنین یعنی اکینی انواع مختلف دارد و مقدار جراحت و پرودرازی شاید و هنش مثل دهن خراطین باید ساخت و عمل آلتهای مذکور گفته شود و بدانکه مندلا کر و کر تیز برای بریدن جراحت و خراشیدن بکار آید و برده تیز و نکمتیر و مدر کا و اتیلکیتر و اره وه دار برای بریدن و شگاف کردن بکار آیند و در جمه تیز و اتیلکیه و سرار یکیه و انتر تکیه و تر کورچک این هر پنج برای شپلیدن و کشیدن خون و ریم و جراحت استعمال باید کرد و کتمار کا و بر یکیه و پیسیتر برای برخنه کردن و درک زدن بکار آید و بلبس و دست سنک برای کشیدن فلیده و جز آن بکار آید و اکینی برای تفحص جراحت و راست کردن آنچه کژ شده باشد بکار آید و سوچی برای دوختن جراحت بکار آید و طریق گرفتن آلتهای مذکوره و محل بیان اوامن بتفصیل ذکر خواهد افتاد و درین محل اندکی گفته می آید و برده تیز بحله باید گرفتن که گرانی هر دو طرف آن محل برابر باشد و هر آلتی که برای شگاف موضوع ست همدرین طریق باید گرفت و برده تیز مثلا که چون برای خراشیدن گیرند مقداری دست باز گونه کرده بخراشد و اگر آنکه خون و ریم بیرون آرد تیز زبانه بگیرد و بر یکیه بالعکس زبانه بگیرد و باقی در کف دست پنهان دارد و کتمار کا بدست چپ بگیرند و سر آن بر بن ناخن انگشت دست راست نهاده بگیرند باقی در کف دست پنهان دارد و

گرده بانه نگه کشاوه شوده مادر کتیر و امیهی و سنه هر یک گرفته عمل باید کردن و دیگر آلتها را محلیکه مناسب داند بدانش خود گرفته کار کند و
اندام
جای گرفتن آلت نیک باید ساخت و آلت از آهن تیک باید کرد و از هنرمند نیک که ماهر این کار باشد راست بکنانند و زبانه آلت صاف
و تیز باید و هشت و نیکو باید کرد تا از دیدن شکن مردم را خوف نیاید و کژ و نشیب و فراز نشاید و زبانه آلتهای خراشیدن مانند نیم مدس کنند و
خراشیدن
سر آلتهای کشیدن خون و ریم باریک مثل موی باید ساخت و زبانه آلتهای برکنده از موی باریکتر باید ساخت و هشت عیب و آلتهای
سستر گفته است کژی و کندی زبانه و دندانه دار بودن و سخت تیز بودن زبانه مگر کرتیر که سخت تیز باید زیرا که آن بجهت بریدن استخوان
موضوع است هرچند که تیزتر باشد نیکتر بود و سخت کم بودن از مقدار سخت زیاده بودن و سخت پرو سخت باریک بودن نیز از عیبهای
جراحت است و هر آلتی را که این عیبها نباشد استعمال باید کردن و برای آب دادن آلتهای مذکور سه چیز گفته اند یکی کهار یعنی شوره و دوم
گوشت
روغن کنجد و سوم تنها آب چاه و آلتهائیکه بدان کلک زنند و استخوان برنده تیز باید که آن آلات را باب شورها آبدار کنند و آلتهای
بریدن پوست و شگاف کردن را مجرد آب آبدار کنند و آلتهائیکه بدان سوراخ کنند و رگ و پی و عمل نازک ببرند به روغن کنجد آبدار
کنند و برای تیز کردن آلتهای مذکور سنگ لشن برنگ ماش باید داشت و برای داشتن آلتهای مذکور نیام از چوب درخت سنبل
باید ساخت و آلتها را اینچنین تیز بدارد که موی بسترد و بدانکه یک نوع آلت را باشتر گویند و آن عبارتست از آلتی که آن آلت از
نیش
جنس آهن نباشد و مانند آهن تیز باشد چنانکه نی نیزه و بلور و شیشه و بدم راک و دیوچه و آتش و شوره و ناخن و برگ سهوره و
برگ سنگارها و برگ ساکون و شاخ درخت کریل و موی و انگشت و این آلتها معتبر اند برای علاج خوردگان و بزرگان که از آلت
آهن تیز سند بدین آلات کار سان کنند و هرجا که بریدن و شگاف کردن و خلیده کشیدن از ناخن میسر آید بناخن کار کنند و هر علتی که
در دهن و یا بر یک چشم بود به برگ سهوره و سنگارها و برگ ساکون و مانند آن خراشیده خون و یا ریم بدان دور کنند و برای تفحص
جراحت اگر بگمانی موجود نباشد با نگشت یا موی یا انکور کاوه که نو برآمده باشد تفحص کنند و الله اعلم و احکم

فصل ششم در بیان کردن حکیم دستور کریم و طریق تعلیم آن و این را بهندوی جوکیا سوتری گویند بدانکه چون مردم تمام علم از استاد حاذق خواند و
ادراک کرده باشد پس در هشت نوع کار آلتهای سستر کرم و پختن روغن ستور و روغن کنجد و جز آن و تدبیر کتکه و اولیه و پاک و کار رهه
و مانند اینها بکثرت و تجربه کند و کسیکه تمام علم نخوانده باشد و کثرت عمل نکرده باشد از وی کار طبیبی برنیاید و بغیر تجربه به بریدن و شگاف کردن
و داروکردن راست نیاید و کار تباه گردد پس حکیم را باید که چون شاگرد و حاذق را علم طب آموخته باشد طریق انواع بریدن و دریدن
و شگاف کردن را بر پرنده و حیوان و کدو و خربوزه هندی و مانند آن معلوم گرداند و نیز از مشک و از بولدان و خریطه چرم که آن را باب
و خلیش پر کرده باشند شگاف و رخنه کردن معلوم بگناند و چرمی که با موی باشد بر و خراشیدن بنماید و در رگ جانوری ذبح کرده و یا
نال نیلوفر قرمز یعنی با بهول سوراخ کردن معلوم گناند و در جانب که از خوردن کرم خالی شده باشد و مدنی سرد و دهن کدو تفحص کردن
بنماید و در کتهل و کندوری و پیل و جانور مرده کشیدن و خلانیدن تعلیم کند یعنی در کتهل و کندوری و پیل بکشیدن تخم بنماید و در جانور
مرده و مذان بکشیدن بنماید و بر تخته سنبل موم سخت کرده شیلیدن خون و ریم بنماید و در چرم خام دوختن جراحت بنماید و صورت از
جامه مانند آدمی راست کرده بستن هر عضوی تعلیم کند و در بیکار گوشت سوختن و شوره نهادن بنماید و در چرم نرم گوشت نرم تحمل
و نیلوفر قرمز یعنی پیچیدن گوش بستن گوش بریده تعلیم کند سبوی پر آب کرده و رخنه خرد کند و بدان بستن علاج بر پشم بیاموزد
و چشمه مالیدن جراحت نیز بنماید و دیگر علاجهای طبیبی در خور هر مرضی کثرت کناند بر طبیبی که بدین گونه کثرت کرده عمل طبیبی کند بیش
آید برای این معنی طبیب را باید که مدام در تجربه و کثرت باشد و الله اعلم و احکم

فصل هفتم در کیفیت در آمدن در طبیبی و این فصل را بهندی

پیشکار بر پرسیدن نامند بدانکه چون مردم علم طب بکمال تحصیل کرده باشد و طریق استعمال امور طبی از استاد و حاذق معاینه کرده باشد
و در علاج کردن کثرت نموده بود بعد ازان والی بستانند باید که پاک باشد و جامهای سفید و محتشمانه بپوشد و پاره از نیک و ریاحی کند و
خلیق و شیرین گفتار بود و متحرک و دغا باز نباشد و نکیخواه مردمان بود و طریق محتشمانه نماید و اسباب طبی مهیا ساخته و فال نیک گرفته طبیبی
کند و آنکس که بطلب طبیب می آید بزبان سنسکرت او را دوت نامند از آثار و اقوال او کیفیت مرض مریض را بشناسد و در راه نیز
تفاءل زند و خانه مریض در آمده بنشیند و مریض را به بیند و دست بمالد از هم او را حوال پرسد و بعضی میگویند هم از دیدن مریض
و دست نهادن بر اندام او و پرسیدن مریض و گفتن او حال خویش مرضش معلوم گردد و در سنسکرت گفته است هر که میگوید کز حمت هم ازین
سه چیز معلوم میشود یعنی از دیدن و دست بر بدن او نهادن و پرسیدن حال او آنکس نیک نمیگوید زیرا که زحمت از شش چیز معلوم میشود
و آن حواس خمس و ششم پرسیدن مریض است اما انچه بسمع معلوم میشود آواز جراحت و دل بادی ست که سبب باد خون و ریم از جراحت
بالکف و آواز برون آید و ماهیت جراحت و دل بادی پیشتر گفته خواهد شد و هر چه از گرفتن دانسته میشود گرمی و سردی و سختی و نرمی ست
و انچه از چشم بدانند فربهی و لاغری و رنگ روی و اندام و نشانیهای درازی و کوتاهی عمر ست و انچه از زبان معلوم توان کرد لذت انواع
مزه پر هواست که بعضی شیرین و بعضی تلخ و بعضی شور اند و انچه از بینی معلوم میشود بوی جراحتهای کریه ست و کیفیت آن و در فصلی که آنرا
بهندی ارشتار هایی گویند بیان خواهد افتاد و انچه از پرسیدن معلوم میشود و طن مریض و ابتدا علت که از کدام روز و کدام فصل
حادث شده است و اصل و نسب مریض و خدای موافق و مخالف او و بزبان سنسکرت آنرا ساتم و اساتم نامند و منشا علت و کیفیت
درد و قوت و ضعف و گرسنگی و باد و غائط و بول که هر سه روان اندیانه دمانند آنست و اگر طبیب را شئی از حواس خمس در پرسیدن
مریض تشخیص مرض حاصل نشود یا مریض کیفیت خوب طریق بیان نکند طبیب در علاج کردن درماند و چون مرض خوب طریق معلوم کرده شود
و اگر ساده بدانند علاج کنند و اگر جاب دانند مدام دارو خوردن فرمایند و اگر اساده و انذ بگذارد و بسیار جا به تجربه معلوم گردیده که هر علتی که
یک سال بماند نادره بشود اگرچه ساده باشد و چند کسان اند که بمشقت بسیار نیکو شود و گاه باشد که نیکو نشوند و آنکه بدائم کار خویش مشغول
باشد و عورت و کودک و پیر و ترسنده ملوک و خدمتگاران ایشان و قمار باز و دغا باز و لاغر و آنکه از طبیب رحمت خود را پنهان کند و فربه
و بخیل و غصه ناک و آنکه خود را از خوردن و آشامیدن اشیای مضر نگاه ندارند و آنکس که بیکس باشد این همه کسان را علاج نکنند طبیبی که
طریق بدین نوع کند که گفته شد ثواب بسیار و مال بسیار درین جهان بیابد و به نیکی و مهربانی مشهور گردد و درین جهان پیش خداوند تعالی
اجر جزیل بیابد و نزدیک بزرگان او را عزت و حرمت باشد و نیز طبیب را شاید که با زنان بسیار نشست و خاست نکند و از مزاح و ظرافت
و مسخرگی اجتناب کند و الله اعلم و احکم **فصل هشتم** در کیفیت دیوچه و این فصل را بهندی **جلوکا اوچارنی** گویند بدانکه بر
صاحب دولت و غنی و کودک و پیر و ترسنده و لاغر و عورت و مردم نازک دیوچه بجهت خون کشادن نیک و آلتی نرم ست از دیگر
چیزها و هر خونیکه سبب باد زشت شده باشد و آنرا باسرون بکشایند و آنکه از سبب تلخه زشت شده باشد آنرا بدیوچه رفع کنند
و آنکه سبب بلغم زشت شده باشد با کدوی تلخ یعنی توبزی بدر آرند زیرا که سرون گاو گرم و چرب و شیرین ست و هر سه طبایع
مذکوره دافع باد ست پس بدین دلیل هر خونیکه سبب باد زشت شده باشد بسرون گاو بیرون باید کرد و دیگر دیوچه از آب ست
و در آب میباشد و بخواص خود سرد و شیرین ست پس این دو خاصیت دافع تلخه اند بدین دلیل هر خونیکه از غلط تلخه فاسد شده
باشد بدیوچه باید کشید و دیگر کدو تلخ و خشک و تیز باشد و این هر سه طبیعت دافع کف اند هر خونیکه از سبب بلغم زشت شده باشد
بکدو کشیدن اولی تر باشد که هر خونیکه بسرون باید کشید اول چند کلک زند بعده سر سرون باچرم مثانه گرفته محلیکه کلک زده است

بنهند بدین گیند و خون بگشند و در گذرو پلیدگاه سوخته انداز ند و گذری مذکور همان دم بپاشند خون بگشد و طریق چسپانیدن دیو چه پیشتر گفته خواهد شد اما باید دانست که دیو چه بر دو از ده قسم اند و شش نوع ازان زهر دار ند و شش نوع دیگر ازان بی زهر اند و آنکه زهر دار ند یکی کرشنا و دوم کرپا و سوم الکرا و چهارم اندرا و دهانو پنجم سامدر کا و ششم گونیتا اما دیو چه که سیاه مانند و دباشد و سرش پر بود او را کرشنا گویند و آنکه مانند ماهی بام و دنبت دراز و شکلش مخلی بلند و مخلی نشیب بود و آنرا کرپا گویند و آنکه در تن او شش پهلو بود و پهلو های او پر و دهن سیاه باشد آنرا الکرا گویند و آنکه بر وجودش جدول طریق رنگ قوس قزح باشد آنرا اندرا و دها گویند و آنکه اندکی سیاه و اندکی زرد و با نقطهای گوناگون باشد آنرا سامدر کا گویند و آنکه دم او مانند فاخته ستور و دوشق باشد و بینش تنگ بود و آنرا گونیتا گویند و مردم را اگر یکی ازین جمله دیو چهای زهرناک بگزد محل گزیدگی او آماس و خارش کند و تب و بیهوشی و مستی و قی و سوزش پیدا آرد و تمام وجود را رو کند و این علامات مراقبت دست برای خوراندن و سخت کردن یعنی طلا کردن و در بینی چکانند آنرا بکار برند تا به گرداند و آن در باب علاج زهرها گفته خواهد شد و اگر جایا نعوذ بالله از جمله این دیو چها اندرو دها کسی را بگزد طبیبان گفته اند که لا دو است و شش نوع دیو چکان بی زهر اینها اند یکی کیلا و دوم پنکلا و سوم سکهکی و چهارم موکهکا و پنجم پندرنگکی و ششم ساورکا اما دیو چه که پهلوی وی برنگ فسل و پشت و جرب برنگ منک بود او را کیلا گویند و آنکه لعل و ام و برنگ منج و گرد و بود پستانی روان شود او را پنکلا گویند و آنکه برنگ جگر و دهنش دراز و تیز بود و خون شتاب نبوشد آنرا سکهکی نامند و آنکه برنگ منک و دهنش مانند برگ گل نیلوفر سفید باشد آنرا موکهکا نامند و آنکه صورت و رنگ موش دارد و بوی مد کند او را هم پندرنگکی گویند و آنکه برنگ برگ نیلوفر و چرب و بدرازی شمرده انگشت بود او را ساورکا نامند و این ساورکا برای چسپانیدن چهار پایان بکار آید و مردم را نشاید و باقی پنج نوع بجهت خون کشانیدن مردمان باید و در ولایت خون که بعضی از ولایت مغربست و دهها و دکن و کوه سبهنج و زمین مهتر ادیو چه بزرگ و تندرست باشند و بشتابی خون بنوشند بسیار بی زهر باشند و اندکی زهرناک بوند و در آبی که ماهی زهردار و کرچها زهرناک و غوکان پر زهر باشند از بول و غائط و مردن شان در آب مذکور دیو چها که پیدا آیند زهردار کردن و در آب سیاه کننده شده اگر دیو چها بی زهر باشند از خاصیت آب سیاه نیز بر زهر کردند و آبی که در ان نیلوفر شمسی و قمری و میوهٔ آبی چنان که کسیر و سنگهاڑه و مانند آن باشند و از افتادن برگها و آنها و از کنده شدن بیخ میوهٔ آبی دیو چها که پیدا شوند پر زهر کردند و در آب صاف که خوشبو یکه تنها تنها سیر کنند و در خلیش نزدند اکثر اینها بی زهر باشند و تدبیر گرفتن دیو چها آنست که بار و چرم خام و تر در آب آرند بدان چرم دیو چها خواهند چسپید چرم مذکور بیرون آرند دیو چها بگیرند و با خون خشک کرده و بریسمان بسته در آب اندازند چون دیو چکان بران جمع شوند بگیرند و در سبوی نو گل پاک و آب حوض انداخته دیو چکان را نگاهدارند و برای خوردن اینها کاهیکه بر روی آب میباشد که آنرا سیوال نامند و با گوشت خشک و با میوه های آبی کوفته در ان سبو اندازند و برای خواب و قرار گرفتن اینها برگ نیلوفر شمسی و قمری در میان سبو بالا آب بنهند و دوم روز نیا سوم روز آب تازه و خوراک نوالیشان را بر ساند بعد از هفتم روز در سبوی دیگر انداخته بدین نوع که گفته شده محافظت کنند و از جمله دیو چها بی زهر آنکه میانش پر باشد یا لاغر بود یا سخت پر باشد و یا ضعیف پر باشد چنانکه چسپیدن نتواند و آنکه سخت چسپید و آنکه خون اندک خورد و این جمله بکار نیاید و اول محل جسپانیدن دیو چها بسر گین ماده گاو و با گل خوب مالیده و مقداری عزا شیده بر شش آن محل دور گردانیده بعده دیو چکان را با آرد مشک آلوده بشویند و آرد سر شف و زرد چوب آس کرده بر اندام دیو چکان مالیده و در قدح نو که پر آب باشد بیاندازند چون دران قدح روان شوند در جامهٔ سفید و تنگ تر کرده بنهند و در محلیکه خواهند بچسپانند بعضی ازان که بچسپند قطرهٔ شیر در دهان اینها بریزند یا قطرهٔ خون بچکانند اگر همدرین تدبیر بچسپند کلک چند و بچسپانند اگر به کلک زدن هم بچسپند رهاش کنند و بجای آن دیگر بچسپانند و وقتیکه دیو چه گردن خود بلند کند و دهن او مانند

سم اسپ گردد بدانند که خوب طریق خون می نوشتند آنگه دیو چگان مردم چون سخت شده باشند بامه تر کرده بر دیو چگان بنهند چون گل مذکور
ورد کند یا بخارد و معلوم کند که خون صاف می نوشند باستگی فرود آرند و اگر فرو دنیاید مقداری نمک سنگ سوده بر سر آنها بریزند در حال
فرو آیند و بعد فرو آوردن دیو چگان را بجوک برنج که اورا کاموں گویند بمالند و نمک سنگ و روغن کنجد در دهن شان ریخته بدست
چپ دم گیرند و بدست راست طریق دوشیدن پستان گاو بدو شند تا که قطره خون بر شکم دیو چگان نماند بعده در قدح آب انداخته
به بینند اگر در آب روان شوند بدانند که خالی شدند و آنکه در آب نجنبند باز شپلیده صاف کرده اند و در شکم دیو چه که خون بماند آنرا علت اذیه
گویند و است پیدا آید و در جائیکه خون کشیده باشد شهد بمالند و آب سرد بران ریخته بندند همچنین که مقام دیو چگان و گرفتن و اصل داشتن
و خوراندن اینها بداند علتها رد و اید پذیرد اگه علاج آن خون کشانیدن ست نیکو کردن تواند و الله اعلم **فصل نهم** در طریق محافظت وجود
از علتهای گوناگون و این فصل را بهندی **انا کتا بادی** گویند چون مرد متندرست هر طوریکه گفته شود و کار کنند انواع رنجها
دور باشد بدانکه چون مرد وقت صبح از خواب برخیزد اول مسواک کند بدرازی دوازده انگشت بگیرد به پرے خصوصی گرده دار است و درست
باید و از ان درخت که در دهن نیک و صالح پاک رسته باشد فصل دیدم بگیرد و خلطی که در وجودش غلبه کرده شناخته چوبی که دافع آن خلط باشد
از ان مسواک سازد و از درخت تند تخت و تیز و تلخ و شیرین مسواک باید کرد و میان درختان تلخ نیم بهتر ست و میان ز تخت چوب کهیر و میان
شیرین مصلتی و میان تیز کرچ و سرمسواک بزم کرده آرد سندهی و لیل گرد و لیل مدار باشد آمیخته سخت کند بعده بدندان نرم نرم
قوی استعمال کند که بیخ دندان آزرده نشود با نمک سنگ آس کرده یا روغن کنجد آمیخته بر مسواک سخت کرده استعمال کند یا آرد جوے
از آن دارو ئیست بر سر مسواک نهاده در کار برد و بدینگونه مسواک کردن بوی دهان در یم دندان و بلغم دور شود و دهن صاف گردد و خوشبوئی
حاصل آید آنرا در بر طعام شود و مردم تزیه گردد و حواس خمس نیز قوی گردند و کسے را که علت گلو و دمه و یا علتی در کام لب و یا در زبان باشد
و یا بخش سخته بود و یا سرفه بکهک و یاقی و یا لاغری و یا بهوشی و یا بادضمی و یا در دسر و یا دلقوه و یا در دنیم سر و یا در د گوش و یا علت دندان
دارد مسواک کردن او را نشاید و اما **زبان تراش** بدرازی ده انگشت و پهنای انگشت خنصر ساز د و نرم باید تا ریم زبان فرو آید و فائده
زبان تراش آنست که زبان صاف شود و مزهٔ هر چیزے کما هو دریابد و بوی زشت دور گردد و سختی زبان دفع شود و از روغن کنجد و یا روغن
ستور مضمضه کند تا بیخ دندان محکم گردد و درد دندان دفع شود و آرزوے بر طعام آید و پوست درختان شیر دار چنانکه بر و گل و لیل و پاکر
بجو شاند و قدری شیر با دگاو انداخته روی بشوید و یا در جوش آمله شیر گاو انداخته چشم و روی بشوید و بآب تازه تنها شسته پاک گرداند
ازین کلفه و تاریکی روے و چشم و خشکے روی دفع شود و تازگی پیدا آید و علتها ے رکیت و جز آن که بر روی شده باشد دفع گرداند بعده سرمه
که در لب آب سنده باشد پاک کرده در چشم کشند روشنائی چشم حاصل آید و سوزش و خارش و درد و ریم چشم دفع گردد و نظر صاف شود و هر گونه
مالیخان و تیری با دتحمل کردن تواند و مرضهای چشم گاهی مزاحمت ندهد و نظر چنان روشن شود که چیز باریک از دور ببیند و اگر مدام سرمه در
چشم کند منفعت بسیار یابد و بعد از خوردن طعام و بعد از غسل و بعد قی و در حالت تپ سرمه ممنوع ست و چون از راه رفتن و ورزیدن ماند
شده باشد و یا شب بیداری بسیار کرده بود نیز سرمه در چشم کشند و **برگ تنبول** با کافور جوز بویه و گلاب و قرنفل و لیل گرد با ید خورد تا
دهن را صاف و خوشبوی گرداند و زیبائی آرد و خوش آواز گرداند و استخوان زنخدان و دندان استوار شود و حواس خمس تیز و
قوے گردند و آب دهن از سیلان باز ماند و دل را فرحت افزاید و علتهای گله دفع شوند و بعد از طعام و خواب وقی و غسل خوردن تنبول
منفعت بسیار آرد و کسیکه مرض رکیت و یا استسقا دارد و یا سخت خشک و لاغر باشد و یا بسبب جراحت لاغر شده باشد و یا بهوشی دارد
یا مست باشد یا خشکے دهن داشته او را احتراز از خوردن برگ تنبول واجب و لازم **فائده** باذاختن روغن کنجد در سر جمله علتهاے سر

دفع شوند و موی چرب و نرم و سیاه و در از بهتر شوند و مغز را فائده دهد و حواس خمس را قوی گرداند و در دماغ بسیار افزاید و در روغن بنفشه انداختن و سر
بدین طریق راست باید کرد و بسیار زیدن عطسه کهیر و بیداری کند و مویها را چرب نازه گوگرد و سرون و تهون و هر دو کتیرا چوکوب کرده در آب
بسرشانند و اگر روغن گنجد پنج سیر باشد نیم من جوشش دارو های مذکوره و ربن روغن انداخته و چهارم حصه روغن مذکور کلک دارو های
مسطوره را انداخته و پخته فرود آرد و کلک بزبان هندی اودیه که آب سوده باشند اورا گویند اگر ازین روغن مقداری در سر انداز نفذ فائده بسیار
دهد **وشانه کردن** در سر و ریش خارش و کرم و سپیش که در سر و ریش افتاده باشد و در گرداند و با نداختن روغن در گوش در دز نخدان
و گوش و گمار گردن دفع شود و بمالیدن روغن بر اندام وجود نرم بماند و بلغم و باد و فرو نشیند و قوت باه و هات افزون گردد و چون روغن تمام
وجود بر نرد سستی و ماندگی و باد کرد بر اندام باشد دفع شود و بند گاه که جدا شده و سست پیوستگی و استحکام پذیرد و در دز خم رسیده و سوخته
شده آرام گیرد چنانچه در خت آب دادن می بالاید قوت آدمی بر یختن روغن بر اندام افزاید **در میان روغن نشستن** که آنرا بهندی
اودگا گویند نفع بسیار رساند باید که روغن در آوندی بزرگ انداخته دران بنشینند بطریقیکه تمام اندام تا گلو در روغن باشد تا از راه مسام
روغن در گهار و تمام وجود در آمده جمله تن و دها تها را قوی گرداند و حکیم را شاید که خاصیت مردم و غلبه خلط و علتش شناخته و خاصیت فصل و
ولایت معلوم کرده هر روغنی که مناسب حال مردم داند آنرا دران نشاند تا مفید آید و هر مریضیکه خلط او خام بود یا اورا احتقنه کرده باشند در
روغن اورا نه نشاند و در حالت زدرتپ و بهینی و قی و اسهال روغن نزدیک نیارد اگر کسی روغن بمالد و یا در و نبشاند مرض اگرچه دوا پذیر باشد
لاعلاج گردد یا بد شواری بسیار زائل گردد و صاحب قی و اسهال را اگر روغن بمالند و یا در و نبشانند گرسنگی شان کم گردد و انچه خورد و هضم نشود و کسی را
که مرض از خوردن چیزهای چرب و شیرین و گران و از فربهی که آنرا **بسنترین** گویند شده باشد او را روغن نیز نمالد **فائده** از زور کردن کاو را
بهندی پیام گویند و چون آن که از و ماندگی و جود پیدا آید نفع بسیار ست باید که بعد از زور کردن و پس از ورزش اندام خود را بروغن بمالیدن
گرماید و خود نیز بمالد تا تن پرورش یابد و آتش گرسنگی غالب گردد و هیچ کاهلی نیابد و وجود تندرست و سبک ماند و دویدن و تیز رفتن و کشتی
و سر باو گرما توانند کشیدن و هیچ علت در وجود او نماند و زور کردن کار جوانان ست کار پیران نیست و دفع فربهی و گرانی شکم را نیز بهتر ازین
تدبیر نشمرده اند و هر که مدام در ورزش و کثرت و ریاضت مناسب الترام کند در حالت جنگ و کشتی بر دشمن غالب آید و شتاب ضعیف نگردد
و وجودش تندرست ماند و هیچ علت گردوی آمدن نتواند چنانکه نزد شیر شرزه جانوران دیگر آمدن نتوانند و هر که بدین صورت کثرت کند
اندامش خوب و روشن نماید و غذای موافق و ناموافق و پخته و نیم پخته هضم گرداند و صاحب غذای چرب و شیرین را در زور کردن مدام
فائده بسیار ست خاصتاً که در فصل سرما و در بهار و هر که خواهد که قوتش بسیار بر جای بماند هر روز بمقدار نیمی از قوت خود تا آنکه از زور کردنش
دم در دهن آید ورزش کند و وقت کودکی و جوانی و پیری مقدار قوت دانسته و تاثیر ولایت و فصل شناخته غذائیکه میخورد و دریافته بر حسب
آن زور کند و اگر خلاف طریق مذکور ورزش کند کهیر و کک و استسقا و بدهضمی و قی و غلبه خواب و غلبه خون در کبد و دران سر سرفه
خشکی تن و تپ دمه پیدا شود کسیکه او را دست کبد یا جگر یا خفگی و ضعف و یا کهیر و کک باشد و یا دمه و سرفه بود و یا جراحت زخم در اندام او بود و یا
طعام سیر خورده باشد و یا از کثرت جماع لاغر بود و یا در و سر و بیهوشی یعنی مورچها داشته باشد چنین کسان را ورزش و زور کردن ممنوع ست
فائده از انجمله بر وجود مالیدن باد که در وجود بود دفع شود و گفت را نیز دور گرداند و چربی را که در اندام ست نرم سازد و از ان تمام اعضا
سخت و قوی شوند و اندام روشن و تابان نماید خاصه که اندام بتان زیاده تابان و در خشنده نماید و خوشی و فرحت افزاید و جود سبک شود
و دل مائل بسوی یزدان باشد و مثل این فائده ها بسیار ست و بعد مالیدن روغن بر وجود چیزی بمالند تا چربش اندام را دفع کند یا بجامه چربش را
در بسازند و آنرا او کهن گویند و آن خارش و درد و چرک را دفع کند و آنشی که در جرم مردم ست ازان افزون شود و اگر بار دخشک و جود را

بالشد نیز خارش و درد بهبود **فائده** از غسل کردن زیادتی خواب و سستی و ماندگی و خارش و خوی و رشتگی و چرک اندام دفع شود و دل قوی گردد و حواس خمس قوی شوند و بستگی چشم ببرد و منی بیفزاید و خون صاف گردد و گرسنگی زیاده شود و با آب گرم غسل کردن چشم را زیان دارد و با آب سرد غسل کردن چشم را نافع است و کسی را که از غلبه باد و بلغم زحمت شده باشد او را سبب مرضیکه دارد غسل مضر بنا شد با آب گرم سرشستن فرمایند و اگر در هوای سرما با آب سرد غسل کند باد و بلغم زیادت گردد و اگر در گرما با آب سخت گرم غسل کند خون و تلخه بسیار شود و کسی را که اهمال و با آب و باد و گوش یا علت باد و یا نفخ شکم و یا بضعفی دنا گوارگی و یا آنکه باد و شکم او باشد غسل کردن او را ممنوع ست **فائده** بعد غسل از مالیدن عطریات بر وجود فرحت تمام حاصل آید و خوبی و اندام و زور زیادت گردد و میل بر نتان و اقوع که بیان او پیشتر در فصل علامات زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه خواهد آمد نیز افزون گردد و سستی تن و رشتی بوی اندام دور گردد و کسی را که غسل کردن ممنوع ست نیز عطریات او را شاید که استعمال کند **واز پوشیدن جامه** تنک و باریک و پاک و هار گل و انواع جواهر آسیب دیو و پری و کفتار و چشم زخم و سحر و شامت دفع گردد و دیدن و پوشیدن اکثر جواهر سعد و مبارک ست و بدین چیزها نیز اوج قوی میگردد و خلق دوست دارد و بر دشمن همه جا منظفر و منصور باشد و خوشی و نشاط خاطر و میل طبیعت بر مباشرت افزون گردد **واز مالیدن اثمد** صندل و زعفران و کافور مانند آن از روی کحله و جهائی دور شود و چهره روشن و تازه نماید و هیاسه و رشوه و روی مانند گل نیلوفر تازه نماید از سرمه کردن و چشم مویهای پلک زیادت شود و آلایش چشم رفع گردد و روشنائی افزاید **فائده** از دادن صدقه عمر دراز گردد و بلا دفع غوغا و دولت مزید و در اولاد و مال برکت بسیار پیدا شود **فائده** از خوردن طعام لطیف محافظت وجود باشد و اوج قوتی گردد و زور زیادت شود و انچه بسبب گرسنگی فراموش شده باشد بیاد آید و گرسنگی و سوزش زائل شود و آرام خاطر حاصل آید **واز شستن پای** چرک و ماندگی و کاهلی ببرد و چشم روشن گردد و زور و خوشی و منی افزاید و آسیب نزدیک نیاید **واز مالیدن** روغن کنجد بر پای خواب خوش آید و اندام فرحت گیرد و چشم روشن شود و سستی ببرد و چرم پای نرم شود و از دوام روغن مالیدن بر پای فائده بسیار ست **واز پوشیدن پاپزار** علتهای پای همه دفع شوند و قوت باه زیادت گردد و چشم روشن ماند و مشی کردن آسان شود و هر که پاپزار دوام نپوشد هرگز بی علت نباشد و روشنائی چشم برقرار نباشد و اوج را بسیار نامفید ست **و در بستن دستار** ثواب بسیار ست و مویها سر تنک نماند و گرد باد نرسد **و نهادن چهته** بر سر از باد و باران و گرما و سرما و گرد و مانند آن سر محفوظ ماند و رنگ روی و اندام و روشنائی چشم برقرار باشد و اوج را بسیار مفید ست **و بچوب دستی** بر دست و گردن سگ و مار و حیوان سروان دارد از خود دفع کردن توانند و از خوف ایمنا ایمن باشد و در مشی نلغزد و قوت حاصل آید و عصائکیه وجود دست خامه برای پیران مفید تر ست و عصا آنرا گویند که در تراویح آهنی بوده باشد و آن مسنون ست و فی الحقیقت در وقت کاهلیت دفع دشمن اسلحه موجود دست دارنشسته ماندن سنگ مردم روشن شود و کلف و فربهی و نازکی و تازگی روی و اندام و آرام دل و جمعیت خاطر حاصل آید و سیر بسیار کردن این هر همه چیزها را برباید و لاغری پیدا آرد و باندک سیر وجود را رنجش نرسد و عمر و زور و عقل و اوج و آتش گرسنگی زیادت گردد و حواس خمس قوی و درست ماند **فائده** از خواب کردن بر سحاب ماندگی و باد ببرد و قوت باه و آرام زیادت گردد و از اندن کفش بر پا چشم زور زیادت شود و از باد و بزان تشنگی و ماندگی و سوء خلقی و ماندگی و خوی و بیهوشی دور گردد **واز مالیدن** پای خوشی و خواب و قوت باه و افزاید و باد و ماندگی ببرد و دوگرشت و خون صاف گردد و از خوردن باد زیادت وجود خشک شود و رنگ روی بگیرد و اندام سست شود و سوء خلقی و خوی و بیهوشی و تشنگی زائل گردد و از خوردن باد بر عکس این باشد و باد معتدل در فصل زمستان و خصوص در فصل تابستان آنقدر که خوش آید با خود نگاه داشتن نافع ست و برای درازی عمر و محفوظ ماندن از انواع امراض در مقامیکه باد نرسد مقام و مسکن ساختن و از بسیار خوردن بپرهیزیدن تا بسیار خوردن تشنگی و خوی و بیهوشی و دوران سر

وخون و سه خلط بر زشت بر نگ حادث شود و از ماندن در سایه این جمله چیزهای مذکوره رفع گردد و از نشستن در پیش آتش باد و کمتر و ماندگی و سرما و لرزش آن و در شود و عاشیای ابهکندی که ذکر آنها بیشتر در فصل اسمای بعضی دارو با که مصطلح اطبای هندست خواهد آمد چنانچه جغرات و جز آن انبیه در پیهم اند هضم گردند و در کمیت زیادت شود و خواب کردن در وقت آن هفت دهات مردم را نیک دارد و قوت باه و خوبی رنگ و زور و آهنگ طلق و گرسنگی زیادت گرداند **فائده** و مردم را باید که ناخن را بتردد و مویها را از معتاد زیادت شدن نگذارد و عاجاهای سفید بپوشد و دستار سبک بندد و پایزار خوب در پای کند و عصا بر دست گیرد و سخن شیرین و اندک گوید و پدر و هر استاد را حرمت دارد و در مجلس بیگانگان بر نشیند و در شب بسیار بیداری و بسیار سیر نکند و محلیکه موی و استخوان و خار و سنگ و کاه کت و گلوخ و خاکستر و سنگریزه افتاده باشد در نشیند و بر زمین بلند و مغاکناک و بر تپه و بر جای نشیب و فراز و بر سر چهارراه نیز نشیند و با دشمنان پادشاه نزدیک نشود و در موضع نگوید و غیبت نکند و با عالمان و صالحان صحبت نکند و فرشتگان و صلحا و بزرگان و مردگان را به بدی یاد نکند و در خدمت مخالفان صاحبان و دیوانه و فاسق و کمینه و شریر نماند و از بندگان و کمینگران چشم یاری ندارد و با بندگان کسانی همچو خود سخن نگوید و در زمین کسان درخت نه نشاند و از تاکسان و فرومایه دام نخواهد و با زنکان راز نگوید و بر وفای شان اعتماد نکند و از بد اصل دختر نخواهد و بالای درخت و بر کوه و بر پشتی و بر فیل مست و خونی و بر اسپ حرون سوار نشود و پیش اشتر مست و پس اسپ شده تا ممکن باشد نرود و در لب آب که با قوت روان باشد و یا در دریا و حوض و چاه که مقدار عمق آن ندانند شناوری دران نکند و در عمارت کهنه و شکسته و در خانه که بسیار روز ها خالی مانده باشد و در جای سوختن هندوان و در جنگل و دشت ناک قرار نگیرد و از دست چاکر یا بنده و یا کنیز ک طعام و آب یا شراب یا تنبول نخورد و در اسپ بسیار آزرده نکند و پایزار خود را دیده بپوشد و برنا آزموده اعتماد نکند و از صحبت و دوستی شخصیکه بدنام باشد احتراز نماید و از سجاج پرهیز کند و در کارها میانه روی گزیند و تقوی شعار خود سازد و قریب آتش و مار و نزدیک حیوان سرون دار ایستاده نشود و در میان دو آتش و در میان دو زن شده نرود و سوی آفتاب هنگام طلوع و غروب نظر نکند و در آتش تف نزند و آب و زمین را بدست و پای نزند و بول و غائط و عطسه و خازه تکلف نگاه دارد و در راه گذر شهر و دیه و در مقابر و در محلی که هنود را سوخته باشند و نزد آب و بدیدن کسی و در مقابل باد و آتش و آب و مهر و ماه بول و غائط نکند و وقت خازه و عطسه دست بر دهان خود نهد و نزدیک بزرگان با ادب بنشیند و انگشت در گوش و بینی بر بار نیندازد و کاه بدست نبرد و سنگریزه نشکند و روی سوی آفتاب و باد نکند و طعام خورده نزدیک آتش ننشیند و بر سر دو پای و تخته خورد نیز نشیند و در خار و چاه نه بیند و گردن گزندار دو بار بر سر نکند و خواب و بیداری و نشستن و شی کردن و اسپ تاختن و زور کردن و جماع و خنده اگرچه ممنوع نیست اما بسیار نکند و از کار یکه در و منفعت نباشد احتراز نماید و در آوند شکسته نخورد و او بغیر آوند نیز نخورد و دست خود کرده و آب نخورد و در وقتی که طعام خوردن خواهد خدا و موافق و شیرین طیب را نموده بخورد و خلاف تصدق و طعام باز از و از دست دشمنان و دزدان و گناهکاران و فاحشگان نخورد و خلاف شب نیز نخورد و بغیر دست شستن طعام نشاید خورد و وقتیکه حاجت بول و غائط باشد از طعام باز ماند و بعد از فراغ آن اکل نماید و در وقتیکه مهتاب و طعام خوردن بود چون آن وقت گذشته باشد چیزی که خورد و هر وقتیکه باشد طعام بسیار نخورد و چیزی که خلاصهٔ آن چیز کشیده باشند چنانکه از دوغ روغن و از کنجد روغن آنرا نخورد و سایهٔ خویش را در آب نه بیند و برهنه در آب نرود و در شب جغرات نخورد و در روز جغرات را اگر خوردن خواهد بر روغن ستوره یا شکر یا بهت یا نمک یا شهد باید خورد و اگر نه خوف علت بست و بسیرب باشد و باید که قمار نبازد و شراب نخورد و ضامن کسی نشود و سرود نگوید تا در روز نزدیک نیارد الغرض که حکیم را همنوای کار ها کرده است عاقل برای صحت وجود خود در امور خویش و در صناعت نیک اگر حکیم را در کار بند و پسندیده آید و الله اعلم و احکم و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله **فصل دهم** در منافع مشروبات چنانکه آب و شیر و روغن و شهد و مانند آن و این فصل را بهندی در و دب پکیائی گویند بدانکه آب هوا که مزهٔ آن یافته نمیشود از خوردن آن

آرام حاصل آید و آن وجود دفع انواع زحمت نگاه دارد و ماندگی و سستی و تشنگی و مستی که مثل مستی سیاری که در حلق می نشیند مشیود و آنرا صور جعا گویند و علت بستگی چشم که او را تشنج را گویند زیادتی خواب را دفع کند و همه وقت مفید است و چون آب باران بر زمین افتد و سیل کند بحسب طبیعت هر زمین مزه پیدا آرد و بعضی گفته اند که در زمینی که رنگ لعل شیرین و در زمینی که برنگ بادام باشد و او را بهندی کیلا نامند ترش و در زمینی که مخلوط بزرگی و سفید باشد و او را بانه گویند شکدار و در زمینی زرد رنگ تیز و در زمین نیلگون و سیاه تلخ و در زمین سفید مزه ترش باشد و بسرعت میگوید کسی که مزه آب باران تاثیر هر زمینی بیان کرده است نیک نگفته است زیرا که مزه آب از خاک و باد و آب و آتش مرکب است و در هر محلی که طبیعتی یکی ازین عناصر غالب است مزه آن آب بمقتضای آن عنصر میباشد پس در هر زمینی که طبیعت خاک غالب است مزه آن ترش و نمکی است و در زمینی که طبیعت آب غالب است مزه آب آن زمین شیرین باشد و در هر زمینی که طبیعت آتش غالب است مزه آب آن زمین تیز و تلخ میباشد و در زمینی که طبیعت باد غالب است مزه آب آن زمین زعفرانی است و بعضی گویند در زمینی که طبیعت خلا غالب است مزه آب آن زمین ظاهر نباشد ولیکن اندکی شیرین داشته باشد و بسیار سبک بود و تمام کیفیت عناصر که کدام محل کدام عناصر غالب است در کیفیت اقسام زمینها گفته خواهد شد **فائده** آب خلا اگر میسر باشد مدام باید خورد اگر دست ندهد در زمینی که طبیعت خلا در وی غالب بود آب آن زمین باید خورد و آب خلا بر چهار نوع است یکی آب باران دوم آب ژاله و سوم آب شبنم و چهارم آب برف منجمد آنها آب باران بهتر است زیرا که سبک و آن بر دو نوع است یکی آنکه از دریا معلق میبارد دوم آنکه از دریای زمین و اکثر در ماه کنوار باران از دریا معلق میبارد و برای معرفت این هر دو نوع بباران سفید و صاف نیز د بطریقیکه تنک سخته شود و نرم فشارد بعد از آن در آوند نقره کرده در باران بدارد بطریقیکه گرد و غبار و خلیش در وی نیفتد و اما بر نجی مذکور را در آوند گلی که نو باشد بیزد و بعد از دو گهری نظر کند اگر بر هیئت خود باشد بدانند که باران از دریا معلق میبارد و اگر بر نجی مذکور از هیئت خود تفاوت در رنگ کرده باشد معلوم کنند که باران از دریای زمین میبارد و این نوع آب از نوع اول ادنی است و اگر آب دریای زمین که در ماه کنوار می بارد بستاند مثل آب دریای معلق بود و اگر در ماه کنوار آب دریای معلق بگیرد و بفایت مفید باشد و آب باران بر این نوع بگیرد بباراند و جامه سفید و بر چهار چوب ببندد و در میان چادر قدری سنگریزه بهند و فرو آن چادر سوراخ داشته آب مذکور بستانند یا از بامی که کج کرده و پاک باشد آب مذکور بستانند در سبوی زر و یا نقره یا مینی و یا در ظرف پاک که صاف باشد و یا در ظرف گلی نگاهدارد و بعد از چند روز آنرا در جامه سفید پاک بیخته باشد و همیشه در گذر باد بدارد و آن آب مدام بنوشند ازین کهیر و کک و مانند آن دفع شود و اگر آب باران دست ندهد آب زمینی که حدان طبیعت خلا غالب داند بجوزد و آب زمین بر هفت نوع است یکی آب چاه سخته دوم آب چاه خام و سوم آب جوی و چهارم آب تال و پنجم آب حوض و ششم آب چشمه کوه و هفتم آب که از زمین برون آید و در فصل شکال بعد باریدن دو روز آبیکه از زیر زمین برآید نافعست و در فصل سرد همه آبها مفیدست و در همه آب حوض و تال مفیدست و در بهار آب چشمه یا چاه باید خورد و در تابستان نیز همین آب باید خورد و در فصل پراورت آب چاه باید خورد و مزه آب چاه از نمکی خالی نیست تلخه را زیادت کند و بلغم را و در گراند گر سنگی زیادت آرد و سبکست و آب جوی بر دو نوعست یکی آنکه بزبان هندی او را ندی گویند دوم آنکه او را نامند و اما آب ندی باد را زیادت کند و خشک و سبکست و گر سنگی نیز زیادت گراند و آب ندی چنانکه سون و سونت و کهاکهر و جبان شیرین و گران ست بلغم را زیادت کند و ابهکهند نیست و آب تل گر سنگی دور کند و زود افزاید و مزه زعفرانی دارد و سبکست و آب حوض باد را زیادت کند و مزه زعفرانی و شیرین دارد و تیز شده سنگین گردد و آب باینکن که او را چهتال گویند باد و بلغم دور گراند و مزه او مقدار اشور و تلخ ست تلخه را زیادت کند و آب چشمه کف دور کند و گر سنگی زیاده پیدا کند و دول را فائده رساند و سبکست و آبیکه از زمین برون آید شیرین ست تلخه را فرو نشاند و در وقت هضم سوختگی نیارد و آب چاه سخته گر سنگی زیادت کند

تشنگ و شیرین بست کف پیدا نیارد و آبیکه از زیر یگ کنند بدان آرند آنرا **سیکره** گویند سبک و شیرین و شوست بلغم را دور کند و گر سنگی آرد
و آب گرداگرد کوه را **کیاری** گویند دیر هضم شود و شیرین بست و اخلاط را زیادت کند و آب حوض خورد مثل آب کردست غلبه اخلاط
تشنه پیدا آرد و آب دریا تشنه ترست جمله اخلاط را زیادت کند و آب زمین سیلناک که اورا بهندی **انوپ** گویند علتها را گوناگون ظاهر
کنند و ابهکهندرے و سخت بدست احتراز از ان واجب و آب زمین معتدل که اورا بهندی **ساد هارن** گویند نافع ست ضررهای
انوپ که گفته شده است دران هیچ نیست و در وقت هضم سوختگی پیدا نیارد و دافع تشنگی ست و گرسنگی و آرام زیادت
کند و شیرین و سرد و سخت نیکست و زود هضم شود و آب بشکال بکثرت کرمان زهردار گردد چنانکه مار و کژدم و باقیاذن پول و غائط و بینیه
اینها و از مردن و ریزیده شدن جانوران زشت و گنده میشود و از افتادن از کاه و برگ کدر میشود و زهرناک میگردد و از نوشیدن آن
لازم شدن بدان علتهای درونی و بیرونی ظاهر میگردد و هر آبیکه با خلیش بود و کوهی و سیوال و برگ نیلوفر آنرا پوشیده باشد
و شعاع آفتاب و ماه و باد بدو نرسد و بوی ناک و بدمزه و بدرنگ گردد و آن آب را سخت زشت داند و شش صفت در آب میباشد یکی آنکه
بلمس معلوم میشود که آنرا **اسپرس** گویند چنانکه گرمے و سردی و دوم آنکه بدیدن دریافته شود چنانکه رنگ و آنرا **روپ** گویند و سوم
آنکه بذوق دانسته شود چنانکه مزه و آنرا **رس** گویند چهارم آنکه بشم یعنی ببوئیدن معلوم کنند چنانچه بوے و آنرا **گندهه** گویند
و پنجم طبیعت گرمی و سردی که آنرا **سپرج** نامند و ششم مزه که در وقت هضم پیدا آرد و آنرا **سیاک** گویند درین شش صفت انچه بدیهیست
بیان کرده می آید لزوجت سخت و گرمی و سخت سردی که از نوشیدن آن و مذان گرفته شوند زشتهای اسپرس گویند و اگر آب برنگ
خلیش و یا سوال و یا رنگهای دیگر جز رنگ آب باشد از زشتی روپ ست و اگر بنوعی مزه در آب ظاهر باشد زشتی رس ست و بوی بد در آب
زشتی گنده ست و هر آبیکه تشنگی و گرانی و جود و درد و کف پیدا آرد سپرج او زشت بود و آبیکه در هضم شود و باد در شکم پیدا آرد و شکم گران
کند بیاک او زشت بود و در آب باران ازین زشتیها هیچ نیست و اگر خواهند که آب زشت را بیک گردانند پرا تش بجوشانند و یا در هنباب دارند
و یا کلوخ و یا ریگ گرم کرده در آب اندازند زشتی آب برود و تدبیر خوشبوی کردن آب آنست بیارد گل نگیسر و چنبیه و نیلوفر قرمز و باول و دیگر
خوشبوییها مانند کافور و جز آن در آب انداخته خوشبوی کنند و یا سفال پارهای نو را بوی گلها معطر ساخته در آب اندازند بغایت خوشبوے
گردد و این آب را در آوندز زر یا نقره و یا چینی یا آوند شیشه و یا در ظرف مس یا ارزیز یا سرب یا آوند گلی نگاهدارد و بخورد و هر آبیکه بواسطه یکی ازین
زشتیهای شش نوع بد شده باشد از ان محترز باید بود و آب باران غیر هوا نباید نوشید و نیز بر تن استعمال نشاید کرد و اگر کسی آب زشت
غیر معمول بخورد بانواع امراض آماس و بند روگ و بست و بدهضمی و دمه و سرفه و درد سول و گولا و علتهای شکم و امراض بزرگ گرفتار گردد
و نیز آب کدر را بداختن یکی ازین شش چیز یکی گو میدک و یا رکتک که اورا کتک بهل گویند و مانند بیخته میشود و بیخ نیلوفر هشتے و بیخ سیوال و مروارید
و دیگر گوهرها چنانکه طلوهم مانند آن و بجامه سخین صاف میشود و بر شته پایه چوب یا چهارپائی خورد بالای چهینکه آب بدارد و آب را یکی از هفت
طریق سرد کند یا در جائیکه باد بسیار باشد بدارد یا آوندی را که پر آب باشد تا گلوی در آب بدارد یا ابریق که در وی مقداری آب باشد بر سر چوبے
بسته بگیرد اندرو یا آوند آب سبا باد بزن کند و یا کرات آب را در جامه بریزد و یا آوند آب را تا گلوی در ریگ تر پنهان کند و یا بالای چهینکه جای
باد گذار آویزان کند و نیکوئی آب آنست که آنرا بوی نباشد و مزه اش پنهان بود و رباینده تشنگی و سرد و صاف و پاک و سبک باشد و گیرنده در
سینه نبود و همچنین آب استعمال شاید کردن **اکنون** خاصیت جوبها گفته می آید هر لب آبی که طرف غروب روان ست آب آن نیک و
مفید بود زیرا که سبکست و جوبهائیکه طرف شرق روان اند آب آنها مفید نیست زیرا که گران ست و آنکه طرف جنوب روان اند خلط را زیادت
نکنند زیرا که آب اینها معتدل ست نه گران و نه سبک و لب آبهائیکه از کوه سمجه بیرون آمده اند از خوردن آب آنها مرض نبست پیدا آید

و انکه از کوه بنده می آیند آب اینها تیز بست و بندرو ک پیدا آرد و انکه از کوه ملیه می آید آب اینها کرم در شکم پیدا آرد و انکه از کوه مهید می آید آب اینها حمیت
سیلیاسی وا مراض شکم برانگیزند و چشمهائیکه از کوه هیوالد جاری گشته اند آب آنها زحمتهای سینه و سر و آماس گلو و علت سیلیا پیدا می آرند و
شرح این سه سرت گفته شده است که جویهای کوه ملیه دو طریق اند یکی آنها که آب شان از بالای سنگ و ریگ جرایافته آب آنها نیک مفید است
دوم آنکه آبهای شان بر گل روان گشته آب اینها اکثر در شکم کرم پیدا آرد چنانچه بالا گفته شد اما جویهای کوه هیوالد نیز دو طریق شمرده اند یکی آنکه
از دره ابر کوه مذکوره می آیند آب اینها موافق ست و دوم آنکه از دره این بر کوه مذکور می آیند آب اینها ناموافق و مضرست چنانچه گفته شد و جویهائیکه
از کوه اوجین جانب مشرق آیند یا بسوی غرب روند آب اینها علت بواسیر پیدا آرد و لب آبهائیکه کوه بارجات آب اینها نافع و موافق ست و
مردمان را قوی و بی زحمت گرداند و هر لب آبیکه تیز روان ست و آب صاف دارد و آب او بسیار سبکست و هر لب آبی که بالای آن سوال ست
و آبش آهسته روان ست و رنگ ریگین دارد آن آب بسیار گران ست و در زمین مرطوبی مارو ار آب اکثر جویهای آن مقداری تیز و شیرین و
تخمدار ست و سبک و افزاینده زور و قوت باه ست و آب همه زمینها و جویها وقت سحر باید گرفت زیرا که در آن وقت سرد و صاف میباشد و
این دو صفت در آب بغایت نیک اند و چون آب آورده تمام روز در شعاع آفتاب و در شب در شعاع ماهتاب بدارند و بعده وقت سحر بجا
بیخته بدارند اینچنین آب مثل آب خلا باشد که بزبان هندی آنرا هنسودک گویند فائده آب خلا آنست که غلبهٔ اخلاط ثلثه بر باید و عقل و
زور افزاید زیرا که مثل سایر ست هر که این آب مدام بخورد و همه علتهاش دفع شوند و پیر نگردد و اگر آب مذکور را در آوندنیک بدارند زیادت
نفع کند و اگر در آوند بد بدارد چندانی مفید نبود و چندر گرانت من گوهریست که اگر او را بمقابل ماهتاب در شعاع بدارند از شعاع ماه
آب از وی بچکد خاصیت آب مذکور نست که بخوردن آن آب آسیب دیو و آسیب چشم زخم دفع شود و سر درد ست و از ان آرام و فرحت حاصل آید
و تب و بیهوشی و سوختگی و مالیخولیا و تلخه زائل گردد و خورندهٔ زهر نیکو شود و فائدهٔ آب آنست که دافع بیهوشی و تلخه و سوختگی و اثر زهر و هر علتی که از
غلبه خون پیدا شود و بیقراری و دوران سر و تمک که یکی از ین علتهای دمه ست و رکیتت و سوزش وقی ست و در فصل تابستان معتدل و
مفید ترست و در وقت درد پهلو و بلغم و علت بادو گرفتگی گلو و نفخ شکم که آنرا اردهمان گویند و در وقت تب نوبت و لهک و متصل نوشیدن
روغن از آب سرد احتراز کند و زود زود استفراغ و خوردن داروی مسهل تیز از آب سرد محترز باشد و بعضی گفته اند تا هفت روز آب سرد نخورد و اما آب گرم
بلغم و چربی و باد و دمه دور کند و گرسنگی زیادت گرداند و مثانه را صاف سازد و دمه و سرفه و تپ سه روزه زائل کند و آب گرم همه وقت مریض را
موافق و مفید ست اگر در جوشانیدن چهارم حصه نقصان کند و باد را دفع کند و اگر نیمی بستاند تلخه را دور گرداند و از ان کف نماند و وجود را
صاف و سبک کند و اگر چهارم حصه بستاند سخت مفید ست و آبی را که در روز گرم کرده باشند در شب خوردن آن ممنوع ست و اگر در شب گرم
کرده باشند در روز خوردن آن نشاید زیرا که ترش میشود و کف را زیادت کند و تشنه را مضرست و هر علتیکه از می خوردن پیدا آید یا از تلخه یا از
اخلاط ثلثه بود بجهت دفع آن آب جوشانیده و سرد کرده بخورانند مفید باشد آب جوزهندی یعنی شیر ناریل خام چوب شیرین و سرد ست
دل را فائده دهد و گرسنگی زیادت کند و مثانه را صاف گرداند و قوت باه دهد و در افزاید و تلخه و تشنگی ببرد باید دانست که وقت هضم گران ست
فائده کسیکه ناگوارگی یعنی ارچ و کف و رفتن آب از دهن و آماس و کبر و ک و نقصان گرسنگی و علتهای شکم و بست و تپ و علتهای چشم
و قطعهای جراحت و سیلان منی دارد او را آب اندک باید خورانیدن انچه فوائد آب که در سرست مذکور بود در تب شدا کنون چند فائدهٔ
از لب باکیت ذکر کرده می آید اگر آب محلی خورده باشد تا که آب مذکور هضم نشود آب چاه و دیگر نخورد چنانکه اگر آب جوی خورده باشد تا که
آن آب هضم نشود آب چاه نخورد و همچنین بر عکس آن و اگر آب خام خورده باشد تا که هضم نشود آب جوشیده نخورد و همچنین بر عکس آن چون
تشنا حیات هر چیزی آنست و قرار و مدار جمله عالم بدانست سبب این معنی جائیکه آب دادن تشاید تشنگی غلبه کرده باشد آنجا قدری آب

باید داد زیرا که اگر تشنه را آب ندهند استسقا دوره اندام و بیهوشی و مانند آن حادث شود بلکه بپیر و بغیر آب مریض نزید و نه تندرست و اگر مریض را آب دادن خواهد باید علت مریض و تاثیر و لایت شناخته از آب ناجوشیده یا جوشانیده بدهد و یا بغیر و اگر وی گرم یا سرد کرده هر چه ملائم مریض بیند بمقدار لابد بنهند که ماده حیاتست زیاده دادن مانند زهر شمارند و اگر مردم تندرست در حالت تشنگی آب بسیار خورد بلغم و تلخه حادث گردد و اگر صاحب تب سخورد او را علتهای زشت روی نماید **اما باید دانست** که اکنون بیان اقسام شیر کرده میشود بدانکه شیر از خلاصه غلد گیاهست که حیوان میخورد و آن مقوی تن و شیرین و چرب و سرد است و مزاج او در وقت هضم نیز شیرین شود و شکل بسته بگشاید و دیر هضم است و اکثر مردم را موافق و مفیدست بتخصیص مردم مسموم را نافع تر باشد **فائدهٔ شیر ماده گاو** آنست که تا پاک و سوختگی پیدا نیارد و در روز حمیتکه از باد و تلخه و خون باشد و علتهای جانی را که آنرا مالنس روگ گویند شیر مذکور خوردن ممنوع نیست و تب کهنه و دمه و سرفه و راج روگ و رکپیت و گولد و مالیخولیا و مرضهای شکم و بیهوشی و دردسر و ماندگی و سستی که همچو مستی که از سخت شدن سپاری پیدا می آید و آنرا مورچها گویند و سوختگی و تشنگی و علتهای سینه و مثانه و پنڈ روگ و سنگ بینی و بواسیر و درد علتهای فرج زنان و اسقاط حمل انیمه را نافع و دافع شمرده اند و زور و قوت باه افزاید و مرد را باجیکرن و افزاینده شهوتست و مفصلا بیان این پیشتر در فصل باجیکرن خواهد آمد و رسانست یعنی پیری را دور گرداند جوانی و قوت را بر پای دارد و عمر و عقل و اوج زیادت کند و جراحتها را نیز بر گرداند و طفل و پیر و آنکس که از جراحت و یا از گرسنگی و یا از کثرت ریاضت و زور کردن و یا از سبب جماع لاغر و ضعیف شده باشد او را شیر خوردن نیک و بسیار مفیدست **شیر بز** برابر شیر ماده گاوست و برای مریض کمیرک شیر بز بسخت مفیدست و گرسنگی زیادت کند و سبک و قابض ست و روانی شکم را بسته گرداند و دمه و سرفه و رکپیت دور کند زیرا که بز جانور خوردست و اشیاء تیز و تلخ میخورد و آب اندک می نوشد و بسیار میکند بدین سبب شیر او دافع همه علتهاست **و شیر اشتر** خشک و گرم و مقدار ی شیرین و نمکدار و سبکست و آماس گولد و علتهای شکم و بواسیر و کرم و بست را دور کند و دافع جمله زهرهاست **و شیر میش** شیرین و چرب و دیر هضم شود و کف و تلخه را دور آرد و علتیکه از باد بود چنانکه سرفه و مانند آن فزل ست **و شیر گاومیش** شیرین ست و گرسنگی کم کند و سخت ابهکمند بست و خواب و سردی پیدا آرد و از شیر ماده گاو سخت چرب و گرانست **و شیر حیوانات غیر سُم شگافته** چنان که مادیان اسپ و مانند آن گرم ست و بخوردن آن زور زیادت شود و باد های دست و پای را دور گرداند و خشک و شیرین داند کی ترش ست و سبک و نمکدار ست **و شیر عورت** شیرین و زور محنت و نگاهبان جان ست و برای چکانیدن در بینی و بجهت انداختن در چشم موافق و مفیدست و سبکست و گرسنگی آرنده **و شیر بیل** شیرین تر و زور محنت ست و زور و قوت باه زیاده کند و دیر هضم شود و سرد و گران و بجهت وجود خورنده را برقرار دارد و قوت باه زیاده کند و برای چشم موافق افتد و مفیدست و شیر یک در وقت صبح میدوشند گران و سرد و سست سبب آنکه تمام شب حیوانات از جای نمی جنبند و در راهتاب میباشند **و شیر آخر روز** باد و سستی را زائل کند و برای چشم موافق و مفیدست بسبب آنکه تمام روز حیوانات در آفتاب می مانند و باد میخورند و در حرکت میباشند **و شیر خام** ابهکمندی و دیر هضم شود و جوشیده برعکس نسبت و غیر شیر عورت باقی شیرها جوشیده نیک و مفید اند و شیر عورت خام بهتر ست اما **شیر گرم** ازان پستان بهنگام دوشیدن اگر تازه بخورند سخت نیک و مفید آید و هر شیری که از سخت جوشانیدن اندک شود و آنرا **کهوه** گویند قوت باه زیادت کند و در وقت هضم گران شود و هر شیری که بوی بد دارد و ترش بود و یا رنگ و یا مزه اش تباه شده باشد یا نمکدار بود یا چیزی ازان غلیظ بود و چیزی مثل آب گشته باشد ازان شیر احتراز اولی تر **اکنون** چند فائده از طب باکپیت گفته می آید هر گاوی یا گاومیش که کنجاره یعنی کهل و اشیاء ترش و مانند آن بخورد شیر اینها گران و دیر هضم و ابهکمندی بود و هر گاوی که گوساله آن خورد بود و یا مرده باشد شیر آن گاو غلبه اخلاط ثلثه پیدا آرد و بود طب چرک چنین میگوید شیر جمله حیوانیکه سم شگافته ندارند چنانچه مادیان اسپ و خر آن آهنگ طبق که رفته باشد از مداومت شیر بز کوه

فایدهٔ جغرات و دوغ

باز بحال خود آید اما **جغرات** چرب و گرم ست پس و تب لرزه و اسهال و ناگوارگی و لاغری را دور گرداند و آب منی افزاید و زور و زیادت کند و آن بر سه نوعست یکی شیرین ست آن بلغم و چربی را زیادت کند و دوم مقداری ترش کف و تلخه را انگیزد سوم آنکه سخت ترش ست خون را فاسد گرداند و آنکه نیک مخمر نشده باشد وقت هضم سوختگی آرد و غلبهٔ اخلاط ثلثه ظاهر کند اما بول و غائط را بسیلان آرد و **جغرات ماده گاو** چرب ست و در وقت هضم شیرین میشود و زور و گرسنگی زیادت کند و باد را زائل گرداند و آرزو بر طعام آرد و **جغرات بز** بلغم و تلخه و باد را دفع کند و کهیرک را نیز دور گرداند و سبک و زود هضم ست و صاحب بواسیر را دو مه و سه فرد انیک مفید ست و گرسنگی آرد و **جغرات گاومیش** هنگام هضم شیرین ست و زور و منی افزاید و باد و تلخه را دور کند و بلغم را زیادت کند و سخت چربست و **جغرات استر** در وقت هضم تیز ست و مزه او ترش و شور ست و مسهل ست و باد و بواسیر و بست و کرم و علتهای شکم را دفع گرداند و **جغرات میش** کف و باد و بواسیر را زیاده کند و در وقت هضم شیرین میشود و مزه نیز شیرین دارد و سخت ابهکهندی و پیدا کنندهٔ خلط ست با فراط **جغرات مادیان** گرسنگی زیاده کند و برای چشم مخالف ست و باد را زیاده کند و خشک و گرم ست و مزه زمخت دارد و زیادتی کف و بول را دور کند و **جغرات عورت** چربست و در وقت هضم شیرین میشود و زور زیاده کند و برای چشم سخت مفید ست و غلبهٔ اخلاط را دور گرداند و **جغرات پیل** زود هضم شود و کف و پرنام سول را که بیان او بشتر در فصل پرنام سول خواهد آمد دفع گرداند و گرم ست و مزه مقداری زمخت دارد و غایط در شکم زیاده کند و از جملهٔ جغراتها جغرات ماده گاو نافع ترست و **جغرات** که آنرا بجا بسته دارند تا آب ازوی جدا شود دافع باد ست اما بلغم انگیزد و چرب ست و زود و فربهی و قوت باه زیاده کند و پیل بر طعام آرد و **جغرات** که از شیر جوشانیده سازند سخت مفید ست و باد و تلخه را دور کند و آرزو بر طعام آرد و هضت و هات و زور و گرسنگی را زیاده کند و اما **خلاصهٔ جغرات** که بهندی او را **ملائی** گویند دیر هضم شود و گران ست با فراط منی و کف زیاده کند و گرسنگی را نقصان گرداند و مقوی باه ست و آن جغراتی که روغن کشیده میسازند خشک و قابض شکم ست باد و گرسنگی را زیاده کند و سخت سبک و زمخت ست و آرزو بر طعام آرد و در فصل سردرت و گرمیم و بسنت جغرات مفید نیست ازان احتراز باید کرد و در فصل سرد و بهیونت و برکها مفید ست و **آب جغرات** تشنگی و سستی دور گرداند و راه را گاهاکه خلاصهٔ طعام می کشند و آب بسوی خود کشیده رطوبت پیدا آرند صاف گرداند و مزهٔ آن تیز ترش و زمخت و شیرین ست و نقصان کنندهٔ کف و باد و منی ست و دیر هضم ست انگیزد و مسهل ست و آرزو بر طعام آرد و مقوی تن ست انچه نفع و زیان جغرات شیرین و ترش و سخت ترش و گرچاشنی یعنی آنکه خوب مخمر نشده باشد و جغراتیکه از شیر سخت جوشیده سازند و خلاصهٔ آن یعنی ملائی و آنکه از وی روغن کشیده باشند فی الجمله گفته شد نفع و زیان آب هر جغرات همچنان بدانند **و دوغ** شیرین و ترش و زمخت و گرم و سبک و خشک ست گرسنگی زیادت کند و اشتر زهر و آماس را اسهال بستاند هی و پندروگ و بواسیر و بند و کولونا گوارگی و تب نافه و استسقا و قی و آب دهن و درد و چربی و باد و بلغم و سوزاک بول و مرمنی را که از نوشیدن روغن کنجد و روغن ستور حادث گردد انیمه را دفع گرداند و در وقت هضم شیرین میشود و دل را فایده دهد و آب منی را نقصان گرداند و برای کسیکه او را جراحت زخم باشد و یا سختگی و نبل و جز آن بود و یا لاغر باشد و یا بیهوشی و یا مستی که مثل مستی سیاری میشود و یا سوختگی و یا دوران سر و یا کبست دارد مضر ست و در هنگام گرمی چنانچه فصل سردرت و در گرمیم دوغ ممنوعست و در وقت سرما و مرمنهای باد و امراض بلغم و در وقتیکه بول و غایط بسته شود و یا گرسنگی کم شده باشد دوغ سخت مفید ست و **دوغ** که در او مزهٔ شیرین غالب بود تلخه را فرو نشاند و بلغم را زیاده ست گرداند **و دوغ ترش** باد را زائل کند و تلخه انگیزد و اگر دوغ ترش را با نمک سنگ بخورانند باد را دفع کند و اگر دوغ شیرین با شکر بنوشانند تلخه دور گرداند و اگر سندهی و پیل دراز و پیل گردو جوکهار اندا خته مدد و دوغ بنوشانند کف را دور کند و مدد و دوغ که با غذاهای چربی جا بجا گرد افتد و جا بجا نرم ماند که او را بهندی **مکھن چور** گویند آن دوغ قابض ست

فواید مسکه و روغن

و اسهال و در کند و باد را نگیزد و خشک است و دیر هضم شود و آنچه بالای دوغ منکر برآید از دوغ سبکتر است و در شیر خاسد آنچه منجمد باشد و آنرا کلات گویند دیر هضم است و باد را زائل کند و خواب و منی بیفزاید **پیان پیوسی و مورن** بدانکه هرگاوی که بچه زاید از روز زادن تا هفتم روز شیر آن گاو را پیوسی که **پیوسی** گویند و بعد از ان تا سه روز دیگر شیر را **مورن** نامند و در شرح سرشت میگوید که بعد تباه شدن شیر آنچه از ان جدا میشود مورن است و مورن و پیوسی هر دو شیرین اند قوت باه و منی و خواب را زیادت کنند و **مسکه تازه** سبک و نرم و شیرین و مقداری زمخت ماند کی ترش و سرد و نافع دل و آرنده گرسنگی و قابض و افزاینده منی و دود کنند باد و تلخه و سوختگی را دافع کهیرک و دمه و سرفه و جراحت و استسقا و باد و لقوه است و مسکه شبینه دیر هضم شود و بلغم و چربی را زیادت کند و مقوی باه است و تشنگی را زائل گرداند مطلقا مفید است خالی از ضرر خصوصا بچگان را موافق و مفید ترست و **مسکه** کهنه از شیر پرون آرند از همه انواع مسکه نیکست و بسیار چرب و شیرین و بسیار سرد شمرده اند از خوردنش وجود نرم شود و برای تندرستی چشم و روشنائی چشم بسیار مفید است و قابض قحل و دافع رکپنب و زائل کنندهٔ امراض چشم است و بعد جوشانیدن شیر انچه بالای شیر منجمد میشود و بهندی آنرا **ملائی** نامند دافع باد و گرسنگی و رکپنب است و شیرین و چرب و آرزو آرنده بر طعام است و در وقت هضم نیز شیرین شود و بسیار دیر هضم است و غیر از خزات و دوغ و مسکه و جز آن از ان ماده **گاو** بهتر است و اما فائدهٔ کهوه و جز آن که ذکر نیفتاده است از خاصیت شیر هر حیوانی معلوم کنند و فوائد دوغ که بیان کرده شد از ان دوغی ست که چک زده و مقداری نمی خزات آب انداخته مسکه از و کشیده باشند سخت غلیظ و نه سخت تنک بود و بخاصیت خود قابض ست و در طبهای دیگر چنین گفته اند که یک نوع دوغ آنست که بار و غن باشد و آن وقت هضم سخت گران و افزاینده قوت باه و منی ست و نوع دیگر آنکه تمام روغن از و کشیده باشند سبک و مفید ست و نوع ثالث آنست که دران مسکه باشد و بغیر آب چک زده سازند و آنرا **کهول** نامند آن دافع باد و تلخه و دیر هضم ست و هر دوغیکه در ان چهارم حصه آب آمیزند و آنرا **تکر** گویند دافع باد و بلغم و تلخه است و در هر دوغیکه نمی آب دران انداخته باشند دافع باد و تلخه بود و کف زیادت کند و آنکه آنرا مسکه کشیده بغیر آب چک زده سازند و آنرا **بهست** گویند تلخه و بلغم انگیز ست و باد را دافع کند و هر دوغیکه نی مسکه و مقداری ترش و شیرین و زمخت باشد و سخت غلیظ بود و دافع اثر زهر و علتهای شکم و بواسیر و سنگر هنی و پندرو ک ست و تپ را زائل کند و آرزو بر طعام آرد و قابض بول و غلیظ ست و مرغیکه از خوردن روغنها پیدا آمده باشد آنرا دافع گرداند **اکنون** بیان اقسام روغنها کرده میشود **روغن** بخاصیت و مزهٔ خود شیرین و قدری و نرم ست و طبیعت سرد دارد و مقداری ابهکهندیست و بادی که در شکم زنان آبستن شده باشد که آنرا **اداورت** گویند و مالیخولیا و درد و تپ و اناه و تلخه و باد را ساکن گرداند گرسنگی آرد و عقل و حفظ و نور و اوج و خوبی تن و نرمی و روشنی چشم افزون سازد و جوانی برقرار دارد اما دیر هضم شود و بلغم را زیادت کند خصوصا برای چشم سخت مفید ست و دافع اثرهای زهر ست **روغن ماده گاو** هنگام هضم شیرین و باد و تلخه را اثر زهر دفع کند و چشم را موافق و بسیار مفید و زیاده کنندهٔ منی و از دیگر اکثر روغنها نافع و مفید ترست **روغن بز** گرسنگی و زور افزون کند و این روغن بز نیز برای چشم موافق و مفید ست و در هنگام هضم شیرین و سبک و صاحب دمه و سرفه و کهیرک را بسیار نافع **روغن گاو میش** سخت سرد و دیر هضم و شیرین ست و رکپنب و باد و تلخه را ساکن کند و طبع [illegible] **روغن اشتر** وقت هضم تلخ میگردد و آماس و اثر زهر و بلغم و باد و مسیت و گولهٔ و علتهای شکم را دفع کند و گرسنگی افزاید **روغن میش** وقت هضم سبکست و تلخه را فرو نشاند و علت فرج و آماس و لرزیدن اندام و کف را دافع ست **روغن** حیوانا تیکه باشگافته شکم دارند چنانکه مادیان اسپ روغن اینها وقت هضم سبک ست و اما طبیعت این روغن گرم و مزه زمخت دارد و مزیل بلغم ست و گرسنگی را سبد آرد و قابض بول ست و نگهدارندهٔ **روغن عجورست** در وقت هضم سبکست و علاج چشم را بهتر و برابر آب حیات و گرسنگی و فربهی و کف را زیادت کند **روغن فیل** سبکست

مزه تلخ و قابض بول و غایط است و گرسنگی افزاید و بلغم و سیست و زهر و کرم را دفع گرداند **روغن** که از شیر کشند قابض است و گرسنه
و دوران سر و بیهوشی را دور گرداند و علتهای چشم را نافع **و خلاصه روغن** که منجمد شده چنانچه مانند تیل بالای روغن منجمد برآید بسیار شیرین و
مسهل است و درد چشم و گوش و علتهای فرج را دفع گرداند و برای تدبیر حقنه و چکانیدن در بینی و چشم بکار آید **و روغن کهنه** مسهل است و
وقت هضم تلخ و دافع غلبهٔ اخلاط ثلثه و بیهوشی و جربی و مالیخولیا و زهر و تب لازماس و باد و مرگی و درد فرج و گوش و چشم درست و بجهت تدبیر
و چکانیدن در بینی و انداختن در چشم مفید است و سرفه و نبض و سیست و تمر چشم را بسیار نافع و مرض تمر را دافع و روغنیکه بسیار دیرینه شود و نفع او
زیاده تر باشد و هر روغنی که صد و یازده سال مانده باشد آنرا **کهنه** گویند از سوختن آن دیوان و عفریت ان بگریزند و آنکه زیادت از صد و
یازده سال بود آنرا **مهاکهرت** گویند کسی را که باد زیاده شده باشد نوشیدن مهاکهرت او را فائدهٔ تمام بخشد و کفت برباید و زود و زود ایزاید و زود
هضم شود و علی الخصوص که تمر چشم را بسیار نفع دهد و دیوان و عفاریت از دود آن بگریزند و از همه روغنها مفیدتر است **و روغن کنجد** تمسی
و گرم و تیز و شیرین است و وقت هضم نیز شیرین گردد **و بر نگهن** ست یعنی هضم دهات را زیاده کند **و لیکهن** ست یعنی چرب و خراشنده
زائده و مفرحه بود و آرام و طراب انگیز است **و سبوالی** ست یعنی بعد خوردن در تمام وجود در آمده هضم شود **و سوچهم** ست یعنی در راه مسام
در آید و صاف ست **و بکاکهی** ست یعنی نرم کنندهٔ بند گاه و دیر هضم و مسهل ست **و برلهه** ست یعنی افزایندهٔ قوت باه و منی ست و زیاده
کنندهٔ عقل و اوج و روشن کنندهٔ چرم و نرم کنندهٔ وجود و سخت کنندهٔ گوشت ست و چشم را بسیار مفید آید و قابض بول ست و مزهٔ اول او
تلخ و آخر او ز سخت و ربا بندهٔ باد و بلغم و گرم ست و بعضی شروح میگویند که روغن مذکور اندکے تن را لاغر گرداند و تلخه را افزاید و بعضی مسرست
گر بخوردن آن تلخه زیادت شود و در سر و گوش و فرج ساکن گرداند و ازین مقام زه صاف شود و جاهی بریده و شکسته و شگاف شده و رخنه
گرده و کشاده و زخم چوب رسیده و گزیدهٔ درنده و سوخته بگردد و اگر در جایهای مذکوره روغن مسطور بریزند و یا مرهم مذکور را درین روغن کنجد
بنشانند نیکو شود و برای حقنه و چکانیدن در گوش و بینی نیک ست و هر چه در روغن مذکور پزیده بخورند باد را دور گرداند **و روغن بید انجیر**
شیرین و گرم و تیز و آرندهٔ گرسنگی ست. آخر مزهٔ او ز سخت ست و در راه مسام در آینده و بول و راه رس طعام و آب پاک کننده است و جرم
را مفید و نرم گرداننده است و قوت افزاینده و وقت هضم شیرین شود و جوانی بر پای دارد و دافع انواع مرضهاست و عقل و زور و روشنائی
تن زیاده کند و باد و بلغم را دور گرداند و علتهای نصف اسفل تن با سهال ازالت نماید **و روغن** تخم نیم و روغن تخم کتان و تخم معصفر و تخم ترب و
تخم دیودالی و تخم کراد و تخم فوذنی جنگلی و تخم آک و تخم کمیله و تخم متکن و زیرهٔ سیاه و تخم پیلو و کرنج بزرگ و هنکوت و بیمیاه و تخم بیچیه و تخم سرشف و
هلیله و بابرنگ و تخم مالکنگنی مزه تیز دارند و وقت هضم نیز تیز شوند و سبک و گرم و مسهل اند و کفه کرم و میست و سیلان منی و علت سردی را دفع
گردانند **اکنون** انفع بعضی ازین روغنها بتفصیل گفته آید بدانکه **روغن کتان** شیرین و چرب و گرم و ربایندهٔ باد ست و وقت هضم
تلخ میشود و چشم را مضر ست و دیر هضم شود و تلخه انگیزد و مقوی تن است **روغن سرشف** تلخ و تیز ست و دافع کرم و خارش و میست ست
و گرسنگی افزاید و کفت و باد و جربی را بر باید **روغن هنکوت** اندکی تلخ و سبک ست و دافع کرم و میست و نقصان کنندهٔ نظر و بینی ست و
قوت را تیز کرم گرداند **روغن معصفر** وقت هضم شیرین شود و سوختگی کرده هضم گردد و چشم را مخالف ست و پیدا کنندهٔ غلبهٔ اخلاط ثلثه و سوختگی
رسانندهٔ دل ست اما کبیت را در کند **فائده روغن** تخم چرایته و باد هود و بلیله و جوز هندی و تخم کنار و جوز پارسی و تخم جیونتی و چارو لے
و تخم گنجال و ارک بهمی و تخم خیار و خربوزهٔ هندی و پرند و بهمانند اینها شیرین و اعتدال مزه دست و طبیعت سرد دارد و بول و غایط را برانند و در گرسنگی
نقصان آرد و در وقت هضم شیرین شود و باد و تلخه را آرام دهند **و روغن تخم گلگان** و کلهار و **روغن** تخم پله شیرین و زود سخت اند و دافع کف و تلخه
فائده روغن درخت تبرک و بلا در شیرین و زود سخت و آخر مزه تلخ دارد و باد و کف و میست و جربی و کرم و سیلان منی را ببرد و در مرضهای

و خرد و اعلی و اسفل را دفع گرداند و روغن خلاصهٔ چوب و خرمت نازه بود دارد تسیف و عفو و کند یرقان تلخ و زمخت ست و جراحت را صاف گرداند و باد و کف و کرم و بیست را دفع گرداند و خلاصهٔ چوب را بهندی سار گویند و روغن تخم کدو سے تلخ و کوسم و دانتن و دردقی و بدبار و تخم نیل و سنگنی آزاد بعضے نیل کہ گل سفید دارد گویند تلخ و تیز و زمخت و مسهل ست و جراحتهای زشت را صاف کند و مرضهای نصف اسفل بردارد و کف و کرم و بیست و باد را دفع گرداند و روغن چوتیلی مقداری تلخ ست و گرسنگی آرد و جمله اخلاط را بیرون دارد و خلط سا خرا بشیده و اندک گرداند و عقل را افزاید و رسایین ست و روغن نسوت شیرین و سرد و سخت ست تلخه را ببرد باد را انگیزد و ملغم را افزاید و روغن تخم ابنه مصطگی تلخ ست و خوشبوی و شیرین و زمخت ست خشک و کف و باد را دور گرداند و تلخه را سخت زیادت نکند و خاصیت روغن تخم مصطفر بعضے گفتهٔ خستان گفته نشده از خاصیت بار آن درخت معلوم کند **فائده** روغن جمله نباتات خالی از خاصیت روغن کنجد نیست و جمله روغنها دافع باد اند و جمله روغنها در فائده بر روغن کنجد نرسند زیرا کہ از جمیع روغنها روغن کنجد بهتر ست و الله تعالی اعلم و احکم **فائده** حیوانات کہ در آب و نی مانند چنانچه اشتر و مانند آن و حیواناتی کہ در گرانهٔ آب مانند چنانکه گرگ و جاموش و مثل و مانند آن و جانورانی کہ میان آب باشند چنانچه ماهے و باخه و امثال اینها چربی و مغز استخوان و بسا و آن روغنی ست کہ در مجرد گوشت بی چربی باشد و آنرا قصابان وداوه گویند و ازان این حیوانات گران و گرم و شیرین و ربایندهٔ باد ست و اما حیوان سباع یعنے درندگان و دیگر اقسام حیوانات دشتی کہ سم غیر شگافته دارند چنانچه گور خر و مانند آن چربی و مغز استخوان و بسا ازان اینها سبک و سرد و زمخت و دافع رکبت ست و پرندگانی کہ دانه بمقدار میخورند چنانکه کبوتر و فاخته و مانند آن و آنکه پای زده بمقدار میخورند چنانکه ماکیان و مانند آن چربی و بسا و مغز استخوان اینها ربایندهٔ ملغم ست **فائده** روغن ستور و روغن کنجد و بسا و مغز استخوان و چربی جمله در یرقان اندازد روغن ستور روغن کنجد در یرقان ضرر ست و از وی بسا در یرقان ضرر تر از بسا چربی و در یرقان ضرر تر از چربی مغز استخوان و در یرقان ضرر تر از انیمه ربایندهٔ باد اند ازین ترتیب یعنی از روغن ستور روغن کنجد ربایندهٔ باد ست و از بسا چربی و از چربی مغز استخوان ربایندهٔ تر ست **اما اکنون بیان اقسام شهد گفته میشود** بدانکه شهد مزهٔ شیرین و زمخت دارد و در خواص خشک و معتدل ست و گرسنگی افزاید و آواز حلق صاف کند و وجع فرد فرد را نرم و ملائم و لاغر گرداند و دل را فائده دهد و آب منی افزاید و شکسته را پیوسته گرداند و جراحت زشت را صاف کند و صاف شده را به گرداند و برای جراحت مذکور و جه تنها هم نیکو تر بود و چشم را نیز از انواع کثافت صاف گرداند و روشن تر سازد و در مسام تنگ بسرعت در آید و تلخه و باد و ملغم و چربی و سیلان منی و بهمک و دمه و سرفه و قی و تشنگی و کرم و اثر زهر را باید و طرب انگیزد و دافع غلبهٔ اخلاط ثلثه ست از سبب سبکی خود کف را زیاده کند و از چربی زمختی و شیرینی کہ در خود دارد تلخه و باد را دفع گرداند و شهد بر شش نوع ست یکی پوتک دوم بهامر و سوم جهو در و چهارم ماجهک و پنجم چهاتر و ششم لاکه و هفتم اوالک و هشتم دال و در شرح سسرت گفته است هر مگسی کہ مقداری زرد و بزرگ باشد آنرا **پیتکا** گویند و بعضی گفته اند هر مگسی کہ مانند پشه و سیاه بود آنرا پیتکا گویند هر شهدیکه ازان مگس پیدا آید تمزا **پوتک** نامند هر شهدی کہ از زنبور سیاه شود آنرا **بهامر** گویند هر مگسی کہ زرد و ام بود و آنرا **جهدر** گویند و شهد آن مگس را جهو در نامند و زرد ترین را **جهدر** گویند شهدی از و پیدا شود **ماجهک** نامیده شود هر مگسی کہ در جنگل همیشه خانه سازد شهد او را **چهاتر** گویند هر مگسی کہ نیش دارد و بزرد و ام بود مثل زنبور زرد کہ آنرا **لاکه** گویند شهد آن مگس را **لاکهیه** نامند و بعضی گفته اند کہ در ولایت مالوه چرنکار مقامی ست کہ آنجا در خانهای گلچکان بسیار اند شیره کہ از گلهای آن درختان میریزد و بر سر گیاها جمع میشود آنرا **لاکهیه** نامند و هر مگسی کہ رنگ زرد دارد و خرد بود و سوراخ بینی ماند آنرا **اوالک** گویند هر شهدی کہ ازان مگس شود آنرا **اوالک** نامند و هر شهدیکه بالای برگها جمع شود آنرا **دال** نامند و اما فوائد هر یکی ازین انواع شهد آنست کہ نوع **پوتک** گرم و خشک ست بسبب آنکه شیره

کل درختان زهردار گلستان که آورده جمع میکنند از ان شهد باد تلخه و خون زیادت شود و چربی و کره و مانند آن که دوا ملزم بود بدیده گردد و آن در وقت هضم
آرد و مستی نیز کند **و بهار** سخت و شیرین و چرب و چسنده مانند صمغ ست و دیر هضم شود **و جهود** در سرد و سبک و لاغر کننده است **و ماچهاک** سبک
و خشک ست و از جمیع شهدها نیک و مفید ست و بسیار سبکرست و دافع دمه و سرفه **و چهارتر** تنگ هضم شیرین میشود و دیر هضم و سرد ست و در گشت و برص
و سیلان منی را کم راه دفع گرداند نافع ست **و ارکه** مزه او ز سخت و مقداری تلخ میشود و برای چشم سخت مفید ست و دافع رکیت و افزون کننده زور و
و باه را نیز **و او و الک** گرم و زسخت و بمقداری ترش ست و گرسنگی آرد و آهنگ حلق را صاف دارد و بسیت و اثر زهر را دفع گرداند اما تلخه انگیز ست
و در وقت هضم تلخ میشود **و وال** خشک ست و پرمیوزی را دفع کند **و شهد نو** رنگی ست یعنی افزاینده قوت باه ست و سهل ست و اندکی بلغم را دفع
گرداند **و شهد کهنه** چربی و زهبی را دور کند و قابض شکم ست و سخت لیکن ست بسیار خراشنده است یعنی پرده چشم و کثافت چشم را دور گرداند اما
فائده منفعت شهد پخته آنست که بعد مضی مدت پختگی او را فرو دارند تا آنکه پیش از مضی مدت آزار فرو دارند خام باشد و شهد پخته دافع هر سه اخلاط ست و شهد
خام ترش و پیدا کننده اخلاط ست و شهد از شیره بسیار گلها جمع میشود بدین سبب هر دارو که بیامیزند تاثیر آن دارو دهد و انواع رنجها دفع گرداند و باد را در
گرم فائده گرم دهد و باد را دی سرد فائده سرد بخشد و سر جمله دارو هاست و هر شهدی که با آفتاب یا با آتش گرم کرده بود یا آنرا با چیزی که گرم کرده بود یا با آب سرد
خلایا میزندان شهد را مانند زهر قاتل دانند و در فصل گرم نیز مضرست **سوال** برای استفراغ کفنا نیدن شهد با علاج که آنرا گرم کرده باشند
باید دادن و بالا گفته شده است که شهد پخته با اشیا با آتش نرم آنرا گرم کرده باشند مضرست **جواب** بدانکه جهت درد شکم هضم نخواهد شد و بیرون
خواهد افتاد و بنا بر آن در بنجا مفید ست و از بد هضمی اشیا یعنی دیگر بد هضمی شهد بدتر ست زیرا که بجهت دفع بد هضمی علاج بچیزهای گرم باید کرد و
شهد بگرمی طبیعت خود مثل ست بدین جهت علاج بد هضمی شهد سخت دشوار گفته اند که بد هضمی شهد زهر قاتل ست که مردم را بزودی بکشد و نیز بدانکه
الوان شهد برنگ مختلف ست چنانچه شهد ما چهک برنگ روغن گنجد میشود و رنگ شهد جهود زرد وام میباشد و قسم شهد بوتک برنگ روغن
فوائد نیشکر ستوده و شهد ما نرسفید میباشد **فائده** بدانکه جمله نیشکرهای شیرین اند و در وقت هضم نیز شیرین میشود اما دیر هضم و سرد و چرب اند زور و
قوت باه و دلیل را زیاده گرداند و دافع رکیت اند و کف و کرم انگیزند و نیشکر دوازده نوع اند یکی پوندو دوم بهیرک و سوم نیشک و چهارم ست پورک
و پنجم کنتاره و ششم تاب بیچ و هفتم کانتیچه و هشتم سوچیترک و نهم نیلپور و دوازدهم نیلپور و دوازدهم کیلاره **و اما** پوندو و بهیرک سخت
سرد و شیرین و چرب اند و کف و منی را افزایند و مقوی باه و مسهل و دیر هضم اند و بوقت هضم تا پاک نپارد و نیشک نیز مثل اینهاست اما بقدری
شیره این شورست **و ست پورک** مثل نیشک ست اما مقداری گرم و رباینده باد ست **و کنتاره و تاب بیچه** مانند نیشک اند و کانتیچه
مثل اینهاست و قدری باد انگیزست **و سوچیترک و نیلپور و نیشال و دیر کپیتر** این هر سه باد و تا پاک انگیزند و دافع کف و تلخه اند و در فرق
اینها مقداری زحمت ست **و کیساره** دیر هضم و سردست رکیت و کبد و طحال را دفع گرداند و در هر نیشکری دو مزه اند گره های نیشکر و آخر آن مقدار
یکمدار ست و باقی شیرین و گر نیشکر را بدندان خورند کف انگیزند و ناپاک کنند و باد و تلخه را دور گرداند و دهن را صاف کند آب منی را افزاید و طبیعت
نیشکر مثل طبیعت شکرست و شیره نیشکر که بچرخ شیلیده کشند دیر هضم و ناپاک انگیزد و قابض لوده و باد شکم را رها شدن ندهد و درد آورد از شکم پیدا آرد
و شیره جوشیده او مسهل و دیر هضم و چرب و تیزست و دافع باد و بلغم **و شکر** تر که آنرا سهند می ناب و کاکو گویند دیر هضم و شیرین و بحلق بسیار
و افزاینده قوت باه و باد و بلغم و تلخه را نیز زیاده کند **و قند** مزه شیرین دارد و شور نه سخت سرد و نه سخت چرب ست بول و خون را صاف کند
باد را و مقداری تلخه را تیز و رکند و چربی و کف و منی را و او و زیاده **و قند صاف** شیرین و دافع باد و تلخه و پاک کننده خونست **و قند**
کهنه مفیدترست **و شکر** تر که آنرا سهند کاکو کهند رب گویند و شکر سرخ که از کهند رب سازند و شکر صاف هر یک بترتیب دیگر خاصیت سرد
و چربی و گرانی و شیرینی چنانچه از کهند رب شکر و از شکر سرخ شکر سفید شیرین و چرب و گران و سرد و مسهل ست همچنین بترتیب آب منی را

...نیست را در ساندن مقصود کوبر چنبه شکر سفید و صاف تر باشد شیرین و چربی و در هضمی و سردی زیاده دارد و انچه از هر شکری کثیف برون
...ئده آن کثیف هیچ شکر باشد و شکر که از خاسه سازند فزوایش شیرین و مقداری زحمت ست و آخر تلخی نیز دارد و کف را بر دارد و سال آرد و
شکر تبرکه آنرا از شهد سازند شیرین و مقداری زحمت ست و در وقت بهضم شیرین میشود و از خوردن اسهال نماند خشک ست و تن را بالا غر
گرداند قی را دفع گرداند و هر شکر که باشد دافع رکیت و تاپاک وقی و زهر و سهو خشی ست و شکر تبرکه از گلبگان سازند و آنرا اراب گویند خشک و
شیرین و در زحمت ست و باد و تلخه انگیزد و در دو مثانه زیادت کند و در وقت بهضم شیرین میشود و کف در پیش او نماند و در طب باکیت گفته شده است
شیره نیشکر که بپخ شپلیده کشند بیخ و گره ها و سر جمله نیشکر شپلیده میشود و بدان سبب نفع نیشکر در واندک ست و چون ماند و باد بخزره و نفع او بکلی میرود
و آن فائده که بدندان خوردن میباشد حاصل نیاید و فائده جمله شرابها آنست که تلخه انگیز و ترش اند و در شرح حسرت گفته است که من
جمله شش مزه که گفته شده است مزه شور در شراب نیست باقی پنج مزه در دست و از جمله پنج مزه که در شراب ست مزه ترشی در شراب غالب ست بنابر آنرا
در طب حسرت ترش گفته است و وی بر طعام آرزو آرد و گرسنگی زیادت کند و باد و بلغم را دور کند و مثانه را صاف دارد و مسهل ست و بول را نیز روان کند
و در وقت بهضم تا پاک کرده زود بهضم شود و گرم و تیز ست و حواس خمس را حدت قوی بخشد اینقدر فوائد شرابها مجمل گفته میشود اما مفصل فوائد اشربه آنست
که اکنون بیان آن میکنم و آن آنست بدانکه شراب انگور شیرین ست و آخر مزه قدری زحمت دارد و تاپاک انگیز نیست و در ملت رکیت نیز خوردن آن
ممنوع نیست و خشک ست و زود بهضم شود و مسهل ست و راحرد گل را دپتی که گاهی آید و گاهی نیاید نیمه امراض را به تخصیص بهاید و شراب خرما
از شراب انگور مقداری در فائده کم ست اما کف را دفع کند و باد انگیز نیست و آرزو بر طعام آرد و چشم را سبک گرداند و زود بهضم ست و مزه شیرین دزحمت دارد
و بول را مفید ست و بوی نیک دارد و حواس خمس را حدت بسیار بخشد و بوزه و مانند آن که نعل وام بود و آنرا بهندی سرا گویند از خوردنش لاغری و
و بواسیر و سنگ پنبه و گرفتگی بول و باد نماند و افزاید و شیر و خون و گوشت افزاید و کف بوزه که بالای او میباشد قی و ناگوارگی در دل و در دشکم را دفع گرداند و کف و باد
و بواسیر و گرفتگی شکم و نفخ شکم را بر دارد و شیره جوش تلخه انگیز و مقداری کف تیز پیدا آرد و شکم را در جوش آرد و باد را افزاید و دیر بهضم ست و مولکا
بعضی میگویند که آن نام گندم خورد ست و بعضی گویند که نام برنج نکره است و بعضی گویند که نام بار گلبگان آبی ست بوزه که از ان سازند کف انگیز
ست و شرابی که از پوست بلیله سازند و آنرا اچهکی گویند خشک ست از خوردنش طعام در هضم آید و آن بلغم را اندکی زیادت کند و آب منی را
افزاید و شرابی که از پوست جوسازند و آنرا اکهر و کوپل نامند غلبه اخلاط ثلثه را پیدا آرد و روانی شکم پیدا کند و مزه نیک و آب منی افزاید
و و در و شرابهای مذکور که فرود می ماند و آنرا احک نامند گرم و خشک و قابض شکم و دافع تشنگی و بلغم ست طعام را بهضم گرداند و از خوردنش باد شکم و
آماس که از کف باد شده باشد نماند و شرابی که در شیره نیشکر و گل دانکی و گلوی و اشیاء دیگر انداخته میسازند و مقداری قند هم
در ان انداخته و آنرا کور سیده گویند این مزه شیرین و زحمت دارد و بهضم ست و گرسنگی زیادت کند و شرابیکه در شیره نیشکر خام بجای
قند شکر انداخته سازند و آن را سرکرا سیده گویند در وقت بهضم شیرین میشود و تیز مزه شیرین دارد و آرزو بر طعام آرد و گرسنگی پیدا کند و
دافع باد ست و مثانه را از علتها پاک دارد و دل را مفید ست و حواس خمس را تازه دارد و شرابی که آنرا از شیره نیشکر جوشیده غیر سرد کرده
سازند و آنرا پاک رس سیده گویند فائده این به فائده شراب شکر ماند و زود در و شنائی افزاید و شکم را روان کند و دافع آماس ست و
گرسنگی و آنرا بر طعام آرد و دل را فائده دهد و بواسیر که از کف شده باشد آنرا ببرد و شرابی که آنرا از شیره نیشکر جوشانیده و سرد کرده کشند
خوردن آن مزه را لاغر کند و آماس و علتهای شکم را ببرد و بهضم ست و بستگی باد و بول و غایط را بکشاید و آواز حلق را صاف کند و بواسیر را
قلع کند و شرابی که آنرا از جوش بلیله و قند سازند آنرا اچهک گویند شیرین و زحمت و بهضم و قابض ست و تلخه و پندروگ را دفع کند و

حرارت را برگرداند و خون را صاف نماید و شرابی که از بار جوان در وقت سازند و آنرا جامون سپیده گویند قابض بول و قابض باد و بلغم است و شرابیکه خام باشد و آتش بدان نرسیده بود و آنرا آسره آسو گویند تیز است و مستی آرد تا دیر بماند و دل را نگاه دارد و بول را بازدارد کند و باد و بلغم را افزاید و شرابی که آنرا از شهد و قند خام سازند آنرا مدده آسو گویند مرطوب و تلخ و زحمت و شیرین خمار و دوا دفع زهر و سیلی بیماران منی پدیست و زیر قماس و باد دست و شرابی که آنرا از سرکه و آسو سازند و آنرا امیریه نامند تیز و زحمت بود و دیر هضم شود و سستی زیاده پیدا آرد و زحمت باد و بلغم و گوله و بواسیر و کرم و چربی را دفع گرداند و سیان سر او آسو در فصل آشربه خواهد آمد و شرابی که از شیره و منشکر باشد دل را مفید است و زود سافزاید و سنگ روی حوائج را بر روشن کند و تلخه را بر باید و شراب گلیکان خشک و زحمت است گرسنگی و زور افزاید و باد و تلخه و ناپاک انگیزیست و بلغم را بر باید و اشیائیکه شراب آنها مذکور نشده است چون از بیخ یا بار یا رگ کنند آنها شراب سازند هر مزه کردان شراب پیدا آید نفع آن مزه شراب معلوم کنند و شراب نوا سبکهضم دست و دیر هضم و اخلاط ثلثه را پیدا آرد و لذیذ نیست و بوی زشت دارد و دل را مخالف است و ناپاک آرد و شراب کهنه دل را مفید است و آرزو بر طعام آرد و دافع کرم است و را بهار گیاه که خلاصهٔ طعام یعنی رس بدان جذب میکند گشاده گرداند و صاف سازد و شراب کهنه خوشبو است و گرسنگی افزاید هاضم است و باد و بلغم را بر باید و شرابی که آنرا از جوش گیاهای بسیار سازند و را ارشت نامند اکثر علتها را دفع گرداند و گرسنگی افزاید و باد بر باید و مسهل ست و تلخه زیاده کند و درد و باد و مرضهای شکم و پهلو و تب و دیدهضمی را دفع گرداند و گرسنگی افزاید و شراب مذکور که ذکر آن نیفتاده است از دارو هایی پیلیا دکن سافزگوله و زحمتهای کبد را دور گرداند و دیگر انواع از ان شراب مذکور که ذکر آن نیفتاده است در فصل علاج بعضی علتها گفته شود و هر شرابی که نمایندهٔ ناپاک انگیز بود و یا بوی بد و مزه زشت داشته باشد یا دردی کرم افتاده باشند یا گران بود یا مضر دل و یا تیز و تو باشد و یا آنکه چون بر وی دست نهند گرم نماید یا آنکه در آوند بد و زشت بوی مانده باشد یا آنرا از دارو های اندک ساخته شود و یا چرب و چیفشان مانند صمغ بود از ان شراب معتبر باید بود و میباید که شرابی که از دارو های اندک ساخته شود و یا نو یا چرب یا چیفشان یا گران یا بدر آرام یا بدرنگ باشد از ین اقسام شراب بیدا آید دیر هضم شود و آنکه غلیظ یا ناپاک انگیز یا گرم یا تیز باشد تلخه را افزاید و آنکه بد مزه بود یا کرم دردی افتاده باشند یا مضر دل بود یا بوی بد دارد یا باد پیدا آرد و آنکه دردی این جمله بدرها محسوس باشد زحمت باد و کف و تلخه افزاید و قدر همه بغرابها مرصع شمرده اند شرابی که کهنه و لذیذ و خوشبوی باشد گرسنگی افزاید و باد و بلغم را بر باید و آرزو بر طعام آرد و صاف بود و مستی نیک پدید آرد و همچنین شراب مفید باشد و فائدهٔ تمام ازوی حاصل آید و شراب گرم و تر و لطیف و تیز است رگها را فراخ کند و فضلهٔ همه اندام را بساند و در مسافت تنگ در آید و بعد خوردن با آتش معده ممزوج شده گرمی او بدل میرسد و از دل در راه رگها در آمده بدماغ میرسد و حواس خمس را سست ساخته مستی پیدا می آرد و در کسی که کف غالب بود بدیر مست گردد و آنکه در وی باد غالب است زود مست شود و آنکه فلغمه تلخه دارد بزودی شود فائدهٔ مردمان بر سه نوع اند یکی آنکه مصلح باشد و آنرا کسی نجوید یا در همه وقت برای نیکوئی پوید و بزیان چندان نگردد و نیز باصابت متحمل شدائد بدات خود باشد و چندان خوش با فراط نشود و متحمل مکروهات بر نفس خود باشد آنرا بهندی سانک نامند دوم آنکه حریص باشد بر دنیا و در طلب آن بیقرار بود و بزیان بسیار اندک جزع و فزع بسیار کند و به تسکین غیری ساکن نشود و باصابت چیزی خوش گردد و آنرا راجس خوانند و سوم آنکه کامل و بیغرض بود و بدگوئی را همواره باشد و هیچ نوع از مذات خود و نه بتسکین غیری ساکن تواند شد و بر سیدن زیان از جزع و فزع باز نیاید و متحمل بر شدائد نباشد آنچنان لس را تامس گویند اما سانک بعد خوردن شراب سخن نرم و لطیف گوید و سخاوت کند و لباس نیک پوشیدن خواهد و سرو و نیک و جماع آرزو کند و راجس از خوردن شراب دور باشد افتد و جنگجوئی و عربده خوئی کند و دلش بر ستیز مائل بود و مردمان را دوست ندارد و تامس بعد خوردن شراب کارهای ناشایست چنانکه زنا و خون ریختن و دزدی کردن خواهد و شرم و بیمت خود از

سیاه بردارند و بکوبند و بیاویزند و بجوشانند تا دو چندان باشد و قند و سرکه هندی بسازند و بدهند و کندوئی که پر از نمک باشد شسته بدهند گاه گاه قدری سازند و بدهند **سکت** گویند این شراب گشنیز افزاید و چربی و کرم شکم را دفع کند و اگر صفراوی نماید و هاضم ست دلغم و پنڈ روگ را دفع کند و سبک و تیز و گرم ست و بول افزاید و آواز حلق را صاف کند و در وقت خوردن غذا را هضم شود و کف را ببرد و دل را مفید بود و در شکت اگر نمک و کندر و بارگیا سیاه و نمک آن اندازه ساخته سازند نفع زیاده دهد و بدهند و اگر صفراوی طعام آرد و قوت را هضم دهد و دافعه قوی تر کرداند **و شرابی** که در آب قند و بخیهای گیاه و انواع کندها و دارچین کنند اندازه ساخته آبزا سازند آنرا **سکت** گویند و اگر در شیره نیشکر اشیای مذکور را اندازه ساخته سازند و آن شراب را بهندی رس **سکت** گویند و اگر شهد و آوندی کرده و شیره لیموی کاغذی و شیره ترنج و شیره چنبیری و پیپل و زیره و اندازه ساخته در کندوی شالی سه روز بدارند و شراب سازند آنرا **مدهو سکت** گویند و در شراب ترنج مزه است چون از خاصیت فصل چهار مزه او دور شوند در یک مزه ترش بماند آن شراب را **مدهو سکت** گویند و اگر **سکت** گویند این **سکت** از آن مقداری سبک ست و از آن مدسکت سبک تر ست و از این جمله هر چه قلیل تر باشد بهکمه ندی تر بود **فائده سویرک و تلهام** دو نوع از سرکه هندی اند یکی از جو پوست دهد کرده جو پخته باشد یا خام سازند آنرا سویرک نامند و دوم آنکه آنرا از جو خام که با پوست باشد پاس کنند و آنرا تلهام نامند و این هر دو نوع بسبب قوت دل مفید اند و گرسنگی پیدا کنند و خفقانهای دل و پنڈ روگ و کرم را سنگر هنے و بواسیر را دفع کنند **و سرکه هندی** یعنی کانجی که از برنج سازند و آنرا بهندی **دهانیا امل** نامند دافع باد و کف و تشنگی ست و گرسنگی زیاده کند و اگر از آن غرغره کنند دلغم لوبی دهن و ریم دندان و خشکی دهن را دفع گرداند و طعام را هضم کند و اگر بر دو جوه مالند سوزش اندام را نیز زائل کند و دافع سستی و بیقراری ست و کسانی که در کرانه دریا می مانند با نیها موافق و مفید ست **فوائد بول** اما بول ماده گاو بول گاو میش و بز و بول میش و اسپ و پیل و خر و اشتر و خیره تیز و گرم ست و هضم و تلخ و تیز و نمکی دارد و کف و آماس و باد و کرم و چربی و زهر و گولہ و بواسیر و امراض شکم و میت و پنڈ روگ و ناگواری و آرد چاک و سول و سوپ را دفع گرداند و مسهل ست شکم را برانداند و سبک ست گرسنگی افزاید و هاضم ست دل را فائده رساند و در همه انواع ابوال بول ماده گاو نفع رساند بنا بر آنکه شیر ماده گاو در همه انواع شیر مفید ست همچنین بول ماده گاو نیز نافعتر ست **و بول ماده گاو** تلخ و تیز گرم و مقداری شور ست و سبک و هاضم و گرسنگی افزاید و نلخه انگیز ست و باد و بلغم را ببرد و مسهل ست و در حقنه بکار آید و گولہ و علت شکم را نفع کرداند و برای هر زحمتی که بجهة علاج آن بول مطلق گفته شده و در اینجا بول ماده گاو را استعمال باید کرد مقید تر باشد **و بول گاو میش** بواسیر و در د و علت شکم و میت و پر میو را نفع شکم گولہ و پنڈ روگ را دفع گرداند **و بول بز** تلخ و تیز ست و مقداری باد افزاید و سر د و مدر و آماس باد یرقان و پنڈ روگ را ببرد **و بول میش** مقداری شور و تلخ ست و دافع باد و سر د و پیہ و قلت شکم و سد و خشکی بهبتکی شکم را مدر گرداند **و بول اسپ** تلخ و تیز و گرم ست و باد صرع و اسقاط و دیوانگی را دور گرداند و برای دفع د د و کرم نیکو ست **و بول فیل** مقداری تلخ و مسهل و تنکمار ست و تلخه را انگیزد و هوا را ببرد و برای راست کردن شنوائی و علاج بهبتة و نفع برص و سل ست **و بول خر** تیز ست اثر زهر و علتهای دل را ببرد و سنگر یعنی بواسیر و کرم و باد و کف را دفع کند و گرسنگی افزاید **و بول اشتر** آماس و میت و علتها را شکم و پالیو لیا و باد و کرم و بواسیر و پیہ را دافع ست **و بول آدمی** دافع اثر زهر ست و دیگر اکثر فائدهای بول اشتر نیز دارد و فوائد شتر اسپ و بولهائی که در مصدر ذکر و شد معلوم کرده علت و فصل و خواص زمین و مسکن و سن و سال شناخته بجهة دفع انواع امراض استعمال باید کرد تا پسندیده افتد و الله تعالی اعلم و احکم **فصل یازدهم** در بیان منافع و مضار ماکولات و مشروبات و این فصل را بهندسے **اپاران بده** گویند بدانکه شالی که در هوای سرد بهد مطبوع و تبخیر انواع آن است که گفته میشود **رقسالی دکلون** و **کرتھوک** یعنی کرت کاندو یدک یعنی انبدی و سنگر بدک یعنی بد سال و **سنگھاہرت** یعنی کرہا و پہاندک یعنی دہول و پنڈ یدک یعنی بوری و **عناسالی** و سیت بہیرک و لوہ و ہر پیک و دہر سوک و کانچنک یعنی سون کرکا و مھکتاک و ہانیک

کرتھوک سکناہرت

و دو کهک و مهاد و کهک این انواع عوامانند اینها را اسالی گویند مزه شیرین دارند وقت هضم نیز شیرین اند و هر سه طبیعت سرد و خشک دارند و زود هضم شوند و زود راه فرا دهند و مقداری گفت و باد را برانگیزند و تلخه را برباینده و چرب و قابض اند و قابض بودن اینها از همه اندک شود و شالی رتسال از شالیهای دیگر سخت تر است مثانه را بیاساید و بول آرد و مثانه را قوت دهد و شالی تن پیدا آرد و بول برآرد و چشم را فایده دهد و بهاء سستی و ماندگی و اخلاط ثلثه را برباید و برای مجراحت تیز منفعت است آواز حلق نیک گرداند و تب و اثر زهر و جمیع علل را برباید و دیگر شالیهای مذکوره متاخرش از متقدمش ترتیب فکر نفع اندک دارد و شالی که در اول فصل سردرت برده میشود و آزاستی بعضی انواع آن کهنتک و کانگ و ملکندک و برمود و کاکاک و اینهیک و مهاکهنتک و چورنک و کروک و کیدارک اینها و مانند اینها مزه شیرین دارند وقت هضم نیز شیرین اند و باد و تلخه را ساکن گردانند و نفع اینها همچو نفع شالی رتسال است و از جمله ستی آنکه سفید میباشد سفیدتر است و مزه اش آخر مقداری زمخت است و سبک و نرم و چرب و علت باد و گفت و تلخه را برباینده و قابض است و وجود را محکم گفته اند و زود افزاینده نفع شالی ستی سفید همچو نفع شالی رتسال است و دیگر ستیها از همی سفید بترتیب ذکر نفع اندک دارند و شالی که در آخر هوای سردرت بریده میشود و بعضی انواع آن کرشنه بریه و سالاملکه و ستیملکه و نندملکه و لاداچهک و پرنک و کلتاندک و پارداتک و پانک و پاتل اینها و مانند اینها مزه شیرین و زمخت دارند و وقت هضم شیرین شوند و طبیعت سرد دارند و قابض بعضی اندک مقداری اتصعکه ندی اند و نفع اینها همچو نفع ستی غیر سفید است و ازین جمله که سیاه است و آنرا کرشنه بریه گویند سفیدو باهضم و آخر مزه زمخت دارند و در دیگر انواع غیر سیاه بترتیب ذکر نفع اندک است و پانک و پاتل از جمله ایشان مضرت گفت و باد و تلخه پیدا آرد فایده هر شالی که آنرا در زمین سوخته بکارند هاضم و قابض بود و مزه زمخت دارد و خشک است و زکام و بلغم را برباید و شالی که آنرا در گشتها بکارند تلخه و گفت دور گردانند و مزه شیرین و زمخت و تیز دارد و باد را افزاید و گر سنگی زیادت پیدا آرد و آنکه در گرد یعنی کیاری کاشته شود مزه اش شیرین و زمخت است و زور و منی و بلغم افزاید و هاضم است و غلیظ از ان اندک باشد و تلخه را برباید و آنکه از نیکجا کنیده در دوم جانشانند و از انجا کنده سوم جانشانند و اینچنین شالی سبک و هاضم بود فایده بسیار دارد و تا پاک و انگیزد و اخلاط ثلثه را دفع کند و بسرت گفته است این زور و بول را افزاید و بعضی گویند که بول افزاید و هر شالی که آنرا خام بریده باشند و بازار بیخ برویده مزه تلخ و زمخت دارد و زود هضم است و خشک و قابض باشد و تلخه و گفت را برباید و شالی ناکاشته و آن دو جنس است یکی بسامی و کودرو و شاماخ و کودرو خورد که آن سه جنس است یکی سامتن و برک و او و الملک و کنکنی و برنج نکره و نندیکمی که نوعی از برنج نکره است و کدیدیکلپ و کلپهون کلپهون برگ و تردبرنی و ملکندک و تخم تنی نیز و کوآنرا بین جوگویند و مانند اینها مضر و گرم و خشک اند و مزه شیرین و زمخت دارند و بوقت هضم تیز شوند و امساک بول نمایند و باد و تلخه را برانگیزند و بلغم را زود گردانند و شالی بساری و تنی و کودرو و شاماخ و سامتن مزه شیرین و زمخت دارند و وقت هضم تیز شوند و زمختی را که از تلخه و سردی حادث میشود و آن را سفیدیت گویند دفع گردانند و کنکنی چهار جنس است یکی سیاه و لعل و زرد و سفید اما لعل از سیاه نیک است و از لعل زرد بهتر است و از زرد سفید مراتب بهتر و نیکتر و لیکن هر یک بخاصیت خود خشک است و گفت از اینها نماند و بیرک و برنج نکره و نندملکه را شیرین و سرد و چرب شمارند و شالی ملکندک خشک است و بخواص خود هر وبات را که سیالست اندا خشک گرداند و بین جو یعنی تخم تنی نیز طبیعت گرم و زمخت دارد و باد انگیز است و بوقت هضم تلخ میشود و بستگی بول پدید آرد و منک کاشته و ناکاشته و عدس سفید و سرخ و ارم و خشتک کرو بزرگ و کرو خورد و آنکه سه پهلو دارد و قسم بزرگ است و آنکه سه پهلو دارد و قسم خورد است و بخود و ارهر و مانند اینها که دو دال دارد سرد و شیرین و زمخت اند و بوقت هضم نیز شیرین شوند و باد انگیزند و دو بول و خایط گرفتگی آرند و بلغم و تلخه برد ارند و از جمله اینها منک باد اندک انگیزد و در شالی چشم را زیادت کند و در سسرت گفته است که منک سبز کاشته نیکست و عدس بوقت هضم شیرین گردد و شکم را بسته گرداند و موتهه گرم انگیزست و منتک باد افزاید و ارهر اندک باد را پیدا آرد و گفت و تلخه را برباید و اگر این ارهری باد دال نخته باد زمخ نباشد و تلخه

و بلغم را بنماید **تخم خود** سرد و خشک است و شیرین بدمزه بمعنت باد را فزاید و تخم و بلغم و خون دمنی را دفع کند و **عناب** گرد خورد و بزرگ هر دو قابض اند و غیر خشک و معدن باقی خلطهای مذکوره با دماغ شکم پیدا آرد و **ماش** چرب و گرم و شیرین و گران است و شیر را کف و منی را زیادت کند و قوت افزاید و بول و خایط را بفراغ سائل گرداند باد برباید و در طب گفته است که گوشت و چربی و تلخه را نیز افزاید و بپرنام سرسل و باد و لقوه و دمه و کابوس و تشنج و صرع گرداند و **لوبیا** دو نوع است خورد و بزرگ هر دو نوع خشک و در معنت است و مقداری شیرین و قابض و خایط از نهایت بسیار شود و در چهارم وقت هضم شیرین شود و بعد خورد نش تن را قرار آید و بلغم را پیدا نکند اما بول را بفزاید و **تخم کنوچه** دکاکند که بار او مثل کوچه است اما بر بار کوچه شیرین است و بر بار کاکند شیرین نیست نفع این هر دو بهچو نفع ماش است و **ماش** ناکاشته خشک و در معنت است و بوقت هضم ناپاک نیازارد و **کلتی** قابض است و طبیعت گرم و در سوم در معنت دارد و بوقت هضم تیز شود و کف و باد و سنگ مثانه که از منی شده باشد و گوارد و نفس و سرفه را دفع گرداند و **کلتی** ناکاشته باد شکم و چربی و بواسیر و کهلک و دمه را دفع گرداند و رکیت انگیزد و بلغم و رحمت چشم را بر باید و **کنجد** قابض است و در سوم در معنت و شیرین و تلخ دارد و چرب و گرم است و بر جراحت طلا کردن آن نفع دهد اما تلخه انگیزنست و اسهال خون را دفع کند و بوقت هضم شیرین شود و زور افزون کند و علت دندان را دفع کند و بر هضم شود و باد بر باید و بول را اندک کند و موی و چرم را روشن سازد و گر سنگی و عقل افزاید و از جمله کنجدها کنجد سیاه سخت مفید است و کنجد سفید در مرتبه دوم است و دیگر قسم کنجد در مرتبه سوم و **جو** سرد اند در سوم شیرین و در معنت دارند و بوقت هضم تیز شده میگزند و بلغم و تلخه را زائل گردانند و برای جراحت و برای بخار دل مثل کنجد مفید است و باد را و شکم برداند و جو را محکم کند اما خایط از این زیاده شود و گر سنگی و آهنگ حلق و عقل و رنگ افزاید و تن فربه را لاغر سازد و باد و تشنگی و چربی را بر باید و قابض بول و سخت خشک است و خون و تلخه را صاف گرداند و در طب باکیت گفته است که آب منی را نیز افزاید و پس دمه و سرفه و کف را بر باید و علت گلو و سینه و باد را که در اینها باشد و از ان مریض مشی کردن نتواند و آنرا **اورشتهنه** گویند دفع گرداند **گندم** در سوم هضم است و مزه شیرین دارد و رسا افزون کند و جوانی بر پای دارد و آب منی زیاده کند و آرزو بر طعام افزون کند و چرب و سخت سرد است و باد و تلخه را بنماند و مقداری مسهل است و بلغم انگیزد و اندام شکسته را پیوسته گرداند و **سینب** خشک است و مزه شیرین و در معنت دارد و بوقت هضم تیز شود و سوختگی آرد و زهر و آماس و کف را دور کند و آب منی و روشنائی چشم کم گرداند زیرا که گرم و خشک و مسهل است و باد و تلخه را زیاده گرداند و سینب و انواع مختلف دارد و سفید و سیاه و زرد و نعل اما نعل از زرد و زرد از سیاه و سیاه از سفید نفع زیاده دارد و **باربرگیاهی** آنکه برگ او بهچو برگ مشک بیاشد و آنرا **اهنکونی** گویند و **باربرگیاهی** که برگ او بهچو برگ ماش باشد و آنرا **ماشونی** و دیگر **ماکهپرنی** گویند و **باربرب** و **باربرسنیب** بزرگ در وقت هضم هر سه شیرین بود و مزه خود نیز شیرین دارند و زور افزون گردانند و تلخه را دفع سازند و **باربادغله** که از ان دال میشود و چنانکه مشک و باش و خود دار هر دو مانند آن در وقت هضم سوختگی آرند و باد در شکم انگیخته و بر هضم شود و سخت خشک و باد انگیزند و میل بر طعام آرند **تخم معصفر** در وقت هضم تیز شود و مزه تیز دارد و تا پاک انگیزنست بدین سبب دافع بلغم تواند بود و خوردن آن نشاید که بر چشم سخت مضرت رساند **تخم کتان** گرم است و بوقت هضم تیز شود و مزه شیرین دارد و دافع باد است و تلخه را زیاده پیدا کند و **سرشف** تیز و گرم است و کیفیت او را زاید در وقت هضم تیز شود و باد و کف را بر باید و نفع سرشف خورد نیز مثل سرشف بزرگ است و **غله نو** و آنکه در بهار هوا یا در زمین غیر صالح پیدا نیم خام رسیده شود یا غله که او را آفت و علت بهچو علت کونکی شده باشد از خوردن این چنین غله احتراز نمایند که از ان نفع نیاید و **شالی نو** بهندی اگر بعد از یک سال خورند سبک و نافع بود و غله انکور کرده باد و رشکم پیدا آرد و تا پاک انگیز بود و زود هضم شود و برای چشم مخالف است و غله نو گران را اگر خواهند که سبک سازند هر غله را که مناسب جوشانیدن بداند بجوشانند و آنچه قابل بریان کردن باشد بریان کنند بعد از ان هر چه خواهند بکنند سبک میشود **اکنون** بیان اقسام گوشت گفته میشود بدانکه از گوشت حیوانی

دارالشفا سکندرشاهی

که در آب باشند گوشت حیواناتی که در کرانهٔ آب باشند بهتر است و ازان گوشت حیواناتی که در آبادانی باشند بهتر و ازان گوشت حیواناتی که در جنگل و بر و
دخواه در آبادانی و ازین گوشت حیواناتی که غیر مسلم شکافته باشند مفیدتر و خواه در آبادانی ازان گوشت حیواناتی که در جنگل باشند و سم شکافته
دارند بهتر و نیکتر و لیکن جملهٔ حیوانات بر دو نوع اند بری و بحری اما حیوانات بری بر هشت نوع اند **نوع اول** آنهاکه بسیار پر مو و اندام
جهنکال خوانند چنانکه آهوی سیاه و آهوی سفید و نیلگاو و آهوی مشک و کرتمال و سرمه و آن جانوری ست که او را هشت پای باشد
چهار پای بالا و چهار فرود و آن جانوری در زمین کاشمیر میشود و کرتک و آن نوع چهار رنگ دارد ترکست یعنی ابیض و سرخ و آن چهار رنگ ازان
دارد و چار بکرد مرگ ماترکا و مانند اینها گوشت این جمله حیوانات زود هضم ست و مزه شیرین و در محنت و طبیعت تیز دارد و تلخه و باد را ببرد و دل را
فائده رساند و علتهای مثانه را دفع گرداند و **گوشت آهوی سیاه** شیرین و در محنت ست و دل را فائده رساند و علت تلخه و خون و بلغم
دفع گرداند و قابض ست و اگر زود بر طعام آرد و زور افزاید و وقت هضم نیز شیرین شود و تب ازان نماند و در محنت باد و تلخه و بلغم ببرد **گوشت**
آهو که رنگ میش دارد سخت و سبک و سرد و شیرین و قابض ست گر سنگی را افزاید و وقت هضم نیز شیرین شود و در محنت باد و تلخه و بلغم ببرد **گوشت**
آهوی کوه او را بهندی **مرگ ماترکا** گویند نافع و سرد ست و رکبت و سنبیات و کهیرو ک و دمه و سرفه و بهک و بدهضمی را دفع گرداند و
نوع دوم آنهاکه دانه از زمین بیابی و منقار کشیده بخورند و اینها را بهندی **بهکر تر اهل** نامند چنانکه لاوه و دراج سیاه و دراج سفید
و سته جنس و یچ یکی بزرگ و دو دم و یچ میانگی و سوم خورد و دیگر کدرو با تنگ یعنی بکبری و چکور یعنی کبک و کلینک که سته رنگ دارد و سرش
لعل و گردن سیاه مثل کنجشک خانگی شود و گر گرکه آن از جنس لاوه میشود و آنچکار که نیز نوعی از جنس لاوه است و خروس و ماکیان و چاتر ک یعنی
سپهنه و سیتر کبتهیره و طاوس و مانند آن گوشت اینها سبک و شیرین و در محنت و سرد و هاضم ست کف و باد و تلخه را دفع گرداند و **گوشت لاوه**
شیرین و در محنت و زود هضم ست گر سنگی را افزاید و در وقت هضم نیز شود و تب و سنبیات را ببرد و **گوشت دراج سیاه** شیرین و اندکی گران
و گرم و قابض ست آب منی و عقل و گر سنگی افزاید و غلبهٔ اخلاط ثلثه و خون فاسد را دفع گرداند و وجود را روشن کند و **گوشت دراج سفید**
سرد ست و دافع رکبت و زود هضم ست و بهک و دمه و باد و مندبات که از زحمتهای باد ست و علتهای کف را دفع گرداند و **گوشت کرکر**
زود هضم ست و دل را مفید و باد و تلخه را ببرد و زور و عقل و گر سنگی افزاید و **گوشت اسپکر** همین فائده نیز دارد و **گوشت طاوس** مزه شیرین
و در محنت و نکی دارد و موی و چرم و آهنگ حلق را نیک کند و عقل افزاید و گر سنگی پیدا آرد و قوت بینائی و شنوائی نیک و استوار دارد و **گوشت**
خروس دشتی چرب و گرم ست باد را ببرد و آهنگ حلق را صاف کند و آب منی و زور و فربهی افزاید و **گوشت خروس خانگی** همین نفع
دارد و لیکن دیر هضم ست و در طب گفته است که کف نیز افزاید و گوشت این هر دو نوع یعنی جنگلی و بهکر میان این هر هشت نوع مذکور
بهتر ست **نوع سوم** که آنها منقار زده خورند که آنها را **پرند** گویند چنانچه فاخته و کبوتر و بهنکراج و کویل و کلنک و آنکه مثل کنجشک خانگی
در جنگل میباشد و آنرا **کلنک** گویند و کنجشک خانگی و کنجشک جنگلی و مهر و طوطی بزرگ و شارک و هاریل و سرخچه یعنی مموله و تلیهر و پترنگ و بلبل
و مانند اینها گوشت این جملهٔ پرندگان مذکوره خشک و شیرین و در محنت و باد انگیز و سرد و قابض بول و دافع تلخه و بلغم اند و از گوشت اینها غایه اندک
باشد و ازین جمله گوشت یترکه بدست همه زحمتها را پیدا آرد و خایط را زشت گرداند و ازین جانوران بارد ستان میخورند و **گوشت کانکپوت**
گویکی از جنس فاخته است مزه شیرین و در محنت و نکی دارد و دیر هضم ست و **گوشت کبوتر** مزه شیرین و در محنت دارد و بوقت هضم نیز شیرین
گردد و دیر هضم ست و رکبت را دفع گرداند و **گوشت کنجشک جنگلی** که او را کلنک گویند مزه او شیرین و چربست آب منی و کف را افزاید
گرداند و نیز رکبت را دفع سازد و **گوشت کنجشک خانگی** فائده گوشت کنجشک جنگلی دارد و آب منی زیادت کند **نوع چهارم**
آنهاکه در کوهها باشند و آنها را **کهاسی** گویند چنانچه شیر شرزه و شیر و گرگ و خرس و پلنگ و یوز و شغال و گربه دشتی و سیاه گوش و مانند اینها

گوشت این جانوران طبیعت گرم دارد و مرطب و دافع باد است و دیر هضم شود و زور را فزاید و علتهای چشم و اندام نهانی مرد و زن را نفع سازد و مرض را زایل گرداند **نوع پنجم** پرندگانی که جانوران شکار گرفته طعمه سازند چنانکه از دیگران جانور بزور رسته و نیز خورند و گوشت خوارند حکمای جنس را پرسیه گویند چنانچه باز و بالشه و چرّه و شاهین و چرخ و زمج و شکره و زاغ و کرکل و سنقر و کلرغ و غلیواز و موش زن و بوم و کرکس و مانند اینها اما فایده گوشت جانوران مذکور همچو گوشت درندگان وحشی است و در طبیعت و مزه و هضم خاصه برای دفع کهیر و گ گوشت اینها مفید درست **نوع ششم** حیواناتی که غیر طیور اند و بر درختان مانند و آن جنس را پیر نمرک گویند چنانکه مدک یعنی مارکه بر درخت ماند و بعضی گویند مدک پرنده است و لهک موش است که بر درخت ماند و موشک پران و اوکس تا نکه مثل بوزنه میباشد و پوکس یعنی گربه که بر درخت باشد و بوزنه و مانند آن گوشتهای این جمله شیرین مزه و بد هضم است و چشم را مفید است و آب منی افزاید و زحمت ماجروگ را زایل باید و صاحب سرفه و لاسیر و دمه را نافع بود و بول و غایط را نیز اندکی باسانی برون آید اما **نوع هفتم** آنها که در سوراخها مانند آن جنس را **ایلیسه** گویند چنانکه سیه و سلک که نیز همین جنس اند سیه شمرده اند اما این جنس خار ندارد و سوسمار و خرگوش و گربه دشتی و روباه و لوپس کرن که مثل گربه میشود و در گوش موی دارد و کلمیزک و پرپک که از جنس مارست و مار بزرگ که او را اجگر و دیگر جمله مارها و نوع موشها و راسوی خانگی و دشتی و مانند آن گوشت اینها گرم است و بوقت هضم شیرین شود و فاضل بول و غایط و جرب است و دافع باد اما تلخه و بلغم را افزاید و سرفه و دمه و لاغری را دفع گرداند و تخصیص گوشت این عرس یعنی راسو اگر با جاویج پخته صاف دارد و هنگ بابت را بخورانند بطریقیکه مریض مذکور نداند بغایت مفید است و مجرب **و گوشت خرگوش** شیرین و زحمت سبب تلخه و کف پیدا باید و مقداری مزاج سرد دارد و چون مزه شیرین دارد پاره باد دفع گرداند و از سختی و سردی باد را پیدا آرد و درین گوشت این هر دو چیز هست ازین سبب نه باد را کم کردن تواند و نه افزون گرداند **و گوشت سوسمار** مزه شیرین و زحمت و تیز دارد باد و تلخه پیدا باید و بوقت هضم شیرین شود و زهری آرد و زور را فزاید **و گوشت سلک** سبک و سرد و دافع زهر است و مزه شیرین دارد و زحمت تلخه را پیدا باید **و گوشت پرپک** علتهای بادی را دافع است **و گوشت اجگر** صاحب لاسیر را بسیار فائده دهد **و گوشت ماران** شیرین است و بد و قت هضم نیز شیرین شود و عقل و زهر گرسنگی را افزاید چشم را مفید است و دافع غلبه لاسیر است و زهری را که به سببی تیزی اورفته باشد و آن هلاک کردن نتواند لیکن انواع زحمت پیدا آرد و دفع کند و کرم را پیدا باید **و گوشت ماران دریی کر** یعنی کفچه دار و اژدهاست یعنی آنکه خطها بر پشت دارند و بد و قت هضم تیز شود و مزه شیرین دارند چشم را سخت مفید است و باد و بول و غایط جایی گرداند **نوع هشتم** حیواناتی اند که در خانه باشند چنانکه اسپ و اشتر و خر و استر و بز و میش و سگ و مانند آنها و این جنس را **اکرام** گویند گوشت هریک باد را دفع کند و زهری آرد و اندکی تلخه و بلغم انگیزد و مزه شیرین دارد و بوقت هضم تیز شیرین شود و زحمت را زیاده پیدا آرد و زحمت بیش پیدا دارد و گوشت بز بهترست سرشت و مزه و هضم ست مقدار آن تلخه و بلغم پیدا آرد و زحمت جنس را بر دارد و اجگ نیست **و گوشت** نر میش بهضم ست قوت و زهری زیادت پیدا آرد و تلخه و بلغم تیز پیدا کند و مرطب گیدت گفته است که سرد و اجگ نیست و در پشت **و گوشت و نبه** آب منی را افزاید و زهری آرد و مر باد را دفع کند و زیرا که مرطب جربی دافع باد است و دیگر خواص مانند گوشت نر میش دارد و گوشت حیوانا تیکه سم ناشکافته دارند مقداری کمی است و دیگر نفع همچو گوشت نر میش دارد و گوشت هر شست نوع حیوانی که تحریر افتاده است مقداری اجگ نیست و همه جانور یکه از آب و آبادانی دور مانند و بچرند گوشت ایشان کمی اجگ نیست و گوشت جانوران که در آب مانند زیاده اجگ نیست زیرا که اینها سیر اند که دارند و اما **قسم سیچرے** بر پنج نوع ست اول آنکه در کرانه آب مانند بچرند و این نوع را **کوپچره** خوانند دوم آنکه بالای آب شناکنان باشند و این نوع را **ایلیوه** گویند و سوم آنکه در صدف و گهونگها باشند و این نوع را **کوسست** گویند و چهارم آنکه درون آب باشند و آن نوع را پای بود و آنرا **سیچرن** گویند و پنجم آنکه درون آب مانند و بی پای بوند چنانچه ماهی و مثل آن و اما نوع اول یعنی کوپچره چنانکه سیل و گرگ و جاموش و جهانکه و کاو دریم و کوکرن تیتی کرن و کوزن و کوی و خرک و شتی و اود و بلاو و سر مرده و مانند اینها که کرانه لب آب چرا گاه دارند گوشت شان چرب و سرد ست و مزه شیرین دارند و بوقت هضم نیز شیرین

شوند و گوشت شان بادو تلخه را برباید و بول و کف را زیاده کند و زور و آب منی را افزاید **و گوشت فیل** خشک و خاشنده و کم آرد اما بهندی **لیکین** گویند فربه را لاغر سازد و طبیعتش گرم ست و تلخه را زیاده گرداند و مزه شود و شیرین در محنت دارد و ملت باد و بلغم را دفع کند **و گوشت گوی** یعنی حیوانی که مثل گاو ست چرب و شیرین ست و افزاینده آب منی و بوقت هضم نیز شیرین شود و سرفه را برباید **و گوشت جاموش** که کرا آب ماند چرب و گرم ست و دیر هضم شود و تن را محکم گرداند و مزه شیرین دارد و آب منی و زور و شیر و خواب را زیاده کند و آنرا م حاصل آید **و گوشت جهانگهه** که او را تمر گویند مزه شیرین و زه محنت دارد و باد و تلخه را ساکن کند و دیر هضم ست و منی را زیاده کند **و گوشت گاو پرچم** چرب ست و بوقت هضم شیرین شود و مزه اصلی نیز شیرین دارد و ملت باد و تلخه و سرفه را دفع کرداند **و گوشت گرگ** خشک و قابض بول ست و مزه تحنت دارد و ملت باد و بلغم را دفع گرداند **و گوشت کوکرن** یعنی کون چرب و کف انگیز ست و مزه تلخ و شیرین دارد و بوقت هضم نیز شیرین شود و علت کبیت را دفع سازد

و نوع دوم چنانکه مرغ آبی و بط و سرخاب و انواع کلنگ و کرونج و کرل و کارند و جیون جیوک یعنی پرنده که بدیدن او زهر میرود و بگله دیدن یک ویلوه و اجناس بزه و زاغ آبی و کودیا و ملکا چه یعنی آنکه منقار و پا بهارنگین دارد و پیکر سایکاو چاتک و سیتچون و مانند اینها گوشت سرد و چرب و شیرین دارد و در وقت هضم نیز شیرین بود و کبیت را برباید و باد را دفع کند و بول و غایط اندکی زیاده کرده روان گرداند و آب منی را افزاید **و بدانکه** گوشت بط دیر هضم و چرب و گرم و شیرین ست و آواز حلق را صاف کند و روشنائی تن افزاید و زور و منی افزاید و علت باد را برباید **و نوع سوم** که بر اقسام ست یکی آنکه در دون سنگهه بزرگ ماند و دوم آنکه در دون صدف باشد و سوم آنکه در گهونگهه باشد و چهارم آنکه در کودی بزرگ ماند و پنجم آنکه در کودی خورد بماند و مانند اینها **و نوع چهارم** چنانچه باخه و گهڑیال و ناکه و شیر آبی و سوسمار و سرطان که آن دو نوع ست یکی سیاه و دوم نه چنان سفید و نه چندان سیاه و مانند اینها گوشت این هر دو نوع شیرین و چرب ست و غلبه تلخه را زایل ست و در وقت هضم نیز شیرین میشود و باد را برباید و غایط از ان زیاده شود و زور و بلغم افزاید و مخلبه اینها گوشت سرطان سیاه زور افزاید و مقداری گرم ست و باد را برباید و گوشت سرطان سفید تشنگی را بکشاد دهد و تلخه و باد را نیز برباید **و نوع پنجم** ماهی ست و ماهی دو نوع ست یکی از جوبها و دوم از دریاها و اما ماهی جوبها و آن نیز بر انواع ست و هر یک بزرگ و یا بلا و یا جیوه و بام که همچو بامیشود و شن منجمه و بالنجا رد و مورال و سهسر و مت یعنی پرسن بزرگ و مانند اینها گوشت این جمله انواع شیرین و گرم و چرب ست کبیت را انگیزد و باد را برباید و دیر هضم شود و آب منی افزاید و غایط از ین اندک شود و زهری حاصل آید و مخلبه اینها آنکه سوال و گاه خورند گوشت آنها آخر پاره زه محنت باشد و اما **بدانکه** گوشت رد مو تلخه را محنت زیادت نکند و باد را دفع آرد **و گوشت پرسن** بلغم را افزاید و خلاب و منی را زیادت گرداند و این نوع گوشت خوارست اهلیت را افزون کند و بیست را پیدا آرد **و گوشت ماهی مرل** آب منی و کف و شیر را زیاده کند و زهری دارد و گوشت ماهیان حوض و تال و مانند آن چرب و شیرین ست و اما ماهیانکه صاب بزرگ و عمیق مانند پرزه باشند و ماهی که در اندک آب ماند سست و بی زور بود و اما اقسام ماهی دریا و آن نیز بر انواع ست چنانکه تم و تمکل و کلش و پامنجمه و مخلبه و مانند بارلک و مکر و کرکر و نرال و چندک و مهامین و راجیوه و مانند اینها گوشت هر یک دیر هضم و چرب و گرم و شیرین ست و تلخه را محنت زیادت نکند و باد را دفع نماند و آب منی و بلغم افزاید و غایط از ان زیاده باشد و گوشت آن زور افزون کند زیرا که ماهی مذکوره گوشت خوارست و ماهی جوبی و دریائی نفع زیادت دارد و آب منی و زهری زیاده و سیلا آرد و عنانهیان جوبی ماهیان دریا و ماهیان بهتر اند و باد را محنت دفع کرده و ماهی دریائین بهتر ست و چرب و شیرین در وقت هضم میشود **و گوشت** میانه ماهی جوبی دیر هضم ست بسبب آنکه وقت روان شدن بقوت سر و دم می جنبانند میانه او نمی جنبد و اما سر ماهی تال و حوض سبک ست بسبب آنکه وقت روان شدن بقوت سر میروند و ماهی دریائین و سر و دم را کمتر سر و آرند بنابر آن مقدار ی از قوت سر ین سبک ست و باقی دیر هضم و ماهی حوض و تال از سینه تا سر گوشت سبک دارند و طرف دم گران **و گوشت** جانوران بحری که بیان کرده شد محنت بسیار است اما فائده گوشت خشک و کنده و گوشت حیوان ملت دارد و گوشت حیوانی که زهر خورده باشد و یا انکه او را تیر زهر آلوده زده باشند و گوشت حیوا

گرداورنامند هرچه خورده باشد و گوشت حیوان پیرو یا لاغر و یا جانوری که سخت خورده باشد و یا آنکه حیوان چیزی خورد که آدمی را خوردن آن مضر بود گوشت این
هر سه انواع ممنوعست ازینها احتراز باید کرد بسبب آنکه گوشت خشک خلاصه که آن سبب خفقانست این مذارد و در گوشت گنده خلاصه تباه میشود و خلاصه
زهر خورده و مار خورده بسبب حدت زهر و خشکی آن زشت شود و در حیوان پیر خلاصهٔ آن متغیر و ضعیف میگردد و در گوشت لاغر خلاصه نقصان میگردد و در سخت
خورد جانور کاهلا خلاصه موجود نباشد ازین سبب خورش حاصلها پیدا آرد و گوشت خشک آرزوی طعام دور کند و در پیرهم سست و کف پیدا می آرد و
گوشت زهر آلوده و خورنده نامیرا نده گوشت گنده آب از دهن براند و گوشت حیوان پیر ضعیف و مرده سرفه پیدا آرد و گوشت حیوان سخت خورد که بچه باشد
کف و قی زیاده کند و گوشت حیوان لاغر باد انگیز است و غلبهٔ اخلاط ثلثه حادث گرداند و در میان گوشت چهارپایان گوشت ماده بهتر است و در میان
گوشت پرندگان گوشت ژینه خوبتر و میان اقسام هر نوعی از انواع حیوانات غیر پرنده گوشت قسمیکه خورد جثه دارد و از باقی اقسام آن نوع مفیدست
چنانکه میان پیل و گرگ و جاموش و گوزن گوشت همین گوزن بهترست و میان استر و خر استر و نر و میش و ماده گوشت همین نر مثلاً بهتر و نیکوترست
و میان هر قسمی از اقسام هر نوعی آنکه خورد تر باشد گوشت او بهترست از بزرگ آن قسم چنانچه خورد تر میان ماده گوزن که باشد گوشت او بهتر و مفیدترست
و میان اقسام هر نوعی از انواع پرندگان قسمیکه بزرگ جثه باشد از باقی اقسام بهترست و میان هر قسمی از اقسام هر نوعی از پرندگان فربهی که بزرگ
باشد بهترست چنانکه میان دراج و مرج و ملاوه دراج بهتر و میان دراج آنکه بزرگ باشد بهترست **فائده** از خون گوشت گران ست و از گوشت
چربی و از چربی استخوان و از استخوان مغز استخوان و از مغز استخوان منی و هریکی را از دیگری بترتیب مذکور در پیهم و انند و گوشت ران گران ست و از ان
گوشت گردن و از ان گوشت سینه و از ان گوشت سر و از ان گوشت پای و از ان گوشت دست و از ان گوشت کمر و از ان گوشت پشت گران تر
بست و از ان گوشت جرم گران تر و از جرم گرده و از گرده جگر و از جگر دماغ گران ترست و هریکی از دیگری بترتیب مذکور در پیهم ترست و گوشت میانه
تن جمیع جانوران که از عضای ران تا شانه ست و در پیهم ترست و گوشت حیوان نر از طرف بالا در پیهم ترست و از ان ماده از طرف فرود در پیهم ترست
و گوشت ران و گردن از ان پرندگان در پیهم ترست و گوشت میانه وجود پرندگان معتدل ست نه سخت گران و نه سخت سبک و بسبب آنکه بجنبانیدن
بازوها میانه تن را قوت و حرکت میرسد پس باید که میانه تن سبک گردد و از آنکه گوشت جانورانی که بار در دهان میخورند سخت خشک ست و گوشت جانوران
گوشت خوار فربهی و قوت باه افزاید و گوشت جانوران ماهی خوار تلخوزرا افزاید و گوشت جانوران شالی خوار باد را باید و از گوشت جانورانی که در
آب می مانند گوشت جانورانی که در کرانهٔ آب می مانند سبک ست و از ان گوشت جانورانی که در شهر و دیه باشند و از ان گوشت جانورانی که گوشتخوار
و از ان آنکه سگ کلنجه دارند و از ان گوشت جانور مانیکه انها را پرسه گویند چنانچه باز و باشه و کرکس و مانند آن و از ان گوشت جانورانی که در سوراخها باشند
و از ان گوشت آنها که بان قوی دارند و بسیار پرند و از ان گوشت آنهاکه دانه به مقدار نرمه دانه خورند از ان گوشت آنها که دانه را بپای کشیده و به منقار
نرمه خورند سبکترست و گوشت هریکی از دیگری بهمین طریق بهمکنهدی ترست **فائده** در بیان اقسام بارهای درختان و اجناس میوه ترست
چنانچه انار و آملهٔ و کنار خورد و بزرگ و کنار ولایت سوپله که نزدیک کاشمیرست و سیب و کیتمه و ترنج و ابنه و انبار او گروندهٔ و چارونار نگی و مچهپرے
و بلیل و کرک و بادام و گردو و بیه و بهل و بهامین آملک یعنی هریهاریوڑی و تریک و کرم و کوسم و خرما رهندی و مانند آن جمله مزهٔ شیرین و ترش
دارند و در وقت پختن گران اند و خاصیت گرم دارند و تلخ افزایند و باد را بر باینده و اکثر ها ازین چنان اند که وقت خوردن خوش مینمایند و میرا که
سخت ترش اند و انار مزهٔ شیرین و ترش و در محنت دارد و آن بر دو نوع ست شیرین و ترش انکه شیرینی زیادت دارد شیرین نامند و انکه ترشی
بسیار دارد و ترش نامند و اما انار شیرین ملست باد و بلغم و تلخه را دفع گرداند و گرسنگی و آرزوی طعام زیادت کند و قابض ست دل را فائده
دهد و انار ترش اندکے تلخه انگیز د و باقی نفع انار شیرین دارد و در طب چرک میگویند که همه ترشیها تلخه انگیزند مگر انار و آملهٔ که این هر دو تلخه را
پیدا نیارند و در شرح اسمست میگوید که انار ترش تلخه را کم گرداند نه زیاده و آملهٔ مزهٔ ترش و شیرین و تیز و تلخ و در محنت دارد و شکم را جاری کند

فائده در بیان اقسام بارهای درختان و اجناس میوها

وهشم را فائده دهد وغلبهٔ اخلاط را دفع گرداند ومنی بسیار آید وبسبب ترشی خود باندک دفع کند واگر شیرینی وسردی تلخ را ببرد بسبب رطوبتی وخشکی بلغم دفع کند بدین معنی آملهٔ از جمله بارد رختان مفیدتر است وکنار خام بلغم وتلخه را بسیار آید واگر پخته باشد چرب وشیرین است بادو تلخه را ببرد بابد انگه خشک وکهنه بود سبک است تشنگی ومالدگی وسستی باد ورگرداند وگرسنگی افزاید وسوپیر که درزمین کاشمیر بشود چرب وشیرین است باد تلخه را ببرد وسیب شیرین وزمحنت وقابض وسرد است وکیتهه خام آواز گلو را بد کند وکفت را ببرد وقابض است وباد را افزا وکیتهه پخته شیرین وترش ودیرهضم است وباد وبلغم را ببرد وسرفه وتاآرزوی طعام وتشنگی را دفع گرداند وطبع را صاف کند وسترک که اورا بجوری نامند زود هضم وترش است وگرسنگی پیدا کند ودل را فائده دهد وپوست ترنج تلخ یعنی کمیپ چرم او دیرهضم وتلخ است باد وکرم کف را دافع وسپندی گزیر پوست ومیانه ترشی اوست سرد وشیرین وچرب ودیرهضم است باد وتلخه را ببرد ومیوه ترشی که میان او سست درد باد وقی وغثیان وکف وتاآرزوی طعام باد ورکند ومعتدل وگرسنگی افزاید وقابض وسبک است وگوله باسیر را دفع گرداند وشیرهٔ او مخصوص بجهت دفع درد شکم وبدهضمی وگرسنگی شکم ونقصان گرسنگی وباد وکف وتاآرزوی طعام را باید داد که نفع بسیار دارد وکنول خام یعنی آنچه خام باد وتلخه انگیز ورانگه خسته اش بسته باشد تلخه پیدا کند یعنی انبه که درودی جالی افتاده باشد پیدا کننده تلخه است مزه شیرین او آخر قدری مزه زحمت دارد ودیرهضم شود ودل را بسیار موافق ومعتدل است ودرشتائی رودی وامذام تاآرزوی طعام پیدا کند وخون وگوشت افزاید وقوت باه پیدا آرد وباد را ببرد وتلخه را چندان زیاده نکند بلکه قدری تلخه را ببرد وآب منی افزاید وانبار آچر بسیار تلخ ودیرهضم وزود رزیاده کند ودرد باد درشکم انگیخته ودیرهضم شود ومزه شیرین دارد ودرد پهل باد وبلغم وتلخه انگیزد وآب منی نقصان کند وباد درشکم پیدا آرد وکروندهٔ تلخه انگیز است مزه ترش دارد وتشنگی ودرد کند وتاآرزو بر طعام آرد وچار یعنی بارجا رولی سرد ودیرهضم است وآب منی افزاید وباد را درد کند وتلخه را نیز ببرد زیرا که سرد است وکمرک وهن ناصاف کند ومزه شیرین وترش وزحمت دارد وقابض است ودل را فائده دهد وبلغم وتلخه را ببرد وبارآورت که درزمین کاشمیر بشود تاآرزوی طعام پیدا کند ومزه شیرین دارند دافع باد است وگرسنگی کم کند وکرم علت باد وتلخه وبلغم وزهر را دفع گرداند وبراجی نامک یعنی هرچه بادی فائده گرم دارد وترتیک خام تلخه وبلغم انگیزد وباد را ببرد وسرتیک پخته قابض وگرم است وتاآرزوی طعام پیدا کند وگرسنگی افزاید وباد وبلغم را ببرد وکوسام یعنی کوسم اندکی فائده از ترتیک کم دارد وخرماهندی پخته فائدهٔ کوسام دارد واما قدری مسهل است ودنارنگی مزه شیرین وترش دارد ودل را مفید است وتاآرزوی طعام آرد وباد را ببرد ودیرهضم است وجنبیری تشنگی ودرد وآب دهن وقی وغثیان ودرد باد وبلغم وگرنگی شکم را ببرد ودیرهضم است وتلخه را افزاید وابراورت ودنت سپهنه ترش اندک ودیرهضم است وبارد رختان شیردار چنانکه درخت گلر وبرد ودرخت لرزان وپاکر وانجیر وکهرلی ومانند اینها وبارجامن ودرخت کتائی که اورا قودن گویند وبهولسری وتینسه باد ابلغم را وهامن واسکرت وکمتو نبرد پچالسه وکنکر فی وبهکر برت وبیل وکندوری ومانند آن درخواص خود سرد اند وکف وتلخه را ببرد باسند قابض وخشک اند ومزه شیرین وزحمت دارند بارد رختان شیردار دیرهضم است وباد را درد شکم انگیخته درد پیدا کرده هضم شود واگر ابستنی گویند از کی باد انگیز است ومزه شیرین وزحمت وترش دارد وبارجامن کف وتلخه را ببرد وقابض است وباد را درد آرد افزاید وبارکهرنی چرب ودیرهضم است ومزه شیرین وزحمت دارد وبارد رخت کتائی مزه زحمت وشیرین دارد ودیرهضم شود وعلت تلخه وبلغم را ببرد وباد انگیز وقابض است وتمندخام مزه زحمت دارد وباد انگیز وقابض است وتمندو پخته مزه شیرین دارد ودیرهضم شود وعلت تلخه وبلغم را ببرد وبارلبولسری قابض وزحمت وپوست مزه شیرین وبیخ دندان را محکم گرداند وبارقی هامن مزه شیرین وزحمت دارد ودافع باد وبلغم است وکنکهره وانبلوره هردو در خواص همچو هامن اند وکمتو نبر وبستنی چرب است ومزه شیرین دارد ودیرهضم شود وتاآرام حاصل آرد وپچالسه خام سخت ترش ومعدای عضدین وزحمت است وزود هضم شود وتلخه انگیز است وباد را ببرد وپچالسه که پخته باشد سرد است ومزه شیرین دارد وباعث هضم نیز شیرین باشد وعلت

بادو بلغم و تلخه پیدا آرد و بعد از خوردن وی بادی که از شکم بیرون جهد بابوی بد بود و کندوری و اسکرین شیر مادر پستان عورت زیاده کند و کف و تلخه را بر باید و تشنگی و ناپاک و تب و رکیت و زهر و مه و سرفه را دفع گرداند و بارد رخت تاتاری و جوز هندی و کنهل و کیله و مانند اینها مزه شیرین دارند و وقت هضم تیز شیرین شوند و بادو تلخه را بر باینده و سرد و چرب اند زود و فربهی و آب منی افزایند و بار تا شیرین شوند و دیر هضم ست و تلخه و باد را بر باید و مغز خشک آن نیز مزه شیرین دارد و بول را زیادت کند و وقت هضم نیز شیرین شود و تلخه و باد را بر باید و جوز هندی سرد و چرب و دیر هضم ست و مزه شیرین دارد و دل را فائده رساند زود و گوشت و منی افزاید و تلخه را دفع کند و مشانه را صاف گرداند و کنهل مزه شیرین داند کی زحمت دارد چرب و سخت و دیر هضم ست و باد و تلخه را دفع کند و کیله مزه شیرین و مقداری زحمت دارد و مقداری سرد ست و رکیت را بر باید و دیر هضم شود و آرزوی طعام پیدا آرد و آب منی را زیادت کند و بلغم را افزاید و اما انگور و کمهار و گلپکان و خرما و مانند اینها هر یکه شیرین و دیر هضم اند و رکیت را بر باینده و قابض اند و بلغم و آب منی افزایند انگور مزه شیرین دارد و مسهل و سرد و چرب ست و آواز حلق را نیک کند و علت رکیت و تب و مه و استسقا و ناپاک و کبر و ک را دفع کند و در طب کمیدت میگوید که انگور بر دو نوع ست یکی شیرین آن در وقت هضم نیز شیرین شود و دیر هضم ست و کف و آب منی و فربهی زیاده کند و آرزوی طعام پیدا کند و هر علتیکه بسبب شراب پیدا شده باشد آنرا نیز دفع گرداند و باد و تلخه و تلخی دهن را دفع گرداند و انگور منقا علی الخصوص آب منی را زیاده کند و این نوع شیرین چند نوع دیگر ست قریب پنج قسم نوع دوم خوش ترش ست چنانکه انگور کوهی تلخه و کف را مقدار پیدا کند انگور خام گرم و ترش و دیر هضم ست و باد را بر باید و کف و تلخه را افزاید و مسهل ست و کمهار برای دل مفید ست و بول بسته بکشاید و رکیت و ناپاک را بر باید و موی را سیاه دارد و عقل افزاید و زحمت پیری و ضعف را زائل گرداند و خرما دافع رکیت و کبر و ک و دیر هضم و سرد ست و دل را موافق و بغایت مفید و مزه شیرین دارد با قراط و ازین جمله خرما یکی اجود ترین خرماست و آنرا برنی در زبان عربی نامند و انواع خرما بسیار ست و در زمین خراسان خصوص در شیراز و جیرم که گرم سیر اند خرمای لطیف و نازک میشود و در دیار چین و ماچین نیز انواع بسیار میشود الغرض که خرما در وقت هضم نیز شیرین میگردد و آرام حاصل گرداند و در طب کمیدت میگوید که خرما چهار نوع ست دو نوع ازان در هند پیدا شود یکی آنکه درخت او بسیار و از زمین بسیار اید و دوم آنکه درخت او بلند میگردد و دو نوع دیگر در بالای دشت میشود یکی را اسلیمانی گویند دوم را خرمای سنگ تکن و این سنگ تکن چرب و مقداری زحمت ست و باد و ناپاک و تلخه و تب را دفع گرداند و حراحت به سازد و گرسنگی و دمه و سرفه را نیز مند فع گرداند و دیگر فوائد که در سیرت گفته ست نیز دارد و گلپکان دیر هضم شود و برای دل و تقویت دل مفرست و اما منی را زیاده گرداند و بار گلپکان تلخه و باد را زائل گرداند و بادام و پسته و جوز مغز و چلغوزه مانند اینها چرب و گرم و دیر هضم اند و تلخه و باد و بلغم را بر باینده و مزه شیرین دارند و فربهی و زور و آب منی افزایند و بار گلوی دفع بلغم و تلخه ست و مزه زحمت داند کی تلخ نیز دارد و خوشبوی ست و دل را فائده رساند و آرزو بر طعام آرد و بس و سپتاک و بهنتی بلاور رسیده که بالای بار بهلاوه چسپیده میباشند بستنی ست بدشواری هضم شوند و باد را افزایند و رکیت را بر باینده سرد و خشک اند و در وقت هضم شیرین شوند و باد را افزایند و شنک که در زمین کاشمیر میشود سرد و باد انگیز ست و مزه شیرین دارد و دیر هضم شود و بار بهنکوت چرب و گرم ست و مزه شیرین و تلخ دارد و باد و بلغم را دفع گرداند و بار و رخت سیمین دیر هضم و شیرین و گرم و خشک ست و موی را بر کند و بار سک پستان یعنی سوره سرد و شیرین دیر هضم و زیادت کننده کف ست و بار کریله و بیلو و بار مالی یعنی بیل مزه شیرین و تلخ و تیز دارد و گرم ست و کف و باد را دفع کند بخصوص پیلو مزه شیرین و تیز و اندک تلخ دارد و بوقت هضم تیز و تیز گردد

و تلخه را افزاید و تیز و گرم و چرب و مسهل ست و باه و کف را بر باید و **بلاذر** و **تیرک** گرم اند در وقت هضم تیز شود و در هضم تخمت دارد باه و تب و گرم و قمع شکم و چسب
و بستگی بول و قولنج و سیبت و گوارد زحمت شکم و بواسیر را دفع سازند و **بار کرنج** و **بلیله** و **نخم** هر سه مسهل و گرم و خشک اند در وقت هضم تیز اما
و مزه تیز دارنا و علت پر میوه گرم و باه و کف را دفع گردانند و **برنک** گرم و حب القرع را بزودی از شکم بر آرد و دین قطعی ست از عوارض برنک
و مزه برنک مقداری تلخ ست و در هر خورنده را لغایت مفید بود و اما **بلیله** مسهل و گرم ست و جراحت را به کند و معتدل افزاید و زحمت باه و تلخ بر
بر باید و چشم را مفید بود و آماس و سیبت را دفع گرداند و گر سنگی زیاده کند و معده را باه و باعث دهد و در طب کمیدت گفته است در بلیله غیر مزه تلخی و گر هیز نیز
مزه باقی موجود ست و زحمت دران زیاده است و وقت هضم شیرین میشود و آرزو بر طعام آرد و در دو غلبه بر سینه غلط و رود و مانند آنرا دفع گرداند و شکم
و زود هضم ست و زهر بهی و گر سنگی افزاید و غلط زده را هضم کند و رسا ین ست و جوانی را بر پای دارد و ضعف و دفع گرداند و خشک و زود هضم ست و زهر بهی
و گر سنگی افزاید و زور و عقل و حفظ زیاده کند و آواز صلق نیک کند و رنگ روی تازه دارد و تب کهنه و تازه و مرض سر و چشم و سینه و سوگ و زحمت دل و باه و
یرقان و سنگر هنی و کهیر و ک و آماس و اسهال شکم و پر میوه و بیهوشی و قی و گرم و دمه و سرفه و بواسیر و بهیه و نفخ شکم و اکثر علتهای شکم و اثر زهر و بستگی را بهبود
خلاصهٔ غذا و گوله را دفع گرداند و بدانکه از شیرینی و ترشی مزهٔ خود باه و رادر کند و از تلخی و تیزی کف و چربی را بر باید و از زمختی آن تلخه دفع گردد و در بلیله پوست
و گوشت و پی و استخوان و مغز ست مغز شیرین و استخوان زحمت و گوشت تلخ و پی ترش و پوست تیز ست و از مغز استخوان بلیله باه و تلخه نماند و بلیله در
کرانهٔ لب آب و در جنگل و در کوه میباشد اما از لب آبی جنگلی نیک ست و از جنگلی کوهی بهتر و مفید تر ست و آنکه در هوای خود پخته بر زمین می افتد و تو و
چرب و دراز و کرد بود و در آب فرو نشیند یعنی چنان گران بود که در دن آب غرق شود و موازنه او در وزن پنج یا شش درم باشد از همه مفید تر ست
و **بلیله** مسهل و گرم و خشک ست و برای چشم نیکست و مزه زحمت دارد و کف و تلخه و تباهی آواز صلق و کرم را دفع گرداند و **بسباری** مقداری
مسهل و خشک و دافع کف و تلخه ست و مزه شیرین و زحمت دارد و دهن را صاف کند و **جوز بویه** و **کافور** و **جاوتری** و **قلقل** خرد و
بزرک و **قرنفل** مزه تیز و تلخ دارند و کف را بر بایند و آب دهن را دفع گردانند و بوی دهن را نیک کنند و نوده هضم شود و تشنگی و زور را فزایند علی الخصوص
کافور سرد و تلخ و خوشبوی و زود هضم شود و خراشنده است و هنگام تشنگی و خشکی دهن بکام آمدن بروان شاید و در طب کمیدت میگوید که
کافور مزه شیرین و تلخ دارد و خوشبوی و سرد و سبک و خراشنده است و برای چشم مفید ست و آب منی زیادت کند و کف و چربی و زهر و تا پاک و
تشنگی را دفع گرداند و مزه و بوی دهن را نیک کند و حمایه کافور بر سه نوع ست یکی سفید که آنرا مهندی **الیسا باس** گویند و دوم سپید که
اندکی بزردی زند و آنرا **هیمه** گویند و سوم اندکی سفید که آنرا **یوتا اسری** نامند و درین هر سه جنس در مزه و قوتی که آنرا ببرج نامند در مزه و قت
وقت هضم که آنرا پاک گویند و در خاصیت که آنرا بر بها و گویند الیسا باس بهتر ست و ازان هیمه کمتر و ازان یوتا اسری کمتر و در جنس الیسا باس
هرچه نو و مانند بلور صاف باشد آنرا نیکو تر دانند و الیسا باس مستی و دیوانگی و ماندگی و تشنگی و تا پاک اندام و گرم و سرفه و کهیر و ک و خوره را
دفع گرداند و اندکی مسهل ست و آب منی را زیادت کند و همه تشنگی و تا پاک و بیهوشی را دفع کند و سخت سرد ست و مزه تیز دارد و آب منی و خوی را
زیادت کند و یوتا اسری تشنگی و تا پاک و رکمیت و کف را دفع کند و از همه سرد تر ست و مزه شیرین دارد و تیز و تلخ و آب منی را زیادت کند و
کافور پخته بر دو نوع ست یکی آنکه ریزهاش بزرگ باشد دوم آنکه باریک باشد و از کافور خام کافور پخته سبکتر ست و کف و باه و گرم و خارش
و چربی و دمه و علت گلو و مرض لب و آب دهن و زحمت زبان را که ازان در اوراک مزه خللی شود همه را دفع گرداند و گر سنگی و تلخه را زیادت کند
و مسهل ست و کافور پخته را و یهاس نامند و **کافور عملی** نیز بر دو نوع ست یکی منی که آبی میشود و آن تلخ ست و شکم را صاف کند و بول را
زیاده گرداند و دیوانگی پیدا آرد و منی را دفع کند دوم هیئیه و آن تلخ ست و گرم و پست و خارش و قی را دفع کند اما در برای این خلطهای دیگر
خود پیدا آرد و **لتا کستوری** که نوعی از بیل ست و آن در عرف جوب میباشد و نفع آن همچو نفع کافور می باید دانست و سرد ست و شاذ را

مسهل است و مشک گرم است و مزه تیز دارد و بلغم را دور کند و دهن را خوشبوی گرداند و رنگ را بد و چاروی شیرین و چربست و باد و نفخ را برباید و آب بینی افزاید و تخم بلیله مستی آرد و کف و باد را دفع کند و مغز خسته کنار مزه شیرین و زمخت دارد و باد و تلخه و تشنگی دنی را دفع کند و مغز تخم آلو بخارا مانند مغز تخم کنار است یعنی باد و تلخه و تشنگی دنی و ناپاک دفع کند و تخم ترنج و کرواله و کوسم چربست و وقت هضم شیرین شود و زود و گرسنگی را افزاید و باد و تلخه را برباید و فائدهٔ تخم کچکان نیز همین است و همه میوهای پخته نیکو اند مگر بیل که آن خام سبز است و اسهال را دفع کند و گرم است و گرسنگی را زیاده پیدا آرد و مزه زمخت و تلخ و تیز دارد و هر میوه که آنرا کرم خورده باشد یا علت آلوده بود یا دیر افتاده شده یا باد و غیر وقت پختگی پذیرفته باشد یا غیر وقت برآمده باشد یا خام بود از ان احتراز واجب دانند و فائدهٔ حضریات چنانچه پزد بیه کدو و همه دانه و خربزه و مانند اینها مزه شیرین دارد و باد انگیزند و تلخه را زائل کنند و اندکی کف پیدا آرند و در وقت هضم شیرین شوند و بول و غایط را براند و تیز و به خام تلخه را برباید و پزد بیه پخته کف انگیزد و پزد بیه پخته گرسنگی افزاید سبک و گرم است و دل را فائده دهد و مقداری مزه شور دارد و در مثانه باصفات گوارند و زحمتهای دیوانگی و امثال و نوعی از دیوانگی است و باد و صرع و خوف و باد و بلغم و تلخه را دفع گرداند و پزد بیه که از وی تنها پاک سازند ماجروگ و ترقیدگی دل را بغایت مفید آید و هندوانه آب بینی و فطر چشم را نقصان کند و باد و کف انگیزد و تلخه را برباید و کدو خفقان و سخت سر و دیر هضم است غایط لازم گرداند و کدوی تلخ قی آرنده باد و تلخه را دفع کند و دل را بیقرار گرداند و جمیع انواع خیار و بادرنگ و کچور و سیندهٔ و مانند اینها مزه شیرین دارند کی تلخی دارند و مسهل اند و بول و غایط را بآسانی روان کنند و باد و بلغم را پیدا کنند و در وقت باد را دفع سازند و بادرنگ سبز آنکه با پشم باشد تلخه را برباید و بادرنگ زرد کف انگیزد و بادرنگ پخته مزه ترش دارد و علت باد و کف را دفع سازد و خیار و بادرنگ اگر پخته شوند شیرین و مقداری شور بوند و اندکی تلخه انگیزند و کف و باد را نیز پیدا آرند و گرسنگی را زیادت گرداند و از سیندهٔ و که نوعی از خربزه است آنکه خام بود مزه شیرین و اندکی شور دارد و کف را برباید و آنکه نیم پخته باشد مسهل است و دل را فائده دهد و گرسنگی افزاید و آنکه پخته و کهنه شود و نفخ شکم و غلوله و رازکه از باد و ریاح پیدا آید که آنرا سهندی استیهلا گویند برباید و بلیل و سازه بلیل گرد و سندهی و اورک و انگزه و زیره و کشنیز و جنبیر یعنی سبزی هر تکسال که در زمین شمال میشود و بوی جنبیری دارد و مقداری ترش میباشد و سهکنه یعنی سبزی بری جنگلی و تلسی و ارجک و رام تلسی و کتیر که نوعی از بری است و بهوستن که آن نزدیک بعضی کوه است و نزدیک بعضی روس و سگندک یعنی کاه خورد که خوشبوی میشود و کسوندی و بری خانگی و نکهنکی و سهنه که در جنس است یکی آنکه گل نعل دارد و دوم که گل سفید دارد و در شفت و بادی و سمندی و کندر یعنی تورپا و تیسرلی و کمه هر بنا که گلش نعل باشد یعنی بسکهپره و چیره و ترب و سبزو کلاو و پیازو مانند اینها جمله خاصیت گرم و مزه تیز دارند و آنرا در باد و بلغم را بر باینده و بسیاری از سبزیهای مذکوره در طعام بکار آید و از ان طعام لذیذ و مفید تر گردد و بلیل و سازه که تر باشد دیر هضم شود و سرد است و مزه شیرین دارد و کف را پیدا آرد و بلیل و سازه خشک باد را دور کند و اندکی تلخه را تیز بر باید و مزه تیز دارد و آب بینی را افزاید و بلیل گرد که تر بود و وقت هضم شیرین شود و دیر هضم است و آب بینی و بلغم را بدان گرداند و بلیل گرد که خشک باشد معلل و بد آب و جالی و مسخن و سنقی بلغم سبک است زود هضم شود و باد و کف را دور گرداند و آنکه سپید رنگ باشد در خاصیت هر چند بهتر سیاه رنگ است و در جلب طعامها هم مفید است از جنس سیاه سفید اولی تر است بهتر است مر انواع نفع او را مانند ہی که بر بیل باشد و تر تازه آنرا اورک و خشک را سونٹھ گویند و آنرو بر طعام آرد و مقداری چربست و دل را فائده بخشد و کف و باد را برباید و بسیار است و منی زیاده کند و غلطار و ده که آنرا آنو گویند هضم کند و گرسنگی افزاید و اورک خاصیت گرم دارد و مزه تیز و بسنگی شکم و دل و غایط را دور کند تازه و بر طعام آرد و آواز ملق نیک کند و باد و کف را برباید دل را فائده دهد و آب بینی افزاید و انگوزه سبک و گرم و چربست و غلطار و ده را هضم کند و گرسنگی افزاید مقدری مسهل است و مزه تیز دارد و بدبعضی بسنگی شکم را و قسام مسهل را دفع کند اگر او را آب گرم فرو برند باد و کف را نیز برباید و زیره سپید و زیره زرد تیز و گرم است و وقت هضم تیز تر شود و تازه بر طعام آرد و گرسنگی افزاید و تلخه را زیاده کند

و بادرنگ رفع آن را باید و در تخصیص برای امراض چشم و خارش او معتمد است اگر او را با شیر بز بسایند و طلا کنند و کشنیز و تخم خربزه و تخم بادرنگ سیاه و بیاض هر همه فایده از زیره مذکور دارند سیاه دانه خوشبوست و حار شیرین دارد و دل را قانده رساند و با مالش تخم خشک او بوقت بهضم شیرین شود و تا پاکی و تشنگی و غلبه اخلاط ثلثه را رفع کند و مقداری تلخ و تیز است و با همای خلاصه طعام را صاف و با هضم سبز چنیز خاصیت گرم و تیز دارد و حلت باد و کف و کرم را برد و دارد خوشبوی ست اگر سنگی از زیاده کند و آمدن بر طعام آرد و دهن را صاف کند و غلبه اخلاط را رفع کند و تلخی را با هضم گرداند تلسی سپید کف و باد و سه روز هر سر فه و بوی دهن را برد و درد پهلو را رفع کند و تلخ را افزاید و سه مگه مه و بنفشه همچو تلسی سفید ست خاصه که از خوردن آن اثر زهر نماند و تلسی سیاه و رام تلسی و بهوستن هر همه خشک و تیز اند و مزه تیز دارند و کف را برباید و نیز او بوقت بهضم تیز شوند و اتلخ را افزایند و کسوندی مزه شیرین و مقداری تلخ دارد و خلط را رفع کند و کف و باد و تلخی از وی نماند و آواز حلق را صاف گرداند و طلب کبیدت آورده که هیچ زهر از وی نماند و سعتر گرم و چرب ست و مزه تلخ و تیز دارد و تلخی را انگیزد و سعتر که گلش لعل باشد تلخ و تیز و مسهل ست و آماس را رفع کند و گر سنگی آرد و سبزی سرشف صدوقت بهضم تا پاک کند و بول و غایط بسته گرداند و خشک و تیز و گرم ست و غلبه اخلاط ثلثه پیدا آرد و سبزی کندیر همچو سبزی سرشف باید دانست و سبزی خیره و تلپر سنی کف و آماس را برباید و زود بهضم شود و کندیر نیا کف و تلخی و آماس و علتهای شکم و بواسیر رفع گرداند و ترب نرم و مار سیده مزه تلخ و تیز دارد و دل را مفید ست گر سنگی را زیاده کند و آرزو بر طعام آرد و با هضم ست و آواز حلق را نیک کند و ترب پخته دیر بهضم و بستنبی ست و اگر با روغن سمسم پخته خورد باد و بلغم و تلخه را بر باید و اگر نا پخته خورند باد و بلغم و تلخه را پیدا آرد و ترب خشک غلبه اخلاط ثلثه را برباید و زود بهضم شود و زحمت اثر زهر را نیز زایل کند و غیر ترب دیگر همه سبزیها خشک کرده باشند باد انگیزند و بستنبی اند و گل و برگ و بار ترب هلی از وی دیگر تر بیت مذکور زود بهضم ست و گل ترب کف و تلخه را برد و بار ترب باد و بلغم را رفع گرداند و سیر علت دل و سینه و تپ کهنه و درد و گر سنگی و بول و غایط و کرم و نا آرزوی طعام و سرفه را بسیر دست و کرم و باد و دمه و کف را رفع کند و گر سنگی آرد و چرب و گرم و تیز و تلخ و دیر بهضم و مسهل ست و اندک مزه شیرین دارد و آب بینی و عقل و زور را زیاده کند و آواز حلق نیک گرداند و چشم را فایده بخشد و رنگ تن نیک کند و استخوان شکسته را بسته گرداند و در طب کبیدت میگوید کهنت افزاید و زحمت بزرگ را برباید و ضعف و پیری از وی دور گردد و بیرنگ سپید مزه شود و اندکی تیز دارد و بوقت بهضم نیز تیز شود و ساق سیر مزه شیرین دارد و در طب سه دانگ شمرد میگوید که از جمله شش مزه تلخ و تیز است و پیاز خاصیت سخت گرم و تند دارد و قوی اعصاب صفرا و گوشت چرب پخته تلخه را زیاده کند و گر سنگی و قوت باه زیاده گرداند و دیر بهضم شود و در تلخ تیز و در پیاز خفیف چربست این قسم مرغ و ماهی و بهترین همه سفید مگه کبیدت باد را دفع گرداند و زور و عقل و کف و دنبه را افزاید و با نان بریان دار و سبزی کلاهور و را خاصه مزه شیرین دارد و بیست بار و سرد و باد انگیز ست و کف و تلخه را برباید و دیر بهضم شود و سبزی چولی و ترتی و جیونتی و کندری و بده و بدبار و سبنل و نارنگی و پهکتا هر دو جنس و گوبنل و مرغانی که گل مذارند چنانچه بروبا کره و گاردو مانند اینها و سبزی پنس و کچنار و نانخه اینها همه مزه شیرین و در خلط تلخ دارند بهضم شوند و قابض و باد انگیزند و علت را کبیدت داد رفع سازند و سبزی حنج زود بهضم و چرب قابض ست و گرم و زحمت و باد و بلغم و تلخه را برد رفع آرند و برای نفع جراحت نیک بود و مزه شیرین تلخ و زحمت دارد و سبزی جیوانتی برای چشم مفید ست و غلبه اخلاط ثلثه را برباید و سبزی بنده باد را برباید زود بهضم ست و سبزی کندری مقداری باد افزاید و کوبل در خان شیرو دارغنچه نیلوفر سه و قری هر دو زحمت دارند سرد و قابض اند و کبیدت و خشا بادرفع آرند و سبزی که بهوه بیشه و بران وارنی و کچنار و بهاجر بیشه و کلوی و بیل و بانده اینها گرم و شیرین و تلخ ست و باد و آرام و از ین جمله سبزی که بهیر نه آماس را رفع کند و طب کبیدت گفته است که کلوی مزه شیرین و تلخ دارد و دیر بهضم شیرین شود و سبک

قابض است دول را فائده رساند زهر و گرسنگی افزاید و فاسیت گرم دارد و مسامها جوگ دیست و کرم و قی قرنا پاک در کپتیات و پندروگ و یرقان و قطار بروده و پر
و قبض و تشنگی و سرفه و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و مسامین است و جوانی را برپای دارد و عقل را افزاید و سبزے گلوے مزه شیرین دارد و دا فع
اخلاط ثلثه است و چشم را مفید بود و گرسنگی افزاید و مسامین است و سبزے چولائے و بڑی و سپلا کہ نوعی از شلبت است و تبهوه و پالنگی و بیدن
بتهوه و مانندها اینها اورا بول کند و غالیظ را اعان گرداند و مزه شیرین و مقداری شور دارند مانند کمف و باد و انگیزند و در کپتیت را دفع گردانند و سبزی
چولائی سخت سرد و خشک است و وقت بهضم شیرین شود و مزه شیرین دارند و کپتیت و زهر و مستی هر چیزی را دفع کند و سبزے پوے وقت بهضم
شیرین شود و مزه شیرین دارد و زود و آب مینی افزاید مسهل و سرد و چربیست و بلغم انگیز و باد و تلخه و مستی را ببرباید و سبزی چندن تبهوه هنگام
بهضم تلخ شود و مزه اندکی شور دارد و باد و بلغم دفع کند و آهسته و برطعام آرد و زود و عقل و گرسنگی افزاید و کرم را دور گرداند و مسهل است و تبهوه گشت
نیز همچنین است و سبزی پالک مچھو سبزی چولائی است و لیکن باد را افزاید و بول و غالیظ را بنده و کف و تلخه را ببرباید و سبزے پرا ہمی و سپلا
کہ نوعی از جنس زقوم است و در شرح سمسرت کہ چیت نام دارد و میگوید کہ سپلا نوعی از هر تنبلی است و سنگ پتک کہ سرد الی است و بعضی گویند کہ آن
جو تپری هست یعنی چهار برگی کہ برگرانه آب مانند چنگیری میشود و لیکن چنگیری ترش میشود و درین ترشی نیست و سبزی پلپل و دراز و گوبھی کہ مانند بهاتل
میباشد اما شیرین میباشد و چیلو ندو بھی و کلاه کرد و بارہر و و کنائی و پلول و باد نجان و کوائی و کریلا و کسوندی جنگلی و کیوڑا و بید انجیر سرخ و بیراد چرائته و گلو را
نرم و قوتی و بشاشای نوک از سیست بیرون آیند و بانسه دار کیهی و مانند انها کپتیت را ببرباید و برای دل و سینه مفید اند و پیست و پریمیو و تپ و
دمه و سر فه و نا آوردی طعام را دفع کنند و خورد و در بهضم در آیند و مخصوص سبزی برا ہمی مزه شیرین و زمحت دارد و سرد و سبک است و هنگام بهضم نیز
شیرین شود و گلخه را دفع آرد و سبزی گوبھے نیز مثل برا ہمی است و سبزی سرو اے قابض است و وقت بهضم ناپاک کنند و علت باد و بلغم
و تلخه را دفع آرد و سبزی بیجے تلخه هنگام بهضم تیز شود و کپتیت و کف و کپت را نفع تمام دهد و سبزے کلابر کردالنگی تیز و تلخ است و غلبه
اخلاط ثلثه را دفع کند و سبزے گوائے نه سخت گرم و نه سخت سرد بلکه معتدل است و علت باد و بلغم و تلخه را دور کند و بار ہر و کشائی
خارش و پیس و کرم و کف را باد را دفع گرداند و قدرے تلخ و تیز دارد و سبکست و پلول گرم است و مزه تلخ و تیز دارد و جراحت را به کند و باد و بلغم انگیز د و کف
و تلخه را بردارد و وقت بهضم تیز شود و آب مینی و گرسنگی زیاده کند و آهسته و برطعام آرد و باد نجان مزه اندکی تیز و تلخ دارد و آهسته و برطعام آرد و زود و
بهضم شود و گرسنگی افزاید و باد و بلغم را ببرباید و باد نجان پخته درسیده اندکی مزه شور دارد و تلخه افزاید و گلوره و کریلا نیز مثل باد نجان اند و
سبزے بانسه و بهضم شاهدانی نورسته ازان بیست و پیراو و چرائیته چربی اند کف و تلخه را ببرباید و سبزے پنوار کہ آنرا جگو ہند گویند
بدن خشک و سرد و وقت بهضم سبک بیست کف را ببرباید تلخه کہ باد پیوسته است را تحریک نماید و سبزے کانل ساگ کہ در ولایت نگاله
میشود و قدرے تلخ دارد و گرسنگی افزاید و اثر زهر دفع گرداند و سبزے معصفر گرم و خشک است و مزه شیرین دارد و زود بهضم شود و بلغم را دفع سازد
و سبزے جنگیرے مزه ترش دارد و گرد است و باد و کف را دور کند و گرسنگی آرد و زحمت سنگرہنی و بواسیر نیز بردارد و سبزے ناله
مزه شیرین دارد و باد و انگیزد و زحمت تلخه را دفع گرداند سبزے کنند کا و کنسکا و سبزے پوئے و سپید سروان رود و دمے و
پیتر کہ نوعی از جنس سرو الی است ابرگ بزرگ دارد و چیوک و بسل و گومه همه مزه شیرین دارند و خشک و سرد و مسهل اند و آخر مزه بهضم
شور و اندک باد را افزایند و تلخه را دور نکنند و کف را ببرباید و سبزی کنتل کا مزه شیرین و تلخ دارد و سبزی کرنکا مزه شیرین و زمحت دارد و سبزے
رائی سیاه سرد و قابض است و بهضم شود و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و سبزی پنے نیز همین فائده دارد و سبزے نخود مزه شیرین
دارد و وقت بهضم نیز شیرین شود و بد شواری دیر بهضم شود و سبزے کلاو بزرگ خشک و سخت رباد انگیز است و مزه شیرین دارد و مقدارے
کم باد و سبزے برگ کرن بچ وقت بهضم تیز شود و خاصیت گرم دارد و باد و کف را دفع کند و مسهل است و سبزے برگ تنبول را

ناقابل

مزه تلخ و تیز و زحمت است و خاصیت تیز و گرم دارد و اما از طبق با نمک کند و با دو گفت را بر پا بیرون آرد و بوقت هضم تیز شود و چرک و خارش و قوی بدن را از دهن تا اکل گرداند و خوشبوی است و اما تلخ را بیاورد و سپارسے تر و خام مسهل است و گرسنگی افزاید و مزه زحمت دارد و خارش و چرک زبان و بوی دهن را دور کند و نفع سیاهی خشک بالا گفته شده و گل کنیار و سنبل مزه شیرین دارند و بوقت هضم تیز شیرین شوند و کیفیت ها دفع گردانند و گل بانسه و اگست مزه تلخ دارند و بوقت هضم تیز شود و مکیروک و سرو را دفع گردانند و مخصوص گل اگست بر تحت گرم و در سخت سرد و دشمن کوری را دفع کند و گل سپرغم و گل کرنیل وقت هضم تیز شوند و باد را دفع نمایند و بول و فایط را برانند مخصوص گل کرنیل زود هضم است و کف و تلخه را دفع گردانند و گل رکتچندن و گل نیلوفر و گل بیجیار و گل کره جملها دافع کف رطب و بلغم است و تلخه را دفع گردانند و بر طب گفته است و چون بیجیار مزه از تحت و تیز و خاصیت گرم دارد و موی و پوست اندام را فائده رساند و کف و تلخه و رکپت و گرم و یبس و پست و لنگی که از باد باشد و علت برص و چربی و پر میو را دفع گرداند و رسا این است و گل بیجیار تلخ و شیرین و زحمت است و بوقت هضم شیرین میشود و خاصیت گرم دارد و موی سفید را سیاه کند و غلط رود و هضم کند و باد را افزاید و نم مزه تلخ دارد و بوقت هضم تیز شود و سبک و سرد و قابض است و دل را فائده و نرساند و بدل مضر است و اما تلخه و کف و پر میو و تب و کرم و پیست و دمه و امراض چشم را نیک میدست و باد را زیاد کند و دمه و ناامیدی طعام و قی و زیادتی آب دهن و تشنگی و ماندگی و جراحت را دفع گرداند و برگ نو از ان نم که میروید دافع رکپت و قابض است و کف و کرم و پست و مرضهای چشم را نفع دهد و باد را زیاده کند و برگ رسیده او و همین نفع دارد و علی الخصوص جراحت را بزودی بر گرداند و دندے نم که بدان برگ جفسیده پیدا شده دمه و سر فو کرم و پیست و تب را دفع کند و گل نم برای چشم نیکوست و کرم و تلخه و زهر را دفع میکند و باد افزاست و بوقت هضم تیز شود و ناامیدی طعام را هر گونه که باشد نمود و بر گرداند و بار خام از ان نم مزه تلخ دارد و بوقت هضم تیز شود و مسهل و کرم را بسبب خشک نیست و پر نیو و پیست و باد اسیر کوله و کرم را دفع گرداند و بار سخته از ان نم مزه شیرین و تلخ دارد و چربے گران چسپند بهت و رکپت کف و علتهای چشم که بسبب زخم غده باشد دفع گرداند و مغز تخم نم کرم و پیست را دفع گرداند و تلخه انگیزد و گل نیلوفر سفید سرد است و مزه شیرین و تلخ دارد و کف و تلخه را دفع کند و گل نیلوفر قمرے که نیل دام باشد مقداری نفع این از جنس سفید کم شمارند و گل سنبها لو سرد است و تلخه را بردارد و گل ماسلتے و گل نیل مزه تلخ دارد و از سبب بوی نیک خود تلخه را دفع کند و گل بولسری خوشبو است و دل و سینه را فائده دهد و مزه شیرین دارد و گل پادل هم بدین ماند و گل ناگیسر بلغم و تلخه و اثر زهر را دفع گرداند و نفع زعفران نیز همچنین است و در طب گفته میگوید که زعفران مزه تلخ و تیز دارد و رنگ تن مردم را نیک کند و جراحت را صاف گرداند و علتهای سرد و کهک و قی و کرم و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و گل صندل سرد است و مقداری گرم نیز است کف و خون و رکپت را دفع کند و گل پلاکف و تلخه را دور کند و گل سپاسه را نیز همچنین دانند و فائده بعضی گلها که ذکر نیافته او است از فائده و خاصان آن معلوم کنند و غنچه سپهنه مزه تلخ دارد و بلغم را دور کند و غنچه کپاسه مزه تلخ دارد و بوقت هضم تیز شود و علت کف و باد را دفع کند و چهاتا یعنی آنکه در برشکال بر زمین سفید دام ماند جهته میروید و گل سپر نیز نوعے از جنس آن میباشد و شاخ تو کسانے تیز و بیرون سے آید و از ان مردم آچار سے سازند این هر همه لف پیدا می آرند و بول و فایط را دوان دارند منجمله این چهاتا که چرب و چسپنده مانند صمغ بود و کرم پیدا آرد و مزه شیرین دارد و اجهکمند یست و تلخه و بلغم را اندکی زیاده کند و باد بسیار آرد و شاخ فورسته از ان نی نیز و خشک و تیز است و مقداری مزه زحمت دارد و وقت هضم تیز شود و تا پاک انگیزد و علت بلغم را بردارد و مقداری زور افزاید و چهاتا بر انواع ست بعضی از پرال و بعضی از بیخ بیشکر و بعضی از سر کین خشک و بعضی از بیخ تی تیز و بعضی از بیخ بانس و بعضی از زمین پیدا می آید اما آنکه از پرال میروید خشک است و مزه شیرین دارد و بوقت هضم تیز شیرین شود و غلبه اخلاط ثلثه را دفع گرداند و آنکه از بیخ نیشکر برمی آید سرد است و وقت هضم تیز شود و مزه زحمت دارد و آنکه از سر کین خشک می آید باد انگیزد و مزه زحمت دارد و آنکه از زمین میروید اندکی باد پیدا می آرد و در هر نوعی که بروید خاصیت آن زمین در وی باشد سبزی که خشک کرده

فواید گل و ریحان

سپبها اکثر مسهل بعضی قابض اند و سرد و خشک دیر ... شیرین اکثر مسهل بعضی قابض اند و سرد و خشک دیر هضم
بعضی ملینها مشتهی ست ... و ترشی کنند ... شیرین اند لیکن از گل ... دیر هضم اند
... بعضی و ... ال ... هندی و بیخ جمله سیبهای شیرین دیر هضم اند لیکن از گل بهگه ... دیر هضم اند
و ... بیارد ... دیر هضم تر ست و سیب ... که پرش درشت و باکهنه باشد یا آنرا کرم خورده باشند و یا بجای بد بر آمده باشد ...
... سیاه ... ست ... بیخ نیلوفر قمری و سنگهاره و کسیرو و موصلی و بند ... بیارید و ... کنند و دل ... بیخ نیلوفر قمری و سنگهاره و کسیرو و موصلی و بند ... بالو ... وغیره
و ساالک ... از جمله ... بیارند و مزه شیرین دارند و دیر هضم اند و آب منی و شیر را افزایند و ازین جمله ... بیارند شیرین است ...
آب منی و ... افزاید و صدای حلق نیک گرداند و باد و بلغم را دفع کند و ستا و ل خورد و بزرگ باد و تلخه را دفع گرداند و مزه شیرین و تلخ دارد و دل را
فائده رساند و ... و گرسنگی را زیاده کند و ... ست و آب منی را افزاید و ... سنگ ... و بواسیر را بهاید و شالخ ... از ... دل
... تلخ ... کف و تلخه را دفع گرداند و بسینده ... بدشواری هضم شود و مشتهی اند و ... خشک ست و ... را دفع گرداند
و کسیرو و سنگهاره ... دیر هضم و مشتهی اند و طب ... گفته ست موصلی شیرین و مقداری تلخ ست و خاصیت گرم دارد و ... دیر هضم
شود و قوت ... آب منی زیاده کند و بواسیر و باد را دفع کند و ... ست و ... کف و باد را انگیزند و بند ... و وقت هضم تیز شود و تلخه را افزاید
و بلغم را بر باید سورن ... و بواسیر و باد را خشک و دیر هضم اند و مزه تلخ و محنت دارد و باد و در شکم انگیزند و شکم را بسته گرداند
و کف و باد را افزاید و تلخه را بر باید و سورن دافع بواسیر ست و کیدبت میگوید که سورن دافع کف ست و سورن جنگلی علی الخصوص دافع بواسیر ست
و ... مزه شیرین دارد و سرد ست و دیر هضم شود و ... سخت گرم نیست و جمیع انواع ساالک و بیخ نیلوفر ... سرد ست و دیر هضم
شوند و مزه ... دارند و باد انگیزند و تلخه را دفع گرداند و ... مزه تیز دارد و وقت هضم نیز تیز شود و آب منی ... افزاید و ... ست
و بلغم ... و گرم بر باید و ازین جمله آنکه خام بود و ... شده باشد و سخت کهنه و علت آلوده و کرم خورده بود ازان احتراز باید کرد و ...
و ... دختر ما و مانند آن که آنرا ... گویند و مزه شیرین دارد و وقت هضم شیرین شود و کیفیت را دفع گرداند و
آب منی افزاید و کف زیاده کند و باد را بر باید **فائده نمک سنگ و نمک دریا و نمک سوچل** که آن دو جنس ست
یکی آنکه بوی دارد و دوم آنکه بوی ندارد و **نمک کاسنی** که آنرا ... گویند چنانچه ... مانند آن و نمک تلخ که آنرا ... گویند
که ... گفته شده اند بمقدم ... گرم تر ست و بدین ترتیب دافع باد و ... تلخه اند و بر عکس این ترتیب ... مزه شیرین دارند و بول و
غایط روان گردانند اکنون فائده ازین نمکها ترتیب گفته می آید **نمک سنگ** علت چشم را ... گرداند و دل را فائده رساند و مقداری شیرین
و ... هاضم ست و گرسنگی ... آب منی را افزون کند و دافع غلبه اخلاط ثلثه ست و از همه انواع نمکها بهتر و مفید ست و **نمک دریا** وقت
هضم شیرین شود و مقداری گرم و ... ست و تا ... و تلخه را زیاده ... و درد شکم را نیز دفع کند **نمک** پرنام گرم و تیز و خشک
ست و ... شکم ... کند و علت دل ... کند و ... بطعام آرد و گرسنگی پیدا کند و باد را از شکم براند **نمک سوچل** ... هضم شود و ... سبب
گرم دارد ... و درد شکم دفع کند و بوی ... دل را فائده رساند و گرسنگی را افزون گرداند و **نمک کاسنی** ... تیز و سخت گرم دارد و وقت
هضم تیز شود و ... تمام ... هضم گرداند و باد را بر باید و کف را ... روان کند و ... رگهای باریک ... و غایط را نرم گرداند و بول
افزاید و **نمک** ... مزه تلخ و تیز و شور دارد و ... هضم شود و ... رگهای باریک ... براند و ... آن براند و **نمک** ... که ...
گویند مسهل ست کف و باد ... گرم را بر باید و ... گرداند و تلخه و گرسنگی افزاید و **نمک** که در زمین شور باشد و مزه تیز دارد
و جمله علتهای بلغمی را بر باید ... **کهاری ساجی** ... و سنگ ... و بواسیر را دفع گرداند و ... هاضم و شور اند
و ... شکم ... گردانند ... مثل ... تیز اند آب منی و بلغم کم کنند ... شکم و بواسیر ... دفع گرداند

فوائد نمکهای

و شورهٔ ناپخته که آنرا اهل چهارگویند نوره زائل کند و باد و ادرار بول نماید و نفاخ بر جراحت یا دنبل نهند قرح پیدا آرد و شورهٔ پخته که آنرا پاکر چهارگویند مثانه صاف کند و باد را نافع و تلخ نیز زیاده کند و طعم را بسیار کم کند و فوائد دیگر شورها که پیشتر ذکر نموده اند اینها نیز درین ست و سهاگه که سخت تیز ست گرسنگی افزاید **اکنون** بیان منافع ادویهٔ مذکوره می آید بدانکه فائدهٔ زرمزه شیرین مرد و دل و سینه را فائده رساند و غلبهٔ اخلاط ثلثه را دفع کند و فربهی و آب منی را زیاده گرداند و سر و در سراین ست و چشم را فائده رساند و نافع زیست و ضعف پیری را بجوانی و قوت مبدل کند و در طب کیدیت گفته است که زرمزه شیرین و تلخ و زمحنت دارد و خراشنده است و دیر بهضم شود و زود معتقل و حفظ مرد و شنوائی تن زیاده کند و آواز حلق نیک گرداند و راجرو گ و دبوانگی و تب و اثر زهر را دفع گرداند و دافع علت پیری و ضعف ست و جوانی را بر پای دارد و **نقره** مزه ترش دارد و سرد و چربست و باد و تلخه را دفع گرداند و در طب کیدیت گفته است که مزه ترش و مقداری زمحنت ست و خراشنده و مسهل ست و بوقت بهضم شیرین شود و جوانی را بر پای دارد و **مس** مزه شیرین و مقداری زمحنت دارد و سرد و خراشنده است و شکم را روان گرداند و در طب کیدیت گفته است که مزهٔ مس تلخ و شیرین و ترش و زمحنت ست و وقت بهضم تیز شود و جراحتها را به گرداند و کلف و باد و دمه و سرفه و پست و لوا سیر و بندروگ را دفع گرداند و **روی** خراشنده است و مزه تلخ دارد و برای چشم مفید ست و کلف و باد را دفع نماید و در طب کیدیت گفته است که روئی گرم ست و مزه زمحنت و تلخ دارد و مسهل و خشک و دیر بهضم ست و تلخه و بلغم را بر باید و **آهن** سرد ست و با انگیزد و تشنگی و کلف و تلخه را بر دارد و در کیدیت گفته است که آهن مزه تلخ و زمحنت و شیرین دارد و دیر بهضم و مسهل ست و جوانی را بر پای دارد و چشم را فائده رساند و زهر و دد و آماس و لوا سیر و پست و بندروگ و سیلان منی و کرم و جربی را دفع گرداند و آهن بسیار خسیس ست نفع خاصیت هر یکی در فصل لوا سیر گفته خواهد شد و خاصیت فائدهٔ ربم هر آهنی مثل آهن آن دانند و **آهن** که او را کانتی نامند تیز و سرد ست و سیلان منی و باد و بندروگ را دفع کند و جوانی بر پای دارد و آب منی را افزاید و آماس و اثر زهر را و پست تیز دفع کند و در طب کیدیت گفته است که برنج مزه تلخ دارد و باد را افزاید سرد و خشک ست و کلف و تلخه را بر باید و **قلعی** و **سیسه** مزه شور و تیز دارند و خراشنده اند و کرم را دور کنند و در طب کیدیت گفته که قلعی زود بهضم و مسهل و گرم و خراشنده و خشک ست و دل را نفع رساند و مزه اش تلخ ست و مقداری تلخه انگیزد و کلف و پرمیو و بندروگ و دمه و کرم و باد را دور گرداند و سیسه مثل قلعی ست و **سیماب** معتدل ست و اگر بداروی سرد آمیزند سرد باشد اگر بداروی گرم بیامیزند گرم باشد و گرسنگی سخت افزاید و کرم و پست را بر باید و چشم را موافق و مفید ست و زحمت پیری را دفع گرداند و سراین ست و اگر سیماب را بطریق نیک معمول کنند انواع رنجها را دافع باشد اما در بیان ابدهات اکنون مذکور میرود **طلق** سرد و شیرین و زمحنت ست و دیر بهضم شود و هفت دهات را افزاید و غلبهٔ اخلاط غلیظه و پست و جراحت و سیلان منی و زهر و کرم را بر باید و گندهک گرم و مسهل و سراین ست و مزه تیز و تلخ و زمحنت دارد و در وقت بهضم تیز شود و تلخه افزاید و غلبهٔ اخلاط و فارش و فیروپ و پست و کلف و باد و کهیر و گ و کرم و پیه را بر باید و علت پیری را بر باید و موی سفید را سیاه گرداند و خون زیاده کند **مارقشیشا** یعنی سونا مکهی بر چند نوع باشد و مزه زمحنت و شیرین و ترش و تلخ و تیز دارد و در زود بهضم گردد و در تمام ایام در آماد بهضم پذیرد و در وقت بهضم تیز شود و آواز حلق نیک کند و آب منی افزاید و در سراین ست و علت پیری را دفع کند و خراشنده است و برای چشم نافع و مفید بود و علت پیست و زهر و کهیر و گ و آماس و لوا سیر و پرمیو و خون فاسد و بندروگ و دمه و شانه را دفع گرداند **سنگ** زرد کان زر مشهور و جنس سفید کان آنرا روپا مکهی گویند و در لب آب تانی و آن جنس از دریای چین و ماچین و غیر جاهای دیگر آنرا کرات یعنی کاروی آرند و **فسل** گرم و چرب و خراشنده و مسهل و دیر بهضم ست و مزه تلخ و تیز دارد و کلف و دمه و آماس و لوا سیر و زهر و خون فاسد را دفع کند و وجود را روشن کند **زرنیخ** گرم و چربست و مزه زمحنت دارد و تیز دارد و زهر و کلف و تلخه و خون فاسد و کرم و پست و موی را دفع کند و **گل بعل** که آنرا اکبر و نامند سرد و چرب و زمحنت ست و مزه شیرین دارد و چشم را فائده دهد و کهیر و کلف و خون فاسد و تلخه و زهر را دفع کند

فوائد ادویه

و سیون کبیر و تخم همین فایده دارد علی الخصوص تخم را نهایت مفید است جاده قی را دفع کند و قوتیای سبز که بر دو نوع است یکی مثل زنگ و دوم سفید رنگ و هر دو در دفع و خراشنده و مسهل اند و مغز را تحلیل دهند و برای چشم بسیار نیک مفید اند و کف و کرم روز هر دو سنگ مثانه و ریت و خارش را دفع گردانند و سنگ بصر یعنی ازین دو فرق است چشم مبراتب زیاده است و فرق آن که آن بر دو نوع است یکی کبیس و دیگر بیت کبیس و کبیس بنجاسیت گرم است و مغز تریش و شور و زمخت دارد و برای چشم و موی موافق و مفید بود و زهر و برص و سوداک و پول و سنگ مثانه و کف و خارش را دفع گرداند و شنگرف مغز تلخ و تیز دارد و وقت هضم تیز شود و دیده و چشم و بیت و لبسرب و زهر و کف از وی نماند و سلاجیت خراشنده و در سایین ست و مغز تلخ و تیز دارد و گرم ست و بوقت هضم تیز شود و با هر دارو که بیامیزند طبیعت آن دارو را از گرمی و سردی بگیرد و کف و ریت و سنگ مثانه و بند و گ و علت خون فاسد و بواسیر و کرم روده و آماس دانها و علت شکم و از جنبس کوله و کبیر و ک را دفع گرداند و سندرس گرم ست و مغز تیز دارد و جراحت را صاف کند و شکسته را پیوسته کند و بسرب را گرد و بیست ساله دفع کند و در دها نیز سرمه چرب و سرد و قابض شکم ست و مغز شیرین زمخت دارد و کهنه ک و دمه و قی و زهر و کف و تلخه و کهیر و ک و خون فاسد را دفع گرداند و چشم را موافق و مفید ست سروت انجن کرفوی از سرمه ست و جوشهای بینی میباشد و اگر بشکند سیاه بیرون آید و بعد آس کردن بعل میگردد همین نفع دارد رسوت مزه تیز و تلخ دارد و برای جراحت نیکست و گوشتی که مردار باشد آنرا و علت دهن و چشم را دور گرداند و اگر با شیر زن سوده در چشم کشند نفع تمام بخشد پهپ انجن شود و گرم ست و برده و گل چشم را بردارد و پهپ ک مزه تیز و شیرین و زمخت دارد و گرم ست و کف و تانه و زهر و برص و خارش و جراحت و بسرب و پرمیو را دفع کند و گل سیاه درد و جراحت و زخم و ناپاک و زیادتی خون حیض فایده دارد خلیش سرد و چرب ست و زهر و تلخه و خون و ناپاک و آماس را دفع کند و مضوی شکسته را به گرداند و طب جرک میگوید کلیکه مزه او زمخت باشد باد افزاید و آنکه مزه شور دارد و تلخه انگیزد و آنکه مزه شیرین دارد و بلغم افزاید و در طب گفته ست که الماس و کومید و سندروج و اذیر بیل و نوشادر و سورجکرانت و چند رکات و بلور و مانک و بدم را ک یعنی لعل و مروارید و کهربا و مرجان و هر همه شیرین و زمخت ست و خاص سرد دارند و دافع اخرز هر و علتهای چشم اند و خراشنده و مسهل اند و دیدن چیزهای فرخ و میمون بوند و تفاول نیک اند و مستی پیل یعنی آبیکه از گوش پیل چکد موی را سیاه گرداند و زهر دور کند و زمخت برص را هم دافع بود و از خضاب و کحل ست و گوروچن یعنی روین ماده گاو سرد و تلخ و خشک ست و خشتی پیدا آرد و وجود را روشن گرداند و زهر و آسیب و نحوست اختران را نماند و سقوط حمل و خون فاسد را دفع کند و جراحت را به گرداند و مسهرت میگوید انچه از خلط و گوشت و سبزی و میوه و درختان ذکر کرده شده است خاص او از مزه او از فاعلیت عنصری که در وی غالب ست معلوم گرداند و از جمله غلهای خریف شالی رسنال رستی و از غله ربیع جو و گندم که در دال هر دو سنگ دار هری در حبس مفید ترست و از گوشت پرندگان دراج سیاه و سفید دلاوه و از حبس جانوران و حشتی گوشت آهوی سفید سیاه و کرنگ یعنی آنکه چهار رنگ دارد و گوشت طاؤس و از ماهیان ماهی بانب یعنی آن ماهی که بشکل مار میباشد سخت مفید ست و از جمله میوها و بارهای درختان انار و آمله و انگور و خرما و بهالسه و کمرتی و ترنج نفع زیاده دارند و از جمله سبزیها گلاو کرده و تنبوه بزرگ و تنبو و کشت و جنج قریب خورد و باهی و جیوتی زیاده فایده دارد و از حبس رد غنها و قسم لبنیها روغن و شیر باده گاو مفید تر دانند و از نمکها نمک سنگ و از قسم ریحانها بستانی ترشی ترنج انار دان و از اشیای تیز پیل دراز و سندهی و از اشیای تلخ بادرنجبان و پاپول بهتر شمارند و از اشیای زمخت سپاری و بهالسه نافع تر شمارند و از اشیای شیرین شهد و روغن سنور بهتر دانند و شیر یعنی شیر هر قدر که صاف سازند مفید تر باشد و از غلها غله کهنه که پسال مانده باشد نافع تر بود و از گوشت گوشت جوان که نه پیر و نه بچه باشد نافع و لذیذ تر باشد و هر طعامیکه در شب پخته باشد در روز خوردن آن مضرت بر ساند و از طعام تازه بهتر شمارند و هر میوه که پخته باشد خوردن آن نفع بسیار دارد و فایده تر از شالی را گرم آشام سازند و خلط آن کسی را که بسبب استفراغ و یا اسهال گرسنگی گرسنگی کم شده باشد مفید تر ست و خلط روده را هضم گرداند گرسنگی را افزاید اگر مقداری سندهی

دلپسل وبازرد پسل گردو آس کرده واندازند بادی که در شکم قبض شده باشد اگر با بادرنجبویه باشد دل را مفید بود **انگاشائے** که به پزند بدین یک حصه برنج و چهارده حصه آب تا آنکه زیاده از نصف برنج مذکور گداخته باب بیاسیزد و مقداری بهت با زنانند و آنرا بهندی بهبیری گویند خورند آن آتش معده را فرو نشاند و خوی آرد و زود هضم شود و گرسنگی آورد و تشنگی و ناپاکی و ریم شکم ببرد باید دانست که خود بیرون آرد و **آشاے** که بپزند بدین یک حصه برنج و چهارده حصه آب تا آنکه نیمی برنج گداخته مر آب مخلوط کرده نه بیمی بهت بمانند سازند آنرا بهندی کهچی گویند از خوردن او دل را فائده و آرام حاصل آید و قابض شکم بود و زور افزاید و مزه شیرین دارد و گرسنگی پیدا کند و خورنده را سیری و سیرابی پدید آید اگر در بن آشام گوشت و سبزی و میوهای ترش مثل انار دانه و یا انگه خام که خورده باشد انداخته پزیده فائده رساند و فربهی آرد و آب منی افزاید و دیر هضم شود و هفتے که بپزند بدین یک حصه برنج و چهارده حصه آب حاصل شود و آنرا اجوا گران و کلهتی گویند همین نفع دارد و لیکن مقداری گرمی آرد و **آشاے** که بپزند بدین یک حصه برنج و چهارده حصه آب پخته سازند و آن در عاسه انداخته شیلیده مایه او بیرون کشند و آنرا ماند گویند **شیر برنج** چربی دلغم را زیاده کند و قوت افزاید و شتبهی است و دیر هضم درآید و **کھچڑے** که از برنج و دال و کنجد آمیخته سازند و بپزند دلغم بسیار انگیزد و زور افزاید و تلخه را نیز پیدا آرد و باه را مبر باید و **پھات** بر سه نوع است یکی آنرا برنج سفید و درست و شسته بپزند چون بپخت آمده باشد باز آب در و بریزند تا دانها علیحده شوند و جوش آن بیرون آرند و گرم بود و این بهت زود هضم شود و دوم آنکه از برنج زمکین و شکسته بپزند دلغم بسیار انگیزد از زود جوش او نگشیده باشند و سرد بود و آن گران هست سوم آنکه برنج بریان کرده بپزند دیر هضم شود و این سبک و خوشبوی و رباینده بلغم بود و اگر برنج را در روغن ستور یا روغن کنجد یا در روغن گوشت یا با زردختان یا در شیره انبج اشیا ها یا دال انداخته بپزند دیر هضم شود و فربهی آرد و اگر برنج را در شیر انداخته بپزند بسیار گران و پیدا کننده بلغم هست و افزاینده زور و مهیج قوت باه و روشن کننده چشم و اندام هست و اگر دال را بریان کرده و مقشر بپزند پوست او دور کرده و نیک گداخته شود دیر هضم شود و فربهی آرد به تخصیص دال ماش و اگر دال ماش را مقشر کرده و دو حصه برنج درست بریان کرده را در روغن ستور یا زیر هر اندکی بریان کرده و شکر یا گور و لقوام رقیق بپزند پاره شکر تری یا مصری نبات و بادام مقشر انداز ند کسیکه او را باه بات نقصان گشته باشد بخورانند این هفت باه افزون شوند و همین را مرد کار گرداند و شکنج اندام را نیز رفع کند و فربه و چالاک و تندرست و قوی حال کند و را جوگ که از سبب یکی غلط شده باشد نیز رفع کند و هر سبزی که جوشانیده و آب او را شلیده و دور کنند بعده آنرا در روغن بریان کرده بپزند مفید بود و آنکه خیر جوشانیده و بی روغن بپزیده شود مضرست و هر گوشتی که آنرا در روغن و شیر و جزرات و دوغ و باسر که هندی و یا دیگر ترشی و اشیا را تیز چنانچه ادرک و سندهی و پلپل گرد و مانند اینها انداخته بپزند مفید تر بود و زور و فربهی افزاید و آرزو بر طعام آرد و دیر هضم شود و اگر در گوشت پخته جزرات و خوشبوئے انداخته بجوز و کف و تلخه انگیز و زور و فربهی و گرسنگی افزاید و اگر گوشت باریک بریده در روغن ستور بریان کنند باز آب گرم انداخته و بپزیده نرم گردانند و خوشبوی انداز ند سخت چرب بود بزبان هندی آنرا پرسکه گویند دل را فائده و باه را تمام حاصل کند و دیر هضم درآید و آرزو بر طعام پیدا کند و زور و عقل و گرسنگی و فربهی و اوج و آب منی افزاید و اگر گوشت آس کرده در روغن ستور بریان کرده بپزند همین نفع و باه دارد اگر گوشت را در تنور بریان کنند این مقداری از ان سبک بود و گوشت سیخ کرده دیر هضم آید و اگر گوشت را سیخ کرده و جزرات بر سر آن ریخته بریان کنند سخت دیر هضم بود و اگر گوشت سیخ را بر روغن ستور و روغن کشنیز رنگ سنگ تر کرده بریان گردانند آنرا بهندی پرده کدا گویند نیز دیر هضم شود و اگر گوشت را در روغن کنجد پزیده شود خاصیت گرم دارد و تلخه انگیزد و دیر هضم آید و گوشت کوه را در روغن ستور بپزند خاصیت سرد دارد و سبک زود هضم شود و گرسنگی آرد و آنرا بر طعام پیدا کند و دل را مفید بود و چشم را روشن کند و تلخه را ببر باید و **شوربائے گوشت** آرام و باه زور افزاید و باه را تمام و سستی ببر باید و حفظ و اوج را افزون کند و آواز حلق را صاف کند کسیکه بسبب رطوبت آب لاغر شده باشد و در سینه نرم شود و یا عضو او شکسته بود یا منی او نقصان پذیرفته باشد او را تمام و رساند و فربهی کند و زور و آب منی افزون کند و اگر در شوربای مذکور شیر یا انار دانه انداز ند علت کف و باد و تلخه ببر باید و باه را افزاید علی الخصوص خشکی دهن را ببر باید و آرام حاصل آرد و هر گوشتیکه جوشانیده و ملائم کرده و کند آن گوشت فربهی و قوت بیار د

وشتی بود و بشواری ہضم شود و خشک است و باد را پیدا آرد و ہر گوشتیکه از وی آشوان و درکرده بجوشانند و بعد از ان آس کنند و پلیل و داز و پلیل گرد
و سندہی و فلفلین و زنجبیل و دارچینی و زیره و انار دانه و نمک و روغن انداخته بیزند این گوشت را بهندی میسوار گویند دیر ہضم شود و چربست و زود افزاید رزمت باد بر باید و در طب کیدت میگویند
اگر در میسوار مذکور بشور بایگه گفته است باندازند و بهندی آنرا کیا بهل نامند مفیدتر بود و کسی را که گرسنگی زیاده باشد او را نافع بود و دیر ہضم
ست و اگر دال منگ و ماش و عدس را مقشر کرده بجوشانند بعده آس کنند و سندہی و پلیل و داز و پلیل گرد و کشنیز و زیره و انار دان و نمک سنگ
انداخته بیزند و آنرا میسوار غله گویند دیر ہضم شود و دال غله که از آن میسوار سازند نفع آن دال دران میسوار بود و جوش منگ دو نوع ست
یکی آنکه سندہی و فلفلین و انگزه و نمک و روغن انداخته کنند و آنرا کرت گویند دوم آنکه بی انجیر ہا باشد و آنرا کریت گویند و این ہر دو نوع کف را
بر باینده و گرسنگی افزاینده و برای ہمه کس مفید اند و بهتر و اگر در جوش مذکور شیره انار و انگور اندازند آنرا انگهادونا منده و آنرا زود بر طعام آرند و اخلاط را
بر حال آن دارد و زود ہضم آید و عدس و گندم و منگ کلتهی را اگر بکجا بجوشانند و نمک اندازند جوش اینها کف و تلخه را زیادت و
کم نکنند بر حال خود دارد و باد را بر باید و اگر درین جوش شیره انار و انگور آمیزند باد را دافع تر بود و آنرا زود بر طعام آرد و گرسنگی افزاید زود ہضم شود و
دل را نیز مفیدتر باشد و اگر در سه حصه منگ یا عدس و مانند اینها چهارم حصه پلیل و یا نیم انداخته بجوشانند جوش مذکور کف و چربی و تلخه و کرم
و یبست و تب را دفع گرداند و گرسنگی زیاده کند و دل را فائده رساند و اگر چهارم حصه ترب انداخته بجوشانند سرفه و دمه و کف و آب دہن و زکام و
تب و چربی و علتهای گلو دفع گرداند و آنرا زود بر طعام آرد و جوش کلتهی باد و دمه و نفس را دفع کند و دردی که از زیر ناف خیزد تا حصه رسد و آنرا
قولنج گویند و دردی که از زیر خصیتین خیزد تا زیر ناف رسد و آنرا پرقونی گویند این ہر دو زحمت را بر باید و سرفه و لوا سیر و کوله و چربی و کف را دفع
گرداند و اگر انار دانه در دال منگ و یا عدس انداخته جوش دہند زود ہضم شود و گرسنگی افزاید و بهیوشی و چربی و کف و تلخه و باد بر باید و دیگر علتهایکه
شوند و نه زیاده بلکه بر حال خود بمانند و جوش منگ که آمله انداخته سازند کراہی یعنی قابض ست تلخه و کف را دفع کند و در طب بجای دشجا دگفته است
جوش منگ که دران آمله انداخته سازند بهیدن یعنی مسهل ست و در سسرت قابض گفته است سوال میان این دو عبارت منافات
می آید و شئی واحد که ہم قابض و ہم مسهل چگونه اند جواب بدانکه در طب سارنگدہر آورده است که دارو ہای مسهل چهار نوع اند یکی از ان املوس
و دوم سرلین و سوم رنجن و چهارم بهیدن املوس آنرا گویند که غلیظ خام پزیده فرو دافگند چنانچه ہلیله و سرلین آنست که غلیظ خام
ہمچنان ناپخته فرو دافگند چنانچه گرواله و رنجن آنست که غلیظ پخته و خام را آب ساخته فرو دافگند چنانچه نسوت و بهیدن آنست که
غلیظ پخته خام که از سبب سه غلط در روده محکم و سخت شده مانده باشد آنرا شکسته و جدا کرده فرو دافگند چنانچه کنکی و کراہی آنست که از گرمی و
خشکی خود غلیظ نرم را پخته منجمد و خشک گرداند ازین عبارت معلوم میشود که میان بهیدن و کراہی منافات نیست زیرا که بهیدن غلیظ را شکسته و
جدا کرده فرو دی افگند و کراہی غلیظ نرم را خشک و منجمد میگرداند پس منافات آنگاه لازم آمد که بهیدن غلیظ خشک را آب میساخت و بهیدن
غلیظ خشک را آب بمیساز د پس تناقض لازم نیاید و منافات میان رنجن و کراہی ست و میان بهیدن و کراہی منافات نیست و بعضی گویند
میان رنجن و کراہی نیز منافات نیست زیرا که بالا ذکر کرده شده است که در یک چیز چند خاصیت میباشد از یک خاصیت چیز ہای آبی را منجمد میگرداند
و دیگر اشیای منجمد را آب بمیساز د چنانکه در آتش خاصیت گرم و خشک ست از گرمی خود زر و نقره را که منجمد اند آب میگرداند و از خشکی خود آب اشیای دیگر را
جذب کرده خشک میکند چنانکه آب بعضه و جزآن در آتش که بذات خود یک چیز ست بتفاوت خاصیت نرم را خشک میکند و خشک را نرم میگرداند
پس بدین دلیل جوش منگ با آمله و اگر ہم کراہی و اگر ہم رنجن باشد منافات میان دو عبارت مذکور نیاید و خواص اشیای تمام و کامل کما ہو حقه
دریافته میشود چنانچه از آتش جنگل چون تخم ثلث سوخته شود و ازان خاکستر و دخت کیله میرویند جوش جو و کلتهی و کنار آواز حلق را
نیک کند و باد را بر باید نیز در طب سارنگدہر گفته ست که چون برنج بریان کرده را در آبی گرم بیزند و بعده کشنیز و سندہی و فلفلین و دوغ ماده گاو

و نمک سنگ و انگزه بریان کرده و مقداری روغن کنجد انداخته آشام کنند که آزا مهندی سنیام آشت کن مسند نامند گرسنگی و خون و زور بیفزاید و مثانه را صاف کند و تب و جمله علتها را ببرد و چون در خمره حصه آب یکحصه دال از هر چیزی که دانند انداز نه بعده سندهی و فلفلین و نمک سنگ و روغن مقداری یار کنند و بیزند و این آشام را کرت چوکه گویند و آنکه بغیر این چیزها بود آنرا کرت چوکه گویند و این اکرت چوکه پاره بکست و آن اکرت چوکه گران شمرده اند و هر طعامی را که از بریخ آش کرده سازند چنانچه بتپه و مانند آن گرم بود تلخه و کف انگیزد و در وقت هضم ناپاک پدید آرد و زور بیفزاید و سبب دیر هضمی ناپاک و تلخه انگیزد و آب منی بیفزاید و اگر قند انداخته سازند نیز دیر هضم بود و لیکن فربهی افزاید و کف و آب منی را زیاده کند و ناپاک بانگیزد و تلخه را ببرد و از دال ماش شسته هر طعامیکه سازند دیر هضم شود و باد را ببرد و زور و منی و کف و تلخه را افزاید و غالبا ازان زیاده شود و هر طعامی را که کنجد انداخته سازند دیر هضم شود و باد در شکم پیدا آرد و بلغم را افزاید و هر غله که آنرا جوشانیده طعام سازند اگرچه آن غله گران بود باشد طعام آن سبک باشد و اگر از غله جوشیده که آن بذات خود سبک باشد طعام سازد سبکتر باشد و اگر در شیر آرد گندم یا آرد جو و بریخ و مانند آن انداخته طعامی سازند مقداری ناپاک انگیزد و خوش بوی بود و دل را فائده رساند و گرسنگی پیدا آرد و باد و تلخه را دفع کند و آب منی و فربهی و زور و آرام زیاده گرداند و هر طعامیکه آنرا بروغن ستور بیزند سبک و خوشبوی باشد باد و تلخه را دور کند و آب منی و زور افزاید و رنگ و نظر را صاف گرداند و هر چه بروغن کنجد و خرآن بیزند هنگام هضم تیز و ناپاک انگیز بود و گرم باشد و باد و نظر چشم را کم کند و تلخه و خون را فاسد گرداند و هر خوردنی که پزد سخت بود باندک آتش آنرا بیزند و پخته و گداز نشده باشد از خوردن بعد دیری در هضم آید و زور و فربهی افزاید و هر طعامیکه بران میوه یا گوشت یا جربی یا مغز استخوان یا سبزی یا شکر بافتند یا شهد یا شیر یا کنجد و مانند آن افتد دیر هضم بود و زور و فربهی افزاید و آب منی زیاده کند و هر طعامیکه از غله آش کرده و غله خام سازند چنانچه آرد تخود و ترو سبز و مانند آن تلخه و باد و مقداری ناپاک انگیزد و نظر کم کند اکنون طریق ساختن بعضی اطعمه و فوائد آن گفته میشود که بیارند جغرات و شیر برابر برده و یک کرده با آتش نرم بجوشانند چون نیمی بماند برنج را نسال و کنجد که برابر نیمه دو چارو بی یعنی مغز تخم چرونجی و مغز تخم کتهل و مغز تخم سنبلو فربر قدر مناسب انداخته بپزند و بمقداری شیر که از جوشیدن مانده بود روغن ماده گاو یا کنند و قدری شکر صاف یا مصری نیز انداز ند و ترتب شود بعد ازان سندهی و پیپل گرد آس کرده بقدر مناسب انداز د و تپ کا فور بدهند و فرود آرد و بهندی این را بسندن نامند بیارد فائده گندم و شیر و روغن ماده گاو هر سه را آمیخته با آتش نرم بجوشانند چون بقوام موافق چنانکه سخت غلیظ و نه سخت رقیق بود فرود آرد و این را بهندی ابهکهندن گویند هر دو نوع مذکور فره شیرین دارند و دل را فائده رسانند و بلغم انگیزند و باد را ببرند و دیر هضم اند و آرام حاصل آید و زور و منی افزایند و بیارد جغرات باخلاصه و روی مقداری شکر و روغن ستور و شهد و دارچینی و تیج و ناگ کیسر و الایچی و پیپل گرد انداخته بغیر آب در جامه بیزند بعده تپ کا فور بدهند و این را بهندی سکرن گویند و فائده او آنست که آرزو بر طعام آرد و زور و فربهی و آب منی افزاید و بلغم انگیزد و باد ببرد و دیر هضم شود و باد و تلخه را دور کند و چربست و برای زکام خام مفید است و بیارد شیر و آنرا بجوشانند بعده میده گندم را با شیر بذکور خمیر کنند و اگر در روغن ستور بپزیده در آورند نوع کرده بیارد و همان شکر انداز ده مقداری الایچی و تخم کتهل گرد انداخته تپ کا فور بدهند و این ترکیب را بهندی سنجاونا مند فائده او این آنست که آب منی و فربهی افزاید تلخه و باد را ببرد و دیر هضم آید بارد و بگیر شیر را گرفته چندان بجوشانند که مثل خمیر گردد و ازین خمیر نان قرار کنند و سنجای مذکور بالای نان مذکور داشته تلمیف کنند بعده در روغن ستور بپزند تا که سرخ گردد و در طب هندی این را پسی گفته اند و انچه فوائد سنجای مذکور گفته شد فائده دو چندان باید شمرد نان گرم سبک ست و نان سرد گران ست و نانی که با نگشت سخته شود آرزو بر طعام پیدا کند و گرسنگی افزاید و قابض ست و غلبه اخلاط ثلثه را ببرد و صاحب تپ را نیز مفید بود نان تنک نیز آرزوی طعام پیدا کند و گرسنگی افزاید و دیر هضم ست و زور و خون را افزون گرداند و نانی را که ببلین ساخته بپزند دیر هضم تر ست و قابض و پره و بره بهای دل مفید اند و باد و کف را ببرند و زود هضم و فرا سنده گرسنگی و آب منی را مذکر گرداند و روغن ترکنند و پشواری هضم شود و ناپاک افزاید و باد را ببرد پاپران ازان منک سبک و خشک ست

مزدوده و مضم آید و پاپر باش و پر مضم شود و فربهی افزاید و پاپر برنج دوده مضم ست و آزردهی طعام پیدا آرد و هر طعامیکه از اشیای گران سازند گران بود و آنچه
از اشیای سبک سازند سبک بود اکنون فائده خوردن و آشامیدن اشیای موافق مطعوم و مشروب سابق که آنرا بیان کرده ایم آید
بدانکه بعضی کسانرا بعد خوردن چیزهای از اشیای شیرین رغبت بر ترشی میشود ایشان را ترشی خوردن نافع ست و از خوردن ترشی چون رغبت بر شیرینی شود
شیرینی خوردن شان مفید بود همچنین بر هر چیزی که کسی را رغبت شود بعد از تنقل طعامی آنچیز خوراندن او را مفید بود دو آب سرد آب گرم و خراب و جوش چیزها
و میوهای ترش چنانچه ترنج و انگور و خام و مانند این و سرکه سندی و شیره و شیکر حکیم را شاید که از این اشیای مذکور هر چیزی را که موافق خورنده داند بعد از
طعام بخوراند یا چیزی از نیها بنوشاند و از این مشروبات که مذکور شد آب باران که در اواخر برشکال گرفته بود بجا فظت تمام نگاه داشته باشد از همه مفیدتر داند
و اگر کسی را روغن بستور و یا روغن کنجد و یا مانند آن بنوشاند باید که بالای آن مقداری آب گرم بنوشانند مگر بعد نوشیدن روغن بلادر و روغن تیرک آب سرد
مفیدتر دانند و بعضی گفته اند برای زحمتیکه روغن کنجد و مانند آن بنوشانند و دمتابستان چیزیکه موافق داند بدهد و در سرما سرکه سندی داد ن مفیدتر
دانند و بعد نوشانیدن شهد آب سرد مفید بود و بعد خوردن طعامیکه از غله آس کرده سازند چنانکه برده و مانند آن و بعد خوردن جغرات و شیر و برنج و شراب
آب سرد بهتر دانند و زهر خورنده را نیز آب سرد مفیدتر باشد و بعضی گفته اند کسیکه طعام که از غله آس کرده خورده باشد آنکس را آب شیر گرم نافع تر بود و بعد
خوردن بهت رسال و مشک و مانند شیر یا شوربای گوشت بنیک بود و کسی که از جنگ کردن یا راه رفتن یا در تاب آفتاب سست شده باشد و یا حمت
شراب یا اثر زهر داشته باشد داد و انیز شیر و یا شیره شوربای موافق بود و آنکه طعام ماش یا نخود خورده باشد آزا جغرات و آب جغرات و سرکه سندی بباید داد
و شراب خوار را بعد از خوردن گوشت شراب نافع بود و کسانیکه شراب میخورند بعد خوردن طعام جز آب و میوهٔ ترش چنانکه انار دانه و لیمو و دیگر چیز نشاید داد
و آنکه ماندگی راه دارد و یا گرمی آفتاب خورده باشد و یا از بسیار سخن گفتن یا از کثرت جماع سست شده باشد آنکس را نیز مثل آب حیات بود و لاغر را بعد
طعام شراب مفید بود و فربه را بعد طعام شهد با آب آمیخته خورند نافع بود و کسیکه بی زحمت بود بعد طعام او را عسل چیزه بالقمه بهت خوردن بود و کسی را که غلبهٔ باد یا
چیزهای گرم و چرب میباید داد و صاحب بلغم را خشک و گرم دارو باید داد و صاحب بلغم را اشیای سرد و شیرین مفید بود و مرض رکبت را شیرهٔ نیشکر نفع بسیار
دهد و برای خورندهٔ زهر از اک و سکبستان و سرس مخام کرده می باید داد و بعد خوردن طعام هر غله که بود ترشی آرد کنار نافع بود و آرد کنار را پر چون نامند
و بعد از خوردن گوشت خرگوش و خارپشت و مانند آن که آنرا بلبسه گویند سرکه سندی مفید بود و بعد خوردن گوشت آهو و نیل گاو و مثل آن که آن نوع را
جنگلهال گویند شرابیکه از بلیل و از ساخته باشند نافع تر بود و بعد خوردن گوشت ویج و مرد اج و لاوه و مانند آن که آنرا بهکر گویند شرابیکه از کنار خورد و بزرگ
ساخته باشند خوراندن آن نفع تمام بخشد و بعد خوردن گوشت کبوتر و فاخته و مانند آن جنس را پرتد گویند شراب درختان شیردار نفع تمام دهد و بعد خوردن
گوشت شتر و مانند آن که آن جنس را کهاسی گویند شراب خرما و جوز هندی نافع بود و بعد خوردن گوشت زاغ و غلیواز و مانند آن که آن نوع را پرسه گویند
شراب اسکند نفع دهد و بعد خوردن گوشت بوزنه و مثل آن که آنرا پرن مرگ گویند شراب خام از ان بیخ سپهنه بود و بعد خوردن گوشت حیوانی که سم شکافته دارند چنانکه اسپ و اشتر و مانند آن که آن صنفی از کرم ست شراب تر بهله مفیدست و بعد خوردن گوشت حیوان که سم شکافته دارند چنانچه گاو در گوسفند و
مانند آن شراب خام که از پوست کهیر سازند مفیدتر باشد و بعد خوردن گوشت کرکدو ماموش و دشتی و مانند آن که آنرا کوجره گویند و بعد خوردن گوشت
شیر آبی و گوشت راسه و مانند آن که آن جنس را سچرن گویند و بعد خوردن گوشت کهونکه و مثل آن که آنرا کوسست گویند شراب خام از سنگماطره و
کسیر و سازند نافع تر باشد و بعد خوردن گوشت بط و سرخاب و مثل آن که آن جنس را پلوه شراب خام که از شیرهٔ نیشکر ساخته باشند نافع تر بود و بعد خوردن
ماهیان آب تال و جوی شراب خام که از بیخ نیلوفر تری بود می مفید بود و بعد خوردن گوشت ماهیان دریا شراب خام که از بیخ نیلوفر نفع دهد و بعد خوردن میوها
ترش شراب خام که از بیخ نیلوفر تری بود می باید داد و بعد خوردن میوهای زمخت شراب خام از ان انار و لیمو می باید داد و بعد خوردن میوهای شیرین
شراب خام از ان اشیای تیز چنانچه سندی و ادرک و فلفل گرد و فلفل دراز می باید داد و بعد خوردن کابهه خرما و تاڑ و مثل آن شراب جو و یا سرکه سندی

باید خورانید و بعد خوردن میوه تلخ شراب خام که از نگاه دب دار بیخ نل و بیخ پست ساخته باشند باید داد و بعد خوردن اشیای تیز چنانکه سندهی فلفلین و مثل آن شراب خام که از دار ملد و کریل سازند که از خار خسک دار کرا ساخته باشند باید داد و بعد خوردن پزدبه و خیار و مانند آن شراب خام که از دار ملد و کریل سازند مفید بود و بعد خوردن سبزی جیخ و مثل آن شراب خام که از لوده بود نافع باشد و بعد خوردن سبزی چیونتی و مانند او و بعد خوردن سبزی مصفر شراب خام که از زیره باشد بهتر شمرند و بعد خوردن سبزی براهمی و مانند آن شراب خام که از بیخ مول بزرگ بود باید خورد و بعد خوردن کاهبه خرما و مثل آن شراب خام که از میوهای ترش باشد نافع آید و بعد خوردن نمک سنگ و مانند آن سرا و سرکه سندی باید داد و اما بعد هر خوردنی صوفی مزاج را آب سرد مفید تر باشد خصوصا آب باران از همه بهتر و نافع تر باشد و چون آب باران نیاید آبی که مالوف کسی باشد آنکس را همان آب نافع آید و کسی را که مرض کمت داده باشد او را آب گرم باید داد و هر کسی را که غلبه تلخه و علت خون باشد آب سرد او را موافق و مفید آید و اپنان برای آنست که اگر غذای مخالف و زیاده خورده باشد زود هضم شود و چندان مزاحمت نرساند و آرزوی طعام پیدا کند و فربهی و آب منی افزاید و علتها که جمع شده باشند علی حده علی حده کرده آن همه را برانده و آرام حاصل آرد و جور درازم دارد و سستی و ماندگی ببرد باید و زود گرسنگی افزاید و اپنان پیش از طعام لاغر گرداند و اپنان در میان طعام نه فربهی کند و نه لاغری آرد و اپنان بعد از طعام به فربهی رساند و طعام بعد خوردن در معده می نشیند و بغیر اپنان هضم نگردد بلکه در معده در پیدا آرد و برای این معنی اپنان بعد از طعام باید داد و تا طعام مزاحمت نرساند و کسی را که علت سرفه و یا دمه و یا زحمت گلو یا زحمت سینه و سینه رسیدن زخم پیدا شده باشد یا آب از دهن او میرود یا گلوی او افتاده باشد و آواز علق اگر درست نمی آید او را اپنان دادن ممنوع ست و بعد از اپنان بسیار راه رفتن و سخن بسیار کردن و زیادت خواندن و خواب کردن نیز منع کرده اند و اگر اپنچه ممنوع ست بکنند انواع علتها حادث گردد و گرسنگی نقصان یابد و آب دهن و قی و غلیظ و مانند آن حدوث یابد و اپنان برای مردمان نازک و آنانکه گرسنگی شان کم باشد و کسانیکه طعام سبک و لطیف خورند و حرکت اندک دارند و کار اندک میکنند نافع و مفید ست و آنهاکه زور آورند و بسیار خوارند و گرسنگی زیاده دارند و همه وقت در کار و مشقت و ریاضت میباشند اگر اپنان نکنند احتیاج شان نیست و طعام ایشان را هیچ مضرت نرساند **و طریق پختن و خوردن** گفته می آید بدانکه نخست مطبخی پاک و نیکخواه باید و طبیب حاذق که تریاق انواع و دفع زهر بردی مرتب باشد موکل شاید و اقسام نهای اقسام زهر و انده بود و چون طعام پخته و مهیا شود هر طعامی را بآوندی که لائق آن داند باید کشید و روغن ستور در قدح آهنی و اشیای روغنیدنی در کانسه نقره و میوه و شیرینی در آوندی نیره و آوندی برنج و برنجک و بربرکده که تفسیر اینها بالا گذشته است درون آوندها باید کرد و سرکه سندی و دوغ در آوند سنگی و گلی و شیره جوشیده و سرد کرده را در آوند مسی و آب و شربت و آس و شراب در آوند چینی یا درون آوند گلی که صاف و پرکار بود و یا در آوند شیشه و بلور کشیده بدارند و راک و کهاد که از خوردنی اند در آوند سپند و روغن من انداز ند و در صحنک بزرگ و نیک بهت و بهت ندارد و کل طعامات در سیمین و مشربات و ریسار و حلوا و شیرینی در پیش نهند و در مقام پاک و خوشبوی طعام بخورد و در پیش نظر مردمان بیگانه و کسانیکه سخت فقیر و گرسنه باشند نیز نخورد و پختن شیرینی نخورد تا تلخه که بسبب گرسنگی برآمده باشد فرو نشیند و باد نیز آرام گیرد و در میانهٔ طعام چیزهای ترش و نمکی نخورد تا آتش گرسنگی تیز شود و بعد ازان اشیای تیز و تلخ بکار برد چنانچه ادرک بلغم بفزاید و بدین ترتیب باید خورد اول انار و آمله و مانند آن بخورد و آشام و مانند آن بنوشد بعد بهت و طعام دیگر بخورد و بعده شیرینی و بعضی گویند اول طعام سخت دیر چنانکه نان و غیره که سخت باشد بخورد و بعضی گفته اند که طعام بروسخت آخر باید خورد و گفته اند که در اول طعام و میانهٔ طعام و آخر طعام آمله خوردن نفع تمام دارد و دافع جمیع علتها ست و پال دهنده و سالک و غشکر و کننده و مانند اینها را اگر نخورد پیش از طعام باید خورد بعد از طعام نشاید خورد و در وقت خوردن طعام با فرحت و خوشی دل در مقام همواری که در آن نشیب و فراز نباشد بنشیند و اندیشه و غضب در دل نیارد و دل را بر طعام گمارد و گرسنگی طعامیکه سبک و گرم و چرب و موافق که آنرا سائم گویند بود و لقمه لقمه بخورد و بهر وقتی که عادت گرفته باشد همان وقت بخورد و سه حصه شکم پر کند و یک حصه برای آب بدارد تا آرام حاصل آید از انکه چون طعام در وقت و معتاد خورد آرام شود و اگر طعام موافق نخورد و هیچ مکروهی در نخشی بوی نرسد و چون طعام سبک باشد فی الحال هضم شود و طعام چرب و گرم زود و گرسنگی افزاید دیر گردد و تو بر

نخورد و بیکبار کی در هضم آید و بمقدار گرسنگی خوردن فرحت در هضم آید و هفت وهات برقرار ماند و در فصلیکه شب دراز باشد طعامیکه دیر هضم شود و اول پاس روز نخورد و در فصلیکه باد یا بلغم یا تلخه پرزور شوند طعامیکه دافع آن باشد باید خورد و چون روز ها دراز شوند چیزهای تر و شیرین بعد از دو نیم پاس روز تناول کنند و در فصلیکه روز و شب برابر باشد در دو پاس طعام نخورد و در شرح مسرت گفته است که این ترتیب که گفته شد موافق کسی ست که روزی نه یکبر تبه طعام میخورد و اما کسیکه در روز دو مرتبه میخورد او را باید که بوقت یکپاس و دو طاس روز مقدار نیمی گرسنگی و یا چهارم حصه گرسنگی داشته طعام سبک و موافق بخورد و کرت دوم بعد از سه نیم پاس روز طعام بخورد و در طلب خفیت گفته است که اول کرت وقت یکپاس و دو طاس روز بخورد و دوم کرت بعد از یکپاس و دو طاس شب بخورد چون وقت طعام گذشته باشد و یا وقت هنوز نیامده باشد و دران وقت طعام میخورده باشد و جودش گران شود و بانواع علتها گرفتار گردد و چون بعد گذشتن وقت بخورد و با زور آرد و گرسنگی کم گردد و انچه بخورد زود هضم نگردد و آرزوی طعام دیگر بنیارد و سخت اندک و سخت بسیار نخورد زیرا که اگر بسیار خورد شکم گران شود و وجود سبک گردد و شکم در دکند و عاندگی روی نماید و اگر کم خورد قوت نقصان پذیرد و طعامی را که پاکیزه و بخوبی طریق پخته باشد و در غلهٔ او هیچ آفت نرسیده باشد و در وقت نیک که ذکر افتاده بخورد و از طعامیکه پاک نباشد و یا پس افکنده و یا کاه و سنگریزه و یا خاک دروی افتاده بود و یا لذیذ نبود و یا شبانه و یا گنده و یا سخت باشد و یا از بهتیکه دران جوش مانده باشد یا سوخته باشد یا سرد بود و یا بار گرم کرده باشند یا نیک پخته باشد احتراز باید کرد و از هر طعامیکه پیش آید دوگان لقمه می باید خورد تا لذت هر طعامی معلوم گردد و خاطر خوش شود و زود و خوب هضم افزاید و فرحت حاصل آید و طعام لذیذ آنرا گویند که بعد خوردن آن طعام آرزو بروی همچنان باقی ماند و در وقت طعام خوردن آب اندک اندک تبدریج بیاشامد و بعد طعام خلال کند که انچه در دندان از گوشت و غیره مانده باشد بیرون آید و الا نه بوی بد از دندان پیدا کند و نیز بعد خوردن طعام بلغم می افزاید باید که خوشبوی در دهن کرده بلغم بیرون افکند یا اشیاء تیز و تلخ و زمخت در دهن داشته بلغم بیرون اندازد و بعده برگ تنبول یا کافور و فلفل و جوز بویه و گلوکل بخورد و قدری بنشیند بعده صد گام بآهستگی رود و بعده قدری ستان بغلطد و باز بپهلوی چپ بغلطد و در دیگر طب آورده است که اگر طعام را خورده شسته ماند شکر بزرگ شود و اگر نخی ستان بغلطد قوت زیاده شود و اگر بپهلوی چپ بغلطد عمر دراز شود و اگر طعام خورده بدود مرگ دنبال او بدود و بعد خوردن طعام چون باستراحت رود سر و دخوب و یا نظم متین بنشنود و خوشبوی استعمال کند و خواصان خویش و کل اندام نزد خود بطلبد تا دست و پای بمالند که بزودی و خوبی طعام هضم شود و اگر طعامیکه میل طبع بروی بنود بخورد و یا بعد خوردن طعام خنده بسیار کند قی آرد و بعد طعام یکجا بسیار نشستن و خواب بسیار کردن زیان دارد و نزدیک آتش و بمتاب نیز نه نشیند و در آب شنا نکند و سوار نشود و دوام یک طعام نخورد و طعامیکه از روی طبیعت متنفر باشد نیز نشاید خورد و سبزی و غله انگور کرده و دال و اشیای ترش بسیار در کار نبرد و چون گرسنگی کم شده باشد در روز و شب یکبار طعام بخورد و از انکه چون طعام اول هضم نشده باشد اگر دیگر بخورد گرسنگی نقصان پذیرد و با هضمه تباه شود و اگر چه طعام سبک باشد و از مقدار یکه گرسنگی زیاده نخوره و از اشیای گران احتراز نماید چنانچه ماش و گوشت جاموش و مانند آن و طعامیکه از پنج سحق کرده سازند نباید خورد و اگر سخت گرسنه باشد مقداری در کار برد و چندان آب نخورد فی الحال هضم گردد و طعام بر چهار نوع ست یکی انکه بخورد و دوم انچه بلبیده و سوم انچه بنوشد و چهارم چنانچه شیرینی که بجا مدازین جمله انچه بخورد و بجاید دیر هضم شود و انچه بلبیده و بنوشد با هضم بود و چیزهای دیر هضم را بمقدار نیم گرسنگی باید خورد و اشیای سبک زود هضم را بمقدار گرسنگی بکار برد و چون از مشروبات چنانکه آشامد و خزان اگر از قدر گرسنگی زیاده خورد چند مضر نباشد و اگر ماکولات سخت را بمسرت ترکرده بخورد نیز چندان زیان نکند و هضم شود و اگر غیر ترکرده خورد تا پاک انگیزد و دیر هضم آید و از قدر گرسنگی زیاده خوردن یا نقصان یا در غیر وقت خوردن که این را بهندی **بکمان** سن گویند و آنکه بول و غایط نگاه دارد و بیداری غیر وقت بسیار کند و آب بسیار خورد اگر چه طعام مالوف و سبک و اندک خورد هضم نشود و اگر در وقت خوردن طعام حسد کند و ترش و غصه و حرص در دل آرد به ملتی و دردی گرفتار شود و اگر اندوهگین بود و اصلا طعام نزودی هضم نشود و غذای موافق و مخالف که یک وقت معا بخورد و این خوردن را بهندی **نکسن** گویند و بکمان سن که بیان او پیشتر رفته است و در بلای

خوردن که آنرا بهندی اوهسن گویند هر چند نوع امراض را حادث کند لیکن ایذا و اگر طعام در معده نیم پخته مانده باشد از خوردن آب سرد پخته گردد زیرا که آب سرد تخمه را فرو نشاند و از خواص تری خود طعام را فرو اندازد و هر گاه بعد خوردن طعام تا پاک در شکم باید گلو شود و انگور و هلیله اصفر و بلیله و امله و آنها هلیله را باشهد باید خورانید آرام یابد و اگر پرزور باشد و ناگوار گی طعام معلوم دارد باید که علی الصباح هلیله را با سبدی بخورد و طعام پخته گردد و هر گاه بعضی از اخلاط از تخت مخلوط شود و گرسنگی بسبب آنکه راههای گرسنگی مسدود و نشده باشد نخورد و اگر دران گرسنگی چیزی بخورد مثل زهر زیان دارد و طریق خوردن طعام را حکما برنگونه گویند که دو حصه شکم به طعام پر کنند و یکحصه برای آب و باد و تلخه و بلغم نگاه باید داشت **فائده** بدانکه اشیای سرد رطوبتی خون و جریان را به بندد و آرام رساند و بیهوشی و تشنگی و خون و ناپاک را دفع کند و اشیای گرم برعکس این اند و این اشیا گرم و ماسیل خام و مانند این پخته گردانند و اشیای چرب که آنرا **اشیه** گویند چنانچه روغن و مانند آن وجود را روشن و نرم کنند و زور پیدا آرند و اشیای خشک که آنرا **روکهه** گویند برعکس این اند و شکم جاری شود و بلغم قبض گردانند و اشیای خفته که آنرا **بچهل** نامند مثل صمغ و غیره اینها زور افزایند و حیات را نگاه دارند و جراحت و شکسته را بپیوندند و بلغم انگیزند و دیر هضم شوند و اشیای غیر خفته که آنرا **بسلع** گویند چنانچه کافور و مانند آن خاصیت این همه برخلاف خاصیت اشیا خفته است و نیز جراحت را بهم گردانند و تری را بردارند و اشیای تیز که آن را **تیکهن** گویند چنانچه شوره و مانند آن که ساجی و سهاگه باشد و غیره هر همه جراحت و دل خام را پخته گردانند و ناپاک انگیزند و کف را فرو ریزند و اشیائیکه مخالف تیز اند و آنرا **امرو** گویند چنانکه انگور خاصیت اینها برعکس خاصیت تیز است و اشیای گران که آنرا **اگر** گویند زور و بلغم و فربهی افزایند و ماندگی آرند و غایط ازین زیاده گردد و اشیای سبک که آنرا **لکهه** گویند خاصیت این برعکس خواص اشیای گران است و خزانده نوشند و مردم جسیم را لاغر کنند و جراحت را به گردانند و اشیای تر و جور ازم تر گردانند و اشیای خشک برعکس اینست و اشیای سهل بهن خاصیت همچو اشیای بچهل دارند و اشیائی که کرکس خاصیت همچو بسبد دارند و اشیای خوشبوی که آنرا **سگندهه** گویند آرام و خوشی حاصل آرند و در مناقذ تنگ در آیند و آرزو بر طعام پیدا کنند و اشیائیکه بدی بدبو دارند و آنها را **ادرکنده** گویند در خاصیت عکس خوشبوی اند و اشیائیکه آنرا **تمر** گویند باد و غایط و سواه خود روان دارند و اشیائیکه آنرا **سنده** گویند نگاهبانی وجود کنند و اشیائیکه آنرا **بواسیر** گویند بعد خوردن در تمام وجود در آمده هضم شوند چنانکه شراب و روغن کنجد و مانند آن و اشیائی که آنرا **بکاهی** گویند دباغتهای خشک کرده بندهای وجود را زم و سست گردانند چنانکه زهر و اشیائیکه آنرا **سکارسے** گویند بسرعت در وجود سرایت کنند چنانکه زهر و اشیائی که آنرا **سوجهم** گویند در مناقذ تنگ و مسام باریک در آیند مانند شهد و روغن **بدانکه** اندام وجود آدمی از عناصر اربعه و خلاتر کیب یافته بهت و اشیای خوردنی از عناصر اربعه و خلا مرکب شده اند هر یک از عناصر که در ماکول است مر جنس خود را از عناصر که در اکل است مدد و قوت میرساند و هر طعامیکه وقت هضم شیرین شود و کف را زیاده کند دانکه ترش شود تلخه را زیاده گرداند و آنچه خشک و بی خلاصه بود بعد هضم باد را زیاده گرداند **بدانکه** از کثافت پس کف میشود و از کثافت خون تلخه و از کثافت گوشت ریم گوش و ریم بینی و ریم دندان است و از کثافت چربی خوی اندام و از کثافت استخوان ناخن و موی اندام شود و کثافت مخرج انحوان چرک چشم و روشنی اندام است و معنی خلاصه جایها تهاست کثافت مذارد و بعضی میگویند چون خواجه سرا را سبلت و ریش نمیباشد معلوم می شود که کثافت معنی موی ریش و سبلت است و شارح بحسرت این قول را قبول نمیکند **فائده** اگر در روز طعام خورده باشد و هضم نشده باشد و در شب بار دیگر خورد چندان مضر نیست و چون طعام خورده شب هضم نشده باشد و باز در روز خورد سخت مضر بود **سوال** بلا گفته بهت که در بد هضمی طعام خوردن مضر بهت و اینجا مطلقاً مضر نمیگوید **جواب** در روز دل مصروف امری شگفته می ماند و در شب بسته میشود و لهذا میگویند که شگفتگی دل بخورند زیان نکند و آنچه در حال بستگی دل بخورند زیان دارد و الله اعلم و احکم

فصل دوازدهم در جمع کردن ادویه ها و مجونات

مجون را بزبان هندی لن نامند و این فصل را نام بزبان سنسکرت **رسشاستر** نهی است و در این فصل سی و شش مجون مذکور است و نام هر مجون از نام اصل دار و آن مجون ماخوذ است **اول** بدارکنده و آن نام سردن و بدار کنده نام کبکیرن و آن را کلشکری هم گویند

شهدی و خاکشک و تخم خربزه و شاهتره و کلپیر چوک رکهنک پرماکه برنی و منکونی و کتانی خورد و کتانی بزرگ و کدو تیزه و بید انجیر سندهی بریخچکا
که نوعی از سپیدهاسینگی است و کوشنجه حمله بست دارد مشوند این معجون را بدار کند با دکن گویند معجون مذکور تلخه و با د و استسقا و کوله و درد وجود دوم با لائی
و سرفه را دفع گرداند دوم کرواله و خوزتلخ و کوشنکهوتا یعنی قورئی تلخ و بعضی گویند این نوع از کنار خورد است و کراد پاری و کتانی بزرگ و پادل و جوز نهائی
یعنی مرسهری و اندرجو و تخم دیا بانسه و بابونسه که گلهای جنل رنگ دارد و کلوی و تخم ه و سارنگ اشتها یعنی کاگجکها بعضی گویند کنو یا و برو کرنج
دلپول و چرایته و کرپلا حمله بست و یک دارد مشوند این معجون را بدار کند با دکن گویند کبده نام کرواله معجون مذکور دافع بلغم و زهر و سیلان منی و پیت
و تپ و قی و خارش را دفع کند و جراحت را صاف گرداند سوم برن دارجن و سعجنه که گل سفید دارد و سعجنه که گل لعل دارد و دارزنی و میدهاسینگی هر دو
کرنج و مرسهری و اکلتهو و دیا بانسه و بابونسه که گل لعل دارد و بابونسه که گل نیلی دارد و کندوری و بیک که نوعی از آک ست یعنی کپهول را گویند تیزه و بیل و تیجره
و ستاول و کلکر اسینگی و دیهه خورد و هردو کتانی این معجون را بدرنا دکن گویند معجون مذکور کفت و چربی و درد سر را دفع کند و کوله و بدبرده را که دهنش دردناک
بود آنرا نیز دفع گرداند و چهارم پیرتر و آن کیا ست که بر ساحل لب آب نر بداو ساحل جنبل میروید مردم آن زمین پلنتر میگویند و آن چوبیست
که نه خشک شود و نه تر و بعضی می را که از دان تیر است میگفته اند هردو بابونسه هردو دیهه و بنده درخت بابول و دخ و آن چوبیست که از ان بوریا میسازند
و آنرا تیره گویند و نی نل که برانی هوائی بکار آید و کانس و پاکهان بهیدوارنی دمرهری و کپهل و تیجره و سونا و بابونسه که گل لعل دارد و نیلوفر قسمے
و نمک براهمی و خارخسک این معجون را پیرتر با دکن گویند معجون مذکور مرضهای بادی و سنگ مثانه و سرکرا اسمری و سوزاک بول و تو تره و کهانسی
را دفع گرداند و پنجم مغز درخت سال را حمله ران که نوعی از سال ست و کهیر و کهیر سفید و تیندو و سپاری و مهوج تیر یعنی ورق درخت تور و میدهاسینگی
و ساندن و صندل و رکهندن و سیسون و سرس و بچسار و چوب دهوا رجن و تارو و هردو کرنج و ساکون و آسکرن و اگر و عود بلسمیدن این معجون را
سال سارا دکن نام ست معجون مذکور بیست و سیلان منی و بندروگ را دفع کند و کفت و چربی را خشک گرداند ششم بهوده و ساور و لوده
و بیله و سونا و آسوک و بهارنگی و کانپهل و ایلیا لکاد و سالی حکن کمینب و سال و کهیر این معجون را بودهارا دکن نامند معجون مذکور علت چربی و
زحمت فرج و انتسارا دفع گرداند و زهر را نیز دفع گرداند و قابض ست و مجروح را فائده رساند هفتم اگ و آکه که گل سفید دارد و هردو کرنج و دانتن و
تیجره و بهارنگی و راسن و کرپاری و اسپند که گل لعل دارد و اسپند که گل سفید دارد و برچکالی که آنرا بچکا گویند و مالکنگنی و هنکوت این معجون را اکهادکن
گویند معجون مذکور کفت و چربی و زهر و بیست و کرم را دفع گرداند مخصوص جراحت را صاف کند هشتم تلی سیاه و تلی سفید و مرواد و برچی و کومه و
پیران تره و تیجره و ببری سیاه و کسوندی تکهنکنی کهیر و بیپ و بابرنگ و کانپهل و هردو سنبهالو که گل سیاه دارد و سنبهالو که گل سفید دارد و مندهی و
موس کنی و بهارنگی و کاکجنکها و کوینا و بکاین و این معجون را سرساد کن گویند سرجن نام تلسی سیاه ست و معجون مذکور کفت و کرم و دمه و سرفه
و نا آرزوی طعام را دفع کند و جراحت را صاف و بهگرداند نهم موکها و پله دو هو تیجره مهنپهل و سیسف و زقوم و هلیله و بلیله و آمله و این معجون را
مهاک کا دکن گویند معجون مذکور چربی و زهر و سم و علت منی و بواسیر و بندروگ و سنگ مثانه و سرکرا اسمری را دفع کند دهم پلپل و زرد پلپل
مول و پلپل گرده و سندهی و کسیل و چاب و تیجره و نیکا و الائچی خورد و اجمود و اندرجو پاژهی و زیره سفید و سرشف و بار بکاین و انگزه و بهارنگی و مرهرے
و انیس خوش و بای برنگ و کنکی و این معجون را پیلپلا دکن نامند معجون مذکور کفت و زکام و باد و کوله و اوجع و درد شکم را دفع کند و کرمها را فرا ید
و غلط رده که آنرا آنو گویند مضمحل گرداند یازدهم الائچی خورد و تگر و کوتهه و چهره و بیران و نکهه و دارچینی و تیرتج و ناکیسر و برنگ و زنیکا و نکهی چنداکه آن
مقداری سیاه مثل اجمود خوشبوئی میشود و کنون که صمغ چوب تارست و جوج و چهرک و بالا و گوگل و قیر و سلارس و صمغ سالی و عود و اسیر کا یعنی
الکنی و اسپرو و لوبار و زعفران و بناک و بولسری که جمله بست و نه دارد و این معجون را اویلا دکن گویند معجون مذکور باد و بلغم و خفقان را دفع کند و اندام
روشن کند و قطعهای کرم و خارش را نیز دفع گرداند دوازدهم بچ و اتیس و موتهه و دیودار و سندهی این جمله پنج دانه این معجون را بچادکن نامند

سیزدهم زرد چوب و ارمل در تهمون و اندرجو و ملهٹی این پنج دارو اندر این معجون بیست و پر سیو و شاه مغنی را نافع بود و این معجون را **سهروا دکن** نامند بزبان

ازین دو معجون مذکوره شیر بستان صاف گرداند و اسپغول را پخته دفع گرداند **چهاردهم** نسوت که آن پنج سفید دارد و نسوت پنج سرخ دارد و بید با

و انتن و سنکهی که نوعی از جوبنلی ست تلوک که نوعی از لوده است و پوست بعل و ارد کمیلا و بکاین و سپاری و دزدونتی و اندر این دکره و له و سرد و کرنج و

کلوی و سپتیلا که نوعی از زقوم ست و چمگل انتری که آن نوعی از بید هاست و زقوم و چوک جمله نوزده دارو اندر این معجون را **سیاه دکن** گویند سیاه نام

نسوت ست معجون مذکور کوله و زهر را دفع کند و شکم باد گرفته را روان گرداند **پانزدهم** کتائی بزرگ و خرد و اندر جو و پارسپن و ملهٹی جمله پنج دارو اندر این

معجون را **برهتیا دکن** گویند و برهت نام کتائی بزرگ ست معجون مذکور غلط روده را سهنم گرداند باد و تلخه و ناآرزوی طعام و آب دهن و سوزاک را

دافع ست **شانزدهم** بیل و صندل و کتیچندن و مهرهری و کلوی و پارهی و کنکی جمله هفت دارو اندر این معجون را **پتولا دکن** گویند معجون مذکور

تلخه و بلغم و ناآرزوی طعام و تپ وقی و کرو و خارش و زهر را دفع گرداند و جراحت پختگی را به کند **هفدهم** کاکولی کمیر کاکولی چوک رکهبک میدا و مهامیدا

و رده و برده و منکونی و ماشونی و کلوی و کاکراسینگی و نبسلوچینه و بدمانکه و بندروگ و انگور و چیونتی و ملهٹی جمله هیجده دارو اندر این معجون را **کاکولیا**

دکن گویند معجون مذکور تلخه و باد و خون را دفع کند و عمر دراز گرداند منی و شیر و تخم را افزون کند **هیجدهم** شوره و نمک سنگ و سلاجیت و گوگل و هر دو

زاک یعنی لسیس و پهپیس و قوتیای سبز و انگزه جمله هشت دارو اندر این معجون را **اوکهکا دکن** نامند اوکهک نام شوره است معجون مذکور

چربی را خشک گرداند سنگ مثانه و سرکرا اسمری و سوزاک بول و کوله را دفع کند و **نوزدهم** کلیسر و ملهٹی و صندل و بدمانکه و بار کمهار گلچکان

و اسیر جمله هفت دارو اندر این معجون را **سارو دکن** نامند سارو انام گلسیر ست معجون مذکور تشنگی و رکپیت و تپ و تلخه و تاپاک را دفع گرداند

بستم سرمه و سوت و ناگیر و پرنیک و نیلوفر قمری و چهروزیره و ازان گل نیلوفر شمسی و ملهٹی جمله هشت دارو اندر این معجون را **انجنا دکن** نامند

انجن نام سرسه ست معجون مذکور رکپیت و زهر و تاپاک درونی را دفع گرداند **بست و یکم** فالسه و انگور و کانچیل و جاروی و انار دانه و بار کنک و بارسالوان

و هلیله و بلیله و آمله جمله ده دارو اندر این معجون را **برو کهکا دکن** نامند برو کهک نام پهالسه ست معجون مذکور باد و علت بول و غلبه تشنگی را دور

گرداند و آرزو بر طعام آرد و دل را فائده رساند **بست و دوم** برنگ و بجالو و گل و هانکی و پناک و رکتچندن و تلینک و نبسک و موجریس و سوت

و کنبهل و سرمه و زیره و گل نیلوفر شمسی و مجیٹه و جواسه جمله سیزده دارو اندر این معجون را **پیرنگوا دکن** نامند **بست و سوم** انبشتها یعنی

مائین و بجالو و گل دهانکی و ساورلوده و سونا و ملهٹی و مغز پیل خام و پله و لوده و کمهار و گل نیلوفر شمسی جمله یازده دارو اندر این معجون را **انیستها دکن**

گویند هر یکی ازین دو معجون مذکور را بسبار خام را تولخه را دفع کند و جراحت را به گرداند **بست و چهارم** برو گلر و درخت لرزان و انبار او پاکر و

جمبون بزرگ و جمبون خرد و جاروی و ملهٹی و کنکی و پنس و رکپیت و کچنار و تیندو و ساکی و لوده و ستا و رونها و پله و پارس پیل و گلچکان و ارجن و لغرک و

گوساس جمله بست و پنج دارو اندر این معجون را **انگروها دکن** گویند انگروده درخت برراگویند معجون مذکور رکپیت و تاپاک و علت فرج و پر سیو و

استسار را دفع گرداند و شکسته را به پیوندد و جراحت را به گرداند **بست و پنجم** گلوی و نم و کشنیز و رکتچندن و بدمانکه جمله پنج دارو ست و این

معجون را **اگرو جا دکن** گویند گروج نام گلوی ست معجون مذکور جمله تپها را دفع گرداند و گرسنگی انگزاید و آب دهن و قی و تشنگی و تاپاک و ناآرزوی

طعام بر باید و دفع گرداند **بست و ششم** بهابهول سفید و بعل و کنوتی و گل نیلوفر شمسی و نیل انیل یعنی نیلوفر و ملهٹی و گل نیلوفر سفید جمله هفت

دارو اند و این معجون را **ابتلا دکن** گویند انیل نام بهابهول ست معجون مذکور تاپاک و رکپیت و تشنگی و علت دل و قی و بیهوشی را دفع کند

بست و هفتم موشه و دار هلد و هلد هلیله و بلیله و آمله و کوتهه و بیج سفید و بیج سیاه و پارهی و کنکی کاکنجها و اتیس و الایچی و بلادر و چتر جمله شانزده

دارو ست این معجون را **متا دکن** نامند و ست نام موشه ست معجون مذکور بلغم و علت فرج را دفع گرداند و خلط روده را سهنم کند و شیر را

صاف سازد و **بست و هشتم** آمله هلیله و بلیله و چتره چهارده دارو ست این معجون را **ایل کیا دکن** گویند معجون مذکور جمله تپها را دفع گرداند

وچشم را نفع تمام رساند تلخه را باعتدال آرد گرسنگی و آب منی افزاید و ناآرزوی طعام و غلبهٔ بلغم را بباید **بست** عوسنجم قلمی و اسرب و سیم و نقره و زر و لولاد و برگ آهن جمله هفت دارو دست این معجون را **ترتبون یا دکن** نامند و ترتبون نام قلمی ست معجون مذکور را بهر وسوختگی علی الخصوص گرم را دفع کند شستی و زهر و علت دل و سپوختن و رگ را دفع گرداند **سی ام** لک و کرواله و کراو کشنیز و کاهیل بلند و دارچینی و هلیلهٔ کابلی و هلیلهٔ زرد و آمله که جمله سیزده دارو اند و این معجون را **لاجیها دکن** نامند معجون مذکور فرو برد محنت و شیرین و تلخ دارو کف و تلخه را ببابد کرم و سپوختگی را دفع گرداند و بختگی را نیز برکند هریکی از این معجونهای مذکوره بجای خود بعلت برعکس کنند و طلا کردن آسکرده یا جوشانیده نوشانیدن کار آید **سی و یکم** خارخسک و کتانی بزرگ و خورد و سرون و تیهون جمله پنج دارو ست این معجون را **پنجمول** خورد گویند فرو برد محنت و شیرین و تلخ دارد باد و تلخه را ببرد و زور و فربهی افزاید **سی و دوم** بیل دانی و سونا و پادل و کهار جمله پنج دارو ست و این معجون را **پنجمول بزرگ** نامند معجون مذکور فرو برد مقدار تلخ و آخر شیرین دارد چون این سه دو معجون که عبارت از هر دو پنجمول باشد جمع کنند آنگاه آبزاد سمول نامند انواع دمه و اقسام غلبهٔ کف هریس و غلبهٔ باد و تلخه را دفع کند و خلط روده را هضم کند جمله انواع تپ را نیز نافع کابل بود **سی و سوم** بدار یکند و کلیسر و زرد چوب و کاکراسینگی و گلوی جمله پنج دارو ست این معجون را **پنجمول بلی** گویند **سی و چهارم** گرونده و خارخسک سیاه با فسه و ستراول و هلیس جمله پنج دارو اند و این معجون را **پنجمول کتک** نامند یکی از این دو معجون مذکور کبیت و آماس و غلبهٔ اخلاط ثلثه و جمله پرمیوها و انواع علت منی را دفع سازد **سی و چهارم** پنج دهه بزرگ و پنج دهه خورد و پنج کانس پنج فنی نیزه که از ان بوریا سازند و کنند بهمه آن نوع از پنج کانس ست و شیرین میشود و یعنی پنج فنی را گویند که تیر سازند یعنی پنج نیشکر را گویند الغرض این جمله پنج دارو ست و این معجون را **تن پنجمول** گویند معجون مذکور علت تاپاک و تلخه و زهر و زیادتی بول را دفع گرداند بدانکه دو معجون اول بادد ازیاده تر باید و چهین تلخه را زیاده تر باید باقی دو پنجمول بلغم را زیاده تر باید و این پنجمول که گفته شد اگر آنرا با شیر جوشانیده بنوشانند علت بول و کبیت زیاده تر باید انیجا اندکی از خاصیتهای معجونات مذکوره گفته شده اند دیگر خواص اینها به تمام و کمال در بیان علاجها گفته خواهد شد هریکی ازین معجونات مذکوره اگرچه از جمله دارو های ابعضی دران نبود و برای فائده که معتدل ست نیز مفید ست معجونا تیکه بعد این گفته میشود تا که تمام دارو ها دران معجون نباشد فائده خود دهد **سی و ششم** علیله بلیله آمله این هر سه را تریپهله نامند معجون مذکور کف و تلخه و بر میوه بست و تپ تاقه را دفع گرداند و گرسنگی افزاید چشم را موافق و مفید ست **سی و هفتم** سندهی و بیل دادرو گرد و این هر سه را تر کوته گویند معجون مذکور کف و چربی را نقصان کند بر میوه بست و علتهای جرم و کوله و نفس را ببرد با نگرسنگی افزاید اگر با تر کوته مذکور رجاب و جیره و بیلمول بیامیزند آنرا آنگاه **کهدو کهن** نامند اگر بیل گرداین دو کنند آنگاه آنرا **بیخ کول** گویند منافع این هر دو مثل تر کوته ست و علتهای شکم را نیز دفع گرداند **سی و هشتم** کاکولی کبیر کاکولی مفید دهمار مفید و چوک کهیک روده برده این معجون را **اشتبر** گویند اگر دین دارو ها چیونی و مهلی و منکونی و ماشونی نیز اندازند آنرا آنگاه **چیونی کن** نامند معجون مذکور مزه شیرین دارد سرد و چربیست و اگر عورت عقیمه را ملازمت نمایند حامله گردد و فرزند زینه و دراز عمر قوی و خوبصورت و نیک سیرت بزاید و این قوت و آب منی و شیر افزون کند و شنگی و رکبیت و راجروگ و تپ تاپاک و باد را ببابد و جراحت را به کند و دیر بهم شود و الله اعلم و احکم بالصواب **فصل سیزدهم در علامات زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه و هفت دیات و بول و غایط اعتدال** و این فصل را بهفت دیات و دو علامت دیات و بول و برده و چهی نام ست بدانکه پنج نوع باد در وجود آدمی ست یکی دم که برآید و فرود رود و دوم آنکه چیزهای را که قابلیت روانی دارند چنانچه دیات و بول و غایط روان سازد سوم آنکه هریکی را از طعام و آب بجای وی رساند چهارم آنکه رس و بول و غایط و مانند اینها را جدا جدا گرداند هریکی را در مجرای خود روان گرداند پنجم آنکه اعضا را تمام و وجود ساری ست و نگاهبانی تن میکند و پنج نوع تلخه نیز در تن آدمی ست یکی آنکه روشنائی و رنگ وجود پیدا می آرد دوم آنکه طعام را هضم گرداند سوم آنکه اوج را صاف میگرداند چهارم آنکه روشنائی چشم بدان ست پنجم آنکه خرد را پیدا میکند و گرمی تن را ظاهر میگرداند هر پنج نوع تلخه کار آتش دارند و محافظ تن اند و بلغم پنج نوع نیز در تن آدمی ست اول بندگان را پیوسته دارد دوم آنکه تن را چرب

گرداند سوم آنکه جراحت بخشکی را به گرداند چهارم آنکه نقصان تن را برابر گرداند پنجم آنکه وجود را قوت دهد و بعد از دارو و طعم کار آب کرده محافظت وجود کند و دوام
هفت اندکی بس است و از زور در عمل میشود و خون زیادت گردد دوم خون و آن وجود را خوبی دهد و گوشت افزاید و عمر را حیات است و سوم گوشت و
آن تن را فربه کند و چربی افزاید چهارم چربی و آن علی و خوبی زیادت گرداند و وجود محکم کند و استخوان را نیز تر گرداند پنجم استخوان و آن قوام تن بست و
مغز را زیادت گرداند ششم مغز استخوان و آن روشنائی چرم تن و آب منی و زور را زیادت کند و استخوان را نیز تر گرداند هفتم منی و آن مردم را سبب خواهش جماع
بیقرار گردد و تا برآتش فرحت شود و محبت زنان و زور افزاید و فرزندان را پیدا آرد و غایت پری شکم پیدا آرد و با دو آتش معده را گرفته دارد و بول مثانه را
پر و تر میدارد و خوی چرم را نرم و تر میگرداند خون حیض که از ان حمل بماند و وجود مردم نرم و تر گرداند چون حمل بماند نشانهای آن پیدا میشوند و آن پیشتر
گفته خواهد شد و شیر پستانها را محنت و پر گرداند سبب حیات بچگان ست و این نشانها که دران پیدا میشوند که گفته شد در جائیست که اشیای مذکوره
بر طبیعت خود باشد باید که چنان نگاه داشت کند که اشیا مذکوره بر طبیعت خود نمایند فائدهٔ سبب نقصان اخلاط ثلثه و دوات و علامت آن گفته شد
بسیاری قی و اسهال و ناس و خوردن دارو ی اعتدال اخلاط ثلثه بعد حصول اعتدال آن و حبس بول و غایط و خوردن غذای ناموافق بیقراری دل
و بسیار کردن زور و فاقه و جماع اخلاط ثلثه و دوات را نقصان گرداند اگر در وجود باد کم شده باشد و مشی اندک کند و سخن بسیار کردن نتواند و فرحت و
آرام و تفلش کم گردد و آرزوی خوردن نان جو و گندم و منگ کند و غذا خشک و دیر هضم و اشیای زحمت دیز و تلخ خواهد و از چیزیکه باد زیادت شود
آن چیز را نیز خوردن خواهد اگر کسی از بلغم کم شود و گرسنگی و گرمی در وجود کم گردد و روشنائی بر رود و آرزوی خوردن کنجد و ماش و کلتی و علما میکند از غذا آش کند و
سازند و سرکهٔ بهندی و روغن و اشیای ترش کند و از چیزها یکه بلغم زیادت شود آن چیزها خواهد اگر کسی را بلغم کم شود و وجودش خشک گردد و سوزش تشنگی
پیدا شود و بر محلیکه اول طعام میرسد و آنرا آماسی گویند و دیگر محلهاش خالی شوند و بند گاهست گردد و تشنگی زیادت شود و لاغری پیدا آرد و خواب نیاید
و آرزوی نیشکر و شوربای گوشت و چیزی که از شیر و بست و روغن و شکر سازند و آنرا منتهه گویند کند و گوشت گاو میش و بز و چیزهای گران و اشیای
بلغم انگیز خوردن خواهد تدبیر و دفع نقصانی اخلاط ثلثه آنست که بر هر چیزی که خاطر چنین مریض میل کند همان چیز او را خوردن دهد اگر بمجامعه و هاتها تابرس
نقصان شده باشد سینه درد کند و دل بلرزد و تحیر بماند و تشنگی زیادت شود و آرزوی خوردن نیشکر و شوربای گوشت و گوشت آهو و شهد و گن
ستور و شیرین و شکر و آشام برنج و مائعات کند و کسی را خون نقصان شده باشد سینه درد کند و پوست اندامش خشک و سرد گردد و چیزهای
ترش و سرد خوردن خواهد و رگهای اندام سست شوند و گوشت خون آلوده که آنرا با نمک یار کرده باشند طلب کند و انگور و انار خوردن خواهد و اگر
کسی را گوشت کم شده باشد حنجره و لب و سرینگاه و محل مخصوص ران و سینه و بغل و ساق و شکم و گردنش خشک شود و وجود زرد کند و رگها
سست شوند و آرزوی چیزهای ترش و چیزهایکه از خرات سازند کند و گوشت و مرغان خوردن خواهد و کسی را که چربی کم شود علت بهه زیاده
گردد و بند گاه خالی و وجود خشک گردد و آرزوی خوردن گوشت و چرب کند و در شرح سسرت گفته شخص مذکور گوشت حیوان خانگی کند و آنکه در آب
و کنار آب باشند خوردن خواهد کسی را که استخوان نقصان شده باشد در استخوان پیدا گردد و مژگان و ناخن بر [illegible] و وجود خشک گردد و آرزوی مائعات
و چیزهای آبی کند و گوشت را که بر استخوان چسبیده باشند و مغز استخوان را خوردن خواهد و اگر کسی را مغز استخوان کم شده باشد آب منی نقصان گردد و
در بند گاه پیدا شود و استخوانها نیز درد کند و بمیفتر شوند و بآرزوی طعام چیزهای ترش و شیرین را خوردن خواهد و اگر کسی را آب منی کم گردد و در تخم ریز خصیه درد
خیزد و جماع کردن نتواند و اگر جماع کند بعد از دیری انزال و اندک آب منی بریزد یا بجای منی خون افتد چنین کسی خایهٔ خروس و طاوس و جانوران
خانگی و آبی خوردن خواهد باید که از چیزی که منی زیادت شود آن چیز او را خوردن خواهند و اگر کسی را غایط کم شده باشد سینه و پهلو درد کند و باد
از درد در شکم و یا از بالا برآید بگرد و همچنین کسی آرزوی خوردن سبزی و گوشت طاوس و ماش و جو کند و آنرا که بول نقصان شده باشد مرور
مثانه درد خیزد و بول اندک کند و بشیر و شیر با نیشکر و شربت کنار و بادرنگ و خیار و مائعات آنکس را آرزوی شود باید که آنرا آن چیزها یکه بول را زیاده کنند

نخورانند کسی را که خوی اندک شود بدن مویهای اندام سخت شود و چرم خشک و لذت چیزی نماند و خوی نیاید و آنروی مالیدن بدن بر اندام و خوردن شراب و کندر و برای شستن و خواب کردن محلی خواهد که دران محل باد نرسد آنچنین کسی را بدن بوی جوید مالند و گرمی آتش بر سانند و اگر عورت را خون حیض نقصان شده باشد بمعنادی که خون حیض نیاید بدن بیند و یا خون بر عادت بیند لیکن اندک رود و در وقت محل مخصوص خیزد و آنروی خوردن چیزهای تیز قوتش و نمکی و دیر هضم و میوه و سبزی کند باید که اشیای گرم چنانچه شراب و کنجد و ماش و مانند آن خوردن و بندا گر عورت را شیر اندک شود پستان سبک گردند آن عورت را بر خوردن شراب و حبوبات و شیر و فالوذه شالی رستمال و ماهی آنروی کند باید که چیزهای بلغم انگیز خوردن و بندا و اگر حمل از قدری معتاد کم شود و بچه در شکم بچسپد و شکم حامله بلند نه نماید و حامله آنروی خوردن سیخ ماهی و چربی و فالوذه رستمال بکند باید که جمله چیزها خوردن و بندا و تخته نیز کنند

فائدهٔ علامات زیادتی اخلاط ثلثه و دمویات و جز آن و اشیائیکه از خوردن آن انیخیر ها زیادت شوند گفته می آید اگر کسی را باد زیادت شود وجودش لاغر و سیاه شده بلرزد و اشیای گرم را آرزو کند و اندام جا بجا بجهد و خواب نماید و زود نقصان شود و غایط سخت گردد و اگر تنگی زیادت گردد و جود زرد گردد و سوزش پیدا آید و اشیای سرد را آرزو کند و خواب اندک آید و بیهوشی پیدا گردد و زود نقصان شود و حواس خمس ضعیف گردند و بول و غایط و چشم و ناخن زرد شوند و اگر کسی را بلغم زیادت شود بول و غایط و ناخن و دری سپید گردند و جود گران گردد و ناخوشی و بیقراری ظاهر گردد و سستگی چشم که آنرا تنگ نگاه گویند پیدا آید و خواب زیادت شود و سوزش دل پیدا آید و اگر رس زیادت شود بیقراری حاصل آید و از دهن آب ریزد و اگر خون زیادت شود وجود و چشم لعل گردد و رگها پر خون نماید و اگر گوشت زیادت شود رخسار و سینه و سرین و ران و ساق پر گوشت نماید و جود گران گردد و اگر چربی زیادت شود وجود چرب نماید و شکم و بغل پر شوند و مه و سرفه و مانند آن پیدا آید و اندام تیز بوی بدا آید و اگر استخوان زیادت و پر شوند و دندان و ناخن و موی زیادت گردند و اگر منعرا استخوان زیادت شود منی افزون گردد و تمام وجود جسم گران نماید و اگر منی زیادت باشد سنگ مثانه از منی پیدا آید و آب منی روان گردد و اگر غایط زیادت شود سخت پری شکم پیدا آید و آب منی روان گردد و شکم درد کند و اگر بول زیادت شود کراست آید و بولدان درد کند و اگر خوی زیادت شود از وجود بوی بد آید و غارش شود و اگر خون حیض بسیار شود خون حیض بسیار روان گردد و بوی آن زشت آید و وجود درد کند و اگر شیر پستان زیادت شود بسیار سخت و قدر پر گردند و شیر روان گردد و پستان نیز درد کند و اگر حمل از قدر معتاد زیادت شود و شکم نیز قدری معتاد پر گردد و وجود ماماس گردد و برای دفع زیادتی آنچیز ها دارو نیکه موجب قی و اسهال یا ناس یا اعتدال اخلاط ثلثه باشد مناسب مرض دیده بدهند که با اعتدال آرد و چون یک دوبات در مرتبه سابق باشد زیاده شود و دیگر دوبات را که در مرتبه متاخر دارد در زیادت کند چنانچه اند زیادت شدن ربع خون زیادت شود و اگر خون گوشت از گوشت چربی و از چربی استخوان و از استخوان منعرا استخوان و از منعرا استخوان منی و هر دو با تیکه از طبیعت زیادت باید باید که بعلاج او را بطبیعتش آرند خلاصه هفت دوبات مذکور روح حیوانی ست که او را اطبا هندوج گویند که بدان حیات و قوام حواس ظاهریه و باطنیه بدو ست اطبا آنرا بل نیز نامند آن چرب و پسید و سرد و سریع السرایت ست و صاف و نرم و چسپنده است و آنرا قمری گویند و مطلب برگ ست که اوج مقداری زردی بول نیز دارد و زیادتی آن موجب قوت و اعتدال بدنست و نقصان آن موجب فساد بدن ست و منجمله اوج گفته می آید بدانکه از رسیدن زخم و نقصان شدن یکی از هفت دوبات و غصه و اندوه و فکر و زور و حرکت کردن زیادت از مقدار قوت خود و گرسنگی اوج بر سه نوع ست یکی از انتقال آن محل خود که بهندی آنرا بسر بلس گویند دوم تغیر حال آن بسبب پیچیدن بادی اخلاط زشت شده که آنرا باید نامند و سوم کم شدنش از مقدار خود که آنرا اجی گویند و علامت انتقالش از محلی است که جامه بند گاه و جود دست شوند و اندام مدد کند و اخلاط نیز از مقام خود انتقال کنند مردم را دو هر کاری سستی ظاهر گردد و علامت تغیر حالش آنست که وجود مردم گران گردد و بند گاه سخت شوند و آماس بادی پیدا شود و گونه رنگ بدل گردد و آرام نباشد و تند او خواب زیادت گردد و علامت نقصانی آنست که بیهوشی روی نماید و لاغری و یاوه گوئی پیدا شود چون سخت کم شود و مردم بمیرد و اگر علامت انتقال و تغیر اوج ظاهر شود برای دفع آن علاج رسانین و یا چگونه که هر یکی در فصل آن گفته خواهد شد و اگر علامات

کمال نقصانی بیفتد لاجرم او را بیفزایند و هر که ازنا خلاط دهات زیادت و زیرکی نقصان شود و عکس را آزمودی چیزی باشد که موجب زیادتی آن چیز که نقصان شده است بود یا بیکه او را بیفزاید چیزی که بروی آزمود او را بدهند و علاج دیگر که موافق او بود نیز بکنند تا باعتدال آرد و کسی که نقصانی نیست دهات باو زور آورده باشد تعلل نتواند شود و از کار باز نماند و زیرکی شده بود عکس را علاج کردن مفید نباشد مثلا نگه مردم از خلاصهٔ طعام هم فربه میشوند و هم لاغر میگردند و چون مردم چیزهای بلغم انگیز مدام میخورند چنانچه شیرین چرب تر یعنی هم یا در بعضی بار یها بخورد زود حرکت نکنند و خواب در روز کنند و خلاصهٔ طعام خام بماند و از شیرینی و چربی با خود همه را زیادت گرداند مردم را سمین گرداند و سمین را دوم شتاب آید و تشنگی زیادت باشد و گرسنگی و خواب و خوی افزون شود و از مدام بوی بد آید و در حالت خواب دم او از بلند آید و تن گران نماید و سخن گران گوید و چربی نرم و نازک است ازان سبب مردم فربه چندان کار کردن نتواند و چون کفت و چربی صفاقها در درونی بسته گرداند بدان سبب سمین چندان جماع کردن نتواند و هاتهای دیگر و دران چندانی افزونی نشوند پس قوت نیز آنرا اندک باشد و مرگ او هم یکی از ین زحمتها بود یا بیشتر یکی آزمودی آنرا بلغم افتند یا به تب یا بعکس مند یا بده رده یا از جهتهای بادی و هر علتیکه او را شود پیرزود باشد زیرا که صفاقها درونی بسته شده اند پس ایمنین کسی را شاید که از خوردن چیزیکه ازان چربی زیادت شود احتراز نماید برای دفع جسامت مذکور علاج از سهلا حیث دگر گل و بول نادره کار و سهلیله و بلیله و آمله و سوده آهن در سوت و شهد و جوهر منک و کبد روی جنگلی و از چیزهای خشک و سبک و تیز و گرم و سخت که آنرا ابرو چیر گویند چیزها یکه اخلاط مجتمعه و دهاتها را جدا کرده دور کنند و آنرا جهیدن گویند چنانچه اشیاء شور هر که دست دهد بر لمطیکه شاید یکند و زور و حرکت بسیار کناند و حقنهٔ لمیکه من آنرا نیز گویند مفیدست و چون مردم اشیای بادانگیز مدام بخورد و زور و حرکت و جماع و غصه و اندوه بسیار کند و در خواب مدام مشغول باشد و فکر کند و شب بیدار ماند و تشنگی و گرسنگی بکشد و دهاتهای او نقصان گردند اندک خورد و خلاصهٔ طعامش خشک گرداند و بعد سرایت در وجود سبب قلت خود آرام و خوشی پیدا نیارد پس مردم فربه نشود بلکه لاغر گردد و گرسنگی و تشنگی و سرما و گرما و باد و باران کشیدن نتواند و از بی قوتی آن زحمتها یکه او را حادث گردند بزودتر بمیرند و مرگ او یکی ازین علتهای دمه و سرفه و کهیروک و پیچه و علت شکم و کم گرسنگی و کوله و رکیت باشد پس مردم را شاید که از چیزیکه ازان لاغری پیدا آید احتراز نماید و اگر لاغر شده باشد باید که دوه دهی و کهیر کاکولی و اسگنده و بیدانجیر و سرون و سرا دل و بیار و گاشکری و کنگنی و اشیای شیرین چنانچه بیانش خواهد آمد و شیر و حلوات و گوشت شالی که در سرما بریده باشد و ستی و گندم بخورد و در روز اندک خواب کند و از جماع احتراز نماید و زور و حرکت بسیار نکند و حقنه تکمین در کار بدانند و هر که چیزهایکه موجب فربهی اند و چیزهایکه موجب لاغری اند علی التعاقب بکار نبندد و خلاصهٔ طعام او معتدل حال باشد بدان سبب در جوار او میانگی باشد نه سخت فربه و نه سخت لاغر و در کارها او را سستی نباشد و گرسنگی و تشنگی و سردی و گرمی کشیدن تواند و آدمی سخت فربه سخت لاغر نیک نیست و جوار میانگی نیکست و از دوم سخت فربه لاغر تر است و هفت دهات اخلاط ثلثه و بول و فرایط را حدی معین نیست زیرا که وجودهای مردمان یکسان نیستند کسی فربه و کسی لاغر و کسی بزرگ اندام و کسی خورد و ایشان مدام یکسان نمی مانند پس مقدار اخلاط ثلثه دهات شان ممکن نیست که بیک حد بود و نیز اعتدال اخلاط معلوم نمیشود مگر آنکه چون مردم صحیح البدن باشد و استعمال او آنچه اخلاطش را برانگیزد و چون رضی پیدا آید دانسته شود که اخلاط کم و بیش شده اند و علامت صحت و تندرستی آنست که دل و حواس خمس بر جا باشد و جود نیک و سبک بوده باشد و خلاف این علامت مرض است و نگاهداشت صحت نیکو باید کرد و هر شخصی را که اگر از دهاتها چیزی کم شده یا شد علاج کند که ازان نیز بیش نقص زیادت شود و اگر چیزی از اخلاط زیادت شده باشد علاجی کنند که آن زیادتی او را دور گرداند تا مدام صحیح البدن و تندرست بماند و الله اعلم بالصواب

فصل چهارم در کیفیت اجتماع غلبهٔ اخلاط ثلثه و خون و حدوث امراض ازان

و این فصل را بزبان هندی برن پرستا گویند یعنی مدام بدن بباد و بلغم و صفرا چنانچه خانه قایم بستون باشد و هم ازجهت این معنی بدن را تر پستهوی نامند و اگر اینها از اعتدال بروند آینده بدن تباه گردد و یعنی گفته اند که قوام بدن بچهار چیزست سه این مذکوره و چهارم خون اکنون مقامات اصلی یاد کرده می آید مقام اصلی باد کمتر و دیرست و مقام اصلی تخمه میان معده که آنرا بکواسی گویند و میان محلی طعام خام که آنرا آماسی گویند و محل بلغم جایی طعام خام ست و بالای

و بعد کرتا ناف جای معده است و هر یکی از شش غلاف پنج قسم است و هر قسمی محل مخصوص ست مقامات بادی که گفته شد دوم ناف و سوم دل و چهارم قلب و پنجم بندگاه و مقامات تلخه یکی جگر و پیه دوم دل سوم چشم و چهارم جرم پنجم مقام اصلی که بالا ذکر افتاد و مقامات بلغم یکی سینه دوم سر سوم حلقوم چهارم بندگاه و پنجم مقام اصلی که ذکر کرده افتاد و این هر دو قسم یعنی بلغم و تلخه مثل آفتاب و ماهتاب اند و باد هر دو را در محلها می برد گویند سر سبب حفظ وجود می گردند سوال آتش معده همین تلخه است یا از تلخه جدا جواب آتش معده غیر تلخه نیست زیرا که تلخه آتش ست که ناپاک بهضم طعام میکند آتش معده پس حاجت میباشد بسوی اثبات آتشی ورای تلخه و نیز چون آتش معده نقصان شود و برای آن علاجیکه موجب زیادتی تلخه باشد کنند و چون آتش مذکور سخت زیادت میشود علاجی کنند که تلخه را بنشاند پس معلوم شود که آتش معده غیر تلخه نیست و چون تلخه مذکور آتش میکند اطبا او را اگنی نامیده و در طبهای سابق مذکور ست که آتش معده از تلخه جدا نیست و تلخه که در میان بکواسی و آماسی ست عین تلخه از حرارت خود طعام و مائعات را بهضم میکند و خلط و بول و فایط را جدا میسازد و از مقام خود در تمام وجود کار آتش میکند و این تلخه را پاچک اگن یعنی آتش بهضم کننده می نامند و تلخه که در جگر و پیه ست رسالا یعنی خلاصه طعام را رنگ لعل میگرداند و این تلخه را رنجک اگن آتش رنگ کننده گویند و تلخه که در دل است عقل و آرزو و هر چیزی را پیدا می آرد و این تلخه را ساودهک اگن گویند یعنی اختراع کننده آرزوها و تلخه که در چشم ست بینائی پیدا می آرد و این تلخه را لوچک اگن یعنی آتش نماینده نامند و تلخه که در چرم ست آنچه از روغن و مثل آن بر وجود مالند یا در او کاه آن نشیند آنرا پخته میکند و رنگ وجود را روشن کند این تلخه را اکنون بهراجک اگن یعنی روشن کننده وجود نامند اکنون خاصیت و مزه و رنگ تلخه گفته می آید بدانکه مزه تلخه تیز ست و بوی بد دارد مثل بوی گوشت کنده اگر خام باشد رنگش سبز بود اگر پخته شود زرد گردد و گرم باشد و مزه اش صرف تلخ بود و آنکه نیکو پخته باشد مزه اش قدری ترش بود و جای بلغم آماسی ست بدانسبب که بلغم سرد ست بالای تلخه بحکمت خدای تعالی جا یافته ست چنانچه دیگ پر آب که بالای آتش نهند آتش را بر شدن ندهد و پخته شود و همچنین بلغم آتش تلخه را بر شدن نمیدهد و از حرارت آن طعام پخته میگردد و آماسی که جای بلغم ست آتش تلخه را بر شدن نمیدهد قرارگاه اول ازان طعام ست ازینجا بلغم مثل آب طعام را نرم و تر میکند تا زود بهضم گردد و طعام آنجا شیرین و چرب و نرم باشد و کف نیز سرد و شیرین ست و خاصیت آنکه خاصیت آب دارد و در تمام وجود تری میرساند و بلغم که در سینه جای میدارد و بندگاه دهر دو کتف و انخور و سر و جبین را گرفته ست قوت خود میدارد و باخلاط اطعمه پیوسته دل را نیز محکم میگرداند و بلغم که در حلق ست زبان از ولذت خوردنیها می یابد و آنکه در سر ست مغز را محکم گرداند و پر میکند و حواس خمس را قوت میرساند و بلغم که در بندگاه است جمله بندگاه گرفته میدارد و بلغم رنگ سپید دارد و سرد و گران و چرب و چسپنده مثل صمغ ست و مزه شیرین دارد و بلغم خام مزه کمی دارد و مقام خون و جگر پیه ست و خون نه چندان گرم و نه چندان سرد ست و مزه شیرین دارد و چرب و گران ست و رنگش لعل ست و بوی زشت دارد همچو بوی گوشت خام چنانکه ناپاک انگیزد از چیزی که تلخه زشت شود خون نیز ازان چیز بد شود و محلهای اخلاط که بیان افتاده است اخلاط مذکور درین جایها جمع میشوند و نشانیهای جمع شدن اینها در فصل ششم مزه و فصول سینه ذکر کرده شده اند علامت جمع شدن باد آنست که شکم سخت شود و اندام گران گردد و خوردن و آشامیدن چیزهای باد انگیز خوش نیاید و علامت جمع شدن تلخه آنست که رنگ اندام زرد گردد و گرمی اندک پیدا شود و چیزی که تلخه انگیز باشد خوش نیاید و علامت جمع شدن بلغم آنست که وجود گران شود و کاهلی پیدا آید و چیزیکه بلغم انگیز باشد خوش نیاید هر وقتیکه بدانند که جمع شده است همدران وقت علاج کنند و اول وقت علاج همین ست و اسباب هر روز شدن اخلاط گفته می آید بدانکه هر وقتیکه مردم زور میکند یا بسیار زور و حرکت بجماع و یا بسیار خواندن و یا بسیار بدویدن و یا از بلندی بیفتد و یا جست زدن و یا بسیار بهلو بردارد و یا سواری اسپ پیل و مانندان بسیار کند و یا پیاده در راه بسیار رود و یا اشیای تیز و تلخ و زمخت و خشک و سبک یا سرد و یا از سبزی خشک و گوشت خشک و تخم مصطفر و کودره و کشنی و جنگلی و خاشاخ و بسیار تیتی و منگ و عدس و ارهری و مشک هر گونه باشد و سبب و چیزهای بارها بخورد و یا فاقه کند و یا گاهی اندک و گاهی بسیار خورد و در حالت بد هضمی و یا باد و بول و فایط و منی و آرزو جمع و آب دیده نگاه دارد باد بر زور گردد و هنگام برشکال و سرما و هنگام باریدن باران و غیر وقت و در غیر وقت بسیار

و نیدن باد و در وقت سحر و در آخر روز و بعد ہضم شدن طعام علی الخصوص باد زور آور و بدانکه غصه و اندوه و خوف و فاقه و زود کردن و خوردن اشیای نا پاک انگیز و بسیار جماع و خوردن اشیای تیز و ترش و نمکدار و گرم و سبک و کنجد و روغن کنجد و کنجاره و کلمتی و شرشف و کتان و گوشت سوسمار و ماهی و گوشت بزرگوشت نرمیش و حبوبات و دوغ و آب حبوبات و حبوباتیکه چیزی منجمد باشد و سرکه بندی و میوه ترش و حمله شراب ها اسهو و سرا و مانند آنها تلخه پرزور گردانند و از چیزهای گرم و تابستان و هنگامیکه آفتاب در برج سنبله یا میزان بود و در میانه روز و میانه شب و وقت ہضم شدن طعام نیز تلخه غلبه کند بدانکه خواب کردن در روز و یکجا ماندن بغیر حرکت و اشیای شیرین و ترش و نمکی و سرد و چرب و دیر ہضم و خپنده و اجهکهنه و جوگر پوستش کشیده باشد و ماش و گندم و کنجد و طعامیکه از غله آس کرده سازند و شیر و حبوبات و کچوری و آنکه از ماش و برنج و کنجد پزیده باشند و شیر و برنج و انچه از نیشکر شود و گوشت جانوران که در آب یا در آن آب مانند چربی که بر نیچ نیلوفر و سمسی و کسوره و سنگهاره و میوه شیرینی و خوردن چیزهای سرد و پزده به و کدو و دیر بدہضمی طعام بلغم را پرزور گردانند و در آخر روز و اول روز وقت طعام خوردن دهر مار بها نیز غلبه کند بدانکه از خوردن گوشت حیوانات آبی و اشیای چرب و دیر ہضم و از خواب کردن در روز و غصه و گرمی آتش و آفتاب و رسیدن زخم و بدہضمی و از خوردن اشیای تلخه انگیز خون غالب شود و بغیر غلبه غلطی خون غلبه نمیکند و از سبب ہر غلطیکه خون غالب شود و فصل غلبه خون فصل تلخه همان غلط باشد چنانچه خون اگر از سبب باد بشود و در برسکال که هنگام غلبه باد ست خون نیز غالب میشود همچنین اگر سبب تلخه یا سبب بلغم بشود و در فصولیکه آنها غالب شود خون نیز غالب باشد اکنون علامت زیاده شدن هریکی از سه غلط بیان کرده می آید علامت زیادتی باد آنست که در شکم دردکند و باد در شکم بگردد و علامت غلبه تلخه آنست که آروغ ترش آید و تشنگی و تاپاک خیزد و علامت غلبه بلغم آنست که رغبت بر طعام نباشد و کف و آب از دهن بیرون آید و قتیکه علامت مذکوره پیدا شوند چون در وقت جمع شدن غلط علاج نکرده باشند باید که در وقت غلبه غلط علاج بکنند و این دوم وقت علاج است اکنون طریق سرایت کردن اخلاط ثلثه و خون در وجود گفته می آید بدانکه خون غلط یا خون سخت زور آور باشد در جوش آید چنانچه نوره در سبو بمضرورت از محل خویش در تمامی وجود سرایت کند لیکن کف و تلخه و خون از خود سرایت کردن نتواند بلکه اینها را باد سرایت میکند و سرایت اینها پانزده طریق است گاهی باد در وجود اینها سرایت میکند و گاهی تلخه و گاهی بلغم و گاهی خون و گاهی باد و تلخه و یا خون و گاهی باد و بلغم و خون و گاهی تلخه بلغم و خون و گاهی باد و تلخه و کف و گاهی باد و تلخه و بلغم و خون اینها بهنگونه گاهی در تمام وجود و گاهی در بینی و وجود و گاهی در یک عضوی سرایت دارند و در محلیکه سرایت کرده برسند اگر در ان محل قوت نبود و همدران محل چپنده و جا نشوند و زحمت پیدا آوردن نتوانند طبیب را شاید که همدران وقت علاج بکند و اگر علاج نکند در فصول خود که زور آور شوند غلبه کرده زحمت پیدا آرد و اگر باد در محل تلخه برود حکیم را شاید که علاج تلخه کند و اگر تلخه در محل بلغم برود علاج بلغم باید کرد و اگر بلغم در محل غلط دوم برود علاج آن دوم غلط باید کردن اکنون علامات سرایت باد آنست که باد در راه گذاشته راهی دیگر گیرد و شکم را پر گرداند و درد انگیزد و علامت سرایت غلط آنست که آروغ ترش آید و انواع ناپاک و مثل دردی که از سوختگی شود پیدا آرد و علامت سرایت کف آنست که نا آرزوئی طعام و بدہضمی پیدا گردد و تن را گران گرداند و درد و جودتی پیدا آرد و چون بدانند که غلطی از مقام خود سرایت کرده است اگر وقت اجماع و وقت غلبه آن غلط علاج نکرده باشند باید که در هنوقت بکنند و این سوم وقت علاج است و چون اخلاط مقام خود گذاشته در شکم آیند زحمت کوله شکنجه که اورا بدرده گویند و علتهای شکم پیدا آرد و گرسنگی کم کند و شکم را پر باد گرداند و همینه که بسوچیگان نامند و مانند اینها را پیدا آرد و اگر در مثانه در آیند پر میو و سنگ مثانه و سوزاک بول و مانند این حادث شود و اگر در نیمور در آیند علتهای ذکر پیدا کنند و اگر در بر در آیند بهکمندر و بواسیر و مانند اینها پیدا آرند و اگر در خصیتین در آیند زحمت زیادتی خایه که آنرا انده رده گویند پیدا آرند و اگر در حلقوم در آیند زحمتهای سر و دهن و بینی و گوش و چشم و دری پیدا کنند و اگر در جرم و گوشت و خون در آیند علتهای خورده که آنرا کهید رسوگ گویند پیدا شود و بتفصیل اینها بیشتر خواهد شد و علت بیست و سبب نیز ظاهر گردد و اگر در چربی در آیند زحمتیکه ازان کرمها در اندام افتد پیدا شود و آنرا اگر نهته گویند و آنچی که نوعی از دمامیل است دارد بدنامند رسولی میشود لیکن این سخته میگردد و کلکند و مانند اینها ظاهر میگردد و اگر در استخوان در آیند علت بدرده و آنمی که نوعی از دنبل است

مانند اینها ظاهر گردانند و اگر دریای دوایند غلبه شلند یعنی سپلیا و کبدیات و بادکنک و مثل اینها ظاهر شود و اگر در تمام وجود زحمتهای تمام وجود دا چنانچه تپ و جنان حادث
شنند و چون غلطی بعد از استجاوز از محال خود محلی قرار گیرد و بپزد و رشود و علامت مرضیکه از غلبه خلط بیشتر خواهد شد ظاهر گردد و همدرین وقت علاج میباید کرد تا مرض مذکور
حادث نگردد و همین چهارم وقت علاج است و نشانهای امراض که پیش از حدوث امراض ظاهر میگردد در باب علامت علاج گفته خواهد شد و چون زحمت ظاهر
میشود باید که بمجرد پیدا شدن زحمت علاج بکنند و این پنجم وقت علاج است چون مرض قرار گیرد و بکمال برسد از حالت اودشوار باشد و آنوقت آخرین ست از شش
وقات علاج اگر در نیوقت از علاج تاخیر کنند مرض ولاور شود و هر حکیمیکه نمی گذشتن اخلاط و زور آوردن آن در محل جمع و سرایت کردنش در وجود و مقام گرفتن اخلاط
بداننده و مرض را بشناسند و بدانند که کدام وقت خلط حدوث یافته ست آنرا حاذق توان گفت و آنکه آنچنین باشد اگر در طبیب وقت جمع شدن اخلاط نشناسد
دارد کند اخلاط فاسد کنند و آنچه موقوف بر غلبه ست آنرا پیدا کردن نتواند اگر در نیوقت دارو نکند اخلاط زور آورده در وجود سرایت کرده زحمتهای گوناگون پیدا آرند و این
شش وقت علاج که گفته شده است اگر در وقت سابق علاج نکنند در اوقات متاخره بترتیب مذکوره قویتر گردند فائده چهارم چنست که از ان اخلاط غلبه می آرد
یکی خوردن طعامها چنانچه زور کردن و بسیار گفتن و دویدن و مستی کردن و بیدار بودن سوم زمان چهارم مکان و خلط گاهی از مخالف هر چهار و گاهی از سه
و گاهی از دو و گاهی از یکی که غلبه آرد و اگر از غلبه یک خلط زحمت پیدا شود و برای یکی تداوی کنند و اگر دو خلط یا سه خلط یا چهار هم پیوسته و غلبه نموده زحمت
پیدا آرند و میان ایشان هر کرا از در زیادت باشد برای او چنان علاج کنند که زورش دور شود و دیگر اخلاط زور آوردن نتوانند و الله اعلم و احکم بالصواب

فصل پانزدهم در بیان نشانهائیکه از آن معلوم میشود که بختگی دوایدن یرست یا لادوا و این فصل مسمی به پریت و اپریت هن بکبای ست

بدانکه پیش از موت البته نشانهای موت پیدا میشود گاهی معلوم میشود و گاهی معلوم نمیشود بسبب آنکه طبیب حاذق نباشد یا آنکه طبیب بر تشخیص آن توجه
تمام نکند یا بسبب آنکه بمجرد حدوث شدن نشانی مذکور بمرد و معلوم نگردد و چون نشانی موت حادث گردد البته مریض بمیرد دیگر به علاج رسانین یا بدعای
زاهد که مستجاب الدعوات باشد گاه ست که نمیرد نشانی موت ستاره نحوست ماند چنانچه اثر نحوست ستاره در وقتیکه تاثیرش متعلق بدانوقت ست ظاهر
شود گاه قریب و گاه از مدت همچنین اثر نشانی موت هنگامیکه تاثیرش متعلق بدوست گاه قریب گاه بعید ظاهر نماید باید که طبیب در وقت نشانی موت
کوشش بلیغ نماید اگر بداند که نشانی موت ظاهر شده است از علاج احتراز کنند اگر علاج کنند متهم به نامیارکی گردد و هر نوعیکه مزه و رنگی که مناسب بختگی نباشد
علامت مرگ بود و بختگی که از غلبه باد باشد بوی آن نیز که مناسب نیست چنانچه سندهی و فلفلیین می آید و آنکه از غلبه تلخه باشد بوی آن همچو سبزه و خردل که آنرا
همچنین گویند باید دانست که از غلبه کف باشد بوی آن مثل بوی گوشت خام ماند و آنکه از غلبه خون باشد بوی آن مثل بوی آهن باشد و آنکه از غلبه باد و
تلخه باشد بوی آن مثل بوی تر از شالی ماند و آنکه از غلبه باد و بلغم بود بوی آن مثل بوی کتان شاید و آنکه از غلبه تلخه و بلغم بود بوی آن مثل بوی روغن
کنجد و آنکه از غلبه اخلاط ثلثه بود در ان هر سه نوع بوی هر نوعی از آن در غلطی مذکور ست می باید که اگر از بختگی بوی شراب یا بوی عود یا روغن ستور یا گل
مالتی یا گل نیلوفر یا بوی صندل یا چنیه یا دیگر خوشبوها اینچنین بوئیکه گاهی نشنیده باشد آید آن بختگی لادوا دانند و این علامت مرگ ست و اگر از
بختگی بوی مثل بوی اسپ یا سگ و زاغ یا گوشت خشک و گنده و کرم و اودس یا خلس یا بوئیکه از زمین وقت زدن تیر شنک پیدا آید ظهور نماند آنرا
لادوا شمارند و هر بختگی که از غلبه تلخه باشد رنگش مثل زعفران و مقداری سیاه نماید و سوزش نکند و نیز در و در و نباشد آنرا هم لادوا شمارند و بختگی که از غلبه
بلغم بود سخت بود و هر خارش کند و رنگش سپید باشد و چرب بود و سوزش و درد بسیار کند و آن نیز قابل به شدن نیست و بختگی که از غلبه باد باشد رنگش
سیاه بود و اندک اندک ریم رقیق ازان بچکد یا در مقام خطرناک باشد و سوزش بکند و پیچ در و در و نباشد آن نیز به نگردد و بختگی که آغاز ازان خرخره آید یا سبک
خیزد و سوزنده باشد و بختگی که بالای جرم و گوشت باشد ازان باد با و از بیرون آید و آنکه در مقام خطرناک نباشد اما درد بسیار کند و آنکه دهدن آن سوزش بود
و بیرون سرد بود و آنکه عکس این بود و بیرون و بختگی که در دو اشکال سنان یا نیزه و یا علم و یا گردون یا اسپ یا پیل یا گاو و یا خیمه خانه دیده شود و یا چنان نماید
که بر دو آرد بخته اند و هر بختگی که در مقام خطرناک پیدا شود و خون و ریم ازان بسیار شود و گوشت و زور بسبب آن نقصان شود و دمه و سرفه و ناآرزو طعام

پیدا آید و هر نیکی که مناسب برای او علاج بسیار کرده باشد و به نگردد و این زحمت لاد و انگفته اند طبیب را باید که از علاج اینها احتراز نماید و الله اعلم بالصواب

فصل شانزدهم در فال نیک و بد کز ان صحت یافتن و نا یافتن مریض معلوم گردد و این فصل را بهندی مسمی بر بیت و اپریت سن درستی ست بدانکه از خواب حاذق که بطلب طبیب او را بفرستد و از نشانی روی و لباس و سخن و کار آواز و وقت سعد و نحس ماند رغبت دل طبیب و نا رغبت به علاج و ساختن طبیب و از جنبیدن اعضا آواز فال دارد کیفیت ازین با صحت یافتن و نا یافتن مریض معلوم میگردد و اگر مریض صالح ست فرستاده نیز صالح باشد و دلالت نیک شدن مریض بود و همچنین اگر مریض در اصل بد دار باشد اگر فرستاده همچنان بود باید که طبیب صحت بر شدن مریض استدلال کند اگر فرستاده مخالف مریض بود بر صحت شدن مریض اعتماد نکند اگر فرستاده خصمی باز ن باشد یا آنکه چند کس متعاقب از جهت طلب طبیب بیایند یا بسیار طالبان طبیب از جهت اعراض مخالفین در یک حالت بیایند و یا طالب برخر و اشتر و یا گردون سوار شده بیایند نیز معلوم کنند که مریض نیکو نخواهد شد اگر طالبان کمند و یا چوب دستی بر دست کرده آید و یا تیغ و مثل آن برابر کرده بیارد و یا جامه رنگین یا نو یا کهنه پوشیده و یا جامه بر کتف انداخته و در زیر بغل چپ کشیده و یا بالا و فرو دیگجامه پوشیده باشد یا عضوی اندام آنکس نقصان یا زیادت باشد یا کوزپشت یا مثل آن یا کوته قد آبزا ایران نبود نه گویند نبود و یا ترسان آید یا انچنین باشد که از دیدن او مردمان ترسند یا بدخلق یا بدزبان باشد او را طبیب گاه بران مبنید یا دست بر سینه یا پستان داشته حکایت یا کرانه جامه یا انگشت بمبصر یا موی اندام یا ناخن گیران نیاید یا دست بر گوش یا بر کتف یا بر سینه یا بر کله یا بر سر یا بر شکم نهاده آید یا سفال شکسته یا سنگریزه یا خاکستر یا استخوان یا کاهگت یا انگشت نر بر دستش باشد یا بعد آمدن بر زمین خطها بکشد یا چیزی از دست بر تاب کنان یا کلوخ شکنان نیاید یا روغن یا جنس بر اندام مالیده باشد یا گاهای حل پوشیده باشد یا چیزی لعل بر اندام سخت کرده باشد یا میوه پخته که بسیار زود بها نماند بر دست او باشد یا ناخن بناخن بگیرد و پایی بدست کرده یا نعلین تا چرم بدست او باشد یا بعلتیکه بدبود گرفتار باشد چنانچه رحمت کوله پشت و مثل آن یا گریه کنان آید یا دم بسیار دارد یا علتی در چشمش باشد یا کور بود یا بعد آمدن طرف جنوب طبیب یکپای زور داده یا هر دو دست بسته ایستاده شود جمله علامت نا یافتن صحت مریض دانند اگر طبیب رخ جانب جنوب کرده نشسته باشد یا در جای ناپاک بود یا آتش افروزد یا کسی را منیزند یا در طعام پختن باشد یا برهنه بود یا در زمین خط علیده یا در مستراح رفته و طهارت نکرده بود یا موی کشاده یا روغن بر اندام مالیده باشد یا در بیقراری بود یا طبیب کافر دست پرستی یا در کار مردگان باشد یا طبیب علامتی بدر آسمان یا در زمین دیده باشد در انچنین حالها چون کسی بر طبیب برای حاجت علاج آید آن بر نیاید اگر در طالب در نیمروز یا در نیم شب یا وقت طلوع یا وقت غروب یا وقتیکه ماه در منزل خر یا باشد یا هفته یا ظرفه جمعه یا شوله یا زهره یا نعلین باشد بحاجت علاج پیش طبیب آید آن حاجت بر نیاید اگر دیگی ازین اوقات که انها بهندی چوتهه و نومی و چیته و پونیان و اماوس گویند طالب طبیب آید کارش بر نیاید و اگر فرستاده شده نزد او تش بوده باشد و ماند اتش خوی کرده در تیمر و زه طلب طبیب آید بحمت مرضیکه تلخه دارد و آن فرستاده را تیز باید شمرد و اگر بر نیطریق برای رحمت بلغم آید مبارک باشد و مریض نیکو شود همین گونه هر علامتی و فالی که موافق علاج مرض باشد بدانند که آن علاج صحت مریض ازست و اگر مخالف آن باشد بدبود کسی را که علت دارد یا امتیاز یا پرسیده باشد فرستاده شده را یا طبیب بر سد اب ملاقات شود مریض فی الحال نیکو شود و اگر فرستاده شود خردمند و سنبر نگ و خوبصورت بود یا سپید پوست و از گروه مریض باشد و وقت طلب و طریق آن بود و لباس پاک پوشد بر گاو یا اسب سوار یا پیاده بیاید یا بر و چیزی نباشد که منحوس باشد تفاول نیکست و ناخوشی نیاید انچنین کس را مبارک داند و اگر طبیب با قرار دل در جای همواره پاک رخ جانب شرق کرده بود و اگر دران حال فرستاده شده بیاید حاجتش برآید اگر در وقت روان شدن طبیب سوی مریض گوشت یا سوی پر آب یا حیته یا زیاره دار یا بهت یا دعا گویان دیگر یا ماده گاو و یا ستور دو یا اشیا سپید چنانچه جغرات و مثل آن خراستخوان و پنبه و دوغ و شیر و خاکستر سپید در نظرش آید مبارک بود و اگر زن جوان یا پسر یا ماده گاو و یا گوساله یا آوندهای نیک با رنگ و نقش که برای کار خیر و شادی میسازند یا دختر یا کنیز زیور آراسته یا ماهی یا میوه و خام یا بار مروارید و یا زر یا دیگر جواهر یا پادشاه و یا امرا یا آتش سوزان یا اسب نیک یا بط یا سبز رنگ یا طاؤس پیش آید یا آواز دهل رعد یا سنگ یا پانی نیزه یا آواز شیر یا گاو و یا اسب یا پیل شنود جمله را نیک و مبارک باید دانست و آواز بعد دوم خورد یعنی کهکو سر اگر از طرف چپ شنود مبارک بود و تفاول مردم که سخن گزیده گوید مبتر بود و بر درخت بار دار و شیر دار که بی علت و سبز باشد نیک

بام یا برق طرف راست و چپ اگر جانوران آواز کنند نیک باشد اگر بر درخت خشک و یا برق زده یا بی برگ یا خار دار و یا بر درختی که بیل پیچیده باشد یا بر سنگ یا بر خاک
یا بستانخوان یا بر بلندی یا بر کاهگت یا بر بز کال یا بر جای سوختن هندوان یا بالای بنی جانوران آواز کریه دیدکنند نامبارک باشد اگر طرف نیرت و اگنی و جنوب
آواز کنند نیز نامبارک بود یا آنکه جانورانی که نام مذکور دارند چنانکه شرغاب و بط و مثل اینها طرف چپ نیک بود و آنکه نام مونث دارند چنانکه کویل و کراهی یا کلنگ
اینها طرف راست نیک باشد و اگر هنگام رفتن طبیب بر مریض سنگ و سفال و یا سوسمار و سبز از طرف راست سوی چپ رود نیک بود و مار و خرگوش
و کرکس و بوم خورد رفتن اینها سوی چپ و عکس هر دو را نامبارک گویند و سوسمار و قلمون دیدن و آواز کردن اینها بد باید شمرد و سادی که در طلب طبیب
بدست و ذکر بالا گفته است اگر بدان ساز کسی پیش طبیب وقت روان شدنش طبیب طرف مریض آید آن نیز نیکو بود اگر پیش طبیب آوند پر از کلنجی یا کنجی
یا پیهه کاهگت یا سنکها یا خاکستر یا زکال خویش آید نامبارکست و آوند پر از شراب خالص بدست آید نیکست و آوند پر از شراب غیر خالص بدست آید نا
پر از سرشف لعل نیز بد بست و اگر چوب خشک یا مرده یا گناهگار یا محبوب یا برگ خشک یا دشمن پیش آید نامبارکست و اگر با ذرم و خوشبوی و سر و قت
روان شدن بر پشت رسد میمون بود اگر باد تیز و گرم و زشت بوی بر روی آید نامبارکست اگر در وقت رفتن بعلاج مرض آرند و کر سنه از کسی ماند قضا
بشکن در پیرشنبه و نیک بود اگر در وقت رفتن علاج برای بدر وده علت شکم چنانچه کوله آواز شگاف بکن در گوش آید مبارک بود و اگر در علاج رکبت و اقیسار و ماننا
اینها آواز لفظ به سند دشنبه و نیک بود و اگر در علاج علت و هم بد بنگرند و برای هر علاج لفظی موافق آن علاج بود دشنبه و نیک بود و اگر هنگام رفتن مریض آواز
گربه و سخن منع کنند دشنبه و یا چیزی شکسته شود یا عطسه آید یا وقت روان شدن پای طبیب بلغزد یا دل طبیب بر علاج راغب نبود نامبارک باشد و وقت در آمدن
خانه مریض اگر استخر ها بشوید و بدواند و فال وقت روان شدن طبیب از خانهٔ خود یا وقت در آمدن خانه مریض معتبرست و انچه در اثنای راه حادث شود از
فال محبوب نیست و چون طبیب از خانه مریض برون آید اگر موی یا خاکستر یا استخوان یا چوب خشک یا سنگ مثانه یا کاهگت یا پشه یا خار یا چهارپای باز کو
یا مست یا روغن کنجد یا مرده یا آدمی عضوی بریده یا عنی یا خشی یا برهنه یا موی سترده یا جامه لعل پوشیده در نظرش آید یا در وقت یاد در خانه در آمدن و
خانهٔ خود یکی ازین چیزها آیند نامبارک بود اگر بحضور طبیب در خانه مریض چند آوند ها یکی جا داشته باشند خوبی خود بقیدتا بنج و مثل آن از زمین بکشند یا چیزی
شکسته شود یا بر چیزیکه طبیب نشسته باشد بکشند یا وقت بر آمدن طبیب مریض در بنال رود یا دان وقت مریض سرنگون باشد یا وقت حکایت کردن با طبیب
مریض عضوی او دان خود را یا جامه خواب یا دیوار بدست مالد یا دست و پای و سر را بخبنا ند و بلرزاند یا دست طبیب گرفته بر سینه یا بر سر خود نهد یا با طبیب
چشم بالا کرده حکایت کند نامبارک بود و این جمله نشانها تا به شدن مریض ست و چون مریض از طبیب نفرت گیرد نیز نامبارک بود بدانکه هر خوابیکه مریض
و یا طبیب و یا محبان مریض به بینند اعتران در حق مریض باشد اگر در خواب بیند که کسی روغن در اندام مالیده و یا بر استر و یا بر درندگان یا خوک یا بر خر یا بر جانوری
سوار شده جانب جنوب میرود و یا عورت سیاه رنگ که جامه لعل پوشیده و موی شیش نیز لعل باشد او را بسته و رقص کنان و کشان جانب جنوب می برد و یا می
که خاکروب و یا جلاد بسته و کشیده جانب جنوب میرود و یا او را مرده در کنار گیرد و یا قلندر یا ابدال و مانند ایشان در گلو میگیرند یا حیوان درنده دهن کشاده سرش
میگیرد و یا او در خواب شهد یا روغن کنجد می نوشد یا در خلیش غرق میشود و یا خلیش آلوده میشود و همدران وقت میخندد و رقص میکند یا در خواب بر سینه یا بر گل
لعل بر سر نهد یا می بیند که بر سینه اش نی نیزه و یا نی لور یا یا درخت نار بر آمده است یا بیند که شیر آبی و خرزان فرو برده است یا در شکم او در میرود و یا از کوه افتاده
است یا در حفره فرو رفته است یا بیند که آب جوی او را فرو برده است یا سرش تراشیده شده است یا دشمنان زور آورده اند یا زانغ یا شغال او را ماهیر تند
یا شیم او کور شده است یا تی یا اسهال میکند یا دندانش شکسته است یا درخت سنبل یا پیاز سوار است یا پشه یا روغن یا کنجاره یا آهن یا نمک یا کنجد یافته است
یا طعام پخته است میخورد و یا شراب می نوشد یا کسی او را گرفته میبرد و دیگر ها میکند یا بیند که آفتاب یا ماه شتاب از آسمان افتاده است یا چراغ مرده است
و یا می بیند که زمین و یا صورت قب میگیرد و نامبارک بود و این خوابها اگر تندرست باشد مریض شود اگر بیمار بیند بمیرد و هر خوابیکه فراموش شود یا چیزی
مردم انکر کنند بیان دیده شود یا در خواب خلطی که مناسب آن دیده شود تغییر حال آن و سبب تشریح اعضا خواهد آمد انشاء الله تعالی صاحب تب

در خواب بیند که با سگ دوستی کند و را جره گی می بیند که با کسی محبت میکند و صاحب نمادی بیند که با دلوانه دوستی می ورزد و کسیکه او را بادمرع باشد و بیند اگر با او کسی محبت میکند کسی که او را بپرسیدا تسیار باشد در خواب بیند که آب می نوشد و اگر کسی بیند که روغن ستور مینوشد و کسیکه او را گوله باشد بیند که در شکش رسته است و صاحب رنج نیز بیند که بر سرش درخت برآمده است و صاحب علت قی بیند که در خواب سهالی میخورد و صاحب علت کرپتت و استسقا و دمه بیند که شهد میخورد و بیشتر وی بیند که او را شیای زرد میخورد و صاحب علت کرپتت بیند که خون می نوشد نیز مبارک بنود و این جمله خوابها بد باید شمرد و چون برینگونه می بیند بران کسی بگوید که صدقه باش کند و زر و آهن صاعده گاو و جز آن بدهد بدانکه اکنون خوابهای که نیکو بود گفته می آیند اگر مریض در خواب مردم اشراف و یا صاعده گاو و ستور و دوستان زنده یا پادشاه یا آتش سوزناک یا مردمان صالح یا آب صاف را بیند صحت یابد اگر تندرست این را بیند چیزی اسباب و بنادی بدست کند اگر در خواب بیند که بقصر بلند یا درخت بار دار یا بر بیل یا بر اسپ یا بر کوه سوار شده است یا در دریا یا در جوی آبها بران گذر باشد آشنا کرده یا بکشتی سوار شده و روان شده است این جمله خوابها نیک شمرده اند و چون کسی را در خواب مار یا زنبور سیاه یا دیو چه بگزد آنکس که مریض بود صحیح شود اگر تندرست باشد چیزی او را منفعت حاصل شود و هر مریض را که خواب نیک بود باید که آن مریض را علاج کنند عمرش دراز است والله اعلم بالصواب

فصل هفتم در بیان اشیائیکه خلط فاسد را قی یا یاسهال یا بتاس بیرون افگنند و چیزهائیکه خلط زیادت شده را باعتدال آرد و این فصل بهندوی بسنسود بن و سنسمن منسوبست بدانکه سنسود بن عبارت از انواع اول و ششمن فرع دوم ست اما نوع اول مشتمل بر چهار ست یکی آنکه قی آورد و آن انچیزها اند بار مسهل و بار کرایا بار کهرسال یعنی بندال بار کدوے تلخ و بار ترئی تلخ و شیرین و سرشف و بابونگ و پیل و مازو و بار کرنج و بار چکوندو و بیخ کچنار و بیخ سکنان و بیخ نمرو بیخ اسگنده و بیخ نیس و بیخ دودهی و بیخ هردو و بیخ بیخ سنی خورد که در جنگل میباشد و بیخ کندور و بیخ حنظل و بیخ چیتیده جنگلی از کچنار یا چیتیده و کنگلی مجموع را کویدار اوکن گویند و کویدار نام کچنار ست دوم آنکه اسهال آرند و آن انها اند نسوت و فل و نسوت سپید و دانتن و ورونتی که نوعی از دانتن ست و سپتلا که نوعی از زقوم ست و جوتنتی که نوعی از مینڈهاسینگی ست و حنظل که گل سپید دارد و بید بهار و زقوم و چوک و چنچره و چیره و بیخ ریهه و کانس و تلوک که نوعی از لوده است و بکاین و بادل و کمیلا و سپاری و تر پهله و نیل مکروالله و بید انجیر و کرنج و بزرگ و چتیون و واگ و والگنی از نسوت تا کانتش بنها بستانند از تلوک تا بادل و بکاین پوست بگیرد و از کمیلا هر چهار او بیرون آید بخل خاکستر میباشد باید گرفت و از سپاری و تر پهله بار بستانند و از بیل تا کرنج برگ بستانند و از باقی گیاهای شیره باید گرفت سوم آنکه قی یا اسهال هر دو آرند و آن انها اند ترئی تلخ و سپتلا و جوتنتی و دودهار یعنی کهرسال و بندال نیز نامند و کریلی از بن دارو ها و برگ شلیده شیرها بستانند چهارم آنکه خلط فاسد را از راه بینی اخراج کند و آن انها اند پیل و مازو و بهنگ چنچره و سهجنه و سرشف زرد و بهل و سرس و پیل گرد و کرکند و دری و اسپند سیاه و سپید و بچ و والگنی و کرنج و هرد و انگ و سیر و تاپس و سندهی و تالیس و خال تلسی و بیری و نهکوت و میدها سینگی و تر بیخ جنگلی و سهجنه بهل و پیلو و گل جائی و جب و درخت تاد و سال و جب و درخت گلچکان و انگزه و نمک و شراب خالص و شیره سرگین و ناوکا و دیول گا و از پیل و مازو پیل گرد و باید بستانند از کنیر تا آک بیخ بگیرند از تاپس و سیر و سندهی یعنی جب باید گرفت از تاپس تا بیری برگ بستانند از نهکوت تا میدها سینگی پوست بگیرند از تر بیخ جنگلی و پیلو و سهجنه بهل و جائی گل بگیرد و از درخت سال و تاد و دهوه سار یعنی جب میانه درخت که سخت بهل سیاه میباشد گیرد و از تاک انگزه و نمک نیز عین آن بگیرند دوم نوعی بر سه ست یکی آنکه زیادتی باد و دفع کند و آن انها اند ذیل دارد کوتمه و زرد چوب و بران و میدها سینگی و بیار او کنگهی و بیا بانسه و بانسه که گل نیلی دارد و جوانسه و درخت سالی و چاول و فنی نیزه دارنی و کلوی بید انجیر و باکهان بید و هرد و آک و سناول و کدیهرنه و کمیلا و بهل و کچنار و بهارنگی و نیسه و کاکرا سینگی و رتنگ و مازو و کنار بزرگ و خورد و کلتی بار کنند و با دکن و دوا رهای مجون بهل که بالا گفته ست اما دیگر دارو ها که دافع باد اند بسیار اند لیکن در فیل اند کی گفته شده ست دوم آنکه زیادتی تلخه را دفع کنند و آن انها اند صندل و کچنال و اسیر و بالا و بجیثه و دودهی و بدار نیکند و سترا ول دو نوع پنجه و سوال و بهول و نیلوفر و تمری و کل سپند سیاه و کلنده و کاندو کیلا که جا یکان آنرا و کاسمیرند کاذوی مان میفان و سپید و سبز و مهی و مجون کاکرا یا کن

ذکر کرده باد کن و تن بخیول و بعضی اورده بزیرا فع تلخه از سوم آنکه زیادتی نکت را دفع نماید و آن را نیما اند عربی سیاه و سپید و لبل و کوتهه و زرد و چوب و کافور و سنبل طیب و
سنبل معنی بهار و اسن و هر دو کر کم و نیج و هنکوت و جای خویش و کرهاری و تهکن و مجانک که در زمین شمال پیدا شود و نخیول خلی و نخیول کنک معجون فیلیا طون
و بر بهتا و کن و معجون هلکا و کن و معجون کنا و کن و معجون سرسا و کن و معجون ارکید ها و کن بدانکه طبیب را باید که هر داروئی ازین جمله بداند و ضد علت و
ضد معلول و ضد گرسنگی دیده و استعمال کند زیرا که اگر علت زبون را داروی قوی بسیار دهند علت مذکور دفع شود اما انواع دیگر
علت پیدا کرده و اگر گرسنگی را مرد باشد داروی بسیار دهد هضم نشود و اگر شود بد شواری شود اگر قوت معلول اندک باشد داروی بسیار دهد سستی و
بیهوشی و مستی آرد اگر داروی سنسودهن از مقدار زور و گرسنگی زیادت و هد زیاده اسهال یا قی بزیاده تر یا ناس بسیار دهد و اگر اندک دهد غرض حاصل نکند اگر
مرض بسبب مرض لاغر شده باشد معالج او سنسودهن نبود باید که آن مرض را نرم سنسودهن بدهد اگر در کسی خلط جای خود گذاشته باشد انگس که بغیر سبب
مرض لاغر شده باشد و معالج داروی سنسودهن هرگز نبود نظر بر لاغری نکند داروی سنسودهن بدهد بدانکه اگر معلول را زحیر یا تکی باشد مواز نه دوازده
درم یا شانزده درم جوش داروهای یعنی کاتها باید اگرچه در بست چلدرم داون گفته است اگر چنین مرض را چون دهی مواز نه چهار درم بدهد و دارو را باب
سکر ده بدهد همان نیز چهار درم بخورد والله اعلم بالحکم **فصل هیجدهم در کیفیت اوزان** و این فصل بهندی بر رپها کها منسوبست بدانکه ذره در
شعاع آفتاب دیده شود و آنرا حکمای هند بزبان خود ترسری نامند مرکب از سی چیز است و آن چیز را پرمان نامند و مقدار شش ترشیرین را
سرسپ نامند و مقدار شش سرسپ را چکان میشود و آن دانه خردل ست و از سه را چکان یکدانه سرشف زرد شمارند و مقدار هشت دانه سرشف را یک جو گویند
و از چهار جو یک حصه میشود و آنرا رتکا گویند و از شش رتکا یک ماشه شمارند و از چهار ماشه یک درم بهندی آنرا انک گویند و سه ان و دو هرن نیز گویند و از دو
درم یک کول و از دو کول یک ارکه میشود و این را بدالید نیز گویند و از دو ارکه آن چهار درم ست و یک سکت میشود یعنی این هشت درم بود و از دو سکت
یک پل میشود پل را هشت هم گویند و آن شانزده درم باشد و از دو پل یک پرست شود و آن سی و دو درم باشد و از دو پرست یک انجل شود و آن شصت
چهار درم باشد و آنرا کرو هم گویند و از دو کرو یک مانکا شود و این را سر اوتیز گویند و از دو مانکا یک پرستهی شود و از چهار پرستهی یک آدهک شود و این را پاو
نیز گویند و از چهار آدهک یک دون شود و این فصل را این و کلس نیز گویند و از دو دون یک صورت شمارند و از دو صورت یک درونی میشود همین را کون
گویند یعنی نیکی از چهار درونی یک کهار شمارند از دو هزار پل یک بهار میشود و از صد پل یک تلا این وزنی بطریق مذکور معتبر ست بهندسے این را
ماکهدی پر رپها کها گویند بدانکه دارو یکه مقدار حبه یا زیاده ازان تاکر و باشد خواه تر یا خشک خواه مانع باشد آنمقدار که گفته خواهد شد بگیرند دارو یکه
مقدار پرسپنه یا زیادت ازان یا آخر وزن نخیر وزن تلا میشود باید که آنمقدار گفته خواهد شد از خشک باشد همان مقدار بگیرد و اگر تر باشد یا مانع باشد چند دان
بگیرند حکما میگویند که ریغیان را در همه اوقات دارو یکسان نباید داد بلکه حسب قوت گرسنگی و سن مریض و فصل و خواص زمین دیده مناسب آن بدهد و
در آخر زمان مردم کم گرسنگی و کم زور و ضعیف تن میشود بدین جهت یعنی حکما وزن را بجهت استعمال دارو از وزن سابق چیزی کمتر اعتبار کرده اند و
آن طبیب که مقدار دوازده و از سرشف را یک جو گویند از جو یک کنجا میشود و از شش جو یک ماشه و یعنی هفت حبه یک ماشه را اعتبار کرده اند و چهار
ماشه را یک درم گویند و شش ماشه را یک کدبانه نامند و دو ماشه را یک کرکمه و یک پل میشود و از چهار پل یک کرو شود و از چهار کرو یک پرسته شود و چنانچه
ذکر یا لا رفته است این وزن را بدان طریق **میسرت بهندی کالنک پر رپها کها** گویند **فائده** طبیب را باید که در هر علاجیکه داروی قوی
استعمال کند خواه تر خواه خشک که هر دو یکسان اند مگر یا بر رنگ و فصل و را زقند و گشنیز و ادرخ سنتورد شهد که همه را بیدگلوی و کرا و با نسه و پنه و بیتاول
ملاسگنده و یا با نسه و سونف و کندر سارن املی و خصوص سرنگبوتر و انند و این دارو ها آنمقدار که گفته شود همانقدر بگیرند و دو چندان نگیرند اگرچه ترا بوند مگر
دارو های قرنفل و خشک و تازه بهتر اند و هر دارو یکه وقت معین گفته شود علی الصباح باید خورد و هر دارو یکه برای گرفتن آن برگ و شاخ که با راه ذکر کرده
شود و بیخ آنرا دارو بستانند و هر جا یکه وزن دارو ها مختلف گفته نشده باشد همه را متساوی گرفته کوبده جائی که نام آورنده معین کرده نشده آورند کل

استعمال کنند و در هر عجوبی نهم یک دارو در وی آمده باشد آنرا دو چند بگیرند و داروی نوا گر یکسان بجا نفعت باوارد و با تیزی و خواص خود بماند و کشتگاه و لیسه
بعد از یک سال خاصیت نقصان شود و در روغن کهنه سخت و روغن کهنه باشد بعد چهار ماه خاصیت اینها کم شود و علما که زود بنهم و دارو ها یکه بسرعت بنهم آید
بعد از یک سال قوت کم شود مگر چند چیز که قوت آنها بدیر ماند ماند کی کم نشود بلکه زیادت گردد چنانچه جمله شرابها و جمله گوهر ها کشته زود ها تهاکشته چون زر
و نقره و جز آن و درس فائده اگر طبیب در معجونیکه بالا گفته شده اند یک دارو یا دو داروی مخالف مرض مرض بنهد بجای آن دارو یکه موافق مرض باشد
استعمال کنند و الله اعلم بالصواب **فصل نوزدهم در اسمای بعضی داروها که مصطلح اطبای هندست** بدانکه هر داروئی
که غلیظ بود و هضم نکند لیکن گرسنگی را زیادت گرداند آنرا هندی دیپن گویند چنانچه سونف و هر دارو یکه غلیظ بوده را هضم کند و گرسنگی را زیادت نکند
آنرا پاچن گویند چنانچه چیره تا کیسر و هر دارو یکه گرسنگی را افزاید و غلیظ بوده را نیز هضم گرداند آنرا دیپن و پاچن گویند چنانچه چیره و آنکه اخلاط را فاسد
نگرداند و بیرون نکشد بلکه اگر غلظ را زیادت شده باشد آنرا باعتدال آرد و مستعمل را برقرار دارد و آنرا استهن گویند چنانچه گلوی و دارو یکه غلیظ را پخته و شکسته
و در بریزد و آنرا انلومن نامند چنانچه بلیله و آنکه غلیظ را پختن ندهد و فرو داندازد و آنرا سرتس گویند چنانچه کرداله و هر دارو یکه غلظ خام را و بول را بسبب
غلظی بالقوه آن جای خود خشیده و سخت شده مانده باشد فرو ریزد و آنرا بهیدن گویند چنانچه کتکی و هر دارو یکه غلیظ پخته و خام را آب کرده فرو ریزد و
آنرا ریچن گویند چنانچه نسوت و هر دارو یکه تلخه و بلغم ناپخته را و طعام غیر هضم شده را قی کناند آنرا یاون و رب گویند چنانچه مینه پهل و هر دارو یکه
اخلاط را از مقام خود برباه یا بالا یا فرود یا هر دو طرف اندازد آنرا سنسودهن گویند چنانچه بندال و هر دارو یکه تلخه و بلغم و چربی و خون و مانند آنرا که در
تن چسپنده مانده باشد بقوت و تیزی خود خراشیده و دور گرداند آنرا اچیدن گویند چنانچه شهد و آب گرم و بچ و جوه و هر دارو یکه وبین و ناجن باشد
و از گرمی خود نرمی و تری و ملاهمت را دور گرداند آنرا کراهی نامند چنانچه سندهی و زیره و کچیل و آنکه زحمت ضعف و دیگر امراض دور کند و جوانی را
بر پای دارد آنرا رسایین گویند چنانچه گلوی و در ونتی و گوگل و هلیله و مانند این و هر چیزیکه بسبب استعمال آن رغبت بر زبان باشد و آب دهنی افزاید
آنرا یاچکن نامند چنانچه گلشکری و تخم کوشه و هر دارو یکه منی را افزاید آنرا نام سکرن گویند چنانچه موصلی و اسکنده و شکر و ستاور ل و چیزیکه منی
عورت بریزد آنرا ارچن و راودان گویند چنانچه بارکنائی و آنکه امساک منی آرد و آنرا استهن گویند چنانچه جوز بویه و مانند آن و آنکه نقصان کند آنرا
سکرچی نامند چنانچه سهندوانه و آنکه در مناقذ نیک چنانچه در سام و آید آنرا سوچهم گویند چنانچه نمک و شهد و روغن نم و روغن بید انجیر و هر دارو یکه
در تمام وجود در آمده هضم شود و آنرا ابوائی گویند چنانچه بنگ و افیون و مثل این و هر دارو یکه بند گاه راست گرداند و اوج را از وهات جدا گرداند آنرا
بکاکسی گویند چنانچه کودو مستی و از و مساری که وقت سخت شدن بیهوشی آرد و آنکه عقل بیوشد آنرا مدکاری گویند چنانچه خمر و مانند آن و هر دارو یکه
کار قوت ناطقه خود اخلاط را که بنا فذ داخلی جا گرفته بود از اسنجا در گرداند آنرا پرماتهی نامند چنانچه بلیله گردو بچ و هر اشیا یکه از لزوجت گرانی
خود و نگهای را که مجرای خلاصه طعام اند مسدود ساخته گرانی در وجود پیدا کنند و آن را امهک گویند چنانچه جنرات کاریش و مانند آن و الله اعلم
فصل بستم در معرفت نبض و این فصل را مهندی ناری پریکها نامند بدانکه در پنج نرا نگشت دست رگی ست نابض از حرکت او مرض و صحت
تن معلوم میشود اگر باد در وجود غلبه و زور کرده باشد رگ مذکور مثل دیوچه مار بجهد اگر بلغم زیاده شود مانند زاغ و غوک و کلنگ بجهد و اگر بلغم
زیاده باشد آهسته مثل ببط و کبوتر بجهد اگر هر سه خلط زیاده باشد یعنی سنیپات شود رگ مذکور مثل لاوه و دراج و مرغ روان شود و اگر گاهی تیز
و گاهی نرم بجهد بدانند که در وخلط زور آورده است اگر رگ مذکور محل خویش بگذارد و معلول نه میرد و اگر گاهی رگ مذکور را جنبش بماند و گاهی بجهد
آن نشانی مرگست اگر سخت بست و سرد باشد آنهم علامت مرگست اگر تپنده و آرد رگ مذکور تیز بجهد و گرم باشد دلالت بر غصه و اغتشان بر عورت نیز
تیز بجهد و انداز پیشه و ترس رگ مذکور باندک زور پاز یک و از بجهد و اگر کسی را اگر سنگی و وهات نقصان شده باشد سخت باستگی رود و اگر غلبه خون
بود رگ مذکور گران و مقداری گرم نماید اگر ذرا حمت خلط در وباشد سخت گران بجهد هر کس را اگر سنگی زیاده از حد بجهد آنکس سبک و شتاب رود

دلسی را که قرار و راحت نباشد نبض او بقدری زود و آرام بجهد و آنکه گرسنه باشد نبض او شتاب رود و الله اعلم و احکم **فصل بست و یکم در بیان داروهای مفرح**
و کیفیت ترکیب آن و این را هندی سمی بدیون درب بکلب یکسانی ست بدانکه از جمله داروهای قی مسهل را نیکو دانند بیارند مغز مینبهل خشک کرده و آسیا ساخته
مقدار یکمیل و بعضی حکما نیم میل گفته اند آنرا در جوش خیچره یا آش یا نیم انداز ند مقداری شهد یا نمک یار کرده بنوشانند قی شود اگر مغز مینبهل خام بهمین طریق و بدین
ازین جوشها انداخته بنوشانند قی شود **نوع دیگر** مغز مینبهل خام آس کرده جوش بولسری یا بکاین انداخته قدری شهد و نمک سنگ انداخته بنوشانند
قی شود **نوع دیگر** سحیق مغز مینبهل یکمیل پنج دنگ بر مقداری که شاید گرفته در آبیکه شش چندین جمله باشد انداخته کلتهی پخته بخورانند قی شود **نوع دیگر** چون
دانند که مغز مینبهل پخته شده است یعنی آنکه نه سخت تر باشد و نه بسخت زرد باشد بسیار یکجا کرده در دکاه و دهه گره به بندند و آنرا در گل پیچیده باز در سرگین گبر
بعد دو دکا که گفت بجوشانند یا انبار اش یا منک یا شالی هشت روز بدارند و بعد بگشند و تخمهای آن کشیده در آفتاب خشک کنند و بعد کنجد بار کرده اسکندر
و در شهد یا چغرات ماده گاو مالیده باز خشک کنند و در آوندی نیک نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یکشیت بدانگونه بگیرند که ناخنها بگرفتن مشت مکوفت و
پنهان شوند و در طب چرک گفته است آن مقدار یکه قی آرد باید گرفت بعد آنرا در جوش طهنی یا در جوش داروی آرد از روهای گویند و آرا دکن که بعد فصل
اشیائی که غلط فاسد را بیرون افگند مذکور است که جوش مذکور گرم باشد تخم مذکور را بمالند و یک شب نگاه دارند و قت صبح باز مالیده و در جامه بسخته و مقداری
شهد و نمک سنگ انداخته بنوشانند و بعض را رخ جانب شرق یا شمال کرده بنشانند و خدای تعالی را یاد کنند و صدقه بدهند ازین قی شود و علی الخصوص
این تدبیر برای دفع تپ بلغمی و دفع زحمت پرتسیاو سرفه و انتر بده یعنی تنگی که در پنبش طرف درون وجود باشد مفید تر ست و اگر ازین دارو قی نشود بگیرند
پلیل هزار و بیخ و سرشف زرد و نمک سنگ هر کدام بوزن گرفته آس کرده در آب گرم انداخته بنوشانند قی کنانند یا بادام که غلبه غلط بیرون افتد و باطن
صاف شود هر گرا اخلاط غلبه سخت کرده باشد و بهیچ نوع قی نشود باید که مغز مینبهل را سحیق خشک کنند و بدارند و بعده چند عدد مینبهل چوکوب کرده بجوشانند
و سحیق مغز مینبهل را بیست و یکیار تب ازین جوش بدهند بعده خشک سازند و قدری ازین سحیق در جوش مینبهل انداخته بجوشانند قی شود **نوع دیگر**
مغز مینبهل را در شیر یا ده گاو چوکوب کرده اندازند و بجوشانند و بالای شیر مذکور را با شهد بخورانند ازین نیز قی شود **نوع دیگر** بیرکرا از مست کیت باشد و خون
با سهال افتد و در دل تا پاک بود بجهت دفع آن مغز مینبهل در شیر بجوشانند و بالای آن فرو آرند و بعده دران شیر بیخ انداخته نرم بپزند و آنرا بالای مذکور
بخورانند ازین قی شود و فائده تمام حاصل آید **نوع دیگر** مغز مینبهل در شیر ماده گاو بجوشانند و بعد ازان سجغرات کنند پس چک زده مسکه بیرون آرند و آن
مسکه مریض را بخورانند قی شود و هر گرا کفت از دهن سایل باشد و علت قی و بهیوشی و نمک که نوعی از دمه ست بود برای دفع او جغرات نیز بخورانند قی
شود و ماده علت بیرون افتد **نوع دیگر** از مغز مینبهل روغن بکشند و با شهد و نمک آمیخته بخورانند قی شود و ماده علت بیرون افتد **نوع دیگر** مغز مینبهل خشک کرده آس
جمیع داروهای قی شهد و نمک سنگ انداز ند تا بلغم گداخته بریده بیرون افتد **نوع دیگر** مغز مینبهل خشک کرده آس کنند و در جوش جیونتی انداخته بنوشانند
قی شود و این هر دو علاج برای کسی ست که تلخی آنکس در جای بلغم رفته باشد مغز تخم مینبهل را بجوشانند و در جوش آن معجون پیلیادکن انداخته بنوشانند
قی فی الحال شود **نوع دیگر** مغز مینبهل خشک کرده در جوش تم یا گل انداخته بنوشانند قی شود و این هر دو نوع علت بلغمی را زائل کنند **نوع دیگر** مغز مینبهل را
در جوش گلبچکان و انگور و مکهار آمیخته بنوشانند ازین نیز قی شود **نوع دیگر** گل خشک ازان بنداز آس کرده در شیر انداز ند و دران شیر اندکی نمک
انداخته نرم پخته بخورانند قی شود **نوع دیگر** با رخام بنداز خون یا شیم شده باشد در شیر جوشانیده بالای شیر مذکور خوردن دهند قی شود **نوع دیگر** چون
بار بنداز بزرگ شده باشد بگیرند اسگنده و در شیر انداز ند و بجوشانند و ازان جغرات سازند و چک زده مسکه برآرند و بخورانند قی شود **نوع دیگر** چون
بار بنداز زرد شود آس کرده در شیر گاو بجوشانند و جغرات ساخته بخورانند قی شود **نوع دیگر** بار بنداز را در آب بجوشانند و در شراب انداخته بنوشانند
علاج مذکور برای دفع علت بلغم و آزردی طعام و دمه و سرفه و پنڈ زدگ و کمیرک مخصوص ست اگر بار بنداز مذکور پخته شده باشد مغز آن بطریق مغز مینبهل
استعمال کنند و اندیجو را نیز همین طریق بکار برند و دیگر قاقله تلخ را نیز همین ترتیب استعمال نمایند مگر دسته تلخ را مثل مینبهل و بکار برند لیکن بسبب

دفع علتهای دمه و سرفه و غلبه کف مخصوص دانند. و دوا مار کوره نوعی از قسم بنبال ست و هم مثل معترض میل دارند و برای دفع اثر زهر و گوله علتهای شکم و دمه و سرفه و زکام و باد که در محل کف برسد دوا مار کوره را شرداده قی کنانند نوع دیگر تخم قاقله تلخ جنگلی را خشک کرده آس کنند و در شیر اشیائیکه قی آرند بست و یک کرت بدهند و بعد خشک کرده بدارند کسی را که غلبه خلط اندک بود دوا و اصل کلتی بخوراننده تا آنکه شکم او تا بگلو پر شود آنگاه سحیق قاقله مذکوره گلهای نیلوفر شمسی یا قمری انداخته بنوشانند قی خواهد شد چون یک داروی آتفراغ یا اسهال یا ناس یا در شیر دیگر داروهای آتفراغ یا ناس یا اسهال تب بدهند سخت و تیز تر شود و داروی قی ترکیب آن اندک گفته شده باید که حکیم از دانش خود قوت مرض و فصل و سن و سال مریض شناخته در هر خوردنی و امیدنی آنرا آشنا کند که موافق دانند بدهند باید که وقتی جوش داروهای را و وقتی شیره آش را یا با آب داروهای را آس کرده یا وقتی داروی خشک را آس کرده در شربت و مانند آن انداخته بر مناسب حال بدهند و گرسنگی و قوت دیده و فهمیده باید داد والله اعلم و احکم **فصل بست و دوم در بیان داروهای اسهال و کیفیت ترکیب آن** و این فصل بهندوی مسمی برنجن در بکلبست بدانکه منجمله بنجهای که مسهل باند بنج نسوت لعل بهتر ست از جمیع پوستها پوست ملوک که نوعی از لوده است بهتر شمارند و از بارد رختان هلیله و از روغنها روغن بید انجیر و از شیرها شیره کریله و از لبنها شیر زقوم نیکتر دانند و طریق دادن داروهای مسهل آنست که بیارند بنج نسوت لعل خشک کرده بار یک آس کرده از شیره دیگر داروهای مسهل و یا از شیره همین نسوت بست و یک کرت تسقیه بدهند خشک کرده بدارند کسی را که باد زور آورده باشد سحیق داروی مذکور با سندهی و نمک سنگ انداخته در ترشی آمیخته چنانچه سرکه و کاغجی انداخته بنوشانند اسهال شود و کسی را که علت تلخه باشد سحیق داروی مذکور با شکر آمیخته در شیره ماده گاو انداخته بنوشانند یا در شربت شکر و یا نبات و یا در جوش کاکولیا دکن بدهند اگر علت کف باشد سحیق داروی مذکور با سحیق ترکته آمیخته در شیره ترپهله یا شیره گلوی یا نیم یا در بول ماده گاو انداخته بدهند و اگر علت باد و کف باشد داروی مینی و تیج و تیرج و الایچی و سندهی و فلفلین هر سه را مساوی سنده آس کنند بعده با سحیق نسوت که برابر جمله داروهای مذکوره بود بیامیزند با قند کهنه آمیخته دهند اسهال شود نوع دیگر شیره بنج نسوت مقدار یک پرسته که صد و نود و دو درم باشد بستانند و چون این مالیده ست پس دو چند بگیرند پس سی صد و هشتاد و چهار درم شود و پوست بنج نسوت یعنی شصت و چهار درم با آب آس کرده در دو انداز زند باز سه درم سندهی و سه درم نمک سنگ انداخته بجوشانند تا که منجمد گردد بعده مریض را بخوراننده اسهال شود نوع دیگر سحیق بنج نسوت یکحصه و سحیق نمک سنگ و سندهی هر دو یکحصه آمیخته با بول ماده گاو بنوشانند اسهال شود نوع دیگر نسوت و سندهی و هلیله هر یکی یک حصه و بمکان و زن یکی از این داروها هر یکی از سیاری و بابرنگ و بیل گرد و دو بول دارو و نمک سنگ بستانند و جمله را آس کرده با بول بقدر بنوشانند اسهال شود نوع دیگر از اشیای مسهل هر چه دست دهد بگیرند و آس کرده با شیره اشیای مسهل سخت تسقیه یا زیاده ازین تا بست و یک بیت بدهند بعده خشک کهرل کنند و پس در ظرف با کتیرا نگاه دارند و بعده از اشیای مسهل هر چه دست دهد گرفته روغن ستور بیزند و سحیق مذکور را بدین روغن بمالند تا هموجرب پس چرب شود و نگاه دارند و وقت حاجت با مقداری روغن گاو غلوله کرده بدهند تا اسهال شود اگر آن چربش را یا دو چند جلاب قند گرم کرده بیامیزند و مقداری داروهای مینی و تیج و تیرج و الایچی آس کرده انداز زند و غلوله ها کرده بدارند و وقت حاجت یکان غلوله با آب گرم کرده بخورانند نیکتر بود نوع دیگر سحیق اشیائیکه مسهل را با روغن که آسیا با اشیای مسهل پخته باشند بستانند و غلوله سازند و بعده بیامیزند و میده با روغن پخته مذکور بسایند و در غلوله ها سازند و نگاه دارند آنگاه بیازند و دیگ نو در جوش با اشیای مسهل که چهار چند از هر دو غلوله مذکور بود و در دیگ مذکور را انداز زند و بالای جوش گاه دبه فراز کنند و بالای آن جامه گسترانند و بران جامه هر دو غلوله مذکور را سر بریش کرده فرو دو دیگ مذکور را آتش کنند تا آنکه جوش بذکور خشک شود و غلوله ها از جوش دوم جوش مذکور پخته شوند بعده بیرون کشیده هر دو غلوله را هم بمالند تا آنکه یک ذات شوند باز جوش داروهای مسهل را در دن دیگ کنند و دو چند از وزن سحیق غلوله های مذکور در جوش مذکور انداخته جلاب کنند سحیق غلوله ها را درین جلاب انداخته موده سازند مقداری تیج و تیرج و الایچی مربا بر نگ سوده انداز زند تا خمیری شود و بوقت حاجت موازنه دوازده درم در آب گرم بخورانند اسهال شود نوع دیگر در شیر داروهای مسهل چند کرت منک را تر کرده

خشک سازند وقت صاحبت مسک مذکور را جوشانیده جوش مذکور بستانند مقداری از روغن ستور و مسک مذکور انداخته بنوشانند اسهال بشود و هر فلفه که در بدن دارد اگر بریگیو ستعمال کنند نیز اسهال آرد نوع دیگر نشیلر جنس خاص یعنی پونده سیاز ندرو سنگانته دو پیکاله کنند بعد و پنج نسوت را با آب آس کرده در پیکاله محنت کنند و سر و در اسهم چشانند و بالای آن برگ بید انجیر یا برگ تنبول بپیچیده یا رسیمان به بندند و بگل حکمت گرفته و آتش بزند چون سرخ شود بیرون آرند فصد پاک کرده نگاه دارند و کسی را که علت تخمه زور آورده باشد مقداری که مناسب داند بخورانند تا با اسهال تخمه مذکور دفع گردانند نوع دیگر شکر تری و ماگیند که آن عبارت از بیری ست یعنی آنرا جوانی گفته اند و بنسبر و چینه و بدار یکیند و نسوت جمله را برابر گرفته آس کنند و در شهد و روغن ستور انداخته بلیسانند از این تشنگی و تاپاک و ماندآن با اسهال دفع گردد نوع دیگر نسوت خشک را با ریک آس کنند بعد و تج و تیرج پیل گرد و این هر سه چهارم حصه نسوت باشد آس کرده بیامیزند و مقداری بلیسانند باین ترکیب خرد گان و مردم تاک بدان را بدهند که اسهال آرد و مفید باشد نوع دیگر شکر تری ده درم و شهد چهل درم هر دو را با کشنیز نرم جلاب کنند و مقدار چهارم حصه جلاب مذکور در سحیق نسوت با آن مخلوط ساخته مقدار یکه مناسب دانند بلیسانند ازین نیز اسهال شود و غلبه بر تخمه دفع گردد نوع دیگر کسی را که غلبه کف باشد بدین ادویه با که اکنون مذکور میشود اسهال بکنانند بیاز ند نسوت و بدیاز ند و جوکهار و رسنه هی و پیل دراز هر همه متساوی ستده و با ریک آس کرده و باشهد مخلوط ساخته بلیسانند ازین زحمت بلغم دفع شود نوع دیگر بلیله باخته و کهار و آمله و انار دانه و کنار برابر ستده و آب که شانزده چند این دارو ها باشد بجوشانند تا آنکه یکچند بماند آنگاه بجامه بیخته بگیرند بعد و این مقداری در روغن بید انجیر بریان کنند و مقدار چهارم حصه جوش مذکور در ان شیره تربج یا جنبیری یا میوه اخته جوش دهند تا که غلیظ گردد باز مقدار چهارم حصه این جوش غلیظ سحیق بیخ نسوت و بقدر این سحیق شهد انداز ند و مقداری تج و تیرج و الایچی سوده نیز بار کنند تا خوشبوی کند و کسی را که زور بلغم باشد و نانگ بود بدین دارو اسهال کنانیدن مفید تر باشد نوع دیگر تخم نیل و تج و الایچی که این هر سه برابر باشند و بقدر این جمله نسوت سوده و مقداری پست بخور شکر تری و تر شی تربج یا مانند آن و شهد خالص بستانند و جمله را یکجا کرده بلیسانند اسهال شود و صاحب سنیات را بغایت مفید آید نوع دیگر نسوت و بدیاز و پیل دراز و بلیله و بلیله و آمله و شکر تری و شهد هر همه برابر ستده و آمیخته کار ها سازند و مقداری بخورانند با سهال کنانیدن بر علاج سنیات و تپ و کهیت و لطرف دین یا گوش یا بینی یا چشم میرود دفع گردد نوع دیگر سه حصه نسوت و سه حصه تر پهله و یکان یکان حصه جوکهار و پیل دراز و برنگ ستده و با ریک آس کرده با روغن ستور و شهد آمیخته بخورانند یا با قند جلاب کرده غلو لها بندند و یکی ازین غلو لها خوردن دهند ازین علتهای باد و بلغم و کوله و بهمه و همیک که نوعی از بند روگست و دیگر رنجی که با سهال زائل شود دفع گردانند و میان جمله دارو های اسهال این نوع دیگر بیاز نسوت تخم نیل و کشنیز و موتهه و جوانسه و چاب و اندرجو و تر پهله هر همه متساوی ستده و با ریک آس کرده بیاز ند اگر وجود مریض خشک و ضعیف دانند او و یه مذکور را در روغن ستور یا در شوربای گوشت انداخته بنوشانند اگر وجود معلول تر و چرب باشد با آب بدهند که اسهال شود نوع دیگر منجمله دارو های اسهال عنبر قوم هر چه دست دهد بستانند و با سه حصه جوش آن دو حصه کندر ب آمیخته مقداری بسزند چون یکذات شوند بعد و بر دارند آنگاه بیاز ند یک سبوی نو در پیل دراز و پیل گرد و چیره هر سه را با آب آس کرده بلوند و در روغن را طلی کنند بعد و دو حصه سبوی مذکور را بدهند تا خوب گردد پس جوش مذکور در سبوی مسطور انداخته نگاه دارند اگر هوای سرما باشد در کندوی شالی یا در کاهگت نهند اگر هوای تابستان باشد در آفتاب تا مدت یک ماه نگاه دارند چون از ان بوی نیک مچو بوی شهد آید بدانند که بر آمده است آنگاه مقداری از ان بنوشانند که اسهال شود هم بر نگیو نه بجای جوش این دارو های مذکور آب شوره یا بول ماده گاو یا اشتر هم انداخته آسوی مسهل راست میکند نوع دیگر تخم گیا های مسهل جوشانیده جوش بستانند و بعضی جوش مذکور آن غلو لها بسزند و بعضی جوش مذکور بر تخم سال بشویند باز ماش و بر تخم مذکور این را یکجا کرده آس کنند و از ان غلو لها بسته خشک گردانند باز بر تخم خالص بیاز ند و آس کرده غلو لها بندند و جوش گیا های مذکور در دیگ انداز ند و بالای جوش گاه داده بدان جمله غلو لها بنهند فرو دیگ آتش کنند تا غلو لها پخته شوند بعد و بیرون آرند بعد از ان سه حصه از غلو لهای تخم خالص یکحصه از غلو لهٔ ماش مطبوخ در تخم مسهل آب کنند

مریک سبوی نو بیارند و در ان سبوجوش گیاههای مذکور را انداخته بسحق غلولها را اندازند و مهر کنند و بدارند و چون بدانند که برآمده است بنوشانند اسهال شود و اگر خواهند که برای قی سر السبا را نیز بدان جوش میفیل و اندوایگر داروها که قی آرنده اند و ازبرنج و ماش بر ترتیب مذکور سرا بادیه بسازند نوع دیگر برنج داروهای مسهوت یاد کن و داروهای بدار کنندها و کن و نجبول بزرگ و مرسری و سارنگ اشتها و برنج زقوم و هر دو تیج و ترپهله و اتیس جمله را مساوی گرفته و این جمله را ده حصه کنند و از یک حصه جوشانیده جوش بستانند و حصهٔ دوم باریک آس کرده بدارند بعده بیارند غالهٔ جو پاک کرده و آنرا در جوش داروهای مذکور چند کرت تر کرده خشک سازند و آنگاه بریان کنند بعده سه حصه جو مذکور و یک حصه سحیق گیاههای مذکور یکجا کرده و سبوی نو که آب در او بود و اگر خوشبوی کرده باشند انداز ند و با جوش داروهای مذکوره آمیخته نگاه دارند و دربند کنند تا که کف آرد و بزبان هندی این ترکیب را سوبیر کم گویند و این نوعی از سرکه هندیست اگر مقداری ازین بنوشانند اسهال آرد نوع دیگر داروهای را که در ترکیب سوبیر کم سابقاً مذکور شد بیارند و دو حصه کنند یک حصه را سحیق باریک کرده نگاه دارند و حصهٔ دوم را جوکوب کرده با جو که سه چند این هر دو حصهٔ دارو ها باشد در جوش کاکراسینگی انداخته بجوشانند چون جوش مذکور گداخته شود بیرون آرند و جمله داروهای را مع جو بدست بسیار مالند بعده این جمله را با سحیق داروهای حصهٔ مذکور دوم یکجا کرده باز بدست بسیار بمالند تا که مخلوط گردد آنگاه در سبوی که خوشبوی کرده باشند یا جوش دیگر داروهای مذکور انداخته تا شش یا هفت روز دربند کرده نگاه دارند اگر کف آرند آنگاه مقداری ازان بنوشانند اسهال شود آنرا تکهو ولی نامند و این نوعی از سرکه هندیست چنانچه بر کیها بیچ نسوت گفته شده که اگر بدینگونه از بیخ داروهای دیگر که در باب اسهال گفته شده حکیم از دانش خود تراکیب انواع مختلف ممزوج سازد انواع فوائد بخشد نوع دیگر بیخ دانتن و بیخ درونتی هر دو را برابر بگیرند و در گاه دهبه بپیچیده و گره داده و گل حکمت گرفته هفت روز بدارند بعده بکشند و سحیق پیپل دراز با شهد بران مالیده و خشک کرده بدارند و بوقت حاجت بجهت اسهال برای دفع علت بلغم و تلخه بدهند نوع دیگر بیخ دانتن و بیخ درونتی هر دو را مساوی سنده و جوکوب کرده در چهار چند آب بجوشانیده جوش مذکور بگیرند بعده بیارند بیخ دانتن و بیخ درونتی مقدار سابق این هر دو را با آب آس کرده بدارند آنگاه روغن کنجد یکبیخ سیر باشد و چهارم حصه روغن مذکور سحیق مذکور که آنرا با آب آس کرده نگاه داشته بودند و چهار چند روغن جوش داروهای مذکور انداخته و یکجا کرده با تش گرم بپزند و هم بدینطریق روغن ستور نیز بپزند و روغنهای مذکور را بخورانند و بر اندام طلا کنند ازین عمل زحمت سیرب و بغلک یعنی کهیر الی و تاپاک و انچی که نوعی از آبله است و پر میو و گوله و باد و بلغم و بستگی شکم با سهال دفع گردند و همچنین اگر روغن کنجد و روغن ستور و چربی و بسا هر چهار را مساوی سنده با کلک و جوش مذکور ین بپزند و بوقت حاجت مقداری خوردن و هند ازین بستگی باد و علت مبنی با سهال دفع گردند باید که این روغنها را با تش نرم بپزند نوع دیگر دانتن و درونتی و پیپل دراز و ناگ کیسر و بابنسه و سندهی و انگزه و چیتره این جمله را مساوی گرفته و باریک آس کرده و هفت تسقیه ببول ماده گاو در هفت روز بدهند بعده بار و غن ستور بخورانند چون داروی مذکور بضم شود بدست ثرا را با شهد بخورانند ازین علت بلغم و تلخه و بدهضمی و درد پهلو و پنڈ روگ و پهه و جمله علتهای شکم با سهال دفع شوند نوع دیگر بست عدد پیپل پخته رسیده و ده درم بیخ دانتن زرده درم بیخ چتره و دو نیم درم پیپل دراز دو نیم درم نسوت بگیرند و جمله را باریک آس کنند و از هشتاد درم قند کهنه حلاب کنند و سحیق داروهای مذکوره را با آن آمیخته غلوله کرده بدارند و یکی ازان بوقت حاجت بخورانند و ازین جمله داروهای شکم و پنڈ روگ و بواسیر و بست با سهال دفع گردد نوع دیگر هند بی و پیپل دراز و پیپل گرد و تیج و ترج و الایچی و موتهه و بابرنگ و آمله این هر همه دارو برابر وزن یکی ازینها هشت چند نسوت از وزن یکی ازینها دو چند دانتن گرفته و جمله را یکجا برابر کرده آس کنند و از جمله دارو ها شش چند شکر و مقداری نمک سنگ و شهد بگیرند و با سحیق مذکور یار کرده غلولها ببندند و بوقت حاجت یکی ازینها خوردن و هند و بالای آن آب سرد بنوشانند ازین دو دستانه تشنگی و قی و تپ و کهیر و ک و پنڈ روگ با سهال دفع گردند و در خوردن این دارو هیچ پرهیزی شرط نیست هر وقتیکه بخواهند بخورند و نیز ازین دارو دفع شود و اگر بالای این دارو شیر بخورند تلخه و بلغم دفع گردد و داروی مذکور مثل حلواست و ملوکان تا شاید و این معجون تا تر بدا شک گویند نوع دیگر بوست درخت تلوکر را خشک کرده و سحیق نموده سه حصه کنند و دو حصه را بنوشانند جوش بگیرند و آن یک حصه را که داشته اند با جوش

از جنس خوردنی و نوشیدنی و لیسیدنی ساخته بخورانند نوع دیگر گندم را در شیر زقوم تر کرده خشک کرده بعد از آن گندم آرد ساخته در شیر و شکر انداخته قرص پخته کرده بخورانند اسهال شود نوع دیگر بمقداری شیر زقوم با آرد گاو انداخته و قدری قند انداخته اولیه سازند خوردن دهند که اسهال شود نوع دیگر پیل را در شیر زقوم تر کرده خشک سازند آنگاه آنرا خشک سوده و با نمک سنگ سائیده با آب گرم خوردن دهند که اسهال شود بدانکه علاج اسهال بر شش نوع است یکی شیر دوم شیر اسوم کلک چهارم جوش یعنی کاڑہ پنجم جوشانده سوم کرده ششم سمن خشک هر یکی از دیگری بتربتی که گذشته شده متاخره از متقدمه بسبکرست و زود دهنم ست و الله اعلم باحکم

فصل بست و سوم در طریق نگاهبانی کردن طبیب مر بادشاه و سپاه او را از انواع زهرها و آفتها که در نگاهبانی عالم است

بین بهندی بر کبیت بهی سی ست بدانکه وقتی که بادشاه با سپاه و خدم و حشم بکنار یا در لب یا در زمین باغی از جهت دفع شر و راه شیان لشکر کشی کنند باید که دران وقت مصاحبش طبیب حاذق مدارا بهستاجا بالبرجوات و منجم ماهر باشند و طبیب را باید که غله و آب و هیزم و گاه و درختان و غاها و زمینها و جز آن از ان آن دیار بتامل و فکر تمام ملاحظه کند از انکه دشمن این چیزها را زهر آلوده میکند و اگر دران وقت طبیب حاذق مصاحب نباشد و یا تفحص و تامل آن تاخیر نماید قعوذ بالله منها بسبب زهر آلودگی انچیزها وقت تمام بر لشکر بر سد پس چون طبیب مذکور بعلامت آلودگی زهر معلوم کند باید که زهر آلوده اشیا را بتدبیری مناسب بی زهر گرداند و سپاه و خلایق را از وقعهٔ موت و هلاک برهاند و علامتهای آلودگی زهر و تدبیری بی زهر گردانیدن آن در فصل انواع زهر گفته خواهد شد سوال چون هر کسی با جل خود می میرد پس نگهداشت طبیب چگونه از دست مرگ خلاصی توان یافت جواب موت نزدیک حکمای هند بر دو نوع ست یکی آنکه بانصرام رسیدن حرارت غریزیه و آنکه رطوبت طبیعت متحقق شود و دوم آنکه بسبب آفتی بیک ناگاه موت مفاجات افتد و حکمای عرب این را تفرق اتصال نامند و حکمای هند موت را بروغن چراغ تمثیل کرده اند از انکه گاه فرو مردن چراغ بانقراض روغن بسبب شدن فتیله بود و گاه شود که مردن چراغ با وجود ابقای روغن و فتیله بسبب آفت باد خزان شود و همچنین گاه بانصرام حرارت غریزی و خشکی رطوبت اصلی که بدان قوام جوهر وقاع ست گاه با وجود ابقای اینها بآفتی از جنس آفات روی نماید و موت که بآفت باشد آنرا حکمای هند صد نوع گفته اند چنانچه در بیان آتهرن مذکور شده است پس بدین دلیل اگر موافق تدبیر عمل نموده آید نگهداشت طبیب از صدمهٔ موت اکثنک بحیله خلاصی توان یافت و چنانچه طبیب حاذق نگاهبانی بادشاه و سپاه او و بعلاج دست میکند و نماید لازم باید که آفتها را از دعای بدار باب دعوت و از آه مظلومان و یا انچه از شامت گناهان و از نحوست افعال بد هر چه حادث شده باشد بدعای نیک و توبه و انابت آنرا دور گرداند و منجم را شاید که بنجشیکه بسبب نحوست ستارگان و بال اختران و مانند آن رسد بصدقه که مناسب اختر باشد همنوعی کند و طبیب مذکور را نیز واجب ست و اگر از جهتی از اغلاط ملشه و جز آن در سپاه حادث گردد در علاج آن کوشش بلیغ نماید علی الخصوص در نگاهبانی بادشاه چه نگاهبانی بادشاه نگاهبانی همه خلق ست چنانچه در حدیث آمده است لولا السلطان لاکل بعضنا بعضا یعنی اگر بادشاه نباشد عالم تباه گردد و رعیت خراب شود ازین جهت نگاهبانی بادشاه بر هر یکی فرض عین ست بادشاه و رعیت اگرچه چون یکی مردم ست اما در عظمت و فرمانروایی چون بارهای خلافت مثل آفتاب رخشان ست و در کار ملک رائی که باعث انتظام جهان و موجب سلامتی رعیت و سایش خلائق ست قسم دیگر عقلای ممتاز بفهم عقل او نرسد پس طبیب را باید که از دل و جان در نیکوئی و خیر اندیشی بادشاه سعی بلیغ مبذول دارد و در دیره طبیب قریب دیره بادشاه باید از هر جنس کتابهای طب انواع ترا کیب باید که بر خود موجود دارد و اقسام ادویه و آلات جراحتی و غیره حاضر دارد و در بالای خانه در دیره طبیب علامت و نشانی نمایان باید تا مریض فی الحال بطبیب رسد و علاج طبیب در مرض سموم و مجروح که تاخیر در علاج اینها نشاید طبیب را زود در یابد و بدانکه علاج را چهار پای گفته اند یکی طبیب و دوم مریض و سوم علاج و چهارم تیمار دار مریض و میان این هر چهار طبیب اصل ست و نفع آن بیشمار ست زیرا که اگر طبیب حاذق باشد علتهای قوی را در مدت قلیل بعنایت الله تعالی بر گرداند و سه پای دیگر اگرچه چنانکه می شاید باشند بی طبیب از ینها نفع نباشد و اگر طبیب تنها باشد و اینها چنانچه باید نبوند البته طبیب حاذق بتربتی دیگر و تدبیری نافع دفع مرض باشد

چنانچه گشتی را تنها طلاح معلوم کند اکنون بیان هر چهار پای که چگونه باید گفت می آید بدانکه طبیب حاذق و عالم که علم طب را از حکمای کامل بنیکو حاصل کرده باشد و بتجربتن وهی حقیقت طب را فهم کرده بود و کل علاج از حکما و اهل معارست دیده و خود تجربها آن پرداخته باشد بسبکدستی و پاکی و مستقلی شاید در آلات و ادوات قطع آهن و غیره و مجربهای هر نوع باید که بردی موجوده باشد و نیز باید که حکیم از تدبیر و از غایت فطرت ذاتی خود کار کرده و عاقبت کرده کردن توانند و از نهایت خوبصورتی و نکوکاری و حسن صفاتی خود و از نهای راست و راستکاری و صلاح ذاتی خویش کارهای ستوده را پیش نهاد همت عالا نصب خود داشته بر حال مریض همی گماشتی بنظر رساند اینچنین طبیب یکپای علاج است و دوم مریض چنان باید که آماده نباشد و فرمایش علاج پذیر بود و در رنج کشیدن و صدورت مخالفت مرض در تعب قرار آورد و مخالفت نباشد و مالدار بود چنان باید که از لذات نیاز غذا بر مصرف خود را نگاه داشتن قرار دهد و در گفته طبیب ماند اینچنین مریض نیز یکپای علاج است و سوم دارو نیکو و محل نیک پیدا شده باشد یعنی در زمین صالح و پاک روئیده باشد و بیاد وقت سعد بعد از انکه خوبیده داده باشند گرفته بوند خواهش دل مریض و طبیب بران دارو بود در رنگ و مزه و بوی اصلی خود آن ادویه مانده باشد و رطوبت علت بود و بیهوشی را سستی نیارد و چون آن ادویه را از جهت مرضی بدهند اگرچه مخالف آن مرض پیدا آرد باز سخت ضرر نرساند و وقتی که باید دادن آنرا بدهند اینچنین داروی نیز یکپای علاج است و چهارم تیمار دار مریض چنان باید که معتمد و نیکخواه و دلسوز بر حال مریض باشد در کار کردن شرم نکند و زود آور بود و در نگاه داشت مریض هوشیار و فرزانه بود و چیزهای که به مریض صادر شود از ان کراهیت کرده بگیرد و تیمار دارد نذکر نیز در حق مریض گفته طبیب باعتقاد تمام گوش کند و هر چه فرماید بعمل آرد و دین باب صلاحها روا ندارد اینچنین تیمار دار نیز یکپای علاج است والله علم بالصواب

فصل بست و چهارم در ذکر اشیائیکه طبیب را بیش از علاج می باید دانست

و این فصل را بهندی اتر دیا گرنتی نام ست بدانکه طبیب را باید که علامت درازی عمر مریض و زحمتش و کرستگی فصل وجود مریض و قوتش و سستی و ساقم که بیان اینها در این فصل گفته می آید و پرکرت که بیان آن در فصل تشریح اعضا گفته خواهد شد بطریق نیک بداند پس داروی و غلط زمین و خراج شناخته بعده بمعالجه قیام نماید و اما باید دانست شخصیکه دست و پای و پهلو و پشت و پستان و دندان خشین و روی و گفت و پیشش بزرگ باشند و بند انگشتان و چشم و بازو و دو انگلس دراز بود و میان دو ابرو و میان دو پستان و سینه پهن باشد و ساق و گردن و نیمو رکوته بود و صوتش جهیر باشد و ناف عمیق بود و دست او دراز باشد و پستان پیوسته بسینه باشند و گوشهای او دراز و پر موی باشد و موهای گردیده که آنرا سهوری گویند عقب سرش بود و چون غسل کرده خوشبوی تر چنانچه صندل بر اندام مالند از طرف سر خشک شدن گیرد و ترتیب تاهای خشک شود و بعد آن سینه خشک شود و عمر چنین کس دراز شاید که بود اینچنین کس را مخصوص علاج باید کرد و کسی را که چیزهای مذکوره برعکس این طریق بود عمر آنکس اندک بود بعضی موافق طریق مسطور باشند و بعضی مخالف عمر آنکس میانگی باشد و کسی را که بند گاه و رگهای روئی نهان و گوشت با استخوان دو جود سخت و پیوسته بود و حواس خمس قوی و سالم باشند و هر عضوی فوقانی او از عضو تحتانی بترتیب نیکوتر و بازیب بود و از ان بدست که دل و ماندو جود سخت و پیوسته بود و حواس خمس قوی و سالم باشند و هر عضوی فوقانی او از عضو تحتانی بترتیب نیکوتر و بازیب بود و از ان بدست که دل و ماندو است بی علت باشد و بتدریج تن و خرد کارهاش بکمال رسند و از نیز دراز عمر بود و الله علم و هر کرا زیر استخوان آنها پهلو در عرض شکم و شکنج یا سه یا چهار یا بسیار طویل او ظاهر بوند و پای او پر گوشت هر باشند و سر بینی او بلند بود و در پشت تنگیهای ایستاده بوند عمر او هفتاد سال بود و الله علم و هر کرا میان دو بند گاه انگشتان و دست و پای خورد بوند و موی دراز و بالای سینه موهای گردیده بطریقیکه موی هر طرفی بخلاف جهت موی طرف دیگر باشند که او را اولیده گویند و پشت خورد بود گویند عمرش بست پنج سال باشد و الله علم اکنون دانستن مقدار هر عضوی که عضوی می باید گفته می آید از زیر گلو تا کمر یکعضو ست و سر دو دست از ناخن تا تقبل دو عضو ست و گردن و سر یک عضوی شمرده اند و اجزای این اعضا از مفصلی تا مفصلی دیگر عضوی شمارند مقدار زانگشت پای و انگشتیکه قریب زانگشت ست دو کان انگشت و پای ناخن بانگشت همان عضوی باید پای سه انگشت بر طریقی تابند که انگشت سوم که میانگی ست از انگشت که قریب زانگشت ست پنجم حصه کم بود و بهمین مقدار چهارم از سوم و پنجم از چهارم کم باشند و مقدم پای طرف بالین از زیر پا انگشتان تا کعب پای مقدار چهار انگشت و دراز و پنج انگشت بهمین شاید و کعب پای

میان پای نیز همین مقدار شاید و سر فرجهای پنج انگشت و دراز خیاط انگشت همین شاید و تمام گردش پای عمل شناسا تنگ و گردش میان ساق چهار
انگشت شاید و دراز ساق هیجده انگشت و مقدار دراز ران از زیر زانو تا کپی دوازده انگشت باید پس این هر دو عضوی پای بیست و چهار انگشت شود
و استخوان ران یا استخوان برابر باید و خایه و زهدان آن و تهرود و سنه و دندان تا پنج و هر دو پر استخوان بیضی میان استخوان کله و قدح کوش هر دو گردش و هر دو
چشم هر فرجه که میان دو چشم است هر یک دو کمان انگشت همین می باید و دراز بینی پنج و نیم و نوک استادن چهار انگشت و درازی دست تا مشق انگشت باید
و همین وقت کشادن چهار انگشت باید و دراز بینی همین همین مقدار همین همین مقدار و دراز بینی گوش و گردن بفرجه میان بر دو لب هر دو دیده چهار انگشت شاید
گردش فرج عورت دوازده انگشت بود و عمق فرجش نیز دوازده انگشت گفته اند اندازهٔ عدد شهور و ماه تا تمام تیز دوازده انگشت خایه دراز تا موضع بیضه زن
ست و ازان موضع تا گلو نیز دوازده انگشت فرجه باشد و فرجه میان دو پستان دوازده انگشت باید دراز نخستان تا ناف هفده انگشت شاید
و گردش بندگاه رسغ نیز دوازده انگشت باید و علیکه طرف مرفق ست و ازین محل تا بندگاه رسغ بمقدار چهار انگشت فرجه باشد گردش انگل نیز
دوازده انگشت شاید و گردش میان ساق شانزده انگشت شاید و میانه دراز بندست تا آرنج هفده انگشت و از بندگاه و کف تا بندگاه و کف دوم
شانزده انگشت باید دراز آرنج تا سر انگشتان دست بست و چهار انگشت شاید و گردش میانه ران سی و دو انگشت باید دراز کف دست شش انگشت
و پهنای چهار انگشت شاید و فرجه از دنبالهٔ چشم تا گوش پنج انگشت و فرجه ازین گوشت شهادت باین هر انگشت پنج انگشت باید و درازی و پهنای
بقدر پنج انگشت باید و درازی انگشت شهادت و نصر چهار نیم انگشت شاید و درازی نر انگشت و خنصر هر یک سه و نیم انگشت شاید و گردش دست
انگشت باید و پهنای دست چهار انگشت و کشادگی هر سر انگشت همچنی مقدار یک انگشت و سوم حصهٔ انگشت باید و سیاهی چشم سوم حصهٔ چشم و نیم حصهٔ سیاهی جای
بینائی که در دل مردمک چشم ست باید دراز مستگاه موی پیشانی تا تارک چشم یازده انگشت و ازانجا تا قفا دوازده انگشت و فرجه از سر انگشت تا سر انگشت هر دو
گوش خواه طرف گلو گیرند خواه طرف قفا چهارده انگشت باید و مقداری که اعضای مرد با نگشتان اصلی یابند همان مقدار اعضای زن با نگشتان شاید
بگیرد و خصوصه که تفاوت شاید یکی سینه که پهنای آن در مرد دوازده انگشت شاید و در زن شانزده و دوم فرجه میان دو بندگاه باطن ازان هر دو بیان بالا
فرج که در مرد یازده انگشت و در زن دوازده انگشت و مقدار درازی قد مردم چنان باید که چون دست بالا بر آورد و یا دست بهم رسد بست انگشت شود
و این مقدار مرد را و بست و پنج سالگی دران یافته و سالگی می باید زیرا که دران سن قوت شان کامل میشود و مقدار هر عضوی که گفته شده است ازان
سن مذکور بعد از شود هر مرد و عورت را که اعضا بقدر باشند عمر دراز و آنکس همچنین باشد و کسیکه اعضای او یکی بر مقادیر مذکور نشوند بلکه اعضاش از موافق
مقادیر مذکور کم باشند عمر و روزش تنگ باشند و کسی را که بعضی اعضا بر مقادیر بود بمقدار عمر و روزش میانگی باشد بدانکه مدت آدمی هفت وهات ست انچه با قوت
و غلبه باشد آنرا سالها گویند پس آدمیان باعتبار غلبه ایشان بر هشت صنف اند هر آدمی را که باو کرده و حافظه سخت قوی باشد و در کار دین و شریعت خود
مستقل و کامل و چست باشد و خرد مند بود و پاکیزه لباس جامه دوخته و دلیر و جهان بود و در کارهای گزیده نکو شود و ازان ست غالب بود و آن نوع
مردم است سار گویند هر شخصی را که دندان و ناخن و استخوان سفید و چرب و پیوسته بود و او را بسی عمر و عزت بسیار بود و او را پسران اکثر پیدا شوند و در
جهان کسی می غالب بود و آن جنس مردم را سنگسار گویند هر شخصی که موی سرش تنک و روشن بسیار و آواز تنک و بینی و چشمش بزرگ و فراخ باشد
و انکس خوشنایش بود و دران کس متوسط تن غالب و بسیار باشد و آن نوع سوم را صنج سار گویند هر شخصی را که سر بزرگ و کتف پهن و دندان و استخوان
و زنخ و ناخن محکم باشد و دران کس استخوان قوی تر بود و آنرا اشت سار گویند هر شخصی که بول و خونش چرب باشد و آوازش تنک بود و زبر باشد و زود
و حرکت بسیار کردن نتواند و زود ملک کار مانده شود بدانند که جهنی را بسیار ست آن نوع سوم را بید سار گویند هر شخصی که اندامش همچو ارزیده و
سبد گاه و می نگه پشت بر جسته باشد و همچنین کس را مانس سار گویند هر شخصیکه ناخن و چشم و کام و زبان و لب و کف دست و کف پای و لبانش لعل
و چرب باشد و آن شخصی غالب بود و آن جنس مردم را بزکت سار گویند هر کسی را که چرم و موی نرم و چرب باشد و دران شخص خلاصه طعام

که آثارش تا مدت بقوت باشد و این نوع را تک سار گویند و از میان این هر هفت اصناف که گفته شد هفت سار نیک و در از عمر بخوبی بوده باقی اصناف تبر تیب و گر صنف موخر از مقدم در عمر و بخست گفته اند و آنچه در بیان مقدار عضو و بیان سار گفته است طبیب را شاید که از آن بر بعض دریافته علاج کند تا پسندیده افتد بدانکه هر زحمتی که بر سبیل تشخیص در باب علاج گفته خواهد شد لیکن باید دانست که مرض بر سه نوع ست یکی آنکه بدو از اکمل گردد و این را ساده گویند دوم آنکه تا که دارو خورانند مرض رفع گردد و بعده به ترک دوا عود کند و این را بهندی جاب نامند سوم آنکه اصلا هیچ وجه دوا پذیر نبود و آنرا ساده گویند و هر یکی از این اقسام مذکور بر سه نوع اند یکی آنکه خود حادث شده مرضی دیگر را پیدا کند آنرا آلبسرگ گویند و آن دیگر را آلبسرگ گویند دوم آنکه پیش از حدوث علامتش ظاهر شود و سبب مرض دیگر پیدا نشود چنانکه خال و مسه و این را پراکپول نامند و سوم آنکه از و معلوم میشود که مرضی دیگر پیدا خواهد شد و این را انلکمن و پوریب روب گویند و طبیب را باید که علاج برای دفع زحمت آلبسرگ چنان کند و آنرا با اید و بهم دفع گردد و آنچنان علاج نکند که زحمت اول را و در زحمت دوم را زیادت گرداند اگر داند که زحمت اید رو باز درست باید که اولا همان را علاج کرده دفع سازد و برای دفع زحمت پراکپول علاج آن کند و از جهت دفع زحمت انلکمن علاجی کند که نافع حدوث زحمتیکه این انلکمن علامت آن زحمتش را باید دانست که هیچ مرضی بغیر غلبه خلطی نبود بسبب این معنی از مرض که در کیفیت طبیب مذکور نیست از علامت غلبه خلط حقیقت آن مرض را شناخته علاجی ملائم آن کند و بدانکه تفصیل مفصول مذکور آنها در فصل بیان شش مزه و فصول گفته شده و می باید دانست که اگر مرضی حادث شود در تابستان که علاج برای آن در زمستان موافق است ولیکن تاخیر در علاج بغایت مضرست باید کرد علاج آن تاخیر نکند لیکن مسکن مرض را تبدیر جلابی سرد کرده علاج کند و همچنین اگر در زمستان علاج تابستان مطلوب افتد باید که در مسکن مرض گرمی پیدا آورده لمبالجه اقدام نماید و تاخیر نکند انانکه اگر بعض را در وقت علاج آن علاج نکند بلکه تاخیر کند و یا وقت علاج نرسیده باشد که علاج کند و یا از مقدار علاج که باشد زیادت یا کم کند اگرچه مرض قابل دوا بود و ازان علاج بنشود و هر دو یکه مرض را در و رکند و مرضی دیگر پیدا نیارد فی الحقیقت علاج آن باشد و هر دو یکه یک زحمت را در و رکند و رنجی دیگر پیدا آرد آن علاج نباشد و باید دانست که پیش ازین گفته شده است که هر چه طعام را هضم کند آتش معده است و آن آتش معده بر چهار نوع ست اول آنکه معتدل و صاف باشد و با هیچ خلطی فاسد مخلوط نباشد و آن را سم اگن گویند و آن چون حاجتش طعام بر قدر معتاد و در وقت معین بخورد طعام بر وجه نیک هضم گرداند و دوم آنکه ذات زشتی از سبب باد شده باشد و آن را بکبم اگن گویند و آن گاهی غذا را بطریق نیک هضم گرداند و گاهی در شکم گرانی باد و قراقر شکم و اطلاق پیدا آورده غذا را هضم سازد و سوم آنکه سبب تلخه بر شده باشد و آنرا تیجن اگن گویند ازان طعام را بیش و کم کردن و سبک خواه در وقت خورده شود و یا در غیر وقت بزودی هضم شود و اگر همین آتش زیادت گردد و آنرا ات اگن و بهسمک روگ نامند و چهارم آنکه سبب بلغم تباه شده باشد آنرا منداگن گویند و غذا و بدان اگرچه غذای اندک خورد و شکر و سرش گران ماند و دمه و سرفه و قی حادث گردد و آب از دهانش روان شود و وجود گران گردد و طعام معده از دیری هضم شود و اگر بکبم اگن بادی پیدا آرد و تیجن اگن رنجهای تلخه حادث گرداند و منداگن علتهای بلغم ظاهر کند و سم اگن که قسم اول ست باید که آنرا با اعتدال با غذایه موافق نیکو نگاه دارد و تباه نگرداند تا بر قرار اصلی خود ماند و برای بکبم اگن علاج بچیزهای چرب و نمکی کند و برای تیجن اگن علاج بچیزهای سرد و شیرین و چرب باید کرد و اسهال نیز بکناند و ات اگن را نیز همین علاج ست علی الخصوص عنبرات و شیر و روغن گاومیش بخورد نش دهند و برای علاج منداگن اشیای تیز تلخ مذمحنت و باسند اینها باید دقی بکنانند و قوام حیات بدن با آتش معده است و آن جوهری لطیف و باریکست معلوم نمی شود که خلاصه طعام و جزء آن را چگونه در میگیرد و سه نوع باد که یکی را ابان و دوم را بان و سوم را سمان نامند و اینها از مقام خود آتش معده را مانند و می افروزند و نگاه میدارند بدانکه آدمی با عتبار مراتب سن بر سه نوع ست یکی بچه که آنرا بالا گویند و دوم متوسط که آنرا مدّه گویند و سوم پیر که آنرا ابرده گویند عادت وقت ولادت تا بانزده سالگی بچه گویند و آن سه مرتبه بست یکی آنکه خورش او همین شیر مادرش بود و آنرا کهیر پ گویند و آن تا یکسال ست دوم آنکه خورش وی هم شیر مادر بود و هم غله آنرا کهیرانا د گویند و آن از بالای یکسال تا تمام دو سال ست و سوم آنکه خورش وی فقط غله باشد

گویند آنرا اناد گویند و آن از سوم سال تا تمام پانزده سال است و از شانزده سالگی تا هفتاد سال ایام متوسط نامند و آن بر چهار مراتب است یکی آنکه در بالای آن باشد و آن تا بست سال است و آنرا برده چوگ گویند و دوم جوان و آن تمام سی سال است و آنرا جبا گویند سوم آنکه خواص خمس در نهایت قوت و ورزش و افزایش و برقرار باشد و آن تا چهل سال است و این را استپوران گویند چهارم آنکه بتدریج نقصانی پذیرد و آن تا هفتاد سال است و آنرا هین گویند و بالای هفتاد سال پیر گویند و آنچنان کس را سخت نقصانی در جمله حواس و زور و هوا پیدا میشود و شکنج بر اندام و روی می افتد و دمه و سرفه پیدا میگردد و در آن وقت مرد هیچ کاری کردن نتواند چنانچه عبارت کهن که امروز و فردا افتادن خواهد شد و بعضی کسان در سن و سال که مذکور شد در قوت و حاسه خوب و تندرست می باشند و چون مریض را قوی بینند در مرتبه دوم بچگی اول علاج و دارو زیادت دهد همچنین در مرتبه سوم از مرتبه دوم قدری زیادت دهد همچنین در مرتبه اول متوسط الحال از مرتبه سوم بچگی بدهد همچنین تا آخر مراتب چیزی زیادت کند و چون ضعیف داند بر مناسب قوت و گرسنگی دارو بدهد باید دانست در وقت کودکی زور علیم میشود و در هنگام سن میانگی لخمه غلبه میکند و در وقت پیری باد غالب گشته قوت میگیرد و در این هر سه مرتبه سن زحمت شناخته دارو باید کرد و در هنگام کودکی و پیری کار آتش چنانکه واجب و عمل شوره و تدبیر اسهال نکند و اگر اینچنین کسان را بدانکه بغیر عمل آتش و عمل شوره و تدبیر اسهال بنکو نخواهد شد پس بصبر و بآهستگی و نرمی علاج مذکور بکنند بدانکه وجود مردم بر سه نوع است یکی سخت قربه و دوم سخت لاغر و سوم میانگی چنانچه در فصل علامات زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه و هشت دهات گفته شده است و باید دانست که سخت قربهی و سخت لاغری مرضست بعلاج دور می باید کرد و قربهی متوسط الحالیست نگاه می باید داشت بدانکه ماهیت اوج در فصل مذکور گفته شده است و نقصان اوج گاهی خلقتی باشد و گاهی عارضی چنانچه بسبب جلب ورث مرض و پیری و خوردگی و مریض را چون اوج قوی باشد ورش بسیار بود بسبب هر نوعی از علاج که دانند دارو را کردن تواند از انکه چون مریض باز ور بود هر علاجی که او را کند مضرت نرساند و اندازه زور را قربهی و لاغری دانسته نمی شود که بعضی لاغران را زور بسیار میباشد و بعضی قربهان را زور اندکست پس طبیب را شاید که زور مریض از مشی و زور و حرکت کردنش از بردا شتن بارگران و خز آن معلوم کند بدانکه قوتی که مردم بسبب آن بر سیدن زیان جزع و فزع نمیکنند و با صابت خیر خوش نمیشود و بر شدائد متحمل میباشد آن قوت را بهندی ست گویند و شخصی که در وی این قوت کامل باشد آنرا ساتک نامند و چنانچه ذکر انواع مردم کردیم یکی ساتک دوم راجس و سوم تامس بود در فصل منافع مشروبات مذکور شده است و بدانکه آنچه از ولایت و زمان و فصل و مریض و زور کردن و خواب کردن و دران در نظر آید از مزهای آب مختلف اینها کسی را زیان نرساند بلکه نفع رساند اگرچه از روی حکمت و طبیعی چنان ست که آن مضر بود آنرا ساتمس گویند و بدانکه بیان پرکرت و اسباب تشریح اعضا خواهد آمد و بیان دارو در فصلیکه متصل این می آید ذکر کرده خواهد شد و بیان اخلاط در فصل کیفیت اجتماع و غلبه اخلاط ثلثه کرده شد و بدانکه زمین بر سه قسم است یکی آنکه آب در وی بسیار بود چنانچه جوبها و حوض و تال دران سرزمین بسیار باشند و اگر چاه و خز آن در وی کاویده شود آب نزدیک دران آید و دران باندک و سر و بوزرد و درختان و کوههای بسیار و بزرگ دران زمین باشند و اکثر آدمیان آن سرزمین قربه و نازک باشند و اهل آن را علت کف و باد اکثر حادث گردد و آن زمین را بهندی انوپ نامند و دوم آنکه زمینی هموار بود و اکثر درختان آن زمین خاردار و خورده بسیار و متفرق باشند و دران حوض و چاه و جوبها و چشمها اندک باشند و بران باران نیز اندک بارد و باد گرم و تیز دران زمین بوزد و کوهها نیز دران سرزمین اندک و خورد و بلند و متفرق باشند اکثر اهل آن سرزمین تناور باشند و اکثر تناور نباشند ولیکن با قوت بوند و دران زمین علت باد و تلخه بسیار باشد و آن را جنگل نامند و سوم زمینی که در وی بعضی نشانیهای زمین انوپ و بعضی نشانیهای زمین جنگل باشد و گرمی و سردی و باران و باد در وی نه بسخت زیاده و نه بسخت کم باشد بلکه معتدل باشند پس هر سه غلط ساکنان آنرا معتدل باشند و این زمین را ساده هارن گویند باید دانست اگر غلطی که در آن زمین و مخصوصست در شخصی از اهل آن زمین جمع شود و آن شخصی در غیر آن زمین برود بعد ه غلط مذکور دران شخص غلبه کند آن غلط اغلبه که در زمین خود حاصل میشود چنانچه جانوری چون از آب کشیده شود قوتی که او را در آب میباشد حاصل نشود و اگر شخصی غلبه غلطی باشد و آن شخص در زمین

که بنحاصیت خود ازیل آن خلط باشد بود چون آشخص خوردن و آشامیدن و حرکت و زور و خواب و هر کاری که لائق حال خود داند کند آنکس را خلط مذکور را
مشهود وی را البته ازان خلط ضرری برسد چنانچه اگر فروی غلبه کند ست و آن در زمین جنگل مسکن سازد این زمین بسبب گرمی و خشکی خود کف باشد
و سبز بحتی که مخالف خاصیت زمین و برکت که بیان آن در فصل تشریح اعضا خواهد آمد و سابقا که ذکر او گفته شد و فصل بود و مرض مذکور حدیث السعد بود و نیز
مرض مذکور بسبب غلبه یک خلط پیدا شده باشد و مرض مذکور تنها بود و بشرکت مرضی دیگر باوی نباشد و مرض یا از سنگی و قوت سست باشد و در مرض ثانی
سهل عمر یافته شود و مرض بسبب دواروی و تیمار دار چنانچه باید بود بند مرض بآسانی دفع شود و اگر بجمیع وجوه برعکس آن باشد لا دوا بود و اگر بعضی وجوه
برعکس آن باشد دواعلی وجوه موافق زحمت بدشواری زائل گردد و اگر طبیب مرض را یکتداوی کرد و نفع ندید دیگر تداوی باید کرد و چند تداوی یکبارگی
نکند و اگر بداند که زحمت مرض بزرگ ست و بدشواری خواهد رفت و میداند که فلان دارو در دفع مرض تاثیر کامل دارد باید که همان دارو بدهد و اگر ازان دارو
شتاب نفع نبیند باید که آن دارو ترک نکند بلکه بوجهی دیگر دارویی دیگر که مردگار او باشد بدهد و چند روز متواتر باید داد و طبیبی که این سیزده چیز مذکور نشناخته
دارو کند نکند موبت در کاری مرضی افتاده باشد به کار دعلاج بریدن تواند والله اعلم **فصل** بست و پنجم در علاماتیکه ازان معلوم توان کرد که
در کدام زمین کدام عنصر غالبست و بیان آنکه دارو برای علاج از کدام زمین باید گرفت این فصل را بهندی بهم پربهاکی نامند
بدانکه هر زمینی که در آن حفره و سفال شکست و فراز و نشیب و پستی و جای سوختن جهود و تعفن نباشد و ریگ نبود و زمینی که شور نبود گیاه آنچنان
زمین برای علاج بکار آید و هر زمینی که آب ازان نزدیک بیرون آید و چرب بود و روی گیاه او قوت نیک برآید و بلند شود و مقداری سیاه فام یا لعل فام
یا زرد فام باشد از اینچنین زمین گیاه و عقاقیر برای علاج نیز باید گرفت و لیکن گیاه کرم خورده و زهر آلوده و سوخته و بریده که دوم بار برآمده باشد خشک
و پایمال شده بکار نباید و آنکه بازین جمله بسلامت مانده باشد و نیکو برآمده باشد و تر بود و بخش محکم باشد و سبز بود از طرف شمال چنین گیاه را البته ازانکه
نو عیدا داده باشد بدست و بحسب برای علاج بستاند و احتیاط کند که بروی سایه در وقت گرفتن نیفتد و نیز احتیاط کند که گیاه مذکور را شکسته بزمین
نماند بلکه در دامن یا در جامه دیگر بستاند و نیز دارویی مذکور را در آخر پاس روز نشکند و این سه پاس باید گرفت انچه در اول پاس روز گیرند بهتر از دوم پاس
روز باشد و همچنین سوم باید و اما صفت هر زمینی که در آن سنگ خاره بود و گران و سخت سیاه باشد و اگر در ختان آن سرزمین پرورد دار باشد و درخت
آن زمین خیکو و فاکند و اینچنین زمین از جمله عناصر اربعه و خلاصه مخصوص عنصر خاک غالب باشد و هر زمینی که سرد و چرب بود آب در وی نیز بسیار آید و اکثر
گیاهها و غله آن حدود زمین چرب و نرم باشد و در ختان در آن زمین بسیار باشد و در ختانیکه در زمینهای دیگر سخت باشند چون در این زمین روند قدری
نرم باشد و رنگ آن زمین سفید بود در آن زمین غلبه عنصر آب بود و هر زمینی که در آن رنگها بسیار باشد و در وی سنگهای خورد بوند و در ختان
جا بجا باشند و رنگ برگ در ختان سرد و دام بود و گیاه و غله آن زمین نیز زرد رنگ نماید در آن زمین عنصر آتش زیادت باشد و هر زمینی که خشک بود
و رنگش همچو رنگ قوه های خاکستری نماید در ختان آن زمین خشک و بی طراوت نماید و در ختان باریک باشند و آن زمین عنصر هوا بسیار دارد
و دلیل کند که در آن زمین عنصر باد باشد و هر زمینی که نرم و هموار بود و جا بجا حفره باشند و زمینهای آب باران بود و در ختان آن زمین بزرگ و بلند
چرب شاخ تکرر باشد و گیاه بهای در آن زمین بلند باشند و رنگ آن زمین سیاه و دام بود و دلیل کند که در آن زمین غلبه عنصر خلا باشد و بعضی گفته اند که
بیخ و برگ و پوست و شیر و چوب مستحکم که در آن چوب یعنی در ختان باشد که از اسار گویند و بار هیزم چیز لذان دارد و در شیش فصل بر طریق بستان چنانکه
در فصل برادرت بیخ باید گرفت و در فصل بر گها برگ در خت و در فصل سر درت پوست و در هیونت شیر و در فصل لبنت سار و در کریم میوه و در سترت
میگوید که این قول معقول نیست زیرا که بعضی اشیا قمری اند و بعضی شمسی پس باید که اشیای قمری را در سر درت وقتی که ماهتاب قوی حال می باشد
باید گرفت و اشیای شمسی را در کریم که در آن وقت آفتاب قوی حال میباشد باید گرفت و اشیای قمری را چون در وقت قوی شدن ماهتاب از
زمینی که در وی عنصر آب غالب باشد بستانند اشیای مذکوره سمت چرب و سرد و شیرین باشند و اشیای شمسی را چون در زمان قوی شدن آفتاب

از زمینی که در وی عنصر آتش غالب باشد بستانند بعد از تربیش و خشک گرم بود باید دانست که دارو های اسهال را از زمینی که در وی غلبهٔ عنصر آب و یا خاک و یا در وی غلبهٔ این هر دو عنصر باشد بستانند فائده زیاده تر دهد و دارو ی قی را از زمینی که در وی غلبهٔ عنصر آتش و باد و یا یکی از این دو باشد بستانند نفع کمال حاصل شود و دارو ها ئیکه اسهال و قی هر دو آرند از زمینی که در وی غلبهٔ آتش و خاک و یا غلبهٔ باد و آب باشد اگر بگیرند نافع تر باشد و زمینی که در آن غلبهٔ خلا باشد دارو های سنسمن را اگر از آن گیرند مفید تر باشد دست خود ببرد از آن طبیب احتراز اولی تر ست طبیب باشاید که بر نطی و تکاری کند که پسندیده افتد و از گفتهٔ دشمن و برای تمنای چیزی و فی الجمله دارو ها ئیکه نو و با مزه باشند آنها را مفید تر شمارند مگر شهد و روغن بستور و قند و پلپل و دارو های رنگ که از جمله کمنه نافع تر اند و اگر دارو ی نو دست ندهد دارو ئی که بران یکسال نگذشته باشد بستانند و معرفت گیاهها از روی مانیکه در جنگل میباشند و قوت و غذای خود از بیخ گیاهها می سازند کوربانان و سیاحان و مانند اینها حاصل باید کرد و درختی که پوست و برگ و بیخ و بارش همه در کار می آید ستدن آنرا وقت معین نیست هر وقتیکه در کار باشد بستانند چنانکه درخت پلپه هر وقتی که خواهند برای شوره ساختن و غیره بریده بیارند و نیز بدانکه در زمین شیش مزه است و هر چه از زمین میروید نیز هر شش مزه در وی میباشد لیکن هر مزه که در هر چیزی غالب و ظاهر میباشد بدان مزه آن دارو ی را وصف میکنند و مزهٔ آب ظاهر نیست لیکن در هر زمینی که آب باشد مزهٔ آن زمین میگیرد و زمینی که در وی آثار عناصر اربعه و خلا برابر باشد آنرا ساده یا ران نامند یعنی معتدل و دارو های قی و اسهال و سنسمن که در آن زمین باشند هر یک تاثیر خود قوی بود و هر دارو ئیکه مزه و بوی و رنگ و خاصیتش برقرار باشد و کهنه نبود و یا نو هر چون که باشد بکار آید و اما گوشت و خون و شحم و ناخن و مانند آن از آن جانوران جوان که نیک بعلیت نبوند باید گرفت و برای دارو شیر و بول و فضلات جانوران وقتی بگیرند که علف را هضم کرده باشند و طبیب را باید که بحمیت نگاه داشتن دارو های در مقام نیک خانه خواب راست و در و دیوار های آن خانه میهنا بخلاند و دارو ها را در خریطه انداخته بران آویزد و چیز هائی که لائق آویختگی باشند در آویزند کور کرده بدارند و تا نیکه برای ستدن دارو ها گفته شده است در آن اوقات سنده نگاه دارد و الله اعلم و احکم بحقائق الاشیای

فصل بست و ششم در بیان انواع مزه و آثار آن و این فصل بهفت مسمی

به رسن بسیکه بکیانی ست بدانکه از جمله انواع اعراضی که به حواس ظاهری معلوم شوند در خلا یکیک نوع ست که بحاسهٔ سمع معلوم شود و آن صوت ست و این را سبد گویند و در باد دو نوع ست یک نوع سابق ردوم بحاسهٔ لمس معلوم شود و آن گرمی و سردی ست و این را اسپرش نامند و در آتش سه نوع ست دو همان سابق و سوم آنکه بحاسهٔ بصر معلوم شود و آن رنگ ست و این را روپ گویند و در آب چهار نوع ست سه همان سابق و چهارم آنکه بحاسهٔ ذوق معلوم شود و آن مزه است و این را رس گویند و در خاک پنج نوع ست چهار همان سابق و پنجم آنکه بحاسهٔ شم معلوم کنند و آن بوی ست و این را گنده گویند و این عناصر اربعه و خلا میان خود ها آمیزش دارند از آنکه نزد حکمای هند از عناصر اربعه و خلا صرف و خالص یافته نمی شود بلکه هر عضوی که هست در وی دیگر عناصر نیز مخلوط و مرکب اند هر که میان اینها غالب باشد آن مرکب را بدان خاکب نام می برند و مزهٔ اصلی آب شیرین ست و چون آب با عناصر دیگر مختلط میگردد مزهای مختلف بر هیئت تفاوت مقادیر عناصر حادث میشوند و فی الحقیقت مزه ها در عدد شش اند یکی شیرین و دوم ترش و سوم نمکی و چهارم تیز و پنجم تلخ و ششم زمخت پس هر چیزی که در وی آب و خاک زیادت پیدا شود مزهٔ آن شیرین بود و هر چیزی که در آن خاک و آتش زیاده بود در مزهٔ آن چیز ترش باشد و هر چیز یکه در آن آب و آتش زیادت باشد مزهٔ او نمکی بود و هر چیز یکه در آن باد و آتش زیاده باشد مزهٔ او تیز باشد و هر چیزی که در آن خلا و باد بسیار باشد مزهٔ او تلخ بود و هر چیز یکه در آن خاک و باد بیشتر ست مزهٔ او زمخت شاید

فائده مزهٔ شیرین و نمکی و ترش باد را دفع کند و مزهٔ شیرین و تلخ و زمخت دافع تلخه ست و مزهٔ تیز و تلخ و زمخت دافع بلغم باید دانست که باد میان اخلاط ثالثه اصلی بر اسه ست از عنصری دیگر حادث نشده است و تلخه آتشی ست که حدوثش از آتش ست و بلغم آبی ست که حدوثش از آب ست یعنی گویند هر چه در عالم ست قسمی ست یا قمری پس مزه نیز بر دو نوع باشد و مزهٔ شیرین و تیز و زمخت را قمری شمارند و تلخ و ترش و نمکی را شمسی گویند و مزهٔ شیرین و ترش و نمکی و چرب و تیز هضم ست و مزهٔ تیز و تلخ و زمخت و خشک زود هضم و مزه های قمری سرد اند و مزه های شمسی گرم و باد سرد و خشک و بلغم

وناچفسنده و شتبنی است و مزه او همچنین است بدین سبب بادها زیادت میکند مزه تلخ از مزه خود سردی باد و از خشکی خود خشکی باد و از سبکی خود سبکی باد و از ناچفسندگی خود ناچفسندگی باد و از شتبنی خود شتبنی باد را زیادت گرداند و تلخه گرم و تیز و خشک و سبک و ناچفسنده است و مزه تلخ نیز همین صفتها دارد بدین سبب تلخه را می افزاید از صفت گرمی خود گرمی تلخه و از صفت تیزی خود تیزی تلخه و از صفت خشکی خود خشکی تلخه و از صفت سبکی خود سبکی تلخه و از صفت ناچفسندگی خود ناچفسندگی تلخه را زیادت گرداند و بلغم شیرین و چرب و گران و سرد و چفسنده است و مانند صمغ بابل و مزه شیرین نیز همین صفت دارد و بلغم را افزاید از شیرینی خود شیرینی بلغم و از گرانی خود گرانی بلغم و از سردی خود سردی بلغم و از چفسندگی خود چفسندگی بلغم را زیادت گرداند و مزه تلخ بلغم را دافع است از انکه از تیزی خود شیرینی او را و از گرمی خود سردی او را و از خشکی خود چربی او را و از سبکی خود گرانی او را و از چفسندگی خود چفسندگی او را دفع گرداند و همچنین هر مزه که دافع خلطی باشد آن مزه در او صفات خود مخالف آن خلط بود اکنون نشانهای هر شش مزه گفته می آید بدانکه هر مزه که قرار و آرام و خوشی و بقوام حیات از وی بود و کفایت در بدن پیدا آرد و بلغم افزاید و آن مزه شیرین است و هر مزه که در دهان راکند گرداند و بسبب آن آب از دهن روان شود و آرزوی خوردنش در دل باشد آن مزه ترش است و هر مزه که بلغم از بدن بیرون آرد و آرزو بر خوردن پخته پیدا کند و چیزهای سخت را دو وجود لازم گرداند و آن مزه نمکی است و هر مزه که سر زبان را بگزد و بقرارسی پیدا کند و آب از بینی و از چشم روان سازد و گوش را گرم کند و دماغ را بگیرد آن مزه تیز است و هر مزه که حلقوم از وی چنان شود گویا که آهن میکشند و دهن را صاف گرداند و آرزو طعام آرد و موی اندام را ایستاده گرداند آن مزه تلخ باشد و هر مزه که دهن را خشک کند و گلو را بگیرد و زبان را بپزد و دل از وی چنان شود گویا که آهن میکشند و می پیچند آن مزه گرم باشد اکنون فایدهٔ مزه ها گفته می آید مزه شیرین خلاصهٔ طعام و خون و گوشت و چربی و استخوان و مغز استخوان و اوج و منی و شیر زن را افزون گرداند و چشم را فایده رساند و موی و رنگ را نیک کند و مدام افزاید و شکسته را پیوند داند و خون را صاف سازد و پیر را و خورد را و آنکس را که وی از جراحت یا از زخم لاغر شده باشد عیب آید و تشنگی و بیهوشی و تب پاک را دفع گرداند و حواس خمس ظاهر و حواس خمس باطن را حدوث قوی بخشد و لیکن کرم و کف آنگیزد و کسی را که با وجود چندین نفع همین را نهاد مدام زیادت بخورد او را علت غلبهٔ بلغم و دمه و سرفه و بدهضمی و آتشک و قی و بدفرگی دهن و تباهی آواز و کرم شکم و مرض کلکند و مرض ارمد و پیلپای و رنج مثانه و درد و کدورت خاطر حادث گردند و گس و مورچه این را سخت دوست میدارند مزه ترش طعام و خلط روده را هضم کند و باد را بجرای باد روان گرداند و سوزش دل شکم انگیزد و دور و نه از گرداند و اگر این را بسیار بخورد و زیادت دهد کار بر دندان و بندان سردی حاصل آرد علی الخصوص برای دل اکثر ترشیها موافق و ملایم اند و با وجود چندین نفع همین را اگر کسی مدام تنها بخورد و زیادت دهد کار بر دندان و بندان و سستگی چشم پیدا کند و بدان موی اندام ایستاده شوند و بلغم را آب ساخته سائل گرداند و وجود بندگاه را سست سازد و جراحت و ریش را دیر محلی را که بدندان گزیده باشند و عضوی شکسته را و مانندها را پخته گرداند زیرا که مزه ترش آشتی ست و هم ازین در گلو و سینه سوزش پیدا گردد مزه نمکی صاف کننده و فرش دهاضم ست و خلط روده را هضم کند و وجود را تر و سست گرداند و گرم ست و زود غلبه کند بر همه مزه ها ست و مناقذ در دنی را صاف کند و همه عضوها را نرم گرداند و اگر کسی تنها همین را مدام استعمال کند خارش اندام و آماسهای جا بجا مثل آماس ریش زنبور که آنرا کوتکه گویند و نقطهای ریز و آماس دیگر غیر جنس آماس مذکور و تباهی رنگ و نقصان منی و سوزش در حواس خمس و تنگی دهن و چشم و مرض رکبت در رکبتها و آروغ ترش و مانندها پیدا آرد مزه تیز آتش گرسنگی افزاید و خلط روده را هضم گرداند و آرزو بر طعام آرد و سستی در دهن است یعنی بقدر مدام همین را از خلط فاسد صاف گرداند و فربهی و کاهلی و بلغم و کرم و اثر زهر و سیبت و خارش را دفع کند و بندگاه را سست گرداند و شیر و منی و چربی را نقصان کند اگر مدام همین را تنها خورد و دوران سر و مستی حادث کند و آب دهن و کام را خشک سازد و تا پاک نیز انگیزد و در رانها تباه کند و در رانها لرزش و درد پیدا آرد و در پهلو و پشت و دست و پای درد بادی که آن را سئول نامند حادث گرداند مزه تلخ برندهٔ ریم و چربی و گوشت و بلغم است و مردم فربه را لاغر گرداند و آرزو بر طعام پیدا آرد و گرسنگی افزاید و سستی در دهن است و خارش و مرض کهنه و تشنگی و بیهوشی و تب را دفع گرداند و شیر را صاف کند و بول و خایط و چربی و ریم را خشک گرداند و اگر کسی مدام همین را بسیار استعمال کند

تن در گہای گردنش سخت گردند و اجہیک کہ نوعی از زخمہای بادیست رباد لقوہ و در سر و در تن و دوران سر کہ از وی حمایہ چیزہا در گردش بنظر در آیند حادث گردند و مزہ دہن نیز تباہ گردد **مزہ زرمخت** قابض مست و شکم را بسته گرداند و جود در آہنت سازد و از ریم جراحت و دنبل را صاف کرده بہ گرداند و لیکن بست و گوشت گنده و زیادت بر آرد و اشیای آبی را خشک سازد و اگر تنہا مدام ہمین را زیاده در عمل آرند در سینہ و دل سوزش و تشنگی و در شکم انتفاخ میدارد و آواز حلق را گیر در گہای گردن را سخت کند و در وجود جہندگی پیدا آرد و جلجلی را چنانکہ بنبت کردن سر شعث در اندام پیدا میشوند نیز پیدا آرد و در اندام شکنجہا پدید گرداند و اما اکنون مزہ ہای بعضی چیز بہ تفصیل گفتہ می آید بدانکہ کاکولیا دکن و شیر و روغن ستور و بسا و چربی و غلہ شالی و ریتسال و سبتی و جو و گندم و ماش و کنجد سیاہ و سنگہاڑہ و باقلا و نگ خورد و بزرگ و خیار و کدوی شیرین و ہندوانہ و خربوزہ و خیار و تخم نیلوفر شیشے و بار لکہار و گلچکان و انگور و انار و خرما و کہرفی و بار تار و جار و فی و بہارانبہ و جوز ہندی و جملہ اقسام نیشکر و ہر شیرینی کہ از جنس شکر سازند و بر بار او گلشکری و کنکنی و تخم کوہنجہ و بہار یکنند و گوکہرو و برنج نگرہ و بزر بہ و مانند اینہا دا کثیر بر اے اینہا مزہ شیرین دارند و انار دان و آملہ و ترنج و انبار او کبہنہ و کرونده و کنار خرد و بزرگ و ہر بہاڑ پوری و شترنگ و گوسام و کرکر و بار بست و بدبل و البست و لیمو و مویز و خرمای و جغرات و دوغ و شراب و کانجی و سرکہ و مانند اینہا و اکثر چیزہا دیگر مزہ ترش دارند نمک سنگ و نمک بریا و نمک سونچل و نمک پایچہ و نمک شیرین و نمک دریا و نمک بات یعنی نمک پخته و جوکہار و ساجی و دیگر شوره کہ از گل سازند و مانند اینہا مزہ نمکی دارند و دار و ہای پیلیا و کن و سرساو کن و ہرو و سجنہ و سیر و تیری و ترب و کافور و کوتمہ و دلیو دار و درخت و بار بایچی و چندان کہ نوعی از خوشبوی ست و گوگل و موتمہ و کرماری و سونا و پیلو و مانند آن و بعضی دارو ی سال سارا و کن جملہ مزہ تیز دارند و اکبیار و کرو و جاو کن و مندوک پرنی یعنی براہمی و شاخ نورسته ازان بست و زرد چوب و دار ہلد و اندرجو و برن و درختی کہ آنرا کٹائی گویند و جیتون و ہرد و کٹائی و سنکہنی کہ نوعی از جیتلی ست و در دنبی و نسوت و بندال کلکورہ و کریلا و بادنجان و کریل و کنیر و مالتی و جنجرہ و سنکنی و ترایمان و کنکی و ارنی و ملہل و کدہیر نہ زہد ہار و مال کنگنی و مانند اینہا قرہ تلخ دارند و نکر و ہا دکن و اتبشہا دکن و بر نکوا دکن و کودہرا دکن و ترہیلہ و شالی و جامن و درخت نغرک و بھولسری و بار تیند و دکتک یعنی چنگل و تخم ساکون و پاکھان بید و بار درختانی کہ گل ندارند چنانچہ بر و گلر و باکر و بعضی دارو ی سال سارا دکن و پیا بانسہ و کچنار و جیونتی و تبہوہ کشتی ریالک و شالی بساری و تنی و مانند اینہا کہ در آب نا کاشتہ می رویند و منگ و گل او و مانند اینہا مزہ زرمخت دارند باید دانست کہ اگر ازین شش مزہ دو کان دو کان را اعتبار کنند پانزده قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و شیرین و نمکی شیرین و تیز شیرین و تلخ شیرین و زرمخت باز ترش و نمکی ترش و تیز ترش و تلخ ترش و زرمخت باز نمکی و تیز نمکی و تلخ نمکی و زرمخت باز تیز و تلخ و زرمخت باز تلخ و زرمخت و اگر سکان سگان اعتبار کنند بست قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و نمکی و ترش و نمکی و تیز نمکی و تیز و تلخ و زرمخت شیرین و نمکی و تیز شیرین و تیز و تلخ شیرین و زرمخت و تلخ شیرین و زرمخت شیرین و ترش تلخ شیرین و تیز و زرمخت ترش و زرمخت و ترش تلخ و نمکی و ترش شیرین و تیز و زرمخت شیرین و نمکی و اگر چہارگان چہارگان اعتبار کنند پانزده قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و نمکی و تیز شیرین و نمکی و تیز و تلخ شیرین و تیز و تلخ و زرمخت شیرین و تلخ و زرمخت و نمکی شیرین و تیز و زرمخت شیرین و تیز و ترش و زرمخت شیرین و ترش و نمکی و زرمخت شیرین و تلخ و نمکی و ترش و شیرین و تلخ و تیز و ترش ترش و نمکی و تیز و تلخ ترش و نمکی و تیز و زرمخت تلخ و نمکی و تیز و زرمخت نمکی و ترش تلخ و زرمخت ترش و تیز و تلخ و زرمخت شیرین و ترش تلخ و زرمخت و اگر پنجگان پنجگان اعتبار کنند شش قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و نمکی و تیز و تلخ شیرین و نمکی و تیز و تلخ و زرمخت شیرین و ترش و نمکی و تیز و تلخ و زرمخت شیرین و ترش و نمکی و تیز و تلخ و زرمخت شیرین و ترش و نمکی و زرمخت و تیز و اگر شش مفردات را مرکبات شمارند جملہ شصت و سہ شوند و فائدہ شما را این ہمہ چیز گفتہ خواہد شد و کسیکہ آنرا گر سنگی زیادت بود و قوت بسیار باشد ازین چیزہا کہ بہ شش مزہ اند ہر چہ بخورد زیانش نکند و اللہ اعلم **فصل بست و ہفتم در بیان اشیائیکہ بجمیع وجوہ نافع اند یا مضر یا بوجہی نافع و بوجہی دیگر مضر** درین فصل راہنمودے بتمامے نامند بدانکہ بعضی حکمای ہند گفتہ اند کہ ہیچ چیزی نیست کہ بجمیع وجوہ نافع باشد و یا بجمیع وجوہ مضر بود بلکہ ہر چیزی کہ

هست وجهی نافع و وجهی دیگر مضرست اذانکه هرشیئی که باید او را دافع بود نخست باید بفزاید و هر چیزی که تخم را دافع بود بلیمو را بیفزاید همچنین دیگر چیزها را قیاس باید کرد و بسرست این قول را رد کرده است و میگوید که جمیع اشیا بر سه نوع ست یکی آنکه بجمیع وجوه نافع ست چنانکه آب و روغن بستور و شیر و برنج پخته و کندم و مانند آن دوم آنکه بجمیع وجوه مضرست چنانکه آتش و شوره و انواع زهر و مانند آن و سوم آنکه وجهی نافع ست و وجهی مضر و بیان این تقسیل پیشتر گفته خواهد شد باید دانست که قسم دوم را شیای مذکوره که گفته آمد بنسبت صحیح البدن ست اما مریض یا باعتبار عروض مرض او را باشد هرشیئی که بجمیع وجوه نافع ست ضرر رساند و آنکه بجمیع وجوه مضرست نافع نبود پس طبیب را باید که مرض شناخته در استعمال آن اقدام نماید اما اشیائیکه من جمیع الوجوه نافع اند اینها اند از علما شالی رستال و سنتی سپید و سیاه و پندوی و کلون کرت کاندو کیتکی و هوله و مانند آن و اقسام گندم تخصیص گندم زرد و سفید و سرخ و هر دو جنس جو و مانند آن و از قسم گوشتها گوشت آهوی سیاه و سپید و چنبل و پاژه و لوه و دراج و بچ و مانند آن و از قسم غله که دو دال دارد دال منگ کاشته از جنس سبز و زرد و نیلگون که بسبزی گراید و منگ دختی و موته و عدس و ارهری و نخود و شنگ و از قسم سبزیها هر دو تره خورد و بزرگ و سرمالی و جیونتی و چولائی و مانند این و از روغنها روغن مادهگاو و از نمکها نمک سنگ و از ترشیها ترشی انار دانه و آمله و انار فعال باتفاق باشد و اشتین خوردن و ماندن در مقامیکه هوا بخار باشد و نرسیدن آفتاب و گردن آب گرم و خواب کردن در شب و روز بطریقیکه بالا ذکر شده و اما اشیائی که من جمیع الوجوه مضر اند اینها اند چنانچه پزد بسه سمار و غ و آنرا چرهٔ مار گویند و شاخ نورسته از لان تی تیزه و انبار و نمک و کلتی و کنجاره و حبوبات و روغن کنجد و غله که از وی انگور برآمده باشد و سبزی خشک و گوشت بوزینه و گوشت گاومیش و شراب و سرکه که از عرق جاس و کرکه بهوری آنرا ارلی گویند و آن نوعی از جنس ماهی ست سوسمار اگر هر سه یکجا کرده شیر بسخورند یکی را از اینها باشیر بسخورند مضر محض باشد و غالبا نوکه انگور کرده باشند خوردنش با گوشت حیوانی که در آبادانی مانند چنانکه ماده گاو و گوسپند و مانند آن و یا با گوشت جانورانی که در کرانهٔ آب میباشند چنانکه گرگ و حاموش و مانند آن و یا با گوشت جانورانی که در آبها میباشند مانند چنانکه ماهی و باخه و مانند آن مضرست نشاید خورد و بسا و شهد و شیر و تند و ماش را با گوشتهای مذکوره آمیخته و یکجا کرده نشاید خورد و سبزی تیکر مول با شیر و شهد مضرست و سبزی کنتکی نیز با شیر و شهد نشاید خورد و گوشت ماهی خورکر آنرا انگله نامند و ماش جوشانیده شراب بخورند و ماسر که سندی انچیز نیز ممنوع ست سبزی کنور یا فلفلین نشاید خورد سبزی نالی با گوشت خرس و حبوبات یکجا کرده نخورند و شهد را با آب گرم آمیخته ننوشند و گوشت خام با نمکه نخورند و کچوری شیر و برنج را با شراب نخورند و سهالی کنجد را با سرکه که آنرا سوبرک نامند نخورند و دیگر سبزی کنوائی با قند نشاید خورد و هیچ جنس ماهی یا هیچ نوعی شیرینی که از شکر باشد نباید خورد و ترب را با شهد و شیر نخورند و بار و خت جاس و نعرک و گوشت خارپشت و گوشت حوک و سوسمار را که آن خورهٔ کاقران و مردم اهل فرنگست یکجا کرده آن کسان را نشاید خورد که مضرست هیچ ماسه را با شیر نخورند علی الخصوص ماهی چلیچ با شیر خوردن سخت مضرت رساند و کیلا و بازنار با شیر یا با جغرات یا با دوغ یکجا خوردن ممنوع ست و بازنبل با جغرات و شیر یا لغطه ماش و یا با شهد و یا روغن ستور آمیخته خوردن و در یک زمان ممنوع ست و پیش از خوردن شیر و بعد از خوردن شیر بنبل ممنوع ست و گوشت خاخته با روغن تلخ بریان کرده نشاید خورد و روغن ستور چون دو شب آنرا در آوندر دیگین داشته باشند نخورد و گوشت دراج سفید و سیاه و گوشت طاوس و لاوه و سوسمار که آنرا با روغن سپید انجیر یا با هینگ سپید انجیر پخته باشند نشاید خورد و شهد را با اشیای گرم و فصل تابستان نخورند و در کنار دریا که دلان ماهی پخته باشند یا ماهی یا درک را دران یکجا بریان کرده باشند در میان آن ظرف سبزی کونیا نباید پخت و نشاید خورد و در سبزی پوی کنجد پاس انداخته پزیده باشد نخورند و روغن کنجد نیز نخورند اکنون چند فائده از طب جرکه گفته می آید بدانکه گوشت هر نبل اگر با آب زرچوبه تر کرده باشند یا با تلش چوب بند زرچوبه پخته باشند نباید خورد که آن سم قاتلست و گوشتیکه آنرا در روغن سرشف بریان کرده باشند نباید خورد که آن نیز سم قاتلست خورنده را بمیراند یا خورنده را که بعلتی از علتهای خونی یا بعلت اجکمندی یا بادموی یا آبله دهنی مبتلا گرداند و ایضا سبزی پخته را با شهد و شیر و نبل پخته یکجا کرده و یا در یکنوبت نباید خورد و اگر کسی بخورد زور و قوت و منی او نقصان پذیرد و یا بمیراند و بدانکه شهد و آب متساوی خوردن مکروه ست و روغن کنجد نیز متساوی ننوشند و روغن ستور و شهد نیز متساوی نباید نوشید و دیگر آب را با روغن کنجد یا روغن ستور باشد متساوی نباید خورد و علی الخصوص اینها آب باران سخت مضر اند بدانکه مخالف یعنی مزه با لطیف

دیگر بانواع ست بعضی مزه با بعضی دیگر هم در حقیقت فقط مخالف میباشد چنانکه نمکی با ترش و بعضی با بعضی هم بحقیقت و هم بقوتی که آنرا برنج تا مند مخالف میباشند
و هم در مزه هفتم مخالف میباشند چنانکه شیرین با ترش و باز محنت و تیز با تلخ و بعضی با بعضی هم در حقیقت و قوت مذکور و هم در مزه مخالف میباشند چنانکه شیرین
با نمکی و با تیز و ترش با تلخ و ترش و با نمکی و با تلخ و نمکی با باز محنت و تیز با باز محنت و باز محنت با تلخ فائده اشیای سخت خشک و سخت چرب و سخت گرم و
سخت سرد خوردن ممنوع ست و اشیائیکه من جمیع الوجوه نافع اند یا ضار ذکر آنها رفت و اشیاء را که از آن اند بعضی وجوه مضر و بعضی وجوه نافع دانند و کسانی
که مالک نفسی خویش نه اند و از مشتهای حواس خمس باز ماندن نمی توانند البته اشیای مضر را بخورند پس حواس ایشان ضعیف گردند و ناگهان بسبب مرضی
هلاک گردند و باید دانست هر شی که غلظ را مستقل سازد و بیرون نه نیداز د آن چیز مضر بود و اگر از خوردن چیزی مضر مرضی حادث شود باید که آنرا تقی یا ما سهال
یا بعلاجی که اخلاط فاسد را باعتدال آرد آنرا دفع گردانند فائده هر کراشی مضر ساتم و مالوف شده باشد او را ازان ضرر نرسد و نیز شخصی که چون مبارز سنگی
و با قوت بسیار باشد و در و نه اش تر و چرب بود و آن ورزور کردن کثرت نماید اگر آنگس اشیای مضر اندکی بخورد چندانی ضرر بش نرسد خاصیت بادشر
مزه شیرین و نمکی دارد و چرب و گران ست و تا پاک انگیز د و رکیتست افزاید و مجرد ح و آبله دار و زهر خورده را و صاحب بلغم را مضرست و برای کسیکه سرشت بادی
دارد و برای آنکه او را زحمت کهیر دک یا غلبه بلغم بود با و مذکور نافع ست و زور افزاید و وجود را تر گرداند و خاصیت بادجنوبی مزه شیرین و آخر مقدار
زحمت دارد و تا پاک نگیز د و سبکست و وجود را لنفع رساند و زور افزاید چشم را نافع بود و رکیتست را دفع کند و باد را بفزاید و از جمله بادها نیک ست خاصیت
باد غربی تا خشنده و خشک سخت و تیز ست و زور و چربش و تری را ببرد و بهمه بلغم را خشک کند و وجود را تیز خشک گرداند خاصیت باد
شمالی چرب و سرد و نرم ست مزه شیرین و زحمت دارد و هر سه خلط بدن را افزاید و صحیح البدن را زور و تری را زیادت گرداند برای کسیکه زحمت
کهیر دک دارد و برای آنکه لاغر باشد و برای آنکه زهر خورده بود نافع ست والله اعلم واحکم فصل بست و ششم در بیان بعضی داروهای آماس و
آبله و دامیل و مانند آن و این فصل را بهندی مشترک نامند داروی آماس و آبله بیخ ترنج و بیخ ارنی و دلو دارو سندهی و بیخ هینس و بیخ اسن
هر همه متساوی سنده آس کنند و گرم کرده بر آماس طلا کنند ازین آماس بادی دفع گردد نوع دیگر دوب و بیخ نل و ملهٹی و صندل و داروهای سرد هر همه
متساوی گرفته و آس کرده بر آماس طلا کنند ازین آماسیکه از غلبه تر بلغم باشد یا از رسیدن زخم یا از غلبه خون باشد دفع شود و اگر آماس بسبب
زهر بود همین علاج را یا علاجی که برای دفع زهر گفته اند بکار برند فائده تمام رساند نوع دیگر سبزی اسگنده و بیخ هینس و بیخ نسوت بعل و سپید و
کاکراسینگی هر همه را متساوی سنده و آس کرده بر آماس طلا کنند ازین آماس بلغمی دفع شود نوع دیگر علاجهائی که برای دفع آماس بادی و بلغمی و تلخه
گفته شده است دلوده و ملهایه و منهیل و جوالنسه این جمله را باریک آس کرده بر آماس طلا کنند ازین آماسیکه از غلبه هر سه خلط شده باشد دفع گردد
برای دفع آماسیکه از باد بود بجهت دفع آن داروهای آماس بادی را ببروغن و نمک آمیخته و باترشی آس کرده و مقداری گرم ساخته بر محل مذکور طلا کنند
مفید آید و بجهت دفع آماس تلخه داروئی که آنرا با شیر آس کرده و آمیخته و سرد ساخته باشند طلا کنند نفع دهد برای دفع آماس بلغمی داروی که آنرا با بول
ماده گاو و آب شوره آس کرده با شند گرم ساخته بر محل مذکور طلا کنند نافع بود برای سختین و ملها تخم شنی و تخم ترب و تخم سعنه و کنجد و سرشف بهمیت خم
و گندم و کتان هر همه یا هر چه از بنها دست دهد بگیرند و آس کرده بروغل طلا کنند فی الحال سخته گرداند بدانکه هر یکی از کرنج و ملها و دانتن و جنبره و کنیر و پچال
قاخته و نبهه و کرکس فسکننده غل اند و اشیای شوره نیز شکننده غل اند و تنها شوره نیز شکننده غل ست و لوبست بیخ و خانیکه چنبشنده و نرم اند چنانکه
درخت سینبل و کمهار برای شیلیده کشیدن ریم از بنبل و جراحت مفید اند و آرد گندم و بخور و ماش نیز همین نفع دهد و سنکهنی که نوعی از جوتلی ست و
آملبوبه و مجای و کنیر و ملهل صاف کننده جراحت اند و داروهای زخم و گیاههای ارکبد ها و کن نیز همین فائده رساند و بیری و کاکراسینگی و ظل و کرهاری
و کرنج و جنبره و باهی و برنگ و الایچی و دریکا و سندهی و فلفلین و جمکهار و هر پنج نمک و نیل و کرسن و نسوت و دانتن و پچ و پهنکری منجمله این داروها هر چه
دست دهد بگیرند و بر قبیله سخت کرده بجهت صاف کردن جراحتها استعمال کنند و اگر جائی قبیله نباشد آس کرده بر جراحت سخت کنند همین فائده دهد

خاکستر سپیدار و شیر زرقوم و مغستان شوره سنج بای هندی چوب دارچینی کهنه هر یکی جزوی یکی صاف ساختن جراحت در صدر آمده بگیرند بدان روغن مازو گاو دیار روغن کنجد بزیده طلا کنند همین فائده دهد نوع دیگر گوگرد و کرایه و خارباز گونه یعنی اذخر نعم زفاقله کنجد هر یکی ای هر یکی جزوی نیم جزو مسل مازو دیهیا یکی بهت صاف کردن جراحت مذکور شد جمله آنها یا هر چیزی از آنها دست دهد بگیرند و بدان روغن کنجد بپزند طلا کنند همین فائده رساند نوع دیگر هر دو کسیس و نمک سنگ کم سنگ مازو دارو دارو هائیکه صاف کننده جراحت اند برابر بگیرند جمله را یا هر چه بهم رسد آس کرده بسحق خشک ساخته بر بختگی بپراکنند همین نفع دهد نوع دیگر از مغز چوب سپال یعنی سار سال و دارو های سال سار ماوکن و بلوط تر بهله هر هم ساخته بر جراحت طلا کنند صاف گردد نوع دیگر سلارس و قیر و چوب ناز و دیوداروغز چوب دخان چنانکه شیسف و کهیر و مانند آن بگیرند و دو و این جمله چیزها بر جراحت رضا نه بشود نوع دیگر پوست درختان زخت که گرم نباشند برابر بگیرند و بجوشانند و بجوش مذکور جراحت را بشویند صاف کرده به گرد اند نوع دیگر براهی و گلوی واسگنده و معجون کاکولیا دکن و سنج درختان شیردار چنانکه برو گلر و خرآن برابر بگیرند و جمله را آس کرده بر قیله سخت کنند و درون جراحت دراندازند این محل جراحت گوشت بیالاید و بشود نوع دیگر بیلو و براهی و چوب ناز و کاهیل و چندان معجون کاکولیا دکن برابر بگیرند و جمله را آس کرده بر جراحت طلا کنند فی الحال بشود نوع دیگر شبون و کونچه و زرد و چوب دارهلد و دوب سفید و کاکولیا دکن برابر بگیرند و کلک ساخته روغن مازو گاو بدان بپزند و بر جراحت طلا کنند بهگرداند نوع دیگر نگرو عود و زرچوبه و دارهلد و دیوداروکتکی سفید و نیل و سیاه و لود و کسیس و مُنڈی و دهموداجکرن که نوعی از مسال بست هر همه را برابر گرفته و خشک آس کرده بر جراحت بپراکنند بشود نوع دیگر برنیک و قیر و بهت کسیس و پوست دهموهر همه را برابر گرفته و خشک آس کرده بر جراحت بپراکنند نیکو شود نوع دیگر از پوست دارو های نکرو دهاکن و تربهله مرهم کرده بر بختگی طلا کنند بشود و ترکیب ساختن مرهم آنست که اگر دارو های سخت باشند در شانزده کتوره آب انداخته بجوشانند و اگر دارو های مذکور نرم باشند در شصت کتوره آب انداخته بجوشانند چون یکی بماند جامه تر کرده بستانند و باز بجوشانند که پاره غلیظ شود آنگاه موم اندازند مرهم شود این بر بختگی مذکور طلا کنند بشود نوع دیگر خارباز گونه واسگنده و موصلی و براهی و بعضی بجای براهی بیخ نهل گفته اند و کاکولیا دکن را آس کرده بر جراحت طلا کنند ازین گوشت بیالاید و برابر گردد نوع دیگر کسیس و نمک سنگ و کم و جوهری که آنرا بدم خاک گویند مسل و پوست بیضه ماکیان و غنچه مالتی و بارسرس و کنج و سونش زرد سونش نقره و مس و دیگر دهانها را برابر گرفته آس کنند و بدارند بر جراحتی که گوشت زیادتی کرده باشد بپراکنند زیادتی گوشت مذکور را دفع گرداند و بدانکه این جمله علاجهائیکه گفته شده است اگر بهگی دارو های آن دست دهد همه را استعمال باید کرد والا آنچه دست آید بکار بندند فائده دهد والله علم و احکم **فصل بست و نهم در بیان آنکه میان جوهر دارو ئیکه آنرا درب و مزه اش که آنرا رس و قوتش که آنرا برج و مزه بیزبش که آنرا بپاک و قوتش که آنرا پرپها و گویند کدام در علاج تاثیر تمام دارد و این فصل را بهندی درب رس و برج و بپاک نامند و بدانکه میان حکمای هند اختلاف بست بعضی میگویند که میان اشیای مذکوره تاثیر تمام و قوی مر جوهر راست از انکه جوهر با وجود دیگر اشیای مذکور ثابت می ماند و هر یکی از اشیای مذکوره با وجود جوهر زائل میگردد چنانکه نعنع خام مزه ترش و رنگ سبز و برج گرم دارد و انبه پخته مزه شیرین و اندکی ترمخت و رنگ زرد و برج اندکی سرد و دارد پس هر یکی از مزه رنگ و برج که در وقت خامی بود در وقت پختگی زائل گشت و مزه و رنگ و برج دیگر حادث گشتند و جوهر نعنع در هر دو وقت یکی ست و از انکه هر نوعی از عناصر که بود آن جوهر ست نزد یک حکمای هند استحالت پذیرفته نوع دیگر نمیگردند و هر یکی از مزه و مزه بهضم و برج و پرپها و باستحالت نوع دیگر میگردند چنانکه آب مزه شیرین دارد اگر دردی ترشی انداز ند مزه اش ترش گردد اما جوهر آب در هر دو حالت یکی ست و از انکه جوهر بجمیع حواس خمس مدرک میگردد و اما دیگر اشیای مذکوره بجمیع وجوه اش مدرک نمیگردند چنانکه مزه بحاسه ذوق معلوم شود و برج بحاسه مس و بپاک و پرپها و بعلامات معلوم میگردند و از انکه یکی از نهها صفت جوهر ست و جوهر موصوف متنوع ست و از انکه انچه عمل بجهت علاج کرده میشود در جواهر داروی کرده میشود چنانکه گویند دارو های بدارا کنند بدارا کنند ها دکن را مثل آوزرده و کوفته معجون ساخته بدهند پس آوردن گفتن و معجون داون و خورانیدن بجواهر دارو های تعلق میکنند بغیر جواهر دارو ها عملهای مذکور ممکن نشوند و از انکه در طبها بجهت علاج همین نامهای جواهر میگیرند چنانکه گویند از بجهت فلان مرض فلان دارو بدهند و از انکه

در یک جوهر دارو چند اجزای میباشند که هر جزوی دافع ضدیست چنانکه از یک درخت تخم برگ و بیخ و پوست وغیره بجهت علاج بکار آیند و سرکه جزو داروی چنانچه زقوم بجهت دفع بلغم کافی میباشد و بعضی میگویند که میان جمله اشیای مذکوره مزه تاثیر قوی دارد از انکه در طبها چنین آمده است که مزه شیرین و ترش و نمکی طابع باد است پس بسبب دفع بسوی مزه گردند ازین معلوم شد که تاثیر قوی برای مزه است و بعضی میگویند که میان جمله اشیای مذکوره تاثیر تمام و قوی مربرج راست ازانکه هر دارویی که هست بسبب برج عمل خود چنانکه اسهال آوردن قی آوردن یا هر دو یا اخلاط را باعتدال آوردن یا قبض شکم یا هضم طعام یا منی زیاد ست کردن و یا گرسنگی و یا فربهی و یا لاغری پیدا آوردن یا ضعف پیری دفع کردن یا قوت جوانی برقرار داشتن یا دفع کردن آماس یا سائل گردانیدن کف و مانند آن و سوختن و شکافتن و نیست گردانیدن و میرا نیدن و زهر را زائل گردانیدن میکند و برج بر دو نوع ست سرد و گرم زیرا که هر شی که هست یا قمری ست یا شمسی و اما قمری خاصیت سرد دارد و شمسی خواص گرم و بعضی میگویند که برج بر هشت نوع ست گرم و سرد و چرب و خشک و چشنده و ناچشنده و تیز که آنرا اهمن گویند و عکس تهمن که آنرا بهشک مردگویند و برج بر مزه داروی غالب آمده تاثیر خود پیدا می آرد چنانچه نخجیل بزرگ اگرچه اولاً مزه زمخت و آخر مزه تلخ دارد و این هر دو مزه مهد باد اند ولیکن بسبب گرمی برج باد را دفع میکند و کلتهی نیز اگرچه مزه زمخت باد انگیز دارد ولیکن بسبب گرمی خود دافع باد ست و پیاز اگرچه مزه تیز باد انگیز دارد لیکن از جربی دافع باد ست رشیر و نیشکر اگرچه شیرین ست و شیرینی مزیل باد ست لیکن از سردی برج خود باد را زیادت کند و پیل و راز اگرچه مزه تیز تلخه انگیز دارد لیکن از گرمی و سردی برج خود دافع تلخه ست و آملا اگرچه ترش ست اما تلخه را می رباید و نمک سنگ اگرچه شور ست از خاصیت سردی خود تلخه را دفع میکند و بسبب برجی کنونه اگرچه مزه تلخ دارد لیکن بسبب گرمی خود تلخه را می افزاید و ماهی اگرچه مزه شیرین دارد اما از گرمی برج خود تلخه را زیادت گرداند و دگر ترب اگرچه مزه تیز دارد اما از سردی برج خود کف را افزون کند و کتهه اگرچه ترش ست اما از سبب خشکی خود دافع بلغم ست و شهد اگرچه شیرین ست اما سبب خشکی خود بلغم را دفع کند و غلبه برج دیگر داروی بر مزه ترش نیز همچنین بدانند و بالجمله هر دارویی که مزه اش دافع باد بود چون آن دارویی خشک و سرد و سبک بود باد را دفع کردن نتواند بلکه بسبب خشکی و سردی خود باد را افزاید و هر دارویی که مزه اش دافع تلخه بود چون تیز و گرم و سبک باشد تلخه را دفع کردن نتواند بلکه بسبب تیزی و گرمی و سبکی خود تلخه را افزاید و هر دارو یکه مزه اش دافع بلغم بود چون آن دارو چرب و گران و سرد و باشد بلغم را دور کردن نتواند بلکه بسبب چربی و سردی خود بلغم را افزاید پس محقق گشت که برج تاثیر تام و قوی دارد و بعضی گویند که میان اشیای مذکوره تاثیر تام و قوی هر مزه هضم راست که آنرا بپاک نامند ازانکه چیزیکه خورده میشود چون خوب تر هضم شود و مزه هضم نیک بود نافع باشد و اگر خوب طریق هضم نشود و مزه هضم نیک بود ضرر رساند و باید دانست که مزه هضم هر چیزی موافق مزه آن علی ست پس چنانچه مزه باشش اندر مزه های هضم پذیرش اندر بجهت گفته که مزه هضم بر سه نوع بود یکی شیرین و دوم تیز و سوم ترش و بسرت میگوید ترش مزه هضم نیست و مزه هضم بر دو نوع ست یکی شیرین و دوم تیز سوال چون ترش نزدیک بسرت مزه هضم نباشد پس بعضی کسان را که بعد خوردن غذا آروغ ترش می آید از کجا آید جواب بسبب نقصان گرسنگی تلخه هضم نشود و نیم پخته میماند و ترش میباشد از پذیرش آروغ ترش می آید و ترشی آروغ بر ترشی مزه هضم نیست و گرنه لازم می آید مزه هضم نمکی نیز باشد زیرا که گاه ست که آروغ نمکی هم می آید و مخالف نیز درین متفق ست که مزه هضم نمکی نمیباشد بلکه مزه هضم نمکی از انست که چون بلغم نیم پخته میباشد مزه اش نمکی ست ازان سبب آروغ نمکی می آید و در کتب پیشینیان نیز همین دو نوع مزه هضم گفته اند و نیز باید دانست که مزه هضم شیرین و گران ست و مزه تیز سبک ازانکه هر شی که هست مرکبست از آب و خاک و باد و آتش و فلا خاک و باد گران اند باقی هر سه سبک و هر شی که در وی غلبه آب یا خاک بود مزه هضم او گران شریرین باشد و هر شی که در وی غلبه یکی از هر سه عناصر سبک اند بود مزه هضم آن چیز تیز و سبک باشد پس بدین دلیل نیز ثابت شد که مزه هضم منحصر در نوع مذکورین ست و بسرت میگوید که هر یکی از روب و برج و رس و پیاک در محل مناسب خود مدار علاج ست ازانکه داروی بجوهر خود موثر بود و گاهی باعتبار مزه خود و گاهی باعتبار برج و گاهی باعتبار پیاک لیکن چون اسمان نظر کرده دیده شود مرجع و مدار هر همه جوهر ست ازانکه پیاک بی برج نیست و برج بی مزه نیست و مزه بی جوهر نباشد و حکمای حاذق خواص اشیای را بتجربه و آثار امتحان کرده گفته اند می باید که ایشان انچه در کتب معتبر گفته اند بران عمل نمایند و در چون و چرا نیفتند و از توهم خود تغیر و تبدیل و زیاده و نقصان در غلط نیفتند چنانکه ایشان معجون افشاد کن را قابض گفته اند

اگر نزاع کنند از این استعمال نیاید والله اعلم باحکم فصل سی ام در بیان آنکه از جمله انواع عمل آلات آهنی برای مرضیکه در ان بکی از هشت نوع مذکوره احتیاج باشد کدام نوع باید کرد و این فصل بهندی سمی باشت بدره بستر کرم ست بدانکه طبی که آنرا بهکنند گویند و گر بهاکه در اندام غلبه کند بقدر آنرا که تبه اسلیکهم گویند و خال و گوشت گنده که بالای جراحت باشد و علتیکه آنرا ارید گویند و بواسیر و علتی که گرانه دبر آید و آنرا چرم کیل نامند و همین که بر اندام می افتد و گوشت که بجراحت و خراش برآمده نماید و زمتیکه آنرا کلسند کا گویند و گوشت ولی روک بلند شده نماید و نوعی از نسبت گرآنرا پلیپنک نامند و نوعی از بهکنده که آنرا اسپتونک نامند و علتیکه آنرا آدّ هرب گویند و نوعی از علت نیمور که آنرا بدلش گویند بسبب بریدن شاید و علت گرنته و سیرب که از غلبه هر سه غلط حادث شود و علت پدرده که آن نیز از غلبه هر سه غلط باشد و مالش بد و دیدار کا که نوعی از علتهای خوردست و آبلهائیکه از پر میو شود و علتهای پستان و او متنهک که نوعی از علتهای نرمه گوش ست و کنبهکا که نوعی از آلمه ست و نا سور و ایکب برند و بر بند هر دو از علتهای گلو اند و بطر کا که نوعی از علتهای نیمور ست و انجی و دنت پت که یکی از علتهای پنج دندان ست و تالپت که نوعی از علت کام ست و تندگیری و کلاد که این هر دو از علتهای سنگ مثانه اند و علتهای پسر این را شگاف باید کرد و هر چهار نوع روهنی و برص و ایجبکا و آد نجبیکا که هر دو از علت زبان اند و دنت بید ریه که نوعی از علت دندان ست و گرنته و پرتم که هر دو نوعی از علتهای پلک اند و بواسیر و مندل و مالش گندی یعنی انگورهای خورد که در گوش افتند و دیگر برآمدگی گوشت این جمله علتها را می باید خراشید و علت رگها دپری خصیه که از کرت بول شود و آنرا موتر پرده گویند و علو در این جملها رخنه باید کرد و انچه در رگ و جراحت خلیده مانده باشد و جراحتی که در غیر محل روی کرده باشد و از ان ریم بیرون آید این جمله را تفحص کردن شاید و هر کرا سمری یعنی ریزه های خورد و از ان سنگ مثانه ریم دندان و ریم گوش و سنگ مثانه بزرگ و تیر و خراش آن که در اندام خلیده مانده باشد و بچه که در دن شکم کج شده باشد و یا بچه مرده مانده باشد و غلیظ که خشک شده در شکم احتباس پذیرفته باشد و درد برمانده بود این جمله را باید کشید و ریم بدرده که بسبب غلبه هر سه غلط نباشد و بست دهانیکه در پیدا آرد و آماس که در بعضی اعضا باشد و پختگیهای بن گوش و پیلپای و پختگی پستان و خونی که بسبب غلبه زهر بد شده باشد و از بدو بسبب و اپدنش که نوعی از علتهای نیمور ست و دیدار کا و سوکر که نوعی از علتهای دندان ست و گنتهه سالوک که نوعی از علتهای گلو ست و کرم دندان و دنت پشت و اپکس و سنبادکه این چهار از علتهای دندان اند و علتیکه از تلخه و خون و بلغم و رلب پیشود و اکثر علتهای خورد که بیان آن در فصل آن خواهد آمد این جمله را پلیده انچه از ریم و خون و مده و آب و خراینها در وی بود بیرون آرند باید کشید و پختگی که از زشتی چربی حادث شود و شکسته گردد و جراحتهائیکه در غیر بند گاه متحرک بوند دوختن باید محل مناسب هر نوعی از هشت نوع کار آلات آهنی گفته آمد شرح این در باب علاج گفته خواهد شد و باید دانست که چهار خرد عمل آلات آهنی زشت و انخدی یکی آنکه از حد شگاف نقصان کند دوم آنکه زیادت کند و سوم آنکه در محلیکه شگاف راست باید کرد کج کند و چهارم آنکه طبیب وقت شگاف عضوی از اعضای خود ببرد و اگر طبیب از عدم مهارت یا از طمع یا از گفته دشمن مریض یا از ترس یا از اندک هوشیاری یا از شغولی خاطر شگاف بچیزی را از قدر مناسب نقصان کند از عملش زحمت مذکور بزرده بلکه علتهای دیگر حادث گردند و اگر طبیب مذکور باز علاج بشگاف یا بشوره یا با تش یا غیر ذلک کردن خواهد اگر مریض را حیات خود مطلوب باشد از ان طبیب احتراز کند و او را مهلک بچوز هر و آتش بپندارد و اگر طبیب شگاف از حد زیاده کند جای خطرناک یا بند گاه یا رگ پایی و یا استخوان بریده شود مریض هلاک گردد و چون جای خطرناک بریده شود و بیهوشی روی نماید و تب حادث گردد و یاده گوئی و دردهای بادی و آرزوی بسیار پیدا شود و تن سست گردد و برنگ آب گوشت خام از جراحت روان شود و حواس خمس تباه گردند و اگر رگ بریده با شگاف شود خون بعل برنگ معصفر بسیار رود و باد غلبه نماید و از غلبه او علتهای بادی حادث گردند و اگر پی بریده شود لنگی پدید گردد و جای بریدگی کج شود و مریض مذکور هیچ کار کردن نتواند و درد سخت پیدا آید و جراحت بعد بسیار روز ها بهم نگردد و اگر بند گاه بریده شود و خواه جای جنبیدن باشد خواه جای غیر جنبیدن آماس بسیار شود و درد بسیار پیدا کند و در کم شود و مریض مذکور عضو را متحرک نتواند کرد و اگر استخوان بریده شود و در ان از درد قرار نباشد و گشنگی بسیار روی نماید و اندامها بدرد باشند و بجای بریدگی آماس قوی نیز باشد و باید دانست که محل خطرناک پنج اند یکی آنکه صد گوشت ست و دوم در رگ و سوم در پی و چهارم در

در بند گاه مدخیم دستخوان اگر محل خطرناک در گوشت ست نشانیهای بریدگی گوشت ظاهر گردد و آنکه مدرگ ست اگر بریده شود علامت بریدگی رگ که مطابق مرقوم گردید معلوم شود و آنکه در پی ست اگر بریده شود نشانیهای بریدن پی یا نشانی بریدگی محل خطرناک حادث گردد و اگر آنکه در بند گاه است بریده شود در نشانیهای بریدگی بند گاه با نشانیهای بریدگی محل خطرناک حادث شود و آنکه مدستخوان ست بریده گردد نشانیهای بریدگی استخوان محل خطرناک ظاهر گردد آنکه مدگوشت ست بریده شود نشانیهای بریدگی محل خطرناک ظاهر گردد و ازان محل حس و حس نیز باطل شود و اگر طبیب شگاف راست جایگاه که مدکار باشد باید که کج نکند زیرا که مبادا مضرتهائیکه بالا گفته شد حادث گردند و طبیبی که وقت شگاف دست خود را بر و لذان طبیب نیز اختیار اولی تر ست طبیب را شاید که بر و نطی و شکاری کند که پسندیده افتد و اگر گفته دشمن و برای تمنای چیزی و مانند اینها بقصد بدی جان مریض نه ایستند زیرا که مریض زیاده از مادیه و اقربا را اعتماد و طبیب دارد و بعد کرم الله تعالی پناه ازوی میجوید پس طبیب را شاید که مبادل و جان در تدبیر بهتر شدن جان مریض سعی نماید و بعضی علت از ادویه نباتی نیکو میشود و بعضی از نباتی و شگاف و بعضی از نباتی و شگاف و شوره و بعضی از نباتی و شگاف و شوره و داغ نیکو شوند پس طبیب را باید که هر نوعی را از ادویه مذکور مناسب محل رسیده استعمال کند و طبیب اگر بذل و جان در طلب صحت مریض جهد نماید درین جهان مال بسیار یابد و در ان جهان ثواب لانهایت و پیش بزرگان عزیز و مکرم و با عزت باشد و الله علم و احکم

فصل سی و یکم در بیان طریق نگاهداشت مجروح و صاحب سختگی و این فصل

بهندی مسمی به پرنتو باسنی ست بدانکه مریض و مجروح را خانه باید که بر قواعد علم نجوم موافق او باشد از انکه در موم مجروح در ایمنین خانه باید که بماند و خانه مذکور هموار و پاک باید در ان مدخل بنیاب و باد باید که اصلا نباشد تا او را مزاحمت مریض بدنی غیر طبیعی و قلبی و خارجی که بیان آن بتفصیل در مقدمه گذشته هست نرسد و نیز جهار پای مریض در ست و نیکو دور از و بهنا باید و چنان فراز کند که سرش جانب شرق باشد و جائه خواب هم نرم و نیکو موافق فصل باید ساخت و قریب سر مجروح نوعی از اسلحه چنانچه شمشیر و غیره و نیز مصحف مجید و ادعیه بدارند و نزد و پیش آدمیان محافظ که نیکخواه و محب او و عاقل باشند تمام بمانند تا مریض را استظهار بدهند و بحکایات شیرین و افسانهای نیکو و خوان مشغول دارند تا دل مریض قرار ماند و از شغل افسانه و خوان چندان اثر در دماغ مجروح نسازد و مریض را شاید که در روز خواب نکند و اگر در روز خواب کند در جراحت خارش حرقت پیدا گردد و اندام گران نماید و در محل جراحت آماس و درد و علی پیدا آید و ریم و خون از جراحت بسیار روان شود و مریض را شاید که دشستن و خاستن و غلطیدن و پهلو بپهلو شدن و سستی کردن و سخن با واز بلند گفتن و مانند آن هوشیار مانند و اگر مریض بیخبر و ضعیف باشد همدمان او را باید که درین باب احتیاط نمایند و صاحب جراحت اگر با قوت باشد باز از سواری و زور کردن و هر دو پای شستن و بسیار بلند آواز کردن و از بسیار خواب کردن خود را نگاه دارد و اگر ازین چیزها که گفته شده است باز نماند باد و اندام او زور آورده درد پیدا کند و نیز باید که مجروح از دیدن زنان و سماع کردن و سخن گفتن با اینها که صاحب جمال و جوان باشند احتراز نماید زیرا که ازین اعمال گاه باشد که انزال شود و دنیا نیکه مجامعت ست اغلب همین جدا شدن منی ست ازین مردم و نیز باید که مجروح و خدا و ندش از غله نو هر چه باشد و از غله ماش و کلاو سیتب و کنجد و کلتی و سعینه و سبزی تلسی و لونی و جوک و از تسمه اجناس ترشی و نمک و از اشیای تیز تند و هر طعامیکه از غله آس کرده ساخته باشند چنانچه بره و اندر سه و مانند اینها و از گوشت خشک و از سبزی خشک و از گوشت گوسپند و میش و از جانور آبی و آنها که در کرانه آب باشند و از جربی و پسائی ایشان و از آب سرد و از کهیری و از شیر و برنج و جغرات و دوغ و مانند آن محترز باشند زیرا که این همه چیزها خلط فاسد و ریم را افزون گرداند و اگر مجروح شراب خوار بود باید که از همه شراب اجتناب نماید که شراب در خواص خود گرم و تیز ست و خشک و سریع السرایت ست بدین سبب همه اسباب جراحات را تباه گرداند و نیز مجروح از گرمی تاب و درد و باد و برف و زهر و از خوردن طعام بسیار و از دیدن و شنیدن اشیای بد و چیزهای کریه المنظر و از غصه و اندوه و خوف و از نظر بکجا و اشتن و در شب بیداری کردن و از نشستن بر دو پای و از سردی و از غذای مخالف و از زیادتی غذا نیکه بدهضمی آرد احتراز لازم داند و دانند که مسان و مانند آن که دل مجروح را مکدر دارند نگاهبانی کنند زیرا که گوشت و خون مجروح و صاحب سختگی از نیچیز ها نقصان می پذیرد و قوت و گرسنگی نیز قدری باطل میشود پس بدین عزامت انچه خورده میشود و از بدهضمی مذکور زحمت باد و کلف و تلخه پیدا آید و از ان آماس و درد و سوزش و سختگی صدوث یابد و ریم بسیار

و دران گرد و نیز مرهم را شاید که ناخن در موی لب کرده و جاهای سفید بپوشد خود پاک و لطیف دارد و صدقه دهد و از خدای تعالی شفا جوید زیرا که بعضی ازین امور که بسبب ایشان خون بسته صاحب جراحت بسهولت ضرر رسانیدن می آیند و چون مجروح بدینگونه که مذکور شد بماند و خود را نگاه دارد از شر دیوان محفوظ ماند و می باید که در خانه که مقام مجروح باشد تمام شب چراغ بر روغن گاو یا بر روغن کنجد افروخته باشند و دودمان محافظ نزدیک بوی بیدار بمانند و دودمان خانه کل را شاید که بیدار بمانند تا وقت صبح و غلام دودمان خانه از شر سرفه زرد و گرگ نهیب و تک سنگ و روغن گاو نگاه کرده بر آتش سوزند و دود و بوی دودمان خانه بدهند و نیز باید که میان دو جنس گوسفندی بستانند بزنخ کوپنبه و چهره مندی و برگ مهین و سرون و تهون و رود سنبر و رود سپیدار شصت زرد و ازین جمله هر چه دست دهد برابر گرفته و کوفته در سر بعض مذکور بمالند و کس را نی در بعض بر پیچیم می باید کرد و باید که مریض جراحت خود را هرگز نخاراند و نگاه بانی جراحت خود را بهترین وجهی کند که جراحت را دگر نرسد و نیز از دعا و انفاس متبرکه بزرگان استمداد نماید و از نفوذ باصره چشم بهی دارد و چون بدین طریق از آغاز نگاهبانی خود کند هیچ آسیبی نزدیک او آمدن نتواند و جنگلی که بیشه شیر باشد آهو چران آمدن نتواند و طعام مجروح از شالی سال که کهنه باشد یا اندک روغن ماده گاو باید کرد و هر طعامی که خورانند گرم گرم باید داد و از طعام سرد شده و شبینه نخورانند که مضرست و آشام پرنج که در وی روغن و شکر انداخته سازند گرم گرم دهند و از اقسام شوربا های که از گوشت دراج و بچ و آهو و مانند آن بغایت نفع دهد و شوربا های ملائم که از گوشت بز جوان بود نیز بغایت سود مند آید و از سبزیها سبزی چولائی و چیونتی و تهوه و سرو و ترب که نرم و غور و باشد باید داد و یا تکن پلول و کریله نیز بدهند و از ترشیها ترشی انار دانه و آملجه باید داد و ازین چیزها آنچه بختینی باشد با روغن ماده گاو بپزند و دردی قدری نمک سنگ انداز ند و چوش منگ و خراک آنچه ریم را خشک کند و گوشت را بالا آید چندان مضرست باید داد و چون مجروح بدینگونه که گفته شد در خوردن آشامیدن خفتن و نشستن مانده نبود و خود احتیاط نماید و گفته طبیب باشد بزودی به گردد و الله اعلم و احکم

فصل سی و دوم در بیان کیفیت خون و دیگر تهای

اینفصل مسمی بسیونت برنی ست بدانکه هر یکی از چهار نوع طعام که خوردنی و آشامیدنی و لیسیدنی و فائیدنی است که مرکب از عناصر اربعه و خلاصه آنست مزه دارد و پنج در نوع بر قول بعضی و هشت نوع بر قول بعضی چون بعد خوردن طعام بر طریق ملائم و بوجه نیک انهضام پذیرد پس خلاصه آنرا که صاف و تنک میباشد بهندی رس خوانند و محل صلیش دل ست و از دل در بست و چهار رگ که منبت انهاست دل ست ده از ان طرف سر بالا رفته اند و ده ازان طرف پای فرو رفته اند و دو دیگر ازان در تمام اندام طرف بالای ران پیچیده اند و دو دیگر ازان طرف اندام زیرین را پیچیده اند و رس مذکور ازینها در آمده تمام اندام میرساند و اندامها ازوی قوت و نمو پذیرند و سرایت رس در تمام اندام از فربهی و لاغری و خشکی و تری اندام و روشنی و تیرگی رنگ اندام معلوم گردد **سوال** رس مذکور شمسی ست یا قمری **جواب** رس مذکور قمری ست از انکه رس مذکور سرایت در تمام اندام دارد و قوت رساننده دل ست و چرب گرداننده تن و این جمله دلیل برانست که رس مذکور قمریست و اگر شمسی می بود کی آثارش بر عکس آن بودی و چون رس مذکور در جگر و سپهه میرسد آنرا آتش که در جگر ست بخته و رنگ بخشیده خون میگرداند و خون حیض نیز از رس ست و مدت حیض نیز اندازه سالگی تا پنجاه سالگی ست و بیشتر از پنجاه سالگی نادر ست که حیض آید و خون حیض شمسی ست از انکه حمل از خون حیض ماده و آب مرد پدید می باید و حمل را آشامیدن و قمریت چاره نیست و نیز قمریست اگر خون حیض نیز قمری باشد حمل نماند و بعضی حکما گفته اند که خون از عناصر خمسه که عبارت از خاک و آب و باد و آتش و خلاصه ست دلیل برانست که در وی نشانیهای هر خمس عناصر یافته میشود چه بدبوئی که در وی ست نشان خاک ست و تری وی نشان آب و رنگ وی نشانی آتش و سرعت سرایت وی نشانی باد و سبکیش نشانی خلا و همین خون جان آدمی و هر حیوان ست و چون معلوم باشد که از رس خون میشود و بدانکه از خون گوشت و از گوشت چربی و از چربی استخوان و از استخوان مغز و از مغز استخوان و از مغز استخوان منی حاصل میشود و منی جوهر همه چیزهای مذکور ست و در وی خود خلاصه نماند پس معلوم شد که رس ست پس باید که نگاه داشت رس بخوردن و آشامیدن چیزهای که خلاصه آن نیک و بسیار باشد باید کرد و نگاهبانی جمله زمانها تا کرد نما شده و باید دانست که بعد یکسال روز از هنگام خوردن طعام نزدیک بعضی و بعضا بنجم روز از هفت یک بعضی رس مذکور حاصل می پذیرد و از رس بعد پنجم روز خون حاصل میشود مگر خون حیض که از رس بعد یک

بعد پنجم روز گوشت و از گوشت بعد روز پنجم پیه و از پیه بعد پنجم روز استخوان و از استخوان بعد پنجم روز منی حاصل گردد **سوال** چون منی از رس بعد یکیاه می شود پس داروهای باه یعنی باجیکرن چنانچه اسکندر و مسلی و شیر و گاجر و بیدار یکند و مانند آن چیزها هم در روز خوردن او در یه قوت قدرت باه می افزاید **جواب** داروهای مذکوره منی را که در جمیع بدن متفرق ست از خاصیت خود آنرا جمع کرده قوت میدهد **سوال** چون همچنین باشد مردم بکثرت جماع اگرچه داروهای باه خورند ضعیف و بی منی شوند و همچنین نمی باشد **جواب** داروهای باه چنانچه جامع منی اند نیز منی را باندک مدت بسبب خاصیت خود از رس حاصل میگردانند و آنکه گفته شده است که از رس منی بعد یک ماه حاصل میشود در شان کسی ست که او را قوت و گرمی متعادل بود و روی موجب حصول منی از رس بسرعت بسط بنود و باگبهت از چربی نقل میکند که از هنگام خوردن بعد یک روز رس و از رس بعد یکروز خون و از خون بعد یکروز گوشت و از گوشت بعد یکروز چربی و از چربی بعد یکروز استخوان و از استخوان بعد یک روز مغز استخوان و از مغز استخوان بعد یکروز منی حاصل میشود و هم از جهت این معنی اطبای کامل تا هفت روز فائدهٔ داروی را انتظار می کشند و داروی دیگر نمیدهند و بعد از هفتم روز چون فائده نمی بینند داروی دیگر استعمال میکنند و نیز باگبهت از قول بسرعت نقل میکند که از رس بعد یکیاه بترتیب منی حاصل میشود و چیزکه گفته ست که داروهائیکه قوت باه می افزایند مهندی آنرا باجیکرن گویند بر سه قسم اند یکی از آن آب منی متفرق را باجتماع آرند و دوم آنکه باندک مدت از رس منی صالح پیدا سازند و جنس سوم آنکه هر دو عمل کنند هم اجتماع و هم حصول و یعنی میگویند که داروهای باه از هنگام خوردن بعد یکیاه روز از رس مذکور منی را حاصل میگردانند ولیکن متوسط دواها نهای دیگر و یعنی میگویند که بغیر توسط دواها نهای دیگر از رس در مدت منی را حاصل میگردانند منی جمیع اقوال مختلفه که در داروهای باه اند خاصیت داروها مذکور ست که آنرا پر بهاو گویند و یعنی گفته اند چنانچه مروارید منی ست زن را نیز ست لیکن در مادهٔ حمل آن منی را دخلی نیست و آن منی نیز قدری رچرب مائل بسفیدی ست و محل وی چرم اندام نسا و در کوکان نیز مادهٔ آب منی ست اما در وقت بلاغت بالفعل پیدا میشود چنانچه در غنچه که مادهٔ بوی ست و در وقت شگفتن بالفعل حاصل میگردد همچنین چند چیز دیگر در تن آدمی بالقوه اند اما در وقت خود بالفعل پیدا می آیند چنانچه خون حیض نسا رز بستان شان و مانند اینها **فائده** چون آدمی پیر میشود اعضا ضعیف و کهنه میگردد و آنچه در آن هنگام خورده میشود خلاصهٔ آن دواها نها را زیاده نمیکند بلکه روز بروز کم می افتد **فائده** دوات بهندی نگهبان را گویند و هفت دوات را که دوات میگویند این هر همه با نگهبان تن مردم اند بدانکه افزونی دواها نها و نقصان اینها جز رس از افزونی و نقصانی خون ست از آن جهت ذکر احوال خون اهم باشد و می باید دانست که اگر خون سرخ برنگ بیر بهوٹی باشد و سخت غلیظ و سخت رقیق نبود آنچنان خون را صالح دانند و اگر دردی این علامت نبود فاسد شمرند و اگر خون بسبب باد دیده شده باشد سیاه و ام یا علی اندک و با کف و تنک بود و چرب نباشد زود روان شود بسرعت انجماد نپذیرد و اگر بسبب تلخه بد شده باشد سیاه و ام و زرد و ام و نیل ام سبز ام بود و از ان بوی بد همچو بوی گوشت خام آید و گس و مور چه بروی نشینند و بسرعت منجمد بگردد و اگر بسبب لف بد شده باشد چرب و سطبر و سرد و چپنده و مثل صمغ بود و برنگ آب بلغمین سرخ باشد و از رسیدن زخم دیر کرده بیرون آید و برنگ گوشت نیز و اگر بسبب غلبهٔ باد تلخه یا بسبب غلبهٔ باد و کف تلخه یا بسبب باد و بلغم بد شود نشانهای غلبهٔ هر دو خلط که از ان فاسد شده است در وی ظاهر آید و اگر بسبب هر سه خلط بد شده باشد نشانهای هر سه خلط در وی یافته شود خصوصاً بوی آن سخت بد بود و برنگ سرکه نماید و اگر خونی بسبب خون دیگر بد شده باشد نشانهای خونیکه بسبب تلخه فاسد شود ظاهر گردند علی الخصوص که این خون سخت سیاه نما باشد اکنون زمهنهائیکه درا نها کشانیدن خون ممنوع است گفته می آید باید دانست شخصی را که تمام اندام آماس گرفته باشد یا لاغر بود و از خوردن تریشهای سیار در اندام وی آماس حادث شده باشد یا پنڈرو گی و یا صاحب بواسیر و یا صاحب دردگ و یا زن حامله باشد برای دفع آماس انچه انواع خون نکشایند که درین انواع کشانیدن خون مضرت تمام رساند و امراضیکه درا نها کشانیدن خون مفید ست بیشتر بیان نموده خواهد شد و خون کشانیدن بآلات آهن بر دو نوع ست یکی آنکه کلک زده خون کشند و دوم آنکه رگ بکشایند و آنکه کلک زند باید که سبک دست باشد و رگ ولی و مقام خطرناک شناخته کلک زند تا این مقامها بریده نشوند و کلکها برابر و باریک و راست زند و در وقت ابر و سردی و باد تند و تحصیل خوردن غذا خون بکشایند و باید دانست که درین اوقات خون در تن مردم منجمد می باشد

پس دین حال خون بیرون نباید و نباید گذاشت و اگر بیرون آرند کم بیرون آید و فائده دهد و نمایند بلکه مضرتی دیگر حدوث یابد در حالت مستی و بیهوشی و بعد انکشت
زدن و ریاضت و بوقت حاجت بول و غائط و مفاط بوقت غلبهٔ نوم و در حالت خوف و اندوه و بعد فاقه نیز خون نباید کشانید و نیز در وقت غلبهٔ سردی افراط
گرمی و در حالت که مردم گرمای عظیم دریافته باشد خون نباید کشانید و چون خواهند که خون بکشانید کلهتی خورده قدری آرام گیرند بعد ازان راکه آنجا خون
کشیدن خواهند بخنی بگرمی آتش شبیه گردانند و خون نکشند و بر طریقی خون باید کشید که تمام خون فاسد بیرون رود و خون صالح بماند و چون مقامیکه ازان خون
کشیده باشند سبک شود رهد نکنند و غلبه و ضعف علت کم شود و دل مریض را قرار و آرام حاصل آید بدانند که خون فاسد بطریق بیرون آمده است و هر گرا
عادت خون کشانیدن باشد علتهائیکه در پوست مردم پیدا می آید چنانچه دد و بهق و جذام و آماس و آبله و جز آن او را مزاحمت ندهد و هر علتی که از خون
پیدا نشود و او را نباشد و اگر خون فاسد نکشانیند خارش و آماس و تاپاک پدید آید و در محل اجتماع خون فاسد بعلی و سختگی حدوث نماید و او را علتهای خونی پیدا شوند
و اگر یک زن اندوی ناوقتگی خود کلک سخت زند یا سنگاف بسیار کند یا در وقت غلبهٔ گرمی یا بعد سخت کردن محل مرض باد دیه یا محل سنگاف و فصد را باش
بسیار گرم کرده باشند و بعد ه خون بکشند خون بسیار رود و درد کند و در دبسیار و رگ پیدا آید و ازین قوت باصره ضعیفی می پذیرد و انواع علت چشم چنانکه تر
داد همنتهد و مانند آن حدوث یابند و دهانهای تیز قصان باشند مرض اجیمک که نوعی از علت بادی است پدید آید و شنگی زیاده شود و مرمینکه آن را
بانک گویند و یا مرض اکانک و دمه و سرفه و بهمک و پندروگ پیدا آید و هلاک گرداند و اگر بداند که خون زیاد میرود باید که از لوده و برنگ و مهلتی بدکشیدن و گیرد
قیر و رسوبت و گل سیل ارمنی که و صدف و ماش و جو و گندم از نیها هر چه دست دهد خشک آسیا کرده بر جراحت مذکور پیراکنند خون از روانی باز ماند و نوع دیگر
از سال و ساج که درختیست و ازان قیر حاصل میشود و درخت اجن و پوست درخت رم و شاخ ترمش و در هو و دهان از نیها هر چه دست دهد خشک کرده و
باریک سوده بر سر جراحت پیراکنند خون از روانی باز ماند نوع دیگر جامه سوخته و سر و ساخته بر جراحت نهند خون باز ماند نوع دیگر گف دریا و لک بها بر
گرفته و خشک سوده بر جراحت تازه پیراکنند خون باز ماند همچنین اگر دیگر داروها که بستن آنها بر جراحت مفید است بر محل فصد یا جای سنگاف آنها باید
جامه محکم بندند خون باز ماند و اگر مجوم را در خانهٔ سرد بدارند و جامهٔ سرد بپوشانند و غذا از سرد بخورانند خون باز ماند و اگر خون روان هیچ تدبیر باز نماند داغ
کنند یا شود نهند خون مذکور باز ماند و یا آنکه رگیکه کشاده شده است بالای سر همان رگ جای دوم نشتر زنند بفاصلهٔ یک یا دو یا سه انگشت که تا از جای
دوم خون روان شود و انضای نخستین یا باز ماند یا کم رود بعد ه محل دوم را به بندند و پشی دهند که از هر دو محل خون باز ماند و چون خون بسیار رفته باشد
و مردم ضعیف باشد باید که معجون کاکولیا دکن را جوشانیده جوش بگیرند و دران شهد و شکر انداخته بخورانند و نیز خون آهوی سیاه یا سپید یا خون
نرمیش و یا خون خرگوش یا خون جاموش در روغن گاو پخته بدهند و یا شیر گاو و جوش منگ و روغن گاو بخورانند و اگر از بسیاری رفتن خون
نوعی زحمت پیدا شود علاج مناسب زحمت مذکور باید کرد فائده بعد کلک زدن یا رگ زدن و مانند آن چون خون بیرون نباید و از الایچی و
کافور و کوتمه و تگرو و پاژهی و دلیه دار و بابرنگ و چیت و کشکی و دو هانسه و زرد چوب و شاخ نورسته انگل و بارکنج از نیها هر چه دست دهد خشک
سوده با سیمیق نمک سنگ و روغن کنجد خلط نموده بر محل نیش نهند و بجانند که خون روان شود فائده از کشانیدن خون دهانها نقصان می پذیرند
و باد زور میکنند مگر سنگی کم میشود بسبب این معنی مجوم را از اشیائیکه سخت سرد نباشند و بسیار سبک نیز نبوند و چرب باشند و اشیائیکه خون را
زیادت گردانند و بسیار ترش نبوند یا اندکی ترش باشد خوردن دهند فائده آنچه خون را از رواني باز دارد بر چهار نوع ست یکی آنکه جراحت را
بسته گرداند دوم آنکه خون را منجمد گرداند سوم آنکه جراحت را پخته گرداند چهارم دواع و باید دانست که اشیای رخت و بن جراحت را به پیوندانند
و اشیای سرد خون را منجمد گرداند و حبس شوده جرح را پخته گرداند و دواع زگهای جراحت را در التیام آرد باید که اول تدبیر منجمد گردانیدن خون باید کرد
پیران منجمد نشود آنگاه تدبیر به پیوندانیدن و بن جراحت کنند چون به پیوندد بعد ه تدبیر نخستین جراحت باید کرد اگر بدین سه تدبیر هم خون نماند بعد ه عمل
جامع بکار بندند فائده باید که چون خون کشانیدن خواهد مقدار را بدکشانیدند و درین باب افراط نکنند بلکه قدری از خون فاسد باقی ماندن دهند از انکه

فراهم وجود بجزن ست بلکه بر قول بعضی حکمای کامل همین خون جان ست و خون فاسد که اندک باقی مانده باشد چندانی ضرر نرساند و اغلب نسبت که بجوامیدن بضعف اغذیه یا ادویه خون مذکور زائل گردد اگر برای بازداشتن روانی خون علاجهای سرد کرده باشند و سبب آن باد و زرآورده آماس بلند و پیدا آرد علاج او آنست که روغن ماده گاو و شیر گرم ساخته بر جراحت بریزند نیکو شود و الله اعلم و احکم

باب دوم در کیفیت خلقت انسان و تشریح اعضا و این باب

بهندی مسمی بر سار برگ استهان ست و مشتمل بر نه فصل ست

فصل اول در بیان کیفیت منی رجال و خون حیض نساء که آن ماده حمل ست

و این فصل مسمی بر سکر سونت شده است بدانکه از میان منی مرد و خون حیض زن اگر یکی فاسد باشد حمل صورت نبندد و اقسام فساد منی بر شش نوع ست یکی از باد دوم از بلغم سوم از تلخه چهارم از خون پنجم از کف و باد ششم از تلخه و کف هفتم از تلخه و باد هشتم از هر سه خلط اگر منی از سبب باد فاسد شده باشد در درد باد می پیدا شود و منی سیاه و ام و مقداری ثعل بود و اگر از تلخه فاسد شود و در دهای تلخه و علامت تلخه ناپاک در دی باشد و در منی بدبوی بسیار بود و رنگ زرد وام بود و رنگش نیز تباه گشته باشد و اگر از کف فاسد شود رنگ بسیار سفید بود و اگر از خون فاسد شود اکثر منی مذکور بر رنگ خون باشد و بوی ازدی همچو بوی گوشت گنده آید و اگر از تلخه پیدا شود و اگر از سبب باد و بلغم فاسد شده باشد گر بهها در منی افتند و اگر سبب تلخه و کف فاسد گشته باشد رنگ و بوی منی مانند رنگ و بوی ریم بود و اگر سبب باد و تلخه فاسد شود منی نقصان تمام پذیرد و علامات نقصان منی در فصل زیادتی و نقصان اخلاط گفته شده است پیدا گردند و اگر سبب هر سه خلط فاسد شده باشد از ان منی بوی همچو بوی باد و غایط پدید آید از ین جمله انواع منی که در دی گر بهها افتند با منی که از دی بوی گوشت گنده آید و آنکه بویش گنده همچو بوی ریم شده باشد یا آنکه منی نقصان پذیرفته باشد این هر چهار نوع بعد از تردد بسیار بشوهای زنائل گردند و این انواع را کرجهه ساده گویند و از انکه بوی بول و غایط آید آن نوع لادوا ست باقی سه نوع بداروی بآسانی نیکو شوند و همچنین گوئه فساد خون حیض نیز بر شش نوع ست و نشانیها یکه در فساد منی گفته شده اند همان در فساد خون حیض پدید آید و چهار نوع فساد منی که علاج آن دشوار ست و پنجم نوع که لادوا ست در خون حیض آن هر پنج نوع لادوا اند و دیگر سه نوع در خون حیض دوا پذیرا اند و باید دانست شخصیکه منی او سبب باد یا بلغم یا تلخه فاسد شود علاج آن بر روغن ستور و روغن کنجد و مانند آن که آنرا بهندی **اشینه** گویند و بگرمی آتش و قوی و اسهال دهند و مانند اینها و بعقنه که آنرا بهندی **نسیه** گویند باید کرد و از چیزهائیکه باد و تلخه و کف زائل شود و اخلاط یا صلاح در آید علاج کنند و اما منی که از دی بوی همچو بوی گوشت گنده آید و برا این علاج سودمند ست بیارند گل و هاکی و مغز چوب کمیله و پوست درخت انار و پوست درخت ارجن جمله متساوی گرفته و جو کوب کرده بجوشانند و بچهارسیر جوش مذکور یکسیر روغن کنجد یا روغن ماده گاو بپزند و چهارم حصه روغن مذکور دارو های مذکور را با آب آس کرده و کلک ساخته و بوقت پختن در زمانیکه نصفی کاثره مذکور خشک شده باشد در انداز ند و آتش نرم نرم بپزند چون روغن صرف بماند فرود آرند و در ظرف چوب نگاه دارند و مقدار یکه پیشتر گفته خواهد شد بجورانند نوع دیگر بدارو های سال سارا و کن همچنین نیکو روغن را بر نطی که گفته شده باید پخت و مقداری بجورانند که علت مذکور زائل گردد و منی کسیکه در دی گر بها افتاده باشند برای علاج آن بیارند ده سیر خاکستر بآب دوی را هم یک نیم من آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه آن بماند جا مانداخته مانند مصفر بجکانند و همچنین سه مرتبه باید چکانید بعده بیارند دو نیم سیر روغن بستور و چهارم حصه روغن مذکور بگیرند و بآب آس کنند بعد این را بدان شوراب خاکستر بکجا کرده روغن مذکور را آتش نرم بر پزند و نگاه دارند و مقدار یکه پیشتر گفته خواهد شد بجورانند نیکو شود و منی کسیکه گنده شود و بوی از ان مثل بوی ریم آید برای علاج آن بیارند دارو های برد کهکا و کن و ادویه های مکرر و ها و کن این هر دو را بر نطی که گفته خواهد شد بپزند بجورانند نیکو شود و برای نقصان منی علاجیکه در فصل زیادتی و نقصان اخلاط با لادوا مقدمه گفته شد و پیشتر نیز گفته خواهد شد بکار برند و منی کسیکه از دی بوی بول و غایط آید برای دفع این مرض اگر قریب العهد باشد این علاج که گفته میشود باید کرد بیارند چنبره و اسیر و انگزد یر ابر بگیرند و کلک ساز ند بعده روغن ستور که چهارم حصه جوش مذکور باید کجا کرده روغن مذکور بپزند چون نصفی جوش در خورد چهارم حصه ادویه های مذکوره دیگر گرفته و کلک ساخته در روغن مذکور انداخته با تش نرم بپزند چون روغن صرف بماند نگاه دارند و مقداری از ان بنوشانند صحت یابد و برای این هر سه نوع سامنی علاج بر روغن ستور و روغن کنجد باید کرد و قوی و اسهال دهند و بعقنه نزدیک و ابتدا بن دوا ستهان کرده بعقنه آنرا بست

خون طریق عود کار بر بند نیکو بر مینداشتند و چون خون حیض بعلتهای مذکوره فاسد شده باشد همین تدبیرها که گفته شده باعتنا تر بست کار بر بند نافع آید و منجمله بهشت شاخ
مساد خون حیض چهار نوع عمل با علاج از دوا و با نیکه در فصل علاج فرج گفته خواهد شد همان ادویه با آش کرده در فرج طلا کنند و نیز از ان ادویه بطوح ترکرده شافه
گیرانند و نیز از جوشش دادههای مذکوره فرج بالشوینند نیکو شود و اگر خون حیض زنی گره دار بود برای علاج آن بیارند پاره ای وسنده ای و فلفل گرد و پیل دانه و اندر جعل
مساوی گرفته و با آب آش کرده بنوشانند صحت یابد و اگر از خون حیض لوبی بد مانند لوبی رحم آید آن خون در غلاظ هیچو مغز استخوان باشد باید که جوشش صندل و
رکچندان بنوشانند نیکو شود و علاجهائی که در فصل زشتی منی اند نیز دیده و فهمیده و کار بر بند به شود و برای علاج مردن که منی و خون حیض شان فاسد شده باشد
باید که پنج سال و نجوشخراب بگوشتی که تلخه را افزاید و ماستا بنها خوردن دهند و باید دانست منی که رنگش مثل رنگ بلور بود و آن منی مانع و چرب و شیرین باشد
و لوبی آن هیچو لوبی شهد باشد آن منی را صالح شمرده اند و از وی حمل صورت بندد و بعضی گویند منی که رنگ او هیچو روغن کنجد یا شهد و یا هیچو رنگ روغن ستور باشد
آن نیز صالح است و خون حیض چون رنگ خون خرگوش یا برنگ لک خام بود و چون خون مذکور بر جا رشستن اثر وی زایل گردد آن خون صالح نیکو بود
و حمل از ان صورت بندد و اگر در خون حیض این نشانها نبوند فاسد باشد و خون حیض که از مدت معتاد زیاده روان شود خون زحمت بود و آن را بهندی
پیر و درد روگ نامند و پیر درد روگ و جوزا گر آن کند و در پیدا آرد و اگر خون مذکور بسیار رود صورت لاغر گردد و دوران سر و بیهوشی و مستی پیدا آید و سخنهای یاوه گوید و
نیند روگ پیدا شود و چشمهایش بسته ماند و تشنگی و تاپ پیدا آید و انواع علتهای بادی حادث گردند و اگر این زحمت زنان جوان را پدید آید و زن مذکور بطریق
پرهیز از غذای مخالفت احتراز ننماید و در وی زحمتهائی که بسبب این مرض حادث میگردند امراض مذکوره بی غلبه و اندک باشند علاجی که بجهت دفع رکپت گفته شده و
برای او و بغایت مفید آید و نیز دیگر ادویه با بجهت دفع علت مذکوره پیشتر در فصل امراض نسا خواهد آمد و وقتیکه غلظ فاسد شده و اخون حیض بسته گردانده حیض نیاید
باید که این ادویه بخورانند چنانچه ماهی و کلمتی و اسپارتر بش و کنجد و ماش و شراب و پول ماده گاو و خرات و دوغ و سرکه کهنه و مانند اینها که تلخه افزایند و پس
بسبب افزایش تلخه راه خون حیض که مسدود شده است صاف گردد و خون مذکور بجرای خود روان گردد و گاهست که بسبب نقصانی خون حیض نمی آید
و علامات نقصانی خون و دارو های آن بالا گفته شده و دیگر اکثر دارو های آن در فصل امراض نسا خواهد آمد انچه تدبیر و علاج بجهت دفع بستگی خون حیض است
برای دفع آن علاج نقصانی خون نیز استعمال باید کرد **فائده** تا آنکه زن از خون حیض پاک نشسته باشد اگر از نزدیکی مرد احتراز واجب لازم است و در حالت
حیض تو تیا و چشم کشیدن و از خواب روز و بیداری شب و از گریه و غسل و از مالیدن روغن و صندل بر اندام و اندوه کردن و در این و با نگ بر شنیدن و
ناخن بریدن و بسیار خندیدن و دویدن و زیادت سخن گفتن و شنیدن و شانه کردن و باد خوردن احتراز نمایند زیرا که اگر عورت حالت حیض در خواب کند
فرزندش نیز بسیار خواب کند و اگر در حالت مذکور تو تیا در چشم کشد فرزندش کور متولد شود و اگر آنکه در بنائی فعل ضعف تمام باشد و اگر دران حال گریه کند فرزندش
احول بر آید و اگر غسل کند و صندل روغن بدوی دیگر استعمال کند فرزندش غمزده و فقیر شود و اگر روغن بر اندام بسیار مالد فرزندش مستی شود و اگر ناخن ببرد و فرزندش
زشت و کم طالع شود و اگر بسیار بدود فرزندش بیقرار و بیمقدار باشد و اگر در حال مذکور بسیار بخندد کام و زبان و لب فرزندش سیاه رنگ پیدا کردند و اگر ناخن
بسیار گزیدن فرزندش یاوه گوی و بسیار هرزه گوی بر آید و اگر سخنان بسیار بشنود فرزندش کر بود و اگر شانه بر سر کند فرزندش را برتارک موی نباشد و اگر باد بسیار
خورد فرزندش دیوانه و کم عمر بر آید بسبب این معنی زن حایض از این جمله چیزهای ممنوعه محترز باشد باید که دران چند روز باحتیاط بماند بعد انقطاع خون حیض
باید که غسل کرده جامه پاک یا نو و نیک پوشیده روی شوهر خود تا دیر بیند و نیز تصور صورت شوهر تا دیر کند زیرا که زن حایض بعد غسل روی هر کس که بیند
فرزندش بصورت و سیرت مشابه وی باشد بسبب این معنی روی شوهر دیدن بهترست **فائده** اگر مرد تا یک ماه جماع نکند و در وی که جماع کردن خواهد
روغن ستور بر تن خود بمالد و بر پنج سال پخته با شیر یا ده گاو و یا بر روغن ستور بخورد و زن نیز که خود را تا یک ماه از جماع دور داشته است روغن بخود بر اندام
خود بمالد و ماش پخته بر روغن کنجد بخورد و ابتدای حیض در شب چهارم یا ششم یا هشتم یا دهم یا دوازدهم مرد تقبیل و ملاعبه زن را در رغبت آورده بخوشی
طرفین جماع کند خداوند تعالی فرزند نرینه روشن بخت و زور آور روزی کند و اگر شب چهارم ابتدای حیض حمل شب ششم بهتر بود و ازان حمل

شب دوم و سوم زنان حامل شب دوازدهم بهتر بود اگر از ابتدای روز شب پنجم یا هفتم یا نهم جماع کند اگر حمل بماند حامل از وی دختر باشد و در شب سیزدهم از ابتدای جماع ممنوع است اگر در شب چهارم جماع کند پسر زاید و در شبهای طاق دختر آید زیرا که در شبهائیکه از ابتدای حیض جفت بودند چنانچه نهم و چهاردهم و شانزدهم و هشت خون حیض زن ناقص میباشد پس بضرورت منی مرد بر وی غالب آید ناچار از غلبه آن فرزند نرینه آید و در شبهائی که از ابتدای حیض طاق بودند چنانچه سه و پنج و هفت و نه و مانند آن در این شبها خون حیض زن کامل و بسیار میباشد پس بضرورت منی مرد از خون حیض زن مغلوب میباشد لاجار از مغلوب شدن منی مرد دختر آید فائده در سه شبها روز حیض که جماع ممنوع است اگر در اول شب جماع کند عمر مرد و زن نقصان پذیرد اگر زن در آنوقت حامله گردد بجبر و زادن بچه هلاک شود و اگر در شب دوم جماع کند مجامع را ضرر رساند و باشد اگر در آن جماع زن بارور شود بچه بجبر و زادن یا بعد دو هم روز بمیرد و اگر در شب سوم جماع کند مجامع را ضرر رساند کور بر سد و اگر بدان جماع زن حامله شود بچه ناقص الخلقت دگرسور یعنی بور آید و عمر بچه اندک بود غالبا در این روزها حمل نماند زیرا که خون روان بسته حمل قرار نگیرد و چنانچه فائده آبی که روان باشد اگر چیزی اندازند ساکن نماند زیرا که آبیکه جانب شرق روان باشد اگر بران خس اندازند بر گردان خس جانب غرب روان نشود اگر بتدبیر مذکور که ذکرش اکنون گذشت تا یکماه خود را نگهداشت کند تا آخر آن اگر در یک حیض حمل نماند در حیض دوم همین تدبیر کند اگر معلوم شود که حمل مانده است اگر خواهد که نیسر زاید در روزهائیکه از ابتدای علوق جفت باشد گیاه لکنا یا شکوفه و شاخ درخت بریا شهدانی یا گلشکری یعنی کنکرین را در زمان نیک احتیاط سایه خود کرده بگیرد و آس کرده با شیر ماده گاو که یک رنگ بود مخلوط ساخته و یک سوراخ بینی زن که طرف راست است چند قطره بچکانند اگر خواهد که دختر زاید همین ناس را در بینی بسوراخ طرف چپ در روز طاق ناس بدهد ناس مذکور بیرون نیفگندن مذهد فائده چنانکه برای زراعت چون چهار چیز موجود شود بعده صورت بندد یکی گشت دوم فصل دوم آب و چهارم تخم نیک همچنین برای ماندن حمل نیز چهار چیز است یکی رحم و دوم خون حیض و سوم یافتم و چهارم آب منی که بسلامت باشد بدین چهار چیز حمل صورت نما میگردد و وجودی پذیرد و باید دانست که چون زن و شوی در جماع نگهداشت خود در شبهائیکه گفته شده اندر عایت کنند فرزندی که از ایشان آید صالح و خوبروی و تندرست و دراز عمر و موافق مادر و پدر باشد رنگ بچه سبب عنصر آتش پیدا میشود و باقی میان عناصر اربعه که در باده بچه آید اگر آب را غلبه باشد رنگ بچه سفید باشد اگر خاک را غلبه باشد رنگش سیاه بود اگر باد و آب و خاک و خلا را غلبه باشد رنگ بچه سبز که سبزیش مائل بسیاهی زند باشد و اگر آب و خلا را غلبه بود رنگ بچه سبز که سبزیش سفید بود باشد یعنی حکما گفته اند چون زن حامله اشیای سفید چنانکه شیر و حبوبات و پنیر و برنج پخته بخورد فرزندش سفید پوست بود و اگر اشیای سیاه چنانکه سبزی و گوشت و کنجاره و مانند آن بخورد فرزندش سیاه و دام بود و اگر از هر دو نوع اشیای مذکوره بخورد فرزند متوسط میان سفید و سیاهی باشد اگر آتشی که بدان بینائی چشم مربوط است بمقام چشم چنین نباشد بچه محجوب متولد شود و اگر آتش مذکور بخون آمیخته چشمش حامل گردد و چشمش مهل باشد و اگر با نجمه آمیخته چشمش باشد چشمهایش ازرق شوند و اگر با بلغم آمیخته باشد چشمهایش سفید دام باشد اگر با باد آمیخته باشد چشمهایش کاذب باشد بدانکه خون زن بوقت مجامعت از وجود گذاشته قریب فتح محلیکه منی مرد می افتد مترشح گشته جمع میشود چنانکه سپوئی که در وی روغن بوده باشد چون وی را با آتش نهند روغنی که آن سپو در خود دارد است با آتش گداخته مترشح شود و چون منی مرد بعد از نزال خون مذکور را آمیخته گردد و باد آنرا با خون مذکور آمیخته و بجنبش کند از وی علوق و دو فرزند حاصل گردد و علوق دو فرزند را حکمای هند بسیار بد پنداشتند چنانکه گویند علوق از شامت گناهان مادر و پدر روی نماید فائده ذکر عنینان و کم شهوتان کرده می آید اگر منی مرد و خون حیض زن اندک باشد فرزندی که از ایشان آید تیمور را و ایستاده نشود دگر وقتیکه آب منی کسی بخورد بعده تیمور ایستاده شود و آن شخص را بهندی آسکه و موکهه جوین گویند و هر زنی که فرجش گنده بوی باشد فرزندی که از وی زاده شود تیمور را و ایستاده نگردد دگر چون ادرسا بوی فرج زن و بوی تیمور خود بر سد بعده تیمورش ایستاده شود و شهوت حاصل آید و آن شخص را سوکند یک نامند اگر حیض عورت اندک باشد و منی مرد غم آمیخته بود و وقت مجامعت دل زن بر مرد دیگر باشد و دل مرد بر زنی دیگر بود فرزندی که از ایشان آید تیمور را و ایستاده نشود تا آنکه خود را بکاباین دهد و چون خود را بکاباند بعد بر زنی قادر شدن تواند تیمور را و ایستاده شود و را و را کنپک گویند اگر وقت مجامعت مرد و زن هر دو غمناک باشند و خوش نبوند فرزندی که از ایشان آید تا که دگری را در مجامعت نه بیند وی را شهوتی حاصل نشود و این را ایرا لهی گویند

مرد چون مرد در وقت جماع فرو شود و زن را بالا کند فرزندی که ازین حاصل آید خنثی بود و او را گویند و اگر ازین جماع دختر حاصل آید بصورت و سیرت مرد باشد و باید دانست که در چهار نوع اول ازین انواع منی پیدا شود در نوع پنجم ازین هیچ نیست سوال چون در چهار نوع اول منی ثابت است پس ایشان را بغیر علتهای مذکوره چرا رغبت بر زنان نمیشود جواب بگمانی که سالک آنی بنی انداز ان این اشخاص منقبض پیدا شد چون ازین علتهای خسیسه هیچکدام نگاشته مذکوره منبسط میگردند و منی ازین منافذ نزول کرده یکجا میشود و شهوت می انگیزد ناچار نیرو شان ایستاده میگردد فائده مرد و عورت هر نوعی که میان خود جماع کنند فرزند برانگونه متولد شود اگر با خوشی و لباس نیک و پاکیزه باشند فرزند خوش خوی و پاک آید فائده اگر دو زن میان خود جماع کنند هر یکی ازایشان را حمل نماند فرزند بی استخوان زاده شود و نیز چون عورت را احتلام شود و خونیکه ماده ولدست باد آزاد در رحمش رساند آن عورت حامل نماند روز بروز از و باد بیرون میرود و چون وقت وضع حمل رسد فرزند بی پی و بی استخوان بزاید و چون زنی بصورت مار و کژدم یا بصورت پرنده یا بصورت دیگر چیز ها بزاید چنین زادنش از شامت زن و شوی بود اگر در حمل باد زور آورد یا حامله آنچه آرزو کند نباید فرزند مذکور کوژ پشت و لنگ و مانند ایشان زاده شود و از شامت گناهان مادر و پدر در اعضای بچه نقصان پیدا شود و بچه در شکم مادر باد و بول و غایط بیرون نمی افگند سبب آنکه بول و غایطش بسیار اندک بیاشامد و در معده چنین بادی که مخرج بول و غایط است نمیرسد ازین جهت مخرج هم نمیکند چنین در شکم مادر صورت گربه و مانند آن نیز نمیکند سبب آنکه پرستی رقیق که بالای جنین محیط میباشد و پیوسته جنین را بلغم گرفته و مسالک بادی که از ان نفس صورت بندد بسته اند نفس بر آوردن جنین و خواهش و حرکتش از نفس بر آوردن و گردن بخواب فرو بردن مادرش ست و صورت اعضای بچه چنانچه چشم و گوش و بینی و دست و پای و مانند آنها و دندان که بر می آیند و باز قی کنند و باز بر آیند و جمله بقدرت الله تعالی ست و الله اعلم بالصواب

فصل دوم در بیان طریق قرار گرفتن منی در رحم و کیفیت صورت بستن جنین ازو

و این فصل بهشت باب کرده ایم اول در آنست بسمی ست بدانکه منی مرد ترکیبست و عنصر آب در و غالبست و دیگر عناصر نیز در وی از خون حیض زن شمس ست و عنصر آتش در وی غالبست و باقی عناصر نیز در وی اند وقتی که مرد با زن جماع کند حرارت آتش مرد با دا از محلش روان میسازد و با دا منی متعرف را از محلهاش سائل گردانیده طرف تیمور میکشد منی در فرج افتد و با خون زن آمیخته میگردد و با دا این ماده حمل را در رحم میرساند اگر منی مرد زیادت بود پسر مخلوق گردد اگر خون حیض زن زیادت باشد دختر شود اگر منی و خون برابر باشند خنثی مخلوق گردد بدانکه از ابتدای حیض تا شانزده شب حمل ماندن ممکن ست و رای این حمل ماندن ممکن نیست از جمله شانزده شب در چهار شب جماع ممنوع ست سه ایام حیض و یکی سیزدهم شب از ابتدای حیض و باقی دوازده شب جماع ممنوع نیست در بعضی و این شبها پسر مخلوق گردد در بعضی دختر چنانکه تفصیل آن گذشته بعضی گویند که برای ماندن حمل ظهور حیض شرط نیست بلکه گاه باشد که بغیر ظهور حیض میماند و وقت ماندن حمل بغیر ظهور حیض ازین علامات معلوم شود که روی آن فربه و تر و تازه نماید و دهن و دندانش تر بود و شوی را بخوابد و حکایت شوی او را خوش آید و چشم و بینی فرو رفته بود و بازو و پستان و سرین و ناف علامتها و گرد اگرد فرج بسبب چون مرد با چنین زن جماع کند گاه بود که حامله گردد و وقت ماندن حمل رحم شگفته میشود چون آن وقت منی در رحم بسته میگردد چون گل نیلوفر در روز شگفته میشود و در شب بسته می گردد چون وقت ماندن حمل گذشته باشد اگر جماع کنند حمل قرار نگیرد و حیض از سیزده سال تا پنجاه سال گفته اند و خون هر ماهی جمع شده طرف فرج بیرون می آید و گاه باشد که بعضی زنان را بعد پنجاه سال هم حیض می آید فائده چون زن بعد مجامعت بسست مانده شود و او را تشنگی پیدا آید و اعضایش گران بشوند و درد کنند و هیچ کی از منی و خون از فرجش بروون نیفتد فرجش گرد و بسبب یقین دانند که حمل ماندهاست و نشانها یکه بعد ماندن حمل پیدا آیند اینها اند که سر بهر و پستان سیاه شود و خط موی در شکم ظاهر نماید و موهای پلک زیرین و زبرین بچیند و قی آید و بوی نیک خوش نماید دهان آب در دهن آید و چیزگران نماید بر درد کند و لبها خشک و بی آب نماید و دندان تیز همچنین معلوم فی طبیعت هر کس بعضی کسان را رنج زیادت پیدا شود و بعضی کسان را کم چون معلوم گردد که حمل ماندهاست زن را باید که از زور و حرکت و مجامعت و فاقه و از چیزیکه لاغری حاصل شود و از خواب روز و بیداری شب و اندوه کردن و سواری بر اسب و شتر و گردون و مانند اینها نباید کرد و از ترش گرفتن و نشستن بر دو

پای اعتبار نماید تا هشت ماه اگرچه بچه یا بچون حاجت افتد تحقیق نکنند و خون نگشایند و حامله باید که بول و غائط و خواطر را جنبش نکند و هر دوی در تحمل
که برای عضوی از اعضای حامله سبب خلطی شود چنان عضو را از اعضای جنین آن زحمت رسد آید و در ماه اول ماده بچه که خون ماده و منی پیدا شده است در رحم ماده
همچو آب بینی که غلیظ بود میباشد و در دوم ماه بسبب سردی و گرمی و باد ماده مذکور پخته شده سخت میگردد منعقد میباشد اگر این ماده فرزند نرینه است پس در چهل روز
که بهندی آنرا پنڈ گویند اگر ماده دختر است در شصت روز میباشد و آنرا بهندی پیسی گویند اگر ماده خنثی است همچو فرنجه پستبل میباشد در سوم ماه از ماده مذکور ماده ها سر
و دو پای و دو دست در پنج محل پیدا شوند و مرتفع میگردند در ماده های این پنج اعضای ماده های اعضای این اعضای نیز اندکی اندکی ظهوری یابند و در چهارم ماه
جمیع اعضای و اعضای اعضای ظهوری یابند و هر جای خود ساخته موجود میگردد و ازان جهت جنین را آرزو در بطن مذکورات حواس میشود و آرزوی بچه بر
مستلذات مذکوره باعث میشود و آرزو کردن زن حامله مستلذات مذکوره را هم ازین حال هست و زن حامله را دو جان گویند پس می باید که آنچه زن خواهد آرزو
کند باید داد اگر برآرزو ندهند بچه مذکور کژ پشت یا لنگ و یا شل و یا سخت کژدم یا کور یا مانند اینها باشد علی الخصوص آرزو و هر حاسه که کند و نرسد همان
حاسه ازان بچه نقصان شود اگر حامله آرزوی با خود تمام یابد فرزندش با قوت و صحیح البدن و در کار عمر و زور آور و صالح و عاقل و دانا بود اکنون آثار آرزوهای
حامله گفته می آید اگر حامله را آرزوی دیدن بادشاه بود فرزندش نیکبخت و صاحب دولت و غنی باشد اگر حامله را آرزوی پوشیدن جامه نیک و ابریشمی و دیگر
اقمشه نیک و در این خوب مروارید و جواهر دیگر چنانچه یاقوت و زبرجد مانند آن باشد فرزندش نیز طالب این چیزها باشد بطلوب رسد اگر حامله را آرزوی دیدن
زاهدان و عابدان و خواهش دیدن زیارتگاه بزرگان بشود فرزندش پرهیزگار و نیکخوی و در کار دین مستقل آید اگر حامله آرزوی حج و التماس آن کند فرزندش
نیز راغب برین چیزها باشد اگر حامله را آرزوی دیدن جانوران درنده چون شیر و پلنگ و گرگ و خرآن بود فرزندش زشت خوی و موذی و سخت دل بود
اگر حامله آرزوی خوردن گوشت سوسمار کند فرزندش خواب بسیار کند هر چه شنود فراموش شود اگر حامله آرزوی خوردن گوشت گاو میش کند فرزندش
چالاک بود و چشمهایش سرخ باشد و بر اندام او موی بسیار بود اگر حامله بگوشت آهو آرزو کند فرزندش زود آور و دونده باشد و مائل بر سیر و شکار باشد و اگر
حامله آرزوی گوشت سر مرکه کند فرزندش پریشان دل باشد اگر حامله گوشت دراج آرزو کند فرزندش بزرگ باشد و کارهای بزرگ کند
چنانچه گفته شده است اگر دل حامله بران چیزها آرزو کند خوی و خصلت نیکوئی مهدی فرزندش همران چیزها قیاس باید کرد یعنی بر هر چیزی که آرزوی کند خاصیتهای
آثار آن چیز در فرزندش ظاهر گردد و هر خصلتی و فعلی که باری تعالی در بچه خواسته است مناسب آن خصلت و فعل در عادتش آرزو پیدا میکنند و در پنجم ماه دل
بچه مقدار یک درچهارم ماه بود ازان افزایش میگردد و در ششم ماه بچه را عقل حاصل آید و در هفتم ماه تمام اعضای و اعضای اعضای بچه ظهوری پذیرد و در هشتم ماه در بچه
جوهری که آنرا روح نامند در انتقال و حرکت می آید و یکجا نمیباشد و گاهی در بچه پیدا شود و گاهی در مادرش انتقال کرده می آید سبب این معنی بچه در هشتم ماه زاینده
شود و نمیرد سوال در هفتم ماه روح چرا انتقال نباشد جواب ظهور هر چیزی را وقتی معین است و خواص هر شیای را زمانی متعلق که بغیر وقت آن نشود
چنانچه در برف سال از سرگین ماده گاو سالک میشوند و در زمستان نمیشوند همچنین روح بچه در هشتم ماه بانتقال و حرکت آید در هفتم و نهم نیاید نهم دهم یازدهم
دوازدهم ماه وقت وضع حملست اگر درین اوقات فرزند آید بروقت و اگر زیاده ازین در شکم ماند بغیر عارضه نباشد باید دانست که چنین خدای
مادر بالایش میگردد از وقت علوق تا چهارم ماه بالایش پانتش برنگونه است طعامی مادرش میخورد از کمائیکه مجرای خلاصه طعام اند و مترشح گشته
بجسته جنین میرسد و او را بالایش میدهد از چهارم تا آنکه در شکم ماند از راه رگهای مذکوره خلاصه طعام نباف جنین که بارگاهای مذکوره پیوسته است میرسد
مسانان در تمام جسته جنین سرایت کرده بالایش میشود فائده میان حکمای هند اختلافست که در میان اعضای جنین کدام عضو اولا صورت می بندد
بعضی میگویند که اولا سر صورت می بندد تا نگه جمیع حواس در سر اند و سر بدین جهت اشرف اعضا بود و ملائم حکمت نیست که هر چه اشرف باشد اول صورت
به بندد و بعضی میگویند که اول دل پیدا میشود زیرا که جای عقل هر مقام جانست پس اشرف محل باشد خلقت او اولا ملائم حکمت باشد و بعضی گویند که اول ناف
نمایان میگردد زیرا که سایر اعضای بچه بواسطه ناف اعضای مادرش پرورش می یابند چون ناف و سبب پرورش دیگر اعضا زاید است باید که در

خلقت پیش از سایر اعضا بوجود میگردد گویند که اولا دست در پای پیدا میگردد تا آنکه بالایش جنین موقوف بر انساخ محلش ست پس باید که اول دست و پای مخلوق گردند تا بواسطه تحریک اینها محلش ما وسیع گردانیده بالا بیایند و بعضی میگویند که اول آن میانگی موجود میگردد و بواسطه آنکه دیگر اعضا بمنزله شاخهای او اند و این اصل اینهاست پس می باید که اول آن میانگی مخلوق میگردد و بعده سایر اعضا سست از استاد خود که نامش دهنترست نقل میکند که آنچه اقوال صحیح نه اند اول آنکه بعضی با بعضی متعارض اند در بر تقدیر بتسلیم ادای مذکور ظنی اند نه فائده یقین نمیدهند بلکه جمله اعضا و اعضای اعضای اعضا بیکبارگی پیدا میشوند و بعضی در نظر می آیند و بعضی در نظر نمی آیند و آنکه بعضی نظر نمی آیند از کمال صغر دیده نمیشوند چنانکه در بار نفرک خسته مغز خسته پشم که برجسته میباشد در نفرک خام همه موجود ست لیکن بسبب نهایت صغر بعضی دیده نمیشوند و بعد پخته شدن همگی نظر در نمی آیند فائده خلقت موی سر و ریش و موی اندام و ناخون و ناخن و دندانها از منی پدر ست و خلقت گوشت و خون و چربی و مغز استخوان و دل و ناف و مگر و پیه و روده و دیگر اعضا یکه نرم اند از خون مادر مخلوق اند و پالایش جنین و ناپالایش آن و فرق و رنگ از غذا صافیه طعام میباشد و حصول حواس خمس و ادراک لذات و حیات و زندگی و شادی و غم و مانند آن بسبب روح ست و تفاوت انواع و اشخاص در رنگ و قوت و عقل و صحت و مرض و عمر از تفاوت زمین و آب و هوای دیار و بنیه شخصی و نوعی حاصل باشد و زن حامله را چون اول شیر در پستان راست ظاهر آید و چشم راست بزرگ نماید و ران راست گران معلوم شود و میوه بائی که نامهای آنرا نمیدانی پر کهه گویند خوردن خواهد و در خواب گل نیلوفر شمسی و یا نفرک و یا مانند اینها را ببیند و یا بیابد و یا در خواب کسی را ببیند و یا در خواب کسی از قسم جواهر مثل مروارید و زمرد و پرند و یا از قسم اسلحه و یا گلدسته و مانند آن بر دست بدهد و یا بیابد و روی زن حامله روشن و تابان نماید اغلب نیست که پسر زاید و اگر علامات مذکوره برعکس این باشند دختر زاید و اگر هر دو پهلو بلند نماید و شکم پیش کشیده باشد و نشانهای زادن حامله مانند نشانهای عینی که بالا گفته شده اند پیدا آیند فرزند عینی زاید هر حامله که دو پهلوی او بلند و میانه شکم او نشیب نماید او دو فرزند زاید و کسانیکه خدا ترس و پرهیزگار باشند اولاد ایشان نیک باشد و عضو و عضو عضو ایشان نیز بقدرت الله تعالی سالم و نامعیوب باشند والله علم و احکم

فصل سوم در بیان خلقت جنین و مورد اعضای آن

و این فصل بهندی سمی بر گربهه یا کرن ست بدانکه مبنی و نشای اقوال و افعال و ادراکات و تاثیرات آدمی آتش و باد و آب و خاک و قوتها ئیکه آنرا ست و رج و تم گویند و حواس خمس و روح ست و نیز باید دانست که چون منی مرد با خون جهین زن آمیخته در رحم میرسد از گرمی عنصر آتش در جوش می آید تا آنکه جثه جنین صورت می بندد و بروی هفت چرم تو بر تو حصول می پذیرد چنانکه چون شیر جوشیده میشود و بروی رغوه که آنرا ملائی گویند حاصل شود و چرمی که بالای همه چرمهاست بزبان هندوی آنرا اوبهاسی نامند و شخص را هم بلون آن وصف کنند و برای آن پوست بمقدار سیجده حصه از بست حصه عرض جوست و این پوست جای حدوث علت بهق و لیتیکه آنرا پدم کنک گویند ست و چرم دوم را لوتها گویند و پرده او بمقدار شانزده حصه از بست حصه مذکور ست و این پوست جای خال و کلفه ست و پوست سوم را سوینتا گویند و پرده آن پوست بمقدار دوازده حصه از بست حصه مسطور ست و این پوست جای علت چرم دل که نوعی از بست ست و علت اچیلکا که نوعی از آمله ست و مسه نیز ست و پوست چهارم را تامرا گویند و پرده این پوست مقدار هشت حصه از بست حصه مذکور ست و این چرم جای سائر انواع بیست و برص ست و پوست پنجم را پیدهنی گویند و پرده این بمقدار پنج حصه از بست حصه مذکور ست و این چرم جای حدوث علت بهق و لیتیکه و مانند آن ست و پوست ششم را روهنی گویند و پرده این تمام عرض جوست و این چرم جای علت کرنشه و ریحی و اربده و پیلپای و کلکند و ختریاست و پوست هفتم را مانسه بهرا گویند و پرده این چرم بهنای عرض دو جوست و این چرم جای حدوث بهق و لیتیکه و بده و روده و واسیرست و پرده هر هفت بمقدار عرض شش جو و چهار حصه از بست حصه جو میشود و این مقدار پرده محلی ست که گوشت در آن محل بسیار باشد چنانکه ران و سرین و شکم و در محلیکه گوشت اندک باشد پرده چرم آن محل کمتر از مقدار مذکور و مناسب آن محل باشد و باید دانست که شئی رقیق که گوشت و خون و بلغم و غائط و تخمه و آب منی را از اعضای دیگر منفصل میسازد و هر یکی را از نهایات مسک ست و منتشر شدن نمیدهد و بهنسه آنرا کالا گویند چنانچه به بریون چوب خطهائیکه در میان چوب دیده میشوند اخیر ای چوب را که در میان آن خطوط بودند بواسطه آن خطها منفصل گردانند همچنین چوب گوشت بریده شود و دو پاره شود و در پاره های دیگر دیده شود و در پاره های مذکور

بواسطهٔ شیاهی تفریق کردن اینها نهای مذکور را اگر نه اندازه یکدیگر منفصل کردند شیاهی تفریق مذکوره مرهر یکی از اندامها نهای مسک را بواسطهٔ شیاهی تفریق مذکوره
هفت قسم است یکی آنکه مسک و فاعل گوشت است بهندی نرا مانسد هرا گویند عادان جهت آنکه شیاهی تفریق مذکوره را مانسد هرا مانند گوشت دانسته مسک آنرا نیز
که آنرا رادهنی گویند و از رگهائیکه آنرا سروت گویند و دیگر رگهای و شاخهای و شاخهای شاخهای رسته در گوشت ناخذ میکردند چنانکه از پنج نیلوفر که مرخلیش بود
و از ان شاخها و شاخهای شاخهای رسته در خلیش ناخذ کردند دوم آنکه مسک و فاعل خون است و آنرا رکت و هرا نامندان در دون گوشت و جگر پیدا میشود
و هم ازان در گوشت است چون گوشت بریده شود خون برون آید چنانچه خون در خت شیر وار بریده شود شیر برون آید و سوم آنکه مسک و فاعل پیه است
که آنرا مسدو و هرا گویند و غلبهٔ چربی در میان شکم است و در استخوان خورد نیز میباشد لیکن با خون آمیخته و در استخوان بزرگ چربی نیست بلکه مغز میباشد
و چربی که در گوشت بی پیه میباشد آنرا نیز هرا گویند و چهارم آنکه مسک و فاعل بلغم است آنرا اشلیکه مهر هرا گویند و بلغم در جمله بندگاه میباشد چنانچه مخرج بول
بواسطهٔ طلاء روغن کردن مستحکم میشود و خوب طریق میگردد همچنین بندگاه حیوان از بلغم استحکام می پذیرند بآسانی میگردند و پنجم آنکه مسک و فاعل غایط
و آنرا پیر یکهد هرا نامند و حالی آنحل پخته شدن طعام او را پکواسی نامند است و هگر گرده نیز میباشد و ششم آنکه مسک و فاعل تخمه است و آن را
پت و هرا گویند و هر چهار نوع طعام که از مقام آماسی در مقام پکواسی نزول میکند بران قرار میگیرد و بسبب حرارت تخمه که آنرا پت و هرا نامند مسک است
پخته میشود و هفتم آنکه مسک و فاعل منی است آنرا اسکر و هرا گویند و این در تمام اندام است بدانکه منی در تمام اندام چنانچه روغن در شیر یا شیره در
نیشکر مستتر است و در دم یا چون غلبهٔ شهوت میشود منی که در تمام اندام منتشر است منجذب شده هد گهائیکه از طرف راستای مثانه آمده براه بول فرو زند از مثانه بمقدار
دو انگشت پیوسته اندر آمده براه بول برون می آید و قتیکه در رحم قرار میگیرد راه خون حیض بسته میشود و بسبب این معنی بعد از حمل خون حیض جاری نمیشود و چون
خون مذکور راه بیرون آمدن نمی یابد و بالا رفته در رحم جمع میشود و بهندی آنرا اپراه گویند یعنی آنول گویند چون بالا تر میرود همان خون در پستان میرسد بسبب
پستانهای حامله بلند سخت میشود و جگر و پیه بچه از خون میشود طرف راستای آدمی جگر و در طرف چپ پیه است و سپرز نیز از خون میشود و شش از کف خون میشود
و از کثافت خون مثانه پیدا میگردد و از چربی و خون رودها حادث میشود و باد با گرمی تخمه پیوسته در رودکاهها و رگها و مانند آن تجویف می آرد و همچنین در
گوشت و آمده پرکاهای گوشت حادث میگردد اندر رگهای از انضمام چربش مینه بآن و از پخته شدن اینها باد و تخمه پیدا میگردند فرق میان پی و رگ
اینست که رگ نرم است و پی سخت و دیگر آنکه رگ از زادهٔ خود بی انضمام چربی پخته گشته حاصل میگردد و پی از زادهٔ خود با انضمام چربی سخت پختگی یافته حاصل
میگردد و جاهای اخلاط و خون و مانند آن در مردم هفت اندر و در زن هشت چنانچه پیشتر عنقریب بیان خواهد آمد و این مقامها بواسطهٔ گردش باد بمقدار کشادهٔ
وسیع یا بند حامل می آیند و چربی و خلاصهٔ خون و بلغم بسبب گرمی تخمه پخته میشوند باد با اینها می آمیزد پس رودها و دیگر مثانه از اینها حادث میگردند و بلغم و خون
و گوشت چون بسبب تخمه پخته و گداخته میشود خلاصه نان پیدا میگردد چنانچه از گداختن زر خلاصهٔ آن که آنرا سیکته نامند پیدا میشود و بعده از خلاصه
هر سه چیز مذکوره زبان موجود میگردد و از خلاصهٔ خون و چربی هرود کرده پیدا میشوند و از خلاصهٔ گوشت دخون و چربی دو قسم چهستین میشود و از خلاصهٔ کف
خون دل مخلوق میگردد و از ان رگهای شرائین که آنها را دهمنی نامند سته اند در فرود دل طرف چپ پیه پوشش هست و در طرف راست جگر و سپرز هست
و دل جای خرد است و قتیکه آن بسبب غلبهٔ قوت تم بسته میگردد در دم در خواب میشود و دل مانند گل نیلوفر شمسی هست و لیکن باز کونه است و در حالت
بیداری شگفته می ماند و در حالت خواب بسته میگردد و خواب را حق تعالی برای راحت و آسایش بندگان آفریده است چنانکه در کلام مجید فرقان حمید خبر میدهد وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ای راحة لابدانکم باید دانست که خواب بر سه نوع هست یکی را تامسی تندرا گویند دوم را سواهاوکی تندرا
و سوم را سیکارکی تندرا نامند تامسی تندرا آنست که بسبب آنکه بلغم با قوتیکه آنرا تم گویند غلبه کرده راههای ادراک را مسدود سازد در دم را باید و صاحب
این خواب گاهی بیدار نشود و این خواب نباشد مگر بوقت مرگ و سواهاوکی تندرا آنست که موافق طبیعت مردم باشد و این خواب بر سه قسم هست
اما آنکه فرقان نیز بر سه قسم اندر و بعضی نوع قوت تموکن زیادتست این نوع مردم را هم در روز خواب آید و هم در شب و در بعضی قوت رجوکن زیادتست ایشان را

وقت خواب معین نیست بلکه هر که را عادت بخواب گاهی شب بود وقتی قوت متولی زیادتست و ایشان را در نیم شب خواب آید و اما بیکار کی تند را آنست
که شبی نکرده و نخفته باشد یا ریاضت بسیار فرموده باشد و عادت شده و اندیشه بسیار غلبه کند بنابرین کس را که هیچ خواب آید اول غالب تست که او را خواب نیاید و
چنانکه خواب اثر تحریر کردن بست و بیداری اثر ستردن یعنی گویند که خواب و بیداری لازم طبیعت انسانی ست و قوت رجوع چون بر دل غالب آید بدان سبب
خواب نیک دیده میشود و صفا یام تابستان در روز خواب کردن مضر نیست و در باقی روزها خواب روز مضر بود مگر خردگان و پیران و آن کسانیکه بسبب اوجاع
یا از ضعف جراحت لاغر شده باشند یا آنکه در سن خرد بوند یا از جهت حرکت بسیار در سواری و یا از سبب ریاضت و کار روزش مانده شده باشند ایشان را خواب
کردن در روز مقدار دو ساعت ممنوع نیست و لیکن باید که پیش از خوردن طعام خواب کنند و هر که را سیب بی طعم و خوی بد و خون فاسد شده باشد او نیز
همین مقدار خواب کند و هر که از شب و قوت خواب کردن تخمی بیداری بسیاری روی داده باشد مقداری که خواب نکرده باشد یعنی آنقدر در روز خواب کند و خواب
مفرط ممنوع ست زیرا که از ان اخلاط تلخه پرزور میگردند و غلبهٔ آن در سر فزود و کام و گرانی سر و صداع و جود و امتلای طعام و تب پیدا آید مگر سنگی که شود و آنکه در
شب بیدار ماند و یا از غلبهٔ باد و تلخه انواع حمیت پیدا آید از همین جهت در شب بوقت خواب بیدار نباید بود و در روز خواب نباید کرد و عقلا ازین سبب در شب و قت خواب
خواب کنند هر که بدین طریق نماید بدین انواع علت گرفتار نشود و خوش بماند و خوش بمیرد و جودش نیک و بر حال خود بماند و تنگ و قوت او زیاده گردد و بر فرمان زنان نافذ
شدن توانند عکس ازین سخت زبر بود و سخت لاغر و جودش معتدل بود و صد سال حیات یابد و هر که را بیداری شب و خواب روز عادت شده باشد او را در
شب بیدار بودن و در روز خواب کردن زیان ندارد بدانکه از زیادتی باد و تلخه و اندیشه و از نقصان بلغم و از نقصان و بلات و از رسیدن زخم گران خواب زائل
گردد و از چیزیکه خواب رفته باشد اگر تدبیری حیلتی کنند که آن شئی نزل آن چیز بود بدین حیله باز خواب رفته باز آید و برای خواب آمدن روغن بر بزد و بر اندام نیز مالند
و مردن کند و آبنه از اشیای خوب و خوشبوی خواب آورنده و افزاینده بلغم و بهات راست کرده بر اندام مردن کنند و غلهٔ برنج سال و گندم و تخم بخورانند و حریر خشخاش
و نشاسته و قرب ساخته نوشانند و شیر نیها که از شکر تری و روغن ستور و روغن بادام لطیف و لذیذ پخته باشند بخورانند و شربتها و عسل و شیرین ساخته نیز نوشانند
و گوشت بزو شور باهای لذیذ که از گوشت جانوران بلسبی و بهکر ساخته باشند نوشانند و انگور و شکر و نیشکر و انچه از شیره نیشکر ساخته باشند بوقت شب بخورانند و جامه خواب
نرم لطیف و خوشبوی و نیک نرم باید ساخت خانه که مکان خواب او بود نیز خوب و نیک باید و دیگر تدبیرها یکه حکیم دانا که او را عقل اختراع تواند کرد مناسب وقت و در خواب
خواب فهمیده حیلتی باید ساخت که خواب رفته باز آید و نیز هر کسی را که خواب بسیار آید باید که آنکس قی و اسهال و فاقه کند و خون بگشاند باوی معامله و حیلتی کنند که خوف و
اندیشه در عجب بسیار بر دل او مستولی گردد که حق او به ازین تدبیری دیگر نیست و هر کسی را که بلغم و چربی زیاده بود و یا از هر دوی غلبه کرده باشد او را بیداری شب مفید آید
و کسانی را که تشنگی و رحمت سهل و بهک و بدهضمی و اتیسار باشد ایشان را در روز خواب کردن مضر آید و درین فصل چون ذکر خواب افتاد بیان تندا که آن نیز مشابه به
خوابست مذکور گردید و باید دانست مرضیکه بصورت خواب بود و بسبب آن حواس خمس معطل گردند و غازه روی نماید و مرضیکه آنرا کوروه خوانند و مرضیکه آنرا
کلم نامند عادت گردند آنرا آنند را گویند و آنکه بدیکدم نوشیده شود و باز باد مذکور پیچان بافتاح دهن و یا اشکها طرف دهن بیرون آید آنرا اختهائی گویند یعنی غازه
و آنکه دهان بی سبب ماندگی پیدا آید دوم بسیار چنانچه ماندگی بروان می آید بر بدن نیاید و حواس خمس اندک تعطیلی پیدا آید آنرا کلم گویند و آنکه بسبب آن رغبت م
طعام هم بر اشیای بود که دهان حالیا آسایش او ست و از اشیائیکه موجب ناآسایش او بود نفرت پذیرد و سبب آن اگرچه او را قدرت بر کار باشد کار کند و آنرا
بالکس گویند و آن شخص را آکسی نامند و آنکه دهان طعام بطرف سینه صاف گردد و آب از دهن بیاید اما قی نشود و سینه حرکت کند آن را دهان آنرا اتکلیس خوانند
و آنکه دهان بغیر کار کردن ماندگی حاصل شود و دل چسپیده گردد و دهان سرد شود نماید آنرا دهان بی طعام نباشد آنرا فرس را کلان گویند و آنکه دهان مردم اندام خود را
چنان داند گوئی که آن اندام را سرد تر نجیده اند و قلی المخصوص سرش سخت گران شود آنرا کوروه گویند و بدانکه بخبثه جنین و شکم مادر بالایش ازان می یابد
که خلاصهٔ طعام مادرش که بدو میرسد باو که در جثه جنین ست آن خلاصه با حرارت جنین را که طرف داخلی ناف ست در تمام بدنش میرساند و خلاصهٔ مذکور بسبب
حرارت پخته گشته بدان جنین منضم میگردد و جنین بالایش می یابد و منتشر میگردد بدانکه جمیع اعضای بچه بالاینجا نظر و مسام که اینها دیاوت میگردند و مقدار

مدت خوردگی بیاشند همان مقدار مدت باقوت میشوند باید دانست که تن مردم اگرچه بسبب بیدن غذای اندک بالایش نیاید اما ناخن و موی او زیادتی پیدا کند
مر بدانکه وقتیکه منی مرد با خون حیض زن می آمیزد دران وقت هر غلطی که در بن ماده غالب بود شخصی که ازین ماده موجود گردد خاصیت همان غلط دران شخص
بود و این را بر پنج گونه نامند و مردم باعتبار این خاصیت بر شش صنف اند یک صنف را خاصیت بادی ست و دوم را خاصیت بلغمی و سوم را خاصیت بلغمی
چهارم را خاصیت باد و بلغم و پنجم را خواص باد و کف و ششم را خاصیت بلغم و کف و هفتم را خاصیت هر سه غلط اکنون نشانهای این اصناف گفته می آید
کسی را که خاصیت بادی بود اندکس بیدار ماند و او را سردی بسیار خوش نیاید و صورتش خوب نباشد و دهد و حاسد و بدکار باشد و بر سر و روی رقص دلش میل کند
و پاشنه پای او تر قدد ناخن و موی سر و ریش او اندک و خورد و خشک باشند و غصه ناک بود و ناخن بد بدان ببرد و دندان بسخا نیاید و مستقل نباشد و دوستی او پایدار
نبود و در شاکر احسان کسی نشود و جودش الا غرض بود و رگهای اندام او ظاهر نباید و اندام او خشک و خشن بود و سخن شتاب گوید و شتاب در رفتار باشد و دلش
یکجا نباشد و در خواب چنان بیند که بسوی آسمان میرود و نظرش برقرار نبود و مال بسیار جمع کردن خواهد و گاهی سخن یاوه گوید و اینچنین کس راز همتهای باد بسیار شنوند و کسی را که خاصیت تلخه باشد او را خوی بسیار آید و بویش زشت باشد و نرم اندام و پر اندام باشد و ناخن و چشم و روی و کام و لب و زبان و کف دست و
کف پای او لعل بود اما صورت خوب نباشد و گونج بر رویش افتد و موی سر و ریش اندکی سفید شوند طبیعا خوار بود و گرمی او را خوش نیاید و فی الحال غصه کند و باد گشت
نماید و در وی عمرش میانگی باشد و عاقل بود در سخن دیگری را در کرده سخن خود بیش آورد و دان خواهد در کار نیک شتاب و در خواب راز و درخت پایه و کنیز گل آورده آتش سوزناک و
برق و شهاب ثاقب بنگرد و ترسش از کسی نکند و تعظیم کسی از سبب ترس آنکس نکند و آنکسانیکه تعظیم او نگاه دارند با ایشان سخت درشت بود و آنکسان که تعظیم و
تواضع او کنند از ایشان متواضع و نرم باشد و کسی را که خاصیت کف بود رنگ او همچو رنگ کاه یا به یا گل نیلوفر قمری یا تنبع هندی یا برگ نم تر تازه باشد و صورت
خوب بود و بدیدن او دل مردم مائل باشد و چیزهای شیرین را دوست دارد و خوردن شیرینی خواهد و نیکی کرده کسی را ضائع نکند و بدی دیگران را تحمل کردن تواند
و حرص بر مال نباشد و تحمل و قوی دل و زود آور بود و هر چه بشنود تا دیری یاد دارد و محبت او استوار بود و دیر پاید و دشمنی او نیز همچنین باشد و چشمهایش سفید باشند
و گرشه چشم او لعل بود و موی سر و ریش او استوار و سیاه همچو زنبور سیاه که او را مهونره گویند باشند و مویهای او با شکن باشند و عنین بود و آواز ش چیره مانند آواز
رعد و دهل و شیر شرزه باشد و در خواب او آبها و حوضها که دران سرخاب بود باشند و در سیر من آن آبگشتهای شالی بوند بیند و اعضای او درست و
نیک نماید اندام او چرب باشد و قوت ستوگن و مزیادت باشد و سخن کشیدن تواند و تعلیم استادان در حرمت دارد و پدر و مادر و معلوم ادراک و فکر نیک
باشد و هر کرا چیزی داد ان خواهد بعد از زمان بسیار باز دهد و سخن اندک و راست و درست گوید و هر کرا که خاصیت باد و بلغم باشد آثار هر دو در پیدا آیند با همبرین قیاس
خاصیت هر سه غلط باشد آثار هر سه غلط در وی ظاهر شوند **سوال** چون در ماده حمل که آن منی و خون حیض ست غلطیکه غالب باشد باید که آن ماده فاسد شود پس
آنچه آثار غلبه هر غلطیکه گفته شده است چگونه آید **جواب** این غلبه غلط بحدی نمیباشد که بدان ماده چنین فاسد گردد و چنین صورت نبندد بلکه الله تعالی
عادل خواسته است که مردمان را بکیات و کیفیات و خصائل مختلفه بیافریند بنا بر آن در ماده هر شخصی غلبه غلطی که آثار آن ملائم آن شخص اند مید هد
پس این غلبه موجب ذمامت شخصی بر او صاف مخصوصه نبود نه موجب فساد خلقتش چنانچه کرم زهر که ذمامت او از زهر ست و از زهر او اضرری نمیرسد و
بعضی گویند که خاصیت غلبه غلط در مردم نیست بلکه خاصیت غلبه عنصری از عناصر که تن مردم مرکب ازان ست هست اگر در ماده غلبه عنصر باد بود خاصیتهای
باد که مذکور اند در شخص پیدا آیند و اگر غلبه عنصر آتش بود خاصیتهای غلبه بلغم که گفته شده اند و آن خاصیت غلبه عنصر آتش اند حادث گردند و اگر غلبه عنصر آب
بود خاصیتهای غلبه بلغم که مذکور شده اند و آن خاصیت غلبه عنصر آب اند در شخص پیدا آیند و اگر غلبه عنصر خاک بود مردم سخت اندام و پر اندام و متحمل و بردبار
و آهسته کار باشد و اگر غلبه عنصر خلا باشد مردم پاک و پرهیزگار و دراز عمر و تندرست باشد و سوراخهای بینی و گوش و دهن و پیغولهای چشم فراخ و کشاده بوند و
غلبه ما بایکی خاصیت ابدان شناخته علاج ملائم و مناسب آن کنند و الله اعلم و احکم **فصل چهارم در بیان اعضا و اعضای اعضا و شمار آن و این**
فصل را بسه بندی سر بر سنگهیا نامند بدانکه منی مرد و خون حیض زن که آمیخته و مرحم قرار میگیرد و آزا بسه بندی گویند بسه نامند و این مرکب بقول حکمای اهل

از عناصر خمسه است با بخشی از غذای مادر که بدو می‌رسد چه جمیع آن ماده می‌رساند و عنصر آتش آنرا پخته میگرداند و از عنصر آب تری حاصل می‌آید و از عنصر خاک انجماد و سختی روی
می‌نماید و بسبب عنصر خلا طول و عرض و عمیق گشتن ماده مذکور ممکن میشود و بدینگونه پرورش یافته جمله اعضا و اعضای اعضا و اعضای مرکب میگردند و آن مرکب را
سریر نامند و نزدیک حکمای هند بعدازان وقتی که ماده در شکم قرار میگیرد روح با وی می‌پیوندد و سریر یا که آن عبارت از تن آدمی است اعضای اند و اعضای
اعضا اند بدانکه اعضا شش اند دو دست و دو پای و سر و میانه و اعضای اعضا بسیار اند چنانکه جبین و کاسه سر که جای رستنگاه موی است و زنخ و گردن
و شکم و پشت و ناف و آلتهای نهانی یکان یکان اند و چنانکه گوشها و سوراخهای بینی و چشمها و ابروها و رخسارها و بغلها و کتفها و پستانها و خصیتین و پهلوها و آلتهای
زانو و بازوها و رانها و مانند آن که اینها دوگان دوگان اند و چنانکه انگشتان و آن بیست اند و چنانکه سرین که ذکر آن بیشتر خواهد آمد و چنانکه هفت چرم و
هفت کلا و هفت مقامهای اخلاط و خزانه و هفت دهات و هفت مل دهات و هفتصد رگ و پانصد پرکاله گوشت و نهصد پی و سیصد استخوان و بیست و دو
بندگاه و صد و هفت مقام خطرناک است و چهار دهمنی و سه خلط و سه مل خلط و نه رخنه و جگر و سپرز و شش و سپرز و دل و گرده‌ها و شانزده کندرا و چهارده جال و شش
کورچه و چهار رس گوشت و هفتصد درز و چهارده سنگهات و چهارده سیونت و مثانه و روده‌ها اما ذکر هفت چرم و هفت کلا و هفت دهات و سه خلط و جگر و سپرز و
شش و مثانه و دل و روده و گرده در فصول سابق گذشته است و مقامها که هفت اند یکی از آن جای باد است و یکی جای تلخه و یکی جای بلغم و یکی جای خون
و یکی جای طعام خام و یکی جای پخته شدن طعام و یکی جای بول است و زنان را جای حمل هشتمی زیاده است و روده‌های مردان سه نیم [illegible] روده‌ها
زنان سه رس اند و نه رخنه اینها اند دو سوراخ بینی و دو گوش و دو چشم و یک دهن و یک دبر و یک سوراخ فرج و زنان را سه رخنه زیاده است و آن دو سوراخ
پستان و یکی مجرای خون حیض است و پی‌های بزرگ که آنها را کندرا گویند و آن در تن آدمی شانزده اند چهار از آن در دو پای و چهار در دو دست و
چهار در پشت اند و چهار از گلو طرف سینه آمده اند و چهار که در دو پای اند ناخنهای دو پای اطراف آن اند و چهار که در دو دست اند ناخنهای دو دست اطراف
اند و چهار که از گلو طرف سینه شده فرو رفته اند اطراف آن در قضیب پیچیده مانده اند و چهار که در پشت اند اطراف زیرین آن در سرین پیچیده مانده و اشیا ایکه
آنرا جال نامند بر چهار نوع اند یکی از گوشت و یکی از رگ و یکی از پی و یکی از استخوان و هر نوعی چهار چهار افراد اند جمله شانزده میشوند چهار چهار افراد از هر نوعی
بیک فرد یکی بدیگری متداخل گشته در دو بندگاه دو دست و دو بندگاه دو پای محیط شده مانده اند و اشیا ایکه آنرا کورچه گویند و آن شش اند از گوشت و
استخوان و رگ و پی در ترکیب اند و آن در شتالنگ دو پا و دو در بند دستها و یکی در گردن و یکی در بند قضیب و چهار پرکالهای گوشت که مستطیل بر سرین اند
و آنرا بهندی مانس رج نامند و اینها هر چهار در پشت اند و راستای صلب یکی طرف خارج و یکی طرف داخل و دو در چپای صلب یکی طرف خارج و یکی طرف
داخل و درزها که هفت پنج در سر اند و یکی فرود قضیب و خصیتین و یکی در بیخ زبان طرف داخل و طبیب را شاید که از شگافت کردن در محلهای مذکوره محترز باشد
و محل اجتماع استخوانهایی که آنها را سنگهات گویند و آن شانزده اند شش از آن در هر دو پای در پای سکان یکی جای سرین و دوم جای زانو و
سوم جای شتالنگ و محل آن در هر دو دستها است یکی در دوش و یکی در آرنج و یکی در بند دست و سیزدهم فرود گردن که ابتدای صلب است و چهاردهم بالای سرین
که انتهای صلب است و چیزی ایکه استخوان مجتمع را پیوسته میدارند و آنرا سیونت گویند چهارده اند در چهارده سنگهات مذکوره است اینها ایکه در تن اند در عدد آن اختلاف
جمهور سیصد گفته اند چنانچه ذکر آن رفته است و بعضی سیصد و شصت گفته اند و سسرت میگوید که میان دو قول اختلاف نیست زیرا چه جمهور که سیصد گفته اند
مراد ایشان آنست که استخوانهایی که بدان ستر گرم تعلق دارد سیصد اند در هر دو دست و دو پای صد و بیست و دیگر در پشت و پهلو و شکم و سینه و سرین صد و هفتاد و
و دیگران در [illegible] تمام شصت است و تفصیل سیصد استخوان چنین است پانزده استخوان در بیخ انگشتان یک پای در هر انگشتی سه و ده در کف پای و شتالنگ و کورچه
یک [illegible] پاشنه پای و دو در ساق پای و یک در زانوی و یک در ران و همه استخوانهای تمام پای سی است و همچنین در دوم پای و در هر دستی نیز سی گانه اند پس
جمله استخوانهای دو دست و دو پای صد و بیست اند و یک بالای [illegible] در سرین و یکی آلت فرود صلب یا این [illegible] استخوان سرین تکمیل آمده پس جمله
استخوان کمر پنج اند هفتاد و دو استخوان در پهلوی و در هر پهلوی سی و شش [illegible] استخوان در پشت و هشت در سینه و دو آخر از که آنرا بهندی اچهک نامند

پرکاله ازان در سر و پستان اند که هنگام جوانی ظهور می یابند و چهار پرکاله در فرج که دو در طویل که آن در دنبش اند و دو مدور که بر دهن فرج اند و سه در مقعد بر دهن فرج اند که میان رحم و فرج ست و بدان منفذ منی مردان رحم میرود و سه در دهن رحم اند منی و خون حیض بدان شده و رحم میرود و قرار میگیرد و دو در میان جای تنگه و بکبر اسه مقام رحم ست و پرکاله های گوشت که در وجود مختلف اند بعضی خرد و بعضی بزرگ و بعضی دراز و بعضی کوته و بعضی تنگ و بعضی نرم و بعضی سخت و بعضی مدور و بعضی مربع و سه پرکاله خصیتین و یکی ذکر که مردان را اند مثل آن زنان را نیز گرد بر گرد رحم مخفی اند و گیاه اس شارح مسرت میگوید بدانکه قرار داده اند که در مسرت مکتوبست که زنان را بست پرکاله گوشت از مردان زیاده است این او مسرت نیست بلکه دیگری الحاق کرده است ولیکن قول مسرت چنین ست که پانصد پرکاله گوشت که مردان راست سه قطعه ازان زنان راکم ست و آن دو خصیتین و ذکر ست اما بیان جای خطرناک در گاهای دهنی و سروت و سایر گاهها بیشتر خواهد آمد و فرج بطریق خرمهره که آنرا سنکهه گویند گردیده است و سه گردش پیاپی همچو گردش سنکها دارد و میان گردش سوم رحم ست و درین رحم همچو دهن ماهی رویست همچو دهن رحم دستها و پاها گرد آورده میماند و سرش طرف سینه مادر میباشد و بوقت زادن بقدرت خدای تعالی معکوس میگردد و اولاً سر خارج میگردد و بدانکه آنچه درین فصل از تشریح اعضا گفته شده است اگر کسی را شکی در دل باشد باید که بمردهٔ که سلیم الوجود و صحیح المزاج مرده بود و مرگش بسبب خوردن زهر و یا بکشیدن زحمت و رنج دراز نبوده باشد و تیر سخت پرو لاغر نباشد امتحان کند بدین طریق نخستین تمام رودهای او را بکشند و وجودش با کاه و پهنه باشی بپیچیده و آسایکه روان نباشد بگذارند تا آنکه وجود او بگدازد و بسیار گداخته شود بعده از آب کشیده وجود و پرا بکبی موی یا بکبی بیخ بهمنی آهسته آهسته بخراشد تا حقیقت هر هفت جرم و اعضا و اعضای اعضا و رگ ولی و کلاوا انچه گفته شد همه معاینه گردد و طبیب اگرچه علم تشریح اعضا از کتب معتبر و اساتذهٔ بزرگ معلوم کرده باشد باید که باستحان مشاهده نیز حاصل کند تا کمال اطمینانش حل را قرار دهد و درین باب هیچ جزوی از اجزای مذکوره پوشیده نماند که لیس الخبر کالمعاینة والله اعلم واحکم

فصل پنجم در بیان مقاصهای خطرناک

و این فصل را بهفت پرتیک و م گویند و پرتیک و م نزد ایشان تیز نامند بدانکه صد و هفت مقام مرم که در وجود آدمی است برنج نوعست یکی در گوشت و یکی در رگها و یکی در ولی و یکی در استخوان و یکی در بندگاه و ازین مقاصهای دیگری جای خطر نیست و مقام خطر در گوشت یازده و در رگ چهل و یک و در ولی بست و در استخوان هشت و در بندگاه بست منجمله صد و هفت جایهای مذکوره بیست و دو در هر دو پای یازده و بست و دو در هر دو دست و در هر دستی یازده و دوازده در شکم و سینه و چهارده در پشت و در گلو و گردن و ما فوق آن تا سر سی و هفت اند بیان آسامی محلهای خطرناک که در اعضای مذکوره اند گفته می آید باید دانست محلهای خطرناک که در هر پای نلینها اند یکی چپیرل دوم هردی کورجه کورج سر کلبهه و اندرست جان آنی و ارنی و لوهتا جبه تب و آنکه محلهای خطرناک که در هر دستی اند سمی هم بدین نامها اند جز آنکه آن را که در پای کلبهه نامند در دست من بندهٔ گویند و آن را که در پای جان نامند در دست کیه هر گویند و آسامی محل خطرناک که در پشت ست اینهاکی کیتکرن کلندر تنب پارس سندهر بهتی آنس بهلک انس بدانکه هر یکی ازین اسامیان در و محل ازین محلها مشترک ست و محلهای خطرناک که در گلو و گردن و ما فوق آن تا سر سر اند آنها را بدین اسامان مندکه چهار را دهنی و پشت را مانرکا و دو را کر یکا نکا و دو دو دیگر را بکبر و دو دیگر را بهن و دو دیگر را آورت و دو دیگر را اچپیت و دو دیگر را سنکهه و یکی را استهنی و پنج را سیونت و چهار دیگر را سنکهاک و یکی دیگر را دهیت نامند بدانکه ازین جمله چهار را بهوی و چهار را اندهیت و یکی که ازست دو را استهن روهیت در گوشت اند و چهار دهنی و گوشت مانرکا و چهار سنکهاک و دو را بهن و دو دیگر را استهنی و دو را اچپیت و دو را استهنیه و یک بهوی و یک تابعه و دو پارس سندهر و دو بر بهتی و یکی تابعه و چهار را زلی و دو گهها اند و چهار را رنی و دو تنب و دو کندر و چهار کوچه بهوی و یکی بست و یکی چپیر و دو انس و دو بدهیر و دو را اچپیت و یکی را اندهیان و دو یکی بهوی و پنج سیونت و دو را بهست و دو کلبهه و دو من بندهٔ و دو آورت و دو کر یکا نکا در بندگاه اند و دو کنتکر ست و دو تنب و دو انس بهلک و

و بسنگه و استخوان است و نیز محلهای خطرناک بر پنج قسم اند یکی آنکه آنرا بهندی سد پران هر گویند و آن نوزده مقام است اگر درین مقاماها زخم رسد مجروح در میان هفته بمیرد دوم آنکه مکالشر پران هر گویند و این سی و سه محل است که بر سیدن زخم درین مقاماها ربع دیک ماه بمیرد و سوم آنکه آنرا بسل کهن گویند سر بسل پران هر نیز نامند و آن بتخصیص سه محل است که اگر زخم تیر درین محلها بر سد تا مادام که تیر درون باشد مجروح زنده بود و بمجرد کشیدن تیر بمیرد و چهارم آنکه آنرا پیکل گویند و آن چهل و چهار است اگر دیکی ازین محلها زخم رسد عضو آن محل بیکار گردد و پنجم آنکه آنرا رجا گر گویند و آن بست محل اند اگر در یکی از ین مقاماها زخم رسد دائم درد کند و آما سد پران هر که نوزده است اینها اند چهار سنگانک و دو سنگهک و هشت ماتر کا یکی کدا و یکی هردی و یکی بست و یکی ناهی و یکی اوهبت و مکالشر پران هر که سی و سه است نیست هشت که در سینه اند و پنج سیونت سر و چهار پل هردی و چهار م جهیر و چهار اندر بست و دو کتیک ین و دو پارس سنده و دو بر هتی و دو نبت و بسل کهن که سه است نیست دو او چپ و یکی تهتی پیکل گر که چهل و چهار است نیست چهار لومناهیه و چهاران و چهار ارپی و چهار کورجه و دو جان و دو تبب و دو کر پر و دو لکندر و دو کجد هر و دو کر کاتکا و دو وانس بهلک و دو اپانک و دو نیل ارک و دو نیمان و دو اروپ و رجا گر که آن هشت اند و کلپه و دو من بنده و چهار کورجه هر بدانکه نوعی که از باد حیات بدن بدان مربوط است و آنرا پران یا و گویند در محلهای خطر زیاده از همه جاست بر سیدن زخم بدان باد مذکور را آفت و خلل بسیار میرسد بدانسبب مردم بر سیدن زخم دران محلها یا مجروح هلاک و یا دائم متالم بمانند باختلاف محلها بسرعت هلاک و ببطو آن و بدوام تالم آن منی بران ست که مقاماهای سد پران هر آتشی اند بر سیدن زخم دران محل آتش بسرعت برون می آید تبع آن باد مذکور نیز بسرعت خارج میشود پس بضرورت مردم نیز بسرعت هلاک میگردد و مقاماهای مکالشر پران هر هم آتشی اند و هم آبی و باد مذکور با آب و آتش پیوسته است بدین سبب انچه باد مذکور با آتش منضم ست تبع آتش بسرعت برون می آید و بخش آن تبع آن آب بتدریج یا یک ماه خارج میشود آنگاه هلاک روی می نماید و مقاماهای بسیل پران هر باد یست و تنیکه تیر و نیزه در ماند آن دران محل میرسد تا آنکه تیر دران مقام خلیده است باد بیرون آمدن نمیتواند و بعد کشیدن تیر خون با د برون می آید هلاکت مجروح روی می نماید و مقاماهای پیکل گر آبی اند و خاصیت سرد دارند چون زخم دران میرسد بسبب سردی آن باد برون آمدن نمی تواند تا هلاکت روی نماید بلکه عضوی دران زخم میرسد بیکار و معطل میگردد و مقاماهای رجا گر آتشی و بادی ست چون زخم دران میرسد آتش و باد مشتعل میشوند بدانسبب درد عظیم پیدا می آید یعنی باطبای حاذق اختلاف محلهای خطرناک را در سرعت هلاک و بطو آن و دوام تالم مبنی بران میدارند که هر محلی از محلهای خطرناک که گوشت و رگ و پی و بندگاه و استخوان این هر پنج دران محل مجتمع باشند آن محل را سد پران هر نامند چون زخم دران محل بر سد در میان هفت روز هلاک کند و محلیکه در وی چهار از پنج مذکور باشند که عبارت از گوشت و رگ و پی و بندگاه و استخوان ست باشند آنرا کاقر پران هر نامند چون زخم دران محل بر سد در مدت یک ماه هلاکت رساند و محلیکه در وی سه از پنج مذکور باشند آنرا بسل پران هر نامند چون زخم درین محل بر سد بعد کشیدن خلیده از جنس تیر و نیزه هلاک اسنجامد و در محلیکه دو از ین پنج مذکور باشند آنرا پیکل گر نامند چون زخم دران محل بر سد عضو را بیکار کند و محلیکه دران یکی از ین پنج مذکور باشد آنرا رجا گر نامند چون زخم درین محل بر سد در سنت پیدا آرد بدانکه انچه از احکام محلهای خطرناک مذکور شده حکم آن وقتی ست که زخم از درون محلهای مذکوره بر سد اما اگر زخم بر کرانه های محال خطر بر سد حکم نه بر نگونه است بلکه اگر در کرانه سد پران هر زخم بر سد مدت یکماه هلاک مجروح روی نماید و اگر بر کرانه مکالشر پران هر زخم بر سد عضو مجروح بیکار گردد و هلاک نگرداند و اگر بر کرانه بسل پران هر زخم رسد بکشیدن خلیده نمیرد و لیکن درد و رنج بسیار روی نماید و اگر در کرانه رجا گر زخم رسد نیز درد بسیار حاصل شود و اما دائم نباشد و نیز بباید دانست که اگر در مقام بسل پران هر زخم کاری بر سد بعد کشیدن خلیده هم هلاک گردد و اگر در مقام پیکل گر زخم کاری رسد نیز هلاک گردد بدانکه یازده محل خطرناک که در میان اندکی ازان محلی ست که میان نرانگشت و انگشتی که متصل به نرانگشت ست بپای آنرا چهیر گویند اگر درین محل زخم رسد علت بادی که آنرا اجهیک گویند پیدا آید و ازین مذکور هلاک گردد و یکی ازان محلی ست که منتصف درازی پای است از انگشت میانگی تا پاشنه پای ست آن محل منتصف ساق هردی گویند اگر درین محل زخم رسد یا خاری بشکند دردی سخت پیدا آید که بدان دود مجروح

هلاک گردد یکی ازان محلی ست در پشت پای و میان آن و میان چپر نگذرد چه دو انگشت ست و آنرا کور چه نامند اگر درین مقام زخم رسد ازین وکوی آن پیدا آید دیگی ازان محلی ست در پی بند گاه شتا لنگ و آنرا کور چه سر گویند اگر درین محل زخم رسد دو وجود و آماس در وجود پیدا شود دیگی ازان محلی ست در بند گاه میان شتا لنگ و ساق و آنرا کلبه نامند اگر درین محل زخم رسد دو بسیار شود و پای لنگ گردد دیگی ازان محلی ست در منتصف درازی که از باشنه پای تا بند گاه زانو ست و آنرا اندر بست نامند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار رود و مجروح هلاک گردد دیگی ازان محلی ست در بند گاه زانو و آنرا جان گویند اگر درین محل زخم رسد پای مجروح لنگ گردد دیگی ازان محلی ست بالای جان مقدار سه انگشت هم طرف راست و هم طرف چپ و آنرا آن گویند اگر درین محل زخم رسد آماس بسیار ظاهر گردد و مشی کردن متعذر شود دیگی ازان محلی ست در منتصف ران طرف ظاهر و آنرا آرپی گویند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار روان شده ران خشک گردد دیگی ازان محلی ست متصل بند گاه ران بالای آرپی و آنرا لومنا جمه گویند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار جاری شود و زحمت او هانک پیدا شود یا ران خشک گردد دیگی ازان محلی ست میان بند بهر و ران و خصیتین که آنرا تبب گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح عنین گردد یا منی او نقصان شود و این محلها در هر یکی ازین دو پای اند و در هر یکی از دو دست نیز اند مگر آنکه در بعضی اسما اختلافست چه در دست بجای کلبه من بنده و بجای جان کریر و بجای تبب کبهد هر نامند و محلهای خطرناک ازان دست و پای در احکام مذکوره نیز موافق اند مگر آنکه خون در من بنده زخم رسد دست شل شود و اگر در کریر پر رسد نیمی وجود بیکار گردد و اگر در کبهد هر رسد تمام بازو بیکار گردد دوازده محلهای خطرناک که در سینه اند یکی ازان دربرست که آنرا کدانا نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح هلاک گردد دیگی ازان مثانه ست که آنرا لبست نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح نمیرد مگر آنکه چون طبیب حاذق باشد مثانه را بجهت کشیدن سنگ مثانه بکاوف شگاف کند ازان مجروح هلاک نگردد اما مرضیکه آنرا موترا سراوی نامند چون پیدا گردد درین مرضیست که زائل نمیگردد مگر آنکه چون تداوی کنند بدیری زائل شود یا نشود و اگر طبیب جاهل بجهت کشیدن سنگ مثانه شگاف کند مجروح نمیرد دیگی ازان ناف ست که آنرا نابهه گویند اگر درین محل زخم بر رسد مجروح هلاک گردد دیگی ازان دل ست که آنرا هردی گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی هلاک گردد دیگی ازان محلی ست که از پستان مقدار دو انگشت فرود ست و آنرا استهنمول گویند اگر درین محل زخم رسد بکبت شکم مجروح پر گردد و دمه و سرفه پیدا آید و مجروح بزودی بمیرد یکی ازان محلی ست از پستان دو انگشت بالاست آنرا اشهین رومست نامند اگر درین محل زخم بر سند ازان شکم بخون پر شود و مرض دمه و سرفه پیدا آید مجروح بمیرد دیگی ازان محلی ست که ملتقای استخوان کتف و استخوانهای پهلوست و آنرا ایلاب نامند اگر درین محل زخم رسد و بعد بخیگی ریم پیدا کند اکثر مجروح را هلاک گرداند دیگی ازان دو رگی ست که هر یکی ازان مجرای دم ست یکی راستای سینه و یکی چپا سینه و آنرا بستهانسب گویند اگر درین محل زخم بر سد شکم مجروح ازباد پر شود و دمه و سرفه پیدا آید و مجروح ازان بمیرد و چهارده محلهای خطرناک که در پشت اند اینها اند دوازده ازان در استخوان که فرود استخوان صلب اند یکی راستای صلب دیگی چپای صلب و هر یکی را ازان دو محل کیستا کمرن نامند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار رود و در روی مجروح زرد شود و بمیرد و دوازده ازان در بند گاه استخوانهای سرین اند که بوقت ایستاده شدن در هر یکی ازین محل مغاک می افتد آنرا اگلند نامند اگر درین دو محل زخم رسد اگر دو پای بیکار شود و دوازده ازان در منتهای استخوانهای هر دو سرین طرف پهلو و هر یکی را ازان نتنب گویند اگر درین محل زخم رسد وجود مجروح طرف نصف اسفل بیاماسد و مجروح لاغر گشته بمیرد و دوازده ازان در بند گاه هر دو پهلو میان استخوانهای پهلو و سرین اند که هر یکی را ازان یارس سنده گویند اگر درین محل زخم رسد شکم مجروح بخون پر شود و ازان مجروح بمیرد و دوازده ازان در پشت اند که معاذی دو استهنمول اند و هر یکی را ازین دو محل برهتی گویند اگر درین محل زخم رسد از بسیاری رفتن خون زحمتهای قوی پیدا شوند که مجروح ازان بمیرد و دوازده ازان در دو استخوان گردن اند که با استخوان صلب پیوسته اند و هر یکی را ازان دو محل انس مهلک نامند اگر درین محل زخم رسد دست خشک شود و یا کژ گردد و دوازده ازان در دو پهلو اند که بران گردن و کتف بایکدیگر مربوط است و هر یکی را ازان دو محل انس نامند اگر درین محل زخم رسد ازان مجروح بازوی گرد آوردن و فراز کردن نتواند و محلهای خطرناک که در گلو و گردن و سر ست سی و هفت اند و ازان در گلو اند که آنرا دهنی گویند و نیلا نیز نامند یکی طرف راستای نای گلو و یکی طرف چپای نای گلو و دو

ازان دو رگهای قفا اند که آنرا نیز وهنی گویند و میان نیز نامند یکی طرف راستای قفا اگر دریکی ازین چهار محل زخم رسد مجروح گنگ گردد و یا در زبانش لکنت پیدا آید و قوت ذائقهٔ او بیکار گردد و هشت ازان دو رگهای گلو و گردن اند و هریکی را ازان هشت رگ ماتر کانامند چهار از طرف راستای گلو و گردن و چهار از طرف چپای گلو و گردن اند اگر درین محلها از خم رسد مجروح بزودی بمیرد و دو ازان دو رگ بهای نای گلو اند و هریکی را ازین دو محل کرکاتکانامند اگر دریکی ازین دو محل زخم رسد مجروح را در حنجش پیدا شود و دو ازان دو دوپی که قریب نرمهٔ گوش طرف قفا اند و این را بدبهر نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح گردد و دو ازان دو رگی اند که درین سوراخهای بینی اند یکی راستای بینی و یکی چپای بینی و آنرا ابهمن نامند اگر یکی درین محل زخم رسد ساسه سیم مجروح فاسد گردد و سه یک و بدر آید و بینا بود و ازان در منتهای دو نالهٔ هریک از دو ابرو اند و آنرا یاتاک نامند اگر درین هر دو محل زخم رسد بینائی مجروح بکلی دور شود و یا نقصان پذیرد و دو ازان در پیشانی اند یکی متصل ابروی راست و یکی متصل ابروی چپ و آنرا آورت گویند اگر درین محل زخم رسد نیز بینائی مجروح بکلی برود و یا کم شود و دو ازان در دو محلی ست که هریکی آنرا تیهری گویند و آنرا اسنکهم نیز نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و دو ازان در منتهای منبت موی سرست که بالای هر دو تیهری اند و آنرا انجمیب گویند اگر درین محل زخم تیر برسد بجز کشیدن تیر مجروح بمیرد اگر تیر را ماندن دهند محل زخم سخته شده و تیر بیرون آید مجروح هلاک نگردد و یکی ازان در منتهای هر دو ابرو است که آن را استهبی گویند اگر درین محل زخم رسد انچه برسیدن زخم در محل انجمیب حادث گردد درین محل نیز همان شود و پنج ازان در درزهای سر اند که آنها را سیمونت گویند اگر دریکی ازین محلها زخم رسد مجروح دیوانه گردد و بر وی خوف و رعب بسیار مستولی شود و آخر هم بدان زحمت بمیرد و یکی ازان در بن زبان که مجتمع رگهای گوش و چشم و زبان و بینی ست و آنرا استکانک گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و یکی ازان در رگهاست که بالای پیشانی متصل رستنگاه موی سر محاذی فرق سر جمع شده اند و آنرا اوهیت گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح فی الحال بمیرد جایهای خطرناک که جمله صد و هفت اند بیان کرده آید اکنون مقاتلهای هریک از محلهای مذکوره گفته میشود بدانکه هریک از آن را پی و کورچه سر و تنبب و کهبد هر و پارس سنده مقدار یک انگشت است و استهنول و استهن رو هر یک مقدار دو انگشت است و ذکر و بیضه و کلبه و کمر بره و جان مقدار سه انگشت است و هر دوی بست و کورچه و کدا و سیونت و نابه و دوازده محلهای خطرناک در گلو اند مقدار چهار انگشت است و باقی محلهای خطر مقدار نیم انگشت است اگر طبیب خواهد که در عضوی شگاف و مانند آن کند باید که مقدار محل خطر که دران عضو باشد گذاشته عمل کند از انکه اگر در گرانهٔ محل خطر شگاف و مانند آن کند مقتضی بهلاکت مجروح شود خصوصا که میانهٔ محل خطر شگاف کرده شود اغلب انست که بمیرد بدانکه در بدن انسان محلهای خطرناک بمنزلهٔ بیخ درخت است و دست و پای بمنزلهٔ شاخهای درخت چنانکه درخت بفساد بیخ فاسد گردد و فساد و بریدگی شاخ موجب افنای درخت نیست همچنین بفساد محل خطرناک تن مردم فاسد گردد فساد دست و پای یا عضوی دیگر موجب فساد تن انسان نبود و لهذا خون در محل خطرناک که آنرا تل هروی و چهیر گویند و آن در دست و پای ست اگر زخم رسد مجروح هلاک گردد و حکما گفته اند که چون درین محل زخم رسد باید که دست را و یا پای را از بند گاه دست و یا شانه تنگ ببندند تا فساد او بمهمهٔ تن سرایت نکند و بریدن دست و یا پای موجب هلاکت مجروح نیست و نیز خون در محل خطرناک زخم رسد اگرچه طبیب حاذق بداروهای موافق و ملائم به گرداند ما دست یا پای البته بیکار گردد و چون در محلی از محلهای خطر که در شکم و سرست زخم رسد مجروح هلاک گردد اما اگر درین اعضا در غیر محل خطرناک زخم چندان کاری نرسد مجروح بسلامت ماند و چون در محل خطرناک که آنرا سدویران هر گویند زخم رسد حواس خمس مجروح بیکار گردند و عقل متفاوت شود و انواع دردها و رنجها حاصل گردند اما چون در غیر این محل که چندان خطرناک نباشد زخم رسد این همه نوع فساد روی ننماید و چون در محل خطرناک که آنرا کالنتر یران هر گویند زخم رسد جمله دهانهای مجروح نقصان پذیرد و دو دسیار حدوث یابد آخر مجروح هلاک گردد و خون در محل خطر که آنرا بیکل گر گویند زخم رسد اگرچه ببسیاری علاج ملائم که طبیب حاذق کند مجروح هلاک نگردد اما عضوی دران محل خطرناک که مذکور شد البته بیکار گردد و چون در محل خطرناک که آنرا بسل کمن گویند زخم رسد اثر یکه بیان آن گذشته است پیدا آید چون در محل خطرناک که آنرا

رجا که گویند زخم رسد و دردهای گوناگون حدوث یابد و چون طبیب غیر حاذق داروی مخالف و نامناسب کند عضو که بدان محل خطرناک است بیکار گردد بدانکه هر محل
خطرناک که زخم رسیدن فساد پیدا آرد به بریدن و داغ کردن و شوره نهادن و دوا نهادن در آن محل نیز فساد مذکوره حاصل آید و نیز هیچ محلی از محلهای خطرناک نیست که
دران زخم و مانند آن اگرچه اندک رسد به علاج قلیل به گردد بلکه بعلاج کثیر نادر باشد که به گردد و اغلب آنست که محل مذکور بیکار و معطل گردد و هم دران مدت
مریض بمیرد و نیز خون در محل خطرناک بخستگی و قتل حادث گردد بعد از علاج بسیار به گردد و گاه باشد که علاج پذیر نبود و باید دانست که زخم و مانند آن که در محل
خطرناک مقتضی بسوی هلاک یا درد عظیم میباشد و در غیر آن نمیباشد از آنست که در محل خطرناک عنصر آب و باد و آتش زیاده است و لون و قوت است و
رج و تم نیز درین محل غالب است و عنصرهای مذکوره از عنصر خاک سریع الانتقال اند و قوتهای مذکوره لازم انسان است پس چون در محل خطرناک زخم رسد
عنصرهای مذکوره بسرعت منتقل گردند و قوتهای مذکوره زوال پذیرند ناچار مجروح نیز دو والله اعلم و احکم **فصل ششم در بیان کمیت و کیفیت رگها
و تعیین رگهایی که فصد آن ممنوع بود** درین فصل را بهشت سر ابرمن بکهت نامند بدانکه در تن آدمی هفتصد رگ است که منافع آن بسیار و بی نهایت
شمرده اند یکی آنکه خلاصه طعام در آن نفوذ یافته تمام بدن میرسد و بدن را ابدان غذا پرورش تمام و کمال حاصل می آید چنانکه درخت را از آب کاریز
پرورش تمام میرسد و دیگر آنکه مردم که اعضا را گرد آوردن و دراز کردن می توانند هم از واسطه رگهاست و همچنین دیگر فواید بسیار نیز مودع اند و رگهای مذکوره
در تن مانند رگهای برگ درخت که بعضی پر و بعضی باریک و بعضی از بعضی رسته چنانچه رگهای برگ درخت که بعضی از بعضی رسته اند و بعضی پر و بعضی باریک اند
و منبع جمله رگهای مذکوره با ناف پیوسته چنانچه چوبی مدور که در پایه گردون میباشد و آنرا نابهی چکر گویند گرد آن چوبهای که آنرا ازا نامند پیوسته اند همچنین
بیخهای رگها گرد برگرد ناف پیوسته اند بعضی طرف سر و بعضی طرف پای و بعضی راست و بعضی چپ و از جمله هفتصد رگ چهل رگ با ناف بی واسطه پیوسته اند
و این چهل رگ اصل اند و دیگر رگها منشعب ازین اند که ده از آن منافذ باد است و ده دیگر منافذ بلغم و ده منافذ تلخه و ده منافذ خون اند و رگ که منفذ باد اند
از آن صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شده اند پس جمله صد و هفتاد و پنج گشتند و همچنین از ده رگ که منافذ تلخه اند در محلهای تلخه صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب
و جمله این نیز صد و هفتاد و پنج گشتند همچنین از ده رگ که منافذ بلغم اند در محلهای بلغم صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شدند جمله این نیز صد و هفتاد و پنج گشتند
و همچنین از ده رگ که منافذ خون اند در محلهای خون صد و شصت و پنج رگ دیگر منشعب شدند که جمله این نیز صد و هفتاد و پنج گشتند و جمله هفتصد شوند و منجمله رگهای باد
که صد و هفتاد و پنج اند صد رگ در دستها و پایها اند در هر دستی و پایی بیست و پنج و چهل و یک از آن در گلوی و گردن و تمام سر اند بدین تفصیل چهارده در گردن
و چهار در هر دو گوش در هر گوشی دو کان و نه در زبان و شش در بینی و هشت در هر دو چشم در هر چشمی چهار کان و سی و چهار از آن در میانه تن که سوای دستها و پایها
و سر است بدین تفصیل که هشت متصل دبر و نیمروز چهار در هر دو پهلو در هر پهلوی دو کان و شش در پشت و شش در شکم و ده در سینه و تفصیل مقامهای رگهای تلخه و خون
و بلغم همین است لیکن رگهای تلخه در چشم ده اند در هر چشمی پنج و در هر گوشی یکی کان رگهای بلغم در گردن شانزده اند و در گوش ده اند در هر گوشی یکی کان چنانچه محلهای
هفتصد رگ به تفصیل بیان کرده آمد اکنون باید دانست چون باد نیک و صالح باشد و در منافذ خود روان شود تن مردم سبک بود و دست و پای آسانی
بجنبد و عقل بر جای باشد و منافع باد همگی حاصل آید و چون باد فاسد شده باشد و در منافذ خود بفساد جریان شود انواع زحمتهای بادی ظاهر گردند و همچنین
چون تلخه صالح باشد و در منافذ خود جریان بود تن مردم روشن و خوشنما بود و آرزو بر طعام نیک باشد و گرسنگی بکمال حاصل آید و هر چه خورد بزودی تحلیل یابد و
هیچ زحمت تصدیع ندهد و جمله فوائد تلخه روی نماید و اگر تلخه فاسد شده و در منافذ خود روان گردد انواع رنجهای تلخه حادث گردند و همچنین اگر کف صالح باشد
و در منافذ خود روان بود تن مردم چرب و تندرست ماند و دیگر منافع کف پیدا آید و اگر کف مذکور فاسد شده در منافذ خود روان شود انواع امراض کف حادث
گردند و هیچ فوائد کف پدید نیاید و همچنین اگر خون صالح بود و در منافذ خود روان شود جلدها بهتا قوی گردند و رنگ روی روشن و خوشنما بود و حواس سلامت قوی گردد
اما اگر خون مذکور فاسد شده در منافذ خویشتن روان شود انواع امراض خونی پدیدار گردند بدانکه آنکه گفته شده است که ده رگ منافذ تلخه است مراد آنست
که تلخه درین هر ده رگ غالب است و دیگر هر سه خلط مغلوب نه آنکه دیگر اخلاط بکلی در رگهای تلخه نیستند بلکه هیچ رگی از رگهای تلخه نیست که در وی سه خلط دیگر نیست

وبهمچنین دیگر رگهای خون وباد وکف را همچنین قیاس نمود باید کرد بدانکه اگر باد فاسد در رگهائیکه منافذ باد اند غلبه کند رگهای سیاه و علل دوام نمایند و اگر بلغم فاسد غالب گردد رگها سبز و زرد نمایند و گرم و پر حرارت باشند و اگر کف فاسد شده در رگهائیکه منافذ وی اند غلبه کند رگهای مذکور سفید دوام نمایند و سرد و بلند و گران باشند و حرکت ضعیف کنند اکنون رگهائیکه کشادن آنها ممنوع است بیان کرده میشود بدانکه چهار صد رگ که در دستها و پاهاست ازان جمله شانزده رگ است که کشادن آنها ممنوع بود و در هر بازوئی چهار رگ بدین تفصیل یکی جالد سر او در ارنبی و یکی لوهنا جمه و صد و هشتی و شش رگ که در میانه بن انداز ان هم دو رگ نباید کشاد و از جمله سی و دو رگ که متصل بر نخیره اند هشت رگ نباید کشاد بدین تفصیل چهار رگ که در دو تب مرمی است و در هر مرمی دو رگ و چهار رگ در دو کتف بن مرمی است و در هر مرمی یکی و شانزده رگ که در هر دو پهلو انداز جمله آن دو رگ کشادن ممنوع است و در هر پهلو یک رگ و آن رگیست که طرف کتف مستقیم رفته است و بست و چهار رگ که در پشت است از جمله چهار رگ که در دو برهنی مرمی است و در هر مرمی دو رگ کشادن آن ممنوع است ازان چهار در طرف راستای صلب و در طرف چپای صلب اند و آن رگهای اند که طرف شانه علی الاستقامه بالا رفته اند و بست و چهار رگ که در شکم اند از جمله آن چهار رگ کشادن آن ممنوع است و آن رگهای اند که طرف راستای و چپای زنان از متصل نمور تا سینه علی الاستقامه رفته و چهل رگ در سینه اند از جمله آن چهار ده رگ کشادن ممنوع است دو رگ دل و چهار رگ از دو دست منمول و دو رگ در هشت رگ ازان دو دست من در هست و یک پلا پ و یک ست اهبنه و در هر یکی ازین چهار محل دو رگ که جمله هشت رگ میشود و اما صد و شصت و چهار رگ که در گلو و قفا و تمام سرست پنجاه رگ ازان ممنوع الفصد گفته اند بدین تفصیل از جمله پنجاه و هشت رگ که در گلو و قفا اند شانزده رگ ازان نباید کشاد و هشت رگ ازان سراماته یکا و دو ازان منسیان و دو ازان نیلا و دو ازان کرکاتکا و دو ازان بدهرمرم و شانزده رگ که در دو کلا اند در هر کلا هشت رگ از جمله آن چهار رگ که در دو یک بنگاه کلا اند و در دو نی بند گاه نکشانیند و سی و شش رگ که در زبان اند از جمله آن شانزده رگ که زیر زبان اند نباید کشاد و دوازده رگ که در بنی اند و جمله آن پنج رگ نکشانیند چهار رگ که در محل شم اند و یکی بکام رفته است نکشانیند و سی و شش رگ که در سر و چشم اند از جمله آن رگیکه در سر و گوشهای چشم است کشادن آن ممنوع است و دو رگ که در سر و گوش اند یکان یکان رگ که در محل قوت سامعه است نباید کشاد و شصت رگ که در بینی اند از جمله آن هفت رگ که چهار ازان در ناصیه اند و دو ازان در صاوست مرمی و یکی ازان در استبنی مرمی اند نکشانیند و دو رگ که در دو بنا گوش اند در هر بنا گوشی یکان از جمله آن دو رگ که در بند گاه دو بنا گوش اند نباید کشاد و دو رگ که در سر اند از جمله آن هفت رگ نکشانیند بدین تفصیل دو ازان اپتمیب و پنج سیونت و یکی ازان اوپ که جمله هشت رگ باشند اینقدر بود بیان رگهای ممنوع الفصد بدانکه ازین جمله رگها که فصد آنها ممنوع است اگر احیاناً طبیبی از روی ناواقفی رگی ازینها فصد نماید عضو یکه رگ دران عضو باشد البته بیکار گردد و اگر زیاده برید رگ دو مجروح بمیرد و آنکه پیش ازین مذکور شده بود که جمله رگها در تن مردم مفصد اند مراد ازان رگهائیست که در تحت شکاف و فصد می آیند والا نه رگهائیکه صغیر اند و بدین رگها شعب گشته اند بیشمار اند تعداد کما هو حقه بغیر از خداوند خلاق العلام دیگری هرگز نداند و الله تعالی اعلم و احکم بحقیقت حقائق الانسان هو علی کل شئی قدیر

فصل هفتم در احکام فصد و این فصل را هندی سرا نبده بده سار یز نامند بدانکه صبی و پیر و آنکه وجود او خشک و نحیف از خلقت بود و یا آنکه بسبب جراحت یا لاغری یا از غلبه امراض مختلفه نزار گشته باشد و یا آنکه قوی دل بود و ترسنده باشد و آنکه از کثرت جماع یا از بسیاری سیر یا از کثرت شرب خمر ضعیف شده باشد و آنکه عنین بود و آنکه نازک و نمک تجشه بود و دیگر زن حامله و صاحب مده و سرفه و کبیر و کک و تب و آنکه او را از عجست یا بیمک و یا آنکه او را مرض پیمیا کمات باشد کشادن رگ این هر همه ممنوع است و نیز در روزیکه شبش مردم بیداری کرده باشد و بعد قی و اسهال و وقت مانده شدن بسبب علی و بعد یا منست و بعد جشنه و در حالت تشنگی و گرسنگی و بیهوشی رگ نباید کشاد و نیز در مرضیکه صدمه مرض را نافع نباشد رگ نشاید زد و بدانکه رگیکه کما هو حقه دیده نشود و رگیکه بزدن انگشت بر نیاید نباید کشود و زنهائیکه کشانیدن خون در ان نافع است و فصلیکه آنرا بهندی سونت برنی نامند گفته شده است و چون خون بکشانیند باید که در وقت نیک و ساعت سعد بعد از دادن صدقه خون بکشانیند و از وقتیکه خون کشانیدن دران ممنوع است احتراز نمایند و کسیکه در یا خون کشانیدن ممنوع است اگر او سامارگزیده باشد و یا آنکس زهر خورده باشد و یا آنکه او را از عمق کل بغیر خون کشانیدن مهلک بود حادث گردد خون باید کشانیند و باید دانست که چون خواهد که رگ بکشانیند باید که اول آمقصود را مقداری رغن مستور بنشاند و اگر هوای سرد باشد

بسیار رحمت بادی و یا بخلی بود خیز و یا باش گرم سازند خلیطی که وی رحمت حادث شده باشد شناخته آشامد باطلاس نرم که وی مائیت بسیار باشد فربهی آن خلط بود بجوشانند چون طبیب خواهد که رگ بگشاید باید که وقتی که فصادان وقت کردن شاید مریض را ایستاده گرداند و یا نشانده بالای موضع فصد بدست یا بجامه پیوست و ضیقه بسیار سخت و ناصواب بسیار نرم بود بپیچد و جای رگ شناخته باکتی از آلات فصد کرده محل خود مذکور گشتند رگ بگشاید و باید که در هنگام گرمی بسیار و سردی بسیار در ندیکه باشد و یا بر بود رگ نگشاید و غیر عوارض مرض نیز رگ نباید گشود و اگر طبیب خواهد که رگی از رگهای کف یا قفا یا رگ سر بگشاید باید که معلول را بالای چوکی که مقدار سه ربع گز بلند بود بنشاند و مریض مذکور را بفرماید تا هر دو دست خود را مشت بسته بردارد رگی که آنرا میتوان گرفت بعد بهر دو مشتها را باگردن پیچیده تاب دهد و یک کس را گرفتن فرماید تا طرف کمر بند پیچیده را بدست چپ بگیرد و بدست راست کمر بند را متصل بگونه بسیار نرم و نه بسیار سخت قبض کند تا رگیکه فصد او مطلوبست بالا برآمده نمودار گردد بعد بران رگ باستقامت و استقلال دل نشتر بزند چون رگ مذکور گشاده گردد کمر بند مذکور را که پیچیده بست زیاده تر تاب دهد و پشت مفصود را بالد و مفصود را بگوید که دم در کشد تا خون بدو جه خوب برون آید لیکن چون رگی از رگهائیکه در دهن اند گشادن خواهد طریق گشادن آنها نه این طریقست بلکه ترتیب فصد آن عنقریب گفته خواهد شد اگر خواهد که رگی که از رگهای پای بگشاید معلول را بفرماید که پائیکه رگ آن گشادن خواهد آن پای را برزمین هموار نهاده بایستد و بران پای زور کند و پای دوم راست دارد و فروی بندگاه آنرا بجامه به پیچد و از جای گشادن رگ چهار انگشت بالا نیز بجامه به پیچد و بالای شتالنگ بدست بشکلید بعده رگ بگشاید و اگر خواهد که از جهت دفع رحمت عرق النسا که بهندی آنرا رنگهن و کردمبی گویند رگ بگشاید باید که هر دو پای معلول از یکدیگر کشاده داشته رگ بگشاید و اگر خواهد که بجهت دفع رحمت اسواجی که در دست میشود رگ بگشاید باید که معلول را بگوید تا دست دراز کند و کرد نیارد آنگاه رگ بگشاید و اگر خواهد که رگی از رگهای دست بگشاید باید که معلول را بگوید تا مشت به بندد و لیکن چنان بندد که نرانگشت درین مشت شود و بر چیزی که معلول نشسته باشد بران دست نهاده فرماید و فرود آرنج بجامه به بندد و از محل رگ گشادن طرف بالای آن بمقدار چهار انگشت گذاشته نیز بجامه به بندد بعد ازان رگ بگشاید و اگر رگی از رگهای کمر پشت یا دوش گشادن خواهد باید که معلول را بفرماید تا سر نگون و پشت بلند کرده بنشیند بعده رگ بگشاید و اگر رگی از رگهای سینه و شکم گشادن خواهد باید که معلول را بفرماید که سینه کشیده و کشاده بنشیند بعده رگ بگشاید و اگر رگی از رگهای پهلو گشادن خواهد باید که معلول را بفرماید که دستها پس پشت بر زمین نهاده بنشیند و سر سوی پشت بلقاند بعده رگ بگشاید و اگر رگ قضیب گشادن خواهد نخست قضیب معلول را طیار کنانند بعده قضیب را نگون کرده رگ بگشاید و اگر رگ زبان گشادن خواهد بفرماید که زبان را بر دارد تا بکام بچسپاند بعده رگ بگشاید و اگر رگ کام تا بیخ دندان گشادن خواهد دهن معلول باز کشانیده رگ تفحص نموده و معائنه کرده بگشاید و اگر رگی از رگهای محل دیگر گشادن خواهد تدبیری معقول مناسب آن محل فهمیده بآلتی که مناسب آنمحل داند رگ بگشاید باید دانست چون خواهد که در محل گوشت رگ فصد کند باید که نشتر را مقدار یکجو فروان بگذارند و محلیکه گوشت در نباشد مقدار نیم جو نشتر بگذارند لیکن در محلیکه گوشت در باشد آلتیکه آنرا بر بیکیصه گویند فصد کنند و در محل استخوان دار بآلتیکه آنرا کتهار کا گویند فصد کنند و باید که فصاد صاحب مهارت و حاذق کامل باشد که بیکبار زدن نشترش کفایت حاصل آید و اگر بیکبار زدن نشتر مقصود حاصل نشود بار دوم زند و اگر بار دوم هم کفایت نکند سوم بار زند و زیاده از سه مرتبه نشتر نشاید زد و باید دانست که در فصل برگها یعنی برشکال وقتی رگ باید گشاد که روز ابرناک بنا شد و در فصل زمستان وقت استوای روز فصل تابستان هنگام سردی یعنی در وقتیکه نیم پاس روز بماند رگ باید گشاد و بعد نشتر زدن اگر تا یکطاس خون چنانکه آب از نلوله ابریق برون می آید بیاید باز بستن فی الحال بماند تصور باید کرد که رگ بوجه نیک نزده و گشاده شده است و بعد رگ زدن اولا خون فاسد برون می آید چنانچه در چکانیدن رنگ معصفر اولا آب بندرد که آن علامت کاریست و فاسد است برون می آید و کسی را که رگش برآمده و نمایان نباشد یا لاغر بود و یا رحمت بسیار کشیده باشد یا قوی دل خود و ترسان و خائف باشد و یا بیهوش بود و یا بسبب کثرت سیر مانده شده باشد تصد از رگش خون اندک برون آید چنین کس را بعد از گشتن دو یا سه روز یا دو روز باز رگ باید گشاد تا خون فاسد که مضرست برون آید و بتر باید که از رگ چنین کس خون

بسیار رفتن ندهد بلکه چنان احتیاط نماید که مقدار خون فاسد را با این بقیه خون فاسد بالعلاج تمیز هم دفع توان کرد و کسیکه با قوت و توان بود و غلبه خون فاسد در وی سخت باشد مقدار یک پرتهمه خون از وی باید کشید و از یک پرتهمه دین محل سیزده و نیم پل حرارت اکنون بیان آنکه برای کدام زحمت کدام رگ باید کشاد گفته می آید بدانکه از جهت دفع زحمتیکه بکعب پای میشود و ازان حرکت پای سرش پیدا میشود و آنرا بهندی باد واه نامند و از جهت دفع زحمتیکه بسبب آن پای متالم میشود چنانکه از آمدن سنگریزه در بول مردان وقت خوردن طعام اندام متالم میشود و آنرا باد بهرکهه نامند و از جهت دفع زحمتی که در بازو پیدا میشود و آنرا او باک گویند و از جهت دفع سختگی پای یا دست که روز بروز عرض گردد و آنرا لنبر پ نامند و از جهت دفع سرخباد که آنرا رکت پات گویند و از جهت دفع زحمتی بادی که بسبب آن صاحب آنرا بگزافتادن پای در شتا لنگ در پیدا آید و آنرا بات کتنک نامند و از جهت دفع نوعی از خارش که آنرا بیچر چکا گویند و از جهت دفع طرقیدگی پای که آنرا باد واروی و بوائی نیز نامند بالای محل خطرناک که آن را چهپر مرم گویند در موضعیکه میان آن موضع و محل خطرناک مذکور مقدار دو انگشت فرجه باشد بالتبکه آنرا بر یکجه نامند رگ مذکور بکشایند و از جهت دفع علت پیلپای محلیکه میان رگ کشادن می باید در فصل علاج آن گفته خواهد آمد و از جهت دفع نوعی از علت بادی که بزانو میشود و آنرا کروشنک و سروجانو نیز گویند و از جهت دفع زحمت لنگی که آنرا کهنج گویند و از جهت دفع زحمت زمانت که آنرا بنسک گویند و از جهت دفع سائر دردهائیکه در ساق پای حادث شوند بالای شتا لنگ در محلیکه میان آن و میان شتا لنگ چهار انگشت فرجه باشد رگ بکشایند و از جهت دفع زحمتیکه آنرا انجی نامند زیر اندیشت مم مقدار دو انگشت گذاشته رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت باعرق النسا که آنرا کروسهی و رنگین گویند بالای مفصل زانو یا فروی آن مفصل مقدار چهار انگشت گذاشته رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت گلو که آنرا کلکند گویند زیر بند گاه ران دو انگشت گذاشته طرف داخل رگ بکشایند و از جهت دفع زیادتی پهپه در بازوی دست چپ متصل آنرجه یاد در فرجه بنصم که میان بنصر و خنصر دست چپ است رگ بکشایند و از جهت دفع زیادتی جگر که آنرا چکرت والی گویند و از جهت دفع زحمت شکم که از غلبه کف پیدا شود و آنرا کنهود گویند در بازوی دست راست متصل آنرجه یاد در فرجه بنصم که میان انگشت بنصر و خنصر دست راست است رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت دمه و سرفه که از حد زیادت بود رگ نباید کشاد که ممنوع است و اگر دمه و سرفه اندک باشد رگی از بین دو رگ دست راست بکشایند و از جهت دفع علت اسواجی محلیکه میان او و میان تب و مم فرجه دو انگشت باشد رگ بکشایند و از جهت دفع علت نمور که آنرا پیرو رتکا و ابدنس و سوک و وکهه نامند و علت منی که آنرا اسکر و وکهه گویند رگ میانه قصیب بکشایند و از جهت زیادتی خایه که آن از افزونی بول حادث گشته باشد و آنرا موتر بردهه گویند در پهلوی خصیه رگ بکشایند و از جهت دفع جلودر که جلند سر نیز نامند محلیکه از ناف چهار انگشت فرو تر است طرف چپ رگ بکشایند و از جهت دفع سختگی که در بینش طرف داخل بود و آنرا انتر بردهه گویند میانه بغل پهلوی چپ مقابل پستان رگ بکشایند و از جهت دفع زحمتیکه بدان بازو خشک شود و زحمتیکه آنرا او باک نامند و بیان این بالا گذشت نزدیک بعضی رگیکه میان کتف ست بکشایند و از جهت دفع تب که یک روز ناغه کرده بیاید همین رگ یا رگ محلیکه مجتمع استخوانهای سرین و صلب است بکشایند و از جهت دفع تبیکه دو روز ناغه کرده بیاید رگ بند گاه زیرین کتف از هر کتف که داند بکشایند و از جهت دفع باد سرخ که آنرا امری گویند در بند گاه کله رگ بکشایند و از جهت دفع زحمتیکه آنرا اسنکهه نامند رگ قصاص شعر طرف دوی رگ بکشایند و از جهت دفع زحمت انسماد که نوعی از دیوانگی ست و جبین و سینه و گوشه چشم رگ بکشایند و از جهت دفع امراض زبان و دندان رگ زیر زبان باید کشاد و از جهت دفع امراض کام حلق رگ کام کشودن نافع بود البته و از جهت دفع امراض گوش و هر مرضیکه متصل گوش باشد رگیکه بالای گوش ست کشادن خیلی بود و از جهت دفع امراض بینی رگیکه بر بر بینی ست بکشایند و از جهت دفع علت چشم که آنرا تلمر نامند و از جهت دفع سائر علتهائیکه بچشم مخصوص اند و بجوالی چشم نیز که احتیاج بفصد افتد رگ جبین یا رگ دو بناله چشم یا رگ سر بینی باید کشود و از جهت دفع علتهای سر نیز یکی ازین سه رگ اخیره باید کشود و باید دانست چیزهائیکه در ان فصد نباید و مضر اند بسته گفته اند یکی رگ کشادن بالتبکه سرش سخت باریک بود و بدان خون مقدار که بیرون آوردن باید بیرون نیاید از ان درد و آماس پیدا شود و آنرا بهندی در بدیا گویند دوم رگ کشادن زیادت از مقدار یکه باید ازین

یکی از دو سر بیرون شده باشد یا آنکه خون بیرون نیاید بلکه بمنفذی شده در میان بدن برود یا آنکه از مقداری که گشودن باید زیاده برون آید و این را اسبدها گویند سوم
نشتر زدن و سگ و قتیکه رگ گردیده باز گونه شده باشد اگر دین نشتر زدن از این نیز یکی از دو چیز بد که در حادث گردد و این را کپتا نامند و چهارم کشادن رگ
بالتیکه بسیار کند باشد و از این خون بیرون نیاید و رگ بیاماسد و این را پیچنا نامند پنجم آنکه بسبب نایافتن فصاد رگ را نشتر ها از اطراف رگ زنند و رگ از آن
گرفتگی دود آسا کشتا نامند ششم رگ کشادن در وقت سردی یا وقتی که مصدود از خوف فصد لرزان و خائف باشد یا در وقتیکه مفصود بیهوش باشد در
چنین اوقات اگر فصد کند خون بیرون نیاید یا آنکه رگ چنانکه باید کشاده شود و این را اپرسرنا نامند و هشتم رگ کشادن بالتیکه سخت تیز باشد
و سرش عریض بود و این را اندرزنا نامند و هشتم در کرانه رگ نشتر زدن نه در میانه و از این خون مقدار یکه باید کشید برون نیاید و این را اتی بهیر هتا نامند
و نهم رگ کشادن از آن شخصیکه در آن تن وی خون بسیار نباشد و رگهاش بباد پر بندد و این را اپرسهکا نامند و دهم رگ کشادن چنانکه سه حصه عرض
رگ در یکطرف نشتر گذارد و یک حصه طرفی دیگر و در میان رگ نشتر نزند و از این نیز خون اندک بیرون آید و این را کونتا گویند و یازدهم کشادن رگیکه دراز
باشد بسبب آنکه در محلیکه بستن گفته شده است آنجا به بندد و یا چنانچه بستن باید نه بندد و از این خون چندانی برون نیاید و این را بسپیتا گویند و دوازدهم
رگ زدن بغیر آنکه رگ برآمده باشد و از این نیز خون اندک برون آید و این را انو تهتبدها گویند و سیزدهم بریدن رگ و از این خون بسیار رود و عضو فصد بیکار
گردد و این را سسرمیتا گویند و چهاردهم آلت فصد را بزرگ داشته رگ کشادن چنانکه اندکی از رگ طرف عرض بریده شود و این را تر جکبد ها نامند
و پانزدهم رگ کشادن بزودن آلت فصد چندکرت و این را اسیدها گویند و شانزدهم زدن رگهائیکه فصد آنها ممنوع ست و آنرا اسباد ها گویند و هفدهم
رگ کشادن در حالیکه رگ در جنبش باشد و این را بدرتا گویند و هیجدهم نشتر زدن بالای محلیکه شاید و نشتر زدن چندبار تو بر تو اگرچه در محل فصد باشد و
و از این خون از حکمدان باز نماند و اگر ساعتی ماند باز روان گردد و این را دوهینکا گویند و نوزدهم بآلت باریک چندکرت زده رگ کشادن و این را
نبو پیر بدها گویند و بستم کشادن رگی از رگهای محل خطرناک که در بند گاه و پی و رگ و استخوان باشد و از این درد بسیار شود و عضو فصد بیکار گردد و آخر الامر مفصود
بمیرد پس طبیب را باید که در رگ کشادن اهتمام تمام بهند و دل دارد و غفلت و عطلت را بخود راه ندهد زیرا که بسبب آنکه رگها دائم در تحرک اند چنانچه ماهی
که همیشه در آب متحرکست و شناختن رگیکه می باید کشود و تمیز از او از جمله اینها بغایت صعب و دشوار پس درین کار هوشیاری بعلم و دانش کاردان کامل باید تا غلط
فاحش نخورد و اگر احیانا غلط خورد و چنانکه رگ کشادن باید نکشاید بدین جهت انواع رنج و درد صعب پدید آید و زخمهائیکه در آن رگ باید کشود و مخصوص فصد
برای رفع آن مرض بود پس بخوردن داروی و مالیدن روغن و مانند اینها عمل کردن چندانی نفع نرساند و حکما گفته اند که در عمل جراحی فصد نیمی علاجست
چنانچه در علاج بداروی کردن حقنه نیمی عمل علاجست الغرض باید که مفصود را بعد از کشادن رگ از بسیاری غصه و زود و حرکت و ریاضت و جماع و از اندوه
و خوف و از خواب روز و سر و پای شستن و از بسیار شسته ماندن و از سردی و گرمی مفرط و خوردن باد مفرط و از تناول غذای مخالف و ناگوار و مثل
این کارها از تمام لازم دانند تا آنگاه که قوت اصلی عاید گردد و پرهیز شرط ست و بعضی گفته اند تا مدت یک ماه خود را از چیزهای مذکور باحتیاط نگاه باید داشت
و دیگر تدبیرهای رگ کشادن و ضمن هر علتیکه متعلق بفصد بود گفته خواهد شد و خونی که دور تر بود برای اخراج آن رگ بکشاید و آنکه از آن هم قریب تر بود
بسر رون بکشند و آنکه ازین نیز قریب تر بود بکدوی تلخ بکشند و آنکه از آن هم اقرب تر بود بدبو چه بکشند و آنکه از آن هم قریب تر بود به کلک باید کشید و بعضی
گفته اند خونیکه بسته بود آنرا به کلک بکشند و اگر در تمام اندام خون فاسد پراگنده شده باشد برای استخراج آن رگ بکشایند و اگر خونی در پوست پدید شده باشد
برای خارج ساختن آن بکدو یا بسپرون باید عمل کرد و الله اعلم و احکم **فصل هشتم در بیان اصول رگهائیکه آنرا بهندی دهمنی نامند و فروع آن**
مسمی به سروت ست و این فصل را بهندی دهمنی سیاکرن گویند بدانکه بست و چهار رگ دهمنی که بیان آن بالا گذشته است در گهای سر و در گهای
سروت نزدیک بعضی اطباء سر و ذات متحد اند لیکن اختلاف میان ایشان باعتبار است چه باعتبار آنکه متحرک اند سر انامند و باعتبار آنکه
نبض و باد و خون در آنها بر آمدگی پیدا میشود دهمنی گویند و باعتبار آنکه مجرای آب و خلاصهٔ طعام اند مسمی بسروت گشتند و سسرت میگوید که

این هر سه نوع بالذات متفاوت اند از آنکه چنانچه از آن مسمی بدهنی اند و چنانچه دیگر مسمی بسر اول اصل نست که اختلاف اسمایل قوست بر اختلاف مسمیات و از آنکه چون خلطی از اخلاط نگاشته در سر اوقالب بشود متلون بلونی مخصوص میگردند چنانکه بیان آن در فصلیکه آنرا سرابرنی مینگویند گفته شده است بخلاف آنکه چون خلط مذکور در دهنی یا در سروت غالب شود متلون بلون مخصوص نمیشود بلکه در جرکه نوشته است بلون سنگ که دهنی و سروت ازان پیدا شده است متلون گردد و از آنکه گفته که میان سر اصل اول اند و میان دهنی بست و چهار و میان سروت بست و دو و هر یکی ازین شاخها بطریق مختلف منعطف شده اند اگر این هر سه بالذات متحد می بودند در اصول و فروع اختلاف نشدی و از آنکه نسبت سر او دهنی نافست و همچنین نسبت سروت دیگرست که بیان آن بیشتر خواهد آمد از آنکه هر یکی ازین سه عملی دیگر دارد عمل سر اگفته شده است عمل سروت و دهنی بیشتر خواهد آمد و تیز در طبهای منقده مسطورست که این هر سه مختلف بالذات اند و منشای غلط کسانی که میگویند که این هر سه بالذات یکی اند نست که یکی بدیگری باعتبار محل و صورت و در بعضی عوارض قریست و اینها سخت باریک اند پس ویت میان ایشان تمیز دشوارست بنا بر آن و هم میشود که متحد بالذات اند و بست و چهار رگ دهنی که از ناف رسته اند و طرف بالای تن رفته اند و ده طرف فرو رفته و چهار در تمام وجود بچان شده امتداد یافته اند و ادراک حاسهٔ ذوق و سمع و بصر و شم و آواز کردن و دم برآوردن و فرو بردن و غازه و عطسه و خنده و گریه و کلام و مانند آن بسبب و مدد دهنی ست که از ناف طرف بالا رفته اند و از هر یکی ازین ده در مقام فرو دگان دیگر نشعب شده اند که جمله اصول و فروع سی گشته اند ازین جمله دو مجرای بادو دو مجرای تلخه و دو مجرای بلغم و دو مجرای خون و دو مجرای رس اند و دو مجرای کلام و دو محل بینائی و دو محل شنوائی و دو محل بویائی و دو محل ذوق و دو محل صوت که بغیر حرف باشد و دو منشای خواب و منشای بیداری و دو مخرج اشک چشم و دو مخرج شیر پستان اند و همین دو اخیره در مردان مخرج منی اند و بدین سی رگ قوام اعضای تن که بالای نافست چنانچه شکم و پهلو و سینه و شانه و گردن و بازو و ساعد و سائر الاعضای فوقانی ست و ده رگ که از طرف ناف زیرین رفته اند مخرج و مجرای بادو بول و غائط و منی مردان و خون حیض زنان اند و این رگها بواسطهٔ گرمی در محل تلخه خلاصهٔ طعام را از بول و غائط و خوی جدا کرده دانیده در خود جذب میکنند و خلاصهٔ طعام مجذوب درین رگها نفوذ یافته و ازان به ده رگ فوقانی و چهار رگ که در جملهٔ تن بچان شده امتداد یافته اند نافذ شده در جمیع بدن ساری میشوند و همدرین رگهای اندام تحتانی خلاصهٔ طعام جریان گشته در مجلش میرسد و مجلش بدان پر میماند و از هر یکی ازین ده رگ تحتانی بجا بیکه میان بکواسی و آماسی ست دو گان دو گان رگ منشعب میگردند پس جمله این نیز سی رگ میشوند ازین جمله دو مجرای بادو دو مجرای تلخه و دو مجرای کف و دو مجرای خون و دو مجرای رس و دو زوگانیها چفشیده اند و آن مجرای طعام اند و دو مجرای آب اند و چهار رگ مبشانه چفشیده اند و ازین چهار مجمع آب منی اند و دو مخرج آب منی اند و همین دو رگ که در مردان مخرج آب منی اند در زنان مخرج خون حیض و دو ازین سی رگ مذکور بر دو گانی که بر پشت بدان چفشیده اند و آن مخرج غائط اند و هشت رگ ازین سی رگ مذکور خوی را بچهار رگ که در تمام اندام پیچیده اند میرسانند و قوام اعضای بدن که فرو دازناست چنانچه بکواسی و دو بر دکمر و ران و پهلو و ساق پای و زانو و سائر الاعضای اندام تحتانی ست و چهار رگ دهنی که در تمام وجود پیچیده اند ازین نسبت خود بهر پیچیده که بیشتر شدند از هر یکی از آن صد گان و از صد هزار گان نشعب گشته و آن رگها بجوداهم تمام وجود پیچیده اند و دهنهای اینها با بنهای موبها چفشیده اند بدان رگها خوی از داخل بدن جریان یافته بسام موبها شده بر اندام ظهوری یابد و بدین رگها از مائیات چنانچه روغن و خز آن در آمده از ظاهر اندام بباطن آن میرسد و خلاصهٔ طعام و شراب نیز درین رگها نفوذ یافته بتمام وجود ساری میگردد چنانکه در ساق پیلو فخسی و قری سوراخها اند درین رگها نیز سوراخها اند بدان سوراخها خلاصهٔ طعام نفوذ یافته در تمام اندام میرسد و وجود را ازان قوت و پرورش میشود و حس لمس که در تمام وجود ست مربوط بدین رگهاست و بدانکه رگهای سروت اصل بست و دو ست که دوازان مجرای نفس ست که بهندی آنرا پران باو گویند و دو مجرای طعام و دو مجرای آب و دو مجرای خلاصهٔ طعام و دو مجرای خون و دو مجرای گوشت و دو مجرای چربی و دو مجرای بول و دو مجرای غائط و دو مجرای منی مرد و همین دو مجرای خون حیض زن و فرع این رگها که بست و دو اند بسیارست آماد سروت که مجرای نفس اند بیخ آن عدد دل ست و سر آن بر گهای دهنی که آن مجرای خلاصهٔ طعام ست چفشیده است

اگر در بیخ و یا سر این زخم عصب مجروح شده باشد و اگر زخم کاری نرسد و احیانا زنده ماند از این بر عضیکه در آن نعره باز زند و کوز پشت شود و بیهوشی و در آن سرولرزه پدید آید اغلب آنست که مبتلا گردد دوم سروت که مجرای طعام ست بیخ آن با سی پیوسته و سر آن با دهنی که مجرای طعام چفسیده است اگر در بیخ و یا سر این زخم رسد مجروح بمیرد و اگر بمیرد بر عضیکه در آن در شکمش انتفاخ و باد سول پیدا آید و او را اصلا طعام خوش نیاید و تشنگی وقی متواتر باشد و انکس عنین گردد مبتلا شود دوم سروت که مجرای آبست بیخ آن با کام و سر آن با پستر چفسیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح را تشنگی سخت پدید آید و فی الحال بمیرد دوم سروت که مجرای خلاصهٔ طعام ست اگر در یکی ازین دو محل زخم رسد مجروح بمیرد و اگر نمیرد بدین امراض مبتلا گردد که اکثر نعره باز زند و کوز پشت شود و بیهوشی و در آن سرولرزش پیدا آید دوم سروت که مجرای خون ست بیخ آن با جگر و پهنه و سر آن با دهنی که مجرای خون ست چفسیده اگر در یکی ازین دو محل زخم رسد اندام مجروح سیاه و دام باند و دام شود و دیر تر و تاپاک پیدا گردد و خون از جراحت وی بسیار روان گردد و چشمهاش لعل و دام گردند دوم سروت که مجرای گوشت ست بیخ آن در پی ست و سرش با دهنی که مجرای خون ست پیوسته ست اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح بمیرد یا آن مرد با امراض مبتلا گردد که محل جراحت بیاماسد و گوشت بر تن مجروح خشک گردد و در رگهاش کرمها افتند دوم سروت که مجرای چربیست بیخ آن با کمر و سر آن با گرده ها چفسیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد از اندام مجروح خوی بسیار روان باشد و وجودش چرب نماید و کامش خشک شود و سخت بیاماسد و مجروح را تشنگی بسیار روی نماید دوم سروت که مجرای بول ست بیخ آن سرش با نیمو چفسیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد شکم و مثانه منتفخ شود و بول بسته گردد و نیورش ایستاده ماند دوم سروت که مجرای مخرج غائط ست بیخ با پهلو اسی و سرش با دبر چفسیده است اگر ازین دو جای زخم رسد شکم باد منتفخ شود و از جهت جراحت بوی بد آید و درد و کاهیها گرد ها افتد دوم سروت که مجرای منی ست بیخ آن با پستان و سرش با خصیتین چفسیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح عنین گردد اگر بسبب آنکه جراحت اندک شود و یا در کرانهٔ محل مذکور رسد شاید که عنین نگردد و لیکن منی که با خون آمیخته بود او را بعد از دیری انزال شود دوم سروت که مجرای خون حیض ست بیخ آن با رحم و سر با دهنی که مجرای خون حیض ست پیوسته اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد زن مجروحه عقیمه گردد و او را حیض نشود و جماع تحمل کردن نتواند و بدانکه زحمتهای سروت که ذکر آن گذشته دو اند نیز نیست پس طبیب را باید توکل بر عنایت خدای عز و جل کرده دست بر علاج اندازد که خدای کریم رحیم راست آرد و نیز طبیب را باید که چون خلیده ازین محلها بیرون آورده علاج جراحت استعمال کند و بدانکه سروت جمله تست از رگی مجوف که معابر دهنی و سر الست و یازده چیز مذکور دران جا زیست و آن در تمام وجود منتشرست و الله تعالی اعلم و احکم

فصل نهم در بیان آنکه زن حامله چگونه بماند و این فصل را بهندی گربهنی بیاکرن گویند بدانکه زن حامله را باید که از انگاه که علوق در رحمش قرار گیرد هرگز غمگین نماند و خوشدل و پاک لباس و با جامهٔ نیک و پاک بماند و گاه گاه صدقه میداده باشد و تعظیم و ادب و حرمت مادر و پدر و بزرگان خود بواجبی نگاه دارد و از ایشان دعای نیک توقع نماید و کسی را نیازارد و از ناشایای ناپاک و چیزهای کریه المنظر دور بماند و چیزهای مذکوره را مساس نکند و محلهای ریگین را نه بیند و نه دست بر آنها اندازد و ناشایای گنده و بدبوی را نبوید و ناشایای کریه المنظر را نه بیند و حکایاتی که مورث خوف و جزع و اندوه باشد نشنوانند و اغذیهٔ خشک و گنده و شبینه و آنکه او را غوطبق گویند نخورد و نداشته باشد هرگز نخورانند و نیز طعامیکه بوی رغبت نباشد نباید خورد و البته طعامی را که بوی چشم زخم نظر رسیده باشد نخورانند و شناختن آن طعام که بوی نظر رسیده باشد چنان ست که اگر بر طعامی آشوب نظر رسیده باشد هر چند آن طعام لطیف و با حوائج و مصالح و تکلف بوده باشد در زائقه خوش نیاید چندان خلو نکند حامله مذکور را ازین طعام احتراز اولی بود و دیگر از چیزهائیکه حمل را زیان نماید و در خانه که دران چراغ گاهی کشن نکرده باشند و چند گاه خالی مانده باشد در نیاید از خانه بیرون نرود و در خانهٔ تنها نماند و در محل قوتصویر یا در جائیکه هنود را سوخته باشند و زیر درختان آن محال نیز نرود و غصه بسیار نکند و غیبت و فحش نگوید و از کار یکه بدنامی حاصل آید محترز باشد و سخت آواز بلند نگوید و کار یکه ازان ماندگی بسیار حاصل شود نیز نکند و نیز حامله را باید که اول ماه و دوم و سوم شیای شیرین و سرد و مایع بخورد علی الخصوص درین مدت بخوردن برنج ساتهی پخته و شیر و گاو

مداومت نماید که سخت مفید است و روغن و آبتنه بر وجود حامله بسیار نمالد و در چهارم ماه برنج پخته و جغرات بخورد و بازدهم پنجم ماه برنج پخته و شیر بخورد و در ششم ماه برنج پخته و روغن ستور و بعضی گویند در چهارم ماه برنج پخته شیر و مسکه و شوربای گوشت جانوران دشتی که بروی آرزو باشد بخورانند و در پنجم ماه برنج پخته با شیر و روغن ستور بخورد و در ششم ماه و آشام برنج بارو غنیکه بنجار خشک آنرا پخته باشند بخورد و در هفتم ماه روغنیکه آنرا با داروهای سال برناد کن پخته باشند با آشام برنج بخورانند و روغن مذکور تنها نیز بنوشانند و در هشتم ماه زن حامله را حقنه که آنرا استهاپن بست گویند بدین ادویه که احمال مسطور میگردد بکنند بیارند کنار و جوش آن بگیرند و با آن سحیق بریارا و کهکهی و سونف و کنجد و نمک سنگ و مینهیل و شهد و شیر و آب جغرات و روغن کنجد و روغن بادام هر یکی بیامیزند و بدان حقنه مذکور کنند باین غائط کهنه که در رودها مانده باشد سیلان یافته بیرون افتد و بادیگه در رودها احتباس یافته باشد بمجرای خود جریان گردد و بعد حقنه مذکور حقنه که آنرا انباس بست گویند بدین دارو ها باید کرد بیارند دارو های کاکولیا دکن شیر در روغن کنجد بپزند و بدین روغن حقنه مذکور بکنند ازین باد بمجرای خود بسهولت جریان یابد و فرزند با آسانی متولد گردد و بعد وضع حمل هیچ رنجی و زحمتی حامله را روی ندهد و درین مدت کلتی با روغن و شوربای جانوران دشتی مدام بخورانند تا مادام که فرزند اگر بدین گونه نگهداشت حامله کنند تندرست و چرب بماند و با آسانی بارنهد و در ششم ماه بعد خانه برای حامله بطول هشت دست و بعرض چهار دست راست بکنانند و در آن خانه جانب شرق یا شمال یا جنوب کنند و اشیای میمون و خوشی انگیز چیزها یکه بدان مزاحمت دلیو نشود چنانچه قرآن و دعا و مانند آن در آن خانه بدارند بعد حامله را در آن خانه در آرند چون بند دل کشاده گردد و کم کم درد کردن آغاز کند و در زه پیدا شود و شتاب حاجت انسانی شود و مانند بالغم از فرج برون آید بدانند که وقت زادن نزدیک رسیده است باید که در آن وقت بدعا و صدقه مدد خواهند و بچه های خورد سال را نظر حامله در آرند و میوه را که پر گهه نام باشد یعنی میوه که مذکر نام باشد چنانچه انار و سیب و آم بست او باید داد و بر تن حامله مذکور روغن کنجد اگر فرصت باشد مقداری مالیده با آب گرم غسل دهند و گلتی نرم پخته و با روغن ستور مخلوط ساخته شکم پر کرده بخورانند و بر چهار پائی بزرگ و کشاده های خواب نرم فراز کرده و بالش نرم زیر سر او نهند و شبان لغاط نمانند و پاهایش گرد آرند و چهار عورت که برای ایشان گمان بد نباشد برای تولید بیارند و ناخن آنها هموار و صاف برآینده قریب حامله بنشانند یکی از ایشان روغن کنجد در محل مخصوص بمالد و حامله را بگوید که زور کند تا بچه برون آید و اما تا مادام که درد نشود حامله را زور نباید کرد و چون بداند که دهن رحم که آنرا اگر بچه نالی گویند کشاده شده است درد کردن بند را نهاد و در زه پیدا شده است آنگاه حامله را اندکی اندکی زور کردن فرمایند و چونکه زمان برون آمدن بچه نزدیک رسیده است آنوقت بسیار زور کردن فرمایند و چون عضوی از اعضای بچه بیرون آید بفرمایند که سخت تر زور کند تا که بچه زاده شود و اگر حامله بغیر غلبه درد زه زور کند بچه لنگ یا بقصان عضو زاده شود و بادو سر فرو دمه و شنگی و علت سر بچه را نیز باشد و اگر بچه کوز پشت یا با کری زاده شود علاجی را که در فصل مورد گر بچه چگتسا گفته خواهد شد بجهت اصلاح آن در کار برد و اگر بچه را شکم برون نیاید باید که دود کشف مارکه آنرا کاکنچلی گویند با دود مینهیل در کار برند یعنی دود مذکور در فرجش رسانند و بیخ کریاری و لون برا هی و بسل در دست و پای بندند خلاص یابد و چون زاده بود اگر فرزند برآید دهن بچه را به نمک سنگ و روغن ستور طلا کنند بعد آنرا با آب پاک کنند و محلوج بروغن ستور تر کرده باشند بر تارک بچه نهند و نال بچه دو شیده بر هشت انگشت بر سیمان بسته ببرند دوم سر سیمان که بیک سرش نال بسته باشند در گلوی بچه بپیچند اگر نال بچه از هشت انگشت کم ببرند سخنش درست نباشد بلکه دمنی سخن گوید و اگر زیادت ببرند نافش بلند و مرتفع باشد و بچه را انگشتری زرکه بران روغن ستور و شهد و شیر بر اهی طلا کرده باشند بچشانند بعد بروغن طلا در اندام بچه را طلا کنند و آنگاه در آن پوست درخت شیر دار یا سرب کنند مودک یا برگ کیتهه هر کدامی که مناسب فصل ولادت و غلبه خلط مولود باشد اندازه در آن مذکور یا نقره و یا گلی بحسب اقتدار خویش جوشانیده سر و اندام بچه بدان بشویند و در گهای دمنی ازان مادر بچه که مجرای شیر اند بسبب حرکت وقت ولادت باز گونه میشوند و شیر در پستان تا سه روز یا چهار روز یا پنج روز نمی آید باید که بچه را در اول روز زر روغن ستور و شهد و پنج جوانسه که بر سنگ سحق کرده باشند آمیخته بلیسانند و در دوم روز و سوم روز روغنیکه بگیاه لکمنا پخته باشند بلیسانند و در چهارم روز و پنجم روز شهد و

روغن مقداریکه در عرض یک بچه بگنجد سه چهار کرت در یکروز بلیسانند و پیشتر شیر یا دوغ بخورانند و بر بدن زنان زچه بروغن بلا و تلا و جوش دارو هائیکه دافع باد اند بدهند اگر دانند که خون فاسد در شکم زچه مانده است شربت قند گرم کرده و مانند جلاب ساخته دران پیل دارو نیلوفل و کبیپیل و بقره و سندهی آس کرده تا دو سه روز متواتر بنوشانند که خون فاسد دفع خواهد شد و بعد دفع شدن خون فاسد بدار کندها دکن را در آب بجوشانند و یا آس کرده درون آب انداز ند و جامه تر کرده بستانند و آشام بر بخ بنویسند آنگاه مقداری روغن ستور مخلوط ساخته بنوشانند یا بجای آشام مذکور آشام شیر و بر بخ انداخته و مقداری روغن بار کرده تا سه روز بنوشانند بعده گر سنگی و قوت زچه دیده و فهمیده بر بخ نرم پخته با شوربای گوشت جانوران دشتی و یا جوش کلتهی بکجا کرده بخورانند اگر بدنگیزه نگاهداشت زنان زچه تا یک و نیم ماه بکنند زنان زچه از مزاحمت انواع ریخ بادی که زنان را بعد زادن می شود و آن نوع ریخ را پرسوت نامند و سوتکا مذکور از وقت ولادت تا یک و نیم ماه است و پیشتر نیست و بعضی گفته اند تا آنکه بعد ولادت حیض بیاید هم مزاحمت بادسوتکا باقی ست و زنان زمین مالوه را بعد تولد روغن ستور یا روغن کنجد تا سه روز یا تا پنج روز بنوشانند و بالای آن جوش پیلیا دکن بدهند و بر اندامش تا سه روز یا پنج روز روغن کنجد مالا کنند و اگر زنی ولایت مذکور با قوت باشد تا سه روز یا پنج روز بعد ولادت آشام بر بخ نیز بدهند و پیشتر زنان ولایت مالوه را طعام چرب بخورانند و بر ناف شان آب گرم بریزند تا خون فاسد بروان آید و زن زچه را نشاید که غصه و زور و حرکت بسیار کند و مردان را نزدیک آمدن ندهد اگر زن زچه مذکور طعام مخالف خورد یا مباشر فعلی مخالف شود بیک ناگاه زحمتی او را حادث شود که بدشواری بعد لزمدتی زائل شود یا نشود و اگر زن زچه فاقهای بسیار کند زحمتش لاوه اگردد پس طبیب را باید که اگر زن زچه را زحمتی پیدا شود زمین و خاصیت فصل و سن و سال شناخته و بر مزاج و طبیعت او واقف گشته علاجیکه ملائم آن باشد بکند تا به گردد بدانکه نوعی از خونست که آنرا اپراوانول گویند و بعد ولادت بیرون می آید و بوقت بیرون آمدنش شکم زچه منتفخ میگردد و درد میکند اگر خون مذکور بیرون نیفتد زن زچه بمیرد از حبست بروان آمدن خون مذکور چند نوع علاج ست نوع اول موی سر بر بنگشت پیچیده چند کرت در گلوی زچه بساس کند خون مذکور بروان افتد نوع دیگر کدوی تلخ و بار بندال و سرشف زرد و کانجلی مار مساوی گرفته بکوبند و در روغن تلخ مخلوط ساخته بر آتش دود کنند و دود مذکور در رحم رسانند خون مذکور بروان افتد نوع دیگر بیخ کریاری باریک آس کرده بر کف دست و کف پای او طلا کنند و مملوج در شیر قوم تر کرده بالای تارک او بهند خون مذکور بروان افتد نوع دیگر قسط و بیخ کریاری باریک آس کرده با خرسب مقداری با بول ماده گاو بنوشانند خون مذکور بروان افتد نوع دیگر بیخ شالی سال و دارو های پیلیا دکن باریک آس کرده با شراب بنوشانند نافع آید و اگر دایه ماهر بود صاف و هموار بر آینده و دست بروغن کنجد چرب کرده در فرج اندازد و آنول کشیده دور کند اگر وجود زچه خشک بود و بوقت ولادت اشیای تیز که مسیل خون اند بخورد و باد خون فاسد را در زیر ناف یا در سر رحم یا در سر پهلوی یا در میانه منعقد ساخته در ناف یا در پهلو یا در شکم درد پیدا آرد و چنان درد شود که گوئی که مقام مذکور بریده میگردد و سوزنها دران میخلانند و تنگش از غلبه باد منتفخ گردد و بول بسته شود و این مرض را نهندی منسکل سول گویند علاج این بچند انواع ست یکی آنکه دارو های پرتر نادکن جوکوب کرده بجوشانند و یک درم او کها دکن آس کرده در جوش مذکور انداخته بنوشانند یا شود نوع دیگر سیحق جوکها در روغن ماده گاو یا در آب شیر گرم انداخته بنوشانند یا شود نوع دیگر دارو های پیلیا دکن جوکوب کرده بجوشانند و در جوش مذکور نمک سنگ انداخته بنوشانند یا دارو های پیلیا دکن مذکور را آس کرده در شراب خالص انداخته بنوشانند یا شود نوع دیگر دارو های برنا دکن بجوشانند و در جوش مذکور پیل دراز و نیلوفل چاپ و بقره و سندهی و الایچی مساوی گرفته و باریک آس کرده انداخته بنوشانند یا گردد نوع دیگر دارو های بدار کند ها دکن جوکوب کرده بجوشانند و دران جوش مقداری سیحق دیو دار و پیل گرد انداخته بنوشانند نوع دیگر سندهی و پیل گرد و پیل دراز و بیخ و بیخ و الایچی و ناگ کیسر و شنبر مساوی گرفته و آس کرده با قند کمنه آمیخته بدارند و مقداری نهار بخورانند مفید آید نوع دیگر خلاصه از شش که نوعی از شراب ست بنوشانند یا شود اکنون طریق نگهداشت بچه گفته می آید که بعد غسل دادن بچه را جامه کتان بپوشانند و نیز بالای جامه کتان بغلطانند و بشاخ پهلو یا کنار یا نم یا پهالسه گسهای بچه بپرانند و روزینه مملوج بروغن کنجد تر کرده بالای تارک سرش نهند و شیانیکه از زدودآن

و دیوان دام صبیان نگریزند بالای آتش نهاده و دود آن بچه را برسانند و در گلوی و بر سر و دست و پای بچه گیاهائی که از تاثیر آن دیو میگریزد ببندند و در خانه که دران بچه را نگاه دارند باید که کندر و سرشف و کتان در هر چهار طرف آن بریزند و دائم آتش دران خانه بدارند و بچه را بترتیبی که نگهداشت مجروح و زخمی میکنند دران وقتیکه آنرا بهندی پرنتو پاسی میگویند گفته شد همان طریق نگاهداشت مجروح بچه نیز باید کرد و بعد دهم روز بعد از ولادت بچه مادر دیگر بچه را باید که غسل کرده جائه سپید بپوشند و صدقه بر حسب قدرت خویش بدهند و نام بچه موافق طالع بدارند بعد دایه که میانه قد و نه جوان و نه پیر و نه تخت لاغر و نه بسخت فربه بود و شیر او صاف و فی علت باشد و لبهاش بزرگ و مخالف و موافق بسیار حریص نباشد و پستانهاش دراز و بلند نباشند و هیچ عضوی از اعضا نقصان نبود و بخوبی گل و مانند آن شیفته نباشد و فرزندان او زنده باشند و مهربان باشد شیر اینچنین دایه بچه را باید خورانید تا بچه سلیم الاعضا و علت باشد و هر دایه که پستانهاش بلند باشد بچه کم شیر آن دایه خورد و هر دایه که پستانهاش دراز باشد از دراز پستانهاش دم بچه گرفته شود و گاه باشد که بمیرد باید که بچه را شیر بسیار عورات نخورانند و اگر شیر بسیار عورات بخورانند بچه را انواع علت حادث گردد و اگر مادر بچه یا دایه را شیر نباشد علمائیکه زائل کننده غم باشد و شادی آرد معمول باید کرد و از غله جو و گندم و برنج سٹھی و شوربای گوشت جانوران دشتی و شراب و سرکه هندی و کنجاره کنجد و شیر و ماهی و کسیر و دسنگهاژه و بلائی کند و بیخ نیلوفر سی مثقال و سنبل و کلدر و سبزی که آنرا کمال ساگ گویند ازین چیزها هر چه خوش باشد بخورانند تا شیر پیدا شود و روز بروز افزون گردد و نیز باید دانست که بچه را شیر صالح بنوشانند و طریق شناختن شیر صالح آنست که آن شیر سرخ و صاف و نمک بود و رنگ او همچو رنگ سنکهه یعنی خرمهره باشد و با آب فی الحال بیامیزد و یکذات گردد و کف نیارد و همچو رشتها نگردد و فرو آب نه نشیند و اینچنین شیر را صاف و نیک شمارند و از اینچنین شیر بچه را علت نباشد و زود بزرگ شود و بپرورش یابد و فربه گردد و عورت که گرسنه و اندوهگین بود یا از حرکت راه مانده شده باشد یا دهات او نشست شده باشد یا آنکه بار دار بود یا تب باشد یا سخت لاغر یا سخت فربه بود و یا طعام گرم و غذای ناموافق و نیم پخته میخورده باشد شیر اینچنین عورت مضر دانند و نیز وقتیکه بچه را شیر داده باشند تا آنوقت که شیر نیکو بخوبی طریق هضم نشده باشد شیر دیگر بالای او نباید داد و همچنین دار و سکه داده باشند تا آنکه دارو هضم نشود و شیر نیاشامند و اگر دایه غله گران یا دیر هضم یا غله علت آلوده و آنکه کرده و آنکه بغذای ناموافق بخورد شیر او فاسد گردد پس هر بچه که چنان شیر بخورد اکثر بانواع رنجها مبتلا گردد و نیز طبیب باید که اگر شیر فاسد شده باشد بعلاج نیکو او را صالح گرداند اکنون علامات علتهای بچه گفته می آید اگر در عضوی از اعضای بچه علتی حادث شود کرات آن عضو را بچه مساس کند و بچه بگزد و اگر در سر بچه علتی حادث شود چشم خود را بسته دارد و اگر در مثانه شود بول بشواری کند و اگر بچه مذکور قی کند یا شکش از باد منتفخ گردد و آواز کند بدانند که در شکم رنج دارد و اگر بچه گریه بسیار کند بدانند که در تمام وجودش رنج و درد حادث گشته است و بچگان را دارو بیکه نرم باشد و چربی و بلغم را نیز دهد باید داد و بدانکه هر بچه را از هنگام ولادت تا یک ماه دارو مقدار دانه برنگ بدهند بعد یک ماهه تا که یکساله شود داروی آنمقدار یکه بچه بدو انگشت بردارد بدهند و بعد یکساله که بچه شیر هم خوردن داند کی طعام هم خوردن گیرد آنگاه دارو مقداری خشته کنار بدهند و اگر شیر بگذارد و طعام خوردن گیرد داروی مذکور مقدار کنار بدهند و برای کودک هر مرض بچه دارو ها در فصل امراض بچگان که آنرا بالک و گ گویند گفته خواهد شد و اگر بچه دارو نخورد دارو را بر پستان دایه طلا کنند که وقت مکیدن شیر داروی مذکور نیز در شکم بچه برود و داروی اسهال وقتی بچه را نباید داد و حقنه نباید کرد مگر وقتیکه ضرورت شود که جرقی و اسهال و حقنه چیزی دیگر علاج نباشد لاچار باید کرد و هر بچه که مغزسرش نقصان پذیرد و دستخوان تارکش بسبب باد که بواسطه نقصان مغز غلبه کرده است مغاک افتد و آنرا تشنگی پیدا آید و ضعف و سستی روی نماید باید که روغن ستور را با دارو های شیرین مثل کاکولیا دکن بخته بنوشانند و بر اندام و بر تارکش نیز طلا کنند و اگر از جهت دفع مغاک سر آب سرد بر سرش زده تر سازند استخوان کاسه سر که روی مغاک افتاده است مرتفع گردد و هر بچه که دماغش بسبب غلبه باد انتفاخ و ورم پیدا آید باید که علاج او بدارو ها بکنند بدین طریق روغن بدارو های مذکور بخته بزبان بچه طلا کنند یا آنکه دارو های مذکور را گرم ساخته بزبان طلا کنند یا گرمی ازین دارو ها سائیده اگر بعد بچه بخشکی حادث گردد بدارو هائی که دافع تخم باشند علاج کنند و اگر رسوت آس کرده بچه را بنوشانند و در مقعد طلا کنند نافع آید نوعی دیگر روغن ستور را بسر شف زرد و بیخ دهبر و ورد و

مقابل باد گونه ستاول گل سیر را همی با پلپل مقدار صد دو گوشه نمک بقدر یک گفته شده بدهند کنند که بچه شیر خوارا بچشانند بچه که شیر و طعام هر دو میخورد و همین دستور باشد پلپل مقدار دو سه دانه و بابونه و بابونه پخته مقدار نود مقدار ازان بطریقیکه توانند بنوشانند و بچه که فقط طعام بخورد از جهت آن بدهمول و دیوده را پلپل کرده با نمک شسته دانگو و سه درم بر دو همی گرفته و کار ساخته بدان رغبت تمو بنزدیک مقدار بچه بچه انجوزانند این هیچ علت حادث نگردد و بچه قوی تن و تندرست آورد و از عمر و عاقل شود و بچه را بطریقی کنار گیرند که رنجش نیابد بچه را خوشحال بدارند و بروی غضب کنند و بر او بیگاه نخرسانند و ملاحظ از احوال او غافل نباشند و چون بچه در خواب رفته باشد بزودی بیدارش نکنند و بزور در کنارش نگیرند و نگردانند که ازین چیزها رنج حادث شود و بچه را چون قوت شستن نباشد بتکلف نشانند و چون قوت شستن باشد بتدریج بنشانند تا کوز نگردد و هر آنچه خوشی بچه باشد همان کنند اگر نگاه داشت بچه بدین گونه کنند هر گز بعلتی گرفتار نگردد و نیک بالا آید بچگان را از باد و گرمی آفتاب نگاه دارند و چنان بدارند که در فرش برق و نظرش نیاید و زیر درخت نیز رفتن نبایند و آئینه ننمایند و در بسیار خانه نگذارند و از سایه آدمی و از آسیب چشم زخم و از خطر نظر دیو و دام صبیان محفوظ دارند و بجائی ناپاک گردیدن ندهند و بالا بر نبرند و بالا بر ندارند و از محاذیکه نشیب و فراز باشد و هموار نبود نگاه دارند و بر آب نشانند و از آتش نیز نگاه دارند و اگر مادرش یا دایه اش را شیر چندان نباشد شیر بز بدهند و اگر شیر بز نباشد شیر ماده گاو باید داد و چون شیش ماه را شود آشام سبک و نیک پخته بچشانند و بچه را تنها نگذارند و برای ستارگان صدقه هر ستاره که باشد بدهند و بدعای خیر بدرود نمایند اکنون نشانهای بچه آسیب زده گفته آید علامت آسیب آنست که بچه بازیده و تبر نشیند و بیش گردد و بدندان و ناخن اندام خود و اندام مادر یا دایه گیرد و دندانها با هم بساید و آواز بدکند و فازه آرد و ما بروی بالا بر آرد و با بالا بنگرد و کف از دهنش آید و لب بدندان گزد و غایط خام افکند و آواز دردناک و ضعیف برآرد و شبها بسیار بیدار ماند و الاغر گردد و اندامش روز بروز سست و رنگین شود و بوی اندامش مانند بوی اندام کور موش برآید و نیز از اندام او بوی ماهی و بوی کرم او دس آید و شیر از معتاد خود کمتر بنوشد و نیز بدانکه چون بچه را وقت تعلیم رسد بر آنچه مناسب حالش داند بیاموزانند و چون بست و پنج سالگی شود او را بزان دوازده ساله نکاح کنند و اگر مرد را بست و پنج سالگی کمتر باشد و از منی او زنی را علوق تعلق شود و یا عورت از شانزده سالگی کم باشد حامله گردد غالب نیست که بچه در شکم او بمیرد و اگر زیاده شود کم عمر برآید و بزودی بمیرد و اگر حیاتی بزید بهات و وجود و حواس خمس او پر نقصان و ضعیف باشد عورتی خورد سال و یا دیرینه سال و یا آنکه بعلت بود او را حمل ماندن نه پسندد و همچنین اگر مرد خورد سال یا معلول و دیرینه سال بود حمل را نطفه او را نان ندهند اگر چنین پیش از استعمال عادت حمل افتادن خواهد اگر عورت و بند گاه ران و میانه دو ران را نرم کند و خون بیرون افتد چون این علامتها پیدا آید باید که اشیای سرد بخورانند و بر اندام او نیز طلا کنند و نیز اشیای سرد را با آب آمیخته کرده و آب اندازند و عورت اندکی آب بنشانند و همچنین علاجهای دیگر که سرد باشند در کار برند و نیز داروهای جیوبی کن در شیر خوشاب بخورانند و اگر زمان حامله را ناپاک شود و در پهلو درد و شیشت پیدا آید و خون ظاهر گردد و شکم پر باد شود و بول نیز بسته گردد و بیقراری روی نماید و اینها علامات سقوط حمل نیز اند باید که درین حال انواع علاج سرد که مناسب باشند و علاجهای سرد و جیوب استعمال کنند و اگر شکم حامله بسیار درد کند بیارند ماکیه رنی و ملهی و خاخسک و کتائی خورد برابر گرفته و جوکوب کرده و میان شیر بچوشانند و دران شهد و شکر بمقداری که مناسب باشد انداخته بنوشانند و اگر شکم حامله پر باد شود انگزه و نمک سوچل سیر برابر گرفته و میان شیر بچوشانند و مقداری بنوشانند و اگر خون بسیار از فرج روان شود بیارند گلی که خانه زنبور باشد و آن زرد رنگ بیاشند و میان تل خاک خانه میکنند و بعضی گویند مراد ازین خانه زنبور باری است و آن مشهور است باید گرفت و بجای او گل دیگر نوالی و گل سرخ و قیر و موت و اگر این جمله دست نیاید آنچه ازینها دست آید در کار برند نوع دیگر از شکوفه داروهای مکرره و کن آنچه دست دهد بار یک کرده با شیر گوسفند یا شیر ماده گاو آمیخته کنند و شهد و شکر انداخته بنوشانند خون باز ماند یا دارو های اتبلاد کن با شیر گوسفند یا شیر ماده گاو همان طریق اول بدهند یا کسیر و سالک و نگهاڑ هر سه آمیخته کرده با شیر آمیخته بنوشانند و یا بار گاه که پخته باشد و کسیر و سالک و نگهاڑ و مغز تخم کدو و مغز تخم خربزه و مغز تخم خیار و مغز تخم کاهو و مغز تخم ماش آنی که در لب آب یافته شیشه دو دیگر بیخهای گیاههای آنی جوشانیده و شهد و شکر انداخته بنوشانند

نوع دیگر با شیر آورده اند که دو درم بیخ شالی سال آس کرده شانه بردارد با شیر گاو اندکی مذکوره جامه تر کرده شافه بر گیرد روانی بطن مذکور دفع شود و اگر بطن مذکور را با شکم حامله بشوید و بکند بیاشامند ملهی و دیودار و کهیر کاکولی هر سه مساوی گرفته در شیر جوشانیده بنوشانند درد مذکور ببرد نوع دیگر دارو های مذکور را بدان گونه آس کرده و در شیر جوشانیده بنوشانند همین فائده بدهد نوع دیگر هر دو کتائی و نیلوفر قمری و ستراول و کلیسر و کهیر کاکولی ملهی برابر گرفته و جوکوب کرده در شیر بجوشانیده بنوشانند همین فائده بدهد نوع دیگر هر دو کتائی و نیلوفر قمری و ستراول و کلیسر و کهیر کاکولی ملهی برابر گرفته و جوکوب کرده در شیر بجوشانیده بنوشانند همین فائده بدهد اگر بر بنگیونه فی الحال علاج کنند سقوط حمل نشود و درد بزودی رفع گردد و چون حمل از دین جمله تدبیر ها ی مذکور حمل قرار گیرد و بیارند بار پخته از ان گلگونه آس کنند و در شیر گاو اندازند بعده بر پنج سال درین شیر بپزند بخورانند بشود و اگر عورتی را سقوط حمل میشود اول روز فاقه بکنانند بعده آشام غلهای خشک چنانچه شالی جو گندم و کلتهی بغیر نمک و بی روغن بپزند و دران اشیای تیز چون سنبهی و پلپل و زیره و مانند اینها مقداری اندا خته بنوشانند و اگر حمل چهار ماهه ساقط شود چهار روز آشام مذکوره بدهند غرض که آنمقدار ماهها را که حمل باشد بهمان قدر روز ها شمرده آشام مذکور بنوشانند و اگر بعد سقوط حمل مثانه و شکم درد کند اشیای تیز که از زاینده آتش گرمی باشند باقند کمنه خوردن دهند یا با شراب ارشت آمیخته بنوشانند و ترکیب ارشت در فصل عاشر به بینند و گاه باشد که از سبب غلبه باد حمل در رحم میخشد چونکه چنین شود باید که روغنهای نرم حامله مذکور را بنوشانند یا گوشت کرل بجوشانند و دران پنج سال انداخته بپزند و آشام کنند و روغن کنجد بسیار انداخته بنوشانند و اگر بدین نوع مرض بروی علاج نکنند بچه در شکم بمیرد نوع دیگر تنغر بیل خام و ماش بجوشانند و روغن کنجد دران بیاندازند تا هفت روز بنوشانند و اگر بچه از مدت حمل زیاده در شکم ماند باید که حامله را بگویند که شالی بسیار در هاون انداخته بکوبد یا بر گردون یا بر اسپ بدهفتار یا بشتر سوار شود یا برود و یا بنشیند و اگر بسبب غلبه باد حمل خشک شده و در شکم حامله برنیاید و باستگی بچه در شکم بمیرد حامله مذکوره را اشیائیکه فربهی آرند بخورانند شوربای گوشتیکه افزاینده آب منی اند خوردن دهند و گاه باشد که پیش از ظهور اعضای بچه باد مخالف در رحم درمی آید بسبب آن شکم حامله گاهی برمی آید و گاهی فرو می نشیند و نیز بسبب آن جان در شکم بچه درمانی آید و اعضا ظهور نمی یابند خلق پندارند که نطفه سبب حمل را بوده است و اینمرض را نا کوده زنامند اد جهت اصلاح اینجمله علاجیکه برای دفع خفتیدگی حمل گفته شده است بکنند و اگر عورتی را مدام سقوط حمل میشود از جهت دفع سقوط در اول ماه ملهی و تخم ساکون و دیودار و کهیر کاکولی مساوی گرفته و سحق کرده در شیر ماده گاو که گوساله او نمرده باشد انداخته بنوشانند در دوم ماه انبلو را و کنجد سیاه و تامليني و سنا در برابر گرفته و با شیر سحق کرده و در شیر مذکور انداخته بنوشانند در سوم ماه جائفه درخت و کهیر کاکولی و برنگ و کلیسر جمله بمساوی گرفته و سحق کرده در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند و چهارم ماه جوانسه و کلیسر و بدمجانی و راسن و ملهی در شیر مذکور انداخته بنوشانند و پنجم ماه کتائی خورد و برنگ و کهار و شگوفه برگ درختان شیردار و پوست درختان شیردار با شیر ماده گاو آس کرده و در شیر مذکور روغن گاو انداخته بنوشانند و ششم ماه پتهون و برپارا و سمجنه و خارخسک و ملهی تمساوی گرفته در شیر مذکور آس کرده بنوشانند و در هفتم ماه سنگهاړه و بیخ نیلوفر انگور و کسیر و ملهی با شیر آس کرده در شیر گاو انداخته و شکر آمیخته بنوشانند و هشتم ماه کیتهه و کتائی خورد و بیل و پلپل و بیخ نیشکر بیخ هر پنج دارو های مذکور گرفته در شیر گاو جوکوب کرده انداخته بچه بشانند و بخورانند و در نهم ماه ملهی و جوانسه و کهیر کاکولی و کلیسر در شیر جوکوب کرده انداخته جوشانیده بنوشانند و در دهم ماه کهیر کاکولی و سنبهی برابر گرفته و جوکوب کرده انداخته جوشانیده با شیر ماده گاو بنوشانند یا دروی مذکور در شیر انداخته جوشانیده بنوشانند و یا سنبهی و ملهی و دیودار تمساوی گرفته در شیر جوشانیده بخورانند و اگر بدین طریق علاج کنند بچه در شکم پرورش بسیار یابد و در شکم حامله در نکند و هر زانی که بعد زادن تا مدت شش سال حامله نگردد و بعد ازان فرزند آرد آن فرزند کوته عمر باشد و اگر حامله را دمتی پیدا شود استفراغ نکنانند و اشیای شیرین و ترش یا طعام خوردن دهند تا باد در مجرای خود بآسانی روان گردد بعد از دو ها ی سنبهن انچه تیز نباشند بدهند و طعامی مخالف حمل نباشد بخورانند اکنون دارو ها ئیکه بچه را نافع اند گفته می آید بیارند طبق زرد کوتهه و بیخ تمساوی گرفته و در کهرل انداخته سحق کنند تا که تواند بعده با شهد و حصه دو روغن گاو یک حصه آمیخته بچشانند نوع دیگر بهامی و سنگهه بهیبی و طبق زرد کهرل سحق کرده با روغن گاو آمیخته بچشانند نوع دیگر با کنک و اکهپهی و تیج با شهد و روغن ماده گاو در کهرل سحق کرده بچشانند نوع دیگر ورق زرد بیخ سفید دوب سفید

باب سوم در بیان علامات امراض و علاجهای آن

کائیل و کفل سحق کنند و با شهد و صمغ کاد آمیخته بچشانند این دوا بهایچه پرورش خوب یابد فربه گردد و عقل او زیاد شود باب سوم در بیان علامات امراض و علاجهای آن و مشتمل است بر مقدمه و پنج فصل اول در تقسیم علامات امراض و بیان قسم آن بدانکه چون علاج کردن موقوف بر شناختن مرض بود و بدین سبب چیزیکه ازان مرض شناخته شود و آنرا نمایان گویند در فصل اول این باب گفته شد و هم ازین جهت نمایان بر مرضی قسمت اول از دو قسم فصل آن آورده شد و نمایان دو معنی دارد یکی آنکه مرض ازو شناخته شود و بدین معنی عام است و بر پنج نوع است اول نمایان دوم لوپرپ سوم روپ چهارم اپسی و پنجم سنبه اپ امانان که خاص ست آنرا گویند که ازو رحمت پیدا شود و آن نیز بر انواع است یکی غذای نامواقف دوم حرکت زیادت از مقدار خود چنانکه مشی کردن بسیار و دور کردن دو دیدن و کمان سخت کشیدن و مانند آن و سوم زمانی چهارم زمین و پنجم غلبه خلط و ششم غلبه خون و لوپرپ روپ چیزی را گویند که پیش از حدوث رحمت ازان معلوم شود که این کس را رحمت خواهد شد و آن بر دو نوع ست یکی را سامان لوپرپ گویند دوم را سامان لوپرپ روپ گویند اما سامان لوپرپ چیزیست که ازو معلوم شود که رحمتی حادث خواهد شد و این معلوم نشود که کدام رحمت غلبه کند تا خلط پیدا خواهد شد بسیکه لوپرپ روپ عبارتست ازاندک نشانی هر مرضی که باشد که پیش از حدوث آن مرض بسبب نقصان خلط پیدا آید و اندک نشانی رحمت را بسیکه لوپرپ روپ آن رحمت نامند و نشانی هر رحمتی در فصل آن رحمت گفته خواهد شد و اما روپ عبارت ست ازنشانی که بعد حدوث رحمت بسیار ظهور یابد و اپسی فایده است که مرض را سبب دارد یا سبب نباشد یعنی از چهار نوع طعام یا از افعال چنانچه حرکت و خواب و بیداری و مانند آن که اینها را بهنه نامند فاعل شود و هر یکی از دارو و طعام و افعال مذکور پیش نوع ست یکی آنکه ضد و مزیل سبب مرض باشد چنان که تبی که از بلغم سرد حادث شده و بتداوی گرم چنان که سنه بی و چیت و مانند آن زائل گردد و این دارو ها ضد و مزیل بلغم اند و چنان که از ماندگی بسبب حرکت کردن کسی را باد زور آورده تب پیدا کند و او را شوربای گوشت مرغ و یا جانوران دشتی چنان که تذرو و حبج و لاوه و مانند آن و برنج پخته می خورانند و این طعام مزیل ماندگی و باد ست و چنان که از خواب کردن در روز کسی را که کف غلبه آورده باشد او را بیداری شب مفید ست و این بیداری ضد بیداری از درنست زیرا که خواب روز چربست و بیداری شب خشک و دوم آنکه ضد و مزیل مرض باشد چنانکه رحمت ایتسار را دارو های قالبضه مثل یالپی و موثه و مغز بیل بدهند و این دارو ها ضد رحمت ایتسار اند و چنان که مریض مذکور را طعام قابض مثل عدس بدهند و این مزیل ایتسار ست و چنانکه سیکه رحمت او را ورت حادث شده باشد در قدمجا رفته زور کرده بول و غایط و باد بروان آرد و این فعل ضد و مزیل رحمت مذکور ست سوم آنکه ضد و مزیل هر دو از مرض و سبب بود چنانکه آماسی از سبب غلبه باد حادث شود بادن داروی کاربه دیموول آماس مذکور یا سبب زائل گردد و این دارو ضد و مزیل هر دو ست و چنانچه تبیکه از سردی حادث گشته باشد بجهت دفع آن آشام برنج گرم بنوشانند و این آشام ضد و مزیل سردی و تب ست و چنانکه از خواب کردن در روز کسی را رحمت تند حادث شده باشد او را بیداری شب مفید ست و این فعل ضد و مزیل خواب روز و رحمت تند راست چهارم آنکه ضد سبب مرض نباشد لیکن اثرش هچو اثر ضد سبب آن باشد چنانکه از غلبه تلخه و مامیل حادث گشته پخته میگردند از جهت دفع آن دارو های گرم گرم کرده سخت میکنند و آن داروی گرم ضد تلخه نیست لیکن از قوت خود که آنرا پرهاو گویند و مامیل را که از تلخه حادث شده اند زائل میگرداند چنانکه برای رفع و مامیل مذکور غذای غلهای گرم چنانچه ماش و ماهی بخورانند و این طعام ضد تلخه نه اند و چنانکه از غلبه باد رحمت استهاد پیدا شود او را با فعال مخوفه می ترسانند ضد باد نیست پنجم آنکه ضد مرض نباشد لیکن اثرش هچو اثر ضد مرض بود چنانکه در حالت رحمت قی سینبهل و مانند آن داده میشود و سینبهل ضد این مرض نیست ولیکن اثرش هچو اثر ضد مرض ست و چنانکه ایتسار که از غلبه تلخه پیدا میشود و بیرا شیر می نوشانند و شیر ضد ایتسار نیست لیکن اثرش ضد اثر ایتسار ست و چنانکه رحمت قی که بعنی کنانیدن برود برای آن زور کرده قی بروان آرد و این فعل ضد مرض مذکور نیست لیکن اثرش ضد مرض ست ششم آنکه سبب مرض نباشد و لیکن اثرش اثر ضد مرض بود چنان که کسیکه باکش سوخته گرد و دارا عود خام سحق کرده سخت میکنند و عود نه سبب ضد مرض ست و نه ضد مرض لیکن از قوت خود که آنرا پرهاو گویند سوختگی را

به میگرداند و چنانچه از نوشیدن شراب حتی که آنرا مدامی گویند حادث شود از جهت دفع آن شراب نوشانند و این شراب ضد شراب است و نه ضد رحمت مذکور لیکن رحمت مذکور را زائل میگرداند چنانچه از ماندگی که بسبب کثرت حرکت بود رحمت او را تنبیه حادث شود او را در آب آشنا کردن و جماع کردن مفید و این فعلها نه ضد ماندگی مذکور اند و نه ضد رحمت او را تنبیه لیکن رحمت را زائل میگرداند و چون هریکی از ذوات و طعام و افعال از شش نوع است مجموع انواع این هر سه شمرده میشوند و اگر مرض مذکور را بدو یا طعام یا بافعال مر مقابل آید و مرض زیاده شود خبرش را آن آلتی نامند و از این صفر نیز رحمت معلوم می شود بسوال مذکور که عام ست منحصر بر پنج قسم کرده شده است و این قسم شمرده میشود چگونه آید جواب چون بدارو یا بطعام یا بافعال مرض را مقابل رسد و مرض زیادت شود و ناچار آن دارو و طعام و فعل سبب مرض بود و داخل در مذکور که خاص ست باشد و دانستن مرض از آن بسبی است شخصی بول بعل نمیکند و این بعلی بول احتمال دارد که از رحمت پر میو بعل باشد و احتمال دارد که از رحمت کمیت دران خون بعل بول کرده میشود باشد پس نشانی این هر دو رحمت یکسان ست بسبب تشخیص مرض مردم کردن نتواند باید که از جهت مرضی که آن را بغلبه و گمان معلوم کند علاج کند اگر فائده حاصل آید بداند که همان مرض ست و اگر فائده نشود و مرض زیادت گردد بداند که مرض دوم ست و سنپراپت عبارت ست از مجموع کیفیت حدوث مرض و طریق یا آن و خلط فاسد که سبب ست و مقدار آن خلط و غلبه عرض آن و محل فساد که دران محل خلط مذکور شده مرض پیدا می آرد و متنوع شدن سنپراپت بچند اعتبار ست باعتبار عدد انواع مرض که آنرا سنکمپیا نامند چنانچه گویند که تنها بر شش نوع اند و سنپراپت نیز بر شش نوع ست باعتبار غالب بودن عرض یک خلط یا دو یا سه یا باعتبار غالب بودن یک خلط یا دو یا سه چنان که از غلبه باد کسی را تپ حادث و باد را مثلاً سه عرض ست خشکی و سردی و سبکی میان این هر سه عرض بالی غالب خواهد بود یا دو یا هر سه و چنان که بغلبه یک خلط یا دو خلط یا هر سه خلط مرض حادث شود و باعتبار هر نوعی از غلبه مرض نوعی دیگر خواهد بود پس سنپراپت بدین اعتبار نیز بر انواع بود و باعتبار عرض خلط را و غلبه خلط را بکلب نامنده باعتبار غیر تابع بودن مرض هر مرضی دیگر را که آنرا پردهان نامند و باعتبار تابع بودن مرض هر مرضی دیگر را که آنرا پردهان نامند و باعتبار قوت مرض که آنرا بل گویند چون چیزها یکه از ان بلغم زشت میشود اگر جمیع آنچیزها زشت شده باشد و علامتهای حدوث رحمت بلغم که آنرا پوریروس گویند موجود شده باشد و مرض بسبب جمیع اسباب نوشش حادث شده باشد و علامتهای مرض که آنها را پروپ گویند پیدا شده باشند بدانند که مرض با قوت ست و اگر چنین باشد باشند که ضعیف ست و قوت و ضعف رحمت باعتدال بهترین طریق باید شناخت و باعتبار زمان چنانچه فصل غلبه کف بسنت ست کفنکه درین فصل حادث شده قوی بود و کف که در فصلی دیگر بود چنین قوی نباشد و چنانچه وقت فجر وقت غلبه کف ست و وقت استوا وقت غلبه پانچه ست و وقت غروب وقت غلبه باد ست و در ثلث اول شب کف را غلبه ست و در ثلث اوسط پانچه و در ثلث آخر باد را و چنانچه از متصل خوردن طعام کف غالب میباشد و وقت هضم پانچه غالب میباشد و بعد هضم شدن باد غالب میگردد پس مرضی که باعتبار غلبه خلطی در وقتی حادث شود نوعی باشد و آنکه باعتبار غلبه خلطی در وقتی دیگر حادث شود نوعی دیگر باشد پس ناچار سنپراپت باعتبار زمان متنوع گردد و باید دانست رحمت بدنی طبیعی هر نوع که باشد از سبب خلط فاسد حادث شود پس خلط فاسد و اخلاط بسبب غذای ناموافق و زمان و حرکت بسیار و مانند آن زشت میشوند چنانکه بالای این بتفصیل گفته شد مرض از مرضی دیگر نیز حادث میشود پس مرض اول نزان یعنی سبب مرض دوم نیز باشد چنانچه از تاپاکی که در تپ میباشد رکپت حادث میشود و گاهی از رکپت تپ پیدا می آید و از تپ و رکپت دو مرض حادث میشود زیادتی بهره رحمت ادرو گ که نوعی از رحمت شکم ست ظاهر میگردد و از ادرو گ آماس پیدا آید و از بواسیر آدرو گ و گولم حادث میشود و از زکام سرفه پیدا می آید و از سرفه نفصانی اوج و کمی رطوبات و از سبب نقصانی اینها رحمت را جرو گ پیدا می آید و بر هر رحمتی که هست چون قبضی میشود رحمتی دیگر پیدا آید و بعضی رحمتها اند که چون دیگر رحمت پیدا می آرند خود زائل میگردند و مرض دوم آنی میماند چنانچه از رکپت حادث میشود تپ زائل میگردد و رکپت باقی میماند و بعضی امراض چنان اند که مرض دیگر هم پیدا می آرند و خود هم

باقی میماند چنانچه گفتیم که صفرا بسیار آرد و خود هم میماند و چنانچه نوا سیر که اندر روگ انگیزد و خود نیز باقی میماند همچنین طریق دو مرض و سه مرض و چهار و پنج مرض
در وجود آدمی [illegible] برای آنست تا طبیب راشاید که آنچه نشانیهای هر مرضی گفته می آید بکوشش تمام فهم کرده و نهمیده علاج کند و الله اعلم بالصواب

فصل دوم در تب و آن مشتمل بر دو قسم است قسم اول در بیان علامات آن بدانکه نخستین تب ذکر کرده شد که از جمیع مرضها مرض
تب اقوی است پیش از جمیع امراض وجود تب آفریده شده و محیط تمام بدن و فرو گیرنده دل و حواس خمس است و از زخمهای دیگر قوی تر است
و در قوت مداومت و موت مخصوص تب میشود و جز آدمی از دیگر حیوانات تب را تحمل کردن نتواند و سم ناقی و غیر ناقی را تب می آید و تب هر جنس را مخصوص
بنامی خوانند چنانچه تب فیلان را باکل جرگویند و تب اسپان را اهبها جرگویند و تب ستوران را الیسر و تب گوسپندان را و بزان را پرایان جر
و تب شیران را بالش جر و تب گاو میشان را بارد و تب آهوان و مانند آنرا مرگ روگ و تب پرندگان را اهبهکیات و تب ماهیان را ماندر مد
و تب ملخ و مانند آنرا نیکیا کهات جرگویند ولیکن تب آب زنکار است و تب زمین شوری وی و تب درخت خشک شدن او و تب انسان یک
جمهور حکمای عهد بر هشت نوع ست و نزدیک بعضی بر بست و پنج نوع و این هر دو فریق بر هفت نوع موافق اند و قسم هشتم را بعضی هژده نوع اعتبار
کرده اند و آن هفت نوع اینها اند یکی تب باد دوم تب تلخه سوم تب بلغم چهارم تب باد و تلخه پنجم تب باد و بلغم ششم تب تلخه و بلغم هفتم تب هر سه خلط
هشتم تب خارجی که آنرا اکنه تک گویند و آن بر اندراع ست پیشتر گفته خواهد شد و کسی که اشیای را که از ان خلط غالب میشود مرکب کرده
چون آنکس را خلط غلبه کرد و در مقام آماسی در آمده خلاصهٔ طعام را زشت گرداند و آتش معده را از جای خود منتقل سازد آنکس را تب پیدا آید و
حادث شدن بدینطریق سه نوع است تب بست و هر یکی ازان بیکبارگی آتش گرسنگی مریض از سبب زشتی خلط کم شود و در اندام و در حواس
نمس آتش افروزنده و دلیش بقرار گردد و تمام اندامش درد کند آن مرض تب باشد و علامتهای تب که پیش او تب پیدا آیند و آنرا اپورپ و پ
گویند آنست که بنهیر کار کردن ماندگی حاصل شود و دل بیجا باشد و رنگ بدل گردد و مزهٔ دهن بگردد و چشمها برآب باشند و گاهی گرمی و گاهی سردی
و گاهی باد خوش آید و زمانی خوش نیاید و فازه آید و اندام گران نماید و موی اندام ایستاده شود و آرزو بر طعام نباشد و جهان در نظر تاریک نماید
و هیچ چیزی خوش نیاید و سرد زیادت باشد چون این علامات در کسی پیدا آیند بدانند که آنکس را تب خواهد آمد و این اپورپ روپ بر هشت نوع
تب بست و چون در میان نشانیهای مذکوره نازه زیادت باشد بدانند که تب بادی خواهد آمد و اگر در چشمها آتش افروخته شود بدانند که تب تلخه خواهد شد
و اگر آرزو بر طعام سخت اندک باشد بدانند که تب بلغم خواهد آمد و اگر نشانی غلبهٔ دو خلط باشد بدانند که تب دو خلط خواهد شد و اگر نشانی غلبهٔ هر سه یکی
از سه خلط باشد تب هر سه خلط پیدا آید و علامتهای مرض که آنرا روپ گویند ازان هر نوع تب گفته می آید علامات تب بادی آنست که چون
تب بادی حادث شود اندام بلرزد و در تب زمانی شود و زمانی که گردد و حلق حلب خشک گردد و عطسه بیاید و اندام گران و خشن و خشک نماید و دهن
کند و سر و دل و شکم زیاده درد کند و مزهٔ دهن زحمت دید شود و غلایظ خشک باشند و باد در شکم گرفته ماند و فازه آید و خراب بنود و علامات تب تلخه آنست
که تب با قوت آید و حاجت بستراح زیاده شود و غلایظ نرم افتند و خواب اندک باشد و قی آید و حلقوم و لب و بینی و دهن سخته گردند و عرقی آید و سخنهای
یاوه گوید و مزهٔ دهن تلخ باشد و تشنگی و بیهوشی و ناپاک شود و بیخودی چنانکه بجز دن سیاری و سخت شدن آن میشود حاصل آید و رنگ چشم و بول
و غلایظ زرد گردد و دوران سر باشد چنانکه همه چیز باد گشت بیند و علامات تب بلغم آنست که مریض فوجود خود را چنان داند گویا که بجامهٔ نرم پیچیده اند
و قوت تب اندک باشد و کاهلی آید و مزهٔ دهن شیرین باشد و رنگ چشم و بول و غلایظ سفید باشد و دست و پای جنبانیدن نتواند و آرزو بر طعام نباشد
و مریض خود را سرد داند و اندام گران و سرد باشد و قی کردن خواهد و موهای اندام ایستاده شوند و خواب بسیار آید و زکام شود و سرفه پیدا آید و آرزو
گرمی شود و گرسنگی نباشد و علامات تب که از غلبهٔ باد و تلخه بود آنست که تشنگی بسیار شود و بیهوشی باشد و پیش نظر او همه چیز در گشت آید و جهان
در نظر تاریک نماید و ناپاک باشد و خواب نیاید و بهر در کند و دهن و حلق خشک گردد و قی آید و موهای اندام ایستاده شوند و آرزو بر خوردن هیچ چیز

نباشد و بند گاه بشکنند و فارد آید علامات تب بادو بلغم است که مرض وجود خود را چنان داند گویا که بجانه تر پیچیده اند و بند گاه بشکسته و وجود گران نماید و خواب بسیار آید و سرفه کند و ذکام و سرفه پیدا آید و خوی نیاید و تا پاک شود و زور تب میانگی باشد علامات تب که از غلبهٔ تلخه و بلغم باشد آنست که آب دهن چشنده باشد مثل کسی که صفرا دهن تلخ گردد و تندرا پیدا آید و اندکی بیهوشی و مستی باشد و تشنگی و سرفه شود و آرزو بر طعام نباشد و زمانی سردی و زمانی گرمی پیدا آید و آب دهن بی قصد بیرون افتد علامات تب که از غلبهٔ هر سه خلط بود و آن را تب سنیات گویند آنست که زمانی تا پاک شود و زمانی سردی حاصل شود و زمانی بند گاه سر و استخوان درد کنند و زمانی درد نکنند و چشمها لعل گون و پر آب و با کدورت باشند و بیهوش شوند و بیهوشی تر بیهوش بعضی گویند آنست که چشمها تنگ شوند و بعضی گویند آنست که گرد شوند و بعضی گویند آنست که در چشمها سفاک افتد و گوشها در گشته و چنان دهم کنند گویا که آواز ها در گوش او می افتد و حلق را چنان پندارند که گویا که آنرا به پشم جو و پشم شالی پر کرده اند و چشم بسته ماند و بیهوشی شود و یاوه گوئی کند و در سه سرفه پیدا شود و آرزو بر طعام نکند و هر چیزی پیش نظر او در گشت نماید و سردی بسیار باشد و در روز خواب بسیار کند و در شب خواب نیاید یا آنکه هم در روز و هم در شب خواب کند یا آنکه در روز و در شب خواب نیاید یا خوی بسیار آید یا اصلا نیاید و یا گاهی بعد از مدت بسیار اندکی خوی آید و گاهی سرد و گرم پدید آید و قی کند و بخندد و بگرید و دیگر افعال ناسزا نیز کند و زبان سخت و درشت و سیاه گردد و دست و پای سست شوند و خوی یا کف و خون و تلخه آمیخته بیندازد و سر بر سوی انگشت و تشنگی باشد و سینه و دل درد کند و بول و غایط بعد مدتی بسیار اندک کند و دست و پا و اندام دیگر بسیار لاغر نشود و از حلق آواز خرخره آید و در اندام دردها ی سیاه و ام افتد و بر دندان سخن اندک گوید یا مطلق نگوید و دهن و بینی و گوش را خشکی پیدا آید از نیجا علامات بدانند که تب سنیات ست و اگر جمله نشانیها که گفته شده اند تمام و با قوت باشند و گر سنگی بنود و هر سه خلط پر زور باشند مرض را ساده بدانند یعنی بعلاج به شدنی نیست و اگر نه چنین باشد باز مرض از تب سنیات بدشواری نیکو شود و تب سنیات بر سیزده نوع ست یک نوع آنست که دران باد و تلخه را زیادت غلبه بود و بلغم را غلبه کم باشد و علامتش آنست که همه چیز پیش نظر او در گشت نماید و تشنگی و ناپاکی زیاده باشد و وجود گران نماید و سر درد کند و دوم نوعست که باد و بلغم را دران زیاده غلبه بود و تلخه کم باشد علامتش آنست که سردی و سرفه زیاده شود و آرزو بر غذا نباشد و چشم بسته ماند و تشنگی بسیار باشد و ناپاک باشد و اندام درد کند و سوم آنست که دران بلغم و تلخه را زیاده غلبه باشد باد کم بود علامتش آنست که مریض را قی شود و زمانی سردی و زمانی گرمی باشد و تشنگی بود و بیخودی پیدا گردد و استخوان درد کند چهارم آنست که باد دران زیاده غلبه باشد و تلخه و بلغم کم بود و علامتش آنست که سر و استخوان و بندهای مریض درد کنند و سخن یاوه گوید و اندامش گران شود و همه چیز را در گشت بیند و حلق او خشک گردد و ناپاکی زیاده گردد پنجم آنست که دران تلخه را زیاده غلبه بود و باد و بلغم کم شود و علامتش آنست که بول و غایط لعل بود و ناپاکی و تشنگی زیاده بود و خوی آید و سستی بود و قوت کم گردد و بیهوشی باشد ششم آنست که دران بلغم را زیاده غلبه بود و باد و تلخه کم باشد و علامتش آنست که مریض را کاهلی پیدا شود و آرزو بر طعام نباشد و آب از دهن بسیار و تا پاک و قی و تندرا و دران سر و سرفه پیدا آید و مریض را هیچ چیز خوش ننماید هفتم آنست که دران باد غلبه کم بود و غلبه متوسط باشد بلغم را غلبه زیاده بود و علامتش آنست که ذکام و قی آید و کاهلی باشد و تندرا شود و آرزو بر طعام نباشد و گرسنگی کم بود هشتم آنست که دران غلبه باد را کم بود و کف را متوسط باشد و تلخه را زیاده و علامتش آنست که بول و غایط و چشم زرد گردد و ناپاکی و تشنگی و دران سر پیدا آید و آرزو بر طعام نباشد نهم آنست که دران غلبه مر خلط تلخه را کم بود و بلغم را متوسط باشد و باد را زیاده و علامتش آنست که سر درد کند و اندام بلرزد و سه شود و یاوه گوئی و قی پیدا آید و آرزو بر طعام نباشد دهم آنست که دران تلخه را غلبه کم بود و باد را متوسط باشد و بلغم را زیاده باشد و علامتش آنست که مریض را سردی پیدا آید و اندام گران گردد و تندرا و یاوه گوئی و درد سر و استخوان پیدا آید یازدهم آنست که دران غلبه مر بلغم را کم بود و باد را متوسط و تلخه را زیاده باشد و علامتش آنست که خایط نرم باشد و گرسنگی کم بود و تشنگی و ناپاکی پیدا شود و آرزو بر طعام نباشد و دوازدهم آنست که دران غلبه مر بلغم را کم بود و تلخه را متوسط باشد و باد را زیادت و علامتش آنست که دمه و سرفه و زکام پیدا شود و خشکی دهن باشد و پیاپی درد کند و این ملازمه نوع

سنیات و علامات آن از طب جرجانی نوشته شده است سیزدهم آنست که دران هر سه خلط را غلبه باشد و علامت او در علامات مطلق تب سنیاتی ذکر افتاد اگر در مقابلت
تب سنیاتی بن گوش بیاماسد و در بسیار کند و این از علامات بد شمارند از چنین تب اندک کسان را خلاص باشد و بعضے گفته اند چون اول آماس بن گوش
پیدا شود و بعد ازان تب سنیاتی پیدا آید آن مریض را نیز زاده دانند و بعلاج هرگز نیکو نشود و اگر در میانه تب بن گوش بیاماسد نیز بد شماری نیکو گردد و
اگر در آخر تب سنیات آماس مذکور پیدا شود مریض مذکور رهایی یابد و بهالک حکیم اخچه در طب خود از اسما و انواع تب سنیاتی و نشانیهای او نوشته
است نیز ذکر کرده می آید بدانکه اگر غلبه کند بلغم را در تب سنیات زیادت باشد آن تب را برزه سنیات گویند و علامت او آنست که اندام مریض سرد و
ترشنگی باشد و کام خشک شود و چشم بسته ماند و شکم باد منتفخ گردد و غذا خوش نیاید و دمه و سرفه و ماندگی پیدا گردد و مریض مذکور هر همه چیز را دگرگشت بیند و اگر
دران غلبه مزید بلغم تلخه را زیاده باشد آنرا بهالک نامند و علامتش آنست که درون و وجود تا پاک بود و بیرون سردی باشد و تندرا و درد پهلوی راست و
گرفتگی دهن و گلو و سر پیدا شود و بلغم و تلخه باخوی بروان افتد و ترشنگی زیاده شود و کام درد کند و اسهال و دمه و بهالک شود و اگر دران غلبه مرا بود بلغم را زیاده
باشد آنرا مکری نامند و علامتش آنست که تب با سردی و لرزه پیدا آید و خواب زیاده شود و گرسنگی و ترشنگی باشد و پهلوی هر دو طرف در پیچش آید
و سرگران شود و کاهلی آید و مینا استهب شود یعنی رگهای گردن هر دو طرف سخت شوند چنانچه سر بهیچ طرف گردانیدن نتواند و چشمهایش بسته ماند
و در شکم سوزش پیدا آید و کم و مثانه درد کند و چنین سنیات را بدتر شناسند و اگر در سنیات مذکور تنها مرا بود را غلبه زیاده باشد بسپهرک نامند و علامتش
آنست که مریض مذکور را تشنگی و سستی شود و پهلو را درد کنند و بینائی کم شود یا مطلق بر رود و میانهٔ ساق پای درد کند و تا پاک شود و رهایی قوت شوند
مذکور هم گردد و بول و غایط یا خون شود و خواب نیاید و در بر طریقیکه بر بدیه میشود درد کند و مثانه نیز چنانکه کسی میکشد یا شگاف میکند درد کند و بهالک آید
و سخنهای پریشان گوینده و زمانی بگرید و بیهوش شود و اندامش سخت گردد و نعره بازند و اگر در سنیات غلبه مزید تلخه را زیاده باشد آنرا سیکهر کاری نامند
و علامتش آنست که تب با تا پاک درونی و بیرونی سخت شود و سردی خواهد و اگر مریض را سردی برسد با دو کف زیاده شود و بعده بدین سبب دمه و بهالک
پیدا آید و تندرا و در حمت بسوچکا شود یعنی در جگر درده مانند سوزنها بخلند و گره ها بشکنند و سخنهای پریشان گوید و اندام گران گردد و ماندگی پیدا
آید و در اندام خوی بسیار روان شود و از بن مویهای اندام خون بروان آید و نافه و پهلو سخت درد کنند و ترشنگی زیادت گردد و چنین سنیات را الاهه گفته اند
اگر نعوذ بالله کسے را چنین حادث گردد در یک شبانروزی هلاک شود و اگر در سنیات غلبه کف را زیاده باشد آنرا چهین نامند و علامتش آنست
که مریض را تب بالرزه و سردی باشد و خواب بسیار کند و اندام گران شود و کاهلی باشد و تندرا و قی و بیهوشی و کاهلی باشد و ترشنگی و تا پاک قوی بود
و شکم پر نماید و رغبت بر طعام نبود و سینه گویا گرفته شده است چنان بود و نیز مزهٔ دهن شیرین شود و شنوائی و گویائی و بینائی نیز کم گردد و این نوع تب
سخت بد باشد از انکه اگر از جهت دفع این تب طبیب داروی دافع کف بدهد تلخه زیاده شده تب را زیاده گرداند بد طبیب چون داروی دافع تلخه دهد
باد زیادت شود و در تب فاقه گفته اند چون فاقه کنانند باد سخت غالب شده از سبب فاقه در چربی و مغز استخوان مریض در آید و این مریض اگر چیزی خورد و
یا غسل کند سه شب نگذرد که هلاک گردد و اینچنین مریض بسبب آنکه مردم را آهنده و بر نشا رباشد و نیابد یا بسبب خوف یا بسبب تمنی بر کالای غیری پیدا آید
و اگر هر سه خلط زیادت با غلبه باشند نشانهای مرض مذکور زیادت پیدا آیند و اگر متوسط یا کم بود نشانهای مرض میانه یا کم باشند اگر هر سه خلط بد شده
معلن رگهای سینه و آماده حواس خمس را گرفته تب سنیات سخت پیدا آرند علامتش آنست که دست و پای مریض کج شوند و جنبانیدن نتواند و شنوائی
و بینائی و مذاق یکسر کم شود و مزهٔ ذائقه نیز تباه گردد و هیچ ذوق گرمی و سردی و مانند آن در نیابد و سر خود را هر طرف بیفگند و آرزوی طعام نکند و نعره بازند و اگر
گفتند زبانی و پهلوی راست و زبانی پهلوی چپ بی آرام بگردد و سرود گوید و رقص کند این نوع سنیات را پیچناس نامند بعضی هیضه و حبس نیز گویند
و این نوع اصلا دوا پذیر نیست تا در کسیکه ازین خلاص تواند شد و اگر مریض را در سنیات زور تلخه زیادت باشد در ون دو روز و نزدیک بعضی در
بست روز نیکو شود یا بمیرد و اگر زور کف زیادت بود در ون دوازده روز و نزدیک بعضی در ون بست و چهار روز نیکو شود یا بمیرد و اگر زور باد زیادت بود

در دن هفت روز و نزد یک یعنی در دن چهارده روز به شود یا میرد و نشانی دلیل زیستن در دن آنست اگر مل سخته باشد مدنده ماند و اگر دهات سخته باشد بمیرد و دانستن سختگی مل آنست که اگر زحمت روز بروز کم شود و قوت مریض زیاده گردد و دها تهما معتدل باشند مل سخته است و اگر نشانیها بر عکس آن باشند بدانند که دهات سخته است و چون مریض از مدتهای مذکوره خلاص یافت بدین زحمت نمیرد زیرا که کامل مدت میراندن این زحمت مریض را تا بست و چهار روز و شش نیست و درین زحمت فاقه نیز تا بست و چهار روز گفته اند و شش فاقه کشانیدن در طبها مذکور نیست باتفاق و تب خارجی که گویند اگر تشنج است که از رسیدن زخم تیغ یا تیر یا چوب دستی باشد یا لکد و یا افتادن از بلندی و یا از دعای بد زنان یا از طلسمات انسو نگران یا از بوی گیاههای زهرناک یا از خوردن دوکی بس یعنی زهر یکه بسبب ترشدن یا کهنه گشتن یا سوختن تیزی آن میرود و میراندن نمیتواند اما آنرا زهر مذکور تب میرا آن پیدا می آرد و یا ازین سبب که آرزو بر عورت کند و عورت را نیابد یا از خوف یا از غصه یا از اندوه و یا از سبب دیو و پری و مانندینها حادث گردد و باید دانست که این همه چیزها خارجیت خلط را زیادت میکنند بدان سبب تبی پدید آید از هر خلطی که آن تب خواهد بود و نشانی آن خلط در آن تب یافته خواهد شد و نشانی غلبه هر خلطی به تحریر پیوسته است و درین نوع تب یعنی علامات دیگر هم پدید آید و آن ذکر کرده میشوند اگر تب سبب زهر باشد گونه مردم سیاه و ام گردد و اسهال و ناپاک شود و طعام خوش نیاید و تشنگی زیادت شود و بیهوشی روی دهد و اندام درد کند و اگر تب از آرزو کردن گیاهای زهرناک حادث گردد مردم را قی و بیهوشی روی نماید و سر درد کند و شامه تباه شود و اگر تب از آرزو کردن برزنسار باشد دل بقرار گردد و سخن پریشان گوید و سخن پریشان او مفهوم نگردد و عقل کم گردد و طعام خوش نیاید و در کارهای زشت کردن از کسی شرم نکند و او را اصلا گرسنگی نباشد و خود را گرد آوردن نتواند و چشم بسته دارد و کاهلی کند و سینه او درد کند و اندام او خشک شود و اگر تب از سبب خوف باشد سخن یاوه بسیار گوید و اگر تب از سبب اندوه باشد نیز همین نشانی باشد زیرا که سخن بسیار یاوه گفتن از تاثیر یاوه دست و از آرزو کردن برزنان و نیافتن آن و از اندوه و خوف باد زیاده گردد و اگر تب از سبب طلسم و افسون پیدا آید عقل کم شود و بیهوشی پیدا آید و تشنگی زیادت گردد و دل بقرار شود و ناپاک باشد و مرض لسهنوناک شود و همه چیز پیش نظر او در گشت نماید و تب روز بروز زیادت گردد و اگر تب از سبب آسیب دیو و پری شود هر سه خلط زور آرند و نشانیهای هر سه خلط ظاهر باشند و نشانی آسیب نیز پیدا آید و بقرار شود و گاه خنده کند و گاه بگرید و بلرزد و نشانیها آسیبها در فصل انمادروگ گفته خواهد شد اکنون بیان تب بکهم جر کرده می آید بدانکه بکهم جر سه قسم است یکی را گویند که گاهی بیاید و گاهی نیاید و باز در وجود در این تب گاه در همه وقت سرد باشد گاه همه وقت گرم و گاه وقتی گرم و وقتی سرد باشد و آمدن این تب بر دو طریق است یکی آنکه پیش از ان تب مریض را می آید باز دور شود و خلط اندک ماند و سبب او هضم یعنی زیاده خوردن یا سستی بسیار کردن یا سبب غسل یا جماع خلط اندک که مانده باشد غلبه کرده و از جمله دها تهما یکیا دو دهات در آمده تب مذکور پیدا آرد و طریق دوم آنست که از ابتدا تب مذکور پیدا شود و این را نیز خلط اندک با یک یا دو دهات پیوسته پیدا می آرد بکهم جر بر پنج نوع است یکی سنتت جر و دوم سلت جر و سوم انی وسک و چهارم ترتیک و پنجم جاتر تهک اما سنتت جر آنست که خلط رس دهات را زشت کرده پیدا آرد و بدانکه علامت او آنست که تب مذکور تا هفت روز زیاده روز یا دوازده روز متصل آید باز ناغه پیدا شود و سنتت جر آنست که خلط فاسد خون را زشت کرده آزا پیدا آرد و علامت او آنست که در شبانروزی دو کرت بیاید یا در روز زیاده در همه شب یا در همه روز یکبار و در شب یکبار بیاید و انی وسک آنست که خلط فاسد گوشت را زشت کرده آزا پیدا آرد و علامت او آنست که در شبانروزی یکبار بیاید خواه در روز خواه در شب و ترتیک آنست که خلط فاسد چربی را زشت کرده تب مذکور را پیدا آرد و علامت او آنست که یک روز ناغه کند و یکروز بیاید و چاتر تهک آنست که خلط فاسد استخوان و مغز استخوان را زشت کرده او را پیدا آرد و علامت او آنست که دو روز ناغه کند و یک روز بیاید و بعضی گویند از سبب دیو و پری هم بکهم جر میشود سوال در رد غلبه خلط مدام است پس باید که ناغه برای چه باشد باید که مدام تب آید جواب اگرچه خلط موجود است ولے زمان را نیز دخل در سینه است این را نظیری می آرند که بعضی تخمها در زمین در آب افتاده میباشند چون وقت رستن آنها می آید در آن وقت میروئید

گرم باشد و مریض دست پای سرد دارد و دست شود و اگر خلط فاسد صفراوی در آمده تب پیدا کند خوی بسیار شود و بیقراری و بیدماغی باشد و مریض سخنهای پریشان گوید و قی کند و انا ندام او بوی بد آید و بر اطعام خواهش ننماید و اندام سست گردد و هیچ چیز تحمل کردن نتواند و اگر خلط فاسد سودا در آمده تب پیدا کند استخوان بشکنند و استخوان خشک تر گردند و قی و اسهال بخود و مریض دست بر سری افکند و اگر خلط فاسد در استخوان در آمده تب پیدا کند گردانند مریض خود را چنان داند گویا که در تاریکی در آمده است و در پرا بکهک شود و سرفه آید و سردی باشد و قی بود و تا پاک در دهنی و دهنه بزرگ کرا آنرا ماسواس گویند حادث گردد و نیز مریض مذکور معلمهای خطرناک را چنان پندارد که بر دیوار شود و اگر خلط فاسد صفرا در آمده تب پیدا آرد آلت تند شود دلی خصوص آب صفرا روان گردد و دیگر نشانها که ازان تب در استخوان گفته شده است آن نیز باشند و تیکه آنرا خلط فاسد در مغز استخوان در آمده پیدا کند و تی کرا آنرا خلط فاسد در صفرا در آمده پیدا کند این سر دو نوع را لادوا گفته اند و سر آدمی که غلبهٔ باد و کف در و مساوی بود و غلبهٔ تلخه کم بود آنکس را در شب تب آید و کسی را که باد و تلخه مساوی و کف کم بود آنکس را تب پیوسته روز آید و هر پنج نوع بکهم چرکه بالا ذکر کرده شد زیادتی و نقصانی اینها باعتبار قوت و ضعف فصل و خلط در روز و شب و روز و فصل مریض بباشد گاهی از قوت این چیزها که نبشته شده است از معتاد زودتر می آید و گاهی ازان قوی چیزهای مذکور از معتاد دیرتر می آید نظیر زیادتی و نقصانی تب باعتبار قوت و ضعف فصل آنست که چنانکه در فصل تابستان کسی را تب بسبب زیادتی باد حادث شده باشد دو روز ناغه کرده آید چون فصل برشکال رسد همان باد زور آورده تب را یکروز ناغه کرده پیدا آرد و همین طریق اگر در فصل برشکال تیکه آنرا سخت جر گویند یعنی تی که هفت روز متصل آید و یکروز ناغه کرده باز هفت روز آید و چون از غلبهٔ باد حادث شود و تیکه سر دردت بر سد زور باد کم شود و بعد روز تب ناغه کرده بیاید یا یک روز ناغه کند باز روزی یکبار یا دو بار آید بنسبان زیادت و کم شدن تهای تلخه و کف از سبب قوت و ضعف فصل نیز قیاس کنند و نظیر زیادتی و نقصانی تب باعتبار شب و روز آنست که اگر در شروع برشکال تب بسبب باد دو روز ناغه کرده می آید و بعد گذشتن چند روز باد زیاده شده تب مذکور یکروز ناغه کرده آید یا دو روزی یکبار آید همچنین اگر در شروع سردرت تب بادی در شبانروزی یکبار می آید و بعد گذشتن چند روز قوت باد کم شده دو روز ناغه کرده آید همین طریق تب بلغم و تلخه قیاس کنند و نظیر باعتبار قوت و کم قوتی خلط گفته میشود اگر کسی را سبب زیادتی بلغم تب دو روز ناغه کرده می آید چون آنکس در روز خواب کند و اشیای بلغم انگیز خورد قوت کف زیادت گردد تب مذکور یکروز ناغه کرده می آید و اگر تب بلغمی کسی را یکروز ناغه کرده می آید چون آنکس اشیای تیز که دافع بلغم اند بخورد و روز ناغه کرده بیاید بهر بنگونه نبهاکه سبب باد و تلخه حادث شود قیاس کنند و نظیر باعتبار قوت و بی قوتی دل مریض آنست که اگر کسی را تب یکروز در میان می آید بسبب دل مریض خوش گردد تا که تب دو روز در میان می آید یکروز ناغه کرده بیاید و اگر تب یکروز ناغه کرده می آید چون دلش اندوه گرفت تب روز در میان پیدا شود و باید دانست که تب بر دو نوع است یکی را پراکرت جر گویند دوم را ابراکرت جر تی ست که اورا خلطی غالب شده در فصل خود پیدا آرد چنانکه در فصل سبنت رت تب بلغمی و در فصل برکها تب بادی و در فصل سر در تب تلخه باشد دوم را ابراکرت جر گویند و این تی ست که خلط آنرا در غیر فصل خود حادث کند چنانکه در برکها تب بلغمی و در سر دردت تب بادی و در سبنت تب تلخه باشد و این ابراکرت جر که دیرا پیکریت جر نیز گویند بدشواری زایل شود و تب بادی اگرچه پراکرت باشد نیز بدشواری رفع گردد باقی تبها بعلاج کردن بآسانی رفع شوند و نیز تب بر دو نوع ست یکی انتر بیک یعنی تب درونی و دوم بهر بیک یعنی تب بیرونی و علامت انتر بیک آنست که سوزش و جوش در مریض گرمی و تشنگی و ناپاکی بسیار شود و سخنهای پریشان بسیار گوید و همه باشد همه چیزها را گردنده و در نظر او در آید و بند گاه و آستخوان سرد کند و خوی نیاید و خلط و غائط روان نیاید و علامت بهر بیک آنست که بالای اندام گرمی بسیار باشد و تشنگی و در دو اندام اندک باشد و خوی بآید و دیگر نشانیها برعکس نشانیهای انتر بیک نیز باشند و این تب بآسانی برود و اما تب درونی نرود و اگر برود هم بدشواری برود بدانکه در علاج تب از شناختن تب خام و تب پخته و طریق پخته ساختن تب خام چاره نیست بنابر آن علامات هر یکی از نیها گفته می آید بدانکه علامت تب خام آنست که آب دهن آید و چنان باشد که مریض پندارد گویا که قی خواهد آمد و دل را فراز نباشد و طعام خوش نیاید چشم همواره بسته داند و بچه خورده باشد هضم نگردد و در دهن بگردد و اندام گران شود و گرسنگی برود

و قبل ازین بیاید که هرگاه تب زیاده باشد مادام که بیماران را جنبانیدن نتواند و در حالتی که تب خاصه باشد مدارو نباید داد و اگر درین حالت دارو بدهند تب زیاده گردد و اگر علاج نسنجیده درین بیماران کنند تب دماغ پیدا گردد و علامت سخته شدن تب آنست که در وقت سخت باشد و تشنگی زیادت باشد و سخن پریشان گوید و در پیش آید هر چیزی پیش نظر او درشت نماید و معاجت مسطراح شود و کف از دهن اندازد و علامت تب سخته آنست که گرسنگی شود و وجود لاغر و سبک گردد و تب اندک شود و خلط فاسد زائل گردد و دل مریض خوشوقت شود و باتفاق حکما رهند تب بعد هفتم رسخته میگردد و اما بعضی گفته اند که تب بعد چهاردهم رسخته میشود و اتفاق ست که در میان هفت روز تب را علاج کنند و در حالت تب که مرض دیگر حادث شود آنرا بهندی اپدرو تب گویند و آن دو چیز ست یکی در دوم دوم بهبودی و سوم آنکه طعام اصلا خوش نیاید چهارم قی و پنجم سخت تشنگی و ششم اسهال و هفتم آنکه غائط بیرون نشود و هشتم بکهک و نهم سرفه و دهم شکستن اعضا و اگر مریض قوی باشد و خلط فاسد که تب ازان حادث شده است اندک بود و اپدروی مذکور نبود و مریض فی الحال صحت یابد و اگر چنین نباشد که تب ازان حادث نشود و هر سه نشانها قوی نبوند و علامت بزور باشند اینچنین تب مریض مذکور را هلاک گرداند و هر چیزیکه بوجود حادث شمارند و باوجود علاج کردن قوت حواس خمس زایل کند چنانکه حواس خمس از کار خود باز مانند آن تب را لاوه دانند و هر مریضی که بسبب تب ضعیف تر شود و در وجودش آماس پیدا آید و او را تب کنبهر باشد اینچنین مریض نیز هرگز بدو نباید نگرد و در تب کنبهر اختلافست یعنی گویند آن تبی ست که رعدش در میان وجود باشد و نیز بعضی گویند آن تبی ست که معلوم نشود که از کدام خلط حادث گشته است و در تبیکه بغیر فرق کردن در میان سر مریض فرق افتد و او را بهاشنگ شوند و فرود افتند و مویها نیز طرف فرو مالک باشند آنرا نیز لاوه دانند و دوم نوع بکم چرکه ابتدا شود و بیان آن بالا گفته شده است نیز اساوه شمارند و هر مریضیکه ضعیف و خشک باشد و آنرا تب کنبهر شود و آنرا نیز اساوه دانند و پنجم تبیکه بسبب تب بیهوش افتاده ماند و برخاستن نتواند آنرا ساوه باشد و هر مریضی که بسبب تب ظاهر وجودش سردی دارد و در دلش گرم باشد آن نیز اساوه شمارند و کسی را که بسبب تب چشمها لعل باشند و مویها لکی اندامش ایستاده شوند و در دلش انواع درد پیدا آید و بداند که در دلش همچو سنگ چیزیست دوم او از طرف دهن تنها برون آید اساوه باشد و هر مریضی را که در حالت تب بکهک و در سه و تشنگی پیدا شود و بیهوشی باشد و چشمها گشت کنند و دوم او از دهن تنها برون آید و ضعیف باشد اینچنین کس از سبب تب مذکور هلاک شود و هر مریضی را که سبب تب طراوت وجود بر وی و قوت حواس خمس زایل شود و لاغر گردد و طعام خوش نیاید و قوتش تب کنبهر باشد سبب را شاید که نزدیک اینچنین مریض نرود و هر مریضی را که در تب پیشانی خوی کند و خوی سرد و چرب و غلیظ باشد و طعام و آب در حلق او فرو نرود اینچنان مریض را مرده شمارند و هر شخصی که در خواب بیند که در صحبت دیوان و راکسان شراب می نوشد و یا در خواب بیند که سگ کشیده او را می برد و اینچنین کسی را تب بزرگ حادث گردد و چنانچه بدان هلاک گردد و کسی که او را در اول پاس روز یا چهارم پاس روز در تب شود و سر و خشک زیاده پیدا آید و در و گوشت آنکس که گردد آنرا نیز میان مردگان شمارند و کسی را که ناگهان تب حادث شود و تاپاک و تشنگی پیدا آید و بیهوشی شود و روز بروز قوتش کم افتد و بند گاه سست شوند اینچنین تب علامت مرگ او دانند و هر مجموعی را که وقت صبح پیشانی او بسیار خوی کند آنرا نیز اساوه دانند و کسی را که در حالت تب در پیشانی خوی سرد آید و بند گاه سست کند و چون آنکس را بردارند بیهوش شود اینچنین کسی اگرچه فربه باشد نزدیک هر مجموعی را که خوی بسیار چرب غلیظ ازاندام او بیرون آید و رو و سر باشد آنرا نیز اساوه دانند فائده و چون ماه در منزل غفر یعنی سوات و طرافه یعنی اسلیکها و متعه و ذبره و قلب باشد و کسی را مرض دیگی ازین اوقات شود اگرچه جمیع حکما باتفاق علاج کنند بنگرد و چون ماه در منزل رشا و اکلیل باشد کسیکه در یکی ازین دو وقت مریض شود بدشواری بگردد و چون ماه در منزل بلده و هقعه باشد کسیکه در یکی ازین دو وقت مریض شود بعد یکما صحت یابد و چون ماه در منزل جبهه باشد کسی که درین وقت مریض شود بعد ششم روز صحت یابد و چون ماه در منزل عوا و سعود و زبانا باشد کسی که در یکی ازین سه اوقات مریض شود بعد پانزدهم روز صحت یابد و چون ماه در منزل شوله و شرطین و ثریا باشد کسی که درین اوقات مریض شود نهم روز صحت یابد و چون ماه در منزل بطین و سعاک و بلعه و ارجیه باشد کسی که در یکی ازین اوقات مریض شود بعد یازدهم روز صحت یابد و چون ماه در منزل موخر و صرفه و نیر و در ان

ورزاع باشد کسی که در یکی از این دو قوات مریض شود بعد هفتم روز صحت خود فائده چون مدار امر مرض قوی است و بدیر منتهی آید و دانش بتواند خود را بر پا دارد و سر بخارد و اندام او سبک گردد و بر دهن او دشانی بخنگی که او را بحیی از گویند ظاهر گردد باید دانست که تب زائل گشته است والله اعلم قسم دوم در بیان علاج تبها بداند اگر کسی را پیش از صدوث علامت تب بادی پیدا شود و آنکس را مقدار رد من متوسط بنوشانند میکوشد و تب پیدا نگردد و اگر دشانی حدوث تب تخمه طاشیرخشت و اروی اسهال کنانند که نرم باشد داده اسهال کنانند تب پیدا نیاید و اگر حدوث تب بلغمی بداند آبنیدار وی قی که نرم باشد داده قی بکنانند تب قمع گردد و اگر علامت حدوث تب و مخاط بینند قدری شمع بر سه خلط استعمال بکنانند و بعضی کشتان را کی قی کنانیدن رد من نوشانیدن مستحب کنانیدن متوع است چون آن کشتان را علامات مذکوره پیدا شوند باید که آنچنین کشتان را فاقه کنانند و اگر حاجت بخوابانیدن غذا افتد غذای سبک بخورانند و علاج ملائم آن بکنند و کشتانی را کی قی و اسهال در رد من نوشانیدن مضرست و اگر آنشان بیشتر فصل بیان طرقی دا سهال خواهد آمد و این علامتهای تب گفته شده و قتی باید کرد که تب حادث نشده باشد و بلور رو پیدا آمده باشد اما چون تب حادث گردد و رو تب پیدا شود فاقه کنانیدن بهتر است و اگر چاطیکه از آن تب حادث شده است دور مقام آماسه باشد و دل مریض بران باشد کی قی خواهد آمد و آب از دهن میریزد آنکس را قی کنانیدن بهتر و مصلحت تر و مطلب باهست میگوید اگر کسی را بعد خوردن طعام همان زمان تب آید و یا آنرا تب از خلطیکه باخلط روده آمیخته زشت شده باشد حادث شود و آنکس را قی کنانیدن ممنوع نباشد مخصوص اورا قی بکنانند و فاقه آنرمان نکنانند که اخلاط آمیخته شوند و تب کم گردد زیرا که بسبب زیادتی اخلاط گرسنگی کم میشود چون فاقه بکنانند خلط کم شود و گرسنگی زیادت گردد و تب زائل شود و وجود سبک گردد و آرزوی طعام شود و اگر بعد فاقه باد و بلغم دخالط در راه خود باندازه روان شوند و مجموم گرسنگی و تشنگی کشیدن نتواند و اندامش سبک گردد و حواس خمس برقرار خود آیند و معلوم کنند که فاقه مناسب مرض شده است بعد ازان مریض مذکور را بهتر بدهند اگر از مقدار مناسب مرض فاقه زیادت کنند زهره کم شود و تشنگی زیادت گردد و دهن و زبان و حلق خشک شود و چشم بسته ماند و خواب غلبه کند پیش نظر مریض هر چیزی درشت نماید و بلغم کار کردن ناتوانی حاصل آید و زمه و سرفه حادث گردد و در بعضی مطلب گفته است که فاقه کنانیدن زیادت از مقدار مناسب مرض و ای چیزهای مذکور این حادث گردد چنانچه اندام درد کند و بندهای وجود بشکنند و آرزو بر هیچ چیز نباشد و بنهائی و شنوائی نقصان شوند و دل بقرار گردد و آرزوی بسیار آید و در پیش نظرش تاریکی حاصل آید و گرسنگی کم شود و از تبیکه از باد حادث شود و در تبیکه از سبب کهیر یا از عصه یا از اندوه یا از خوف یا زور کردن یا از راه راندن یا از سبب آنزور برداشتن کردن و یا یافتن آن حادث شود و در تب آنکسانی که فاقه نشانند مضرست و بیان ایشان در فصل علاج دنبال خواهد آمد فاقه ممنوعست و اگر از سبب باد و یا از سبب بلغم و یا از سبب مخاط تب حادث شود مجموم را آب گرم بنوشانند و آب گرم مخاط را بسیار خصوصا مکلف را نقصان کند و گرسنگی را زیادت گرداند و باد و بلغم را در راه خود روان کند و تشنگی را کم گرداند و راه اخلاط گشاده سازد و تاثیر آب سرد برعکس تاثیر آب گرم است و تب را زیاده گرداند و در تبیکه از سبب تخمه یا از سبب هیضه یا از سبب شراب خوردن حادث شده باشد و در تبی که دهن خشک و تشنگی زیاده شود و قی آید و ناپاک شود مجموم را آب کهنه نک سرد کرده بنوشانند و تدبیر آب کهنه نک نیست بیارند سوتهه و سپر اوبالا و اسپرو صندل و سنه هی هر شش دارو مساوی مقدار سه درم در میان یک پرستهه آب انداخته بجوشانند و قتیکه نصفی آب بماند در جامه سخته بستانند و سرد کرده بنوشانند حالت تب نوبهم این آب ممنوع نیست و یک پرستهه صد و نود و درم است لیکن دو پرستهه آب که آن سیصد و هشتاد و چهار درم است باید گرفت زیرا که مدت دیگر ادویات از انچه مذکور باشد دو چند باید گرفتن و بعضی گویند هر شش چیز مذکور را مساوی بستانند و در میان شانزده چند آب بجوشانند چون نیمی آب بماند جامه تیز کرده و سرد گردانیده بنوشانند و چون وقت آشام داون شود داروی سخت خلط برای هر تبیکه معین گفته خواهد شد آن دارو آش کرده در آب اندازند و آن آب بر پنج سخته در آشام ساخته بنوشانند از این آشام گرسنگی افزون شود و تب فرو گردد و این آشام نرمی هضم شود و اگر مریض را رنج زیاده بود و گرسنگی کم باشد و آن مریض را بعد گذشتن هفت روز داروئی باید بهند و بعضی گویند که بعد پنجم روز داروئی بدهند و بعد هفتم روز هر همه متفق شده گفته اند که داروئی باید داد و اصل سخن آنست که چون

قسم دوم در بیان علاج تبها

آب کهنه نک

از کثرت فاقه یا غلط انقصان شود و گر سنگی پیدا آید و جوش سبک گردد تپ زائل شود یا قدری کم گردد و دارو بدهند و اگر از فاقه کنانیدن و آب گرم نوشانیدن
و آشامانیدن که از دارو ساخته باشند دادن غلط نیز پخته نگردد و مریض مذکور را جوش عارض شود که آنرا کاز گویند بدهند تا مرة دهن نیکو شود و تشنگی ببرد و ناگوارگی
و تپ دفع گردد و دل برقرار آید و غلط رده هضم گردد چنانچه اگر تپ بادی باشد جوش پنبه مول بزرگ دهند نافع بود و اگر تپ تلخه باشد جوش موتهه و کشکله
و لسان العصافیر یعنی پاندجو گرفته و جامه بیز نموده و مقداری شهد انداخته و سرد ساخته بنوشانند بگردد و اگر تپ بلغمی باشد جوش پلپاد کن بنوشانند
و اگر تپ از دو غلط باشد علاج مغلط کنند و در حالت تپ خام حکما منع کرده اند که اصلا دران وقت دارو نباید داد و علامت و نشانی تپ خام و تپ
پخته و قسم علامات انواع تپ گفته شد و قتیکه تپ پخته شود یعنی غلط خام پخته گردد و غلایظ در شکم مانده باشد و پخته بود پس دران حال داروی نرم
برای اسهال باید داد تا باسهال غلایظ بیرون افتند و هرگاه که غلایظ پخته که عبارت از ملهای پخته است از شکم بیرون نیفتند زبان طبیعت رو نماید چنانکه
تپ ناغه پیدا آرد و زور و قوت واوج مریض کم گردد و اگر تپ بسبب تلخه حادث شود و مریض مذکور قوی گردد داروی اسهال معتدل بدهند و اگر تپ از سبب
بلغم حادث شود و شکم باد گرفته باشد و درد کند او را خفته مفید افتد و اگر دانند که غلبه بلغم در سرست ناس دهند تا بلغم بیرون شود و اگر شکم محموم باد منتفخ
شده باشد و درد کند باید که دیو دارو تخ و کوتهه و سونف و انگزه و نمک سنگ این هر شش چیز متساوی گرفته و با آب ترشی آس کرده و مقداری گرم
ساخته بر شکم مریض مذکور طلا کنند بشود و اگر محموم را بول و غایط بسته گردد باید که فتیله دارو ها درون دبرش دراندکشاده گردد و این دارو های
فتیله ها مذکور در فصل علاج مرض ادورت گفته خواهد شد و نیز فلفل دراز و پیلپول و جوایین و جاب برابر گرفته و با ریگ آس کرده در آب انداز ند و
بدین آب محموم را آشامانیده بدهند و هر کسی را که از قی و اسهال تپ زائل نگردد و طبیعت آنکه خشک بود و اندکی خلط فاسد مانده باشد آن مریض را
روغن ستور پخته بدهند و در طب بنگسین گفته است اگر تپ از کف و تلخه و یا از کف و بادیا از هر سه خلط بود روغن ستور انکه بدهند که کف از مصاحب خود
اندکه باشد و در حالت که خلط پخته باشد روغن ستور را مثل آب حیات دانند و همین روغن ستور را در خلط خام مثل زهر انگارند و اگر مریض لاغر بود و خلاط
کم باشد داروی سبکتر بدهند و اگر مریض قوی باشد و تپ بسبب زیادت خوردن و شیرینی و خربزان باشد فاقه کنانیده تپ را دفع گردانند و اگر مریض را
گرسنگی اندک باشد و تشنگی زیادت بود آشام تنک باید داد و اگر مریض دهن خمر بود و در پرا تشنگی و ناپاک باشد و قی آید آنرا بشیشت تراز با شهد و شکر بلیسا تند
چون هضم شود بعده جوش منگ و یا شور با و یا برنج پخته بدهند و اگر تپ از سبب فاقه حادث شود یا از راه راندن و زور کردن و مانند آن پیدا آید
و مریض را قوت اندک بود و گرسنگی زیاد زیادت باشد شوربای گوشت یا برنج پخته بخورانند و اگر تپ از سبب بلغم حادث شود جوش منگ یا برنج پخته
خوردن دهند و اگر تپ بسبب تلخه حادث شود در جوش منگ شکر انداخته و سرد کرده بخورانند و اگر تپ از سبب تلخه و کف حادث شود جوش منگ و آمله
بخورانند و اگر از سبب باد و تلخه حادث شود انار دان و آمله و منگ جوشانیده بنوشانند و اگر تپ از سبب باد و کف حادث شود جوش ترب نرم و منگ
بدهند و اگر از سبب تلخه و کف حادث شود جوش بوست نم و ترب و منگ بدهند و اگر در حالت تپ ناپاک شود و قی آید و تشنگی زیادت باشد و مریض
لاغر بود و طعام نخورد و ران تپ مریض را بشیشت تراز با شهد و شکر بلیسا تند و محمومی را که گرسنگی اندک بود و قوت هضم کم باشد آنرا شراب کهنه و نان جو
مفید است و محمومی را که شراب خوردن عادت شده باشد و تکیش بسبب باد منتفخ شده باشد برنج پخته با شوربای گوشت حیوان دشتی و یا با جوش منگ
و شراب بدهند و اگر صاحب تپ را کف زیادت باشد و چیزی خوردن خوش نیاید و پیاز و سندهی و پیلپل دراز و پیلپل گرد و روغن انداخته بنوشانند و کسی را
که تپ دیرینه باشد آنکس لاغر و سست باشد و خلطش اندک بود و غایطش روان بود و گاهی بسته گردد و طبیعتش خشک بود و تپش از باد و تلخه باشد و
در آنرا تشنگی و ناپاک بسیار شود و همچنین مریض را شیر بخورانند قرار و آرام شود و اگر در تپ نو شیر بخورانند همان شیر مثل زهر باشد و مریض را در هر تپی که باشد بعد
فاقه کنانیدن تا هفت روز غله سبک و اندک می باید خورانید و برای تپ ناغه بعد فرو آمدن تپ نیز طعام سبک می باید داد و اگر پیش از آمدن تپ و
یا در حالت تپ چیزی بخورانند تپ زیادت گردد و گفته اند صاحب تپ را چون وقت خوردن شود طعام موافق و مفید بخورانند اگرچه او را آن طعام

خویش نیابد زیرا که اگر طعام مخالف بخورانند زیان کند و اگر وقت طعام مریض را طعام نوی ندهند ضعیف گردد و آخر بمیرد و اشیای دیر هضم و ابطی کهندی مریض مذکور را نشاید داد و در غیر وقت نیز خوردن ندهند و جوش منگ و عدس و نخود و کلتی و ماش و مسور مهی را ندهند و پلپل و سبزی پلپل و یا چن و کرنه و کلمی و هر سبزی پیر او گوهی و قرب خورد و برگ گلوی انجمله چیزها صاحب تب را مفید ست بابزاد و گوشت کلنگ و طاؤس و ماکیان و دراج گرم و دیر هضم ست بعضی گفته اند که اسپنا الصاحب تب نباید داد و درست میگوید هر وقتی که محموم را باذرورا آورد مقداری گوشت جانوران مذکور بدهند که مفید آید و محموم را در تب نو آب بر سر و یا بر اندام دیگر بریختن و مداوی سرد که آنرا آب سرد گی کرده باشند بر اندام طلا کردن و غسل کردن و روغن بر اندام مالیدن و روز خواب کردن و آب سرد نوشیدن و جماع و زور و حرکت و مانند آن کردن و اشیای زود هضم خوردن و قی و اسهال کردن ممنوع ست و نیز محموم را غصه و اندوه و خوف نباید کرد و غلهٔ نو و خرآن که در فصل نگهدشت مجروح و صاحب پختگی را از خوردن آنها منع کرده شده است نباید خورانید زیرا که اگر مریض مذکور ازین چیزها که گفته شد اخراز نکند بشواری نیکو شود و یا هلاک گردد و محموم تا آنکه قوی نشود آب سرد نخورد و خواب در روز نکند و از غصه و مجامعت و از حرکت و ریاضت بسیار محترز باشد و از غسل نیز پرهیز کند و اگر در حالت ضعف این چیزها کند باز تب عود کند و مریض مذکور هلاک گردد چنانچه چون چوب خشک را آتش بسوزد همچنین و جود مریض را تب عود کرده بسوزد و چون تب زایل شده باشد تا آنزمان پرهیز کند که اخلاط معتدل شوند و جودش قوی گردد و کسیکه بسبب تب لاغر شده باشد و اطعام بسیار بصحبت آنکه زود توانا شود نباید خورانید زیرا که محموم در آخر تب یا بعد تب پیش از آنکه قوی گردد چون چیزهای مخالف اگرچه اندک باشند بخورد یا فعلی از افعال ممنوعه که مذکور شده بکند اکثر آنست که سیلان منی پیدا آید و باز تب قوی عود کند

علاج تب بادی

علاج تب بادی خلفل دراز کلیه و انگزه و سونف در بکاهر همه متساوی گرفته اگر مریض مذکور قوی باشد دوازده درم و اگر متوسط الحال باشد نه درم و اگر ضعیف باشد شش درم ازین دارو بستانند و در میان هشت چند آب جوشانیده و سرد ساخته و مقداری قند انداخته بنوشانند بشود و تب بادی زایل گردد و اگر تنها گلوی جوشانیده همچنین طریق مقداری قند انداخته و سرد ساخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر هریا را بیخ گاه و دهه و خارخسک متساوی گرفته و جوشانیده همچنین طریق بنوشانند اما مقداری شکر و روغن سه ورا نداخته بنوشانند مفید آید نوع دیگر سونف و بیخ و کوتهه و دیودار و بنکاه و کشنیز و جهر و موتهه جوکوب کرده و برابر سنده کاڑهه کنند و جامه بیز ساخته و مقداری شهد و یا شکر انداخته بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر انگور و گلوی و نکهار و نرایان و کلیسر متساوی گرفته و جوکوب کرده کاڑهه ساخته و مقداری شکر دان انداخته بنوشانند ازین فی الحال تب بادی دفع گردد و بعضی علما جها از طب چنتامن گفته میشود خلفل دراز پیلپل و گلوی و سندهی متساوی گرفته و جوکوب کرده و کاڑهه ساخته بنوشانند تب بادی دفع شود نوع دیگر چرایته و موتهه و گلوی و بالا و کتائی خورد و بزرگ و خارخسک و سروان و تبهون و سندهی جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پچمول بزرگ و بریارا و اسن و کلتی جمیکر مول جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند شکستن بندها و درد اندام و لرزیدن سر که سبب تب بوی باشد دفع گردد و اگر دهن صاحب تب بادی بیمزه شود باید که انار دانه و شکر را آمیخته و سحق کرده غلوله بندند و بفرمایند که مریض مذکور این گولی را در دهن بدارد لیکن فرو نبرد چون دهن نیکو شود همچنین طریق برای تبهای دیگر از دارو هائی که دافع آن باشند غلوله کرده در دهن او نهادن فرمایند مفید آید و هر تبیکه از سبب ورزیدن و یا حرکت کردن و یا از سبب فاقه یا از باد حادث شود صاحب آنرا شوربای گوشت یا بیخ سال خوردن دهند نافع آید و اگر صاحب تب با غلیظ سخت شده و درون شکم حبس گرفته باشد جوش منگ و آمله دادن مفید افتد

علاج تب تلخه

علاج تب تلخه بیارند کهاره و صندل و بیخ نهی و پهالسه و گلپکان جمله را متساوی گرفته و جوشانیده و مقداری شکر انداخته بنوشانند ازین تب مذکور دفع شود نوع دیگر مجون ساده کن جوشانیده و دران شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر گلوی پدماکه دلودکلیسر و نیلوفر قرمزی برابر گرفته و جوشانیده و مقداری شکر دری انداخته بنوشانند نوع دیگر انگور و کروالا جوشانیده بنوشانند مفید بود و اگر صاحب تب تلخه را تشنگی و ناپاکی زیاده باشد از شهد و آب سرد شربت ساخته آنرا به پری شکم بنوشانند و بعد قی بکنانند آرام حاصل آید و مفید آید نوع دیگر پوست درختان شیردار

تساوی گرفته بجوشانند و صندل آب سبز کرده دران اندازند و بجوشانند ازین تا پاک درونی بطراوت شود نوع دیگر پالکه ملهٹی و انگور بنفشه و تخم کسی و قمری و خربزه بریان کرده و بیخ نیلوفر و کابلگو و نیلوفر کبود هر جمله متساوی گرفته و بآب مخلوط ساخته و در آوند نو انداخته در شب نم بدارند و بوقت صبح دران مقداری شهد یا رب کرده جامه بیز نموده صاحب تب را بنوشانند آرام حاصل آید و اگر گلو و کام و زبان صاحب تب خشک گردد زیره و تخم خربزه با نمک سنگ و شهد مالیده بر تارکش نهند آرام یابد و اگر دهن مریض مذکور بمیزه شود دانا روان و شکر غلوله ساخته صدهن مریض بدارند مزه دهن نیکو شود چند علاج از طب جنیامن بنگسین بیان کرده میشوند بیارند حوانسه و پیراو برنگ و جراثیه و رابنسه و کشکی متساوی گرفته و جوشانیده و مقداری شکر انداخته بنوشانند ازین آرام و قرار حاصل آید و تشنگی و ناپاکی و رکیبت و تب دفع گردد نوع دیگر انگور و ملهٹه و پیراو موٹھ و کشکی جمله متساوی گرفته و جوشانیده و شهد انداخته و سرد ساخته بنوشانند ازین یاوه گوئی و بیهوشی و دوران سر و ناپاکی و تشنگی که تموم را پیدا شده باشد دفع گردد و کارٹه پول و خربزه این هر دو دارو برابر گرفته بجوشانند و جوش مذکور جامه بیز نموده بستانند و سرد ساخته و مقداری شهد انداخته بنوشانند تب تلخه اگرچه بزرگ و قوی باشد و یا ناپاک و تشنگی بود ازین جمله دفع گردد نوع دیگر گلوی و آمله و پیراو برابر گرفته کارٹه سازند و یا تنها پیراو جوشانیده بنوشانند تب تلخه که با تشنگی و ناپاک باشد فی الحال دفع گردد اگر صندل و بیخ پهنی و سندهی با آن بیامیزند زیاده تر فائده رساند نوع دیگر سندهی و پیراو بیخ پهنی و موٹھه و صندل هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تب تلخه که با تشنگی و ناپاک دور و پهلو و ناآرزوی طعام باشد دفع گردد نوع دیگر بیخ کشنیز و شکر هر دو در آب انداخته در شبنم بدارند و بامداد خوب آس کرده بنوشانند ازین تب تلخه که با ناپاک درونی باشد فرو نشیند نوع دیگر صندل و ملهٹی و انگور منقی و جواسه و کشکی برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تب تلخه که با ناپاک و ناآرزوی طعام باشد دفع گردد نوع دیگر آرد سنگ پاک کرده چهل درم و جوش ملهٹی پخته بخورانند ازین تب تلخه زائل گردد نوع دیگر بالا و موٹھه و کشنیز و صندل و ملهٹی و گلوی و رابنسه و بیخ پهنی برابر گرفته و جوشانیده سرد کرده و مقداری شهد و شکر انداخته بنوشانند ازین تب تلخه و رکیبت قوی غالب و تشنگی و ناپاکی دفع گردد نوع دیگر جراثیه و انیس دلرو و موٹھه و اندرجو گلوی و رابنسه و سندهی و بیل خام جمله را متساوی گرفته و بنوشانیده و مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین تب تلخه که بالا تیسار و رکیبت و دمه و سرفه باشد دفع گردد نوع دیگر پلیلیا آس کرده با روغن ستور و روغن کنجد و شهد آمیخته پلیسا نند ازین تب که با ناپاکی و سرفه و رکیبت و دمه و قی باشد البته دفع گردد و کسی را که تب تلخه با ناپاکی باشد آنکس را بالای قصر یا کیره در شعاع ماهتاب بغلطانند آرام یابد علاج صاف ساختن دهن مریض هلیله و برنگ و پلپل دراز دلو و زرد چوب و دارهلد و تجوتی هر همه متساوی گرفته آس کرده و با شهد آمیخته غرغره کنانند بعده آب خالص غرغره کنانند تا که دهن صاف شود و تلخی دهن و علتهای او دور شوند و دهن صاف و با مزه باشد و خشکی دهن دور گردد و آرزو بر طعام پیدا آید و صاحب تب تلخه را جوش منگ و بیخ پخته بمقداری شهد یا شکر تری دروی انداخته بخورانند علاج تب بلغمی پوست جنهون و گلوی و نیم و پوست بیخ نیتند و هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و قدری شهد انداخته بنوشانند ازین تب بلغم دفع شود و نوع دیگر سندهی پلپل و دارزو پلپل گردونا کیسر و زرد چوب و اندرجو و کشکی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین نفع دهد نوع دیگر زرد چوب و چتر و نیم و بیخ پهنی و انیس و بیخ و کوتهه و اندرجو هر هری و بیلول هر همه متساوی گرفته بجوشانند و انگی پلپل گرد آس کرده مقداری شهد مخلوط ساخته بنوشانند ازین تب بلغمی دفع شود نوع دیگر کلیسر و انیس و کوتهه و جواسه و موتهی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر موتهی و اندرجو و آمله و هلیله و بلیله و کشکی و پهالسه جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین نیز تب مذکور دفع گردد اکنون علاج چند از طب بنگسین گفته آید بیارند بیخ ترنج و سندهی و هلیله و بیلول جمله متساوی گرفته و جوشانیده و دران اندکے جگهار انداخته بنوشانند نوع دیگر هلیله و بلیله و آمله و نسوت و موتهی و کشکی و اندرجو و بیلول و کرواله و چتر هر همه را متساوی گرفته و جوشانیده و مقداری شهد انداخته بنوشانند تب مذکور دفع گردد و سرفه و انواع علت گلو نیز دفع شود نوع دیگر نیم و سندهی و گلوی و ستراول و کچور و جراثیه

علاج تب بلغمی

وبهکر مول و پیپل دراز و کٹائی هر همه را برابر گرفته وجوشانیده وقدری شهد آمیخته بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر هلیله بلیله آمله پیپل و پانسه و گلوئے وکٹکی و نیلوفر هر همه برابر گرفته وجوشانیده وقدری شهد آمیخته بنوشانند نوع دیگر آمله هلیله و پیپل دراز و چتره این هر چهار را مساوی گرفته وجوشانیده وقدری شکر آمیخته بنوشانند این گرسنگی بسیار شود و انواع تپها زائل گردد و این کف نیز دفع گردد و خلط را نیز پخته گرداند و خلط روده و طعام را هضم کند نوع دیگر برگ سنبهالو وجوشانیده و پیپل دراز سوده در وی انداخته بنوشانند این تب مذکور زائل گردد و زرد و رساق و زانو و خاصه شنوائی که رفته باشد باز آید نوع دیگر کانهل و بهکر مول و پیپل دراز و کاکراسینگی هر همه برابر آس کرده و باشهد و شکر آمیخته بلیسانند این تب بلغمی و دمه و سرفه و غلبهٔ بلغم دفع گردد و این معجون را بهندی چاتر بهدر کا اولیه نامند نوع دیگر هلیله بلیله آمله پیپل دراز این هر چهار را مساوی گرفته آس کرده و باشهد آمیخته بلیسانند این تب بلغمی دفع گردد و برای دفع دمه و سرفه داروی مذکور بغایت نافع بود و بجهت دفع دمه و سرفه داروی مذکور با سرکه و شهد و روغن گاو بسیار مفید و مجرب است نوع دیگر کانهل و بهکر مول و کاکراسینگی و موٹھه و کٹکی و کچور این هر همه را برابر بگیرند و با یکی از این داروها بار یک آس کرده در شیرهٔ ادرک و شهد آمیخته بلیسانند تب بلغم و درد و باد و ناآرزوی طعام و قی و دمه و سرفه دفع گردد نوع دیگر پیپل دراز آس کرده باشهد بلیسانند این دمه و سرفه و تب و پیه و کهک بالکل دفع شود و برای بچگان این داروی سخت موافق و مفید است نوع دیگر زیره و شکر سرخ برابر این هر دو را در شیرهٔ انار دانه انداخته غرغره کنانند آرزوی طعام شود باید که جوش مرغ با برنج پخته خوردن دهند علاج دافع تپ که از غلبهٔ باد و تلخه باشد راسن و بانسه و ترپهله و کرواله هر همه را مساوی گرفته وجوشانیده بدهند این تب مذکور دفع شود اکنون چند علاج برائے دفع تپ مذکور از طب تبتی سین گفته می آید کٹائی و برباراد راسن و ترایمان و گلوی و بدبار هر همه مساوی گرفته وجوشانیده بدهند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر هلیله بلیله آمله و پوست سنبل راسن و کرواله و بانسه هر همه مساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر چرایته و گلوی و انگور و کچور جمله مساوی گرفته وجوشانیده واندکی قند در وی انداخته و سرد ساخته بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر ملهٹی و گلچکان و کلیسر و صندل و بهابهول و بارکهار و لودر ترپهله و زیره گل نیلوفر شمسی و بهالسه و دیونال جمله مساوی گرفته و سحق کرده و آب دوان انداخته در شبنم بدارند و صبح بجامه بیخته بستانند بعده قدری شهد و شکر و ذرات شالی سحق کرده در وی انداخته بنوشانند این تب مذکور که با تشنگی و ناآرزوی طعام و دوران سر و کمبت باشد فی الحال دفع گردد چنانچه ابراز تندی باد میرود و دور گردد نوع دیگر سندهی و گلوی و موٹھه و چرایته و نچول بزرگ هر همه برابر گرفته بجوشانند و از جامه بیخته بنوشانند این نیز تب مذکور دفع گردد نوع دیگر بریارا و بهارنگی و گلوی و پوست بیخ بید انجیر و صندل و بیخ بهنی و پیراو بالا و پیپل دراز و موٹھه جمله مساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند هر یک او به تب مذکور و درد و گره های اندام را دفع گرداند نوع دیگر گلوی و پیراو و موٹھه و چرایته و سندهی هر پنج چیز را جوشانیده بنوشانند تب مذکور را دفع گرداند و این معجون را بهندی بهندر کا گویند نوع دیگر نیل اپتل یعنی نیلوفر شمسی که کبود میشود و بیخ بهنی و بریارا و بدبانکه و ملهٹی و انگور و گلچکان و بهالسه هر همه را مساوی گرفته وجوشانیده و سرد کرده بنوشانند این تب مذکور و یاوه گوئی و بیهوشی دفع گردد نوع دیگر کرواله و موٹھه و ملهٹی و بیخ بهنی و هلیله زرد و چوب دوار هلد و بیلول و نم و کٹکی جمله مساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند این تب مذکور دفع شود نوع دیگر جوش انار دانه و آمله و منگ برای تب مذکور مفید است و اگر در تب مذکور سخت ناپاک شود جوش نخود بدهند علاج تب که از باد و بلغم باشد داروهای ارکبد باد کن جوشانیده وقدری شهد دران انداخته بنوشانند این تب مذکور دفع گردد اکنون چند علاج از طب چینامن تبتی نوشته میشود کٹائی گلوی و سندهی و بهکر مول جمله مساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند این تب مذکور که با دمه و سرفه و ناآرزوی طعام و درد پهلو باشد دفع گردد و این داروی برای دفع تپ سنبهالی هم نیک است نوع دیگر موٹھی و پیراو سندهی و گلوی و جوانسا جمله مساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند این تب مذکور و ناپاک و ناآرزوی طعام و تشنگی و خشکی گلوی و کاهی فی الحال دفع گردد نوع دیگر زیره با نمک سنگ و سجی پیپل گرد آمیخته و غلوله ساخته مریض را باید که در دهن بدارد و این انواع علت دهن که از باد و کف شده باشد یا علت

علاج دافع تپ که از غلبهٔ باد و تلخه باشد

علاج تپ که از باد و بلغم باشد

مزه و خشکی دهن و کام و ناآرزوی طعام دفع گردد نوع دیگر کرمالہ و پلپل و موٹھ و کٹکی و ملیلہ جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با خلط رودہ و بادی کف باشد دفع گردد و گرسنگی افزاید و خلط رودہ ہضم گردد نوع دیگر پلپل دراز و پلپل و چاب و چتر و سندہی ہر پنج ادویہ برابر گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد نوع دیگر چرایتہ و موٹھہ و گلوی و سندہی جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و ازین علاج رائیز چاتر مہدر کا گویند نوع دیگر پلپل دراز و آب بجوشانند و مقداری بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و پیہہ نیز دفع شود نوع دیگر نیم و گلوی و سندہی و دیودار و کاپھل و رسکٹکی پنج برابر گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین شکستن بندہای اندام و سرفہ و ناآرزوی طعام کہ بسبب تپ مذکور شدہ باشد دفع گردد نوع دیگر دیودار و پیراو و بھارنگی و موٹھہ و بچ و کشنیز و کاپھل و ملیلہ و سندہی و کرنج جملہ متساوی گرفتہ بجوشانند و بحلق انگزہ بریان و مقداری شہد انداختہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با بلغم و سرفہ و دمہ و گرفتگی گلو و سیلان منی بودہ باشد زود دفع گردد نوع دیگر دسمول جوشانیدہ و پلپل دراز آس کردہ در روی انداختہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ ناگوارگی و بسیار خواب و در پہلو و دمہ و سرفہ و رشنگے باشد دفع گردد و علتی دیگر کہ از باد و بلغم باشد نیز دفع گردد نوع دیگر در تپ مذکور کہ دمہ و سرفہ و کری گوش و در ران و زانو و ساق و مانند آن باشد درین جاہا گرمی آتش کہ آمزا سبد گویند رسانیدن موافق ست و سبد برین نمط بکنند بیارند سفال بزرگ و در ان ریگ را بریان کنند بعدہ برگ بید انجیر بالای جامہ فراز کردہ ریگ مذکور بنہند و یا سر کہ بہندی یا باد و غ تریش سرشک زدہ گرہ بندند و عضوی کہ باد و باشد بران بنہند ازین درد مذکور دفع گردد بعدہ تریب خشک جوشانیدہ بنوشانند درد و دفع مذکور موافق آید علاج تپ بلغم و تلخہ بیارند کٹکی سہ درم با شکر آمیختہ با آب گرم بخورانند تپ مذکور دفع گردد اکنون چند علاج از طب جنتامن بنگسین گفتہ می آید گلوی و نمر و کشنیز و کچنیدن و کٹکی جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با تشنگے و ناپاک و ناآرزوی طعام باشد بر رود وقی نیز دفع گردد نوع دیگر پلپل و نمر و ترپھلہ و ملہٹی و برہ پارا جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند بہمین فائدہ دہد نوع دیگر کشنیز و پلپل ہر دو را جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و گرسنگی افزاید و بلغم دور شود و داروی مذکور با دو تلخہ را در محل خود روان کند و خلط رودہ را ہضم سازد و غایط بستہ روان گرداند نوع دیگر پلپل و کچنیدن و مرہری و کٹکی و پاڑہی و گلوی جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با ناآرزوی طعام وقی و خارش باشد دفع شود و اثر زہر نیز دفع گردد نوع دیگر ترپھلہ و ترایمان و انگور و کٹکی ہر ہمہ برابر گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ بلغم و تپ تلخہ زائل گردد و ہر سہ خلط براہ خود روان گرداند نوع دیگر کراو پدانکھہ و سندہی و کچنیدن و گلوی و پلپل و کشنیز ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ و سرد کردہ و مقداری شہد انداختہ بنوشانند ازین تپ دفع گردد نوع دیگر گلوی و اندرجو و نمر و پلپل و کٹکی و سندہی و موٹھہ جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ و مقداری پلپل دراز سودہ در روی انداختہ بنوشانند ازین تپ بلغمی و تپ تلخہ دفع گردد و مزہ دہن ازین نیک شود و سیلان آب دہن ازین نیک شود و روانی لعاب و ناآرزوی طعام وقی و رشنگے و ناپاک برود و این کار مہ را بہندی انبرت اشٹک نامند نوع دیگر کٹائی و گلوی و بھارنگی و سندہی و اندرجو و جوانسا و چرایتہ و صندل و موتھی و پلپل و کٹکی ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با ناپاک و تشنگی و ناآرزوی طعام وقی و سرفہ باشد ہر ہمہ زائل گردد و علتہای دل نیز دفع گردد نوع دیگر پلپل بالا موٹھہ رکچنیدن پاڑہی مرہری گلوی سندہی بیخ بہی کٹکی ہر ہمہ متساوی جوشانیدہ بنوشانند ازین جملہ تپہا تلخہ و خون و ناپاک و الیت دفع شود نوع دیگر چرایتہ گلوی موتہ سندہی پاڑہی اسیر بالا جملہ متساوی الوزن گرفتہ جوشانیدہ بنوشانند تپ مذکور زائل گردد نوع دیگر کٹائی و گلوی و سندہی و پہلکر مول و چرایتہ جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین ہر شش تپ دفع گردد نوع دیگر بھارنگی و پہلکر مول و موتہ و کٹائی بزرگ و خارخسک و کمار و سندہی جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با دمہ و سرفہ و ناآرزوی طعام و درد پہلو باشد دفع گردد نوع دیگر در شیر برگ تنبول و شیرہ با نسہ یا شیرہ گلہای با نسہ شہد و شکر انداختہ بنوشانند ازین تپ مذکور کہ با رکبت و باد یرقان باشد دفع گردد نوع دیگر سندہی و اندرجو و موتہ و صندل و کٹکی ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ و ران

مقداری سحیق پلپل دراز انداخته بنوشانند ازین تب مذکور که با بیهوشی و هذیان سرد و آماس طعام وقی باشد دفع گردد **نوع دیگر** انگور و کرفاله و جوانی و کشنیز و موسته و پلپل هر همه متساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با درد و تاپاک وقی و انتفاخ شکم باشد دفع گردد **نوع دیگر** پلپل و غلهٔ جو و کشنیز و مسنگ و آمله و صندل حمامه متساوی ستده وجوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با تشنگی و تاپاک وقی باشد دفع گردد **نوع دیگر** کشنیز و پلپل هر دو برابر گرفته وجوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با سوزش بول و تاپاک درونی باشد زائل گردد و جوش نم و پلپل نیز همین فایده رساند **علاج پتی** که از هر سه خلط باشد زرد چوب و ناگرموته و آمله و هلیله و بلیله و کمکی و نم و پلپل و دیودار و کتائی خورد هر همه متساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور دفع گردد و اخلاط نیز پخته شوند و آماس و ناآرزوی طعام نیز دفع گردد **نوع دیگر** تر پهله جوشانیده برابر اورغن ستور یار کرده بنوشانند همین فایده دهد و در طب نیک سین و خیتا من گفته است که علاج تب سنپاتی بیکی ازین دو نوع کند اول آنکه میان اخلاط ثلثه هر کدام که نقصان پذیرفته باشد آنرا بعلاج مناسب افزون گرداند و دوم آنکه در میان اخلاط ثلثه هر کدام که زیادت گشته باشد بعلاج علائم آنرا کم گردانیده برابر و موافق اخلاط دیگر بیارند که معتدل گردد و برای تپهای دیگر هر خلطی را که زیادت به بینند آنرا کم گردانند و آنکه نقصان پذیرفته نباشد و یرا زیادت نکنند و بعضی میگویند که در تب سنپاتی اول علاج بجهت دفع غلبهٔ بلغم کنند تا باعتدال آید زیرا که بلغم بدشواری معتدل گردد علی الخصوص درین تب و اگر مریض تب سنپاتی را بغیر خوردن دارو گرسنگی زود آورده باشد و آنرا طبیب گوشت و برنج پخته بخوراند آنچنان طبیب را جاهل احمق دانند اگر در تب سنپاتی تا پاک زیادت شود و طبیب بآب سرد سر شک دراندام مریض بزند نیز مریض مذکور نزید و آنچنین طبیب را طبیب نشاید گفت و اگر مریض از رنج تب سنپات بلرزد و یاوه گوید و طبیب آنرا بروغن ستور بنوشاند نیز مریض مذکور هلاک گردد و آنچنین طبیب را نیز طبیب نشاید گفت و اگر مریض تب سنپاتی را در دهلو خیزد و تشنگی پیدا آید و کام خشک گردد و طبیب آنرا آب خام بنوشاند آن طبیب را نیز صورت مرگ دانند و حکما گویند علاج کردن برای تب مذکور همچو در دریا شنا کردن ست و آنکه برای تب سنپاتی علاج کنند گوئی که با مرگ جدل میکنند و آنکه از دریای رنج مریض تب سنپاتی را بدست علاج بروان آرد آنرا حکیم حاذق و کامل دانند و آنچنان حکیم از دنیا و آخرت بکدام چیز بهره مند نگردد و یعنی گویند که در تب سنپاتی اولاً علاج دفع بلغم می باید کرد زیرا که چون بلغم دور شود منافذ درونی کشاده گردد و وجود سبک شود و تشنگی فرو نشیند و برای مریض سنپاتی فاقه کناندن و پرسانیدن گرمی آتش چنانچه بالا گفته شده است و دارو در بینی چکانیدن و غلوله دارو در دهن نگاه داشتن و دارو آماس کرده که از روی اولیه ساخته باشند لیسانیدن و سرمه دارو در چشم کشیدن شاید که موافق و مفید آید که فاقه تا سه روز یا پنج روز یا زیاده روز زیادت تا مدام که اخلاط آرام یابند مریض را کردن فرمایند بدانکه مریض فاقه بقوت اخلاط میکند چون اخلاط فرو نشیند در روز فاقه کردن نتواند و کف و تلخه شئی آبی اند بدین سبب صاحب کف و تلخه فاقهای بسیار کشیدن نتوانند و صاحب باد فاقه کردن نتواند و چون مریض فاقها ملائم مرض کرده باشد باید که غلهٔ دارو ها که آنرا کول گویند در دهن داشته بروان افگنند تا کدورت دهن و زبان و حلق نیز دور گردد و لذت ذائقه طعم ادراک کردن بتواند بعده از تراژ شالی پست ساخته با نمک سنگ آمیخته بدهند اگر این پست نیکو هضم شود بدانند که مریض مذکور به شده است و یعنی گویند که تراژ شالی سر دست برای سنپاتی نباید داد و جمهور جواب میدهند که تراژ ها هضم و افزاینده اگر سنگی ست پس معلوم شد که سر دست باید که تراژ در جوش دهند معمول انداخته بدهند مفید باشد **نوع دیگر** جو و کنار و کلتهی و مسنگ و ترب خشک و کشنیز و سندهی هر یکی ده گان درم گرفته و جمله را جو کوب کرده در هشت چند آب انداخته بجوشانند چون یکچهارم بماند سرد کرده بنوشانند تب سنپاتی دفع شود و کف و باد و خلط رودهٔ نیز دفع گردد و حلق و دهن و سینه صاف گردد و این علاج را بهندی **ست مشتک** نامند و اگر سندهی و کشنیز درین ترکیب داخل نسازند این ترکیب را **پنچمشتک** نامند **تدبیر کول** سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز و نمک سنگ این هر چهار چیز را متساوی گرفته و باریک آس کرده در شیرهٔ ادرک خمیر ساخته غلوله بندد و یکان غلوله در دهن باید کرد مریض مذکور بختی بدارد و لعاب از دهن بیندازد و بحسب غلبهٔ خلط و زور خود مریض مذکور دو یا سه یا چهار کرت همچنین کند که در بندهای گردن و پهلو و

علاج تب سنپاتی که از سه خلط باشد

بیست و یکم

هر دو گلو و سینه باشد بروی افتد و اندام سبک گردد و در بند ها و تپ و بیهوشی و زیادتی خواب یعنی تندرا و غلبه دمه و سرفه و بخهای گلو دفع گردد گرانی بدن
و گرانی چشم و سیلان آب بینی نیز دفع گردد و مزه دهن نیکوتر شود و حکمای هند برای مریض سنیپات کول مذکور سخت موافق و مفید گفته اند تدبیر ناس
سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و نمک سنگ و شهد این هر پنج چیز را با شیره تلسی و تتری سحق نموده در بینی بچکانند این بلغم که زور آورده باشد و باطل
دماغ دفع گردد نوع دیگر مغز جوز بوا درخت گلچکان و نمک سنگ و بچ و پیپل دراز و پیپل گرد هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده در بینی مریض
مذکور بچکانند این بیهوشی زائل گردد و تدبیر اولیه یعنی داروی اولیه بیاید دانه جوشانیده انگور و سندهی هر سه بار یک آس کرده باشد مخلوط ساخته
اولیه مرتب گردانند و بر کف دست داشته مقداری بلیسانند این بیهوشی و دمه و سرفه و تپ مذکور دفع شود نوع دیگر کاکرسنگی و پهکر مول و کاکرا سنگی
و سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و جوانسا سیاه دانه هر همه متساوی گرفته و آس کرده با شهد مخلوط ساخته اولیه سازند و مقدار یکه خوش آید بر کف دست
نهاده بلیسانند این دارو سنیپات قوی را دفع کند و بهک و دمه و سرفه و علتهای گلو را نیز دور گرداند و اگر مریض مذکور را کف زیادت باشد سحق
داروهای مذکوره را با شیره ادرک آمیخته و شهد انداخته بلیسانند و این را اشتانکا اولیه گویند و برای علتهائی که از بن گلو تا سر در میان باشد
دارو در وقت شام بدهند و از جهت دفع علتهای فرود گلوی دارو در وقت صبح بدهند و بعضی حکما میگویند که برای دفع علتهای سنیپات شهد بدهند و دادن
زیرا چه شهد با اشیای سرد نافع تر است نه با اشیای گرم و اشیای سرد برای سنیپاتی مطلقا ممنوع ست و باید دانست چندار و نیکه از یک
نوع بوند پیاپی مریض را نباید داد چنانچه چند کارهه یکبارگی دادن ممنوع ست و اگر از انواع مختلفه بوند چند کارهه و انجن و مانند آن هر همه
بیکبارگی دادن ممنوع نیست اگر احتیاج افتد هر همه بیکبارگی بعمل باید آورد و اگر باد و بلغم یکسان غلبه کرده در کام و گلو و سر زمریض بیاسیند و
درین محلها خشکی پیدا آید و زبان خشک و سخت شود و جا بجا بطرز قدانگور سحق کرده با شهد و روغن ستور آمیخته بر زبان طلا کنند مفید بود و چون
مریض را خوی بسیار آید کلتهی بریان کرده آس کنند و بر روی و اندام او بمالند خوی نیاید و یا آونده نمک که کهنه باشد آس کرده و با سحق پیپل دراز
آمیخته بر محل مرض بمالند همین فائده دهد نوع دیگر پیپل گرد و سندهی و پیپل دراز و پیپله و لود و پهکر مول و چرایته و کنکی و کوتهه و کچور و اندرجو هر همه
برابر گرفته و باریک آس کرده بر اندام بمالند این نیز خوبی که از اندام بسیار آید و گرفتگی گلو و درد بند ها دفع گردد نوع دیگر چرایته و سیاه دانه و کنکی و
بچ و کاکرسنگی هر همه متساوی گرفته و باریک آس کرده بر اندام بمالند این خوبی که بسبب سنیپات آمده باشد دور گردد فائده چون مریض سنیپاتی را
دست دادن دارو شود باید که داروهای مسهل جوشانیده و پیپل دراز آس کرده دران انداخته بنوشانند این تپ سنیپاتی دفع شود نوع دیگر
بیضه ماکیان سفید مریض مذکور را بنوشانند و در چشم او کشند و در بینی او چکانند این سنیپات اگرچه قوی باشد فی الحال مرض مذکور دفع شود نوع دیگر
مسهل و کچور و کاکرا سینگی و پهکر مول و جوانسا و بهانگی و اندرجو و پلوول و کنکی هر همه متساوی گرفته و جوشانیده و سرد ساخته بنوشانند این تپ
مذکور دفع شود و گرفتگی سینه و دمه و سرفه و بهک و قی و ارچک و بدهضمی و سوب و درد پهلو هر همه دفع گردد و این دارو را بهندی اشتادش انک کارهه
نامند نوع دیگر مسهل بجوشانند و پیپل دراز و پهکر مول دران انداخته بنوشانند این سنیپات که با ابتدرو باشد دفع گردد و این ترکیب را بهندی
برهستیاد کارهه گویند نوع دیگر کچور و پهکر مول و کنائی خرد و کاکرا سینگی و جوانسا و گلوی و سندهی و پاڑهی و چرایته و کنکی هر همه متساوی
گرفته و جوشانیده بنوشانند این تپ مذکور که با دمه و سرفه و گرفتگی گلو و سینگی دل و تشنگی و تاپاک و درد پهلو و تندرا یعنی بی خواب چشم بسته ماند دفع گردد
و این ترکیب را شتیاد کارهه گویند نوع دیگر دیودار و سندهی و چرایته و کشنیز و کنکی و اندرجو و کچیله و موتهه و مسهل هر همه متساوی گرفته جوشانیده
بنوشانند این تپ مذکور که با دمه و سرفه و بهک و قی و درد پهلو و گرفتگی دل باشد فی الحال دفع شود و این ترکیب را دوتیا اشتادس انک کارهه
نامند و این کارهه بسخت مفید و موافق ست اگرچه تپ مهلک باشد بزودی دفع گرداند نوع دیگر گلوی و صندل و پدمانکه و سندهی و اندرجو و پلیله
و جوانسا و کرمالا و اسیر و پاڑهی و کشنیز و موتهه و کنکی و سونف هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده کارهه سازند و سرد کرده مقداری سحق پیپل دراز

اشتادس انک کارهه

انداختہ بنوشانند تب مذکور کہ باتند را و سرفہ و دمہ و تشنگی و ناپاک و گرفتگی بادو بلغم و غایط باشد دفع گردد و این را کرو حیاد کارڈیہ گویند نوع دیگر سمول و گلوی جوشانیدہ بنوشانند ازین نیز ہر سہ نوع سنیات و کرنمول و بہوشی و کہک دفع گردد نوع دیگر سندہی و کچور و سمول و گلوی و پاڑہی و کچیل واندرجو و چرایتہ و بالنسہ ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند تب مذکور فی الحال دفع شود نوع دیگر سندہی پیپل دراز پیپل گرد و سمول و کچور و بہارنگی و گلوی برابر گرفتہ و کاڑہ ساختہ بنوشانند تب مذکور کہ باغلبۂ باد و بلغم باشد دفع گردد بدانکہ اگر در سنیات باد غالب باشد جوش و سمول نیگرم بنوشانند اگر کف زیادت باشد در کاڑہ بر ہستیاد پیپل دراز آس کردہ انداختہ بنوشانند و اگر تلخہ غالب باشد بہالسہ و ترپہلہ و دیودار کاپیپل و صندل و پدماکھ و کٹکی و مہوں برابر گرفتہ و جوشانیدہ وقت شب در شبنم بدارند و بوقت صبح جامہ بیز نمودہ بنوشانند ازین سنیات کہ باغلبۂ تلخہ باشد دفع گردد نوع دیگر موٹھہ و پیراو اسیر و دیودار و سندہی و ترپہلہ و جوانسا و تخم نیل و کمیلا و نسوت و چرایتہ و پاڑہی و بریارا و کٹکی و ملہٹی و بنلول جملہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند تب مذکور کہ باتلخہ باشد بزودی دفع گردد سینہ دفع گردد نوع دیگر بہارنگی و چرایتہ و نم و موٹھہ و کٹکی و بیچ و سندہی و پیپل دراز و پیپل گرد و بالنسہ و خطل و راسن و جوانسا و پلول و دیودار و زرد چوب و بادل و تبند و برابر ہا و دار ہلد و گلوی و نسوت و انیس و پہکر مول و ترائمان و کٹائی و پاڑہی و اندرجو و ترپہلہ و کچور کہ جملہ ہی و دودار و میشوند ہر ہمہ را متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند و این دارو را دو اترلس میگویند ازین دارو ہر سہ نوع سنیات کہ باد و دمہ و سرفہ و کہک قوی و درد مقعد و انتفاخ شکم و بستگی بول و غایط و درد بندہای اندام و ماندگی و گرانی را نہا باشد فی الحال دفع گردد و پیش ازین دارو سنیات نماند چنانچہ پیش شیر تر زہ پیل نمی ماند نوع دیگر سندہی و خطل دراز و فلفل گرد و موٹھہ و ترپہلہ و نم و پلول و کٹکی و کراویچرایتہ و گلوی و پاڑہی ہر ہمہ متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند تب سنیاتی دفع گردد نوع دیگر ملوک کہ نوعی از لوو دست و نسوت و دانتن و بیخ بید انجیر ہر ہمہ متساوی گرفتہ بجوشانند و مقداری تخم نیل آس کردہ و روغن گاو دران انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد در سنیات اگر داری اسہال دادن خواہد ہمین دارو دادہ اسہال بکنانند نیک مفید آید و اگر مریض را لرزہ بود و یا وہ گوید و قبل کہ شود شوربای گوشت دراج و بلیج و لاوہ و خرگوش و گوشت آہو بدہند و روغن کہنہ از ان مادہ گاو بر اندامش بمالند مفید آید اگر ازین علامہا مریض مذکور نیک شود باید کہ از اشیا یکہ سخت مانع باشند و از شیر و از شور با و از خواب روز احتراز کنند زیرا کہ مریض مذکور را غرغرہ قوت و باد در وی اندک شدہ است اگر ازین چیزہا احتراز نکنند بلغم زور آرد و در گہای دہنی در آمدہ راہ باد بستہ تندرا بزرگ کردان چشمہا گشت کنند و مریض یکباگشتاب نزنند دہن باز کردہ دارد و مستان غلیظ ماند و حلقش بسبب غلبۂ کف بستہ گردد پیدا کند درین رنج مریض اگر در سہ شب بنشود امید حیات او نتوان داشت علاج دفع تندرا آنست کہ روغن مالکنگنی و بیخ درخت بندارک یکجا کردہ و سحق نمودہ در بینی مریض ناس بدہند فی الحال عنکبوت نوع دیگر نمک سنگ و فلفل گرد کہ سفید باشد و سرشف و کوتھ جملہ متساوی گرفتہ و بابول بزنرآس کردہ در بینی مریض مذکور ناس دہند تندرا دفع شود نوع دیگر گل و شگوفہ و شاخ درخت چای و پیپل گرد و کٹکی و بیخ و نمک سنگ جملہ متساوی گرفتہ و بابول بزنرآس کردہ در چشم کشند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر تخم سرش و پیپل دراز و پیپل گرد و نمک سنگ سوہیرو سیل و بیخ جملہ متساوی گرفتہ بابول مادہ گاو سحق کردہ در چشم کشند ہمین فائدہ دہد و حکیم باشاید کہ چون مریض را تندرا حادث شود کوشش بسعی کامل نموده آنرا بعلاج نزائل گرداند زیرا کہ آفتی عظیم است بدانکہ سنیات کہ بہنڈ اور ا بہناس گویند و نشانی و بیان آن پیش گذشتہ است حکیم را باید کہ مریض این مرض را مثل آونگلی خام کہ بفروشدن آب گداختہ گردد بداند و طبیب را شاید کہ مریض مذکور را در دریای این رنج فرو شدن ندہد و تدبیری نیکو و علاجی شایستہ مریض مذکور را از ورطۂ خلاصی بدہد و امید بر کرم کارساز حقیقی حل ذکرہ نموده دست بر علاج معقول انداز د بہ گردد و علاج آن آنست بیار ند سیاہ دانہ و پہکر مول و بیخ بید انجیر و ترائمان و سندہی و گلوی و سمول و کچور و کاکراسینگی و جوانسا و سہارنگی و کدمبیر نہ خمابہ متساوی گرفتہ بابول مادہ گاو جوشانیدہ بنوشانند مریض مذکور دفع شود و مناقذ درونی صاف گردند نوع دیگر ترنج و پاکہان بہید و پوست بیخ نیل و کٹائی خورد و بزرگ و پاڑہی پوست بید انجیر

هر همه متساوی گرفته وجوکوب کرده در بول ماده گاو جوشانیده و مقداری سحیق نمک سنگ در و انداخته بنوشانند همین فائده دهد و نیز در وقت انتفاخ شکم دفع شود
نوع دیگر بهار نگی و پهکر مول و راسن و بیل و موثه و سندهی و دسمول و پیل دراز هر همه متساوی گرفته بجوشانند و در جوش مذکور انگزه بریان کرده و سحیق
نموده و سحیق پیل دراز و شیره ادرک انداخته بنوشانند تب سنپاتی که قوی باشد و امراض دیگر که از سبب سنپات سخت باشند در دهلو و در دول و
انتفاخ شکم فی الحال دفع گردد نوع دیگر ترنج و بیل خام و پاکهان بهید و هر دو کشائی و نسوت و بیخ بید انجیر هر همه متساوی گرفته در هشت حصه آب
انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند و در ان مقداری بول ماده گاو و سحیق نمک سنگ و بریا راو نمک سونچل انداخته بنوشانند تب سنپات
که با درد دل و درد شانه و نفخ شکم باشد دفع شود این علاج ها در این باب نیک مفید دانند نوع دیگر اندکی برنج در روغن ستور بریان کنند و ازان آشام
سازند و مریض را گرم گرم بنوشانند فی الحال تب مذکور که با کهک و دمه و سرفه باشد دفع شود نوع دیگر کشائی و پهکر مول و بهارنگی و کچور و کاکراسینگی
و جوانسه هر همه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند این تب مذکور که با زیادتی کف باشد دفع گردد نوع دیگر نسوت و حنظل و کشکی و تربهله و کرواله هر همه متساوی
گرفته و جوشانیده و سرد ساخته و مقداری جواکهار سوده در انداخته بنوشانند این همه تهائی که در ان احتیاج باسهال باشد این دارو دفع شود
زیرا که این دارو مسهل سست نوع دیگر کشکی و ملیله و نسوت و دانتن و سار چوب کهیر و کرواله هر همه برابر گرفته و جوکوب کرده در هشت چند آب کاڑه سازند
و سرد ساخته و مقداری جواکهار و نمک سنگ در وی انداخته بنوشانند این اسهال شود و تب مذکور دفع گردد نوع دیگر اگر مریض ازین زحمت بهوش
گردد باید که سندهی و پیل دراز و پیل گرد و نمک سنگ هر همه متساوی گرفته و آس کرده و با شیره ادرک خلط نموده و غلوله ساخته در دهن مریض مالند بهوش آید
گردد و اگر پیل گرد آس کرده ناس بدهند همین فائده دهد نوع دیگر شیره ترنج و انگزه و سندهی آس کرده در بینی چکانند مریض مذکور نیز هشیار گردد
نوع دیگر شیره ترنج و شیره ادرک هر دو برابر گرفته گرم کنند و در ان مقداری سحیق نمک سنگ و سونچل و نمک بریا انداخته در بینی چکانند همین فائده
دهد نوع دیگر برگ پاول و زیره سیاه و هر دو کشائی و پیل دراز و پیل گرد و بیل خام و کرنج بزرگ و تخم کرنج خورد و مجیٹهه و ترایمان و سندهی هر همه متساوی
گرفته و جوشانیده بنوشانند تب که با گرفتگی گلو و درد سینه باشد دفع گردد نوع دیگر کاپیل و توتی و بیخ دیاڑهی و پهکر مول و زیره و پیراو دیودار و ملیله و
کاکراسینگی و پیل دراز و چراته و کشکی و بهارنگی و اندرجو و سندهی و کچور و کشنیز و کاپیرون هر همه متساوی گرفته و جوکوب کرده کاڑه سازند و در ان مقداری
شیره ادرک و سحیق انگزه بریان نموده انداخته بنوشانند این تب سنپات که در ان بن گوش را آماسیکه بهنسے آزار اکر نمول نامند حادث گشته باشد و
میان استهنبهه ظهور یافته لود از این دارو هر همه دفع گردند و نیز آماس گلو و تب بلغمی و دمه و کلکند و کند مالا و انواع امراض دهن و تباهی آواز حلق که آنرا
بهنسے سرهنگ نامند و گرانی سر و کری گوش و زیادتی چربی و کف دفع گردد و اگر درین دارو دسمول نیز انداخته و جوشانیده بنوشانند بسیار مفید آید
و تب مذکور که با بیهوشی سخت باشد و گردد و این ترکیب را بهندی برهت کهتیلا دنامند نوع دیگر کرنج و چیت و مجیٹهه و ترایمان و سندهے
و ملیل و کشائی خورد و کشائی بزرگ و زیره سیاه و پیل دراز و سندهی و پیل گرد و زیره سفید هر همه برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند این گرفتگی گلو که در ین
مرض پیدا شود دفع گردد و علاجهای ابهناس سنپات که گفته شد اگر از ان بیهوشی مریض نرود باید که بر جبین و یا در پای او داغ کنند و درین سنپات
آماس که در بن گوش میشود باید که خون بگشایند و دارو ها نیکه رطوبت بلغم و تلخه باشند بر محل آماس طلا کنند و زود مریض دریافته قی بکنانند و کول نیز بکنانند
و از دارو ها نیکه خوب و مقرل تب مذکور اند جوش بگیرند و جوش مذکور را دو بخش سازند و یک بخش آن برنج کهنه ازان شالی سال بپزند چون پخته شوند
دوم بخش را دو سه کرت دران انداخته آشام برون کنند و آن برنج پخته مریض مذکور را بخورانند و یا در جوش مذکور مونگ انداخته بپزند و آشام ساخته
و بجا بیخته بنوشانند و اگر در برنج پخته مذکور و یا آشام مسطور هضم شود بدانند که مریض مذکور نیکو خواهد شد و خواهد زیست و اگر کلتهی و کاپیل و سندهے
و سیاه دانه هر همه متساوی گرفته آس کرده و مقداری گرم نموده بر سر آماس بن گوش طلا کنند نیکو شود نوع دیگر برنج ترنج دارنی و سندهی
و دیودار و راسن و ترپر و هر همه متساوی گرفته آس کرده و مقداری گرم ساخته بر آماس بن گوش طلا کنند ازین آماس مذکور دفع شود و آماس

سرهنگ کاسه

گلو نیز دفع گردد اکنون بیان ترکیب بعضی ازین تنا گر از برای دفع تپهای مذکور گفته می آید سیماب وگند بک مصری وزنج وقوتیای سبز وسهاگه هریک را پاک وسائیده ساخته برابر بگیرند و با شیرهٔ برگ کهیلا یکروز کهرل کنند بعد ورته دیگ مس داروی مذکور را به پری یک انگشت یا نیم انگشت بپفسانند و بالای او دیگ مذکور سرپوش نهاده مهر کرده هر مقدار یکه دیگ مذکور خالی مانده باشد برگ پر کنند و بالای ریگ مقداری شالی بنهند ودیگ مذکور بر دیگدان داشته زه دیگ آتش کنند تا که شالی مذکور بریان شده زاغ کردند هر وقتیکه مرتب شود درین وقت آتش از زه دیگ دور کنند و دیگ مذکور را بر سر دیگدان سرد شدن بدهند آنگاه دیگ مذکور را فرود آورده وگشاده ریگ از وی دور کرده داروی مذکور که زه دیگ سخت شده مانده باشد تراشیده بسایند و باز در کهرل انداخته و باریک آس کرده در ظرف زرین یا سیمین یا در ظرف عاج یا کانچ یا دیگر از قسم دهات باشد در آن نگاهدارند و بوقت احتیاج مقدار یکماشه یا دو ماشه مقدار چهار حبه پیپل در اسحق نموده و مخلوط ساخته بر برگ تنبول نهاده بمریض تب سنبات بدهند این تب لرزه دفع گردد و اگر سه روز متواتر بدهند تب ناغه که بعد یکروز یا دو روز می آید ازین نیز دفع شود و این رس را بهندی سیمت بهنجی رس نامند نوعی دیگر سیماب پاک کرده وگندبک پاک کرده وزهر صاف کرده هر سه را برابر و برابر ازینجمله تخم دهاتوره و مقدار ازینجمله ترکته گرفته سه روز کهرل کنند و شیرهٔ ادرک می انداخته باشند چون مرتب شود در ظرف زرین یا سیمین یا هر چه صاف و پاکیزه باشد نگاه دارند بوقت احتیاج مقدار یکحبه یا دو حبه با شیرهٔ ادرک بخورانند ازین جمله انواع تپ ناغه و غیر ناغه و تپ انواع سنبات دفع گردد و این رس را مهاجر انکس نامند نوعی دیگر سیمابی که از سنگرف کشیده باشند یکحصه و زنجبیل طبقی دو حصه وگندبک نیمی از سیماب و نمک نیمی ازگندبک بسایند جمله را یکجا کرده با شیرهٔ برگ کهیلا چهار پاس کهرل کنند بعد داروی مذکور را دو روز به پری انگشت ته دیگ بپفسانند و بالای داروی مذکور سرپوش نهاده مهر کنند و تمه دیگ را بر ریگ پر کنند و بالای ریگ مذکور مقداری شالی بنهاده زه دیگدان نهاده زه دیگ آتش کنند تا آنکه شالی مذکور بریان گردد بعد آتش از زه دیگ برون کشند و دیگ مذکور را بر دیگدان سرد شدن بدهند آنگاه داروی مذکور را زه دیگ تراشیده بسایند و یکپاس در شیرهٔ ادرک کهرل کرده در ظرف زرین نگاه دارند بوقت حاجت مقدار دو حبه ازین دارو دو حبه سحق پیپل گرد آمیخته بر برگ تنبول نهاده بخورانند ازین تپ سنباتی که با لرزه بود دفع شود و از خوردن رس مذکور چون گرسنگی غالب شود و برنج سنجنه بخورانند ازین رس با دو بلغم و تلخه که فاسد گشته باشد معتدل گردد و این رس را تال کیسر رس نامند نوعی دیگر سیماب پاک کرده وگندبک صاف کرده و دس کشته و ترکته و تر پهله و کنکی و نسوت و جیره و تخم دهاتوره و بیخ آک و سهاگه بریان کرده و زهر ستده کرده هر همه متساوی بگیرند و مقدار ازینجمله چپال ستده کرده بسایند و جمله را در کهرل انداخته یکپاس کهرل کنند تا آمیخته گردد بعد یک تسقیه از شیرهٔ ز قوم بدهند یک تسقیه از جوش دانتن بدهند بعد مقدار یکان حبه را غلوله بندند وقتیکه تپ نوبا ور باشد یکان غلوله خوردن دهند تپ مذکور زائل گردد و نیز در دشکم و گولهٔ پندرو گ و بواسیر و سنگرهنی و اجیرن و مندگن و ارد چک و پیمه و بستگی شکم و انواع علت شکم دفع گردد و این رس را بدیا دهر رس نامند نوعی دیگر سیماب صاف کرده و زهر ستده کرده وگندبک ستده و پیپل دراز پیپل گرد و تخم اوگن هر همه برابر گرفته چهار پاس شالیهٔ برگ دهتوره کهرل کنند بدین ترتیب مرتب شود نگاه دارند و مقدار یکان حبه بر بعض سنبات را بدهند و بالای او انوپان کاڑهه که از بیخ آک ساخته باشند و مقداری ترکته سوده در وی انداخته بنوشانند ازین تپ سنبات فی الحال دفع گردد و اگر گرسنگی هم رسد برنج رتسال که کهنه بود پخته با جغرات ماده گاو و مصری سوده انداخته بخورانند و اگر بخوردن این رس مذکور بعض مذکور را گرمی روی دهد سرشک آب سرد بر بالای او بدهند و جامه قرار کرده بالای او بدارند و مروحه بجنبانند و باد رسانند و دیگر تدبیرهای سرد کار بندد و این را بهندی بیج بکتر رس نامند نوعی دیگر بیماریند سیماب صاف کرده و او را با هر سه کهار یعنی جواکهار و ساجی و سهاگه و هر پنج نمک یعنی نمک سنگ و سنجل و ربریا و نمک دریا و نمک گلا یعنی نمک شور یکروز کهرل کنند بعد بدارند خرل و سندهی و انگریز هر همه برابر گرفته و این هر سه را علیحده با شیرهٔ بیخ او تکه سحق نموده و باریک ساخته ازین بوته با سرپوش بسازند درین بوته

علاج رس تنا گر

رس سنبت

رس مهاجر انکس

رس بیج بکتر

رس بدیا دهر

رس بیج بکتر

سیماب مذکور را مانند مرهم کنند و بورقه مذکور را خشک کرده با جامه محکم بپیچیده و بعد دو آوندی بزرگ سر کهنه یعنی کاسنی پر کرده بر دیگدان نشانده و سیماب مذکور را بدو لکاجتر دمان آویزان کرده چار پاس آتش بتدریج کنند پس فرود آرند و سیماب مذکور را از ان کشیده بستانند بعد سیماب مذکور را یکروز در شیره تیر کندی کهل کنند و روز دوم چار پاس در شیره بهنگره و چار پاس در شیره برگ دیا تلوره و در شیره ارنی و در شیره تلپرنی و ششم روز در شیره برگ بهی هفتم روز در شیره کنویا و هشتم روز در شیره آب بجیسار و نهم روز در شیره ادرک و دهم روز در شیره برگ کنوچه و یازدهم روز در شیره خیره و دوازدهم روز در شیره پاپری و سیزدهم روز در شیره پلوی و چهاردهم روز در شیره تلخی در هر یکی چار پاس تسقیه بدهند چون تمام تسقیه ها خورده باشند بعد مقدار سیماب مذکور را کنند یک صاف کرده و فلفل گرد یکجا کرده سحق کنند چندانکه توانند آنگاه در تلخه طاؤس نرود تلخه ماهی رود هر روز هر یکی جامه مرغ و حامون و زهره یکبوتر و قدراج و زاغ و ماسود مرغ و مار سیاه و در تلخه هر یکی یکان تسقیه بدهند اگر انجمله تلخه جانوران مهر سد بهتر باشد والا هر قدر که پیدا شوند تسقیه داده و مرتب سازند و مریض سنپاتی را مقدار یکان دانه خردل یا دانه برنج یا دانه جو یا دانه ماش یا مقدار حبه برخ با شیره ادرک و یا کلک تر کته بدهند و بالای او سه صد و فلفل و زنجبیل کاو مقداری بنوشانند سنپات قوی فی الحال دفع گردد و اگر از خوردن این مذکور گرمی بسیار پیدا شود شربت مصری بنوشانند و اگر گرمی زیاده تر باشد آب سرد بر سر شک در اندام مریض بزنند و یا آب سرد غسل کنانند و یا جامه تر کرده بالای مریض بدارند و مروحه جنبانند و باد رسانند و اگر نوشیدن ادویه دشوار باشد مریض مذکور ضعیف بود و این عملها از مرکب نتواند شدن انار بخورانند و گلهای نیلوفر بر بستر او فرا کنند و مسکن را سرد سازند و دیگر تدبیرهای سرد بکار برند و اگر طعام طلبد و گرسنگی رسد برنج کهنه پخته با عنبرات و مصری بخورانند گرمی برود و سنپات دفع گردد و این را کالا اگن رود رس نامند اکنون ترکیب بعضی دهها از گرنتهسار نکدهر گفته میشود هر تال و نیلا تهو تهه دس کشته و سیماب صاف کرده و گند یک سنده هر یکی سه گان درم بگیرند و آب تر پهله چار پاس کهل کنند بعده غلوله بسته در سراب گلی و سرابه دوم بالای او داشته در کنند و گل حکمت گرفته خشک سازند و در پاچک دشتی گجبت دهند چون سرد شود بیرون آرند پس هفت تسقیه از شیر آک بدهند و هفت تسقیه از شیر نقوم و هفت تسقیه از جوش دانتن و هفت تسقیه از جوش نسوت و یک تسقیه از شیره تر پهله و سه تسقیه از شیر کروالا و سه تسقیه از شیره ناگ کیسر بدهند بعده چار پاس خشک کهل کنند و این را در ظرف سیمین نگاه دارند و مقدار یکجبه یا دو جبه با سحق بیلپول دو درم قند سیاه دو درم برگ تلسی تازه ده عدد متواتر بهمین ترتیب بخورانند و اگر غذا طلبد برنج پخته با شیر بخورانند از این رس جمله انواع تپها دفع شود و این را سبت جرار رس گویند نوع دیگر زهر مقدار دو درم بستانند و باریک بسایند و مقدار یک درم سیماب شده و دران انداخته سحق کنند تا که توانند بعده بیارند و سرابه گلی که خام باشند و این سحق را در یکی سرابه بیارند و سرابه دوم بالای او نهاده مهر کنند بگل حکمت گرفته خشک سازند پس دیگ گلی بیارند و دران یک انازند و نصفی دیگ خالی گذارند و این سرابها را در این دیگ بدارند و نصف دیگر را بر یگ پر کنند و قدری ازین دیگ بخاکستر پر سازند آنگاه بر دیگدان نهاده دو پاس آتش تیز کنند چون سرد شود فرود آرند و بگشایند سیماب مذکور انچه پریده بود به پر سرابه بالائی چسپیده بود به پر مرغ تراشیده بستانند و این را در آوند عاج یا آوند کانچ نگاه دارند اگر بر مریض سنپات بیهوش مانده باشد بالای تارک سر مریض چند کلک نرم زده پس بر سر کلک مذکور ازین رس مقداری که بر سر سوزن آید بمالند هر گاه که رس مذکور دین کلک گرمی رساند مریض مذکور هشیار گردد و چشمها باز کند و اگر بدین عمل گرمی بسیار نشود بعضی اعمال سرد بکار برند بشود و این را لکهسو چکا بهرن رس گویند اکنون بعضی دهها از طب جوگ لکتا ولی گفته می آید بیارند انها مهر کرده و سیماب شده و گند یک صاف کرده هر یکی یکان تولچه و مغز اجپال نیم تولچه جمله را در کهرل انداخته چهار پاس کهل کنند بعده یک کوک بعرض و طول و عمق مقدار شش کان انگشت باشد بکارند و نوته کوک بر گ تنبول فرا کنند و بالای بر گها داروی مذکور بدارند و کرده بر کرده بالای داروی مذکور نیز بر گ تنبول بدهند و کوک مذکور را بگل حکمت مطین کنند و بالای آن بست عدد پاچک دشتی نهاده آتش کنند چون سرد شود داروی مذکور را بر گها که دار و بران سخت شده مانده باشد هر همه بستانند باز نیم تولچه زهر و نیم تولچه مغز اجپال با داروی مذکور با شیره کروالا دو انتن سحق کنند تا چهار پاس و بعده چهار پاس خشک کهل کنند

سبت جرار رس

علاج لکتا ولی

پس در آورند زر یا نقره یا دار آوند دندان فیل و یا آوند کاسنی نگاه دارند و بقوت حاجت مقدار یکجبه شیره ادرک با شیره چتره یا سه یک پیل دارو پیل کرده بجا
خوردن دهند هر شبت نوع تپ خصوصا تپ سینیات فی الحال رفع شود و این رس زحمت انتشار و ازدهنک بابت و اکثر امراض شکم چنانچه سول موزم
جگر و پهیه و گولد و نفخ شکم و اکثر زحمت بادی نیز دفع گردد و هر زحمتی که باسهال زائل شود از این رس منع گردد و میان مسهلات به ازین دیگر دارو ئی
نیست و اینان رس مذکور شیر گاو با شکر یا با قند سفید یا شربت خرمای هندی که بشکر تری ساخته باشند یا آب جوز هندی که با شکر تری آمیخته باشند
باید دادن و غذا بر بعض مذکور بیرنج پخته با جغرات و مصری بدهند و اگر از دادن رس مذکور باسهال زیادت شود بیارند پوست میانه درخت مغیلان
و زیره سفید با دوغ ماده گاو آس کرده بنوشانند باسهال باز ماند و این رس را متقدمان در طبهای خود پوشانیده بودند و تصریح آن نکرده اما متاخران
از جهت بسیاری نفع مردمان در طبهای خود اظهار کردند و دیگر هیچ رس درین باب برابر این رس نیست که بزودی جمیع تپها را دفع میکند و این را
چنتامن رس گویند اکنون یعنی رسها بجهت دفع مرض مذکور از طب رس رنا گرنیز گفته می آید بیارند سیماب صاف کرده و الماس کشته و زر
کشته و نقره و مس و آهن و ابهرک هر همه کشته و صاف کرده و گندهک و مرو ارید و سنکهه و بسد و زنجبیل و مغسل و این هر چیز صاف کرده همه را شیا متساوی
بستانند و یکروز نکهرل کنند بعده بیارند بیرنج چیته و اراجو کوب نموده کاڑهه سازند و بجامه بیخته بدارند و اندک اندک جوشش مذکور را درین دارو انداخته
تا هفت روز نکهرل کنند بعده سه روز دیگر از شیر آک تسقیه دهند و یکروز از شیره سنبها تو تسقیه بدهند و یکروز از شیره سورن و یکروز از شیره زقوم تسقیه
بدهند چون این همه تسقیها داده باشند در آفتاب خشک ساخته در میان کودیها که زرد رام باشند کودیهای مذکور را پاک و خالی کرده دارو ی مذکور در آرند
بعده سهاگه بریان کرده را با شیر آک سحق نموده دهان کودیهای مذکور فراهم کنند و خشک ساخته در سرابه گلی انداخته و سرابه دوم بالای او نهاده هفت مرتبه
بگل حکمت بگیرند و خشک سازند بعده یک کوک کزدر کزبطول و عرض و عمق بکاوند و پاچک دشتی ته و بالای شرابهای مذکور مانده کچیت دهند چون سرد
شود بکشند و دارو ی مذکور مع کودیها نکهرل کرده بعده وزن کنند هر مقداری که از همه سحق برآید همان مقدار سیماب گشته دیگر اندازند و بهارم حصه از سیماب
مذکور بنکرانت کشته یعنی سنگی که در و الماس میشود یعنی یاقوت را میگویند اندازند و هفت روز در شیره پوست بیخ سهنجنه نکهرل کنند و بست و یک تسقیه
از کاڑهه بیخ چیته بدهند و هفت تسقیه از شیره ادرک و هفت تسقیه از شیره برگ بجیا و هفت تسقیه از شیره تریج و سه تسقیه از شیره جنبیری بدهند بعده خشک
کرده چهار پاس نکهرل کنند آنمقدار که همه دارو باشد چهارم حصه آن سهاگه بریان کرده اندازند و برابر سهاگه زهر اندازند و بوزن زهر پیل گرد و چهارم حصه
زهر قرنفل اندازند و بوزن قرنفل سنبهی و بقدر سنبهی هر یکی از پوست هلیله و پیل دراز و جوز بویه و چیته بستانند و همه را باریک آس کرده با دارو ی
مذکور آمیخته بدارند و دو آوند زمین با نقره بدارند و صد قوه دارو بدهند آنگاه قوت دهن و مرض دریافته مقدار دو حبه یا سه حبه یا چهار حبه یا شش حبه
یا هشت حبه بخوردن دهند و بالای آن اینان از شیره تریج یا شیره ادرک بنوشانند یا قدری سنبهی با قند بخوردن دهند این رس تپ و ابدیر
و انواع لادو و اقسام لوپ و جذام و سرفه و دمه و راجروگ و امراض بادی و بدبرده و دردشکم و پانڈروگ و یرقان و یمک و سنگرهنی و انتیسار و درگ انتیسار
و انواع پرمیو و پیهه و جلندهر و دیگر انواع امراض شکم و سنگ مثانه و خشکی زیادت باشد و آماس و لوطا بادو بهکندر رفع گردند و این رس گرسنگی
و قوت زیاده کند و مرد م لاغر را فربه گرداند و آب یعنی افزاید و اثر زهر را دفع کند و شکنج اندام که بهندی آنرا بلی پلیت گویند دور گرداند و اندام را بلی یعنی خوبی
قوی گرداند و اگر مدام کسی این رس را استعمال کند هیچ مرضی مدام او نماند و پیر ضعیف نگردد و بعمر و عقل او یار و زبهروز افزون گرداند و این را
ملوک چنتامن رس گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده و نکرانت و زر و نقره و ابهرک و آهن و سار و مس و سالی هر همه کشته متساوی بستانند و
بوزن این همه گندهک صاف کرده هر همه را با شیره یا با جوش بیخ سنبها تو سه روز نکهرل کنند و سه روز کاڑهه بیخ چیته تسقیه بدهند و یکروز با شیره برگ
هلیله و یکروز با شیره برگ آست و یک روز با شیره بهنگره یکروز با شیره برگ نلپرتی و یکروز با شیره برگ خطمی و یکروز با شیره کنوچه و یکروز با شیره برگ
مرتبهی و یکروز با شیره برگ مالکنگنی و یکروز با شیره ابراچنا و یکروز با شیره دهتوره و یکروز با شیره برگ تلسی و یکروز با شیره برگ واسکن و یکروز با شیره

معدن الشفا سکندر شاهی

برگ کتانی کلان و یکروز با شیره برگ کتانی خورد و یکروز با شیره تومم و یکروز با شیره برگ اگ و یکروز با شیره بیجیا و یکروز با شیره منڈی و یکروز با شیره کدوی تلخ
یعنی تومبری تلخ و یک روز با شیره برگ ارنی و یک روز با شیره برگ و شاخ گلوی سبحق کنند و تسقیها مرتب شود بعده واروی مذکور را یکروز
خشک کهرل کنند بعده در تلخه ماهی رو مهوه در تلخه طاوس و بزنزو کبوتر آهو در مرغ مقراج و کلنگ و قاز و هر چه دست دهد در هر یکی چندانکه توانند
کهرل کنند بعده سه روز در چوش لیل هاز و بیخ روز در شیره و چنیه و سه روز در کاڑیه بیخ اگ کهرل کنند و یکروز خشک کهرل کنند بعده همو زن جمله ادویه مذکوره
پیچهناک آس کرده و بجامه بخته بیامیزند و با تلخهای مذکوره چهار روز باز کهرل کنند و هر روزی با یکان جنس تلخه کهرل کنند چندانکه دست دهد و آنقدار
تلخه هر مرتبه اندازند که جمله ادویه پنهان خون تر شود و بعده بیارند بار یکائن و کاڑیه بیارند و سه روز درین کاڑیه کهرل کنند بعده برابر جمله ادویه بیهپال انداخته
کهرل کنند چنانکه توانند بعده خشک کهرل کنند و در ظرف زرین یا سیمین یا عاج و یا بلور یا کانچ هر چه بهتر رسد و دهان ظرف نگاه دارند هر گاه که مریض بیهوش
بیهوش گردد و بتارک مریض مذکور کلک زده مقدار یکجبه ازین رس بر کلک بمالند چون رس مذکور با خون ممزوج شود مریض مذکور هشیار گردد و آنگاه قوت
و سن و مرض مریض معلوم کرده حسب احوال او مقدار نیم جبه یا یک جبه یا دو جبه یا کاڑیه ترکته بخورانند و بالای او مقداری روغن گاو و شکر و دستے
بخورانند ازین رس جمله انواع سنیپات دفع گردد و انواع درد شکم و تب و نفخ شکم و ورم جگر و دیگر اقسام علتهای شکم و پیچه و بیندوگ و پر قلان و کوله و
ہیک و هر شش روزه نوع عیست و بواسیر و جمله های بادی و آماس و جود و نقصان گرسنگی و سرفه و دمه و امراض بلغم جمله دفع شود بحبت دفع هر مرض با
انسان که موافق آن مرض باشد بدهند نفع کامل حاصل آید و رس مذکور مرد و زن را لاغر کند و لاغران را فربه گرداند و این رس را بهنسے برابر بهت
سوچیکا بهرن گویند نوع دیگر بیارند سیسه پاک کرده و در دیگ گلی که نو باشد انداخته بگدازند و نیم وزن شیشه گندهک آس کنند و اندک اندک
بران سیسه بریزند و فرو دان آتش کنند و با چوب بهم بگردانند تا آنکه سیسه مذکور کشته خاکستر گردد پس بگیرند سیسه کشته بقدر شانزده درم شکر شده نیم
سوخته نیم هشت درم میل دار و بعضی گویند هشت درم میل گرد و بیارند چهار درم زهر مهرا پاک و یکدرم خاکستر با چک دشتی بعده سیماب صاف کرده گندهک
پاک کرده هر یکی چهار گان درم گرفته سه روز کهرل کنند پس با دار و یکه سابقاً مذکور شد با سیسه مذکور کهرل کنند تا آنکه جمله یکذات گردد پس معتدل
خوب نگاهدارند هر گاه که مریض سنیپات بیهوش گشته باشد مقدار دو حبه یا چهار حبه ازین رس در بینی مریض ناس بدهند هشیار گردد بعده مقدار دو
حبه بر برگ تنبول نهاده با شیره ادرک بخورانند هشیار گردد و این رس نهاد برای دفع امراض بادی و بلغمی مقدار یکجبه خوردن دهند مفید اند و اگر مریض را
درد سر از کف بلغم شده باشد چون ناس دهند بصحت یابد و این رس را بهنسے ناگ بده رس گویند نوع دیگر سیماب را در سیحق پوست بیخ اوتنگه
و پوست بیخ چنیه تا سه روز کهرل کنند صاف گردد بعده سیماب مذکور هر قدر که دانند بستانند و بمقدار سیماب مذکور هر یکی از گندهک دو برابر کشته
و شنگرف صاف کرده و زهر مهره سه برابر کرده هر سه را برابر گرفته کجلی کنند بعده سایه بیخ چترا و شیرین بیخ چنیه هفت روز کهرل
کنند و با شیره بیخ موصلی سه روز کهرل کنند علیحده بدارند پس بوته دراز با سر پوش بگل حکمت راست کنند و واروی مذکور در بن بوته انداخته هر یکے
و هفت جامه بگل حکمت بگیرند و خشک سازند بعده هفت باده حدد با چک دشتی نهاده آتشوبه بدهند چون سرد شود بگشایند بعده بمقدار واروی مذکور هر یکے
از قلمی کشته و سار کشته انداخته یکروز کهرل کنند پس سار چوب درخت گلپکان و موتهه و رینکا و گوگل و مسل هر یکی بقدر آهن سار برابر گرفته سبحق
خشک سازند با واروی مذکور را تخته کهرل کنند تا که توانند بعده بقدر نیم وزن آن دارو که از بوته کشیده بود بندند زهر پیناک سبحق نموده اندازند و سه روز
جمله ادویه را یکجا کرده کهرل کنند بعده بیارند زهر پیناک و جوکوب کرده بجوشانند و واروی مذکور را هفت تپ ازین جوش زهر در آفتاب بدهند و هفت
تسقیه از جوش سندهی و فلفلین هفت تسقیه شیره برگ دهاتوره بدهند و هفت تسقیه شیره بهنگ آمله و هفت تسقیه شیره برگ اگست و هفت تسقیه از
جوش سمندر سوکه و هفت تسقیه از شیره برگ اگیا و هفت تسقیه از تلخه ماهی رو مهوه و هفت تسقیه تلخه طاوس همچنین در تلخه بزنزو و تلخه جاموس و در تلخه
غوک دشتی و آهو و نیلگاو و در تلخه مرغ مقراج و کلنگ و بط و سرخاب و زاغ و هر چه دست دهد در هر یکی هفت تسقیه بدهند بعده این جمله ادویه را در

بحبت سوچیکا بهرن

ناگ بده رس

کارزهره هرکهرل کرده درمیان دیگی گلی طلا کنند و دردیگی دیگر سیحق زهره بوزن کل ادویه مذکور انداخته دهان هردو دیگ باهم وصل کنند و خشک سازند و تودیگی که سیحق زهره دران انداخته است آتش کنند و بر پشت دیگ بالای جامه تر کرده بدارند و دود زهره بارودی مذکور بر سانند و این را دهوم پایان گویند آنگاه معلوم کنند که دارودی مذکور دود زهره خورده است بعده فرود آورند و سرد شدن بدهند پس دیگ مذکور بگشایند و چشم ها از آفت نگاه دارند و دارودی مذکور تراشیده بسایند و در شیره ادرک و کاژپنه ترکنند و شیره چینه سه روز کهرل کنند و خشک ساخته یکروز بازکهرل کنند و در ظرف زرین یا دیگر هرچه خوب باشد نگاهدارند سرگاه که مریض سنپاتی بهوش گردد مقدار دانه خردل یا دانه شعیر زرد یا مقدار دانه منگ یا دانه ماش یا مقدار حبه با شیره ادرک یا با کاژپنه چشته بدهند مریض مذکور هشیار گردد و بشود و اگر دندان مریض باهم چسپیده باشد و دهن باز کردن نتواند بر تارک مریض مذکور کلک زده رس مذکور با شیره ادرک آمیخته بر کلک بمالند همین که دارودی مذکور بر کلک سرایت کرده باخون ممزوج گردد و در مزاج گرمی رسانند مریض هشیار گردد و دهن باز کند و یا مریض را از رس مذکور که با شیره ادرک مخلوط کرده باشند ناس بدهند نیز هشیار گردد و ازین رس اگر گرمی بسیار شود انسونهای زهر بر آب خوانده بر سر مریض بریزند قدری بر پاهای سر و بکار برند نیکو شود و اگر مریض مذکور غذا طلب نماید برنج پخته با جغرات و شکر تری یا با مصری بخورانند و در میان دو غ زیره سفید انداخته دو داغ کرده بنوشانند و اشیای سرد و ترین نیز بدهند و اگر ازین علاج هم گرمی مریض کم نشود صندل یا کافور ممزوج کرده بر اندام مریض طلا کنند و جامه تر کرده بر اندام مریض بدارند و مروحه جنبانند و باد رسانند و گلهای نیلوفر بر جامه خواب فراز کنند و گلهای مالتی و چنبیه نیز فراز کنند و بران مریض مذکور را بغلطانند و عورات جمیله را ازین وجاهای لطیف پوشانیده کنار بگیرانند و سرود و آلات سرود حاضر کنند و قصص و افسانهای نیکو بخوانند ازین چیزها و مانند این عمل کنند گرمی کم گردد و نیز باید دانست تا آنکه مریض بقوت اصلی باز آید مریض مذکور را جماع نباید کرد و نیز بجهت دفع زحمت بادی رس مذکور را با شیره چینه و گوگل و نمک سنگ بدهند و برای دفع دق و یرقان و پنداروگ با شهد و پیپل گرد و پیپل دراز بخورانند و هر مرضی را که بعد خوردن این رس مذکور علامت آن مرض اینان بدهند مرض مذکور زائل گردد و رس مذکور مخصوص برای دفع سنپات مجربست و این رس را بهندی پرتاب لنکیسر گویند نوع دیگر بیارند طبق زرد و ماشه و سیماب دو ماشه در کهرل انداخته نیم ساعت بزنند و ماهه مروارید صاف کرده و شنگرف دو ماهه و سونا مکهی صاف شش درم و سهاگه بریان کرده یکدرم این جمله را با سیماب مذکور یکجا کرده کهرل کنند تا که قوانند بعده سه تسقیه از سرآب کاسنی جنجره بدهند و در تیسر تسقیه چندان کهرل کنند که خشک گردد همین طریق سه تسقیه از شیره گیاه کلتهنه بدهند سه تسقیه از شیره هنبیه و سه تسقیه از شیره بهنگره و سه تسقیه از شیره ترکندی و سه تسقیه از شیره بیخ چنبیه و سه تسقیه از شیره بیخ بعیه و سه تسقیه از شیره آک بدهند چون تسقیها مرتب شود نازدارودی مذکور قتیلها بکنند بعده بیارند شیشی و هفت کرت آنرا بجامه و گل حکمت گرفته خشک سازند و این قتیلهای ادویه مذکوره را در شیشی انداخته و با انگزه و گل سفید مهر کنند خشک کرده باز بجامه و گل حکمت کرده و خشک ساخته و یک آونه بزرگ دست آورده و فرو دان گل حکمت طلا کرده خشک کنند و موازنه پنج سیر نمک سنگ آس کرده درون آونه مذکور نهند و درین نمک شیشی مسطور بنشانند و دیگر نمک سنگ آس کرده آونه مذکور بپوشند تا آنکه نمک مذکور موازنه چهار انگشت بالای نمک شیشی شود پس بر دیگ نشانده از چوب ساق پنبه چهار پاس آتش بتدریج کنند چون سر شود شیشی مذکور کشیده دارودی مذکور بستانند و در کهرل انداخته سحق کنند بعده آهن کشته و درم و مس کشته و اهرک کشته هریکی دو گان درم دارودی مذکور را انداخته سحق کنند و القصه شش درم تلخه ماهی رو هو انداخته تسقیه بهند بعده شش درم تلخه بزنر انداخته سحق کنند و از تلخه مار سیاه و تلخه مرغ و دراج و کبوتر و بط و کلنگ و هرچه دست دهد انداخته تسقیها بدهند و لعاب صبر انداخته نیز تسقیه دهند و باز جوش پوست بیخ چنبیه نیز تسقیها بدهند و از شیره ادرک یا با کاژپنه چشته بدهند بعده بیارند و سرانه گلی و دیگی دارودی مذکور را انداز ند و دوم سر ابه بالای او نهاده بجامه و گل حکمت مهر کنند و از دست مدد با چک شیشی که نه سخت بزرگ بود نه سخت خورد کچیت دهند چون سر شود بیرون آرند و باز دوم کرت در هریکی از تلخه ماهی رو هو و تلخه بزنر و لعاب صبر و جوش چنبیه بشیره ادرک داده سحق کنند و تسقیه دهند همچنان طریق درمیان سرابهای گلی انداخته و مهر کرده کچیت دهند چون سر گردد بیرون کشیده سحق کنند باز کرت سوم همچنان انواع در هریکی از تلخه ماهی رو هو و تلخه بزنر و لعاب صبر و جوش چنبیه سحق کرده کچیت دهند چون هر سه کچیت ترتیب شود آنگاه آس کرده دانه

دهوم پایان

پرتاب لنکیسر

و یا قدره و یا دندان فیل بمالند و اگر دانه دیگر بدارند اکثر خاصیت دارد ی مذکور باطل گردد و نیز ی دارو ی مذکور نماند الغرض که بوقت احتیاج مقدار دو حبه یا سه یا چهار حبه خوردن دهند هر مرضیکه باشد دفع شود و این رس بسیار معتبر است و مثل این دیگر رسی نیست و اگر کسی را زحمت راجروگ شده باشد و مرض اسهال بود رس مذکور را با پیل دراز و شهد بدهند صحت یابد و اگر یکیاه با روغن گاو و پیل گردد بدهند زحمت راجروگ که باشد بهشت اپدرو باشد دفع گردد و اگر مرض باندرکی لاغر باشد رس مذکور را با پیل دراز و شهد بدهند مرض مذکور بالاغری دفع گردد و اگر بندرکی فربه باشد با یک تخم اسپالی بدهند دفع گردد و باشیره ادرک و شیره تمکی سیاه و سندهی و فلفلین رس مذکور بدهند دمه و سرفه و بهک دفع شود و اگر رس مذکور را با عسل تریهله و شهد بدهند نیز دمه و سرفه را دفع گرداند و اگر از سبب اخلاط و ثلثه مرضی حادث شده باشد پوست بیخ آک بجوشانند و دران جوش سندهی و فلفلین آس کرده اندازند و بدین دارو رس مذکور بدهند مرض مذکور دفع گردد و برای دفع انواع بکهم جوجاجیرن مجرا بشیره برگ بانسه و شهد و سیحق پیل دراز این رس را بدهند نافع تمام بود و برای دفع تپ نوبا آب گلوی بدهند نافع بود و همچنین برای دفع هر نوعی از انواع زحمتهای بادی و هر نوع زحمت بادی با دارو لی که ملائم آن مرض باشد رس مذکور بدهند امراض را دفع گرداند و این را بهند کلتیر رس نامند نوع دیگر بیارند الماس نیک بعده ماهی کند را مجوف ساخته الماس را دران انداخته مهر کنند و دو جامه بسته درمیان جوش کلتهی و کودرو بدو لکا جنتر هفت شبانه روز آتش بدهند الماس مذکور صاف گردد بعده بیارند استخوان گشت باخه و پنج برگ تنبول که سیاه گهنه باشد استخوان شاخ زرنیش یعنی مینڈها و هر سه را باهیز قوم آس کرده برالماس مذکور طلا کنند چنانکه الماس مذکور دیده نشود بعده درمیان بوته گلی داشته وته و بالای او انگشت نهاده بدهند و کشیده در آب کلتهی سرد کنند همچنین هفت کرت در هر کرتی برالماس مذکور روی مسطر طلا کرده و آتش داده در آب کلتهی سرد کنند باز الماس مذکور بطریق معمول طلا کرده در گهیر کنند منقور انداز ند و از گهیر گشاد مذکور سر بوش نهاده و در هر کرده و آتش انداز ند و پز ند تا که سرخ گردد آنگاه کشیده درمیان بول خر انداخته سرد کنند و همچنین در گهیر کنند هفت مرتبه پخته و بول حمار سرد کنند بعده بیارند بیخ چولائی دشتی و دیرا باشیر عورت آس کنند الماس را بدان طلا کرده در بوته عمیا کنند و بالای بوته سوراخ کنند پس در انگشت نهاده به بکنال بدهند چون پخته سرخ شود در کمیز اسحار سرد کنند همچنین هفت بار این عمل باید کرد بعده در کهرل آهنی انداخته بساینده هر چه از الماس مذکور آس کرده نشود آنرا باز همبران نوع که گفته شده بپزند و تکرار عمل چنان شود که توان سود و این الماس کشته را در ظرفی زرین بدارند پس بیارند سیماب صاف کرده و دیرا تصعید کنند بعده شش حصه سیماب گندهک پاک کرده بسایند و در سیماب مذکور بسوزند یعنی گندهک حاران کنند و سیماب مذکور را که سنه گردانند و طریق گندهک حاران و کرسنه و گردانیدن سیماب و فصل کشتن و دهانها صاف کردن ابدهانها گفته شده در انجا باید دید یعنی اجمله سیماب مقداری بستانند و برابر وی الماس کشته انداز ند و باقی نگاه دارند الماس و سیمابی که برابر بسته اند و هر دو را در کهرل انداخته هر دو را سحیق کنند و با آب بیخ بیخ که نرم باشد تا هفت روز تسقیه دهند بعده بوته با سر بوش از گل حکمت راست کنند و داروی مذکور در بوته انداخته و سر بوش نهاده بگل استوار کنند و در ریگ گرم کرده بوته مذکور داشته تسقیه بدهند چون سرخ شود باز در کهرل انداخته با آب بیخ بن بیخ و بشیره کتائی و آب کتهار کاکه گیا بیست داروی مذکور را سه روز هر روزی با آب یکی گیاهی سحق کنند باز در بوته عمیا مهر کرده در یک کمت سبوسه شالی که زیادت از پنج پل نباشد آتش بدهند چون سرخ شود باز در کهرل انداخته هم بدان شیره گیاهها سحق کرده همبران طریق در بوته عمیا کرده و خشک ساخته در شبوسه شالی که زیادت از کرت اول باشد بجوشد هر تب بدهند باز در کهرل انداخته با شیره گیاههای مذکور سحق کرده در بوته عمیا ساخته در سبوسه شالی که زیادت از کرت دوم باشد بپزند هفت دهند باز در کهرل انداخته هم بدان شیره گیاهها سحق کنند و در بوته عمیا کرده از پاچک دشتی زیره کرده بجوشد هر تب بدهند همبرین طریق هر بار یکان پاچک دشتی زیاده کرده هم بدان شیره داروهای سابق کهرل کرده هر بار تب مذکور بدهند تا آنکه پاچک دشتی بمقدار بادانه مرغ شود این اکرکت تب گویند پس سیماب الماس کشته را وزن کنند و بوزن او میده دیگر سیماب مذکور انداخته بشیره همان گیاهها سحق کنند در بوته انداخته و عمیا کرده پاچک دشتی بجوشد هر تب بدهند و همچنین هر مرتبه پاچک دشتی زیاده کرده تسعه یها بدهند تا آنکه هفت تسعه تمام شود پس سیماب مذکور را از بوته کشیده وزن کنند و چهارم حصه انچه از دو یه طبق زر انداز ند و بوزن طبق زر همان سیماب

کلتیر رس

تب

کبابی کنند یک حارن کرده بود نلوتمه باقی مانده بود انداخته در کهرل سحق کنند و طفه سازند و با مغز دان مذکور بیامیزند و سحق کنند و بازبیامیزند و بیست پنج کرد اله
بچوشانند و بدان جوش دارو سحق کرده در بوته عمیا انداخته با پاچک دشتی زیاده از آن که پیش ازین داده بود کمپیت و سهند بعده پناک کرده خشت گلی پوست
پنج او جوشانیده بدان جوش داروی مذکور را سحق کرده بعده در بوته عمیا کرده و خشک ساخته در پاچک دشتی زیاده از مقدار اول باشد کمپیت و سهند و در هر پنجی
پاچک دشتی زیاده کنند و از جوش همین پناک سحق کرده بنهاد بدهند تا آنزمان که پاچک دشتی چندان شوند که کوکی را که طول و عرض و عمق او یک گز در یک گز باشد
پر گردد و داروی مذکور همچو قطیفه لعل شود و آنگاه پاچک دشتی زیاده ازین نکنند و اگر حاجت بتشویه های دیگر باشد هم بدین طریق بدین مقدار دیگر تشویه یابد و سهند
تا آن زمان که داروی مذکور همچو قطیفه لعل شود بعده بمقدار وزن تمام دارو سیماب خام و دیگر بستانند و جمله را با جوش پنج پناک سحق کنند و در بوته عمیا کرده و خشک
ساخته اول کرت بمقدار بست عدد پاچک دشتی بهجوشانند و هر نوبت بدهند چنانکه من قبل بتدریج زیادت میکردند همچنان در هر نوبت زیادت کنند تا آنکه کوکی را
که در طول و عرض و عمق گز در گز باشد به پاچک دشتی پر گردد و شصت و چهار نوبت داده شود و داروی مذکور چنان لعل شود که شده بود سیماب مذکور بدین ترتیب
ثابت خواهد شد پس بطریق امتحان اگر در بوته انداخته در آتش نهاده بدمند و بپزند و بدانند که مرتبه شده است چنانکه طائری چون پرهاش بریده شود و پریدن
نتواند آنگاه برای آزمودن داروی مذکور را در سفالی نهند و آن سفال بر انگشت انفشیده بدارند و بدمند چون سفال مذکور سرخ شود داروی مذکور
آهار مود و دنکنند و نیز دانند که ثابت و پخته شده است چون این رس چنین شود که مذکور شد پس از جمله رسها بهتر و نافعتر باشد و بزودی نفع رساند امراضی را
که دوا پذیرند همه را دفع گرداند و پیر را جوان کند و جوان را جوان تر کند و همه زحمتها را دفع کردن تواند و در صرع و سودا و سالهٔ آب منی و قوت و قوت
حواس پدید آرد و جرمهارس مثل این دیگر رسی نیست و مهارس رسی ست که دافع مرگ باشد و طبیب را شاید که اگر هیچ چیز دست ندهد اهل و عیال
خویش را هم فروخته این رس مرتب کند رس مذکور نافعتر ست از هر چیزی که قیاس توان کرد و پس هر طبیبیکه این رس باشد او را شناختن و دانستن
مرض دوا پذیر و لاعلاج و دوا و شناختن طعام مخالف و موافق احتیاج نباشد و در میان یکپاس رس مذکور جمیع انواع امراض ما خصوصاً سنپیات را دفع میکرداند
و دیگر بدیدان ازین رس آسیب لیوپری و کفتار دفع میگردد و در هر شصت نوع غم زمان و علتهای فرح فسار بدین رس نیز زائل گردد و هر شش نوع بست
و هر سه نوع زهر دفع گردد و این رس منی و قوت بسیار افزاید و اکثر امراض چشم را نافع بود و اگر زن و مرد که هر دو عقیم باشند و ملازمت این رس کنند و اگر شیران
متولد شوند و در از عمر باشند و افزایش عقل و قوت حافظه حاصل آید و چنین گفته اند که از خوردن الماس عمر افزاید و از سیماب زحمت برود و از خوردن زر
قوت افزاید و هر سه یکه دران این هر سه چیز نباشد لوارس نباید گفت و دین رس این هر سه چیز ست بدان سبب این رس را از دیگر رسها مهتر شمرده اند
چه این رس ضعف بروی و اکثر زحمتها را بزودی دفع گرداند و اگر رس مذکور مقدار دانهٔ خردل یا فیل گردد و بغن ستور بخوراند جملهٔ امراض را بخورد چنانچه
آتش هیزم خشک را بسوزد و رس مذکور غیر مرگ باقی کل زحمتها را دفع گرداند و اگر کسی مدام این رس را ملازمت نماید صد سال عمر یابد و دین مدت او را
مزاحمت مرض نشود و پیری زود نیارد و تندرست و با قوت ماند و حواس خمس صحیح و سالم المزاج باشند و چنانکه از خوردن دیگر رسها مزاحمت گرسنگی و
بعضی چیزها میشود و دین رس مزاحمت هیچ نشود و در دست طبیبی که این رس را باشد قوی دل بود و او را بخواندن کتابها و شناختن امراض هیچ احتیاج
نبود و یقین داند که از دین رس هیچ زحمت نماند و این رس خزاین طبیبان ست هر چه بخواهند از دین رس بیابند و تا بحدی مبالغت می کنند
که اگر این رس در دهان مرده اندازند عجب نباشد که زنده گردد و از دین جا قیاس باید کرد که بر دم زنده چقدر نفع رساند و او را امرت جوگی گفته ست آنچه
نفع این رس در تحریر افتاده ست اگر نشود و انکیس ماخذ باشد و این رس را بهندی بسیسر رس نامند نوع دیگر بطریقیکه کشتن سیماب در
بسیسر رس با الماس گفته شده است سیماب با الماس کشته چهار درم بستانند و چهار چند از سیماب گندک معاف کرده بستانند و در کهرل
انداخته سیماب و گندک را بحلی کنند و در جوش سندهی و نفلیس سه روز سحق کنند و غلوله کرده خشک گردانند بعده بیارند مار سیاه و او را
بکشند و غلوله سیماب مذکور در شکم مار نشکافته اندازند بعده بیارند یک گلی نو و فرد و مدیک گل حکمت گرفته مار مذکور را در دیگ اندازند در سر پوش

جرمهارس

بسیسر رس

نهاده و مرکب تر و بیکدان نشانده سه شبانه روز آفتاب دهند چون خود سرد شود فرو آرند و فلوذج مذکور بکشیده وزن کنند و بوزن او زنجبیل انداخته سه روز
کهل کنند بعد به بالخه های رو سیو و تلخه مار سیاه و تلخه جاموس و تلخه طاوس و تلخه مراسو و تلخه خوک و تلخه شغال و تلخه ضبع و بوقر و مرغ و بط و
کلنگ وغیره هر چه دست دهد از هر یکی چندانکه توانند کهل کنند بعد به درجوش سنبل و فلفلین و مدجوش فلفلمول و مدجوش حبه هر یکی یکان روز
سحق کنند و تسقیه به نهند بعد به یکروز خشک کهل کنند و مه آورند زیره یا فقره یا دندان فیل یا عینی یا کانچ یا هر چه بهم رسد نگاه دارند ما بهتر آنست که در
ظرف نقره و بدارند یا طلا بدارند اگر کسی را از غلبه سنپات محل علاج نمانده باشد مبارک مریض کلک زده و ازین رس مقداری که بر سر سوزن آید بر کلکها
بیرکنند و روغن کنجد نیز انداخته بحالت نیکو شود و اگر از رس مذکور گرمی شود و آب سرد بر مریض مذکور بریزند پس و قتیکه عقل مریض و حواس خمس او بر قرار خود
آیند مریض مذکور را بپرسند که ترا بر چیات خود امید بهبودیست یا نه و دارو برای دفع رنج تو کنند یا نه اگر مریض مذکور بگوید که دارو نی بکنند پس بدانند که
نیک خواهد شد بعد به تدبیر فرو آوردن زهر با فسون کنند دارو ها یکه برای ناس دادن و خوراندن و بمالیدن گفته شده است دعل آرند
دستکها و آب انداخته آن آب بر مریض مذکور فرو ریزند تا زهر مذکور فرو آید و قرار شود و دیگر اکثر زمنهای بادی و بلغمی که دو اپذیر نبوند چنانکه در بیرات
و دلی و بر تولی که نوعی از سول است این رس سر بسر دفع شوند و این رس را بهندی **بهت سوچکا بھرن** گویند **علاج تپ خارجی** گاه از
تپ اکتک گویند باشد چون از دعای بد زاهدان یا از نفوس ستارگان تپ حادث شود آنرا بصدقه و دعا و افسون که مرتبل
آن تپ باز دمد کند و اگر از سبب آب دیو و پری و کفتار و چشم زخم تپ آید تدبیر آن در دفع آسیب دیو و پری و کفتار و غیره و در فصل آن گفته خواهد شد
اما اگر تپ حادث بجادو بندد اگر از سبب حزن حادث شده و کدورت دل تپ حادث شوند تدبیر خوشی و فرحت برای دل آنکس کنند تپ مذکور دفع گردد
و اگر از سبب زهر و زشتی بوی گیاهها ی زهرناک تپ حادث شود و دارو ها یکه ربایند مذکور زهر و تلخه اندر زهر مذکور را دفع گردانند و اگر از سبب غضب و غضب
تپ آید پس تدبیر فرو آمدن غصه کنند و در اطمینان خاطر کوشند تپ مذکور زائل شود و از علاج تلخه تپ مذکور نیز دفع گردد و اگر از سبب آرزو بردن
بر دوستان و نا یافتن آن یا از بسیاری اندوه تپ حادث گردد مریض مذکور را نوعی تدبیر کنند که اندوه از دلش زائل گردد و اگر جماع کردن ممکن
باشد بفرمایند و الا نه نشاشت بسیار ظاهر بدهند و بگویند عنقریب بجماع خواهی رسید و اگر عورتی را این مرض حادث شود نیز همین گونه تدبیری
کنند تا ظهار رس بدهند و امیدوار گردانند تپ مذکور زائل گردد و چیکه از آرزو بردن بر جماع شود از غصه کردن دفع گردد و همچنین چیکه از غصه پیدا
شود از آرزو بر جماع کردن بر دو و آنکه از زحمت سبب حادث شود و اگر کهت و تلخه دران زیادت باشد مریض را اولا درغن ستور بنوشانند بعد و
جوش بخر دهند تپ مذکور دفع شود و اگر بسبب زور و حرکت و یا سبب کمیر و کتی حادث گردد مریض را بدغن گاو و شوربای گوشت یا برنج پخته
بخورانند به گردد و اگر از سبب دنبل ها تپ آید تدبیر همین دنبل ها را بکنند بشود و هر زنی را که وقت فرود آمدن شیر از پستان تپ آید غلبه خلط
معلوم کرده علاج کنند و چیکه از رسیدن زخم حادث شود آنرا خبر علاج گرم دیگر علاجها کنند و غلبه خلط دیده آشام چرب و شیرین و زمخت
بنوشانند تپ مذکور دفع شود و **علاج تپ ناغه** بدانکه تپ ناغه بغیر غلبه بهر سه خلط حادث نشود پس هر خلطی را که زیادت بینند برای دفع
آن خلط علاج کنند اگر باد زیادت باشد از خوراندن روغن و از تدبیر چقنه کم گردانند و آشام گرم و چرب نیز بدهند و اگر تلخه زیادت بود با سهال و
بر و فضای پخته که برای دفع غلبه تلخه گفته اند و از شیر شیاهی سرد تلخه را کم گردانند و اگر بلغم زیادت به بینند از قی و پاچن مقاته و آشام خشک و
اناشیای زمخت و گرم بلغم را کم گردانند نوعی دیگر ترایان دکتکی و جوانسا و کلیسر متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوعی دیگر
انگورنم و بلول و موتهه و کرا و تر پهله حمایه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپ سخت سخت جر دفع گردد نوعی دیگر بلول و موتهه و بانسه و
کتکی و کلیسر حمایه متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوعی دیگر انگورنم و بلول و کتکی و کرا و موتهه و بانسه و تر پهله حمایه متساوی
گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین چیکه یکروزه ناغه کرده می آید دفع گردد نوعی دیگر بلول نم و انگور منقا و کرا له و تر پهله و بانسه حمایه متساوی گرفته

علاج تپ ناغه

علاج تپ خارجی

وجوشانیده و مقداری شهد و شکر دران بیامیخته و سرساخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر اندرجو و جوانسه و پلپل و پلیله و نیم و گلوی هر یکی بحساب مساوی گرفته وجوکوب کرده وجوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر اسپرس و صندل و موثه و گلوی هر کشنیز و سونف بحساب مساوی گرفته وجوکوب کرده وجوشانیده و سرساخته و مقداری شهد و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد و ازین تا پاک تشنگی دفع گردد نوع دیگر سرون و آمله و دیودار و پلیله و بانسه و سنای جمله مساوی گرفته وجوکوب کرده بجوشانند و سرساخته و مقداری شهد و شکر دران انداخته بنوشانند ازین تپیکه در روز ناغه کرده می آید دفع شود نوع دیگر هر یکی گوپای آسا گوبان برای روشنائی وجود برابر اندام می مانند از اندام شان بستانند و با شیر ماده گاو که گوساله او یکرنگ و سفید لوده باشد چون روز یکشنبه نوبت آمدن تب که سوم روز می آید باشد در قدح گلی کرده بنوشانند فی الحال تب مذکور دفع شود نوع دیگر اندرجو و برگ پلپل و کشنی هر سه وارد مساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پلپل و کلیسر و موثه و پاپلی و کشنی جمله بمساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر نیم و پلپل و تربچله و انگور و موثه داندرجو جمله بمساوی گرفته وجوشانیده بنوشانند ازین تپیکه هر روز بیک وقت میاید دفع گردد نوع دیگر چرایته و گلوی و صندل و سندهی این هر چهار چیز مساوی گرفته وجوکوب کرده وجوشانیده و سرساخته بنوشانند تپیکه یک روز ناغه کرده می آید ازو دفع گرداند نوع دیگر گلوی و آمله و موثه این هر سه چیز برابر گرفته وجوشانیده بنوشانند ازین تپیکه بعد سوم روز می آید دفع گردد نوع دیگر گل سرس و زرد چوب و دارهلد این هر سه چیز برابر گرفته و آس کرده و بروغن ماده گاو مخلوط ساخته در بینی مریض بچکانند ازین فائده مذکور حاصل آید و اگر از شیره برگ اگست آس بدهند تپی که سوم روز آید دفع شود اگرچه تپ مذکور قوی باشد فی الحال رفع گردد نوع دیگر بیخ شدنی را چون بروز یکشنبه بکهه نکنده واقع شود در شبش دعوت کنند و در روز یکشنبه مذکور وقت فجر آورده در گلوی مریض بربندند بدان تپیکه در روزی دو بار آید در یک روز دفع شود و تپی که در روزی یکبار آید در دو روز و تپیکه یکروز ناغه کرده آید در سه روز و تپی که دو روز ناغه کرده آید در چهار روز برود نوع دیگر بیخ کدهیر نه سفید آس کرده با شیر ماده گاو بنوشانند تپی که از تلخه باشد و سوم روز آید ازین دفع شود و بخوردن برگ تنبول در ابتدای با شیر ماده گاو بنوشانند تپی که از تلخه باشد و سوم روز آید ازین دفع شود و بخوردن برگ تنبول در ابتدای تپ نیز تپ مذکور دفع شود نوع دیگر پلپل دراز و آمله و انگزه و دارهلد و بیخ و برشعف ندد و سیر جمله برابر گرفته و با بول بز نرم آس کرده در بینی بچکانند تپیکه یک روز یا دو روز ناغه کرده میاید دیگر انواع تپ فی الحال دفع گردد نوع دیگر شیر ماده گاو وجوشیده و شکر و پلپل دراز و شهد و روغن سقور یکجا کرده و مالیده خوردن و هندازین بکهم جرولاغری که از سبب جراحت شده باشد و کهیرو ک و دمه و سرفه و علت سینه هر آینه دفع گرداند نوع دیگر موثه و آمله و گلوی و سندهی و کشنی خورد جمله مساوی گرفته وجوکوب کرده وجوشانیده و سرساخته و مقداری بیخ پلپل دراز و شهد و شکر انداخته بنوشانند ازین بکهم جر دفع گردد نوع دیگر شیر و روغن کنجد برابر گرفته و یکجا کرده بخورانند فی الحال ازین تپ مذکور و علتهای بادی دفع گردند نوع دیگر زیره و قند بخوراند همین فائده دهد و گر سنگی افزاید نوع دیگر پلپل دراز اول روز سه عدد یا پنج یا هفت یا ده حسب حال مریض بدهند و در سر روزی بمقدار عدد اول روز زیادت کنند تا ده روز بعد سه گان سه گان یا پنجگان پنجگان یا هفتگان هفتگان یا نه گان نه گان و یا ده گان ده گان چنانچه زیادت کرده بود ند همچنان هر روزی نقصان کنند ازین بکهم جرو رکتبات و لوا سیر و کهیرو ک و دمه و سرفه و علت شکم را دفع گرداند و زور و گر سنگی و افزونی قوت حواس خمس بخشد و اگر پلپله با شهد بخورانند همین فائده بخشد و شوربای گوشت خروس و دراج و طاوس برای صاحب تپ مذکور باید داد نوع دیگر نمک سنگ و پلپل دراز و مغز بار و روغن کنجد آس کرده ناس دهند همین فائده دهد نوع دیگر برگ نیم و بیخ و کوثمه و پلپله و برشعف زرد و گوگل برابر گرفته و با روغن تلخ مخلوط ساخته و غلوله کرده بر آتش نهند چنانکه دودش بر بینی مذکور رسانند تپ مذکور دفع شود نوع دیگر اگر تپ بالرزه باشد و دارو های مذکوره سرگین گربه غلط کرده دودان بر بینی مذکور رسانند همین فائده دهد نوع دیگر جیم و پشم بز و میش و بیخ و قسط و گوگل و برگ نیم و سار جوب گلپکان یکجا کرده و سوخته دودان بجموم رسانند و یا تنها سرگین گربه سوخته دودان بدهند تپ مذکور دفع شود نوع دیگر مدس و کتان هر دو را سوخته دودان بر سانند ازین جمله آسیبها و پتها دفع شود نوع دیگر گوگل را سیر خرشوی

قلیه یخ فغم واگر بگذارد و مدتی بر سوخته و دران برسانند ازین جمله تپهای مذکور دفع شوند و این را بهندی ابراجیت دهوئی نامند نوع دیگر در حقنه بیرون
مادهٔ گاو در سرگین گربه و پوست مار که آنرا کانچلی گویند و مینپل و چهر و پوست نی نیزه و روغن مادهٔ گاو و پرهای دم طاؤس نر و پشم بز نر که سمرنگ بود و بیرنگ
و اخته خوان پشت باخه و انگذه و پیل گرد و اخته خوان مادهٔ گاو و حماما تساوی گرفته و بابول بز تر آس کرده و با روغن مادهٔ گاو چرب ساخته بالای اخگر یا بیکه از چوب
کنار باشد نهاده دود آن بمریض مذکور برسانند ازین نیز جمله تپها و آسیب دیو و پری و کفتار و چشم زخم و نظر و نحوست اختران جملگی دفع شود و این را
بهندی سرب انک دهوئی نامند فائده چون مریض مذکور وقت آمدن تپ بخاطر آورد و یاد کند و تبر سد پس طبیب باید که دران وقت امور را
بچیزی که میل طبیعت بران چیز زیاده باشد مشغول داشته رفع الوقت کنند تا هول آن وقت از دل مریض بکلی زائل گردد نوع دیگر صندل و چتر و
سیب و اندرجو و موتهه و کشکی و تراسیمان و آمله و کلیسر از هر یکی شش گان درم گرفته و بیخا بل روغن مادگان و بیرند باز و زنیم من مادهٔ گاو انداخته
بجوشانند چون بخته شود و تمام شیر بیرند مذکور در خورد و روغن صرف بماند فرو آرند و مریض مذکور را بنوشانند ازین جمله تپهای مذکور را نوشانند و دود و سرفه و خشک
و اثر زهر و باد صرع هر همه دفع گردد و این روغن را بهندی چندناد کهرت نامند نوع دیگر بای برنگ دموتهه و تر پهله و مجیٹهه و انار و اتپل و نسوت
و ایلیا لکا و ایلدانه و صندل و دیودار و بالا و کوتهه و زرد چوب و مکهار و کلیسر و زیرکا و کتائی خورد و وانتن و بچ و تالیسپتر و ناگ کیسر و گل مالتی
هر همه تساوی گرفته و جوکوب کرده و کلک تر ساخته در روغن مادهٔ گاو و چهار چندان از جمله ادویه باشد بپزند و چون سرخ شود آنگاه دو چندان از جمله دارو ها در روغن
مذکور با شیر مادهٔ گاو انداخته بپزند چون تمام شیر در خورد و روغن صرف بماند مقداری ازان بمریض مذکور بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره و دمه و سرفه
دفع گردد و گوله و اسنا و دیگر علتها و اثر زهر ناپاک و خونی نیز دفع گردد و این روغن را بهندی کهر کلیانک کهرت نامند نوع دیگر جمله
دارو ها یکه در ترکیب کلیانک کهرت مذکور اند و تمام دارو های کاکولیا دکن سمیق تر ساخته در روغن مادهٔ گاو بپزند الا روغن مذکور دو چندان از جمله دارو ها بگیرند و
چهار چندان از روغن شیر مادهٔ گاو انداخته بپزند چون بخته شود نگاه دارند و مقداری ازان مریض مذکور را بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره دفع شوند و
باد صرع و اثر زهر و آسیب دیو و پری و غم زن و مرد نیز زائل گردد و این روغن را مها کلیانک کهرت نامند نوع دیگر بای برنگ و موتهه و تر پهله
و مجیٹهه و انار و اتپل و بدها و ایلیا لکا و ایلدانه و صندل و دیودار و نیتر بالا و کوتهه و زرد چوب و مکهار و کلیسر و زیرکا و نسوت و وانتن و بچ و تالیسپتر
و ناگ کیسر و برباراتنغل و کتائی خورد و گل مالتی و تمهون و تگر از هر یکی سه گان درم گیرند و سمیق تر ساخته در روغن گاو و که یک پیمانه باشد بپزند پیمانه
از روغن گاو و شیر مادهٔ گاو انداز نند و دو چندان از شیر مذکور آب تازهٔ چاه انداخته و یکجا کرده بپزند چون بخته شود و روغن خالص بماند فرو آرند و نگاه دارند
و مقدار مریض مذکور را بنوشانند ازین جمله تپهای مذکوره و تپ ایخا و دمه و سرفه و کهیروک و اثر زهر و نحوست اختران و آسیب صرع دور شود و اگر
ناس بدهند دمه و سر درد و نیم سر درد و ران سر دفع شود و اگر بدین روغن حقنه کنند انواع امراض رودکانی دفع گردد و این روغن را نیز بهندی
کلیانک کهرت نامند نوع دیگر این جمله دارو های کاکولیا دکن مذکور بمقدار مول شیرهٔ ستراول تر ساخته گرفته در روغن مادهٔ گاو که دو چندان جمله ادویه
باشد اول از هر یک ادویه سمیق تر ساز ند یا کارنه گرفته و شیرهٔ ستراول دو چندان از روغن گاو انداخته بپزند و چهار چندان از روغن گاو و شیر مادهٔ گاو انداز ند
و چون بخته شود و شیر خشک شود و روغن خالص بماند نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار بنوشانند ازین جمله انواع تپهای قوی و باد صرع و اسنا و
دمه و سرفه و لاغری و ناگواری و اثر زهر و انواع زحمتهای بادی و ما نند آن دفع گردند این روغن را ستراولی کهرت نامند نوع دیگر بهندی
و پیل مهاز و چتر و و جارب نبلول از هر یکی شش مثقال بگیرند و جوکوب کرده در یک نیم من آب بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بخته بستانند و دران
پنج سیر روغن مادهٔ گاو انداخته بپزند باز دوازده گان درم از سمیق هر یکی از دارو های مذکور دوازده درم سمیق نمک سنگ نیز انداز ند و چون بخته شود
نگاه دارند بوقت حاجت مقدار ازان بمریض مذکور بنوشانند ازین بکم چربی دمه و سرفه و نقصان گرسنگی و زیادتی سپرز و آروغ و کاماس و پنڈ رو گ
دفع گردد و این روغن را بهندی کهتپل کهرت نامند نوع دیگر سندهی و چاب جوا کهار و پیل مهاز و نیلپول از هر یکی دوازده درم گرفته و آس کرده

و سحیق تر ساخته در پنج سیر روغن بنفشه یا روغن کدو بپزند بقدری که آب بحرارت هر دو برابر روغن مذکور انداخته بآتش نرم بپزند چون پخته شود روغن صرف بمانند نگاه دارند و مقداری مریض مذکور را بنوشانند از این تب تافه بهر نوع و تبهای دیگر را دور کنند و مریض را فربه کنند و بسیار دوست دارند و زود گرسنگی افزاید و این روغن را انبرت کهتیل نامند نوع دیگر سکت که نوعی از سرکه هندیست و سرکه بهندی یعنی کانجی و بحرارت و آب بحرارت دو دوغ و شیره میوه های ترش و روغن کنجد جمله متساوی گرفته و جمله را یکجا کرده بپزند بعد چهارم حصه از روغن مذکور سحیق تر از ادویه های بیلیا و کتکی تیز انداخته بآتش نرم بپزند چون روغن خالص بماند فرو آرند و نگاه دارند و مقداری از این روغن بر اندام مریض طلا کنند و تن مریض مذکور را بدین روغن چرب گردانیده دهند از این هر پنج نوع تبهای تافه دفع شوند و این روغن را کهر تنکه تیل گویند نوع دیگر ده سیر لک خام در چهار چند آب جوشانیده یکحصه جوش مذکور بگیرند بعد یک پنجمه روغن کنجد سیاه و چهار حصه از روغن مذکور آب بحرارت در وی انداز ند بعد شش و زرد چوب مرهری و کوتهه و زنگار و کتکی و ملهٹی و راسن و اسگنده و دیو دار و رکتچندن و موتهه و صندل از هر یکی دو نیمدرم گرفته و جوکوب کرده بعد بآب ازین ادویه سحیق تر ساخته نیز در وی انداز ند و بپزند تا که روغن صرف بماند و وقت حاجت بمقداری ازین روغن اندام مریض را چرب کنند ازین جمله تبهای تافه بسرعت دفع گردند و ازین جمله علتهای بادی و دمه و سرفه و خارش اندام و زشتی بوی اندام و درد و کرختگی اعضا و نحوستها و اختران و آسیب دیو و پری جمله دفع شوند و این را لاجهیادتیل نامند نوع دیگر مجیٹهه و پدمانکه و اسیر و برپارا و چهر و نگر هر یک دو نیم درم جمله ادویه ها لاجهیادتیل بمقداری که سابقا مذکور شده بگیرند در یک پنجمه روغن کنجد سحیق تر از دوره های اسطوره بپزند چون روغن صرف بماند نگاه دارند و وقت حاجت بمقداری ازین روغن اندام مریض مذکور را چرب کنند ازین نیز جمله علتهای بادی و انواع امراض تب و صرع و آسیب دیو و پری و نحوستها و اختران هر همه بزودی دفع شوند و این را مهالاجهیادتیل نامند اکنون یعنی دوا های از طب سار نگدهر گفته می آید تر پهله نزد چوب دار هلد و سرو دکمالی و کچور و سندهی و پیل و پیل کرد و پیلپول و مرهری و گلوی و جوانسه و کتکی و بیراو موتهه و ترا تیمان و برپارا و تیپر پارا و نیم و پهلکر و ملهٹی و گرماوجوائی و اندرجو و بهارنگی و سهجنه و سراسترجه و ازین لفظ سه بهنکری و بعضی دارهری مراد دارند نیم و پدمانکهه و نیم و تایس و سروان و بچهون و بای برنگ و نگر و چتره و دیو دار و چاب و برگ پلپول و چهوک و رکههک و قرنفل و نیلوتپل و گل نیلوفر و کانکوی و نیم و جاوتری و ناگیسر و ناگبس جمله متساوی بگیرند و بمقدار جمله این ادویه چهار بگیرند و همه را باریک آس کرده و باهم مخلوط ساخته و جامه پنبه زده و بسیار سحق کرده در ظرف گلی که نو باشد نگاه دارند و مقداری که مناسب دانند بمریض بخورانند ازین هر سه خلط که فاسد شده باشد باعتدال آید و جمله انواع تبهای بزودی دفع سازد و درین شک نیست تب یک خلط و دو خلط و سه خلط و تب خارجی و تبیکه بپوسته آید و جمله انواع تب تافه و تبیکه از سبب اندوه حادث گشته باشد و تبیکه ازان بیهوشی آید و چشمها بسته ماند و دوران سر و دمه و سرفه و سپلدوگ و علت دل و باد و یرقان و درد پهلو و پشت و درد آبنه زانو و درد پهلوها بادفع گرداند و بعد ازو ادن جلدی مذکور آب سرد بخورانند که ناغه باشد و این را بهندی سیودرسن چورن نامند و باید دانست که چون تب تافه با ناپاک باشد و خلط و غلیظ پخته شده باشد ازبهت دفع ناپاک این علاج باید کرد و جوش برگ نم مریض مذکور را بنوشانند تا آنکه شکمش بشود بعد قی بکنانند و مریض مذکور را ستان غلطانیده بالای ناف او قدحی پر از آب سرد بدارند و سر شنک آب سرد بر تن مریض بزنند ازین سوختگی و ناپاکی بزودی دفع گردد و در حوضیکه گل نیلوفر باشند برکرانه آن حوض جائی ساخته مریض مذکور را در انجا بدارند و نزدیک او گلهای نیلوفر بدارند و در حکمت خانه که آب ازان ریخته نشود و در انجا فوارهای آب بسیار بجهند بدارد و زنان جوان خوبروی با زیور خوب پوشانیده قریب مریض مذکور بنشانند و روغن ماده گاو تازه که از آب سرد صد بار شسته باشند بر اندام مریض طلا کنند و بعد از آن جامه کنار و آملهٔ با سرکه هندی آمیخته نیز بر وجود او طلا کنند و برگهای نیم از ان کنار نور سته باشند باریک آب آس کرده بدستها طلا کنند و دهانیز بر دست و پاها طلا باید کرد بهمین طریق کت برگ نیم نیز استعمال کنند و انار و لود و کیتکه و ترنج را مشاوی ستده و آب آس کرده و مثل ناف

پس کرده بالای نار کنند این نشستگی و ناپاک فی الحال بدفع نوع دیگر پاک کنیر و صندل و کلیسر کنجد هر چهار چیز را مساوی گرفته و با سرکه ساییده آس کرده
بر تارک مریض مذکور طلا کنند از این نشستگی و ناپاک دفع گردد نوع دیگر عود و کستان و کلیسر و ملهٹی و صندل این هر پنج ادویه را مساوی گرفته با سرکه
ساییده آس کرده و بر روغن مسور آمیخته بر سر مریض بمالند از این نیز نشستگی و ناپاک دفع شود نوع دیگر پدمانکه و اتیل و گل سندهیا و نیلوفر و پنج نیلوفر مسی
و گل نیلوفر و پهکر مول و گل نیلوفر قمری و سیر و مجیٹھه و گیرو و کائپھل و کلیسر و کلیسر ولود و موٹھه و کھرنی و خرما و آمله و ستاول هر چهار مساوی
گرفته و جوارب کرده بجوشانند و جوش مذکور را بگیرند و بدان جوش مذکور روغن کنجد سیاه بستانند و چهارم حصه از روغن مذکور کلک داروهای سابق
باید گرفت و بمقدار روغن مذکور هر یکی از جوش پنج شالی سال شیر ماده گاو و سرکه و شیره اشیای ترش و آب جغرات در جوش داروهای مذکور
نیز انداخته و یکجا کرده آتش نرم بر نهند چون پخته شود و روغن خالص بماند فرو آرند چرب نگاه دارند و بوقت احتیاج مقدار که مناسب بود بر جوف مریض مذکور
بمالند از این روشنائی اندام پیدا شود و نشستگی و ناپاک و جمله انواع تپها دفع شوند و اثر زهر و خشکی اندام خشکی بند گاه نیز دفع گردد و این را پدمک تیل نامند
تیلیکه بالذره باشد و آنرا سیت جر نامند بدانکه اول برای مریض مذکور روغنهائیکه دافع باد اند استعمال باید کردن و بآب گرم مریض را غسل بدهند
و او را جامه اقمشیمی یا شمینه پوشانند و جامه خواب نیز از همین جنس باید ساختن و در جائیکه باد را مدخل نباشد مریض را انبلطانند و هیلیه و سرنجیه
که گیاهیست و در دیار کن پیدا میشود و در جاهای دیگر نیز بهم میرسد و کشکے و گوگل و چوبک و شهدی و بچ و کوٹھه برابر گرفته آس کرده و دو آن
هر یکی مذکور بر سانند و هر اندام او نیز طلا کنند از این تپ مذکور بر رود و داروهائی که مزیل باد اند استعمال کنند بشود نوع دیگر تمام همین داروهای
مذکوره بگیرند نمک سنگ و جوار کھار و ساجی آب آس کرده در روغن کنجد که چهار چند انداز داروهای مذکور باشد و شیره و ترشیها و آب جغرات هر یکی
که چهار چند انداز روغن مذکور باشد انداخته بپزند چون پخته شوند نگاه دارند بوقت احتیاج مقداری از این روغن بر اندام مریض طلا کنند از این بیست جر
دفع گردد علاج تپیکه خلط فاسد در دهات سرایت کرده آنرا پیدا آرد بدانکه اگر خلط فاسد در پس در آمده تپ را پیدا آرد مریض ناقی و فاقه کنانند
و اگر خلط فاسد در خون در آمده تپ را پیدا آرد برای دفع آن جوش داروهائیکه برای دفع تپ تلخه گفته شده اند بر اندام مریض مذکور بریزند و داروهائے
سنسمین بخورانند و نیز آس کرده بر اندام بمالند تا تلخه و خون باعتدال آید و خون نیز باید کشودن و اگر خلط فاسد در گوشت در آمده تپ پیدا آرد
مریض مذکور را داروهای تیز داده اسهال بکنانند و اگر خلط فاسد در چربی در آمده تپ پیدا آرد علاجی کنند که از ان چربی نقصان پذیرد و اگر خلط
فاسد در استخوان در آمده تپ ظاهر کند علاجی کنند که دافع باد باشد و تدبیر قفنه نیز کنند و روغن بر اندام مالیدن فرمایند و اگر خلط فاسد مغز استخوان
و یا دیمنی در آمده تپ پیدا آرد آن تپ را لاوه اشمرده اند و اگر خلط فاسد بجای آماسی در آمده تپ پیدا آرد مریض مذکور را بدین ادویه علاج کنند بیارند
کشکے و موٹھه و پنمول و هیلیه مساوی گرفته وجوارب کرده وجوشانیده بنوشانند بهر گردد علاج تپ کهنه بدانکه چون تپ از پانزده روز زیاده ماند و
زورش کم باشد آن تپ را کهنه شمارند و بهندی آنرا جیرن جر نامند بجهت دفع این نوع تپ بیارند کٹائی خورد و سندهی و گلوی این هر سه را
مساوی گرفته وجوشانیده و سحیق پیپل و مازدان انداخته بنوشانند ازین تپ کور و نا آرزوی طعام زده و سرفه و نقصان گرسنگی و بس دفع شود
و این داروها در آخر روز بدهند اگر تپ باز عود کند باید که فاقه متواتر بکنانند چنانچه برای دفع تپ نوفاقه میکنانند نوع دیگر در جوش گلوی سحیق
پیپل و مازو انداخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر در جوش گلوی مقداری شهد و سحیق پیپل و مازو انداخته بنوشانند همین فائده رساند
نوع دیگر جوانسه و بالا و موٹھه و سنائے کشکی هر سه مساوی گرفته و سحیق خشک ساخته و باریک بسایند بعده در آب گرم مقدار رسه درم از این سحیق انداخته
بنوشانند ازین جمله انواع تپها دفع گردند گرسنگی بسیار افزاید نوع دیگر انگور و گلوی و کچور و کاکرا سینگے و موٹھه و کچنار و سندهی و کشکی و پاڑ
و چرائیته و جوانسه و پدماکھه و نیلوفر بالا و کٹائی خورد و پهکر مول و نیم این هر سه را مساوی گرفته وجوارب کرده وجوشانیده بنوشانند ازین
تپ مذکور و سرفه و نا آرزوی طعام و آماس دفع شود و این کاڑھه را مهندی در اکھیاد اشتادس آنکه کواتھه نامند و برای دفع تپ مذکور

وکلیسا و اشادس آنکه کواتھه نامند و برای دفع تپ مذکور

ناس داده‌های بریخنک باشد بدهند ازین گرانی غرور دفع گردد و حواس خمس قوی دهند تا گوارنده برطعام پیدا آید و برای دفع تب مذکور ناس روغنهائی که دافع تب اند مفید آید نوع دیگر گل لعل ازان کنیر و آملہ متساوی گرفته با سرکه تر آس کنند و مقدار گرمی کرده بر جبین مریض مذکور طلا کنند ازین تب که با عرق سر باشد دفع گردد نوع دیگر انگزه و نمک سنگ و روغن کهنه ازان ماده گاو آس کرده بینی مریض مذکور ناس بدهند همین فائده دهد نوع دیگر پیل و ازو کلهٹی و بربارا و صندل و کلپسه جمله متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند ازین نیز تب مذکور دفع شود نوع دیگر پیلو آس کرده و با قند کهنه آمیخته و مالیده بلیسانند ازین خوابی که از تب مذکور آید دفع شود نوع دیگر بادنجان در شب جوشانیده بدارند و وقت صبح پوست دور کرده با شهد بخورانند ازین نیز خوابی که رفته باشد باز آید نوع دیگر اگر در تب کهنه هر سه خلط مریض ناقص بوند و تخصیص بلغم در میان اینها سخت کم بود و غلبه تشنگی و ناپاک بسیار باشد دران حال شیر ماده گاو با گوسفند بنوشانند بلغم باعتدال آید و اگر همین شیر در تب نوبدید هند مثل زهر بود و اگر نخجوال بزرگ در شیر مذکور جوشانیده دهند ازین دمه و سرفه و درد سر و درد پهلو نپرسد که با تب باشد جمله دفع شود و طریق پختن شیر با داروهای مذکوره آنست که داروهائیکه برای پختن شیر تعیین کرده اند هشت چندان جمله دارو با شیر بستانند و چهار چندان ازین شیر آب چاه انداخته و یکجا کرده بجوشانند چون تمام آب سوخته شود و شیر خالص بماند جامه تر کرده بنوشانند در محلیکه ذکر پختن شیر افتد همین گونه معلوم باید کرد نوع دیگر شکر و روغن ماده گاو و سندهی و خربا و انگور جمله متساوی گرفته و جوکوب کرده در شیر ماده گاو که با رنگ باشد بجوشانند و سرد کرده و مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین تب و تشنگی و ناپاکی دفع گردد نوع دیگر خاکسک و بربارا و کهنائی خورد و سندهی و قند کهنه جمله متساوی گرفته و جوکوب کرده با آب تازه که چهار چند باشد بجوشانند و مریض مذکور را بنوشانند ازین بستگی بول و غایط و باد و آماس دفع گردد نوع دیگر نسرت و پیلو و ازو بهار و تربهله و شکر تری متساوی گرفته در شیر جوشانیده بنوشانند ازین اسهال شود و تب و ناپاکی و تشنگی و درد شکم و گرانی وجود دفع گردد نوع دیگر مغز پیل و تخم بید انجیر جوشانیده بنوشانند ازین تب که با درد شکم باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر ملهٹی و کرواله و انگور و کشنی وجوانسه و تربهله و پلوں جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تب کهنه و تپ سنپات زائل شود و هر مریضیکه بسبب تب لاغر شده باشد او را عمل قی و اسهال نباید کرد و اگر خواهند غایط که در شکمش سخته مانده است بیرون افتد شیر را بطریقیکه سختن گفته شده است سخته بنوشانند و یا حقنه که آنرا فروهن گویند بکنند ازین غایط بیرون افتد و اگر تب رفته باشد و مریض را آرزوی طعام بود و اندام گران باشد آن مریض را داروی سنسود همین بدهند تا تب مذکور عود نکند و آرزوی طعام و گرانی اندام ببرود و اگر صاحب تب را وجود خشک شده باشد و از سبب تب باد زور آورده بود روغن سنسود پخته که اخلاط فاسد را باعتدال آرد چنانچه کلیانک کهرت و کچیل کهرت بنوشانند نوع دیگر صدپل گوشت خرد س جوان بی استخوان گرفته در آبی که شانزده حصه باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بسته بستانند بعده کتائی خورد و کلان و کاکراسینگی و کلنار و کلهٹی و بهارنگی و آمله و کچور و پهکر مول و ادویه های نخجوال بزرگ جمله صدپل و هر همه متساوی گرفته و جوکوب کرده در هشت چند آب انداخته بجوشانند تا آنکه یکحصه بماند چون مذکور بگیرند پس این هر دو جوش مذکور را در روغن ماده گاو انداخته و شش چند روغن مذکور شیر ماده گاو دران انداز ند بعده پوست درخت کرزان و نخجوال خورد که هر دو چهارم حصه از روغن باشند آب آس کرده و سیق تر ساخته دران انداز ند و با تش نرم بپزند چون سخته شود در آورند چربی نگاهدارند آنگاه فصل و وقت سنجیده مریض مذکور را مقدار که ملائم طبیعت دانند بنوشانند چون روغن مذکور مهضم شود و گرسنگی ظاهر شود بر نج رتسالی سخته بخورانند ازین روغن هر مریضیکه بسبب غلبه مرض بعد بروز خشک و ضعیف شده باشد مفرح شدن گیرد و زحمت دمه و سرفه و کهیرو ک نیز دفع گرداند و روز بروز قوت و رنگ و رونق اندام و گرسنگی افزونی پیدا آرد و ازین روغن افزونی جسامت نیز دفع شود و فربهی معتدل حاصل آید و لاغر را فربه گرداند ازین روغن را بهندی ککت کهرت نامند نوع دیگر بانسه و کلنوی و آملہ و ہلیله و بلیله ترا یمان و جوانسه جمله متساوی گرفته و جوکوب کرده کاڑهه سازند و در روغن ماده گاو که برابر کاڑهه مذکور باشد انداخته بپزند و بعده دو چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند

وضع خشک جوشانیدن

کیفیت کهرت

بانسا دکہرت

واتش نرم بپزند بعد پیل مہاوہ و موٹھہ و انگوزہ و منقی و صندل و اتیل و سندہی تساوی گرفتہ و سحیق ترساختہ و بران اندازند و بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند بمقدار یک علائم طبیعت مریض مذکور بدہانند بنوشانند این تپ مذکور دفع گردد و این را بانسا دکہرت گویند نوع دیگر پیل مرواز و صندل و موٹھہ و اسیر و کٹکی و اندرجو و بہم آمالہ و کلیسر و اتیس و سرو و انگوزہ و آملہ و بیل خام و ترایمان و پیلو جملہ تساوی گرفتہ و سحیق ترساختہ و روغن

پیلیا دکہرت

مادہ گاو کہ چہارم حصہ از جملہ ادویہای مذکور باشد انداختہ باتش نرم بپزند و بعد چہار چند از روغن مذکور آب چاہ شیرین بیرانداز چون پختہ شود نگاہ دارند و بمقدار یکہ مناسب داند مریض بنوشانند این تپ مذکور بدہ کہیرو ک و سرفہ و درد سر و درد پہلو و نا آرزوی طعام و کرمی اندام و بہم آگن جملہ دفع شوند و این روغن را پیلیا دکہرت نامند بدانکہ دیگر در دفع تپ مذکور چند نا دتیل کہ در فصل کہیرو ک گفتہ خواہد شد و دیگر روغن ستور کہ با جوش و کلک و گلوی پختہ باشند این ہر سہ ترکیب درین باب نافع و موثر اند نوع دیگر مجیٹھہ و اتیس و پلیلہ و بیخ و سندہی و کٹکی و دیودار و زرد چوب

بخشتہا دکہرت

از ہر یکی یک پل گرفتہ و جملہ را کوب کردہ در میان یک من آب بجوشانند بعد جوش مذکور بجا مانند پختہ و بیخ شیر روغن ستور را انداختہ باتش نرم بپزند بعد پیہ گاو در ک کہ برابر روغن مذکور باشد نیز انداختہ بپزند بعد ازان پیل دراز و انگوزہ و ساجی و جوا کھار و پیل گرد و پیلو و چاب و متیرہ و سندہی متساوی گرفتہ و چہارم حصہ روغن مذکور را با آب سحیق ترساختہ نیز دران اندازند و آتش نرم دادہ بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و مقداری کہ مناسب داند بنوشانند مجموعی را کہ بلغم زیادہ شدہ باشد روغن مذکور بنوشانند کہ او را مثل آب حیات بود و ازین روغن اندک بردہ و ارد و یک دمہ و سرفہ و ہیڈ روگ و سیلان بینی و لوا سیر و پیہہ و مرگی و کہیرو ک و داناہ و نقصان گرسنگی و کرم ہیبت جملہ دفع شوند و این روغن را بانسا دکہرت

منجشتہا دکہرت

نامند نوع دیگر لک خام و ملہٹی و مجیٹھہ مولود مہرہ صندل و کلیسر جملہ تساوی گرفتہ در روغن کنجد سیاہ کہ چہار چند از جملہ ادویہ باشد سحیق ترساختہ باتش نرم بپزند و مقداری ازین روغن بر تن مریض طلا کنند ازین تپ و تاپاک دور شود نوع دیگر لک و زرد چوب و دار ہلد و کوٹھہ و مرسنے و مجیٹھہ و ساجی و مرہری و رکتچندن و گلوی ہر ہمہ برابر گرفتہ و سحیق ترساختہ در روغن کنجد سیاہ کہ چہار چند از کلک مذکور باشد انداختہ

کنتیرن تیل

بپزند و شش چند از روغن مذکور دوغ ترش اندازند و باتش نرم بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و اندام مریض را بدین روغن چرب کنند ازین روغن تپیکہ بالرزہ و تاپاک باشد دفع شود و این روغن را کہتہ ہرن تیل گویند و کہت تگر نیز گویند نوع دیگر انگزہ و مرہری و زرد چوب و

انکار ک تیل

دار ہلد و مجیٹھہ و ظفل و کٹائی خورد و نمک سنگ و کوٹھہ و راسن و چھر و ستاور جملہ تساوی گرفتہ و با آب آس کردہ و کلک ساختہ در چہار چند روغن کنجد سیاہ بپزند و چون نیم پخت شود چہار چند ازین روغن سرکہ بہند کہ سخت ترش باشد دران انداختہ باتش نرم پختہ مرتب ساختہ نگاہ دارند و اندام مریض مذکور را بدین روغن چرب کنند و اما آتش ندہند و ازین روغن جملہ انواع تپہا دفع شوند و این روغن را بہند انکار ک تیل نامند

لاجیہا تیل

نوع دیگر لک و زرد چوب و دار ہلد و مجیٹھہ و ستاور و کوٹھہ و ارنی و چھر و گلوی جملہ تساوی گرفتہ و با آب سحیق ترساختہ در روغن کنجد کہ چہار چند از جملہ کلک مذکور باشد انداختہ باتش نرم بپزند و بعد ہ شش چند از روغن مذکور سرکہ بہند انداختہ بپزند و مرتب ساز ند و بر اندام مریض طلا کنند ازین تپیکہ بالرزہ و تاپاک باشد دفع گردد و این روغن را بہند لاجیہا تیل گویند نوع دیگر شیرہ لک خام و روغن کنجد سیاہ ہر دو متساوی گرفتہ و چہار چند از روغن مذکور آب جغرات ترش بکجا کردہ بعد ہ آس کنند و زرد چوب و دار ہلد و رینکا و کوٹھہ و رکتچندن و مرہری و کنکلی و داس و سونف و موٹھہ و ملہٹی کہ جملہ چہارم حصہ از روغن مذکور باشد آب آس کردہ و سحیق ترساختہ باتش نرم بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و وقت حاجت بر اندام مریض بمالند و در بینی مریض نیز بچکانند و قدرے بنوشانند ازین جملہ انواع تپہا دفع شوند و انکار و دمہ و باسیر و آمیب و بواسیر و

لاجیہا تیل

و لکس ہر ہمہ دفع شوند و این روغن برای حاملہ سخت مفید ست و این روغن را نیز لاجیہا تیل گویند نوع دیگر ساجی و کوٹھہ و مجیٹھہ و لک خام و مرہری و سندہی و زرد چوب و اتیس جملہ تساوی گرفتہ و سحیق ترساختہ در روغن کنجد سیاہ کہ چہار چند از کلک مذکور باشد و چہار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو انداز ند و باتش نرم بپزند چون پختہ شود نگاہ دارند و بر اندام مریض بمالند ازین روغن تپ کہ بالرزہ و تاپاک باشد

دفع گردد و این را سرکه پاتیل گویند نوع دیگر صندل رسا بهول کهل ملهی و عود در پلول جمله را مساوی گرفته و سحق ترساخته و در روغن کنجد سیاه که چهار چندان کلک مذکور باشد انداخته بپزند و چهار چندان روغن مذکور شیر یا ده گاو نیز اندازند و پخته مرتب سازند و برای مرض مذکور بمالند این نیز بکه بالرزه باشد و ناپاک دفع گردد و این روغن را بهندی چندنا دیل گویند نوع دیگر پلول و سنبهل و نم و گلوی و ملهٹی جمله مساوی گرفته و جوکوب کرده بسوشانند و جوش مذکور در روغن کنجد سیاه انداخته بآتش نرم بپزند چون نیم پخته شود بعده خارخسک و سنبهل و کاکراسینگی و ملهٹی و نم را سگنده و سیاپانسه و چهر هر یکی مساوی گرفته و با آب سحق ترساخته نیز در وی اندازند چون پخته شود نگاه دارند و برای مرض طلا کنند و مریض مذکور را حقنه کنند این روغن جمله تپهای بادی را دفع گرداند و این را متولا دیل گویند نوع دیگر بریا و ملهٹی و مجیٹهه دوده و برده و پدما که و چندن و رکتچندن و کف دریا و نیشر بالا و زرد چوب و گیرو و بهابهول جمله یاسمان گرفته و سحق ترساخته و چهار چند روغن کنجد سیاه انداخته بپزند چون نیم پخت شود چهار چندان روغن آب جغرات اندازند و همین مقدار شیر یا ده گاو اندازند و بآتش نرم بپزند و وقت حاجت برای مریض بمالند این انواع تپهای که منه که سبب باد و بلغم حادث گشته باشد دفع گرداند و این را بلا دیل نامند نوع دیگر پلول و سنبهل و نم و گلوی و آمله مساوی گرفته و سحق ترساخته در چهار چند روغن کنجد سیاه بپزند و بعده جوش همین دارو و با نیز بمقدار روغن مذکور اندازند و بآتش نرم بپزند چون بدین روغن مریض مذکور را حقنه کنند تپهای هر نوع را دفع گرداند و این روغن را نیز متولا دیل گویند بیان ترتیب پختن انواع روغن بانکه روغنیکه در پختن آنمقدار روغن و مقدار جوش دارو و مانند آن که از جنس مایعات باشد و مقدار دارو که آنرا با آب آس کرده در روغن اندازند و آنرا کلک گویند بیان کرده نشده است باید که درین حال از مقدار کلک چهار چند روغن بستانند و در ترکیبیکه یک مایع و یا دو و یا سه و یا چهار مذکور باشند باید که دران هر مایع را چهار چند روغن بگیرند و اگر پنج مایع یا زیاده ازین مذکور باشند باید که هر مایع را هم مقدار روغن بستانند و اگر در ترکیبی پنج مایع مذکور نباشد باید که از مقدار روغن چهار چند آب انداخته بپزند بدانکه حکما گفته اند که روغن ستور و روغن کنجد و سرداروسیکه قند انداخته برای لیسیدنی سازند در یکروز پخته باتمام رسانند بلکه بتدریج بپزند چندانکه بتدریج پخته شود منفعت زیاده رساند و علامت پخته شدن روغن ستور آنست که کف نکند و آواز زوی برنیاید و بوی و رنگ و مزه اش چنانچه باید آنچنان بود و علامت پخته شدن روغن کنجد آنست که آواز نکند و بوی و رنگ و مزه اش چنانچه باید آنچنان باشد و کف نیز نکند اما پختن روغن بر سه نوع ست یکی آنکه نرم بپزند دوم متوسط و سوم غلیظ اگر بعد پختن روغن علیحده شود و کلک چنان لزج باشد که چون آنرا بمالند بانگشتان بچسپد بدانند که روغن نرم پخته شده است و اینچنین روغن برای نوشیدن و برای خوردن در طعام بکار آید و مفید بود و اگر کلک مذکور بمالیدن بانگشتان بچسپد بلکه همچو فتیله شود بدانند که روغن متوسط پخته شده است و این روغن برای ناس و طلا کردن بهم اندام بکار آید و اگر کلک مذکور بپختن سیاه شده باشد و بمالیدن بانگشتان ریزنده گردد و از وی فتیله نتوان بست و مقداری چرب باشد بدانند که روغن سخت پخته شده است و اینچنین روغن برای حقنه و چکانیدن در گوش بکار آید و مفید باشد و اگر روغن ازین هم سخت تر پخته شود چنانچه کلک سوخته گردد بدانند که این روغن سوخته نافع بود و اگر خواهند که روغن سوخته را باصلاح آرند باید که دارو هایکه انداخته بپزیده بود نداز سر نو انداخته بپزند به باشد و باید دانست که نفع روغن ستور که پخته باشند بعد یکسال کم گردد و هر چند که دیر تر بماند نفع او کمتر گردد و اما نفع روغن کنجد که پخته باشند بعد شش ماه و نفع او لیه بعد یکسال و نفع کوکل بعد دو سال کم افتد و باید دانست که مریض را در حالت و بعد زوال تب ملایم که تا پاک آنگیزد و یا دیر تر هضم باشد و طعامی که او را موافق بود بدهند و از زور کردن و سوار شدن و جماع کردن و غسل بسیار کردن و از زیادت خوردن اگرچه طعام موافق باشد باز دارند تا آنگاه قوتی که در حالت تندرستی بود بدان قوت برسد و یکباره سبب تب لاغر شده باشد برای فربه شدن او را بسیار نخورانند تا تب باز عود نکند و الله اعلم و احکم

فصل سوم در مرض اسهال

که آنرا بهندی اتیسار نامند و این مشتمل بر دو قسم ست

قسم اول در علامت اسهال بدانکه این مرض از اشیای دیر هضم و گران و سخت چرب و سخت خشک و سخت گرم و سخت مایع حادث

شود و مانند آنچه از غلامس گردد مثل غلوله و لدد و سازندگی و مانند اشیائیکه در تاثیر بادی و پس سخت سریع باشند و دیگر اشیای مضر که بالذات مضر نبوند یا به سبب آنکه با مخالف مختلط گردد و خورده شود یا سبب آنکه زمانیکه نباید خورده خورده شوند و یا سبب آنکه یکبار نباید کردن دو بار کرده شود چنانچه دو بار خوردن شخصیکه عادتش است یکبار خوردن باشد یا سبب آنکه از مقدار که باید آن زیاده کرده شوند چنانچه زیادت خوردن از مقدار یکه خورنده را آلمفدار شبع میشود مضر بوند و تفصیل اشیای مضر در فصلیکه بجهت آنرا مهیا می گویند گذشته و چون طعام شب هضم نشده باشد بازدر روز خوردن آنرا اده سن گویند ازین نیز اسهال حادث گردد و از سبب بدهضمی نیز حادث شود و اما اشیائیکه یعنی کسانرا موافق نیست بدان خوردن نیز اسهال شود و از خوردن روغن کنجد بسیار و روغن کنجد بسیار و از خوردن چربی بسیار نیز اسهال شود و اگر در برای اسهال یا برای قی یا برای سقنه از مقدار زیاده یا کم دهند نیز اسهال حادث گردد و از خوردن زهر و از بسیاری خوف و اندوه و سبب آب مخالف و از بسیاری خوردن شراب از بسیاری آشامیدن و آب از حبس بول و غایط و از سبب گرم که در شکم باشد و از فساد و تغییر مفصل از تباهی مزاج هوا چنانچه در فصل برسگال باران بنارد و از مانند اینچیزها نیز اسهال پیدا شود و بدانکه علامات بول و غایطی و آب و خون و کف و نامه و مانند اینها که در بدن پیدا شده و وقتیکه زیادت میشوند اگر سنگی کم میکنند و با غایط یکجا میشوند یا دکرات آنرا برون می اندازد و اسهال حادث میشود و این جمله سخت بدست و حدوث وی بر شش نوع ست یکی آنکه از باد حادث شود دوم آنکه از خلط بود و سوم آنکه از نامه و چهارم آنکه از سپیدات و پنجم آنکه از اندوه و ششم آنکه از خلط رودهٔ حادث گردد و در طب بر یک گفته شده است که اسهال از غلبه و تبلای خوف میشود و از خلط رودهٔ و در مسرت میگوید که اسهال از غلبه می و بسیاری غیبت بر سیاری و نیافتن آن حادث میشود و از خلط رودهٔ و خوف پیش از حادث شدن اسهال علامتیکه او آشکارا میشود و آنرا بهندی لوپ روپ گویند آنست که در دل و زبان و شکم پهلو درد و خیزد و وجود سست گردد و باد و غایط بفراخ روان نشود و فتح شکم حادث گردد و معده منتفخ شود و اینجمله علامات حادث شدن اسهال است اما آنکه از سبب باد پیدا شود علامتش آنست که غایط مقدار لعل و با لعف و خشک بود و اندکی اندکی کرات بادرد و آواز غایط مذکور بیرون افتد و آنکه از سبب بلغم حادث شود علامتش آنست که غایط زرد و ام یا لعل و ام یا سبز و ام برآید و شکی زیادت شود و بیهوشی باشد و در تمام اندام ها پاک بود و در مقعد خنکی شود و آنکه از سبب بلغم حادث شود علامتش آنست که غایط سفید و منجمد و با لعف بود و مرد باشد و در وقت استراح مویهای اندام مریض ایستاده شوند و آنکه از سبب سپیدات حادث شود علامتش آنست که غایط بر نگ آبکه غساله گوشت باشد یا بر نگ روغن زرد گوشت کشیده باشند بود و علامت غلبه هر یکی از اخلاط ثلثه که تفصیل مذکور شده است دران باشد و این نوع اسهال بر شش نوع می شود و آنکه از سبب اندوه حادث شود طریق حدوث آن آنست که از بسیاری اندوه گرسنگی کم میشود و گرمی اندوه در بدن در آمده خون را فاسد میگرداند و خون فاسد مذکور صرف بر یک حبه یا مخلوط با غایط یا بوی بد و تغیر بوی کرات و سرات مسائل میشود و این را بهندی رکت اتیسار نامند و مرجع این نسبتی اتیسار مادام که غمی و خرقی را که ازان این نوع پیدا شده است زائل نگردانند دوام پذیر نبود و آنکه از سبب خلط رودهٔ حادث شود علامت و طریق حدوث او آنست وقتیکه طعام هضم نمیشود و سبب بدهضمی طعام خلط از جای خود انتقال کرده و شکم نفخه دهات و یل بازشت میگرداند و دهات و یل کژشت شده است بازنگهای گوناگون از شکم باد در سیلان می یابد و باید دانست که هر یکی ازین شش نوع اتیسار بر دو نوع ست یکی خام و دوم پخته و علامت خام آنست که از سبب خلطیکه حادث شده باشد نشانی آن خلط دران یافته شود و غایط مریض چون در آب اندازند فرو دشینند و غایطش چرب بابوی زشت بود و علامت پخته آنست که غایطش چرب و با سخت زشت نباشد و وجود شکم مریض سبک باشد و غایطش چون در آب اندازند فرو دنشینند و اگر در اتیسار سپنائی دهاتها سخت زشت نشده باشند و جسمی دیگر که بهندی آنرا ایدرو گویند ظاهر نشده باشد نوع مذکور بشواری نیکو شود و اگر پیرایه این اتیسار سپنائی حادث شود اساده باشد و اگر دهاتها السبب زشتی خلط در نوع مذکور سخت بدشوار باشند اگرچه مریض جوان بود نیز اساده باشد اکنون علامات اتیسار که لاده است گفته میشود اگر در اتیسار غایط مریض مانند ماجاس بخته یا پیرکا که نگر یا روغن ستور و یا روغن کنجد و یا چربی و یا مغز استخوان و یا مغز بیم

رکت اتیسار

لاده

و یا گوشت آس کرده که آنرا باجوایج آمیخته پخته باشند و آنرا بهندی بسیوار گویند یا همچو شیر و یا مثل جغرات یا برنگ سیاه یا برنگ کبود که مقدارے لعلی داشته باشد یا برنگهای مختلف یا مثل سوچرب بود یا در فشش آن همچو فشش پر دم طاؤس باشد و یا بوئش مانند بوی مرده و یا خوشبوی باشد و مانند که مزه ش لاادریست چون مریض را لکشنگے و ناپاکی بود و پیش چشمش تاریکی پیدا آید و کهک و بیهوشی و درد پهلو و استخوان باشد و هیچ چیز را خوش نیاید و یا وه گوید و در مقعدش سختگی پیدا شود در ان حال باید که حکیم نزد آنچنان مریض نرود و چنان مریض را دوست نگفند که بدنام گردد و اگر سفره مریض ایستاری بیرون آید و بغیر از درد آوردن درون نرود و مریض را لاغری و نقصان زور و درد شکم و انتفاخ شکم بود حکیم را شاید که نزد یک چنان مریض نیز نرود و اگر مریض ایستاری را در مقعد سختگی شود و وجود و غایط سرد بود و اگر سنگے نباشد آنرا نیز بگذارد و اگر برا علت دمه و درد شکم و لکشنگے باشد و لاغری و تب و ناپاکی بود و چنین مریض هم نزید علی الخصوص اگر پیر بود البته پیر و درین مرض اگر کسی را آماس بدن و درد شکم و تب و لکشنگی و دمه و سرفه و ناآرزوی طعام و قی و بیهوشی و کهک و بضعی پیدا شود طبیب آنرا نیز حواله خدا کند و درین مرض هر کرا در بند گاه انگشتان دست و پای سختگی شود و بول بسته گردد و غایط سخت گرم بود البته مریض مذکور بپیرد و بدانکه ایستاری که آنرا بهندی رکت ایتسار نامند چنانچه از بسیاری اندوه حادث گردد و ذکر این عنقریب گذشته است از غلبه بلغم هم حادث شود و طریق حدوثش آنست که شخصیکه او را سبب غلبه بلغم ایتسار شده باشد و در ان اشیائیکه از ان بلغم زیادت گردد بکثرت خورد آنرا ایتسارش رکت ایتسار گردد و باید دانست مریضیکه دران باد زور کرده کفی را که در شکم جمع شده است و با غایط سائل گرداند آنرا بهندی پروا هکانا مند اگر زحمت مذکور از غلبه باد باشد شکم مریض درد کند و اگر از بلغم باشد مریض را آماس شود و اگر از بلغم باشد غائطش باکف بسیار سیلان یابد و اگر از خون باشد غائطش با خون سائل گردد و این مرض از بسیاری و دوام خوردن اسپاشے خشک پیدا آید و علامانیکه در ایتسار بوند درین مرض همان علامات باشند و انچه علامات خامی و سختگی ایتسار اند همان علامت خامی و سختگی مرض مذکور اند لیکن میان ایتسار و این مرض فرق آنست که در ایتسار و ها تها و بول و خون و مانند آن که ذکر اینها رفته است زشت گشته سیلان می یابند و درین مرض تنها کف با غایط اختلاط یافته سائل میگردد و بدانکه هر کرا ضراط و بول بطریقیکه باید جاری گردد و آتش گرسنگی زیادت گردد و شکم سبک شود بدانند که مرض ایتسارش دفع شده است و بدانکه علامت هر نوعی از انواع تب و ایتسار جداگانه گفته شده است و در سر مریضیکه این هر دو زحمت یافته شوند از علامات معلوم کنند که و یرا فلان نوع تب و فلان نوع ایتسار حادث گشته است

والله اعلم فصل دوم در علاج اسهال بدانکه طبیب را شاید که از علامات ایتسار که پیش از حدوثش پیدا آیند و آنرا پورب روپ ایتسار گویند معلوم کرده بتدبیر و علاج آنرا حادث شدن ندهند و آن آنست که مریض را فاقه کنانند بعده و ارو نیکه غلط رو ده را پخته گرداند و بهندی آنرا پاچن گویند با آشام بر نج بدهند و اگر منجمله علامات مذکور درد شکم و انتفاخ شکم بود باید که او را آب بلیل مداز و آب سنگ سنگ نوشانیده قی بکنانند بعده فاقه کردن فرماید و بعد فاقه دارو ها نیکه غلط رو ده را پخته گرداند بدهند و آشام نرم و سبک نوشانند اگر علامات مذکوره زائل نشوند باید که جوش هر دار کن با جوش کباد کن بوقت فجر بدوام نوشانند که علامات مذکوره زائل شوند و اگر ایتسار حادث شود طبیب را شاید که اولاً بدانند که ایتسار خام است یا پخته است بعده علاج کند و اگر ایتسار خام باشد اولاً علاج قبض شکم نباید زیرا که اگر اولاً دارو ی قبض شکم دهند غلطیکه غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آورده است علت بهمه و بیندروگ و فتح شکم و سیلان منی و سبب و علتهای شکم و تب و آماس و گولہ و سنگر هنے و بواسیر و درد شکم و اسک که نوعی از زحمت ناگوار یست و درد سینه را حادث کنند بدین جهت در ایتسار خام دارو ی قبض ندهند مگر پیر و بچه را و کسیکه او را با دو بلغم غالب باشد یا دهات و زرکم بود یا لکشنگے زیادت باشد و زینکه حامله بود و کسی که طبیعتش نازک بود ایشان را در ایتسار دارو ی قبض دادن ممنوع نیست زیرا که اگر پخته شدن ایتسار در علاج قبض شکم ایشان توقف کنند ایشان هلاک گردند و برای مریض ایتسار جوش منگ و شوربای گوشت و دوغ و کشنیز و زیره و نمک سنگ هر شش چیز را مخلوط ساخته بدهند و این آشام را کهر جوکھا آشام نامند و درین

پیلپاو کن نیز آس کرده انداخته بنوشانند و اگر آشام بر بنج ساخته مقدار یک سیر پیلپاو کن انداخته بنوشانند نفع آشام کهر چوکه مذکور بدهد نوع دیگر بیل خام و کشنیز و زیره و پارسی و سندهی و کنجد بسیار هر جمله متساوی گرفته و آس کرده و مقداری منگ انداخته و آشام ساخته بنوشانند ازین علت اتیسار دفع گردد و این را کهر نک چوکهه آشام گویند و در حالت تب و اتیسار آشام نرم ازان بر بنج بخورانند مریض مذکور را نافع و مفید و موافق دانند زیرا که تشنگی میبرد و بشکست وقی احتمال مهضم شود و گر سنگی افزاید و مشانه را صاف گرداند و هر کرا که اسهال یابد و شود و غایط اندک اندک بدشواری بیرون آید و اخلاط که جمع شده باشد اورا بهلیله داده اسهال کنانند و اگر غایط نرم بسیار جاری باشد باید که قی کنانیده بعده فاقه کنانند و داروی پاچن بدهند و اگر غایط سخت باشد و در شکم اندک اندک بدشواری و سختی بیرون آید بهلیله و پیل و مداز متساوی گرفته آس کنند و در آب انداخته نیمگرم بنوشانند و هر مریض اتیساری را که گرسنگی بسیار باشد و غلبهٔ اخلاط نیز زیادت باشد و غایط بفراغ بیرون نشود باید که بابرنگ و ترپهله و پیل و مداز متساوی گرفته و جوشانیده آنرا بنوشانند اسهال بفراغ شود و اگر از سبب گرسنگی الاغ شده باشد داروهای دافع باد و پیدا کننده گرسنگی جوشانیده بنوشانند نافع بود و اگر درد و نفخ شکم باشد و آب بدزدین آید نمک سنگ و پیل و مداز آس کرده آب گرم بنوشانند تا که شکم بشود و آنگاه قی بکنانند نافع و مفید باشد در حالت اتیسار خام فاقه کنانند و داروی پاچن بدهند و داروهای پاچن بر انواع ست چنانچه دیودار و بیخ و موتهه و سندهی و اتیس و بهلیله نوع دیگر اندرجو و اتیس و انگزه و نمک سنگ و نمک سونچل و بیخ و بهلیله نوع دیگر کشنیز و بهلیله و موتهه و بالا و پیل نوع دیگر موتهه و پیراوسندهی و بیخ و بهلیله و اتیس نوع دیگر بهلیله و اتیس و انگزه و بیخ و نمک سونچل نوع دیگر جیره و پیلپل و بیخ و کتکی نوع دیگر پارسی و اندرجو و بهلیله و سندهی نوع دیگر مرهری و پنچوتی و پارسی و سندهی و پیل و مداز و پیل گردد و کچیله نوع دیگر سرشف و دیودار و سونف و کتکی نوع دیگر الایچی و ساور لود و کوتهه و زرد چوب و دارهلد و اندرجو نوع دیگر بابنده و درخت بیل انار و هر دو کتائی و منکونی و ماشونی نوع دیگر پوست درخت ارلو و تیندو و پوست انار و کراوسمین نوع دیگر پارسی و پنچوتی و موتهه و پیل و مداز و اندرجو نوع دیگر پیلپل و جوانی و بیل و زرد چوب و دارهلد و دیودار نوع دیگر بابرنگ و بهلیله و پارسی و سندهی و موتهه و بیخ نوع دیگر پنج کرد و اندرجو و نمک سنگ و کتکی نوع دیگر انگزه اندرجو و بیخ و مغز بیل خام نوع دیگر سندهی و اتیس و موتهه انجمله بست نوع پاچن است ازین انواع هر کدام که بهتر داند و بدست آید جمله ادویه برابر گرفته و بار یک آس کرده و جامه بیز کرده بآب نیمگرم بخورانند که عام اتیسار دفع گردد نوع دیگر پیلپل و اجمود و بیل و پیل و مداز و سندهی و موتهه و بابرنگ جمله را متساوی گرفته و آس کرده در آب نیمگرم انداخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر سندهی و گلوی برابر آس کرده در آب نیمگرم انداخته بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر باشیر ماده گاؤ که یکعصه باشد آب چاه سه حصه بیامیزند بعده سیخ بست عدد موتهه دران انداخته بجوشانند تا مادام که شیر خالص بماند و آب مذکور سوخته شود آنگاه بجامه بیخته مریض مذکور را بنوشانند ازین درد شکم و خلط روده دفع شود و هر مریض اتیساری را که از علاج درد شکم و خلط روده دفع شده باشد و باد بجرای خود بسهولت روان نشود و گر سنگی نقصان پذیرفته باشد در روغن بستور شوره و جمله نمکها انداخته مقداری بنوشانند ازین باد در مجرای خود روان شود و کسی را که غایط اندک اندک باد در بیرون آید اورا نیز همین دارو بدهند نوع دیگر جوا کهار و سندهی و چنگیری و کنار و جفرات ترش و یا ترشی دیگر در روغن ماده گاؤ که چهار چند از نمجله ادویه باشد بیز ند همین نفع دهد و باید دانست که چون روغن بیز ند و مقداری بنوشانند ازین اتیساری که باد در باشد دفع گردد نوع دیگر سندهی و فلفل دراز و فلفل گرد و چیره و بیل و پیلپل و انار و آب جفرات جمله ادویه را در روغن ماده گاؤ انداخته بیز ند و بنوشانند همین نفع دهد و نیز باید دانست که برای دفع اتیسار بادی و بلغمی انجمله انواع بکار آیند و برای دفع اتیسار که از تلخه حادث شود ازین دارو انچه تیز و گرم باشند گذاشته باقی استعمال کنند و برای مرض اتیسار که از تلخه حادث شود غلبه خلطش دیده بحسب آن فاقه کنانند بعده بریارا و کنکی و سمرون و تمبون و خارخسک و کتائی و ستاور جمله را متساوی گرفته و با آب آس کرده و بجامه بیخته آلبش بستانند و بر بنج را دران آب بپزیده و شهد انداخته بنوشانند و این نوع را جوا کهون گویند و اگر این جمله دارو ها دست ندهند هر چه ازین دست دهد ازان ادویه همین نمط آشام کرده و شهد انداخته بنوشانند و اگر جوش

نمبر ۱۰ چوکهه آشام

نمبر ۱۱ آشام

سنگ باقلی سرمصاخته با شهد بنوشانند نیز اتیسار تلخه را دفع گرداند و برای دفع اتیسار تلخه چند علاج دیگر است از جنس جوش دارو هائیکه آنرا کاکره گویند یکی
از ان جوش زرد چوب و اتیس و پاڑہی و اندرجو و رسوت نوع دیگر جوش رسوت و زرد چوب و دارہلد و اندرجو نوع دیگر جوش پاڑہی و کلکوی و چرایته
کٹکی نوع دیگر جوش موٹھ و اندرجو و چرایته و رسوت نوع دیگر جوش دارہلد و جوانسه و بیل و بالا و کچنار نوع دیگر جوش کچنار و بالا و
موٹھ و چرایته و جوانسا نوع دیگر بیخ نیلوفر شمسی و صندل و لودر و سندہی و موٹھ و گل نیلوفر قمری نوع دیگر جوش پاڑہی و موٹھ و زرد چوب و
دارہلد و بیل و اندرجو نوع دیگر جوش کراوا و اندرجو و سندہی و بیخ و دارو ہی اخیره اگر روغن ماده گاو آمیخته بدہند اتیسار تلخه دفع گردد
نوع دیگر جوش بیل و اندرجو و موٹھ و بالا و اتیس جمله جوش بگیرند و بدہند ازین هر کدام جوش اتیسار تلخه دفع شود و نیز تلخه و زده و درد شکم فی الحال
دفع شود نوع دیگر جوش بیل خام و انب بالا و اسیر و سندہی و باید که جوش این نوع را سر کرده و مقداری شهد انداخته بنوشانند
زحمت مذکور دفع گردد و اگر اتیسار پخته باشد و ساکن نشود علاج قبض آن بر انواع ست یکی ازان آنست که بگیرند بجا لو و گل دہاتکی و مجیٹھ و لودر
موٹھ و کراویوست از هر نوع دیگر بجا لو و کراو و موٹھ و مائین و اتیس و بیخ جوانسه و بیل و دہاتکی و مورچوب نوع دیگر مغز تخم نغزک و لودر و مغز بیل
خام و برنگ نوع دیگر بلهٹی و سندہی و بیوست درخت ارلو و مغز تخم نغزک و بیوست بیخ جوانسا و بیوست جامن و مائین و بیوست بیخ ابنوس بلیین
و مورچوب هر نوعی را ازین انواع که دادن خواهد باید که با غساله برنج آش کرده و با شهد آمیخته بنوشانند ازین انواع اتیسار پخته را قبض حاصل شود
نوع دیگر جوش موٹھ را سر کرده و شهد آمیخته بنوشانند قبض شود نوع دیگر لودر اد کن و اشتها د کن و نیرنگ و اد کن ازین هر کدام که دست دہد بگیرند و
جوشانیده و سر د ساخته و مقداری شهد انداخته بنوشانند قبض شکم حاصل شود نوع دیگر بیخ جوانسا دیکان بار گاہ با غساله برنج آش کرده و مقداری
شهد انداخته بنوشانند همین فائده رساند بدانکه اگر در اتیسار خلط روده از سبب بلغم بیرون نیفتد و شکم درد کند و مریض مذکور را از فاقه وقی و اسهال الغ
شده باشد و خشک بود باید که گرسنگی و قوت معلوم کرده مقداری شوره در روغن ماده گاو انداخته بنوشانند نوع دیگر اگر به بریا و کتاکی
و سروان و بیخ جوانسه و بلهٹی در روغن ستور بپزند و شهد انداخته بنوشانند درد شکم زائل گردد نوع دیگر به دارہلد و بیل و پاڑہی و انک و کلکوی و اندرجو
روغن ماده گاو پخته بنوشانند ازین اتیساری که از زیادو بلغم و تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر شیر ماده گاو و روغن ستور و قدری شهد و شکر و سهچق آمیخته
دارلو و سهچق بلهٹی انداخته بنوشانند همین فائده دہد و هر اتیساری که کمنه و لی درد و پخته شده باشد و دران مریض مذکور ما گرسنگی زیادت باشد غالبا
زنگ بزنگ افتد بجهت دفع آن نوع علاجی که آنرا پتپاک گویند بکار برند یعنی بیوست ارلو و زیره گل نیلوفر شمسی متساوی گرفته باریک آب آش
کنند بعده در برگ نیلوفر کمپا پیچیده و بریسمان بسته و بگل حکمت گرفته در ون آتش انداز ند و بپزند چون پخته شود برون آرند و سر کرده و شیلیده شیره
آن بستانند و دران مقداری شهد انداخته بنوشانند اتیسار مذکور دفع گردد و اگر بجای سهچق بیوست ارلو و زیره گل نیلوفر مذکور سهچق چنوتی و سهچق
میسند ہا سینگی بطریق مذکور استعمال کنند نیز همین فائده دہد نوع دیگر شکم دراج ذبیحه بشگافته پاک کنند و سهچق معجون مذکور و دہاد کن شکمش را پر کنند و بارک
نیلوفر و کمپا پیچیده و بریسمان بسته و بگل حکمت گرفته بپزند چون پخته شود سر کرده و سهچق مطبوخ مذکور را شکمش کشیده و شیره آن شیلیده بستانند
و دران شهد و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دہد نوع دیگر لودر و صندل و بلهٹی و دارہلد و پاڑہی و با بهول نیلگون و بیوست ارلو جمله را
متساوی گرفته و با غساله برنج آش کرده و سر کرده شیره آن شیلیده بستانند و دران شهد انداخته بنوشانند اتیسار بلغم و تلخه را
دور گرداند و اگر همین گونه از برروده و جامن و مانند آن و از دارو ہای مذکور و دہاد کن پتپاک کرده بنوشانند همین فائده دہد نوع دیگر تپون و
بریا و بیل و بالا و اتیل و کشنیز و میندہی جمله متساوی گرفته و آش کرده و شیلیده و پخته آبش بستانند و دران برنج پخته و آشام کرده بدہند همین
نفع رساند نوع دیگر بیوست ارلو و پرنیک و بلهٹی و شکوفه برگ انار جمله متساوی گرفته و با جغرات آش کرده و بجامه پخته آب آن بستانند
فصدان برنج پخته و آشام ساخته و نرم پخته بدہند ازین جمله انواع اتیسار پخته به گردد مجرب است نوع دیگر رسوت و اتیس و اندرجو و گل دہاتکی

وسنبهی جمله را متساوی با عصاره برنج آس کنند و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار خونی که باد دباشد دفع گردد **نوع دیگر** بلهتی و مغز بیل خام برابر گرفته
و آس کرده و آب انداخته و جامه بیز کرده ببستد و دران شهد و شکر انداخته بعده سحیق برنج رتسال نیز مخلوط ساخته بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر**
پوست بیخ کناردشتی با عصاره برنج آس کرده و جامه بیز نموده و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار فی الحال بسته گردد **نوع دیگر** بیخ کنار دشتی
و ارجن و جامن و نغورک و درخت سالی و بیلس پوست بیخ هر یکی ازین درختان متساوی بگیرند و با عصاره برنج آس کرده و جامه بیز نموده و دران شهد
و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد و اگر جوش این جمله ادویها بستانند و دران برنج و یا مونگ انداخته بپزند و آشام ساخته بدهند همین فائده دهد
نوع دیگر چیزیکه بن گل سنبل بر او چسپیده میباشد و آنرا بهینمی گویند جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را جامه بیز کرده بستانند و هنگام شب
در شبنم بدارند و بوقت صبح مقداری سحیق بلهتی و شهد دران انداخته بنوشانند همین نفع دهد و اگر مریض اتیساری را که اتیسارش کهنه شده باشد و آتشنگی
و رکیت و غلبه باد و درد شکم نیز بود و کرمش خواه سائل خواه منقبض باشد باید که مریض مذکور را شیر که دران سه چند آب انداخته جوشانیده باشند تا آنکه حصه آب
آب سوخته شیر خالص بماند این شیر را سرد کرده بنوشانند که شیر مذکور برای مریض مذکور مثل آب حیاتست از آنکه اسچه غلبه خلط باقی مانده باشد از شیر مذکور
دفع شود و اگر روغن پخته که مسهل باشد بنوشانیده اسهال کنانند همین نفع رساند و اگر مریض اتیساری را خون با غایط آمیخته پیش از اسهال یا بعد
بیفتد و درد شکم بود و مقعد جنبان باشد گویا که بریده شود پس باید که شگوفه درختان شیمیدار بجوشانند و بدان جوش روغن ماده گاو بپزند و دران شهد
و شکر انداخته بنوشانند سخت فائده مند بود **نوع دیگر** پاریلدو نیلی صار و سنبهی و آک و اندرجو و کنگلی جمله متساوی گرفته بدان روغن بپزند و در آشام
که از برنج کهنه و رتسال باشد مقداری ازین روغن انداخته بنوشانند اتیسار سنیپاتی فی الحال دفع شود و اگر وجود مریض گران باشد و بلغم بیش
بود آنرا قی کنانیدن موافق و مفید دانند و اگر خلط بسیار غلبه کرده باشد و خلط مذکور پخته باشد و شکم مریض منقبض بود باید که بداروها ئیکه بول فاسد را
باصلاح آرند و صاف گردانند روغن ستو بپزند و بدان او را حقنه که او را استهابن گویند بکنند بعد از ان حقنه که او را ابناس بست گویند باید کرد
و اگر غایط مریض رقیق همچو آب روان گردد و مقعدش بیرون افتد و بول روان نشود و کمرش درد کند باید که با اشیای شیرین و ترش روغن ماده گاو
و یا روغن کنجد بپزند و بدان حقنه که آنرا ابناس بست گویند بکنند و اگر مریض اتیساری را از خوردن اطعمه تلخ افراط غلبه تلخه پیدا گشته در مقعدش پختگی
پدید آرد دران حال باید که جوش داروهائیکه مزیل تلخه اند بر مقعدش بریزند و هم بدین داروها حقنه ابناس بست بطریقیکه در فصل حقنه گفته خواهد شد
نیز بکنند و چون از شکم مریض مذکور اندک اندک خون کرات با در بیرون افتد و باد در شکم بسته شود او را تدبیر حقنه که مهنه آنرا پیچها بست گویند
باید کردن و داروهائیکه بدان روغن کنجد بجهت این نوع حقنه بپزند اینست بیارند کتیهه و سنبل و بهارنگی و بنه جنگلی و انار و جوتی و جوانسه و سک
پیستان و سنئی و چیخ و سعتر است بدین داروها روغن کنجد بپزند و بدان حقنه کنند و کسیکه او را اتیسار بسیار روزها بماند مقعدش ضعیف و سست شود باید
که در مقعدش روغن کنجد که بگلوج تر کرده بچکانند ازین عمل سستی و درد مقعد زائل گردد و برای مریض اتیساری باید که سرلان و تیهون و کتائی خورد
و کتائی بزرگ و بریارا و خار خسک و بیل خام و پاتهی و سنبهی و کشنیز برابر گرفته و آس کرده در اثنای طعام یا پیش از طعام و بعد از طعام بخورانند
این عمل در جمیع انواع اتیسار سخت نافع است و کنجد نیز آس کرده بدهند و جوش مونگ نیز بدهند **نوع دیگر** بجهت دفع اتیسار خونی بیارند داروهای
نکره و دهاوکن را آس کرده در شیر بز انداخته بجوشانند و شکر و روغن ستو را انداخته بنوشانند ازین اتیسار مذکور دفع گردد و اگر از شیر مذکور حغرات ساخته و
چاک زده و مسکه کشیده خوردن دهند یا دوغ آن بنوشانند همین نفع دهد **نوع دیگر** پوست درخت جار و پوست درخت سالی و بالکر و سنبل
و ساوان جمله را متساوی گرفته با شیر بز آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند همین فائده رساند دیگر بلهتی و شکر و لود و دودهی و کلیسر جمله را
متساوی گرفته و با شیر بز آس کرده و مقداری شهد انداخته بنوشانند همین فائده رساند دیگر مجیتهه و کلیسر و لود و بدمانکهه و کوئین و اتیل و بدمجارنی جمله را
متساوی گرفته و با شیر بز آس کرده بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** شکر و اتیل و لود و مجیتهه و بلهتی و کنجد سیاه جمله را متساوی گرفته و با شیر بز

بهینمی

حقنه استهابن

حقنه ابناس بست

پیچها بست

آس کرده باشند بخورانند همین فایده دهد نوع دیگر بود و کنجد و موچرس و ملهٹی و اتیل جمله را مساوی گرفته و با شیر بز آس کرده باشند بدهند مفید آید و دیگر
بیخ جوانسه و کنجد سیاه را با شیر بز آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اسهال خونی دفع شود و دیگر
جاری باشد باید که مغز بیل خام با آب آس کرده و دران شهد و روغن کنجد انداخته بلیسانند مرض مذکور دفع شود نوع دیگر از تیشک سیاه پوست دور کرده در روغن مادہ گاو بریان کنند و مریض مذکور را مکیدن دهند مفید بود و ازین رکیت هم دفع شود و اگر بست ثرا را با شهد و شکر آمیخته بخورانند
همین فایده دهد نوع دیگر مغز بیل خام و ملهٹی و شکر با غسالهٔ برنج آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند ازین اتیسار تلخه و خونی دفع شود و اگر علاج
قبض شکم که در صدر آمده است با شهد و شکر بنوشانند همین فایده دهد بدانکه هر مرضی را که گرسنگی بحال خود باشد اما غلایط کم شده باشد و اندکی
غلایط و سیلان می باید باکف برون شود باید که دران وقت سندهی و جغرات و روغن کنجد و روغن ستور و شیر مادہ گاو و بقدار شکر با هم آمیخته بخورانند
ازین غلایطش بیفزاید و مستراح لفزانع شود نوع دیگر کنار را بجوشانند چون پخته شود با قند و روغن کنجد بخورانند همین نفع رساند نوع دیگر
ماش جوشانیده با جغرات بخورانند و بالای آن لوزه بنوشانند ازین قبض شکم دور شود و اتیسار بادی و خونی ساکن شود نوع دیگر گوشت خرگوش را
که با خون آلوده باشد در دال ماش و جغرات انداخته بپزند و بخورانند ازین نقصانی غلایط دفع شود و چون غلایط مریض مذکور اندک شده باشد و سهاک
باد در بود و گرسنگی زیاده باشد درین حال علاجی که قابض شکم و افزاینده گرسنگی باشد اشیای مذکوره را با روغن مادہ گاو آمیخته بخورانند همین فایده
دهد در بیان علاج اتیسار پروا هکا یعنی اتیسار یکه همچو آب روان باشد باید که اینچنین مریض را فاقه کنانیده بعده علاجی که غلط شکم را هضم
کند باید کرد و اگر ازین هر دو ندهد بر مریض مذکور نه شود باید که شیر و روغن ستور و روغن کنجد و کنجد سیاه این هر چهار چیز برای خوردن مریض مذکور مقرر دارند
و عمل حقنه که آنرا پچھنا نامند بکار دارند و اگر مریض مذکور را در شکم بسیار باشد بیارند سرون و سندهی و پیپل دراز و پیپل گرد این هر چهار را دو به را
برابر گرفته و آس کرده در شیر بجوشانند و شیر مذکور را با برنج پخته بخورانند ازین عمل در دو پیچش و مرض شکم دفع شود و دیگر داروهای قابض شکم و دافع
باد و پیدا آرنده گرسنگی مریض مذکور می باید داد من نوع دیگر ماش را بپزند و با روغن مادہ گاو و جغرات مادہ گاو و دانه کی سیخ پیپل گرد
دران انداخته بخورانند همین فایده دهد و چون مریض مذکور را شکم بسیار درد کند و بول بدر و برون آید طبیب را باید که شیر و روغن گاو و شهد و سیخ ملهٹی
و اتیل یکجا کرده بپزند و سرد کرده و بسجامه پخته بسته بمازین ادویه حقنه که مناسب دانند بکنند فایده بسیار شود و ازین دارو حقنه و تاپاک و تپ نیز
دفع گردد و چون مریض مذکور را شکم بسیار درد کند بهر نوع که باشد او را روغن کنجد بدهند تا باد آرام گیرد و از آرام گرفتن باد درد بر و د بسبب زوال باد
شکم قبض شود بجهت این معنی درین رحمت چیزیکه دافع باد باشد لازم دست استعمال آن نوع دیگر پارسپی و اجمود و اندرجو و سندهی و پیپل دراز جمله را مساوی
گرفته و آس کرده با آب گرم بنوشانند هر چند که شکم جاری باشد بدین عمل قابض حاصل شود نوع دیگر سندهی و نمکینی را برابر بسته در روغن مادہ گاو
یا روغن کنجد پخته بخورانند ازین نیز قبض شکم حاصل شود باید که اشیای سبک و موافق و چرب و افزاینده گرسنگی مریض مذکور بخورانند و اگر رحمت
مذکور را سبب خوف حادث گشته باشد تدبیر می کنند که خوف از دل زائل گردد و اگر اتیسار مذکور از خوردن زهر یا بواسیر یا با فتادن کرم در شکم
حادث گشته باشد درین حال علاجی کنند که دافع سبب رحمت مذکور باشد یعنی اگر بسبب خوردن زهر شده باشد علاجی کنند که مزیل اثر زهر باشد
و اگر از سبب کرم افتادن در شکم شده باشد علاجی کنند که بدان کرم دفع گردند و اگر رحمت مذکور قی و بیهوشی و تشنگی و تپ و مانند آن حادث
گردد علاجی که اتیسار را زیادت نکند و دافع این علتها باشد بکار برند و اگر بدانند که اتیسار با تپ از غلایط هر سه خلط است باید که اول برای
دفع تپ یا اتیسار داروی دافع تخمه بکار برند و در علتهای دیگر که از غلبهٔ هر سه خلط باشند اول علاجی که دافع باد بود استعمال کنند اکنون چند
علاج از طب بنگسین بجهت دفع اتیسار گفته آید علاج سختن اتیسار خام بیارند بلیله و دیودار و بیخ و موسته و سندهی و اتیس جمله را مساوی
گرفته و بجوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین اکثر چنان بست که اتیسار خام پخته گردد نوع دیگر پارسپی و انگزه و اجمود و بیخ و پیپل و دارو و پیپلمول و

چاپ و پچره و سندهی و موٹھ جملہ را متساوی گرفتہ و آس کردہ و مقداری نمک سنگ دران انداختہ با آب گرم بنوشانند ازین اتیسار خام کہ باقی باشد فی الحال پختہ گردد نوع دیگر ہلیلہ و اتیس و انگزہ و نمک سوچل و بچ و نمک سنگ جملہ متساوی گرفتہ و باریک آس کردہ با آب گرم بنوشانند اتیسار خام ازین عمل پختہ گردد و اگر ازین علاجہا اتیسار خام پختہ نگردد پس طبیب بصد ہزار علاج دیگر پختہ کردن نتواند نوع دیگر سندهی را با آب پوست بیخ سید انجیر آس کردہ و ازان مثل نان تکری بپزند بعدہ مقدار این سندهی پختہ دیگر سیحق سندهی خام یار کردہ و مقداری روغن گاو و شکر سرخ یار کردہ و مانند حلوا پختہ بخورانند ازین نیز اتیسار مذکور دفع شود و اتیسار خام پختہ گردد و گرسنگی بفزاید و درد شکم نبرود نوع دیگر پچہ و نیلپول و بچ و کٹکے و پاڑہی و اندرجو و ہلیلہ و سندهی جملہ را متساوی گرفتہ و آس کردہ با آب سرد بخورانند ازین اتیسار کہ باقی باشد و از تلخہ و بلغم بود دفع گردد نوع دیگر خار خسک و بیخ سید انجیر و سرکہ ہندی و جو و پہاڑ مول از ہر ہمہ جوش بستانند و درین جوش ہلیلہ بجوشانند چون تمام جوش مذکور خشک گردد این ہلیلہ را با شہد بخورانند ازین اتیسار خام کہ با انواع درد باشد دفع گردد نوع دیگر بیل خام و موچرس و پاڑہی و گلوی و سندهی و موٹھ ہر ہمہ متساوی گرفتہ با یک آس کردہ در روغن اندازند و قند سیاہ اندازند و بنوشانند اتیسار یکہ از ہیچ دارو بہ نشود ازین داروہا دفع گردد کشنیز و موٹھہ و سندهی و بالا و بیل خام جملہ را برابر گرفتہ و جوشانیدہ کاڑہ سازند و ازین کاڑہ بنوشانند ازین درد و اتیسار خام کہ آنرا آنمان اتیسار گویند دفع شود و خلط روده پختہ گرداند و شکم را نیز دفع سازد و آتش گرسنگی بفروزد و اگر در اتیسار غلبہ تلخہ باشد سنسنے دور کردہ جوش باقی چہار چیز بدہند مفید تمام باشد و این معجون را دہانان بیجک نامند و بغیر سندهی اگر بسازند آنرا دہانان چاتر تھک گویند نوع دیگر دیودار و بچ و موٹھہ و سندهی و اتیس و ہلیلہ این جملہ را متساوی گرفتہ و جوشانیدہ جوش مذکور بنوشانند ازین ہر نوعی از انواع بدہضمی کہ باشد دفع گردد نوع دیگر ہلیلہ و سندهی و موٹھہ و قند جملہ را متساوی گرفتہ و کوفتہ غلولہای دو نیم گان درم بندد و بوقت حاجت یکان غلولہ بخورانند ازین غلبہ ہر سہ خلط و اتیسار خام و نفخ شکم و لسوچکا را دفع گرداند نوع دیگر در شیرہ برگہای درخت انجیر مقداری شہد انداختہ بنوشانند ازین اتیسار خام دفع گردد نوع دیگر پوست کراجو شانیدہ و درین جوش مقداری شہد انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد علاج بحبت دفع اتیسار پختہ بیارند پوست ارلو و برنگ و ملہٹی و شکوفہ انار جملہ را متساوی گرفتہ و جوکوب کردہ بجوشانند و درین جوش برنج رتسال کہ کہنہ بود بپزند و آشام ساختہ باجزات بخورانند ازین جملہ انواع اتیسار پختہ دفع گردد نوع دیگر لودھ و گل دہاکی و بیل و موٹھہ و مغز تخم نغرک و اندرجو جملہ متساوی گرفتہ و آس کردہ با دوغ گاومیش آمیختہ بنوشانند نیز ہمین فائدہ رساند نوع دیگر گل نیلوفر مسی و مجیٹھہ و ملہٹی و مغز بیل و مغز تخم جامن جملہ را متساوی گرفتہ و باسہ الہ برنج آس کردہ و دران شہد انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد دیگر پیلہ و زیرہ و جوانسہ و بارکنار جملہ را متساوی گرفتہ و باریک آس کردہ با شہد آمیختہ بخورانند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر لجالو و گل دہاکی و لودھ شیرہ بارجامن و موچرس و پوست انار و کرا و مغز تخم نغرک و مغز بیل خام و ملہٹی و برنگ و موٹھہ و سندهی و پوست ارلو و برگ نورستہ نغرک و مغز بارکیتھ جملہ را متساوی گرفتہ با عسالہ برنج آس کردہ غلولہ بندند و ہر روزہ یکان غلولہ را با عسالہ برنج بہار بخورانند ہمین فائدہ رساند و بہندے این را شمنکا و کنکا نامند نوع دیگر پوست کراجو ہیت ہر دو را متساوی گرفتہ و آس کردہ با شہد بلیسانند ازین اتیسار کہنہ و پختہ کہ از غلبہ تلخہ باشد دفع گردد نوع دیگر برگ کرنج و جامن و انار و سنگھاڑہ و برگ بید و بالا و موٹھہ و سندهی جملہ را برابر گرفتہ و سیحق خشک ساختہ با عسالہ برنج و شہد مخلوط ساختہ بنوشانند ازین ادویہ اگرچہ اتیسار مثل آب گنگ جاری بود قبض گیرد و این را بہندے گنگا دھر چورن گویند نوع دیگر موچرس و سندهی و پاڑہی و موٹھہ و ارلو و گل دہاکی و لودھ و اتیس و بجالو و اجمود و مغز بیل و مغز خستہ انبہ جملہ را متساوی گرفتہ و آس کردہ با قند در دوغ بخورانند ہمین فائدہ دہد و این را نیز گنگا دھر چورن گویند نوع دیگر پوست بیخ اکورہ را با عسالہ برنج آس کردہ و دران شہد انداختہ بنوشانند ازین اگرچہ شکم مانند چشمہ رواں جاری باشد بستہ گردد نوع دیگر بیارند مامیرا و آب یا با دوغ ماده گاؤ آس کردہ گرد بر گرد ناف مریض مذکور طلا کنند بہ نظر این کہ مانند دائرہ گرد نہای او بلند برآمدہ باشند بایدساخت پس میان آن باشیرہ ادرک پر کنند ازین عمل اگرچہ اتیسار مثل آب رواں باشد فی الحال قبض گردد

نسخہ دہانان بیجک یا دہانان چاتر تھک

نسخہ دیگر اتیسار

نسخہ دیگر اتیسار

نسخہ دیگر اتیسار

و این علاج را بادشاہ جمادار و ہا شمردہ اند نوع دیگر نوشت بیخ نغز ک را با سرکہ بہ ہاون باریک آس کردہ بر شکم طلا کنند ادین نیز قبض شود نوع دیگر نوشت نا
باغسالہ بیخ آس کردہ و شہد دران انداختہ بنوشانند ازین ایتسار یکہ از غلبۂ تلخہ و بادرد باشد فی الحال زائل گردد نوع دیگر ایتیس و کراوا اندرجو
جملہ را متساوی گرفتہ و باغسالہ بیخ آس کردہ و شہد دران انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ رساند نوع دیگر کاپھل و اتیس و موٹھہ و اندرجو و سندہی
ہر سہ را متساوی گرفتہ و جوکوب کردہ بجوشانند و درین جوش مقدار شہد حل کردہ بنوشانند ہمین فائدہ رساند نوع دیگر روغن مادہ گاؤ سحق تر
ازان کشنیز انداختہ و چہار چند از روغن مذکور آب تازہ چاہ انداز زند و بزنند چون پختہ شود نگاہ دارند کسی را کہ ایتسار از غلبۂ تلخہ باشد و بادرد و سوزش بود
مقدار ازین روغن بنوشانند فائدہ تمام رساند و این روغن را دہا نیک گھرت گویند و چون کسی را ایتسار خونی باشد علاجی کہ بجہت دفع
رکپت در فصلش نبشتہ گرفتہ خواہد شد استعمال باید کرد نوع دیگر بیار شیر بز و نیمی دران آب انداز زند و بعدہ سندہی و اتیل و نیتر بالا و تہون و اسن
جملہ را متساوی گرفتہ نیز دران انداز زند و بجوشانند چون آب سوختہ شود شیر خالص بماند او را بجامہ بختہ بستانند و برای کسیکہ ایتسار خونی داشتہ باشد
بنوشانند فائدہ تمام بخشد نوع دیگر پوست انار و کراین ہر دو را متساوی گرفتہ و آس کردہ با شہد آمیختہ بخورانند ازین نیز فائدہ حاصل شود و نیز ازین
دارو رکت ایتسار دفع گردد نوع دیگر کراوا تیس و موٹھہ و بیل خام و سندہی و کشنیز و گل دہاتکی و انار و پاڑہی جملہ متساوی گرفتہ و جوکوب کردہ
بجوشانند و مقدار شہد درین جوش انداختہ بنوشانند ازین ایتسار خونی کہ باد و دتا پاک و رسنہای دیگر باشد بزودی دفع گردد و این را بہندی
کتیجا دکاڑہ گویند نوع دیگر انرجو و اتیس و بیل و بالا و موٹھہ جملہ را متساوی گرفتہ و جوشانیدہ بنوشانند ازین ایتسار خونی کہ با خلط رودہ و درد
و تا پاک بود و خون دران جاری باشد دفع گردد و این را نیسکا دکاڑہ گویند نوع دیگر بالا و اتیس و موٹھہ و بیل و سندہی و کشنیز جملہ را متساوی
گرفتہ و جوشانیدہ جوش مذکور بنوشانند ازین خلط رودہ فی الحال بختہ گردد و بستگی شکم و درد برود و این را ہری پرا دنامند نوع دیگر جملہ ہای
ہری پرا و مجیٹھہ و گل دہاتکی و لودھ و سندہی جملہ را متساوی گرفتہ و جوکوب کردہ جوشانیدہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد و این را بر ہت ہری پرا دگویند
نوع دیگر شیر بز مغز بیل خام انداختہ بجوشانند درین جوش سحق انرجو و موچرس و شکر انداختہ بنوشانند ازین ایتسار خونی کہ با خلط رودہ و بستگی
شکم و درد باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر رسوت و اتیس و کراوا انرجو و گل دہاتکی و سندہی جملہ را متساوی گرفتہ و باغسالہ بیخ باریک آس کردہ
و شہد دران انداختہ بنوشانند ازین ایتسار خونی کہ قوی باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر ملٹھی و کنج سیاہ و زیرہ گل نیلوفر شمسی و نیلوفر قمری
کہ آنرا اتپل گویند جملہ را بشیرہ بز آس کنند و شہد و شکر دران انداختہ بنوشانند ازین ایتسار خونی دفع گردد نوع دیگر ستراول را با شیر بز آس کردہ
بنوشانند ہمین فائدہ دہد و درین مرض شیر بز بسخت نافع و مفید است نوع دیگر سحق تر ازان ستراول را در روغن مادہ گاؤ انداز زند و چہار چند از
روغن مذکور شیر بز سیاہ نیز انداز زند و بزنند وقت حاجت مریض را بنوشانند ہمین فائدہ رساند نوع دیگر برنگ را باغسالہ بیخ آس کردہ و دران
شہد انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد و ایتسار خونی ازین زود زائل گردد و می باید کہ مریض مذکور را شوربای گوشت حیوانات وشتی نخورانند
نوع دیگر کنج سیاہ را باریک آس کردہ و پنج چند آن شکر انداختہ و با شیر بز بنوشانند ازین ایتسار خونی فی الحال بردد نوع دیگر از شیر بز جغرات
سازند و چک زدہ مسکہ کشیدہ با شہد یا با شکر باید بین ہر دو بخورانند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر برنا گلیسر را آس کردہ با شہد بخورانند ہمین فائدہ دہد
نوع دیگر صندل را با آب سحق کردہ و شہد و شکر دران انداختہ بنوشانند ازین ایتسار خونی و تا پاک و بستگی و سیلان منی و روانی خون اگرچہ از
بواسیر باشد بزودی زائل گردد نوع دیگر انرجو مقدار یک سیر یا نیم سیر جوکوب کردہ در ہشت چند آب بجوشانند چون یک حصہ آب بماند جامہ بنیز
کردہ جوش آن بستانند و ہمیران طرق از پوست انار جوش بستانند و ہر دو با ہم آمیختہ باز با تلش نرم بجوشانند چون غلیظ شود فرود آوردہ نگاہ
دارند بعدہ یک نیم درم با دوغ مادہ گاؤ یا شیر بز روزینہ بنوشانند ازین مرض رکت ایتسار اگرچہ بہلاکت رسانیدہ باشد فی الحال دفع گردد
و ہر مرضی را کہ از بسیار خوردن غذای مخالف مقعد پختہ شود باید کہ برگ پلول و ملٹھی ہر دو متساوی گرفتہ و جوکوب کردہ کاڑہ سازند جوش مذکور را

شود کشنده و بیان معده مریض بشویانند نوع دیگر دوشیر بز شکر انداخته بنوشانند و بهمین شیر معده اش بشویند نیک مفید آید و گوشت موش گرم کرده معده مریض را
سید کنند و اگر معده اش بیرون می افتد روغنیکه آنرا چانکیری کهرت گویند بر معده اش بمالند و گوشت جانوری که در خرمهره میباشد با روغن کنجد نمک سنگ
یا کرده بجوشانند و او لا در بر مریض مذکور را بروغن ماده گاؤ چرب کنند و بعد ازان بگوشت مذکور مسید باید کرد به شود علاج ایتسار بلغمی موثه و سندهی
و ایتیس و کوتهه و جوانی و چتره و بیخ و کچور و بهکر مول و پارهبی و کشکی و مغز تخم بلاور و لهیله و گل دهاتکی و اندرجو و انگزه و نمک سونچل و جوا کهار و برنگ
و نمک سنگ جمله را متساوی گرفته با بنول ماده گاؤ آس کرده و موازنه سه درم را غلولها بسته در سایه خشک کرده نگاه دارند و زور و قوت مریض و
سن و سال و گرسنگی مریض مذکور فهمیده بگان غلوله یا نیمگان غلوله بخورانند ازین ایتسار بلغمی دفع گردد و ازین کرم شکم و پنڈ روگ و آماس و بهه گوله
و سنگر بهنی و بواسیر هر نوع که باشد دفع گردد و گرسنگی افزاید و بهندوی این را ناکراد کتکه گویند نوع دیگر انگزه و نمک سونچل و سندهی و تلپیل و از
و پلپل گرده لهیله و ایتیس و بیخ جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده و چورن ساخته مقدار یک با آب گرم بنوشانند ازین ایتسار بلغمی دفع گردد نوع
دیگر کوتهه و پارهبی و بیخ و موثه و چتره و کشکی جمله را متساوی گرفته و آس کرده با آب گرم بنوشاند فائده تمام بخشد علاج ایتسار یکه از هر سه خلط بود
پوست بیخ کراصد پل گرفته و آنیکه هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بخته بستانند باز در دیگ انداخته بجوشانند تا که
غلیظ گردد بعده جوا کهار و نمک سونچل و نمک سنگ و نمک دریا و نمک بریا و پلپل دراز و گل دهاتکی و اندرجو و زیره جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده
و مقدار دو پل ازین سحیق در جوش مذکور انداز ند بچوبی بگردانند و مخلوط سازند پس دیگ را از سر آتش فرود آورده و سر و ساخته داروی مذکور کشیده نگاه دارند
و بوقت حاجت مقداری ازان با شهد آمیخته بخورانند ازین ایتسار خام و پخته هر نوع که باشد دفع گردد و ازین سنگر بهنی و زحمت دا هکا نیز دور گردد و
این را بهندی کتچا دالیه گویند نوع دیگر پوست کراینجا پل گرفته و جوکوب کرده در شست چند آب انداخته بجوشانند چون یکحصه ازان بماند بجامه
بخته و صاف کرده بستانند و باز در دیگی کرده بجوشانند تا که غلیظ گردد آنگاه هر یکی از موچرس و پارهبی و بچالو و ایتیس و موثه و پیل و گل دهاتکی از هر یک
دوازده درم گرفته و باریک آس کرده دران اندازند و بچوبی بگردانند و مخلوط گردانند پس فرود آرند و سه ساخته در آوند چوب نگاه دارند و سر روز
بوقت صبح و شام مقدار یکه مناسب دانند با آب سرد بخورانند و بالای آن شیر بز بنوشانند ازین جمله انواع ایتسار بهر یکی که باشد و از هر خلط که باشد
و آنکه با خون بود فی الحال دفع گردد و ازین بوا سیر خونی نیز زائل گردد و زیادتی خون حیض را نیز دور گرداند و این را کتچا استک ادلیه نامند نوع دیگر
دار هلد و انگزه و پارهبی و کرا و موچرس و گل دهاتکی و لود و باستال جمله را متساوی گرفته و با غسالهٔ بیخ باریک آس کرده مقدار سه درم را غلولها بندند
و در سایه خشک سازند یکی را وقت صبح با غسالهٔ بیخ یا با شهد بخورانند ازین نیز مرض مذکور اگرچه قریب بهلاکت رسانیده باشد به گردد و این را
انکور بتک گویند نوع دیگر اندرجو و دار هلد و پلپل دراز و سندهی و لک و کشکی این هر شش چیز را متساوی گرفته و سحیق تر سازند و در روغن ماده گاؤ
انداخته بیزند چون روغن مذکور مرتب شود مقدار دو آشام بیخ انداخته بنوشانند ازین ایتسار یکه از غلبهٔ هر سه خلط باشد دفع گردد و این روغن را کهدانک
کهرت نامند نوع دیگر پوست بیخ کرا و اندرجو و لود و پلپل دراز و سندهی و دار هلد و کشکی هر همه متساوی بگیرند و سحیق تر ازین هفت ادویه بسازند و
در روغن ماده گاؤ انداخته بیزند و بعده دو آشام بیخ مقدار یکه مناسب دانند بنوشانند ازین جمله انواع ایتسار را بیخ برکنده شود و این را بهندی
سبتا تک کهرت گویند نوع دیگر صد پل مغز پیل خام گرفته و جوکوب ساخته در شست چند آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بخته بستانند
و این جوش را در روغن کنجد انداخته بیزند و بعد شیر بز که برابر روغن کنجد باشد نیز انداز ند و با آتش نرم بپزند بعده گل دهاتکی و پیل خام و کوتهه و اسن
و سندهی و کدیر بزه و دیوار بیخ و موثه و لود و موچرس جمله را متساوی گرفته آس کنند و سحیق تر سازند و در روغن مذکور که چهار چند این سحیق تر باشد
نیز انداز ند و با آتش نرم آهسته آهسته بپزند چون پخته شود بجامه بخته نگاه دارند و مقدار یکه مناسب دانند با دارو یکه موافق باشد چنانچه آشام
بر بیخ و شوربای گوشت جانوران دشتی و یا مثل شراب و مثل کانجی و غیره بنوشانند و وجود مریض مذکور را نیز بدین روغن چرب سازند ازین روغن

علاج ایتسار بلغمی — علاج ایتسار یکه از هر سه خلط بود — علاج ایتسار یکه از غلبهٔ هر سه خلط باشد

امراض ایتسار و انواع سنگ بمنی و بول بسیار دفع شود و این را اپتل تیل گویند نوع دیگر علاج که تبی نبود بدانکه اگر مرض ایتسار مزاحمت قی نبود نخست داروهایکه دافع قی بوند استعمال کرده قی را ساکن گرداند بعده علاج دفع ایتسار باید کرد و بدین یک دارو هر دو مرض دفع گردد و آن اینست بیارند مغز بیل خام و مغز تخم نغزک هر دو را متساوی گرفته و آس کرده و مقداری شهد و شکر روی انداخته و مخلوط ساخته بخورانند بگرداند و بعضی گویند که این هر دو ادویه جوکوب کرده و جوشانیده در جوش مذکور شهد و شکر انداخته بنوشانند بسیار مفید آید ازین هر دو زحمت دفع گردد و چنانچه آتش روغن را میسوزد همچنان این ادویه زحمتهای مذکوره را دافع ست نوع دیگر بول و جوکشنیز این هر سه ادویه را متساوی گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و مقدار شهد و شکر انداخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر بیارند شگوفه برگ جامن و شگوفه برگ نغزک و شگوفه برگ برو برو و شیر دارو های مذکوره با جوش آن بستانند یا دارو های مذکوره را با آب آس کرده دریا اوکشیده مقداری شهد یار کرده بنوشانند ازین قی و ایتسار و تپ و بیهوشی و تشنگی زائل گردد و اسهال که با خون افتد نیز دفع گردد مجربست علاج ایتسار آماسی با برنگ و تاس و موٹھه و دیودار و پاڑہی و اندرجو و پیپل گرد جمله را متساوی گرفته آس کرده بخورانند ازین ایتسار یکه با آماس باشد دفع گرداند نوع دیگر چرایته و گلوی و بالا و موٹھه و صندل و کشنیز جمله را متساوی گرفته و جوشانیده جوش بنوشانند ازین ایتسار آماسی و سیلان آب دهن و تشنگی و ناپاکی دفع گردد نوع دیگر سفال نو و گل و ہاتکی و دیودار و پاڑہی و ارلو و پیپل دراز و مجیٹھہ و موچرس و زیرهٔ گل نیلوفر شمسی جمله را متساوی گرفته و آس کرده و شهد و شکر دران آمیخته نگاه دارند وقت حاجت مقداری ازین ادویه بخورانند خون و بواسیر و ایتسار کرا از افتادن کرم در شکم یا از خوردن طعام و آب مخالف مرض مذکور حادث گشته باشد فی الحال رفع گردد و این را کلیانکا اولیه گویند نوع دیگر سمیق تراز ان سندهی و پیپل هر از و پیپل گرد و تر پهله و موٹھه و بیره و بیل و ککوره و پیپس و هر دو کٹائی و ما برنگ هر همه متساوی گرفته در روغن مادهٔ گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور بول مادهٔ گاو نیز انداز ند و با آتش نرم بپزند چون بخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری که ملائم طبع و موافق مرض دانند بنوشانند ازین ایتسار بهر کار رفع گردد نوع دیگر سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و اندرجو و نم و چرایته و بھنگره و کٹکی و پاڑہی و دار هلد و تاس و پنج جمله را متساوی گرفته و برابر این جمله ادویه پوست کرا بستانند و هر همه را باریک آس کرده و جامه بیز ساخته بدارند و مقداری که ملائم طبع و مناسب قوت و موافق مرض دانند با غسالهٔ برنج آمیخته بنوشانند یا مقداری با شهد مخلوط کرده و او لیسا ساخته بلیسانند ازین ایتسار آماسی بزودی دفع گردد و این دارو قابض شکم و هضم کنندهٔ خلط روده و دافع تشنگی و ناآرزوی طعام و تپ و ایتسار و قابض ست با فراط و با دیرقان و سنگ بمنی و گولمه و پیهه و سیلان منی و پندرو ک و آماس را بالجمله دفع گرداند و بغایت مفید باشد و این را میوکها دچوران گویند علاج دفع تپ و ایتسار بدانکه اگر در شخصی تپ و ایتسار هر دو حادث گردد علاج تپ و علاج ایتسار که برای هر یکی جداگانه گفته شده است چون درین محل استعمال کنند مضر اند زیرا که هر علاجی که مزیل تپ ست افزاینده ایتسار ست و هر علاجی که دافع ایتسار ست محدث تپ ست پس برای این مرض علاجی دیگر باید کردن لیکن اگر مریض قوی و باز ور باشد باید که اول فاقه بکنانند زیرا که فاقه درین هر دو مرض نیک و مفید باشد چنانچه تپ را زائل سازد و جریان شکم را بسته گرداند بعد ازین علاج کنند و آن بر انواع ست نوع اول بتهون و بربار او و مغز بیل خام و سندهی و اپتل و کشنیز جمله را متساوی بآب آس کرده و بجامه بیخته بستانند و در آشام بر بنج رستال انداخته بنوشانند نافع بود و این علاج را اپتل کنتهه گویند نوع دیگر گل ہاتکی و سندهی هر دو را با آب آس کرده و بجامه بیخته و صاف کرده در آشام بر بنج انداز ند و مقداری ترشی انار دانه نیز آس کرده بنوشانند بغایت مفید بود و تپ و ایتسار و درد شکم را زائل گرداند نوع دیگر پیپل و از و پیپل این هر دو را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و مقداری شهد و شکر دران انداخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پاڑہی و اندرجو و چرایته و موٹھه و پیراو گلوی و سندهی جمله را متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین ایتسار خام و تپ زائل گردد نوع دیگر سندهی و تاس و موٹھه و چرایته و گلوی و اندرجو جمله را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند و مقداری موچرس آس کرده در وی انداخته بنوشانند ازین جمله انواع تپ و ایتسار هر دو بیکبار دفع گردد و این را ناکراد کاڑہہ گویند

نوع دیگر بالا و اتمیس و موٹھ و بیل خام و سندھی و کشنیز جملہ را اتساوی گرفتہ وجوکوب کردہ وجوشانیدہ بنوشانند ازین آماس و نفخ شکم و اتیسار خونی کہ بغیر تپ یا با تپ بود دفع گردد و این علاج را ہری بیراد کار تہہ گویند نوع دیگر گلوی و اتیس و کشنیز و سندھی و بیل و بالا و موٹھہ و پاڑہی و چرایتہ و کراو و صندل و آمیر و سیر جملہ را اتساوی گرفتہ وجوشانیدہ و در جوش مذکور شہد انداختہ بنوشانند ازین تپ و اتیسار و آبکہ از دہن روان باشد و ناآرزوی طعام و ارد سک و قی و تشنگی و تاپاک دفع گردد و این را ہر بد کردوچاد کار تہہ گویند نوع دیگر اندرجو و اتیس و سندھی و چرایتہ و بالا و جوانسہ جملہ را اتساوی گرفتہ وجوشانیدہ جوش مذکور بنوشانند ازین اتیسار کہ با تپ باشد دفع گردد نوع دیگر اندرجو و دارہلد و کٹکی و بیل جملہ را اتساوی گرفتہ وجوکوب کردہ بجوشانند و مقدار شہد انداختہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر خارخسک و بیل و اندرجو و کشنیز و بیل و پاڑہی و ہر دو جوانی جملہ را اتساوی گرفتہ وجوکوب کردہ وجوشانیدہ بنوشانند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر پوست انار روز یہ با گل نیلوفر شمشیر ہر دو را باریک آس کردہ با غسالہ برنج بنوشانند ہمین فائدہ دہد نوع دیگر بیل و بالا و چرایتہ و گلوی و کشنیز و سندھی و کراو و موٹھہ جملہ را متساوی گرفتہ وجوکوب کردہ وجوشانیدہ بنوشانند ازین اتیسار کہ با تپ باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر گلوی و اندرجو ہر دو را جوکوب کردہ وجوشانیدہ بنوشانند ازین اتیسار کہ با تپ و آماس بود زائل گردد نوع دیگر موٹھہ و اتیس و سندھی و کراو و ہلیلہ و کٹکی جملہ را متساوی گرفتہ وجوکوب کردہ جوشانند و ازین اتیسار کہ با آماس و تاپاک باشد دفع گردد نوع دیگر در جوش دہموں سیحق خشک سندھی انداختہ بنوشانند ازین نیز اتیسار را آماس و سنگر ہونی زائل گردد و بدانکہ چوران ہیوکہا دکن نیز ہمین فائدہ دہد و ذکر ہیوکہا دچوران پیشتر گذشتہ است نوع دیگر پوست درخت سونا و مغز بیل خام و مغز تخم جامن و کتھہ و رسوت و لک و زرد چوب و بالا و کائیل و مرمش و لودھ و چرس و سنکھ سوختہ و گل دہاتکی و شنگوفہ برگ ہر جملہ را متساوی گرفتہ و باریک آس کردہ و غسالہ برنج دران انداختہ مقدار سہ گان دم را غلولہا بندند و در سایہ خشک کردہ بدارند و روز ینہ یکی بخورانند ازین اتیسار کہ با تپ باشد و کہنہ باشد دفع شود و این را بہندی کتوانکا دبتک گویند نوع دیگر پاڑہی اتیس و نیم و مجیٹھہ و بالا و گل دہاتکی و موٹھہ و بیل و سنبل و سندھی و دارہلد جملہ را متساوی گرفتہ و سیحق تر ساختہ بدان روغن مادہ گاؤ پزند چون پختہ شود مقداری کہ علائم طبع مریض دانند بنوشانند ازین جملہ ادویہ علتہای نصف اعلی را دفع گرداند و این روغن را بہندی پاتھا دکھرت گویند

اکنون چند رس از طب رس رتنا گر خورد کہ دافع اتیسار اند گفتہ می آید بیارند سیماب صاف و ہر قدر کہ خواہند بستانند و برابر او گندھک پاک کردہ نیز بستانند و ہر دو را باہم کجلی کنند و چہارم حصہ از سیماب زہر بچمناگ پاک کردہ بگیرند و برابر این ہر سہ ادویہ بھرکشتہ انداختہ جملہ را باہم چندانکہ توانند سحق کنند بعدہ سہ روز با شیرہ برگ دہاتورہ و شیرہ سر پاچی سحق کنند بعدہ بیارند گل دہاتکی و اتیس و موٹھہ و بالا و زیرہ و سندھی و جوانی و کشنیز و بیل و پاڑہی و ہلیلہ و بیل و دارو کراو اندرجو و کیتھہ و انار و کنج سیاہ این جملہ را متساوی گرفتہ بجوشانند و بدین جوش سیماب مذکور را تا سہ روز سحق کنند بعدہ در بالو اکن چار پاس آتش نرم بدہند چون مرتب شود نگاہ دارند اگر مریض با قوت باشد ازین رس مقدار ہپار جبہ یا کم یا زیادہ بخورانند و بالای این اپنان ماڑین دارو بدہند سندھی و اتیس و موٹھہ و دیودار و بیچ و بیل دراز و جوانی و کافور و کشنیز و کراو اندرجو و ہلیلہ و بیل و پاڑہی و مو چرس و مائین انجملہ ادویہ را اتساوی گرفتہ و باریک آس کردہ و شہد آمیختہ مانند لوئیہ ساختہ بلیسانند و این اپنان خاصہ این رس ست و آنچہ مثل این رس باشد ازین رس اتیسار سادہ و اساوہ و اتیسار یکہ از بلغم غلبہ بر سہ غلط باشد نیز دفع گردد و این را بہندی مرب سنجیون رس گویند نوع دیگر سیماب صاف کردہ یک حصہ گندھک صاف چار حصہ گرفتہ در شیرہ برگ دہاتورہ سہ روز کہرل کردہ و در خشتہا انداختہ بعدہ سہاگہ را بریان کردہ در بول مادہ گاؤ حل کردہ و ہان گود یہا را بدان پر کنند بعدہ جملہ این گود یہا را در دیگی گلی کہ نو باشد بدارند و دیگ مذکور را مہر کردہ و بالای دیگدان نہادہ زیر دیگ مذکور آتش کنند تا آنکہ خشتہا یعنی گود یہای مذکور سوختہ گردند پس فرو آرند چون سرد شود با شیرہ مغز بیل خام سہ روز سحق کنند و در ظرف زرین بدارند اگر مریض با قوت باشد مقدار چہار با پنج حبہ یا کم یا زیادہ ملائم طبیعت مریض بدہند و بالای آن اپنان از جوش سندھی و اتیس و موٹھہ و دیودار و بیچ و مغز بیل خام و بالا و مو چرس

مرب سنجیون رس

علاج اتیسار خونی

سنگر ہونی اتیسار

ہر علت کہ بہ بالا کہ بہ

نبوشانند یا در چرش سند هی باقی جمله ادویه مذکور را آس کرده انداخته و مقداری شهد و شکر نیز مخلوط ساخته لوعیه ملائم طبع مریض مذکور بلیسانند از این رس
ایتسار هر نوعی که باشد دفع گردد و تخصیص ایتسار بادرانی الحال زائل گردانده بهندی این رس را لوکناتهه رس گویند نوع دیگر شنگرف و زیره و
سهاگه و پیپل و مازو جمله را متساوی گرفته در شیره موتهه یکروزه کهرل کرده بدارند و مقداری بکیجه بجهت دفع ایتسار بخورانند و بالای او پوست کراو اندر بجوشانند
گرفته و سحیق بار یک ساخته و با شهد آمیخته مقداری بخورانند ازین جمله انواع ایتسار که خواه از یک خلط خواه دو خلط و خواه از هر سه خلط باشد دفع گردد
و این را بهندی آمند بهیروان نامند نوع دیگر سیماب پاک کرده یک حصه گندهک صاف کرده دو حصه گرفته و هر دو را شایسته پنج چیتهه سه روز کهرل
کنند بپیپل گرد و سهاگه بریان کرده و زهر بسته کرده و نیز هر یکی بوزن سیماب مذکور باید گرفت و بوزن این جمله ادویه تخم دهتوره بستانند جمله را یکجا
کرده با شیره بجبنا چار پاس کهرل باید کرد و مقدار دوگان حبه را گولی بسته در سایه خشک گردانند پس مریضی که باقوت باشد مر او را یکان غلوله هر روز
با ماریا جوش پیل بخورانند ازین ایتسار بادی دفع گردد و اگر مریض مذکور را گرسنگی مهمر سد بر پنج پخته با جغرات ماده گاو بخورانند و این را بهندی
مهاکنک ستدر رس نامند نوع دیگر سیماب بسته و گندهک بسته و دو درم و طلای کشته یکدرم جمله را یکجا کرده با آب چیتهه هفت روز تسقیه بدهد
و خشک ساخته درمیان گودیها که آنها را خالی و صاف کرده باشند درآرند و سهاگه بریان کرده را مل نموده دهان گودیها را مهر کنند بعده بیارند و سفال
گلی و در یک سفال برگ تنبول فراز کنند و گودیهای مذکور بران بدارند و بالا گودیهای مذکور نیز برگ تنبول داشته و سفال بالا را اوپوسته و بگل حکمت
گرفته مهر کنند و خشک ساخته بدارند پس مقدار یک گولی بکارند و بالا این جنبر مذکور یا چک دشتی نهاده کمیت بدهند چون سر شود بکپاس کهرل
کرده و در ظرف زرین یا سیمین نگاه دارند و مقدار چار حبه رس مذکور با شهد آمیخته بخورانند و بالا آن پوست بیخ بریارا و مغز بیل و سندهی و پیپل و مازو
هر جمله برابر آس کرده بار و غن گاو یا روغن کنجد و شهد آمیخته و او لیسانند مقداری مناسب بلیسانند ازین نیز ایتسار که از غلبه هر سه خلط باشد دفع
گردد و هر نوعی که ایتسار باشد بر دوی زائل گردد و چون مریض مذکور غذا طلبد بر پنج کهنه پخته با جغرات ماده گاو و یا باشور با گوشت دراج خوردن دهند
بغایت مفید آید و این را بهندی لیپکر رس نامند نوع دیگر سیماب بسته یکحصه و گندهک صاف کرده دو حصه و ابهرک کشته چار حصه جمله را یکجا کرده با
روغن تلخ چار پاس کهرل کرده در دیگی نونهند و کیچی جنبره کرده چهار پاس آتش دهند چون خود سرد گردد بکشند بعده بیارند جواکهار و ساجی و سهاگه
و هر پنج نمک و زهر بسته و سندهی و پیپل و مازو و پیپله و زیره جمله را متساوی گرفته و آس کرده هر مقدار یکه دارو های مذکوره بوند و
این دارو ها نیز همان مقدار بسته و دران انداخته بیامیزند و کهرل کنند تا که جمله یکذات گردند پس نگاه دارند و مقدار چار حبه یا شش حبه یا کم یا زیاده
بخورانند ازین ایتسار که با تپ و سنگر هنی بود دفع گردد اگرچه بالا این ادویان دیگر بدهند زیرا که همین دارو که باوی آمیخته اند بجای ادویان ست
و این را بهندی کاران ساگر رس گویند نوع دیگر سیماب بسته یک درم و زر کشته یکدرم و مس کشته یکدرم و کهیر صاف سه درم و مو چرس سه درم همه را
یکجا کرده با شیره پوست بیخ سینبل چهار پاس سحن کرده مقدار نخود غلولها بندند و وقت حاجت مریض مذکور را یک غلوله بخورانند و بالای آن مصالحی
و دو درم زیره با آب آس کرده و مقداری شکر تری دران انداخته بدهند ازین هر ایتساری که با تپ یا غیر تپ بود دفع گردد و این را بهندی
چندر ریر بهاو بتی رس گویند و الله اعلم و احکم **فصل چهارم در مرض سنگر هنی** و آن مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامات**
مرض مذکور بدانکه چون شخصی را در اثنای ایتسار یا بعد زوال آن یا بی آنکه او را زحمت ایتسار باشد گرسنگی کم شود و شخصی مذکور غذای مخالف
خورد و بدین سبب خلطی از اخلاط غلبه کرده گرسنگی را از شت گرداند و بواسطه آن کلا رشمسی که محافظ و ماسک تلخه ست و آنرا کرهتی نامند از شت شود
زحمت سنگر هنی که آنرا کرهتی گویند پیدا آید و شخصی مذکور انچه خورد بغیر آنکه هضم شده باشد یا هضم شده کاهی تمک و کاهی غلیظ بالوی بدبا شد و
در دکرات مرات از شکمش سائل گردد و این مرض بر چهار نوع ست یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم بود چهارم آنکه از غلبه
هر سه خلط باشد و علامات این مرض که پیش از حد و کش پیدا آید و آنرا بر روپ این مرض نامند آنست که مریض مذکور را آشفتگی زیادت شود

فصل چهارم در مرض سنگر هنی

وگاهی سیدابیه و سوداوی گردد و ناپاک و تشنگی باشد و طعام بدیر هضم پذیرد و اندام گران گردد چون این علامات ظاهر گردد بدانند که مرض مذکور حادث خواهد شد
و مرض مذکور که از غلبهٔ بلغم حادث شود طریق حدوث وی آنست که اول آنچه خوردن اشیای تیز یا تلخ یا زمت یا سخت خشک یا از خوردن غذای
مخالف یا از خوردن اشیای سخت گران هضم ناپاک انگیز و اشیای اسهال کننده یا از خوردن طعام لذیذ یا از نگاه داشتن بول و غایط و مخاط و یا از
بسیاری جماع که باد غلبه کند و ازین گرسنگی کم گردد و زحمت مذکور پیدا آید و تا علامتیکه بعد حدوث وی پیدا آیند که آنرا روپ گویند آنست که مریض مذکور را
بدشواری طعام هضم گردد و در وقت غذا آنچه خورده بود بر سر او پیدا گردد و بعد از هضم سخت خوش گردد و گلو و دهن خشک شود و گرسنگی و تشنگی
باشد و زحمت چشم که آنرا تمر یعنی تاریکی گویند پیدا شود و گوش آواز کند و پهلو و بند گاه کمر و ران و گردن درد کند و زحمت بسوچکار روی نماید و سینه نیز
درد کند و وجود وی سیاه و لاغر نماید و دهن نیز متغیر گردد و مقعد هر طبیعتیکه پدید آید و غربت بر هر مرتبه باشد و بیقراری از وی نماید و هنگام هضم طعام
و بعد هضم شکم منتفخ شود و اندکی از خوردن طعام قرار و آرام حاصل شود و مریض مذکور چنان پندارد که در شکم گوله و باد و یا علت دل و یا غلبهٔ پیست و لیکن
فی الواقع نباشد و غایط بدشواری گاهی خام و گاهی پخته و گاهی نرم و گاهی سخت و گاهی غلیظ و گاهی ملائم باد و مخاط روده و کف و بآواز بیرون افتد
و علامت دمه و سرفه هم حادث گردد و زحمت مذکور که از غلبهٔ بلغم حادث شود طریق حدوث وی آنست که بلغم بخوردن اشیای تیز و ترش و یا شور و یا اشیائی
که در وقت هضم ناپاک انگیز و یا اشیائیکه بلغم فزا باشد و یا از بعضی غلبه کرده و گرسنگی را دور گردانیده زحمت مذکور را پیدا آرد سوال بالا مقرر شده است
که آتش گرسنگی از بلغم است چنانچه بزیادتی بلغم گرسنگی زیاده گردد و بنقصان آن کم پذیرد و درین محل میگوید که غلبهٔ بلغم آتش گرسنگی را تباه و زائل
میگرداند پس میان هر دو کلام ظاهرا منافات صریح لازم می آید این چگونه تواند بود جواب بلغم اگرچه گرم ست لیکن چون بخوردن مایعات مخالفه
زشت پیشود مایعیت در وی زیاده میگردد و بدین سبب آتش گرسنگی را میکشد چنانکه آب گرم هر چند که سخت گرم باشد چون وی را بر سر آتش افشانند
بسبب مایعیت خود آتش را بکشد آنگه بالا مقرر شده است که بلغم محمد آتش گرسنگی ست محمول بر آنکه چون در بلغم مایعیت غالب شد آتش گرسنگی را
فرو نمیراند بلکه بفزود و علامت این نوع آنست که رنگ مریض زرد گردد و غایطش زرد و نیلگون و طعام سبز و اسفرام و کراث و بابونی زشت سائل گردد
و مریض را آروغ ترش پیدا آید و در سینه و دل تاپاک شود و آنرو بر طعام چندان نباشد و تشنگی پیدا گردد و زحمت مذکور که از غلبهٔ بلغم حادث شود طریق
حدوث وی آنست که بلغم از خوردن اشیای دیر هضم و یا سخت چرب و یا سخت سرد و یا سخت شیرین و یا اشیای سخت بلغم انگیز و یا از خوردن طعام زیاده
و یا از خواب کردن در روز و یا از متصل خوردن طعام و یا از نی وقت خوردن طعام معده سرد شده و مزاج فاسد گردیده آتش گرسنگی کم گردد و علت مذکور
حادث گردد و علامت این نوع آنست که مریض را طعام بدشواری هضم گردد و آب از دهن سائل باشد و مزاحمت قی شود و رغبت بر طعام اصلا نباشد
و دهن صاف نباشد و مزه دهنش اکثر شیرین باشد و دمه و سرفه و نفس پیدا شود و سینه را چنان پندارد گویا که بروی بار نهاده اند و شکم گران باشد
و آروغ شیرین و بی مزه بسیار آید و اندام سست گردد و رغبت بر جماع نیز نباشد و غایط یا خلط رود و یا کف بیرون آید و اگرچه ابتدای حال
مریض مذکور فربه باشد آخر الامر بسبب این مرض لاغر گردد و زحمت مذکور که از غلبهٔ هر سه خلط باشد طریق حدوث وی آنست که هر سه خلط بخوردن اشیائی
که افزاینده هر سه خلط اند غلبه کنند و گرسنگی را کم گردانند زحمت مذکور پیدا آرند و علامت این نوع آنست که در مریض علامت هر یکی از اخلاط ثلثه
ظاهر شود و از همه مریض مذکور آواز قراقر خیزد و کاهی پیدا شود و جود او لاغر گردد و درد کند و غایط نرم و سفید و چرب با خلط رود و با آواز بسیار از دردناک
بیرون آید و بیرون آمدن غایط بر طریق مذکور یعنی را بعد یک ماه و یعنی را بعد دو ماه و یعنی را بعد دو از دهم روز باشد و مرض مذکور در هنگام روز بزور
باشد و در وقت شب زدان فرو نشیند و تشخیص این مرض بغایت سخت است و بعد از صعوبت تمام بر طرف شود و علامتیکه بحدوث آن تیسار لاد و امیگردد
و بیان آن عنقریب گذشته است اگر این مرض پیدا آید بدانند که لاد و است قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه طبیب را باید که خلطی را که سبب
حدوث این مرض باشد قوت مریض را معلوم کرده بر مناسب حال مقابله نماید بکاهانیدن یا کاهیدن و بر طرف کردن یا افزاینده آتش گرسنگی اند آشام پر هیز کرده

قسم دوم در علاج مرض مذکور

مریض را بدهند و دوا را بایکه خلط رودهٔ را هضم کنند و بدشکم را قبض گردانند و گر سنگی را بغیر ایند آس کرده بسرشت که بهر یکی ازین نوعی از قبرست
یا در روغن بادام آب گرم یا در عسل ساده گاو یا صد و نوع انداخته بنوشانند و این زحمت او بنوشانیدن دوغ نیز زایل گردد و از جهت دفع این مرض علاجیکه
دافع بواسیر و گوده و علت شکم ست و بیان آن در فصول این امراض خواهد آمد نیز استعمال بکنانند و در دفع این مرض علاجیکه بهندی آنرا هنکواد و چوران
نامند نافع ست روغن ستور بخته که دافع زحمت گوده است و بیان آن در فصلش خواهد آمد درین مرض نیز نافع ست و از جهت دفع این مرض بیارند
پیلیا و کن بآب بسایند و بحیق تر سازند و در روغن ستور بیاندازند و بیزند چون بخته شود مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع گردد و اگر درین مرض تب یا مرض
دیگر پیدا آید باید که تب را یا مرض دیگر را بداروهائیکه مزیل تب و مرض مذکور بوند و سنگر هنی را زیادت نکنند دفع گردانند اکنون چند علاج بدفع این زحمت
که در طب بنگ سین و ونتنا مس مسطور اند گفته می آید بدانکه چنانچه امتیسار بر دو نوع ست یکی خام و دیگری بخته همچنین سنگر هنی نیز بر دو نوع ست یکی خام و
دیگری بخته دارو هائیکه برای بختن امتیسار خام استعمال کرده میشود برای بخته ساختن این مرض نیز استعمال باید کرد تا مرض مذکور بخته گردد و بسهولت
دفع این مرض بیارند مغز کتیهه و مغز بیل خام و چنگیری و انار دان باب آس کرده بسحیق تر ساخته و بجامه بخته و صاف کرده و بوزن این کلک دوغ
ماده گاو بدین کلک یار کرده پس بمنج ازین دارو بخته آشام سازند و بدهند این آشام خلط رودهٔ را هضم کند سنگر هنی را نافع بود و شکم را قبض کند و اگر درین
زحمت تنها دوغ ماده گاو که سخت رقیق و غلیظ نبود بنوشانند نیز مفید تمام بود زیرا که دوغ افروزندهٔ آتش گر سنگی و قابض روده و هضم ست و در وقت
هضم شیرین میشود بسبب این معنی تلخه متنیکیز و بلکه دافع تلخه بود و مزه ترخت دارد و بکاهی و گرم ست پس دافع بلغم بود و ترش و شیرین ست و بدین دو صفت
دافع باد باشد پس بنجا صفتهای مذکوره که دارد و مزیل هر سه خلط ست بهتر آنست که در کار برند نوع دیگر سندهی و موتهه و اتیس و گلوی جمله را برابر گرفته و
بجوشانیده بنوشانند ازین علت مذکور و خلط رودهٔ و ناآرزوی طعام دفع گردد نوع دیگر پیپل و ازو هر دو کشائی و چوا کهار و اندرجو و چیره و کلمیسر و پارهی
و کچور و هر پنج نمک جمله را متساوی گرفته و خشک سائیده و جامه بیز کرده با بعجرات یا با آب گرم یا با شراب یا با آب کشنیز بخورانند ازین علت سنگر هنی که از غلبه باد
حادث شده باشد دفع گردد و این را بهندی پیلیا و چوران نامند نوع دیگر کشنیز و اتیس و بالا و چوا تیی و موتهه و سندهی و هر یا او منکونی و ماشونی
و مغز بیل خام جمله را متساوی گرفته و بجوشانیده بنوشانند بهمین فائده رساند نوع دیگر اندرجو و اتیس و بچ و نمک سوچل و پیپله این جمله را متساوی گرفته و
آس کرده با آب گرم بنوشانند بهمین فائده دهد و ازین ادویه زحمت مذکور اگرچه با در و باشد دفع گردد نوع دیگر سندهی و گراو اندرجو و هر دو کشائی و چیره و
کلمیسر و پارهی و چوا کهار و پنج نمک جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده با شراب خالص یا با بعجرات یا با آب گرم یا با سرکه بهندی یا دوغ یا با آب بعجرات بنوشانند
ازین باد شکم فرو نشیند و آتش گر سنگی بافروزد نوع دیگر جوانی و سندهی و پیپل گردو پیپل دراز و نمک سنگ و هر دو زیره و انگزه و هر همه متساوی گرفته و
باریک آس کرده بدارند و در وقت خوردن طعام اولا آن مقدار دو نیمدرم ازین چوران یا دو سه لقمه طعام که بروغن مخلوط باشد بخورانند بهمین فائده دهد
نوع دیگر پیپله و پیپل دراز هر دو تساوی گسسته و باریک آس کرده با قند سیاه کرکهنه باشد کوفته و مخلوط ساخته مخلوطها مقدار دو نیمدرم ببندند و بگاه گلوله
نهار بار و غن ماده گاو بخورانند ازین زحمت مذکور و ناآرزوی طعام و بستگی غایط و انتفاخ شکم دفع گردد و گر سنگی بغیر ایند نوع دیگر پیپل و چوا کهار و
ساجی و هر پنج نمک و پیپل گردو پیپل دراز و سندهی و انگزه و اجمود و چاب و چیره جمله متساوی گرفته و باریک آس کرده با شیره یا ترنج یا شیره انار دانه
غلولها بندند و در سایه خشک کنند روز بنه بخورانند ازین خلط رودهٔ هضم شود و گر سنگی افزاید نوع دیگر هر دو نیمچول و درخت نار و دیودار و سندهی و
پیپل دراز و پیلمول و چیره و کچیل و تخم سنی و چوا کوره و کلنجی و اسن جمله را متساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند و بدین جوش
و بعجرات و بسرکه بندی و ساجی و چوا کهار و نمک سنگ و نمک شور و نمک دریا و نمک بریا نمک شیرین و نمک سوچل و نمک پات که این هر نه کهار
متساوی باشند و باب سحیق تر ساخته و بدین جمله را دو بیه و جوشهای مذکور یکجا کرده و روغن ماده گاو بیزند چون روغن مذکور بخته شود و فرو آرند روغن و دارند
و مقدار بجوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود و گر سنگی و زور و روشنائی اندام زیاده گردد و خلط رودهٔ هضم شود و با دوغ گردد و طعام نیز هضم گردد و این روغن را

علاج انتفاخ شکم سین و ونتنا مس

سندهی دو پنجمول آدکهرت گویند نوع دیگر پنجمول خرد و سندهی و پلپل و انزو پلپل گرد و پلپل مرنک سنگ سوا سن دچوا کهار و ساجی و زیره سیاه
و برنگ و کچور چهار یا مساوی گرفته و با آب آس کرده سحیق ترسازند و در روغن مادهٔ گاو انداز ند و سلت که نوعی از کانجی ست شیرهٔ ترنج شیرهٔ اندرک و
جوش تر بخشک و جوش کنار و شیرهٔ خرمای هسته با جوش آن شیرهٔ انار دان و دوغ ترش و شراب خالص و سوپرک که نوعی از
سرکه هندیست و نمکهودک که نیز نوعی از سرکه هندیست و دیگر اشیای ترش هر چه بهم رسد بستانند و هر یکی از ین اشیای ترش باید که برابر روغن مذکور انداز ند
و آتش نرم بزند چون پخته شود فرو آورند چرب نگاه دارند و وقت حاجت مقداری ازین روغن بمریض مذکور بنوشانند و بالای آن مقداری دوغ یا کانجی
بنوشانند ازین کرسنگی زیادت گردد و زحمتهای شکم و نفخ شکم و سرفه و علتهای بادی جملگی دفع گردند و این را لکهه پنجمولاد کهرت گویند نوع دیگر
چارپ و چیره و پاڑهی و پنچوتی و پلپل دراز پنجمول خرد هر یکی را ازین اودیها چهار پل یعنی چهل و هشت درم و تومهه هشت پل یعنی نود و شش درم سرهنگ
سه پل و برگ اسپند و مالتی و کنیر و چنپون و کنج و اک و کدم و سهوره هر یکی سه پل بستانند و جمله را جوکوب کرده و چهار من آب بجوشانند تا یک چهارم
بماند بعد جوش مذکور بگیرند و این جوش را بوزن مذکور سحیق کشتی سی و ششدرم و انیس نیز پل مقدار و پلپل دراز چهل و هشت درم و بابرنگ و اندرجو و
جوا کهار و ساجی و نمک بریا و نمک سنگ هر یکی بیست و چهار درم انجمله با آب آس کرده سحیق ترساخته درمیان ده سیر روغن ستور یعنی یک اک باندازند
و چهار چند از روغن مذکور آب جوشرات نیز انداز ند و دو چند ازین کانجی ترش نیز انداخته با تش نرم بزند چون پخته شود در ظرف چرب نگاه دارند وقت حاجت
مقدار یکه ملایم طبع مریض دانند بنوشانند و بالای آن آب گرم دهند چون روغن مذکور بضم گردد و بعده مقداری آشام بدهند ازین روغن جمله انواع
سنگر هنی و کواسیر و هر پنج نوع گولهٔ که در شکم میباشد و پیهه نیز دفع گردد و مریض مذکور را طعام چرب و گوشت مذکور سخت چرب و فربه باشد بخورانند و اگر
بدانند که از روغن مذکور گر سنگی سخت زیاده شده است روغن مذکور با شهد آمیخته بخورانند و این روغن را بهندی اگن کهرت نامند نوع دیگر
سندهی را با آب آس کنند و بدان روغن مادهٔ گاو بیزند و مقداری ازین روغن بخورانند ازین باد که محتبس شده باشد بجرای خود جاری گردد و سنگر هنی
و پنڈروگ و سرفه و تپ انجمله دفع گردند نوع دیگر سحیق تر ازان سندهی و جوش و سمول انجمله اودیها را در روغن مادهٔ گاو انداخته بیزند و مقداری
بخورانند ازین جمله نوع سنگر هنی دفع شود و این روغن را بهندی سنتهی کهرت گویند نوع دیگر سندهی و پلپل و چیره و کچیل و خار خسک و
پلپل دراز و کشنیز و بیل خام و پاڑهی و جوانی جمله را مساوی گرفته و با آب آس کرده سحیق ترسازند و دو چند روغن ستور انداز ند و چهار چند ازین
روغن شیرهٔ برگ چانگیری باید انداخت و چهار چند از روغن مذکور آب جوشرات نیز انداز ند و با تش نرم بزند چون پخته شود فرو آورند چرب نگاه دارند وقت
حاجت مقداری که مناسب دانند ازین روغن بنوشانند ازین عمل سنگر هنی و کواسیر و سوزاک بول و پرواهکا و اتیسار و برون آمدن مقعد و نفخ شکم
دفع گردد و این روغن را بر بهت چانگیری کهرت گویند نوع دیگر کشنیز و بیل و بریارا و سندهی و موصلی جمله را مساوی گرفته و جوکوب کرده
بجوشانند و مقداری ازین جوش بنوشانند ازین کار بهه سنگر هنی بادی و نفخ شکم نیز دفع گردد علاج سنگر هنی که از تلخه حادث شود و بیارند
رسوت و اتیس و کراوا اندرجو و سندهی و گل و باکی جمله را مساوی گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و دران مقداری شهد انداخته بنوشانند ازین سنگر هنی
و کواسیر خونی و رکیت و اتیسار هر همه دفع شوند نوع دیگر پاڑهی و اندرجو و چیره و سندهی هر همه را مساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده بنوشانند
و با خشک آس کرده و مدآب گرم انداخته بنوشانند ازین سنگر هنی که از غلبهٔ تلخه بود و یا از غلبهٔ بلغم بود و یا از غلبهٔ باد باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر
سندهی و انیس و موتهه و گل و باکی و رسوت و کراوا و پاڑهی و کلنگی جمله را مساوی گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و مقداری شهد خالص دران یار کرده
بنوشانند ازین نیز سنگر هنی و اسهال خون و کواسیر و پرواهکا و دود مقعد و ناپاک هر همه دفع شوند و این را ناگرا دچوران نامند نوع دیگر چوراسته
و کلنگی و سندهی و پلپل دراز و پلپل گرد و تومهه و اندرجو هر همه را مساوی گرفته و از مقدار یک دارو دو چند پوست پنج بیته بستانند و شانزده چند
یک دارو کرا بستانند جمله را با ریک آس کرده بدارند وقت حاجت مقداری ازین چوران در شربت قند انداخته بنوشانند ازین سنگر هنی و گولهٔ و

علاج سنگر هنی که از تلخه حادث شود

یرقان وتپ وپنڈ سوگ وپیہ وناآرزوی طعام واتسار دفع شود واین را بہون بادچورن نامند نوع دیگر پارسی وپیل وسنج پیل دسندہی
پیپل گرد وپیپل دراز وپوست جاسن وپوست انار وگل دپاٹلی وکٹکی وانیس دموٹھہ وہ ار بلد وچرایتہ وکرا ہر ہمہ را متساوی گیرند ومقدار جملہ این ادویہ
اندرجو بگیرند وجملہ را آس کردہ وبجا یسخیتہ بدارند وقت حاجت مقدارے ازین دارو درعسالہ کہ بسنج انداختہ ومقدارے شہد تیز باکردہ دا میختہ بنوشانند ازین
سنگر ہنی وقی وتپ وانیسار ودردشکم وناپاکی دل وناآرزوی طعام وانقصان گرسنگی جملگی دفع گردند واین را پاتھا دچورن نامند نوع دیگر ہیندی
وہمانکہ سامہ وپارسی دمرہری دارلوبیج وکلیسر ایندی چہون وبانسہ پپل وشنگونہ کنگر دودخت بروشنگونہ کنگر دودخت کرزان وپوست سرس وگل دپاٹلی
وموٹھہ وتم ازین ہرکی بست دچہار درم بگیرند وجوکوب کردہ دہشت چند آب انداختہ بجوشانند چون یکحصہ از ہشت حصہ بماند بجا یسخیتہ وصاف
کردہ بستانند ودرپنج سیر روغن مادہ گاو یعنی نیم او ہک اندازند بعدہ چرایتہ فاندہ رجوو کھیر کاکولی وپیپل دراز دا پیل ازین ہرکی سہ درم باریک آب آس کردہ
وبجیق ترساختہ نیز درروغن مذکور اندازند وبآتش نرم بپزند چون بخیتہ شود نگاہ دارند وقت حاجت مقدارے ازین روغن بنوشانند بسنگر ہنی ہر نوع کہ
باشد دفع گردد واین را چندناد کھرت گویند نوع دیگر صدپیل عدس درچہار چند آب جوشانیدہ یکحصہ جوش مذکور بگیرند ودریک سیر روغن ستو
یعنی پنج سیر بیندازند دہشت پل بیل خام آس کردہ وبجیق ترساختہ نیز اندازند وبآتش نرم بپزند چون بخیتہ شود نگاہ دارند وقت حاجت مقدارے بخورانند
ازین علت پرواہکا وانیسار وسنگر ہنی دفع گردد واین روغن را مسور کاد کھرت گویند نوع دیگر بابجیق ترازان اندرجو روغن مادہ گاو بپزند
وچون بخیتہ شود نگاہ دارند ومقدارے بنوشانند ازین سنگر ہنی کہ از تلخہ وبا از بلغم حادث شدہ باشد فی الحال ببرد علاج سنگر ہنی کہ از غلبہ بلغم
حادث شدہ باشد بدانکہ نخست مریض را کرات قی بکنانند بعدہ اشیائے نمکی وترش وتلخ وشوربدہند تا بتدریج گرسنگی افزون گردد نوع دیگر کچور
سندہی وپیپل گرد وپیپل دراز وجوا کھار وساجی وہلیلہ وپنپلول وترنج ونمک سنگ ہر ہمہ را متساوی گرفتہ وآس کردہ باسرکہ بیختہ بنوشانند ازین زحمت
سنگر ہنی کہ از غلبہ بلغم بود فی الحال دفع گردد نوع دیگر پاسن وہلیلہ وسندہی وپیپل گرد وپیپل دراز وجوا کھار وساجی وہر پنج نمک وپنپلول وترنج
ہر ہمہ را متساوی گرفتہ وباریک آس کردہ باب گرم بنوشانند ہمین فائدہ رساند نوع دیگر چترہ وپنپلول وہلیلہ وکوتمہ وانیس وپنج وسندہی وموٹھہ و
بای برنگ جملہ را متساوی گرفتہ وباریک آس کردہ جوران ساختہ مقدارے باب گرم یا دوغ مادہ گاو یا شراب یا کانجی بخورانند ازین سنگر ہنی دفع شود
نوع دیگر پپل دراز وپلہ وچترہ وچاپ وترنج وہلیلہ وپنپلول وپارسی وکشنیز وسندہی وہرکی ازین ادویہ بمقدار سہ درم گرفتہ وجوکوب کردہ دشش سیر
آب انداختہ بجوشانند چون چہارم حصہ بماند بستانند وبجای آب بنوشانند وبرنج نیز دران کار بہ پختہ وآشام ساختہ بنوشانند ازین سنگر ہنی
بلغمی دفع شود نوع دیگر پپل دراز وپنپلول وجوا کھار وساجی وہر پنج نمک وترنج وہلیلہ وپاسن وکچور وپیپل گرد وسندہی جملہ را متساوی گرفتہ وآس
کردہ بدارند وبوقت صبح مقدارے باب گرم بنوشانند ازین سنگر ہنی دفع شود وزور افزاید وفربہی پیدا آید واگر ہوا روہای مذکورہ روغن پختہ بنوشانند
ہمین فائدہ رساند واین را ہلیلیا دچورن وہلیلیا دکھرت نامند علاج سنگر ہنی کہ از ہر سہ خلط بود بدانکہ علاج آنکہ از جہت دفع سنگر ہنی
کہ از غلبہ تلخہ باشد وسنگر ہنی تلخی وسنگر ہنی بادی گفتہ شدہ اند از جملہ علاجہای ہر نوعی یک صنفی از علاج بگیرند وہر سہ اصناف را یکجا کردہ مریض
این نوع را بخورانند وطعام وشراب کہ افروزندۂ آتش گرسنگی باشند در کار برند بدین ترتیب زحمت سنگر ہنی دفع گردد نوع دیگر ستراول وصندل و
اپتل وبرنگ وپارسی وپپل دراز وسرون وپیل وامبود وانیس مجیٹھہ وچوبتی وچیتہ واندرجو ہر ہمہ متساوی گرفتہ وباب آس کردہ در روغن مادہ گاو
کہ چہار چند این کلک مذکور بودہ باشد اندازند وجوش اندرجو کہ ہمہ روغن مذکور بودہ باشد نیز انداختہ باتش نرم بپزند چون بخیتہ شود نگاہ دارند
وبوقت حاجت مقدارے کہ ملائم طبع مریض مذکور بودہ باشد بخورانند ازین علت سنگر ہنی کہ از ہر سہ خلط بود دفع گردد واتسار تلخہ وانیسار ترشی و
پرواہکا وکوپ نیز دفع گردد واین روغن را ستراولی کھرت نامند نوع دیگر پلاد وانگزہ وپپل دراز وملٹی وکرنج وسندہی وپیپل گرد وگچپپل
زیرہ وچاپ ونمک سونچل وچترہ وجای برنگ ونمک بریادامبود وجوا کھار وہنج ونمک سنگ ازین جملہ سندہی وپیپل گرد وپپل دراز ہرکی دودرم ودرم

علاج سنگر ہنی کہ از غلبہ بلغم حادث شدہ باشد

نوع دیگر ہلیلہ کہ از غلبہ بلغم حادث شدہ باشد

علاج سنگ رحمی که از غلبه هر سه خلط حادث شده باشد و در روز زوری باشد و در شب زور و رنج فرو نشیند

دیگر ادویه‌های مذکور هر یکی شش درم بگیرند و با آب آس کرده و سحیق ترساخته و بیخ سیر روغن ماده گاو ده درم با آش نرم بپزند بعد از آن روغن مذکور را صاف کنند و شکر سپید و کشنیز و خیارین و سعتر هر یکی را سه درم برگرفته و جوکوب ساخته بجوشانند و کار همه سازند و مقدار روغن مذکور بجوش هر یکی از این ادویه نیز در روغن مذکور انداخته بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک از این روغن بخورانند از این سنگ رحمی که از غلبه هر سه خلط باشد و رنج شکم و خلط رودده و نقصان گرسنگی دفع شود چنانکه باد ابر را منتشر میسازد همچنین این روغن زحمتهای مذکوره را زایل گرداند و این را ار بکهرت نامند علاج سنگ رحمی که از غلبه هر سه خلط حادث شده باشد و در روز زوری باشد و در شب زورش فرو نشیند و این نوع را بهنگ سنگره گرهنی نامند بدانکه

سندهی و بیل خام با آب آس کرده و سحیق ترساخته در جوش عدس انداخته بجوشانند از این زحمت مذکور زایل گردد و اگر سندهی مذکور آس کرده و در روغن ماده گاو انداخته بجوشانند همین فائده رساند نوع دیگر سحیق تمامان سندهی و زیره سفید و مغز بیل خام که هر سه متساوی باشند و جوش عدس در روغن ماده گاو انداخته بپزند مقدار خوردن و بهند از این نیز سنگ رحمی کهنه دفع گردد و این روغن را نیز مسور کاد کهرت گویند

نوع دیگر پیست الکوره و گل و ناگی و مغز بیل و سندهی جمله را متساوی گرفته و جوشانیده بجوشانند همین فائده دهد نوع دیگر سه حصه پوست الکوره و یک حصه مجیٹهه را با عسل از برنج آس کرده بجوشانند همین فائده رساند نوع دیگر بیل خام را بجوشانند بعد از مغز او کشیده باشکر تری بخورانند همین فائده حاصل آید نوع دیگر مغز کیتکه و سندهی و بیل گرد و بیل را متساوی گرفته و باریک آس کرده با دو نوع ماده گاو بخورانند همین فائده حاصل آید نوع دیگر سیمق کاپهل را با شهد بخورانند همین فائده رساند نوع دیگر موتهه و بیل خام و انیس را از هر جمله متساوی گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند نافع آید نوع دیگر بیل و چیره و چاپ و اودک و سندهی هر سه بهار برگرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را

که دو چند از روغن گاو باشد انداز ند و این جمله را دو چند سیمق ترساخته نیز انداز ند و شیر گاو دو چند از روغن باشد نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک بخورانند و این روغن را بلواد کهرت نامند نوع دیگر دو روغن ماده گاو که چهار چند آن شیره پانکیری باشد انداز ند و بر این دو روغن مذکور شیر بز فلفل انداخته بعد از آن گل و ناگی و زیره و انیس هر یک دو درم پیست بیل و کشنیز و تیل و بالا و بربار او جوائنی و سندهی و پار پیپل و نیلپول و نامیال جمله را متساوی گرفته با آب آس کرده و سحیق ترساخته در روغن مذکور انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک بخورانند این سنگ رحمی کهنه و بواسیر و گولمه و درد پهلو و باد و نا آرزوی طعام این جمله دفع شوند و زور و گرسنگی و روشنی اندام افزون گردد و گرم و

بیرون آمدن مقعد و زیادتی سپهه و شنگی نیز دفع گردد و این را بهندی چنکیری کهرت گویند نوع دیگر عدس صدپل گرفته در آبی که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند تا آنکه یک حصه بماند آنگاه بگیرند و از او دو چند شیر روغن ستوه انداز ند و دو چند از روغن مذکور شیر بز یا شیر ماده گاو نیز انداز ند بعد پیل و سندهی و نیلپول و چاپ و چیره و سندهی جمله چهارم حصه او دو روغن با آب آس کرده و سحیق ترساخته نیز انداز ند و با آش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک بخورانند این سنگ رحمی هر سه خلط و بواسیر و باد شکم و پرواسکا جمله بزودی دفع شوند و زور و گرسنگی افزون گردد و رنگ و

روشنی اندام نیز زیادت گردد و این را مهاسور کهرت گویند نوع دیگر تیج و ترج الایچی و ناگیسر این هر چهار یکدرم و جوائنی و نیلپول و سندهی و پیل گرد و چیره و بالا و کشنیز و نمک سوچل هر یک سفید هر یکی یکدرم و تخم کدو و ناگی و پیل و مازو پیل و انار دانه و اجمود هر یک سه درم و شش چندان شش نارهای اخیر و شکر تری بگیرند یعنی صد و شصت درم باشد و چند از دوره‌های سالوں که سبز و ده دارد انداز ند که گیتهه بستانند و جمله را بکجا کرده باریک آس کنند و چوران بسازند و بوقت حاجت مقدار برای مریض بدهند بالای آن مقدار آب مویز بنوشانند این همه انواع سنگ رحمی و بواسیر و گولمه و

علت سنگ مقعد و بهنگ و سه سرفوذا آرزوی طعام و امراض این هر همه دفع گردند و این ترکیب را گیتها اشنک چوران نامند نوع دیگر شیر گلبهان

سه درم بگیرند انداخته بجوشانند تا آنگاه که بقضی باز آید آنگاه سرد کنند و چهارم حصه آن شهد دان انداخته بزیر زمین در زیر فرس دفن کنند تا در جوش آید آنگاه بیرون گیرند و بعد بسه هفته بدهند و مقدار که ملائم مریض دانند بنوشانند این نیز جمله انواع سنگ رحمی دفع گردد و گرسنگی و رنگ

روشن شود وبعد این را بجہت مدبوک کہ پیچ آسو گویند نوع دیگر دہ سہ پرستہ جوش آملہ پنجاہ پل قند کہنہ اندازند وجوشانیدہ جلاب کنند وبعد ہفتاد پل وزیرہ سفید وچاپ دست ہی پنجاہ پل گرد وپنجاہ پل ہمازہ وکچیلہ وہوسپرا جمود وبابرنگ ونمک سنگ وتخم ریحانی وپارسی وچترہ وکشنیز از ہر یکے یک پل وازنسوت ہشت پل ستدہ وجملہ را یکجا کردہ وسحق ساختہ در جلاب مذکور اندازند وہشت پل روغن کنجد نیز اندازند وجوش دہند تا آنکہ غلیظ شود بعد تنج وتبرج والایچی جملہ بسائیدہ گرفتہ وآس کردہ در روغن اندازند ومخلوط گردانند ومقدار سہ درم روز بینہ بکجورانند واز طعام ہر چہ خوش آید بکجورانند تا بہتر آنکہ از اشیای بادکین ومخالف احتراز نمایند این جملہ انواع سنگ ریزہ را تیسار وکواسیر ونفخ شکم وارو چک ودرد سرفہ وتپ وکمیرک وتشنگی وقاس وترشی دہن وقوت افزون گردد اگرچہ قوت وہنی کم شدہ باشد باز از سر نو افزون گردد وعقیمہ نیز ازین دارو قابلیت حمل شود واین ترکیب را بہندی کالیانک گر نامند نوع دیگر پیل دراز وپیلمول وکچیلہ وچترہ وکشنیز وپای بزنگ وجوائنی وپیلمول گرد وہمود وتخم پیل خام وزیرہ وتمک سنگ ونمک دریا وتمک بریا وتمک شورین وکرواله وتنج والایچی وزیرہ کاسیاہ وسندہی واندرجو ہر یکی سہ درم وانگور منقا چہار پل وبسوت ہشت پل جملہ را آس کردہ بعد از آملہ سہ پرستہ وآب کہ ہشت چندان باشد انداختہ بجوشانند چون یک حصہ بماند بستانند وپنجاہ پل قند سیاہ کہ کہنہ باشد انداختہ جلاب کنند بعد ازو ہمہ را بیفزایند وبعد از آن ہفتاد پل روغن کنجد نیز دہند تا غلیظ شود بعد ازو بگاہ دارند وقوت وہنی مذکورہ کہ آس کردہ داشتہ شدہ است درین جلاب اندازند وہشت پل روغن کنجد نیز درین جلاب انداختہ بپزند تا کہ غلیظ شود بعد ازو بگاہ دارند وقوت مرض دیدہ مقدار یک پل یا مقدار کہ نارزینہ بخورون دہند ازین جملہ انواع سنگ ریزہ ہا ومریض علت دل وسینہ وآب دہن والاغری رفع گردد وآتش گرسنگی را بیفزودہ واین علاج مرکسی را کہ دہات او نقصان شدہ باشد یا پر بود یا از کثرت جماع لاغر شدہ باشد مفید وموافق بود وجمیع انواع تپ را رفع کند واگر این را عقیمہ بخورد فرزند نرینہ بزاید واز این آوار حلق صاف گردد وخوبی اندام پیدا آید ودری روشن ورنگ افزوختہ شود وعقل افزاید واین علاج را سایین شمارند بہندی این را مہا کالیانک گر نامند نوع دیگر بزد بیختہ کہ پوستش دور کردہ باشند بوزن صد پل گرفتہ وآب انداختہ جوشانیدہ بستانند بعد ہ دریک پرستہ روغن نادہ گاو انداختہ بریان کنند باز در پنجاہ پل قند کہنہ کہ آنرا جلاب کردہ باشند بیندازند بعد ہ پیلمول وزیرہ وپیلمول وچترہ وکچیلہ وکشنیز وبرنگ وسندہی وپیلمول گرد وتربیلہ وہمود واندرجو وزیرہ سفید وتمک سنگ ہر یک یک پل وبسوت ہشت پل جملہ را باریک آس کردہ در جلاب مذکور بیندازند وآتش نرم بپزند تا آنکہ غلیظ شود پس از طرف چرب بگاہ دارند وقت حاجت مقدار یک یا آملہ یا کنارز وزن علیت مرض فہمیدہ بخورانند ازین جملہ انواع سنگ ریزہ وکواسیر وجھکند وریزقان وتپ ونفخ شکم وعلت دل وسینہ وگولہ وعلتہای شکم وزحمت بسوچکا وپنڈ روگ وہر چیز کہ نوع پریمود وکپتات وبسرپ وراجروگ را رفع گرداند واز این ادویہ بلغم وتلخہ نیز رفع گردد وکسیکہ بسبب زحمت لاغر شدہ باشد یا پر بود یا از کثرت جماع ضعیف شدہ باشد آنرا زور وقوت وہنی ومنی افزاید وزاع عقیمہ را قابلیت حمل شود وہندی این دارو را لکوکھا ند کالیانک گر نامند نوع دیگر بسوت وکشنیز ومودانتن وفاخسک وچترہ وخطل وموتھہ وسندہی وبابرنگ وہلیلہ ہر یکی دو پل وبلادر ہشت پل وسورن دودازدہ پل وبدیاش پل جملہ را یکجا نمودہ وجوکوب کردہ در دہ دہ آب انداختہ بجوشانند چون بہارم حصہ بماند بستانند بعد ہ صد پل قند کہنہ واین جوش انداختہ جلاب را بازسورن وکشنیز وبسوت وچترہ والایچی خورد دو پل گرد دو ناگیسر ہر یک دو پل آس کردہ در جلاب مذکور اندازند وبپزند چون غلیظ شود مقدار سہ درم را غلوله بجند وبوقت حاجت یکی از ان روز بینہ بخورانند ازین سنگ ریزہ ہا کہ از یکخاط یا دو خاط یا سہ خاط بود فی الحال رفع شود وبادیرقان وبیست وپریمود وکواسیر وپنڈ روگ وہمکند وقاس وعلتہای شکم وگولہ نیز رفع شود وہیچ فصلے خوردن ممنوع نیست واین را بہندی باہ سال گر گویند نوع دیگر سندہی وسنا ول وموتھہ وتخم کونچہ ودودہی وگلوی وپلہٹی ونمک سنگ این جملہ را ہتساری گرفتہ ومقدار جملہ دارو برگ نیک کہ آنرا بریان کردہ باشند جملہ را یکجا کردہ آس کنند وبجامہ بیختہ دہ چند شیر بادہ گاو انداختہ جوش دہند تا غلیظ شود آنگاہ فرود آرند بعد ہ بمقدار این جملہ دارو ہا شکر وشہد آمیختہ بدارند ومقدار دو نیم درم روز بینہ بعضے مذکور را بخورانند ازین سنگ ریزہ رفع گردد واین را بجیا مودک گویند نوع دیگر پرکالہای آہن نمک مثل کاغذ راست بکنانند وسہ این مالکنی مثل مروه تساو گرفتہ وآس کردہ بدان پرکالہای آہن مذکور طلا کنند ودو انگشت نہادہ بدمند چون گرم رفع شوند

در دوغ مادہ گاؤ سرد کنند و همچنین همه یا بر کنند تا آنکه تیرہای مذکور شکنند و شوند آنگاه آس کرده هشت پل ازین سنجی بستانند بدو یک پل مغز مادہ گاؤ
و یک پل مغز کنجد و چهار پل مرغ ترش و چهار پل شیرہ ستاول خلط کرده در آفتاب خشک کنند پس سندهی و پیل گرد و پیل در ازدو جود و جاب و
چتره و نیلپول سنگ سنگ جمله نساوی گرفته آس کنند و با دارو های سابق آمیخته بدارند وقت حاجت مقدار یک با دو مغز مادہ گاؤ یا بز بخورانند ازین جمله انواع سنگ گردہ
و مثانه و سیر قاماس و درد و ساق و پرنام سول دفع گردد و آتش گرسنگی بیفروزد و این را بهنسکه کوهسار کلب نامند نوع دیگر مجیثه شصت درم پوست
کراده پیل و بیخ بهنگره سه درم جمله را بجوکوب کرده در آبی که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بجا مانده بستانند و چهار پل شیر بز با آن
بیامیزند و مقدار یک قند کهنه انداخته جلاب کنند بعده سیحق سندهی و اتیس وادرج هر یکی بمقدار سه درم در جلاب مذکور انداخته بیزند چون غلیظ شود فرو
نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک بخورانند و بالای آن مقدار یک سرکه بهنسکه بدهند این سنگر هنی و اتیسار هر گونه که باشد دفع گردد و این را
ابر اجیت اولیه گویند اکنون چند بس برای سنگر هنی از گرنته سار نکد هر گرفته شود بیارند نقره کشته و مروارید صاف کرده و طلای کشته پلپل
کشته هر یکی یکگان حصه و گندهک صاف کرده دو حصه و سیماب پاک کرده سه حصه این جمله را با شیرہ بار کیتکه سه روز سحق کنند بعده داروی مذکور را
در شاخ آهو که رشش انگشت باشد بدارند و بگل حکمت گرفته پخت پاک کنند لیکن آتش میانگی تا سوخته نگردد و باز در کهرل انداخته سحق کنند و هفت تسقیه
از شیرہ بر یا بدهند و هفت تسقیه از شیرہ خار با زگونه بدهند بعده بیارند لود و اتیس و موتهه و گل دهاتکی و اندرجو و گلوی و از شیرہ هر یکی ازین ادویه سه گان
مرتبه تسقیه بدهند چون مرتب شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک ماشه خوردن و بهند بالای آن پیل گرد آس کرده با شهد بلیسانند ازین
جمله انواع سنگر هنی و اتیسار دفع گردد و گرسنگی افزاید این را کرهنی بجر کبات رس گویند نوع دیگر سیماب کشته و طلق کشته و گندهک صاف
کرده و جوا کهار و سهاگه و ارنی و بیخ جمله را مساوی گرفته باریک آس کنند بعده از شیرہ ارنی و جنبهیری و بهنگره سه روز از هر یکی یکگان روز تسقیه بدهند
و غلولها به بندند و در سایه خشک ساخته در آونداهن نهند و بالای آن قدحی نهاده مهر کنند بعده بر دیگدان نشانده چهار طاس آتش نرم دهند چون سرد
شود کشیده بستانند بعده دو اتیس دو چرس سرد و مساوی گرفته سحق کنند و سحقیش که مقدار داری باشد بارکی مسطور بیامیزند باز این جمله را با شیرہ یکیتکه
هفت تسقیه بدهند هفت تسقیه از شیرہ نیک مدهند بعده بیارند گل دهاتکی و اندرجو و موتهه و لود و گلوی از شیرہ هر یکی ازین ادویه علاحده تسقیها
بدهند چون مرتب شود نگاه دارند و بوقت حاجت مریض مذکور را موافق دیده روزینه با شهد بخورانند و بالای آن سحق چتره و سندهی و نمک بریا و
نمک سنگ که هر همه مساوی باشند بآب گرم بخورانند ازین جمله انواع سنگر هنی و اتیسار و فتح شکم و لوا سیر دار و چک و سوپ موتی دفع گردد و این را
بهنسکه کرهنی و کبات رس گویند اکنون چند بس بجهت مرض مذکور از طب بس رتنا کر مذکور گفته می آید شنگرف و پیل گرد و گندهک صاف
و پیل دار و سهاگه بریان کرده و زهر مهره و تخم دهاتوره این جمله را مساوی گرفته آس کنند و یکپاس سحق کرده بمقدار نخود غلولها بندند روزینه یکے
بخورانند ازین سنگر هنی و اتیسار دفع گردد و گرسنگی افزاید و بالای این برنج رستال پخته با جغرات مادہ گاؤ یا بز بخورانند این را بهنسکه کنک سندر رس
گویند نوع دیگر خرمهره را سوخته باریک آس کنند و بمقدار آن نمک سنگ بهار بند و یکدرم روزینه بخورانند و بالای آن مقدار یک شهد و سندهی یکجا کرده
بخورانند ازین زحمت سنگر هنی دفع گردد و اگر چه بغایت قوی باشد و اگر گرسنگی پیدا شود غذای برنج رستال پخته با جغرات یا با دوغ مادہ گاؤ یا بز بخورانند
و این را سنکهه پوتلی گویند نوع دیگر خرمهره دریائی را سوخته آس کنند و مساوی سیماب کشته و گندهک صاف شده و زهر مهره و سهاگه بریان کرده و پیل گرد
و پیل دار و سندهی همه را مساوی گرفته و با اول سیماب و گندهک را باهم کجلی کنند بعده زهر و سهاگه را باهم بسایند آنگاه جمله ادویه را یکجا کرده و با بیخ
خرمهره مذکور آمیخته در شیرہ جنبهیری سه روز سحق کنند چون مرتب شود نگاه دارند بعده یک ماشه ازین رس با برگ تنبول بخورانند و بالای آن پیل گرد
آس کرده با رغن مادہ گاؤ و شهد مخلوط ساخته بخورانند در حال گرسنگی برنج سال که پخته باشند با جغرات مادہ گاؤ یا دوغ گاؤ بخورانند این سنگر هنی
و اتیسار تپ و غلط رده و فتح شکم و پنکیت سول و لوا سیر دار و چک و سوپ موتی دفع گردد و این را سنکهه پوتلی رس گویند

علاج از رشته سار نکد رس

علاج از طب بس رتنا کر مذکور

فصل پنجم در علاج بواسیر و در علامت مرض مذکور

فتوح و یا سیماک شده یکدیگر اول او کشته دوم و سوم و چهارم و پنجم و ششم و هفتم و هشتم و نهم و دهم و یازدهم و دوازدهم و سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم و شانزدهم و هفدهم و هجدهم و نوزدهم و بیستم و بیست و یکم و بیست و دوم و بیست و سوم و بیست و چهارم و بیست و پنجم و بیست و ششم و بیست و هفتم و بیست و هشتم و بیست و نهم و سی ام و سی و یکم و سی و دوم و سی و سوم و سی و چهارم و سی و پنجم و سی و ششم و سی و هفتم و سی و هشتم و سی و نهم و چهلم و چهل و یکم و چهل و دوم و چهل و سوم و چهل و چهارم و چهل و پنجم و چهل و ششم و چهل و هفتم و چهل و هشتم و چهل و نهم و پنجاهم و پنجاه و یکم و پنجاه و دوم و پنجاه و سوم و پنجاه و چهارم و پنجاه و پنجم و پنجاه و ششم و پنجاه و هفتم و پنجاه و هشتم و پنجاه و نهم و شصتم و شصت و یکم و شصت و دوم و شصت و سوم و شصت و چهارم و شصت و پنجم و شصت و ششم و شصت و هفتم و شصت و هشتم و شصت و نهم و هفتادم و هفتاد و یکم و هفتاد و دوم و هفتاد و سوم و هفتاد و چهارم و هفتاد و پنجم و هفتاد و ششم و هفتاد و هفتم و هفتاد و هشتم و هفتاد و نهم و هشتادم و هشتاد و یکم و هشتاد و دوم و هشتاد و سوم و هشتاد و چهارم و هشتاد و پنجم و هشتاد و ششم و هشتاد و هفتم و هشتاد و هشتم و هشتاد و نهم و نودم و نود و یکم و نود و دوم و نود و سوم و نود و چهارم و نود و پنجم و نود و ششم و نود و هفتم و نود و هشتم و نود و نهم و صدم و صد و یکم و صد و دوم و صد و سوم و صد و چهارم و صد و پنجم و صد و ششم و صد و هفتم و صد و هشتم و صد و نهم و صد و دهم و صد و یازدهم و صد و دوازدهم و صد و سیزدهم و صد و چهاردهم و صد و پانزدهم و صد و شانزدهم و صد و هفدهم و صد و هجدهم و صد و نوزدهم و صد و بیستم و صد و بیست و یکم و صد و بیست و دوم و صد و بیست و سوم و صد و بیست و چهارم و صد و بیست و پنجم و صد و بیست و ششم و صد و بیست و هفتم و صد و بیست و هشتم و صد و بیست و نهم و صد و سی ام و صد و سی و یکم و صد و سی و دوم و صد و سی و سوم و صد و سی و چهارم و صد و سی و پنجم و صد و سی و ششم و صد و سی و هفتم و صد و سی و هشتم و صد و سی و نهم و صد و چهلم و صد و چهل و یکم و صد و چهل و دوم و صد و چهل و سوم و صد و چهل و چهارم و صد و چهل و پنجم و صد و چهل و ششم و صد و چهل و هفتم و صد و چهل و هشتم و صد و چهل و نهم و صد و پنجاهم و صد و پنجاه و یکم و صد و پنجاه و دوم و صد و پنجاه و سوم و صد و پنجاه و چهارم و صد و پنجاه و پنجم و صد و پنجاه و ششم و صد و پنجاه و هفتم و صد و پنجاه و هشتم و صد و پنجاه و نهم و صد و شصتم و صد و شصت و یکم و صد و شصت و دوم و صد و شصت و سوم و صد و شصت و چهارم و صد و شصت و پنجم و صد و شصت و ششم و صد و شصت و هفتم و صد و شصت و هشتم و صد و شصت و نهم و صد و هفتادم و صد و هفتاد و یکم و صد و هفتاد و دوم و صد و هفتاد و سوم و صد و هفتاد و چهارم و صد و هفتاد و پنجم و صد و هفتاد و ششم و صد و هفتاد و هفتم و صد و هفتاد و هشتم و صد و هفتاد و نهم و صد و هشتادم و صد و هشتاد و یکم و صد و هشتاد و دوم و صد و هشتاد و سوم و صد و هشتاد و چهارم و صد و هشتاد و پنجم و صد و هشتاد و ششم و صد و هشتاد و هفتم و صد و هشتاد و هشتم و صد و هشتاد و نهم و صد و نودم و صد و نود و یکم و صد و نود و دوم و صد و نود و سوم و صد و نود و چهارم و صد و نود و پنجم و صد و نود و ششم و صد و نود و هفتم و صد و نود و هشتم و صد و نود و نهم و دویستم و دویست و یکم و دویست و دوم و دویست و سوم و دویست و چهارم و دویست و پنجم و دویست و ششم و دویست و هفتم و دویست و هشتم و دویست و نهم و دویست و دهم و دویست و یازدهم و دویست و دوازدهم و دویست و سیزدهم و دویست و چهاردهم و دویست و پانزدهم و دویست و شانزدهم و دویست و هفدهم و دویست و هجدهم و دویست و نوزدهم و دویست و بیستم و دویست و بیست و یکم و دویست و بیست و دوم و دویست و بیست و سوم و دویست و بیست و چهارم و دویست و بیست و پنجم و دویست و بیست و ششم و دویست و بیست و هفتم و دویست و بیست و هشتم و دویست و بیست و نهم و دویست و سی ام و دویست و سی و یکم و دویست و سی و دوم و دویست و سی و سوم و دویست و سی و چهارم و دویست و سی و پنجم و دویست و سی و ششم و دویست و سی و هفتم و دویست و سی و هشتم و دویست و سی و نهم و دویست و چهلم و دویست و چهل و یکم و دویست و چهل و دوم و دویست و چهل و سوم و دویست و چهل و چهارم و دویست و چهل و پنجم و دویست و چهل و ششم و دویست و چهل و هفتم و دویست و چهل و هشتم و دویست و چهل و نهم و دویست و پنجاهم و دویست و پنجاه و یکم و دویست و پنجاه و دوم و دویست و پنجاه و سوم و دویست و پنجاه و چهارم و دویست و پنجاه و پنجم و دویست و پنجاه و ششم و دویست و پنجاه و هفتم و دویست و پنجاه و هشتم و دویست و پنجاه و نهم و دویست و شصتم و دویست و شصت و یکم و دویست و شصت و دوم و دویست و شصت و سوم و دویست و شصت و چهارم و دویست و شصت و پنجم و دویست و شصت و ششم و دویست و شصت و هفتم و دویست و شصت و هشتم و دویست و شصت و نهم و دویست و هفتادم و دویست و هفتاد و یکم و دویست و هفتاد و دوم و دویست و هفتاد و سوم و دویست و هفتاد و چهارم و دویست و هفتاد و پنجم و دویست و هفتاد و ششم و دویست و هفتاد و هفتم و دویست و هفتاد و هشتم و دویست و هفتاد و نهم و دویست و هشتادم و دویست و هشتاد و یکم و دویست و هشتاد و دوم و دویست و هشتاد و سوم و دویست و هشتاد و چهارم و دویست و هشتاد و پنجم و دویست و هشتاد و ششم و دویست و هشتاد و هفتم و دویست و هشتاد و هشتم و دویست و هشتاد و نهم و دویست و نودم و دویست و نود و یکم و دویست و نود و دوم و دویست و نود و سوم و دویست و نود و چهارم و دویست و نود و پنجم و دویست و نود و ششم و دویست و نود و هفتم و دویست و نود و هشتم و دویست و نود و نهم و سیصدم و سیصد و یکم و سیصد و دوم و سیصد و سوم و سیصد و چهارم و سیصد و پنجم و سیصد و ششم و سیصد و هفتم و سیصد و هشتم و سیصد و نهم و سیصد و دهم و سیصد و یازدهم و سیصد و دوازدهم و سیصد و سیزدهم و سیصد و چهاردهم و سیصد و پانزدهم و سیصد و شانزدهم و سیصد و هفدهم و سیصد و هجدهم و سیصد و نوزدهم و سیصد و بیستم و سیصد و بیست و یکم و سیصد و بیست و دوم و سیصد و بیست و سوم و سیصد و بیست و چهارم و سیصد و بیست و پنجم و سیصد و بیست و ششم و سیصد و بیست و هفتم و سیصد و بیست و هشتم و سیصد و بیست و نهم و سیصد و سی ام و سیصد و سی و یکم و سیصد و سی و دوم و سیصد و سی و سوم و سیصد و سی و چهارم و سیصد و سی و پنجم و سیصد و سی و ششم و سیصد و سی و هفتم و سیصد و سی و هشتم و سیصد و سی و نهم و سیصد و چهلم و سیصد و چهل و یکم و سیصد و چهل و دوم و سیصد و چهل و سوم و سیصد و چهل و چهارم و سیصد و چهل و پنجم و سیصد و چهل و ششم و سیصد و چهل و هفتم و سیصد و چهل و هشتم و سیصد و چهل و نهم و سیصد و پنجاهم و سیصد و پنجاه و یکم و سیصد و پنجاه و دوم و سیصد و پنجاه و سوم و سیصد و پنجاه و چهارم و سیصد و پنجاه و پنجم و سیصد و پنجاه و ششم و سیصد و پنجاه و هفتم و سیصد و پنجاه و هشتم و سیصد و پنجاه و نهم و سیصد و شصتم و سیصد و شصت و یکم و سیصد و شصت و دوم و سیصد و شصت و سوم و سیصد و شصت و چهارم و سیصد و شصت و پنجم و سیصد و شصت و ششم و سیصد و شصت و هفتم و سیصد و شصت و هشتم و سیصد و شصت و نهم و سیصد و هفتادم و سیصد و هفتاد و یکم و سیصد و هفتاد و دوم و سیصد و هفتاد و سوم و سیصد و هفتاد و چهارم و سیصد و هفتاد و پنجم و سیصد و هفتاد و ششم و سیصد و هفتاد و هفتم و سیصد و هفتاد و هشتم و سیصد و هفتاد و نهم و سیصد و هشتادم و سیصد و هشتاد و یکم و سیصد و هشتاد و دوم و سیصد و هشتاد و سوم و سیصد و هشتاد و چهارم و سیصد و هشتاد و پنجم و سیصد و هشتاد و ششم و سیصد و هشتاد و هفتم و سیصد و هشتاد و هشتم و سیصد و هشتاد و نهم و سیصد و نودم و سیصد و نود و یکم و سیصد و نود و دوم و سیصد و نود و سوم و سیصد و نود و چهارم و سیصد و نود و پنجم و سیصد و نود و ششم و سیصد و نود و هفتم و سیصد و نود و هشتم و سیصد و نود و نهم و چهارصدم و چهارصد و یکم و چهارصد و دوم و چهارصد و سوم و چهارصد و چهارم و چهارصد و پنجم و چهارصد و ششم و چهارصد و هفتم و چهارصد و هشتم و چهارصد و نهم و چهارصد و دهم و چهارصد و یازدهم و چهارصد و دوازدهم و چهارصد و سیزدهم و چهارصد و چهاردهم و چهارصد و پانزدهم و چهارصد و شانزدهم و چهارصد و هفدهم و چهارصد و هجدهم و چهارصد و نوزدهم و چهارصد و بیستم و چهارصد و بیست و یکم و چهارصد و بیست و دوم و چهارصد و بیست و سوم و چهارصد و بیست و چهارم و چهارصد و بیست و پنجم و چهارصد و بیست و ششم و چهارصد و بیست و هفتم و چهارصد و بیست و هشتم و چهارصد و بیست و نهم و چهارصد و سی ام و چهارصد و سی و یکم و چهارصد و سی و دوم و چهارصد و سی و سوم و چهارصد و سی و چهارم و چهارصد و سی و پنجم و چهارصد و سی و ششم و چهارصد و سی و هفتم و چهارصد و سی و هشتم و چهارصد و سی و نهم و چهارصد و چهلم و چهارصد و چهل و یکم و چهارصد و چهل و دوم و چهارصد و چهل و سوم و چهارصد و چهل و چهارم و چهارصد و چهل و پنجم و چهارصد و چهل و ششم و چهارصد و چهل و هفتم و چهارصد و چهل و هشتم و چهارصد و چهل و نهم و چهارصد و پنجاهم و چهارصد و پنجاه و یکم و چهارصد و پنجاه و دوم و چهارصد و پنجاه و سوم و چهارصد و پنجاه و چهارم و چهارصد و پنجاه و پنجم و چهارصد و پنجاه و ششم و چهارصد و پنجاه و هفتم و چهارصد و پنجاه و هشتم و چهارصد و پنجاه و نهم و چهارصد و شصتم و چهارصد و شصت و یکم و چهارصد و شصت و دوم و چهارصد و شصت و سوم و چهارصد و شصت و چهارم و چهارصد و شصت و پنجم و چهارصد و شصت و ششم و چهارصد و شصت و هفتم و چهارصد و شصت و هشتم و چهارصد و شصت و نهم و چهارصد و هفتادم و چهارصد و هفتاد و یکم و چهارصد و هفتاد و دوم و چهارصد و هفتاد و سوم و چهارصد و هفتاد و چهارم و چهارصد و هفتاد و پنجم و چهارصد و هفتاد و ششم و چهارصد و هفتاد و هفتم و چهارصد و هفتاد و هشتم و چهارصد و هفتاد و نهم و چهارصد و هشتادم و چهارصد و هشتاد و یکم و چهارصد و هشتاد و دوم و چهارصد و هشتاد و سوم و چهارصد و هشتاد و چهارم و چهارصد و هشتاد و پنجم و چهارصد و هشتاد و ششم و چهارصد و هشتاد و هفتم و چهارصد و هشتاد و هشتم و چهارصد و هشتاد و نهم و چهارصد و نودم و چهارصد و نود و یکم و چهارصد و نود و دوم و چهارصد و نود و سوم و چهارصد و نود و چهارم و چهارصد و نود و پنجم و چهارصد و نود و ششم و چهارصد و نود و هفتم و چهارصد و نود و هشتم و چهارصد و نود و نهم و پانصدم و پانصد و یکم و پانصد و دوم و پانصد و سوم و پانصد و چهارم و پانصد و پنجم و پانصد و ششم و پانصد و هفتم و پانصد و هشتم و پانصد و نهم و پانصد و دهم و پانصد و یازدهم و پانصد و دوازدهم و پانصد و سیزدهم و پانصد و چهاردهم و پانصد و پانزدهم و پانصد و شانزدهم و پانصد و هفدهم و پانصد و هجدهم و پانصد و نوزدهم و پانصد و بیستم و پانصد و بیست و یکم و پانصد و بیست و دوم و پانصد و بیست و سوم و پانصد و بیست و چهارم و پانصد و بیست و پنجم و پانصد و بیست و ششم و پانصد و بیست و هفتم و پانصد و بیست و هشتم و پانصد و بیست و نهم و پانصد و سی ام و پانصد و سی و یکم و پانصد و سی و دوم و پانصد و سی و سوم و پانصد و سی و چهارم و پانصد و سی و پنجم و پانصد و سی و ششم و پانصد و سی و هفتم و پانصد و سی و هشتم و پانصد و سی و نهم و پانصد و چهلم و پانصد و چهل و یکم و پانصد و چهل و دوم و پانصد و چهل و سوم و پانصد و چهل و چهارم و پانصد و چهل و پنجم و پانصد و چهل و ششم و پانصد و چهل و هفتم و پانصد و چهل و هشتم و پانصد و چهل و نهم و پانصد و پنجاهم و پانصد و پنجاه و یکم و پانصد و پنجاه و دوم و پانصد و پنجاه و سوم و پانصد و پنجاه و چهارم و پانصد و پنجاه و پنجم و پانصد و پنجاه و ششم و پانصد و پنجاه و هفتم و پانصد و پنجاه و هشتم و پانصد و پنجاه و نهم و پانصد و شصتم و پانصد و شصت و یکم و پانصد و شصت و دوم و پانصد و شصت و سوم و پانصد و شصت و چهارم و پانصد و شصت و پنجم و پانصد و شصت و ششم و پانصد و شصت و هفتم و پانصد و شصت و هشتم و پانصد و شصت و نهم و پانصد و هفتادم و پانصد و هفتاد و یکم و پانصد و هفتاد و دوم و پانصد و هفتاد و سوم و پانصد و هفتاد و چهارم و پانصد و هفتاد و پنجم و پانصد و هفتاد و ششم و پانصد و هفتاد و هفتم و پانصد و هفتاد و هشتم و پانصد و هفتاد و نهم و پانصد و هشتادم و پانصد و هشتاد و یکم و پانصد و هشتاد و دوم و پانصد و هشتاد و سوم و پانصد و هشتاد و چهارم و پانصد و هشتاد و پنجم و پانصد و هشتاد و ششم و پانصد و هشتاد و هفتم و پانصد و هشتاد و هشتم و پانصد و هشتاد و نهم و پانصد و نودم و پانصد و نود و یکم و پانصد و نود و دوم و پانصد و نود و سوم و پانصد و نود و چهارم و پانصد و نود و پنجم و پانصد و نود و ششم و پانصد و نود و هفتم و پانصد و نود و هشتم و پانصد و نود و نهم و ششصدم و ششصد و یکم و ششصد و دوم و ششصد و سوم و ششصد و چهارم و ششصد و پنجم و ششصد و ششم و ششصد و هفتم و ششصد و هشتم و ششصد و نهم و ششصد و دهم و ششصد و یازدهم و ششصد و دوازدهم و ششصد و سیزدهم و ششصد و چهاردهم و ششصد و پانزدهم و ششصد و شانزدهم و ششصد و هفدهم و ششصد و هجدهم و ششصد و نوزدهم و ششصد و بیستم و ششصد و بیست و یکم و ششصد و بیست و دوم و ششصد و بیست و سوم و ششصد و بیست و چهارم و ششصد و بیست و پنجم و ششصد و بیست و ششم و ششصد و بیست و هفتم و ششصد و بیست و هشتم و ششصد و بیست و نهم و ششصد و سی ام و ششصد و سی و یکم و ششصد و سی و دوم و ششصد و سی و سوم و ششصد و سی و چهارم و ششصد و سی و پنجم و ششصد و سی و ششم و ششصد و سی و هفتم و ششصد و سی و هشتم و ششصد و سی و نهم و ششصد و چهلم و ششصد و چهل و یکم و ششصد و چهل و دوم و ششصد و چهل و سوم و ششصد و چهل و چهارم و ششصد و چهل و پنجم و ششصد و چهل و ششم و ششصد و چهل و هفتم و ششصد و چهل و هشتم و ششصد و چهل و نهم و ششصد و پنجاهم و ششصد و پنجاه و یکم و ششصد و پنجاه و دوم و ششصد و پنجاه و سوم و ششصد و پنجاه و چهارم و ششصد و پنجاه و پنجم و ششصد و پنجاه و ششم و ششصد و پنجاه و هفتم و ششصد و پنجاه و هشتم و ششصد و پنجاه و نهم و ششصد و شصتم و ششصد و شصت و یکم و ششصد و شصت و دوم و ششصد و شصت و سوم و ششصد و شصت و چهارم و ششصد و شصت و پنجم و ششصد و شصت و ششم و ششصد و شصت و هفتم و ششصد و شصت و هشتم و ششصد و شصت و نهم و ششصد و هفتادم و ششصد و هفتاد و یکم و ششصد و هفتاد و دوم و ششصد و هفتاد و سوم و ششصد و هفتاد و چهارم و ششصد و هفتاد و پنجم و ششصد و هفتاد و ششم و ششصد و هفتاد و هفتم و ششصد و هفتاد و هشتم و ششصد و هفتاد و نهم و ششصد و هشتادم و ششصد و هشتاد و یکم و ششصد و هشتاد و دوم و ششصد و هشتاد و سوم و ششصد و هشتاد و چهارم و ششصد و هشتاد و پنجم و ششصد و هشتاد و ششم و ششصد و هشتاد و هفتم و ششصد و هشتاد و هشتم و ششصد و هشتاد و نهم و ششصد و نودم و ششصد و نود و یکم و ششصد و نود و دوم و ششصد و نود و سوم و ششصد و نود و چهارم و ششصد و نود و پنجم و ششصد و نود و ششم و ششصد و نود و هفتم و ششصد و نود و هشتم و ششصد و نود و نهم و هفتصدم و هفتصد و یکم و هفتصد و دوم و هفتصد و سوم و هفتصد و چهارم و هفتصد و پنجم و هفتصد و ششم و هفتصد و هفتم و هفتصد و هشتم و هفتصد و نهم و هفتصد و دهم و هفتصد و یازدهم و هفتصد و دوازدهم و هفتصد و سیزدهم و هفتصد و چهاردهم و هفتصد و پانزدهم و هفتصد و شانزدهم و هفتصد و هفدهم و هفتصد و هجدهم و هفتصد و نوزدهم و هفتصد و بیستم و هفتصد و بیست و یکم و هفتصد و بیست و دوم و هفتصد و بیست و سوم و هفتصد و بیست و چهارم و هفتصد و بیست و پنجم و هفتصد و بیست و ششم و هفتصد و بیست و هفتم و هفتصد و بیست و هشتم و هفتصد و بیست و نهم و هفتصد و سی ام و هفتصد و سی و یکم و هفتصد و سی و دوم و هفتصد و سی و سوم و هفتصد و سی و چهارم و هفتصد و سی و پنجم و هفتصد و سی و ششم و هفتصد و سی و هفتم و هفتصد و سی و هشتم و هفتصد و سی و نهم و هفتصد و چهلم و هفتصد و چهل و یکم و هفتصد و چهل و دوم و هفتصد و چهل و سوم و هفتصد و چهل و چهارم و هفتصد و چهل و پنجم و هفتصد و چهل و ششم و هفتصد و چهل و هفتم و هفتصد و چهل و هشتم و هفتصد و چهل و نهم و هفتصد و پنجاهم و هفتصد و پنجاه و یکم و هفتصد و پنجاه و دوم و هفتصد و پنجاه و سوم و هفتصد و پنجاه و چهارم و هفتصد و پنجاه و پنجم و هفتصد و پنجاه و ششم و هفتصد و پنجاه و هفتم و هفتصد و پنجاه و هشتم و هفتصد و پنجاه و نهم و هفتصد و شصتم و هفتصد و شصت و یکم و هفتصد و شصت و دوم و هفتصد و شصت و سوم و هفتصد و شصت و چهارم و هفتصد و شصت و پنجم و هفتصد و شصت و ششم و هفتصد و شصت و هفتم و هفتصد و شصت و هشتم و هفتصد و شصت و نهم و هفتصد و هفتادم و هفتصد و هفتاد و یکم و هفتصد و هفتاد و دوم و هفتصد و هفتاد و سوم و هفتصد و هفتاد و چهارم و هفتصد و هفتاد و پنجم و هفتصد و هفتاد و ششم و هفتصد و هفتاد و هفتم و هفتصد و هفتاد و هشتم و هفتصد و هفتاد و نهم و هفتصد و هشتادم و هفتصد و هشتاد و یکم و هفتصد و هشتاد و دوم و هفتصد و هشتاد و سوم و هفتصد و هشتاد و چهارم و هفتصد و هشتاد و پنجم و هفتصد و هشتاد و ششم و هفتصد و هشتاد و هفتم و هفتصد و هشتاد و هشتم و هفتصد و هشتاد و نهم و هفتصد و نودم و هفتصد و نود و یکم و هفتصد و نود و دوم و هفتصد و نود و سوم و هفتصد و نود و چهارم و هفتصد و نود و پنجم و هفتصد و نود و ششم و هفتصد و نود و هفتم و هفتصد و نود و هشتم و هفتصد و نود و نهم و هشتصدم و هشتصد و یکم و هشتصد و دوم و هشتصد و سوم و هشتصد و چهارم و هشتصد و پنجم و هشتصد و ششم و هشتصد و هفتم و هشتصد و هشتم و هشتصد و نهم و هشتصد و دهم و هشتصد و یازدهم و هشتصد و دوازدهم و هشتصد و سیزدهم و هشتصد و چهاردهم و هشتصد و پانزدهم و هشتصد و شانزدهم و هشتصد و هفدهم و هشتصد و هجدهم و هشتصد و نوزدهم و هشتصد و بیستم و هشتصد و بیست و یکم و هشتصد و بیست و دوم و هشتصد و بیست و سوم و هشتصد و بیست و چهارم و هشتصد و بیست و پنجم و هشتصد و بیست و ششم و هشتصد و بیست و هفتم و هشتصد و بیست و هشتم و هشتصد و بیست و نهم و هشتصد و سی ام و هشتصد و سی و یکم و هشتصد و سی و دوم و هشتصد و سی و سوم و هشتصد و سی و چهارم و هشتصد و سی و پنجم و هشتصد و سی و ششم و هشتصد و سی و هفتم و هشتصد و سی و هشتم و هشتصد و سی و نهم و هشتصد و چهلم و هشتصد و چهل و یکم و هشتصد و چهل و دوم و هشتصد و چهل و سوم و هشتصد و چهل و چهارم و هشتصد و چهل و پنجم و هشتصد و چهل و ششم و هشتصد و چهل و هفتم و هشتصد و چهل و هشتم و هشتصد و چهل و نهم و هشتصد و پنجاهم و هشتصد و پنجاه و یکم و هشتصد و پنجاه و دوم و هشتصد و پنجاه و سوم و هشتصد و پنجاه و چهارم و هشتصد و پنجاه و پنجم و هشتصد و پنجاه و ششم و هشتصد و پنجاه و هفتم و هشتصد و پنجاه و هشتم و هشتصد و پنجاه و نهم و هشتصد و شصتم و هشتصد و شصت و یکم و هشتصد و شصت و دوم و هشتصد و شصت و سوم و هشتصد و شصت و چهارم و هشتصد و شصت و پنجم و هشتصد و شصت و ششم و هشتصد و شصت و هفتم و هشتصد و شصت و هشتم و هشتصد و شصت و نهم و هشتصد و هفتادم و هشتصد و هفتاد و یکم و هشتصد و هفتاد و دوم و هشتصد و هفتاد و سوم و هشتصد و هفتاد و چهارم و هشتصد و هفتاد و پنجم و هشتصد و هفتاد و ششم و هشتصد و هفتاد و هفتم و هشتصد و هفتاد و هشتم و هشتصد و هفتاد و نهم و هشتصد و هشتادم و هشتصد و هشتاد و یکم و هشتصد و هشتاد و دوم و هشتصد و هشتاد و سوم و هشتصد و هشتاد و چهارم و هشتصد و هشتاد و پنجم و هشتصد و هشتاد و ششم و هشتصد و هشتاد و هفتم و هشتصد و هشتاد و هشتم و هشتصد و هشتاد و نهم و هشتصد و نودم و هشتصد و نود و یکم و هشتصد و نود و دوم و هشتصد و نود و سوم و هشتصد و نود و چهارم و هشتصد و نود و پنجم و هشتصد و نود و ششم و هشتصد و نود و هفتم و هشتصد و نود و هشتم و هشتصد و نود و نهم و نهصدم و نهصد و یکم و نهصد و دوم و نهصد و سوم و نهصد و چهارم و نهصد و پنجم و نهصد و ششم و نهصد و هفتم و نهصد و هشتم و نهصد و نهم و نهصد و دهم و نهصد و یازدهم و نهصد و دوازدهم و نهصد و سیزدهم و نهصد و چهاردهم و نهصد و پانزدهم و نهصد و شانزدهم و نهصد و هفدهم و نهصد و هجدهم و نهصد و نوزدهم و نهصد و بیستم و نهصد و بیست و یکم و نهصد و بیست و دوم و نهصد و بیست و سوم و نهصد و بیست و چهارم و نهصد و بیست و پنجم و نهصد و بیست و ششم و نهصد و بیست و هفتم و نهصد و بیست و هشتم و نهصد و بیست و نهم و نهصد و سی ام و نهصد و سی و یکم و نهصد و سی و دوم و نهصد و سی و سوم و نهصد و سی و چهارم و نهصد و سی و پنجم و نهصد و سی و ششم و نهصد و سی و هفتم و نهصد و سی و هشتم و نهصد و سی و نهم و نهصد و چهلم و نهصد و چهل و یکم و نهصد و چهل و دوم و نهصد و چهل و سوم و نهصد و چهل و چهارم و نهصد و چهل و پنجم و نهصد و چهل و ششم و نهصد و چهل و هفتم و نهصد و چهل و هشتم و نهصد و چهل و نهم و نهصد و پنجاهم و نهصد و پنجاه و یکم و نهصد و پنجاه و دوم و نهصد و پنجاه و سوم و نهصد و پنجاه و چهارم و نهصد و پنجاه و پنجم و نهصد و پنجاه و ششم و نهصد و پنجاه و هفتم و نهصد و پنجاه و هشتم و نهصد و پنجاه و نهم و نهصد و شصتم و نهصد و شصت و یکم و نهصد و شصت و دوم و نهصد و شصت و سوم و نهصد و شصت و چهارم و نهصد و شصت و پنجم و نهصد و شصت و ششم و نهصد و شصت و هفتم و نهصد و شصت و هشتم و نهصد و شصت و نهم و نهصد و هفتادم و نهصد و هفتاد و یکم و نهصد و هفتاد و دوم و نهصد و هفتاد و سوم و نهصد و هفتاد و چهارم و نهصد و هفتاد و پنجم و نهصد و هفتاد و ششم و نهصد و هفتاد و هفتم و نهصد و هفتاد و هشتم و نهصد و هفتاد و نهم و نهصد و هشتادم و نهصد و هشتاد و یکم و نهصد و هشتاد و دوم و نهصد و هشتاد و سوم و نهصد و هشتاد و چهارم و نهصد و هشتاد و پنجم و نهصد و هشتاد و ششم و نهصد و هشتاد و هفتم و نهصد و هشتاد و هشتم و نهصد و هشتاد و نهم و نهصد و نودم و نهصد و نود و یکم و نهصد و نود و دوم و نهصد و نود و سوم و نهصد و نود و چهارم و نهصد و نود و پنجم و نهصد و نود و ششم و نهصد و نود و هفتم و نهصد و نود و هشتم و نهصد و نود و نهم و هزارم

فصل پنجم در علاج بواسیر و در علامت مرض مذکور

نتواند و گر سنگی ادراک شود وقی آید در جمیع مواضع که بسبب غلظ روده حادث میشوند حادث گردد و غلایظ بسیار و نرم و با کف برنگ بسیار باشد و گره این نوع بواسیر نه بشکند و نه ترشح کند و این نوع نیز چرم و ناخن در وی خشم و بول و غلایظ سپید دام و چرب نما باشد و اگر علامات هر یکی از سه غلظ یافته شوند بدانند که رحمت مذکور از غلبهٔ هر سه غلظ حادث شده است و بواسیر یکه خلقی باشد در ان نیز نشانهای هر سه غلظ باشند و بواسیر یکه از سبب خون حادث شده باشد علامتهای بواسیر تلخه در وی یافته شوند چرا که گره بواسیر خونی مثل برارده و یا حبه و یا سپند باشد و قتیکه غلایظ با درشت یا زور برون می آید گره بواسیر خراشیده شود بدان سبب خون درشت و گرم بسیار جاری میگردد و بسبب زیادت روانی خون مریض مذکور رنگ عرق زرد میشود و در نجاتی که از نقصانی خون گفته اند پیدا میشوند و خونی وی دائم زائل میشود و زور نقصان میگردد و مریض لاغر شود و حواس خمس بیکار میگردند و غلایظ سخت میشود و باد در مجرای خود جاری نمیگردد و اگر خون بسبب باد درشت شده بواسیر پیدا آورده یا سر غلایظ سخت و خشک و سیاه برون آید و خون این بواسیر رقیق و تعل و اهم و با کف سائل گردد و مزاج بقدر انواع نشود و در رده مقعد در ان پیدا شود و مریض مذکور سخت لاغر گردد و اگر خون بسبب بلغم درشت شده بواسیر پیدا آورده باشد غلایظ چرب و نرم و سفید و سرد و گران برون افتد و خون این بواسیر غلیظ و زرد و دام چسپیده باز سنتهای خون سیلان یابد و علامات بواسیر که از خون بسبب تلخه درشت شده پیدا آورده باشد علیحده گفته نشده زیرا که علامت این نوع بواسیر مطلق علامت بواسیر خونیست فان بالا تحریر شده پس حاجت بذکر کردن علامت نیست بدانکه هر پنج نوع باد و هر پنج نوع بلغم در یکی از سه بخش درشت شده مرض بواسیر پیدا می آرند بسبب هر نوعی که از بواسیر با فصد سخت بدست در تمام بدن رنج پیدا می آرد و زحمتهای دیگر پیدا میگرداند اگر بشود بدشواری بشود و هر بواسیر یکه در بخش سوم که در طرف خارج ست حادث شده باشد رحمت بعید العهد بود بعلاج هر دو که بشود و آنکه در بخش میانه باشد و بسبب غلبهٔ رو غلط حادث شده بود و از حد و بخش یکسال گذشته باشد بعلاج کردن نشود و لیکن هر یکی بعد از دشواری و این را بهتر که چهیه ساده گویند و آنکه در بخش اعلی باشد و آنکه از غلبهٔ هر سه غلظ حادث شده باشد و آنکه کهنه و دیرینه بود و آنکه خلقی باشد علاج و است مریض این مرض فی الحال هلاک گردد مگر آنکه مریض این مرض را گر سنگی تنگ باشد و هر چهار پایه طبیبی ذکر آن در صدر این کتاب گذشته ست چنانچه می شایند باشند تا دام که حیات مریض باقی مانده باشد بارنج مذکور زنده ماند و هر صاحب بواسیر یا که دست پای و در بر و ناف و خایه آماسیده باشد پهلو و دل درد کند لاد و است و کسی را که درین هر دو محل درد باشد و بیهوش شود وقی آید و وجود گران گردد و تشنگی و سنگی مقعد پیدا آید بدو انبشود و هلاک گردد و هر صاحب بواسیر یا که تشنگی و آماس در دسول بود در غبت بر طعام نبود و از بواسیرش خون زیادت برود و در حمت نیز از قسم انیسار بادی بود و اندیز نیست و بدانکه بواسیر یکه در بینی یا در گوش یا قضیب یا ناف و مانند این محلها حادث میشود مثل سر خراطین لزج و نرم میباشد و علاج آن در علاج رحمت عضوهای مذکور گفته خواهد شد و بدانکه بیان باد که نوعی از باد ست تنها یا بلغم یا تلخه پیوسته و بلغم را زشت گرداینده در چرم کیلها پیدا می آرد و آنرا چرم کیل گویند اگر کیلهای مذکوره از غلبهٔ تنها باد حادث شود درد کنند و سخت باشند و اگر از غلبهٔ باد که تلخه آمیخته باشد حادث گردند کیلها سیاه و تعل و اهم باشند و اگر از غلبهٔ باد که با بلغم آمیخته باشند حادث گردد کیلها مانند خسته کنار گره دار و چرب و برنگ چرم مردم باشند و بسیار بد که برای رحمت بواسیر علاج بر دو کنند و اگر در علاج بواسیر تاخیر نمایند کل مقعد گرفته و غلایظ اندک اندک جمع ساخته مرضیکه آنرا بهتر بدیده کرود گویند و آن نوعی از رحمت شکست پیدا آرد نعوذ بالله منها **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** بدانکه علاج بواسیر بسیار طریقست یکی شوره دادن و دوم داغ کردن و با تش سوختن سوم با لت آهن بریدن چهارم دارو دادن و باید دانست بواسیری که قریب العهد بود و غلط یکه از ان حادث شده است غلبه اش اندک باشد و زحمتهائیکه بواسطه بواسیر پیدا آیند نیز کم باشند آنرا دارو دهائیکه قسم چهارم ست باید کرد و بواسیریکه دراز و نرم و بخش عمیق باشد آنرا شوره باید داد و بواسیری که سخت و خشن و محکم و بر پود از جهت دفع آن داغ و عمل آتش باید کرد و بواسیریکه دراز و باتری و چکیدگی باشد و بخش تنگ بود آنرا با لت آهن بریده دفع باید کرد و بواسیریکه بسبب غلبهٔ باد و بلغم حادث شده باشد آنرا بعمل آتش و یا عمل شوره زائل باید ساخت و بواسیریکه بسبب تلخه و خون بود آنرا بشوره که سخت تیز بود دور باید کرد و طبیبی که بجهت دفع بواسیر عمل آتش یا شوره بکند

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

باید کرد این کار مهارت و تجربه تمام از استاد دیده باشد و خود عامل بود تا بقدر مناسب عسل کند و بیش و کم نکند اگر عسل و اغ و ناشش مشوره بر قدر مناسب و موافق آید غلیظ و خراط و ضراط بغراغ بیرون آمدن توانند و رغبت بر طعام بود و گر سنگی زیادت شود و وجود سبک گردد و هر بین را قوت پیدا آید و مفاصل بر قرار ماند و رنگ رعی و اندام نیکو شود و زود زحمت کم افتد و اگر از قدر مناسب زیاده شود در مقعد چنان درد پیدا آید گویا که شگافته و بریده میشود و تب و تاپاک و تشنگی پیدا آید و خون از بواسیر بسیار روان شود و مضر تها نیکه از نقصان خون پیدا می آیند ظاهر گردند و اگر از قدر مناسب عسل و اغ باشش یا شوره کم افتد بواسیر سیاه گردد و در محل گل خارش پیدا آید و باد بسته گردد و قوت حواس خمس کم افتد و زحمت برقرار ماند و زائل نگردد و باید دانست بواسیر که از مقعد خارج شده باشد علاج آن که بدار و بود چند نوع ست نوع اول سمیق زرد چوب و شیر ز قوم ترکرده طلا کنند به گردد نوع دیگر پنجال خروس و حبه زرد چوب و پیل دراز مساوی گرفته و با بول ماده گاو آس کرده طلا کنند به گردد نوع دیگر دانتن و چتره و ساجی و کرباری جمله مساوی گرفته و با بول ماده گاو آس کرده طلا کنند به شود نوع دیگر پیل دراز و نمک سنگ کوتهه و تخم سرس جمله را مساوی گرفته با شیر قوم یا شیره آک آس کرده طلا کنند به شود نوع دیگر کسیس و زنجبیل و نمک سنگ و کنیر و بنگ و کنج و کرباری و سرد و اک و زقوم و دانتن و چتره و شیر ز قوم جمله را برابر گرفته و در روغن تلخ پخته روغن مذکور را به بواسیر طلا کنند فی الحال بواسیر بریده گردد و اما دارو های بواسیر یکه در روغ مقعد باشد نیز بر چند انواع ست نوع اول هر روز بوقت صبح هلیله را با قند سیاه بخورانند و از ترشی اشیای بادکمین و جماع پرهیز لازم دانند به شود نوع دیگر صد عدد هلیله پخته را در دیگدان با بول ماده گاو بجوشانند تا که بول مذکور خشک گردد آنگاه کشیده نگاه دارند روز در روز گرسنگی مریض دیده بر قدر مناسب نهار با مقدار یک شهد بخورانند فائده تمام دهد نوع دیگر بیخ چتره را با عسل آس کرده و شهد دران انداخته بخورانند فائده تمام دهد و خون بواسیر را باز دارد نوع دیگر بیخ ستر اول را با شیر یا ماده گاو آس کرده روزنه بوقت صبح نهار بنوشانند بواسیر مذکور دفع شود نوع دیگر سمیق بلا در دپست جوراپی نمک با دوغ ماده گاو آمیخته بخورانند فائده تمام دهد نوع دیگر آوندز گلی را بسمیق بیخ چتره طلا کنند و دوغ شیرین یا ترش را در آوندز مذکور انداخته بدارند و این دوغ را مقدار یک برات بنوشانند و با بیخ پخته نیز بخورانند و هر روز همین عمل کنند بسیار فائده رساند نوع دیگر پیل دراز و نیلپول و چاپ چتره و هلیله و بر نگ سندهی هر همه را برابر گرفته در آوندز طلا کنند و دوغ در وی انداخته بدارند و در روز و شب چند مرتبه این دوغ بنوشانند و طعام دیگر بخورانند تا که بواسیر دفع شود دو آوندز دوغ را همین طریق بدارد مذکور هر روز راست کرده و دوغ در وی انداخته بدارند و بنوشانند نیکو شود نوع دیگر بهارنگی و اسپند و جوائی و آمله و گلوی جمله را مساوی گرفته و باریک آس کرده دران آوندز طلا کنند و دوغ دران انداخته بدارند و بنوشانند و بر طریق مذکور هر روز بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر سندهی و کدبیر و چتره هر همه مساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند و برابر این جوش شیر ماده گاو آمیخته بار بجوشانند بعد از انکه یک جوش داده باشند سرد کرده بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر پوست بیخ کرا هر قدر که داند جوکوب کرده در آبی که هشت چندان باشد بجوشانند چون آب یکچهارم بماند بجامه بخته بستاند بعد چند جوش دیگر بدهند تا که غلیظ گردد آنگاه مقدار یک شهد و سمیق هلیله دکن دران انداخته بخورانند همین فائده رساند و بهنکوا و جوران را که پیشتر در علاج زحمت یاد کرده شد او را نیز دافع این زحمت دانند نوع دیگر مرتبین این زحمت را بهار لون در دوغ انداخته بنوشانند نافع بود نوع دیگر بیخ چتره را سوخته تیزاب آن کشیده بدارند و دران ماش جوشانیده بنوشانند به شود و همچنین اگر در تیزاب بله ماش جوشانیده خورند دهند و یا تیزاب چتره را در شیر گاو انداخته و جوشانیده بنوشانند به شود نوع دیگر پادل و چتره و کشائی کلان را سوخته تیزاب خاکستر او بکشند و در روغن گاو انداخته و جوشانیده بنوشانند نیکو بود نوع دیگر هر صبحدم یکمشت کنجد سیاه بخورانند و بالا آن آب سرد بنوشانند این گرسنگی افزاید و بواسیر دفع شود نوع دیگر دمول و دانتن و چتره و هلیله جمله را صد پیل بستانند و جوکوب کرده در چهار دون آب سرد بجوشانند چون یکدون آب بماند بجامه بخته بستانند بعد صد پیل قند کهنه دران انداز ند و آوندز چوب انداخته در تودهٔ گاهکت مدت یکماه بدارند بعد به بکشند و بجامه بخته بدارند و هر صبح نهاری مقدار بنوشانند از ین جمله انواع سنگر هنی و بواسیر و پندروگ و دادورت و ناآرزی طعام دفع گردد و گرسنگی افزاید و این را بهندی

وهمو الادارشت گویند نوعی دیگر پیل مساز و پیل گرد برنگ فیلبا لکاو لود هر یک بست و چهار درم و بیخ حنظل شصت درم و مغز بادکنبه باقر شی
ده پل یعنی صد و بست درم و پوست بلیله نود و شش درم و آملج شانزده پل جمله بساجو کوب کرده در چهار دون آب بجوشانند چون یکدون بماند بجامه
بخته بستانند بعد ده و بست پل قند کهنه در و اندازند و در آوندی که قدری روغن گاو انداخته باشند ازاخته و قدری کاهگل بدار ند و مدت پانزده روز
چون بگذرد بکشند و بجا بیخته نگاه دارند و هر صبح درم مقداری بنوشانند ازین لواسیر و بهیه و نقصان گرسنگی و سنگریزه و علت دل و پندرو گ و آماس
و ماجروگ و بیست و گوله و علتهای شکم و کرم دفع کرده و زور افزاید و رنگ بدن نیکو شود و این را پیلیا دراشت گویند و اگر علت لواسیر از غلبه باد
حادث شده باشد دران حال نوشانیدن روغن و رسانیدن گرمی آتش وقتی و اسهال هر یکی از دو نوع حقنه یکی استیابن بست و دوم انباس بست
مفید بود و درین زحمت اگر زود تلخه شود عمل اسهال مفید باشد و اگر زود خون بود دارو یکه اخلاط را باعتدال آرد و استعمال باید کرد و اگر غلبه بلغم باشد سکنجبین
و کلتهی بخورانند و اگر غلبه بر سه خلط بینند دارو یکه دافع هر سه خلط باشد بدهند و برای دفع هر نوعی از انواع لواسیر چون شیر ماده گاو یا دارو ی آن نوع
جوشانیده بنوشانند مفید آید نوعی دیگر اگر بهزار عدد بلادر اگر پاک و پاکیزه باشند و کرم خورده و لوسیده و سوخته و سوده بنوشند کسی و مدت یکماه
بطریقیکه گفته می آید بخورد و غذا از بیخ رستنی و یا تهی بیخته با شیر و روغن ماده گاو سازد و لواسیر هر نوعی که باشد دفع گردد و با مراض دیگر نیز مزاحمت
نرساند و صد سال عمر یابد و طریق خوراندن بلادر آنست که یک بلادر را بگیرند و بیخ قطع کرده در مقداری آب انداخته بجوشانند تا آنکه مقدار یکدرم
بماند آنگاه جوش مذکور را بجامه بیخته بستانند و در لب و کام و زبان روغن گاو طلا کرده در اول روز بنوشاند و چون دو نیم پاس بگذرد و برنج
سال و یا تهی بیخته با شیر و یا روغن ماده گاو بخورانند و در آخر این هیچ چیز دیگر نخورانند در دوم روز از بلادر بطریق مذکور جوش ساخته بنوشانند تا آنکه هر روز
یکان بلادر زیادت کنند که روز پنجم جوش پنج بلادر بگیرند و در ششم روز جوش ده بلادر بخورانند و بیشتر هر روزی پنجگان پنجگان بلادر زیادت کنند تا
آنکه روز پانزدهم از هنگام شروع هفتاد بلادر شوند و در شانزدهم روز از ین هفتاد بلادر پنجگان پنجگان کم کنند و همچنین هر روزی پنجگان پنجگان کم کنند تا آنکه
پنج بلادر بماند بعد ازان هر روزی یکان بلادر کم کنند تا یکی بماند پس جوش این یکان بلادر را در سی ام روز بنوشد بترتیبی که افزوده بود بهمان ترتیب
نقصان کند اگر کسی تا ده ماه در خوردن بلادر مداومت نماید بشرط آنکه در سرماهای ترتیب ماه اول از سر گیرد آنکس هزار سال عمر یابد و بباید دانست
هر مدتی که این عمل خوردن بلادر در میان باشد بهمان اندازه بتن آن تا ده ماه نزدیک نان نزود غرض که در خوردن بلادر تا یکسال جماع ممنوع ست و نیز
باید دانست که غیر از پنج سال دستمی شود ماده گاو و روغن ماده گاو دیگر نباید خورد و اگر روغن بلادر را تا یکماه هر روزی یکان پل بخورانند و شرط
خوراندن بلادر درین عمل نیز نگاه دارند فائده که در خوردن بلادر تا یکماه مشهود حاصل آید و چنانچه از خوراندن بلادر تا ده ماه عمر دو صد سال شود و از
خوراندن روغن بلادر نیز عمر دو صد سال شود همچنین هر ماهیکه زیادت کنند بمقابله آن عمر صد سال زیادت گردد تا ده ماه و طریق کشیدن روغن بلادر
در فصلیکه بهمنگ آزاد و بر شبه گویند گفته خواهد شد و چنانچه جمیع انواع علت بیست را کهیر و بجلیسا از بیخ بر میکند همچنین گراو بلادر جمیع انواع لواسیر
از بیخ بر میکند و چنانکه انواع پرسوراکه دواند پر بود زرد چوب دفع میکند همچنان لواسیر یکه بیرون مقعد باشد عمل شوره و داغ قلع گرداند و برای دفع زحمت
لواسیر روغن ماده گاو بخنه که گرسنگی زیادت کند نیز مفید ست و صاحب زحمت لواسیر نباشد که بول و غایط و ضراط نگاه دارد و جماع و بسیار سواری اسپ
نیز بسیار منع ست و نیز بر دو پا نه نشیند و غذا که محمد خلطی باشد که ازان لواسیر حدوث یافته ست ازان غذا احتراز نماید و بداند که طبا گفته اند که اتیسار و
سنگریزه و لواسیر هر سه میان خود ها متقارب اند انانکه در موجبات اینها فرق اندک ست و غالبا یکی از دیگری حادث میشود اگر مریضی را درین امراض
گرسنگی کم باشد این امراض با غلبه و قوت باشند و اگر گرسنگی زیادت باشد این امراض کم افتند پس مرض این امراض را دوائی و غذائیکه گرسنگی زیادت
کند و باد را در مجرای خود روان گرداند مداوم استعمال باید کرد و هر چه گرسنگی را کم کند و باد را حبس گرداند ازان پرهیز نمایند لهذا دوغ و نرمست لواسیر
بسیار نافع ست زیرا که رنگ و بو را صاف میگرداند و بدان سبب خلاصه طعام بطریق بهتر جریان یافته بتمام اندام از راه منافذ میرسد و هضم میگردد

و گر سنگی و قوت مرض می نماید و رنگ اندام روشن و نیک پیگیرد اندر فرحت و خوشی اورا امید می آرد اکنون چند علاج از مطلب نخستین درین باب گفته می شود

بیارند هر پنج نمک و هر برگ هر دوا که را در ترشی آماده و روغن کنجد تر کرده در آوندی انداخته و سر کرده بسوزند و خاکسترش بستانند و این خاکستر را بمقدار قوت مریض اندکی

آب گرم یا با شراب یا با ترشی یا بکانجی یا بسوپ با گوشت جانوران دشتی یا بسوپ با گوشت بز بخورانند ازین انواع بواسیر بادی دفع گردد و این را بهندی لونا دیهار گویند نوع دیگر بالا و سندهی هر دو مساوی گرفته و با عسل له برنج آس کرده و قدری شهد در وی انداخته بنوشانند ازین بواسیر تلخه و خون ایستار خونی دفع گردد نوع دیگر موی سر آدمی و کشف مار یعنی کانجلی مار و حرم گربه و پنج اگ و برگ سمن هر همه را مساوی گرفته و جو کوب کرده بر آتش نهند دود آن بر بواسیر رسانند بسیار نافع بود نوع دیگر قاقله جنگلی و زرد چوب نمک سنگ شیر زقوم هر همه را مساوی گرفته با بول ماده گاو آس کرده بر بواسیر طلا کنند فایده رساند نوع دیگر پیپل و انار و سندهی و چوب خرهره و ساجی و تخم کرنج و زنجبیل و چیته و مغز تخم نارکیل و تربد و توتیا سبز و نمک بابونه بخیال خروس و تخم و بالنگوره و جواکهار و تخم قاقله جنگلی هر همه را مساوی آس کنند و تسقیه از شیر اکل و شیر زقوم بدهند بعد از بول ماده گاو تسقیه دهند چون مرتب شود گاهی اندک و نخست بواسیر را تبر بندیا بخراشند یا شکاف کنند آنگاه بران دارو مذکور طلا کنند ازین عمل در چند روز بواسیر منقطع شده فرو افتد باذن الله تعالی

و ازین عمل کرنتهه و اربد و باسورو گنده مالا و اچی و بهلکند و جمله بخنگلیها یکه از غلبه خلط بلغم شده باشد و بیست که از بلغم باشد تیز دفع شوند و هر بواسیر یکه از بریدن و شکاف کردن و سوختن و از شوره دادن نرود بدان عمل که مذکور شد بزودی دفع گردد و این علاج را بهندی سیده جوگ گویند نوع دیگر سندهی و پیپل گرد و پیپل و انار و پیپلمول و پاڑهی و انگزه و چیته و نمک سنچل و پهکر مول و زیره و مغز بیل خام و بابرنگ و جوانی و هوه پر و نمک بریا و نمک سنگ و تنر یک جمله را مساوی گرفته آس کنند و در آشام پنج یا شراب و یا آب گرم انداخته بنوشانند ازین نخست بواسیر و سنگر هنی و امیسار و اناه

دفع گردد نوع دیگر کرنج و موصلی و بلیله و چرایته و گلوی و کرا و سورن و چیته و نمک سنگ و بندال هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده با دوغ ماده گاو بنوشانند و پنج سخته با دوغ ماده گاو بخورانند اگر عدت بگیاه بر نگونه ملازمت نمایند چنانچه بارها درخت سخته شده می ریزد همچنین بواسیر منقطع شده فرو افتند مجربست و این را بهندی پاتین بده گویند نوع دیگر بلاده و سندهی و برنگ و بدارا و جمود هر همه را مساوی گرفته و آس کرده با قند که مقدار یکی ازین دارو با شد آمیخته بدارند و روزینه مقدار بخورانند ازین بواسیر و نفخ شکم دفع گردد نوع دیگر کرنج و چیته و نمک سنگ سندهی و اندرجو دارو بواسیر جمله را مساوی گرفته و باریک آس کرده با دوغ ماده گاو بنوشانند بواسیر منقطع شده فرو افتد نوع دیگر زرد چوب بندال برابر گرفته و باریک آس کرده

و با روغن تلخ آمیخته بر بواسیر طلا کنند بشود نوع دیگر سرگین ماده گاو یا پست جو یا بسویق جو گرمی آتش یعنی سبد بر بواسیر بر سانند ازین درد برود و آرام پدید آید نوع دیگر بلیله را با روغن گاو بریان کنند و با پیپل و انار و قند بخورانند ازین باد در مجرای خود روان شود و مریض را صحت حاصل آید و اگر

بلیله مذکور و نسوت و دانتن را با قند بخورانند همین فایده رساند نوع دیگر گنجد سیاه و بلاد را آمیخته بخورانند ازین گرسنگی زیادت گردد و علت بواسیر

بواسیر دفع شود نوع دیگر گنجد سیاه و بلاد و بلیله و قند هر همه را مساوی گرفته و آس کرده غلولها بسته بدارند و یکی روزینه بخورانند ازین دارو علت بواسیر

و بیست و پنج مدگ زرد و سرفه و پیه و تپ دفع گردد نوع دیگر سورن را با گل حکمت گرفته بیزند و با روغن گنجد و نمک سنگ آمیخته بخورانند علت بواسیر

از بیخ برکنده شود نوع دیگر سندهی و پیپل و انار و پیپل گرد هر همه را مساوی گرفته و با آب آس کرده گلک سازند و در روغن ماده گاو انداخته بیزند و سه چند

ازین روغن مذکور تیز اب اداران چوب پلاچکانیده تیز با بند از زند و با آتش نرم بپزند چون سخته شود نگاه دارند و روزینه مقدار بخورانند بواسیر ازین دفع گردد

نوع دیگر بندال را سوخته خاکستر کنند پس ازان خاکستر تیز اب بکشند و درین تیز اب بادنجان بپزند پس این بادنجان را با قند سیاه نفرمایند که

مریض بواسیر شکم پر کرده بخورد و با دآن دفع بنوشانند اگر بدین طریق هفت روز بخورانند بواسیر اگرچه لاعلاج باشد تیز دفع گردد نوع دیگر پنج گاه بهیه

و پنج کوهی را بحسابکه بر پنج آس کرده و در ان شهد انداخته بخورانند ازین بواسیر خونی و خون استحاضه دفع گردد بدانکه بواسیر یکه ناسیده و سخت شده

مانده باشد آنرا خون کشانیدن بکلک باید بوجه نافع آید علاج بواسیر یکه در کند آنرا گرمی پوست سمن پنج اگ یا سمیق سعینه یا سمیق راسن که با تش

علاج امراض نخستین

باین میوه برای منقطع شدن بواسیر

گرم کرده باشند بر سانند دو دفع کرده نوع دیگر چاپ پستدی و پیل گرد و پیل دار و پاپری و جوا کهار و کشنیز و جوانی و پیلپل و نمک سنگ و نمک بیدا و چیته و
مقرر پیل خام و هلیله جمله را مساوی گرفته و آب آس کرده و کلک باریک ساخته در روغن انداز ند و چهار چند انداز روغن گاو و جرات نیز انداز ند و بپزند چون مرتب
شود نگاه دارند و مرهم را بخورانند این بواسیر و پیروا سکاو معده که برون می آید و صوداک بول و پیل بول و درد مقعد و درد نصیتین دفع کرده و این را
جیپا و کهرت نامند نوع دیگر پانصد عدد بلادر که سخته باشند باریک برده در یک من آب انداخته بجوشانند چون پنج سیر آب بماند بجامه سخته
بستانند و در پنج سیر روغن ماده گاو انداز ند بعد ه سندهی و پیل گرد و پیل دراز و پیلپل و چیته و پیپل و انگزده و چاپ و اجمود و بیخ و هر پنج نمک
و جوا کهار و ساجی و بسپر هر یک پنجگان دوم بستانند آس کرده و سحیق تر ساخته صد روغن مذکور انداز ند و جرات و سرکه بهندی و سکنت که نوعی از
سرکه بهندیست و شیره امرک و سجنه هر یکی بمقدار روغن سنده در روغن مسطور نیز انداز ند و بپزند و صاحب بواسیر را بخورانند این جمله انواع بواسیر را دفع کرده
و باد در مجرای خود روان گردد و گوله که از باد و بلغم شده باشد و پهه و جلندهر و آماس و پنڈرو گ و سرفه و دمه و سنگر هنی جمله دفع گردد چنانکه شعاع
آفتاب ظلمت را برطرف میگرداند این روغن را بهندوی اگن کهرت نامند نوع دیگر بالا اپل لوده پهیته چاپ و چیته و پاپری و آس و
بیل بگل دهاکی دیودار و سندهی و چهر و موتهه و جوا کهار جمله را مساوی گرفته آس کرده و سحیق تر ساخته در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند انداز و شیره
چنگیری نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و صاحب بواسیر را بهندانداز این بواسیر را تیسار و سنگر هنی و پنڈرو گ و هناک بول و خروج مقعد دفع
شود و این را هری سر لوکهرت نامند نوع دیگر پیل دراز و ملهٹی و بیل و سونف و پیپلپل و بیخ و کوتهه و کچور و پهکر مول و چیته و دیودار هر همه را
مساوی گرفته و بآب آس کرده و سحیق تر ساخته در روغن کنجد انداز ند و دو چند این روغن شیر ماده گاو یا شیر بز انداخته با تش نرم بپزند چون مرتب شود
نگاه دارند و بدین روغن صاحب بواسیری را که خشک بود و شکمش منتفخ بود و باد در باشد و باد شکمش در بجای خود نافذ گردد حقنه کرد آنرا انباس بست
گویند باید که دو از حقنه کردن بدین روغن بواسیر و خروج مقعد و استفراغ و درد شکم و سوزاک بول و پرواسکاو درد کمر و درد پشت و آماس مقعد و سنگی باد و
بول و غایط دفع گردد و این روغن را بهندی تیلیا دیل گویند نوع دیگر کسیس و انس و نمک سنگ و کنیز و چیته و بنڈال هر هنگ و کنج و نصف
جمله را سحیق تر کرده در روغن کنجد انداز ند و شیره آک در دو چند انداز ند و با تش نرم بپزند چون پخته شود فرود آرند و نگاه دارند و مقدار بر کواسیر طلا کنند بشود و دفع
کامل دهد و این را بهندی کاسیسادیل گویند نوع دیگر کسیس و نمک سنگ و پیل دراز و سندهی و کوتهه و کرباری و پاکهان بهید و کنیز و برنگ و
چیته و زنبیخ و چوک جمله را مساوی گرفته و باریک آس کرده و کلک ساخته در روغن کنجد سیاه انداز ند و شیر تو م و شیر آک که هر یکی برابر روغن کنجد باشد انداز ند
و چهار چند از روغن مذکور بول بر انداخته با تش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار بر کواسیر طلا کنند این روغن هر نوع بواسیر را چنانکه شنوده بپرد
دور میکرداند لیکن در برداز این مضرت نمیرسد چنانچه از شنوده آزار میرسد این را بهندی برهست کاسیسادیل گویند
نوع دیگر دانتن و کنیز و کسیس و برنگ و الایچی و چیته و نمک سنگ هر همه را مساوی گرفته و بآب آس کرده و سحیق تر ساخته در روغن کنجد انداز ند و بموزن
روغن شیر آک انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بر کواسیر طلا کنند بشود و این را دنتیادیل گویند نوع دیگر نمک سنگ و چیته و انداز چوب و کنج
و بجای هر همه را مساوی گرفته آس کرده در روغن ماده گاو انداخته تا هفت روز بجوشانند این بواسیر دفع شود و این را لوتما دچوران نامند نوع دیگر
سندهی و پیل دراز و پیل گرد و پیلپل و بیخ و انگزده و پاپری و ساجی و جوا کهار و تامبی سیاه و پنبس و چاپ و کچلی و اندرجو و کسیس و هر پنج نمک و اجمود و بیل
خام و تربیله و تیج و ترج و الایچی این هر بیست دارو را مساوی گرفته و باریک آس کرده و در روغن بیله بجر مخلوط ساخته بآبسیا نند یا در آب
لرم انداخته بجوشانند این جمله انواع بواسیر دمه و سرفه و پهلکند و درد پهلو و دل و سینه و درد مثانه و آماز روی طعام دهه و پرمیوریقان و پنڈرو گ
و نفخ شکم و آلوبات و زیادتی روده که آنرا انتر بردهه گویند و کرم و برودسنگر هنی دفع گردد و این را ترکیبا دچوران گویند نوع دیگر بالا اندوه تربیله
دانتن و چیته و هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده و دو چند این جمله دو یه نمک سنگ آمیخته در آب انداخته و هم کرده چنانچه دو دش بجوش بیاید

باتش پاچک و شنی گچیت بهمنه چون خود سر شود بستانند و این دارو مقدار یک مثقال بوا سیر باد دفع مادهٔ بهندازین جمله انواع بواسیر دفع کردد
و این را کلیان لون گویند نوع دیگر سندی یکدرم پلیل دراز دودرم پلیل گرد سه درم نانکسیر چهار درم هاریمی شش درم بستانند و بهمند جمله این دوا
شکر تری سیاه میزند و روزینه مقدار خوردن دهند ازین جمله انواع بواسیر دفع میشوند و اگر این را بیرهیز بخورد جوان گردد و این را خیسم مودک نامند
نوع دیگر پلیل گرد دودرم و سندی چهار درم و تیره هشت درم و سورن شانزده درم جمله را یکجا آس کرده باقند که بهمند جمله ادویه باشد سیاه میزند و مقدار
روزینه خوردن دهند ازین جمله انواع بواسیر و درد و گولهٔ و علت شکم و پیلپای زائل شود و اگر سنگی افزاید و این ترکیب را سورن مودک گویند نوع دیگر
سورن پاک و خشک کرده شانزده حصه تیره هشت حصه سندی چهار حصه پلیل گرد دو حصه تر پهله و پلیل دراز و نیلپول دنا لیسیتر و بالا در و بزرنگ هر یکی
بهرا سندی و موصلی برابر تیره و بیدها برابر سورن و تیج و تیرج و الایچی برابر پلیل گرد جمله را یکجا کرده باریک آس کنند و دو چند جمله دارو ها قند کهنه بگیرند و جلاب
کنند و سنجیق دارو های مذکوره را درین جلاب انداخته و مخلوط کرده بدارند و صاحب بواسیر را مقدار یک روزینه خوردن دهند و بفرمایند که مریض مذکور غذای خود
طعامیکه دیر هضم و فربهی افزا بود نسازد زیرا که این دارو اگر سنگی را سخت می افزاید اگر غذای دیر هضم نباشد غذای سبک را هضم ساخته غلیظ را بسوزد و مضرت
تمام رساند و مشغول است که بهنوگ است من بقواه این دارو طعام بسیار خورد و این دارو جمله انواع بواسیر را از بیخ برکنده دور کند و آماس و
پیلپای و سنگریهنی که از باد و بلغم بود و سیر را زائل گرداند و عقل و آب منی افزاید و بکهمک و دمه و سرفه و ماجروگ و پرمیو و پیهه را دفع گرداند و این را بر هشت
سورن مودک گویند نوع دیگر پیله و سندی پلیل گرد و پلیل دراز سر یکی سگان پل و تیج و تیرج هر یکی یک و نیم پل و قند کهنه هشت گان پل
بستانند و جمله دارو ها را باریک آس کرده در جلاب قند مذکور انداز ند و کفچه زده مخلوط گردانند چون بخته شود نگاه دارند و مقداری که مناسب دانند روزینه خوردن
دهند ازین جمله انواع بواسیر و سنگریهنی و دمه و آماس و سرفه دفع شود و این را بهندی اگست مودک نامند نوع دیگر سندی سه پل و پلیل دراز
چهار پل و پلیل گرد دو پل و چاپ پکپل و نا لیسیتر یکپل و نا گیسر نیم پل و نیلپول دو پل و تیرج دو درم و دانهٔ الایچی خورد سه درم و تیج سه درم و انسیر
سه درم جمله را باریک آس کرده سی پل قند کهنه را جلاب کرده و درآن سنجیق دارو های مذکوره انداخته و کفچه زده مخلوط ساخته مقدار سه درم را غلوله ها کرده
بدارند و پیش از طعام یا بعد از طعام یا در اثنای طعام خوردن دهند و بالای آن شوربای گوشت جانوران خشتی مثل دراج و لاوه و دیج یا بشراب یا جوش
غله یا آب گرم نوشانند ازین دوا سیر یکه از یک غلط یا دو غلط یا سه غلط یا خلقی باشد دفع شود و علتیکه از مخوردن شراب حادث شود و سوزاک بول و مرض
باد و گرفتگی گلو و تپ لرزه که آنرا بلغمی جیر گویند و پنڈ روگ و کرم و زحمت دل و گلو و گوله و درد دل و قی و اتیسار و باد پرفان و بکهمک هر همه دفع شود
و اگر از مزمن زحمت بواسیر غالبه بفراغ بیرون نیاید باید که بجای سندی پلیله استعمال کنند و اگر مریض مذکور را گرسنگی اژدک و غلبهٔ بلهت باشد بجای
قند سیاه شکر تری استعمال باید کرد که فائدهٔ تمام رساند و اگر در زحمت مذکور غلبهٔ بلغم باشد یک پل انبان بدهند و اگر غلبهٔ تلخه باشد سه پل انبان
بدهند و برای دفع باد انبان ترش از سرکهٔ شکر و شراب و ترش آبه و شوربای گوشت جانوران خشتی باید داد و برای دفع غلبهٔ تلخه از شیرهٔ بیشکر و شیر و آب سرد
باید داد و برای دفع غلبهٔ بلغم آب گرم و چیزهای یکه ملایم آن باشند بدهند و این ترکیب را بهندی پران داد کهتا نامند باید دانست فائدهٔ انبان که
بردارندی میدهند آنست که سبب انبان دارکردن تمام بدن بسرعت سرایت میکند چنانچه قطرهٔ روغن که بر سر آب می افتد بسرعت منبسط میگردد
نوع دیگر پوست پلیله پنج پل و زیره یک پل و پلیل گرد دو پل پلیل دراز سه پل و نیلپول چهار پل و چاپ پنج پل و تیرج شش پل و سندی هفت
پل و چوا کهار دو پل و بالا هشت پل جمله ادویه را باریک آس کرده پس مقدار این سه همه دارو ها از قند کهنه جلاب کنند
و درین جلاب سنجیق دارو های مذکوره انداخته کفچه زنند و مخلوط گردانند و بعده فرو آرند و مقدار سه گان درم تا غلوله ها بندند و نهار یگان غلوله خوردن
دهند و بالای آن مقداری دوغ یا آب گرم نوشانند بواسیر یکه از شوره و اعشق نکالت آهن هم دفع نشود بدین علاج بزودی دفع گردد و این دارو
گرسنگی بسیار افزاید و سنگریهنی و پنڈ روگ نیز دفع گردد و برای دفع زحمت بواسیر بادی خیست و این را بهندی کنکایین تیک گویند

نوع دیگر بلاهره هر کدام که نیک پخته باشند بستانند پس آنها را بریده در یک من آب بجوشانند چون چهارم حصه آب بماند بجا بسخته بستانند بعد از آن جوش صندل قشنه کوفته و یا نصف بلاهره دیگر یا یک برگ بریده اندازند و زیر آنش نرم کنند و بجوشانند تا آنکه جلاب مذکور غلیظ گردد آنگاه سپیستان تر پهلیه و سندهی و پلپل گرد و پلپل دراز و جوانی و موثه و زنگ سنگ و تیج و تیرج و الایچی رومی هر یکی سه درم سنده و بار یک آس کرده در جلاب مذکور اندازند و زیر آنش کنند چون غلیظ بسیار شود بقوام اولیه سد فرود آرند و سرد کرده نگاه دارند پس قوت و گرسنگی مریض مذکور معلوم نموده مقدار روزینه بخوراند و بالای آن شوربای گوشت یا جوش غله یا دوغ یا شراب یا جوش دسمول بدهند از بین جمله انواع بواسیر و بادبرفان و نیز درد پیه و پیه و سنگ و بهی و فساد آنش گرسنگی و پیه دفع گردند و بلند هر را نیز در ابتدا حال نافع بود و این را بهلاتاک گویند نوع دیگر پلپل دراز و پلپل و زاج و چاپ و تیره و سندهی و پاپری و برنگ اندرجو و انگزه و بهارنگی تیج و موثه و شرف و تیس و زیره و بلول و تالیسپتر و پوست بیخ بید انجیر و کراو کپیل و اسبوده و کتکی و مرهری هر همه بستانند و بگیرند و سه حصه جمله داروها تر پهلیه بستانند و بار یک آس کرده با گوگل صاف که مقدار جمله داروها باشد بیامیزند و بکوبند تا که مخلوط گشته یکذات شود پس در آوندی که روغن ماده گاو باشد نگاه دارند و هر روز نهار مقدار دو نیمدرم را چند غلولها کرده با شهد بخوراند و درین دارو پرهیز جماع و مشروبی و معاکولی شرط نیست از بین جمله انواع بواسیر و علتهای منی مردان و خون حیض زنان اگرچه علاج اینها دشوار بود زود بنگیرد شود و درین هیچ شک نیست و گوزه بادی و نا آرزوی طعام و درد ناف و نفخ شکم و زحمتهای دل و سنگر بهنی و زحمت راجروگ و بیست و باد صرع و پیسو و سرجناد و سر همه امراض دفع گردند و گرسنگی سخت افزاید و زحمت درد سرفه و بهلکند را نیز دافع بود بلکه از جمیع امراض خلاص بماند و این را بهنگ جوگ راج گوگل گویند و چون بعد خوردن داروی مذکور گرسنگی شود طعامیکه موافق باشد با جوش غله یا شیر یا برو غن ماده گاو بخوراند و اگر داروی مذکور با جوش پرنیا دکن بخوراند جمیع علل بادی را دافع باشد و اگر با جوش کاکولیا دکن بخوراند جمیع امراض تلخه را دافع بود و اگر با جوش ارکبد ها دکن بخوراند همه زحمتها بلغم دفع شوند و اگر با جوش دارهلد خوردن دهند جمیع علتهای پیسو دفع شوند و اگر با شهد بخوراند زحمت پیه و استحوان دفع شود و اگر با بول ماده گاو بخوراند پنڈ روگ دفع گردد و اگر با شیر بز بخوراند آماس اگر دیرینه و بزرگ باشد دور شود و اگر با جوش بادل بخوراند زهر موش را دافع بود همین نوع بجهت دفع هر زحمتی و هر غلطی که با ابنان موافق فهمیده بدهند امراض مذکور زائل کنند نوع دیگر نسوت و بچوتی و دانتن و خارخسک و تیتر و کچور و حنظل و سندهی و موثه و برنگ و بلیله هر یکی یکان پل و بلا در هشت پل و بدیا رنیز همین قدر و سورن شانزده پل انجمله اردویه را چوب کرده در یک من آب انداخته بجوشانند و چهارمی حصه ازین جوش بجا بسخته بستانند و قدری کمتر که سه چهار از جوش مذکور باشد انداخته جلاب کنند بعده دیگر نسوت و بچوتی و سورن و جیته هر یکی دو پل و الایچی و تج و پلپل گرد و کچیل هر یکی شش پل یار یک آس کرده و عاسه نیز نموده در جلاب مذکور انداز ند و زیر آنش نرم کنند و بگیرند تا که غلیظ گردد پس این را در آوند چوبی انداخته نگاه دارند و هر روز نیمه مریض مذکور را بدهند و بعد از هضم شدن داروی مذکور بر بیخ بسال پخته با شوربای گوشت یا با شیر ماده گاو بخوراند

از بین جمله انواع بواسیر و هر پنج انواع گولہ و بیست نوع پیسو و پنڈ روگ و بلهک و علتهای شکم که از غله باد پیدا آمده باشند و سنگر بهنی و نقصان گرسنگی و کمی و پیس و لکام و اورتهنه دفع گردد و هر دوشکه قند یا شکر بسیار افتند نام او با لفظ گوگل گویند تا خود بود چنانچه باه سال کرده گویند گوگل بهاری کیسکه زور و گرسنگی او را بسیار باشد و مقدار شرده درم و کمی را که قوت میانگی باشد دوازده درم و آنکه او را گرسنگی و قوت بسیار کم باشد شش درم باید داد و این دارو را بهنگ باه سال گویند فوائد انواع آهن باید دانست که آهن منافع بسیار دارد و لهذا دارو را که ترکیب علاج می افتد و خصوصاً علاج بواسیر و علی التمام دارد و تفاوت میان انواع آهن و منافع بسیار است پس متعرض شدن برای بیان تفاوت که میان انواع آهن هست و منافع اکثر انواع آن بتفصیل لازم آید بدانکه او در لایته او ڈ لیسه میشود از آنجمله یکی که ذکر نیفتاده و چند نفع دارد و از آهن ولایت او ڈ لیسه آهن ولایت کلنک شهرت چند نفع دارد و از آهن ولایت کلنک آهنی که آنرا بهندی نام گویند چند نفع دارد

فوائد انواع آهن

علامات هر نوعی از انواع آهن

وماجر آهن ماجر نیز از چند نفع دارد و از آهن ماجر آهنی که در ولایت پاند میشود خاصیت چند نفع دارد و آهن پاندی که آنرا فرنج گویند چند نفع دارد و آهن فرنج آهن کانتی لک چند منفعت دارد اکنون علامات هر نوعی از انواع آهن مذکور گفته میشود اما علامت آهن اودر آنست که اودی تارهای باریک توان کشید و گوهرهایش نیز باریک باشند علامت آهن ولایت کلنک آنست که گوهرهای آن همچو پرنج باشند علامت آهن ولایت بهدر آنست که گوهرهای آن مثل گوهر تخم بید انجیر باشند و رنگ آهن مذکور همچو برگ زقوم سبز وار باشد و علامت آهن ماجر آنست که گوهرهای آن مثل برگ دیونه باشند و نگش بزردی همچو زرد کژر زند و علامت آهن ولایت پاند آنست که سپید یا سیاه بود و تار آن همواره برون آید علامت آهن فرنج آنست که برنگ آب بود و آنرا گوهر نباشد و علامت آهن کانتی آنست که خشک ناید و تار آن سخت نرم باشد و اگر انگره بالا آن نهند بوی خود دهند و اگر شیر در آویزند آن آهن سجوشانند همچو گنبد بجوشش بالا برآید اما رخته نشود و بیدانکه نفع آهن ولایت اودیسه آنست که زیادتی پیه و جگر و دل سرکه از سبب باد ولایت حادث شود و باد که در پهلو و شکم مزاحمت دهد و قی و اتیسار و باد سول و باد که در تمام اندام پیدا شود و بلغم ازان دفع گردد و نفع آهن ماجر آنست که گرسنگی زیادت کند و بهیدن بهت اسهال آرد و بواسیر که از هر سه غلط باشد و تپ قیدی اندام و درد اندام و باد و بلغم ازان دفع گردد و نفع آهن که در ولایت پاند پیدا شد آنست که گوله و پنڈ روگ و بلغم و بلغم جهر و یاسول و دمه و آماس و گرفتگی گلو و کپیت و زحمت بادی و غلبه خواب و کاهلی و ناآرزوی طعام دفع کند علی الخصوص در دفع پرمیواتری تمام دارد و منفعت آهن بهدر آنست هر زحمتی که از خون حادث شود و کهیرک و کپیت اگرچه زیادت شاه پهوشی و قی و تپ تاپاک را شبحه بزودی دفع گردد و منفعت آهن کانتی آنست که جمله انواع زحمتها او هر شرده نوع بیست را فی الحال دفع کند و بینائی چشم و آب منی و روشنائی وجود زیادت کند و منفعت آهن ولایت ازان کلنک آنست که عقم عورت عقیمه را زایل گرداند و آب منی را نیز افزون کند و قی و اجروگ را دفع کند پس طبیب باید که زور مردم و ولایت و فصل و مزاج هوا شناخته هر یکی را از انواع آهن مذکور در عمل آرد اکنون چند انواع علاج بواسیر که در آن آهن کشته می افتد گفته می آید نوع اول بنسوت و پترو و سبنهالو و زقوم و منڈی و بنج جبه هر یک هژده پل سنده و جوکوب کرده در یکدرون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و در دیگ کرده با آرد دیگدان بنشانند و زیرش آتش کنند چون مانند جلاب غلیظ شود آنگاه بزنگ و پل و سندی و پلپل گرد و پلپل دراز این هر سه بهست و بهت درم و تر پهلا پنج پل رسالا جیت پاک کرده یک پل و آهن کانتی یا آهن ماجر و مانند آن که آنرا بهسل یا به کنائی بزرگ کوفته میشود یا سول ماکی کشته باشند و دوازده پل در جوش دارد پس آنرا که مانند جلاب ساخته باشند اندازه نیم او آتش نرم کنند چون غلیظ شود فرود آرند و صاف سازند پس دوازده پل شکر تری و همین مقدار از شهد خالص اندازند و بشنند و مخلوط گردانیده در آوندی چوب نگاه دارند و بعد دوازده قوت و گرسنگی و سن و سال مریض فهمیده مقدار بجوا نند ازین جمله انواع لواسیری فی الحال دفع گردد و گرسنگی را چنان زیاده کند که سنگ و چوب هم هضم گردد و بالای آنکه مذکور جمله که در پرهضم باشد و شیر و شوربا گوشت مانوران خشتی بجوا نند ازین پنڈ روگ و آماس و پیه بیست و علتهای شکم هر سه روزه زایل گردند و در اندامهای خوردن این ترکیب از کریل و کاجی و کرلا و هر چیزیکه بر سر اسهال و کاف باشد احتراز نمایند و این را بهندی آهن کلمه لوه گویند نوع دیگر آهن سهاگه نمک بست بکنائی بعد بهبانگی و اشتها یعنی پاچی و نرونک یعنی پایکن و بیخ زقوم هم کرده بهر تپاهی آهن مذکور علاکرده و در آتش تفشوره دهند همچنین کرات و دفعات سحق مذکور را علاکرده تفشوره ها بدهند تا آنگه آهن مذکور کشته گردد بعد دوازده پل ازین آهن کشته بستانند و در شیره هلیل کرنیک بر تفه و جوش تر پهلا که نیز یک پر تفه باشد اندازند دش پل مذکور عین ماده کاو و دش پل شکر تری انداخته جوش دهند چون بقوام جلاب رسد فرود آرند و بخشب دو نیم ساعت مانند در وقت صبح تخم اسهل و سندی یا پلپل گرد و پلپل هر یکی سه درم آس کرده و جامه بیز نموده در جلاب مذکور انداخته بعد سه پل شهد نیز انداز ند و بشنند و در آوند چوب نگاه دارند پس نرد و گرسنگی و حال مریض فهمیده مقدار یکه مناسب دانند هر روز مناسب بخورانند ازین جمله انواع لواسیر و باد پر قان و پنڈ روگ و بست تکرم و زیادتی نایه گوله و علتهای شکم آماس و دمه و دینام سول و بلغت سول و سوپ بزودی در ابتدای

وقوع گردند و این ترکیب لوعه انبرت رسایین نامند نوع دیگر چاپ پشت پل و جوسبار کهیر چهار پل و پنج چیز و پنج پل و موصلی سیاه پنج پل و تره پهله شانزده
پل جمله را جوکوب کرده و یک من آب بجوشانند و شش حصه آن جامه بیز کرده بستانند و دران بشت پل روغن ماده گاو و رشانزده پل آب آهک کانی
و مانند آن که خوب طراز گشته باشند انداز ند و داؤند سی کرده بیز ند چون مانند جلاب شود فرود آورده سرد کنند بعد ازان سوت و دانتن و برنگ و آمله و سندهی و
پلپل هر یک شش درم گرفته آس کرده در روغن انداز ند و چهار پل شکر تری و چهار پل شهد خالص نیز انداز ند و بکفچه بسرشند و مخلوط سازند و در
آوند چرب نگاه دارند مالیت مریض فهمیده مقدار که مناسب وقت دانند بخورانند ازین جمله انواع لوا سیر و بیست و آماس و پنهه و روگ و پهنه و شکم و درد
مقعد و برنام سول و علتهای شکم جملگی زائل گردد و انچه در ترکیب اگن نکهه لوعه غذا گفته شده است درین ترکیب نیز همان غذا باید داد و انچه پرهیز فرمایم خوردن
ترکیب اگن نکهه لوعه گفته در ایام ملازمت این ترکیب نیز چیزهای مذکوره ممنوع ست چنانچه کریاو کانجی و چیزیکه بر سر آهم او حرف کاف باشد و این را
چهیا دلوعه نامند بدانکه خون لوا سیر ندارند تا بدین حال نباید بست زیرا که اگر آن خون را در ابتدا حال به بندند غلبه زحمت نفخ شکم و سائر زحمتها بیکه از غلبه
خون حادث میشوند پیدا آیند بلکه خون بدرانند که خون بسیار بیرون رفته سهت و مریض مذکور سخت ضعیف گشته دران حال تدبیر بستن خون باید کرد و اما
بچندین نوع ست نوع اول صندل و چراینه و جواسا و سندهی هر یک را تساوی گرفته و جوکوب کرده و کاڑه پخته بنوشانند ازین روانی خون باز ماند
نوع دیگر کنجد سیاه با مسکاده گاو چند گاه بخورانند همین فائده دهد نجر بست نوع دیگر زیره ازان گل نیلوفر مسی با شکر تری بخورانند فائده تمام
حاصل آید نوع دیگر تخم قاقله جنگلی باریک آس کرده بر بوسیر طلا کنند همین فائده دهد و اگر کهر سالی یعنی بندال را باریک آس کرده با مسکاده گاو طلا کنند
همین فائده دهد نوع دیگر تخم اتیس و کراوانده رجو و سوت هر سه را برابر گرفته با عسل آمیخته بر بیخ آس کرده و قدحے شهد دران انداخته بنوشانند همین نفع دهد
نوع دیگر مجیٹھه و نیلوفر تری و پوست بیخ سینبل و تلوک که نوعی از نیلوست و کنجد و صندل هر سه را برابر گرفته و آس کرده با شیره بز بنوشانند همین فائده دهد
نوع دیگر جوائی و اندرجو و پاڑی و پیل خام و سندهی و سوت هر سه را برابر گرفته و باریک آس کرده بنوشانند ازین خون بوا سیر بند گردد و دفع شود
نوع دیگر اندرجو و پوست بیخ کراونا کیسر و انبل و نیلوفر و دگل دهاتکی هر سه را برابر گرفته و باب آس کرده در روغن ماده گاو انداخته بیز ند و مقداری
مریض مذکور را بنوشانند همین فائده دهد و این روغن را کتجا دکهرت گویند نوع دیگر ایاهولی و بریارا و دارهلد و تهون و خارخسک و شکوفه
درخت برود درخت گلر نوع دیگر درخت سارزان از هر یکی دو گان پل گرفته و جوکوب کرده در آبیکه هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون
یک حصه بماند بجامه پخته بستانند و در یک پرتهه روغن ماده گاو انداز ند و بیز ند بعد ازین جیونتی و کنکلی و پلپل دراز و پلپل گرد و پنچمول و دودیوا را و اندرجو و گل سینبل
و کاکولی و صندل و عنصران و کاپهل و چیره و موتهه و برنگ و اتیس و سروان و زیره ازان گل نیلوفر مسی و مجیٹھه و کٹائی و مغز بیل خام و موچرس
و پاڑی هر یکی سه درم گرفته و باب آس کرده و کلک ساخته در روغن مذکور بیز انداز ند و باتش نرم بیز ند بعد ازین شیره چنگیری دو پرتهه شیره سروالی دو پرتهه در روغن
مذکور بیز انداز ند و بیز ند چون پخته شود نگاه دارند قوت مریض فهمیده مقدار که مناسب وقت دانند بخورانند ازین جمله انواع لوا سیر و ایستار و خرچ مقعد و آماس
و درد و رو و خون و بستگی بول و سناد باد و نقصان گرسنگی و ناآرزوی طعام دفع شود و زور و خوبی تن و گرسنگی و عقل افزاید و حواس خمس ظاهر و باطن قوی
گردند و این روغن را داد کبیر کهرت گویند نوع دیگر بپوست کراصد پل جوکوب کرده در دو دون آب انداخته بجوشانند و شتی حصه آن بجامه پخته
بستانند آنگاه درین کاڑه مقدار سی پل تند کهنا انداخته جلاب کنند بعد ازان موتهه و موچرس و دودیوا و پاڑی و بارکیتهه و گل دهاتکی و بلا در برنگ و سندهی و
پلپل هر یک را دو پل گرد و تر پهله و سوت و چیره و اندرجو و اتیس و مغز بیل خام هر یکی سه پل گرفته و باریک آس کرده و جامه بیز نموده در جلاب مذکور انداز ند
و باتش نرم بیز ند چون پخته شود و غلیظ گردد فرود آرند و سرد کنند پس چهار پل شهد خالص و همین مقدار روغن گاو انداخته بسرشند و در آوند چرب نگاه دارند
و مقدار یکه مناسب داند روزینه نهار مریض مذکور خوردن دهند ازین جمله انواع لوا سیر و ایستار و پنڈ روگ و ناآرزوی طعام و سنگرهنی و لاغری و
آماس و باد یرقان دفع شود و بالاخر روغن مذکور را شیره و روغن ماده گاو و شهد و دودغ و آب و دیگری مشروبات انچه موافق دانند بنوشانند و از غذا نیز انچه

ملائم و مادهٔ بیمار و موافق دانند ببندند و این ترکیب را بهندی کتهادا ولیه گویند و اگر بواسیر لندها هامی مذکوره نشود باید که بعمل آتش و یا شوره و یا به بریدن
بآلت آهن دفع نمایند و یک طریق بریدن بواسیر آنست که سحیق زرد چوب را بشیر زقوم بیامیزند و ریسمان باریک بدان تر کرده بر بواسیر محکم ببندند و همچنین چند
کرت عمل مذکور باید کرد تا که بواسیر بریده شده بیفتد و این ریسمان را بهندی چهار سوت گویند و این عمل داخل در اعمال شوره است عمل دوم و اگر زرد چوب
و بلادر و مال کنگنی و ترپهله و دانتن و فاقله تلخ و چیتره و نمک سنگ هر همه مساوی گرفته بشیر زقوم و آب بسایند و خشک کنند چند کرت بدین همه در شیر
آس کرده خشک کنند و بر روغنیکه مقدار این جمله داروها باشد مخلوط سازند و بدان ریسمان را تر کرده بر بواسیر ببندند و همچنین چند کرت ریسمان را تر کرده
ببندند بواسیر منقطع شده بیفتد و اعمال شوره بر انواع است **نوع اول** کهانتا پادل که گلهای او سیاه باشند و آنرا موکها نیز گویند بوقت سعد
که ماه در منزل تکیه نکهتر باشد غسل کرده و جامهای پاک پوشیده و صدقه داده آنرا بریده بیارد و سوخته از آن خاکستر سازند و بقدر ده سیر ازین خاکستر باید که در
یک دولن آب انداخته باید جوشانید تا آنکه خوب جوشیده شود پس تیزاب و باید گرفت و این تیزاب خاکستر خرمهره چهار پل انداخته بار دیگر جوش داده
غلیظ مانند جلاب باید ساخت آنگاه ساجی و جواکهار و سندهی و فلفلین و بیخ و اتیس و نمک بریا و چیتره هر یکی هشت نگان ماهه گرفته و آس کرده در جلاب
مذکور اندازند و زیرش آتش کنند چون غلیظ شود فرود آرند و کشیده در آوندیکه از آهن باشد باندازند و نگاه دارند و بر بواسیر پهکنند و ماس برده و ماننده
آن بطریقیکه بیان آن در فصلیکه آنرا بهندی چهار ادهیا نامند خواهد آمد استعمال کنند بواسیر منقطع شده بیفتد و این شوره سخت تیز است عمل مانند
آتش کند و اگر از دادن شوره سخت درد پیدا آید باید که در روغن ماده گاو شیره بار کیتهه و انار و آمله که هر یکی ازین شیره چهار چند روغن مذکور باشد بپزند
و بپزند چون پخته شود بر جای درد طلا کرده شود بدانکه بواسیر در بیخ ور و ناف و گوش و چشم و بینی هم پیدا میشود اگر در محلی ازین محلها حادث گردد پس
روغنها و داروهای دیگر که بجهت طلا کردن بر بواسیر در گفته شده اند بر بواسیر آن محلها طلا کنند و سحیق زرد چوب و نمک سنگ و دارهلد و دهوانسه و کسیس
یکجا کرده بدان بریزند مفید آید و بواسیر محلهای مذکوره زائل گردد و اگر بواسیر بینی بدارو و روغن مذکور زائل نگردد پس بعمل شوره و یا بآلت آهن دفع باید کرد
و طریق عمل شوره آنست که شوره را بر آلت نفر و یا پس داشته یا بقتیله مخلوط سخت کرده بر بواسیر بینی برسانند و اگر مریض را که آنرا بهندی حیرم کهیل گویند
بآلت آهن ببرند و در آن شوره سخت کنند نیز زائل گردد اکنون چند رس بجهت دفع بواسیر از گرنتهه رس رتناکر گفته می آید بیارند سیماب صاف کرده
دوازده درم و گندهک سده بست و چهار درم و مس کشته سی و شش درم و آهن کشته سی و شش درم و سندهی و پلیل دراز و پلیل گرد و کهاری و دانتن و چیتره
هر یکی بست و چهار درم و سهاگه و جواکهار هر یکی سه درم و نمک سنگ شصت درم انجمله را یکجا آس کرده در شیر زقوم و بول گاو که هر یکی از نها سی و دو پل باشد
اندازند و به آتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ شود بعده خشک کرده آس کنند و نگاه دارند و بموازنه دو ماهه بهار سر روز بخورانند بعده از بیخ و انگیزه و برنگ و نمک
سنگ و زیره و سندهی و پلیل دراز و پلیل گرد و کوتهه و بلیله و چیتره و آمله سحیق باریک سازند لیکن دارو دوم را از اول و سوم را از دوم و چهارم را
از سوم بقدر دارو اول زیادت بگیرند و دو چند کنند که مجموع جمله داروها باشد بیامیزند و سه گان درم را با غلولها ببندند و بجای انبان بالای رس مذکور
یگان یگان با آب گرم بخورانند و با مقدار آب گرم بنوشانند از جمله انواع بواسیر علی الخصوص بواسیر بادی و خونی زائل گردد و امراض دیگر را اگر با انبان
موافق ببندند نفع تمام بخشد و این را بهندی ارش کتهار رس نامند **نوع دیگر** سیماب و زر کشته و مس کشته و پولاد کشته و ابهرک کشته و منسنکه
نرم از آهن است نیز کشته رسم آهن کشته و سونا مکهی صاف کرده و گندهک صاف کرده هر همه برابر گرفته غیر از آنکه شسته که جا میحصه سیماب باید گندهک
دو چند از سیماب گرفته جمله را در شیر تهوهر کنند از سه روز سحق کنند بعده در بوته آهنی انداخته و مهر کرده و تا سه روز تا آتش کاهت جو برسانند بعده کشیده و سائیده
نگاه دارند و مقدار یک ماشه با شکر تری مریض بواسیر را بفرمایند که آب سرد بخورد از جمله انواع بواسیر علی الخصوص بواسیر بادی از غلبه بلغم حادث شده باشد
دفع گردد و این رس را بهندی پنچهن نکهه رس گویند در برای دفع بواسیر بلغمی مفید آید و پیرون رس که در فصل اتیسا گفته شده با مس کشته که بوزن
رس مذکور باشد آمیخته مقدار سه گان حبه با زنجبیل و بهار بخورانند و بجای انبان بالای آن سحیق بلیله و تخم بکاین و سندهی که هر همه برابر باشند بمقدار

علاج بواسیر از گرنتهه رس رتناکر

فصل ششم در مرض فساد آتش گرسنگی قسم اول

و تغییر هم باشد بخواننده این عمل بسبب بلغمی باکل بسبب بلغمی که شود والله اعلم والحکم فصل ششم در مرض فساد آتش گرسنگی که بهندی آنرا مندا گن گویند
و در بیان بعضی که آنرا اجیرن گویند و در بیان علامات و علاج بحسب چکاد آن قسمی ناجیرن است مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات امراض
مذکوره بدانکه آتش معده که بدان طعام هضم میگردد تحلیل می یابد و گرسنگی پیدا می آید بر دو قسم است یکی آنکه بواسطه غلبه خلطی از اخلاط فاسد شده باشد
و آن بر سه نوع است یکی آنکه از غلبه بلغم فاسد شده باشد و آنرا مندا گن نامند دوم آنکه بواسطه غلبه باد فاسد شده باشد و آنرا بکهم گن گویند
و سوم آنکه بواسطه غلبه تلخه فساد یافته باشد و آنرا تیکهن گن نامند پس آتش معده بالآخره چهار قسم باشد و هر قسمی علامتی و اثری دارد اما گن
بضم میم و تشدید نون را پیدا کننده و علامت این نوع آنست که اگر صاحب این نوع بقدر معتاد طعام بخورد خوب طریق بهضم گردد و اگر بر خلاف این کند فوراً بسوء
هضم مبتلا شود و مندا گن مرضهای بلغمی را پیدا آرد و علامت این نوع آنست که صاحب آن را هیچ غذائی بهضم نشود خواه اندک خورد خواه بسیار و بکهم گن
نیز مرضهای بادی را پیدا آرد و علامت این نوع آنست که صاحب این را غذا گاهی بهضم شود و گاهی نشود و تیکهن گن زحمتهای تلخه پیدا آرد و علامت این نوع
آنست که صاحب این هر چه خورد از سبک گران و اندک و بسیار دیر بهضم فی الحال بهضم گردد و همین قسم اخیر را بسبب سخت کم افتادن بلغم رسیدن
باد فاسد در محل بلغم چون تلخه مفرط شود بهسمک و گی نامند و از این تشنگی و تاپاک و بیهوشی و دمه و زحمتهای دیگر پیدا شود و صاحب این مرض که مدام بخورد
او را قرار نشود و اگر بخورد بقراری پیدا آید و دهانها تهاش سوخته و منهضم گردند و بعضی سه نوع است یکی آنکه بسبب فساد بلغم طعام اصلاً بهضم نشود و آنرا آم اجیرن
گویند دوم آنکه بسبب فساد باد غذا بهضم نگردد و آنرا بشتیده گویند سوم آنکه بسبب فساد تلخه طعام در بهضم نیاید و آنرا بدهه کرده نامند و بعضی مرتبه قسمی چهار
نیز پیدا می آرند و آن آنست که بعد بهضم شدن خلاصه طعام بهضم نگردد و آنرا سن سیکهه گویند و بعضی قسم پنجم نیز پیدا می آرند و آن آنست که طعام بعد از
خوردن در معده دو سه ساعت بهضم شود و لیکن هیچ رنج نرساند و آن را دن پاکی گویند و بعضی قسم ششم نیز پیدا می آرند و آن هضمی طعام را که
خورده شده است و بسبب نارسیدن وقت بهضم نشده است نیز اجیرن گویند و این نوع را بر اکرت اجیرن گویند و این بسبب فساد خلطی نمیباشد
بلکه بدان سبب بود که وقت بهضم طعام نیامده باشد و موجبات بدهضمی بسیار اند از بسیار خوردن آب و از بکهاتسن که عبارت از خوردن طعام گاهی
اندک و گاهی بسیار و گاهی بی وقت و گاهی بجبر وقت و از حبس بول و یا غایط یا باد و از بسیاری بیداری شب و از خوف بسیار و از کینه و از حرص و از اندیشه
و از مبتلا بودن بزحمتی طعام بهضم نشود اگرچه اندک و سبک خورده شود و بدانکه اجیرن عبارتست از بدهضمی و آم عبارتست از شیرینی مطعوم که بسبب فساد تلخه
بهضم نیافته باشد و ترش بود و بشتیده عبارتست از قلت بهضم و ناروائی باد بجرای خود و منتفخ شدن شکم و پیدا آمدن باد سول در ان و درد کردن اندام
که بسبب فساد پیدا آیند و بدهضمی که بسبب بلغم بود چون اقام مشترک نیست بدان سبب که را آم اجیرن نامند و بدهضمی که بسبب فساد تلخه بود چون مشترک
از بدهضمی که بسبب فساد تلخه بود بدان جهت آنرا بدهه کرده اجیرن نامند و علامت مطلق اجیرن یعنی بدهضمی آنست که سستی و کاهلی پیدا آید و اندام گران شود
و باد بدهه شکم منقبض گردد و آواز کند و دران سر پیدا آید و بول و غایط محتبس گردند سخت چربان یابند و علامت آم اجیرن آنست که شکم و تن
گران گردد و بخوابش رقتی و آماس حساره و تاک پیدا آید و طعام چنانچه خورده شود در آن نوع همچنان آید و طعام بهضم نایافته فرو دافتد و دیگر نشانهای فساد
بلغم ظاهر گردند و علامت بدهه کرده اجیرن آنست که دران سر تشنگی و بیهوشی و دیگر نشانهای تلخه حادث گردند و آروغ ترش زده و دامنیر دران آید و تاپاک و
خوی بسیار پیدا شود و علامت بشتیده اجیرن آنست که شکم بابسیار دره باشد و منتفخ و دردها بادی گوناگون حادث گردد و باد و غایط بسته گردد و اندام
سرد کند و علامت بسیکهه آنست که آروغ بوی طعام خورده بدهد و بدین هم بسوی طعام خوش بنماید و دل بقرار شود و اندام گران گردد و نشانها یکه بسبب بدهضمی پیدا
آیند نشانهای او را اجیرن گویند آنست که بیهوشی باشد و یازه گوئی کند و قی آید و آب از دهن روان شدن خواهد و دران سر باشد و اندام درد کند و
بدانکه کسانیکه دل خود را بدست خود ندارند آنچه باید از طریق و مخالف هر همه را بطریق حیوانات بخورانند ایشان را بدهضمی پیدا شود و این هیچ
جا نباشد و سر علت بزرگ نیست این هر دو هم را باید که صباح و اندک و موافق بر مقدار پانصد تناول کنند تا رنج بدهضمی که بدترین علتهاست کمتر شده

و خمیر و کبس را کاین عمل کند هیچ درد و زحمت نباشد بدانکه چون زحمت اندک یعنی بدهضمی اندک باشد و طعام که بدهضم شده باشد یا غلط فاسد پیوسته در شکم یکطرف بسپیده بماند و منافذ طعام را بندد و با وجود بدهضمی گرسنگی پیدا شود اگر دران گرسنگی طعامی خورده شود مانند زهر باشد که بمیراند و هر یک ازین سه نوع بدهضمی زحمت بسوچکا و السک و بلنبکا پیدا شود اما علامت بسوچکا آنست که در حالت بدهضمی مانند سوزنها بواسطه غلبه باد گرم اندام تخمیص در شکم بخلند و هر کدام موافق و اندک خورد و چنانکه در طب گفته اند علاج زحمت بسوچکا نباشد و اگر از قدر مناسب زیادت خورد زحمت بسوچکا و پیدا شود و چون زحمت مذکور زیادت گردد بیهوشی و اتیسار و قی و درد شکم و گرسنگی و دوران سر و فازه و ناپاک و کاهلی عارض گردد و رنگ بدن متغیر گردد و اندام بشکند و درد کند و سینه نیز درد کند و مریض مذکور چنان داند گویا که کسی سرش را می شکند و علامت السک آنست که اضافه شکم و بیهوشی پیدا شود و مریض مذکور بیقرار گردد و جرع و فزع کند و باد یکه مجرایش طرف دبرست راهش مسدود گردد و طرف سینه و جانب سر برآید و غایط فرو نیفتد و طعام برون نیاید نه بطرف دهن و نه بطرف دبر بهضم نیز نگردد و ازین جهت این زحمت فی الحال رجوع را تباه گرداند و علامت بلنبکا آنست که هر چه خورده شود بسبب باد و بلغم نا هضم شده در شکم متمکن شده بماند نه فرو ریزد و نه بالا برآید و جمیع علامات بسوچکا جزئی و اسهال چنانچه در السک پیدا می آیند درین نیز پیدا آیند لیکن فرق میان زحمت السک و بلنبکا آنست که نشانیهای بسوچکا در السک قوی بوند و در بلنبکا ضعیف باشند اندام زحمت بلنبکا سخت زشت ست طبیب را شاید که توکل بخدا کرده این زحمت را علاج کند و سر کرا درین زحمتها دندان و لب و ناخن سیاه شود و در عقل تفاوت گردد دوقی آید و چشمها در مغاک فرو روند و سخت ضعیف و بندگاه سست گردند امید حیات او نبود و هر کرا در زحمت بسوچکا خواب نباشد و آرزوی هیچ چیز نبود و لرزه پیدا شود و بول بسته گردد و در عقل تفاوت شود چنین مریض نزید و باید دانست که خلاصه طعام که بسبب بدهضمی خام می ماند آنرا غلط گویند و آنم گویند و آن بسبب خامی خود در محلها یکه قرار گیرد درد پیدا آرد و در آن محلها آثار غلط یکه با دپیوسته است پیدا آیند و در سائر اندام اندکی درد و آثار غلط مذکور نیز پیدا آیند و چون شخصی را که بدهضمی بوده باشد آروغ نیک آید و کاهلی نباشد و دلش خوش باشد و باد و بول و غایط بطریق بهتر جریان یابند و وجود بسبک نماید و گرسنگی و تشنگی نیک باشد بیندارند که بدهضمی رفت و صحت روی نمود قسم دوم در علاج زحمتهای مذکور بدانکه از جهت نگاه داشت سه گن طعامهای موافق مزاجهای و روغن هائی که موافق مردم بود بکار برند و از جهت دفع زحمت مذکور گن اشیای تیز و تلخ نرم بخورانند و قی بکنانند و برای دفع بکهم گن انواع روغنها و اشیای ترش و نمکی و مانند آن بخورانند و برای دفع تخیین گن اشیای شیرین و دیر هضم و گران و سرد و چرب مانند آن بخورانند و اسهال نیز بکنانند و برای دفع بکهم گن و مند گن و دیر سیق نمک سیاه و انگزد که بریان کرده باشند و آشام بر نج انداخته بخورانند نوع دیگر برنج چهار پل و دال منگ و پل و سندهی و پلیل مداز و پلیل گرد و کشنیز و نمک سنگ و انگزد و روغن گنجد بر قدر مناسب بگیرند و هر همه را آش کرده در آشام انداخته بنوشانند ازین آتش گرسنگی و زور افزاید و مثانه صاف گردد و خون مداندام زیادت شود و تب و بلغم و تلخه و باد دفع گردد و این آشام را اشتکن مند گویند نوع دیگر بلیله که پخته و نیک بود اگر چنین بلیله را با قند و یا با سندهی و یا با نمک سنگ مدام بخورد گرسنگی و قوت افزاید نوع دیگر نمک سنگ و انگزد و ترپهله و جوائی و سندهی و پلیل گرد و پلیل مداز جمله را مساوی گرفته و آش کرده و با قند آمیخته غلولها بندند و یکی روز بنه خورد و ازین مندگن و بکهم گن دفع گردد نوع دیگر سندهی را با قند یا با پلیل مداز یا بلیله یا با انار دانه یا سه چهار را با قند کهنه مخلوط ساخته بخورند ازین بدهضمی و غلط روده و بوسیر و بسنگی غایط و بسنگی بول دفع شود نوع دیگر بابرنگ و بلادر و چیره و بلیله و سندهی جمله را مساوی گرفته و با قند کهنه و روغن ستور مخلوط ساخته بخورانند ازین نیز آتش گرسنگی افروخته گردد نوع دیگر بلیله یا با نم بخورانند ازین نیز گرسنگی زیادت شود و تا پاک و آبله زهر دار و زهر دفع گردد نوع دیگر چیره و اجمود و نمک سنگ و سندهی و پلیل گرد هر همه را برابر گرفته و آش کرده با دوغ ماده گاو که ترش گشته باشد بنوشانند ازین بدهضمی یکهفته آتش گرسنگی برافروخته شود و زحمت بواسیر و پندوگ نیز دفع گردد نوع دیگر بلیله را در سرکه سندهی بجوشانند بعد با پلیل مداز و نمک سنگ و انگزد که این هر سه برابر باشند آش کرده

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکور

و کاکنج بکوبند و بیاغشانند و این ناگواری را دفع کند تریش رود و مدر آمیز باشد فی الحال منفعت گردد و گر سنگی سخت افروخته شود نوع دیگر سنبهی و جواکهار هر دو برابر گرفته و آس کرده روز سه بار بوزن ستور با آمیخته بخورانند همین فائده دهد نوع دیگر هلیله و بلیله و آمله از هر یک برابر گرفته و آس کرده نهار بخورانند از این غلبهٔ اخلاط دفع گردد نوع دیگر هر شخصی که دیر ناگواری طعام است باید که او را جوش سنبهی بنوشانند مفید آید و اگر شخصی را اخلاط رده باشد و گر سنگی کم بود هلیله و سنبهی و قند هر یک را مساوی گرفته آس کرده با دوغ ماده گاو نهار بخورانند و بعده چون گر سنگی رسیده باشد طعام بخورانند و بالای طعام بلیله و آمله و بلیله و رجاب چیر و سنبهی و پلیل گرد برابر گرفته و بار یک آس کرده با یکدو لقمه بر پنج پخته بخورانند بغایت نافع آید نوع دیگر سنبهی و هلیله و گلوی هر یک برابر گرفته و جوکار کرده بخورانند بعد از ان بلیله و آمله و پلیل گرد و رجاب چیر و سنبهی و پلیل این هر شش دارو برابر گرفته بار یک آس کرده و زین جوش اندازند و اندکی صحیق تنج و پنج یار کرده بنوشانند بسیار مفید آید و امراض بلغمی را دفع کند و از بین سرفه نیز زائل گردد علاج بلغمی آنکه صاحب این رحمت را و کسی را که او از بسیاری زور کردن و یا از راه راندن و یا از مجامعت کردن بسیار مانده شده باشد و آنرا که رحمت استمنا و یا سول و یا دمه و یا تشنگی زیادت و یا کهنک بود و یا خود باد گرفته باشد و آنرا که لاغر بود و آنرا که بلغم کم شده باشد و خورد گان را و کسی را که از بسیار خوردن شراب مریض شده باشد و بخصوص پیران را و آنرا که در شب بسیار بیدار بوده باشد و آنرا که قی ها کرده باشد خواب کردن مدت نافع است بقرار باید که مدت روز هم خواب کند اما یکپاس زیاده ازین خوب نیست و باید دانست که در ابتدای بلغمی دارو نباید داد اگرچه بلغمی یا سول شکم باشد زیرا که آتش گر سنگی که سبب قی و خلط کم افتاده است خلط فاسد را و طعام ناگوارید را و دارو را هضم کردن نخواهد توانست نوع اول هلیله و بلیله و آمله سیاه هر سه را برابر گرفته و آس کرده با آب جغرات یا با آب گرم غلبهٔ خلط و هوای فصل و مسکن شناخته بنوشانند این عمل هر چهار نوع بلغمی را زائل گرداند نقصان گر سنگی و ناآرزوی طعام دفع شکم و گولهٔ باد و درد شکم را فی الحال زائل گرداند نوع دیگر چیر و رجاب و سنبهی و پلیل و مدار و پلیلول هر سه را برابر گرفته و با آب بسایند و بجا مانده بگیرند و در آن پنج مثقالی مانند آن پخته و آشام ساخته بنوشانند این گوله و درد باد و ناآرزوی طعام دفع گردد و گر سنگی افزاید نوع دیگر کراتهون و کرنج خورد و کرنج بزرگ و پاڑهی و جواسادر و اجوان و مرچ و پنج و پلیل هر یک را مساوی گرفته و یکجا کرده خاک ریز کنند و با بول ماده گاو چکانیده شوربه آن بستانند و با مقدار آب گرم بنوشانند این درد و نقصان گر سنگی و مانند آن زائل گردد نوع دیگر سنبهی و پلیل گرد و پلیل مدار و اجمود و انگزد و نمک سنگ زیره سیاه و سپید هر یک را مساوی گرفته آس کرده بدارند و در وقت خوردن طعام اول و آبا یکدو لقمه بر پنج پخته نرم و بمقدار ازین دارو بخورانند این آتش گر سنگی را بسیار برافروزند و علتها بادی و گولهٔ شکم دفع گرداند و این را بهندی هنگ شنگ چوران گویند نوع دیگر یکحصه انگزد و حصه پنج سه حصه پلیل مدار و چهار حصه سنبهی و پنج حصه جوائی و شش حصه هلیله و هفت حصه چیر و هشت حصه کوتهه پس جمله را بار یک آس کنند بعده با جغرات یا با آب جغرات یا شراب یا سرکه یا شوربای گوشت یا با آب گرم بدهند این ناگواری و نفخ شکم و پیه بلکه جمله علتهای شکم مثل لوبیر و گوله دفع گردد و این علاج مخصص سموم را نیز فائده دهد و این علاج را بهندی انکمله چوران گویند نوع دیگر پلیل مدار و پلپلول و کشنیز و زیره سیاه و نمک سنگ و نمک بیاو پنج مثالیسته و مالیسر هر یک و گان پل و نمک سونچر پنج پل و سنبهی و پلیل گرد و زیره سپید هر یک یگان پل و تنج و الائچی هر یک شش گان درم و نمک دریائی هشت پل جوانار دان چهار پل و پلپست دو پل جمله را یکجا کرده و سحق ساخته بدارند و مقدار یک باد دوغ یا با آب جغرات یا شراب یا سرکه یا شوربای گوشت جانوران خشکی بخورانند این آتش گر سنگی بسیار افزون گردد و رحمت لوبیر و سنگر سنبهی و پیه و آماس و بهلکند و ناسور دفع گردد و جمله علتهای سینه و دل و پستگی بول و غایط و رحمت پیه و دمه و سرفه و گوله و باد و علتهای شکم و کهیر و کک فی الحال زائل گردد و این را بهندی بجاسکران لوان گویند نوع دیگر نمک سنگ یکحصه پلپلول دو حصه پلیل مدار سه حصه و جاب چهار حصه چیر پنج حصه و سنبهی شش حصه هلیله هفت حصه جمله را یکجا کرده بار یک آس کرده و با مالیاتی که بدان بهاسکران خورده میشود یعنی مثل سرکه سنبهی و شراب و آب جغرات بخورانند این آتش گر سنگی افزون گردد و این را بهندی بدوانک چوران نامند نوع دیگر انگزد یکحصه و نمک سنگ دو حصه و

پیپل دو حصہ پیپل دراز چہار حصہ چاب پنج حصہ و جوائی شش حصہ ہلیلہ ہفت حصہ انار دان ہشت حصہ و البلیت نہ حصہ و چیرہ دہ حصہ و سنبھالو یازدہ حصہ و بلیلہ
دوازدہ حصہ بستانند و باریک آس کردہ ہر روز مقدار یک مثقال با مایعات خوردن دہند ازین نیز نافع است طعام و ہر پنج نوع گولہ و علتہای سینہ و دل و استہالا کہ
نوعی از ان حمیت باشد و نفخ شکم و بواسیر و قولنج و پرقولنی ہر ہمہ امراض دفع گردند و این را بہندی ہنکو و اوس چوران نامند نوع دیگر جوا کہار و ساجی
و چیرہ و پاڑہی و کرنج و ہر پنج نمک و دانہ الائچی خورد و ترج و بہار نگی و ہر نگ و انگزد و پہکر مول و کچور و دار ہلد و نسوت و موتھہ و خرہای ہندی و جوائی پر ترج و
اندرجو و آملہ و زیرہ سیاہ و شترنگ کچنل و زیرہ سفید و البلیت و دل و دار و ہلیلہ و انبس و بدیاں و ہوبر و کرواں ہر ہمہ را استساء گیرند بعد کشید و کہنا نافا دل
سجنہ و کلہار و پلہ سوختہ شورہ اینہا بستانند آنگاہ ریم آہن را کہ آب گرم کردہ در بول مادہ گاو سرد کنند تا ریزان شود بعد ہ دارو ہای مذکورہ و شورہ چیزہای
مذکورہ و ریم آہن ہر ہمہ جدا جدا باریک آس کردہ بعد ہ سجیق مذکور جملہ یکجا کردہ بسایند تا کہ باہم آمیختہ گردد پس این سجیق را در شیرہ ترنج سہ بار و در سرکہ
ہندی سہ بار و در شیرہ ادرک سہ بار بسقیہا بدہند چون مرتب شود نگاہ دارند پس مقدار کہ مناسب دانند روزینہ بخورانند ازین دارو گرسنگی سخت افزاید و
بد ہضمی و گولہ و نہمہ و جملہ علتہای شکم و زیادتی رودہ و استہالا و باد و خون فاسد و دیگر زحمتہای بزرگ زانی الحال دور گردانند و گرسنگی رفتہ را باز آرد و این
علاج در ہضم طعام مثل آتش سوزان ست اگر بر پنج مطبوخ یاد آوندی کنند و مقدار سہ درم ازین دارو دہند مقدار مدتی کہ مادہ گاو را بدوشند
طعام مذکور را آب گردانند این را بہندی برہدا کنکھ چوران گویند نوع دیگر انگزد و البلیت و سندہی و پیپل گرد و پیپل دراز و چیرہ و جوا کہار و پہکر مول و
ترہ پلہ و انار دانہ زاہر یکی سہ گان درم گرفتہ باریک آس کردہ باقند کہنہ کہ شش پل باشد آمیختہ غلولہا بندند و بقدر مناسب جائی فہمیدہ یکان یکان غلولہ
روزینہ خوردن دہند ازین آتش گرسنگی افزاید و این را جوالا مکھ چوران گویند نوع دیگر سجیق پیپل گرد چہار حصہ و پیپل دراز پنج حصہ و سندہی
شش حصہ بگیرند و مقدار جملہ دارو ہا شکر تری بیامیزند و مقدار یک روزینہ بخورانند آتش گرسنگی زیادہ شود نوع دیگر پیپل گرد چیرہ و پیپل دراز و ہلیلہ و انار دان
و سندہی و انگزہ و نمک سیاہ ہر ہمہ را برابر گرفتہ آس کردہ بخورانند آتش گرسنگی بسیار افزاید و این سجون را مرچاد چوران گویند نوع دیگر سندہی
اندرجو و پیپل دراز و ہر دو کٹائی و چیرہ و کلیسہ و پاڑہی و جوا کہار و ہر پنج نمک ہر ہمہ را استساء گرفتہ و آس کردہ با شراب یا با جغرات یا با آب گرم یا با سرکہ
ہندی بنوشانند این دارو گرسنگی بغایت افزاید و باد و رکند و این سجون را فاکراد چوران گویند نوع دیگر پیپل دراز و پیپل و چاب و چیرہ و سندہی ہر یکی
دوازدہ گان درم و آب آس کردہ و کلک ساختہ در یک پرستھہ روغن ستور انداز ند و یک پل شورہ و چہار چند از روغن مذکور آب جغرات نیز با انداز ند تو
بپزند چون مرتب شود نگاہ دارند روزینہ مقدار بخورانند این آتش گرسنگی بغایت افزاید و گولہ باد را دفع شود و این روغن را لکھہ کتیل کہرت گویند
نوع دیگر از روغن مادہ گاو و شیرہ ادرک سہ کہنہ و آب جغرات ہر یکی یک پرستھہ گرفتہ در دیگ انداز ند بعد پیپل دراز و انگزہ و اجمود و زیرہ سیاہ و سپید
و ہوبر و نمک سنگ نمک بربا و نمک پچھا و نمک سیاہ و جوا کہار و چیرہ و کچور پیپل و چاب پیپلمول و جوائی و سندہی و کشنیز ہر یکی سہ یکان درم گرفتہ و با آب
آس کردہ نیز انداز ند و آتش نرم بپزند چون مرتب شود نگاہ دارند و مقدار روزینہ خوردن دہند ازین جملہ علتہای بلغمی و تپ و بہلک و تندرا دفع شوند
و گرسنگی زیادہ گردد چنانچہ صاعقہ بر درخت افتد و آنرا سوختہ دور میگردانند بہمچنین این روغن زحمتہا را سوختہ دور کند و این روغن را ہما کتیل کہرت
گویند نوع دیگر پیپل گرد و پیپلمول و سندہی و پیپل دراز و جوائی و برنگ کچیل و انگزد و نمک سیاہ و نمک بربا و نمک سنگ و چاب و نمک دریا و جوا کہار و
چیرہ و ترج ہر یکی شصتگان درم گرفتہ و سجیق ترساختہ در یک پرستھہ روغن ستور انداز ند و دو چند روغن مذکور جوش دہ مول و دو چند از جوش مذکور شیر مادہ گاو
انداز ند و بپزند چون مرتب شود نگاہ دارند روزینہ مقدار خوردن دہند ازین روغن زحمت نقصان گرسنگی و سنگ و نفخ شکم و خلط رودہ و لاغری
اندام و زحمت ہمہ رودہ و سرفہ و کھیر و کوہ و بواسیر و بہلک و جملہ زحمتہای باد و بلغم و علت کرم را فی الحال دفع گردانند چنانچہ آتش ہیزم خشک را می سوزد
ہمچنین این روغن جملہ زحمتہا را منافع گرداند این روغن را بہندی مرچاد کہرت گویند نوع دیگر سجیق تر ازان کشنیز و زیرہ و روغن مادہ گاو
بپزند مقدار کہ مناسب دانند بخورانند ازین روغن گرسنگی افزاید آرند و بر طعام آید و تا پاک وقتی دراز روح را زائل گرداند و این روغن را ہما نافا کتیل کہرت

گویند نوع دیگر گشنیز را پوست دور کرده بگیرند و در آبیکه چهار چندان آن باشد بجوشانند تا آنکه یکحصه بماند بعد بجا بیخته بستانند و صد درغن ماده گاو و انداز زند و گشنیز را بآب آس کرده نیز در روغن مذکور انداز زند و نیز چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روز بینه بخورانند برای دفع بخارهای باد و بلغم و تلخه روغن مذکور مثل آب حیات است و این روغن را نیز دهانک کهرت گویند نوع دیگر زیره سیاه و سپید و چتره و جوائی و سنبل و سرپنج نمک هر یک بکان پل گرفته و با آب آس کرده در یک پرستهه روغن ستور انداز زند و چهار چندان روغن مذکور سر کهنه نیز در و انداز زند مباتش نرم نیز چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روز بینه بخورانند این دوا را در آتش گرسنگی را افزاید و ناگوارگی را و آروج و زحمت سوجکا و السک و بواسیر را دفع گرداند و این روغن را زیرک کهرت نامند نوع دیگر پیپل و زراوند و چتره و کچیله و انگزه و چاب و اجمود و سرپنج نمک جوا کهار و صاجی زهو سیر هر یک شش درم گرفته و با آب آس کرده در یک پرستهه روغن ماده گاو و انداز زند و جزرات و کانجی و آب جزرات و سکت که نوعی از سرکه بینیست و شیره و ادرک هر یکی بمقدار روغن مذکور در و انداز زند و نیز چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روز بینه خوردن و بهندا این روغن برای دفع انصان گرسنگی سخت مفیدست و زحمت بواسیر و گولهٔ و علتهای شکم و گرفتهٔ و ارپده و اپچی و سرفه و بلغم و زیادتی پیمه باد و سنگرهنی و آماس و بهلندر و زحمتهای مثانه را فی الحال دفع کند چنانکه شعاع آفتاب ظلمت شب را بر دهنان این روغن امراض مذکوره را زائل گرداند و این روغن را کنکهرت گویند بدانکه سکت که درین روغن میباید انداخت آنرا بدین طریق سازند بگیرند آب جزرات و باترشی دیگر چنانچه لیمون و مانند آن را دو آونده کنند بعد و قند و سرکهٔ بهی و شهد را نیز انداخته درین آورند مذکوره را بسته دو کمد کهی شالی سه روز نگاه دارند تا ترش گردد و این را سکت و چکر نیز نامند نوع دیگر چتره صدیل و مول صدیل هر دو را چوب کرده در آبیکه هشت چندان آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند و یک پرستهه جوش مذکور را ندازند و در سر دو جوش یکدانه یک هلیله پخته انداخته بجوشانند جوش مذکور بجا بیخته بستانند و هلیله مذکوره را کشیده علاحده بدارند و در جوش مذکور صدیل کهنه بجوشانند و بجا بیخته جوش بستانند و دران هلیله که کشیده و داشته شده است انداخته جلاب کنند و سر گردانند بعد ده شهد خالص هشت پل و دار چینی و تیج و دانهٔ الایچی و سندهی و پیپل و زراوند پیپل گرد هر یکی یکدان پل و جوا کهار نیم پل باریک آس کرده در جلاب مذکور انداز زند و بجالند و دو آونده چوب نگاه دارند و مقدار یک روز بینه بخورانند از بین آتش گرسنگی چنان افروزد که چوب هم هضم شود و زحمت سه و سرفه و دق و گولهٔ و کرم و زحمتهای شکم و بیست و بواسیر و زیادتی روده دفع گردد و بینس کرا از هیچ دارو نشود از بین دارو میان سه روز دفع گردد و این را چترک سریتکی گویند نوع دیگر چاب و سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و هلیله و چتره و جوا کهار و انگزه و املیت و نسوت هر یک یک پل گرفته و باریک آس کرده باقند که دو چند جمله دارو باشد مخلوط ساخته غلوله غلوله بسازند و روزینه یک غلوله خوردن و سندازین بدهنی و غذا از روغن طعام و بینه و بواسیر و پیلروگ و سیت دفع شود این معجون را چهار کرگویند علاج سوجکا و السک و بلغم کهنه بدانکه اگر زحمت سوجکا سخت زیاده شده باشد و بیهوشی آورده بود باید که نمک را در آب گرم انداخته مریض مذکور را بنوشانند و استفراغ بکنانند و گرمی آتش برسانند و سبک کنند و فاقه نیز بکنانند و زیرپاشهای داغ کنند بسیار فائده دهد و داروی مرض مذکور بر انواع است نوع اول کوتهه و نمک سنگ را گرفته آس کنند در روغن کنجد انداز زند و ترشی جلکه که ذکر آن در روغن اگن کهرت اکنون گذشته است نیز بار کنند و مقدار یک گرم کرده بر اندام مریض مذکور بمالند ازین مدد آنخوان و بند گاه که آنرا کهلی سول نامند فی الحال بر رود و اگر چکر بناشد سر کهنه استعمال کنند نوع دیگر چوزبویه را آس کرده در روغن کنجد انداز زند و چکر نیز بار کنند و مقدار یک گرم کرده بر اندام بمالند ازین درد اندام فی الحال بر رود اگر چکر بناشد سر کهنه استعمال کنند نوع دیگر شیره برگ آک و شیره برگ دهاتوره و شیره برگ زقوم سفید شیره برگ سهجنه و سر کهنه و زجرات ترش هر یکی یکان پرستهه روغن کنجد انداز زند و باتش نرم نیز چون پخته شود بر اندام مریض مذکور بمالند ازین سول کهلی زحمت بیحسی کهات یعنی ارده انگ باد و آفوبات و زنگبین هر سه دفع گردند و این را بهندی ارک رسادیل گویند نوع دیگر کرنج و نم و خار باز گونه و گلوی و ارجن و بانسه هر یکه تساوی گرفته جوکوب کرده در آب انداخته بجوشانند و بجا بیخته جوش مذکور بستانند و بدین جوش شهد مخلوط ساخته بنوشانند باقی کنانند زحمت مذکور اگرچه قوی باشد دفع گردد نوع دیگر سندهی و پیپل گرد و پیپل دراز و بار کرنج و زند و چوب بیخ ترنج جمله تساوی گرفته با بول ماده گاو سحق کرده غلوله ها بسته بر ساحت کنند

و یک غلوله سعوق ساخته در چشم معلول بکشند زحمت مذکور دفع گردد نوع دیگر تخم پنبه و کوتهه و بیخ هر همه یکسان برابر گرفته با ترشی بسایند و مقدار گرم کرده بر اندام بمالند زحمت مذکور دفع شود اگر بدارو های مذکوره روغن کنجد بر اندام بمالند همین نفع دهد و اگر درین زحمت تشنگی باشد و آب در دهن آید باید که جوشش قرنفل و یا جوز بویه و یا ناگرموتهه سرد کرده بدهند فائده رساند اگر درد و ضعف شکم باشد دیو دارو بیخ و کوتهه و سولف و انگزه و نمک سنگ هر همه را مساوی گرفته با ترشی آس کرده و گرم ساخته بر شکم طلا کنند همین نفع رساند نوع دیگر بلیله و بیخ و انگزه و اندرجو و نمک سیاه و اتیس و بیخ هر همه را برابر گرفته و باریک آس کرده مقدار بآب گرم بنوشانند ازین بدرقهی مورد و سوجیکا و ناآرزوی طعام دفع گردند و کلیانک لون که در دفع علتهای بادی پیشتر گفته اگر آنرا با آب گرم بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پیپل دراز و اجمود و نگهچلی هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده با آب گرم بنوشانند همین فائده دهد و اگر بدانند که مریض قی و اسهال و فواقه بطریق بهتر کرده است و او را گرسنگی پیدا شده است باید که آشامی که افروزندهٔ آتش گرسنگی و زود هضم باشد خوردن دهند برای نفع السنگ و بلغم کا همین علاجها باید کرد اکنون چند رس بجهت دفع زحمت مذکور از طلب رس رتنا اگر گفته میشود سیماب گندک صاف کرده و جوا کهار و ساجی و تنکار و هر پنج نمک این هر دو چیز را مساوی بستانند و بمقدار این هر دو چیز برابر نمک نوشادر بیان کرده بگیرند و نیمی ازو تسقیها بدهند بعده در دیگ انداخته و کمی بیشتر کرده بر دیگدان نهند و زیرش چراغ دان آتش تا یکپاس کنند آنگاه فرود آرند باز هفت تسقیه از شیره و ادرک داده خشک کرده نگاه دارند و یکدرم رس مذکور با شهد بخورانند و بالای این رس اینان بمقدار سه درم سندهی با قند خوردن دهند ازین گرسنگی افزاید و شکم منقبض گردد و این رس را بهندی اگن کنوار رس گویند نوع دیگر گندک صاف کرده بست و چهار درم و سیماب صاف و کرسنه کرده دوازده درم و مس کشته سه درم و آهن کشته سه درم جمله را در کهرل انداخته کهرل کنند تا یکذات شود بعده سرگین بادهٔ گاو فراز کنند و بران برگ بید انجیر بروغن تر کرده بگسترانند و سیمق دارو های مذکوره را در آوندا آهن کرده و با آتش در دو بان آورده بر برگ مذکور فرو ریزند و بران دارو برگ دیگر را بروغن چرب کرده بگسترانند و برین برگ سرگین دیگر فراز کنند و بر و دست نهاده زور کنند تا دارو منبسط گردد چون سرد شود بیرون آورده باز کهرل کنند و با شیرهٔ ضیبهیر که مقدار یک ادهک باشد مخلوط ساخته در آوندا آهن انداخته بر دیگدان نهند و زیرش آتش نرم کنند و بکفگیر آهن بگردانند تا آنکه خشک شود بعده در کهرل انداخته سحق کنند و بجوش پیپل دراز و پیپلون و چاب و چتره و سنکهی که هر همه مساوی باشد بنجا تسقیه بدهند و بهر تسقیه آن مقدار جوش دارو های مذکوره بدهند که جمله دارو های مذکوره بدان تر و خمیر گردد بعده پنجا تسقیه از شیره بالست بدهند و خشک کرده آس کنند و بمقدار جمله دارو ها سهاگه بریان کرده و سوده انداز ند و نیمی از سهاگه نمک سیاه یار کنند و بوزن این جمله دارو ها پیپل گرد سوده نیز انداز ند و باریک آس کنند و بعده هفت تسقیه از ترشی مسبوجی بخورد که باجاره میگیرند و آنرا لونی میگویند بدهند چون مرتب شود آس کرده بدارند و بخورانند این رس سخت هضم گرداننده است تا اگر شخصی را طعام میکه دیر هضم باشد و شیر نیز و شکم پر کرده بخورانند و بالای آن دوغ ترش یا سرکهٔ بدهند میان دو پاس کل هضم شود و اگر این را در پنج پخته خلط کرده مقدار دو ساعت بدارند گداخته شود و اگر این را بجهت دفع زحمت اجیرن و مندا گن و سوجیکا و علتهای شکم و گولهٔ و زحمتهای بادی و بلغمی بدهند جمله امراض مذکوره را دافع است و این رس از منتهات مقهیران جگی است که برای سنگ من را که خوردن گوشت را سخت دوست میدانست ساخته بود و این رس را اگر بیاده رس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندک و زهر هر دو را جمود و تربیله و ساجی و جوا کهار و چتره و نمک سنگ و زیره و نمک سیاه و برنمک و نمک دریا و سندهی و پیپل گرد و پیپل همه را مساوی گرفته و بوزن جمله دارو ها تخم بکاین گرفته و باریک آس کرده با شیرهٔ ضیبهیری سحق کنند تا مادام که غلیظ گردد بعده بمقدار پیپل گرد غلوله ها بندند و یکی روزینه خوردن دهند و بالای این سحق بیله سحق و سنکهی و قند یکجا کرده بخورانند ازین نقصان گرسنگی و جمله زحمتها دفع شوند و این رس را اگن تندا بتی گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندک و زهر هر همه مساوی و بمقدار سه دارو های مذکور پیپل گرد گرفته یکجا کرده باریک آس کنند و بست و یک تسقیه از شیرهٔ کتائی بدهند چون مرتب شود یکان یکان حبیله غلوله بندند و یکی روزینه مریض را بخورانند ازین جمله انواع ناگواری و زحمت سوجیکا دفع شود و این رس را اجیرن کنتک رس گویند نوع دیگر مس کشته پیپل دراز ها مساوی گرفته آس کرده

علاج از خطبه رس تا تنگر

فصل هفتم در مرض کرم

باشهد مقدار دو ماشه و زیره بخورانند ازین نقصان گرسنگی دفع گردد والله اعلم

فصل هفتم در مرض کرم

آن شش قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه کرم که در وجود آدمی پیدا می آید دو نوع است یکی برونی که بر ظاهر تنی در جامه و موی حادث میگردند و آن غیر بر دو قسم است یکی را باشهد بجوران دوم را جلاب نامند و حدوث این هر دو از چرک اندام است و ازین نوع در اندام خارش و نقطها پیدا آیند و دوم درونی که در داخل تن پیدا میشوند و این قسم از خوردن طعام در ناگوارگی و از خوردن قند و سائر چیزهای شیرین از میوها و طعامها و از خوردن اشیای ترش و از خوردن مایعات و از خوردن طعامیکه از غله سحوق سازند و از بسیار خواب کردن در روز و نابکثرت استفراغ و ترک حرکت و زود رو از خوردن تو بر تو و از غوردن غلط کرده چیزهائی را که خوردن آن بر ین طریق ممنوع است پیدا میگردند و این قسم در دو نوع است یکی آنکه از غلایظ پیدا میگردند و دوم آنکه از بلغم حادث میشود و قسم آنکه از خون پیدا میشود اما آنکه از غلایظ پیدا میشود حدوث وی از خوردن غله ماش و طعامیکه از غله سحوق سازند و نکها و قند و سبزی باشد و اما آنکه از بلغم پیدا میشود حدوثش از خوردن گوشت و ماش و قند و شیر و جغرات و اشیای ترش باشد و اما آنکه از خون حادث میگردند حدوثش از خوردن غذای مخالف مزاج و از خوردن در حالت بدهضی و از خوردن سبزی باشد و علامت پیدا شدن کرم در داخل بدن آنست که تب و درد شکم و سینه و رحمت دل که آنرا هردی روک گویند و تا آخر وی طعام و نقصان گرسنگی و اسهال پیدا شود و بگونه بدن متغیر گردد و گرمهائیکه از غلایظ پیدا میشوند مقام آن بگواهی ست از راه دبر فرود آیند و چون بسیار شوند از مقام خود انتقال کرده جانب سر بری آیند آنگاه مریض را آروغ و نفس باگو بخاست آید و گرمهای غلایظ گاه گرد گاه عریض و گاه سپید گاه سیاه و گاه زرد و سطبر میباشند و این گرمها پنج نوع اند یکی را گیرک و یکی را کیک و یکی را سوسرک و یکی را دام لون و یکی را لبله نامند و ازین هر پنج نوع گاهی اسهال شود و گاهی شکم منقبض گردد و درد شکم و اغری و زردی و خشونت اندام پیدا شود و موی بهای اندام ایستاده شوند و گرسنگی کم گردد و مقعد خارش پیدا شود و گرمهائیکه از بلغم پیدا میشوند مقام آن آماسی ست چون بسیار شوند در تمام اندام سرایت کنند بعضی را سر باریک و طرف دم پر پهنا شد و بعضی مثل خراطین و بعضی مانند انگور شالی و بعضی باریک و بعضی دراز و بعضی سپید و بعضی سرخ و غیره میشوند و این گرمها بر هفت نوع اند یکی را دراشیشه و یکی را سر دریا دو یکی را اژدها و یکی را کدر بنجه و یکی را کسیم و یکی را اسگنده نامند و از هر یکی این هفت نوع سیلان آب دهن و سوزش دل و قی و بدهضمی و زیادتی آروغ و طعام و بیهوشی و تب و انتفاخ شکم و لاغری و آماس مریض پس پیدا گردد و اما گرمهائیکه از خون پیدا میشوند مقام آن رگهائی ست که مجرای خون ست و گرمهای مذکور سخت باریک چنانکه در نظر نیایند و گرد و لعل و بی پای میباشند و این گرمها بر شش نوع اند یکی را کیسا دو یکی را لوم بند هیس و یکی را کرو مند و یکی را دا دنبر و یکی را دا دسوس و یکی را مانرنامند و ازین هر شش نوع زحمت غثیت عارض میگردد و قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه برای دفع زحمت مذکور بدارو های سرسادکن رغن بستور پخته بنوشانند تا قی کند بعده دارو های اسهال که تیز باشد داده اسهال کنانند و قتیکه استهان و زدهن نیز کنند و طعامهای رغنهای پخته که مزیل کرم اند بخورانند و دارو ها که دافع کرم اند بر انواع اند نوع دیگر شیره و سرس و شیره خارمازگونه ماستاو بستانند و دران شهد انداخته کرم دفع کردند نوع دیگر شیره کنوائی با شهد بخورانند صحت یابد نوع دیگر طعامی را که دران اشیای تیز انداخته پخته باشند بخورانند صحت یابد نوع دیگر در جوش تخم پله قدری شهد انداخته بخورانند یا تخم مذکور را با عسل کرده بخورانند صحت یابد نوع دیگر دران شهد انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر شیره یا جوش یکی از دارو های سرسادکن با شیره جمله ترکیب را با شهد بخورانند صحت شود نوع دیگر بابرنگ آس کرده با شهد بخورانند که گرمهای شکم جملگی دفع شوند و اگر سرگین اسپ خشک کرده و بابرنگ را با شهد بخورانند همین فائده دهد نوع دیگر برگ موسانی را آس کرده و با آرد گندم آمیخته بسهالی پخته بخورانند و بالای آن سرکه بنوشانند همین فائده دهد و بابرنگ را اگر بهمین نگونه بخورانند همین فائده دهد نوع دیگر بابرنگ را جوکوب کرده بخورانند و کنجد را دران جوش تر کرده خشک کنند بعد ازان کنجد مغز کشیده با طعام موافق بخورانند کرم بیرون افتد نوع دیگر شکنج چاریشت را با شیره بابرنگ هفت تسقیه بدهند بعد هفت تسقیه از جوش تربهله نیز بدهند و بالای آن جوش آمله بنوشانند کرم بیرون افتد شیره بابرنگ کرنج را با شهد بنوشانند کرم دفع شود نوع دیگر پیلو را با بول بز آس کرده بنوشانند صحت یابد نوع دیگر فلفلی را در آب جغرات

فصل هفتم در مرض کرم قسم اول در علامات رحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

یا هفت روز بساید روان آب را مقدارے بنوشانند کرمهائیکه از غلیظ و بلغم حادث شده باشند دفع شوند و اگر در سر و بینی و دهن و چشم و در جراحت کرم افتد همین داروها بکار برند و اگر سرگین سگ را که خشک شده باشد گرات تسقیه بدهند و از شیره برنگ نیز تسقیه نمایند دفع کند و هاریک آس کنند و بجامه بخته بستانند بجهت دفع انواع کرم بینی و سر و دهن و چشم ناس از ان بدهند کرم دفع گردد و بجهت دفع کرم جراحت سعتر مذکور را در محل جراحت پر کنند کرمها دفع شوند و اگر سعتر مذکور را بجهت دفع کرم دهن و چشم بکار برند نیز زائل گردند و بجهت دفع کرمهائیکه بیخ موی سر و ریش میخورند و به سعتر مذکور ناس و سهند و برای دفع این کرمها نیز داروها و خوردنیها را در کار برند و دیگر داروها برای کرم دهن و دندان در فصل علاجهای دهن و دندان برای دفع کرمهای خونی در فصل علت میبست پیشتر گفته خواهد شد و داروها سر سادکن برای دفع جمله علتهای کرم بهر طریق که آنرا استعمال کنند مفید است و صاحب کرم را طعام تیز و تلخ و مانند آن بخورانند و در جوش کلتهی و شوره و نمک سنگ و جوا کهار و مانند اینها انداخته بدهند مفید بود

اکنون چند علاج برای دفع زحمت کرم از طب یونانی گفته می آید جواین خراسانی را آب شبانه باریک سعتر کنند و در ان مقدارے قند انداخته وقت صبح نهار بنوشانند کرمهای شکم فی الحال بیرون افتند **نوع دیگر** سه پرستهه تر پهلهه یک پرستهه برنگ و ازدارو هائیکه افروزندهٔ آتش گرسنگی اند و سعتر هر چهار دست و هر یک را جوکوب کرده در شربت چند آب بجوشانند و یکحصه چون بماند بگیرند بعد ه در یک پرستهه روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن بول ماده گاو انداز ند و نمک سنگ را با آب آس کرده و بیخ تر با نداز ند و بپزند چون بخته شود نگاه دارند و مریض مذکور را مقدارے که مناسب داند بخورانند از ین جمله انواع کرمهای شکم دفع گردند و این روغن را بهر بدنے برنگ کهرت نامند **نوع دیگر** پیپل دراز و پیپلمول و نمک سنگ و زیره سیاه و چاب و چتره و دانا یکسر هر یکی بیست و چهار درم و نمک سیاه شصت درم و پیپل گرد و زیره سپید و سنبل هر یکی دوازده درم و انار دانه چهل و هشت درم دانا یکسر بیست و چهار درم جمله را باریک آس کرده جامه بیز کنند و مقداری با آب گرم با شراب خوردن دهند از ین گرسنگی زیاد شود و در جمله انواع کرم بینی و گوله و علتهای شکم و بهکند رو کرم دفع شوند و بجهت زیادتی گرسنگی بهتر از ین دارو ئی نیست و این را پیپلیاد چوران نامند **نوع دیگر** جوش موتهه ناکر و بار موساکنی و دیودار و پوست بیخ سهجنه بستانند و در ان مقدارے برنگ و پیپل و راسنا آس کرده اندازند و بنوشانند از ین کرمهائیکه از راه دهن و مقعد بروان آیند و بسیار و زیاها را باشند بزودے دفع شوند **نوع دیگر** تر پهلهه و بیخ و دانتن و نسوت و کیله هر همه را برابر گرفته و با آب آس کرده در روغن بسیار اندازند و چهار چند از روغن بول ماده گاو انداز ند چون بخته شود نگاه دارند وقت حاجت مقدارے خوردن دهند کرمها دفع شوند و این روغن را تر پهلادکهرت نامند **نوع دیگر** لک خام شسته بست و چهار درم و آهن کشته بست و چهار درم و تر پهلهه هر سه دارو سی و شش درم و گلوی دوازده درم و کنج و چاب و سنبل و پیپل دراز و چیته و سیاه دانه و برنگ هر یک شش درم جمله را باریک آس کرده بجامه بخته بدارند بعد ه یک پرستهه تر پهلهه دیگر نیم روان آب انداخته بجوشانند چون یک پرستهه بماند بستانند و درین جوش نیم پرستهه شکر انداخته جلاب کنند و داروے مذکور که آس کرده داشته شده است در جلاب انداز ند و برای خوشبوئی بیخ و ترج و دانهٔ الایچی و نا کیسر مقدارے نیز انداز ند و سه درم را غلولها بندند و بر قدر گرسنگی و آماس و گوله و انواع علتهای شکم و ریقان و پنڈ روگ و بواسیر و بهکند رو تپ دیرینه دفع شوند و آب مینی افزاید و برای چشم نفع رساند و آن کسانیکه طعام چرب میخورند و در کار و بار دشوار دارند این علاج ایشان را مفید است و این را تا تر تبک نامند اکنون چند بس برای دفع زحمت کرم از طب یونانی گفته می آید سیماب قند و انجدان و انجدو و مسل و تخم بایه هر همه را برابر گرفته و در کرل انداخته با شیره بهندال یکروز بخیسانند و مقدار یکدرم روزینه خوردن فرمایند و بالا آن روغن موساکنی شکر سفید انداخته بنوشانند از ین جمله کرمها فرو افتند و این را کرم کشتک رس گویند **نوع دیگر** سیماب صاف کرده یکدرم و کشنیز صاف کرده دو درم و انجدو دستهٔ دو درم و برنگ چهار درم و تخم بکاین نیم درم و تخم بایه شش درم جمله را باریک آس کرده بدارند و یکدرم روزینه با شهد خوردن دهند و بالا آن روغن موتهه بنوشانند از ین کرمها دفع شوند و این را کلیت مردرس گویند **علاج کرمهائے** بروئی که در چرم می افتند یعنی پیش سیماب را با شیره برگ دهاتوره بخیسانند بعد ه بر سر و تن بمالند جمله پیش دفع شوند و اگر سیماب را با شیره برگ بنول

علاج کرمهائے که در گوشت می افتند

علاج کرمهائے که در استخوان می افتند

فصل اول در علامات رحمت مذکور — فصل ششم در مرض مشترک میان بدن و مزاج

سعق کرده استعمال کنند پیش مذکور نیز دفع شوند نوع دیگر گل و خشت اجرن و برنگ کربای و بلاد و سیر و صمغ نازو قیر و مسل هر یک را مساوی گرفته و آس کرده بلای آتش بدارند و دود آن بسر و تن و جامه بدهند پیش دفع شوند و از دود این هیچ پشه و مانند آن در خانه نماند و اگر چهار پائی را این دود بدهند کرم او دس یعنی کهتل دفع شوند نوع دیگر مجیثه یا بسر کنند سعق کرده بر تن بمالند همین فائده دهد نوع دیگر باد هیلنا یا بول ماده گاو سعق کرده بر تن بمالند همین فائده دهد نوع دیگر مسل را با قند و روغن کنجد آمیخته بر تن بمالند همین فائده دهد نوع دیگر لک و بلاد و صمغ نازو اسپند و گل و بارزد خشت اجرن و بابر برنگ قیر و گوگرد هر یک را یکی اکرده در آتش نهاده دود کنند از این مار و موش و پشه و دد و دس دو خانه نماند این را اشتمانک و هو نب نیز گویند نوع دیگر برنگ و گند نک را با روغن تلخ و بول گاو بزند و سر و اندام بمالند و از این نوع پیش دفع شوند و هر که از رحمت کرم باشد یا باید که شیر و روغن و حجرات و سبزه و اشیای ترش و شیرین او را نخورانند و الله اعلم و احکم فصل هشتم در مرض پنڈروگ و بیرقان و ملیحک و آن مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه چون حرکت و زور و سواری اسپ و مانند آن از قدر طاقت زیاده کنند یا اشیای ترش و تیز و با نمکی و شراب و یا گل و مرام خورد و یا در روز خواب بسیار کند خلطی از اخلاط فاسد شده خون را فاسد گرداند و رنگ بدن زرد کند و آن را پنڈروگ نامند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از بلغم سوم آنکه از تلخه چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پنجم آنکه از خوردن گل پیدا شود و علامتی که از آن معلوم شود که پنڈروگ حادث خواهد شد و آنرا بورپ روپ پنڈروگ نامند آنست که اندام جا بجا بطرقدر از دهن آب جاری شود و در وجود اندکی درد پیدا آید و آزرده و بخوردن گل شود و پلکهای چشم قماس گیرند و بول و غایط زرد بیرون آید و طعام نیکو هضم نگردد و علامت رحمت مذکور که از باد حادث شود آنست که پوست اندام و بول چشم و ناخن خشک و سیاه و ام و بول و ام شوند و اندام بلرزد و درد کند و انتفاخ شکم و دوران سر پیدا شود و علامت آنکه از تلخه باشد آنست که چشم و بول و غایط و پوست اندام سخت زرد شود و ناپاک و تشنگی و تب حادث گردد و غایط نرم شود و علامت آنکه از بلغم باشد آنست که کف از دهن بیرون آید و اندام باسد و مرض تند راه و کاهلی پیدا آید و اندام گران شود و چشم و بول و غایط و ناخن سپید گردند و علامت آنکه از هر سه خلط باشد آنست که تب و آزار و قطاعام و روانی آب دهن و قی و تشنگی و مرض کلم و دیگر علامات هر سه خلط نیز باشند و در پنڈروگ سنبهالی چون مرض الاگر گردد و قوت و حواس خمس بیکبار نیز گردند مرض مذکور دو اپذیر نبود و هانکه نوع پنجم که از خوردن گل پیدا میشود چنانچه سائر انواع بعد فساد خلطی از اخلاط حادث میگردند این نوع نیز بعد فساد خلطی که از خوردن گل روی نماید حادث میگردد سوال چون خوردن گل خلطی را فاسد گرداینده پنڈروگ پیدا کند چنانچه از چیزهای دیگر خلط فاسد شده و پنڈروگ پیدا میگرداند پس وجه علاحده شمردن این پنڈروگ و دیگر پنڈروگها که از دیگر چیزها حادث میگردند چه باشد جواب هرگاه خوردن گل خلط را فاسد گرداینده خود پنڈروگ زحمتی دیگر را پیدا نمیگرداند چنانچه چیزهای دیگر اخلاط را فاسد گرداینده زحمتهای دیگر را نیز پیدا آرد پس خوردن گل را پنڈروگ زیاده اختصاص باشد بنابر آن این نوع نوعی علاحده شمرده شد اگر مزه گل نرم بود یا در انگبخته زحمت مذکور را پیدا آرد و اگر مزه گل شور باشد تلخه را انگیزد و زحمت مذکور را پیدا گرداند و اگر مزه شیرین باشد بلغم انگبخته زحمت مذکور را پیدا گرداند و گل خشک رس یعنی گلهای دیگر و یا سنها را خشک گرداینده بغیر هضم یافتن در سنا قد خلاصه طعام و سر خلط در آمده سنا قد مذکور را مسدود گرداینده و زور و رنگ تن و قوت گرسنگی و قوت حواس خمس را کم گرداند زحمت مذکور را پیدا میکنند و اما علامت پنڈروگ که از خوردن گل پیدا شود آنست که در زیر هر دو چشم و هر دو رخساره و ابروها و یا همه آماس پیدا شود و در شکم ورم افتد و اسهال با کف و خون شود و اگر زحمت پنڈروگ کهنه گردد و با غلبه بود بارها شود کسی را که دین زحمت چشم و دندان و ناخن زرد گردند و هر چیزی پیش چشمش زرد نماید اگر مرض این مرض را دست و پا یا ماسد و میانه تن تنک ضعیف گردند و قضیب و خصیتین یا ماسد یا مرض مذکور گاهی با هوش باشد گاهی بیهوش گردد و یا اوقات پیسار باشد بلیسب یا شاید که از اینچنین مرض محترز باشد و اگر مرض مذکور اشیای تلخه انگیزد مرام خورد و تلخه غلبه کرده خون گوشت را زشت گرداینده زحمت پرقان که آنرا بهندی کانولا گویند پیدا آرد و ازین چشم سخت زرد گردد و پوست تن هم زرد و ناخن نیز زرد گردند و بول و غایط لعل و ام شوند و ام شود و مرض مذکور مثل نعوک گردد و حواس خمس ضعیف گردند و ناپاک و ملعام

ہضم نگردد و آزرہ بر طعام نباشد و گرسنگی نقصان شود و لاغری پیدا گردد و غلبہ باین زحمت دشکم و بر دست و پا بسیار باشد و چون این مرض دیرینہ شود و با غلبہ بود
آنرا کہنہ کانولا گویند و چون در مرض یرقان بول و غایط زرد و سیاہ و ام باشد و وجود مریض الماس گیرد و چشم و روے و لب و ناخ و ام شوند و بول و غایط و
قی باخون افتد و ناپاک و ناآرزو بے طعام و غلبہ تشنگی پیدا گردد و شکم منتفخ شود و تندرا حدوث یابد و عقل تباہ شود و گرسنگی بر دوام مرض مذکور را دو بود
و چون در مرض کہنہ کانولا مرض مذکور را قی آید و آرزو بر طعام نباشد و آب از دہن سیلان گردد و تب و بیقراری و دردسر و سرفہ و اسہال حادث گردد و نیز مریض
مذکور را لاوہ و اسپارزندوا گر در زحمت پنڈرو گ غلبہ باو تر نباشد زحمتی کہ آنرا ہلیمک خوانند پیدا آید و علامت وے آنست کہ رنگ مریض زرد و سبز و سیاہ
باشد و زور و ہمت کم افتد و زحمت تندرا پیدا آید و گرسنگی نیز کم شود و تب نرم دوام بود و دل بر جماع اصلا راغب نشود و اندام چنان درد کند گویا کہ
آنرا می شکنند و تشنگی غالب بود و آرزو بر طعام نباشد و دوران سر و بیہوشی پدید آید و اگر در ہلیمک تپ ناپاک شود و وجود مریض از بیرون گرم و درون سرد باشد
و غایط نرم بروان شود و رنگ اندام زرد بود و چشم ہا العمل باشند زحمت مذکور را یانا ناک نامند و این قسمی از زحمت ہلیمک ست واللہ علم و احکم قسم
دوم در علاج زحمت مذکور اگر امراض مذکورہ قابل علاج باشند باید کہ مریض را مدتی روغن گاو بخورانند تا اندامش چرب گردد بعد ہ قے و
اسہال کنانیدہ وجودش را صاف طبیعتش را نرم گردانند و بار و غن ماده گاو و شہد سیچق ہلیلہ بخورانند صحت شود و اگر روغن ستور را باز دچوب پزیدہ
بنوشانند ہمین فائدہ رساند و اگر اورا تر پہلا دکہ بخورانند و یا دارو ہائی سہل را در روغن ماده گاو پختہ بنوشانند صحت شود و یا سیچق دارو ہا اسہال را
بار و غن ستور بنوشانند نیز نافع باشد نوع دیگر تخم پل دانتن را جوکوب کردہ در بول ماده گاو کہ شست پل با شد بنوشانند آنکہ دو پل بماند بعد ہ بنوشانند
و ہمچنین ہر روز عمل کنند تا آنکہ شبود نوع دیگر ہلیلہ را با قند مدام بخورانند ہمین فائدہ رساند نوع دیگر دارو ہائے ارکبد ہا دکن را جوکوب کردہ بخورانند
و جوش مذکور را بجا بیخیتہ مریض مذکور را بنوشانند زحمتش دفع گردد نوع دیگر آہن کشتہ و سنسج و پیل گرد و پیل دراز و برنگ ہر ہمہ را متساوی گرفتہ
قاس کردہ با شہد و روغن گاو بخورانند صحت شود و اگر تر پہلا و زد چوب را قاس کردہ بار و غن ماده گاو و شہد بخورانند نیز صحت شود نوع دیگر شہد با شیرہ
آملہ یا شیرہ نشیلہ آمیختہ با پیل دراز با شیرہ ماده گاو جوشانیدہ بر قدر مناسب قوت و گرسنگی مریض مذکور را بخورانند صحت شود نوع دیگر جوش تر پہلہ یا
سیچقش را با شہد آمیختہ بخورانند صحت شود نوع دیگر بولاد کشتہ سیچق تر پہلہ ہر دو را متساوی گرفتہ با بول البقر بنوشانند صحت شود نوع دیگر سبد و
مروارید و سرمہ و خرمہرہ و گل سرخ کہ زرا بدان رنگین میکند ہر ہمہ را متساوی گرفتہ و آس کردہ بار و غن و شہد مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع شود
نوع دیگر شنگ بزہیل و ہشت درم و نمک بریان سنگ زد چوب ہر یکی دو دانگ درم ستدہ و آس کردہ با شہد بخورانند ہمین فائدہ رساند نوع دیگر
سم آہن کشتہ و آہن کشتہ و چترہ و برنگ و سنسج و پیل گرد ہر ہمہ را متساوی گرفتہ و بمقدار جملہ دارو ہا سونمائی کہ آنرا صاف کردہ باشند گرفتہ
و یکجا کردہ در بول ماده گاو جوشانیدہ او لیسا زند و با مقدار یک شہد مریض مذکور را بنوشانند زحمتش اگرچہ لاوہ او دیرینہ باشد دفع گردد نوع دیگر پہلہ و
سم آہن کشتہ و سنسج کنجد سیاہ ہر ہمہ را برابر گرفتہ و آس کردہ با قند آمیختہ بمقدار سہ درم را غلہ لہا بندند و یکی مریض را روز زینہ بخوردن دہند و بالائے
آن دوغ بنوشانند اگرچہ زحمت مذکور قوی باشد بزودی دفع گردد نوع دیگر بیخ چترہ و بیخ سہ دور ا برابر گرفتہ و آس کردہ بدارند روز زینہ بمقدار سہ درم
بخورانند ہمین فائدہ رساند لیکن پرہیز از اشیائیکہ موجب افزایش مرض مذکور باشند شرط ست و پرہیز جدا گانہ علاجیست و مقدار مریض آنست کہ بر بیخ
راستال با دوغ ماده گاو بخورانند نیکو شود نوع دیگر جملہ دارو ہائے مکرو و ہا دکن را جوکوب کردہ کار ہیسا زند بعد ہ جوش مذکور را جامہ بیز نمودہ و سر کردہ با شہد
و شکر آمیختہ بنوشانند یا جوش سال سارا دکن را بسیر شنگ و بنوشانند و یا جوش آملہ را با شہد بخورانند بشود نوع دیگر برنگ و بوتمہ و تر پہلہ و ہر ہمہ
و پہلا سنسج و پیل گرد و پیل دراز و چوتی ہر ہمہ را برابر گرفتہ و آس کردہ و جوش سال سارا دکن کہ قند و شکر و شہد دران انداختہ جلاب کردہ باشند
انداز ند و او لیسا زند چون سر شود مقدار یک شہد و یک روغن ماده گاو آمیختہ دران کاوند چوبی کہ از درخت موکہا باشد بدارند و مقدار یک روز زینہ مریض مذکور را بخوردن
دہند ازین مرض فی الحال زائل گردد و کہیرک ازین نیز دفع گردد نوع دیگر شست را با شکر بخورانند ازین نیز یرقان زائل شود نوع دیگر بیخ

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

غلظ و سنه ی را آس کرده و با قند آمیخته فلوله ها مقدار دسم را بنده و صبح نهاری بخورانند ازین نیز بر قیان دفع شود نوع دیگر جوش بیخ تراذان زرد چوب و ورد بهد و سرخن ماده گاو انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند روزینه مقدار خوردن دهند ازین نیز بادیقان دفع شود نوع دیگر بیرنا آس کرده با بول ماده گاو بخورانند ازین کمنه کانولا دفع شود نوع دیگر سلاجیت را با بول ماده گاو بنوشانند ازین کمنه کانولا دفع شود نوع دیگر بیدانجیر کشته و بنبک در بول ماده گاو انداخته تا یکپاه نگاه دارند بعد بجا مانده بستانند و مقدار یک روزینه مریض را بنوشانند ازین کمنه کانولا دفع شود نوع دیگر بنکال چوب پلیله و بیرنگا چون وزن آهن را گرم ساخته در بول ماده گاو که در کاسه چوب پلیله انداخته باشند سرد کنند همین تا هفت کرت گرم کرده سرد کنند بعد ماریک آس کرده بدارند و مقدار یک مرض مذکور را با شهد بخورانند ازین نیز کمنه کانولا دفع شود نوع دیگر نمک سنگ را گرم کرده در بول ماده گاو چند کرت سرد کنند و ریم آهن را نیز همین طرق چند کرت گرم کرده در بول ماده گاو سرد کنند بعد هر دو را باریک آس کنند در بول ماده گاو انداخته تیز بند تا انگه دارها مذکور تمام بول گاو را دور خورند بعد آس کرده بدارند و مقدار یک روزینه با دوغ ماده گاو خوردن دهند بالا آن بر بیخ بخته با دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین دار و زندگی وجود دفع شده و گر سنگی افزاید و پنڈ روگی را علاجها یکه در فصل آماس گفته خواهد شد نیز در کار برند و نان جو بر بیخ رسال بخته و با شند آن خود را مقرر سازند اکنون چند علاج بجهت دفع پنڈ روگی از طلب شنگسین گفته است کسی که بگل خوردن عادت کرده باشد و او را زحمت پنڈ روگی عادت گشته باشد باید که در اول آن گل را در شیره برگ تر کرده دهند که بخورد و تا ازین میل خوردن گل بکلی زائل گردد بعد بر آن دفع زحمت مذکور علاج کنند و علاجها یکه در طلب شنگسین گفته است بر انواع ست نوع اول مربای کشکی و زد چوب جوانسه و پیل و انار صندل و پیر او تراسان و کراو چرایته و بیل و موتهه و دیودار هر یکی سه درم گرفته و آس کرده و یک پرتهه روغن گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداخته بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه خوردن دهند ازین زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند نوع دیگر هندی پوپل و از و پیل گرفته و دو چند چوب ارلد و بیل و تر پهله و بیر و کمه سرنه و موتهه و سونس و آهن و پاپی و بر نگ هر یکی دو درم گرفته و آس کرده در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخوردن و شام دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین نیز زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند نوع دیگر سنه ی پوپل و از و پیل گرفته و دو چند چوب ارلد و بیل و تر پهله و بیر و کمه سرنه و موتهه و سونس و آهن و پاپی و بر نگ هر یکی دو درم گرفته و آس کرده در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخوردن و شام دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین نیز زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند نوع دیگر سنه ی پوپل و از و پیل گرفته و دو چند چوب ارلد و بیل و تر پهله و بیر و کمه سرنه و موتهه و سونس و آهن و پاپی و بر نگ هر یکی دو درم گرفته و آس کرده در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخوردن و شام دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین نیز زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند نوع دیگر سنه ی پوپل و از و پیل گرفته و دو چند چوب ارلد و بیل و تر پهله و بیر و کمه سرنه و موتهه و سونس و آهن و پاپی و بر نگ هر یکی دو درم گرفته و آس کرده در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخوردن و شام دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین نیز زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند نوع دیگر سنه ی پوپل و از و پیل گرفته و دو چند چوب ارلد و بیل و تر پهله و بیر و کمه سرنه و موتهه و سونس و آهن و پاپی و بر نگ هر یکی دو درم گرفته و آس کرده در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخوردن و شام دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین نیز زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند نوع دیگر سنه ی پوپل و از و پیل گرفته و دو چند چوب ارلد و بیل و تر پهله و بیر و کمه سرنه و موتهه و سونس و آهن و پاپی و بر نگ هر یکی دو درم گرفته و آس کرده در روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز انداز ند و بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه نهار بخوردن و شام دوغ ماده گاو خوردن دهند ازین نیز زحمت پنڈ روگی و تپ آماس و کوه سیر و سپونگ و کهیت دفع گردد و این روغن را مهند سه مور بار کهرت گویند

علاج ادمه نیک بین

یکان غلوله روغنیه پیش از طعام یا بعد از طعام بخورانند و بآب آلاسان تر شتی انار دانه یا شیر یا آب سرد یا جوش بنگ یا سوپ یا گوشت یا شراب بنوشانند این دارو بهت
زدگی وجود و سیست و تب فریادی را نیز بعد از پیرقان و تواسیر ببلکند و دفع نماید و چشم و گوش و علتهای بینی و حرکت بول دفع گردند و گرسنگی افزاید آماس
و علتهای شکم و سرفه و رکیبت و آماس خونی و گوله و سنگی غایط و علتهای مژگان چشم نیز زائل گردد و این علاج را سیوکتا نامند نوع دیگر سحق
سندهی و فلفلین و تر پهله و دیودار و زنجبیل و چوب دارچینی و انگبوه اندرجو و موتهه مجیتهه و کتکی و ستراول تخم سعنه و چیر و کچیل و مصرون و تهون و هریره
کشائی و پاڑهی و بهلاوه و دانتن و خطل و جوانسه و کچور و مهری و برنگ جمله مساوی و دو چند جمله دارو با آهن کشته و مقدار دانه این جوا کها را جمله را در بول
ماده گاو و بز نتا آنکه غلیظ شود بعد و مقدار دو نخود را غلوله بندند و یک غلوله با غسالهٔ برنج نهار روغنیه خوردن و سپندا این رحمت پنیدروگ چنانکه باشد
هیزم خشک سوخته میگردد همچنان مرض مذکور دفع گردد و کرم و سیلان بینی و اسهال و سنگرهنی و درد شکم و بهکند و دمه و سرفه و پیچه گوله جمله انواع
علتهای شکم دفع گردند و این ترکیب را بهشه ترکتا دلوه گویند اکنون چند علاج بیرقان و با قی امراض مذکوره نیز از طب سنگسین گفته میشود اگر مرض
این مرض فربه و قوی باشد باید که نخستین آنرا اسهال بکنانند بعد و مقاء کنند که منزل اینمرض باشد و آن بر انواع ست نوع اول جوش تر پهله
و یا جوش گلوی یا جوش نیم یا جوش دارپلد با شهد بخورانند نیکو شود نوع دیگر شیره برگ گونه در چشم مرض بکشند و یا با شهد بنوشانند نیکو شود
نوع دیگر چرایته و دیودار و موتهه و دارپلد و گلوی و کتکی و جوانسه و پیراو نیم و سندهی و فلفلین و چیره و تر پهله و برنگ هر همه را مساوی گرفته آس کنند و بقدار
مذکور جمله دارو پرداخته بگیرند و جمله را یکجا کرده با شهد در وغن آمیخته مقدار دو نخود را غلوله بندند و یکی را روز زینه خوردن و سپند و بالای آن نوع نوشانند
ازین جمله انواع پنیدروگ و پرسیو و لیهک سنگرهنی و زحمتهای دل و سینه و دمه و سرفه و رکیبت و کوا سیر و درد ساق پای و اقوبات و آماس و جمله بخشیها
و گوله و بهه و دمه که از بلغم باشد و مرض بیست و پرس دفع گردند و گرسنگی افزاید و این علاج را اشتاوس انگ کتا گویند نوع دیگر پوپلا دکشته و زیره
و دارپلد و تر پهله و کتکی هر همه را مساوی گرفته آس کرده با شهد در وغن مقدار مرض مذکور را بلیسانند و بنوشانند بیرقان دفع شود نوع دیگر آماله آهن کشته
و سندهی و فلفلین و سپند چوب هر همه را مساوی گرفته باریک آس کنند و با شهد در وغن کاو و شکر آمیخته بخورانند ازین بیرقان دفع شود نوع دیگر
با شیره و جوش و سحق ترازان گلوی و وغن کاو میش بیزنجون پخته شود نگاه دارند و عدد زینه مقدار بنوشانند ازین نیز بیرقان غالب دفع شود نوع دیگر
سلاجیت و یا سونخا کمی یا هم مساوی با بول ماده گاو تا یکماه متواتر بنوشانند ازین کنه کانولا دفع شود و علاجهائیکه بهای دفع بیرقان گفته شده اند برای
دفع کنه کانولا نیز نافع اند آنها را در کار باید بست نوع دیگر پوپلا دکشته و موتهه را مساوی گرفته در جوش چوب کهیر انداخته بنوشانند ازین نیز لیهک
دفع گردد نوع دیگر بیخ و کتکی و برباراولهٔ و تر پهله و سندهی چوب هر همه را مساوی گرفته آس کرده با شهد در وغن کاو بلیسانند ازین لیهک دفع شود
و اسپای شیرین که دافع باد و بلغم اند برای دفع این رحمت نیز مفید اند و علاجهائیکه برای دفع پنیدروگ و بیرقان درین فصل گفته شده است و برای دفع
لیهک استعمال کنند نوع دیگر تر پهله و گلوی و بالنسه و کتکی و چرایته و نیم هر همه را مساوی گرفته و جوکوب کرده بنوشانند و جوش مذکور بگیرند و دوران شهد
انداخته بنوشانند ازین پنیدروگ و کنه کانولا دفع شود نوع دیگر دارپلد و کتکی و بیلپاله و نیم و کدمبه و بول و چرایته هر همه را مساوی گرفته و جوشانیده جوش
مذکور بگیرند و بنوشانند ازین نیز پنیدروگ و کنه کانولا و آماس شکم و دمه و سرفه دفع شود نوع دیگر سندهی و فلفلین و تر پهله و موتهه و برنگ و چیره هر همه را مساوی
گرفته آس کنند و بقدار جمله دارو پوپلا دکشته بیامیزند و مقدار ازین چوران با دو غ ماده گاو و یا بول ماده گاو و یا با شهد در وغن بستوزنا مدت یک
منڈل بنوشانند ازین نیز پنیدروگ و جمله انواع بیست و آماس و بهکند و کرم و کوا سیر و جمله انواع علت شکم و نقصان گرسنگی و نا [illegible]
گردند و اگر این علاج را دائم بکار برند از چیزهای مخالف احتراز نمایند زود تر شوند و ضعیف نگردند و حواس مس قوت تو نگردند و خوبی اندام
مذکور بدست آید و این علاج سابهشه نوانیس چوران نامند نوع دیگر که بیخ دانسیت و سندهی و فلفلین و برنگ و دیودار و چیره و کوتهه و
زرد چوب و دارپلد و تر پهله و دانتن و چاپ و پلندر جوکوتکی و پیلبول و موتهه هر همه را مساوی گرفته آس کنند جمله آس کشته بمقدار جمله دارو

نا هیند والله اعلم بالصواب **فصل نهم در رحجمت ریگیت** و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات مرض مذکور** باید که چون تلخه از خوردن بسیار
بیتاب از کثرت اندیشه و خوف و زور و حرکت و جماع و سواری کردن و پیاده رفتن و از خوردن اشیای تیز و گرم و شور و نمکی و ترش بسیار فاسد شود
و خون را فاسد گردانیده و در راههای زیرین چنانکه گوش و بینی و چشم و دهن و یا به راههای فرودین چنانکه دبر و فرج و غیره یا در سر و در راهها سائل گرداند و اگر
خون رشت شود از صفرا و یا راههای مسام نیز سائل گردد و علامتهای رحجمت مذکور که پیش از حدوثش پیدا آید این است که در وجود گرانی شود و دهن و خیز و میل
بر اشیای سرد پیدا گردد و آروغ دود ناک آید و قی شود و از دهن مریض مذکور مثل بوی آهن آید اگر درین رحجمت با فساد تلخه باشد و فساد بلغم نیز منضم بود
خون غلیظ و چرب و منقل سپید چسپنده بود و اگر فساد باد منضم شود خون مذکوره سیاه و بعل باکف و تنک و خشک بود و اگر در رحجمت مذکوره فساد
تلخه بود خون تیره یا مثل رنگ بول ماده گاو و یا مثل کال سیاه بود باشد و اگر فساد دو خلط بوند علامات هر دو خلط در خون مذکور باشد و باید دانست
چون فساد تلخه یا فساد بلغم پیوسته بود خون از راههای فوقانیه جاری گردد و اگر با باد باشد از راههای تحتانیه جریان یابد و چون با هر دو بوند خون مذکور از راههای
طرفین برون آید و اگر خون مذکور از راههای فوقانیه جاری شود دوا پذیر بود و اگر از راههای تحتانیه رود تا آنکه دوا ارسال کنند زائل گردد و به ترک دارو عود کند
و اگر از راههای طرفین رود لا دوا باشد و اگر خون مذکور به راههای یکطرف روان گردد و اما بسیار سائل نباشد و حدیث العهد بود و مریض مذکور با زور و
هوشیار باشد و هوا سرد باشد و امراضیکه بسبب رحجمت پیدا آید حادث نشده باشد مریض مذکور به دارو به گردد و اگر رحجمت مذکور از غلبه یک خلط باشد آن نیز
به دارو به گردد و اگر از دو خلط باشد به ترک دارو عود کند و اگر از هر سه خلط باشد دوا پذیر نبود و اگر مریض مذکور را گرسنگی کم بود و مریض پیر و لاغر باشد و غلبه خون
زیاده باشد هرگز به دارو به نشود و ازین رحجمت علامتهای … ورم و سرفه و تپ و زردی وجود و تاپاک و درد دل و بیهوشی و سوزش سینه بعد از خوردن طعام و تشنگی و درد
شکم و سوزش سر همچو سوزش آتش … از دهن برون آید … طعام … گردد و اگر در مرض مذکور رنگ همچو رنگ غساله گوشت یا همچو
رنگ … که پخته باشد یا سیاه یا … یا همچو رنگ قوس قزح بود یا خون همچو جلاب یا جیلی یا ریم یا همچو برگ … جگر یا بوی مثل بوی مرده باشد
مریض مذکور لا دوا بود و طبیب را نشاید که در معالجه این مرض بکوشد و اگر درین مرض آسمان و زمین و سائر اشیا در پیش نظر مریض مذکور سرخ نماید
نیز لا دوا … شود و اگر در مرض مذکور مریض … قی کند و چشمهاش سرخ رنگ … و ورم و آروغ … در نظر مثل … آید نیز به علاج به نشود **قسم دوم در علاج**
رحجمت مذکور باید که اگر درین مرض غلبه خلط بسیار بود و مریض فربه و با قوت و گرسنگی باشد باید که تا … که مصلحت بیند لا فاقه بکنانند و بعد
طعام سبک که زود هضم شود … پیاده گاو … و اگر بدانند که خون با غلبه سائل است و طعام مریض نمی خورد و با قوت است باید که شتاب … نکنند
زیرا که از … خون که … بسیار … باشد رحجمت … رگ و سنگرهنی و … گوله و تپ حادث گردد و مریضیکه خونش از راههای
تحتانیه سائل شود باید که قی کنانند و آنکه از راههای فوقانیه روان گردد در آن حال او را اسهال کنانند و آنکه لاغر بود … سمن باید داد تا
خونش از سیلان باز ماند و اگر دارو اسهال دادن خواهند باید که با انگور و ملیٹھی … شکر تری آمیخته بدهند … و شهد آمیخته بدهند و شیر
… گوشت جانوران دشتی و کبوتر … کلاو و برنج سال … پخته … و پستان … مالتی و برگ نو و نرم …
… مریض مذکور … لیکن … مذکور است … ماده گاو …
آمله … مریض مذکور … ماده گاو …
… شکر و شهد … نافع است … اشیای دیگر که شیرین باشد … خوردن و اشیای
سخت کردن … رحجمت … نوع اول …
خشک کنند … نوع دیگر …
…

آنچه نوشانند نیز همین نفع بخشد نوع دیگر خربق و انچه مانند اوست با شهد بدهند همین فایده رساند نوع دیگر بهابهول و شکر که نیک شود و بپوشند
دور کرده و باشند در سبوی آب سر و انداخته شب و شبنم بدارند و وقت صبح شیره او بستانند و مقدار شهد و دران اندازند همین فایده
رساند نوع دیگر بار بگار که پخته باشد شیلیده شیره او بستانند و دران شهد انداخته بنوشانند بهگردد نوع دیگر و اگر بیخ خیار و بادرنگ خشک دو دم گرفته و با
غسالهٔ برنج آس کرده با شهد بخورانند و یا از درخت جوز و از درخت ارجن برگهایکه نورسته باشند بستاند و گرفته و جوشانیده و دران شهد انداخته بنوشانند
همین فایده رساند نوع دیگر صندل و ملهی و لودر هر یک را بستاند و گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و دران شهد و شکر انداخته بنوشانند مفید بود و اگر مغز
تخم کرنج و یا تخم سنکوت همه یکسو به بدهند نیز نافع تمام باشد و اگر در رحمت مذکور خون از بینی جاری شود باید که ناس یکی از علاجهای مذکوره بدهند و اگر در این
رحمت خون بسیار جاری شود باید که برنجاسف را آبیج کرده و در خون آن شهد انداخته بنوشانند یا جگر خام بزغاله بهم سخته بخورانند و یا شیره بهنتی برگ پلاش و روغن
مادهٔ گاو و شیر و دران شهد انداخته بنوشانند و یا مغز کدو را کشیده و شود با شهد بخورانند خون جاری بماند نوع دیگر پوست درخت برگهایکه نورسته باشند
از درخت ناگیکل را بستاند و گرفته بجوشانند و جوش او در روغن مادهٔ گاو و انار بپزند و بسیق تراز ان پوست و برگهای مذکوره نیز در روغن مذکور انداخته
و نیز در خون بخته شود و مقدار که مناسب بداند بنوشانند رحمت مذکور دفع شود نوع دیگر انگور و آمیره و بدانکهه و شکر هر یکی دوازده دم گرفته و آس کرده
و با آب دو آوند انداخته شب و شبنم بدارند و وقت صبح بجا بخته بستانند و با شیره سرکین اسپ و یا سرگین گاو با شهد بنوشانند و یا تخم بهتوه
گرفته و آس کرده با شکر بخورانند رحمت مذکور دفع شود و یا بسلوچن با شهد و شکر بخورانند مرض مذکور زایل گردد نوع دیگر بلیله و پوست بیخ بهلیر
و نمد و خیب هر همه را بستاند و گرفته و با آب یک آس کرده و با شهد و روغن مادهٔ گاو بخورانند رحمت مذکور دفع شود اگر جوش با شهد انگبته بنوشانند همین
فایده رساند نوع دیگر بابهول تخم سیاه و برنگ شاه و دهوت و زیره و گل نیلوفر شمسی هر همه را بستاند و گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را
با شهد و شکر بنوشانند یا حمامهٔ مذکوره را با آب آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بخورانند صحت شود و اگر بیخ گل ترنج سه درم و برابر گرفته و با غسالهٔ برنج
آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بخورانند نیز صحت شود و اگر عدد کبیت خون بسیار جاری شود باید که شربتی که از آب سه درم شکر ساخته باشند در آن سه درم
و یا شیره انگور را با روغن گاو و گلاب اندک کشیده باشند و شیره نیشکر را براه بینی بنوشانند خون مذکور بازماند و یا همه را بخورانند رحمت مذکور علاج سرسام بدین احوال کنند
اکنون چند علاج برای دفع رحمت مذکور از روی ترتیب گفته میشود نوع اول ترنج یکصد و دانه الایچی دو صد و نکر سه صد صندل چهار صد و گلبیه پنج صد
و سندهی شش صد و ملهی هفت صد فلفل هشت صد آمله نه صد و جهره صد را یکجا کرده باریک آس کنند و با شهد و شکر بیض را بخورانند صحت شود و این
قوت سفرهٔ و کمیر و سوزاک بول کرده و خون برآید و خونیکه از دهن یعنی و مقعد و ذکر و فرج بیرون آید همه دفع گردد نوع دیگر شیره برگ بانسه تا لیسپتر آس کرده
اندازده با شهد بخورانند این رحمت کوشت و بلغم و تلخه و دمه و تباهی آواز حلق همه دفع گردد نوع دیگر در جوش بانسه و انگور و بلیله شکر انداخته بعضی مذکور را
بنوشانند صحت شود نوع دیگر سنبل کول و بریانا و بارنگ هر یکی را بستاند و گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و دران شهد انداخته بنوشانند رحمت مذکور که
باد و باشد فی الحال بشود نوع دیگر صندل و پاڑی و انار هر یکی را بستاند و گرفته و با غسالهٔ برنج آس کرده و جوشانیده جوش مذکور را بستانند
و بلیله و انار و شهد دران انداخته بنوشانند رحمت مذکور که با غلبهٔ کف باشد فی الحال بر وده و این تشنگی و سرفه و قی زایل گردد نوع دیگر نسوت و
آمله و بلیله و بلیله و کلیه و پیپل و انار سر هر یک را بستاند و گرفته و آس کرده و دران شهد و شکر انداخته غلوله ها بندند و یکی روزینه مریض را با آب بهار خوردن دهند
رحمت مذکور که از غلبهٔ هر سه خلط حادث گشته باشد زود دفع گردد نوع دیگر گل کتان و مجیٹهه و برده و پوست درخت بر هر همه را بستاند و گرفته و با آب
آس کرده و شهد و شکر انداخته بنوشانند و جوش هنگ با پنج سال پخته خوردن دهند رحمت مذکور دفع گردد نوع دیگر برنگ و گل سیاه و لودر و سرس هر همه را
بستاند و گرفته و با یک آس کرده بعد ده شبانه روز با شهد و شکر بخورانند چندگرت همچنین تر گردانیده خشک نمایند بعد خشک کرده سائیده نگاه دارند و
مقدار که ذرت با شیره نیشکر و شهد و شیره با انسه یکجا کرده بخورانند این علاج نیز همچنین که بیض و جهره و مغز مقعد دران نبود فی الحال دفع شود و این ترکیب را

مرهم علاجها گفته واگر خون زخم بهیچ تدبیر نماند باید که سحیق داروهای مذکوره بروی ببندند تا بحال خون از سر زخم باز ماند نوع دیگر پلیله یا شهد بخورند
ازین کیفیت دفع گردد و طعام هضم شود و گرسنگی افزاید بسرفه و امتیسا نیز دفع گردد نوع دیگر آمله و بیخ آمل و زیره و گل نیلوفر مسمے و بیخ کیله و
ملهٹی و پدا نکهه بپرده و برگ برگد نو رسته باشند و انگور و خرما و میانه نیشکر که هر دو طرف نیشکر گذاشته آزاسته باشند هر همه را باستاک گرفته و بجوشانند
کرده بجوشانند و جوش مذکور بگیرند در شب در افتنک بدارند چون روز شود با شهد شکر بنوشانند زحمت مذکور که با پرسیو باشد بحال زائل گردد نوع دیگر
دانه الایچی را با برگ آس کنند و دو حصه شکر دران اندازند و بخورانند ازین دو بی بلا همچو بوی آهن ازدم مریض کیفیت بیابد بحال زائل گردد نوع دیگر
گل سینبل و گل کهیر و گل کچنال و گل برنگ هر همه را برابر گرفته و با برابر یک آس کرده با شهد شکر انداخته بخورانند کیفیت دفع گردد و اگر شیره یا شیره
لیله یا پلپل دراز را هفت تسقیه بهند و آس کرده با شهد بخورانند همین فائده دهد و اگر در کیفیت از باد یعنی خون سائل گردد باید که آمله را در روغن ماده گاو
بریان کنند و با برابر یک آس کرده بالا آنرا که مریض مذکور نهند صحت یابد و در کیفیت خون مذکور باز ماند و اگر شیره گل انار را با شیره گاه دوب بسفیدها و در لیله که
ازین چهار چیز شیره گرفته باشند و بدان ناس و نهند زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث گشته باشد بحال زائل شود و اگر درین مرض خون از مقعد
جاری بود علاجیکه در فصل امتیسار برای کیفیت گفته شده است استعمال کنند و اگر خون از قضیب بیرون آید علاجی که برای دفع پرمیو که از غلبه تلخه باشد
گفته شده است بکار برند نوع دیگر تخم تل تن در شیر گاو جوشانیده و جوش مذکور را سرد کرده بدهند کیفیت زائل گردد نوع دیگر خارخسک و
ستراول و دکهار هر همه را برابر گرفته و در شیر جوشانیده بنوشانند صحت شود و خونیکه با دردوان بود ازین دو بحال دفع گردد نوع دیگر صندل و چیرو
و لودر و سیرونیه و گل نیلوفر مسمے و تالیسپتر و بیل و موتهه و شکر و بالا و پاڑی و کهاو و اتیل و سنبل و گل دهاتکی و انیس و رسوت و مغز تخم نغرک و جمون و موچرس
و نیل و مجیٹهه و دانه الایچی خورد و پوست انار هر چهار دو برابر گرفته و آس کرده بدارند مقدار دو روزینه در عسالیه بزنج انداخته و مقدار شهد
یا رکرده بخورانند ازین جمله کیفیت و کوا سیر و تپ و بیهوشی و مستی که مثل مستی سیار باشد و تشنگی و امتیسار قی و خون آنحاضه همه دفع گردند حملی که
افتادن خواهد بایستد و ازین بهنسے چنناد چوران گویند نوع دیگر یک حصه روغن ماده گاو که تازه بود دو حصه شیره ستراول باندازند و بقدر
شیره مذکور شیر ماده گاو نیز باندازند و جوش در کهنگ و میده و مهامیده و کاکولی و کهیر کاکولی و انگور و ملهٹی و منکونی و ماشوئی و بالائی کنند کیفیتهای
هر همه را مساوی گرفته و سحیق ترساخته نیز باندازند و بنیز چون پخته شود سرد کنند و بقدر سحیق مذکور شهد و شکر انداخته بجا پخته بدارند و روزینه مقداری
مریض را خورانند ازین کیفیت باد و خون و نقصان منی دفع شود و این روغن را با جیکارن و اشند و این نیز سوزش هر سه دوش و تلخه و دود و فرج
و سوداک بول را که از دشتی تلخه باشد فی الحال دفع گرداند چنانکه بر با باد پراگنده کند و دیگر قوت و گرسنگی و خوبی رنگ و خوشبوئی و خوبی رنگ بدن را
افزاید و این روغن را مهاستر اولی کهرت نامند نوع دیگر بانسه را با بیخ و با برگ و گل و برگ جوکوب کرده بجوشانند و چهار حصه بجوش مذکور و یک حصه
روغن ماده گاو باندازند و گلهای بانسه را سحیق ترساخته نیز باندازند و بنیز چون پخته شود بدارند و مقدار سه شهد و دو شکر انداخته بنوشانند ازین نیز کیفیت
دفع شود و این روغن را با فساد کهرت گویند نوع دیگر روغن ماده گاو را بجوش بانسه که آنرا به نظ سابق گرفته باشند و شیر گاو و سحیق تر
ازان چرایته و کراو و موتهه و ملهٹی و صندل و بالا و کلیسر و کهیر و پدا نکهه و نرکیان و اتیل و برگ جوکوب و برگ نو رسته ازان هاپی که هر همه را مساوی گرفته و
با آب آس کرده باشند بنیز چون پخته شود و مقدار سه شهد و شکر و روغن انداخته بخورانند این علت مذکور اگرچه دیرینه و بزرگ باشد دفع شود و سر فه که از تلخه شده باشد
و سهاک و علتهای دیگر که از بلغم و کیفیت باشد نیز زائل گردد و آواز خلق صاف شود و گوله نیز رود و این روغن را مهابانسا کهرت نامند نوع دیگر
بیخ اسکنده صندل خشک بیخ آمل و تلوار و بدار یکسان و برابر گرفته و آس کرده و بیرا را و گلوی و برگ نو رسته از درخت آن بیخ نیلوفر مسمے هر یک هر چهار
حصه سن هر یک دو پل بگیرند همه را بجوکوب کرده در چهار دون آب انداخته بجوشانند چون یک دون بماند بجا پخته صاف کرده بستانند و دو یک پرستهه
روغن ماده گاو باندازند و انگور و پدا نکهه و موتهه و پلپل دراز هر یک چند دانه و تیج و نا گلیسر و تخم کوکنه نیلوفر قمری که کبود شود و گلیسر و دو بهای

جستر اول جو برم و ندی هر یکی سه پل گرفته در یکدوان آب انداخته بجوشاند و چون ششم حصهٔ آن بماند بجایگاه خنک بستاند و بعد ازان طلق کشته چهار پل کهن که آنرا خوش کرده باشند مقدار شانزده پل بستاند و کندر کهنه هشت پل اگر در مرض مذکور غلبهٔ باد باشد و اگر غلبهٔ تلخه باشد بجای قند هشت پل شکر اندازند و گوگل صاف کرده دو پل و روغن ماوه گاو هشت پل سنده و باجوش مذکور بطی که بگنجد شاید بیزند چون سرد شود مقدار هشت پل شهد خالص نیز دران اندازند و مقدار دو پل آرد سوسنمانکی کشته و سلاجیت صاف کرده دو پل و سنبل و قلفلین و زیره مهله و دانون و سنبل و زیرهٔ سیاه و زیرهٔ سپید و سازج بمقدار یکسیر و قرنفل و کنکول و کبابه و دانکونی و خرما هر یکی شش درم باریک آس کرده نیز دران اندازند و بیامیزند و نگاه دارند. این معجون آهن بالاتر از جملهٔ معجونهای ست آهن و دافع جملهٔ علتهای بادی و دفع هر نوع رحمتیکه بخواهند بسیار نافع آید ازین گیتیست و آماس و راجروگ و بیست و سنبات و تپ نا آرزوی طعام و قولنج و سیر و زمهای شکم و درد و سنگ سنی و آلام بات و کنبات و سوزاک بول و پرمیو و سنگ مثانه و رنگ نفع کرده و اگر کسی این کیب را با نیم بخور دیری و ضعف پیری و نفع گرداند و اگر کسی از جماع مطلقا پرهیز کند مداومت این دارو کند همیشه زنده ماند باید که اول روز مقدار یکماهه باشد و روغن گاو تازه بخورانند بعد ازان یکان یکان چهار روز زیاده کنند تا بیست ماشه پرسند ما شرط است از غله و دال و گوشت جانوران آبی و جانوران بیابانی کرانهٔ آب بیاشند و از شیکه بر سر نام آن حرف کاف باشد محترز باید بود و دران ایام بهندی انبرت کوه رسایین نامند و این رسایین را برای دفع هر مرضیکه بدیشان نافع آید درین هیچ شک نیست نوع دیگر اول و گلوی و بانسه و مندسیر یا و مصلی و مغز جوز بمقدار یکسیر و بیست بهله و بهلا یکی یکی یکسیر مول هر یکی نخجکان پل گرفته و جوکوب کرده در یکدوان آب انداخته بجوشانند تا آنکه هشتمی حصه بماند آنگاه بگیرند و کم نوه که آنرا بهندی مسل و سوسنمانکی کشته باشند و از زده پل و شکر شانزده پل بعد هشت پل شهد سلاجیت اکنکی و بیخ و کاکراسینگی و زنگ و پیپل اصل هر یکی یکان پل قاملهٔ و بلیله و بلیله و کشنیز و تیزپ و پیپل گردونا کیسر هر یکی شش درم بستانند و جمله را باریک آس کرده در کی اندازند و مخلوط گردانند و در اوند جوب نگاه دارند و مقدار دو نیم درم روز بخوردن دهند و بالای آن شیر ماده گاو و شوربای گوشت و دیگر طعامها گران کوزی حاصل کنند بخورانند این کیب چند شست گر چند شست متباه شده باشد راجروگ و سرفه زائل گرداند و این دارو کیب پرمیو و بیست و تپ کهنه و بیست و پهیو و نفخ شکم و خون کژاز و بواسیر و امیت را نیز دفع کند و برای چشم فائده تمام رساند و فربهی و منی افزاید و خوشی حاصل کند و جمله علتها را زائل گرداند و دیگر عقیمه را بسیار فائده رساند و از سر نو تحمل پیدا آید و گرسنگی و زور را افزاید و وجود سیاه صاف شود و پرهیز از چیزهائیکه در ابتر رسایین لازم ست درین ترکیب نیز همان گفته اند و این را بهندی کند کهادلوه گویند اما باید دانست که چون از عمل کردن علاجها مغلبت گرسنگی مریض زیاده شود و بلغم زائل گردد و مرض برود بدانند که در مریض غلبهٔ باد ست برای دفع آن نوع شیر یا شکر بنوشانند و اگر شیر بزدست ندهد شیر ماده گاو و پنج حصهٔ آب انداخته بجوشانند تا آنکه جمله آب سوخته شود و شیر خالص بماند آنگاه دران شیر بمقدار شکر انداخته بنوشانند. اگر این غلبهٔ باد زائل گردد و نیز باید دانست که علاجهائیکه برای دفع تپ تلخه که آن نوع تپ را تپ جر نامند گفته شده است برای دفع رکبیت نیز در کار بندند نافع آید و الله اعلم بالصواب

فصل دهم در مرض راجروگ و آن مشتمل بر دو قسم ست قسم اول در علامات مرض مذکور

بدانکه مرض راجروگ بسیار سخت و بسیار دشوار ست و بسبب سختی این مرض بسیار حکیمان در علاج آن عاجز شده اند و گرداندن آن بغایت مشکل ست و این مرض را بزبان هندی راجروگ گویند که چندستام راجه بود در ملک هند اول این رحمت او را شده بود و آن منسوب کرده بدان این مرض را راجروگ نامند و این مرض را راجروگ گویند ازان جهت که بادشاه جمیع امراضست و این مرض را سوکه هم نامند ازان جهت که هفت دهات را خشک میگرداند و کهی نیز نامند ازانکه بزبان هندی عبارت ازانقطاعست باسطهٔ این رحمت را بدین سبب خوانند که قوت و قدرت مردم مستنفی میگردد و این رحمت بوقتی از سه چهار خیز پیدا میشود از سبک زود و جهی و ساهس و بکماهس یک زده عبارت ازانگاه داشتن یکی از اول و غایط و فرط و فازه دوم و ارو نع و قی و عطسه و گرسنگی و تشنگی و خواب و اشک باز ماندن از جماع و باکمال خواهش آن و جهی عبارت ازانقصان دهاتست و ساهس عبارتست از مبتلا شدن باسر یکی

خارج از وطاقت بود چنانچه کشیدن کمان زور و بکهماسن عبارتست از خوردن طعام گاهی زیاده وگاهی کم از مقدار و از خوردن در وقت وغیر وقت و
طریق عادت زحمت مذکور بعضی چهار چیز منظور نفست که اول آنکه از یک از یک زیاده و سه آنکه بکهماسن هر سه خلط فاسد میگردد و خصوصا گف که غلبه آن
از دیگر اخلاط زیاده میشود و ازان منافذ خلاصه طعام سدد میشوند پس خلاصه طعام در تمام اندام سرایت نکند و از عدم سرایت خلاصه مذکور خون نقصان
یابد و از نقصان خون گوشت و از نقصان گوشت چربی و از نقصان چربی استخوان و از نقصان استخوان مغز استخوان و از نقصان مغز استخوان منی و از
نقصان منی اوج نقصان می پذیرد و زحمت مذکور پیدا میگردد و بیانکه از کثرت جماع منی نقصان شود و از نقصان منی مغز استخوان و از نقصان مغز استخوان
چربی و از نقصان چربی گوشت و از نقصان گوشت خون کم میگردد و زحمت مذکور پیدا میگردد و علامت این مرض که پیش از حدوث پیدا میشود آنست
که دم پیدا آید و اندام در دکند و کف از دهن برون افتد و کام خشک گردد و قی آید و نقصان پذیرد و مستی که همچو مستی سیاری خوردن روی نماید و پس سر فرو بندد و قی
پیدا نشود و چشمها سفید شوند و رغبت خوردن گوشت بسیار شود و رغبت زنان شهوت شوی بسیار شود اگرچه مریض مذکور را منی نقصان شده و است
و مریض مذکور در خواب بزرگ و گرگس و زغن و طاوس و شاهین و طوطی خود را سوار بیند و آب حوضها و جویها را خشک و درختان جنگل را سوزان و شکسته و نیز
در خواب بیند و علامت اخیر مرض که بعد از حدوث پیدا آید آنست که در پهلو و کتف درد بسیار خیزد و در کف دست و کف پای سوزش مثل آتش پیدا آید و نوعی
از تپ که بهشتاد آنرا سرسام گویند حادث گردد و اگر این زحمت غلبه باد زیاده بود علامتش آنست که آواز حلق تباه شود و در پهلو و کتف بسیار درد
و دین هر دو عضو انقباض پیدا آید و اگر غلبه بلغم زیاده بود تپ و تاپاک بسیار شود و اسهال بود و خوی یا خون افتد و اگر غلبه بلغم افزون باشد سرسام
شود و آنرا در برطعام نباشد و سرفه پیدا آید و گاه افتد و اگر در مریض مذکور سه چیز زیاده علامات غلبه هر سه خلط اندیشند یا از جمله آن سه خلط دو خلط بسیار و در
پهلو و تباهی آواز حلق و تا آنرا در طعام و تپ که آن شش اند بود یا از جمله آن تپ و سرفه و افتادن خوی مخلوط بخون که این سه اندیشند و نیز
مریض سخت کم افتاده باشد مریض مذکور را دو بود و اگر با وجود این علامات قوت و زهی مریض سخت نقصان نپذیرفته باشد بدانکه گردد و هر مریضیکه
بسیار خورد و روز بروز لاغر شود و شکمش بسیار باشد و خصیتین او آماس گیرند آنرا نیز لاعلاج شمرند و هر مریضیکه چشمش سپید شود و آزرد و بر طعام نکند و زرد و سیاه
نوعی از زحمت دست او را سپید آید و قی بسیار کند و لی بدشواری آنرا نیز لاعلاج شمرند و علاج برای مریض مذکور باید کرد که حواس خمس و گرسنگیش بر جای باشد
و قوت بود و گفته طبیب شنود از زحمت مذکور را بسیار جماع کردن و از بسیاری اندوه و از بیهوده گشتن بزور کردن و از سبب بسیار راه رفتن حادث شود و
ضعف جراحت و سختگی و تر قیدن دهان سینه شود علامات هر یکی از این انواع مذکور گفته می آید بدانکه اگر از کثرت جماع این زحمت حادث شود و
نشانیهای نقصان منی که بالا گفته شد پیدا آید و از نقصان منی دیگر دها نیز بترتیب کم گردند و اندام مریض مذکور زرد و خشک گردد و اگر از
اندوه بود در وجود سست گردد و غلبه بستر بر باشد و دم بسیار آید و جز نشانیهای نقصان منی دیگر هم علامات راجروگ که از کثرت جماع حادث میگردند پیدا
آیند و اگر از سبب بیحد حادث شود مریض مذکور را لاغر گردد و در حرکت و کار کردن نتواند و بلرزد و آزرد و بر طعام نکند و آواز حلقش مانند آواز یکه از کاسه شکسته آید
و بلغم در حلقش جمع شده باشد و بلغم مذکور را کرات مرات انداختن خواهد و بی چیزی بیرون نیفتد و اندام گران باشد و هیچ چیز خوش نیاید و آب از دهن و بینی اندام
شود و اندام خشک گردد و عضل مذکور و حواس خمس نقصان شوند و اگر زحمت مذکور از بسیار راه رفتن حادث شود تن خشک و سست گردد و پوست اندام
درشت و خشن گردد و اگر شود و در بن سپرز و گاو خشک شوند و اگر از تردد کردن و کار قوت زحمت مذکور پیدا آید اکثر نشانیها همین نشانیهای راجروگ که از
بسیار راه رفتن شود باشد و جمله علامات آزرد و زحمت خبر تر قیدن سینه تیز باشد و اگر از جراحت یا سختگی خون بسیار رود و مریض مذکور را درد بسیار باشد و
طعام اندک خورد راجروگ مذکور که او را پیدا آید دوا باشد و اگر به سبب تر قیدن درون سینه از جمله جنانچه کشیدن کمان زور و سخت و برداشتن بار گران
و کشتی گرفتن یا زور آزمودن و از بلندی افتادن و گرفتن ستور چون ستور و مالیدن و دندگی باشد و سخت آواز بلند کردن و بسیار راه رفتن و بسیار آشنا
کردن و بسیار ریاضت و ورزش کردن و بسیار جماع کردن و خوردن طعام خشک و مانند این کارها کردن زحمت راجروگ که از اینها همه چیست گویند

پیدا آیند و علامات آن است که سینه چنان درد کند گویا که سنگ افتد و سوخته میشود و در پهلو درد خیزد و رو جود خشک گردد و بلرزد و سستی و زور و خوبی رنگ تن و گرسنگی
روز بروز بگرد و تب پیدا شود و اندام درد کند و فرحت و خوشی نماند و کف سیاه و ام و زرد و ام با بوی اژست گاهی غلیظ و باگره باغم و گاهی تنک باخون از
دهن کرات مرات بروان افتد را سهال شود و این علامات پیش از حدوث مرض مذکور باغلبه باشد و بعد از حدوثش باغلبه باشند و اگر درین مرض در
سینه درد خیزد و خون قی شود و سرفه حدوث نماید و مریض لاغر گردد و بول باخون آمیخته کند و در پشت و پهلویش درد باشد و لیکن جمله نشانهای مذکوره باغلبه
نباشند و مریض رانرده و گرسنگی باشد و زحمت مذکور حدیث المهد بود شایان دارد باشد بعنایت الله تعالی زائل گردد و اگر علامات مذکوره باغلبه بوند
جمله برعکس باشند پس مرض مذکور دوا پذیر نباشد اولاد کنف حفظ خدای تعالی خواله بکنند و او را از مرگ او خبر کنند که غم آخرت بخورد و اگر راجروگی جوان باشد
اگرچه بطبیب حاذق او را علاج کند مریض مذکور از هزار روز زیاده نزید

قسم دوم در علاج مرض مذکور

بدانکه اگر دل مریض بردست خود باشد و گرسنگی نیک
بود و فربه نیز باشد و قوی و تن آور بود باید که بدارو های جمله یک سال برناوکن روغن بزو میش بزند و مریض مذکور را بخورانند تا اندامش و معده اش چرب گردد
بعده بعلاج خرمهی و اسهال بکنانند و ناس نیز بدهند و غذای مریض مذکور از جو و گندم و برنج سال باشور بای گوشت بسازند و اگر گرسنگی مریض را زیاده
بود ذرهمتهایکه بسبب راجروگ پیدای آیند عادت نشده باشند غذائی دهند که فربه گرداند و مرض را تیز زائل کننده باشند چنانکه گوشت زاغ و بوم و راسو
و گربه و خراطین و مار و شیر و سوسمار و شاهین و موش و گرگس و دیگر حیوانات که گوشت خوار اند یا خزنده باشند لیکن گوشت جانوران مذکوره با مار و روغن
سرشف و نمک سنگ و دیگر چوابج بهر طریق که خوب پخته شود نیز بخورانند و تیز باید که مریض مذکور را بنوعی این گوشت بخورانند که او درین معنی آگاه
نباشد بلکه بشلا اگر گوشت زاغ بدهند بگویند که گوشت دراج سیاه است و اگر گوشت مار بدهند گویند که گوشت ماهی بام است همچنین احفاد گوشت
حیوانات دیگر بکنند تا مریض را کراهیت بخاطر نیاید و شربت اژست ساخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر چوشیر بز و جوش گلوی و اک که هر دو را برابر
گرفته باشند جوشانیده بکشیب بدارند و بعد خشک کرده سائیده ازان جوآرد سازند پس ازان آرد طعام ساخته بخورانند و اگر مریض مذکور لاغر بود
باید که در آشامیدن برنج روغن بزو میش اندازند و بنوشانند نوع دیگر سندهی و فلفلین و چاب هر یک هم سنگ هم سه مساوی شده و با یک آس کرده باشند و روغن
ستور خوردن دهند نوع دیگر چوبانیگ گوشت خوار اند گوشت ایشان را بخورانند و بجوش مذکور روغن بز بزند چون پخته شود باشهد بسیج لبیل و مازو
بخورانند نوع دیگر انگوره شکر و پلپل و مازو هر سه را برابر گرفته و آس کرده باشهد و روغن گنجد آمیخته بلیسانند نوع دیگر پوست بیخ اسکند و کنجد سیاه
و ماش هر سه را مساوی گرفته و با یک آس کرده ازان نان بپزند باشهد و روغن بز خوردن دهند مریض مذکور صحت یابد و فربه گردد نوع دیگر شیر
بیخ اسکند را انداخته و بطریقیکه شیر را یاد اروجوشانیده در فصل تب گفته شده جوشانیده بنوشانند و یا از شیر مذکور روغن بکشند و آنرا با شکر آمیخته بوقت
نهار بنوشانند و بالای آن شیر با شکر آمیخته بنوشانند نوع دیگر پوست بیخ اسکنده و جوکه هر یک را مساوی گرفته و آس کرده و ازان اثنبه
ساخته بر تمام وجود مریض مذکور بمالند نوع دیگر با سه را با بیخ و برگ و شاخ گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را با روغن گاو بپزند و گلهای
با سه را نیز با آب آس کرده و سحیق ترساخته اندازند و آتش نرم بپزند چون روغن صرف بماند آنرا با شهد بخوردن دهند لیکن مریض مذکور را باید که
از مضرات پرهیز کند و ازین زحمت راجروگ و دمه و سوداوی نیز رفع گردد نوع دیگر دمول و بران و کرنج و بلاد و بیل و بسکهپر لعل و سپید جوکوبی
و کنار و بهانگی و پاریی و چتره و سونف هر یک را مساوی گرفته و جوکوب کرده و جوشانیده جوش بگیرند و در روغن ماده گاو که چهارم حصه آن باشد
بیندازند بعده بلیله و چاب و چتره و دیودار و نمک سنگ هر یک را مساوی گرفته و با آب آس کرده و سحیق ترساخته نیز اندازند و بپزند چون پخته شود
مقدار سه روزینه خوردن دهند ازین نیز مرض راجروگ و دمه نیز رفع گردد نوع دیگر شیر را در شیر انداخته بجوشانند و بخورانند لیکن اول را
در اندک اندک بخورانند و بتدریج هر روزی بتدریج زیاده گردانند نوع دیگر اگر پلپل مداد و با بیخ گلشکری در شیر انداخته و جوشانیده بطریق سیر
مذکور بخورانند فائده کلی حاصل آید نوع دیگر سلاجیت صاف کرده مریض مذکور را بخورانند صحت یابد اکنون چند دارو بهای

زحمت مذکور را در طب بنگسین نوشته گفته می آید بدانکه اگر مریض مذکور پیر نباشد و غلبهٔ اخلاط فاسده در و نباشد اول آنرا پنج تدبیر فائده کرد یعنی قی و اسهال و حقنه و ناس و نوشانیدن دو دوا که چون ازین تدبیرها در دو مرتبه مریض مذکور صاف شود بعد از اسهال دوا رو کنند و اگر مریض مذکور لاغر باشد این تدبیرها نباید کرد والا گرد و زیرا چه بدین تدبیرها مزاج کمی آیند و قوت همگی بسبب همین است چون همین کم شود مریض که لاغر و نست بی قوت گردد و حیات که مربوط بقوتست همگی زائل گردد نوع دیگر پیپل دراز و جوز و کلنجی و زنجبیل و انار دو آمله هر سه را استاده که حمله یک حصه باشد و گوشت بز نر دو حصه حمله یکجا کرده در شصت حصه آب انداخته بجوشانند و چون یک حصه بماند صاف کرده جوش مذکور بگیرند و دران روغن گاو انداخته بپزند چون پخته شود روزینه مقدار یک بخورانند این مرکب راجروگ و شهرش را نوع پنیس دفع گردد و این جوش را بهندی کهرنک جوکهه گویند نوع دیگر گوشت بز نر خشک ساخته و آس کرده و در شیر بز انداخته روزینه بنوشانند این زحمت مذکور اگرچه قوی باشد فی الحال برود مجربست و اگر همبر بنگ و گوشت آهو و یا گوشت بز نر را با شیر بز خوردن دهند نیز صحت یابد نوع دیگر سمول و بربارا و راسن پیکر مول و دیودار و سنه هر سه را استاده گرفته و جوکوب کرده بجوشانند بعد جوش را بجا بر خته مریض بنوشانند این زحمت مذکور که یا دو سه هفته و در دو سه ماه و در سه ماه باشد دفع گردد نوع دیگر پوست اجین و پوست بیخ گلشکری و تخم کوبچه این هر سه را تساوی گرفته و آس کرده در شیر بز داده گاو بپزند و دران روغن بز و شهد و شکر انداخته بنوشانند نوع دیگر سرون و کدبیر و بید انجیر و بانسه و جیوک و کهیک و خسک و بهوان و تیزاول و بلائی کند هنسیک و کتائی خورد و کتائی بزرگ و میندهاسینگی و منکونی و ماشونی و کوبچه و بربارا هر همه را برابر گرفته و جوشانده یا آب آس کرده بخورانند مریض مذکور منکو شود و اگر بدین ادویه روغن بخته بخورانند صحت شود نوع دیگر سمول و پیپل دراز و کشنیز و سنه و تخم هر همه را برابر گرفته بجوشانند و چون سیر شود تخم و مزج و دانه الایچی خرد و نا کیسر انداخته بنوشانند نوع دیگر مریض مذکور بگیرند که گوشت بز نر را با سنه بخورانند و گوسپند ان را بخورانند و مسکین گوسپندان بحکمت مذکور دفع شود نوع دیگر شش و رم لک را آب پزده آس کرده روزینه بنوشانند این نقصان خون دفع شود نوع دیگر جیونتی و دوب و مجیٹھ و سکنده و خارا بازگونه را در آب پخته و مریض را بالائی کند شربت و تخم کتان و راسن و کنجد و رم آن کشنه هر همه را استاده گرفته آس کنند با آن دو حصه شکر جوشانیده روزینه باشهد عبرت آمیخته بطریق تبنه بر اندام مریض بمالند این مریض مذکور توبه کرد و فربه گردد و این علاج را بهندی جیونتیا و اوبرن نامند نوع دیگر شکر ترے یکچند و نساوچن و دو چند پیپل دراز سه چند دوانه الایچی خرد چهار چند و تج پنج چند بگیرند و باریک آس کرده باشهد و روغن مادهٔ گاو بلیسانند این دو سه روز فرده و تب و در دو پهلو و نقصان گرسنگی و نا آرزوی طعام و سوزش دست و پا و روانی خون که از راه دهن باشد دفع شود و اعدا که مزه از زبان رفته باشد نیز ازین باز آید و این معجون را سپتپو بلا و چوران گویند نوع دیگر تالیسپتر یکچند فلفل گرد و دو چند و سنه هی سه چند و پیپل دراز چهار چند و نساوچن پنج چند و تج و مزج از هر یکی نیم تالیسپتر شصت چند از پیپل دراز شکر تری بستانند و حمله را آس کرده و آمیخته بدارند مقداری بروزینه خوردن دهند ازین دو سه روز فرده و نا آرزوی طعام و مریض دل و پندرو گ و سنگر هنی و کهیر و تب و روانی شکم و دردهای شکم جمله دفع شوند و گر سنگی از اید و اگر از شکم جلاب کنند و دران سجیق دوا که مذکور شد انداخته غلو لها بندند از سجیق سابق سبکتر باشد و این معجون را بهندی تالیسا دچوران گویند نوع دیگر تالیسپتر و چترو و سنه هی و فلفلین و دانه انار و تنر یک هر یکی یکان پل و احمد و دو کنجیل و جوائی و زنبیت و پیپل مول و برنگ و ناگ کیسر و چاب و هو بیر کشنیز تندیر و تج و تیزج و دانه الایچی خرد و نساوچن هر یکی یک پل بستانند و آس کرده باشکر تری که دو چند حمله دارو ها باشد آمیخته بدارند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین بنیس و دق و علت دل و انتر ک که نوعی از زحمت بادست و سوزاک بول و زحمت انذام و بلهک و سرشتاد نوع زحمت باد و هر چهل نوع زحمت بلغم و بیست نوع علت بلغم و بهزده نوع علت گلو و تب و در دنا سور و بهکندر و تباهی آواز حلق و در دزانو جملگی دفع شوند و این معجون را بهندی مهاتالیسا دچوران گویند نوع دیگر کافور جوانه و تج و تیزج و ککول و جوز بو به هر یکی یکچند و قرنفل دو چند دنا کیسر سه چند و پیپل گرد چهار چند و پیپل دراز پنج چند و سنه هی شش چند بستانند و حمله را بار یک آس کرده و بقدار وزن حمله دو به شکر تری بیامیزند و مقدار یک روزینه خوردن دهند برای ضعف دل این معجون مفرح و مقویست و زحمت دق و سرفه و تباهی آواز حلق و دمه و گوله و بواسیر و قی و دعا نهای گلو دفع گردد و هر که این معجون را

تنها خوردن نتوان داد طعام آمیخته بجوارش نمایند و این را بهنسبت گیورا دچوران نامند نوع دیگر سیمق جوز بویه و برنگ و چیره و تنگر و کنجد و ناگیسر و سندهی هر
صندل و قرنفل از زیره سیاه و هلیله کابلی و فلفلین و نسباچین و تیج و تیترج و دانه الایچی خرد و ناگیسر هر یکی سه درم و بنگ هفت پل و بقدر حمله دارو باشکر
بیامیزند بمقدار یک روزینه خوردن و هندا این سرفه دق و دمه نقصان گیرد سنگی و حمایله علتهای باد و بلغم دفع شود و این معجون را جانیا دچوران نامند
نوع دیگر بکاکرا سینگی و ارجن و اسگنده و ناگیلا و پهلکمول و گاوی حمایا استساوگرفته و حمایا دارو ها تالیسا دچوران که قبل ازین مسطور شده است یکجا کرده
آش کنند و بار و غن سته و شهد بالیسا نمند ازین راجروگ دفع شود و این معجون را سنکا دچوران گویند نوع دیگر شیر بز دجوش بالنسه و نخم و گلوی
و کشائی بستانند و دران روغن ماده گاو بیاندازند و اسگنده و گلشکری و ارجن و پلپل و دارچینی و چاب چیره و سندهی و پهلکمول هر یکی باستساوگرفته
و با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود مقداری روزینه بخورانند ازین راجروگ برود زائل گردد و این روغن را بانسا دکهرت نامند نوع دیگر
بریاما و سروان و بالای کنند و آمله هر یکی استساوگرفته بجوشانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو بیاندازند و نیز دارو های مذکوره و نمک سنگ با آب آس کرده
اندازند و بپزند چون پخته شود گاه دارند و ازین روغن ناس میسازند و این روغن را بالا دکهرت گویند سیمق هزار ازان خرما و مرهری و ملهٹی و پهالنبه پلپل دراز
روغن گاو پخته بخورانند ازین تپ و فنادگی گلو و سرفه و دمه و راجروگ دفع شوند و این روغن را کهرچورا دکهرت گویند نوع دیگر دانه الایچی خرد و
احمود و تیرپله و سارچوب کهیر سارچوب نخم و آسن و سارچوب سال و برنگ و بالادر و چیره و سندهی و فلفلین و موتهه و ارهر هر یکی ابرابر گرفته و جوکوب
کرده بجوشانند و جوش مذکور بستانند ازین جوش مقدار یک ادک در مقدار یک پتهه روغن ماده گاو انداخته بپزند چون پخته شود مقدار سه پل شکر سفید و شش پل سیمق بسلوچن و دو چند از روغن مذکور شهد خالص ان انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و روزینه نهار یک پل بیامیزند و بالای ان
شیر ماده گاو بنوشانند ازین دارو عقل و عمر بفزاید و فساد سر سته ملط دفع شود و زحمت راجروگ و دیگر امراض دهندهی بر بود و در خوردن روغن مذکور
از هیچ چیز پرهیز شرط نیست اگر این دارو مدام خورند ضعف پیر بی اثر نکند و این روغن را بهنسه ابلا منتهه کهرت نامند نوع دیگر جوانی و تریک
وسندهی و الهبیت و دانه انار و کنار و آمله هر یکی سه گانی سم و کشنیز و نمک سونچل زیره و بیخ هر یکی یک و نیم درم و صد یک عدد پلپل دراز که درست باشد
و دو صد عدد پلپل گرد بگیرند و آس کرده و دران مقدار چهل و هشت درم شکر بیامیزند و چوران سازند و مقداری روزینه خوردن و هندا ازین دهن و
زبان صاف شود و دل را نفع رسد و هر یکی طعام پیدا آید و زحمتهای دل و ریه و درد پهلو و اسهال و نفخ شکم و دمه و سرفه و بواسیر و سنگرهنی جملگی دفع گردند
و این را بهنسه جوانی کهماد و چوران گویند نوع دیگر گلوی و کلیسیر و پنج مول خورد و بریاما و بالنسه از هر یکی ده پل بگیرند و جوکوب کرده در چهار چند
آب بجوشانند چون یکحصه بماند در روغن که یک پتهه باشد اندازند و پلپل دراز و صندل و ملهٹی و لودر و بالا و اگیر و پیرا و پاڑهی و چرایته و ترایمان و
نیلوفر قمری که کلاوکبود میشود و موتهه و اندرجو و سندهی و کشنی و جواسا و تیج و تیترج و بیخ بالنسه هر یک شش مثقال درم بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند
و چهار چند از روغن مذکور شیر بز نیز بار کنند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه بخورانند ازین راجروگ که قوی باشد و رکنیت که از
غلبه هر سه خلط شده و سرفه و لاغری که از سبب جراحت شده باشد و ناپاک دفع گردد و این روغن را امرتا دکهرت گویند نوع دیگر
جیونتی و ملهٹی و ناگبلا و اندرجو و کچور و پهلکمول و کشائی خورد و گوکهرو بریاما و نیلوفر قمری که گلهای او کبود میباشد و تخم آمله و ترایمان و جوانسا
و پلپل دراز هر یکی استساوگرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو بیاندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن و هندا ازین جمله
علتها که از راجروگ حادث گردیده باشد جملگی دفع شوند و این را جونتیا دکهرت نامند نوع دیگر گوشت بز جوان مقدار صد پل در شصت چند
آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند در یک پتهه روغن ماده گاو انداز ند در وه و بروه و میدوه و مهامیدوه و جیوک و مهابهنک کاکولی و کهیر کاکولی
هر یکی سیکان پل گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود فرو گردد بجامه پخته صاف کرده بستانند و آنگاه مقدار هشت
پل مصری و چهار پل شهد دران انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و بوقت صبح مقدار یک پل خوردن و هندا ازین راجروگ اگرچه سخت زشت

قوی بوده باشد بتدریج دفع شود و زور و گوشت و مغز و دهات روز بروز افزون گردند و گرسنگی زیاده گردد و این روغن را بهندی **جهاد کلاد کهرت** گویند

نوع دیگر دسمول راجوگ کوب کرده بجوشانند و بر پسته جوش نگذرند بر یک پسته جوش گوشت بز یک پسته شیر ماده گاو و این جمله را در یک پسته روغن ماده گاو

اندازند بعد از برپا را بسا سیده و سبوق ترساخته نیز اندازند و با آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند راجروگ که از سیدن زخم حادث شده باشد از

خوردن این روغن جملگی دور شود و ازین دسته مرفه نیز دفع شود و این روغن را بهندی **بلاکر بهه کهرت** نامند **نوع دیگر** صندل و بالا و نکهه و کوتهه

و ملهٹی و جیوک مید پا نکهه و مجاثیه و چوب ناز و دیودار و کچور و دانه الایچی خرد و ناگ کیسر و تیج و ملیگیر و انکنی و چهر و ککول و برنگ و موتهه و زرد چوب

و دار هلد و کلیسر و کلیسر و کتکی و قرنفل و عود و زعفران و تیج و دبکا و نلکا هر همه بسنا گرفته و با آب آس کرده در روغن کنجد بپزند که چهار چند از روغن مسکور

آب جذرات نیز اندازند و شیر و لک خام که برابر روغن مذکور باشد نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بدارند و وقت حاجت مقداری برانداز مریض بمالند و این

با دو صرع و تپ و راجروگ و جمله انواع درد شکم دفع گردد و ازین فربهی اندام نیز حاصل آید و عمر دراز شود و نیز آنکس که این روغن را بر اندام خود مالد خلائق او را

دوست دارند و این روغن را بهندی **چندنادی تیل** گویند **نوع دیگر** در پنج سیر روغن کنجد شیر ماده گاو که مقدار چهار چند روغن مذکور بوده باشد بپزند

و سبوق او ان ملهٹی نیز اندازند چون پخته شود بجامه بیخته بستانند باز در روغن مذکور دیگر شیر و سبوق تر بر مقدار اول بپزند و بپزند و بجامه بیخته

بستانند و همچنین سبوق تر و شیر بمقدار که در اول گرت انداخته بودند نیز در روغن مذکور بپزند و بپزند تا صد بار همچنین بپزند تا نگاه دارند و مقدار کی از مریض

مذکور را بنوشانند و بر اندامش نیز طلا کنند و بعضی او حکمانند این جمله علتها و راجروگ نیز دفع گردد و این روغن را **ستیادتیل** گویند و اگر مریض مذکور با تپ و

ناپاک بود و الا غر باشد آنرا الا جیاد تیل که در فصل علاج زحمت بیحگان گفته شده است استعمال باید کرد **نوع دیگر** پنج انتی و سونف و مکهار و پاول و بیر بارا

و منکونی و ماشونی ماکهینی هر دو جنس پیل دارو خسک و هر دو کٹائی و کاکراسینگی و بیم آمله و انگور و جونتی و بیهکر مولهٹی و بهدو و بیلیه و کلوی و روه و بروه و جیوک

و رکهیک و کچور و موتهه و کدهیر و میده و مهامیده و دانه الایچی خرد و بهابهول و صندل و بالای کند و بیخ بانسه و کاکولی و کهیر کاکولی و کاکجنکهیا هر یک

مثقال گرفته و جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بپزند و پانصد عدد آمله پخته که هر یک بوزن یک و نیم درم باشد نیز بازندو بجوشانند چون بدانند که شیره

داروها بر روان آمده و آملها جوشیده شده اند آنگاه فرود آرند و آملها کشیده بدارند و شیره باقی داروها شیلیده بستانند خسته ها از آملهای مذکوره دور کرده در

شش پل روغن کنجد بریان کنند لیکن نرم بریان کنند چنانکه سوخته نگردد پس جوش داروهای مذکور پنجاه پل شکر سفید انداخته جلاب کنند پس آملهای

مذکوره در جلاب اندازند و بپزند چون غلیظ شود فرود آورده سرد کنند پس مقدار شش پل شهد و بهاپل سبوق بنسلوچن بهپل پیل دارو یک پل ناگ کیسر

و تیج و پترج و دانه الایچی خرد و بابا پخته رد آس کرده نگاه دارند و بعضی مذکور را مهار بخورانند و طعام معتاد نیز بخوراند و این معجون رسایان است پیری را دفع

گرداند و ازین دسته مرفه علاج عرقی که بسبب بیحگان زخم شده باشد دفع گردد و پیر و خورد ک را فربه کند و از حلق که بناه شده باشد نیک شود و علاج است مثل

سینه و سر خیاد و درد و زنگ و تشنگی و ضعف و منهای بول و علتهای منی دفع گردد و عقل و حفظ و خوبی رنگ اندام و عمر و زور و قوت یاه افزاید و حواس خمسه تیز

گردند و اگر شخصی بیرخانه برآرد که دران خانه مدخل باد نباشد و دران بماند و هیچ اندیشه را بر خود راه ندهد بعد ازین دارو بخورد پیری بر وی نیاید و موی سفید سیاه

گردند و از سر جوان شود و این علاج را بهندی **جون برسا اولیه** گویند **نوع دیگر** لک خام را با شیر ماده گاو آس کنند و شهد دران انداخته بنوشانند

و بعد هضم شدن دارو بر پنج پخته از ان شالی سال با شیر ماده گاو خوردن دهند ازین راجروگ که از سبب تیمدن سینه حادث گردد و از آثار او در آن بیحسی

دفع شود و اگر مریض را در دهلو و شانه و غایه تکخه و لقصان گرسنگی باشد لک خام را با شراب بنوشانند مفید باشد و نیز ادجمت دفع زحمت باد و

موتهه و اتیس و پاتهی و کرا هر همه را بسنا گرفته و باریک آس کرده با شراب بنوشانند مفید بود **نوع دیگر** دسمول و بیل و شیر ماده گاو جوشانیده بنوشانند

بعد از ان دسمول را در شیر ماده گاو جوشانیده سرد کرده از ان شیر جذرات سازند و روغن از ان کشیده بستانند و روغن مذکور شش پل پیل دارو انداخته بپزند

ازین آواز حلق نیک شود و راجروگ و دسه مرفه و درد پهلو و درد گفت رفع گردند و این علاج را دسمول **سرت کهیر کهرت** گویند **نوع دیگر**

پلپل دراز و پلپل و چاب و چیره و سنبل و جوا کهار هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو که چهار چندان باشد بپزند از روغن مذکور باشد نیز بپزند و با آتش نرم بپزند چون سر شود دوران شهد اندازند و بخورانند ازین آواز حلق نیک شود و راجروگ نیز دفع گردد و این روغن را **کهرتک کهرت** نامند **نوع دیگر** بلهٹی و بریارا نگلوی و بچهول خورد جمله را و هاصیل هر دو یک سی گرمند و دو چهار چند آب انداخته بجوشانند تا آنکه یک چهارم بماند آنگاه بجا بیخته جوش مذکور بستانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو که یک او هک شیر باشد باندازند و بپزند چون روغن ماده گاو و باشد شیره آملہ و شیره بلای کند و شیر که هر یکی بمقدار روغن مذکور باشد نیز باندازند و بپزند چون تراز ان چهارم کن ساخته نیز باندازند و بپزند چون بخته شود مقدار یک روز بنهند خوردن و هند ازین راجروگ با جمیع علتها یکه با قوابع آن اند دفع گردند و این روغن را **بیارا سر کهرت** گویند **نوع دیگر** خسک و چوانسه منکونی و ماشونی و موساکنی و پیلون و ماکهپرنی و پیپر هر یک یکان پل گرفته و در ده چند آب انداخته بجوشانند چون یک چهارم بماند بگیرند و در یک سیر بخته روغن گاو باندازند و دو چند از روغن مذکور شیر بز نیز باندازند و بپزند چون پلپل دراز و ترایمان و بهم آملہ و چراپته و کنتکی و اندرجو و کلیسر هر یکی یک مثقال نرم با آب آس کرده نیز باندازند چون بخته شود مقدار یک روز بنهند خوردن و هند ازین تب و تاپ کند و ران سر و راجروگ و درد پهلو و سر و درد کنف و تشنگی و قی و اتیسار همه را دفع گردد و این روغن را **کوکهرادکهرت** نامند **نوع دیگر** یک سیر بخته شیره با نسه بست و چهار درم سخت پلپل دراز بست و چهار درم روغن ماده گاو و نو درم شکر جمله را یکجا کرده با آتش نرم بپزند چون سر شود دوران نو درم شهد انداخته نگاه دارند و مقدار سی روز بنهند بلیسانند ازین نیز راجروگ و سرفه و درد پهلو و کهیت و تپ و درد پهلو و درد دل دفع شود و این را **بابا نسا اولیه** گویند **نوع دیگر** بریارا و اسگنده و مکهار تر اول و گدبهر هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با شیر ماده گاو بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** نانخواه اچی خورد و ترنج و انگور پلپل دراز هر یکی شصتکان درم و شکر تری و بلهٹی و خرما هر یکی دوازده گان درم جمله را باریک آس کرده با شهد آمیخته یکان یکان درم را غلولها بندند و یکی روز بنهند خوردن و هند ازین زحمت مذکور و سرفه و تپ و کهیک و کهیت و قی و بیهوشی و مستی که همچو مستی سیار خوردن میباشد و دوران سر و روانی خون که از دهن باشد و تشنگی و درد پهلو و ناآرزوی طعام و بیهوشی و ماندگی و درد و زانو دفع گردند و خوشی و آرام حاصل آید و آب بمنی را نیز آید و این علاج را **ایلادکتکی** گویند **نوع دیگر** روغن ماده گاو و جوش بلهٹی و گلشکری باندازند و دو چند پلپل دراز و چهار هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده نیز باندازند و بپزند چون بخته شود مقدار یک روز بنهند خوردن **نوع دیگر** روغن بابچ و بریارا و گلشکری و اندرجو سنبل تر ازان بلهٹی بپزند چون بخته شود مقدار یک روز بنهند خوردن این علت سینه و ار پیچیت و کهیت و باد دفع گردد و این روغن را بهند **بالاکهرت** نامند **نوع دیگر** ابتدای سرما گلشکری را بوقت سعد نیکا میکاه در یکهفته نکهتر باشد کنند یده بیارند در خانه بدارند کرده دران مثل زنان نباشد در روز اول مقدار سه درم گرفته آس کرده با شیر ماده گاو بنوشانند و مقدار هر درم هر روز زیاده کنند تا هفت روز چون هفتم روز مقدار بست و چهار درم باشد بعده زیاده نکنند همین بست و چهار درم روز نه بخورانند و بسر آن مقدار که نوشیدن تواند بنوشانند و بر بشیر چیزی دیگر نخورانند و نیز مرض مذکور را باید که از جماع پرهیز کند بلکه در خانه بماند که اصلا در انجا مثل زنان نباشد و اکثر طبیبان حاذق این علاج را رسایان گویند و این دار و روز حمت پیری نیز دفع گردد و شکنج اندام مرتفع شود و عمر دراز گردد و نوزهی حاصل آید و اگر چه درد حمت را جروگ و توابع آن که سخت زشت اند اگر پیدا آمده باشند جملگی دفع شوند و این علاج را **ناکیلا ابده** گویند **نوع دیگر** خسک و اسگنده هر دو را متساوی گرفته یک سیر بزا نداخته و با شهد یا کرده بخورانند ازین زحمت مذکور و تپ زایل گردد **نوع دیگر** پلپل دراز و کاکرا سینگی هر دو را با بیخ و برگ و شاخ و بار و بارکتائی و پاکهان بید و پاول و دیودار و خشک ایلیه هر یکی شانزده درم و بیخ کنار یک او هک و بیخ وانمن و بیخ چنبر هر یکی بست و بیخ پل بستانند و جمله را جو کوب کرده در آبیکه چهار چندان باشد بجوشانند چون نیمی آن بماند بجا بیخته بستانند بعده در آورند جرب که آنرا برغن و شهد طلا کرده باشند جوش مذکور باندازند و دو بست پل شکر دو بست پل بهاوه آهن و بزنگ و پلپل دراز و چهار پلپل کاکا و تخم بانگ و سونف و نخم و تخوتی هر یک یکان پل و سار چوب کهیر که آنرا بابریک آس کرده بریده باشند و چهار پل دیودار و چهار پل یک پتهه و شهد دو آورند مذکور نیز باندازند مهر کرده زیر کاهکت بدارند بعد از پانزده هم روز بیرون آرند و زور و گرسنگی مریض دیده درست شود

نوشانیدن شروع بکنانند و ازین راجروگ و سرفه و تپ و پیه و یست و گوله و نقصان گرستگی و برص و سنگ مثانه و بدهضمی و زیادتی خصیه و علت گلو و علت سینه و زشتی خون حیض رفع گردد و این را پیلولا داسو گویند نوع دیگر انگور یک پرستهه و ملهٹی بست پل هر دو را در آبی که چهار چند جمله دارو ها باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بخته بستانند و جوش مذکور را در یک پرستهه روغن مادهٔ گاو انداز ند بعده ملهٹی و دیگر انگور هر یکی یک پل و پیپل صد و دو پل با آب آس کرده انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر مادهٔ گاو نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روز نیه خوردن و هند از ین کمیروک که از بسیدن زخم حادث شده باشد و غلبهٔ باد و بلغه کرتیب آورده باشد و سه آلهای زهر و یلهیک و زشتی خون حیض و رکبت جمله دفع شوند و فربهی حاصل آرد و این روغن را در اکهیا دکهرت نامند نوع دیگر شیر مادهٔ گاو و شیرهٔ آله شیرهٔ بلائی کنند و شیرهٔ نیشکر و شیرهٔ دیگر درختان که شیر دار باشند هر یکی را بمقدار روغن مادهٔ گاو بستانند و دران بیندازند و انگور و صندل و کشنیز و آسیر و شکر تری و گل نیلوفر شمسی و نیلوفر قمری هر یک سه درم گرفته و با آب آس کرده نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود فرود آرند و سرد کرده مقدار هشت پل شهد و پنجاه پل شکر بآن بیامیزند و تیج و دارهٔ الایچی خورد و ناگ کیسر هر یک شش درم گرفته و آس کرده نیز یا رکنند و نگاه دارند و مقدار یک روز نیه خوردن و هند و بالای آن شیر و گوشت بخورانند ازین رحمت مذکور روز کبت و نشگی و ناآرزوی طعام و دمه و سوزش و فوطی و بیهوشی و سوداک بول و تپ دفع گردد و زور افزاید و آرزو بر طعام شود و این روغن را انبرت پلاس گویند اکنون چند رس از طب رس زنانگر و چنینا من گفته می آید نیق پاک کرده و گند یک صاف کرده و زرکشته و سونامکی صاف کرده و برادهٔ آهن هر همه استاد گرفته و یکجا کرده با شیرهٔ کچنار چهار پاس کهرل کنند و خشک کرده با شیرهٔ مذکور سحق کنند همچنین تسقیه داده خشک کرده پس میان شورا به انداخته و مهر کرده و خشک کرده در یا چک دشتی کمبست بدهند چون خود سر شود کشیده دارند مذکور بگیرند بعده آنمقدار که حمله دارو ها باشد سلاجیت مسده کرده بیامیزند و مقدار یک درم روز نیه بخورانند و بالای آن سندهی و فلفلین آس کرده باشهد بلیسانند ازین راجروگ دفع شود و این را نیخا اهرت نامند نوع دیگر زرکشته یکحصه سیماب مسده دو حصه و مروارید صاف دو حصه بمقدار روزن این هر سه را دو یه گند یک صاف بگیرند و چهار حصه سیماب سهاگه بستانند در کهرل انداخته با سرکه بپزند کهرل کرده غلبه نپذیرد بعده موازنه یکسیر کهنه سبوی انداز ند و غلولهٔ مذکور در جامه بسته دران سبو آویزان کنند چنانچه دران کانجی غرق بماند و سبوی مذکور را بر دیگدان نشانده زیرش آتش معتدل کنند چون تمام سرکه مذکور خشک شود سبوی مذکور را فرود آرند و غلولهٔ مذکور را کشیده در کهرل انداخته و بسیار کهرل کرده تا که خشک شود پس در میان دو شورا به انداز ند و آنرا به گل حکمت تا کید تمام مهر کنند بعده بیا رند یکسیر نمک سنگ آس کرده نیمی آن در دیگ بزرگ که آن بگل حکمت گرفته باشند باندازند و بالای آن نمک سنگ همان دو شورا به بدارند و بالای آن شورا به نیمی نمک دیگر آس کرده داشته بودند باندازند و بالای دیگدان نشانده زیرش چهار پاس آتش بتدریج برافروزند چون مرتب شود فرود آرند چون سرد شود دوای مذکور را از شورا بها کشیده در آوندی زرین یا نقره یا دندان فیل نگاه دارند و مقدار چهار حبه روز نیه بخورانند و بالای آن سحق دو عدد پیپل و انار را باشهد یا سحق دو عدد پیپل گرد را با روغن گاو بخورانند ازین راجروگ که قدیمی باشد آنهم دفع شود و این ترکیب را مرکانک رس گویند نوع دیگر پنج حصه سیماب کشته و زرکشته یکحصه و مس کشته یکحصه و گند یک دو حصه هر تال که پاک کرده باشند هر یکی دوکان حصه بگیرند و یکجا آس کنند و در خرمهرها که در دست باشد آنها را شسته و پاک کرده مذکور پر کنند بعده سهاگه را باشیرهٔ برز آس کرده و هان خرمهرها را بدان فراهم کرده به بندند بعده خرمهرها را در شورا به انداخته و مهر کرده بگل حکمت مهر کنند و یک کوک که هر یکی از طول و عرض و عمق بمقدار یکدست بکاوند و با چک دشتی دران فراز کرده شرابهای بالا آن نهند و بالا شرابهای مذکور با چک دشتی دیگر فراز کنند و کبست بدهند و بالای آن فاصل دو انار را آس کرده باشهد و پیپل گرد را آس کرده با روغن زرد بخورانند ازین راجروگ دفع شود و این رس را راج مرکانک گویند نوع دیگر سیماب کشته یکماشه علی الاس کشته یکماشه زرکشته و نقره کشته و سرب کشته و مس کشته و آهن کشته هر یکی یکماشه سونامکی پاک کرده و مروارید و پنوالی و سنکهه هر یکی یکماشه جمله یا در کهرل انداخته با جوش صد بیست دفعه سحق کنند بعده خشک کرده خرمهرها با انداز ند و سهاگه را با شیرهٔ آک سحق کرده بدان خرمهرهای مذکوره مهر کنند و در میان شورا به انداخته و آنرا به گل حکمت گرفته به یا چک دشتی کبست دهند چون سرد شود بیرون آرند و در کهرل انداخته بیست دفعه تسقیه از شیرهٔ

علاج از طب رس زنانگر و ضمائم آن

او یک درمی و یک تسقیه چیره و هفت تسقیه از شیر بز بنهبا لوبدهند چون مرتب شود در آوندی زیر انفره یا دندان فیل نگاه دارند و مقدار جهار جبه خوردن دهند و بالای آن بلیل دراز آس کرده با شهد یا بلیل گرداآس کرده با روغن بخورانند ازین راجروگ دوا پذیر به گردد و اتیسار و ترپ و ورسه و پرپیوک بست و سنگ بنی و نوشادر و جملهٔ علتها نیز دفع شوند و این رس را ارتن گویند بهنه نوع دیگر سیماب پاک کرده یک حصه و گندک صاف کرده یک حصه هر دو را در کهرل انداخته بگذارند تا گداخته شود و بهر کشته دو برابر کشته وا بهر یک پونن سیماب نیم پونن سیماب بنه کوره آهن کشته و سیماب من کرگو بست بقدر آنچه من وزن آهن مذکور بستانند و انچه را با کجلی مذکور یکجا کرده کهرل انداخته با شیره بهنه حق کنند بعد بیارند بر گرمین بهاده گاو و با آن گرگیله فراز کنند دیگر برگ گیله و بر گرمین چوبها دارند بعد دارو مذکور در کشکیر آهن انداخته مقدار گرم کرده چون نرم شود با آب برگ گیله که بر گرمین فراز کرده بودند انداز ند و دیگر برگ گیله گرداگرد [illegible] دارو و هوت کنند بیوان شود دارو مذکور را همچنان تنک شده است از بالا آب برگ بستان [illegible] انداز ند و شیره بهنج سه حصه برگ با نیم حصه [illegible] و کشائی و مندی کرده کشته های شالی یشود و شیره درخت گست و بلاس و گیاه شبن کرانا که گلهای او همچو گلهای کتان [illegible] تسقیه باید دهند شیر بز بهر یک تسقیه باید داد چون تسقیه ها مرتب شوند آنرا آس کرده در میان دو شرابه با بگل حکمت مهر کنند و بپوزانند بست عدد و یا چک دستی بگیرند بدهند چون سوا تک ستیل شود آنرا در آوندی زیر انفره یا دندان فیل نگاه دارند و بمقدار جهار جبه یا بلیل دراز و شهد روزی نه خوردن دهند ازین راجروگ دفع شود و در حالت دار و ممنوع ست اگر یکماهه ازین رس بلیل دراز و کشنیز مرتض ترپ را بدهند میان چار طاس ترپ مذکور دفع شود و این رس را ارتن گویند نامند این رس را برای دفع هر مرضیکه بدهند آنمرض را بکلی زائل گردانند و الله اعلم و احکم

فصل یازدهم در مرض سرفه

و مشتمل بر دو قسم ست

قسم اول در علامات سرفه

بدانکه از دراآمدن دود و یا گرد در حلق و بینی و از بسیار زور کردن و از خوردن غلهٔ خشک بر توالی و از جاری گشتن طعام در مجرای غیر خود و از سبب شب تا خوردن و از نگاه داشتن بول و غایط و چیزهای یکه حبس آن ممنوع ست چنانچه بول و غایط و فازه و عطسه و باد یکه آنرا ادوان باد گویند و نساوی یابد و باد یکه آنرا پران باد گویند و اوان باد مذکور که فاسد گشته ست پیوسته با واز یکه همچو آواز آوندی روین که شکسته بود از حلق یا بلغم یا نخه یا بدین هر دو بیرون آید و این را سهدی کاس گویند و آن بر پنج نوع ست یکی انکه از سبب باد باشد دوم آنکه از سبب بلغم سوم آنکه از نخه و چهارم آنکه از تر قیدن درون سینه بسبب عملیکه خارج از قدر طاقت خود بود پنجم آنکه از سبب راجروگ و اگر در علاج چهار نوع سابق تاخیری کنند ازان زحمت راجروگ حادث گردد و میان هر پنج نوع مذکور متاخر از متقدم بتر ست و علامات سرفه که پیش از حدوثش پیدا آیند آنست که در حلق خارش پیدا شود و مریض مذکور چنان پندارد گویا که حلقش را بابشم شالی پر کرده اند و طعام را بطریق خوردن نتواند و علامت سرفه بادی آنست که در دل و بنا گوش و سر و چشم و پهلوها درد پیدا آید و بی تنک لاغر گردد و آواز بست ضعیف شود و زور و اوج کم گردد و سرفه با غلبه باشد بلغم از دهن و قت سرفه بیرون نیاید و علامت سرفه که بسبب نخه حادث شود آنست که در سینه تاپ شود و تپ پیدا آید و دهن خشک و تلخ شود و تشنگی بسیار باشد و انچه قی شود زرد و ادم و در و تلخ بود و در تمام اندام سوزش همچو سوزش آتش پیدا آید و هر چه از دهن لعاب و بلغم افتد گرم باشد و علامت سرفه بلغمی آنست که مزهٔ دهن شیرین شود و دهن آلوده بکیف باشد و سر درد کند و اندام تمام گران نماید و آرزو بر طعام نباشد و بلغم غلیظ از دهن فرو دافتد و علامت سرفه که بسبب تر قیدن درون سینه حادث گشته باشد آنست که مریض را اول سرفه خشک باشد بعد از مدتی کف با خون بیرون افتد و حلقوم درد کند و در سینه چنان درد شود گویا که آنرا می شگافند و دران سوزن می خلانند و بند بند با شکنندگی و تشنگی رو به پیدا آید و قت سرفیدن آواز حلق مریض همچو آواز کبوتر آید و طریق حدوث این نوع سرفه آنست که چون شخصی خشک بدن قوت و زور آزمائی بسیار کند و یا اجماع کثیر مرتکب شود یا راه بسیار را فزون از قدر طاقت رود و یا کشتی با زدهٔ آمد تر از خود بگیرد یا دفاع کند و درد در میان سینه غلبه کرده این نوع سرفه را پیدا آرد و علامت سرفه که از راجروگ پیدا شود آنست که تن مریض لاغر و خشک شود و تپ و تاپ و بیهوشی رو دهد و در تمام اندام و اعضا حادث گردد و از دهن خون با ریم بیرون افتد و طریق حدوث این نوع آنست که چون شخصی طعام ناموافق بخورد یا گاهی اندک و گاهی بسیار و گاهی در وقت و گاهی در غیر وقت بخورد یا بسیار کند یا از غایت شفقت مهربانی اندیشه

بسیار کند و این چنین با گرسنگی کم گردد و باد فاسد گشته و دیگر اخلاط را فاسد گردانیده این نوع سرفه پیدا آرد علاج این نوع بنهایت دشوار است و اگر مریض این نوع سخت لاغر بود و دلاوه باشد و اگر سخت لاغر نبود و با گرسنگی و ضعف و قوت و توانائی بود و خود حرمت مذکور حدیث المعهد بود و سخت غلبه نباشد و هر چهار پایه طبیعی که ذکر آن بالا رفته است همیا باشند بکرم الله تعالی بعلاج شکیو شود و صحت یابد و اگر مریض مذکور را قوانائی و گرسنگی میانگی باشد و مرض نه بسیار حدیث المعهد و نه بسیار دیرینه بود پس مبین حال مریض مذکور تا که دارو بخورد و نیکو باشد و چون ترک دارو کند مرض عود کند سه نوبه که از تر قیدان سینه حادث گردد اگر حدیث المعهد بود و با غلبه نباشد و مریض با قوت و گرسنگی بود و سر چهار پایه طبیعی موجود باشند نیز مریض مذکور صحت یابد و اگر این چیزها میانگی باشند تا آنکه دارو خورد نیکو شود و به ترک دارو مرض عود کند و بدانکه میان پنج انواع سرفه هر نوعی که برای پیر حادث گردد بدو علی زائل نگردد بلکه بادوام که دارو بخورد زائل گردد و ترک دارو عود کند باید دانست که برای دفع سرفه دارو شتاب باید کرد و اگر تاخیر کنند از آن دو نوع تب دق و یرقان و جروگ و رمانند این زحمتها حادث گردند باید که در علاج این مرض تاخیر ننمایند و الله تعالی اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

بدانکه مردی که وجودش خشک باشد اگر بسبب غلبه باد او را زحمت سرفه پیدا شود باید که او را روغنیکه دافع باد است بنوشانند مثل روغن بنفشه و روغن مناک و روغن بای و روغن جاوانی که بر لب آب یا کرانه آب و در بیابانی ها دانی باشند و غلبه پنج سال و شصتی و جنس جو و گندم و جوش ماش و تخم کوچه خوردن دهند و در جوش معمول پنج پخته و آشام کرده بنوشانند از این عملها آتش گرسنگی افزوخته تر گردد و فربهی حاصل نشود و سرفه باد دفع گردد و اگر پنجمول چنگوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را با سپیق ملیل دراز آمیخته بنوشانند همین فائده رساند و اگر بجوش پنج پایه و یا بجوش ماهی سینگی روغن سقوبز بنوشانند و مقدار سه درمی آس کرده در روی انداز زند بنوشانند همین فائده رساند **نوع دیگر** گچورو کاکرا سینگی و ملیل دراز و بهارنگی و موتهه و جواسا هر یک را مساوی گرفته و آس کرده با روغن کنجد آمیخته بلیسانند **نوع دیگر** بهارنگی و انگور و کچورو کاکرا سینگی و ملیل دراز و سندهی هر یک را مساوی گرفته و باریک آس کرده با روغن کنجد بخورانند **نوع دیگر** سندهی و کٹائی و کاکرا سینگی و کچور هر یک را مساوی گرفته و باریک آس کرده با شکر و روغن کنجد آمیخته بخورانند **نوع دیگر** بجوش دسمول و سپیق تر از ان بهارنگی و روغن مادہ گاو بنوشند چون مرتب شود با شهد برای خوردن یا دوا ج روغن مذکور بنوشانند از این انواع سرفه باد فی الحال دفع شود و این روغن را بهنای دسمول دهند **نوع دیگر** سپیق تر از ان بهارنگی و روغن مادہ گاو با ندازند و چهار چندان روغن مذکور جغرات مادہ گاو دو چندان از روغن مذکور شیرہ کٹائی نیز اندازند و بنوشند چون مرتب شود مقدار یک روز سینه بنوشانند از این سرفه باد دفع شود و این روغن را **کنتهه کاری کهرت** نامند **نوع دیگر** چیته پنگلو و سندهی و فلفلین و موتهه و جواسا و کچورو بهکر مول و کچیل تلسی و تیج و بهارنگی و گلوی و کاکرا سینگی و راسن هر یک را مساوی گرفته و باریک آس کرده بدارند بعد ه کٹائی با پنج و برگ جوکوب کرده و دران انداخته بجوشانند پس یک اوبک از این جوش بستانند و دران بست و یکدرم شکر انداخته جلاب کنند چون جلاب شود داروهای مذکوره که سپیق کرده نگاه داشته است دو سه انداز زند و چهل و شست درم روغن ملیل دراز شسلوچین هر یکی بوزن روغن مذکور را انداز زند و مخلوط کرده دو سه گرداینده آنگاه چهل و شست درم شهد با آن آمیخته نگاه دارند و مقدار یک بلیسانند از این سرفه بادی و دمه و علت سینه و گوله دفع شوند و این را نیز **کنتهه کاری اولیه** گویند

علاج دفع سرفه تلخه

علاج دفع سرفه تلخه بر انواع ست **نوع اول** کاکولی کٹائی و میده و مهامیده بانسه و سندهی هر یک را مساوی گرفته و شیرہ مادہ گاو انداخته مجوشانیده بنوشانند این سرفه تلخه حادث شده باشد دفع شود و اگر داروهای مذکوره را در گوشت بز انداخته بجوشانند و مقدار یک بنوشانند و یا آنکه در غله مناک دستال دران انداخته بپزند و جوش مذکور بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** هر دو کٹائی و بربار او انگور و بانسه جوش هر چهار چیز بگیرند و دران شهد و شکر انداخته بنوشانند سرفه مذکور دفع شود **نوع دیگر** خرهاو ملیل دراز و انگور و شکر و زراشتائی هر یک را مساوی گرفته و آس کرده با شهد و روغن مادہ گاو بلیسانند سرفه تلخه دفع شود **نوع دیگر** انگور و گلبکان و خرهاو فلفلین هر یک را مساوی گرفته و آس کرده با شهد و روغن گاو بخورانند این سرفه تلخه نیز دفع شود **نوع دیگر** شیر گاو میش و شیر بز و شیر مادہ گاو و شیر یک آماده هر یک را برابر گرفته و مقداری از این شیر را روغن مادہ گاو انداخته با تش نرم بپزند چون یک جوش خورده باشد آنگاه سپیق تر از ان آمله مقدار چهار حصه آن باشد نیز انداز زند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روز سینه خوردن دهند از این نیز سرفه تلخه دفع گردد **نوع دیگر** روغن را **کپهت پرستهه کهرت** نامند **نوع دیگر** برگ نورسته از ان درختان شیر دار بگیرند و در آب انداخته بجوشانند و جوش مذکور را در روغن مادہ گاو که چهارم حصه

جوش مذکور باشد انداخته بپزند و بعد شربت یا دوگاه که برای جوش باشد انداز ند و بعد سحق ترازان انگور نقا که چهارم حصه روغن مذکور باشد انداز ند و با نمش نرم بپزند چون پخته شود ذگاه دارند و مقدار یک روز ینه خوردن دهند ازین نیز سرفه و تلخه دفع گردد و این روغن را کهیر کهرت گویند **علاج بجهت دفع سرفه بلغمی** باید که بجهت دفع این سرفه نخستین مریض مذکور را قی بکنانند بعده فاقه کردن فرمایند و نماله جو برای مریض مذکور خوردن دهند و جوش ازان ادویه های تیز و تلخ مریض مذکور را نیز فائده تمام رساند و جوش آمله و منگ و یا جوش جوانار و یا جوش کلتی و کنار و ترب و یا جوش سنبهی و کلتی و پیل دراز مریض مذکور را بدهند خلش زائل گردد و اگر نه هر دوای مذکور یکجا کرده و جوشانیده جوش مذکور بدهند سخت مفید آید و این را بهنگ فوانک جوکهانمند **نوع دیگر** کچور و اتیس و موتهه و کاکراسینگی و زیاله و سندهی و انگزه و نمک سنگ هر یک را بار یک آس کرده با آب گرم بنوشانند **نوع دیگر** پیپل دراز یمدم با آب سحق کرده در روغن کنجد بریان کنند و با شکر آمیخته خوردن دهند و از آن جوش گلتی بنوشانند **نوع دیگر** مهوا جوکوب کرده کارنج سیاه زند و پیپل دراز آس کرده در جوش مذکور انداخته بنوشانند مریض مذکور صحت یابد و ازین دارو در دهیلو توپ دمه نیز دفع گردد **نوع دیگر** جوش بهاکر مول و کاکهل و بهانگی و سندهی و پیپل دراز بنوشانند مریض مذکور صحت یابد و ازین دمه و گلو گرفتگی سینه نیز دفع گردد **نوع دیگر** دیودار و کچور و راسن و کاکراسینگی و جواسه جمله را مساوی گرفته و بار یک آس کرده با شهد و روغن کنجد آمیخته بلیسانند مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** کتائی با بیخ و شاخ گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و یک ادبک از جوش مذکور بستانند و در یک پرستهه روغن گاو انداز ند و بعده بریان او سندهی فلفلین و کچور و برنگ و تیزه و نمک سیاه و جوا کهار و بیل و آمله و بهاکر مول و کاه بجهاو کتائی خورد و کلان و ملهیله و جوائی و انار و انگور و کدهیر و چاب و جوانسه و پلپت و کاکراسینگی و بهم آمله و بهانگی و راسن خسک هر یک سه مثقال گرفته و چهارم حصه از روغن مذکور سنه و آب آس کرده نیز انداز ند و آتش نرم بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند و مقدار روزینه خوردن دهند ازین جمله انواع سرفه و کهک و دمه دیگر زحمتهای بلغمی دفع گردند و این روغن را بربهت کنتکاری کهرت گویند **نوع دیگر** سحق ترازان سندهی فلفلین و اجمود و تیزه و زیره و تنج و چاب که هر همه مساوی باشند و در جوش با نسه روغن گاو بپزند و مقدار روزینه باشهد بخورانند ازین نیز مریض مذکور صحت یابد و این روغن را سوگهاد کهرت نامند **علاج دفع سرفه بادی و بلغمی** کاپیل و سرون و بهانگی و موتهه و کشنیز و تنج و ملهیله و سندهی و پیراو کاکراسینگی و دیودار هر همه را مساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و دهه درم ازین جوش بگیرند و با انگزه و شهد آمیخته بنوشانند و همین طریق همین مقدار روزینه بنوشانند ازین سرفه بادی و بلغمی بمرد و جمله علتهای گلو و دهن و دندان و کهک و تپ نیز دفع شود و این علاج را کاپیلادی کارثه گویند **نوع دیگر** ترفل و جوزبویه و پیپل دراز هر یکی سه درم و پیپل گردش درم و سندهی چهل و هشت درم بستانند و یکجا کرده بار یک آس کنند و بلقدار وزن جمله دارو با نبات سکر بیامیزند و مقدار یک روزینه بخورانند ازین سرفه و تپ و نا آرزوی طعام و پر میو و گوله و نقصان گرسنگی و سنگر ہنی دفع شود و این علاج را لکهنو کادیوران نامند **نوع دیگر** شیره بهنگره یک پرستهه و شیره آدرک همین مقدار روغن هر شش دبول بقدر نیز یک یک پرستهه یکجا کرده در دیگ با نداز ند و سموله و کلتی و ترب خشک و سهجنه و بهانگی هر یک چهل و هشت درم گرفته و جوکوب کرده در چهار حصه آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بگیرند و در دیگ دیگر انداز ند و دیودار و تنج و کوتهه و سرلف و نمک سیاه و نمک سنگ و نمک بریا و انگزه و تخم کباب و سندهی فلفلین و جوائن و هر دو زیره و چیته و پیپلمول و تنج و بهنگره و کاپیل هر همه مساوی مقدار یک بستانند که چهارم حصه روغن مذکور باشد و با آب آس کرده و کلک ساخته با نداز ند و روغن بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند و مقدار روزینه بنوشانند و ناس نیز بدهند و دانداز ین نیز بالنداز ین سرفه که سبب باد و کف حادث گشته باشد و زکام و دمه و دیگر زحمتهای باد و کف جمله دفع شوند و این روغن را بهنگراج تیل گویند **نوع دیگر** بجهت دفع سرفه و تلخه و بلغم با نسه آس کرده و برگ بید انجیر بیجیده و بگل گرفته در میان آتش بپزند و شیره آن شیلیده بستانند و سحق پیپل دراز و شهد دران انداخته بنوشانند ازین سرفه تلخه بلغمی فی الحال دفع گردد **نوع دیگر** جوش با نسه و گاوی و کتائی را با شهد بنوشانند ازین سرفه و تلخه و بلغم و دمه و تپ و راجروگ دفع شود **علاج بجهت دفع سرفه** که از رسیدن درون سینه حادث شده باشد باید که بجهت دفع این نوع سرفه علاجهائیکه برای دفع سرفه تلخه گفته شده اند استعمال کنند و دارو هائیکه

علاج بجهت دفع سرفه که از رسیدن درون سینه حادث شده باشد

علاج دفع سرفه بادی و بلغمی

علاج بجهت دفع سرفه که از رسیدن درون سینه حادث شده باشد

مزه شیرین وارند و اقرانیه قوت اند چنانکه چوبی کن روغن زیره بجوشانند و در جوش دارو های مذکوره بریخته و آشام ساخته و سرکرده بنوشانند نوع دیگر مشک و سرو کی و با بهول و گل نیلوفر شمسی و صندل و تخم خیار بادرنگ و کاکرا سینگی و ستاول هر یک یکحصه مویجن از مقدار یک ماشه و نسیلوجن یکسر ند و آس کرده چهار چند جمله دارو ها شکری بیامیزند نگاه دارند و مقدار یک روزینه بار و غن و شهد بجوشانند و این سرفه کهاز ترقیدن در ون سینه حادث گشته باشد دفع گردد نوع دیگر مجیثه و مرهری و سرو ن و چیته و پاپری و پلپل دراز و زرد چوب جمله را برابر گرفته و باریک آس کرده با روغن و شهد بلیسانند این مرض مذکور صحت یابد نوع دیگر بشیر و نشکر و کلک آن روغن گاو بنوشانند و مقدار یک روزینه خوردن دهند این نیز مرض مذکور صحت یابد نوع دیگر و شیر و شکر و سرو کی و سحیق ازان نیلوفر شمسی با بهول و صندل انداخته بجوشانند و مقدار سه درم کرده مریض مذکور را روزینه بنوشانند این سرفه که از ترقیدن در ون سینه حادث گشته باشد دفع شود علاج سرفه که از سبب راجروگ حادث شده باشد بیارند پلپل دراز و پدپانکه و الک پاریخته ازان کمائی هر همه را بستاوگرفته و آس کرده با روغن و شهد بلیسانند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر سحیق ترازان پلپل دراز و قند که چهارم حصه روغن باشد در روغن گاو باندازند و چهار چند که آن شیر ماده گاو نیز باندازند و آبش نرم بپزند چون پخته شود مقدار یک روزینه بنوشانند این نیز مرض صحت شود و اگر سنگی پیدا آید و این روغن را پیلیا دکهرت گویند نوع دیگر بیخ پایه و گوشت کدر میان صدف و گهونگهه بشود و گوشت کنجشک خانگی و گوشت آهوی سیاه و گوشت لاوه و دارو های کاکولیا دکن جمله را جوشانیده چهار حصه جوش در یک حصه روغن ماده گاو باندازند و سحیق ترازان کاکولیا دکن نیز آب سحیق کرده باندازند و آبش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه بخورانند این سرفه که از ترقیدن سینه و از راجروگ حادث شده باشد دفع گردد و این روغن را بهندی کلیراد کهرت نامند نوع دیگر بسمول و کرهتی و کنگهی و تر پهله و بهارنگی و چیته و کلنجی و پلپل و پاپری و بیخ کنار و بجوانجمار را برابر گرفته بجوشانند و چهار حصه جوش مذکور را در یک حصه روغن گاو انداز ند و سندهی و کمائی و کچور و پلپل دراز و بهارنگ بول و کاکرا سینگی جمله را مساوی گرفته و آب آس کرده نیز در روغن مذکور انداز ند و آبش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و جواکهار و ساجی و نمک سنگ و نمک سیاه و نمک برباد و نمک یاوشه آس کرده نیز انداز ند و در روغن مذکور مقدار انداخته مریض مذکور را بنوشانند این سرفه راجروگ دفع شود و این روغن را دو پنجمولا دکهرت گویند نوع دیگر در وقت سعد بیخ اسکنده از محل نیک بمقدار صد پل بستانند و جو کوب کنند و در یک من آب انداخته بجوشانند چون هشتم حصه بماند بجا مانده بستانند و در یک سیر حصه روغن ماده گاو باندازند و جوش دو صد پل گوشت بز و چهار چند از روغن مسطور شیر ماده گاو نیز باندازند و سحیق ترازان کاکولی و کهیر کاکولی و انگور و میده و هامیده زیره و تخم کونچه و رکهیهک و جیوک و دانه الایچی خورد و بلهٹی و منکونی و ماشونی و چنوتی و پلپل دراز و بریاراو بلائی کند و ستاول که چهارم حصه روغن مذکور باشد نیز انداز ند و بپزند بعد سرد کرده چهار پل شکر و چهار پل شهد بالان آمیخته نگاه دارند و مقدار یک روزینه بخورند این ضعف و ناقوتی و زشتی رنگ و نقصان گوشت و لاغری که بسبب رسیدن زخم شده باشد و رحمت بادی و رنج دل و شانه زائل گردد و اگرچه بدو قت دارو خوردن مریض مذکور از هیچ چیز پرهیز نکند هم نفع تمام بخشد و این علاج برای پیران و کودکان بغایت نافع است و اگر این دارو را پرهیز نهاد و سالمه بخورد از سر جوان گردد و جماع بسیار کردن تواند و آب منی او نقصان نپذیرد و همچنین اگر زنی پیر ملازمت این دارو نماید جوان گردد و پسران زاید و اگر عقیمه خورد بارد ار گردد و اگر کسی این را تا سه ماه بخورد با صد عورت جماع کردن تواند و بویش سفید نشود و روغن مذکور همه امراض و مفسدت و این روغن را اسکند ها دکهرت گویند دارو بجهت دفع دمه که در سرفه باشد بلیله و سندهی و بهارنگی و کمائی و منکونی و ماشونی هر همه را استاوگرفته بجوشانند و در جوش مذکور سحیق بلپل دراز انداخته بنوشانند این زحمت دمه و سرفه زائل گردد نوع دیگر بهارنگ و سندهی و کمائی و کلنجی و قرنب هر همه را استاوگرفته بجوشانند و سحیق بلپل دراز نیز ران انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر مریض مذکور را شیر و رک با شهد انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر بلیله و سندهی و موتهه هر همه را استاوگرفته و آس کرده با قند آمیخته غلولها بندند و یکی ازین روزینه بجورانند این زحمت دمه و سرفه زائل گردد نوع دیگر پوست بلیله را در روغن ماده گاو بریان کرده بجورانند دمه و سرفه را دفع گرداند نوع دیگر سحیق سندهی و بلیله را بجورانند همین فائده دهد نوع دیگر بلیله سندهی و فلفلین آس کرده با قند آمیخته غلولها بندند و یکی روزینه بجورانند این دمه و سرفه

علاج سرفه که از سبب راجروگ حادث شده باشد

سرفه که از ترقیدن در ون سینه حادث گشته باشد

زائل گردد و اگر سنگی افزاید نوع دیگر سنه‌ی شش چیه پلیل دارنج پلیل گرد چهار حصه و نانخواه تنج دو حصه و دانه الایچی یکحصه بگیرند و جمله را باریک آس کرده بمقدار جمله ادویه شکر تری بیامیزند و مقدار یک روزینه بخورانند ازین سرفه و بواسیر و گولهٔ و سنگ ریزه و سه و نا آرزوی طعام و زحمتهای گلو و امراض دل دفع گردد و این معجون را بهنده سمر کرا چوران نامند نوع دیگر پلیل گرد شصت و پلیل دار تش دم و انار دانه دوازده دم و قند بست و چهار دم و جوا کهار یک نیم دم بگیرند جمله را آس کرده و با قند آمیخته فالوده مانند روزینه خوردن و هند ازین دمه و سرفه که باز و رباشد چنانکه و رحالت نفیدن طعام از راه دهن از معده بیرون افتد و آنکه بهیچ دارو زائل نگردد بدین انواع دارو ریشود و آنکه طبیبان درمان آن دمه و سرفه را هر چند نا امید شده باشند نیز بر گردد این را بهنده مرچاد کشتا گویند نوع دیگر پلیله یک بست حصه جوکوب کرده هشت حصه بول بز انداخته بجوشانند تا آنکه یکحصه بماند بعد به بجا بیخته بستانند باز در دیگ انداخته بجوشانند چون غلیظ شود سرد کرده با شهد آمیخته بدارند و مقدار یک روزینه بلیسانند ازین دمه و سرفه بر وده و این علاج را بهنده کانتای او لیه نامند نوع دیگر کتائی با بیخ و برگ و شاخ و بار صد پل بگیرند جوکوب کرده بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند جوش مذکور را یک بست حصه روغن ماده گاو انداز ند و پلپل دراز و پلپل و چتره و کچیل و جوا کهار و نمک سنگ و نمک سیاه و راسن و سنه‌ی و فلفلین هر یک یکان پل گرفته و با آب آس کرده نیز بیاندازند و بپزند چون مرتب شود مقدار یک روزینه بخورانند ازین هر پنج نوع سرفه و کهنک و زکام زائل گردد و هر کدام این روغن بخورند زحمتهای مذکوره گوناگون چنانکه گرد شیر شتر و جانور دیگر آمدن نتواند و این را بهنده کشکاری کهرت گویند نوع دیگر با بیخ و شاخ و برگ مقدار صد پل و دو بست حصه و پوست پلیله چهار پل و آمله چهار پل بگیرند جمله را جوکوب کرده در چهار حصه آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند و یک بست حصه روغن ماده گاو انداز ند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو و نیز انداز ند بعد به مید و ها مید و زرد چوب و دار هلد و چوک و کهبک و کاکولی و کهیر کاکولی و صندل و هلیلهٔ و انکونی و راسنه و دودی و فلفلین هر یک یکان پل گرفته و سنه‌ی و کانجها و دانه الایچی خورد و سونف و انگور و ستراول هر یک نیم مساوی گرفته بمقدار چهارم حصه از روغن مذکور و با آب آس کرده نیز انداز ند و با تش نرم بپزند چون بخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه بخورانند ازین جمله زحمتهای سرفه و لاغری و کهنک و دفع شود و آواز حلق نیک گردد و این روغن را بهنده بانسا دکهرت نامند نوع دیگر کتائی با بیخ و شاخ و برگ و بار مقدار صد پل بگیرند جوکوب کرده در میان یکدون آب انداز ند و بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجا بیخته بستانند و باز در دیگی کرده بجوشانند تا آنکه مقداری دیگر غلیظ شود بعد به جوانسا و گلوی و مهانگی و کاکراسینگی و راسن سوتهه و کچور و چاب و چتره و سنه‌ی و فلفلین هر یک یک پل گرفته و با آن آس کرده بیامیزند و بست پل شکر و هشت پل روغن ماده گاو و هشت پل روغن کنجد نیز بیاندازند و بپزند تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آرند و قتیله سر کرده با هشت پل شهد و چهار پل سجی پلپل دراز و همین مقدار از سلوخن آمیخته نگاه دارند و مقداری روزینه بخورانند ازین هر پنج نوع سرفه اگرچه کهنه شده باشد دفع گردد و این علاج را کشکاری اولیه گویند نوع دیگر بهمول و کونچه و سنکهپهی و بریارا و کچور و کچیل و چتره و پلپل و مهانگی و پهکرمول هر یکی دو پل و جوکیا و هک پلیله درست و بخته صد عدد بستانند سوای پلیله جمله را جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه آب بماند پلیله مذکور را از ان کاوه جدا کرده بردارند پس جوش مذکور را بجا بیخته بستانند و درین جوش صد پل قند کهنه انداخته جلاب کنند بعد به پلیلهای مذکوره را درین جلاب انداز ند پس روغن ماده گاو و روغن کنجد هر یکی بقدر چهار پل انداز ند پس سجی پلپل دراز نیز مقدار چهار پل باید انداخت و زیر دیگ آتش نرم کنند تا آنکه غلیظ شده بقوام آید آنگاه فرود آرند چون خود سرد شود مقدار چهار پل شهد خالص و چهار پل شکر تری باید انداخت سجی و تنج و چتره و دانه الایچی و نا کیسر هر یکی یک پل انداخته بیامیزند نگاه دارند روزینه از انجمله دو عدد پلیله و مقداری جلاب مذکور که مناسب حصه دو پلیله مسطور بوده باشد مرفص مذکور را بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو یا شوربای گوشت و یا روغن گاو و مقداری بخورانند ازین هر پنج نوع سرفه و انواع دمه و سرفه دفع شود و ازین ضعف پیری نیز زائل گردد و خوبی رنگ و روی و عمر افزون گردد و وق و کهنک و گولهٔ و کهم جرور پسو و سنگر یزه و بواسیر و زحمت دل و مالیخولیا و طعام دفع شود تخصیص شش پل دفع شود مجرب است این علاج را بهنده اکست هرتکی نامند نوع دیگر جوچهار پرستهه و پلیله صد عدد در کراهی آهن با هفت اوک آب انداخته بجوشانند تا آنکه بخر نرم شود آنگاه جوش مذکور بجا بیخته بستانند و علاحده بدارند و دانه و سنگدانه و بیخ کریخ و بلادر و پاپل خام و تنگر و زرد چوب و دار هلد و کچیل و چتره با بیخ و شاخ و برگ

پاپیل دراز و چیچر و گوزبی که مثل بهاتل میباشد هر یکی از ان پل مقبول بهار پسته بگیرند و جوکوب کرده در آبیکه مشت چند این حمادارها باشد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش مذکور بجا بیخته بستانند آنگاه این جوش را با جوش سابق مقدار اندازند و دران بعد پل قند کهنه انداخته جلاب کنند پس در جلاب مذکور یکمثقال عدد هلیله خام دیگر بایداند خت پس یک پسته روغن گاو و یک پسته روغن کنجد نو انداخته در دیگ مذکور آتش نرم کنند تا آنکه جلاب مذکور غلیظ گردد و قابل اولیه سیدن شده باشد فرود آورده سرد کنند و در انوقت که سرد شده باشد مقدار شانزده پل شهد خالص و شصت پل سحق پل پیل دراز را آن بیخته و مخلوط گردانیده در ظرف بگاه دارند و روزینه مقدار یکی از این جلاب یکی از این هلیله خوردن دهند اگر این دارو تا یکماه بخورانند اکثر علتهای تن زائل گردد و اگر دو ماه متواتر خورند جمله امراض چشم نیز دفع گردد و نظر بسیار تیز شود و اگر تا سه ماه بخورند زحمت میت اگرچه دران بینی نشسته باشد و انگشتان دست و پا ریزیده شده باشند دفع گردد و اگر تا چهار ماه بخورند بهلکند روزحمت پیلپای و گوله بادی و دمه نیز دفع گردد و اگر تا پنج ماه بخورند موی سفید که بی وقت شده باشد بازسیاه گردند و شکنج اندام دفع شود و ملی میت گردد و اگر تا شش ماه بخورند موی های سر که از سر رفته باشند باز از سر قویر و یند و اگر کسی بجملگی ازین هزار عدد هلیله را بخورد هر روز یکان هلیله قوت او مثل قوت فیل و آوازش همچو طاؤس و رویش همچو ماه تابان شود و چنان قوت در بدن در پیدا آید که برابر اسپ و پیلان تواند و عقل و حفظش افزاید و عمرش هزار سال شود و در خوردن این دارو پرهیز از هیچ چیز شرط نیست و این ترکیب را بهشت پشت هزینکی گویند **نوع دیگر** کلمتی و دسمول و بهارنگ هر یکی صد پل گرفته در جها چند آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند و دران پنجاه پل قند کهنه انداخته بقوام آرند بعد شش پل سحق نسا و چن و دو پل سحق پیل دراز نیز انداز ند بعد ازانکه سرد شده باشد مقدار جها پل شهد خالص نیز انداخته و جمادار و را مخلوط گردانیده در آورند چیب نگاه دارند و این اولیه را زور و آگر سنگی مریض فهمیده روزینه مقدار یکپسانند ازین قوام و پس خورده ناگوارگی و اجیرن جزو زرد کی اندام و علت دل و غلبه باد و کف جملگی دفع گردند و این علاج را **کلمته اولیه** نامند **نوع دیگر** تب خشک چها پل کلمتی و دسمول هر یکی صد پل گرفته در جها چند آب انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند و دران پنجاه پل قند کهنه انداخته جلاب کنند بعد سحق زیره سیاه و زیره سفید و چاب و کاکرا سینگی و بهارنگی و تج و ترج و دانه الایچی خورد و کائیل و موتهه و جوانی و کچور و پهکرمول و سنبل و فلفلین هر یکی شش درم گرفته و با یک آب کرده و جامه نیز نموده در جلاب مذکور اندازند و با آتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ گردد آنگاه فرود آورده سرد سازند و شانزده پل شهد خالص اندرو انداخته مخلوط گردانند و بقوام اولیه سیاز روزینه مقدارش دردم بلیسانند و از اشیای مخالف پرهیز فرمایند ازین علتهای بلغمی و دمه سوزفه و راجوبوگ و درد سینه و حمی پل و درد پهلو و تپ دق و تشنگی و ناراستی طعام و گرسنگی جمله دفع گردند و آواز حلق اگرچه فاشده باشد باز باصلاح آید و این ادویه را بهنگ **کلمته** گویند **اکنون** چند رسی برای دفع زحمت مذکور گفته می آید سیماب صاف کرده و پولاد کشته و سهاگه بریان کرده و راسن و برنگ و ترپهله و دیودار و سنبل و فلفلین و گلوی و بید مانکه و زهر هلیله با مساوی گرفته و بار یک سا کرده و سیماب مخالف مقدار دو حبه با سه حبه روزینه با شهد بخورانند و این جمله ادویه را سرفه دفع گردد و این را **اسرمار قوی رس** نامند **نوع دیگر** سیماب صاف کرده و یکحصه گندبک پاک کرده و دو حصه سنبل هندی و دارو کهرل انداخته کجلی کنند بعد یکروز با شیره بیخ بید انجیر و یکروز با شیره ابرک و یکروز با شیره بهنگره و یکروز با شیره کنونیا دیکروز با شیره گیاه اپراجتا کهرل کنند و تنقیه ها بدهند بعد ده چهار حصه هر دو از سیماب و گندبک مس کشته بیامیزند و میان کفگیر آهنی انداخته مقدار گرم کنند تا جمله یکذات شوند بعد برگ کیله با آب کرین گاو پیش فراز کنند و دارو ی مذکور را بران برگ کیله پر یزند پس دیگر برگ کیله بالای دارو ی مذکور نهند و دوب کنند تا آنکه همچو نان تنک شود آنگاه در کهرل انداز ند و شصم حصه آن زهر هلیله انداز ند و سحق کنند تا جمله یکذات شوند پس نگاه دارند و یکحبه روزینه خوردن دهند و بالای آن شیره بهنگره با سحق پل پیل دراز با شهد بخورانند ازین رس جمله امراض سرفه را علی الخصوص سرفه باد دفع گردانده این رس را بهنگ رد پر تنی رس گویند والله اعلم و احکم **فصل دوازدهم در مرض کهلک مشتمل بر دو سی و شش مقام**

مقام اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از خوردن طعامیکه دیر هضم و ناپاک و انگنیز و دو طعام دیر هضم و طعامی که متعفن می طعام خشک و امهلکه و از اندام خوردن اشیای سرد و از بسیار غسل کردن و از بسیار بتباب یا باد خوردن و از بار بردا شتن گران بار و از نگاه داشتن بول و باد

فصل دوازدهم در علاجات زحمت مذکور

و غلیظ و دیگر چیزها که حبس آن منع ست و از بسیار خوردن و خمست کهک سر نفوذ و مادت میشود و کهک نیست بلکه یک سببی از اسباب دیگر اصل بدان محتبس شده باواز
براه دهن از شکم بیرون آید طریق حدوثش آنست که باد فاسد بالغم که فاسد گشته است پیوسته آزار پیدا میکند و علامات که پیش از حدوث زحمت مذکور پیدا آنست
که گلو و سینه گران نماید و مرد و زن از زحمت شود و شکم منتفخ گردد و آواز کند و این مرض بر پنج نوع ست یکی از انجا و دوم حملا و سوم مجهد راه چهارم کنبهیر نامند
اما انجا بادیست که بر یکطعام و شراب که بسیار خورده شده است محتبس و مجتمع گردد و بتمام قصد صعود از راه حلق باواز برون آید و حملا بادیست که بسببی از اسباب
محتبس گشته باز دیدن سوء سینه باواز بانبد و بسیار کرتی نمود و باز پیوسته از راه دهن برآید و میان هر دو کرت بسیار فرجه باشد و مجهد را بادیست که بسببی از اسباب
ذرات مصاعد حلق مجتمع گشته از راه دهن باواز بزرم و دراندک برون آید و کنبهیر بادیست که بسببی از اسباب در محل ناف محتبس گشته و مجتمع گردیده باواز پر و بلند از راه
دهن برون آید و این نوع سخت بدت و موجب عدد بسیار زحمتها و مضاهکا بادیست که بسببی از اسباب در محل ناف محتبس و مجتمع گشته باواز بلند با شکستن
محلها خطرناک و لرزانیدن اعضایی بر بی برون آید و سه دو نوع اخیر ولادوا اندو اگر صاحب کهک لاغر بود و او آرزو بر طعام نباشد و وقت آمدن
کهک خشم اش بطرف آسمان شوند و چنان درد کنند گویا که کسی او را میکشد نیز بدارو به نگردد و اگر مریض از مریض لاغر بود و آرزو بر طعام نکنند بلکه دیدن
طعام هم او را خوش نیاید و کهک بسیار بار زور علی التعاقب آید نیز بدارو به نگردد و اگر در مریض از مریض اخلاط فاسد باغلبه جمع شده باشد در مریض سبب اندک
خوردن طعام یا سببی دیگر او را غرولی قوت باشد نیز بدارو به نگردد و اگر پیر بود و بکثرت جماع ضعیف شده باشد و در وقت ماندن شدن سهلی او را کهک
یاد میدهد آید او را باشد و تشخیص مذکور بر دو نوع بمیرد و آنکه او را کهک جوابا گوید یا وه گوئی کند و او را در بدن درد بسیار باشد و تشنگی بسیار بود و بیهوشی نیز باشد بدو را
هم گردد و اگر در مرض کهک علامات مذکوره که در مرض کهک سبب آن لاادوا میگردد هیچ نباشد بدانکه بگردد و الله اعلم و احکم قسم دوم در علاج زحمت مذکور نخست تدبیر نفع این
زحمت آنست که مریض را فرمایند تا دم بگیرد و با چیزی عجایب نموده صاحب این زحمت را بهر طریقی که باشد بگیرانند تا بترسانند زحمت مذکور دفع شود و اگر در شیر بز
سعتر سبز بسیار آس کرده اندا خته هر نطیله جوشانیدن شیر باز دارد گفته اند جوشانیده بنوشانند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر اگر در سوپ با گوشت جانوران
دشتی پست ترا ذرور نمک سنگ انداخته بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر اگر در جوش میوه تمش چنانکه آمد و انار و ان پست ترا ذرور انداخته بلیسانند نیز
صحت یابد نوع دیگر ملهی را با شهد سیاه کرده و بینی مریض مذکور بچکانند یا ناس سنجد و قند بدهند یا بخال مگس را با شیر عورت یا شیر اک خام در بینی
چکانند مریض صحت یابد و اگر در شیر بز قند انداخته بنوشانند صحت شود نوع دیگر با شیره ترنج نمک سنگ و شهد آمیخته بلیسانند صحت یابد نوع
دیگر سنجد و آمله و پلپل هر یک را مساوی گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند صحت یابد نوع دیگر مغز تخم کنار و روسوت و زراز هر یک را آس کرده با شهد
بخورانند صحت یابد نوع دیگر بسد و خرمهره و آمله و بلیله و بلیله و پلپل هر از و گیر و هر یک را مساوی گرفته و آس کرده با روغن بخورانند نوع دیگر کنگنی و
سوهان گیر و هر دو را برابر گرفته و آس کرده با شهد بلیسانند بشود نوع دیگر پلپل هر از و آمله و سنجد هر یک را مساوی گرفته و آس کرده با شکر و شهد
بخورانند بشود نوع دیگر کسیس و کیتهه هر دو را آس کرده با شهد بلیسانند صحت یابد نوع دیگر بارو گل بادل را آس کرده با شهد بخورانند صحت
یابد نوع دیگر کاهه درخت خربا و پلپل هر از هر دو را آس کرده با شهد بلیسانند صحت یابد نوع دیگر پنبل را با روغن کاو تر کرده بر آتش نهند
دود آن بطریقیکه بخورانند دود در فصلیکه آنرا بنهند دهوم یان گویند گفته اند بخورانند صحت شود و اگر سرون کاو را با روغن تر کرده
بر آتش نهند و دود آن بنوشانند مریض صحت یابد و اگر دود کوتهه مرغن ماده گاو یا دود قیر و روغن ماده گاو یا دود کاه و بهه و روغن کاو و بینی مذکور را
بخورانند صحت یابد نوع دیگر آرد ماش با آب انگبی دود دهاده دود آن منسانند از هر پنج نوع بکهک نفع گردد موجب ست نوع دیگر بکثرت
گمان کرده ست که بوی نرگست و او را آزار نمیدهد نیز گویند دیر و تج و انگزه و جوانی هر سه را مساوی گرفته و با یک آس کرده در بول بز و شیر بقدر
تسقیه ماده گاو دارند صاحب کهک بدان بگیرانند صحت یابد و این علاج را بهنگ سیوتکیتا دچوران گویند نوع دیگر زیکا پلپل
مداد هر دو را مساوی گرفته بجوشانند و با جوش انگزه آمیخته بنوشانند صحت یابد مجرب ست نوع دیگر شیر عورت و روغن کاو با بادان ندوده و های

شیرین چنانچه کاکولیا و کن نیز آس کرده اندازند و غن بنفشه چون پخته شود و بمنی چکانند یا بنوشانند فی الحال صحت یابد و این روغن را بهندی تاری کهیر آدکهرت نامند **نوع دیگر** بهازنگی و سنبل هر دو را برابر گرفته و آس کرده با آب گرم بنوشانند از این مرض بیکبار آزاد شده بصحت یابد **نوع دیگر** سنبل هندی و شکر و بهازنگی و نمک سیاه هر همه را مساوی گرفته و آس کرده بخورانند و بالای آن آب گرم بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** سنبل هندی و هلیله را با آب گرم بنوشانند بشود **نوع دیگر** بهیکر میول و جواکهار و پلیل گرد هر یک آس کرده با آب گرم بنوشانند از این دمه و بهک دفع شود **نوع دیگر** جوش دمول بنوشانند از این نیز هر دو زحمت مذکور کهانشنگی باشند دفع شود **نوع دیگر** مریض را شراب برنطی که نوشیدن آن در فصل که بهندی آزاد مدانی گویند گفته خواهد شد بنوشانند زحمتهای مذکوره دفع شوند **نوع دیگر** جوش دمول صد درغن گاو بهاندازند و آب جوزات نیز اندازند بعده پلیل در از دنمک سیاه و جواکهار و هلیله و انگزه و جواک و کالیسنها که نوعی از هلیله است هر همه تساوی گرفته که جمله چهار حصه از روغن مذکور باشد نیز اندازند و بنیز چون پخته شود مقدار روزینه خوردن و بهند از این دمه و بهک عملگی زائل گردد و این روغن را دسمولادکهرت گویند **نوع دیگر** برای صاحب دمه که فرفه و بهک با انساد کهرت بنوشانند صحت یابد بدانکه اشیائیکه دافع باد و بلغم باشند و اشیائیکه گرم بوند و اشیائیکه باد را در مجراش جاری گردانند و از جمله دفع بهک مریض را بخورانند و صاحب بهک را و صاحب دمه را و شخصی که آزار این هر دو مرض مذکور بوند روغن کنجد را بدام مالیده گرمی آفتاش برسانند و اگر صاحب مرض مذکور قوی باشد روغن دلا غر نباشد باید که آزاقی و اسهال بکنانند و اگر لاغر و ضعیف بود علاج سنسمن بکار برند تا باعتدال آیند و اگر زحمت مذکور از سبب باد یا بلغم حادث شده باشد باید که در شیر بز چهار چند آن آب بدانداخته بجوشانند چون آب بسوخته شود و شیر بماند و دران نمند و سنبل سنبل بدانداخته بنوشانند صحت یابد و علاجهائیکه برای دفع دمه گفته میآید از جمله دفع این زحمت نیز بکار برند و الله اعلم و اکمل **فصل سیزدهم در مرض دمه** که آزا بهندی سواس گویند و آن شش قسم و دو قسم است **قسم اول و علامات زحمت مذکور** بدانکه از هیچ یک از زحمت دمه پیدا آید از آن هیچ زحمت دمه حادث شود و آن نیز بر پنج نوع است یکی مهاسواس دوم اردهسواس سوم کهین سواس چهارم تمک سواس و پنجم چهد سواس و نشانهائیکه پیش از حدوث دمه ظاهر شوند آنست که سینه و دیگر اعضا در دکند و شکم منتفخ گردد و آواز کند و دهن بمیزه شود و در بنا گوش که بهندی آزا تیمیری گویند درد پیدا آید و طریق حدوث زحمت مذکور آنست که چون بلغم فاسد شده با باد و آتش یا باد را مهای دوده یا دوده را مسدود سازد و هیچ طرفی باد بیرون آمدن نتواند از آن زحمت دمه حادث گردد اکنون بیان هر نوعی از انواع خمس مذکور گفته میآید اما مهاسواس نفسی ست که با آواز بلند بود چنانچه از نفس کار است که مربوط باشد و از آن عقل تباه شود و چشمها بگردد و کشاده ماند و بلکها بهم دران معتدر نبود و بول و غایط بسته گردد و دهن کشاده ماند و صاحب این دمه سخن تمام کرده گفتن نتواند و این نوع لاادوات اما اردهسواس نفسی ست که دلازه پر باشد و مریض آزا گرد آورده فرو بردن نتواند و مجرای آن که درون حلق ست بلغم مسدود گردد و باد فاسد مریض آزا سخت گرفته باشد دران نظر مریض سوی بالا باشد و چشمهاش آورده متغیر گردند و از غایت درد بیهوش بود و دهنش خشک شود و بهیچ طریق آرام و قرار نباشد و درین نوع چنانچه راه نفس که درون حلق ست بسته شود همچنان راه باد که درون مقعد ست نیز مسدود گردد و این نوع نیز لاادوات که مردم ازین نوع بزودی هلاک گردد اما کمن سواس نفسیست که ساعتی متوالی بقوت تمام آید باز ساعتی توقف زائل گردد باز بقوت تمام بر توالی آید و گاه بقوت تمام بر توالی آید باز بکلی زائل گردد و اصلا عود نکند و دران نوع علامات خطرناک چنان درد کنند گویا که بریده میگردند و شکم منتفخ شود و از اندام خون روان گردد و بیهوشی روی نماید و مشابه چنان درد کند گویا که سوخته میشود و چشمهای مریض مذکور بگردد و لاغر شود و این نوع نیز لاادوات و اگر درین بیهوشی نفس آورد و دهن خشک شود و رنگ اندام تباه گردد و مریض باوه گوئی کند فی الحال بدانند که بزودی خواهد مرد اما تمک سواس نفسی ست که با آواز بلند باشد و آواز همچو آواز خرخره بود و آزا باد دمه اسها خوانند بطریق معکوس داخل و خارج گشته یعنی طرفیکه در آمدن شاید بیرون آید و دران طرف که بیرون آمدن باید در آید و گردن سر را گرفته زکام منفس پیدا آورده حادث گرداند و درین مرض را ادکی بیهوشی باشد و در پختین زکام مریض مذکور را بسیار باشد و کلا بر نقد و بدشواری سخن گفتن تواند و مریض مذکور را بوقت علطیدن قرار و آرام نباشد و اگر باد بهر دو پهلو را در وقت غلطیدن میگیرد و وقت بستن چیز تواز شود و گرمی مریض مذکور را خوش آید و چشمهاش درد پیشانی مریض مذکور خوے

قسم اول و علامات زحمت مذکور

بسیار آید بعد از ان نیز و بسیار شود و ورش خشک گردد و در وقت سرگرد او غلبه این نوع بسیار باشد و چون دم بالغلبه بیرون آید بعض را قرار نباشد و چون غلبه اش کم گردد قرار یابد و این نوع بدو ادائل گردد و بترک دوا عود کند و اگر بعض مذکور قوی و زبر باشد بدو اکلی زائل گردد اما چند ر سواس نفسی مست که بلند نباشد و وجود اچند آن در و نرساند و ازان در وقت طعام و شراب بر اهل از معتاد سابق تغیری پدید نشود و در حواس خمس نقصی حاصل نیاید بسبب خوردن اشیا خشک بزود و حرکت کردن بالغلبه کرده آزار پیدا آورده باشد این نوع دو اپذیرست بشرط یکه از عنایت الهی بر گردد و الله اعلم قسم دوم در علاج

جمست مذکور بدانکه اگر بعض قوی باشد باید که اول او را دوا کند بزم داده قی و اسهال بکنانند بعده بسمول و کچور و راسن و پیل و راز و سنه ی و بهکر مول و کاکراسینگی و بهم آمله و بهارنگی و گلوی جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را بجا مانده بنوشانند ازین دسه سوفه گر قنگی سینه و درد پهلو و پهک دفع گردد و اگر جوش مذکور بنج خته و آشام کرده بخورانند مرض مذکور صحت یابد نوع دیگر کلتی و جوکنار و تیر با لاو و بسمول و پیل و راز بجوشانند و شیق بهکر مول در جوش مذکور انداخته بنوشانند ازین دسه سوفه درد پهلو دفع شود نوع دیگر گل کیاله و گل کنول و گل سرس و پیل و راز هر همه را مساوی گرفته و با عسل لیسانیده بر نخ آش کرده بنوشانند ازین دسه سوفه دفع شود نوع دیگر تخم پندبرا آش کرده با آب گرم بنوشانند ازین دسه سوفه اگرچه قوی باشد دفع شود نوع دیگر دیودار و تیج و بهارنگی و سنه ی و کاپیل و بهکر مول هر همه را مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین زحمت دسه سوفه دفع شود نوع دیگر کتائی و جوانسه و کاکراسینگی و مغز بیل و خشک و گلوی جیته هر همه را مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند مرض صحت یابد نوع دیگر کلتی و سمول هر دو را مساوی ستده بجوشانند و درین جوش گوشت جانوران بخته بخورانند مرض مذکور صحت یابد و اگر جوش برگ کسونی و یا جوش سهجنه و یا جوش ترب خشک مرض مذکور را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر انگزه و بیلپیل و راز و کاکراسینگی و جوانسه هر همه را مساوی گرفته و آش کرده باشهد و روغن گاو بلیسانند ازین دسه اگرچه بزرگ باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر قند کهنه و روغن تلخ هر دو را مساوی گرفته و آش کرده و آمیخته مقدار روزینه بخورانند ازین در مدت بست و یک روز دسه بکلی دفع شود نوع دیگر خارشیت را بسوزنده خاکستر آنرا با شهد و شکر آمیخته بخورانند ازین دسه سوفه نماند نوع دیگر همین طریق خاکستر پهاکاوس را بخورانند بشود نوع دیگر زرد چوب بیلپیل گرد و انگور و قند و راسن و پیل و راز و کچور هر همه را مساوی گرفته و با ریک آش کرده با روغن تلخ بلیسانند ازین زحمت مذکور اگرچه قوی باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر کاکراسینگی و سنه ی و فلفلین و ترپهله و کتائی خورده و بهارنگی و بهکر مول و هر پنج نمک این پانزده دارو را مساوی گرفته و باریک آش کرده با آب گرم بخورانند ازین زحمت دسه سوفه و پهک و آروغ و ناآرزوی طعام و پیس دفع شود و این علاج را سنکا دچوران گویند نوع دیگر در جوش بلیله و با شهد یا روغن بهنگره و یا در جوش بهکر مول شهد انداخته بنوشانند ازین دسه که آنرا نمک سواس گویند زائل گردد و مرض صحت یابد نوع دیگر کچور و بهکر مول و چونتی تیج و موتهه و تخم تلسی و بهم آمله و دانه الایچی و پیلپیل و راز و عود و سنه ی و بالاهر همه را مساوی گرفته و آش کرده بجامه بخته بیستانند و با آن هشت چندیکی ازین دارو با شهد آمیخته بخورانند و سیق مذکور را در طعام نیز انداخته بخورانند ازین نمک سواس و پهک دفع شود و این علاج را سیتا دچوران نامند نوع دیگر هینس و برنگ و کنج و ترپهله و سنه ی و فلفلین و پیته هر همه را مساوی گرفته و باریک آش کرده بگیرند و با آب گرم بسه توله که چهار چندان آن باشد بیاندازند و دو چندان روغن مذکور شیر ماده گاو و بهار چندان آب نیز انداخته بپزند چون بخته شود مقدار روزینه بخورانند ازین دسه سوفه و بواسیر و ناآرزوی طعام و گولم و دق دفع شود و روغن مذکور قابض ست و این روغن را بهندی هینسا دکهرت گویند نوع دیگر تخم سیاه و جوانکار و سنه ی و فلفلین و پیته و کلکی و تیج و برنگ جمله مساوی گرفته و با آب آش کرده و سیق تر ساخته در روغنیکه چهار چند از کلک مذکور باشد انداخته بپزند و چهار چندان روغن مذکور آب خالص انداخته بپزند چون بخته شود نگاه دارند و مقدار روزینه بنوشانند ازین مرض مذکور زائل گردد نوع دیگر جوش کلتی و روغن گاو که چهار چند جوش مذکور باشد بیاندازند و بعد از ان بیلپیل و راز و سنه ی هر همه را مساوی گرفته و با آب آش کرده و کلک ساخته نیز انداخته بپزند چون بخته شود مقداری روزینه خوردن دهند ازین دسه سوفه و صفهای شکم و انواع امراض بلغمی دفع شود و گر سنگی افزاید و این روغن را کلکه تا نامند نوع دیگر

دسه و سوفه و صفهای شکم و انواع امراض بلغمی

کنجد و خاک سیاه و هلیله و سنبل و فلفلین و انگزه و بیل هر یک را مساوی گرفته دو آب آس کرده در روغن گاو و باندازند و دو چند او روغن مذکور شیر گاو نیز باندازند و بپزند چون پخته شود مقداری روزینه بخورانند این دو سه روز بعد از دفع شکم و بول این روغن را نکته کهرت گویند نوع دیگر در روغن کنجد شیر بهنگره کرده دو چند از روغن مذکور باشد بیاندازند و بسیق تر از ان بهنگره نیز اندازند و بپزند چون پخته شود دو بینی مریض بچکانند و بنوشانند این نیز حمت دو سه بار دفع گردد و این روغن را بهنبه بهنگراج تیل گویند نوع دیگر در شراب پلپل هر از تر کرده خشک گردانند پس در روغن گاو بریان کنند و روغنی سه عدد پلپل هر از مذکور آس کرده با شهد بعد از طعام بلیسانند این نیز حمت دو سه بار دفع گردد و بکهم سرد بتباهی آواز حلق و پلیس و آماس و کوله عام مرض باد و بلغم حملگی دفع گردند بعد از خوردن این داروشر ابیکه آنرا بهنبه و راکهیاد آسو گویند باید نوشانید این عمل دق کهنه نیز دفع گردد نوع دیگر صد پل بهارنگی و صد پل بسمول جوکوب کرده و صد صد و هلیله دست بگیرند و در آبیکه چهار چند انچه مجموعه دارد باشد انداخته بجوشانند چون یکچهارم بماند بجا بگیخته بستانند و هلیلهای مذکوره را کشیده علاحده بدارند و درین جوش مذکور صد پل تند کته انداخته با تش نرم جلاب کنند بعد ده هلیلهای مذکوره درین جلاب انداخته بپزند چون پخته شود و غلیظ گردد فرود آورده سرد سازند بعد ده مقدارش پل شهد خالص و سیق سنبل و پلپل هر از پلپل کرده نیم مثقال الایچی که هر یک یک پل باشد و مقدارش پل سیق جوا کهار اندازند و مخلوط گردانیده نگاه دارند و یکان هلیله از ان باشش درم جلاب مذکور روزینه مریض مذکور را خوردان دهند این دو سه روز بعد علتها شکم دفع گردند و گرسنگی بسیار افزاید این علاج را بهنبه بهارنگی گرنامند نوع دیگر کلتهی و بسمول و بهارنگی و هلیله هر یکی صد پل گرفته و جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بجوشانند تا انکه یکچهار بماند بعد ده بپخته پل قند کهنه در ان انداخته جلاب کنند و بعد از سرد شدن مقدار شصت پل شهد خالص و شش پل نسلوچن و دو پل پلپل هر از و نیم پل زنجبیل و دانه الایچی که هر یک یک پل باشد و مقدارش پل سیق جوا کهار اندازند و مخلوط گردانیده نگاه دارند و یکان هلیله از ان باشش درم جلاب مذکور روزینه مریض مذکور را خوردان دهند این دو سه روز بعد علتها شکم دفع گردند و گرسنگی بسیار افزاید این علاج را بهنبه بهارنگی گرنامند نوع دیگر کلتهی و بسمول و بهارنگی و هلیله هر یکی صد پل گرفته و جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بجوشانند تا انکه یکچهار بماند بعد ده بپخته پل قند کهنه در ان انداخته جلاب کنند و بعد از سرد شدن مقدار شصت پل شهد خالص و شش پل نسلوچن و دو پل پلپل هر از و نیم پل زنجبیل و دانه الایچی که هر یک یک پل باشد و مقدارش پل سیق جوا کهار اندازند و مخلوط گردانیده نگاه دارند و یکان هلیله از ان باشش درم جلاب مذکور روزینه مریض مذکور را خوردان دهند این دو سه روز بعد علتها شکم دفع گردند و این علاج را کلتهکر گویند اکنون چند رس بجهت دفع مرض مذکور از طب رس تا گر گفته آید بسیار صاف کرده یکچهار گندک صاف کرده و دو حصه یکچهار کرده کنوار یکپاس سحق کنند بعد ده بوزن سه درم از رس مذکور مخلوط کرده بگیرند و از ان تبر پا تنک کرده این مجلی بسیار و گندک بران طلا کنند بعد ده در دیگ تبه نهاده و بالا آن شرابه گلی داشته مهر کنند و آنچه دیگ مذکور مانده باشد بریگ پر کنند و بالا آن دیگدان نشانده زیر دیگ چهار پاس آتش کنند چون سه شبانه روز فرود آرند آس کرده نگاه دارند و بر یکان مذکور مقدار دو حبه بخورانند و بالا آن یخ غلغل و بلوط و سنبل و فلفلین که هر یک چهار ماشه باشند گرفته آس کرده و برابر آن جمله شکر تری آمیخته مقدار بخورانند این نیز حمت دو سه بار دفع گردد و این را بهنبه نام سورجاورت رس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده یک درم و گندک پاک کرده یک درم و زهر مسده یک درم و سهاگه بریان یک درم و پلپل گرد و دو درم و سنبل و پلپل هر از دو درم جمله را یکجا کرده دو درم کهرل انداخته چهار پاس کهرل کنند بعد ده پلپل گرد و مقدار شصت درم دیگر گرفته و از ان جمله یکان یکان دانه درین رس انداخته کهرل میکرده باشند تا انکه چهار پاس دیگر تمام شود و درست شود بعد تا که بجمله دارو فلفل گرد کرده شود چون بدین ترتیب مرتب شود مقدار یکچهار روزینه خوردن دهند و بالا آن دیگ پلپل هر از که سوده باشد با شهد بر روغن ماده گاو مقدار یک بلیسانند این رس نیز دو سه بار که تحری باشد دفع گردد و این را بهنبه سواس کنتار رس نامند والله اعلم و احکم فصل چهاردهم در مرض تباهی آواز حلق که آنرا بهنبه سر بهید گویند و آن شش قسم است قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه از سخن بلند گفتن و زهر خوردن و از کثرت خوانندن بآواز بلند و از رسیدن زخم خلط تلخ و باد و بلغم تباه شده و راههای آواز حلق را گرفته آواز مذکور تباه میکرداند و این مرض بشش نوع است یکی از باد و دوم از بلغم و سوم از تلخ و چهارم از زهر خلط و پنجم از زیاده روگ و ششم از زیاده شدن بهبه اما آنکه از سبب باد تباهی علامتش آنست که چشم و روی و ناخن سیاه و خاکستری شود و مرض مذکور سخت آهسته و مبهم آواز خرد و حرف گوید و آنکه از سبب تلخ باشد علامتش آنست که چشم و روی و بول و غائط زرد و سرخ گردند و وقت سخن گفتن گلو بسوزد و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که اعضای مذکوره سپید و سرد گردند و وقت سخن گفتن بلغم

قسم اول در علامات مرض مذکور

در گاه آید و مریض بدو کوید را قدرت بگفتن سخن بلند و بسیار نباشد بلکه آهسته واندک گوید و در شب از روز سخن آهسته واندک تر گوید و آنکه از سر سینه غلط باشد علامت وی آنست که نشانهای غلبه سر سینه غلط در وی یافته شود و این نوع لاد و است و آنکه از راجوگ حادث شود علامتش آنست که در وقت سخن گفتن زبان دهن بسوزد و مریض را قدرت بسیار سخن گفتن نباشد و اگر این نوع چنان غالب شود که مریض را قدرت بر سخن نماند دو اند پذیرنبود و آنکه از زیادتی پیه حادث شود علامتش آنست که مریض سخن بادست گوید و آواز سخن در دهن حلق بماند و بیرون درست نشنیده شود و بگفتار کردن او تشنگی پیدا شود و اگر زحمت بسیار شود برای گنده بر و یا سخت لاغر یا شخصی را که در وی پیه غالب بود او را حادث گردد و یا آنکه زحمت مذکور در سینه باشد و یا خلقی بود بدو او هرگز به نگردد

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه طبیب را باید که غلبه خلط دیده بر حسب آن مریض را قی و اسهال و ناس دهد و غرغره و مارو ها بکناند و حقنه نیز کند و علاجهائی که برای دفع دوسه رفه گفته شده اند آن نیز استعمال باید کردن و اگر زحمت مذکور از سبب باد شده باشد بعد از طعام روغن گاو نیز بنوشانند **نوع دیگر** از برگ کسونده و برگ بادبخان و برگ بهنگره شیره گرفته و مقداری گرم کرده بنوشانند صحت یابد و اگر شیره مذکور در روغن پخته بنوشانند همین فائده رساند و اگر به تنها شیره برگ بادبخان روغن گاو پخته بخورانند نیز مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** برنج پخته در روغن و قند آمیخته خوردن دهند و بالای آن آب گرم بنوشانند مریض مذکور صحت یابد **علاج برای دفع زحمت مذکور که سبب تلخه حادث شده باشد** نخستین مریض را استهال دیاقی بکنانند و اشیای شیرین چنانچه دارو های گاکولیادکن و شیر ماده گاو جوشانیده بنوشانند یا بار یک آش کرده باشهد بخورانند به گردد **نوع دیگر** در جوش ملهٹی روغن گاو انداخته بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** برگ نورسته ازان درختان شیردار چنانکه برد گلر و یا کرود خیت از ان و پوست هریکی را نیما تیر بریان گرفته و جوشانده بنوشانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو انداز ند و شیر ماده گاو نیز انداز ند بعد ملهٹی را با آب آش کرده و سیق تر ساخته نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه با شهد شکر بخوراند ازین زحمت مذکور که از سبب تلخه شده باشد دفع گردد و این روغن را بهندی **سنکاد کهرت** گویند **علاج دفع زحمت مذکور که از سبب بلغم شده باشد** پیل دارو پیلپل و پیلمول و پیل گرد و سنسنی را مساوی گرفته و با بول ماده گاو آش کرده بخوراند بشود **نوع دیگر** امبود و زرد چوب و آملہ و جوا کهار هر چیزه هر یک را مساوی گرفته و آش کرده با شهد و روغن ماده گاو بخوراند بشود صحت یابد **نوع دیگر** تر پهله و سنسنی و فلفلین و جوا کهار هر یک را مساوی گرفته و باریک آش کرده با شهد و روغن ماده گاو بخوراند بشود **نوع دیگر** جوش اگر و دیودار و مودار با مریض مذکور را بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** کتائی و دیودار و بالنسه هر یک را مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور را بنوشانند صحت یابد و مرض دفع گردد **نوع دیگر** مریض مذکور را الفر مایند که تا کاسنی را در روغن کنجد تر کرده در دهن بدارد مریض صحت یابد **نوع دیگر** هلیله و پیلپل و زنجبیل هر دو را آش کرده با شهد و روغن هلیله بسانند و اگر تنها هلیله را همچنین بمضد بهند نیز مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** سیق برگ کنار در روغن ماده گاو بریان کرده با نمک سنگ آمیخته بلیسانند مریض مذکور صحت یابد بدین سر فه نیز دفع شود **علاج زحمت مذکور که از غلبه چربی حادث شده باشد** برای دفع زحمت مذکور علاجهائی که برای دفع نوع بلغمی گفته شده اند استعمال باید کرد صحت یابد. **اما علاج دفع مرض مذکور که از راجوگ حادث شده باشد** بدانکه این نوع و نوعیکه از غلبه هر سه خلط حادث شود لاد و است لیکن توکل بر لطف خداوند تعالی جل شانه کرده اشیای شیرین شیر ماده گاو جوشانیده و در جوش مذکور شهد و شکر انداخته بنوشانند مریضیکه مبتلا بدین مرض باشد بحق سبحانه تعالی از و شفا بجنشد و علاجهائی که برای دفع سر فه گفته شده اند غلبه تلخه دیده از میان آن هر علاجیکه مناسب داند استعمال کنند **نوع دیگر** هاپ پاپلیت و سنسنی و فلفلین و تنبریک و تالیسپتر و زیره و نبسلاچین و چوبچینی هر همه را مساوی گرفته و مقداری نبات و شکر آمیخته غلوله ها بندند و مریض مذکور را بخوراند ازین نهایی آواز حلق و سینه بلغم و نا آرزوی طعام دفع گردد و این را بهندی **چیادکنکا** گویند **نوع دیگر** شیر و کتائی و سیق تر ازان هر سه را مساوی و خشک و سنسنی و فلفلین که هر همه مساوی باشند روغن گاو بپزند چون پخته شود مقداری روزینه نهار بنوشانند ازین جمله نوع نهایی آواز حلق و سینه نوع سر فه فی الحال زایل گردد و این روغن را بهندی **کنتکاری کهرت** گویند **نوع دیگر** دشمنهائی که برای راجوگ و بلهک در سه رفه گفته شده اند برای دفع این زحمت نیز

استعمال کنند مضید بود بدانکه بر هر غذا که آرد اشیرهٔ دارد پختن گفته شده اگر دارروی مذکور تر یافته شود شیرهٔ آن بگیرند و بدان روغن بپزند و اگر تر یافته نشود و دارروی مذکور خشک بگیرند و از آب آمیخته مثل آن باشد انداخته بجوشانند تا که یکحصه بماند آنگاه جوش مذکور بجای بخته بستانند و بدان روغن بپزند بدانکه لقمه و غرغره و داروها بیاکنند کول و کند و کهه گویند و جمیع انواع زحمت مذکور نافع است اگر زحمت مذکور از باد باشد از نمک سنگ و روغن کنجد غرغره بکنانند و اگر از تلخه باشد از شهد و روغن گاو و اگر از بلغم باشد از سنجبد و فلفلین و جوا کهار این غرغره بلغمی که در گلو و کام و زبان و بیخ دندان باشد دفع شود و آواز حلق نیک گردد و الله اعلم و احکم **فصل پانزدهم در مرض ناآرزوی طعام** که بهندی آنرا اروچک گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه زحمت مذکور بر پنج نوع ست یکی آنکه از غلبهٔ باد حادث گردد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه سوم آنکه از غلبهٔ بلغم بود دو چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط حادث گردد و پنجم آنکه از اندوه و ترس و حرص و غصه بود و از خوردن طعامیکه طبیعت مائل بران نباشد و از بوییدن اشیائیکه بوی زشت دارند و از دیدن اشیائیکه از دیدن آن طبیعت را نفرت پیدا آید اما آنکه از باد پیدا آید علامت او آنست که دل و اعضای دیگر درد کند و دهن زحمت شود و در دندان مثل حالتیکه بزیر آمدن سنگریزه پیدا میشود حادث گردد و آنکه از تلخه حادث شود یا بد علامت او آنست که در دل ناپاک پیدا شود و دهن تلخ ترش و نمکی گردد و مریض را تشنگی و بیهوشی روی نماید و آنکه از غلبهٔ بلغم پیدا گردد علامت او آنست که دل و کام خارش پیدا آید و دهن بازوجب شود و از کمی دهن پرسیدا و سیاهی گردد و مزهٔ آن کمتر شیرین باشد مریض را تند را حادث گردد و آنکه از سه خلط پیدا شده باشد علامت او آنست که از نشانیهای هر سه خلط در یافته شود و آنکه از اندوه و ترس و حرص و غصه حدوث یابد علامت او آنست که دل بقرار نشود و آب دهن سیاهی گردد و هر خلط که سبب آن چیز یا فعل کند نشانیهای آن ظاهر گردد **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه اگر زحمت مذکور از غلبهٔ باد باشد مریض را حقنه باید کرد و اگر از تلخه بود داروی مسهل داده اسهال بکنانند و اگر از غلبهٔ بلغم باشد قی باید کنانید و اگر زحمت مذکور از سبب غصه و اندوه و ترس و مانند آن باشد تدبیر باید کرد که مزاج انجیر یابد و داروی زحمت مذکور بر چند نوع دیگر نیز هست **نوع اول** پیپل مداز و برنگ و جوا کهار و زیره سیاه و بهانگی هر سه سن و دانهٔ الایچی و انگزده که آنرا بریان کرده باشند و نمک سنگ سنجبد هر سه را برابر گرفته و باریک آس کرده با روغن ماده گاو و یا با آب گرم و یا با شراب و یا با کانجی خوردن و بهند ازین زحمت مذکور که از باد باشد دفع شود **نوع دیگر** سیحق ملهٹی را با شربت قند آمیخته و نوشانیده قی بکنانند بعده سیحق نمک سنگ و شکر و شهد و روغن گاو یکجا کرده و مخلوط ساخته بلیسانند زحمت مذکور که از تلخه باشد دفع گردد **نوع دیگر** اهلامریض را جوش نمد نوشانیده قی بکنانند بعده کروا و اجمود و زیره را مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور را بجای بخته و دران مقدار شهد انداخته نوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبهٔ بلغم باشد دفع گردد و مریض مذکور صحت یابد **نوع دیگر** پیپل گرد آس کرده با مقدار شهد آمیخته بخورانند ازین ناآرزوی طعام که از غلبهٔ بلغم باشد دفع گردد و بر آنا آرزوی طعام دانه را با آب آس کرده لقمه آن دهن نیز باید کرد و این عمل را بهندی کول گویند و دارو را با آب آس کرده بدندان غرغره نیز باید کرد و این عمل را علحده دهاون گویند و کول مذکور بر انواع ست **نوع اول** کوتهه و نمک سیاه و زیره و شکر تری و پیپل گرد و نمک بریا را حمله را مساوی گرفته و با آب آس کرده و با شهد و روغن کنجد آمیخته مریض را باید که زمانی در دهن بدارد بعده بیرون افگند **نوع دیگر** کشنیز و دانهٔ الایچی و بید انکهه را پیپل مداز و صندل و بابهول هر سه را مساوی گرفته و آس کرده با روغن کنجد و شهد آمیخته مریض را بفرمایند که زمانی در دهن بدارد و بعده بیرون افگند صحت یابد **نوع دیگر** بود و تجوتی و پیپله و سنجبد و فلفلین و جوا کهار هر سه را مساوی گرفته آس کرده با شهد و روغن کنجد آمیخته مریض مذکور را بگویند تا زمانی در دهن بدارد بعده بیرون افگند صحت یابد **نوع دیگر** زیره و شکر و انار دانه و شهد و شیره را در کف جمله را یکجا کرده بطریق لقمه ساخته مریض مذکور را بفرمایند که زمانی در دهن بدارد و بعد از زمانی بیرون افگند صحت یابد ازین علاجها هر مذکور که از یک خلط و یا دو خلط و یا از سه خلط باشد دفع شود و اگر خرمای سهنک و قند شربت سازند سیحق دانهٔ الایچی و تج و پیپل گرد کرده هر سه مساوی باشند و دران شربت اندازند و مریض مذکور را باید که این دارو را زمانی در دهن بدارد و غرغره کرده بیرون اندازد فی الحال آرزوی طعام

حاصل آید نوع دیگر شیره کاهک با شهد آمیخته نوشانند این نارزنج طعام وردمه سرفه را منقا بلغم دفع شود نوع دیگر تمک سنگ را در پیش از طعام مذکور بخورند این نیز نفع بسیار دهد و گرسنگی افزاید نارزنج طعام دفع گردد نوع دیگر سیاه دانه وزیره و انگوزه و پلپل یکدرم و ترنجبین یک انار دانه و نمک سیاه هر همه را برابر گرفته و آس کرده و با قند و شهد آمیخته مریض را بخوردن دهند و این نارزنج طعام دفع شود نوع دیگر سیاه دانه وزیره و تیرج و دانه الایچی و سنبلی و فلفلین و ترنجبین و دانه انار هر همه را مساوی گرفته و آس کرده با قند و شهد بخورانند این نیز رحمت مذکور را زائل گردد و گرسنگی بسیار افزاید نوع دیگر شیره انار دانه با شهد آمیخته مریض مذکور را الفرمایند تا نهاری در دهن بدارد بعد آن غرغره کرده بیرون اندازد این نیز رحمت مذکور را اگرچه لاعلاج باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر دانه انار و دیل و شکر سفید هشت پل و سنبلی و فلفلین هر یکی یک پل و تیج و تیرج و دانه الایچی هر یک دو درم بستانند و جمله را باریک آس کرده بدارند و مقدار یک مریض مذکور را روزینه خوردن دهند این نارزنج طعام دفع شود و گرسنگی افزاید و پیش سرفه و دمه نیز دفع گردد و این معجون را دارماد چوران نامند نوع دیگر صد عدد پلپل دراز و دو بست عدد پلپل گرد و سنبلی و کشنیز و نمک سیاه و زیره و تیج و دانه الایچی هر یک شش درم و کنار و انار دان و ترنجبین و جائی هر یک بست درم بستانند و جمله را آس کرده بدارند و مقدار یک روزینه مریض مذکور را خوردن دهند این نارزنج افزاید و پیه و سنگر سنی و هر تیج نوع سرفه و بستگی شکم و درد شکم دفع شود و این ترکیب را کهاد و چوران گویند نوع دیگر تالیسپتر و پلپل گرد و نانخواه کسیر نمک سنگ هر یک یک حصه پلپل دراز و پلپول و ترنجبین و تیج و زیره هر یکی دو حصه و سنبلی و الایچی و کنار و بلهیت و موتهه و کشنیز و انجمود هر یک سه حصه و چهار حصه از جمله داروها انار دانه دیمی از جمله داروها بستانند و آس کرده بدارند و مقدار یک روزینه خوردن دهند این رنج گلو و دل و زحمتهای دهن و امراض شکم و گرده و نفخ شکم و مریض بسوچکا و بواسیر و دمه و کرم دلی و سرفه و نارزنج طعام و ایتسار دفع گردد و گرسنگی افزاید این معجون را مهاکهاد و چوران گویند نوع دیگر چوران مذکور که بجهت دفع راجوگ در فصل آن گفته شده است برای مریض ایمن می تیز نفع تمام بخشد باید که بخورانند صحت یابد نوع دیگر قرنفل و کنکول و اسپرو صندل و تگر و بابهول و فیل و زیره سیاه و دانه الایچی و پلپل دراز و اگر و تیج و ناگ کیسر و سنبلی و چهر و نیز بالا و کافور و جوز بویه و سنبلو چینه این جمله را مساوی گرفته و باریک آس کرده بعد هشت چند یک داروا زین جمله بیامیزند شکر سفید بعده نگاه دارند و مقدار یک روزینه مریض را خوردن دهند این زحمت مذکور که از غلبه بهر سه خلط حادث شده باشد دفع گردد و ارنج طعام آید و گرسنگی و منی و زور و عقل افزاید و حواس خمس قوی شوند و آرام حاصل آید و زحمت دل و تمک سواس که نوعی از دمه است و بستگی غالط و راجوگ دفع شود و پیش سنگر منی و ایتسار و نقصانی خون حکمی و بلهات و پریمیو دفع گردد و این معجون را بهندی لونکا دچوران نامند نوع دیگر دانه الایچی خورد و ناگ کیسر و تالیسپتر و سنبلو چین و دانه الایچی بزرگ هر یک دانه انار و کشنیز و زیره سفید هر یک نیم درم و پلپل دراز و پلپل و چاب و چهر و سنبلی و پلپل گرد و جوانی و ترنجبین و بلهیت و انجمود و کیتهه هر یکی شش درم بستانند و باریک آس کنند و از آن مقدار چهار پل شکر سفید بیامیزند و مقدار یک روزینه مریض مذکور را خوردن دهند این آرنج طعام زیاده شود و گرسنگی افزاید و پیه و سرفه و کوا سیر و دمه و دردی و تپ دفع گردد و زور و روی اندام نیز زیاد شود و این ترکیب را سوجهم ایلا دچوران گویند والله اعلم

فصل شانزدهم در مرض قی

که بهندی آنرا چهر دنامند و آن مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات مرض** مذکور بدانکه از خوردن نمک و از اشیای سخت مالح و سخت چرب و از اشیائیکه دل از آن متنفر باشد و از خوردن در غیر وقت و از زیاده نشستن بسبب زور کردن و از بسیار حرکت و از زیاده بی قراری و از بیقرار گشتن دل بسبب و از حادث شدن کرم در شکم و از بودن بحدت باحمل و از دیدن اشیای مستکره که طبع از آن نفرت گیرد و از خوردن طعام بشتابی و بموضع خلط فاسد گشته و محل خود گذاشته طعام و شراب را از راه دهن بقوت و باشکستن عضا بیرون می اندازد و این نوع را چهرد گویند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از تلخ سوم آنکه از بلغم چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم آنکه از خوردن اشیائیکه طبیعت از آن نفرت گیرد و از بوییدن اشیائیکه کریه الرایحه باشند و از شنیدن سخنانیکه از آن دل شوریده شود و از سودن اشیائیکه از سودن آن دل مدهوش آید حاصل گردد و علامات قی که پیش از حدوثش پیدا آیند آنست که آب دهن بسیار شود و آروغ بسته گردد و مزه دهن تلخی شود و آرزو بر طعام و شراب نباشد

[illegible]

... نوع اول ... نوع دیگر ... نوع دیگر ... نوع دیگر ...

[illegible]

... نوع اول ... نوع دیگر ... نوع دیگر ...

[illegible]

خوردن و بهند و نوع دیگر سرکه بهتر و جوش سنگ مانند آن نیز بهتر بهند انچه سبزی در تپاله کرده شده است نیز خوردن و بهند نوع دیگر برنگ و
تخم بیاورد سنگ سرمه را استاده گرفته و آس کرده باشد با بیضه مرغ مذکور صحت یابد نوع دیگر برنگ و تخم سرمه را با یک آس کرده
باشد بخورانند مرغ مذکور صحت یابد نوع دیگر بادرجبوه و کنار و بالا و بوته کاکوسنگی هر سه را استاده گرفته و آس کرده باشد خوردن و بهند
صحت یابد نوع دیگر چوانسه آس کرده باشد بخورانند مرغ مذکور صحت شود و ما دارچینی نیز از انواع ست بجهت دفع این نوع
واسه با همه نوع که گفته شده اند یکجا کرده و قدری وگوسنگی معلول دیده و فهمیده بقدر مناسب بهند صحت شود نوع دیگر آمله و لک شکر این هر
سه را استاده گرفته و آس کرده مقدار درم بستانند با دو درم شهد و چیل و شست درم آب آنچنانکه بجا بجنبانند بخورانند این قی سپیدابی دفع شود نوع دیگر
پست عدس را در شیر بز و شیر گاو انداخته و ساعتی بگذارند مرغ صحت یابد این قی سپیدابی نوع دیگر برنگ و تخم خرفه را استاده گرفته
گلوی شهد انداخته بنوشانند نوع دیگر اگر مرغ را باغسالهٔ برنج آش کرده و شهد در آن انداخته بخورانند یا آرد شالی را بطریق مذکور بخورانند صحت
یابد نوع دیگر الایچی خورد و لک گیسو سفید تخم کنار و آرد شالی هر یک را موتهه و صندل و چیل و دارچینی هر سه را استاده گرفته و آس کرده با شهد و شکر
بخورانند مرغ صحت یابد این را جهت ایلاد و لیه گویند نوع دیگر سیمق مغز تخم آمله و مغز تخم کنار و چیل صاف بیخال هر یک را با شهد و شکر
آمیخته بخورانند این قی سپیدابی فی الحال دفع گردد نوع دیگر نسل و فلفلین هر سه را مساوی گرفته آس کرده و با پست ژاژ که بقدار سیق هر
دو باشد آمیخته بخورانند این قی سپیدابی که تیز باشد مرغ مذکور صحت یابد نوع دیگر خاکستر پوست درخت ارزان که گرم باشد بر کنند بعد از آب
مذکور را صاف کرده بنوشانند این قی سپیدابی که بسیار باشد دفع گردد نوع دیگر شیره آمله و شیره کنبهه را یکجا کنند و دران سیق فلفلین و شهد
انداخته بخورانند صحت یابد نوع دیگر نمک سیاه و زیره و فلفلین هر چهارها آس کرده با شهد و شکر بخورانند و اگر بلیله و سنبل و فلفلین و کشنیز و زیره را
آس کرده با شهد بخورانند یا بلیله و گلوی و فلفلین و سنبل را مساوی گرفته آس کرده باشد بخورانند این هر سه علاج قی سپیدابی که بسیار باشد
نیز دفع گردد نوع دیگر برنگ سرمه و موتهه هر یک را باغسالهٔ برنج آش کرده و در وی مقدار شهد انداخته و او را بسیاخته بلیسانند این قی مذکور و اسهال
بیشمار دفع گردد نوع دیگر مغز تخم لنگ و مغز بیل خام هر دو را جوشانیده و در جوش مذکور شهد و شکر انداخته بنوشانند این قی و اسهال نیز دفع گردد
نوع دیگر برگ نورسته انار درخت انگور گرفته و بجوشانیده جوش مذکور را بنشانند و دران بیست ژاژ شالی و شهد انداخته بخورانند این قی
که گفته شد از این علاج بکجا چند نافع آید نوع دیگر سماق و گلوی و تخم کشنیز و صندل هر پنج دارو را بجوشانند و جوش مذکور را بدرخم و بارهنگ را انداخته
معجون بخته شود مقدار دو زنبه مرغ مذکور را بنوشانند صحت یابد و این نوشنگی و ناگوار و طعام و ناپاک نیز دفع شود و مغز روغن بهند پدید کهاد و کهرت
گویند دارویی قی که از دیدن و خوردن و پوشیدن و اشیای مستکره حادث شود اگر از خوردنی که طبع ازان متنفر گردد قی شود
باید که چیزی که طبع بران میل کند و بخورد و بخورانند و اگر از پوشیدن اشیای کریه الرایحه قی شود و باشی که خوشبو باشد بپوشند و بدارند و اگر از دیدن اشیای که
دل از دیدن آن متنفر قی شود باید که چیزی را که دل بدیدن آن میل کند در پوشش نهاد بدیدن مشغول گردانند تا شی از دیدن او فراموش شود
و اگر از دیدن چیزی قی شود باید که مرغ را نخورانند و اگر از خاصیت شدن کرم سرشکم قی شود باید که دوا که برای دفع کرم مرغ دل و فصل که آمدها بهند
هر دو را مرکب گویند بگفته خواهد شد بکار بندند و برای دفع این نوع علاج دفع غلیظ که غالب شده و این نوع پدید آورده باشد نیز بکنند و اگر این نوع
دیر شده باشد علاجیکه دافع غلبه باشد بکار بندند و دارویی قی نیز بکار باید داشت و دارویی قی که با شکنجه باشد آن نیز بر انواع ست
نوع اول کتیرا نیز بیل گرد و مصطگی و نیلوفر تری کنیل رنگ بیاشد هر یک را مساوی گرفته و بجوشانند و جوش مذکور سرد کرده مرغ را
بنوشانند و جوش مذکور را نشسته آش سازند و مرغ را شهد و شکر انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر برگ نورسته ارزان درخت انگور
و بیدان مساوی گرفته و بجوشانند و جوش مذکور شهد و شکر انداخته بنوشانند مرغ صحت شود نوع دیگر برگ نورسته ارزان

مدد مثقال ... آمیخته بپالایند شیر مذکور بستانند بیلیل ... از شهد بدان آمیخته بنوشانند مریض صحت یابد **نوع دیگر** برنج رستال ... پخته ... کرده با شهد

بپخته ... بنوشانند ... که با تشنگی ... و اگر ... باشد زایل گردد و مریض مذکور صحت یابد ... کلیا ... کلیا ... نیز صحت

یابد تشنگی باشد زایل گردد و مریض صحت یابد والله اعلم بالصواب **فصل هفدهم در مرض استسقا** که بهندی آن را ... گویند و وی مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه استسقا عبارت از تشنگی است که بسیار زیاده باشد و بنوشیدن آب تسکین نیابد و آن بر ...

نوع است یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از رسیدن زخم و چهارم آنکه از نقصان خلاصه طعام و پنجم آنکه از بلغم و ششم آنکه از بدهضمی و هفتم آنکه از

خوردن طعام سخت چرب و ترش و نمکین و بدهضم حادث گردد و طریق حدوث چهار نوع اول آنست که از ترس و کثرت ... بسیار ... حرکت کردن ...

قوت ... خوردن اشیای تلخه انگیز و ... گشتن با فعالی که از آن تلخه غالب آید تلخه غلبه کرده ... باد که نیز فاسد گشته است ... کام و زبان ...

... مجاری آب را خلاصه طعام خشک گردانیده انواع مذکوره پیدا آرد و طریق حدوث ... نوع اخیر آنست که بلغم فاسد طعام ناهضم یافته و طعامهای مذکوره

مجرای آب را بسته ... گردانیده ... نوع مذکوره را پیدا آرد و علامت ... مذکور که ... باشد آنست که روی مریض لاغر گردد ... گوش ... کنند

و ... بسته گرداند و دهن بی مزه شود و از نوشیدن آب ... تشنگی سخت زیاده حاصل آید و علامت ... مذکور که از تلخه باشد آنست که رغبت به

طعام نباشد و بیهوشی ... گرمی پیدا آید و چشمها ... گردند و تشنگی سخت زیاده باشد و دهن و کام ... خشک گردند و ... دهن تلخ گردد و

مریض ... آبهای سرد بسیار رغبت بود و علامت ... مذکور که از نقصان خلاصه طعام باشد آنست که مریض مذکور ... آب ... اقرار ...

و ... نقصان خلاصه طعام آنست که ... بس دوکمه و دهات ... یکسانی گویند گفته شده اند ...

و بعضی اطبا گویند که این نوع از سه خلط حادث میشود و علامت ... مذکور که از بلغم حادث شود آنست که اندام گران گردد و ... شیرین شود و ...

بسیار آید ... مریض مذکور لاغر گردد و علامت ... مذکور که از بدهضمی حادث شود آنست که دل ... و ... از دهن ... گردد ... است

علامت ... از سه خلط ظاهر گردند و اگر درین مرض مریض را قدرت بر ... نباشد ... و کام و دهن خشک گردند ... مرده گردد ...

... این مرض موجب پیدا گردند ... گردد ... این مرض حادث گردند ... آب ... گردد ... بسیار ... اگر

مردم ... امراض لاغر شده باشد و ... استسقا حادث شود و تشنگی سخت ... باشد ... آثار این مرض اند نیز باشند و مریض مذکور

... گردد ... والله اعلم بالصواب **قسم دوم در علاج مرض مذکور** بدانکه بجهت دفع استسقا که از باد باشد طعام ... که دافع باد بود

... و ... مریض مذکور ... و وقتیکه تشنگی مریض را درین نوع زیاده شود و آب چندان خورد که ... باید که بلیل ... را

با آب ... کرده مریض مذکور را بنوشانند ... درین نوع نیز مفید ترست و اگر زر و یا نقره و یا آهن و یا کلوخ را گرم کرده در آب سرد کنند و مریض

این نوع را ... این آب بنوشانند ... شود و اگر شربت شکر و شهد با جوش ... کنند ... بنوشانند نیز صحت یابد و تشنگی بادی دفع گردد

و بجهت دفع استسقا که از تلخه باشد اشیا ... شیرین و تلخ و ... باشند مریض را بدهند **نوع دیگر** ... و شکر و صندل و ... و کشنیز و انگور

و ... هر یک برابر گرفته و با آب ... کرده و بجای ... بجای آب بنوشانند ... شود **نوع دیگر** ... کرده ... بنوشانند و

شهد ... بجای ... مریض را بنوشانند ... شود و اگر ... روغن ... مریض را بنوشانند نیز صحت یابد **نوع دیگر** انگور و

صندل و خرما ... را با آب ... کرده و بجای ... شهد دران انداخته بجای آب بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** ... مریض را

طعام ... شده است ... شهد انداخته بنوشانند استسقا ... از تلخه باشد دفع گردد و بجهت دفع استسقای بلغمی ...

گرفته و با آب ... کرده بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** ... و ... دراز ... و ... و ... هر یک را

برابر گرفته ... جوشانیده ... مذکور بستانند و بنوشانند ازین استسقای بلغمی دفع گردد **نوع دیگر** جوش ... که گرم باشد مریض ... بنوشانند

قسم اول در علامات مرض مذکور

قسم دوم در علاج مرض مذکور

فصل هفدهم در مرض استسقا ... [illegible]

قی بکنانند صحت یابد نوع دیگر زیره و ادرک و سنبل و مشک سیاه هر همه را مساوی گرفته و با آب آس کرده مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر شراب با خوشبوی ساخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر آب از دوام های شیلیده و شاهده و شکر و قند و بیخ بارکهار که پخته باشند ساخته شربت زنند و مریض را بنوشانند و بحبت دفع استسقا در شیره انار دوان و آمله شهد اندا خته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر جامه را در سرکه بشویند ترکنند و بعده بر چهار پائی فراز کرده مریض را بران بغلطانند و مثل این جامه بالا پوش نیز بپوشاند صحت یابد نوع دیگر انگور و ملتی و نیلوفر تمری را با آب آس کرده و با آن شیره بنفشه و شیر ماده گاو یا کرده براه بینی بنوشانند از بن عمل استسقا زائل گردد و مریض باسانی صحت یابد نوع دیگر کنار و انار دانه و تمر یک و خرمای هندی و چوک و هر پنج ترشی را با آب آس کرده در دهان مریض بدان طلا کنند از بن استسقا دفع شود نوع دیگر نارگهار و انگور و نمک سنگ و تمر یک و دیگر اشیای ترش که یافت شوند گرفته و با آب آس کرده و با این همه شهد و شکر و شیر و قند بیامیزند و مریض را بگویند که سخنے در دهن بدارد و بعد از زمانی غرغره کرده بیرون افگند و چند کرت همچنین کند از بن عمل تشنگے کام دفع شود نوع دیگر مریض را بفرمایند که شهد را در دهن بدارد از بن دهن صاف شود و لب و کام خشک گردد و تشنگے و ناپاکی دفع شود و اگر لب و کام و زبان و حلق بسیار و سینه از ان مریض خشک شود باید که زیره و تمر یک و شهد و نمک سنگ یکجا کرده آس کنند و بر تارک سر مریض بمهند صحت یابد نوع دیگر انار دانه و کنار و لوده و کتیرا و تمر یک هر همه را مساوی گرفته آس کرده بر تارک سر مریض بمهند صحت یابد نوع دیگر مریض را بفرمایند تا شربت شهد شکر کرده بنوشد بس قے بکنانند و یکدو مرتبه همچنین کنند از بن نیز تشنگے دفع شود نوع دیگر بیدانه و ملتی و کتیرا و نیلوفر تمری هر همه را برابر گرفته و آس کرده و بخی بطریق لقمه در دهن خود بدارد و بعد از زمانے برافگند از بن استسقا دفع شود اروی استسقا که از نقصان خلاصه طعام حادث شود اگر استسقا از نقصانی رس یعنی خلاصه طعام شده باشد باید که تدبیر کنند که خلاصه طعام زیاده شود و استسقا دفع گردد و عساگر گوشت بره از این نوع نیز مفیدست و خون بز نیز بنوشانند صحت یابد و بیسماده گاو و آب بیخته نیز بنوشانیدن لهست نوع دیگر ملتی را با آب آس کرده و بجا بیخته بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از بدهضمی باشد بیل و بیخ و دیگر اشیا یکه افروزنده آتش گرسنگے باشند جوکوب کرده و جوشانیده جوش مذکور مریض را بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از خوردن علف زیاد شده باشد مریض مذکور را کنانند و اگر استسقا از خوردن طعام چرب شده باشد مریض را شربت قند بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از خشک و لاغر را عارض شده باشد بیماده گاو بنوشانند صحت یابد و اگر این مریض را دوغ و شوربای گوشت بز رگین گاو انداخته بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر بادگلر را در شیر پخته و دران شهد انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد از بن استسقا مذکور زائل گردد و اگر سار و ادرک را جوکوب کرده بجوشانند و جوش مذکور را سرد کرده بنوشانند از بن نیز استسقا نماند و اگر کسیر و سنگهاڑ و گل نیلوفر و بیخ کیله و پوتال هر همه را مساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند از بن استسقا رسیدن نم شده باشد بدو بدانکه کسے را که استسقا و ناپاکی و لاغری و ضعف از سبب کرت جماع و کثرت زدن و یا از سبب طعام خوردن خمر اب حادث میشود پیدا آمده باشد از آب رود آنرا نفع ست و اگر شخصے بزحمت بیهوشی که آنرا موجهها گویند و یا بزحمی دیگر ضعیف و لاغر شده باشد و آنرا زحمت استسقا حادث شود باید که لاغر سر و پا را زیاد نکند بلکه هر شخصے را که استسقا پیدا آید و یا تشنگے غلبه نماید آب او را باید دهند و باز نداشتن از آنکه اگر آب ندهند مرضی که بدو مبتلا باشد زیاده شود و بیهوشی پیدا آید و آخر الامر هلاک گردد زیرا که حیات مردم مربوط بآب ست چنانچه آدمی بی طعام مدتے تواند ماندن و لیکن بے آب نتواند صبر کردن و که هلاک گردد و الله علم بالحکم **فصل سیزدهم در زحمت بیهوشی** که بهندی آنرا موجهها گویند و آن مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامات** مرض مذکور بر اینکه غلبه لاغری و ضعف از خوردن اشیای مضر که ذکر آن در فصلیکه آنرا بهندی بهتاسی گویند گذشته ست از بازار اشتن بوقل و قایط و اعمالیکه حبس آن ممنوع ست چنانکه بول و قایط و مانندان و اقتامان از بلندی و از کم قوتی که آنرا بهندی ست کن گویند و حبس مدافعه و از بسیاری زحمت غلط فاسد گشته و غلبه کرده و محل حواس رسیده و طعام خلاصه طعام را مسدود ساخته عقل را بوشیده میگرداند و بیهوشی که آنرا موجهها نامند پیدا آید و این زحمت بر سه نوع ست یکی آنکه از باد باشد دوم از صفرا سوم از بلغم و چهارم از غلبه هر سه خلط و پنجم از دیدن خون و از بیدن

فصل سیزدهم در زحمت بیهوشی و علامات مرض مذکور

بودی خون و ششم از شراب و هفتم از زیر لیکن پنج نوعی ازین هفت نوع بغیر غلبهٔ بلغم نباشد و علاماتیکه پیش از صدوث مرض مذکور پیدا آید آنست که در دل زیر شود و
وفاز و بیهوشی و ماندگی زیادی نماید و ادراک حواس و حس و عقل کم گردد و نشانهای غلبهٔ خلطیکه ازان حادث خواهد شد چیزی ظهور نماید و علامات
رحمت مذکور که از زیاده باشد آنست که پیش نظر او سبز و زرد و لعل و ام آید و بیهوش گردد و چون بهوش آید بیهوش شود و اندام بلرزد و در دل نبض پیدا شود و رنگ بدن
سیاه و ام و لعل و ام شود و علامات رحمت مذکور که از بلغم حادث شود آنست که پیش نظر مریض تاریک سیاه مجوا بر آید و بیهوش گردد و بعد از دیری بهوش
باز آید و چنان داند که تنش با بچرم تر پیچیده اند و آب از و میچکد سائل گردد و رنگش سفید شود و علامات رحمت مذکور که از تلخه باشد آنست که پیش نظر مریض
لعل یا زرد و ام باشد و غایط نرم شود و رنگ اندام زرد گردد و علامات رحمت مذکور که از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود آنست که علامات هر یکی از هر سه خلط
در وی ظاهر شوند و یکایک بسرعت مریض را بیهوشی در رباید چنانچه بیهوشی با سرعت باشد و دیگر نشانهای با در سرع درین نیز لیکن دیر با در سرع
چشمها میگردند و کف از دهن بیرون می آید و درین نوع نباشد و علامات رحمت مذکور که از دیدن و رسیدن بوی خون حادث شود آنست که تن مریض
و چشمهاش گران و سخت گردند چنانکه عضای گرد آوردن و فراز کردن نتواند و بلکها بهم نزنند و نفس سست و آهسته بیرون آید چنانکه معلوم نشود که نفس
می آید یعنی گویند از دیدن و رسیدن بوی خون بیهوشی ازان بهت پیدا میشود که در خون عنصر خاک و آب غالب است و در آب و خاک قوت تم زیاده و سرست چون
بوی خون بمردم رسد در و قوت تم غالب شود و بیهوش گردد و بعضی این قول را رد کرده اند و اگر خون موجب بیهوشی ازان سبب بودی که در وی قوت تم
غالب است پس بدیدن خون بیهوشی حاصل نمیشدی چنانکه برسیدن بوی خون بیهوشی حاصل میشود بدیدن نیز حاصل میشدی پس صواب آنست که گوییم الله
تعالی جل جلاله در خون خاصیتی نهاده است بسبب آن مردم را از دیدن آن و از رسیدن بوی آن بیهوشی پیدا میشود و علامات بیهوشی که از خود دل
خبر حادث شود آنست که یاوه گوئی و لغزش و سرفتار پیدا آید و علامات بیهوشی که بخوردن زهر حاصل شود آنست که در اندام او زش حادث شود و خواب و
تشنگی پیدا آید و پیش نظر تاریکی بیند و بیهوشی حاصل شود و نشانهای هر نوعی از زهر در فصل زهر گفته خواهد شد و بدانکه بیهوشی از غلبهٔ تلخه و قوت تم ست
و دران سر از غلبهٔ باد و تلخه و قوت دم ست و مرصنیکه آنرا تندرا گویند از غلبهٔ باد و قوت تم ست و خواب از غلبهٔ کف و قوت تم ست باید دانست
که هر نوعی از بیهوشی که باشد ممکن ست که بغیر دوا زائل گردد چنانکه نوعی از بیهوشی که از غلبهٔ خلطی باشد و قتیکه آن خلط نضج یافته بیهوشی مذکور زائل گردد و اما
سینهاس که نوعی از بیهوشی ست زوال آن بغیر دوا ممکن نیست و اخلاط فاسده که موجب آن ستند و شوستن غلبهٔ آن بغیر علاج ممکن نباشد و سینهاس
بیهوشی ست که چون مردم بسبب سخت ضعیف و لاغر گردد و اخلاط فاسده که در جمیع تن منتشر اند در دل مجتمع گشته و حواس خمس را بیکبارگی بپوشانیده و قصد خروج
کرده آنرا بپیدا می رساند چنانچه چون شخصی را ازین بیهوشی شود بغیر علاج ممکن نیست که بهوش آید و الله اعلم

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

بدانکه بجهت دفع بیهوشی آب سرد بر اندام مریض بریزند و آوندیکه بآب سرد پر کرده باشند مریض را بنشانند و بازوی دیگر جواهر با نیز بپوشانند و اسپای
سرد چنانچه صندل سوده بر اندامش طلا کنند و مریض را باد بجرو چیز برسانند و در شرمتهای سرد خوشبوی انداخته بنوشانند و داروهای شیرین چنانچه
کاکولیا و کن و مانند آن شیر بجوشانیده بنوشانند و بریخ رسال و خوجه و منگ و مانند آنها بخورانند و برای دفع رحمت مذکور داروهای تیز تاس
بدهند و قی بکنانند نوع دیگر مغز تخم کنار و پلپل و زراوند و آمیزه ناگ کیسر هر همه را مساوی گرفته و با آب سرد آس کرده بنوشانند صحت شود و اگر پلپل و زراوند را
آس کرده باشند بخورانند نیز صحت شود نوع دیگر سندهی و گلدی و پهلموول و پلموول هر همه را مساوی گرفته و جوشانیده و با جوش پلپل و زراوند
آمیخته بنوشانند ازین بیهوشی و مستی دفع گردد و مریض را صحت شود نوع دیگر آمله را بجوشانیده با انگور و شکر یکجا کرده بنوشانند و شهد مردان را نداخته
بلیسانند ازین بیهوشی و رمه و سرفه دفع گردد نوع دیگر دریش بیخ مول شهد و شکر با داخته بنوشانند بیهوشی که از فساد خلطی حادث شود و برای
دفع او علاجیکه برای دفع تپ آن خلط گفته شده نیز بکنند تا اگر از سبب تلخه بیهوشی شود برای دفع علاج تپ تلخه کنند و اگر از بسبب باد شود برای
دفع آن علاج تپ بادی کنند و اگر از بلغم شود برای دفع آن علاج تپ بلغم کنند اگر از هر سه خلط شود برای دفع آن علاج تپ هر سه خلط کنند و برای دفع

حمت مذکور که از سبب خوف حادث شود علاجهای مذکور بدهند صحت شود و اگر بیهوشی از سبب شراب حادث شود دیگر بیهوش نماند و یا بفرق اوقات خواب کردن بدهند تا بهوش باز آید و اگر بیهوشی از سبب زهر حادث شود علاجهائیکه دافع زهر اند در فصل آن گفته خواهد شد در کار برند و اگر بیهوشی که از اسباب سوداوی گویند حادث شود علاجهائی که بجهت کشیدن در چشم و چکانیدن در بینی و سعوط دادن برای دفع سنبلی گفته شده اند بکار برند و همین مرض و انواع مرض سودان بخلانند و موی سرش بکنند و ناخنهایش بگیرند و خوشه کوچک بر اندامش بخلانند و مانند این دیگر تدبیرها کنند تا هوشیار شود و اگر مرض مذکور بهوشیار شود شیر سیر بنوشانند و دیگر دفع بیهوشی کلیان که حرارت مفیده ست بدانکه دوران سر از غلبه باد و تلخه میشود باید که برای دفع آن علاج که دافع باد و تلخه باشد بکنند و بعد از آن چند علاج دیگر ست **نوع اول** جوانسه جوکوب کرده و جوشانیده جوش مذکور را با روغن بنفشه آمیخته بنوشانند دوران سر دفع شود **نوع دیگر** تربد را با آب سکنجبین گرفته بجوشانند و در جوش مذکور روغن بنفشه بیندازند و اگر شیر باده گاو برای مریض این نوع تجویز بدهند مرض مذکور دفع شود **نوع دیگر** مغز بیخ بنه دانه دو دونیم ماده گاو انداخته آشام سازند و کشنیز و انگزه بریان کرده و زیره و نمک سنگ ان انداخته بنوشانند **نوع دیگر** سعتر پیل و دارو سوفت و سداب و بابونه هر یک را دوازده درم بستانند و بیفتاد و دو درم قند کهنه دوران انداخته مقدار چهار درم را غلوله بندند و یکی را دینه خورد و دهند این دوران سر دفع شود و الله اعلم و احکم

فصل نوزدهم در زحمتهائیکه از خوردن شراب حادث شوند و یکی از ان بهنه زحمتی ست

که آنرا مدات گویند و این فصل نیز مشتمل بر دو تیمار ست **تیمار اول در علامات مرض مذکور** بدانکه اطبا چنین گویند که غلبه بذاته بدن را فرساند رساند و حیات بخشد همچنین شراب نیز انواع فوائد رساند و حیات را بدن بخشد لیکن از انجا چون تند بهری نا ملائم بنوشانند مانند زهر قاتل باشد و زهر که بذاته مهلک ست چون تند بهر نیک خورده شود منافع بسیار رساند پس شراب که بذاته نافع ست چون تند بهر نیک نوشیده شود چهار فوائد کامل از وی حاصل آیند چنانکه اگر شخصی شراب را بمقدار قوت در سوی ملائم با گوشت و طعام جرب شیرین و ضلوت بی آنکه او را اندیشه و خوف و غصه و مانند آن بنشاند بخورد قوی و قوت افزاید و مانند این منافع بسیار حاصل آرد و اگر در حالت گرسنگی زیاده از مقدار قوت و در سوی نا ملائم خورده شود حرارت شراب با تش گرمی جمع شده انواع امراض پیدا کند و عقل و قوای حواس خمس را ضعیف و زائل گرداند و سرهای پوشیده را بطلوب آورد و باید دانست که شخصی را که غلبه بلغم باشد زود کم گردد و آنکس فربه و گوشتوار بود از خوردن شراب او را شتاب بپیران فرسد و اگر بر عکس این بود و بنوشیدن بزودی با نواع رنجها گرفتار گردد و اثر شراب بچهار مرتبه ست در مرتبه اول عقل و علم برجای باشد و خوشی و حق و تواضع با خلق و محبت با زنان پیدا آرد و خورندهٔ همچنان گزیده گوید و خواب کردن او را کم گرفتن خواهد و در مرتبه دوم سخن ماند که گوید و در عقلش تفاوت پیدا شود و گاهی خواب کند و گاهی بیدار شود و در مرتبه سوم محرم و نامحرم را نشناسد و ادب هیچ صاحب حقی نگاه ندارد و میان خوردنی و ناخوردنی امتیاز نتواند کرد سخن بسیار زاده گوید و عقلش بکلی زائل گردد و در مرتبه چهارم بیهوش گردد مثل چوب بی حس شده و بفتد و عاقل را نباید که آنقدر بنوشد که بمرتبه چهارم رسد زیرا که هیچ عاقلی که مالک نفس خود باشد و جنگلی که شیران باشند در نیاید بلکه مقتضای عقل آنست که شراب آنقدر بنوشد که اثرش از مرتبه دوم تجاوز نکند و اگر شخصی بخوردن شراب بغیر مصاحبت طعام یا در حالت غصه یا در حالت ترس یا در حالت تشنگی یا در حالت اندوه یا در حالت سخت گرسنگی یا در وقت ماندگشتن یا بزور کردن یا براه راندن یا بیمار بسیار بر سر و یا بدوش گرفتن و یا در وقتیکه شکمش بطعام پر باشد و یا بعد خوردن طعام که از او در حالت هضم خورده باشد یا در حالت که گرمی آفتاب یا آتش بسیار کشیده باشد یا در حالت که قوتی ملازمت نماید از حمت مذکوره بپرد و بنا اجرین و بیان بهیم مبتلا گردد و مذکور بر چهار نوع ست یکی آنکه از باد حادث شود و دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از سه خلط پیدا آید اما نوعی که از باد باشد علامتش نست که مریض را لهلهک و دوبه حادث شود و خواب نیاید و لرزش و سستی و صداع و پهلو و بسیار یاوه گوئی نیز حادث گردد و اما نوعیکه از تلخه باشد علامتش نست که مریض را دوبه و تشنگی و تاب و تب و اسهال و دوران سر و اندکی بیهوشی حادث شود و رنگ بدن زرد گردد و اما نوعی که از بلغم باشد علامتش نست که قی بود و رغبت بر طعام نباشد و آب از دهن سائل گردد و مریض چنان پندارد که اندامش را بجامه تر پیچیده اند و اما نوعیکه از سه خلط باشد علامتش نست

قسم دوم در علاج مرض مذکور

که نشانهای یکی از هر سه خلط دران نباشد و باید دانست که این مرض بغیر غلبه هر خلط نباشد لیکن میان اغلاط هر که غالب باشد مرض مذکور را بسوی آن نسبت کنند چنانچه اگر باد غالب باشد باد مدانی و اگر تلخه غالب بود کفت مدانی و اگر هر سه خلط غالب باشد بمشابهت مدانی گویند و نشانی پرسیدنست که زکام با غلبه شود و اندام گران و دین بی مزه گردد و رغبت بطعام نباشد و تشنگی و تندرا پیدا آید و سر درد کند و بند گاه شکسته شود و بول و غایط بسته گردد و علامت بادانا چیز انست که شکم منتفخ گردد و قی و آروغ و تاپاک شود علامت نا هضم انست که دل و تمام اعضا درد کند و کف از دهن روان گردد و آروغ درد ناک آید و بیهوشی و قی و تپ و درد سر و تاپاک نیز حادث گردد و رغبت بطعام خراب نشود و اگر شخصی بمرضی ازین امراض مبتلا گردد و در روز سردی بسیار یا گرمی زیاده شود و لب زبرینش شکنج یافته از لب زیرینش کم شود و رویش چنان نماید گویا که آنرا بروغن چرب کرده اند آنکس بیدار و بنگرد و اگر لب دندان و زبانش سیاه و یا سبز و یا زرد گردد و چشمهایش لعل شوند و بکهنگ و تپ قی و درد پهلو سرفه و دوران سر حادث شود نیز بیدار و بنگرد قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه اگر زحمت مدانی از سبب غلبه باد حادث شود نمک سیاه و سنبل و فلفلین هر چیزی را باریک آس کرده در شراب انداز ند و مقداری آب نیز انداز ند و بنوشانند صحت یابد و اگر از شکر و شیره و انار و ترنج شربت ساخته بنوشانند و شوربای گوشت حانوران دشتی که چرب باشد بمقداری ترشی دران انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر نمک سیاه و کاکرا سینگی و سنبل و فلفلین و تخم هیزی دا جمود هر یکها مساوی گرفته باریک آس کنند و مقداری ازین چوزن در شراب انداخته بنوشانند بشود و هر گز از سبب تلخه حادث نشود باید که از جوش اشیای شیرین شراب سازند و دران شهد و شکر و خوشبوی انداخته بنوشانند بشود و اگر در شراب شیره نیشکر بسیار انداخته مرض مذکور را ازین شراب شکم پر کرده بنوشانند و بعد از زمانی قی بکنانند صحت یابد و اگر در جوش منگ یا مشنگ ترشی انار و یا آمله انداخته بنوشانند نیز بشود و اگر در شیره انگور و خرما و بهالسه جوش منگ و مشنگ انداخته بنوشانند نیز بشود نوع دیگر در شراب نیمی آب انداخته دران شهد انداخته بنوشانند بشود و بالجمله هر یکی ازین نوع علاجهای سرد استعمال کنند و اگر از سبب بلغم بود باید که داروهای قی در شراب انداخته بنوشانند تا قی کند و بشود و اگر اشیایکه افروزنده آتش گرسنگی باشند چنانچه سنبل و فلفلین آس کرده در شراب انداخته بنوشانند صحت یابد و درین نوع مرض مذکور را بر قدر قوت آن فاقه بکنانند مفیدست و مریض این نوع را غله جو بدهند نوع دیگر در جوش تربیله سیحق سنبل و فلفلین انداخته بنوشانند صحت یابد و اگر در جوش ترب که خشک باشد و بادر جوش کلتی شهد انداخته بنوشانند صحت شود نوع دیگر نمک سیاه و زیره سفید و زیره سیاه و ترنج و امله بیت و شکر هر یکی یکحصه و تخم دوانه الایچی و پلپل گرد هر یکی نیم حصه بسانند و حمایا آس کرده بدار ند و مقداری روزینه خوردن دهند ازین زحمت مذکور زائل گردد و مناقذ و دنی صاف شوند و گر سنگی افزاید و ازین رابهند و اشتمانک لون گویند و اگر زحمت مذکور را که از هر سه خلط باشد باید که علاج هر سه خلط را استعمال کنند صحت یابد و باید دانست اگر زحمت مذکور بدانی از علاجهای مذکور زائل نگردد باید که قدری شیر بنوشانند و از شراب قدری که کنند و هر روزی از شیر قدری زیاده کنند شراب بتدریج کم گردانند تا آنکه شراب بکلی رها کرده شود زحمت مذکور زائل شود لیکن اگر زحمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که اول مریض را قی و فاقه بکنانند چون بدانند که غلط بلغم کم افتاده است و وجود مریض سبک گشته است آنگاه شیر بنوشانند و ترتیب مذکور زیاده گردانند نوع دیگر خرمای هر جنس که باشد و انگور و ترنج و خربای تازه و انار دانه و بهالسه هر یکی را مساوی گرفته و آس کرده و شکر سفید باوی یار کرده مریض را بلیسانند ازین جمله انواع زحمتهای شراب بکلی رفع شوند نوع دیگر جاب و نمک سیاه و انگزه و سنبل و جوانی هر یکی را مساوی گرفته و آس کنند و این سحیق را با شیره و ترنج تر کرده خشک گردانند و مقداری ازین دارو در شراب انداخته بنوشانند از زحمتهای شراب خلاص یابد نوع دیگر تربیله را آس کرده و دران مقداری شهد انداخته وقت خفتن مریض را بلیسانند ازین جمله انواع رنجهای شراب خلاص یابد بشرط آنکه در پرهیز بی باشد نوع دیگر بالا آمیزد بدانکه دل بناوز و مانند آن از گلهای دیگر که نرم باشند و گل کرفش هر یکی را مساوی گرفته و آس کرده بر انداز مریض مذکور بمالند صحت یابد نوع دیگر بهار و اکن و بدانکه جمله را آس کرده و با آب مغلوط ساخته بر سر اندام بریزند

نوع دیگر تخم پنج تخم پیل گرده دوانه الایچی هنا کیسر گل سپستان هانکو هر همه را متساوی گرفته وآس کرده در تربت انداز ند و چیزی خورشبو دران انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر مهلتیه و انگدانه و کتیرا هر سه را برابر گرفته وآس کرده با آب بنوشانند صحت یابد نوع دیگر تخم چنار و تخم پنبه و گلشکری هر همه را برابر گرفته و با آب آس کرده بنوشانند بشود نوع دیگر مکهار و دیوداره نمک سیاه و دانهای انار پیل صدا ز هر همه را برابر گرفته وآس کرده با شهد و شیره تخم آمیخته دوا ساخته بدهند بشود نوع دیگر انبار او گرفته و کیتمه و کنار و تریک و هار بیت و زیره و انار دانه هر همه را متساوی بگیرند وآس کرده و مقدار شکر انداخته شربت سازند و بنوشانند صحت شود نوع دیگر پیل گرده زیره و ناکیسر سندهی و تخم و تیرچ و دانه الایچی و چاب بستانند وآس کرده در آشام با در شربت نبات انداخته بنوشانند بدین مرض مذکور را الفرمایند تا زنان صاحب جمال را با زاین خوبی از جنس مروارید ها گلهای سرخ شده و جاوتری طیف پوشیده نزدیک خود بنشانند و با ایشان سخن خوش و هزاری و مزاح بکنند نافع ست نوع دیگر در شیر ده پزده بشکر و سپیق مهلتیه و تخم و تیرچ و دانه الایچی که همه را متساوی باشند انداخته شربت سازند و بنوشانند صحت یابد نوع دیگر بسکهپر و مهلتیه گلچکان و راک و تخم و برگ نورسته اوان سپستان و نیشکر و پیل صدا ز و ناکیسر هر همه را متساوی گرفته وآس کرده در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند و عاجه نیز کرده بگیرند و مریض مذکور را بنوشانند صحت یابد و ناکیسر و زیره و فلفلین هر همه را برابر گرفته وآس کرده در شیر ده پزده انداخته بنوشانند بشود فائده از خوردن شراب یکه زحمت حادث شده باشد باید که مریض را همان نوع شراب بنوشانند زیرا که اگر از نوع شرابی دیگر بدهند مریض صحت نیابد بلکه امراض دیگر حادث گردند و اطبا حال شخصی را که او از شراب زحمت پیدا شده باشد تمثیل میکنند بحال شخصی که او را پادشاه محبوس ساخته باشد چنانچه مخلصش هم از پادشاه بود و الا از غیری مخلص نخواهد شد بلکه غیرهای دیگر پیدا شوند همچنین خلاص مریض مذکور را از زحمت هم از نوع شراب مذکور بود و از نوعی دیگر مخلص نشود بلکه امراض دیگر پیدا آیند بدانکه در زحمتهای شراب میان اخلاط سوداوی غلبه باشد اولا علاج برای دفع آن غلط بکند بعد از آن اگر فساد هر سه خلط برابر بود یا بیکی از اولا برای سه دانه علاج بکنند بعد از آن دیگر اخلاط فاسد را بالعلاج زائل گردانند عاقل اگر قبل شراب خوردن روغن ماده گاو یا شکر بخورد اگر چه شراب تیز باشد مستی نیارد فائده کامل یک حصه و موتهنا گر دو حصه گاوی سه حصه هماش که از ابریان کرده باشند چهار حصه بستانند وآس کرده با رند مخلوط ساخته مقدار از ان بعد خوردن شراب بدهن انداخته بخی خایده از دهن بیرون انداز د بوی شراب از دهن نیاید فائده هر که غسل کند صندل و دیگر عطریات بر وجود بمالد و با رهای گل در بر دارد بیهوش شد بعد شراب با با گوشت و طعام چرب بنوشد بر حمت شراب مبتلا نگردد و میباید دانست که بجهت دفع مستی که در دو شیر ده پزده بقند انداخته بنوشانند صحت یابد و بجهت دفع مستی دو با تورد شیر گاو و شکر انداخته بنوشانند بجهت دفع بیهوشی و مستی که از خوردن سپاری شود و دران مریض هاتی و اسهال حادث گردد و آب سرد شکم پر کرده بنوشانند صحت یابد و اگر باد حادث شود این مریض را میو یا نند و با نمک و با شکر بخورانند نیز صحت یابد و بجهت دفع مستی که مثل سخت شدن سپاری میشود لیکن غلبه خلطی از اخلاط حادث شود دانا مذکور بدهند روغن ماده گاو را بجوش هلیله یا شیره آمله پخته مریض مذکور را بنوشانند صحت یابد و اگر کلیان در با تر اولی که مرت مریض را بنوشانند نیز صحت یابد و ازین دواغنهای بیهوشی که از اموریها گویند بتغیر دفع گردد و بجهت دفع لاغری و ضعف و نقصانی از وج از اکثرت شراب حادث شود روغن ماده گاو را بپیچ تراز ان ترا ول در تبون و مهلتی و یا بپیچ تراز ان تنها مهلتیه و جوش بیچ که بهیرنه و شیر پخته بنوشانند قوی و فربه گردد و در جماع فراید و بجهت دفع استسقا خاکی و مانند آن که در زحمتهای شراب پیدا آیند و دیگر استسقا که بجهت دفع استسقا خاکی و مانند آن ست در کار بندد و دیگر های استسقا در فصل آن گفته است اکنون علاج تاپاک گفته می آید بدانکه چون گرمی شراب بیمار شده پیوسته برسد و بخفت و تلخه بیامیزد سوزش در تمام بدن پیدا شود و آنرا بهشک راه روک گویند برای دفع این مرض علاجهائیکه دافع تلخه اند بکار برند مریض را با آب سرد غسل دهند و بعد از غسل صندل بمالند و در روشنائی ماهتاب بنشانند و با رهای گل در بر دارند و گل نیلوفر قمری و مانند آن بر دست و بازوی او بندند و آب سرد بر اندامش سرشک زنند و بگویند تا با عورات صاحب جمال که با رهای گل در بر دارند و گل نیلوفر قمری پوشیده و صندل

براندام مالیده بوند حماست و کمالت و معانقت بکنند و مریض مذکور را در میان باغ در سایه درختان که آنجا درختان گل ناب بود قرار بگیرانند و در خانه مریض مذکور که دران متمکن بود دیوارها بوقف آن سوال آویزان کنند و زیر چهارپائی او نیز سوال دیگر فرو فرار کنند و جامهای خواب وی را با آب سرد و سرشک بزنند و گلهای نیلوفر قمری نیز فرو فرار کنند و دران غلطانند و در خانه که آنرا محکمت ساخته کرده باشند و در وی خوابها باشد و آب در وی بجهند و بهندی آنرا دوها یا مندپ گویند بدارند و جامهای مذکور را بصندل و گلاب و کافور که با آب آنرا آس کرده باشند سرشک بزنند و دران خانه مقدار یک جو بر دیانند و درختان کیله نهال کنند و اگر مریض را در آبیکه آنرا دوآب گویند بزرگ کرده باشند دران عمیق بالا و سیر و پدا نکه و صندل انداخته باشند بلیسانند نیز صحت یابد و اگر مریض مذکور روغن گاو که آنرا بعربی سمن گویند و سرون و چوبی کن پخته باشند بنوشانند و روغن کنجد که آنرا نیز بعربی سمن مذکور پخته باشند بر اندام مریض طلا کنند نیز صحت شود و هر آبکه که از استسقا یا از غلبه بخون یا تلخه و یا هر دو حادث گردند نیز همین تدبیر با کنند و چون تلخه غلبه کرده و در اندام ساری گشته ناپاک پیدا آرد و علامتش آنست که مریض هیجان و اندکی اندامش را با تلش بسوزند و بر وجود او اخگر ریخته اند و رنگ تن و چشمهاش العل همچو رنگ مس شود و اندامش و دهانش بوی آهن آید و برای دفع این نوع ناپاک علاج ناپاکی که از کثرت خوردن شراب حادث شود بکنند و اگر ازین علاج زائل نگردد باید که مریض را شوربای گوشت حیوانات وحشی که دران شیر و انار و مانه انداخته باشند بنوشانند و گهای دست و پاها که آنرا رومی نامند بکشایند صحت یابد و علاجهائیکه دافع تب تلخه اند نیز بکار بندند و چون تشنه آب نیابد و تشنگی غلبه کرده و از مدمتجاوز گشته آتش معده را افزون گردانند آتش مذکور که افزون گشته است و در تمام اندام ساری گشته علامتش طعام و بلغم ناسوخته و دران وجود بیرون آه ناپاک پیدا آرد علامت نیست که گلو و کام و لبها خشک شوند و زبان از دهن بیرون افتد بسخت بیقراری روی نماید بجهت دفع این نوع ناپاک علاجهائیکه دافع ناپاک خراب است بکنند و آب سرد و شربت بنات و شیر یکه در وی بنات انداخته باشند دهند و شیر و نشاسته شکر پخته کرده بخوانند و شراب را بتدبیر یکه بجهت دفع ناپاک مینوشانند بنوشانند و چون ناپاک با فتادن زیادت خون حادث گردد علامتش آنست که نشانیهای زحمت سدیو بیرون که در فصل آن گفته خواهد شد پیدا آیند بجهت دفع این علاجهائیکه برای دفع سدیو بیان مذکور گفته خواهد شد کار بندند و چون از نقصان دهات ناپاک حادث گردد علامتش آنست که بیهوشی و تشنگی پیدا آید و سخن ضعیف و سست شود و مریض را هیچ کاری قوت نباشد بجهت دفع این علاجهائیکه دافع کمیت اند و علاجهای چرب که دافع باد اند در کار بندند و چون از سیدان خم و ناخوردن طعام و بسیاری اندوه ناپاک شود علامتش آنست که در دل بدن ناپاک سخت شود و تشنگی و بیهوشی و یاوه گوئی پیدا آید بجهت دفع این نوع علاجهائیکه برای ناپاک سوخته گفته شده اند در کار بندند و تدبیری کنند که از دان مریض مذکور را فرحت و خوشی پیدا آید شوربای گوشت با برنج پخته بخوانند و چون زخم در محلی از محلهای خطرناک برسد و ازان ناپاک حادث گردد و ابود و ناپاک هر نوعی که باشد در وی مریض سخت سوزان باشد و علامتش سرد نماید نیز لاد و با باشد و الله اعلم

فصل بیستم در رحمت نوعی از دیوانگی

حادث شود آنرا بهوتواد نامند و آن شش قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه رحمت اتماد عبارت است از زوال عقل که بواسطه مسدود ساختن خلط فاسد راههای روح را که ازان ادراکات حواس خمس بدل میرسد پیدا شود و طریق حدوثش آنست که از خوردن طعام مضر و از خوردن طعام ناپاک آور چنانچه پس خورده سگ و از خوردن طعام زهر آلوده و از شامت گناهان و آزارش خاطر یا و از کثرت غم و اندوه و مانند آن و از دیگر عوارض که بدل عارض شوند و آنرا در اضطراب آرند و یا از کثرت فرحت و خوشی و یا از بلند افتادن و از مرکب شدن بعلی که خارج از قدرت و طاقت باشد چنانچه کشتن و گرفتن با کسی که با و طاقت مقاومت نباشد و کشیدن کمان بزور خلط فاسد گشته و غلبه کرده و در دل که محل عقل ست در آمده رگهای را که بدان ادراک حواس بدل میرسد مسدود ساخته و رحمت مذکور پیدا آرد و علامت مریض مذکور آنست که چشمها بر جا باشد و بیقراری و یاوه گوئی پیدا آید و در حفظ و ادراک خلل پدید آید چون این نشانیهای مذکوره که باشند

فصل بیستم در رحمت نوعی از دیوانگی که بهوتواد نامند و آن شش قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور

بداند که رحمت حادث نگشته است لیکن عنقریب حادث خواهد شد و چون زیاده و قوی باشد معلوم کنند که رحمت مذکور حادث شده است و این رحمت بر شش نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه بلغم سوم آنکه از غلبه صفرا چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه اندوه و حزن و فراق و آنچه بدین ماند از عوارض دل که آزاد اضطراب آید ششم آنکه از خوردن زهر حادث گردد و رحمت مذکور که از غلبه باد حادث شود طریق حدوث وی آنست که از خوردن طعام اندک و خشک و سبک و سخت و دواء جاری شدن شکم سخت بخوردن علاج مسهل و از قصانی و تهی از بسیار خفتن و نشستن باد غلبه کرده و دل که سبب بماند و دواند یشه و مانند آن از سایر عوارضش که آزاد اضطراب آید زندلا غر گردد و در محل ناخندیدن بخندد و رقص کند و گوید دست و پا را بجنباند و بیهوده چیزی گوید و بخندان بیهوده گوید و اندامش خشک و لعل رام و سیاه و ام گردد و بعد از مقسم شدن طعام این نوع مرض سخت غالب شود و رحمت مذکور که از تلخه حادث شود طریق حدوثش آنست که از بدهمی و از اشیای تلخ چنانکه سنداب و دواء اشیای تلخ دیگر تلخه سخت غلبه کرده و دل بسبب از اسباب مذکوره بیقرار بوده باشد و آماده عقل و ادراک را زائل گرداند و این نوع مرض پیدا آرد و علامت این نوع آنست که مریض در هر کار یکه شروع کند تمام نرساند و نرساند و عمل بگذارد و گاهی برهنه شود و گاهی مردمان را بترساند و گاهی از ایشان بگریزد و خصومت کند و از طعام سرد و سایر اشیای سرد چنانکه سایه مانند آن بخواهد و وجودش گرم و زرد گردد و رحمت مذکور که از سبب بلغم حادث شود طریق حدوث وی آنست که از خوردن اشیای زیر بلغم و شیرین و مانند آن که بلغم را افزاید یا آنکه متعدی بسیار نشسته باشد و حرکت نکند بلغم غلبه کرده و دل که بسبب از اسباب مذکوره بیقرار بوده باشد و آماده عقل و ادراک را زائل گرداند و این نوع مرض پیدا آرد و علامت وی آنست که مریض سخن و حرکت اندک کند و در غارت ماندن خواهد از ملاء احتراز نماید و آرزو بسیار کند و بر طعام آرزو نکند و خواب بسیار کند و از و هیچ سخن آسان زائل گردد و قی شود و چشم و ناخن و بول و غایط سفید شود و زور این نوع مرض متصل خوردن طعام باشد و رحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث گردد طریق حدوث وی آنست که از مرکب بعد از بیچیزها یکه موجب غلبه باد و تلخه و بلغم اند هر سه خلط غلبه کرده و در دل که سبب از اسباب مذکوره بیقرار بوده باشد و آماده عقل و ادراک را زائل گرداند و این نوع مرض پیدا آید و علامت این نوع آنست که نشانهای هر سه خلط در وی پیدا آید و علاج این نوع لاحق است اگر علاج از جهت غلبه یک خلط کند خلط دوم غلبه کند و طریق حدوث نوع پنجم آنست که از ترس پادشاه و دشمن و دزد و درنده و مانند یاوه و اندوه کردن بسبب هلاک شدن مال یا بسبب موت عزیزی یا بسبب فراق محبوبی دل گرفته میشود و خلط فاسد گشته و ران نفوذ نمی یابد و عقل و ادراک را زائل میگرداند و این نوع مرض پیدا میشود و علامت این نوع آنست که آنچه در دل مریض آزار باشد بیرون زند و سخنهای یاوه گوید و از مردمان در عجب شود و گاهی بخندد و گاهی گریه کند و گاهی سرود گوید و علامت نوع ششم آنست که مریض لاغر گردد و قوت حواس خمس کم شود و چشمهایش نعل گردند و رنگ بدن متغیر گردد و رنگ سیاه شود چون صاحب بخار سخت ضعیف و ناقوت بود و سرد افتاده باشد چشمها طرف آسمان دارد و شب و بیداری را خواب نپندارد و نخوابد و دیوانگی که آنرا مهوتوا سماد گویند از سخت شدن جن پیدا میشود علامتش آنست که بعضی حکایتهای غریب گوید و بکارهائی که بران قدرت نباشد دست زند و آنچه مردم آنرا فهم کردن نتوانند دریابد و چون دیوانگی وی از طریق آشنا باشد و وقتیکه دیوانگیش حادث شده باشد چون آن وقت بیاید البته عود کند و از آن وقت تجاوز کند و چون دیوانه باقوت بود و صابر باشد اگر چیزی بدست بگیرد و آن چیز را بهیچ کس طلب نکند اگرچه گرسنگی او را زور آورد و پاک بماند چشمها کشاده دارد و پلکها بر هم نزند و سخن بکلامی که آنرا بهتک تسفسوت گویند بکند و هر کسی را بگوید که از من چیزی بخواه تا بدهم و دست زنار داران کند و از وجودش بوی گلها آید که آنرا کسی ندیده است و اندکی دیوانه مذکور را نوعی از جن که آنرا بهتک دیو گویند سخت شده است و چون دیوانه مذکور بخوردن طعام سیر گردد و اید هیچ کسی مترسد و ناپاک بماند و با هیئت بد و اعضای بد و با دیوانگان نگاه ندارد و چشمهایش کج شوند و از وجودش خوی جاری شود بداند که او را بسبب نوعی از جن سخت شده است و چون دیوانه مدام خوش باشد و دماغ و کرانه آب جاری ماندن خواهد و سرود و عطریات را

دوست دارد و خنده کنان رقص کند و پاک بماند بداند که آنرا گند سرب که نوعی از جن بست سخت شده است و چون چشمهای دیوانه لعل باشد و بدش
مانند بیماری و خوابی بود و دیوانه مذکور تن خود را بیاراید و لباس لعل مبارک پوشیدن خواهد و متحمل باشد و بسرعت رمان شود و سخن اندک گوید و باز در لبود
و هر کسی را نگوید که چیزی از من بخواه تا بدهم بدانند که دیوانه نوعی از جن که آنرا جمجمه گویند سخت شده است و چون دیوانه گاه و دب بر زمین گسترده
بنده ها که آنرا کافران بنام گذشتگان خویش میدهند بدهد و آب لعل سحر گرفته بنام گذشتگان خویش چنانچه کافران میریزند بریزد و دیگر رسوم کافران
کند و هیچ کسی را نرنجاند و گوشت و کنجد و شیر و پنج خوردن خواهد بداند که نوعی از جن که آنرا تیر کره گویند سخت شده است و چون دیوانه بر طریق ما
بر زمین نغلطد و غلطان رمان شود و گرانهای رمین بسیار غصه کند و آنرا روغن و قند و شیر و شهد و شیر پنج خوردن خواهد بداند که سرب کره که
نوعی از جن بست سخت شده است و چون دیوانه رغبت برگشت و شراب بسیار کند و بی شرم و سخت دل و نامهربان و دلاور و زورآور بود و موی سپیدها
گشت کند و پلید بماند و پاکی نجوید بداند که راکس او سخت شده است و چون دیوانه با اهل علم و استاد شده و با میان و بزرگان عداوت کند و
هیچ بر همنان نخواند و پاک بماند و پرهیزگاری خود را نجوید و مدام و خنده بماند بداند که او را برمصه راکس سخت شده است و چون دیوانه لباس از
تن دور کند و لاغر و بیمار بود و با هیکس و حشی نورزد و سخن یاوه و شتاب بگوید و از اندام او بوی زشت آید و ناپاک بماند و بیکجا قرار نگیرد و طعام بسیار
خورد و در میان جنگلها و محلیکه کسی در آنجا نباشد سیر کنان بگردد و سخن گویان و گریان بماند بداند که او را شاخ دیو که نوعی از جن بست سخت
شده است آماده گیرد نوعی از جن که آن را دیو کره نامند در هنگامیکه آن را پوینون تهمه گویند سخت شود و نوع دیگر بست بوقت غروب آفتاب
و آخر شب سخت شود و گند هر سرب بهنگامیکه آنرا استمی گویند سخت شود و جمجمه بهنگامی که آنرا پروه گویند سخت شود و نیز کره بهنگامیکه آن را
اماوس گویند سخت شود و سرب کره بهنگامی که آنرا بچمین گویند سخت شود و راکس سرب سخت شود و پشاچ کره بهنگامیکه آنرا چودس گویند سخت شود
و باید دانست چنانچه گرمی و سردی در اشیا سرایت میکند چنانچه گرمی آفتاب و بلور یکه آنرا سورج کرانت گویند در می آید و چنانچه روح در
قالب سایه و محیط میگردد همچنین جن در وجود آدمی در می آید و محیط میشود و کیفیت در آمدن او هیچکس را معلوم نشود و دیگر دیوانه چون بسرعت روان
شود و کف که از دهن بیرون می آید بزبان لیسیده فرو برد و خواب بسیار کند و ناگهان بر زمین افتد و سخت بلرزد و چشمهاش بزرگ و ترسناک
دیده شوند و چنان باشند گویا که بیرون خواهند افتاد و با لای درخت و پیل و بلندی سوار شود و بیفتد بداند که بدو آبه شخواهد شد و هر نوعی از دیوانگی
که باشد چون تا بحدت نیز ده سال مستمر شود بعلاج زائل نگردد **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** بدانکه اگر مرض انماد بسبب غلبه باد حادث
شود باید که روغنهای سخته و روغن کهنه مرض مذکور را بنوشانند و اگر از غلبه صفرا حادث شود اسهال کنانند و اگر غلبه بلغم بود قی بکنانند و
مرض این مرض را حقنه نیز باید کرد و آنچه ذکر یافت در علل و دفع باد صرع و اردهای آن گفته خواهد شد درین مرض نیز بکار بندند زیرا که خلط فاسد سر دماغی را
که درین مرض رشت گرداننده این را پیدا می آرد و هم باد صرع نیز آن دماغ را زشت گرداننده آنرا پیدا می آرد و در سر محلیکه خلط فاسد درین رحمت
در آمده آنرا پیدا می آرد و هم باد صرع نیز درمان محل آنرا حادث میگرداند و باید که مریض این مرض را آگاه علاج در کار بندند چونکه از آب و آتش و درخت و
کوه و حفره و چاه و نگاهبانی مطلق بهتر کنند و اگر مریض را در شیره برا همی سمیق کوتهه و شهد انداخته بلیسانند صحت یابد و اگر در شیره پرنده به سمیق کوتهه
و شهد انداخته بلیسانند و اگر سچ را با آب مرکنند و سچ را سخته بسانند و دران سمیق کوتهه و شهد انداخته خوردن و هند صحت شود **نوع دیگر** شیره
برا همی شیره بهنگ و باتوره و پاری هر یکه آنچنانه بنوشانند بشود **نوع دیگر** بست پنج برباره که گل او سفید باشد و قت سعد بیارند و مقدار
شست دانه آنرا کوفته شیره داده گاو انداخته بلیسانند و شیر مذکور را سه کرده بنوشانند بالای آن آب سرد بنوشانند بشود **نوع دیگر** شست زرد
و انگزه و تج و کنیر سفید و سرخ هر یکه وزن مساوی و مجموعه وزن پیله و مال کنگنی را سپند سندی و الفلین و تج سفید و برنگ و سرس و اندرجو و چوب و دارچینی
هر سه مساوی گیرند با بیل گاو بسرشند کرده مقدار نخود خورده و هند و چشمهاش کشند و بینی بنیز بکاشند و هم انداش بماند و در سر شش

ناخته غسل کنانند ازین باد صرع و اثر زهر و اسناد و تب و سحر و آسیب دیو و پری بر وود و از جن ضرر رسد و بیان خلائق عزیز و محترم باشد و سحیق سپید
بستعمل کنند این دارو نه اند بیشه دارد اگر سحیق ترجمه دارو های مذکوره و بول گاو و روغن ماذه گاو بنیز بند استعمال کنانند همین فائده رساند و این
علاج را بهنگ سد بار تهکاوه و کهرت گویند نوع دیگر و جوش و سهول و روغن گاو و دیاشور با انداخته مریض را باید بهندازد رحمت بندکه
صحت یابد نوع دیگر و روغن ماذه گاو و کهنه باشد سد بار تهک چون مذکور با انداخته بنوشانند مریض صحت یابد و اگر تنها روغن کهنه بنوشانند
نیز صحت یابد و روغن شرشف برای مریض مذکور بغایت نافع ست باید که آنرا مدتی بخکانند و در اندام بمالند و در او کاوآن مریض مذکور را
بنشانند و اگر رحمت مذکور را اندیشه بسیار و یا اندوه و حادث شده باشد باید که تدبیری کنند که اندیشه از دل زائل گردد و اندوه و ملال دور
شود و بگردد و اگر از سبب بسیاری خوشی حادث شود تدبیری باید کرد که اندیشه پیدا آید و خوشی زائل گردد چنانچه یکایک خبر وفات عزیزی
برسانند تا اندیشه افتد و صحت یابد و چنانچه مریض مذکور را بسته و بر اندام وی روغن تلخ طلا کرده در آفتاب بنشانند و گوسفند را بکشند
بمالند و مقدار آهن گرم کرده اندکی بالماش را بقصبه جا دانع بکنند و با آب گرم و یا روغن گرم بر اندامش سر شک بزنند و او را بنا و یا بنا و یا بنند
و بسته عقابه خالی کرده بسته باشد ببرانند و بکلاشیتن مارها که در دندان آنها شکسته باشند و یا لی زهر لوبند و شیر و پلنگ که معلم لوبند و مردم را بجان
نکشند و دشمنان و دزدان حاضر ایشان نبوده یکه مناسب دانند بترسانند زیرا که ازین چیزها که موجب خوشی مریض مذکور ست زوال پذیرد و مریض
مدرشود و صحت یابد همچنین چون مریض مذکور را از مفارقت محبوبی یا از خوف دشمنی یا از بسیاری غصه حادث شود تدبیری کنند که مرض مذکور
ازان زائل گردد و مریض صحت یابد و صاحب این مرض را دود و گوشت سگ که گنده شده باشد علی الدوام باید رسانید که بغایت نافع ست
و بدانکه چنانچه در علاج سایر امراض غلبه غلط و زور و قوت مریض فصل و دارو و طعام موافق و مخالف را رعایت کردن واجب ست در علاج
دیوانگی که از جن حادث شود و این نوع را بهوتونماد گویند نیز لازم دانند و اگر از بدن صاحب مرض اسناد اخلاط کم شده باشد و جودش صاف
بود او را حقنه روغنهای پخته باید کرد و اگر مرض مذکور از سبب سحر حادث شده باشد علاجهای لازم و علاجهای دافع زهر کار برند نوع دیگر
سندهی و فلفلین و انگزه و نمک سنگ و تج و کشنگ و تخم سرس و تخم کرنج و سرشف سفید هر همه را امتساوی سنده و با بول بقر آس کرده و گولیها بسته
گاه دارند و در زیر یک غلوله با بول بقر سایده در چشم کشند این تپ استحاری و باد صرع و اسناد دفع گردد و این علاج را بهنگ ترو کهنا دبرت
گویند و برای دفع صرع و این نوع مرض رگ پیشانی و سینه و بازو ها و غیره نیز بکشایند نوع دیگر کوتهه و اسگنده و نمک سنگ اجمود دهر و زیره و سندهی
و فلفلین و پارسی و مکل سهی یعنی اسپند هر همه را امتساوی گرفته و بمقدار جمله دارو ها بحیق تج بیامیزند بعد ازین معجون را در شیر گاو براهی تسقیها بدهند
هر قدر که توانند تسقیها بدهند چون مرتب شود نگاه دارند و روزینه بمقدار دو درم یا کم یا زیاده با شهد و روغن گاو بخورانند و مندل مرض مذکور دفع شود
و عقل و اوج و عمر افزاید و اگر مندل بخورد طبع را چنان مناسبی شود که هزار میت یکبار و زانشا کند و این علاج بهای زیادتی خرد و دفع صرع و جنون بغایت
مجربست و این را سرست چوران گویند نوع دیگر زنانگزه و نمک سیاه و سندهی و فلفلین که هر یکی بست و چهار درم باشد بحیق تر ساخته در
یکدانگ روغن بقدر انداز ند و چنانچه مذکور شد بنوشانند و روغن بول بقر نیز بانداز ند و بنوشانند چون پخته شود مقداری روزینه بخوردن دهند و این نیز مرض دیوانگی و
اسناد و صرع و مانند آن جملگی زائل گردند و این روغن را بهنگ پهنکوا دکهرت گویند نوع دیگر جیرو بلیله و کنه هانسی و چارتی که آن
گیاهیست که در زمین شمال بیاشد و دران زمین آنرا بدوتی گویند و کونجه و تج و ترایمان و ارنی و کلهیکا کولی و چورک یعنی بنهوره و کنگنی
و دانه الایچی خورد و بارامی کنده و سیاه دانه و سعلت و گوگل و کلوی و هردو هاسن و بجیها دیعنی میده ها سنگ و سرون و پیازی هر همه را
متساوی گرفته و سحیق ترساخته بدان روغن گاو بنیز چون مرتب شود مقداری روزینه بخوراند این زحمت و دیوانگی و صرع و اسناد و جنون را دفع
گردد و عقل و اوج و عمر و حواس خمس قوی شوند و بجیکان را اگر سنگ و عقل افزون کند و این روغن بهاجهنگ مهابلیا چک کهرت گویند

نوع دیگر پهلبن و لکهنان و کلیسر و لبالوبیج و برابهی و پاڑهی و هردو کٹائی و سرون و تهون و هردو نوع پرنوایکی آنکه گلش سفید بود و دوم آنکه گلش نعلی بود و شمندائی و پهل و پهلیه و هردو نوع اسپند هرکی یکیان پل گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و چون چهارم حصه آن بماند بستانند و در یک پرتهه روغن گاو که گوسالهاش نمرده باشد و همرنگ گاو نر باشد باندازند و تاگرد و زنیکا و بیج و کوتهه و پهل هرکی سه شش درم و نمک سنگ هریک را نیم ساوی گرفته و آب آس کرده نیز باندازند و باید که شروع پختن این روغن بهنگامی که ماه در منزل پنجه باشد بکنند و چون مرتب شود و تا فوند زر یا انچه بهترین آوندها باشد انباشته نگاه دارند و مقدار یک درمینه نهار بخورانند و چشم مریض بکشند و ناس بدهند و براندامش نیز بمالند ازین آب دیوپری و اثر جنونیت و بادصرع و اثر زهر با دفع شوند و عقل و حفظ و حواس خمس از فراید و فرق و تامل آرد و این روغن را بهندی سارست کهرت گویند و مهاکلیانک کهرت که در فصل تپ گفته شده اند برای دفع بادصرع بکارند نیز نفع تمام دهد نوع دیگر پنک و مهری و راسن و دودهی هرکی ستر اول و خارخسک پنج سنی هریک را مساوی گرفته و جوشانیده و چون مذکور در روغن گاو باندازند و داروهای مذکوره را کوفته و آب آس کرده نیز باندازند و بپزند چون پخته شود مقدار یک درمینه نهار بخوردن و هندازین مرض بادصرع دستی و بیهوشی و تپ دفع گردد و این روغن را بهندی جیتس کهرت گویند نوع دیگر و همول و راسن و پنج پتیا هریک ستر اول و برابر او مرهر و کوست و بریارا و مرهر و کوست هریک دو تول گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و چون مذکور را در روغن گاو انداز بندوازداروهای کلیانک کهرت بحق ترساخته نیز انداز بند چون پخته شود مقدار یک درمینه نهار بخوردن و هندازین مرض فائده جیتس کهرت حاصل آید و این روغن را نیز بهندی مهاجیتسک کهرت نامند نوع دیگر پالسا و زرد چوب و دارهلد و تهلیه هریک دو تول و بیج و شنگرف و زرد و سرس و اسپند سفید و مجیٹهه و سندهی و فلفلین و دیودار و مجیٹهه و زرد چوب و نارکیچور و دانهٔ الایچی و ناگیسر و ترج و صندل زرد یعنی پلیکیر و اگنی و کنکول و کنکوشل مذکور بقدر تیز باندازند و بپزند چون پخته شود مقدار یک درمینه نهار بخوردن و هندازین صحت حاصل شود و این روغن را بانساد کهرت گویند نوع دیگر صندل و مالا و نکهه و کوتهه و ملهٹی و چهرپلیه و پدماکهه و دیودار و مجیٹهه و زرد چوب و نارکیچور و دانهٔ الایچی و ناگیسر و ترج و صندل زرد یعنی پلیکیر و اگنی و کنکول و کنکوشل و برنگ و موتهه و دارهلد و گلسیر و کچلی و قرنفل و اگرو زعفران و بیج و زنیکا و نکهار همه مساوی گرفته باب آس کنند و در روغن کنجد باندازند و چهار چند از روغن مذکور آب جذابت و همچند از روغن مذکور چون لک باندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک درمینه نهار بخوردن و هندازین بادصرع و انماد و دیوانگی و اثر نحوست اختران و آسیب و دوپری رفع شود و دوپری حاصل آید و عمر طبیعی افزاید و این روغن را الاجهادیل گویند نوع دیگر موی خرس و موی شغال و سیاهی شیر و انگزه را بالبول بزنر آس کرده و برآتش نهاده و مریض را دود آن برسانند ازین تاثیر نحوست اختران قوی و دهر آسیبکه باشد دفع شود نوع دیگر گل سرس و دیودار و سندهی و سرشف و بیج و مجیٹهه و زرد چوب و کوتهه و گورچن یعنی روچن گاو و هریک را مساوی گرفته و بالبول بزنر آس کرده غلیظ بقدر یک بندوق و در سایه خشک کرده بدارند بوقت حاجت یکی سائیده در چشم آب زده بکشند سه آب دفع شود پنبه دانه و برنگ و اونکهه و کٹائی و مینهل و بیج و چهرپلیک گرپه و لیوست نی تیزه و بیج و لیوست مار یعنی کانچلی و روندان فیل و سرون گاو و انگزه و بیل گرد هریک را برابر گرفته و آس کرده و برآتش نهاده دود آن سه آبنوسه را برسانند سه آب دفع شود و این را مهاد هوپ و هوئی گویند بدانکه کلیانک کهرت و پالی کلیانک و مهاجیتس و نراین تیل و مهانراین تیل برای سه آب دادن استعمال باید کرد و ازین آسیبها و نحوست اختران دفع شود فائده از جهت دفع دوپری صد و نیز باید دادود عاها و دعا هاوچه زیاد و انسونها نیز بخوانند و غیر پشاچ و لیوراداروی تیز در کار نبرند و نخی نکنند بلکه به نرمی و جابجا پیش آیند زیرا که چون محبس جن و پشاچ آید مریض مطیع هر دو را بکشد و الله اعلم و احکم **فصل بست و یکم در رحمت بادصرع** که از افراط بهندی بایسنار و صرگی گویند و آن بردو قسم است **قسم اول در علامات مرض مذکور** بدانکه چون مردم که در دوی رنج و تعب باشد و عملی را که طاقت نباشد درنگ شود و چنانکه چیزها و زور و شی و سواری فوق طاقت بکند و یا بول و غایط و دیگر چیزها را که حبس آن مضرست نگاه دارد و یا طعام مضر و چیزهای ثقیل و یا باز حابض نزدیکی کند یا غصه و اندوه و خوف و مانند آن که دل را در اضطراب آرند بسیار کند یا نخست نیمه

چیزی باشد یا مرض باشد و دارو که برای دفع او بخورند شاید بلکه همان مرض بود بخورد و یا آنقدار که باید خورد زیاده ازان بخورد غلط فاشده و در دل خدا آید
و رهایی که ازان ادراک بدل میرسد مسدود ساخته حواس را معطل گرداینده بادصرع پیدا می آرد و این بر چهار نوع ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه
از غلبه بلغم باشد سوم آنکه از غلبه بلغم باشد و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط حادث شود و علامتی که پیش از حادث این مرض حادث شود آنست که مریض را
تفکر و فراموشکاری و گرفتگی دل و تپش و سستی دل و بیخوابی و هذیانی خوبی از اندام پیدا آید و دل و سینه بلرزد و عقل گم شود و دهان سرحادث گردد و علامتی
که بعد حدوث این مرض پیدا آیند آنست که مریض چشم را برو کج کرده و دیدها کشاده و لبها را بدندان خایده و دست و پا سرد و شور نده و کف از دهن بریزد
بیهوش گشته بر زمین افتاده اما رحمت مذکور که از غلبه باد حادث گردد علامتش آنست که وقت صرع آمدن پیش نظر مصروع سیاه و دام و لعل و دام بایل دام
نماید و بیهوش گشته بیفتد و لبها را بدندان بخاید و دم بسیار کند و از دهنش کف بسیار برآید و اندامش بلرزد و رحمت مذکور که از غلبه بلغم حادث شود علامتش آنست
که وقت آمدن صرع پیش نظر مصروع چیزهای لعل دام مذبوح دام آید و چنان پندارد که او را از جهار طرف آتش احاطه کرده است و رحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث
شود علامتش آنست که وقت آمدن صرع پیش نظر مصروع مذکور چیزهای سپید آید و بهیأت دام ایستاده شوند و اندام سرد و گران گردد و بیهوش شود و کف
از دهن سایل گردد و بعد از دیری بهوش آید و رحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث گردد علامتش آنست که نشانیهای هر یکی از هر سه خلط دران باشند و اگر
مصروع کافر و ضعیف افتاده باشد و بادصرع در و غالب و چیره شده باشد غالب آنست که بخورد کی بدو وا نه نگردد و نیز اگر مریض مذکور لاغر باشد و اندام او بر و
و پلک و دام چشمها متغیر شوند بر گردد و اگر بادصرع پانزدهم روزی آمده باشد آنرا از غلبه بلغم دانند و اگر بعد دوازدهم روزی آید آن نوع را از باد
دانند و اگر بعد از یکماه پیدا آید آنرا از بلغم بدانند **سوال** چون خلط فاسد که موجب بادصرع ست در وجود مصروع مدام میباشد مرض مذکور مدام چرا نمیاید
جواب وقت بادر علتیه فعل ست پس تا مادام که قوتی مخصوص که آنرا دافع خلط گویند ظاهر نشود چنانچه بعضی تخمها در زمین می باشند اگرچه
بسیاست می بارد نمیرویند و چون آن قوتی آن میرسد سر از زمین بر میکشند همچنین طریق اخلاط فاسده در مصروع میباشد بوقت خود زور می آرند

قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه علاجهایکه بجهت دفع رحمت اسناد گفته شده اند برای دفع این مرض نیز استعمال باید کرد و روغن سنور که کهنه
شده باشد مریض را بنوشانند و براندامش بمالند رحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** تلخه سوسمار و اسوسمار و آهو و خرس روغن کنجد بپزند و بدان ناس دهند
و آنرا بر اندام مریض مذکور بمالند صحت یابد **ایضاً** سبعنه دارلو و خیجره و پوست نخم هر سه را استساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش را در روغن گاو
بیندازند و کلک اروهای مذکور و سحیق تر ازان داروها مذکوره بدان بقدر بیندازند و بپزند چون پخته شود بر اندام مریض بمالند فی الحال صحت شود **نوع دیگر**
کلتی و خجوره و کنار و تخم سنی و گوگل و چهرود و سمول و هلیله هر سه را استساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور را در روغن گاو بیندازند و سحیق تر ازان داروهای
مذکوره نیز بیندازند و چهار چندان روغن بدان بریزند و بپزند چون پخته شود روزینه مقدار مریض را بخورانند صحت یابد **ایضاً** بادصرع که از غلبه باد
حادث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** جوش داروهای پرنیاد کن در روغن گاو بیندازند و سحیق تر ازان داروها گاو لیاد کن شویده گاو نیز مقدار
جوش مذکور بیندازند پخته شود روزینه مقدار باشهد و شکر بخورانند ازین بادصرع که از تلخه حادث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** جوش
داروها گرکبها کن در روغن گاو بیندازند و چهار چندان روغن مذکور بدان بریزند پیل دراز و تخ مورد و هلیله های شناکن بآب تر کرده هم بیندازند
بپزند چون پخته شود مقدار روزینه بنوشانند ازین بادصرع که از غلبه بلغم حادث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** دیو دار و تخ و کوشه و شکر شمت زرد
و سنه هی و انگزه و مجیثه و زرد چوب و ارمله و بلو تر پیله و تخم کرنج و تخم سرس را همه را استساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن گاو
بیندازند و چهار چندان روغن بدان بقدر بیندازند و بپزند چون پخته شود مقدار روزینه بخورانند ازین روغن ناس نیز بدهند ازین بادصرع در رحمت
اسناد و حمالة الحطب آسیبها و کرم دیست و اثر زهر بلغم و دمه مرتب نافع و دفع شوند و این روغن را **سد بارنگ** گویند **نوع دیگر** داروهای
دسمول و پوست [illegible] و مریری و بهار نگی و تربیله گورا که پیپل و چهون و چتره و نیله هر سه را استساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور را در روغن گاو

باندازند و چرایته و تخم کرنج و سندهی و فلفلین و فسوت و پاپری و زرد چوب و ارہلد و کلپسر و کلپسر بهیکر مول و کتکلے و غنچه گل بیل و بیخ وینل و بابرنگ هر همه را مساوی گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و بمقدار وزن روغن هر یکی از شیر گاو و جغرات و بول بقر و سرگین گاو یعنی شیر و سرگین گاو نیز اندازند و بپزند چون مرتب شود مقدار سے روزینه مریض مذکور را بخورانند ازین بادصرع هر نوعیکه باشد بتعجیب بدو تب که سوم روز آید دوم و انماد دفع شود و این روغن را بهندے تیکب کهرت گویند نوع دیگر برسنی که روده ها بدان بسته آویزند آن رسن را بریده دود آوندی انداخته بسوزند که دودش بیرون نرود و چون سرد شود خاکستر بند کور را مقدار سے با آب سرد بنوشانند دو بینی مصروع نیز بچکانند بادصرع فی الحال دفع گردد نوع دیگر بنده سنبها لو را با آب آس کرده مریض مذکور را بنوشانند دو بینی او نیز بچکانند بادصرع فی الحال بر دد نوع دیگر پرودهٔ بزنر را صاف کرده و ترشی دان انداخته بیزند و مریض را بخوردن بهند ازین عمل بادصرع دفع گردد نوع دیگر منسل و رسوت و بیخال کبوتر هر همه را مساوی گرفته و آس کرده و مانند سرمه ساخته در چشم مریض بکشند ازین بادصرع و انماد و تب ناغه دفع گردد نوع دیگر ملهٹی و انگزه و بیخ و تخم کرنج و تخم سرس سیر و کوتهه هر همه را مساوی گرفته و با بول بقر بانزر آس کرده و هنگام آمدن بادصرع در چشم کشند ازین بادصرع بزودی بر دد نوع دیگر کیتهه و منگ و جمتون و غله موتهه و جوواسیر و سندهی و فلفلین هر همه مساوی گرفته و با آب آس کرده غلولها بندند و هنگام آمدن بادصرع یکی سائیده در چشم بکشند و دو بینی مریض مذکور نیز بچکانند ازین عمل بادصرع و انماد و اثر زهر مار و هیوشی که از غرق شدن در آب شده باشد دفع گردد نوع دیگر چون ماه در منزل بکهه باشد تلخه سنگ بستانند و آنرا هنگام آمدن بادصرع در چشم مصروع بکشند صحت یابد و اگر تلخه را با روغن سنهوا آمیخته بر آتش نهند و دود آن بدماغ مصروع رسانند بشود نوع دیگر از بوم و طوطی و زاغ و کرکس متهار و پر ها و بیخال سنده و بر آتش نهاده دود آن بمصروع رسانند فی الحال هوشیار گردد و اگر دود پس افگنده مار را سوزگر به بدماغ مصروع رسانند فی الحال هوشیار شود نوع دیگر سرشف زرد و تره را با بول بقر آس کرده بر اندام مصروع مذکور طلا کنند و بمالند بزودے صحت یابد و به شود نوع دیگر بیخ کیاه میوه سنگهاڑه آس کرده با روغن سنهوتا یکماه مصروع را بخورانند صحت یابد اگرچه بادصرع دیرینه باشد ازین عمل دفع شود مجرب ست نوع دیگر بیخ را آس کرده با شهد بخورانند و برای مریض مذکور غذا بزیخ پخته با شیر ماده گاو معین کنند اگرچه صرع دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر چون ماه در منزل بکهه باشد بوقت سعد بیخ سیندبا بزرگ را از جانب شمال کنده بیارند با شیر ماده گاو که گوساله او بزنگ باشد آس کرده مریض مذکور را بنوشانند به شود نوع دیگر ملهٹی را با آب پزد به آس کرده تا سه روز متواتر بنوشانند به شود و صرع اگرچه دیرینه باشد دفع گردد نوع دیگر جوش بیمول را بستانند و پیل در پنلمول و چاب و چتره و سندهی پوست گرد و تر پهله و نمک بریار او نمک سنگ و فسوت و برنگ و کرنج و جوانی و کشنیز و زیره هر همه را مساوی گرفته نیخ کنند و این بیخ را که مسمی به کلیانک چوران ست و جوش مذکور انداخته مصروع را بنوشانند ازین سرفه بادی و بواسیر و سنگرهنی و بادصرع کودکان و دل مریض بلرزد و چشمهایش مدور کنند و دستها و پایهایش سرد گردند و بر اندامش خوی آید دفع شوند و گر سنگے افزاید نوع دیگر در روغن گاو آب پزد به که سیجره چند مازو روغن مذکور باشد انداز ند و ملهٹی را با آب آس کرده نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود مقدار سے روزینه مریض مذکور را بنوشانند ازین بادصرع دفع گردد و این روغن را بهندے کهو کهماد کهرت گویند نوع دیگر در روغن گاو شیر و بول و شیره سرگین و جغرات ماده گاو و دیگر اشیای ترش انداخته بپزند چون مرتب شود مقدار سے روزینه خوردن و پهندازین تب ناغه که سوم روز آید و انماد و بادصرع دفع گردد و این روغن را بهندے لکهه بیچ کب کهرت نامند و اگر کلیانک کهرت و مهاجتس کهرت را که بالا ذکر آن در فصل انماد گذشته است درین مرض استعمال کنند بسیار فائده حاصل آید نوع دیگر بست و چهار درم گلچکان را با آب آس کرده در نیم پرستهه روغن گاو انداز ند و دو پرستهه جوش آمله نیز انداخته بپزند چون پخته شود مریض مذکور را مقدار سے بنوشانند ازین مرض بادصرع که از غلبه تلخه بوده باشد دفع شود و این روغن را بهندے مدهوک مهیب کهرت نامند نوع دیگر در نیم پرستهه روغن دو پرستهه شیره بلیشکر دو هشت چند از روغن جوش بارکهار و سیجره تراژان ناروهای جیونی کن باندازند و بپزند چون پخته شود روزینه مقدار سے مریض مذکور را بخوردن و پهندازین مرض مذکور یعنی صرع که از باد باشد دفع گردد و اگر از ممر تلخه بود نیز رود و این روغن را بهندے

کشمکهرت نامند نوع دیگر بایکلنگنی وزنم وسونا ولهتی وسعد هر یکی سه حصه هر یکرا بسیاب گرفته وجوکب کرده بجوشانند وسیکبار بخته وصاف کرده در روغن کنجد که چهار چند
ازروغن مذکور باشد اندازند ودر بیخ تا ازان دارویهای مذکور ده وبخچند از روغن بول بقدر چهار اندازند وبنرم بجوشانند چون بخته شود مقداری برانداسه مریض طلا کنند
ازین عمل بادصرع برود البته واین روغن راکتبه بهیادتیل گویند نوع دیگر سعد وکچه هر یکی سه حصه وزیره وسندهی وفلفلین هر یکی دو حصه
گرفته وبا آب آس کرده در روغن کنجد نیز باندازند وبنرم بجوشانند چون نیم بخته شود چهار چند از روغن مذکور بول بزغیر اندازند وباتش نرم بنرم بجوشانند چون روغن خالص بماند
فرود آرند ودرنگاه دارند روزی یک صبح قدح داده مصروع را ناس بدهند صحت یابد واین روغن را سکرتیل نامند نوع دیگر وزنیم پرسیتهه روغن کنجد چار حصه
جیوتی کرنج هر دو مقدار یک پل باشد باآب آس کرده باندازند وبکدون بنرمی بجوشانند چون بخته شود مقدار مرض بادصرع را زرنیه
بخورانند وناس بدهند واین روغن را جیوتی چمک گویند اکنون بعضی رسها برای دفع این مرض از طب بس تنها گرخورد گفته می آید بیارند
سیماب کشته وآهن کشته وهر تال صاف کرده وگندهک صاف کرده وبصورت حمایل بابرابر گرفته در بول صبیان یکروز بخ کنند وغلوله بندد واز مقدار وزن غلوله
دو چند گندهک یکجا پیسیده آس کنند ودر آوند آهنی نمی بخ کنند هک فراز کنند صبا آن غلوله بکذارند ونمی بخ کنند هک بالای غلوله اندازند
وبالای آوند آهن مذکور سرپوش آهنی نهاده مقدار ربع ساعت زیرش آتش کنند چون گندهک سوخته شود آتش مذکور دور کنند وسرد شود فرود آرند
پس مقدار پنج جبه ازین مصروع را خوردانی بهند وبالا آن ازبان ازبیخ یا انگزه وسندهی وفلفلین ونمک سیاه که هر یکی نساوی سنده آس کرده باشند
مقدار دو نیم درم بابول آدمی ودر روغن مذکور بنوشانند ازین عمل بادصرع وانماد ودیوانگی رفع شود واین بهندی بهیرون رس گویند نوع دیگر
سیماب سه ماشه گندهک سنده آهن کشته وبنج پیتل کشته وسونا کلی صاف کرده وزهر سنده کرده ودیدم کسیر جمله یا مساوی بسته اند ویکروز باآب نیم سحق
کنند وشیره چیره وشیر بچیا یعنی بنگ شیره بنج بید انجیر شیره کلوره تیم شیره سیندهی شیره بنج سونهن وشیره بنهالو در هر یکی یکروز سحق کنند غلوله بسته
در روغن بایکلنگنی در روغن مغز مقدار گندهک آس کرده اندازند ودر دیگی انداز ند وغلوله مذکور در روغن مذکور بطریق دولکا جتر آویزان کنند چنانکه
غلوله مذکور بدرون روغن غرق شود وبعد ده دیگر یا زیاده نگذارند نشانده مقدار یکپاس آتش بتدریج کنند چون بخته شود غلوله مذکور را بیرون کشیده واس
کرده مقدار نخود وغلوله بهاشند وقت حاجت یک غلوله شیره ادرک بخورانند وبالای آن درجوش دسهول سحق نیل مساز آس کرده اندازند بنوشانند
ازین بادصرع ودیوانگی واتماد وغیره چنانکه از طلوع آفتاب ظلمت شب مرود برود واین رس بهندی بر محصه بنی رس گویند نوع دیگر شنگ سفید
وزهر مهره انگزه وخون چیتل وخرول وبیج وسیر وتخوان سر آدمی حمایل یا یکجا کرده وکوفته برآتش بدارند ودود آن بدماغ مصروع رسانند ازین عمل
آسیب دیو وبادصرع برود نوع دیگر بیج حنظل که آنرا بهرکه بهندی آس کرده باشند مصروع را ناس دهند ازین بادصرع دفع شود واسیب دیو
وپری نیز زائل گردد نوع دیگر بجهت دفع این مرض سیر یا روغن کنجد وشیر اول را باشیر یا دوه گاو مصروع را دائم بخورانند بشود نوع دیگر اگر
بادصرع از غایه تلخه حادث شود باید که واروی مسهل داده اسهال بکنانند واگر از باد حادث شود تقنه باید کرد واگر از غلبه بلغم پیدا آید واروی تقیئه
داده قی بکنانند صحت یابد والله اعلم واحکم فصل بست ودوم در زحمتهای بادی که آنرا بهندی بات روگ گویند آن مشتمل بر دو
قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور باید دانست که بادقوی عنصری نیست بخلاف بلغم وتلخه که متولد از عنصر آب وآتش اند
وباد بذات خود بی هیچ خلط دیگر در جمیع بدن نفوذ میکند بخلاف دیگر اخلاط که بغیر باد در بدن ساکن نتواند ولهذا باد در بدن اخلاط را
گرفته اندچنانچه بانج نوع ست باد نیز بر پنج نوع ست یکی را پران باو گویند وجای او در دهن ست وحیات بدن مربوط بدان ست
وهر چه خورده شود آنرا فرود آرد دوم را اودان باو نامند وجای آن
درون سینه است تا نجا صاعد گشته بطریق دهن برون می آید وکلام وانواع اسماع ازانست واگر این نوع فاسد شود زحمتی از زحمتهای
بادی پیدا کند که محل حدوث آن گلو ودهن وزبان وگوش وچشم وبینی است سیوم را سمان باو گویند وجای آن پکواسه وآماسه است

فصل بست ودوم در زحمتهای بادی
قسم اول در علامات

و با تلش کم سنگی پیوسته میباشد و بعد از آن غذا هضم میگردد و خلاصهٔ طعام و بول و غایط از هم دیگر جدا میشوند و اگر این نوع فاسد گردد زحمت گوناگون مانند آن حادث گردند و اگر سنگی کم شود و چهارم **بیان باو** گویند و این در تمام بدن ساریست و خلاصهٔ طعام را در تمام بدن میرساند و خروج خوری و خون و جز آن از بدن بیرون می آید از این مست و این نوع عمل سه نوع سابق و نوع پنجم که ذکر کرده می آید نیز میکند و اگر این نوع فاسد گردد زحمتی از زحمتهای که تمام وجود را در میگیرد پیدا آید و پنجم را **بیان باو** گویند و آن یکواسطه است و خروج بول و منی و غایط و ضرر اطوار جنین و خون حیض باخراج انیست و اگر آن نوع فاسد گردد زحمتی از زحمتها نیکه جای آن در بروشانه است پیدا گردد اما فساد منی و زحمت بر سیواز فساد هر دو باو **بیان باو** و **اپان باو** باشد و چون هر پنج نوع فاسد گردند مردم هلاک شود و باد فاسد اگر در اماسه باشد قی و سستی و بیهوشی و تشنگی و در سینه و در پهلو پیدا آید و اگر در کبواسه باشد تکلم آماد کند و منتفخ شود و ناف در خیزد و بول و غایط بشماری برون آید و در محلیکه استخوان بین و صلب باشد یکدیگر پیوسته است درد پیدا شود و اگر در محلی از محلهای حواس خمس باد فاسد شود حواس تباه شود و اگر در خلاصهٔ طعام که در جرم ست باشد خشک و اگر گردد و اندام بهم دگونه اش متغیر گردد و چنان سوزش پیدا آید چنانکه سخت کردن خردل پیدا می آید و اگر در خون باشد اندام در دکند گویا که سوزنها در وی میخلانند و سختگی پیدا آید و گوشت اندام بطرف قد و اگر در گوشت باشد در بدن زحمتی که آنرا کرشنی روگ گویند حادث گردد و اگر در چربی باشد نیز کرشنی روگ حادث گردد و لیکن بالا نرود و در باشد و اگر در رگ باشد بیاد پر گردد و منقبض گردد و منجذب شوند و در بسیار شود و اگر در پی باشد اندام سخت گردد چنانکه مریض آنرا جنبانیدن نتواند و در دکند و باز در مریض مذکور چنان پندارد که اندامش را میکشند و اگر در بند گاه باشد بند گاه فاسد شود و کاریکه برای آن بند گاه معدست بسهولت حاصل نیاید و اگر در استخوان باشد استخوان خشک شود و در دکند و بطرف قد اگر در مغز استخوان باشد دائم در د بود و اگر در منی باشد خشک گردد و اصلا از زال نشود و اگر از زال شود بعد از دیری باشد و بسیار شود و بالجمله باد آن قوت دارد که در هر جزوی از اجزای بدن در آید پس باد فاسد را آن قوت باشد که در هر عضوی در آید و در دی و فسادی پیدا آرد و باد فاسد را اگر بدواز فساد تلخه برسد سوزش و بیهوشی پیدا شود و خوی از اندام روان گردد و اندا اگر بدواز فساد بلغم برسد اندام سرد و گرانی و آماس پیدا آید و اگر بدواز فساد خون رسد در محلیکه باد فاسد باشد چنان در د شود گویا که در انجا سوزنها میخلانند محل مذکور یا اگر گردد و سوزش مریض مذکور را خوش نیاید و عوارضیکه بسبب تلخه حادث گردند حادث شوند و بران باو چون فاسد شود و فسادش را اگر بدواز فساد تلخه برسد قی شود و تا پاک پیدا آید و اگر بدواز فساد بلغم برسد لاغری و سستی و زحمت تند را پیدا آید و گونه بدن متغیر گردد و باو چون فاسد گردد و فساد آنرا بدواز فساد تلخه برسد بیهوشی و تا پاک و سیمتی و در دران سر پیدا آید و اگر بدواز فساد بلغم برسد از اندام خوی بسیار گردد و مویها ایستاده شوند و گر سنگی مریض نقصان پذیرد و اندامش سخت شود و در دران سر پیدا آید و چون سمان باو فاسد گردد و فساد آنرا بدواز فساد تلخه برسد از اندام خوی بسیار روان گردد و تا پاک و بیهوشی پیدا آید و اندام گرم گردد و اگر بدواز فساد بلغم فاسد برسد مویهای اندام مریض مذکور ایستاده شوند و بول و غایط با بلغم آمیخته برون آید و چون اپان باو فاسد گردد و فسادش را از فساد تلخه مدد برسد در اندام خوی و گرمی بسیار پیدا آید و اگر مریض عورت بود خون استحاضه نیز روان گردد و اگر بفساد بلغم مدد برسد وجود اصل ازان مریض مذکور گران گردد و چون بیان باو فاسد گردد و فسادش را از فساد تلخه مدد برسد مریض مذکور را تا پاک و سستی پیدا آید و از بیقراری دست و پا هر سو بزند و فسادش را اگر بدواز فساد بلغم برسد اندام مریض مذکور گران گردد و بند گاه سخت شده بماند و مریض اعضا را جنبانیدن نتواند بدانکه از خوردن طعام اندک غایت خشک سود و سبک و از کثرت جماع و بیداری شب از کشانیدن خون بسیار و از بسیاری غاقها کردن و از بسیاری آشنا کردن در آب و از بسیار زور کردن و از کشتی گرفتن و بازو آور تر از خود افتادن از بلندی و از بسیار راه راندن و از بار گران برداشتن و از نقصانی دهاتها و از اندوه کردن و فکر کردن و از سبب بسیار لاغری و از نگاهداشتن بول و غایط و ضرط مانند آن که طبس آن ممنوع ست و از رسیدن زخم در مقام خطرناک و غیر آن و از سوار شدن بر اسپ تند و تیز رو و شتر تیز رو و پیل مانند اینها باد فاسد شود و در رگهائیکه خالی باشند در آمده و پر گرفته و انواع زحمتها چنانکه منقبض و منجذب گشتن و سخت شده ماندن و خشک گشتن اعضا و

شکستن استخوان و بند گاه و ایستاده شدن موی اندام یا گوئی اگرفته شدگی و سست و پا و پشت و بیکی و زمانت و کوری بیخوابی و زوال عقل و بستگی خون
بیض و عقم و لرزیدگی جنبندگی اعضا و کری آن و نگونی سر کژی چشم و بینی و استخوان آخره و کشیدگی رگهای اندام و صدوث درد در اندام چنانکه کسی همان عضو را
میخلاند و مانند این دیگر زحمتها پیدا کرداند و اگر باد فاسد در شکم گردد بول و فایط بسته گرداند و شکنج که آنرا بهندی باده گویند زحمت دل و گوارش و بواسیر و درد
پهلو پیدا آرد و اگر در میان اندام لبود بند گاه و اندام درد کند و بشکند و اعضا بجنبند و اگر در مقعد باشد ضراط و بول و فایط بسته گرداند و در پیدا شود و شکم
انتفاخ یابد و رسنگ شاه خورد و بزرگ حادث گردد و در بند گاه ران و ساق پای و قدم و در مجلسیکه استخوان سرین و صلب مجتمع اند آماس و زحمتها پیدا آیند و
اگر در آماسه لبود در پهلو و شکم و دل و ناف حادث گردد و نشنگی و آروغ پیدا آید و زحمت سوچکا و دمه و سوزه نیز پیدا گردد و گلو و دهن خشک شود و دیگر زحمتهای
بادی بسیار اند یکی از ان ضمیست که در ان رگهای مریض کشیده شود و آنرا بهندی اجهیک گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد شده
در رگهائیکه آنرا دمنی گویند در می آید و برون میشود همچنین بارها در می آید و خارج میشود و مریض را از ان کشیده میگردد و انیمن چنانکه تنها از باد فاسد
حادث گردد از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد و از رسیدن زخم و از افتادن از اسپ شتر و پیل و از درخت و از بلندی
و مانند آن نیز پیدا آید و یکی از ان ضمیست که در ان مریض را باد فاسد گاه از گاهی یکبار یک در زمین اندازند و آنرا بهندی اتیا یک گویند و طریق
حدوثش آنست که باد فاسد شده در رگهای دمنی در آمده و آنرا پر کرداینده مریض مذکور را بیقرار کرداند و یکبار یک بر زمین اندازند و یکی از ان ضمیست
که باد فاسد وجود مریض سخت همچو چوب میگرداند چنانکه مریض مذکور اعضای خود را جنبانیدن نتواند و دندانهاش را بسته میگرداند و آن را
دندا اتیانک گویند و طریق حدوثش آنست که باد فاسد با بلغم فاسد پیوسته در رگهای دمنی در آمده مستقر گشته وجود مریض را سخت همچو چوب
گرداند و یکی از اسجمایه ضمیست که در ان مرض تن مریض کج همچو کمان میگردد و آنرا بهندی دهنیستهه و دهنربات نیز گویند و آن مرض بر دو
نوع ست یک نوع از ان ضمیست که تن مریض طرف سینه و شکم همچو کمان گردد و برآمدگی طرف پشت بود و آنرا بهندی ابهنتر باهم گویند و
طریق حدوث این نوع آنست که باد فاسد گشته در پهائیکه طرف سینه و شکم در آمده آنرا منجذب و منقبض میسازد و مریض مذکور را کج همچو کمان میگرداند
و دوم از ان نوعیست که مریض مذکور در ان نوع بطرف پشت کج همچو کمان گردد و برآمدگی طرف سینه بود و آنرا بهندی اپهجایام گویند و طریق حدوثش
آنست که باد فاسد در پهائیکه طرف پشت اند در آمده آنرا منجذب و منقبض میسازد و مریض را کج همچو کمان میگرداند این نوع لادو است زیرا که
در این نوع استخوانهای سینه و کمر و راههای از ان مریض شکسته شوند و صاحب هنر بات را چون گونه متغیر گردد و اعضا سست شوند و عقل متفاوت
گردد و دندان بسته شوند و از اندام خوی روان گردد و در مدت ده روز یکشد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که در ان نبض وجود مریض طرف دست
راست و پا چپ پست و بیکار شود و آنرا بهندی بجهیا کهات و اردهنگ بات نیز نامند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در رگهای
یکی از دو طرف مذکور در آمده و بند گاه آنطرف را سست و متخلل گرداینده نبض وجود مریض بیکار گرداینده مرض مذکور را پیدا می آرد و این مرض تنها
از باد فاسد هم حادث میگردد و از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد هم پیدا آید و اگر مرض اردهنگ بات زن حامله را و
یا زن زچه را و یا مرد پیر و یا خورد سک و یا لاغر را بسبب نقصانی خون حادث گردد بدارو زائل نشود و اگر مرض مذکور از تنها باد فاسد حادث گردد نیز بدارو
زائل نگردد و اگر از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد پیدا آید و دارو پذیر بود و بعلاج زائل گردد و یکی از زحمتهای بادی حمیست که آنرا
باد فاسد مدد از بلغم فاسد یافته در رگهای گردن که آنرا منیاان گویند در آمده رگهای مذکوره را سخت گرداینده چنانکه مریض مذکور را راست و چپا
سر گرداندن نتواند پیدا آرد و این مرض را مینیا استنبهه گویند و حدوث این مرض از خواب کردن در سرد و از نشستن یا ماندن بیکجا کج کرده
و از نگردن کج کرده تا دیری نگریستن بود و یکی از زحمتهای بادی باد لقوه است که در ان روی و گردن و چشم مریض کژ گردد و بطرف راست و چپا میل کند
مطرفیکه روی بدان طرف میل کند زخمدان و دندان و گردن آنطرف سخت درد کند و در ین سر سنبند مریض مذکور سخت گنگ شود و سخت گفتن نتواند

واین زحمت از سخن کردن باواز بلند واخوردن وخائیدن اشیای سخت ودرشت واز خنده وقهقهه باواز سخت بلند واز غلبه زیاد گران بر سر کردن وادکیج غلیظ بادفاسد گشته پیدای آرد واین نوع را اروت گویند وعلامات این مرض که پیش از حدوث پیدای آید آنست که مویهای بدنام ایستاده شوند وسر بلرزد وچشمها بیگانه شوند وآروغها بسیار آید وچرم محلیکه آنجا زحمت مذکور حادث خواهد شد گرگرد ودران محل درد پیدا آید چنانکه بخلیدن سوزنها میشود وشود واستخوانهای زنخدان ورگهای گردن گرفته شود واگر مریض مذکور دین مرض الاغر ولکن زور نشود بلکه چشم بر جمع زدن نتواند وسخن را بالکنت گوید بعلاج نیکو نگردد والا دوا بود واگر این زحمت تا سلسل بالا زیدن سر پیاپد پذیرنبود ویکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آن را کزدهی گویند ورنیکمن باو نیز نامند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در پیهای پاشنه پایها گرآنرا کندرا گویند درآمده زحمت مذکور را پیدا میکند واز ین ران وساق پای بیکار گردند وبسیار درد کند ویکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا لبواچی گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در پیهای پستها که آنرا کندرا گویند درآمده زحمت مذکور را پیدا گرداند واین مرض دستها بیکار گرداند ودرد کنند ویکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا جانوه وگروشتاک نامند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد که مدد از خون فاسد یافته باشد مدد از نود درآمده زحمت مذکور را پیدا آرد واز ین درد انواعها آماسی که بشکل شغال باشد باد در بسیار پیدا آید ویکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا کهنج نامند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در کمر درآمده وجا گرفته ومهای بزرگ را ازان بیکار ست وچپ که آنرا کندرا گویند کشیده ومنقبض گردانیده زحمت مذکور را پیدا آرد واز ین پای بیکار شود ویکی از زحمتهای بادی زحمت زمانست که آنرا سیک مه کهنج نیز گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در کمر درآمده وجای گرفته پیهای بزرگ را ازان هر دو پای که آنرا کندرا گویند کشیده ومنقبض گردانیده زحمت مذکور را پیدا آرد واز ین زحمت هر دو پای بیکار گردند ویکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا کلای کهنج گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد شده وبند گاه پای درآمده قاسر است گردانیده زحمت مذکور را پیدا می آرد واز ین وقت روان شدن پایها مریض مذکور ربا زدو مریض مذکور همچو لنگان روان شود ویکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا بات کنتاک گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در شتالنگ درآمده زحمت مذکور را پیدا می آرد واز ین مرض چون وقت روان شدن پای کج افتد ودرد دران پیدا آید ویکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا باو واه گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد مدد از بلغم فاسد یافته ودرکف پای درآمده وسوزش پیدا کرده زحمت مذکور را پیدا گرداند واز ین وقت روان شدن درکف پای زیاده سوزش پدید آید ویکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا یاد هر گهه گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد مدد از بلغم فاسد یافته باشد ودر پای درآمده زحمت مذکور را پیدا گرداند واز ین پای کرگردد وگاه گاهی دران حالتی پیدا آید چنانچه درد ندان بامدن سنگریزه بزیرش پیدا می شود ویکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا او باک گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در بند گاه کف درآمده ورگهای وپیهای انگشتان را خشک منقبض ساخته وکرگردانیده ودران درد پیدا آورده زحمت مذکور را پدید سازد واز ین درگهای وپیهای محل مذکور درد پیدا شود ویکی از زحمتهای بادی زحمت کریست که آنرا زحمت باد هرج گویند وطریق حدوث وی آنست که تنها بادفاسد ویا بادفاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد در صماخ گوش که آن محل سمع ست درآمده زحمت مذکور را پیدا آرد واز ین زحمت کلام کسی وآواز ضعیف شنوده نشود ویکی از زحمتهای بادی گنگیست که آنرا اسمکساک گویند ویکی از زحمتهای بادی لکنت ست که آنرا لکد گویند ویکی از زحمتهای بادی زحمتیست که آنرا تمن گویند وطریق حدوث این سه نوع که بادفاسد ویا بادفاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد در مجرای صوت درآمده وآنرا بسته گردانیده امراض مذکور را پیدا آرد ویکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا کرن سول گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در گوش درآمده زحمت مذکور را پیدا آرد واز ین درد ون گوش درد پیدا آید واستخوان زنخدان وبناگوش وگردن وسر چنان درد کند گویا که آنرا کسی می شکند ویکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا قولنی گویند وطریق حدوث وی آنست که بادفاسد در محل بول وغایط درآمده زحمت مذکور را پیدا آرد واز ین درد در محل مذکور

پیدا شود و تا در بروز فرج برسد و فرج در چنان مورد گویند که گویا کسی آنرا انگشت میکند و یکی از زحمتهای بادی چنین است که آنرا پیر قولی نامند طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در بروز فرج آمده آنرا پیدا کند و ازین در فرج و در بروز و غیر در تا محل بول و غایط بر سد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا ادهمان گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد شکم در آمده آنرا پیدا کند و ازین ضراط نشود و شکم منتفخ گردد و آواز در دکند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا پیر تیا ادهمان گویند طریق حدوث وی آنست که باد از محل آماسی بالا آمدن خواهد بلغم که فاسد گشته ست آنرا برون آمدن ندهد غلبه کرده و فاسد گشته زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین نیز شکم منتفخ گردد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا بات استیهلا گویند و آن کرمی ست مثل سنگ طویل که در زیر ناف در مخرج بول پیدا آید و گاه باشد که آن در محل خود مستقیم بود و گاهی جنبیده زیر و بالا و راست و چپا شود و طریق حدوث وی آنست که باد در محل مذکور فاسد گشته مرض مذکور را پیدا آرد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا برت استیهلا گویند و آن کرمی ست مثل سنگ طویل پیدا آید و عریض هم بود در راه بول و غایط و ضراط بند و طریق حدوث او آنست که باد در محل مذکور فاسد گشته زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین مرض بول و غایط و ضراط بیرون نیاید و اگر آید اندکی آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا بیر تاس گویند و طریق حدوث وی آنست که باد در سبب ترشی میان دهان خایدن اشیای خشک و از رسیدن زخم در کله فاسد گشته در استخوان کله و زبانخدان در آمده مرض مذکور را پیدا آرد و ازین مرض مذکور گشاده بماند و مریض دهن خود را گرد آوردن نتواند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا اسمر تاس گویند و طریق حدوث ازان مثل حدوث بر تاس ست لیکن ازین بسته بماند و مریض دهن را گشادن نتواند هر یکی ازین دو نوع را هنوکره گویند و چون این مرض باز در بود مریض سخن گفتن و خوردن نتواند اگر باور نبود بدشواری سخن گوید و بخورد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا جهبا انبصه گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در گیاهای زبان که منشا صوت اند در آمده زحمت مذکور پیدا آرد و ازین زبان سخت شود و مریض که از خوردن و آشامیدن سخن گفتن نتواند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا اسمر اکره گویند طریق حدوث وی آنست که باد فاسد که مدد از خون فاسد یافته باشد در گیاهای گلو و سر آمده زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین گیاهای مذکور خشک گردند و سیاه شوند و این لاد دست و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا الکمی گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در پای و ساق و ران و پهلو و دست در آمده زحمت مذکور را پیدا آرد و ازین استخوان محلهای مذکور رد و کند گویا که آنرا می شکند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی ست که آنرا اردبات و این بات ادکار نیز گویند و طریق حدوث وی آنست که باد تنها یا مدد از بلغم فاسد شده در زیر ناف فاسد شده در مخرج بادهای را که بر طرف دبر برون میشود بسته زحمت مذکور پیدا آرد و ازین آروغ بسیار آید بدانکه طبیب باید که زحمتهای بادی را که ذکر افتاده اند اولا از علامات بداند که از نها باد داند یا از باد مدد دار خلطی دیگر و در داند هم بدینسان گرسنگی و نا آرزوی طعام حادث شود و مریض لاغر و کم قوت گردد و اندامش آماس کند و گر شود و بلرزد و رنگ و شکلش متغیر شود و مریض بدان نشود و هلاک گردد و شخصی که باد در وی معتدل بود بجای خود باشد و از جریان خود بسبب خلطی محتبس نشود از فساد خلط آنکه بیچ رنجی نرسد و آنرا صحیح سالم حیات باشد و الله اعلم

فصل دوم در علاج زحمتهای مذکور بدانکه اگر باد فاسد در آماسی باشد

سخت [illegible] و باریک آس کرده بار بندد تا هفت روز بر آب گرم بنوشانند باد مذکور زائل گردد و اگر باد فاسد در یکجایی باشد باید که روغنی از روغنها همان مریض را بنوشانند و اسهال بکنانند و حقنه کنند مسهل ها بکنانند و مکمل ها بکنند تا بیشتر گفته خواهد شد بخورانند صحت شود و اگر باد فاسد در مثانه بود باید که مدبیر بکنند که از آن مثانه صاف شود و اگر باد حبسی از حواس فاسد شود باید که علاجهای رسانیده باد که بیشتر گفته خواهد شد در کار برند و در فحش کنجد پخته

و دیگ بالا بهاکه برای طلا کردن بشکنج ساخته اند تمام کنند و اگر دیگ شست و پوست خون بود گاه باد فاسد و آید باید که خون بکشانیدن بهتر شود و اگر دیگ بنگاه و استخوان باد فاسد و آید باید که خون را نیز بکشانند و بر اندامش طلا کنند و دارو ها یکه دافع باد اند با آب آس کرده و گرم ساخته محل مسادا باد نهند تا بود آرند و اگر گرم کرده نتوانند بهمین بار بالا کنند و اینها گویند و رسانیدن گرمی آتش که آنرا مسنده گویند نیز مفید است و اگر محل جادن داغ باشد و پوست بر آن باشد محکم بندند و نیز محل مسادا باد در آنجا پیلند و اگر در استخوان و مغز استخوان باد فاسد در آمده باشد باید که استخوان را بدین طریق تراشند که گفته آمد تا مغز بیرون آید و بعد از آن مهاده و بقوت دم باد بیرون آرند و اگر باد فاسد در نیامده باشد علاجی مسادا همین که مصابان بسیار بر گرفته شده است بکنند و نیز چنین گفته خواهد شد بسیار تمام کنند و اگر باد فاسد تمام اندام را گرفته باشد باید که مریض را در آفتاب بنشانند و اگر خانه از گل مقدار یک دو روز بر آن بگذرد بسیار نادر آنرا بکاوند خرد بدارند بعد از آن خانه آتش انچنان مولی کنند خانه چون گرم شده باشد آتش از آن کشیده مریض را درمیان خانه در آرند تا آنگاه که عرق تمام کردن تواند بعد از آن بکشند و آرام داده باز در آرند و بکشند و بقدرت حاجت همچنین چندکرت عمل بدکنند صحت یابد اگر کوکی بکار نداند آتش بکنند تا آنگاه گرم شود بعد از آن مریض را بر چیزی بنشانند و دران کاکولی آویزند تا آنگاه که گرمی تحمل کردن تواند چون گرمی زیاده شود بکشند و آرام داده باز آویزند همچنین چندکرت گرمی رسانند بعد از آن گرسنگی که بران غلطیده باشد با آتش گرم کنند چون نیک گرم شد آتش را بکشند و آنرا بسیار بشکنند چون غبار از آن برآید بر گ درخت باد و توتیا سه توفر از کنند بر مریض باد و گرفته را بران غلطانند بشود و اگر روغن بر اندام طلا کنند و خشک کنند بکشانند باد و گرفته صحت یابد و اگر یک عضوی را باد گرفته باشد باید که آن عضو را گرد کشانیند باد گرفته صحت یابد بدین طریق آنچه از ان محل خون کشانیده باشند و اگر باد فاسد یا بلغم بسیار صحت دیده باشد که علاجی بکنند که دافع هر دو باشد اگر باد فاسد عضوی را گرفته باشد باید که گرد آن عضو را خون بکشانیده باشند و اگر بلغم بسیار صحت دیده باشد که علاجی بکنند که دافع بلغم باشد اگر باد فاسد عضوی را گرفته باشد باید که گرد آن عضو را خون بکشانیده باشند و روغن کنجد سنگ سنگ و سعانسا آمیخته بران محل طلا کنند مریض صحت یابد و برای دفع باد فاسد و بلغم بسیار بزرگ و شیر جوشانیده بنوشانند و شبهای که نخست باشد تریشی انار دانه و آشام پنج سال بارزن آمیخته بنوشانند ازین غلبه باد زایل گردد و نوع دیگر کاکولیا و کن مرد و دیگ جوارهای بادشکن و اشهای ترش و گوشت جانوران کرد آب یا گرانه آب بسکنند و بندند و روغن کاکو و کنجد و چربی و بسیار و نفر استخوان و سیخ و سنگ آمیخته و گرم ساخته بغیری ازان بر اندام محل مدد سخت کنند و بخشی دیگر سخت کنند و فرو آرند و آنرا رسانیدن گرمی بدین اشیا باد دفع شود و این را سالون گویند و اگر سبب باد اندام مقبض شود و رد کند و سخت شود بجامه کتان یا باجامه محلوج یا با کلیم محکم بندند مفید بود نوع دیگر از پوست گربه از پوست راسو پوست شتر سه آب آهو و شغال هر کدام ازین پوست دهد قبا یا پیرهن پوست بکنانند و اندام مریض را بروغن بادشکن طلا کرده گرم کنند بعد از آن قبا یا پیرهن پوست مریض را بپوشانند ازین باد جمله اندام دفع شود اگر باد فاسد در رودش باد در سینه یا در بند گاه و سرین باد دیگی گران در آمده باشد برای دفع آن قی بکنانند و روغن وزنبی چکانند و اگر باد فاسد در آید کلاس حریر که بی کاسه باشد بر سر بندند و بر روغن پر کنند تا دو طاس هر سر بندند این عمل را بهند سنگ شست گویند و برای دفع امراض خون کشانیدن نیز نافع است و اگر باد تمام اندام را نگرفته باشد بلکه بعضی از آنرا گرفته باشد این حقنه نیز دفع شود بدانکه مر دفع فلنج باد را استعمال کردن روغنها و رسانیدن گرمی آتش و مالیدن روغن بر اندام حقنه کردن و روغن مهسل خورده استعمال کردن و روغن بر اندام طلا کردن عمل هر سر پوست کردن فرو رفته و روغن خوردن و غرغره شیر گرم کردن شیر وزنبی چکانیدن و خوردن گوشت شیر و شوربای گوشت شوربی که آنرا بروغن بخته باشند و ترشی چنانچه انار دان و آمله و غلبه چوب و نمک و روغن کنجد و آب گرم بر اندام ریختن و مالیدن زعفران و اگر و تیرج و کوتهه و دانه الایچی و مرکب استعمال کنند و جامهای ابریشمی و پشمی و نمالی گران کردن و بر اندام پیچیدن در خانه گرم کرده باد در جای خواب نرم خواب کردن و آتش نزدیک داشتن و مانع اجتماع از کردن فائده تمام دارد طریق ساختن روغن مسهل آنست نسوته و دانتن دهچوب و سپتلا که نوعی از زقوم است و شکهی که نوعی از تنتلی است و تربیله و برنگ هر یک بیست و پنج تولچه و یکسیله هر یک را دو دو دم بگیرند و آب کنند و یک رطل روغن کاو با یک رطل دو دو دم آب جوش تربیله و دو رطل آب جوش تربیله و دو رطل آب جوش

سطر ۱۱ بعد از لفظ سنگ بیست

چون پخته شود مقدار یک مثقال بسائید و استعمال کنند هر جا که برای اسهال روغن گفته اند همین روغن مراد داشته اند و این روغن را تلوک کهرت گویند اگر
درین روغن بجای پوست بیخ تلوک پوست بیخ آسوک استعمال کنند نیز همین فائده دهد آنگاه این روغن را آسوک کهرت گویند اگر بجای پوست
مذکور یکاسن استعمال کنند نیز همین فائده رساند آنگاه این روغن را آسوک کهرت گویند و روغن که آنرا برای دفع غلبه باد بر اندام بالعموم بخت
نوع دیگر خرج روغن کرد و ستوان آن که بسیار روغن بار روغن مصروف باشد بیارند و باریک برند و بکوبند و در دیگ آهن بهاندازه آب در ان انداخته بجوشانند
و روغن که بالای این بماند بگیرند و جمع کنند و روغن مذکور را بحیق ازان داروها که ریانیده باد لوبد بهزند و بر وجود باد گرفته بمالند باد دفع
شود و این را آن شکل گویند نوع دیگر بنجمول بزرگ را بستانند جمع کرده خشک کنند و بزمین پاک که سیاه و چرب باشد بکنند و برآتش کنند
تا همه پنجمول بزرگ سوخته گردد و شب همچنان بگذارند چون رفته شود خاکستر آن جاروب زده و دور کنند و زمین گرم خواهد بود بعد ازان روغنی که باید دارو ها
بار کنند ها و کن پخته داشته باشد مقدار صد سیر بران زمین گرم بریزند اگر روغن مذکور نباشد شیر گاو بسیار بر زمین بریزند و یک شبانروز بگذارند تا روغن
مذکور زمین و خرد و آنگاه آن زمین که روغن در خورده است جمله بکاوند و بستانند و کراه بزرگ با آب پر کرده برآتش نشانند و گل مذکور را در ان انداخته
بجوشانند روغن کشیده و نارد کرا پخته برآتش نشانند و داروهای باد شکن آن مقدار که دست دهد هم بستانند از هر یکی بجوشانیده جوش بگیرند و جوشهای
مذکور که جوشی هزار چندان روغن باشد در روغن باندازند و آن مقدار که گوشتهای باد شکن دست دهد بستانند و جوشهای آن هر جوشی هزار چندان روغن باشد
نیز باندازند و شیرهای ترش آن مقدار که دست دهد نیز بستانند شیرهای آن شیر هزار چندان روغن باشد هم در روغن مذکور بیاندازند و هزار چندان روغن
شیر باندازند و بجوشانند چون از ان اشیای مجوشیده که در کوره همانا که باشد چنانکه سنگ و شیخ و پتیج و در زمین جنوب کنده باشد چنانچه صندل و کافور و عاود تری و
اشیای باد شکن دیگر سر چند دست دهد نیز باندازند و بنیز بجوشانند چون روغن پخته شود صدقه داده روغن مذکور را بجامه پخته در آورند در یاقوره یا گلی که پاک
باشد انداخته نگاه دارند و قوت و نفع روغن چنان است که هیچ زحمتی بادی بدن طالب شان نتواند داد این زحمتهای مذکور دفع شوند و این روغن لائق
پادشاهان است و دست کردن این روغن جز پادشاهان منع کرده است کس نتواند اندیشه این روغن بآسمنسر پاک گویند اگر شیر و هر جوشی از
جوشهای مذکور صد چندان از روغن انداخته نیز انداخته آنگاه آن را است پاک گویند طریق ساختن نمکهائیکه دافع باد اند انواع ست نوع
اول آنکه برگ تراز بید انجیر و مو کها و کرنج سه برو بانسه کروا له و جیتره و مانند این دیگر نباتات که باد شکن اند و نمک سنگ نیز بگیرند جمله را در هاون انداخته
بکوبند و سه بوی چرب انداخته مهر کنند و فرو دو بالای سه بوی چاشنی داده آتش دهند تا داروی مذکور سوخته خاکستر گردد بعد سرشوئیدن آس کرده نگاه دارند
و وقت حاجت مقدار بخورانند این زحمتهای باد دفع شوند این را بتر لون گویند نوع دیگر شاخ زقوم و برگ باد سنجان و سجنه و نمک سنگ در
هاون انداخته بکوبند بهار بخورند و روغن کنجد و چربی و مغز استخوان آمیخته مخلوط ساخته در سه بوی چرب کرده بطریق مذکور بسوزند و بعد برشدن آس کرده
نگاه دارند و وقت حاجت مقدار بخورانند این زحمتهای بادی دفع گردد و این را شنیصه گویند نوع دیگر ستیلا که نوعی از زقوم است
و یله و کراویل و اک و زقوم و سجنه و بادل و بار بهدرک و ناد هی و سجنه و کنیر و تجوتی و بالنسه کرنج بندگ و خورد هر دو کتائی و بلاندر منکوت و ارنی کوکیله
و هر دو کدر بیر نه و نال نکماره و حنظل و چوبرک و مو کها و آسوک از جمله اشیا بیخ و برگ و شاخ بستانند و بریده و هاون باندازند نمک نیز انداز ند و بکوبند بعد
بطریق مذکور در سه بوی انداخته بسوزند و خاکستر بستانند و بریده و هاون انداخته باندازند و آب در ان انداخته تیزاب بچکانند و ان نمکها را ز ند و نمکها و چوبرک
با پیلیا و کن آس کرده با نمکهای مذکور خلط کنند و نگاه دارند وقت حاجت مقدار خوردن و هند این جمله علتهای بادی مرگولیه و بهه و نقصان
گپ سنگی و بواسیر و ناآرزوی طعام و درد سر و فه و یرقان و کرم دفع شود و آنرا کلیانک لون گویند علاج اپتانک هر انکه مرض مذکور سخت بود
چون چشمهای مریض فرو رفته نگشته باشد و ابرو ها کز نشده باشند و قضیب لبتاده و سخت نشده باشد و در اندام مریض خوی سائل نباشد
و نبود و مریض باده نگوید چنان نشده باشد که از غلبه مرض مذکور بستاده شدن نشوست ماندن نتواند بلکه بزمین و یا بر چهار پائی ساقط شود و

و گوشت [illegible] کرازان سبعات آب حادث نشده باشد بدانند که مرض دوا پذیر است آنرا علاج کنند نخستین روغن کنجد بر اندام مالیدن و رسانیدن
گرمی آتش کرانرا سپید [illegible] بیار برگهای تیز ناس دهند تا اسهال شود و بعده [illegible] ارکن با روغن بجوشانیده جوش دهند روغن گاو [illegible] بانداز ند شیر جغرات
گاو و نیز بانداز ند و [illegible] چون پخته شود [illegible] مریض را [illegible] اند ازین [illegible] کم [illegible] و غالب [illegible] و بعده [illegible] هر چه هست و هر دو بستانند
و تخم کنار و گلنتی و پوست درخت ارزان و گوشت جانوران آبی و آنکه گراند آب میباشند نیز بستانند و جمله را کوفته [illegible] ساخته بجوشانند چون بگیرند
و روغن گاو و روغن کنجد و چربی و مغز استخوان را بجوشانند [illegible] شیر گاو و سجیق ترازان اشیای شیرین نیز چون پخته شود فرود آرند و نگاه دارند و روغن
[illegible] بر اندام بمالند و [illegible] خوردن دهند بدان حقنه [illegible] کنند و مریض [illegible] بنشانند و درین مرض سیلان که [illegible] گذشته است و
دیگر سپید [illegible] ان خواهند آمد نیز بکنند و اگر ازین تدبیرها [illegible] دفع نشود حجره [illegible] دوار [illegible] و به [illegible] که آنرا ریزه کرده باشند و
[illegible] کنند و مریض [illegible] بستانند باز تمام حجره [illegible] بدین [illegible] کنند تا آنکه [illegible] مریض [illegible] تا مادام که مریض دران ماندن تواند بدارند بعد
بکشند [illegible] داده بانداز ند باز بکشند و بانداز ند همچنین [illegible] بر قدر حاجت بکنند صحت یابد و اگر مریض را در حجره که آنرا آتش گرم کرده باشند در آرند
و بیرون آرند [illegible] این گذشته است و یا برسنگ [illegible] که آنرا سپید کرده [illegible] باشند بغلطانند [illegible] نیز [illegible] است
از مرض [illegible] خلاص یابد و این مریض را رسانیدن گرمی [illegible] و گوشت [illegible] که آنرا سپید گویند نیز صحت یابد علاج نوع دیگر [illegible]
[illegible] سجیق ترازین دار و ها روغن کنجد نیز چون پخته شود مریض را بخورانند و بر اندام آن بمالند و بدان ناس دهند صحت شود نوع
دیگر [illegible] آتش کرده جغرات [illegible] انداخته مریض را [illegible] بخورانند ازین [illegible] دفع شود نوع دیگر [illegible] ازان خروس ماهی سیاه [illegible]
[illegible] مریض را بخورانند و بر اندام بمالند و ازین ناس دهند صحت یابد نوع دیگر [illegible] بدار و ها یکه [illegible] باد اند شیر جوشانیده بنوشانند مریض را صحت
شود نوع دیگر از جو و کنار و گلنتی [illegible] جغرات و روغن کنجد و روغن گاو [illegible] آشام ساخته مریض را بنوشانند و برای این مرض دیگر علاجها که دافع
باد اند مناسب دیده بکار برند و مریض [illegible] حقنه استعمال [illegible] اسهال [illegible] مسهل نیز نافع است لیکن [illegible] مرض [illegible] کنند [illegible]
[illegible] مرض بکنند این علاجها برای [illegible] که [illegible] باد و فاسد حادث شده باشد [illegible] آنکه باد و فاسد [illegible] بلغم یا تلخه فاسد یافته حادث گردد برای
دفع آن علاجهایکه دافع تلخه یا بلغم اند این علاجها یا کرده بکار برند علاج [illegible] کهات [illegible] آنکه درین مرض اگر اندام مریض قوی باشد [illegible]
باشد [illegible] مریض [illegible] طبیب [illegible] بکنند [illegible] طبیب باید بوجود باشد طبیب باید که علاج بکنند [illegible]
اندام [illegible] گرمی آتش برسانند [illegible] اسهال [illegible] اسهال داده [illegible] بعده حقنه [illegible] بکنند [illegible]
[illegible] بکنند [illegible] برای دفع این مرض نیز [illegible] روغنیکه [illegible] آنرا [illegible] تیل نامند بر اندام مریض این مرض بمالند و او را
[illegible] بکنند و ناس [illegible] تیل نیز بدهند و اگر این علاجها تا سه چار ماه بکار برند مریض صحت یابد علاج [illegible] بدانکه برای دفع این
مرض علاجهای [illegible] کهات بکار برند [illegible] باد و بلغم اند ناس نیز دهند و مریض را گرمی آتش برسانند بغیر آنکه بر اندامش روغن طلا کرده باشند
و اگر درین مرض بسبب غلبه باد و بلغم [illegible] مریض [illegible] شود [illegible] تیز ناس دهند علاج [illegible] بدانکه برای دفع این مرض دار و ها بخورانند [illegible]
[illegible] نیز بکنند نوع دیگر [illegible] و گوشت جانوران آبی و آنکه گراند آب باشند جمله را یکجا کرده
[illegible] گاو که [illegible] چهار چندان باشد [illegible] بجوشانند تا آنکه آب سوخته گردد [illegible] بعده [illegible] بستانند و
[illegible] روغن کنجد انداخته بجوشانند تا که روغن [illegible] شیر [illegible] باشند [illegible] بکنند [illegible] شیر گاو و سجیق ترازان [illegible] که
[illegible] بجوشانیده [illegible] بانداز ند و نیز چون پخته شود مریض [illegible] بنوشانند و ازان ناس دهند و بر اندام او بمالند مریض صحت یابد و
این [illegible] تیل نامند و اگر شیر که آنرا [illegible] پخته باشند بغیر آنکه با روغن کنجد آنرا [illegible] زده [illegible] بکشند [illegible] ترازان

وارویهای مذکور بیزند و برای دفع امراض چشم بکار آید باید کار آزاد چشم کشند و ان را که سیر گویند علاج اینست کرمرض باقی و دهنده اجناس مذکور باین بکنانند و باین علاجها بکار برند پنج درهم مول و انگزه و اهلیله و نمک سنگ نمک سیاه و نمک بریا همه یا متساوی گرفته آس کنند و جوش بجوانند مریض را بخورانند بمرض صحت یابد نوع دیگر بخواه عدد هلیله و دو پیل نمک سیاه را با آب آس کرده در یک پرسته روغن گاو انداز ند و چهار چند ادویه شیر گاو نیز انداز ند و بیز ند چون پخته شود و مریض را مقدار یک روزینه بخورانند فی الحال صحت یابد و برای دفع این مرض علاجهائیکه مزبل باد باید بکار برند و اگر دین مرض بسبب غلبه باد فاسد و بلغم فاسد نفس مریض بسته شود باید که بدارویهای تیز نماس دهند علاج کرد هسی و بسواچی و گنج و نمک گبر سنگ سر و باب کنتک می یاد داده و باد هرک و او پاک و یاد هرج و دهنتر بات بدانکه بسبب دفع این امراض علاجهائیکه دافع باد اند بکار برند و گشادن رگهائیکه در باب تشریح اعضا گفته شده ملائم دیده نگشایند دیگر برای دفع باد کرگ نگشایند بلک فقط علاجهای باد بکار برند علاج کرن سول بدانکه بسبب دفع این مرض این علاج بکار برند شیره ادرک در روغن کنجد و شهد سنجیق نمک سنگ هر یک یا متساوی سنده مقداری گرم کرده در گوش مریض بچکانند مریض را صحت شود نوع دیگر شراب و دوغ گاو و بول بز سنجیق نمک سنگ هر یک یا متساوی در روغن کنجد بدارند و بجا بسته در گوش مریض بچکانند صحت یابد و بسبب دفع این مرض علاجهای دافع باد و ناری سپید بکنند ناری سپید آنست که دارویهای دافع باد را در دیگ انداخته بجوشانند و بخارات آن از راه ماشوره در محل عدد برسانند علاج توتی و پرتوتی بدانکه استنبهه که درین فصل گفته شده است در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند صحت شود نوع دیگر دارویهای پیلیا کن در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر انگزه بریان کرده و جوا کهار هر دو را متساوی گرفته و آس کرده و روغن گاو انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد علاج ادهمان بدانکه بسبب دفع این مرض مریض را سخت فاقه بکنانند و دستها گرم کرده کرات بشکم مریض بنهند و علاجهای افروزنده گر سنگی بخورانند و دارویهائیکه در فصل ادویه گفته خواهد شد بر قضیه علاج مستفتیله را و مقصد مریض مدارند صحت یابد علاج پرت ادهمان بدانکه برای دفع این مرض تی و فاقه بکنانند و دارویهای افروزنده گر سنگی بخورانند نافع آید علاج استیهلا و پرت استیهلا علاجیکه بسبب دفع گولد و انتر برده که پیشتر گفته خواهد شد بکار برند بدانکه انگزه و سنای و فلفلین و اجمود و کشنیز و بیری و انارد ان و ترپک و پاڑهی و زیره و جوا کهار و نمک سنگ و نمک سیاه و نمک بریا و ساجی و نیلپول و اهلیله کبود و بهیکر مول و هر یک بیست و چار زیره و هلیله هر یک متساوی گرفته آس کنند و از شیره ترنج هفت تسقیه بهند بعد دو درم را غلوله بنند و مریض بادی را یکی بادین روزینه نهار بخورانند و بالای آن آب گرم یا دوغ یا سرکه یا شراب بنوشانند صحت یابد ادین دو سه دفعه و گولد و جمله علتهای شکم و ناآرزوی طعام و زحمتهای مول و نفخ شکم و درد پهلو و شکم و مثانه و مرض ازاد و سوزاک بول و پندرروگ و پیه و دکوا پیه و توتی و پرتوتی نیز دفع گردد این علاج را هنکواد و تیک گویند فائده بدانکه گوگل خوشبو و سبک و مناسب دخلی و عیب در آید و نیز و گرم ست و مزه تیز دارد و در وقت مضم مزه اش تیز لود شکم را بحالی گرداند و برای تقویت دل موافق و جفشنده و مانند صمغ ست اگر نوبا شد مردم بها فیه گرداند و منی افزاید اگر کهنه باشد لاغر کند و سبب سردی و گرمی خورد باد و بلغم را زایل گرداند بسبب آنکه مسهل ست تلخه و مقابض را فرو داند از دو سبب شوبری خود لوبی زشت از شکم دور گرداند و سبب آنکه در مناقد و بعزت نفوذ دارد آتش گر سنگی افزاید طریق خوردن گوگل آنست که گوگل را در جوش تر پهله و دار پلد و بلوپول و کاه دب که هر یک را متساوی گرفته و چوکوب کرده و جوشانیده باشند یا بول او و گاو و یا شیر و یا در شراب گرم انداخته بنوشانند چون بدانند که گوگل هضم شد و جوش سنگ یا شور با گوشت شاهیر بریان بخورانند از مقدار این گوگل برین طریق تا یکماه گولد و پیسو و نفخ شکم و علتهای مذکوره دهند و کرم دنا آرزوی طعام و برص دارند و گرمیهای گوشت و زحمتهای بادی و علتهای مذکوره بسبب جمله پختگیها و آلمها و باد شکم و باد بند گاه دفع گردند اکنون چند علاج برای دفع زحمتهای بادی از طب نکین گفته آید باید بول بز گرم کرده و بیارا هرش دار و برابر جوکوب کرده در شیر گاو بجوشانند و جوش را بجا بسته بنوشانند مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر کنار تره و دار هلدی و واشا و ابش ان و کنجد و کوتهه ترنج و سونف و جوا هر یک متساوی گرفته آس کنند گرم کرده و خشی از ان در محل باد بخت کنند چون سرشود آزاد و در کرده نخلی دیگر

علاج ادهمان بدانکه

سخت کشند همچنین چندکرت کشند مریض را صحت شود نوع دیگر گوشت کرکدن باشند باقند و روغن کنجد و سیخ فلفلین یکجا کرده بپزند مریض را
سیر کنند و این را میسوا گویند نوع دیگر پیاز با انسه و دیوداروسندهی و گل هر یک را مساوی گرفته بسرشانند و در جوش روغن کنجد اندازند مریض را بنوشانند
صحت یابد نوع دیگر ده درم پانچ درم سیر یکوبند هر یکی را انگزه و زیره و نمک سنگ نمک سیاه و سندهی و فلفلین یکیا هه یانیم یا هه بگیرند آس کرده با شیره
مذکور آمیخته مریض را بخورانند و جوش پوست پنج سیدانجیر بالای این بنوشانند همچنین تا یکماه روزینه داروی مذکور بخورانند ازین جمله علتهای بادی و دردست
اردوست و انبرک و ارتنجه و کردمسی و ایکانک بات و سرباتک بات و کرم شکم و دردپشت و کمر دفع گردند و این را بهندی رسون کلاک گویند نوع دیگر
تخمهای سیر کنند و مردن آن انگور که همچو پستان میباشد کشیده باشند یعنی پل شهد و قند و روغن گاو هر یکی سه پل و روغن شتر دو پل و روغن کنجد یک و
نیم پل را یکجا کرده بجوشانند بعد انگزه و زیره هر دو یک پول و نترپک چتره و چاب انار دان کچیل و چهرود انه الایچی و پهکرمول یکجا کرده و سندهی فلفلین و
جوالکهار و ساجی هر پنج نمک دو شنبر و الیت هر یک شش درم آس کرده دران بیامیزند و بدارند و بقدر گرسنگی و بقدر مریض بخورانند ازین بادنیمی و جود
و تمام اندام و اردت و انبرک و دام بات و شکستن استخوان و درد کمر و پشت و باد صرع و کندر پشت و هر پنج نوع گواه و زکام بادی و دیگر زحمتهای بادی دفع
گردند و این علاج مارسوت پند گویند از سیر پوست دور کرده یکوبند و مریض را با روغن بخورانند و بر پنج شالی سال پخته با روغن غذا سازند و ازین جمله زحمتهای
بادی دفع شود نوع دیگر درجوش دسمول سیخ انگزه و پهکرمول اندا ختمی مریض را بنوشانند ازین مرض بات دفع شود و این را بات پرواه گویند
نوع دیگر مندهی و چتره و اندرجو هر سه را مساوی گرفته آس کرده با آب گرم بخورانند ازین باد شکم دفع گردد نوع دیگر شیر مادرک با روغن کنجد مریض را بنوشانند
باد فاسد که در روده آماده بخانه خیز دازین دفع گردد نوع دیگر گلوی پلیل گرده هر دو را مساوی گرفته با آب آس کرده مقدار گرم کرده مریض را بنوشانند
ازین باد سینه دفع شود نوع دیگر سیخ و دیودار و سندهی با آب آس کرده و گرم کرده مریض را بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر دسمول و بهیار ا
و کلتهی و گلشکری و بالائی کنده تیموں و ترا و ل آس کنند و روغن کنجد بدهند که هر نه بیدانجیر و سروں و کوچه و پندرک و نسلوچن و سالی و دیودار
و کوتهه و پنج و کاکراسینگی و کاکولی و زرد چوب و تال کهاره نبیل و پنج و پاریجهدرک و سروتاک و پلهل روها تورده و کنارو خوو و کلتهی و کنجد و کنان و شترپ
و اسن کنند هیسپاران و پنج و ترنج که آنرا بجوری خوانند و الیت و چوک و گوشت جانوران آبی و روغن کنجد و چربی و مغز استخوان و حنظل
و سرکه بهند و دوغ و ضمیری و ترپک یکگوشت یکیان و هر پنج نمک هر یکه را مساوی گرفته آس کرده بپزند بدین مریض را سیر کنند صحت یابد ازین
گواه و زیادتی روده و آماس تمام اندام و جمله زحمتهای بادی و دردت دفع گردند و این را مهاسالون گویند نوع دیگر کتلی و گلشکری و کنگنی و
روغن کنجد باندازند و بپزند چون پخته شود و بر اندام بمالند ازین باد که در استخوان باشد دفع گردد و این روغن را کتکیا تیل گویند نوع دیگر بیار او بیل
هر دو را مساوی گرفته بجوشانند جوش را در خلاصه روغن گاو که بالای روغن بسته میشود باندازند و شیر گاو نیز اندازند و بپزند چون پخته شود کسی را که باد فاسد در مغز
در آمده باشد آنکس را ازین روغن نان سهند صحت یابد این روغن را بلاد کهرت مند گویند نوع دیگر پنج بیار ا بجوشانند در جوش نمک سنگ انداخته مریض را
بنوشانند صحت یابد و ازین باد فاسد که در پی گردن سر و بازو باشد دفع گردد نوع دیگر صمغ چتکن و پوست پنج کونچه هر همه را برابر آس کرده باز ند نوع
دیگر شیره کشو نبر و صمغ چتکن هر انگزه و پنج کونچه هر همه را آس کنند بدان مریض را نان سهند همین فائده رساند نوع دیگر شیره کونچه مریض را روز نه
بنوشانند ازین صحت یابد و با بک زائل گردد نوع دیگر جوش ماش تا مدت یکماه ازین مریض را نان سهند و با بک دفع شود نوع دیگر جوش
دسمول و بهیار او ماش را با روغن گاو و روغن کنجد آمیخته وقت شام بعد از طعام مریض را بنوشانند و بدان نان نیز و هند ازین جمله زحمت بسوا جی و با بک
دفع گردد نوع دیگر سیخ تراژان ماش و نمک سنگ بهیار او اسن و دسمول و انگزه و پنج و ستراول و سندهی و روغن کنجد بپزند و بعد طعام خوردن روغن گاو
مریض را بنوشانند و این را دینی بچکانند خشک گشتن باز و و جمله او با بک و بهما کهات دفع گردند و این را بهندی ماپ تیل گویند برای دفع باد
هر علاجیکه نبیل باشد استعمال کنند و بجهت دفع باد و اه علاج رکتپات در کار بر بند و بجهت دفع واه مذکور نیز دال عدس را با آبلی که بعد گرم کردن

آنرا سرد کرده باشند آس کرده در کفها طلا کنند گرمی آتش بهمانند مریض صحت یابد و اگر مسکه را در کف پای طلا کرده گرمی آتش رسانند مریض نیز صحت یابد و بجهت دفع زانوه و درجوش نگوی و تر بهله گوگل انداخته مریض را بنوشانند نیز صحت یابد و اگر روغن بیله نیز باشد بهتر باده گاو مریض نا بنوشانند همین فائده دهد و اگر شوربای گوشت دراج گوگل انداخته مریض را بنوشانند نیز صحت یابد علاج بات رکت مریض نا کور را نیز مفید آید و برای دفع رحمت باد اکنتک خون بسیار کشد و روغن بیله نیز مریض را نیز بنوشانند پیل آبن دافع دهند و بیخ کدهیر نپسید بجوشانند و جوش آن در روغن کنجد انداز ند بیخ مذکور را با آب آس کرده نیز انداز ند و چون بخته شود بدارند و برای مریض بمالند صحت یابد و برای دفع او باک سید کنند و روغن کنجد نیز بمالند مریض صحت یابد نوع دیگر سجیق ترازان کو بخمه بریار او ستر اول و بیخ کدهیر بپسید و مغز چنگن و روغن تلخ با نداز ند و چند از روغن ماش نیز انداز ند و بپز ند چون بخته شود دهنی مریض چکانند این او باک دفع گردد نوع دیگر کوتهه و نمک سنگ روغن کنجد و چوک آس کرده مقداری گرم کنند و در پای مریض بمالند ازین سول کهلی که در ساق پای بیماشد نماند نوع دیگر سبخه و تج و گل دانکی و لوده و نمک سنگ پاره هر یک یک پل گرفته با آب آس کرده و یک پرسته روغن گاو با نداز ند و بپز ند چون بخته شود مریض را مقدار سه روز نیه خوردن دهند این معجن بات و جمله رحمتهای بادی دفع شوند و عقل افزون گردد و این را سارست گویند نوع دیگر زرد چوب و تج و کوتهه پیل دارو سندهی وزیره و اجمود و ملهنی و نمک سنگ هر همه را متساوی گرفته آس کرده مخلوط ساخته مقداری روز نیه با روغن گاو و شهد مریض را بخورانند چون کسی این را بست روز بخورد قوت حافظه او زیاد گردد و آواز جلیش نیک و خوش آینده گردد و این را مثل رعد و دهل عند لیب گویند و جمله علتهای بادی دفع گردند این علاج را کانک الیه گویند نوع دیگر بلاصد و اتیس و موتهه و پیل دارو بهانگی و سندهی هر همه را متساوی گرفته آس کنند و مقداری در شراب یا در آب گرم انداخته بنوشانند ازین در سه روز فالج و اتانک روگ دفع گردند نوع دیگر پیل گرد تخم سبخه و بابرنگ و تخم بهبری هر همه متساوی گرفته آس کرده دهنی مریض چکانند ازین اتیسر و اتانک و دیگر رحمتهای بادی دفع شوند نوع دیگر باتر و کوتهه و بیخ بید انجیر و بیدار هر همه را متساوی گرفته بجوشانند و در جوش این سجیق انگزه و ریان کرده و نمک سنگ انداخته مریض را بنوشانند ازین رحمت بیماکهات دفع شود نوع دیگر کوتهه و بریار او ماش و سندهی و بیخ بید انجیر هر همه را متساوی گرفته بجوشانند و در جوش این سجیق نمک سنگ انداخته برای مهنی بنوشانند ازین بیماکهات و سر روگ دفع گردند نوع دیگر پیلپول و چتره و سندهی و پیل دارو راسن و نمک سنگ هر همه را متساوی گرفته با آب گرم آس کرده در روغن کنجد انداز ند و چهار چند از روغن جوش ماش نیز انداز ند و بپز ند و برانداسم مریض بمالند و مریض را بنوشانند ازین رحمت بیماکهات دفع گردد نوع دیگر پیلپیله پیل آبله پیل دارو هر یک دوازده درم الایچی تج هر یک شش درم بگیرند و جمله را با یک آس کرده با بیخ پل گوگل بیامیزند و بجوش و سول بهشت تسقیه داده سه درم را غلوله بندند یکی ازین روز نیه مریض را خوردن دهند بالای آن شوربای گوشت با بیخ شالی بسال بخته بخورانند ازین باد ناسد که در بند گاه استخوان و معده استخوان که در آمده باشد دفع شود این را گوگل تپاک گویند نوع دیگر پوست درخت نیلان آس کنند و هو بیر گلوی سوتهه اول رضا فساک دیوسن و بدیار و سندهی و کچور و چوا این هر همه را برابر گرفته آس کنند بمقدار وزن کل دارو گوگل بیخی از وزن گوگل روغن گاو بستانند با آبیق مذکور یکجا کرده بمالند و دو درم را غلوله بندند یکی روز نیه مریض را خوردن دهند بالای آن شراب یا آب گرم یا شوربای گوشت یا باجوش منک یا ماش بنوشانند ازین کرمی در دشست و بازو و کمر و کله راه و آئینه زانو و پای و بند گاه استخوان کی و شلم که از باد باشد و جمله رحمتهای بادی و بهمی و رحمت دل و سینه و علتهای فرجه و لنگی جمله دفع گردند و استخوان شکسته درست شود این را بهنسی ترود سانک گوگل گویند نوع دیگر سندهی و پیل دارو گردپیلپول و پیلپله و چتره و زیره هر دو و اجمود و جوانی تج و جاب و باچی و هر سه نمک و جوا کهار ساجی هر همه را متساوی بستانند آس کنند و مقدار دارو های کل گوگل و چهارم حصه گل دارو و شیره آب بستانند با آبیق مذکور بخته بمالند و بقدر دو درم غلوله بندند و یکی روز نیه مریض را بخورانند ازین انوبات و باد و فاسد که در بند گاه استخوان در آمده باشد دفع شود و استخوان شکسته درست گردد و گر سنگی افزاید این را بهنسی آتنبه گوگل گویند نوع دیگر باسن و هیکرمول و پیلپله و بیخ بیل و چتره و

و نمک سنگ و خاکستک پیل هر از هر یک مساوی گرفته آس کرده در روغن گاو بجوشانند این جمله مرهمهای بادی دفع شوند نوع دیگر اسگنده جوکوب کرده بجوشانند و جوش آن در روغن گاو اندازند و اسگنده را تیز بار یک آس کرده باندازند و چهار چند اندروغن مذکور شیر گاو هم باندازند و بپزند چون سه شود مقداری روزینه مریض را بخورانند این بادها فاسد و برگردد و آب منی و گوشت مرد زیادت گردد این روغن را مهنک اسگنده باد کهرت گویند نوع دیگر دارو های دسمول هر یک چهار پل بجوکنند و کانهی هر یک یک پرتهه بستانند و جوکوب کرده بجوشانند و جوش را در یک پرتهه روغن گاو اندازند و جمله دارو های مذکور را با آب آس کرده نیز باندازند شیر هم یار کنند و بپزند چون پرتهه شود در روزینه مقداری مریض را بخورانند این بادهای فاسد دور گردد و این را دسمول اد کهرت گویند نوع دیگر گوشت بز نر کهوان باشا بسی پل و دسمول شصت دوش و یک پل بستانند و بیکمن آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه جوش بماند بجا بپخته بستانند و در یک پرتهه روغن گاو اندازند و سنجی تمر اندان دارو های جیونی کن مهلتی و ستراول و شیر گاو نیز باندازند چون پخته شود مقداری مریض را بنوشانند بخورانند این جمله مرهمهای بادی فرحمت اورت و دوده گوش و کری گوش و لکنت زبان مفلج و لنگی و کرسی و کوزی و اپتانک و اپستک دفع شوند این روغن را جهاکراد کهرت گویند نوع دیگر جوش بهیار او سنجی آن در روغن کنجد باندازند و شیر گاو نیز یار کنند و بپزند چون پخته شود در روزینه مقداری مریض را بخورانند و بر اندامش نیز بمالند و در بینی اش چکانند این جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را بلا اتیل گویند نوع دیگر بریار او ارنی و بیخ بید بخجر و هر دو کنائی و خارخسک و بیل و کلشکری و سترا ول و سونف و پاڑهی و بهارنگی و پاول و اسگنده و کپور کند هیسارنی و تیهون و سرس و پیا بانسه هر دو نیم کرگل آن یکی مرد دست و دیگر نیاید هر یک را پل گرفته جوکوب کرده در چهار چند آب انداخته بجوشانند و جوش یکچند بماند بجا بپخته بستانند و در و پرتهه روغن کنجد باندازند و دارو های جیونی و راسن و نمک سنگ و لوبدارو کوتهه و بهیر و بیج پیلمول و مجیطهه و زنار و بیج و بیرج و جابتری و دانه الایچی و موتهه و بالا هر همه را مساوی گرفته و با آب آس کرده نیز باندازند و چند اندروغن شیر گاو هم یار کنند و باز آتش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را روزینه بنوشانند و این مریض را تاس و هند دقه کنند و بر اندامش بمالند و روغن مذکور سخت بزرگیست جمله علتهای بادی فرحمت اتو پاد و کرد هیسی و ادهمان و اداورت را دفع گرداند و این روغن را مهابلا اتیل گویند نوع دیگر جوش بریار او جوش دسمول و جوش بجو و کنار و جوش کامنی و شیر هر یکی را از روغن کنجد هشت چند بستانند و در روغن مذکور اندازند و دارو های کاکولیاد کن و نمک سنگ و عود و قیر و نارد و لوبدارو مجیطهه و سپد پانکهه و کوتهه و دانه الایچی و کلیسر و بکائی و موتهه و بیج و بیرج و نگر و بیج و اسگنده و سونف و کدسپر نه هر همه را مساوی گرفته و با آب آس کرده نیز باندازند و بپزند چون پخته شود در آوندی ریا نقره یا گلی کرده نگاه دارند و بکار برند این جمله علتها را دفع گردند و عورتی که بار نهاده باشد اگر مقداری با و بدهند بیچ رحمت بادی گرفتار نگردد و زنیکه بچه نمی زاید و مردی را که منی او نقصان شده باشد اگر این روغن بخورانند زن بچه زاید و فعل مرد زیادت گردد و کسی را که باد فاسد و محل خطرناک مزاحمت داده باشد و کسی را که از سیدان زخم عضوی بیکار شده باشد و کسی را که ضعف کرده بود این روغن بکار بندند نافع آید این رحمت بکهک و دهکیت چشم گوله و سفید زائل گردد و اگر روغن مذکور را مدت شش ماه کسی بخورد زیاوتی نرود و دفع گردد و این روغن جوانی برپای مانده بود و زود جوانی بپذیرد این روغن لایق استعمال پادشاه و امرا لیکان و دنیا داران ست و این را نیز مهابلا اتیل گویند نوع دیگر سروان و تیهون و بریار او ستراول و بیخ بید بخجر و کنائی و کنج و کلشکری و پیا بانسه هر یک یک پل بگیرند با آب آس کرده در یک پرتهه روغن کنجد باندازند و چهار چند از روغن شیر نیز بار کنند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بکار بندند این روغن اسپ یا پل باد گرفته را بدهند بشود و اگر این روغن را آدمی بخورد و در سینه و دل و پهلو و در تمام سر و بادقان و زدی اندام و سنگنائه و سرگران ادمی دفع شود و حواس خمس که کم افتاده باشند بحال اول آرد و در بین رحمت دق و باد تی خوانی ارت و کلکند و رکتپات نیز دفع گردند و عورات عقیمه را قابلیت حمل پیدا آید اگر مادهٔ آستر را این روغن بدهند بچه نزاید و بوقت زادن نیز دراین روغن را بلا اتیل گویند نوع دیگر تریپله و اسگنده و دولیو دارو راسن و سرون و تیج و گلشکری و دانه الایچی و بلادر و صندل و پیکر مول و نگر و گلوی و نمک سنگ و کاکولی اکبر کاکولی و سپد موسلی و بلائی کند و جیره و گوگل و انگور و اگر و سندهی کشنیز هر همه را

تمساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن کنجد که چهار چندان باشد بیندازند و چهار چندان از روغن آب نیز اندازند و شیره ترشاوه بستانی و سرکه هندی و شیر و عصارات هر یک مقدار روغن مذکور نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود مقدار مرهم را بنوشانند برامدام مریض بمالند و ازین ناس و سعوط دهند این روغن دهنه بادهای مختلفه را بتمامی دفع کند اگر اسپ باد گرفته را این روغن دهند از باد خلاص یابد و مردم کوفتگی و شکستگی و شل این روغن بشود و عورت عقیمه پسر زاید و این روغن را مهاکلیانک تیل گویند نوع دیگر ستراول مسرن و تیهون و کچور و بریارا و بیخ بلید بخیر و بیخ کٹائی و بیخ کرنج و بیخ گلشکری و بیخ پیابانسه هر یک دو پل بگیرند و جوکوب کرده در آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بگیرند و این جوش را در یک پتیهه شیرگاو و روغن کنجد اندازند و بپزند چون روغن دلپذیر و سوئف و رکتچندن و اگر و ایلکنکے و صندل و کوتهه و دانه الایچی و چهرو سرون و نمک سنگ و راسن هر یک شش درم با آب آس کرده نیز اندازند و دو پتیهه شیرگاو و دو پتیهه شیر بز و یک ستپتیهه شیر گاو ستراول نیز بیندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بکار برند اگر اسپ فیل یا آدمی باد گرفته باشد از این روغن خلاص شود این روغن را اگر عقیمه بخورد و مرد گردد و اگر عقیمه بخورد فرزند زاید از این حد و سینه و دل و پهلو و درد بیم و راسمی گنڈمالا و کتبات ضعف و باد یرقان و درد بے اندام و سنگ شانه و جمله رنجهای بادی دفع گردند این روغن را سرب نرا این تیل گویند نوع دیگر بیل وارنی و سوئف و پادل و بابرهدرک و کنده بسپاران و اسگنده و هر دو کٹائی و بریارا و لونگی و خارخسک و کدهیر نه هر یک دو پل بستانند و جوکوب کرده در آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بگیرند و یک آدهک روغن کنجد اندازند سوئف و دیودار و چهرو تیج و ایلکنکے و صندل و نگر و کوتهه و دانه الایچی و منکونی و ماشونی و سرون و تیهون و راسن و نمک سنگ و کده پرنه هر یک دو پل بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند و شیره ستراول بمقدار روغن و چهار چندان شیر ماده گاو و شیر بز نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک مریض را بنوشانند و بدین مریض را ناس و هند و حقنه کنند و این را بر وجود بمالند از این جمله علتهای بادی دفع گردند و آن را بهنگ مده نرا این تیل گویند نوع دیگر بیل واسگنده و کٹائی و خارخسک و سوئف و بریارا و بابرهدرک و کرپلا و کنگهی وارنی و کنده بسپاران و تیج هر یک دو پل بستانند و جوکوب کرده بجوشانند چون این چهارم حصه بماند بجا بیخته بستانند و در یک آدهک روغن کنجد باندازند و چهار چند از روغن شیر ماده گاو و بقدر شیر شیره ستراول نیز باندازند و راسن و اسگنده و دیودار و گوشت و منکونی و ماشونی و سرون و تیهون و اگر و ناگ کیسر و نمک سنگ و چهرو زرد چوب و دار هلد و ایلکنکے و صندل و هر یک مول و دانه الایچی و ملهٹی و نگر و موتهه و تیج و تج و کاکولی و کهیر کاکولی و میده و مهامیده و جیوک و رکهبک و رده و برده و بالا و بیج و بیله و بچهیا و جوار و چاندی هر یک دو پل با آب آس کرده باندازند و بپزند چون پخته شود فرود آرند و در یک کافور و زعفران و مشک بر آخر شیوا باندازند و نگاه دارند و بکار برند از این رنجهای بادی از سب پیل و آدمی دفع شوند و لنگی و کوزی و بادی که تمامی وجود یا تمام وجود را گرفته باشد دفع شود و باد اورت و لرزش اندام و کری و نقصان منی و لقوه و باد کر در دست و پا مزاحمت دهد و آنکه رده زیادت کرده در خایه افگنده و باد دندان و زبان دفع شود و منی و زور و فربهی افزاید و عضو یکه بسبب باد خشک شده باشد نیک گردد و زن عقیمه را قابلیت ماندن حمل باشد و عضو یکه شکسته باشد باد دست کرده و برای دفع علتهای باد بهتر ازین دوا نیست و خورنده این روغن را زبان دوست دارند این مهانراین تیل گویند نوع دیگر جوش ماش پتیهه در آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند در یک پتیهه روغن کنجد باندازند و شیر گاو نیز و میده و مهامیده و کاکولی و کهیر کاکولی و جیوک و رکتچندن و رده و برده و سوئف و نمک سنگ و راسن و کوتهه و کٹائی و ملهٹی و کوتهه هر یک سه درم بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بکار برند از این مرض بیجها کهات و اورت و درد گوش و کری گوش که اندک بود و تمر چشم که از سنیات باشد و لرزش اندام و سر شسته گوا و لقوه و لنگی دفع شوند و این روغن را ماکهه تیل گویند نوع دیگر جوش ماش یکدون بستانند و بهر یک آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بگیرند و یک آدهک روغن کنجد باندازند و بپزند اسگنده ستراول و کنده بسپاران و کنگهی و بریارا و بپزند بخیر و بیا بانسه و کپوره و کوتهه و سنبل هر یک دو پل بگیرند و دو آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند

معده و غن مذکور نیز باندازند و گوشت خروس شصت و چهار پل نیز بگیرند و جوشانیده جوش داده روغن کنجد نیز باندازند و برده و بیده و مامیدوکا کولی و کهیر کاکولی و چیوک و کهبک و ملتی و صندل و سنگ سنگ و دیودار و بربیاراو کوتهه و راسن و کونچه و چهر و تج و سولنف و بلائی گنده و کنده و پسیاران و تج بهار و برنگ و نارو سناول و اسگنده و کچور و سندهی و فلفلین و املیت و بجهیاو اگر و بچ بلید بخیر هر یک یک پل بستانند با آب آس کرده نیز باندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود فرو نگاه دارند و وقت حاجت بعضی را بنوشانند و برانداع طلا کنند و بدین ناس دهند و حقنه کنند و این را در گوش اندازند و در چشم کشند و بدین نرعت اردت و درد گوش هنوکره و سیان ستنبهه و او باهک کردسی را نوپات و درد لگر که از سادهای باد باشد و کلاو کهنج و بسواجی و درد پای و پشت و جا ماندگی و کری گوش و درد آریم از گوش و علتهای سر و دین و تمر چشم و علت دل و بات رکت و شکنجهای ردی و انداع و پیری که در غیر وقت حادث شود و باد خوره و زیادتی خایه و رده نازل گردد تا جمله ازین هشتاد و علت دفع گردند و گوشت مینی و زوراوید و این را اگر عقیده خورد و فزند زاید این روغن را بهشک مهاماکهه تیل گویند نوع دیگر دو پرسته ماش و پنجاه پل دسمول بستانند یکجا کرده در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکچند بماند بجا پخته بستانند و یک پرسته روغن کنجد اندازند و سی و یک پل گوشت بزنر جوشانیده جوش آن نیز باندازند و چهار چند از روغن شیر باوه گاو هم اندازند و داروهای چیونی کن و مجیشه چاب و تیره و کاپهل و سندهی فلفلین و نیلپول و راسن و خارخسک و آمله و بلید بخیر و کونچه و سولنف و هر سه نمک و اسگنده و سناول و جوانی و جوانسه هر یک سیپل بگیرند و با آب آس کرده نیز باندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود فرو نگاه دارند و بکار برند از ین جمله منافع مهاماکهه تیل سابق حاصل آید این را نیز مهاماکهه تیل گویند نوع دیگر شیره تراول یک ادهک شیره ادرک دو پرسته بستانند و یک پرسته روغن کنجد اندازند و سولنف و دیودار و اکنکی و چهر و صندل و بالا و تج و دانه الایچی و سرن و راسن و تنگر و بلید بخیر و نمک سنگ و بچ اسگنده و تج و مجیشه و مرسهی چپیل گرد و سنبهه هر یک سیدم گرفته و با آب آس کرده نیز اندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شود فرو نگاه دارند و بکار برند اگر مردم گوزپالنگ و یا زمن شده مبتلا شده عضوی از اعضا بیکار شده باشد یا کریه گردد و ازین باد نبضی و جود و درد و زخمان و بادپی گردن و رنجهای گلو و بات رکت و بیست و درد و کر و بحر جان رنگند مالا و ایچی و بهکند و رنجنگیها کرزشت باشد جمله انواع تپ سینیات و درد زهره و بیهوشی و درد ران سرگوله باد مینی سیلان مینی و زیادتی رده و سنگ مثانه و باد یرقان و پندرروگ و درد چشم و علتهای فرجه و باد و تمام اندام و دفع شوند اگر این را نیز در کار بندند مینی و خوبی اندام و گرسنگی و زور بش افزاید باید که ستر اول در روز سعد که ماه در منزل نکچه باشد و جانب شمال رخ کرده با بچ کنبیده بستانند و این روغن را سد بهار تمک تیل گویند نوع دیگر کنده پسیاران سی صد پل پیا با نسه و بست و بچ اسگنده و بچ بلید بخیر و بچ بربیاراو تج و کدهیر نه و کپوره و دسمول و بار بهدرک هر یک صد پل و داهلد و سرس پنجاه و لک کوده هر یک بست و پنج پل بگیرند جمله را جو کوب کرده در آب که هشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند جوش بستانند و یکدون پرسته در روغن کنجد سیاه باندازند و دون و بست و پنج جوش او دهک که شصت کوده پرسته شیر گاو همین قدر جغرات و یک ادهک آب جغرات و همین قدر شیره نیشکر و صد پل جوش گوشت بزنر و یک ادهک جوش مجیشه در روغن مذکور نیز باندازند و هزار صد بلاور و سندهی فلفلین هر یک شش پل و رکتچندن و هامیله و بلید و آمله و نار و سولنف و بچ خیارو و باد نگ تج و جوزک و هر دو موتهه و اتپل و نیلپول و مجیشه و اسگنده و کدهیر نه و دسمول و تخم نیوار و رسوت و مرون و زرد چوب و داروهای چیونی کن هر یک یک پل بگیرند و با آب آس کرده نیز باندازند و باتش نرم بپزند چون پخته شده بجا بمانده بستانند و در روغن بچ و تج و سنبهه شالی و چهر پله و برنگ و ابیر و مرسهی و دنیودار و تج و نازدبلکاو و دانه الایچی خرد و کند و راو اکنکی و نکهه و نکهی و کل مالتی و رنگیکا و ابیر کاو و بچ هر یک سیپل بستانند چون پخته شود و با آبیکه آنرا بدارو ها خوشبو گردانیده باشند آش کرده و سحیق ترساخته در روغن انداز ند و باید نیز بپزند چون پخته شود بجا بمانده بستانند الگاه تج و پترج و جاپتری و ابیر و بچ بهمالو موتهه هر یک بست و پنج پل و کوتهه دوازده و نیم پل بگیرند و جوکوب کرده در آب که دو چندان آن باشد بجوشانند چون یکچند بماند جوش بگیرند و در روغن مذکور باید این جوش سوم کرت نیز بپزند چون پخته شود جمله نیز کرده بستانند بعد کنکول و ناگیسر و کوتهه و تج و کوشچه هر یک اگرده زعفران و صندل و کندن و لنا کستوری و قرنفل و جائیفل جاپتری و دانه الایچی و خسیلی و چهر هر یک سیپل

و بیارا و بیخ کنده پیلان و چوک نیلوفر و تخم خربزه و سونف و دانه الایچی هر دو و بیخ و بالا و کوتهه و نکهه و چیر و نمک سنگ و مینبهل و منگ و اگر و مجیطهه و سلارس
و کهی و چرچ و صندل و گلوی و کنکهل و دار چینی و پدمانکهه و اتیل و دو پودار و چتره و رکتچندن و کچور و رنیکا و اینگنی و نازبو کند رو و چیر و جاتی کوس و زیره سیاه
دستر اول و قیر زیره و نانکیسر و کاغذ و سرمه و گل نیلوفر شمسی و پرنیک و اسپرک و کنکی و جوز بویه هر یک سه پل گرفته با آب آس کرده نیز باندازند و
روغن مذکور را تش نرم بپزند چون پخته شود و فرو آرند و نگاه دارند و بکار برند و این روغن همچو آب حیاتست اگر این را پیر خرد جوان گردد و اگر مقیمه خورد
بدگیرد و اگر عنین خورد مرد گردد این هر شتاد علتهای بادی و چهل علت بلغمی دفع گردد و این روغن برای اسپ کوره و مادیان بلان
را سخت نافعست اگر این روغن را در بیخ درخت خشک و هندبزه تازه کرده بپزند روغنی ازین بزرگ و مفیدتر نیست و این روغن را بزبان هندی
کنده پستی مهاپسیاران تیل گویند نوع دیگر بسیج و شیر و شیر و روغن کنجد بپزند چون پخته شود استعمال کنند ازین جمله علتهای بادی زائل
گردند این روغن را سرسونک تیل گویند نوع دیگر شیره ترب شود و جوز و جوفرات و سرکه هر یک یک ادهک بستانند و در یک ادهک روغن کنجد
باندازند و این و بلا در و سجنه و نمک سنگ بچیل و بریارا و کنکهی و سندهی و پیل در از و چتره و بیخ و خشک هر یک یک پل گرفته آس کرده نیز
باندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار دو زرنیه معلول را بخورانند ازین زکام بادی و دیگر علتهای بادی دفع گردند و
آتش گرسنگی افزاید و قسمه بهار گیرد و این روغن را موبکا دیتل گویند نوع دیگر داروهای دسمول و بریارا و سن و اسگنده و لدهر نه و گلوی و
بیخ بید بیخ و کرنج و بهارنگی و بیا بانسه هر یک سه پل و جوشانده کانجنکها هر یک سه پل و جوشانش رکتان و کنار و کلتی هر یک چهار پل بستانند
و چهار یا جوکوب کرده و آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند گرفته در یک ادهک روغن کنجد باندازند و بلوزن روغن شیر بیار
کنند و داروهای جیوتی کن هر یک یک پل با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود نگاه دارند و استعمال کنند اگر بدین روغن
حقنه انباس بکنند جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را دسمولادیتل گویند نوع دیگر بیخ اسگنده صدیل جوش این گرفته جوکوب کرده
و آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بسته در یک ادهک روغن کنجد و شیر انداز چهار چندان روغن شیر گاو نیز اندازند و
سالک بهیده و زیره و کنجد و گل نیلوفر شمسی و گل مالتی و اسپرک و کلیسر و صیده و لدهر نه و انکوه و مجیطهه و هر دو کتانی و دانه الایچی و ایلنا لکا و
ترپهله و موتهه و صندل و بید بانکهه هر یک را مثقالی گرفته با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بدین حقنه
انباس نیز بکنند ازین بات رکت و کپیت و خون انجانه و اجوگ که از سیدن خم شده باشد و علتهای منی و فرج جمله زائل گردد و زور
و روی و گوشت افزاید اگر این را عنین بخورد مرد گردد و این روغن را اسگند ها دیتل گویند نوع دیگر شیره ترا دول یک پرستهه شیر گاو یک پرستهه
بستانند و روغن کنجد یک پرستهه باشد باندازند و ترا دول و سرون و تمبون و بریارا و کنگهی و بیخ بید بیخ و بیا بانسه و بیخ اسگنده و بیل و خارخسک
و سونف هر یک یک پل گرفته جوکوب کرده و آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بسته و روغن کنجد مذکور نیز اندازند
و سونف و دو پودار و چهر و اینگنی و رکتچندن و نکر و کوسته و دانه الایچی و سرون و رده و بریده و جیوک و کاکولی و میده و ملتی و اتیل هر یک سه در سته
با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور بپزند چون پخته شود بکار برند ازین درد و جود و درد و سیلان منی و دندان و انبانک و بات رکت و تاپال و بات
و اروست مستی کرچهوتی سیاری باشد و آماس و پنڈرو گ و پیته کرد سی و زهر و جمله علتهای چرم و درد و فرج بفتح شکم دفع شوند و کسیکه منی ایش نقصان
شده باشد روغن مذکور از انافع مثل آب حیاتست اگر این را زنان قیمه خورد و فرزند زاید این روغن را دسمولی تیل گویند علاج کردسی بدانکه سخت
مرض مذکور قی و اسهال کنند تا بیا یکه با نهم و گرسنگی انگیزد خشک باشند مرض را خوردن دهند و روغن کنجد گرم کرده براندامش بریزند و گرمی بخست
گرمی رسانند چون تخم مرض از خلط روده خالی شود گرسنگی زیادت گردد و وجود اعلی ازان مرض بقی صاف کنند آنگاه حقنه کنند اگر بغیر صاف
گردانیدن وجود اعلی حقنه کنند نافع نبود و دارو ی این مرض بر انواع ست نوع اول آنکه در جوش بخیول سجی فست انداخته مرض را بنوشانند

ازین زحمت کردسی و گلوله و درد شکم فی الحال دفع شود نوع دیگر روغن بید بخیر با بول ماده گاو تا مدت یکماه مریض را بنوشانند صحت یابد این روغن را نوعی دیگر
نیز بود نوع دیگر در روغن کنجد و روغن بستو شیره ادرک و ترشی ترنج و جوک و قند یکجا کرده مریض را بنوشانند ازین درد کمر و ران و پوست بیخ بید زحمت کردسی
دفع گردند نوع دیگر مغز تخم بید بخیر با یکدیگر کوفته در شیر ماده گاو انداز ند و از ان شیر ماده گاو بر بیخ بید بیز ند و مریض را خوردن دهند ازین درد کمر و کردسی دفع شوند این
دارو بر امریض مذکور مثل آب حیات است نوع دیگر میده ها سینگ و برنگ و خارخسک و بیخ بید بخیر و سندهی و هر دو کتائی هر همه را متساوی گرفته و آب
انداز ند و بجوشانند و با جوش این روغن بید بخیر پاره کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت کردسی اگرچه دیرینه باشد دفع گردد نوع دیگر بابنسه و
گلوی و کرواله هر همه را متساوی گرفته و جوکوب کرده و آب انداخته بجوشانند و در جوش این روغن بید بخیر انداخته مریض را بنوشانند همین نفع رساند
نوع دیگر در روغن بید بخیر و بول بقر عتیق پلپل دراز انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت کردسی اگرچه لاادوا باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر
پوست بکاین را با آب آس کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت کردسی اگرچه لاادوا باشد دفع گردد نوع دیگر جوش برگ سنبها لو جوکوب کرده با آش زمستان
و جوش مذکور مریض را بنوشانند ازین زحمت کردسی اگرچه بافوت باشد دفع شود نوع دیگر یک پل راسن و یازده درم گوگل آس کرده بار و غن گاو آغشته
مقدار دو درم غلوله بنند یکی روز مریض را خوردن دهند صحت یابد این را اسناد گوگل گویند نوع دیگر یک پیله پیله دو پیله و سه پیله را سه آماجوب
کرده و آب انداخته بجوشانند چون نیمی بماند بجا بیخته بستانند یک پیله گوگل درمان انداخته بیز ند تا آنکه همچو جلاب گردد بعد سه مثقال بر نگ و دانمن و زنهیله
و گلوی و سندهی فلفلین مساوی که همه سی درم باشد در جلاب مذکور انداز ند و بریش آتش کنند تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آز ند و در آز ند چرب کرده نگاه
دارند و مقدار یک مریض را مقدار یک پیله بخورانند ازین جمله علتهای بادی دفع شوند و خوردن این ادویه چیزی پرهیز نیست این را بیت سبا دگوگل گویند
نوع دیگر یک پیله شاه شیره سه پیله دیک پاره روغن گاو انداز ند و جاب چیتره و پلپل دراز هر یک سه درم و یک پل انگزه همین مقدار سندهی و هر یکی از
پنج نمک شش درم بگیرند و با آب آس کرده نیز انداز ند و روغن مذکور بیز ند چون بخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را خوردن دهند ازین زحمت مذکور
و جمله علتهای بادی دفع شوند این روغن را اسناد کهرت گویند نوع دیگر در زیر اندری ست مرم بقامی میان الدریست مذکور چهار انگشت را
فربه باشد رگ بکشایند مریض را صحت شود بدانکه ازین علاج مریض از زحمت کردسی صحت یابد در نگاشت خصر از ان پای که درین مرض مذکور باشد
داغ کنند و معالج را از جزات تر کرده بر داغ نهند تا بخته شود و ریم بر ون آید مریض صحت یابد اکنون چند سر ان طب بس رتنا گر خرد برای دفع
زحمتهای بادی گفته میشود سیماب بندر والماس موس آهن کانتی بستانند هر یکی را جدا گانه نکشند و سونامکی و زرنیخ و سرمه و توتیای سبز و کف دریا و نمک
سنگ سیاه و دریا و بریا و تلخ هر همه را متساوی گرفته و باد ها تهای مذکوره در کهرل انداخته در یک روز شبانه روز قوم سحق کنند در سه دایره گلی یکی بالای دیگے
فرو کرده بگل حکمت دهر کنند و بهبود در خیتر بکار برند و ترکیب بهبود در خیتر انست مقداری کوک بکاوند و فرود آن ریگ فراز کنند و شرابها که درمان دارد
بران ریگ نمند و دیگر یک بران سرابها انداز ند تا آنکه کوک پر شود و پاچک دشتی بران نهاده چهار پاس آتش دهند چون سرد شود آس کرده در شاخ
یا ظرف عاج بدارند مقدار یک پاشیره ادرک مریض را خوردن دهند مهالا آن جوش پلپل و سخ دراز انداخته بنوشانند ازین جمله زحمتهای
بادی دفع گردند این رس سار بدو انک گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده و فولاد کشته و سونامکی و گندهک و زنیخ و پوست پیله و پوست بیخ ارنے
و سنبها لو و سندهی فلفلین مساوی گرفته در کهرل انداخته یک روز شبانه روز قوم سحق کنند بعده مقدار دو جبه را
غلوله بنند یک غلوله مریض را خوردانند و بالای آن راسن و گلوی و دیو دار و سونٹھ و پوست بیخ بید بخیر که هر همه را متساوی گرفته آس کرده باشند
دو نیمه درم بخورانند ازین جمله زحمتهای بادی دفع شوند این رس سار چند مهیروان گویند نوع دیگر که از طب بس منجوتی منقول ست زر کشته و
سیماب کشته تنو سخاس کشته پولاد کشته و سونامکی کشته در زنیخ صاف کرده و کف دریا صاف کرده و کف دریا را متساوی بستانند و بقدر جمله هر زنیخ نمک سیر
و بیه یا کهرل انداخته بار و زقوم سحق بکنند و سه دایره بگلی انداخته و دایره دیگر بالا نهاده بگل حکمت دهر کنند و به پاچک دشتی کمپیت بدهند چون سرد شود کشیده

علاج از طب بس رتنا گر

آس کنند و بالا بندند و روزی نه یکبار آب شیرین بر آن ریزند و بالای آن جوش نیلی بنویسانند از این جمله زحمتهای بادی رفع شوند و این سه حالات ناس
رس نامند و الله اعلم بالصواب فصل بست و سوم در تشریح باده که آنرا بهندی بات رکت نامند مشتمل بر دو قسم بست قسم اول
در علامات زحمت مذکور بیانکه از خوردن نمک و از ترشی که مزه تیز باشد از شوره و از طعام که گرم یا چرب باشد و از خوردن بالابدهی و از
گوشت که گند و یا خشک باشد و از گوشت جانوران آبی و جانوران که کرانه آب باشند و از کنجاره و کنجد سیاه و از ماش مرکلتی و سیب و از ترشیها
و نیشکر و از جغرات و از سرکه و از شراب هر نوع که باشد و از دو نوع و از چیزهای مضر که ذکر آن در فصلیکه بهندی بهتاهتی گویند گذشته است
و از غصه کردن و از بیداربودن در شب و از خفتن در روز و از کثرت جماع و از پیاده راه رفتن و از زدن کردن و از زنا و فصل چنانچه در بیست و سوم فصل
بنابر دو رگ یا دو سر باشد و در سر ما باران بیارد و باد و خون فاسد گشته زحمت مذکور پیدا آرد و غالبا در کسانیکه نازک و فربه باشند و شقیقی بود
و در دو نیمهای مذکوره از افعال مسطوره زحمت مذکور پیدا آرند و گاه باشد که این اشیاء مذکوره و یا غیر اشیای مخاص مسطوره را هم حادث گردد و از آنهاست
کردن بر فیل و اسپ و یا شتر و یا خوردن غذاهائیکه ناپاک باشند هم گردند خون تمام اندام فاسد گشته در یاها مجتمع شده و با باد پیوسته زحمت مذکور را
پیدای آرد و علامات زحمت مذکور که پیش از صدش پیدا آیند و از آنها بهندی روپ گویند آنست که خوبی از اندام بسیار روان شود و یا اصلا عرق یا
خوبی نباشد و اندام سیاه گردد و در وقت وصال هائیکه زخم رسد و بسیار کند و بندها دست و پا سست گردند و کاهلی پیدا آید و آماس و گرمها و فارش
در وجود پیدا آرد و اندام جابجا و اندامها چنانچه بگزیدن زنبوران پیدا آیند و ساعتی گردند و باز بروند و گونه اندام متغیر گردد و در اندام چنان درد شود گویا
که دران سوزنها میخلانند و اندام سپید گران گردد و اگر شود و همین علامت چون زیادت شوند بدانند که زحمت مذکور حادث شده و اگر درین مرض غلبه باد
زیاده بود و در جمیع اعضا زیاده شود و اندام چنان متالم گردد گویا که دران بسیار سوزنها میخلانند و در اندام آماس پیدا آید لیکن کاه سخت کاه نرم
افتد محل آماس خشک و یا مباشد رنگهائیکه آزاد همنی گویند در کمرهای بندگاه و انگشتان دست و پا منقبض و منجدب شوند و وجود مرض گران و
سخت شده بماند و باز بود گردد و اشیای سرد مرض را خوش نیاید اگر درین مرض غلبه خون زیادت باشد و اندام آماس لعل و رام با بسیار درد حادث
گردد و مرض را از خوردن چیزهای خشک یا چرب که باشند آرام حاصل نشود بلکه بتدریج پیدا آید و در محل آماس فارش و ترشح گردد و اگر درین مرض باد و خون
فاسد بود و از تلخه که سخت فاسد بود بیابند و مرض با ناپاک و ننگی و بیهوشی و مستی که همچو مستی بسیار باشد پیدا آید و از اندامش خوی روان گردد و در
اندام آماس لعل و رام حادث گردد و محل آماس مذکور پخته گردد و اگر کسی بر اندام مریض دست نهد مریض را خوش نیاید و اگر درین مرض خون باد
و بلغم که فاسد تر باشد بنوبند و مریض چرب کرشوه و چنان مرد شود گویا که بسیار مه تر پیچیده اند و دران فارش زیادت پیدا آید و در اندک بود اگر درین
مرض باد و خون را بدو از تلخه و بلغم که فاسد تر بود برسد و علامات هر یکی از سه غلبه و خون پیدا آیند و این زحمت در ابتدا و انگشتان پای پیدا شود و بعد
سرایت کرده بتدریج در سائر اندام طور پیدا آید چنانچه اثر زهر مورش و لقوا در جا گزیدن بیابد و بتدریج در تمام اندام سرایت کرده منتشر میگردد و اگر درین
مرض بود دست یا تا زانو یا پوست دست تا مرفق بطریقه مذکور شرح گردد و گوشت مذکور مریض کم افتاده باشد بداند که مرض لاعلاج است اگر درین مرض
یکساله شود بیمار و خوردن زور بیمار و ترک دارو عود کند اگر این مرض از غلبه یکخلط باشد و حدیث العهد بود و امراض دیگر آنرا که آمار آینده پیدا نیابد و بیمار
بمرض به گردد و آثار این مرض که آنرا ایدروپا مند نهیت که مریض را خواب نیاید و غیبت بر طعام نباشد و بیهوشی و هلاهل و ناپاکی و مستی و عاندگی و فاشی
و دمه و گوشتش گنده گردد و ریش و دندان و ناخنش متالم گردد و گویا که دران سوزنها میخلانند و بلرزد و مریض جای را نداند گردد و امراض بسیار پیدا
گردد و محل حرکتش مرد و اندک باشد و انگشتان کژگردند و اندامش بطریقه مذکور دران آلمها بیفتند و محل خطر و شود و زحمت ارثیه حادث گردد اگر درین مرض
این آثار هم باشد یا دو محل آثار مذکوره بعضی باشند مریض تا آنکه دارو خورد از این امراض مخلص نبود و ترک دارو مرض مذکور عود بکند چون ازین آثار هیچ یکی
نباشد مریض مذکور بدارو به گردد قسم دوم در علاج زحمت مذکور بیانکه اگر درین زحمت مریض را کنند درست نه بینند و غلبه باد را دک دانند باید که

فصل بست و سوم در تشریح باده + قسم اول در علامات زحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

نخست خون فاسد که بناخن و ملی را مسدود ساخته است اندک اندک بار بار بگشایند از آنکه خون یکبارگی بگشایند باد غلبه کند بعده مدار مرهای قی و مسهل خورانید
قی بکنانند اگر غلبهٔ باد بسیار بینند باید که روغن ستور کهنه باشد مریض را بخورانند یا نیمی روغن کنجد و نیمی شیر بز یکجا کرده بنوشانند صحت یابد نوع دیگر سندی
و سنگهاڑه و کسیرو و بهسیاه جوکوب کرده و شیر بز که هشت چندان آن باشد بیندازند و آب که چهار چند شیر باشد نیز بیندازند و بجوشانند چون تمام آب سوخته
شود و شیر بماند بعده بخته بستانند و بپزند و خوردن دهند صحت یابد و بمحلیکه باد از شیر سختن گفته اند همین طریق بپزند نوع دیگر سیرون را در شیر بز
انداخته بپزند چون پخته شود و سرد کنند بعده شهد و شکر دران انداخته مریض را بخورانند مریض صحت یابد نوع دیگر دسمول را جوکوب کرده در آب که هشت
چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند در روغن کنجد که هشتم حصهٔ دسمول باشد بیندازند و هشت چند از روغن شیر نیز بیندازند و هیچ تر از آن
مهلتی و کاکرا سینگی و خار خسک و چوب ناز و دیودار و مران [illegible] که همه مساوی باشد نیز اندازند و بپزند بعده وجود مریض بمالند و بینی باش بچکانند
صحت یابد نوع دیگر جو و مهلتی و پوست بیخ بیلد بحیر و کنجد و کدو برنه و جماله را با آب آس کرده و مقداری گرم کرده کرات بر اندام مریض طلا کنند
صحت شود نوع دیگر [illegible] و تنگرو دیودار و سرون و راسن و ریکا و کوتهه و سونف همه را با آب حزات یا شراب آس کرده در محلی که اندام پخته
یا ترقیده باشد کرات سخت کنند مریض راحت شود نوع دیگر پوست بیخ سهجنه بعل را آس کرده بمحل مذکور سخت کنند صحت شود اگر درین غلبه
تلخ زیاده باشد باید که انگور و کرماله و مهلتی [illegible] و کیتهندن و [illegible] را بری دوده رم بستانند و شهد و شکر دران انداخته بنوشانند مریض راحت
شود نوع دیگر ستاول و پلپل و ترپهله و کتکی همه را مساوی گرفته آس کرده با شیر و شهد بخورانند مریض راحت شود نوع دیگر در جوش گلوی شهد
و شکر انداخته مریض را بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر پهیسیره و پونال و کیتهندن و بیدبانکهه همه را برابر بستانند و دران انداخته بجوشانند
و با جوش بیخ شیر گاو خلط کرده بر بختگی بریزند مریض راحت شود نوع دیگر شیرهٔ نیشکر و شهد و شکر انداخته و غلهٔ برنج یکجا کرده بر محلی که
سختگی باشد یا ترقیدگی باشد طلا کنند صحت شود نوع دیگر روغن ماده گاو را صدکرت بر پختگی طلا کنند صحت یابد نوع دیگر شالی ستهی و
سال و برنج تل سیکس و تالیسفر و سنگهاڑه و زرد چوب و گیرو و سوال و بیدبانکهه و برگ نیلوفر و [illegible] و دیگر اشیاء که [illegible] و انچه دست دهند گرفته و با
سرکه [illegible] آس کرده با روغن گاو خلط نموده بغیر آنکه گرم کرده باشند و بمحلیکه سخته باشد یا ترقیده طلا کنند به شود چون درین مرض غلبهٔ باد باشد
باید که این جاروها گرم کرده سخت کنند و اگر درین مرض مذکور غلبهٔ خون غالب بود باید که از اندام مریض خون بگشایند و علاجهائیکه برای دفع غلبهٔ تلخه درین
مرض گفته شده اند بکار برند و دیگر علاجهای سرد نیز استعمال کنند اگر درین مرض غلبهٔ بلغم باشد باید که جوش زرد چوب و آمله راسر کنند و دران شهد انداخته
مریض را بنوشانند به شود نوع دیگر در جوش ترپهله شهد انداخته مریض را بنوشانند به شود نوع دیگر مهلتی و کتکی و هلیله را با بول ماده گاو آس کرده
و شهد نیز انداخته مریض را بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر قند و هلیله بهم آمیخته مریض را بخورانند نافع آید نوع دیگر کنجد و سرشف و کتان
و جو و سکیستان و کیته و پوست بیخ سهجنه بعل را با تیزاب که آن را از خاکستر حنجره یا پلاس یا بول البقر کشیده باشد آس کرده مقداری گرم ساخته بر محلی
که سخته یا ترقیده باشد کرات سخت کنند مریض به شود نوع دیگر سرشف زرد را آس کرده بمحلیکه سخته یا ترقیده باشد سخت کنند به شود نوع دیگر
کنجد و پوست بیخ اسگند و بمحل مذکور سخت کنند به شود نوع دیگر پوست درخت جامن و پوست سکیستان و پوست کیتهه را با آب شوره آس کنند
مقداری گرم کرده بمحلیکه سخته یا ترقیده باشد سخت کنند به شود نوع دیگر پوست بیخ سهجنه بعل و پوست بیخ کدو برنه با آب شوره آس کرده در
محلیکه سخته یا ترقیده باشد سخت کنند به شود نوع دیگر سندی و فلفلین و کتکی و سرون و تیهون و کنائی حمله را با آب شوره آس کرده و بمحلیکه سخته
یا ترقیده باشد سخت کنند به شود نوع دیگر سرون و تیهون و سیر و کنائی حمله را آس کنند یا لسته بهم آمیخته بمحل مذکور طلا کنند به شود بدانکه اگر
درین مرض غلبهٔ دو خلط باشد باید که داروهای که هر یکی از دو خلط جداگانه ذکر کرده شده بکار برند و اگر غلبهٔ سه خلط باشد باید که دواهای هر یکی از سه خلط
بکنند و دفع این مرض هر نوعی که باشد هلیله با قند خوردن تاثیر تمام دارد نوع دیگر سنبل [illegible] یا پنج یا هفت یا ده روز مریض را بمناسبت حال بخورانند

بعده تا ده روز بمقدار عدد روز اول هر روز زیاده کنند بعد ازان بترتیب کم نقصان کنند تا عدد روز اول باز غذای برنج سفید پخته با شیر حرارتهای این دو بار را
خورد ن دهند ازین بابت رکست و تپ نا غه و ناگوارگی و بیخوابی و سرفه و دمه و راجروگ و آماسی و علت سینه دفع گردند و سنگ
زیادت گردد نوع دیگر بلیل و ترپهله و ستاول و گلوی و کشکی هر همه بمساوی بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند ازین برنج باده و تپ باک نماند
نوع دیگر ازین مرض غله شائی که در زمستان بخته میشود و تمی و بخور گندم که کهنه باشد با شیر باده گاو و یا جوش منکها غذای مریض را سازند و گوشت
آهو و بز را نمایند آن نیز بخته سرکرده بخورانند معلول را در خانه که باد در نیاید بازان فرمایند دهای خواب آنرا جامه نرم کنند و از کثرت غصه و جماع و زور
احتراز کردن فرمایند و بگویند تا از خوردن اشیای ترش و گرم و شور و از اشیای دیر هضم را بهکنند و سبزی و خیارات و از خواب کردن روز نیز احتراز
نمایند اکنون بعضی دارو ها برای دفع رحمت مذکور از طب سابر نگذ هر گفته میشود بیارند بچیشه و ترپهله و کشکی و تخم و دیو دار هر دو چوب و گلوی و تخم
هر همه بمساوی گرفته بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند ازین بابت رکست و خارش و پیسی و قطعهائی که سبب مبتلا بخون هما ندام شود دفع گردند
این را منخشتها دکار مه گویند نوع دیگر مچیشه و موتهه و گلوی و کوتهه و سندهی و بهارنگی و کشائی خرد و تخم و نم و دیو دار هر دو چوب و ارملد ترپهله
و بلیل و کشکی و مرهری و برنگ و بچیار و پتهه و ستاول و تراویان بلیل و ازوا ند چوبرینه و چرایته و بالنسه و بهنگره و دیو دار و بیار هی و سارکیه و کتچند ان
و نسوت و ما یا و تخم و کچی و کرواله و بلسوره و بکاین و کریخ و قلس و بالا خرظل و چوب اساو و کلیسه و کرا و نیکا و بدیار هر همه بمساوی گرفته و جمع کرده بدارند
سه رند و دوازده گان دم ازان بجوشانند در جوش مقدار سه حق بلیل و ازوا ند و گوگل با ندازند و معلول را بنوشانند ازین همه جده نوع بیست و
علت سرخ باد و باد بلغم و علت اندام نهانی و رحمت بیاورد کری عضوی که آنرا بهری گویند و علتهای چشم و شکم و دفع کردن ازین با بست گشاده
گویند و طب جنتامن می آرد که ترپهله هر یک یک سرخته و گلوی و موتهه و آب که هشت چندان دارو با شد با ندازند و دو آوندان
کرده بجوشانند چون یکحصه ماند بجا بخته بیاشامند بعده گوگل مهکماج یک سرخته درین جوش انداخته بجوشانند تا آنکه گوگل گداخته گردد آنگاه بجا
بخته بیاشامند و بار بجوشانند تا آنکه جلاب آید شود بعده ترپهله سی و شش درم و دانتن و نسوت هر یک سی و درم و گلوی و ازده و درم و
بلیل و ازشانزده و درم برنگ شانزده و درم آس کرده و جلاب بنحو اندازند و پیش آتش کنند تا آنکه غلیظ شود بعده فرود آورده بمقدار روغن مخلوط کرده
و آوندچوب بدارند و مقدار سه درم معلول را در سه حصه خوردن و سه ساعت بالا آن شیر گرم یا آب گرم بنوشانند درین علاج از همه چیز پرهیز شرط نیست ازین
سرخ باده اگرچه از غلبه دو یا خلط باشد دفع گردد و بیست نیز دوا نی برقرار بماند این را کسور ک گوگل گویند نوع دیگر سه دارو های ترپهله صد
و هشت درم هریکی سی و شش درم بستانند در آب انداخته بجوشانند و جوش بجا بخته بستانند بعده در جوش دوازده درم کند هک و سی و ششدرم
گوگل چهل و هشت درم روغن باید بچه یاد آوند آهنی انداخته با تش نرم بجوشانند تا آنکه غلیظ شود و سوخته نگردد چون بخته شود نگاه دارند و قوت
مریض دیده مقدار یک درم یا دو یا سه درم این را روز زیبنه خوردن دهند و ازین غلبه بلغم و باد بلغم دفع شوند اگر شخصی سبب باد لنگ یا شل شده باشد
بخوردن این علاج نیکو شود ازین علاج هر پنج نوع سرفه و دمه هر یک نوع بیست و گوله و سول و جمله رحمتهای شکم و ابنات اگرچه دوا ند بزنهود دفع
گردند و شخصی که این را مدام بخورد موها سفیدش سیاه شوند باید که غذای برنج و بعضی سال عدس و روغن گنجد و شیر باده گاو کنند این با بهنگ
سنکناد گوگل گویند نوع دیگر کنجاره کنجد سیاه و نمک سنگ با مساکه گاو میش و بول باده گاو و شیر آن آس کرده گرم کنند در محلیکه ترشیده
یا سخته باشد سخت کنند پختگی از چکیدن باز ماند نوع دیگر جوش تالکماره بنوشانند و غذا آش سبزی تا لکماره و برنج بخته سازند بابت رئیس
دفع گردد نوع دیگر برنج بلند بخته و با نسه خار خسک و گلوی و برنج تکماره و ستاول جوشانیده جوش مریض را بنوشانند ازین بابت رکست اگرچه دیرینه
باشد صدها ن از گشتان مریض ترقیده باشند زائل گردد نوع دیگر در جوش تکماره و گلوی و بیخ بلیل و ازانداخته مریض را بنوشانند
و غذا که مدار مرض بنا شد خوردن دهند اگر مریض این دارو را تا بست و یکروز بخورد مرض زائل گردد نوع دیگر بعضی علاجها از بنکسین گفته میشود

سر اول و گلشکری و بہار و بیخ تیسر و کندہ پرنیان و گلوی پیپل ہمازما سگندہ و خارخسک ہر یک سہ درم بست درم ستہ آس کنند با آن شکر کہنہ وزن جملہ دارو
باشد و شمد یک پرتھ دزمن کا و یک پرتھ و یعنی الائچی و بیخ و تیج کہ ہر یکی دو درم باشد آمیختہ دنا آوند چوب انداختہ نگاہ دارند گرسنگی نرمن
دیدہ مقدار یک روز بینہ خوردن و ہندازین رجمت بات رکت و راجروگ و لوا یرکہ از تلخہ باشد و خشکے و لاغری و علتہای بادو بلغم و تلخہ دفع گردند
اگر کسے این را مدام سہ جہ جا علتہا دفع شوند و شکنج و اندام مفید و مویہا سفید نشوند و این یکجوگ سارمت گویند نوع دیگر ملک کلیسہ و قیر و مجیٹھ
و ملتی و سوم کہ ہر ہمہ تساوی باشند در زمن کنجد کہ چہار چند آن دارو باشد بانداز ند و چہار چند از زمن شیر نیز انداز ند در زمن را بپز ند و چون گنجہ
شود بر انداز ند معلول طلا کنند صحت یابد این را بند تیل گویند نوع دیگر گلوی صدپل جوکوب کردہ و آب کہ چہار چند آن باشد انداختہ
بجوشانند چون یکچہارم بماند ستہ و یک پرتھ زمن شیر بانداز ند و چہار چند از زمن شیر یا دہ گاؤ نیز بانداز ند بعدہ گاکولی و کہیر کاکولی و جیوک و
رکہا مقدار سہ درم و مہلتی و بابہول و بیخ اسگند و سوہان و کشکی و ورہ و برہ و میدہ و ہامید خار خسک و ہر دو کٹائی و گلوی و پرینک و
بانسہ و راسن ہر ہمہ تساوی بمقدار چہارم حصہ زمن مذکور گرفتہ با آب آس کردہ نیز انداز ند و زمن را با آتش نرم بپز ند و نگاہ دارند و مقدار
معلول را بنرمینہ بخورانند و بر اندامش طلا کنند و بدین ناس و ہندازین زمن بات رکت و کپہ وک و تاپک و ناگنوہ و اورستنبھہ بات کنفک
و فع شوند این زمن را ہما کروچی کہرت گویند نوع دیگر شیر و جوش گلوی کہ ہر یکی چہار چند از زمن مقرر باشد و زمن مذکور انداز ند و
چہارم حصہ از زمن گلوی با آب آس کردہ نیز انداز ند و زمن مذکور را بپز ند چون بپختہ شود مقدار مریض را بخورانند و بر اندامش طالبند بدین ناس و ہند
ازین بات رکت و پتاک و رقان و پنڈ و رگ و ہیضہ اگرچہ کہنہ باشد دفع شود این را نیز کروچی کہرت گویند نوع دیگر ہنڈی و آہن کشتہ ہر یک
بست و چہار درم و سوہاگہ صاف کردہ ہی و شش درم مکھی شصت درم گوگل صاف کردہ ہمہ بست درم ہر ہمہ را یکجا کردہ بمقدار زمن مستور
مخلوط ساختہ بکپوند انا آوند چوب کردہ نگاہ دارند و بر قدر قوت مقدار یک و نیم درم یا دو درم بخورند درم مریض را بروزینہ خوردن و ہند ازین بات رکت
و ہر ہجدہ نوع بست و بیست و بہکند و بواسیر و سنگ و ہنی و جملہ علتہای مشانہ و منی و پنڈ و رگ و رجمت ہمہ آماس پیلپا و نفخ شکم و راجروگ و جملہ باسوہا
و علتہای سینہ و ہا را دفع گردند و منی مفرد و عقل و عمر و گرسنگی افزاید و رنگ اندام شکوہ شود و بیخ موہا محکم گردند و آواز جملہ نیک شود و دندانہا
شکستہ نیک گردند و رجمت چنین ہیالا ید این را سینہ گوگل گویند نوع دیگر یا و رنگ جیتہ و سندہی و فلفلین و تر پہلہ و دیودار و بلبول
و موتھہ و کچور و تیج و سوہاگہ و نمک سنگ و جوا کہار ہر دو چوب دار بلد و کشنیز کچھل و آتش ہر یک سہ درم بستانند آس کردہ بدارند و دو شش درم
سلاجیت صد درم گوگل صاف کردہ بست و چہار درم آہن کشتہ چہل و شصت درم شکر دو ازدہ درم مغز بلہ چون مقداری تیج و تیج و دانہ الائچی
برای خوشبو بستانند یکجا کردہ بر ہاون انداختہ مقدار کروہ نیم سیر با آن یار کردہ بکوبند تا آنکہ نیکو گیدات شوند آنگاہ دانہ چوب
کردہ نگاہ دارند و دو گرسنگی مریض دیدہ و دریافت یکدرم یا یک و نیم درم یا دو نیم درم روزینہ خوردن و ہند بالا این جغرات یا دو نخ یا آب سرد
یا شعبای گوشت جانوران جنگلی یا شیر بنوشانند و غذای این ہیچ چیز پرہیز نیست ازین بات رکت و شہش نوع بواسیر و بہکند و ریقان و
پنڈ و رگ و ہر رجمتیکہ از باد و پتہ و بلغم پیدا شود و کرمیکہ پختگی ناسور و کرمی سنگ مثانہ و سوزاک بول و بالان منی و ہیبت نوع پرمیو و ہر رجمت
نوع رجمت منی دفع شود اگر کسی ملہم این را در کار برد مویہا سفید نشوند این را چندر بر بہا گوگل گویند نوع دیگر بست بلیلہ کشتہ و شش درم
جیتہ کشتہ و شش درم و انہ الائچی و تیج و تیج و موتھہ و رنگا ہر یکی شش درم ناگیسر و درم سندہی و فلفلین و بلبول و آہن کشتہ و نبلہ چین ہر ہر سہ درم
و گنہ یک ہر یک دو درم بستانند یکجا کردہ آس کردہ بدارند و قند کہنہ صد درم گرفتہ جلاب کنند و کشک دار و ہا مدان بیاندازند
و زیر آتش کنند چون غلیظ شود با زمن گاؤ آمیختہ دو آوند زمن گاؤ بدارند بر قدر قوت مریض چہار حصہ یا شش حصہ یا ہشت حصہ بخورانند مقدار
ہر روز زیادت بکنند تا آنکہ مقدار شصت کنار شود آنگاہ ہمینقدر بخورانند و روز زیادت نکنند ازین رجمت با دکت و ہر ہجدہ نوع بست دفع شود

لگد کسے دوماہ این را بخورد رحمت بلغم بود اگر کسے یکسال بخورد دار جملہ علتہا خلاص یابد اگر پنج سال بخورد جملہ علتہای بیرون دفع شود و عمر زیادت گردد و
اثنای خوردن این دارو ہیچ پرہیز شرط نیست ہر چہ خوش آید بخورد و این را بچیاد کنکا گویند نوع دیگر سیماب دو درم و گندنا یک چہار درم و تربہلہ
شش درم صبیتہ ہشت درم گوگل صاف کردہ دو درم بستانند جملہ را یکجا کردہ بار روغن بید بچیر آہنگت بکوبند مقدار دو نخود درم غلولہا بندند و یکے را در
بخور این دارو بالای آن جوش سندی و پوست بید بچیر بپوشانند این بات رکت و جملہ رحمتہای باد و دفع شود کسی کہ از غلبہ باد شکم سخت شدہ بود
یا بدیکہ یک غلولہ خورانیدہ در روغن بید بچیر بریشم طلا کردہ گرمی آتش برسانند نیکو شود و این را پانارس گویند واللہ اعلم فصل بست و
چہارم در رحمت اورستنبہ مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکہ طریق حدوث این رحمت آنست کہ اسباب
خوردن مائعات و اشیاے سرد و چیزہاے گرم و اشیاے خشک و آنکہ در معدہ باشد دارو آنکہ چرب باشد دارو خوردن بالا بدہضم و دارو اندک خوردن و دارو بسیار
خواب کردن در روز و دارو بیدار بودن در شب و دارو کثرت مشی و دارو بسیار زور کردن و دارو غصہ اندوہ باد فاسد شدہ و کمد و چربی و غلط کردہ را و دارو استخوانہاے
ران و بند گاہ آن و آوردہ پر گردانیدہ تخلہ را غلو بسیار ساختہ رحمت مذکور را پیدا می آرد و این را نہا گران مکرر و سرد و سخت گردند چنانکہ مریض آنرا از جاے
جنبانیدن نتواند و رد کند و اندام نیز رد کند و گران گردد و مریض چنان داند کہ اندامش را بسیارہ تر پیچیدہ اند و تند رادی و تب حادث شود و او را طعام
خوش نیاید اگر این علامات با قوت باشند بدانند کہ مرض مذکور حادث گشتہ است اگر یا قوت نبوند مریض را خواب بسیار آید مویہاے اندامش ایستادہ شوند
و بدانند کہ رحمت مذکور حادث خواہد شد تقریب اگر طبیب یا معالج بر عکس آنکہ این رحمت باد بست روغن بر اندام مریض طلا کنند یا مہاے مریض گران گردد
و سخت رد کند چنان گران گردد کہ مریض آنرا بہزار دشواری از جاے بر دارند و اشیاے سرد اگر در بر یا ہیاش بنہند سردی آن
در یابد اگر درین مرض یا ہیاے مریض بلرزند و چنان رد کنند گویا کہ کسی بران سوزنہا میخلانند و بران سوزش پیدا میشود بدانند کہ لاد و است
اگر رحمت مذکور این چیزہا نباشند حدیث المعدہ بود بدو از ائل گردد قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکہ درین مرض قی کنانیدن و روغن بر اندام
مریض بمالیدن و حقنہ کردن ممنوع ست و مضر نیز و فاقہ کنانیدن و گرمی آتش بر اندام مریض رسانیدن بی آنکہ اندامش را بر روغن ترکردہ باشند
آنرا سید خشک گویند نفع تمام دارد باید کہ برای دفع این مرض علاجی کنند کہ از ان بلغم دفع شود و باہ بغیزاید بدانکہ این مرض از غلبہ بلغم و باد باشد
طبیب یا باید کہ اول علاج برای دفع بلغم بکند بعد ہ برای دفع باد در کار بندد درین مرض غذای مریض از غلہ کہنہ چنانچہ کودرو و شاماخ و برنج
شصتے و سال دار و گوشت جانوران خشکی و آبی بریان تہوہ و کاکنجنکہا و کنونیہ و بیلول سازد باید کہ غذای مذکور خفک بے روغن تر مریض را بدہند
اگر درین مرض بلغم بعلاج دفع شود و باد دفع نگردد بلکہ زیادت گردد و از اقرابش آن مریض را خواب نیاید و مکرر و کند و قضاے حاجت بدشواری
شود و پوست اندامش سخت گردد باید کہ برای اندام مریض روغن بمالند و سید کنند و ہواے دیگر کہ دافع باد باشد بیزند و کار بندند بجہت دفع این
مرض اورستنبی و جریکہ آتش سرد باشد و آتش تیز باشد از طرفیکہ بدان طرف میل آن بہ آنست سوی طرفی دیگر کہ از ان آسیب آید آتش نکنانند
اگر چوبی نزدیک بنا شد و چوبی کہ آتش محرر و صاف باشد آتش نکنانند ازین غلبہ بلغم فرو نشیند و رحمت مذکور زائل گردد نوع دیگر بچ
بچ اسگندہ و ریا پوست بچ اک یا پوست بچ نم یا دیودار ازین جملہ ہر کدام کہ دست دہند آس کردہ باشند و سیخ ہر شرف و گل ہنی آمیختہ بر محل
علت مذکور سخت کنند و اگر در محل علت مذکور رد و زیادت باشد باید کہ علاج مذکور را بران سخت کردہ بمالند ازین علت مذکور اگرچہ باد و باشد
دفع گردد نوع دیگر ہادرو گلوی و سندی و دیودار و ملیلہ و کہ ہیزہ و سمول ہر ہمہ مساوی گرفتہ جوشانیدہ جوش مریض را بنوشانند بشود نوع
دیگر بیل و مازو و بلول و ملادر ہر یک مساوی گرفتہ آس کردہ مخلوط ساختہ بدارند باشہد آمیختہ بقدر دو درم با دو درم روغن مریض را بچرانند
نوع دیگر تربہلہ و یاب و کنکلی و بلول ہر ہمہ مساوی گرفتہ آس کنند باشہد آمیختہ بخورانند صحت یابد نوع دیگر اسن و سونف و ملیلہ و بیل گرد
و سونف و آملہ و بچ را اسگندہ و گلوی و آس و بیدہا و کنکلی ہر دو و سنگ و کنکلی و جوانی و پیلا بانسہ ہر یک دو دارہ ہر ہمہ مساوی گرفتہ جو کوب

قسم اول در علامات رحمت مذکور

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

کرده بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند این رحمت مذکور را الرئیات و دردسینه گویند و گر بشست و زیادتی رود و بلت رکت و آماس و صدیکه از باد و بلغم باشد
دفع شود نوع دیگر گوگل ماده بابول ماده گاو آمیخته بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر پیل دراز بافتد کهنه باشد بجوشانند بدین طریق در روز
اول سه عدد یا پنج یا هفت یا ده بر مناسب حال مریض بجوشانند و بروز دیگر که در سر روزی از ان مقدار عدد زیادت کرده بجوشانند بعد ده تا ده روز دیگر
بر طریق زیادت کرده بجوشانند بعد ده تا ده روز دیگر بر طریق زیادت در سر روزی نقصان کرده بجوشانند تا جمله بست روز شوند این را پیلی فرمان
گویند مریض را صحت شود نوع دیگر داروهای ترپله و پیل دراز موتمه و چاب و کتکی هر یک را متساوی آس کنند و با شهد مریض را بجوشانند به گردد
نوع دیگر سلاجیت با گوگل یا پیل دراز یا سندی هر یک بست و دو درم بگیرند و با بول ماده گاو و یا با جوش دشمول مریض را بنوشانند به شود
نوع دیگر کلک کوتهه و بالا و انار و دیودار و ناگیسر و بیخ واسکنده که هر یک برابر باشد بار و غن اشرف بپزند و مریض را بر مناسب نعب و گرسنگی
با شهد آمیخته بجوشانند صحت یابد و این روغن را کشتها و تیل گویند نوع دیگر چیته و اندرجو و کتکی و پاپری و زرد چوب و سرون هر یک متساوی
گرفته با آب آس کرده با آب گرم بجوشانند مریض بشود نوع دیگر پوست آمله و کتکی هر دو بمتساوی گرفته و آس کرده با بول ماده گاو و یا با آب
گرم بجوشانند مریض را صحت شود نوع دیگر ترپله و بریارا و اسن و دشمول و اسکنده هر یک صد و بست درم بیخ گده پرنه سپید هزار و دو بست
درم و آب که چهار چندان آن باشد بجوشانند چون بحصه سیم اندجوش بجا بیخته بستانند و دران روغن ماده گاو که سی صد و بست درم باشد بیاندازند
و جوانی و پیل دراز و انگور و انگزه و سندی و صلتی و نمک سنگ هر یکی بست و چهار درم آب باریک آس کرده نیز اندازند و چندان از روغن شیر
ماده گاو و شیی از روغن بیاندازند و بپزند چون بحصه شصتم شود صد و بست درم قند با آن بیامیزند و نگاه دارند و بر حسب زور گرسنگی معلول را مقداری
روزینه بجوشانند از این رحمت مذکور و درد دل که از سبب آن مردم جای مانده باشد و درد سینه و نسیخ زنان و زیادتی رحمت باد دفع گردد و شهوت زنان
و مردان افزاید این علاج سفیدان را باشد و اگر مدام بخورند بسیار فائده و بهاین روغن بسکهارا کهرت گویند والله اعلم بالصواب فصل بست و پنجم
در رحمت الرئیات مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه از خوردن طعام مضر و از کار سنگی و از بسیار نشستن
ماندن و از ناکردن حرکت و زور و از خوردن اشیای چرب و متحمل آن حرکت کردن باد فاسد خلاصه طعام را که بسبب اشیای مذکور ضایع مانده است
زشت گردانیده بقناهای ششه رسانیده در رگهائیکه آنرا بهمنی گویند و می آرند و در رگهای مذکور که خلاصه طعام مسطور بسبب باد و بلغم و تلخه نیز سست شوند
و میان قدرونی را سست و گران گردانیده رحمت مذکور را پیدا می آرند و خلاصه مذکور بر رگهای گوناگون چیفشیده مثل ملغ میشود که آنرا خلط گویند
و خلط مذکور بر نیاوا کثر رحمتها سبب علامات این مرض است که گرانی اندام و تشنگی و تب و آماس تن پیدا آید و مریض را طعام نضج نشود و رغبت بر طعام
نبود و چون مرض مذکور از همه رحمتها مستر لبود و دست و پا سر و شانه لنگ و زانو و بندها و رانها و مثل عجل و سخوه رانهای سرین پیدا و سبب و آماس
باور و سپیدا آید میان این علامات یکه غلبه رحمت مذکور زیادت بود در وی چنان در و آید گویا آنجا گزدمان نشیمها میزند و مریض را غر لبود و
دهانش بمزه شود و آب از دهان سیل گردد و شکوش سخت گردد و آواز در دکند و مریض بول زیادت کند و او را خواب نیاید و گشنگی و تاپاک و تشنگی و
دران سر و سپیچی و گرانی دل و گرانی حادث گردد و مثل این امراض دیگر پیدا آیند اگر دین مرض غلبه تلخه زیادت باشد و در محلهای مرض سوزش
بسیار کند و اگر غلبه بلغم باشد وجود مرض سخت گران گردد و چنان داند که دوش را بجایه تر پیچیده اند و در بخارش پیدا آید و اگر غلبه دو خلط
زیادت باشد علامات دو خلط پیدا آید و اگر تمام وجود آماس گیرد و داند که مرض مذکور از غلبه هر سه خلط است بعلاج زائل نخواهد شد اگر مرض
مذکور از غلبه یک خلط باشد و داند بزودی زائل شود اگر غلبه دو خلط باشد تا آنکه مریض دو روز بخود صحت یابد چون دارو ترک کند باز مریض گردد
قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه برای دفع این رحمت مریض را فاقه نباید کرد گرسنگی را نشاید و اشیای تیز و تلخ و انار و سنگ
گرسنگی بخورانند و مسهل بر سبیل حقنه کنند و سایندان گرمی که آنرا سپید گویند بست گرم خورد و بالای آن برگ بید بخورند که آنرا بر جامه دراز زرد و با

باید داد و صبا بسیار دهد گرمی یک مرض را برسانند و درین مرض آبیکه از انجکول یعنی بابل دمازه نیلوفر و چاب چنبره و سندهی پاک کرده بطریق آب کهنک
که ذکر آن در فصل تب گذشته بهست جوشانیده بنوشانند و مرض را اندایکه نافع اند بخورانند بر انواع اند نوع اول تربخشک مداوا ب انداخته
بجوشانند و جوش مرض را بخورانند نوع دیگر کری بیخ کول راست کرده مرض را بخورانند و یا بیخ پخته بخوردن دهند نوع دیگر بادنجان
باسرکه بهند بجوشانند و نمک دران اندازند و مرض را طعام خوردن دهند و مرض را بزری تهوه و برگ نیم و سندهی کوفته بر سند بلول و سرشته خارخسک
و کچور بیرن و کریرا و نا نخواه و بیخ و کودر و دهتی و رسال کهنه و گوشت لاوه کرده با دوغ پخته باشند چون گلهی و کلاو نخود بخورانند و دراند کی این
مرض نیز بر انواع است نوع دیگر سونف بیخ و خارخسک پوست بران و کده پرنده و دلو دار و کچور روغن بادی و دیسار و ارنی و سنبهل هر همه را
متساوی بگیرند و باسرکه بهند آش کرده گرم ساخته بمحل درد سخت کنند مرض صحت شود نوع دیگر پوست بیخ هنس و بیخ کیوا و پوست بیخ
سهنه و گل بنی هر همه را متساوی سنده با بلول ماده گاو آش کنند و گرم کرده بمحل درد سخت کنند مرض بشود نوع دیگر پوست چنبره و سرکه و
پارسی پاندر جو دانتیس و گلوی و دلو دار و بیخ و موتهه و سندهی و بلیله هر همه متساوی سنده آش کنند بجا بیخته بدارند و وقت حاجت و آب گرم
انداخته مرض را بنوشانند صحت شود نوع دیگر کچور و سندهی و بلیله بیخ و دلو دار و انتیس و گلوی هر همه را جوشانیده جوش مرض را بنوشانند
ازین غلط رود پخته گردد و مرض مذکور زائل گردد باید که در وقت نوشانیدن علاج مذکور غذا یکه خشک نباشد بخورانند نوع دیگر پاسن و گلوی و
پوست بیخ بلید بخیر و دلو دار و سندهی هر همه را آب جوشانیده جوش مرض را بنوشانند ازین ادویات که در تمام وجود در بدن گاه و در استخوان و یا همه بند
استخوان در آمده باشند دفع گردند نوع دیگر جوش کده پرنده با یک درم کچور بیق سندهی روزینه تا هفت روز مرض را بخورانند نوع دیگر پاسن
و گلوی و دلو دار و کرواله و خارخسک پوست بیخ بلید بخیر و کده پرنده هر همه متساوی سنده بجوشانند و دران بیق سندهی انداخته مرض را بنوشانند ازین
زحمت مذکور رو در ساق و زانو و کمر پشت دفع گردد و ازین را بهنده را سناستک نامند نوع دیگر جوش دهمول بیق بلیل گرد انداخته مرض را
بنوشانند نوع دیگر جوش بلیله و سنبهل و گلوی مرض را بنوشانند بشود نوع دیگر کده پرنده و گلوی و سندهی و ستاول و سونف و بدیار و کچور و تخم
سندهی همه را باسرکه بهند آش کرده مرض را بخورانند ازین زحمت مذکور و کرو سی دفع شود نوع دیگر پرنده بیق سندهی و سرکه بهندی انداخته
مرض را روزینه بنوشانند ازین مرض مذکور صحت شود و باد و بلغم نیز دفع گردد نوع دیگر بلیل دمازه نیلوفر و چاب چنبره هر همه را متساوی سنده آش
کرده و آب گرم انداخته مرض را بنوشانند ازین مرض مذکور زائل گردد و گرسنگی افزاید و درد شکم و گوله و بادغمی دفع گردد نوع دیگر برگ کرواله را در روغن
تلخ انداخته برمان کرده مرض را بخورانند صحت شود نوع دیگر پاسن بید انجیر ستاول و پیا بانسه با بانسه و گلوی و دلو دار و انتیس و موتهه و بلیله و سندهی
و کچور هر همه را متساوی سنده بجوشانند و در جوش روغن بید انجیر انداخته مقدار بنوشانند ازین زحمت مذکور که باد در شکم یا پهلو و کمر پشت و دل و سینه باشد
دفع شود و این را اکثر بها سناد گویند نوع دیگر پوست بیخ بید انجیر انداخته با بانسه و جوانسه و کچور و پیا راو دلو دار و موتهه و سندهی و انتیس و بلیله و خارخسک و
کرواله و سونف و کشنیز را سگنده و گلوی و بیل دمازه و بدیار و بیخ و ستاول و پیا بانسه و چاب هر دو کتائی همه را هر یک حصه پاسن شش حصه بنانند و یکجا کرده
بدارند و ازین مقدار دوازده درم در آب شصت چندان انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند جوش را با جا بیخته بستانند مقدار بیق سندهی یا المنکها و چوران
یا احمود او چوران یا ابها و گوگل یا آن یار کرده مرض را بنوشانند ازین هفتاد نوع باد و باد یکه در بند گاه ها و در استخوان در آمده باشد و ارد و بهنک بافت
مذانود ساق و استخوان و مغز کرد سی و باد لقوه و بافت کرت و اوستنبهه و بواسیر و بسواچی دگوله و علتهای منی خصیتین و علت سینه و بسوچکار آلود روده
و دیاوتی روده و پیلهای و علت اندام نهانی زنان و علت ذکر دفع شود و برای دفع عقیمه بهتر ازین دارو نیست و این را بها را سناد گویند نوع دیگر
هندهی بیخ بید و خارخسک و دهنه بلیله سه حصه و بلیله چهار حصه و آمله پنج حصه سنبهش حصه گلوی هفت حصه آنمقدار که جمله دارو ها باشند بدیار
بستانند و جمله را آش کرده با شراب یا با دوغ و یا با سرکه بهندی یا با آب گرم مرض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که با آماس باشند دفع شود و سرخ باد

و تب و ناگواری جمله زحمتها زائل گردد و این معجون را النکها و جوران گویند نوع دیگر نمک سنگ و جوانی هر یک دو حصه اهلیله و سنبل هر پنج حصه بلیله دو حصه بستانند و جمله را بار یک آس کنند با آب جوزات ماده گاو و یا بز که شیر دهد و یا با روغن و یا با آب مرزنجوش و این معجون را بخورانند از این زحمت مذکور و علت اول و غلایظ و پیه و نفخ شکم و بواسیر و درد سینه جمله دفع شوند این معجون را نیتر جوران گویند نوع دیگر بیخ سیر ترازان سنبل دو چهار چند روغن گاو باندازند و چهار چند از روغن سرکه بیز اندازند و روغن مذکور را بر بندچون پخته شود مقدار یک روزینه مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور دفع شود و گر سنگی زیادت گردد این روغن را سندهی کهرت گویند نوع دیگر ادرک و جوا کهار و پیل دندی و پلپل و چاب و چتره و انگزد و نمک سنگ هر یک مساوی گرفته با آب آس کرده در روغن گاو که چهار چند آن باشد باندازند و چهار چند از روغن سرکه بیز اندازند چون پخته شود مقدار یک روزینه مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور و علت شکم و درد وجود و نفخ شکم و درد و کرمی و سنگریزه دفع شوند و گر سنگی افزاید نوع دیگر احمود و فلفلین و بنگ و دیو دار و چیته و سونف و نمک سنگ و پلپل هر یک دوازده درم و سندهی صد و بست درم بدارو صد و بست درم و پلپله شصت درم بستانند و جمله را آس کرده بجا بر بخته بدارند و مقدار یک روزینه مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور زائل گردد و اگر دارو های مذکور را در جلاب قند اندازند و چهار درم را علوله ها بندند و معلول را از روز گر سنگی دیده خوردن دهند مفید تر بود از این معالجات اقویات شده باشد فی الحال دفع شود و بسواچی و قوتی و پرتعنی و کرمی و بند رو ک و درد و کرم و پشت و مقعد و درد بندها و استخوانها و زانو و آماس جمله دفع گردد و گر سنگی زیادت باشد و جوانی بر پای ماند و می شپیدنگر و ند اگر این دارو را مداوم خورد بسیار فائده حاصل شود این را احمود ادیپاک گویند نوع دیگر نود و شش درم سنگ و بست چهل درم روغن ماده گاو و سی صد و شصت و چهار درم شیر ماده گاو و مقشد بست و درم شکر تبی بستانند و این جلو ابیز ند چون قریب بختن رسیده باشد آنگاه بیخ سندهی و فلفلین و بیخ ترنج و دانه الایچی که هر یک را دوازده درم گرفته باشند با آن بیامیز ند و بسیار بز ند و نگاه دارند و معلول را مقدار یک روزینه بخورانند از این زحمت مذکور دفع شود و زور زیادت و قوت باه بفزاید و عمر دراز گردد و موی سیاه سپید نگر دند این را کهند سنتهی گویند نوع دیگر هزار و دوست درم مرکه آزما پاک کرده باشد چهل و هشت درم کنجد سیاه و چهل و هشت درم انگزد که آنرا بریان کرده باشند سندهی و فلفلین و ساجی و جوا کهار و هر پنج نمک و سونف و کوشه و پلپل و چتره و احمود و جوانی و کشنیز هر یک دوازده درم بستانند یکجا کرده بکوبند و در آوند چوب باندازند و یک پرسته روغن کنجد و نیم پرسته سرکه بسنجند با آن یار کنند و شانزده روز بدارند و مقدار سه درم روزینه مریض را خوردن دهند بالای آن مقدار یک شراب بنوشانند از این زحمت مذکور و بات رکت و باد تمام وجود و باد یک در یک عضو باشد مرگی و درد سر و نیمه سر و دندان و نماد و سول دفع شود و این معجون را سوان سپند گویند نوع دیگر نمک سنگ و هلیله و اسن و سونف و ساجی و جوان و پلپل گرد و کوشه و سنبل و نمک سوچل و نمک برياوتیج و احمود و زیره و پهلیموال و مهلتی و پلپل هر یک شش درم سنده با آب آس کرده در یک پرسته روغن بیدانجیر باندازند و یک پرسته جوش سونف و چند از روغن مذکور سرکه بسنجند و چند آن آب جوزات نیز در روغن مذکور انداز ند و روغن را با قدش نرم بپزند و بجا بر بخته نگاه دارند و گر سنگی معلول دیده مقدار یک روزینه بنوشانند و برانداش بمالند و برای دفع زحمت مذکور بهتر از این روغن دارو نیست از این مرض و درد سینه و پهلو و شکم و خصیه و دیگر دردهای باد و زکام و باد جاباد و اتهنتر ابام و دنیا دلی رسوده دفع گردند این روغن را بربان هندی بر بهت سندهی هوا تیل گویند نوع دیگر سندهی و هلیله و پلپل و دارو پهلیموال و چتره و انگزد بریان کرده و احمود و شش سر دو زیره و ورنیکا و اندرجو و باربی و باربنگ و کچیل و کچور و کنکی و اجوین و بهارنگی و بیخ و سرهری هر یک بستاند و دو چند از جمله دارو ها تر بهلیله این مقدار که با تر بهلیله جمله دارو ها شوند گول بستانند و بکجا کرده بکوبند بتهایکذات شوند بعده در آوند چوب کرده نگاه دارند و روز گر سنگی معلول دیده مقدار یک روزینه مریض را خوردن دهند و از این جمله زحمتهای باد بیست و گوا سیر و سنگر منی و پرمیو و کیت بات و درد ناف و بهلکند و نفخ شکم و اجرودگ و گولمه و باد و درد مقعد و درد بندها و درد سرو نیمه سر و نقصان گر سنگی و بعضی از زحمتهای منی مردان و خون حیض زنان دفع گردند و هشم مردمان نیز زائل گردد و در اثنای خوردن آن

دارد یا او از جماع و دیگر چیزها پرهیز شرط نیست و بعد خوردن داروی مذکور اگر خواهش را بنوشانند به زحمتهای بادی رفع شوند اگر خواهش کاکوتها را بنوشانند از این زحمت تلخه زائل گردد و اگر خواهش اگر بیدانجیر بنوشانند از این جمله زحمت بلغم رفع شوند و اگر خواهش و ارطه بنوشانند از این سه علت منی رفع گردد اگر بیل بقر بنوشانند زحمت بنادرگ رفع شود و اگر باشهد بخورانند زیادتی پیوده رفع شود و اگر خواهش پوست نیم بنوشانند زحمت بیست نماند اگر خواهش گلوی بنوشانند بات رکت نماند اگر خواهش ترب بنوشانند آماس نماند اگر خواهش بادل بنوشانند زهره نماند اگر خواهش ترپهله بنوشانند زحمتهای خشم زائل گردد اگر خواهش پرنیان بنوشانند جمیع زحمت شکم دور گردد و بادو بلغم و تلخه نیز و ضعف پیری رفع گردد فائده برای رفع آن مرض روغن بیدانجیر سخت مفید است چنانچه پیل پیش شیر زه اقامت کردن نتواند همچنان پیش روغن مذکور زحمت باد هر نوع که باشد اگرچه باغلبه بود نماند و بجهت رفع امراض و باد لقوه و کزدمی روغن مذکور با لبیله باید خوردن این علاج را جوگران گوگل گویند فائده باید فرمود معلول آن مرض را که از شیر و حجرات و روغن ماهی و قند و گوشت جانوران آبی و اشیای دیر هضم و چرب پرهیز کند و الله اعلم **فصل بیست و ششم در زحمت سئول** و آن مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه این زحمت بر شش نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه باد و بلغم سوم آنکه از غلبه تلخه چهارم آنکه از غلبه باد و تلخه پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم ششم آنکه از غلبه تلخه و بلغم هفتم از غلبه هر سه خلط هشتم آنکه از خلط رووه حادث گردد و لیکن هر نوعی از انواع مذکوره که باشد بی مدد و فساد باد نباشد اما آنکه از غلبه باد باشد طریق حدوثش آنست از بسیار بیداری و از خوردن سرد بسیار و از خوردن غله مشنگ و مناگ و ارهر و کودره و ورگ غلها که خشک باشد از خوردن و حالت بدهضمی و از خوردن اشیائیکه مزه تلخ یا زعفت دارند و از خوردن غله که انگوزش برآمده باشد و از خوردن اشیائی مضر که مذکر آن در فصلی که بهندی آنرا بهتا میگویند گذشته است و از خوردن گوشت خشک سایر بری که آنرا خشک کرده باشند و از نگاهداشتن بول و غائط و ضراط و از ترک کردن جماع در حالتیکه دل آنرده و بر زنان شاکه باشد و از بسیار نفاقه کردن و از بسیار اندیشمند شدن و از بسیار کلام کردن و از کثرت خنده و از رسیدن زخم باد غلبه کرده و زحمت مذکور پیدا آید از این نوع در سینه و پهلو و پشت و مثانه و شکم بمجل اجتماع آنها سرین و صلب درد پیدا میشود و بعد هضم طعام و وقت غروب آفتاب و ابر و باران و سرکه و در زیادت باشد و نیز کاهی در شود و کاهی نشود و بول و غائط و ضراط بغیر از نوع بیرون بنا باید چون بر بعض را گرمی برساند و بعض را نرساند و بعض را اشیای چرب و گرم بخورانند در دش فرو نشیند اما آنکه از غلبه تلخه باشد طریق حدوثش آنست که از خوردن اشیائیکه گرم و از اشیائیکه تیز باشند چنانچه خردل و شوره و از اشیائیکه وقت هضم تا پاک انگیز چنانچه ماهی و ماش و از خوردن روغن تلخ و روغن کنجد و مانند آن و کنجاره کنجد و کلتی و از نبیذ بی سیب و از خوردن اشیای تلخ چنانچه نیم و از اشیای ترش و از سرکه و از شراب و از غصه کردن و از بسیار رسیدن گرمی آتش و آفتاب و زور کردن و از جماع کردن تلخه غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا می آرد و از این نوع درد پیدا میشود و سرخی و تابش و بیهوشی و دوران سر پیدا آید خوی از اندام روان گردد و بوقت استوا و نیمه شب و در اشتای هضم طعام و فصل سرورت و در فصل گرمی و در بسیار باشد و به فصل هیونت و بخوردن اشیای سرد و از استعمال کردن آن در دکم افتد اما آنکه از غلبه بلغم حادث شود طریق حدوثش آنست که از خوردن گوشت حیوانات آبی و آنکه در کرانه آب باشند و از حجرات شیر و از خوردن طعام که با آن شیر پیار کرده باشند و نیز و از خوردن نشیکر و شیرینی و از خوردن طعام که آنرا از غله سحوق سازند و از کچوری و از کنجد و از دیگر اشیای بلغم انگیز غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرد و از این در اما سی در د باشد و آب از دهن بسیار شود و تلخه منتفخ گردد و جود گران شود و سر فرو پیدا آید و متصل خوردن طعام و وقت طلوع و در سرما و در زیادت شود و از رسانیدن گرمی آتش و رسیدن آفتاب و از خوردن اشیای تلخ در دکم افتد اما آنکه از غلبه باد و تلخه پیدا شود و طریق حدوثش آنست که از مرکب شدن باشیای باد و تلخه غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرد و از این آثار باد و تلخه پیدا آیند و سوختگی و تب حادث گردد اما آنکه از غلبه باد و بلغم باشد طریق حدوثش آنست که از مرکب شدن اشیای تلخه و بلغم انگیز تلخه و بلغم غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرد و از این آثار بلغم تلخه پیدا آیند اما آنکه از غلبه هر سه خلط باشد طریق

قسم اول در علامات زحمت مذکور

قسم دوم در علامات زحمت مذکور

حدوثش آنست که از مرکب شدن باشیای باد و بلغم و تلخه انگیز هر سه خلط غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آرند و از این آثار هر سه خلط ظاهر گردد اما آنکه از خلط

رده حادث گردد طریق علاجش آنست که از ترکیب بال شیاتیکه غلیظ پیدا آورده رحمت ندکوره حادث گردد آواز کند و آب کمتر از
دهن سائل گردد و قحف شود و وجود گران گردد و چنان باشد گویا که آنرا بجامه تر پیچیده اند و دیگر نشانهای رحمت سوال که از بلغم حادث شود و نیز بشناسند
بدانکه گاه باشد که بلغم فاسد بدو باد فاسد در پهلو در آید و راه باد بسته گرداند و رحمتی پیدا آرد که ازین در پهلو چنان درد پیدا شود گویا که دران سوزنها
میخلانند و شکم گران و منتفخ گردد و آواز کند و سوراخ بینی بسته گردد دوم از طرف دهن بروان آید و خواب نیاید و این رحمت را پارس سوال گویند و
گاه باشد که باد در شکم فاسد گشته آتش گرسنگی را مغلوب ساخته رحمت مذکور را پیدا آرند که ازان شکم درد کند و مریض را هیچ حال قرار نباشد و غایط
بسته شود و سر چه خورد و نوشد قی شود و این را کج سوال گویند گاه باشد که بلغم و تلخه منافذ باد را بسته گرداند پس باد فاسد شده و با اخلاط طعام هضم نشده
قولنج و آماده رحمتی پیدا کند که ازان درد عظیم پیدا شود دوم مریض بزشواری بروان آید و آنرا سردی روگ گویند و چنان از نگاه داشتن بول و غایط
مضراط فاسد گشته و در میانه دراید سوال پیدا می آرد و ازان مقام بول و غایط در بند گاه ران و در ناف درد پیدا آید و غایط و بول و ضراط چنان شود
و این را بست سوال گویند و چون از خوردن غلهای خشک باد فاسد گشته آتش گرسنگی را مغلوب ساخته رحمت سوال پیدا آرد و ازان در پهلو
راست یا چپ درد پیدا شود و به تمام شکم منتشر گردد و اگرچه مریض را بول و غایط شود و از شکم درد فرو ننشیند شکم آواز و درد کند و نشنگی زیادت شود
و در دران صرسوزش پیدا آید و این را تک سوال گویند و باید دانست که مریض مذکور از غلبه یکی از اخلاط حادث شود و اندیریست و آنکه از غلبه
دو غلط باشد چون مریض دران دارو خورد آرام یابد و بترک دارو خود کند و آنکه از غلبه سه غلط باشد لاعلاج است قسم دوم در علاج رحمت مذکور
بدانکه سوال هر نوعی که باشد از جهت دفع این اولا علاجیکه دافع باد باشد باید کرد و ازانکه باد میان اخلاط سریع التاثیر است فی الحال مضر میرساند
و رسانیدن گرمی آتش که آنرا سید گویند در دفع باد مفید تر است و سید بجهت دفع سوال آنرا گویند که مطبوخ باشد و ازگوشت که آنرا
با دغن پخته باشند و شیر و پنیر و از کنجری غذای شاید کرد و غذای مریض از گوشت خرندگان چنانچه خرگوش و سیاهی و سوسمار مانند آن
و از شوربای گوشت پرندگان بری چنانچه بلدج و دراج و لاوه و کبک مانند آن و از شوربای بری بر کهای تورسته ازان کرنج که بروغن کنجد پخته باشند باید که
مریض مذکور را هر غذا یکه باشد چرب و گرم دهند و درین مرض نوشانیدن شراب سرکه بسیار و جغرات و آب جغرات نافع است و لیکن سعتیق نمک سیاه
با آن یار کرده باید نوشانیدن و نوشانیدن جوش کلنجی و گوشت لاوه که دران سعتیق نمک سنگ پیل گرد انداخته باشند نیز نافع است و نیز تخم
الایچی و زیره و چاب چوان و سنگ پیل گرد و چیره و پیلمول و نمک سنگ هر یک یکحصه پیل و از دو حصه بستانده آش کنند و با شراب یا سرکه دهند
و یا با جگر و یا با جوش که آنرا کابندک گویند که ذکر آن در فصل مشروبات گذشته است نوشانند و اگر سعتیق مذکور را با شیره ترنج و جوش کنار پت دهند
بآن سعتیق انگزه بریان کرده شکر بیامیزند و با آب گرم و جغرات مذکور نافع تر آید و در طب نمک سین می گوید که برای دفع رحمت مذکور را سهال قی و قاقله
کنانیدن نافع است و سینه نیز نافع است و آن بر انواع است نوع اول پوست بیخ بیل و پوست بیخ بابلیر و کنجد سیاه هر همه را اندک با گرفته
با آب چوک یا ترشی دیگر آش کنند و غلولها سازند یک غلوله گرم کرده بمجل در دهند و بگذارند چون هضم شود و اگر کنجد را با ترشی آش کنند و غلولها سازند یک غلوله گرم کرده بمجل در دهنها و
بگذارند ازین سوال که از غلبه باد باشد دفع شود و اگر کنجد را با ترشی آش کنند و غلولها سازند یک غلوله گرم کرده بمجل در دهنها و بگذارند و بعد هضم شدن
فرود آورند و دیگر غلوله گرم کرده بمجل در دهنها و بگذارند ازین باد سوال که از غلبه باد باشد قوی شود نیز دفع شود نوع دیگر میتهپیل را با سرکه آش
آش کنند و گرم کرده بالای ناف مریض سخت کنند سوال بادی دفع شود نوع دیگر پوست بیخ جهونی را با آب آش کنند و روغن کنجد را با آب آمیخته و
گرم کرده بمجل در دهنها سخت کنند ازین باد سوال دفع شود و نیز بجهت دفع سوال باد بیار اوکد پیر و بیخ بید بیخ بابلیر و هر دو کتائی و ازخشک هر همه بستاوی
سته بجوشانند و بجوش بجا بنشته بگیرند و دران مقدار انگزه بریان کرده و نمک سنگ نمک انداخته مریض را بنوشانند ازین فی الحال سوال باد
دفع شود نوع دیگر بیخ تنبر و پیلیه و انگزه و بهکر سوال و نمک سنگ نمک سنگ پیل هر همه ساوی مقدار آش کنند و در جوش بجوانده انداخته

بنوشانند این سعوط با دوگانه مرض اتنبرک دفع شود نوع دیگر سنبهی و بیخ بلیله بگیرند و انگزه بریان کرده و نمک سنگ جوش انداخته مریض را بنوشانند
این فی الحال سعوط مذکور دفع شود نوع دیگر مرچ سیاه یکدام خام سائیده در چهار دام آب انداخته حل کرده قدری شکر تری انداز زنده و بنوشند
سعوط فی الحال دفع شود مجربست علاج سعوط که از غلبه تر تاخه باشد بسبب این نوع آب نیشانیده فی کنانند و علاج سهلی داده اسهال
کنانند و اشیای سرد بکار برند و اغذیه چیزهای گرم اختیار نمودن فرمایند و غذا از پنج سال و قند و جوشیر و روغن گوسفند و جانوران دشتی خوردن دهند
و اگر چیزی که باعث زائل نشود و اگر دود معرز شدن فرمایند نقره وس یا بلور و مانند آن آب سرد تر کرده مجمل در دهند مریض صحت شود نوع
دیگر بهیدانه و انگور و مغز بادام میوه ای چنانچه سالک سنگهاره آس کرده با شکر آمیخته مریض را بخورانند صحت شود نوع دیگر در جوش آمله شکر انداخته
مریض را بنوشانند نوع دیگر شاول و مهلتی و بریاوه خارخسک هر یک را جوشانیده و جوش سرد کرده شهد و قند و شکر با آن آمیخته مریض را بنوشانند
صحت شود نوع دیگر در جوش ترپهلکه و الو شهد با آن آمیخته مریض را بنوشانند صحت شود این سعوط مذکور در کت بت و سوختگی دفع شود نوع
دیگر بخور اچنان بکنند که بران پوست نماند پس پیده و جوش آن سته و با آن شهد آمیخته مریض را بخورانند این سعوط مذکور کباب تپ تاپاک
و نشنگی و بسیار دردها شدید دفع گردد و مریض صحت شود نوع دیگر در شیر گاو تر اول شهد انداخته مریض را چند روز بوقت صبح بنوشانند این سعوط
مذکور در همه علتهای تاخه و سوختگی دفع شود نوع دیگر کتائی خرد و بزرگ و خارخسک و پوست بیخ بلیله بیخ بید هر یک را جوشانیده جوش
بگیرند و آنرا با شهد و شکر آمیخته مریض را بنوشانند این سعوط بزرگ که از تلخ باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر سعوط بلیله و قند و روغن گاو
همه را با آمیخته مریض را بخورانند این باد که در شکم حبس شده باشد و مجرای خود روان گردد و سعوط مذکور دفع شود علاج سعوط که از غلبه
کف باشد بسبب دفع این نوع جوش پیل دراز مریض را شکم پر کرده بنوشانند قاتی کند و غذا و دوا مریض مذکور را از اشیای گرم و خشک سازند
نافع بود نوع دیگر سعوط پیل دراز مدرک مریض را بخورانند این سعوط که از غلبه کف باشد دفع شود نوع دیگر بادبی و بیخ و سنبهی و
فلفلین هر کدام و چتره و هر سه را جوشانیده جوش مریض را بنوشانند صحت یابد و طلب نکنند بین سبب که بدیکه بسبب دفع این نوع مریض را سیدا کنند و قی
فواده بکنانند و غذایش از پنج سال و گوشت بهانوران دشتی و شراب و اشیای تیز و تلخ و شهد و گندنه کمنه باید ساخت نافع آید نوع دیگر پیل دراز
و پیلپول و هاب چتره و سنبهی هر سه نمک و انگزه بریان کرده هر یک را مساوی بگیرند باریک آس کنند و از بیخ مقدار سته و آب گرم انداخته مریض را
بنوشانند این سعوط که از غلبه کف باشد دفع گردد نوع دیگر کتائی هر دو و بیخ بیل و خارخسک هر یک پنجاه بیخ بلیله بیخ بید هر یک پانزده و چند بستانند
و جوشانیده جوش بگیرند و جوا کهار و لان انداخته مریض را بنوشانند و این در سینه و دل و شکم که از غلبه کف باشد دفع شود علاج سعوط
که از غلبه هر سه غلط باشد تخم و بیخ بلیله بیخ و خارخسک سرون و تهون و کتائی هر دو و شهدانی و منکونی و ماشونی هر یک را مساوی سته
جوشانیده و در جوش جوا کهار انداخته مریض را بنوشانند این سعوط که از غلبه هر سه غلط باشد دفع شود نوع دیگر سنکه بوزنی و نمک سنگ و انگزه
بریان و سنبهی و فلفلین هر یک را مساوی آس کنند و با مغز شهد بلیسانند یا با آب گرم بنوشانند این سعوط مذکور دفع شود نوع دیگر
زیره آس را در بول بقر صاف کنند و با شهد و با سیتی تر بهله و شهد و روغن بخورانند این سعوط مذکور دفع شود نوع دیگر تخم کباده بلیله و انگزه بریان
بهلکر مول هر سه نمک و جوا کهار و برنگ سه برنگ یکجا و نسوت و دهنکر گرفته باریک آس کنند و سیتی را در جوش بخور انداخته مقداری روغن
بلیله بیخ بید با آن یار کرده مریض را بنوشانند این سعوط مذکور در هر نوع علت شکم و گولم و بستگی بول و غایط و لواسیر دفع شوند نوع دیگر انگزه بریان
کرده نمک سنگ بریا و تخم کباده بلیله و بهلکر مول هر یک را مساوی سته باریک آس کنند و جوش بخور و سعوط انداخته مریض را بنوشانند این در سینه
و پهلو و مغز و پشت و اتباک و دندان را و علت گلو دفع شود نوع دیگر نمک سنگ و انگزه بریان کرده و سنبهی هر سه را مساوی سته آس کنند
و دیگر سنبهی جوکوب کرده با جوشانند و سیتی مذکور را در جوش انداخته مریض را بنوشانند این سعوط که از هر غلط در در سینه گولم و پهلو و شکم و پشت باشد

وقتی شود و بستگی غلیظ و شکم نباشد بدین نماند نوع دیگر انگزه بریان و نمک سنگ سه درم را بستاوی گرفته و با آب آس کرده در روغن کنجد انداز ند و بقول
بقبر انداز ند و بنیز ند بعد و دنان بمالند صحت شود نوع دیگر دیوداروکوتمه و تخم سوسن و نمک سنگ انگزه هر یک بستانند و با ترشی آس کرده
گرم گردانیده بمحل درد بخشنی از ان سخت کنند و بعد رسیدن فرود آورده دیگر سخت کنند همچنین کرات کنند ازین درد سعول مذکور دفع شود
نوع دیگر که بهیزه و پوست بیخ بید انجیر و خوکنان و تخم بستده جوکوب کرده و سرکه سخت مخلوط ساخته گرم کنند بعد آنرا بجامه بسته گرمی
بمحل درد برسانند ازین سعول یا که از غلبه بهر سه خلط باشد زائل شود نوع دیگر بیخ بید انجیر و خوکنان و کندر و بیخ بید انجیر کلهر بیزه
و کتان و تخم سنبل جمله یکبار چهار ایشان و ست و بهر سه سرکه سخت مخلوط ساخته و کرفته گرم کنند و بجامه بسته گرمی بمحل درد برسانند ازین درد
مبدگاه و ساعد و ساق و کف و پهلو بسینه دفع شود نوع دیگر باجوش بیخ بید و بیخ بید انجیر و چنیره و سندهی که هر سه بستاوی باشند بدان سحق
ایها سحق نمک سنگ و انگزه که بریان بوده آمیخته مریض را بخورانند ازین سعول مذکور زائل گردد نوع دیگر سحق تر پهله آهن کشته با روغن و
شهد یکجا کرده مریض را بخورانند ازین سعول اگر چه از غلبه بهر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر پلپله را در بول بقبر جوشانیده خشک کنند آس کرده
با آهن کشته و قند آمیخته مریض را بخورانند ازین سعول که از غلبه بهر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر انگزه و نمک سنگ و پاپری و جوالهار و سماق
و هر سه نمک را بستاوی گرفته بار یک آس کنند و شهد بیزه بسیار آمیخته مریض را بخورانند ازین درد سینه و دل و پهلو و میان استخوانها و اتفاخ شکم دفع
شود نوع دیگر بیخ بید انجیر و کنائی هر دو ده خار خسک که بهیزه بیخ تالمکهاره و بستاول هر سه یک و بریا با و منکولی و ماشونی و بدار یکسان دفع سعل
و سرون و چیوک و کهیک و کانس و بیخ شهدی و نیشکر هر یک بستاوی سته بجوشانند جوش بگیرند و در روغن ماوه گاو بیاندازند و چهارم حصه از
روغن مذکور دارویهای مذکور با آب آس کرده نیز انداز ند و برابر روغن شیره بریخ باندازند و روغن را بنیز ند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک روزینه مریض را
بخورانند ازین سعول که از غلبه بهر سه خلط باشد زائل شود و مریض این مرض را می باید که از زرد و جماع کردن و شراب و نمک و شوریهای تلخ خودن و
از نگاه داشتن بول و غایط و از اندوه و غصه کردن محترز باشد و چون بخواهند که مریض این مرض را اسهال کنانند تر پهله را جوشانیده جوش
بستانند و دو چند از جوش روغن بیا بخیر یا کرده بنوشانند اکنون چند رس از رحمت دفع زحمت سعول از طب سانگ بر نیز گفته می آید
سهاگه و برادهٔ مرون آهو مرس و چاکشته هر یک بستاوی بستانند شاهیره ادرک یکبرو سحق کنند بعد دو شو را بگل انداخته بگل حکمت مهر کنند
مقدار یک گرجه خرد بکاوند و با چاک دشتی و حضر از ان کنند و شراهیای مذکور بریان نهند و دیگر با چاک و شتی با لای آن داده گچیت دهند چون
سرد شود کشیده آس کرده نگاه دارند و بیخ جیته با شهد آمیخته و روغن و زیره و انگزه بریان و نمک سنگ آمیخته مریض را روزینه تا یکماه بخورانند
ازین بنام سعول و دیگر سعولها دفع شوند این را بهتر از ترتیتر رس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده یک حصه مگند یک دو حصه شده مهر کنند
انداخته نیکو سحق کنند و چند ازین تبرهای مس نمک مثل برگهای خرمای تهه باشد بستانند و با سحق مذکور آمیخته یکجا کرده در دو شراب
انداخته مهر کنند و در دیگ نهند بالا و فرود شراهیا نمک کنند دیگ کوک بکاوند و دران با چاک و شتی فراز کنند و دیگ کور را بران نهند و دیگر
با چاک و شتی بالای دیگ نهاده آش کنند چون مهر شود و سر مذکور را کشیده و آس کرده نگاه دارند ازین دو جبه مریض را با برگ تنبول و زیره بخورانند
و بالای آن انگزه بریان بستانند و زیره و تنبول گرد کرده هر یک را بستاوی سته و آس کرده باشند مقدار رسیم با آب گرم بخورانند ازین سعول یکه
لاد و اباشد زیاده شود و این بس را سعول کنجکر بری نامند و الله اعلم فصل بست و هفتم در زحمت بر نام سعول مشتمل بر دو قسم است
قسم اول در علامات زحمت مذکور بداند ازین زحمت و اثنای هفتم علام در پیدا شود و چون مریض مذکور را از غلبه باد باشد شکم
منتفخ شود و آواز کند بول و غایط بسته گردد و اندام مریض را هیچ چیز خوش ننماید و چون اشیای گرم در پیش او بخورانند خوش نیاید
چون مریض مذکور را از غلبه بلغم باشد بیهوشی شود و آب از دهن بر زود و ازین نوع در اندک باشد لعاب در بماند و چون اشیا تیز و تلخ مریض

بخورانند و مرغش فروشنیند و چون مرض مذکور از غلبه رطوبت خلط باشد نشانهای رطوبت خلط ظاهر شود و درین حجامت چون مریض لاغر بود زور و گرسنگیش نقصان باشد مرغش لاد و اباشد

قسم دوم در علاج مرض مذکور

بانکه در دفع این رطوبت فاقه و نقی کنانیدن و اسهال نافع بست چون خواهند که قی کنانند باید که جوش نخم و یا جوش برگ تنبول و یا شیره برگ کریله و یا شیره کدوی تلخ باشیره کرده جوش منیهل انداخته باشند شیره نیشکر که با آن جوش منیهل انداخته باشند مریض را شکم پر کرده بنوشانند ازین قی شود و غلبه مرغش فروشنیند و چون خواهند که اسهال کنانند باید که دانتن مدبار و نسوت و کرواله و کتکی و تخم بیل هر سه یا هر چهار درین بست دهند مساوی بستانند و باریک آس کنند و در روغن بید بیخ انداخته مریض را بنوشانند اسهال شود و غلبه مرض او فرو نشیند و نیز ازین حجامت دفع این مرض برنگ و سندهی و فلفلین و نسوت دوانتن و چیره هر سه مساوی بستانند و آس کنند و در چند این دارو ها قند کهنه بگیرند و جلاب کرده بحق مذکور با آن بیامیزند و مقدارش دوم غلوا بسازند یکی مریض را نهار روزینه خوردن دهند بالای آن آب گرم بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** سنبهی و کنجد سیاه هر یکی چند و قند کهنه دو چند بستانند و بکوبند کشیر انداخته بجوشانند چون غلیظ شود مریض را بنوشانند و همچنین هر روز ساخته تا سه روز مریض را بخورانند ازین درد مذکور دفع شود **نوع دیگر** پوست بیخ بید بیخ چیره و کهونکه و کده پرنه و خارخسک هر سه مساوی بستانند و در آوند انداخته مهر کرده بسوزند تا دود بیرون نرود و چون سرد شود مقداری در آب انداخته مریض را بخورانند صحت شود اگر خاکستر تنها کهونکه را در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند همین فائده دهد **نوع دیگر** بیخ بشن گرانتار را با ریگ بستانند باشکر و روغن بخورانند و آب سرد بالای آن بنوشانند مریض صحت شود **نوع دیگر** پسته و بیخ بید جوش کلان مخلوط ساخته تا هفت روز مریض را بخورانند صحت شود **نوع دیگر** کهونکه سوخته سی درم آهن کشته بست چهار درم سوت دوازده درم هر سه را آس کنند دوازده درم جمله را آس کنند با شهد و شکر بیامیزند و زور و گرسنگی مریض دیده مقداری روزینه بخورانند ازین جمله سوها و گولهٔ ریناروگ و آماس و عمامت سینه و مرض انحاد و سرفه و لوا سیر و سوزاک بول و سیلان منی و سنگ شانه و نقصان گرسنگی و پیلس و دردنیم سر دفع شود و عقل افزاید این را **استبوکال مودک** گویند **نوع دیگر** پیل دراز و کوتهه و آهن کشته هر یکه را مساوی بستانند با شهد و روغن بخورانند ازین پرنام سول فی الحال دفع شود **نوع دیگر** پیلپله و آهن کشته و سندهی هر سه را آس کنند با شهد و روغن مریض را بخورانند ازین پرنام سول که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** طلق کشته و سیماب کشته و بچ کشته هر یک دوازده درم با آب آس کرده غلوا بسازند یکروزه جا بسته در دو نیم شیر پیاده گاو آنچنته بنوشند بعده بزنگ و تیهله و سندهی فلفلین و چیره هر یک دوازده درم بستانند و آس کنند و بجا بخته و کهرل انداخته غلوله مذکور نیز یاد کنند مسحوق سازند و در آوند کرده نگاه دارند روز اول یکپاسه با شهد و روغن بخورانند بعد ازان یکچهارگاه ازگاه زیادت کنند تا هشت ماشه و بالای این دارو شیر را با آب جوش نشنده بنوشانند و بعد هضم شدن دارو شیر و بنج و شکر و جوش منگ شوربای گوشت ازین پرنام سول و دودنیم و مکرسول که از گولهٔ باشد و همه ادویات و زیادتی سیر زور بدهلی و راجروگ و نسبت بهر فرد و مکرم و سنگ شانه و سوزاک بول دفع شود این را **استبوهم لوه** گویند **نوع دیگر** تمکه و یا ورنگ سنگ و دانتن و آهن کشته هر یکی را آس کرده و کشته ها نشنده و نسوت هر سه را مساوی آس کنند بردارند و چهار چندان این بول بقر و چهار چندان آب جمع کرده بستانند و بحق مذکور را درین انداخته با آش نرم بپزند چون تمام آب او بول بقر خورده باشد فرو آرند و خشک کرده بستانند و بردارند و زور و گرسنگی دیده معلول را روزینه مقداری بخورانند بعد هضم شدن شوربای گوشت بهندازین سول نافع و جگر و پهه و درد گولهٔ و بیده روده و استهلا و سنگ هیی و بدهضمی جمله دفع شوند این را سیامدراده چوران گویند **نوع دیگر** پیل دراز و قند کهنه هر دو را مساوی گرفته بحق ترساخته و روغن گاو که چهار چندان آن باشد بردارند و چهار چندان روغن مذکور شیر گاو و نیز بیاندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود نگاه دارند مقداری خوردن دهند درین پرنام سول دوازده دفع شود این روغن را **پیلی کهرت** گویند **نوع دیگر** جوش سحیق تر از آن پیل دراز و روغن گاو بیاندازند و چهار چندان روغن بسم بیاندازند و روغن مذکور را

قسم دوم در علاج مرض مذکور

بپزند چون پخته شود مقداری مریض را بخورند و بعد از آن شیر بز بنوشانند از این پرنام سول کار دارد یا بلغم یا تلخه یا هر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** قند کهنه را در بول بقر که چهار چندان آن باشد جلاب سازند و آهن کشته بسحق تر پیله که هر یکی بمقدار مثقال باشد در جلاب مذکور بیاندازند و زیر ش آتش کنند تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آرند و نگاه دارند بر قدر قوت و گرسنگی مریض را روز سینه مقداری خوردن و بعد از این پرنام سول دفع شود و این را **لوه کتکا** گویند **نوع دیگر** ریم آهن کشته و شیر یک تر اول و حضرات شیر هر یک نیم و دوشش دم روغن گاو چهل و هشت درم با آتش نرم بپزند چون غلیظ گردد و نگاه دارند و روز گرسنگی مریض دیده پیش از طعام یا بعد از طعام مقداری روز سینه خوردن و بعد از این سول که از غلبه بر سه خلط باشد و پرنام سول دفع شود و این را **استراولی مندور** گویند **نوع دیگر** برنگ و چیره و چاب تر پیله و سندهی فلفلین هر همه بتساوی بستانند و بمقدار این جمله دارو ها ریم آهن کشته نیز بستانند و آس کرده بدارند و قند کهنه را که بمقدار سنجق این جمله دارو ها باشد در بول بقر که دو چندان از قند کهنه باشد انداخته جلاب کنند و در این جلاب سنجق مذکور انداخته با آتش نرم بپزند تا آنکه غلیظ شود بعد ه فرو آرند چرب نگاه دارند و روز روز گرسنگی مریض را دیده مقدار دو درم یا سه درم روز سینه خوردن و بعد از این پرنام سول اگرچه قوی باشد دفع شود و باد یرقان و پنداروگ و آماس و نقصان گرسنگی و بواسیر و سنگ گردنه و کرم شکم و گولهٔ ملت معده و بلیت و زیادتی پیه نیز بر و دو مریض را باید که در اشتهای خوردن این دارو از سبزی و ترشایی گرم و تلخ و ترش محترز باشد این همه تازه **مندور** گویند **نوع دیگر** جوز هندی که خشک پیر بود سوراخ کرده به نمک سنگ آزار پر کنند و سوراخ را مهر کرده جوز مذکور را در آتش بسوزند بعد سوختن جوز نمک مذکور کشیده بستانند و نگاه دارند مریض را روز سینه خوردن و بعد از این سول که از باد یا بلغم یا تلخه یا هر سه خلط باشد دفع شود این را **نارپل لوان** گویند **نوع دیگر** تر پیله و موتهه و سندهی فلفلین و برنگ و مهلتی و پهکر سول و بیخ و چیره هر یکی دیه از ده درم آس کنند و آهن کشته و گوگل نود و دوشش درم بگیرند جمله را با روغن آمیخته و کوفته در آوندچرب انداخته نگاه دارند روز روز گرسنگی مریض دیده مقدار روز سینه خوردن و بعد بعضم شدن دارو طعام بخورانند از این پرنام سول و پنداروگ و یرقان و انوپات و گوله و آماس و تپ نائره دفع شود این را **لوه گوگل** گویند **نوع دیگر** یزد به راست کرده یک و نیم پرستهه گرفته بجوشانند و در روغن بریان کنند و جوش یک پرستهه آمله در چهار پرستهه آب بجوشانند تا آنکه یک پرستهه بماند آنگاه جوش بجا مانده بستانند و در ان شکر سفید بوزن یزد به انداخته جلاب کنند و بعد بیزد به بریان کرده در جلاب انداخته حلوا سازند آنگاه پلپل دراز نوزده و سندهی هر یک بیست و چهار درم پلپل گرد و برگ لهسن و کشنیز و تخم و ترنج و دانهٔ الایچی و ناگ کیسر و موتهه هر یک بیست درم آس کرده حمله را با حلوای مذکور بیامیزند و ربع پرستهه شهد بعد سرد شدن آن بیامیزند روز روز گرسنگی مریض معلوم کرده مقداری روز سینه خوردن و سندان این پرنام سول که از غلبه بر سه خلط باشد و قی و بلیت و بیهوشی و دمه و ناگواری طعام و درد سینه و پهلو و رکپیت و زحمت پیری دفع گردد این را آمله کهند گویند والله اعلم بالصواب **فصل بیست و ششم در ادویه** مشتمل بر دو قسم است

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از داشتن بول و غایط و ضراط و فازه و اشک چشم و عطسه آروغ و قی و از کشیدن گرسنگی و تشنگی و از حبس نفس و دفع کردن خواب و از ترک کردن جماع و یا آزردن کردن بر نساء و از خوردن اشیای آرمخت و تیز و تلخ و خشک زحمت مذکور حادث گردد اما آنکه از نگهداشتن باد حادث شود از ان باد و بول و غایط و ضراط بسته شود و شکم منتفخ شود و درد کند و آواز کند و سستی پیدا آید و دیگر آثار باد فاسد حادث گردند و آنکه از نگهداشتن غایط حادث گردد از ان شکم منتفخ گردد و درد و آواز کند و در مقعد چنان درد پیدا آید که آنرا تبرند غایط بسته گردد و آروغ بسیار پیدا آید چون این نوع سخت غالب شود غایط از راه دهن مریض برون آید آنکه از نگاهداشتن بول حادث شود از ان در شانه و میوه در شود چنانکه از ان تمام اندام مریض بلرزد و سوزاک بول انتفاخ در محل عانه و درد پیدا حادث شود و آنکه از نگهداشتن فازه حادث شود از ان زحمت عینان استنبهه پیدا آید دهانهای گلو بسته گردند و زحمتهای چشم و سر و بینی و گوش و دهن که از غلبه باد حادث میشوند پیدا آیند و آنکه از نگهداشتن اشکمائیکه از بسیار خوشی و یا از بسیج حادث گردد از ان سرگران شود و نور چشم که قوی و درشت بود پیدا آید

پنیس و سرفه و زحمت دل و تا آرزوی طعام نیز حادث گردند و آنکه از نگاهداشتن عطسه شود ازان دماغ باد بقوه و تشنجه مورث حادث گردد و قوت حواس خمس کم افتد و آروغ حادث شود ازان نگاهداشتن آن و دین مرض پایدار گشته و درد کند و شکم آواز کند و دیگر آثار سدا و باد پیدا کند و آنکه از نگاهداشتن قی حادث شود ازان دماغ مرض فاسد و قطعا همچو قطعا نیکه از گزیدن زنبور ان حادث شوند و تا آرزوی طعام و اجروگ و تا بار روگ و تب و سیست و زحمت بسیار و روانی آب بینی و گلابه نیز حادث شوند و آنکه از نگاهداشتن آب بینی حادث شود ازان درد مثانه و مقعد و فایده درد آن است پیدا آید و بول بسته شود و سدا مثانه حادث گردد و آنکه از کشیدن گرسنگی حادث شود ازان دین و گلو خشک شوند و تشنگی کم گردد و دل درد کند و آنکه از حبس نفس پیدا آید ازان مرض دل که آنرا سر وی روگ گویند بیهوشی حادث گردد و گاه باشد که گرانه نیز پیدا آید و آنکه از نگاهداشتن خواب پیدا آید فازه بسیار آید و اندام درد کند و چشم گران شوند و اگر این نوع غالب شود تشنج پیدا آید و آنکه از خوردن اشیای تیز و تلخ و ترش پیدا آید بطریق حدوث آنست که از خوردن اشیای مذکور باد در شکم فاسد گشته مجاری بول و غایط و مضاط و اشک را بفشارد و پیچیده و ساخته و غایط را خشک ساخته زحمت مذکور پیدا آرد ازین درد مثانه و دل درد پیدا شود و درد سر و سرفه و زکام و تا پاک و تشنگی و بیهوشی و تپ دق و کهنک و مرضهای سر نیز پیدا آیند آب از دهن سایل گردد و بول و غایط و مضاط بدشواری بیرون آیند و تشنگی کم گردد و دل بسیار آید دیگر آثار فساد حادث گردند چون در مرض او اویت مرض الاغر بود تشنگی بسیار باشد و گونه مریض متغیر گردد و درد دل باشد و غایط از راه دهن بیرون آید مریض بدو ماند و اگر درد و ضعف او زیاده باشد والله اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بجهت دفع زحمت مذکور بر نوع که باشد علاجی بکنند که باد فاسد را باصلاح آورده دفعه از آن روان گرداند و زحمت مذکور که از نگاهداشتن مضاط حادث شود و نیز بجهت دفع آن روغن بنفشه را اندام مالند تا مریض چرب گردد آنگاه کشیده پس حقنه استحابن در کار برند صحت یابد نوع دیگر دیو دار و تخم کوکنار سوخته و انگدانه و نمک سه یک بستانند و با آب آمیس کنند و گرم کرده بر شکم سخت کنند صحت شود و اگر از نگاهداشتن غایط پیدا شود بجهت دفع آن علاجهائیکه برای دفع زحمت اناه گفته خواهد شد بکار برند و آنکه از نگاهداشتن بول حادث شود و نمک سوچل و یا سیخ و انه الاایچی و شیر اب و شاهتره یا ده گاه انداخته مریض را بنوشانند این زحمت مذکور دفع شود نوع دیگر شبد و آمله و با آب آمیخته تا سه روز مریض را بخوراند صحت یابد نوع دیگر جوش جوانشه را یا جوش بوست ارجن با شکر خیاره با دنگ را که با آب آزاد آس کرده و نمک سیاه و ان انداخته باشند مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر دیو دار و موتهه و مهلتی و سرخ و ند و جوب هر یک را سه ماشه گرفته و آب آس کرده و شیره گرگین یا خربزه مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر خار خسک و سرون و تخم بهمن و مرد و کهائی هر یک را جوکوب کرده و شیر یا ده گاو انداخته بجوشانند و شیر را بجا بگذاشته بستانند مریض را بخوراند صحت یابد بجهت دفع این نوع علاجهائیکه برای دفع سنگ شانه گفته خواهد شد بکار برند و اگر از سبب نگاهداشتن ان سنگ پیدا شود برای دفع آن نیز روغن بر اندام مالیده تاب آتش برسانند و مریض را در گرمابه آرند تا از انسنگ بسیار از چشم جاری گردد و اگر اشک جاری نشود باید که دارو می تیز در چشم بکشند یا دینی بچکانند باید که تدبیری دیگر کنند تا اشک از چشم بروان آید و اگر از نگاهداشتن عطسه حادث شود شیره تخم کهنی دینی مریض بچکانند و باید بیرنی دیگر کنند و اگر از سبب نگاهداشتن آروغ حادث شود بجهت دفع آن دو دچوب که آنرا دهوم آشنیه گویند بکار برند و کیفیت دهوم آشنیه پیش گفته خواهد شد نوع دیگر در شراب شیره تر نمک سنگ انداخته مریض را بخوراند صحت شود و اگر از نگاهداشتن قی حادث شود باید که سیخ جوا کهار و ساجی و نمک یا روغن کنجد آمیخته بر اندام مریض بمالند و دار و داوه قی کنانند صحت شود و اگر از نگاهداشتن منی حادث گردد مریض را الفرمایند تا جماع بسیار کند و اگر از کشیدن گرسنگی حادث گردد و طعام لذیذ که گرم و چرب باشد مریض را بخوراند صحت یابد و اگر از کشیدن تشنگی حادث گردد و شربت شاه تره یا شکر و آب آمیخته چنانکه نه سخت غلیظ باشد و نه سخت رقیق بود بنوشانند و آشامیدنی سرد کرده بدهند اگر از نگاهداشتن نفس حادث شود شوربای گوشت و سیخ بخوراند و اگر از دفع کردن خواب پیدا آید شیر یا ده گاو و گاومیش مریض را بنوشانند و اضافها دکانهای غریب بشنوانند یا بخسپند و صحت یابد و آنکه از اعتماد باد که از خوردن اشیای تر مخصوص و تیز و تلخ شده باشد پیدا آید نمک سنگ را با روغن کنجد آمیخته بر اندام مریض بمالند و گرمی آش برسانند آنگاه روغن مسهل بنوشانند و اسهال کنانند

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

مریض را صحت شود نوع دیگر نسوت و بیخ دانتن هر دو را استساوی گرفته با سرکه کهنه آس کرده مریض را بنوشانند ازین صحت یابد نوع دیگر دلپوا و ارد چوبه مکو تخمه و تیج و هلیله و پهکر مول و لک هر همه را استساوی گرفته وجوکوب کرده در آب که هشت چند آن باشد بجوشانند چون یکچهارم بماند جوش بستانند و بجامه بیخته مریض را خوردانند صحت یابد نوع دیگر سمیق تر و جوش ازان تربد خشک و کد هر سه بیخ بید بنجیر و بادول و کهارو ارنی و سونا و کروا له هر همه را استساوی سنده در روغن گاو بریند چون بیخته شود دگاه دارند بمقدار مریض را خوردانند ازین ادا ورت هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر تیج و انیس و کوتمه و جوا کهار و هلیله و پلپل دراز و نسوت هر همه را استساوی گرفته آس کرده در آب انداخته مریض را بخورانند صحت شود نوع دیگر مینپهل تخم کدوی تلخ و پلپل دراز هر دو کمانی هر همه را استساوی سنده آس کنند و در ماشوره انداز ند در مقعد در آورده لفت زنند تا اندرون برود صحت یابد نوع دیگر بیخ کدوی تلخ و مینپهل و انیس و تیج و حنظل و کوتمه بیخته هر همه را استساوی سنده آس کرده در آب گرم انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد اکنون از طب نکسین گفته می آید انگذ و یک حصه کوتمه دو حصه تیج سه حصه و ساجی چهار حصه نمک پریاچ حصه بستانند همه را یک آس کرده با شراب آمیخته مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر سمیق انگذ و نمک سنگ با شهد یکجا کرده گرم کنند و بمقدار انگشت ازان فتیله بسازند و بار و غن گاو چرب کنند و در مقعد مریض دارند ازین غایطیکه مجتمع شده باشد بر هاشود و زحمت مذکور دفع گردد نوع دیگر مینپهل پلپل دراز و کوتمه تیج و سرشف زرد و جوا کهار هر همه را استساوی سنده آس کنند و با قند مه بیخته بمقدار یک انگشت فتیله بسازند و در مقعد مریض دارند صحت یابد این فتیله را پهلیر گویند نوع دیگر سمیق نسوت دوازده درم تیج پلپل دراز نه درم یکجا کرده بدارند و پیش از طعام مقعد مریض را بخورانند ازین ادا ورت که از غلبه هر سه خلط باشد دفع گردد و این انار اج چوران گویند نوع دیگر سنبل فلفلین و پلپل و نسوت و دانتن و چیره هر همه را استساوی سنده آس کرده با قند آمیخته مریض را بخورانند ازین ادا ورت و آماس گوله و پهه و پنڈ و روگ دفع شود و اگر سنگے و زور افزاید تنگ اندام روشن گردد نوع دیگر گل بنی و پوست بیخ کرنج و سرشف زرد هر سه را استساوی سنده با بابول بقدر بسابنده گرم کرده بر شکم مریض سخت کنند صحت یابد والله اعلم

فصل بست و نهم در نفخ شکم

که آن را اناه گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت زحمت مذکور بدانکه چون خلط رود و غایط متبدر بیخ مجتمع شوند و یا باد که فاسد گشته است به پیوندد سبب آن غایط بر معاقد قدیم چنانچه بروان می افتاد بروان نیفتد شکم منتفخ گردد و اگر زحمت مذکور از اجتماع خلط رود و باشد تشنگی و سرفه پیدا آید و در سوزش در محل خلط رود و در پیدا آید و اندام و سینه گران گردد و آروغ نیاید اگر زحمت مذکور از سبب اجتماع غایط باشد کم و بیشت در کند و غایط و بول بسختیت ممتنع گردد و بیهوشی شود و در سه و علامات البیک که در فصل آن گذشته است پیدا شوند اگر این نوع باغلبه رود غایط از راه دهن بروان افتد قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه اگر زحمت مذکور از اجتماع خلط رود و باشد دارو ہا گرسنگے و علاجهائیکه برای دفع سوجیکا گفته شده اند بکار برند نوع دیگر نسوت و هلیله و بهکر مول هر همه را استساوی سنده با بیز قوم آس کرده غلو لها بندند بمقدار زور مریض با بابول بقدر بخورانند تا اسهال شود صحت یابد نوع دیگر مینپهل و پلپل دراز و کوتمه و تیج و سرشف زرد هر همه را استساوی گرفته آس کرده با قند سرشته آمیخته ازین فتیله بمقدار یک انگشت راست کنند و در مقعد مریض دارند ازین زحمت مذکور دفع شود نوع دیگر رد و خانه و نمک بریا سمیق سنده و فلفلین و قند جمله یا در بابول بقدر بیخته بمقدار یک انگشت فتیله بسازند و در مقعد مریض دارند زحمت اناه دفع شود نوع دیگر تیج و هلیله و چیره و جوا کهار و پلپل دراز و انیس و کوتمه جمله را استساوی گرفته آس کرده با آب سجوره انداز ین زحمت مذکور را اگرچه قوی باشد دفع شود این را سیجا دچوران گویند نوع دیگر انگذ و بریان یکحصه بیخ دو حصه نمک پا سه حصه سنه هی چهار حصه زیره پنج حصه هلیله شش حصه پهکر مول هفت حصه کوتمه هشت حصه جمله را بستانند و باریک آس کرده با آب گرم مریض را بنوشانند ازین زحمت اناه و پهه و ادویت و بادهی و سبوجیکا دفع گردند این را هنکواد چوران گویند نوع دیگر انگذ یک درم و تیج دو درم و کوتمه چهار درم ساجی هفت درم برنگ شانزده درم بستانند و آس کرده با آب گرم مقداری روزینه بنوشانند ازین زحمت مذکور

نوع

زائل گردد نوع دیگر تخم دلمیانه چیشه وجوا کهار رویپل را زده تمس مرکه تخمه هر همه را مساوی گرفته آس کرده مقدار یک آب گرم مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور رفع شود و این ایجاد چوران گویند اکنون چند درس بسبب دفع زحمت مذکور از طب بیانکه بر گرفته ایم آینده بیان کرده یک حصه ریپل گر و یک حصه تمها گاه یکحصه و گندنک دو حصه ریپل نماند و حصه درستنای دو حصه بقدر اجماوا رو ها چنبال که پوست آن دور کرده شسته باشند و ازین جمله گندنک و سیمابی اولا بجلی کنند و باقی دارو ها را آش کرده بیجا میخته با جلی مذکور بیامیزند و بقدر قوت مریض مقدار دو حبه یا حبه خوردن دهند تا اسهال شود ازین زحمت ادا و ت و ناه رفع گردد و شکم صاف شود این را بهند ناراج رس گویند نوع دیگر سنگرف و سهاگه و سندی ریپل و ازاز هر یک سه درم و چوک و اجمنبال هر یک دو ازده درم بستانند و جمله را بار یک آس کنند بشاپیر ماده گاو آمیخته و شراب نو انداز ند و بیزند تا آنکه غلیظ شود آنگاه در کهرل انداخته بحبق کرده نگاه دارند و بقدر قوت مریض مقدار یکحبه یا دو حبه خوردن دهند ازین زحمت مذکور و اداوریت و گوله و پهیه جانند هر رفع شود این را بجمها بهیدرس گویند و الله اعلم بالصواب **فصل سیام در زحمت گوله** و آن مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه از دو سادو غلط آدمی مثل قندق در شکم حادث گردد آنرا بهند گوله گویند و آن بر پنج نوع ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه بلغم سوم آنکه از غلبه هر سه طبع چهارم از غلبه خون حادث گردد چهار نوع اول هم مردان را حادث شود و هم زنان را نوع پنجم مخصوص بزنان حادث شود و بعضی گویند که از خون حیض پیدا می آید مخصوص هر یک از زنان ست و گوله از خونی دیگر حادث میگردد و آنهم در زنان باشد و هم مردان اما محل گوله پنج ست یکی سینه دوم ناف سوم مثانه و چهارم هر دو پهلو و علامات آن آنست که اول در غ بسیار آید و غایط بشکسته آید و گرسنگی نشود و طعام هضم نگردد و رغبت بطعام نباشد اگر مریض چیزی خورده باشد چنان داند که شکمش از طعام پر ست و پهلو متفخ گردد و از اندک ضعف پیدا آید و آن علامات قبل حادث مرض مذکور یا غلبه پیدا شده و بعد حادث غالب شود و گوله بادی از خوردن اشیا خشک از نخود و باقلا و امثالهن بول یا غایط باندراط و از کثرت اندوه یا ضعیف افاقه کردن و از رسیدن زخم و امثالی قوی و از اندک ماندن غایط در شکم بواسطه اسهال و جز آن حادث گردد و علامتش آنست اولی الجمله از مقدار بقدری از شکلی بشکلی گردنده باشد و گاهی در پهلو و گاهی در ناف و گاهی در سینه و گاهی در مثانه و گاهی خورد و گاهی بزرگ و گاهی گرد باشد و گاهی طویل باشد و بسیار و گاهی باندک و غایط و خراط بشنوا ز بروان شنوند بدین و گاه خشک گردد و رنگ اندام سیاه و ابرام شود و قوت لرزه در دو پهلو یا سینه و شکم و دوش پیدا آید و این نوع از هفتم شناسی طعام غلبه کند و بعد خوردن طعام بیش از انکه هضم گردد و زود دوش کم شود و گوله که از غلبه بلغم باشد از خوردن اشیای ترش یا گرم یا خشک زیاده گردد و نوشیدنی هضم و از خوردن اشیا نکه مزه ندارد و از خوردن اشیای تیز مانند خردل و شوره و از مداومت نوشیدن آب و بسیار خوردن گرمی آتش یا آفتاب و هضم کردن و انکه از خاصیت خون حادث گردد و علامتش آنست که قی ناپاک و خشک و بسیار جوی پیدا آید و رنگ تره و دیگر اندام متغیر شود و در اندامای هضم درد بسیار باشد و مریض بحیل مساس تحمل کردن نتواند و گوله بلغمی از خوردن اشیا نکه مزه و چرب و هضم و از بسیار خفته ماندن و از خواب کردن در روز و از نرمکت شدن بدیگر چیزها نکه باعث زیادتی بلغم باشد حادث گردد علامتش آنست که بلند و قوت لرزه پیدا شود مریض چنان داند که وجودش را بسیجا به تر پیچیده اند و آب از دهن سیال گردد و رغبت بطعام نباشد و اندوش گران گردد و این نوع از سه نوع پیدا آید و این نوع از خونی طریق حادثش آنست که چون زخمه بازنیکه جلگش ساقط شده باشد بدست نقاش افاقه کنند یا از سیاه خشک خوردن یا بول و غایط را نگاه دارد یا بجهت احتباس خون نفاس را دور انداز نهند یا خون بر وستولی شود یا اشیای دیگر یا که مضر اند ترکب گردد یا دفع نگشته خون نفاس مجتمع گردانیده گوله سازد علامتش آنست که در دو سوال با نا پاک و در دیگر نشانهای گوله بالا آید و آثار حمل که بر آن زن حامله پیدا باشند و این نیز پیدا گردد لیکن چون چنین در شکم مادر جنبد عضوی از اعضای کودکی جنبد بجای گوله که تمامی می جنبد و از جهت دفع این نوع علاج بعد بسم ها باید کرد چنانچه گوله از غلبه آنکه غلط باشد و هر سه غلط حادث شود همچنین از غلبه دو غلط حادث شود چون از غلبه دو غلط پیدا آید علامات آن دو غلط که از آن حادث شده باشد ظاهر گردد سوال چون مرض گوله از دو غلط نیز حادث شود

قسم اول در علامات زحمت مذکور

باید که انواع گوله هشت باشند پنج آنکه ذکر آن گذشته است ششم آنکه از بادو تلخه حادث شود هفتم آنکه از غلبه بادو بلغم حادث گردد پس چرا
انواع گوله را پنج نوع اعتبار کرده اند جواب گوله از دو خلط پیدا می آید دلیل علامات دو خلط اند که در حالت انفراد باشد پیدا می آید و در حالت
اجتماع امری زاید پیدا نمی شود و بنا بر آن اقسام اجتماع دو خلط را علاحده اعتبار نکردند و در هر صنفیه اقسام اجتماع دو خلط اعتبار نکرده اند هم بر این منوال
است و چون گوله بتدریج بزرگ شود و تمام شکم را در گیرد و رگهای آنرا پیچیده و پشکل باخته باشد و بعض لاغر بود و راغب بر طعام نبود و از دهن آب سائل
گردد و تب و تشنگی نداشته شود و قی آید بعلاج به نگردد و اگر دین مرض مرض را در تب و اینسا حادث شود و قی آید و دست بیاورد و سینه و ناف بیاماسد
و نیز بادیه به نگردد و اگر دین مرض در سه سهل و تشنگی و ناآرامی طعام حادث گردد و گوله مخفی بود و بعض لاغر بود نیز بادیه به نگردد قسم دوم در علاج و حمیت

مندکور بدانکه چون حمیت مذکور از غلبه باد باشد اگر مریض چرب باشد باید که روغن مسهل خورانیده اسهال کنانند اگر مریض چرب نباشد اولا او را
روغن خورانیده و روغن برانداش طلا کرده چرب گردانند آنگاه روغن مسهل خورانیده اسهال کنانند و روغن کنجد و روغن مادهٔ گاو و بسیار روغن مغز استخوان
حیوانات آبی و آنکه در کرانهٔ آب باشند بسیار باید کرده بنوشند و بدان حقنه ایناس کنند و مریض باحقنه زدن نیز دکار بندند نوع دیگر چیره و
سندی و فلفلین و نمک سنگ و دانهٔ الایچی و حاب و دانهٔ انار و احمود و پیلپول مذیره و موهر و کشنیز هر یک مساوی بسوده با آب آس کنند و در روغن مادهٔ گاو که
چهار چندان آن باشد بیاندازند و آب جفرات و سرکهٔ بسیار و جوش کنند و چون ترب خشک که هر یکی باندازهٔ روغن باشد نیز بیاندازند و روغن را بنیز چون پخته
شود نگاه دارند و مقدار روغنیه مریض را بنوشانند و این گوله بادی را در دشکم و نقصان گرسنگی رفع شود نوع دیگر انگدو و نمک سنچل و زیره و نمک بریا
و دانهٔ انار و جوانی و پهکر مول و فلفلین و گشنیز و البیت و جوانکهار و چیره و کچور و بیر بیتج و دانهٔ الایچی و تلسی هر یک مساوی بسوده با آب آس کرده در روغن
مادهٔ گاو که چهار چندان باشد بیاندازند و چهار چندان از روغن جفرات مادهٔ گاو نیز بیاندازند و بپزند چون پخته شود مریض را بحسب قضای مرض روغنیه خوردن دهند
این گوله بادی را در دشکم رفع کرده نوع دیگر جفرات و سرکهٔ بسیار و جوش منگ و جوش کلنجی از هر یک یک ار بک بسانند و در یک ار بک
روغن مادهٔ گاو بیاندازند و نمک سیاه و ساجی و دیودار و نمک سنگ از هر یک دو تولچه گرفته بسیق تر ساخته نیز بیاندازند و بپزند چون پخته شود مریض را بحجور انند
این گوله بادی رفع گردد و گرسنگی افزاید و اگر حمیت مذکور از غلبه تلخه باشد مریض اگر چرب بود بنهاو گرنه روغن خورانیده و بر اندامش مالیده چرب
گردانند آنگاه روغن که از بجوش سیق کاکولیا دکن پزیده باشند خورانیده اسهال کنانند و حقنه بروغن و بسیار از ان حیوانات دشتی که
سیب بنیر شگافته دارند بکنند نوع دیگر بجوش تن بچول بسیق تر از ان جیوتی دکن بروغن کاو پزیده بخورانند. نوع دیگر بجوش تن بچول و
بسیق تر از ان نگرده ها دکن روغن بزند و مریض را بخوراند این گوله را تلخه باشد رفع شود نوع دیگر بجوش سیق تر از ان پتاوا دکن روغن بزند و مریض
را بخوراند این گوله که از تلخه باشد رفع شود اگر گوله از غلبه بلغم باشد مریض را بدارو هائیکه دافع بلغم باشد پناه کنند و روغن بخوراند و روغن را بر
اندامش طلا کنند و دارو هائی مسهل که تیز باشد داده اسهال کنانند و حقنه بروغن کنجد و مغز استخوان حیوانات دشتی بکنند و بجوش ار کبد ها دکن سیق تر
دارو هائیکه گرسنگی را زیادت گردانند چنانچه سنه هی پلپل دارو جز آن روغن بزند و مریض را بخوراند این گوله بلغمی رفع شود نوع دیگر روغن را
بتیز آبی که آنرا از خاکستر چکانیده باشند و یا بهر شست لوبها نیکه ذکر آن در معترکین گذشته است بسیق تر از ان دارو هائیکه گرسنگی افزاید بپزند و مریض را
بخوراند این گوله بلغمی رفع شود و اگر گوله از خون نفاس حادث شود و تیز آبی که آنرا از خاکستر دخت ماچکانیده باشند روغن گاو بپزند و مریض را
بخوراند و حقنه اندرین بابت بدان نیز بکار بردند دارو هائی که تیز و گرم باشند مریض را بخوراند تا گوله گداخته شده بروان افتد بعده علاجیکه
از بهت خون استحاضه میکنند مدان بیشتر گفته خواهد شد بکار برده خون را از روانی باز دارند و از بهت رفع این نوع علاجهائیکه ان گوله بلغمی را نیز بکار بردند
و اگر گوله از غلبه هر سه خلط باشد بهت رفع آن علاجهای گوله بادی و گوله بلغمی و آنکه از تلخه حادث شود بکار بردند و در هنگامی که بهت رفع ادرود
گفته شده اند برای رفع این مرض نیز بکار بندند نوع دیگر پلپل دارو پیلپول جاب چیره نمک سنگ هر همه را بیاسوده اس کرده مریض را با شراب بخورانند

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

اندرین ہر نوع گولہ کہ باشد دفع شود **نوع دیگر** نمک بیاورد انار دنگ سنگ چترہ وسنبل زیرہ وانگزد ونمک سنبل وجوا کھار وابہیت وکوتھ وتتر یک ہر یہ باستساوی ستدہ آس کنند لیکن ہاں آب بعد وروغن مادہ گاو اندازند وبرابر ہمہ روغن مذکور شیرہ تنبج وچہا چینا زروغن جوزات نیز اندازند وبپزند چون پختہ شود نگاہ دارند وروگر سنگے مریض پیدا شود بقدر نیم ماشہ ازین گولہ بنوشانند **نوع دیگر** سندھی وفلفلین وانار وتتر یک جوائنی وجاب ونمک سنگ انگزد وابہیت وزیرہ وا مجود ہر یہ باستساوی ستدہ وباآب آس کردہ وروغن مادہ گاو کہ چہا چینا آن باشد باندازند شیرہ پیر نیچمول وشراب وسرکہ بپزند وجوزات ترش شیرہ ترب کہ ہر یکی بمقدار روغن مذکور باشد نیز اندازند چون پختہ شود زور وگر سنگے مریض دیدہ بمقدارے بنوشانند ازین گولہ وسنگ بشکند ولہ پیدا شود وزہ حلیل باغ وتمیب لیو وتپ سرفہ وباد سرع وانقصان گر سنگے وہمہ وسول وعلتہای بادی دفع گردند **نوع دیگر** سباق کنجد وساق کماریچوب پلہ ساق شرشف وساق جمن بیخ ترب ستہ را سوختہ خاکستار استساوی گرفتہ وبول بقر قوش وبزمش وخر وسبل وگاو میش انداختہ بتہ آب بجکانند آنرا در آوند آہنی انداختہ وکوتھ ونمک سنگ مہلتی وسندھی وفلفلین وبرنگ وا مجود ونمک بریا آس کردہ با تیز آب مذکور بیامیزند وباتش زمہ بندند بعد پختہ شدن فرود آرند مریض را باجغرات یا شراب یا باد غن یا کہ ہنسے یا آب گرم یا جوش کلتی بنوشانند ازین گولہ بادی وعلتہای بادی دفع شوند **نوع دیگر** دانتن وزرد چوب پاڑہی وسندھی وفلفلین وترپہلہ وچترہ ونمک سنگ واندرجو ہر یہ باستساوی گرفتہ آس کردہ بعد بول بقر انداختہ جلاب بسازند بحق مذکور اندازند وبکی روز نیم مریض را انجورانند بعد بخم شدن دارد مریض را طعام انجورانند ازین گولہ وہمہ علت شکم وسینہ دفع گردد وگر سنگے زیادت گردد وسنگر ہنے وبلغم روگ نیز برود اگر گولہ بادی وزور وتنزش ہمچو سوزشیا کہ بوقت سنجاتن پیدا شود ولبند ومتقل بود باید کہ بجہت دفع آن خون بفصد یا بدوچہ بکشایند مریض گولہ را شوربای جانوران کہ در دشت میباشند بارغن بیحق سندھی یا کردہ بنوشانند بنیج ماہ جوش دارد ہا کہ مزمل باداند پختہ آشام ساختہ انجورانند وجوش کلتی کہ دران کشنیز انداختہ پختہ باشند نیز مفید وبنیج شالی کہ کہنہ باشد پختہ نیز انجورانند نیز مفید ست مریض را مجل گولہ برکردہ آن انبخشت گرم وبسبوکردان انگشت شکستہ باشند رسید کردن مفید ست اگر درین مرض غایط محتبس شود بدبشوارے بیرون آید باید کہ آن روغن مسہل را برانام طلا کنند ونیز انجورانند تا اسہال شود اعتباس مراط وغایط دفع گردد **نوع دیگر** نمک یاداد ک وسرشف نرد وپیل گرد ستہ ہر مقدار گشت فتیلہ بسازند ودر مقعد مریض درآرند منعت بود وشاخہ نورستہ ازان گرنج وکاروا ہر دو ستہ بدرروغن کنجد یا مادہ گاو بریان کنند ومریض را انجورانند بگلہ بستہ کشادہ گردد **نوع دیگر** نسوت ورستہ باباآب آس کردہ مریض را بنوشانند ازین اعتباس غایط وبول وضراط بفراغ شود **نوع دیگر** پلیلہ باقند مریض را انجورانند ازین بول وغایط وضراط بفراغ شود **نوع دیگر** نسوت ودانتن وزرد چوب ونمک سیاہ وگوگل ہر یہ باستساوی ستہ بابول بقر یا شراب یا باآب گرم یا شیرہ انگور بر قدر قوت مریض مقدارے بنوشانند ازین بگلہ بستہ کشادہ گردد واگر بنج پیلو ونمک سنگ را آس کردہ بابول مادہ گاو یا شراب یا باآب گرم یا شیرہ انگور مریض را انجورانند نیز بگلہ بستہ کشادہ گردد **نوع دیگر** بان خجورا باشیر مادہ گاو دیا ماش پختہ یا مارو غن مادہ گاو دیا بارو غن کنجد مریض را انجورانند ازین اعتباس غایط وبول وضراط وفع شود **اکنون** چند علاج از طب بنگسین برائے دفع گولہ گفتہ آید بدانکہ مریض این مرض را فاقہ کنا بیدن ودوار وہا گر سنگے افزا واشیای گرم وچرب خورانیدہ وسنگے کہ آنرا کنی سید گویند وسنگے کہ آنرا سالون سید گویند وسنگے کہ آنرا سیدا تکا سید گویند وانباہ وفصد رگ ہا ندی راست اگر گولہ جانب پہلو یسرا باشد فصد بازوے چپ کنند اگر گولہ جانب چپ باشد بجانب راست بکشایند مفید ست درین مرض از گوشت قدید ومیوہ کہ آنرا ازدمین بکشند چنانکہ بند آلو ومانند آن وازبری خشک غلہ کہ دوال اورد چنانچہ نخود وماش احتراز نماید کہ مضرند **علاج گولہ بادی** اگر دو بریان وسنگے ونمک سنگ وانار وابہیت ہر یہ یکجا کردہ مریض را انجورانند وبالای آن آب گرم بنوشانند ازین گولہ بادی زود مندفع شود **فصل دوم دفع شود نوع دیگر** ہر یہ وسنگے وفلفلین وجاب وچترہ ودانہ الائچی ونمک سنگ زیرہ وسنبلوں وا مجود ہر یہ باستساوی گرفتہ باآب آس کردہ مقدارے باندازند وجوش کنار وجوش ترب شیرہ مادہ گاو وجغرات شیرہ انار دان کہ ہر یک استساوی روغن مذکور باشد نیز اندازند چون پختہ شود مقدارے

روزینه مریض را خوردن دهند اوین نفخ شکم و بواسیر و سنگ بینی و دست و رفه و گوله بادی و نا آرزوی طعام و سهل دل و پهلو و مثانه رفع شوند این روغن را بهندی میکهاد کهرت گویند علاج گوله بلغمی بحبت دفع این سحیق نسوت یا جوش تربها مریض را بنوشانند یا نسوت را با شکر بخورانند تا اسهال شود و شکم مریض صاف گردد بعده کمتیا یه با شهد یا ملیله با قند شیره انگور بخورانند مریض را صحت شود نوع دیگر با گلچکان و صندل و انگور و ملتی و کهیر کاکولی با عناب سالک بیخ آس کرده با شهد آمیخته مریض را بخورانند این گوله نفخ رفع شود نوع دیگر انگور و مهم آمله و جیونتی و صندل و بها بول و بالنسه و تربها ـ هر همه باسا و گرفته با آب آس کرده و روغن اندازند و بقدار آن روغن جوش آمله بقدار آن نیز انداخته بپزند چون پخته شود با شهد و شکر یکچهارم حصه روغن مذکور بیاشند آمیخته بدارند و بمقدار روزینه مریض را بخورانند این گوله نفخ و دیگر علتهای آن رفع شوند و این روغن را دراجهساد کهرت گویند علاج گوله بلغمی بحبت دفع آن نخست بر اندام مریض بمالند و روغنهائی که دافع ادویت اند گرم کرده بر شکم مریض بمالند گرمی آتش برسانند و دوا روده اسهال بکنانند و علاج که برای دفع گوله بادی گفته شده است در کار برند نوع دیگر کنجد و بیخ بید انجیر و کتان و شعیر هر همه باسا و گرفته با آب آس کرده و گرم ساخته بخشی آن بر محل گوله بهند چون روشده فرو آرند بخشی دیگر آس کرده بمحل مذکور بهند همچنین بارها بکنند نوع دیگر جوش بخمیل و شراب بکجا کرده مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر سحیق جوشی و نمک بریا و دوغ انداخته مریض را بنوشانند این گرسنگی زیادت شود و بشکم و گوله و بلغم دفع شود نوع دیگر پیپل گرد و بیخ پیپلیا ل دباب چیته و دستنه و جوا کهار هر یکی دوازده درم سنده با آب آس کرده در یک سیر تهه روغن کاو با ندازند و بقدار روغن شیر یا ده گاو نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود فرو آرده نگاه دارند روزینه بمقدار معلول با خوردن دهند این گوله بلغمی و سنگ بینی و پشه رنگ و دست و رفه و تپ دفع شوند این را کهرت گویند نوع دیگر بیخ و سهوا ل و سحیق تر ازان سنه و فلفلین و نمک و انگزه و نمک بریا و انار دانه و روغن کاو بپزند چون پخته شود نگاه دارند مریض را روزینه بخورانند این گوله بلغمی رفع شود این را مهوکهاد کهرت گویند. فائده مریض کراوره اگوله بادی باشد گوشت دراج مقاوس و ماکیان و کانگ بیخ روغن سیه تور و شالی زستانی و شراب مفید است و بر اکر مریضیکه اورا غلبه بلغم باشد شالی زستانی شیر یا ده گاو و بز و پلوس و روغن کاو و انگور و زیره سیاه آمله و خرما و انار و شکر مفید است و برای گوله بلغمی کلتی شالی زستانی شالی مسنی کهنه باشد گوشت حیوانات دشتی و شراب و روغن کنجد و دوغ مفید است علاج گوله که از غلبه یکی خلط یا دو خلط یا سه خلط باشد باید که بحبت دفع گوله بادو بلغم یا از غلبه هر خلط باشد اولاً علاجی کنند که بادفاسد را باصلاح آرد و در مجاری آن روان گرداند آنگاه بحبت دفع غلبه خلطی دیگر علاج کنند انگزه و سنه و فلفلین و پاپی و هوبیر و کچور و اجمود و ملیله و بهیرے و تریک و ملبیت و دانه انار و پهکرمول و کشنیز و زیره و جیره و تیج و جواکهار و ساجی و نمک سنگ و نمک سنچل و جاب هر یک را سه ماشه گرفته باریک آس کنند و سجامه بخته بدارند مریض را با طعام آمیخته بخورانند یا پیش از طعام شراب یا با آب گرم بنوشانند این گوله بادی و بلغمی و زیره و پهلو و دل و مثانه و نفخ شکم و سوداک بول حصر و فرج و درد و سنگ بینی و بواسیر و پیه و پشه رنگ و نا آرزوی طعام و گرفتگی سینه و پهلک و دست و رفه رفع شوند اگر این معجون را با شیر و بیخ بالیده غلو ها بنند یکی از ان مریض را روزینه بخورانند بسیا فائده رساند این را هنکواد چوران گویند نوع دیگر انگزه و بریان و پیپل و کشنیز و زیره و تیج و جاب و پاپی و کچور و تریک و نمک سنگ و نمک سنچل و نمک بریا و سنه و فلفلین و جواکهار و ساجی و انار دانه و پهکرمول و ملیله و ملبیت هر و هوبیر و زیره هر همه سه ماشه باشند و باریک آس کنند و هفت تسقیه شیره ادرک و هفت تسقیه شیره تیج داده نگاه دارند روزینه بمقدار با آب گرم مریض را بخورانند این جمله انواع گوله و نفخ شکم و سنگ بینی و بواسیر و دست و دو منیرت ارد همان جمله علتهای شکم و سنگ مثانه و قولنج و پهلو و استسقا و استیهلا و دست و دوال و خصیتین و کمر و مثانه و درد پستان و درد پهلو جمله رفع شوند و دیگر زخمهای بادی و بلغمی نیز رفع شوند این را دویت هنکواد چوران گویند نوع دیگر روغن بید بخیر یا با شیر ابی که سخت صاف باشد آمیخته مریض را بخورانند این گوله که از بادو بلغم باشد رفع گردد نوع دیگر روغن بید بخیر یا با شیر یا ده گاو آمیخته بخورانند این گوله که از غلبه بادو بلغم باشد رفع شود نوع دیگر سه پل

انگذ و یک پل نمک سونچل و یک پل نمک سنگ یک پل نمک بریا و یک پل سنبل و یک پل پلپل دراز و یک پل پلپل گرد سوده باریک آس کرده در شیره جنبیری که صد پل باشد بیاندازند در آوند چرب انداخته زیر سرگین اسپ دفن کنند بعد بست و یک روز بیرون بکشند مقدار ده درم مریض را بنوشانند این جمله انواع گوله و بده و رده و همه علتهای شکم و علتیکه از خوردن زهر پیدا شده باشد دفع شوند و گر سنگی چنان افزاید اگر چوب خورد هضم گردد این را جهنر اروا سو گویند نوع دیگر نسوت دوازده درم و انگزده نه درم و نمک سنگ نمک سونچل و نمک بریا و جوا کهار هر یک دوازده درم کچور پهکر مول دوازده درم و تمر هندی و چیره و سنبل کوا بیت هر یک بست و چهار درم جوا این وزیره و پلپل گرد و کشنیز و اسپند و زیره سیاه و اجمود هر یک شش درم پوست هلیله و برنگ و انار دان نیز هر یک بست و چهار درم بستانند جمله را باریک آس کرده شانزده سیر سرکه تیز سحیق کرده مقدار دو درم غلولها بندند و بقدر قوت و گرسنگی معلول را یک غلوله با تاب یا با روغن بست تولچه یا با آب گرم خوردن دهند این جمله انواع گوله و کوا بیر و مرض دل و سنگر سنهی و کرم شکم دفع گردند این را اگر با بول ماده گاو بخورانند گوله را بغمی دفع شود و اگر با شیر بخورانند گوله تا خته برود اگر با شراب بخورانند گوله که از غلبه باد و بلغم باشد زائل شود و اگر با جوش تره پهاره و بول بقر بخوانند گوله که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود اگر با شیر آتر بخورانند گوله که زنان را از نساد خون نفاس میشود از پنج دور گردد این را کنکاین کتکه گویند نوع دیگر انگزد بریان و سنبل و فلفلین و کشنیز و اجمود و بیرا و انار دان و تمر یک و پارهی و چیره و جاب نمک سنگ نمک بریا و نمک سونچل و جوا کهار و ساجی و پلپل و املیت و کچور و پهکر مول و هو بهیره و زیره و هلیله هر یک مساوی سوده باریک آس کرده هفت تسقیه شیره ترنج داده غلولها مقدار دو درم بندند وقت صبح معلول را یک غلوله با دوغ یا با شراب یا با آب گرم بخورانند این گوله و جمله علتهای باد و دسه و رفه و بید بضمی و مرض دل و درد پهلو و شکم و مثانه و نفخ شکم و سوزاک بول و پیه و کوا بیر و بدگ و قولنی و پرتوئی دفع شوند این را هنکواد بتک گویند نوع دیگر سحیق تمج دو حصه پلیله سه حصه و نمک بهاش حصه سنبل چهار حصه و انگزد بریان یکحصه کوتهه شت حصه چیره هفت حصه اجمود پنج حصه شراب و یا با سرکه تیز یا با آب گرم مریض را بخورانند این جمله انواع گوله و انتفاخ شکم و سنگر سنهی دفع شود و گر سنگی افزاید این را چوران گویند نوع دیگر نمک سنگ نمک سونچل نمک بریا و هو بهیره و سلیخه و اجمود و تمج و انگزد و پارهی و سیاه دانه و کچور و زیره سه دود و کشنیز و تمر دود هنک تیز و ساجی و جوا کهار و پهکر مول و دانه انار و تمر یک و بهارنگی و برنگ و سنابل و املیت و سونف و پلپل گرد و کچیل و پلپل دراز و پلپل مول و جاب چیره و هندی و دانتن و نیم و نیمل و جوا این و دیودار هر همه را مساوی سوده آس کنند شیره ترنج چند تسقیه هند و بهارند و با آب گرم یا با شراب کهنه یا با دوغ یا با جوش کمنار یا با آب جغرات یا با آشام بنج یا با روغن گاو و یا شاپیره یا آبی که آنرا انفاکستر چکانیده و سوده شنبه با شاپیره دانهای انار وقت صبح نهار بخورانند این سول و درد پهلو و درد کمر و درد جگر و پیه و جمیع انواع گوله و کوا بیر و زحمت دل و سوزاک بول و نفخ شکم و اجرودگ و نا آرزوی طعام و دمه و رفه دفع شوند و گر سنگی افزاید چنانچه اگر چیزی زیر هضم بخورد زود هضم گردد علاج گوله که از فساد خون و نفاس پیدا آید باید که بجهت دفع این نوع روغن بر اندام مریض طلا کنند و نیز روغن مریض مذکور را بخورانند تا چرب شود آنگاه مسهل و غن خورانیده اسهال کنانند نوع دیگر شاخ کنجد را با بنج و برگ سنده و با آب جوشانیده و بجا مانده بستانند و سحیق سونف و پوست کریخ و دیودار و بهارنگی و پلپل دراز در جوش مذکور انداخته مریض را بخورانند این گوله جوابی دفع شود نوع دیگر ساق کنجد را با بنج و برگ با آب بجوشانند در جوش سحیق انگزد که آنرا بریان کرده باشند سندهی و فلفلین و بهارنگی و تمر هندی همه مساوی بوزن انداخته این دارو گوله خونی را از بنج برکند و خون حیض را که بسته باشد روان گرداند نوع دیگر گلی که آنرا سندهه گویند و انبل و نیلوفر شمیر و هلیله هر یک را مساوی سوده بجوشانند در جوش راور و غن ماده گاو بیندازند و سحیق ترازان جوبنی کن تیز با بنداز بند و بنبر بندد چون بنج شود مقدار دو درم معلول را بخورانند این گوله که از نلخه باشد و گوله که از خون بود تا پاک در کپیت و تشنگی و تپ دق و مرض اندام نهانی نشان دفع شود و این را کلهارک کهرت گویند علاجیکه برای دفع کپیت در فصل آن گفته شده است در دفع این نوع گوله بسیار فائده دهد

اکنون چند درس از طب بس تا گر برای رفع مرض گوارگفته شود و سیماب کشته و مس کشته و طلق کشته و گند ک صاف کرده و سوهانکی صاف کرده و جوارهای هر همه را استاده و یکجا کرده در کهرا انداخته بشاخیره پیته بلکو سحیق کنند و چند تسقیه بهند و بعد خشک شدن آس کرده بدارند و مریض این مرض را سه ماشه یا چهار جبه با برگ تنبول خوردن هند ازین گوارباری رفع شود این را سکهیا درس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گند ک پاک نموده و مس کشته بستانند و سیماب با گند ک یکجا کنند بعد مس با آن بیامیزند آنگاه بجوش ساکون که آنرا بانج و برگ و پوست و بار گرفته بر کوب کرده چوشانیده باشند و دوسه سحیق کنند و چند تسقیه بهند بعد آن با جوش سرپا جهی نیز سحیق کنند و چند تسقیه بهند آنگاه در شیشه انداخته فهر کنند و کوک که هر یکی از نطول و عرض و قوش یکسان باشد بکاوند و دران مقدار یا چان شتی فراز کنند و دران شیشه را به مذکوره نهند و بالای آن دیگر یا چان شتی داده گچیت مهند بعد خشک شدن آنرا در بالوچه کشیده و باز بجوش ساکون و سرپا جهی تسقیه بهند و در شیشه انداخته گچیت داده همچنین چهار کرت دیگر تسقیه جوش مذکوره گچیت داده و شیشه را بها بر دران آورده و سحیق چهال بان بار کرده نگاه دارند مقدار دو جبه مریض را با روغن گاو و بخوبان و بالای آن جوش بهیا یه را نگذ و بنوشانند ازین گوارکه از غلبه تلخه باشد دفع گردد این را اوانورس گویند نوع دیگر کند ک و نیچ و سوهانکی مس کشته و نیل سیماب کشته هر یه را استاده کرده آس کنند و با جوش بهیل گرد بسیار سحیق کنند و تسقیه بهند و یک روز از شیر تو دم داده تسقیه بهند چون مرتب شود نگاه دارند روز معلوم دیده مقدار روزنه خوردن و ازین گوار ازینی دفع شود این را بهند ی بدیاد هر رس گویند **فصل سی و یکم در رحمت دل** که آنرا هردی روگ گویند بر دو قسم است **قسم اول در علامت رحمت کور** بدانکه از خوردن اشیائیکه گرمی پیدا آرند و از خوردن طعام گرم و از خوردن اشیائی که دیر هضم یا تلخ یا ترش یا نمکین بود و از خوردن در حالت بد هضمی و امر بسیار مرکردن و از کار سرکردن و با قاء بلغم و از نگاه داشتن بول و غایط و از رسیدن زخم و از اندیشه و فکر کردن بغور تمام غلطی که از اخلاط فاسده در دل در آمده و خلاصه طعام را فاسد گردانیده رحمت مذکور را پیدا آرد و این بر پنج نوع ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد پنجم آنکه از غلبه کرم باشد اما رحمت مذکور که از غلبه باد باشد علامتش آنست که در دل چنان درد پیدا آید گویا که آنرا می کنند و می شگافند و یا دران چیزی میخلانند و رحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد علامتش آنست که تشنگی و تاپ بسیاری و بیهوشی و آروغ باد و درد در دل چنان مردشود گویا که آنرا بسوزند و دهن خشک گردد و رحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد علامتش آنست که دل و دیگر اعضا گران و سخت گردد و کف از دهن سایل شود و نا آرزوی طعام و انقصان گرسنگی پیدا آید و مزه دهن شیرین گردد و رحمت مذکور که از غلبه سه خلط باشد در علامات هر یکی از اخلاط ثلثه پیدا آیند این نوع لاعلاج است و رحمت مذکور که از کرم باشد علامتش آنست که دل بسیار شود چنانکه در وی سوزن و نیش می خلانند و یا خوی گنه بروان افتد و آب از دهن سایل گردد و شپها سیاه گردند دهن خشک شود و آرزو بر طعام نباشد بیش نظر مریض تاریکی آید و آثار رحمت دل که بپیدا آمدن آن رحمت مذکور روا نیز بنود آنست که در علان سر و خشکی دهن و درد پیدا آید اگر رحمت مذکور از کرم بود و چون دران آثار رحمت کرم که در فصلش گفته شده اند پیدا آیند نیز روا نیز بنود **قسم دوم در علاج رحمت** مذکور بدانکه اگر رحمت مذکور از غلبه باد باشد باید که جوش ذیل که دران نمک سنگ و روغن انداخته باشند شکم بر کرده بخورانند تا مریض را شود و شکمش صاف گردد و پیل دسا زوده انه الایچی و تج و انگزه بریان و نمک سنگ و جوا کهار و نمک سنچل و سنا و مجموع هر یه را سه ماشه بکوبند و بیک سیر آب کرده با سرکه یا شراب یا ماجرات یا آب گرم مریض را بخورانند صحت یابد بعد آن مریض از پنج شالی کهنه با شوربا و روغن گاو و شیر بار گوشت حیوانات دشتی بسازند بجهت دفع این نوع روغنیکه آنرا بدارو ها پاکه مزیل باد اند ساخته باشند بدان چشنه نیز کنند اگر رحمت مذکور از غلبه تلخه باشد باید که جوش کهار و مولتی و سا بهول که جمله امساوی گرفته باشند با شهد و قند انداخته مریض را شکم پر کرده بنوشانند و قی کنانند شکمش صاف شود آنگاه بدارو ها یکی از کنها شی بین مذکور روغن ماده گاو پخته مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر جوش

دارد بهائیکه برای تب لخه گفته شده است یکی ازان مریض را بنوشانند صحت یابد باید که بسبب دفع این نوع مریض را شوربای گوشت جانوران دشتی
بارغن مخلوط ساخته شکم پر کرده بنوشانند آنگاه باشهد روغنیا که از آبسیق تر ازان مهلتی پخته باشند حقنه کنند اگر زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد
باید که جوش تیج دهند که هردو متساوی باشند مادل را شکم پر کرده بنوشانند وقتی بکنانند تا پیلش صاف گردد آنگاه جوش تر بهار مریض را بنوشانند
مریض صحت یابد نوع دیگر جوش دارو های مستادکن که بالا گفته شده است مریض را بنوشانند صحت یابد و علاجیکه بسبب دفع نوع بادی و هم
قبل آن گذشته است بسبب دفع این نوع نیز بکار برند نوع دیگر سبیق بهار و نسوت که هردو متساوی باشند در روغن گاو انداخته مریض را
بنوشانند تا اسهال شود مریض زائل گردد و بسبب دفع این نوع حقنه پیلا تیل بکنند و اگر زحمت مذکور از غلبه دو خلط باشد دو اخراج دو خلط ابند
اگر از غلبه سه خلط باشد علاج سه خلط بکنند اگر از سبب کرم باشد باید که مریض را کنجد آش کرده و بیخ پخته و جغرات و گرفت تا سه روز بخوراند بعد
سه چهار روز علاج مسهل داده اسهال بکنانند آنگاه سبیق بهنگ و زیره و شکر و تخد دوانه الایچی و تیج و پترج باسر که پخته بخوراند این جمله کرمها
فرود آفتند مریض مذکور بر رود و عدد این معلول از نان جو که آنرا با سبیق بهنگ یار کرده پخته باشند بهمان دا کنون چند علاج از طب بگویم
گفته می آید بهکه مریض را کرنج و تیج و کچور و لوبیا را در دستاوی و زیره و تیج و جوانی و جواکهار و نمک سنگ هر همه متساوی گرفته آش کنند با آب گرم مریض
مریض را خوردان و هندا این زحمت دل که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر کنگنی و مهلتی را با آب آش کنند و شکر دان انداخته مریض را
بخوراند این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر پوست درخت ارجن را با بریک آش کنند و شکر و شیر ماده گاو انداخته مریض را
بنوشانند و مریض را بخوانند این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر سبیق پوست ارجن را با جوش پنجمول یا با جوش بریارا
یا با روغن یا شهد یا با شراب یا با شیر بت قند مریض را بخوراند این زحمت دل که از تلخ باشد دفع شود و بسبب دفع شود و قوت حاصل آید نوع
دیگر کسیر و سوال و ادرک و زیره با نگهه و مهلتی و بیخ نیلوفر و پلموں هر همه متساوی دستاوی آش کنند و در روغن گاو با نداز ند و شیر ماده گاو نیز دران انداخته
بنیز چون پخته شود مقدار روزینه معلول را با شهد بخوراند این زحمت دل که از غلبه تلخ باشد دفع شود نوع دیگر دانتن و کچور و بیارا و رسنا
و دستاوی و پلیله و پهکموں هر همه متساوی گرفته آش کنند با بول بقر مریض را خوردان و هندا این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع
دیگر سبیق و انه الایچی خمیر و پلموں که هردو متساوی باشند سنه بار روغن ماده گاو مریض را بخوراند این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد دفع شود
و زحمت گولمه نیز مرتفع گردد نوع دیگر میوتحه و الایچی و صندل سفید و جوانی و دستاوی و فلفلین و پخته و پوست بیل و کشکی و دیودار و دار هلد
پیرا و پلیله و پلموں و نیم و تیج و چرایته و بهنه و تراییان و نا گیسر و اریهری و اتیس هر همه متساوی سنه باریک آش کنند با آب گرم معلول را بنوشانند
ازین زحمت دل که از غلبه بلغم باشد و گولمه و سول که از غلبه بهر سه خلط باشد دور شود این را کنک چوران گویند نوع دیگر برنگ و کوتهه
هردو متساوی سنه آش کنند با بول بقر مریض را خوردان و هندا این زحمت دل را از کرم باشد دور شود نوع دیگر سندهی و نمک سوچل هنگزد
بریان و دانه انار و اهلیت جایاسته باریک آش کرده با آب گرم مریض را بنوشانند ازین زحمت دل هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر
انگزد بریان و تیج و نمک بریا و دستاوی و بیل و پلیله و چترہ و جواکهار و نمک سوچل و پهکموں هر همه متساوی گرفته باریک آش کنند
با جوش جو مریض را خوردان و هندا این زحمت دل هر نوعی که باشد و سول دفع شود نوع دیگر جوش و سول نمک و جواکهار انداخته مریض را
بنوشانند این زحمت دل و درد سر و غفه و کهانک که میرک دفع شود نوع دیگر پلیله و سبیق پهکموں هر همه متساوی سنه باریک آش کنند
دل هر نوعیکه باشد و سول و درد سر و غفه و کهانک که میرک دفع شود نوع دیگر پلیله و تیج و دستاوی و پیل و کچور هر همه متساوی سنه باب
گرم مریض را بنوشانند این زحمت دل هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر برون آهو را باریک بریده و داغ دنوا انداخته مهر کرده بسوزند و
خاکستر آن با روغن ماده گاو و یا با روغن کنجد مریض را بخوراند این سول دل و پشت اگرچه قوی باشد ببرد نوع دیگر سیه گنده و سبیق پوست

درخت ارجن را باتند آنچنانکه نانهای تنک سازند آنرا در روغن ماده گاو یا در روغن کنجد سرخته مریض را بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند این نوع رحمت دل دفع گردد نوع دیگر بلیله بنجاه عدد کوفته باشد و نمک سنجل بست و چهار درم گرفته و سحیق ترساخته در یک سیر روغن ماده گاو بیاند از ند و روغن را بیزند چون پخته شود مقدار یک روزینه مریض را بخورانند از این رحمت دل سود فرماید و گوله دفع گردند و باد در مجاری خود روان گردد و این را بهندی بلیله کهرت گویند و اگر در روغن که بهار چندان باشد آنچنانکه بیزانند از ان علت اتپنک نیز دفع گردد نوع دیگر آرد گندم سحیق پوست درخت ارجن سه ماشه بیزند و شکر بیامیزند و نانهای تنک ساخته در روغن ماده گاو بپزند باشهد خوردن دهند این رحمت دل اگرچه قوی باشد دفع شود نوع دیگر بجوش سحیق درخت ارجن روغن ماده گاو بپزند چون پخته شود مقداری روزینه مریض را بخورانند این رحمت دل دفع گردد این روغن را ارجن کهرت گویند و الله اعلم بالصواب **فصل سی و دوم در گرفتگی سینه** گویند آن را آرد کره گویند و این مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات رحمت مذکور** بدانکه از خوردن غله دیر هضم و غله خشک و گوشت پیه سپر زیادت باشد و باد و بلغم فاسد گشته رحمت مذکور را پیدا آرد و از ان سینه سخت گردد و بیاماسد و در کندوس آن مریض را چنان نماید که دم منتفخ گردد و بول و غایط از و بضراغت نشود و نارزوی طعام و رسول پیدا آید و الله اعلم **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** بدانکه از جهت دفع این رحمت مریض را فاقه بکنانند و شیره پخته یا کهرتی و یا سهنه و یا مهل و یا زقوم شیره دودار و یا یک دار و این دارو ها بستانند و دران هر پنج نمک سحیق انگزه بریان انداخته مریض را بنوشانند این رحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** جاب و ابلیت و جواکهار و چیره و انگزه بریان هر همه بشاوی سنده و بار یک آس کرده و در کهنه سرکه و روغن کنجد انداخته مریض را بنوشانند این رحمت مذکور دفع شود و از جهت دفع این رحمت سینه دراغ کنند و خون کشایند و حقنه نروهن در کار بندند و الله اعلم

فصل سی و سوم در سوزاک بول که آزار موتر کرچه گویند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات رحمت مذکور** بدانکه از زور کردن و از روان کردن اسپ و یا شتر و یا مرکوبی دیگر بسرعت و از دواندن آن و از خوردن ماش و گوشت حیوانات که در کرانه آب باشند و از خوردن اشیای تیز و یا گرم و یا خشک و از مداومت نمودن با شامیدن شراب یا از بدهضمی و یا از خوردن در حالت بدهضمی خلط در مثانه فاسد گشته مجرای بول را بسته رحمت مذکور را پیدا آرد و آن هشت انواع ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم از بلغم چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد پنجم آنکه از رسیدن زخم در مجرای بول یا از بریده شدن آن ششم آنکه از نگاهداشتن بول هفتم آنکه از نگاهداشتن منی هشتم آنکه از سنگ مثانه حادث میگردد اما آنکه از باد فاسد باشد علامتش آنست که در بند گاه ران که متصل مثانه است و در مثانه پیوسته سخت درد شود و مریض اندک اندک بول بارها کند اگر از تلخه باشد علامتش آنست که مریض بول زردگون یا خون آمیخته یابد و سوزش بارها کند و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که مریض بول سپید غلیظ بکند و مثانه و پیمور گران گردد و بیاماسد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد علامات هر یکی از هر سه خلط پیدا آید این نوع لاعلاج است و آنکه از رسیدن زخم در مجرای بول و یا از بریده شدن حادث گردد و ان سوزاک بول باد پیدا آید این نوع سخت بد است و آنکه از نگاهداشتن غایط حادث گردد علامتش آنست که شکم منتفخ گردد و درد کند و بول بسته گردد از انکه چون مردم غایط را نگاه دارند و باد بیرون نیاید و گردیده در شکم انتفاخ و درد پیدا آرد و راه بول را بسته گرداند و این سوزاک را بهندی مرج نامند و آنکه از نگاهداشتن منی حادث شود طریق حدوثش آنست که بول باد و مخلوط با منی بیرون آید و در مثانه و پیمور سخت درد شود و آنکه از سنگ مثانه خرد و بزرگ حادث شود علامت آن در فصل سنگ مثانه گفته خواهد شد این نوع را اسمری هیت گویند و الله اعلم **قسم دوم در علاج رحمت مذکور** بدانکه علاج نوعیکه از غلبه باد باشد خار خسک و پاکهان بهید و دانتن و هوبیر و کتائی و بالا و ستاول و سدهن هر همه بشاوی سنده و در آب که هشت چندان باشد انداخته بجوشانند چون بیک حصه بماند نگاه دارند معلول را روزینه خوردن دهند این سوزاک باد دفع شود **نوع دیگر** جوش لنسوت و دارو های بادار کنده ها دکن مریض را بنوشانند صحت شود **نوع دیگر** باد ارو های بادار کنده ها دکن روغن ماده گاو یا روغن کنجد سرخته مقدار یک روزینه خوردن دهند و روغن مذکور برانداش بمالند و در بینی چکانند

مبدن روغن حقنه ابناس و انیسون نیز بکنند بهمت شود نوع دیگر جوش خار خسک و روغن گاو و باندازند شیر ماده گاو نیز اندازند بسیق تر ازان سنا
مقشره بیاندازند و روغن بابونه نیز چون پخته شود مریض را بخوراند ازین سوداک بول باد بی دفع شود علاج نوعیکه از تلخه باشد ازین بنجبول و داروهای
اسهال دهنده کاکولیا و کن و منکرود و هادکن انیخه دست و بدستانند و بجوش سیق ازان روغن گاو و بنفشه بدان حقنه نزدیک و ابناس و انیسون
بکنند ازین سوداک بول که از تلخه باشد دفع شود و اگر داروهای مذکوره نباشد بگاو زبانه همین فائده رساند نوع دیگر داروهای اسهال دهنده
شیر و بنفشه یا شیره انگور یا شیره ناده گاو و یا در همه سه چیز انداخته مریض را بنوشانند اسهال شود و صحت یابد علاج نوعی که از بلغم باشد
از داروهای سر سادکن و مستادکن و اوکهادکن و بریادکن هر چه بهمت دهند بجوشانیده بجوش مریض را بنوشانند ازین سوداک بلغمی کلی دافع گردد
و اگر داروهای مذکوره نباشد با آب آس کنند و بجا بیخته شیره بستانند و ان بیخ پخته آشام سازند مریض را بنوشانند همین فائده دهد اگر بجوش سیق تر
داروهای مذکوره روغن بابونه گاو و روغن کنجد پخته روزینه مریض را بخوراند و براندانش بمالند مفید بود زحمت مذکوره دفع شود اگر زحمت مذکور از
غلبه سرسه غلط باشد برای دفع آن داروی سوداک بول باد و داروی سوداکیکه از تلخه باشد و داروی سوداک بول بلغمی در کار برند اگر زحمت مذکور
از دخم بود علاج آن پیشتر در فصل سدید بیرون گفته خواهد شد و بجهت دفع آن داروهائیکه دافع باد بود بسیق استعمال کنند و اگر زحمت مذکور از نکهدشتن
غائط شده باشد بجهت دفع آن روغن کنجد براندام مریض بمالند و سیدکنند و مریض را در اوکاه بنشانند و داروهائیکه مزمل باد اند نیز
استعمال کنند اگر زحمت مذکور از سنگ مثانه نبود علاجیکه بجهت دفع سنگ مثانه بود پیشتر گفته خواهد شد بکار برند اگر زحمت مذکور از سبب نفسانی باشد
علاج آن در باب تشریح اعضا گفته شده است بکار برند اکنون چند علاج از طب بنکبین گفته می آید گلوی مرغ خارخسک و سنگ و آمله هر همه را
مساوی ستده بجوکوب کرده بجوشانیده مریض را بجوش بخوراند ازین سوداک بول باد بی دفع شود نوع دیگر تراول و بیخ دیه کاکنج و بیخ
بنج شالی هر بیخ بنشکر و کسیر ستده بجوشانیده در جوش شهد و شکر انداخته مریض را بنوشانند ازین سوداک که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر
دار هلد و بیخ و تخم الایچی و آمله هر چهار را ستده با آب آس کنند شیره بجا بیخته بستانند و با شهد و شکر مریض را بخوراند ازین سوداک بول که از
تلخه باشد دفع شود نوع دیگر تخم خیار و دار هلد و مهلتی هر سه را مساوی ستده با شاله بیخ آس کرده و شهد و شکر دران انداخته مریض را بنوشانند
ازین سوداکیکه از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بلیله و خارخسک و کرواله و پاکهان بهید و جوانسه هر همه مساوی ستده بجوشانند و جوش سرد کنند
و دران شهد و شکر انداخته مریض را بخوراند ازین سوداک تلخه که با شستگی و دردبود و بستگی بول دفع شود نوع دیگر ستاور و بیخ کانس و دیه خرد
و خارخسک و ابای کند و نیشکر و آمله هر همه مساوی ستده و با آب آس کرده و روغن بابونه باندازند و روزینه مقدار یک روزینه مریض را بخوراند
ازین سوداک بول که از تلخه باشد دفع شود و این را تراولی که بهت گویند نوع دیگر خارخسک و بیخ بید بخیر و بیخ دیه سه تراول و ارنی و نیشکر
هر همه را مساوی ستده و بجوشانند و جوش آن بگیرند و داروهای مذکور سیق تر سازند و بجوش و سیق مذکورین روغن گاو و بنفشه بدان بیندازند و با قند کمی از روغن با شد
یا مذکوره مریض را روزینه بخوراند ازین سوداک بول که از تلخه باشد و سوداک بول که از سنگ مثانه حادث گردد و سنگ مثانه نیز زائل گردد و این را
ترکنتک آدیکهت گویند نوع دیگر الایچی خرد را با ریگ آس کرده با بول بقر یا با شراب یا شیره کیله مریض را بخوراند ازین زحمت مذکور
که از بلغم باشد دفع شود نوع دیگر تخم تیدره را آس کرده با عسل آبنیج با دونخ مریض را بخوراند ازین زحمت مذکور که از بلغم باشد دفع شود
نوع دیگر کسیر دلا آس کرده با عسل آبنیج مریض را بخوراند ازین سوداک بلغمی دفع شود نوع دیگر کشائی و سرون و پاڑهی و مهلتی و اندرجو هر همه
مساوی گرفته بجوکوب کرده بجوشانیده بجوش مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه سه سه غلط باشد دفع شود نوع دیگر شیر ماده گاو را
مقدار گرم کرده دران قند انداخته مریض را بنوشانند ازین سوداک که از غلبه سه سه غلط باشد دفع شود نوع دیگر در شراب شکر و روغن گاو
انداخته مریض را بخوراند سوداک که از رسیدن زخم شده باشد دفع شود نوع دیگر شیره آمله و شیر ماده بنشکر شهد انداخته مریض را بنوشانند

ازان سوزاک کہ دران بول باخون آمیختہ بروں آید دفع شود نوع دیگر سلاجیت را صاف کردہ باشد مریض را بخوراند ادین سوزاک کہ از نگاہداشتن منی حادث شود دفع گردد نوع دیگر دانہ الاجی وانگزہر دو تساوی گرفتہ آس کنند شبہا بیمادہ گاو آمیختہ و مقدار یک روغن بار کردہ مریض را بخوراند ادین زحمت مذکور کہ از سبب حبس منی بود دفع شود و بجہت دفع سوزاکیکہ از نگاہداشتن منی حادث شود اگر مریض قوی باشد و ہوا آرزو برنشاند باشد نفرمایند تا زو یکی کند بازان نوع دیگر خاخسک را بجوشانند و در جوش جواکہار انداختہ مریض را بنوشانند ادین زحمت مذکور کہ از نگاہداشتن منی غالب بود دفع شود نوع دیگر خاخسک جتون و کرواویہ و کیوڑہ و تخم الاجی ہر نیم و کرنج و کراو و گلوی جملہ را تساوی و ستدہ باآب آس کردہ شیرہ را با جامہ بختہ بستانند و دران آشام سہ نیم کردہ مریض را بنوشانند ادین سوزاک بول کہ از نگاہداشتن غالب شدہ باشد دفع شود اگرچہ جوش این دارو ہا بستانند و دران شہد انداختہ مریض را بنوشانند نیز ہمین فائدہ دہد بجہت دفع سوزاک بول کہ از نگاہداشتن غالب شود روغن را بر وجود بمالند و سید کنند و حقنہ نیز بکار برند نوع دیگر تخم خیارہ دو درم و نمک سنگ دو مستہ آس کردہ در سر کہ بیندازند مریض را بنوشانند ادین سوزاک ہر نوع کہ باشد دفع شود نوع دیگر خاخسک و کراویہ بیخ دبہ و کاسنی و جواسہ و پاکہان بجیدہ ہلیلہ ہر یک را تساوی گرفتہ وجوکوب کردہ بجوشانند و جوش بگیرند چون سرد شود دران شہد انداختہ مریض را بنوشانند ادین زحمت مذکور اگرچہ قوی باشد یا بسبب آن مریض قریب ہلاک رسیدہ بود دستگاہ دفع شود نوع دیگر شیرہ کتائی و جوش گلنی مریض را بنوشانند ادین سوزاک ہر نوع کہ باشد دفع شود نوع دیگر شیرہ کتائی ہمہ یل مریض را بنوشانند ادین ہمہ سوزاک صحت یابد نوع دیگر جوش بیخ کنگنی مریض را بنوشانند ادین جمیع انواع سوزاک بروند نوع دیگر تخم خیارہ کنجد سیاہ بار روغن شیرہ یا دہ گاو آمیختہ مریض را بخوراند ہر ہمہ سوزاک دفع شوند نوع دیگر تربہلہ دو درم با آب بیامیزند بمقدار یک نمک سنگ با آن یار کردہ مریض را بخوراند ادین ہمہ سوزاک زائل شوند نوع دیگر جوش بیخ دبہ خرد و کاسنی و خشکدونی نیز و تخم ستراولی قند انداختہ مریض را بنوشانند ادین سوزاکہا بروند نوع دیگر شکر و جواکہار ہر دو را تساوی ستدہ مریض را بخوراند ادین ہر ہشت نوع زحمت مذکور دفع شوند نوع دیگر انگدونبات مصری ہر دو را تساوی گرفتہ بلیسانند و آب جغرات انداختہ مریض را بنوشانند ادین جملہ سوزاکہا برند نوع دیگر سہ یق دانہ الاجی ہر ہمہ را تساوی گرفتہ باشد مریض را بخوراند ادین ہمہ سوزاکہا برند نوع دیگر بیخ گدہ پرنہ صدیل و ستاول و پیارا واسکندہ و بیخ کاسنی و بیخ دبہ خاخسک و کراویہ و گلوی و کنگنی ہر یک دو یل ستدہ جوکوب کردہ در آب کہ چہار چند آن باشد انداختہ بجوشانند و جوش چون یک چہارم بماند بجا بختہ بستانند و در وی قدر یک روغن کاو بیندازند و ملتی دادرک و انگور و نمک سنگ و یل و ارزاز ہر یک دو یل جوانیہ چہار یل ستدہ با آب آس کردہ و روغن نیز بیندازند چون بختہ شود بجا بختہ بستانند آنگاہ قند سی درہ یل و روغن بیدانجیر با آن یار کنند باش نرم بگیرند تا آنکہ جملہ مخلوط گردد بعد ازان بمالند و مملوک را در زیر خود دہند ادین سوزاک ہر نوعی کہ باشد و گرانی شکم و درد کمر و کمیتین و نیرو درد اندام و نانی زنان و زحمت گولہ و بات رکت جملہ دفع شوند و قوت باہ افزون گردد و چون کسیکہ آزاد ائم بخورد و مویش سپید نگردد و روغن شاہان بادشاہان کنست ادین را سوکھارک جمک گویند نوع دیگر گیاہ خشک با بیخ و برگ و بار بست و ہشت یل ستدہ جوکوب کردہ در آب کہ شش چند آن باشد انداختہ بجوشانند چون نیمی آن بماند بجا بختہ بستانند و دران ہفت یل گوگل بیندازند و با آتش نرم بپزند چون طریق جلاب شود آنگاہ سبق ستہ و فلفلین و قرنفل و دوقصب ہر یک یک یل باشد بستانند و بیاندازند و زیر آتش نرم کنند چون غلیظ شود فرود آرند و دو درم آن بمقدار یک نگاہ دارند و بمقدار یک درم مریض را بخوراند ادین انواع سوزاک بول و پرسیو و ترا کہات دخون آمخانہ و بات رکت و جملہ جلتہای ہادی و جلت منی و سنگ شانہ دفع شوند ادین را بہنگ کو کہراد گوگل گویند اکنون چند رس بسبب زحمت مذکور اگر کسے را آید سیماب ششہ قوتیا سبز صاف کردہ ہر ستہ ساتہ ستدہ و کمر ال انداز ند و با آب تاول دو صد سیق کردہ غلولہا بندند و غلولہای مذکور را در روغن تلخ انداختہ با آتش نرم

تا یکپاس بنیرند و بعد از خشک شدن باریک آس کنند بدارند و چهار حبه بوزنه باشد آنچه معلول اما بجوراند بالا آن سیر تلخی کشمش کنجد سیاه و پوست
بیخ سیل کرسنه از هر کی گرفته باشد و آب گرم انداخته بنوشانند و بسیر نمک سنجل در شراب انداخته بنوشانند ازین سوداک بول کلیه سنگ
و مدور خون باشد دفع شود نوع دیگر سپهاک کشته یک حصه گندنا صاف کرده چهار حصه شده و گل انداخته بسیر کنند تا یک ثلث بخورند تا
خشتها که محروف گردانیده باشد باندازند چهار حصه سپاب بلکو رسما که بگیرند شتابیاده گاو سیر کرده خشتها را هر کنند و در شراب انوبا باندازند بعد یک
شراب بالا کشاده هر دو را با ریسمان ببندند و بگل حکمت بگیرند و پاچک در شتی کمپت و هفت بعد خشک شدن دارو های مذکور را با خشتها آس کرده بدارند
چهار حبه بوزنه مریض تا خوردن دهند بالا آن نوده پلیل گردآس کرده بار عن گاو بنوشانند مریض صحت شود و الله اعلم بالصواب **فصل سی و**
چهارم در بستگی بول که آنرا موترالکهات گویند شش بر دو قسم است **قسم اول در علامات** درست مذکور و آن بر سه نوع است
نوع یکی را بات کند کاکا دوم را بات تیلا سوم را بات بست چهارم را موتر ایت پنجم را موتر جبر ششم را موتر اسنگ هفتم را موتر کتی هشتم را موتر کتی
نهم را موتر ساکر دهم را موتر پکیاد و از دهم را بر نکهات سیزدهم را بست کنمل نامند اما بات کند کاکا بستگی ست که چون مردم
اشیای خشک خورد یا بول ضایط را نگاه دارد از ان باد فاسد گشته در شانه آمده مانند چرخ کلال گردیده راه بول مسدود ساخته آزار در پیدا آرد
درین نوع بول بیرون نیاید اگر بیاید اندک اندک باشد و بسیرون آید درین نوع سخت بدست و بات تیلا بستگی ست چون باد فاسد در شانه یا در دیر
مجتمع شده آزار منفع ساخته و مجرای بول و ضایط را مسدود گردانیده در زیر شانه گرد بلند که از جای خود منتقل نبود پیدا آرد و حادث شود و بات بستگی ست
چون مردم بول را نگاه دارد و از ان باد در شانه فاسد گشته و بسوی پایین آورد مسدود گردد و پیدا آید درین نوع شانه و شکم بسیار درد کند درین نوع سخت بدست
و مریض ازین بیشتر کار خلاص یابد و موتر ایت بستگی ست که از نگاهداشتن بول بغیر آنکه درین شانه باد فاسد مسدود گردد و حادث شود درین مرض
مریض اندک اندک بول کند و بسیار اندک باشد و موتر جبر بستگی ست که چون مردم بول را نگاه دارد از ان او بوست پیدا شود و بواسطه آن مرض
ازان باد در شانه فاسد گردد و مجرای بول را مسدود و پیدا شود درین نوع بسبب آنکه ازان باد که در محل خود فاسد گشته است و شکل مجتمع مختلس
میگردد و شکم مجتمع و متحبس میشود و زیاف در پیدا آرد و موتر اسنگ آنست که از غلبه فساد باد بول در شانه یا در نیور یا در ششه متحبس گردد درین
نوع بول روان نشود اگر مریض زور کرده بول کند باخون آمیخته اندک اندک بسختی بیرون آید و موتر کهنی بستگی ست که چون مردم خشک و ضعیف بود
و ازان باد در تلخه فاسد گشته بول را گم گرداند پیدا آید درین نوع بول اندک اندک بسنگ و سختی و عسر بیرون آید و موتر اکرنتی بستگی ست که چون باد فاسد
در شانه فاسد گردد و ازان بول بیرون شانه بتفصیل پیشش منقسم شود و هیچ سنگ شانه گرهی خرد گردد که از جای خود انتقال بکند پیدا آید درین نوع درد
هیچ درد سنگ شانه نباشد موتر اسکر بستگی ست که چون مردم در حالت خواب بول مجامعت کند و ازان باد منی را از محلش منتقل ساخته در مجرای بول درد پیدا آرد
درین نوع بول بر شود و پیش از بول و یا بعد آن منی تیره و اسم باشد آنچه از فاسد بیچکانند بیرون آید و اسنباب بستگی ست که چون مردم زور کند بیتاب
خورد و ازان تلخه یا باد در شانه فاسد گردد و در شانه و در پیشه و پیش پیدا آید حادث گردد درین نوع بول زرد و عام بوجه خون آمیخته یا بول عام با خون آمیخته
بر شود اگر اندک اندک بیرون آید نگاه باشد که مریض بجای بول همین خون بول کند و موتر پکیاد بستگی ست که چون باد فاسد تلخه یا بلغم یا هر دو در
شانه مجتمع گردانیده در پیدا آرد درین نوع بول ضایط یا زد و یا اعلی یا سپید یا علی ان بدین هر سه لون و خشک همچو سیخ که چنبه یا سیخ سنگ که باشد و
تا پاک بیرون آید و بر نکهات بستگی ست که چون مردم خشک و لاغر بود و ازان باد فاسد شده ضایط را از مجرایش گذانیده در مجرای بول زور آرد پیدا آید
درین نوع مریض را بول با ضایط آمیخته و با بچه آن بر شود و بست کند بستگی ست که چون مردم بسرعت روان شود و یا بود و یا بست بر زند یا
او را و بهست شانه اش گاهی پیدا و ازان شانه باد گونه گشته منتقل شده و شکم باشد پیدا آید درین نوع قطرات بول چکان باشد بوست خشک و
صعب و چون شانه شپلیده بول باد و سائل گردد درین نوع سخت بدست مردم ازین خلاص کم یابد اگر درین نوع باد فساد باد خساد تلخه نیز بود در شانه مریض

ناپاک و مسلول شود و گونهٔ بول تغیر گردد اگر با عفونت باشد بول گران گردد و با ماسه بول چرب و غلیظ و سپید شود اگر دین نوع یا عفونت باشد یا نه فاسد بدین مثانه بندد و بعلاج به نگردد اگر دین مثانه دوین مثانه بجوش نیافته است باشد که بدارو به نگردد و چون یکی از ایشان بجوش یافته باشد بعلاج زشود و علامت بجوش آنست که ریض را بیهوشی و دمه پیدا آرد و الله اعلم بالصواب **قسم دوم در علاج زحمت مذکور** بدانکه جوشانیدن سهل آنست که دفار خشک را بسایند و شیره که چهار پنج قطره آن باشد با ندازند و بجوشانند تا آنکه سوخته گردد و شیر را بجا بخیته بستانند باشهد شکر یا بدهند و مریض را خوردن بدین موترا کهات که از غلبه تلخه و یا دوارث شده باشد دفع گردد **نوع دیگر** سرگین سپ یا خرکه تر باشد سسته دو عدد مانند انجیر شیرین و شیره مقدار چهار پل مریض را بخورانند ازین جمله انواع زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** موتقه و بیله و دیوداروملتی دمهری هر یک سه دانگ و سسته دو عدد مانند انجیر شیرین و شیره مقدار سه درم با آب گرم کرده بجا بخیته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور نیز دفع شود **نوع دیگر** شیره آمله چهار پل باشهد و شکر یا کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور نیز دفع شود **نوع دیگر** بیخ تل و بیخ نیشکر و بیخ دبهه و پاکهان بهیده تخم خیار هر یک سه دانگ و سسته دو عدد هر یک آس کرده در شیر ماده گاو انداخته شهد و شکر یا کرده مریض را بنوشانند مرض مذکور زایل گردد **نوع دیگر** کهرتی و فار خشک و تخوان کلنگ و تخم تال مکهاره و پاپرنگ و بیخ دوب جمله سه دانگ و بیله و دیوداروملتی هر یک سه دانگ و سسته دو عدد آس کرده مقدار دو نیم درم در شراب انداخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود **نوع دیگر** مسغن که آنرا از شیر کشیده باشند شصت درم چهار پل وسی و دو پل شکر نیز شصت درم چهار پل شهد دو انگور نیز شصت درم چهار پل سیچ تخم کوسنبه و سیچ تل پل دو دارد و پل بستان چمبه را مخلوط ساخته یکدانه بکنند مقدار دو درم معلول را روزینه بخورانند مدلای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین جمله انواع موترا کهات و جمله زحمتهای نخوه و علتهای فرج زن و قیمه آن زایل گردد این را نیز نکهت جوگ گویند شخصیکه آنرا سبب کنیزک جماع می اش کرده باشد چنانکه منی و بول باخون مخلوط بیرون آید باید که آنرا از مجامعت کردن پرهیز کردن فرمایند نیز نکهت جوگ مذکور را بخورانند و دیگر دارو هائیکه از قوت باه باشد نیز بخورانند نیکو شود و برای موترا کهات روغن بر اندام مریض بمالند و سیدکنند مقدار یک مسهل داده اسهال کنانند و آنگاه حقنهٔ امتر بست بکار برند و برای این مرض شیر و روغن و آش شورباگوشت و شراب بغایت بیحیت و دفع زحمت مذکور دارو هائیکه در فصل آن گفته خواهد آمد موترا کرچ کهات دادادوت که در فصل آن گذشته است نیز بکار بندد اکنون چند علاج برای زحمت مذکور از طب بنگسین گفته آیند کشنیز و کانجنکها هر دو سه تولچه گرفته جوکوب بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند ازین بستگ کشاده گردد **نوع دیگر** بیخ زرد چنبا را بسایند و شب در آفتاب بدارند و وقت صبح در جا بخیته معلول را روزینه خوردن دهند ازین بستگ بول فی الحال دفع شود و دفار خشک سه تر یاد کن را بجوشانند و جوش را بجا بخیته بستانند و مقدار سلاجیت دران انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** ستاول و پاکهان بهیده کاه دب چیره و کنکی و مکهاره و جاب الاایچی و فار خشک هر یک سه دانگ و سسته دو عدد آس کرده با شیر اب مریض را بنوشانند ازین جمله انواع بستگ بول دفع شود **نوع دیگر** بجوش و سیچ تر کشنیز و فار خشک و روغن گاو هر یک بندبدارند و مقدار مریض را خوردن دهند ازین بستگ بول و منی و بول دفع شود **نوع دیگر** سیچ تر بهابهول که کبود رنگ باشد و گاکولی و تخم خیار و تخم بزه بادرنگ و ملتی و سلاجیت بجوش پاپری و پادل و کدو پرنه لعل سپید و بدارنکیند و بیخ کانس و بیخ دبه و بیخ رام سر و گوکهرو پاکهان بهیده و بیخ شانی و بیخ نی نیزه و مهلاوه و بیخ سرس هر یک سسته دو عدد روغن گاو بندبدارند و مقدار معلول را روزینه خوردن دهند ازین بستگ بول دفع شود این روغن را بهیده ریاه کهرت گویند **نوع دیگر** بلائی کنند و کراوجوی و تربیخ و پاکهان بهیده بهبهنه و گل محکنند و بیخ بل و بهبل و کدو پرنه و تیج و راسن و بیار او و کنکهی کسیرو و بیخ نیلوفر و سمسه دنگهاره و بهم آمله و بیخ نیشکر و بیخ نی نیزه و بیخ کانس و دارو هاسال پرنیاد کن هر یک سسته دو عدد با روغن کرده بجوشانند و جوش را در یک سیر تصه روغن گاو بیاندازند و شیر گاو تر اول یک سیر تصه شیر آمله یک سیر تصه و شیرو دودر تصه نیز بیاندازند و شکر تر شش پل و ملتی و پیپل دارو دانگور و پهاسه ملاایچی و جوانسه و زیکاوه زعفران و ناگ کیسر و قاقل کهاره و دارو هاشت برگ هر یک سه درم بگیرند

و با آب آس کرده نیز اندازند و آش نرم بپزند چون پخته شود نگاه دارند بعد و مداومت نمایند بجز اینها از این جمله انواع بستگی بول علی الخصوص بستگی بول که از تلخه باشد و سنگ مثانه بود و سکر السمری و مرضیکه از خون حادث شود و مرض دل و گوله که از تلخه پیدا آید و کثرت باه و دیگر علتهای تلخه و سرفه و از جهت الماغری ضعف که از سیلان تخم یا از زور کردن و یا از کثرت جماع و یا از کشیدن کمان سخت پیدا آمده باشد و تنگی کردن خون و تشنگی و تاریکی که پیش چشم آید و باد و لرزه و باد صرع و چیونت و درد سر و علت فرج زنان و افتادگی گلو و خون حیض و فساد منی جمله دفع شود و حفظ زیادت شود و قوی و قوت باه بیفزاید و اندام روشن شود این روغن صنعت فساد باد آرتحام دارد و کسیکه این روغن را بخورد و فانه او فرزند زینده شود و روغن مذکور سر نوعیکه استعمال کنند خواه باطعام خواه تنها بنوشند و خواه در بینی بچکانند فایده رساند این را بهندی بداری کهت گویند

اکنون یک رس از طرس تمنا گر برای علت مذکور گفته شود بیارند سیماب پاک کرده یکحصه گند پاک صاف کرده دو حصه توتیای سبز جهان کرده نیز یکحصه و الا سیماب را با گند پاک در کهرل انداخته کجلی کنند تا یکذات شوند بعد به با توتیای سبز آمیخته تا سه روز از کبه پرنه سپید بسته تقیه دهند و آنگاه دو دو شرایه نوا انداخته مهر کنند و دیگ که آنرا از نصر کهنه پر کرده باشند باندازند و زیر دیگ آتش کنند چون سر کهنه خشک شود فرود آرند بعد سرد شدن مذکور را با یک آس کرده نگاه دارند مقدار دو حبه مریض را خوردن دهند و بالای آن نسبت داند چیزکه هر دو تا سه باشد آس کرده باشند و شکر و شیرینش یار کرده مریض را بنوشانند این جمله انواع بستگی بول دفع گردند و الله اعلم بالصواب

فصل سی و پنجم در سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور که قبل حدوثش پیدا آیند

**است که مثانه منتفخ گردد و درد و گرو بر گردد و درد شود و بوی بول مریض مخصوص بوی بول بزر باشد و علامات که بعد از حدوثش پیدا آیند آنست که در ناف و در درزی که از در میان هر دو خایه آمده است و خایه دنبوره بسر دین مثانه در پیدا شود و چون سنگ مثانه از راه بول نکیسه شود بول صاف مانند نگ مره گوسپند بتتابع برون آید و چون بر سیدن دیکهه سنگ مثانه مضطرب شده و مجرای بول را بخراشد و بول با خون آمیخته برون آید و چون مریض باسب سوار شود یا بدود و یا جست بزند و یا مانند این علها بکند درد مثانه سخت در پیدا شود و زحمت مذکور بر چهار نوع بست یکی آنکه باد فاسد یا غم بیوسته آزار پیدا آرد دوم آنکه نلخه فاسد یا غم بیوسته آزار حادث گرداند سوم آنکه از تخم فساد یا غم پیدا آید چهارم آنکه از فساد منی حادث گردد و علامت سنگ مثانه بادی آنست که در سنگ مثانه گرد بر آرد و آن درد سخت شود چنانکه مریض دمدان بایکدیگر بزند و مریض بوقت بول کردن نمود را بالا کند و ناف را بشکند و سخت بیقرار شود و بولش متتابع نشود و بلک قطره قطره برون آید و درد وقت بول کردن چون زدن کند و ضرط و باد غایط برون آید این نوع سنگ مثانه سیاه و لعل و امثال خارها مانند گل کدم بود و علامت سنگ مثانه که از تلخه باشد آنست که درد مثانه سخت تر بود و او شبیه بسنگ که نوعی از بستگی بول است حادث گردد این نوع سنگ مثانه لعل یا اندک سیاه و ابر یا برنگ شهد و شبیه بگل تخم بلادر بود و علامت سنگ مثانه بلغمی آنست که در مثانه سردی و گرانی مقدر چنانچه خارها کسی میخلاند پیدا آید این نوع سنگ مثانه چرب و بزرگ همچو پنبه دانه کیان و سپند و یا برنگ گلچکان بود این سه نوع از بسیار خواب کردن در روز و از خوردن و مداومت بعضی و از خوردن اشیای سرد و چرب و شیرین پیدا آیند این سه نوع اکثر برای کودکان بود و سنگ مثانه کودکان بآسانی کشیده شود از آن کهته کودکان خرد میباشند مثانه و گوشت بلک بالای آنست اندک میباشد جهت مقاربت بسیار سنگ افتن نمیشود و بعد سنگ افتن شتاب برون میشود و علامت سنگ مثانه که از فساد منی باشد آنست که در مثانه درد شود و سوزاک پیدا آید و خصیتین بیاماسند و وقت حدوث این نوع منی بکلی بیرون شود و اگر این نوع مرد بالغان را بود حادثش آنست چون از بسیار جماع یا از بسیار ترک کردن جماع یا از آزرده کردن دل بر زنان منی بمقام خود ایستاده و بیرون نیفتد و باد فاسد منی مذکور را در بیخ بیضه و در میان خصیتین افسرده خشک گرداند و مثانه مذکور پیدا آید این نوع را سر سکیل السمری گویند چون از مالیدن و شکستن بدست و از مساوات باد این نوع شکسته همچو سنگ ریزها شود آنگاه آنرا سر کرا السمری گویند و چون مثانه مذکور با سبب مذکور شکسته شده همچو ریگ گردد و آنگاه آنرا سکتا السمری گویند چون باد در راههای خود جا بجا بیماشد و ریزهای سر کرا السمری خرد میباشد یا بر بول برون آیند اگر ریزهای مذکور بسبب باد یا بسبب

فصل سی و پنجم در سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور

ریزہ از محل خود در تجاوز کردہ و در میز بسیار نباشد در بعض صعوبت و الا غرگردد و مادام کہ در کند و شکم مسئول شود چنانکہ ادام مریض از آن بازدود و ما آزار دہی طعام پیدا آید و گونہ زرد گردد و اشتہا و آرزوی غوث شکی و دہ و بعد بعضی روز مسئول مایل تر پیدا آید و اگر در مرض سنگ مثانہ و باد در مجرا خود جاری باشد مبلول بفراغ بیرون آید و از مرض مذکور سخت مزاحمت نرساند و اگر باد در مجرا خود روان نشود بلکہ باز گردہ جریان یابد مریض سخت مزاحمت برساند و اگر درین مرض خصیتین حناق پیدا کند بول بستہ گردد و درد بسیار باشد چون بول روان گردد بارہا سرگرا سمری و یا بارنگ سکتا اسمری بیرون آید مریض معالجہ نشود قسم دوم در علاج زحمت مذکورہ بدانکہ گفتہ اند کہ زحمت سنگ مثانہ بتر از درگست است اگر زحمت مذکور دیرینہ باشد بعد از اکمال نگردد و باید کہ از طبیب حاذق شکایت کنند و اگر حدیث العہد بود بدو باید کرد و باید کہ پاکہان بہید یکچند و مکرر اوشنلوہ و تناول و خاخشک و ہر دو کشائی و درخت ارجن و کبیبہ و زنگار و سیر و کچلہ کہ در بین بالوہ آزا کوچک گویند و درخت سوناوبرن و بارسا کون و جو و کنار و کلتی و بارکتک ہر یک را مساوی دستہ جوکوب کردہ بجوشانند جوش صد رغن ماوہ گاو یا بازندہ سہ حصہ تر از ان دارو ہا کہ او کہا و کن نیز انداز ند و در روغن مذکور بپزند چون بخبتہ شود مقدار معلول را در دینہ خورون و ہند این سنگ مثانہ شکستہ شدہ دفع شود اگر این دارو ہای جوش و سہ حصہ را بسوزد و از ان سمک ساز د یا از ین ہمہ دارو ہا جوش ستدہ مریض را بنوشانند و یا بدان آشام ساختہ بدہند نیز نافع آید نوع دیگر بیخ دسبہ خرد و بزرگ و بیخ کانس و بیخ نی نیزہ و بیخ تیرہ و تمال ہر دو ہا پاکہان بہید و بیخ رام سر و بالای کند و بہ ہائی کند و بیخ شاکی سال و خاخشک و سونا پاول و پاڑہی و سرو اے ہر دو کد ہر یک را مساوی دستہ جوکوب کردہ بجوشانند و جوش را در رغن گاو یا بازندہ جوال و ملتی و تخم بہا ہول و تخم خربزہ و تخم خیار و خیار بادرنگ ہر یک را مساوی دستہ و سہ حصہ تر انداز ند و رغن را بپزند چون بخبتہ شود مقدار معلول را خورون و ہند این سنگ مثانہ کہ از تلخہ باشد شکستہ شدہ دفع شود و نیز از ین ہمہ دارو ہا جوش و سہ حصہ تر را بسوزند و از ان سمک سازند مریض را بخورانند و جوش این دارو ہا نیز بنوشانند و جوش آن آشام ساختہ بخورانند نافع آید نوع دیگر دارو ہا کہ سماد کن و گنگ دالا یچی و پلیل کردو و نیکاوند و جوب و چتر مود و لیو دارو کوتھ ہر یک مساوی دستہ جوشانیدہ جوش را در رغن بازندہ و سہ حصہ تر از ان دارو ہا کہ او کہا و کن نیز انداز ند و رغن را بپزند چون بخبتہ شود مقدار معلول را بخورانند و ازین سنگ مثانہ بلغمی و ای حال شکستہ شدہ بیرون افتد و سمک و جوش این دارو ہا و آشام کہ بدین جوش بخبتہ باشند نیز بکار برند نوع دیگر بار بخبتہ از گریبا و انگور و بارکتک ہا رسکون و تخم بہا ہول ہر یک مساوی دستہ و آس کنند و با شربت قند مریض را بخورانند ازین سرگرا سمری دفع شود نوع دیگر انجوان کلنگ و اتر و خرفہ خاخشک و صلی و اجمود و پوست بیخ کرنب و دستہ ہر یک مساوی گرفتہ آس کردہ با شراب یا شکر بہ مریض را بخورانند ازین سرگرا سمری دفع شود نوع دیگر مغز تخم کرنج را بر یک کنند و با شہد بہ ہفت روز مریض را بخورانند ازین سنگ مثانہ ہر نوع کہ باشد شکستہ بیرون افتد و دفع شود نوع دیگر کنجد سیاہ و چتر و برگ کیلہ و پلہ و جو و کاہ پائی ہر یک مساوی دستہ بسوزند و نیز اب ازان بچکانند و سمک سازند و در بول مریض انداختہ مریض را بنوشانند ازین اسمری دفع شود نوع دیگر پادل و کشنیز را بسوزند و ازان نیز اب چکانیدہ و سمک ساختہ مریض را بخورانند ازین سنگ مثانہ دفع گردد نوع دیگر خاخشک و مصلی ہر یک مساوی دستہ آس کردہ مقدار دو مثقال روزینہ مریض را بخورانند ازین زحمت مذکور نیز دفع شود نوع دیگر پوست بیخ سجنہ و بہنگ ہر دو را مساوی گرفتہ آس کردہ مریض را بخورانند صحت یابد نوع دیگر بیخ لون براہمی را آس کردہ و در شراب یا آب گرم مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع شود اگر بدین دارو ہا شیر سختہ مریض را بخورانند زحمت مذکور دفع شود بہ جہت سنگ مثانہ بادی دارو ہا و رغن کہ دافع سنگ مثانہ بادیست بہ جہت سنگ مثانہ بلغمی دارو ہا و رغن کہ دافع سنگ مثانہ بلغمی ست و بہ جہت سنگ مثانہ کہ از تلخہ باشد دارو ہا کہ دافع سنگ مثانہ تلخہ ست و بہ جہت سنگ مثانہ ہر سہ خلط جملہ دارو ہا و ہر سہ رغن مذکور بستاند و سوختہ خاکستر ساختہ بیول تیزاب بچکانند و بدان تیزاب پاک و شستہ کہ آنرا کوفتہ باشند و ترساختہ خشک کنند و این را سوختہ باز تیزاب بچکانند و دران سمک دارو ہا کہ او کہا و کن و سہ حصہ فلفلین انداختہ بپزند و سمک سازند و مریض را بخورانند نافع آید اگر علت مذکور ازین علاجہا کہ گفتہ شدہ از حقنہ

آنرا آنتیست گویند بنگر و باید که از طبیب حاذق شکاف کرده بگشایند و طبیب را باید که تخت بلند مع سرین بالشهای چرب مریض را بخوابانند و در روی تخت
انسال خوابانیده شکمش صاف کنند و اعضای مقعد و زیر الاعم بهم گردانند و در تمام وجودش روغن مالیده و گرمی آتش برسانند و مقعدش و جانب و آن انتهای
شکاف و لوازم آن بعد از آن در فصلیکه آنرا اکرو بهرنبه گویند گذشته است مهیا کرده بیارند و مریض را اعضا به بندند و آرنج دست راست او را
بر زانوی پای راست نهاده و آرنج دست چپ او را بر زانوی پای چپ نهاده و با جامه بندند و شکمش را بروغن بمالند و سیماهی ناف بکف دست و مشت
مالش داده و مشت را محکم بجنبانند تا آنکه سنگ مثانه از زیر ناف قریب برآید آنگاه انگشت سبابه و وسطی را که ناخنهای آن بریده باشد و آنرا بروغن
چرب کرده بود در دبر مریض در آرند و سنگ مثانه را میان دو برغیمو بیارند و مثانه را بطریقیکه دران هیچ شکنج نیفتد و صاف و کشاده شود و بدارند و بدو انگشتان مذکور
آنرا مرتفع گردانند چنانچه همچو گره برآمده بدست راست آلت شکاف را گرفته و چنانکه از در بیان خاکها آمده است آلت را مقدار یک جو گذاشته
شکاف بر قدر مناسب سنگ مثانه کرده بیرون آرند و بطریقی که سنگ مثانه مذکور شکسته نگردد زانکه اگر ریزه آن در مثانه بماند باز بالایش یافته بزرگ گردد
و اگر معاذ الله سنگ مثانه شکسته گردد باید که تفحص کرده ریزه ها را بیرون کشند بعضی گویند لازم نیست که جای معین شکاف کنند بلکه اگر سنگ مثانه طرف
راست باشد طرف راست شکاف کنند و اگر طرف چپ باشد طرف چپ شکاف کنند اگر مثانه بسببی دیگر و یا بعلت اخراج سنگ مثانه بریده گردد مجروح قرحه
اگرچه مثانه یک طرف بریده شود اگر بسبب اخراج سنگ مثانه یکطرف بریده شود بدشواری به گردد لیکن امید هست که حیات مریض باشد و اگر بسبب اخراج
مذکور مثانه هر دو طرف شکافته شود مریض هلاک گردد و باید که بعد کشیدن سنگ مثانه مریض را در آوندیکه از آب گرم پر کرده باشند نشانند و سبب آن
برسانند تا خون بیرون آید و در مثانه مجتمع نشود چون بدانند که خون بیرون آمد مریض را تنه بخوابانند و محل شکاف شهد و روغن طلا کنند و بدان
داروها یکه بول را صاف کنند شیر گرم کرده بانداز ند و اگر خون در مثانه مجتمع شود باید که مریض را بجوش عصفتان شیردار چنانچه بر و گلر و بیل و پاکر و نیش
حقنه کنند آنرا بهصب بست گویند بکنند و چون بدین تدبیر خون از مثانه بیرون آید مریض را آش شام برنج با روغن یا شوربا تا سه روز سه روز مریض و بار بخورانند
بعد از آن تا ده روز برنج را نرم پزند با شیر و گاو و گه زیلان بقند را اخته باشند بخورانند و بعد از آن برنج پزد و هم روز مریض را برنج پخته با شوربای گوشت
جانوران دشتی و ترشی انار و ان ترا آمله بخورانند تا آنکه فراهم شود و باید که محل شکاف روغن گاو و روغن که آنرا بمیق ترادان لوده و ملتی و مجیشه و
بید انگه و زرد چوب بریده باشند طلا کنند و سینه نرم کنند و لوده و ملتی و مجیشه و بید انگه سر چها را با جوش عصفتان شیردار آس کرده بر محل مذکور سخت
کنند و بجوش عصفتان مذکور بشویند و اگر بدانند که در مثانه خون منجمد شده است حقنه که آنرا انتر بست گویند کرده خون مایل گردانند و اگر بول بطرف
شکاف بیرون آید بمجرای خود روان نشود باید که بعد هفتم روز داغ زدنیه که در فصل آن خواهد آمد بکار برند و اگر سکر ا اسمری که خرد باشد پاره ریزه
سر کرد اسمری بمجرای بول و یا سببی دیگر از محل خود تجاوز نکرده در بند و مانده باشد بیرون نیاید باید که آلت آهن که آنرا بلیس گویند مهیا و آورده بکشند
و اگر بدانند که ریزه بزرگ است پاره سوراخ بول بیرون نخواهد آمد و باید که در محلیکه ریزه بود شکاف کرده بکشند و طبیب را شاید که بعد فراهم شدن شکاف
معلول تا یکسال از جماع کردن و از سوار شدن بر اسب و بر فیل و درخت و کوه بالا رفتن و از شنا کردن و از خوردن اشیای دیر هضم احتراز کردن
بفرمایند و وقت شکاف از بین رگیکه مجرای بول است و از رگیکه مجرای منی است از بیرون و یکه از دو رگ در میان خصیتین آمده است
و از بیرون و دنباله خصیتین که طرف مثانه رفته است هوشیار باشند زیرا که اگر رگیکه مجرای بول است بریده شود معلول بمیرد و اگر رگ مجرای منی بریده
شود معلول عنین گردد و اگر رگ مذکور بریده شود درد بسیار کند و اگر دنباله خصیتین بریده شود خصیه خشک گردد تا بر بیگی و بیده ملمای
خلط ناک گفته خواهد شد اکنون چند علاج بسبب دفع زحمت مذکور از طب [illegible] گفته می آید خار خسک و بیخ [illegible] و پوست درخت [illegible]
هر سه [illegible] گرفته [illegible] کرده بجوشانند و جوشش معلول را بنوشانند از این سنگ مثانه بآسانی دفع شود نوع دیگر پوست [illegible] را [illegible] کرده
بجوشانند و جوشش [illegible] و خار خسک [illegible] مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور که از غلبه باد باشد اگرچه دیرینه بود

و دفع شود نوع دیگر جوب بدن را بشوید بداران تیزاب بپکانند و جوانکهاروان اندامه بخوبشانند تا آنکه شسته شود بعده آزا آس کرده باشند انگبینه مرض را
بخورانند این رحمت مذکور اگرچه سخت هزرگ باشد دفع شود نوع دیگر چوبست بران که بعل نیک و صاف برآمده باشد نه اندک زور باشد نه بسیار
زور و آنرا نیز کرم نخورده باشد مقدار صد پیل بستانند و آب که چهار چندان آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بستانند و صد پیل دران قند اندازند انگبینه
جلاب کنند بعده تخم خیارزه و خیارزه بادرنگ خارشنگ و پیل دران اندازند و پاکهان بهید و سپند تخم شیرزه بهنه تالمکهاره و فسل و جوانکهاره مجنثه و انگوزه والایچی و
سلاجیت و پلیله پرنیان هر یک دو درم گرفته آس کرده و درم آن انداخته کفچه زنند چون غلیظ شود نگاه دارند هر گرسنگی مریض دیده مقدار
روزینه بخورانند و احتراز کردن فرمایند ازین سنگ مشانه که از غایه هر سه ظرف باشد شسته بران آبدان را بران کشکا گویند نوع دیگر بجوش بیخ
نی نیز و بیخ دبهه هر دو سیخ تراز ان خارشنگ و تخم کاهو هر یک دو درم مقدار روزینه مریض را بخورانند ازین سنگ مشانه هر نوع که باشد سوزاک بول دود
کرده مجرا بول دفع شود نوع دیگر گلبنی و نمک سنگ برنگ هر دو را سپند و جوانکهار تخم نرده خارشنگ هر سه را مساوی گرفته آس کرده در روغن
گاو انداز ند و جوش دهند چون نیز انداز ند روغن را بیرند چون خشک شود مقدار روزینه مریض را بخورانند ازین سنگ مشانه هر نوعی که باشد سوزاک بول
و بستگی دفع شود این روغن را کلتاد کهرت گویند نوع دیگر بیست بران صد پیل سنده با آب که چهار چندان باشد بجوشانند چون یکحصه بماند
بیخته بستانند و یک سیر تخم خربزه و تخم ماهوگاو یا انداز ند و بران دو سیخ کلیله و پیل دو سیخ سیخ دارو با آن بیجبول و گلوبی و پاکهان بهید و تخم خیارزه و سیخ خیارزه
و بیخ نی نیز و بیخ دارو با آن بیجبول و شورا و ساق گنجد و شورا پلیله هر یک سه درم آس کرده نیز انداز ند و روغن را بیرند چون خشک شود ذرور و گرسنگی
معلول دیده مقدار روزینه بخورانند چون بدرانند که روغن مذکور پخته شده است آب خیزرات باشند که نه آمیخته مریض را بخورانند ازین سنگ مشانه
هر گرا سمری و سوزاک بول دفع شود اکنون چند رس را طب رس نامگرا سیخ دفع سنگ مشانه گفته می آید بیارند سیاه صاف کرده یکحصه گندک پاک
کرده دو حصه هر دو را انداخته کعلی کنند بعده بیخ هلیله بیرا با آب آس کنند و ازان کعلی مذکور را چند تسقیه دهند و در میان شب را به گلی اندازند و هر سه
را چلچشنی کعبیت و سند چون سرد شود بیرون آرند و بخهند آن را پاکهان بهید آس کرده با آن بیامیزند و دو ماشه معلول را روزینه بخورانند و بالای آن
بیخ کول لکدی را با بخوش گلبنی آس کرده مریض را بنوشانند ازین سنگ مشانه که از انجه باشد دفع شود این رس را جهنج پاکهان بخرک گویند نوع
دیگر زهر و انگوزه پاکهان بهید و درد و جوزه و انجن و پنبه و پلیله هر یک را مساوی گرفته بار یک آس کرده بجا بخته بستانند و یا سلاجیت که بهند یک
ماروی نامند را شسته بخته بدارند و نرم گرسنگی مریض دیده مقدار سیاه چنه بخورانند و بالای آن شوره ساق گنجد و دو درم ستده با بیرا بخته مریض را
بنوشانند ازین سنگ مشانه که از بلغم لوث شسته بران افتد نوع دیگر جوانکهار و زهر و پاکهان بهید نمک سنگ هر چهار مساوی گرفته آس کرده
مقدار دو حبه در شیر ماده گاو یا بوبل ماده گاو انداخته مریض را روزینه تا هفت روز بخورانند ازین سنگ مشانه بهر نوع که باشد شسته بران افتد
نوع دیگر بیخ چیته با عسل که بیخ آس کرده مریض را بنوشانند ازین سنگ مشانه هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر گرشنه را با شیر بزه بخورانند
تا آنکه شیر سوخته گردد بعده با سیاب پاک کرده و گندک پاک که سیاب مساوی آس مذکور باشد آنچنه دو درم بشیر بزه بیخته مریض را
بعده دو روز دوا باز انداخته هر گندک یک اندازند بالای آن شیر آبها خهنند بالای آن نیز یک دیگر یا بالای آن دو دیگر هر کنند و بر دیگدان بنشانند و زیر ش
بکیاس آتش تیز کنند بعده فرو آرند و بعد سرد شدن از آن دیگ مذکور گشیده آس کرده نگاه دارند زود مریض دیده دو حبه یا سه حبه یا چهار حبه بشیر بزه خورانند
دهند و بالای آن بیخ مریض را با آب آس کرده مقدار سی بیخ شانه با گر مریض این دوا روز اول یکباره بکار نبندد کمش دفع شود آزا بهنگ تبر بکرم گویند
نوع دیگر سیخ بیخ گلنه هر یکی مقدار سه درم باشد و شکر مریض را تا هفت روز بخورانند ازین سنگ مشانه که از هر نوع باشد دفع شود والله اعلم

فصل سی و ششم در رسیلان منی

که آزا بهندی بیرمی گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت رحمت مذکور بدانکه از
کثرت علبس و از بسیاری خواب و از خوردن شیر و بعلت مکوشت حیوانات آبی و آنکه مذکر آنرا آب باشند و از خوردن غله تو و از خوردن

مشکر و از مطعوماتی و شروبانی که از دین سبا زند و از ترکب شبان شبایی که بلغم انگیز اند پیدا آید و این زحمت بر سه نوع ست یکی آنکه از بلغم حادث شود دوم از تلخه و
سوم از باد و طریق حدوث بلغمی آنست که بلغم فاسد گوشت و پیه و عافقات را که در بدن اند فاسد گرداند و زحمت مذکور را پیدا آرد و طریق حدوث
بادی آنست که باد از ترکب شبان و اشیای باد انگیز غلبه کرده بسیار و مغز استخوان را و جوف و رطوبت بدنی و اشیا و تقدیر را فاسد گرداند و زحمت مذکور را
پیدا آرد و علامات سیلان منی که قبل حدوثش پیدا آیند آنست که در زبان و کام و گلو چرک بسیار شود و در کف دست و پا سوختگی پیدا شود
و اندام چرب و گران و لزج و ثقیل پیدا شوند و تشنگی و دمه و تندا و ماندگی حادث گردد و از اندام بوی بد آید و موی ها و دیگر با هم چسبیده و
سنبها گردند و ناخنها زود بزرگ شوند و علامتش که بعد حدوثش پیدا آیند آنست که مریض بول بسیار کند و بول تیره بود و سیلان منی بلغمی
بر دو نوع ست یکی را آمودک میه گویند و علامتش آنست که بول همچو آب سپید و سرد و بی بوی و صاف باشد بسیار شود و در وقت بول مریض را
درد نشود و دوم را ایک میه گویند و علامتش آنست که بول سبز باشد همچو شیره یا شنگرف بود و همرنگ شیره نیز باشد سوم را اسپرامیه گویند
علامتش آنست که بول برنگ شراب کهنه باشد بول اول از رقیق بیرون آید و آخر غلیظ چهارم را اسکتامیه گویند علامتش آنست
که بول رنگها آمیزیابد و شود پنجم را استادمیه گویند علامتش آنست که بول اندک بلغم آمیز و لزج و سیلان بسبب بیرون آید ششم را الون میه گویند
علامتش آنست که بول برنگ و مزه بوی آب نمک شبه و صاف بود هفتم را ایشت میه گویند علامتش آنست که بول غلیظ و سپید همچو برنج که آنرا
با آب پس کرده باشند بود و هنگام کردن بول موی ها بر اندام ایستاده شوند و هشتم را ساندرمیه گویند علامتش آنست که بول غلیظ و دیرگین بود و
اگر در شب بیاورند تا صباح منجمد گردد و نهم را اسکرمیه گویند علامتش آنست که بول منی آمیز بیرون آید و اندک همچو منی باشد دهم را
بهین میه گویند و علامتش آنست که بول کف آمیز بیرون آید یا اندک شود این هر دو نوع بلغمی و اما سیلان منی که از غلبه تلخه حادث گردد
بر شش نوع ست یکی را تیل میه گویند و علامتش آنست که بول کبود و صاف و مالک شبه بود دوم را اسپرامیه گویند علامتش آنست که بول زرد و ام برنگ
زرد چوب باد شود و مزه این تلخ بود سوم را گل میه گویند علامت او آنست مزه ترش و بویش همچو بوی ترشی باشد چهارم را کهارمیه گویند علامتش
آنست که بول برنگ و مزه بوی شراب شبه همچو انجشتها میه گویند علامتش آنست که بول برنگ منجبته یا شنگرف یا سونت میه گویند علامتش آنست
که بول برنگ خون بیرون آید و در بیشتر نوع تا که مریض را رد کند فراهم باشد و چون ترک دارو کند مرض عود کند سیلان منی که از غلبه باد حادث
شود بر چهار نوع ست یکی را کرت میه گویند علامتش آنست که بول برنگ و بوی مغز گاو باشد دوم را اسپرامیه گویند علامتش آنست که
بول برنگ سبز باشد سوم را مده میه گویند علامتش آنست که بول برنگ و مزه شهد باشد چهارم را شت میه گویند علامتش آنست که مریض بول را
چنانچه پیل مست آهسته بسیار بول کند و این هر چهار نوع دوا پذیر نیست و آثار سیلان منی بلغمی آنست که بر بول نگسان نشینند و بندها سست شوند
ملاغری و سستی و سرفه و زکام و مذاق و بسیار خوابی و دمه مریض را پیدا شوند و آثار سیلان منی که از تلخه حادث شود آنست که خصیتین چنان
درد شود گویا که آنرا پاره میکنند و در میانه چنان درد شود گویا که آنرا می خسگافند و در نیمه چنان درد شود گویا که دران سوزنها میخلانند و بول دل و
تب و قی بسیار و قی و تاپاک و تشنگی و بیهوشی و بیخوابی و پاندروک حادث شود و آثار سیلان منی بادی آنست که گرفتگی دل و بیقراری و بیخوابی سختی اندام و لرزش آن سرفه و دمه و تشنگی و سول پیدا آیند و غلیظ سخت باشد
مریض را آرزوی بسیار بول هر چیز که شود اگر سیلان منی بلغمی و یا بادی و یا آنکه از تلخه حادث شود و خلطی که مورث آنست از دو خلط دیگر پدید یا فضله ها تهاء
زشت گردند پختگیها پدید آیند و آن بر دو نوع اند یکی را سراکا گویند آن پختگی ست که اطراف آن مرتفع و وسطش منخفض مانند شهر بگل ها شد
دوم را سرکا گویند و آن پختگی ست که همچو دانها سرشت زرد باشد و سوم را کچکا گویند آن پختگی ست مثل باخه خرد و با سوختگی باشد
چهارم را حالمین گویند و آن پختگی ست که دران گوشت برآمده بیاماسد و با سوزش بود و پنجم را ابشتا گویند و آن پختگی ست بزرگ که در شکم و یا

و در پشت پیدا آید و کبود بود و بسیم رود و طرف باطن سختگی مذکور باشد ششم را بترنی گویند و آن سختگی ست که یک سختگی بزرگ در میان آن باشد و گرد بر گرد آن سختگیهای خرد باشند هفتم را مهسور گا گویند و آن سختگی ست که بر یک قدر و اندازه عدس باشد هشتم را انجبی گویند و آن سختگی ست که لعل و یا سفید بود و گرد بر گرد آن آلهای همچو آلهایی که از سوختن شدن باکش پیدا آیند باشد نهم را بدارکا گویند و آن سختگی ست بر قدر نخود مثل بداری کند باشد سخت بود دهم را بهدرهکا گویند و بیان آن علی حده در فصل آن آورده شده است خواهد آمد میان این همه نوع بر نوع که باشد اگر در سر و یا در کتف و یا در پشت و یا در بن ران و یا در محلی دیگر از محلهای خطرناک پیدا آیند و یا آثار خود باشد و مریض الاغر بود و به نگردد اگر یا علامات سیلان منی که قبل حدوثش پیدا آیند مریض ابول بسیار شود بداند که زحمت مذکور حادث شده است چون از سیلان منی نوعی ازده سختگیهای مذکوره باشد دیگر آثارش نیز باشند و منی و بول و جز آن بسیار بیرون آید آنگاه آنرا مدهومیه گویند و این لاادوات و مریض این اگر روان گردد دل وی بدان مائل بود که استاده شود و اگر استاده شود دل وی بران مائل بود که بنشیند اگر نشسته باشد دل وی بران مائل بود که بغلطد اگر غلطیده باشد دل وی بران مائل شود که خواب کند و بجهت دفع سیلان منی هر نوع که باشد اگر فی الحال علاج نکنند بآخر مده میه گردد و بعلاج به نشود اگر مریض را در سیلان منی بیهوشی و قی و دمه و تب سوزنده و آبله و بسر پیدا شود و جودش گران باشد و دراید بیهوده و سیلان منی با هر نوع که باشد نیز لاادوات که باد فالسیا پیهیه و مغز استخوان و منی را که اجزای بدن اند فاسد گرداند و اجزا را از اندام جذب کرده با بول بیرون می آرد اگر مریض بول زرد یا خون آمیخته بکند اگر پیش از حدوثش این علامات سیلان منی پیدا نشده باشد در حین سیلان ملتی بنود بلکه یکبت باشد و چون بول مریض صاف و تلخ یا فحت گردد و رستاخیزش زایل گردد بدانند که مرض زایل شد قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بر سه بود و نوع ست خلقی و غیر خلقی اما خلقی آنست که از ابتدا در خلقت مردم سبب فساد ماده باشد علامتش آنست که مریض الاغر و خشک بود و گرسنگی اندک و تشنگی بسیار باشد و بکجا ماندن نتواند بلکه دل او مائل بر انتقال از محلی بمحلی بود و غیر خلقی آنست که از ابتدای خلقت نباشد و علامتش آنست که مریض فربه و چرب بود و گرسنگی بسیار و تشنگی اندک باشد و شستن و غلطیدن و خوب کردن بسیار خواهد و مریض بر سه نوع خلقی را غذا بایکه از ان الاغری و خشکی زایل گردد بخورانند و در مریض بر سه نوع غیر خلقی را فاقه بکنانند و دیگر کشتیایکه از ان سبک و الاغر گردد بکار بندند و مریض را از سرکه بسیار و شراب بکنی و سکست و در روغن کاژ و در روغن گنجد و از بریشا و آنچه از ان سازند و از قند و شکر و آنچه از ان سازند و از حیوانات و از ماش و از لوبیا دن آب بسیار و از طعامیکه از دیر هضم تسحوق سازند و از گوشت حیوانات که در آبادانی و یاد کرده نه آب باشند پرهیز فرمایند و فاقه شالی شصتی و سال و جو و گندم و کود و روغن کشتی و خود و که هر یک از غذاهای مذکور که ممنه باشند و نخود و مناگ و هری و کلتی و سرخ بهای تلخ و زمخت و روغن سرشف و روغن کتان و روغن بنکوت و گوشت حیوانات شوقی که قابض بول است خوردن فرمایند لیکن بهیه از گوشت مذکور دو کرنند و اگر مریض فربه و چرب باشد باید که پیش از خوراندن دارو بهای مقیا و سهل مادهٔ وی را سهال بکنانند از جوش سرکه کن حقنه که از ا استعفا بن گویند بکار بندند و اگر مریض الاغر و خشک باشد پیش از خوراندن دارو بهای مقیا و سهل مادهٔ وی را سهال بکنانند از حقنه نیز بکار بندند و برای دفع پرهیز سحیق آماده زرد چوب باشد یا کرده مریض را روزینه بخوراند ازین جمله پرهیز دفع شوند نوع دیگر سحیق کرا و کمیته و پوست رهوش و ملیا به و جنجبون و موکها هر همه بستاند و گرفته دو یا سه من باشد روزینه مریض را بخوراند ازین جمله پرهیز دفع شود نوع دیگر نیم و کرواله و جنجبون و مرهری و کراوکا پیل و بلا از هر شش دارو برگ یا پوست یا بار یا گل یا بیخ مساوی گرفته بکوبند کرده جوشانیده جوش این مریض را بنوشانند ازین انواع سیلان منی دفع شوند نوع دیگر جوش پوست بار جامن مریض را بنوشانند ازین ادویه میه که نوعی از پرهیز یعنی ست دفع شود نوع دیگر جوش پوست بیخ ارنی مریض را بنوشانند ازین ادویه میه دفع شود نوع دیگر جوش پوست نیم مریض را بنوشانند ازین ادویه میه دفع شود نوع دیگر جوش تیره مریض را بنوشانند ازین مساگ شاخ دفع شود نوع دیگر جوش سارو طت کبیر مریض را بنوشانند ازین ادویه میه دفع شود نوع دیگر جوش پاپری مریض را بنوشانند ازین لون میه دفع شود نوع دیگر جوش

پوست جهتوان مرض را بنوشانند ازین ساند میه دفع شود نوع دیگر جوش زند چوبه مرض را بنوشانند ازین دست میه دفع شود نوع دیگر جوش کاه دوب
بسوال کوشنبی و کریخ و کشنیز و منجل و سنگهاڑه مرض را بنوشانند یا جوش درخت ارجن و صندل بنوشانند ازین سکر میه دفع شود نوع دیگر جوش
آمله و بلیله و بلیاره و کراوا و انگور مرض را بنوشانند ازین بهن میه دفع شود نوع دیگر جوش داروهای سال سارا و کن هر چه دست دهد مرض را بنوشانند
ازین تل میه که نوعی از پرمیوتا نخه است دفع شود نوع دیگر جوش پوست درخت ارجن مرض تل میه را بنوشانند نیکو شود نوع دیگر جوش
کراله مرض را بنوشانند ازین سرد امیه دفع شود نوع دیگر جوش داروهای نکرو داروهای کن با شهد مرض را بنوشانند ازین الکمیه دفع شود نوع
دیگر جوش تربیله با شهد مرض را بنوشانند ازین چهار میه دفع شود نوع دیگر جوش مجیٹهه و صندل بنوشانند ازین منجشتها دمیه دفع شود نوع دیگر
جوش گلوی و نیم و دیکهار و خربا با شهد مرض را بنوشانند ازین سونت میه دفع شود نوع دیگر جوش گلوی و چترستده بسحیق کرا و کوتهه پاڑسی و
انگزه و کشکے با جوش مذکور انداخته مرض را بنوشانند ازین کهرت میه که نوعی از پرمیو با دست غلبه نکند نوع دیگر جوش ارنی و جوش سیشف مرض را
بنوشانند ازین بسما میه غلبه نکند نوع دیگر برنگ هر دو سپاری مرض را بنوشانند ازین مده میه غلبه نکند نوع دیگر استخوان پیل دانتر و خر سوخته
خاکستر کنند و تیزاب چکانیده مرض را بنوشانند ازین بهت میه غلبه نکند نوع دیگر از تخم نباتات آبی چنانچه سالک و سبنده و سنگهاڑه هر چه دست دهد
بستانند بجوش آن تخم را بنوشانند و آشام سازند و شاهیره گاو و شیره و نیشکر و شهد یا کرده مرض را بنوشانند ازین پرمیو که با تا پاک و سوزش بود دفع شود
نوع دیگر پرنیک جوانسه و جوهی و ترالیان و مجیٹهه و پائین و پوست انار و چوب درخت سال و بید و انکهه و ناگ کیسر و دهای هر دو پلسری و نیل و نارز
و موچرس بستانند ازین شراب اریست یا اولیه یا الیسکرت که ذکر آن در فصل برص خواهد آمد مرض را بنوشانند ازین پرمیو هر نوع که باشد دفع شود
نوع دیگر سنگهاڑه و کهلوت و بیخ نیلوفر و کیسر و کلپکان و لغزک و جمون و راسن و سانذن و ارجن و سونالو و دوهلاوه و پلاه و بجیت و اسپند و تبیس و انجیر
و انار دان و سال و کراد جار و کنار و کتائی که آن در جست جمله بستانند و گرفته جو کوب کرده بجوش مذکور بخوبی تر کنند بار خشک کرده آرد
کنند و هر طعامیکه خوش آید از ان ساخته مرض را بدهند و اگر جوش مذکور را بنوشانند باید که آن را بخ پخته دهند نیز مفید بود و مرض را صحت بخشد نوع دیگر
از پاڑ هے و بلیله و چترو و شهد و شراب کهنه سوکنند و مرض را بنوشانند ازین سیلان منی دفع شود و این آسو برای ملوکان که از مضرات احتراز نکنند
دوا و پرهیز نه بندند بهتر است نوع دیگر هر یک از شهد و کیتهه و تیل گرد و یا طعامیکه لائق آن دانند آمیخته مرض را بخورانند صحت شود و انگزه
و سنگ سنگ را با جوش منگ و جز آن آمیخته مرض را بخورانند صحت یابد فائده چون مریض را مرض مذکور غلبه کند اگر فقیر باشد بگویند که نا ستهر سازد یا
پیش گیرد و غله خشک هر چه دست دهد بخورد و اگر مریض مذکور تا یک سال در سفر باید مرض زائل گردد و اگر غنی باشد بگویند که تا شاخ و شالی تا کاشته
و مانند این دیگر غلهائی که خشک شده و آماده کیته و تیند و را غذا سازند و در شکار پای پیاده و یا سوار دهند بنا له چهار پایان و در جهت رکاب موافق است نهایت
بالجمله اگر سیلان منی غلبه کند بزه کردن و سواری و جاه کندیدن و جهت رهائی کردن بشکار رفتن و مانند آن دیگر غلهائیکه از ان دانها خشک کردند
بکار بندند سخت مفید است و نوشیدن بول بقر و شیره و سرگین آن نیز فائده دهد علاج بجهت دفع سیلان منی که آزار میه گویند سلاجیت صاف
کرده بستانند بجوش سال سارا کن چند سقیه بدهند و با جوش مذکور مریض را نهار بقدر قوت گرسنگی بخورانند چون هضم شود آنگاه برنج پخته با شوربای
حیوانات شتی خوردن و هند و انچه در خوردن بهلاوه ممنوع است در خوردن سلاجیت نیز ممنوع است ازین سیلان منی و با دمرض و بست پیلپای
و اثر زهر و راجوک و آماس و کوا بیره کول با و و سنگ مثانه و نیڈ روگ و تپ نباید غذا و اشتها دفع الحال دفع شود و نیز هر چیزی که باشد ازین دفع شود و لیکن از
جهت دفع زحمتیکه سلاجیت بخورانند بجوش دارو هائیکه دافع آن زحمت باشد چند سقیه بدهند بجوش مذکور بخورانند اگر کسی سلاجیت را بدین گونه
صد پل بخورد بسخت قوی گردد و پیر نشود و عمر بسیار یابد چون مرض مذکور مبتلا باشد بنیکو گردد و اگر سلاجیت را دو بست پل بخورد دو بست سال
عمر یابد بالجمله هر صد یکی سال افزون گردد و می باید که سلاجیت سیاه و گران و هر سه بود بجوش مثل بوی بول ماده گاو باشد بعد صاف کرده

داشتن دلان گرسهای مانند سنگریزها بیفتد بستانند بخچین سلاجیت اولی است و سلاجیت از سنگهای کان قلعی و شیشه و آهن و مس و زر و نقره پیدا می‌آید اما آنکه از سنگهای قلعی پیدا آید ازان سلاجیتی که از سنگهای کان شیشه باشد بهتر است و ازان آنکه از سنگهای کان زر باشد بهتر است و سلاجیت خوب ازان سنگهاست که در هوای تابستان از سنگهای چکیده و سایل گشته و تشبیب مجتمع میگردد و اگر سوسمار کهی و یا مار ماهی صاف کرده بجوش سال سار اگر چند قسقیده داده مریض را بجوش مذکور بخورانند فایدهٔ سلاجیت دهد ازین پریسو و پنڈ روگ و راجروگ رفع شود و لیکن از جهت رفع هر جستی بدارو و هایکه دافع آن باشند قسقیها دهند و هم بجوش آن بخورانند **نوع دیگر** تورک و آن خشتیست که در عرب بکار نه در دریا میباشد میرویند و هنگام زمستان باران ریخته شود و از نمغر خشتهاش که آنرا خشک کرده و مسحوق ساخته باشند روغن کشیده بستانند و بجوشانند تا آنکه آب دران سوخته گردد و خلاصه روغن بماند آنگاه دنبه بز سرگین اسپ یا گاو یازده روز دو بکنند پس بیرون کشیده بدارند و مریض را بعد آنکه دو روز فاقه کنانیده باشند قوت دهند مقدار یک روزینه یا نیچ وزن و قوت صبح بخورانند و قت شام بر نیج و آخر روز بدهند بعد تا یازده روز روغن مذکور را بخورانند و ترک دهند درین روزها غذای برنج پخته یا منگ دهند بعد ازان تا نیج روز دیگر روغن مذکور بر نهج مسطور بخورانند و یازده روز ترک دهند و همچنین تا آنگاه بخورانند که مریض را فراهم شود ازین مدت سیلان منی زیست زائل گردد و اگر روغن مذکور بجوش کمیر که سه چندان باشد بپزند و مریض را بخورانند سخت تر مفید آید و ازان بهست که دینی نشسته شبانیز دفع گردد و بدین روغن تا پنجاه روز شان دهند تن مریض قوی گردد و حفظش بفزاید و عمرش دراز گردد اگر مغز تخم درخت تورک مذکور را بسوزند و بنهجی که دود آن بیرون نرود و خاکستر گردد دران ریوت و نمک سنگ و روغن کنجد آمیخته در چشم مریض بکشند و بتل دارم بکنانند و نکی رو سال و تمرکه آن هر پنج انواع مرض چشم اند دفع شوند **فایدهٔ شکم** مریض شده میعلاج مسهل که نرم باشد روان نگردد پس چون خواهد که از جهت صاف گردانیدن شکمش اسهال بکنانند باید که داروی مسهل تیز باشد بدهند تا اسهال شود و نیز درین مرض سیل نکند و درین مرض چربی غالب میباشد چون سیل کند چربی گداخته و تمام اندام سرایت کرده مریض را هلاک کند **اکنون علاجهای آبلهایکه در سیلان منی پیدا آیند گفته می آیند** بدانکه ازده نوع آبله خیزیده رده که ذکر آن در فصل آن خواهد آمد آبله که در گوشت سخت درنیامده باشد و نرم بود و بیاورد و اندک باشد فی الحال بکشند و مریض آن قوی بود و سخت لاغر نشده باشد و اید بریست چون از علامت بدانند که آبله پیدا خواهد شد مریض را فاقه کردن فرمایند و جوش پوست درختانی که بغیر گل بار آرند بنوشانند و بول بز نر نیز بنوشانند اگر مریض درین هنگام مرض مذکور را بدین علاج از حدوث باز ندارد و اشیای تیز بکار برد و بول و نجو و بلغم شیرین گردند و سیلان منی غلبه کند و آبله که از کثرت آنست پیدا آیند و چون آبله پیدا آید باید که مریض را دارو ی مقی و مسهل دادقی و اسهال کنانند اگر قی و اسهال کنانند اخلاط فاسد سخت غلبه کرده خون و گوشت را فاسد گردانیده آماس پیدا آرد و چون آبله پیدا آید باید که مریض را دارو ی قی و اسهال داده قی و اسهال بکنانند و مگ بکشانند و اگر دراثنای حدوث آماس را بدین علاج دفع نسازند و محل آماس سخت درد و سوزش پیدا آید آماس سخت شدن گیرد چون آماس سخت شود شگاف بکنند تا انچه از دم و خون باشد بیرون آید بعد بدارو فراهم گردانند چون ازاوین حال طبیب شگاف کرده دفع نکند دم و خون در بدن سرایت کند و مرض مذکور زیادت گردد و مریض هلاک شود بجهت این منی که در مرض مذکور ترک علاج مقتضی هلاک میشود طبیب را باید که در علاج این مرض سعی نماید تا خیر مضر داند **نوع دیگر** بهلاوه و بیل و بلاو پیلو و کرنج و کلد هر یک سه درم و چیره و کچور و زقوم و برن و پیکر مول و هلیله و دانتن هر یک ده درم بیل و جنو و کلتی و کنار هر یک یک پرسته بستانند چون این جمله را با آب که بهار خت آن باشد بجوشانند چون یک حصه بماند فرود آورده بجامه بخته بستانند در یک پرسته روغن گاو بیاندازند و نسوت و کمیله و بهار نگی و انجره و سندهی کچیله و برنگ مولده و سرس هر یک شش درم سنده با آب آس کرده نیز بیاندازند و روغن مذکور را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار یک معاول را در دینه بخورانند و نیز بالا آن آبها طلا کنند ازین سیلان منی و آماس و مسیت و گولهٔ مریض شکم و لبها پیدا شده و آبلهای سیلان منی دفع گردند این روغن را بهندی دهانتری کهرت گویند **نوع دیگر** دارو ها بالا دن را

ورد روغن کنجد بپزند تا آبها طلا کنند دفع گردند نوع دیگر داروهای ارکبد باد کن را آس کرده با آبها سخت کنند دفع شوند نوع دیگر بجوش داروهای سال سارا دکن آبها را بشویند نیز جوش مذکور مریض را بنوشانند فایدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر جوش داروهای پیلپیا دکن مریض را بنوشانند و با طعام یا کرده بخورانند مرض سخت یابد نوع دیگر بابیی و چیتر موکتائی خرد و سارنگ شاه اهلکه و پیل و تمبون و کرواله و پوست ارجن هر همه متساوی سنده با یک آس کرده مریض را باشهد بخورانند آبهای برسیوه گردند نوع دیگر جوش داروهای سال سارا دکن را بجا بخته بنوشانند و باز دو یک کرده بخورانند تا آنکه بحد اعتدال آید آنگاه بحد آماده و لوده و برنگ و داغتن موس کشته و آهن کشته و مان اندازند و بریش آتش کنند تا آنکه غلیظ شود و بعد فرود آورده و آرد کرده نگاه دارند مقدار معلول دریافته مقدار یک روز بنه خوردن هند ازین جمله انواع سیلان منی و آبهای آن دفع شوند نوع دیگر تریپله و چیتر و برنگ و موتهه و سنه و فلفلین هر همه اتساوی سنده و بمقدار روزن کل داروها فولاد کشته گرفته بجا کرده بار یک آس کرده بدارند و در مریض دیده روز بنه بمقدار باشهد و روغن گاو بخورانند ازین جمله انواع برسیوه آبهای آن و بواسیر آماس و سیب و پلدوک و سرفه و دمه بدسمنی دفع شوند و گر سنگی افزاید این بسا نوالیس چوران گویند نوع دیگر جوش داروهای سال سارا دکن را بجا آب کرده چهار چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بستانند و سفر کرده شهد و قند کهنه و سیحق داروهای پیلپیا دکن و بان اندازند و در سبوی چرب کرده آخته سر آن سیحق پیل حدانه شهد طلا کرده باشد بیاندازند و نیزهای آهن را بانگشت گیر گرم کنند تا آنکه تفل شوند آنگاه در جوش سارا دکن که علاحده کرده داشته باشند سرد کنند باز گرم کرده سرد کنند همچنین چند کرت گرم کرده سرد کنند ازین ریزهای آهن مذکوره نیز اندازند و مهر کنند در کاهکت جو سه ماه یا چهار ماه بدارند چون بداند که ریزهای آهن مذکوره گداخته شده اند بیرون کشند مقدار داروهای مذکوره بقدر قوت مریض روز بنه بمقدار بوقت صبح بنوشانند و غذای موافق خوردن هند ازین سیلان منی و بیست و فربهی و پندروگ و پیه و تپ نانه و نقصان گر سنگی دفع گردند ازین را لوه ارشت گویند بجهت دفع آبهای سیلان منی چون خام باشند تداویها آماس که در فصل آن خواهد آمد نیز بکار برند چون بجهت کردن تداویهای سختگی که در فصل آن گفته خواهد شد نیز بکار برند اکنون چند رس بجهت دفع رحمت مذکور از طب بنگسین گفته می آید سنه و فلفلین و تریپله و گوگل هر همه اتساوی سنده آس کرده با جوش خارخسک آمیخته جوشانیده غلولها بندند بقدر قوت مریض و مناسب فصل روز بنه بخورانند درین دارو پرهیز شرط نیست ازین جمله سیلان منی و بات رکت و موتراکهات و موتر و کهه و خون استحاضه دفع گردند نوع دیگر تریپله و دارهلد و زنجبیل و زرد چوبه و موتهه و جوازین هر همه اتساوی سنده بجوشانند و جوش بستانند با سیحق زرد چوبه شهد آمیخته مریض را بخورانند ازین جمله انواع سیلان دفع شوند نوع دیگر غلهٔ جو را دهٔ گاو را بخورانند و از سرگین بجوسته شسته بگیرند و در بول مادهٔ گاو تر کرده خشک کنند و یا آنکه غلهٔ جو که از سرگین بگشیده باشند در بول مادهٔ گاو تر کرده آس کرده نان پزند یا بریان کرده بسیت سازند و چیره در شیر انداخته بجوشانند و ازان شیر جغرات سازند و روغن کشیده بستانند و بدان نان مذکوره یا بسیت مذکوره آمیخته بخورانند سیلان منی دفع گردد اگر با چیزش نم یا منگ نان و بسیت مذکوره بخورانند نیز بهین فایده دهد و برای دفع سیلان منی غلهٔ جو را نیکو دانند غذای معلول را ازان جو سازند غلهٔ انار و برنگ و زرد چوبه و باب زیره و سنه و تریپله و پلپل دراز و خارخسک و جوایني کشنیز و تریکه و تج و لوده و نمک سنگ هر همه سنده درم گرفته با آب آس کرده روغن گاو بیاندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بمقداری روز بنه معلول را بخورانند و با طعام بخورانند ازین جمله انواع سیلان منی و موتراکهات و سنگ شانه و موتراکرچهه و شکی و شکم و انتفاخ و درد آن و یرقان و تپ دفع گردد و خورایندان این روغن و هیچ فصلے ممنوع نیست این را ادار مادکهرت گویند نوع دیگر جوش خسک با بیخ و برگ شاخ و با صدیل جوکوب کرده با آب که چهار چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بسته بستانند و بجاه پل شکر و ران انداخته جلاب کنند و الطلبین و زعفران و تركت و تیرج و تج و دانهٔ الایچی و دارچینی و درخت ارجن و تخم خیارسبز یکی بست و چهار درم و نسبوچن بست

پل گرفته جمله را باریک آس کرده با جلاب بند کوبیده بیامیزند و زیر آتش کنند تا انکه غلیظ شود آنگاه نگاه دارند و مقدار یک معلول را با ذرینه خوردن دهند
ازین انواع سیلان منی و سوداک بول و سنگ مثانه و فساد منی دفع گردد این را کهو کهر اد اولیه گویند نوع دیگر از درخت برو گلر و لذان و ارلیه
و کروا له و راسن و نعنع و کتمه و جمبون و جاروا زن و دهو و گلپکان و دانتن و کرنج و ارهری و بهرن و بهرن پوست و از بلوط و بید ها سینگی و چتره و بیخ
و از هر سه دار و ها جوش تر پهله و اندجو و بلاد ر با جمله با مساوی سنجد و آس کرده با شهد بیخته بنوشانند این را آن جوش تر پهله نوشانند ازین جمله انواع سیلان
منی و آبلهای آن و سوداک بول دفع شود نباید این را انگرود ها و چوران گویند نوع دیگر کچور و تیج و موتهه و چرایته و دیو دارو زرد چوبه و آس و دار هلد
و پیلپول و چیته و کشنیز تر پهله و جاپ و برنگ کچور بیل و سنجد و فلفلین و جوا کهار و هر دو زیره و ساجی و سونا کهی و هر سه نمک هر یک سیه درم و نسوت و
دانتن و تیج و تیج و شبر و جن و الایچی هر همه سیم گرفته باریک آس کرده بجا بیخته بستانند و آهن کشته شش درم شکر تری دوازده درم و سلاجیت
و گوگل هر یک بست و چهار درم آمیخته با مقدار سه عدد تخم مرغ تو یا کرده بکوبند و غلولها کرده در آوند چوب نگاه دارند روز در روز گرسنگی مریض دانسته مقدار
روزینه بخورانند ازین هر بست انواع سیلان منی و سوداک و مرداکهات و سنگ مثانه و بستگی شکم و درد و تشنگی و گرمیها گوشت و آبلها اگرچه بزرگ باشند
و زیادتی رعده و افزونی نایه و پیلک و یرقان و یلمک و درد کمر و سرفه و دمه و کری و بیست و رکتسا و همه امراض دندان و چشم و خون استحاضه و فساد
منی و نقصان گرسنگی و دیده و افزونی باه و بلغم و تخمه و سایر امراض دفع گردند روز در روز قوت باه افزون شود چون کسی این را مدام بخورد هیچ علتی گرفتار
نگردد و پیر نشود دندان با چند بر بهاو گوگل گویند نوع دیگر کهراد گوگل که در فصل سوداک بول گفته شده بهر امرض سیلان منی بخورانند مریض
دفع شود نوع دیگر سیماب کشته و آهن کانت کشته و آهن نمنده کشته و سلاجیت و سونا کهی صاف کرده و سیق سنجد و فلفلین و تر پهله تخم اکوره
و کمیته و زرد چوب هر همه هم سنگ باشند سه یکجا کرده بکوبند آنگاه بست و یک قسمه آهیره بهنگره و بهنجوان مرتب شود نگاه دارند و یک ماهه با شهد
مریض را روزینه بخورانند روزینه مقدار نخود یا زیاده کنند تا یکدرم شود و بالای آن شش عدد بار کاین با عسل یکجا آس کرده یا یک پیاو و درم روغن گاو آمیخته
بخورانند ازین جمله انواع سیلان منی دفع شود این را میه بده رس گویند اکنون چند علاج رحمت مذکور او طب رس تنا اگر گفته می آیند سیماب و طلق
و آهن کانت و شیشه که هر همه کشته باشند مساوی گرفته با جوش پله یکروز و سیق کنند بسقیه بهنجوان بهجوش مذکور بدهند بعد ده روز گره جامه به بندند
و بعد یکماه جنبری آتش دهند و کشیده آس کنند و بدارند و سنگ را دان که از ان لاجیت شده و سلاجیت تار ماهی و ریم آهن کهنه که آن را
صاف کرده باشند و پیکرانت و تلوتیای سبز و کبیس که هر همه مساوی کوبند و جمله بمقدار دو ها سابق باشند بستانند و موتهه و صندل و بنیاک و بیخ جوز
هندی و کمیته و زرد چوب دار هلد که هر همه مساوی باشند جمله بمقدار سه دو سابق بود هر سه نوع را باهم بیامیزند با شهد بخیری یکروز سحق کنند و دو ماشه
پری بندند یکی روزینه مریض را خورانند و بالای آن شیره و آمله با شهد بیخته بنوشانند ازین سیلان منی که آزار مده میه گویند دفع شود این را بهنگ
رس بیدا دهر گویند نوع دیگر قلمی کشته شیشه و سروان آهو سوخته و نخ نیله و تخم انگوزه هر همه مساوی گرفته و با روغن میش آس کرده و روغن
ماشه را غلو لها بندند یکی مریض را روزینه بخورانند و بالای آن جوش پاچی و ملیه و بلیله و معار با نوشانند ازین سیلان منی که آزار سرامیه گویند دفع
شود نوع دیگر سیماب و طلق و آهن مس قلمی شیشه و زر و نقره و هنکار هر یکه کشته و مساوی و سه و سه ماشه و روغن گاو و شهد هر سه را یکجا سیماب با
سنده با دارو ها مذکور بیامیزند شبیره گل بندند کنند و با کسی سحق کنند و بوقت عیسا انداخته بهود هر چند آتش دهند و بعد سوختن کشیده آس کرده
بنگاه دارند و ماشه مریض را با شهد روزینه بخورانند و بالای آن سه ماشه یکدرم باو دفع آمیخته بنوشانند ازین سیلان منی که آزار سرامیه دیگر انواع سیلان منی دفع شوند
این را سرامیه کهنه گویند نوع دیگر قلمی کشته سیماب کشته سیق کرده آمیخته نگاه دارند روزینه با شهد و جمله مریض را خوردن دهند همه
مبالای آن پوست بیخ جیته با آب آس کرده بنوشانند ازین سیلان منی که دیرینه باشد دفع گردد نوع دیگر سیماب قلمی و آهن و طلق کهر یک کشته
باشند بستانند و یک روز با شهد سحق کنند چون یکدانت شود نگاه دارند یک ماشه با شهد بخورانند و بالای آن گلر بیخته که آزمایش کرده و داشته باشند باریک

آس کرده مقدار سه درم با شهد بخورانند از این شربت میه دفع شود نوع دیگر سیماب کشته کسیس دوانه الایچی زنجبیل بوبه وجبا مانسی وگلپکان وملتی وآمله و
دانه انار وشکر وکافور وکهیر وسونف وکمائی وطباشیر هر همه بهتساوی گرفته آس کرده یکدرم وشکر سه درم یکدرم وشکر سه درم یکدرم وشکر سه درم
برگ تنبول سحیق کنند چون شربت شود مقدار کنار غلولها بندند یکی روزینه خوردن وبند بالای آن جوش آمله وپلوس وغم وگلابی که هر همه بهتساوی
باشند آمیخته مریض را بنوشانند از این جمله انواع سیلان منی اگرچه دیرینه باشد دفع شود این را چندر پربهانیک گویند نوع دیگر تر پهله و
ترکوته وبابرنگ وجیته وزرد چوبه وارملد وکسنج وگلدی ودیودار وتمس وسونت وکشنی وکشنیز وسیاه دانه وساجی وجوا کهار وسنبل سیاه ونمک بریا
ونمک سنگ وبیل وبهلاوه وآمله وسلپول وپهکر مول هر یکدرم تخم تنبرو وناگ کیسر دانه الایچی وتج وترج هر همه سه درم بسلوچن دوازده درم بستانند
وآس کرده بجا بیخته بدارند سلاجیت پنج پل وآهن کشته پنج پل وگوگل نیز پنج پل بستانند باشحوق مذکور آمیخته باشهد وروغن گاو یا کرده
گرفته یکدات کرده بدارند مقدار دو درم درم روزینه مریض را بخورانند وبالای آن شیر یا شوربای گوشت با آب بنوشانند از این پرهیز ودرسه روز نفوذ کند
دفع شود وبوا سیر وامدیر برده وگوله وبیدوره وپاراس سول وادرموگ وباندروگ وبرنان بوسیت ومورتراکهات وبکهم حرکت کند نالا دفع شوند واز ان منی
افزاید این را سوچ پربهانیک گویند نوع دیگر سیماب کشته وطلق کشته بستانند تا هفت روز شیره آمله سحق کنند تسقیها بدهند وبعد مرتب
شدن یک یک ماشه آغلولها بندند روزی مریض را روزینه بخورانند وبالای آن شش عدد بارنگین باعسل انگبین آس کرده باشهد وروغن آمیخته
بخورانند از این سیلان منی که آنرا نیل میه گویند دفع شود اگر چه لاعلاج باشد این را سرسکر گویند نوع دیگر سیماب کشته یکحصه فلفی کشته
یکحصه طلق کشته حصه بقدر این هر سه بستانند همه را بکجا کرده سحق کنند چون یکدات شوند مقدار کنار غلولها بندند روزی مریض را
روزینه خوردن دهند بالای آن گل رخته که آنرا خشک کرده داشته باشند مقدار سه درم آس کرده باشهد بخورانند از این سیلان منی که آن را
بسامیه گویند دفع شود این را میه نک کال گویند نوع دیگر سیماب کشته فلفی کشته وپوست درخت ارجن وشکر هر همه بهتساوی بستده
باجوش بیخ درخت سنبل یکروز سحیق کنند بعده یک یک ماشه را بربهابندند روزی روزینه مریض را بخورانند وبالای آن جوش مذکور بنوشانند از این
مده میه دفع شود این را اندریتی گویند والله اعلم بالصواب فصل سی وهفتم در اقرونی چربی که آنرا میدروگ گویند تقسیم بر دو قسم است
قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه از ترک زور وحرکت واز خواب کردن در روز واز خوردن اشیای بلغم انگیز خلاصه طعام شیرین
شده چربی را افزاید وچون بیحد افزون گردد منافذ دماغ را مسدود گرداند پس از خلاصه طعام همین چربی افزون گردد ودود دیگر دماغ را تمام
نگردند چون در مردم چربی افزون گردد بهمه سو اسر که نوعی از زوسه است تشنگی وبسیار خوابی کاهلی وسستی پیدا آید وگاه گاه بیهوشی پیدا شود و
خوی از اندام سائل گردد از ان بوی بد آید وقوت باه وقوت کم افتد وتحمل غلبه جوع شکم ست واز ان شکم مریض درین مرض سخت بزرگ
میشود وبسبب افزونی چربی منافذ باد سدود میگرداند وباد در شکم اجتماع یافته گرسنگی افزون میگرداند واز ان مریض هر چه میخورد فی الحال
هضم گردد وگرسنگی پیدا آید وچون مردم سخت فربه میشود چنانکه پستانها بزرگ شوند سخت بیکار گردند واین را استهون نامند رحمت نوعی
از رحمت لاعلاج شمرده اند وباید دانست که این مرض مرض سخت ست در علاجش تاخیر نباید کرد زیرا که اگر در علاج تاخیر کنند اندافزونی
چربی مرضها مهلک پیدا آیند فصل دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه برای مریض این مرض غله شالی کهنه دستاناج وگودر وروغن گاو کاشته
وذا کاشته وگلتی وجو دشهد بخورانند وجماع وزور وحرکت کردن واندیشه مند بودن وبیدار کردن فرمایند وحقنه که آنرا انیما من گویند
بکنند وباب جیره وسنه وقلفلین وانگزه بربان دنمک سونچل وچیره هر همه بهتساوی گرفته آس کرده دلست کاجی بیامیزند وباب
جزات آمیخته مریض را بخورانند این چربی که شود وگرسنگی زیاده باشد نوع دیگر پهله وترکت وسنه وقلفلین ونمک سنگ هر همه
شناخته وسته آس کنند مقدار نخود آغشته با عسل روزینه بخورانند از این افزونی باد وبلغم وپیه زائل گردد نوع دیگر شهد با آب مریض را

قسم اول در علامات رحمت مذکور

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

بنوشانند بسیار فائدہ دہد نوع دیگر جوش تر پہلہ باشہد بیامیزند و مریض را بخوراند صحت یابد نوع دیگر جوش پنجمول بزرگ باشہد آمیختہ مریض را بخوراند ازین زحمت مذکور زائل گردد نوع دیگر از خاکستر پلید بیخ نیز آب بچکانند و نمک نرم و آنراوانگزه بریان و آشام بیخ انداخته مریض را بنوشانند ازین افزونی چربی گداخته زائل گردد نوع دیگر کپست بخوراند صحت یابد نوع دیگر جوش تر پہلہ و شہد آمیختہ مریض را بخوراند صحت یابد نوع دیگر باجوش گلوی تر پہلہ جوب کرده بجوشانند و باجوش پولاد کشته یا سلاجیت یا گوگل آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر سلاجیت و کوتھ و اگر دارہلد و دیودار و رینکا و چیرپلہ و موتھہ و بچ و شرح و نارونج و نبورو و قرنفل و سونف ہر ہمہ بستاند و گرفته باشیرہ برگ دہتورہ آس کنند و بر وجود مریض بمالند ازین زحمت مذکور رفع شود نوع دیگر گلوی یکحصہ و الایچی دو حصہ پوناک سہ حصہ و سیر چہار حصہ و اندرجو پنج حصہ پلپلہ شش حصہ و آملہ ہفت حصہ و گوگل ہشت حصہ گرفته آس کنند و باشہد آمیخته مقدار دو درم غلوله بندند و یکی روز زینہ معلول را بخوراند صحت یابد و این را اپتر تا گوگل گویند نوع دیگر تر پہلہ و سدابی و چیتہ و فلفلین و موتھہ و برنگ ہر ہمہ بستاند گرفته باریک آس کرده و بوزن جملہ وارد ہا گوگل بستانند و بسیحق مذکور آمیخته بدارند مقدار یک روز زینہ مریض را بخوراند صحت یابد این را لوک گوگل گویند نوع دیگر موصلی و تر پہلہ و کمیلہ و بانسہ و نسوت و کشنیز و سدابی و مشک و سنبھالو و چیتہ ہر یک دہ پل بستانند و در یک اد ہک آب انداخته بجوشانند چون جوش این چہارم حصہ بماند و ازان دہ پل گوگل باندازند و زیر بیخ آتش کنند تا آنکہ بمجوہلاب رقیق گردد و بعد سرد شدن ازان شہد و شکر ہشت پل و روغن ہشت پل بیامیزند و بسیحق مذکور آمیخته دوازده پل آہن کشته دو پل سلاجیت صاف کرده و سیحق الایچی شش درم و سیحق برنگ و پیل گرد و سیحق کمنہ شانزده پل و شکر ہشت پل و دوازده پل آہن کشته دو پل سلاجیت صاف کرده و سیحق الایچی شش درم و سیحق برنگ و پیل گرد و سیحق سرمہ و سیحق پیل و انار و سیحق تر پہلہ و سیحق کسیس ہر یک بست و چہار درم اندازند و مخلوط ساخته در آوندی چرب نگاه دارند و مریض را بعد رسیدن کنانیدن مقدار یک قدر زوره گرسنگی بخوراند و بالای آن شیر ماده گاو یا شوربای گوشت حیوانات دشتی بنوشانند و برای دفع زحمت مذکور این علاج بسیار بهتر است و ازین پیدا شود و بلغم و سیلان منی و مرض شکم و باد برقان و منڈروگ و آماس و بهلکند و بیهوشی و اثر زہر ہر نوعی کہ باشد و ہا تھا و انماد و انتفاخ شکم رفع گردند و نور افزون شود و پیری دفع گردد و قوت باہ حاصل شود و خورندگان این را فرزندان بسیار باشند و باید کہ در اثنای خوردن این دارو از خوردن کانجی و کروندہ و کریلہ و کمیلہ و کندہ یعنی سعدان و کندہ و چیزی کہ بسرنام او کاف آید احتراز نماید این را لوہ راین گویند نوع دیگر تر پہلہ و نسوت و مریری و چیتہ و بانسہ نرم و کرمالہ و بیخ جنبون و زرد چوب و گلوی و پیل و انار و اندرجو و کوتھہ و سدابی ہر ہمہ بستاند و گرفته و با آب آس کرده در دیگ کنجد باندازند و ہا سرسا و کن دران نیز اندازند و بپزند چون بخته شود فرود آورده نگاه دارند و مقدار یک مریض را بخوراند و بر اندامش بمالند و بعد این روغن حقنہ بکنند ازین قبض و کاہلی و منڈروگ و علتہای بلغم رفع گردند نوع دیگر صندل و زعفران و اسیر و برنگ و الایچی و کوچیتہ و مشک و کافور و ہاوتری و جوزبویہ و کلول و سپاری و قرنفل و جتامانسی ناگکار کوتھ و ایلیا ناگکار و نیکا و تگر و موتھہ و بالا و نکھی و دونا و کیوں و جوک و چھول و نارونج جنبون و ملک و ہم آملہ و بیخ سرن یعنی کندہ پیل و شبو و عصبانگھ و گل و ہاتکی کچور و نیلوفر ہر یک یک درم بستاند و بسیحق ترساخته و یک سرتھہ روغن کنجد باندازند و روغن را بپزند چون بخته شود نگاه دارند و بر وجود مریض بمالند ازین زیادتی خوی و بوی بدن و عارش ہا و بست رفع گردند ہر شنبا و سالہ جوان شود و قوت باہ افزاید کہ مرد ہم بصد زنان توانند و عمر بسیار بود و بست سال عمر شود و این را بہشک مہاسگندہ پتل گویند نوع دیگر شیرہ با بانسہ نگھ در کہرل انداخته سیحق کنند چون یکدانگ شود با ندام بمالند ازین بوی زشت اندام زائل گردد و خوی بدبینز رفع شود نوع دیگر زرد چوب را بسوزند و خاکستر آنرا بر روغن کنجد آمیخته با ندام بمالند ازین زشتی بوی اندام رفع شود نوع دیگر شیرہ با لموحی کف دریا آس کرده با ندام بمالند ہمین فائده دہد نوع دیگر شیرہ برگ بیل بلکھی چون سیحق کرده با ندام بمالند ہمین فائده دہد نوع دیگر سندی خشک را باریک آس کرده با سرکہ بہشک آمیخته مریض را بنوشانند ازین بوی اندام بدبو از سبب زیادتی پیہہ باشد رفع شود نوع دیگر پلپلہ را آس کرده بر وجود بمالند

واندام را بشویند خوی بد دفع شود نوع دیگر سیق پیله با برگ سیل و بانا گ کسیر را ندام بمالند بوی بد زایل گردد نوع دیگر برگ نیلان را با آب آس کرده بر اندام بمالند و بالای آن پلیه آس کرده بر اندام بمالند بعد از آرد جو و مرمن کنجد آمیخته بدان اثنه بکنانند بعد غسل کنند ازین بوی اندام دفع گردد نوع دیگر برگ مالی را در روغن چوب برگ کونجه و دوسبر هر چهار را مساوی گرفته و آس کرده بر اندام بمالند ازین بوی و دانهای بد رنگ که در پوست تابستان بسبب زیادتی خوی از اندام پیدا میشوند دفع گردند والله اعلم بالصواب **فصل سی و ششم در زحمتی که آنرا اورروگ گویند مشتمل بر دو قسمت قسم اول در علامات زحمت مذکور** بدانکه چون از بد هضمی و از خوردن غله که آنرا صاف نکرده باشند و از غله خشک کهنه چنانچه کدو دل و شاخ خلط از اخلاط فاسده مساوی شده بدن و باد و بران و باد و بان و آتش گرسنگی را زشت گرداند زحمت مذکور پیدا آرد و آن بر شش نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه بلغم سوم آنکه از غلبه صفرا چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پنجم آنکه از زیادتی پیه ششم آنکه از غلبه زحمتیکه آنرا بده گویند هفتم آنکه از شکاف شدن روده سبب فاعلی یا داخلی هشتم آنکه از نوشیدن آب سرد بعد قی یا اسهال یا حقنه یا بعد نوشیدن روغن پیدا آید و علامت مرض مذکور که پیش از حدوثش پیدا آید آنست که قوت کم افتد و گونه اندام متغیر گردد و خطاهائی که در عرض مستقیم میباشند مائل گردند و طرفش گهگاه نمودار شوند و مثانه در دکند و دران سوزش پیدا آید و پیاپیا ساند و بر بعضی از مایحتاج چیز خوش نیاید و معلوم بکنند و غذائیکه خورده است هضم نیافته است یا نه و علامت مرض مذکور که بعد حدوثش پیدا آید آنست که شکم سخت منتفخ گردد و نقصان گرسنگی دگرگونی اندام و سستگی غایط و مضراط پیدا آید و بعضی از اعضا بی حرکت گردد و سستی و بسیار حرکت کردن نتواند و علامت زحمت مذکور که از باد حادث شود آنست که درد پای و ناف بیاساند شکم و کمر گوشت در دکند و بندها و جوف تیز بکنند سرفه خشک پیدا شود و وجود چنان نماید گویا که کسی از نامی میپلد و وجود سبک گردد و بول و غایط و چشم و زبان و ناخن و چرم سیاه و بعل مائل شوند و شکم یکبارگی سخت منتفخ گردد و گاهی انتفاخش چیزی کم افتد و چنان درد کند گویا که دران سوزنها میخلانند و از نامی شگافند و شکم گهگاهی باریک و پیاه و اهم نمودار گردد و بر شکم چون دست زنند آواز برآید و باد شکم بعضی باد و آواز کنان برگردد و چنانکه بزدن دست بر سنگ منفوخ آواز برمی آید و علامت زحمت مذکور که از بلغم حادث شود آنست که تب و بیهوشی و ناپاک و سنگی و دمدمان سر انتیسار پیدا آیند و مزه دهن تلخ گردد و چشم و ناخن و مرمور و چرم اندام و بول و غایط اندرو ام گردند و گهگاه بر تنگ مس شبه شکم نمودار شوند و جوشی سائل گردد و در شکم سوزشی پیدا آید و بسیاس زدن نماید و آنچه در شکم مریض باشد از خوان و چربی و گوشت گداخته آب گردد و پیاپیا ساند و خواب زیادت باشد و عمل سوزد و آب از دهن سائل گردد و ما آرزوی طعام و دمه سرفه پیدا آیند و چشم و چرم و ناخن و بول و غایط سپید شوند و شکم چرب و سخت و گران نماید و مریض چنان داند که شکمش را بجامه تر پیچیده اند و گهگاه سپید بر شکم نمودار گردند و شکم مریض درین نوع بتدریج بزرگ شود و علامت زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد آنست که بیهوشی بدفعات پی بری و ناپاک شود و مریض از درد والاغر گردد و دهنش از تشنگی خشک شود و بوقت سرما لرزیدن باد و غرو قت ابر و باران غلبه این نوع باشد طریق حدوث این آنست که چون مردم ناخن یا موی یا بول و غایط و یا خون حیض نوعی در طعام یا آب یا جز آن بخورد چنانچه بعضی عورات لئیمه برای شوهران خویش می کنند و یا از هر یکه بسرعت هلاک نمیکند چنانچه زهر یکه آمزادو کسی پس گویند بکار برد و یا آب زمین خود که مضر باشد بنوشد سه خلط فاسده و خون گشته نوع مذکور پیدا آرند و این را زدوکها و دردوی گویند و علامت زحمت مذکور که از زیادتی پیه بود آنست که شکم بزرگ گردد خامها که طرف پهلوی چپ بزرگ گردد و سستی و تب و نقصان گرسنگی و نشانهای نوع بلغمی و نوعیکه از تب حادث شود پیدا آیند و بعضی سخت نزدیکی قوت شود و طریق حدوث این نوع آنست که از دوام خوردن اشیائیکه در وقت هضم ناپاک انگیزد و از دوام خوردن اهمکنک بلغم و خون فاسد گشته پیه را فزون گرداند و ازان زحمت مذکور حادث گردد این نوع را تهوده گویند و اگر از اشیای مذکوره بلغم و خون فاسد گشته جگر را زیادت کنند و زحمت مذکور را پیدا آرند آنگاه آنرا جگروبالی گویند و درین شکم و پهلوی راست سخت بزرگ باشد و علامت زحمت مذکور که از بده که حادث شود آنست که از آزار و مرض بوی بخاست آید و طریق حدوث این نوع آنست که چون مردم

غلیظ چرب حقنه کرده یا موی سنگ ریزه و خاخ و مانند آن فرو برند و آن در مخرج غلیظ چسبنده و حائل شده بماند یا مردم را بواسیر بود و گرهها ش در مخرج حائل شده بمانند و مدتی بر بماند اندک اندک غلیظ بواسطه حیلولت مذکور محتبس گشته تو بر تو مجتمع شود چنانکه بدل مرتبه رسد چنانکه چون خرنا و دان کلوخ و جز آن حائل شود کاه و خاشاک و سنگ و جز آن تو بر تو مجتمع گردد و رحمت مذکور پیدا آید و این نوع را بنده کدوده گویند و رحمت مذکور که از رسیدن زخم مسدوده حادث شود علامتش آنست که شکم بسیار دد کند چنانچه آواز آتشگاه کند و دران سوزشی مخالف دارد و بر بهوا آب بسیار طریق حدوث این نوع آنست که چون روده از زخم بریده شود یا باطعام ریزه آهن یا خارماهی یا مانند آن در روده در آید و در وقت عطسه یا قی روده سوراخ شود و مدان راه مانند آب یا شیره غذا که خارج یافته زینهار جمع شود و نوع مذکور حادث گردد و این را بر سر اوده و جنبوده نیز گویند و رحمت مذکور که از نوشیدن آب سرد بعد قی یا اسهال و یا حقنه یا بعد نوشیدن روغن پیدا آید علامتش آنست که شکم سخت و بزرگ و چرب شود و ناف انقلاب یافته مرتفع گردد و شکم بآب پر باشد چنانکه بزدن انگشت مضطرب شود آواز آنکه همچو مشک پر آب که بران چوان انگشت میزنند مضطرب شود آواز میکند طریق حدوث این نوع آنست که چون مردم بعد نوشیدن شیر یا گوشت بعد قی یا اسهال و یا بعد حقنه ابناس و یا بعد نوشیدن آب سرد آب بجا آب را نقض ساخته مسدود گرداند عادان آب بیرون مردم بنوشند و تمام اندام سرایت نکند و در شکم مجتمع گردد و این نوع را پیدا آرد و این را رحلبود گویند پیدا نکه رحمت مذکور هر نوع که باشد اگرچه حدیث العهد بود و غلبه نکرده باشد سخت بیت و اگر این مرض مزمن را قوت و گرسنگی باشد و خون و چربی و گوشت و جز آن در شکمش نضج یافته آب شتابد بعلاج بعد تدبیر بشواری زائل گردد و اگر اشیای مذکوره نضج یافته آب گردند لاد و اباشد هر نوع که باشد و نیز نوع ششم که آزا بده کدوده گویند بعد یازدهم روز لاد و اگردد نوع هشتم که آزا سر سرای او دگویند نیز لاد و است اگرچه حدیث العهد بود و چون درین مرض گرد برگرد چشمها آماس پیدا شود زود روغن و گوشت و چربی و گرسنگی کم افتد پهلوهای مریض سخت از ارتفاع شکم چنان شوند گویا که آن را بشکنند و خیگانند و نا آرزوی طعام و آماس و ایتسار پیدا آید و یا آنکه چون مریض را اسهال داده اسهال کنانند بعد آن شکمش چنان پر بود پر کرده لاد و اباشد هر نوع که باشد والله اعلم

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

علاج رحمت مذکور بدانکه میان انواع این مرض نوع بده کدوده و نوع سر سرای او دگو لاد و اند و باقی شش نوع اگرچه حدیث العهد بوند بشواری بعد تدبیر بعلاج کردن زائل گردند و تبوده و جلود و لاد و اند درین هر دو نوع مذکور لاد و ا از طبیب حاذق تکلف نکنانند از کرم خدای تعالی مریض صحت یابد بسبب دفع رحمت مذکور که از باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه غلبه باشد دارو بکار بندند و مریض این مرض را از غلبه دیر هضم و ابهکنند و سخت چرب و سخت خشک و گرم و آنکه در وقت هضم تا پاک انگیزد و از گوشت و از بختین آب برانند احتراز کردن فرمایند و شالی رستانی و خود رو و جو و گندم بخورانند و در نوعیکه از غلبه باد فاسد شاه مریض را بجوش بدار یکنند باد کن حقنه استحابن و ابناس کنند و سالمت کند و علاج باد گفته شده ابناه کنند و شوربا گوشت حیوانات دشتی و شیر که آزا به بدار یکنند باد کن نخیته باشد بخورانند نافع آید و نوعیکه غلبه تلخه باشد مریض را روغن گاو که آزا بدارو ها مذکور پخته باشند بخورانند و بنوشانند تا چرب شود بعده روغن گاو که آزا به بدارو نسوت و تر پخته باشند بنوشانند تا اخلاط و مجاری خود روان گردند آنگاه بجوش نکرده باد کن که با آن شکر و شهد و روغن مادهٔ گاو آمیخته باشند حقنه ابناس و استحابن بکنند و شیره برنج سپید بکنند نافع آید و نوعیکه غلبه بلغم باشد مریض را روغنیکه آن را بدارو ها پیلپیلو باد کن پخته باشند بخورانند تا چرب گردد بعده روغنیکه آزا شیره تر قوم پخته باشند بخورانند تا اسهال شود و اخلاط و مجاری خود روان گردد آنگاه بجوش دارو ها یکمکاد کن که آزا با سبیق سنبل و فلفلین و جوا کهار و بل بقر و روغن کنجد آمیخته باشند حقنه استحابن و ابناس بکنند و تخم سنی مکی و تخم کتان و دهای درشت و تخم تربد هر یک را مساوی گرفته آس کرده ابناه کنند و جوش کلتی که دران سنبل و فلفلین آس کرده انداخته باشند بنوشانند و سپید بسیار کنند نافع آید و در نوعیکه غلبه سر سخلط باشد مریض را روغن که آزا از تخم نتلی و سنبل و شیره تر قوم و بول مادهٔ گاو و شراب سر آمیخته باشند تا یازده روز یا یکماه مقدار روزینه بنوشانند اسهال بکنانند نافع آید نوع دیگر بنفشه که آزا بدارگزانیده باشند

بخورانند نیز نافع آید نوع دیگر زهر یکه آنرا مول گویند یا زهر یکه آنرا کند یکبه گویند مریض را مقدار روزینه علی الدوام بخورانند نافع آید نوع دیگر
پرنده بیرا مریض این نوع هر گونه که بخورد نافع آید و بصحبت دفع مرض اندرونگ از غایت خلط بود هر نوعی که باشد روغن بید بیخ تنها یا با بول بقر یا با شیر
ماده گاو آمیخته تا یکماه یا دو ماه روزینه بنوشانند و در این مدت مریض را آب ننوشانند صحت یابد نوع دیگر با شیر ماده گاو بول گاو میش تا هفت روز
روزینه بنوشانند و دیگر طعام و آب بخورانند و با شیر آشر تا یکهفته بنوشانند و دیگر طعام و آب بخورانند بسحق پلپل دراز تا یکماه با شیر ماده گاو روزینه
بخورانند لیکن از ابتدا تا پانزده روز روزینه مقداری زیادت کنند و بعده بترتیب زیادت تا پانزده روز نقصان کنند و طریق نقصان مزید است
گردانیدن پلپل دراز چند مثقال بالا گذشته هست و شیر که آنرا با شیر گاو ادرک آمیخته جوشانیده باشند بنوشانند صحت یابد نوع دیگر نمک سنگ و انجبود
هر دو مساوی گرفته و آس کرده در روغن و آتن انداخته مریض را اندک اندک بخورانند روزینه بنوشانند صحت یابد نوع دیگر دیو دارو نانخواه چتره
هر سه راست ده شیر ماده گاو انداخته مریض را روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر سحق انگزده ساجی که هر دو مساوی باشند مقداری هر روز روغن
مالکنگنی ستده هر سه را با شیر ماده گاو مریض را روزینه بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پوست سجنه و پوست سرون و نسوت و کدهو هر یکی را با یک
آس کرده با شیر ماده گاو آمیخته مریض را روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر یک هزار پلپل دراز هفت تسته زقوم هر سه دو گان یا
سه گان یا چهارگان روزینه معلول را بخورانند تا آنکه کل پلپل دراز سیری شوند ازین مریض را صحت بود نوع دیگر پلپل دراز و پلیله با مساوی
گرفته و آس کرده شیر ماده گاو انداخته مریض را روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر
سحق پلیله که یک سر تخصیص باشد در یک پاو روغن گاو ذکی آنرا گرم کرده باشند انداخته چک زنند و آرند چیب انداخته تا پانزده روز در گاه گاه جنبانند
بعده کشیده بجامه بیخته روغن بستانند آنگاه این روغن را بجوش پلیله و جغرات تریش که مساوی باشند بیزند و بدارند و تا پانزده روز یا یکماه مقداری
ازان روزینه مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر شیر ماده گاو با شیر زقوم آمیخته با آتش نرم بجوشانند و چک زده مسکه بیرون کشند بعده
مسکه را با شیر زقوم دیگر بیامیزند و گرم کنند تا آنکه شیر زقوم سوخته شود و روغن خالص بماند آنگاه بجامه بیخته بستانند و بدارند و مقداری ازان روزینه
تا یکماه یا نیم ماه روزینه بخورانند صحت یابد نوع دیگر جاوشیر و پیته و دانتن و آس و کوتمه و کلیسر و نسوت و برنگ و آمله و پلیله و بلیله و احمود و زرد چوبه
و تلی و کتکی هر یکه یک و نیم درم و تخم کرداله بست درهم درم بستانند و جمله را با آب آس کرده در یک سر تخصیص روغن ماده گاو یا بدارند تا شیر ماده گاو و شیر زقوم
که هر یک نود توله باشد نیز بیامیزند و بیزند چون سوخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را یا یکماه یا نیم ماه روزینه بخورانند صحت یابد و این هر سه
روغن و تلوک که رت که بالا مذکور شده و افع هر شش نوع ادرونگ و گوله و بده رده و آمیهلا و اناه و سیب و انخاد با جرع اندهسال آرند نوع دیگر
با مورا سود و یا باشه با شوره چتره و یا با ارشت شوره زقوم آمیخته روزینه بنوشانند بسیار فایده دهد نوع دیگر با جوش و آرد با اسهال سحق
ادرک و دیو دارو که مساوی باشند آمیخته روزینه مریض را صحت یابد نوع دیگر مغز مینپیل و کراوه مال کنگنی و تخم کدوی تلخ و تخم شقاقل تلخ و نسوت
و سنبل و فلفلین و شعر و نمک سنگ هر سه مساوی گرفته با شیر زقوم یا با بول بقر آس کرده مقدار نزانگشت فتیله ساز نده با روغن کنجد و نمک سنگ
هر سه مساوی بود مقدار چرب کنند و ازان فتیله ساز نده مریض را صحت یابد و بسه دفع بستگی باد و غایط و بول همین فتیله دهند نافع آید و بصحبت
تبهود رباید که روغن بر وجود بمالند و سید کنند و جغرات و برنج سخته مریض را شکم پر کرده بخورانند بعده در ساعد دست چپ طرف باطن قریب بیلبرنج
سنگ بکشانند و محل علت را بدست بمالند تا خون آنجائی طرف مقصد مائل گشته از راه رگ مذکور بیرون آید بعده شوره و صدوف دریائی با روغن کنجد
آمیخته مریض را بنوشانند نیکو شود نوع دیگر با جوش سهجنه سحق پلپل دراز و نمک سنگ و چتره که هر سه مساوی باشند آمیخته مریض را بنوشانند صحت
یابد نوع دیگر پیلبول پیته و دستنبو و جوا کهار و نمک سنگ هر یک دو انزده درم سنده و با آب آس کرده در یک سر تخصیص روغن ماده گاو انداز نده و
شیر ماده گاو و جوش کنار و جوش کرنج و جوش ریش که هر یک دو چند از روغن کنجد مذکور باشد نیز انداز نند و روغن را بر نند چون مرتب شود

نگاه دارند و مقداری روزینه معلول را بجز از اندرین رحمت مذکور تبهور و نقصان گرسنگی و گوگرد او رست و آماس و پنبه روگ و سرفه و زکام و دم و ماروده بات و تپ نافض دفع شوند و این روغن را کمینل کهرت گویند و اگر درین نوع گرسنگی کم باشد باید که بنکواد چوران بجوزانند و علاجهائی که برای دفع این نوع گفته شده اند برای دفع علت حکیروانی بکار بنکند و بجهت دفع این در باطن ساعد دست راست قریب بند آنجا رگ بگشایند بعد از زیاف جانب چپ چهار انگشت گذاشته شگاف کنند و بمقدار چهار انگشت رودهٔ بیرون کشیده به بینند اگر بادانند که در رودهٔ سنگریزه یا موی یا غلیظ یا خون آن راه را بسته رودهٔ را شگاف کرده آنرا بیرون بکشند و شگاف رودهٔ انور جا گیر انیده و رودهٔ را باشهد و روغن چرب کرده در جایگاه آن بنهند بعد شگاف شکم را بدوزند برای دفع برسراوی او و نیز همین عمل بکنند اگر در رودهٔ خارهای یا ریزهٔ استخوان غلیظ مجرای غلیظ را بسته باشد بیرون بکشند و شگاف رودهٔ را از مورچهای بزرگ بگیرانند بانتمام شگاف بسته گردد بعد چند مورچگان شکسته بیرون اندازند و سر بها بجا بگذارند و رودهٔ را بجای آن بنهند پس شگاف شکم بدوزند بعد مهلتی آس کرده با گل سیاه آمیخته بر شگاف بر سر آوی در بریده کدو در نهاده بجامه به بندند و معلول را در خانه که دران فعل باد نباشد بدارند تا آنکه فراهم شود هر روز در آوند یکه پر از روغن کنجد باشد یا بروغن بنفشه مقدار یک دو ساعت ماندن فرمایند یکحصه شیر یکحصه آب خلط کرده بجوشانند چون آب سوخته شود شیر بماند مریض را بنوشانند بجهت حلو دریابد که اولاً وجود معلول را بروغن که دافع باد باشد چرب کنند و آب گرم بالای شکم بریزند بعد میان نقل و ناف و سینه و بعضی شکم مریض بگلیم یا بجامهٔ ابریشمی یا بدوال چرب پیچیده به بندند مریض را محکم بگیرانند و قضل بجانب چپ چهار انگشت باشد سوراخ بکنند آنگاه آلت مذکور را کشیده و سوراخ مذکور را شوره رویین یا مسی یا بر جانوریکه آن طرفین بریده مثل ماشوره ساخته باشند در آرند و بوقت دم آب را کشیده و دور کنند و لیکن یکبارگی نباید کشید و اگر مریض را تشنگی و در واندک و تپ و دیده و رفه و سوزش پاها پیدا آید و گاه باشد که شکم مریض باز آب برگرد و بلکه بمقداری یا شانزده روز در میان گذاشته هشت بار بکشند چون آب شکم کمتر بکشند باید که بر محل سوراخ بمحیط نمک سنگ که آنرا بروغن کنجد آمیخته باشند طلا کنند و پٹی بندند و هر بار که آب بیرون آید سینه و بعضی شکم مریض را که بگلیم و غیر ذالک سته باشند از کثرت سخت تر ببندند تا باد در شکمش در آید تنفخ نسازند اگر در مرض خفت دانند تا سه ماه شیر مذکور غذایش سازند و در سه ماه دیگر بریخ پخته با شوربا گوشت حیوانات دشتی که در آن آملج و انار دان انداخته باشند شیر مذکور بجوزانند و بیشتر تا شش ماه دیگر غذایش همین دهند و لیکن هر سب فراهمی و قوت مریض مقداری زیادت کنند اکنون چند علاج بجهت رحمت مذکور از طب جلد دوم گفته می آید هر کرا از رحمت مذکور از غلبهٔ باد شود باید که آنرا بلیل گرد آس کرده با دوغ آمیخته روزینه بنوشانند هر کرا از بلغم شود باید که آنرا جوانی و نمک سنگ و زیره و سنبهٔ و فلفلین با دوغ آمیخته روزینه بدهند هر کرا از غلبهٔ هر سه خلط باشد باید که آنرا مقداری دوغ ترش با شهد آمیخته روزینه بنوشانند هر کرا از رحمت مذکور از پیه باشد باید که آنرا با دوغ و روغن کنجد و شهد و تنج و سنبهٔ و سولف و کوتهه و نمک سنگ آمیخته روزینه بنوشانند هر کرا از رشت نوع جلو در شده باشد باید که آنرا با دوغ و سنبهٔ و روغن کنجد و فلفلین انداخته روزینه بنوشانند هر کرا از جملهٔ هشت نوع رحمت مذکور ریده کدو در شود باید که آنرا در دوغ هو سیر و جوانی و زیره و نمک سنگ انداخته روزینه بنوشانند و هر کرا نوع سیر یا دی شود باید که آنرا در دوغ بلیل دراز و شهد انداخته روزینه بنوشانند و هر کرا نوع سفلهمود در شود باید که آنرا در دوغ سنبهٔ و فلفلین و جوا کهار و نمک سنگ انداخته روزینه بنوشانند باجمله باد دوغ برای دفع گرانی وجود و ناآرزوی طعام و اتیسار و نقصان گرسنگی هر رحمتی که از غلبهٔ باد و کمت باشد سخت نیکست نوع دیگر نمک سوچر و نمک دریا د جوا کهار و جوانی و اجمود و بلیل دراز و سنبهٔ و انگزه بریان و نمک بریان هر یک را مساوی و شده با یک آس کرده بدارند و مقداری ازان با روغن آمیخته روزینه بالقمهٔ اول بجوزانند ادرین رحمت مذکور که از باد باشد و گوله و بد بعضی و سنگریزهی و نوع اسهال و پنبه روگ و بهکندی فی الحال دفع شود و این را بهنگ سیام دراد چوران گویند برای دفع رحمت مذکور که از پیه حادث شود علاجهای [illegible] دفع گوله گفته شده است و کار بندند اکنون چند علاج بجهت دفع رحمت مذکور از طب نگسین گفته می آید صدیل با آب

چهار حصه آن باشد بجوشانند و جوش کمیه بماند بجامه پخته بشانند بعد ده درم کل بنفشه و یک درم عنبر کنجد بیاندازند و سندهی و فلفلین و تربهله و دانتن و انگزد و نمک سنگ و زیره و حبه و نیلوفر و کوتهه و سعنه و کل پیه زنک سه پخل کچیل و جوانی هر یک دوازده درم و نسوت هفتاد و دو درم بستانند جمله را با آب باریک آس کنند و رمد مذکور بیاندازند با تش نرم بپزند چون پخته شود فرود آورده نگاه دارند روز و گه سنگی مریض دیده مقدار یک روزینه بنوشانند ازین جمله انواع مرض مذکور و سوزاک بول و فتح شکم و زیادتی رودهٔ کرم دیرزه درد پهلو و درد شکم و ناآرزوی طعام و جگر والی و پیه سوزانیدن ملاورد و جوفه جمیع امراض بروند کسیکه بخورد ازین روغن کنایکاه مداومت نماید هر نوعی که از هشتاد نوع مرض باد که او را باشد زائل شود و این روغن را سونکست تیل گویند نوع دیگر هرک بلبول و زرد چوب برنگ و تربهله هر یک ازین دارو یکحصه کمیله دو حصه و تیل شش حصه نسوت چهار حصه بستانند و آس کرده بدارند و در بول بقر آمیخته مریض را بخورانند تا اسهال شود پس بخ که آنرا پخته باشند با شوربای گوشت حیوانات دشتی بخورانند بعد تاش روبیق سنه و فلفلین و شیر یاده گاو انداخته روزینه بخورانند و بهم بدین طریق ازین عمل بکنند تا آنکه صحت شود ازین جمله انواع زحمت مذکور بیرفان و بند رودگ و آماس دفع گردند و این را بتولا دچوران گویند نوع دیگر چوانی و مویه و کشنیز و تربهله و زیره سیاه دانه و بلبول هر یک چهار درم و کچور و بیا و سونف و زیره سپید و سنبه و فلفلین و چوک و نیلوفر و برنگ و جوا کهار و ساجی و اجمود هر پنج نمک هر یک یکحصه و دانتن شصت و نسوت و خطل هر یک دو حصه سرتبلا چهار حصه بستانند و جمله را باریک آس کرده نگاه دارند روزینه مقدار مریض را با دوغ بخورانند ازین جمله انواع زحمت مذکور دفع گردند هر گرا گوله باشد این بچوان را با جوش کنا بخورانند هر گرا زحمت اناه باشد شیر را بخورانند هر گرا زحمت باد باشد با شراب یکه آنرا بربستا گویند بخورانند هر گرا استراح بطلغ نشود با آب جغرات بخورانند و صاحب کبوا میرا با دانه انار بدهند و برای دفع درد شکم با شیر و برنگ بدهند و برای دفع بلغم بعضی با آب گرم بدهند و برای دفع درد شکم و بهلکند روبنا روگ و سرفه و بستگی گاه و سنگ هنی و بیست و نقصان گرسنگی و تپ و زهر دندان حیوان چنانچه مار و نوش و سگ و دیوانه و زهر هر نباتی روزینه هر یکه از اجتماع ذخیره حاصل شود چنانکه انبیون و روغن کنجد مریض را دهند مذکور بخورانند و زهر را ازین چوران گویند نوع دیگر ساق کنجد و ساق شعف و ساق بجو و زقوم و بهمول و تخم و چوب گلچکان و تربهله و خطل و نسوت و کدهیر و میدها سنگی و اگر و کمیله و بهم هر یک دو تیل بسوزند و تا استر از هفت کرت با بول بقر بجکانند تیزاب بستانند ازان آس و پاهی و زرد چوب و دارهلد و سندی و جوا کهار و نسوت و کمیله و پنج نمک و تخم سعنه و کوتهه و بهلاوه و تیل در از زرد برنگ تربهله و کنکی و دیوداروی و موتهه و دانتن و انگزد و البسبت هر یک سه درم ستده و هار یک آس کرده باشند اندازند حبات ترش و سرکه سه چند روغن مذکور و روغن کنجد و چربی که هر یک یک اک بود نیز اندازند تا آنکه نرم بپزند تا آنکه شوره شود بعد فرود آورده نگاه دارند روزینه مقدار دو نیم درم با شراب یا با بول بقر یا با فرستهٔ مریض را بخورانند ازین جمله انواع زحمت مذکور را بسه بهیرو گوله و سول و گرفتگی سینه و را جروگ و بند رودگ و پیسو و بهلکدرم و کرم و سنگ هنی و باد و دت و سوزاک بول و باد صرع و شکنج که آنرا باد گویند دفع گردانند این را رسکهار گویند نوع دیگر شیر آک بست و چهار درم شونیز و زقوم هفتاد و دو درم و کلک هلیله و کمیله و بهار و سهمند مذکور و اله و تخم تیل و نسوت و دانتن و تیلی و چتره هر یک دوازده درم باشد هر یک چتره روغن ماوه گاو بیاندازند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و ملول را خورانیده و اسهال کنانند اگر یک قطره ازین بخورانند یک یک مستراح خواهد شد چون دو قطره بخورانند دو مستراح خواهد شد همچنین پس یکقطره یکبار مستراح شود بلک یکقطره و بالای ناف تخمص که شکمش نرم باشد بملا کند البته صاحب مستراح شود این روغن را بسیار بهتر گویند علاج تبهود رباید که شیر بنج سعنه با شیر آمله یار کرده مریض را بنوشانند صحت یابد اگر با سه بزرگ باشد دفع شود نوع دیگر کوتهه و تخم سنبه و چتره و اندرجو و پاهی و اجمود و تیل و داز هر یک بستانند و آس کنند مقدار دو درم با آب مذبه مریض را بنوشانند صحت یابد

نوع دیگر یک اگرن نمک را یکجا کرده کوفته و نیک بیاندازند دیگ را مهر کرده بر نیکدان نهند و زیر آش کنند تا آنکه سوخته شود بعد آن کرده بدارند
با آب خفرات مریض را بنوشانند این پیه اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر انگزه که آنرا بریان کرده باشند سندی و فلفلین و کوتھ و جوا کھار
و نمک سنگ هر سه را مساوی سوده آش کرده با شیره تخم مریض را روز دینه بخوراند این پیه دفع شود گر سنگی افزون گردد نوع دیگر ناف خرهره
زده سوزند بار یک آش کرده بدارند با شیره جهنبری روز دینه مقدار درم بخوراند این پیه اگرچه مثل باخه باشد دفع شود نوع دیگر پوست بیخ
سرو که با دوغ آش کرده مریض را بنوشانند این پیه اگرچه دیرینه بزرگ باشد دفع شود نوع دیگر گل سپند خرد را با آب آش کرده دو شب تا چهار
در شبنم بدارند و وقت صبح مریض را بنوشانند این پیه دفع شود نوع دیگر برنگ و جوانی و چتره هر یک حصه دیوداروی سندی و کدهیر نه هر یک دو
حصه شوت چهار حصه سوده بار یک آش کرده بدارند به آب گرم یا بابول بقدر دو روز دینه مریض را بنوشانند اگرچه پیه تمام کرم را گرفته باشد این
دفع شود این معجون را بر نگا دچوران گویند نوع دیگر سجی بهلاوه و ملهایه زیره را با جلاب آمیخته مقدار درم غلولها بندند یکی روز دینه
بخورانند این میان هفت روز به گردد اگرچه بزرگ باشد نوع دیگر چتره و شوت و دانتن و تربهلاوه هر سه را مساوی بستانند و مقدار
جمله دارو نمک سنگ نیز بستانند جمله را بار یک آش کرده شاهیز قوم که آنرا خاتی کرده باشند غلوله مذکور را بنهند و شاخ مذکور را بگل حکمت بگیرند
و در آتش انداخته بپزند چون نعل شود بیرون کشیده سرکنند و دارو از آن بیرون آورده آش کرده بدارند و مقدار درم مریض را با آب گرم روز دینه
بخورانند این علت گوله و پیه را فروتی چکر و پیلروگ و ماناه دفع گردند این را اکن مکھه لوان گویند نوع دیگر خطل یکشبنه تمام معلول
استدعا کنند او را بحرمت فلان کس ترا خواهم بر کنم چون روز شود و قت صبح بر رود از بیخ بر کنده بدارند معلول را صحت شود نوع
دیگر بر گ کیا میساق کنجد و تالکمهاره بسوزند و خاکستر را با آن یا رکرده تیزاب بچکانند و با تیزاب و روغن کنجد بپزند چون پخته شود نگاه دارند روز دینه
بر وجود مریض بمالند و مقدار بنوشانند صحت یابد این را گدنی جهاتیل گویند نوع دیگر روس صندل و کنارده سپرستده هر دو را جوکوب
کرده با آن تیزاب بچکانند چون حصه آب بماند بآن پنج سیر روغن مادهگاو اندازند و چهار چندان روغن شیر گوسپند نیز اندازند و سندی و فلفلین و ترپهلاوه انگزد
و جوانی و کشنیز و نمک بریان وزیره و دانه انار وزیره سیاه و خطل و جوا کھار و پهاکمول و برنگ و چتره و مهو و سیاه دانه که هر یک را سه درم سوده آنچه
کرده باشند در روغن مذکور نیز اندازند چون روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و قت حاجت مریض را در شیر مادهگاو یا در شوربای گوشت چیوان داده
انداخته بنوشانند این رحمت مذکور در سینه و پهلو و پشت و مثانه و بستگی شکم و باد یرقان و قی و پیلروگ و ایتسار و تب دفع شوند
این روغن را عهاتیک کهرت گویند اکنون چند علاج نوع مذکور از طب جاودت گفته می آید شیره پیلپول و ملهایه هر سه را بار یک آش
کرده با بابول بقدر نه شانند این پیه دفع شود نوع دیگر پیلپل دراز با آب آش کرده در روغن مادهگاو بیاندازند در روغن را بپزند چون پخته شود
نگاه دارند و بر تنه گر سنگی معلول را در دینه بنوشانند این پیه دفع شود و گر سنگی زیادت گردد این روغن را بیلی کهرت گویند نوع دیگر گل
درخت تار را سوخته تیزاب بچکانیده نمک بکشند و با جوا کھار آمیخته بخورانند این پیه دفع شود نوع دیگر درخت بله را سوخته از خاکسترش
تیزاب بچکانیده شوره سازند آنرا با جوا کھار آمیخته مریض را بخورانند رحمت مذکور از این جلیده شود نوع دیگر شهد سجی و مهو و ملهایه با آب
یا با بول بقدر دو دینه مریض را بخورانند این جمله انواع ادر و روگ و پیه و بواسیر گوله و کرم دفع شوند و سانند نوع دیگر دیوداروی سبخته و چتره
هر سه را مساوی گرفته آش کرده بدارند و روز دینه با بول بقدر بخورانند این جمله انواع ادر و روگ و آماس شکم دفع شوند نوع دیگر پهمول و
دیوداروی سندی و گلوی و کدهیر نه و ملهایه ستده و جوکوب کرده بجوشانند و جوش این ما روز دینه بنوشانند این آماس جلودر و آماس گلو و مثانه
گرداند باشد برود نوع دیگر ملهایه و سندی و دیوداروی کدهیر نه و گلوی هر سه را مساوی ستده و جوکوب کرده بجوشانند و با جوش بابول بقدر آمیخته
مریض را بنوشانند این مرض مذکور دفع شود نوع دیگر با جوش ترپهلاوه و پهمول بابول بقدر آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور دفع شود

نوع دیگر چوش کرده پرنه و نم و بابول و سنبذ و کنکی و گلاوی و دیودار و بلیله هر یک بهساوا گرفته باشند بعض را بنوشانند از این آماس تمام وجود و مفاصل و معلتهای شکم و پشت و رگ و مرد دفع گردند نوع دیگر چوش کرده پرنه و دیودار و بلیله و گلاوی و بابول بقدر آمیخته و بهکهاج گوگل آمیخته مریض را بنوشانند از این زحمت مذکور و جمیع امراض که در چشم حادث میگردند دفع شوند نوع دیگر شیر گاو میش با بابول بقدر آمیخته مریض را بنوشانند مرض مذکور و آماس دفع گردند نوع دیگر معلول نوع مذکور را بابول بقدر بنوشانند و غذایش شیر و برنج پخته بدهند صحت یابد نوع دیگر کرده پرنه و دیودار و گلاوی و پارهی و برنج بیل و فاخسک هر دو کتائی و دارچل و زد و چوب بلیل و دارزوچیره و بالنسه هر یک اهستاوا گرفته باریک آس کرده بدارند و مقدار بابول بقدر بنوشانند از این جمیع انواع ادورروگ و آماس و هر هشت نوع آمده دفع گردند اکنون چندین از جهت دفع ادورروگ از طب بر ما گرفتن می آید سیماب را صاف کرده یک حصه گندنا پاک کرده دو حصه بستانند و مدکهل انداخته بسحق کنند تا کجلی شود نمک سنگ و زیره و زیره سیاه و برنگ و بسد و گلاوی و چیره هر یک بهساوا آمیخته باشیره برنگ سونبهاله و ده نشاسته برنج سه روز بسحق کنند تا قسمها دهند و بعد خشک شان آس کرده نگاه دارند و وجه وزنه مریض را با روغن مادهگاو بخورانند ادورروگ که از باد باشد دفع شود این رس را ترلوکه سندرس گویند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندنا پاک صاف کرده مدکهل گشته و سلاجیت هر یکی یک حصه و زیره و سنبذ و پیل و دارچل و چیره و کوتهه و برگ بنهاله و وچ و بلی و احمود هر یکی دو حصه بستانند و باریک آس کرده بجوش برگ بنهاله و پوست برنج و گل نیم پوست تسقیه بشیره بهنگره چون تسقیها مرتب شوند کنار علوله ها بندند و بدارند و یکی روزینه معلول را با شهد بخورانند تا بگیاه ازین زحمت مذکور که از بلغم باشد دفع شود این را بسواریتی گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده و گندنا پاک و پیل و برنج که همه صاف کرده باشند و برنج هر یک بهساوا گرفته باریک آس کرده با شیره برگ و با تورهه دیگر و شاشیره و جمهیری یکدیگر بسحق کرده و غلوله بسته در میان دو شرابه گلی بهنهند شرابها را تا بهدماش بدهامه کنند و در یک مقدار یک انداخته شرابها را صاف ان بهنهند و دیگر یا بالای شرابها یک نهاده و دیگر مهر کنند و بر دیگدان نشانند و یکروز زیرش آتش کنند و بعد سرد شدن غلوله را برون آرند و زیر که دیم حصه آن باشد یا آن یا کنند آنگاه بست و یک تسقیه شیر ها بگی و بست و یک تسقیه از آن دیم حصه بست و یک تسقیه انبوجوش سنبذ و فلفلین و بست و یک تسقیه شیره جمهیری بدهند چون تسقیها مرتب شوند خشک کرده آس کنند و بدارند و وجه معلول را با یک برگ تنبول بخورانند بالای آن جوش کاکنجها بنوشانند از این ادورروگ که از غلبه سر سنبذ خلط باشد و گوله دفع گردد این رس را الکن کنوار گویند نوع دیگر سیماب پاک کرده چهار حصه گندنا صاف کرده هشت حصه زد و چوب و آملهه و بلیله و فیسل هر یک دو حصه بستانند و جمله را باریک آس کنند و هفت تسقیه انبوجوش هفت تسقیه شیره زقوم و هفت تسقیه شیره جمهیری بدهند چون تسقیها مرتب شوند خشک کرده آس کنند و وجه معلول را با آب گرم و روزینه بخورانند از این مریض را اسهال شود و آب علوله براه زیرین فرو افتد و بعد اسهال برنج پخته با دوغ مادهگاو که در آن نمک انداخته باشند بخورانند صحت یابد نوع دیگر برگ کمیله را با شیر مادهگاو آس کنند و دو آوند کرده نگاه دارند و چنان بسوزند که دودش برون نرود چون سرد شود خاکستر برون آرند و هر آن آب انداخته تیز اب چکانند و بدارند و مقدار معلول را روزینه بنوشانند از این جمله انواع ادورروگ دفع شوند نوع دیگر سیماب کشته و قلمی کشته هر یکی یک حصه مس کشته و گندنا صاف کرده هر یک چهار حصه بستانند و یکدیگر را بشیره زقوم بسحق کرده غلوله ها بندند و در دو شرابه بیاندازند و شرابها را مهر کنند و یک گز کوک بکاوند و به پاچک و شتی کهبیت دهند چون سرد شود برون کشیده آس کنند و بدارند و روزینه معلول را با روغن مادهگاو و بالای آن سحق کرده پرنه با بابول بقدر بنوشانند از این همه و گوله از بیخ دور شود و این را بیسکر گویند و الله اعلم بالصواب

فصل سی و نهم در زحمت آماس

که آنرا بهندی سوته گویند مشتمل بر دو قسم ست قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه زحمت مذکور بر دو نوع است یکی داخلی و یکی خارجی اما داخلی چون از خوردن اشیای ترش یا لیمو یا گرم یا دیر هضم و مخالف آنچه سبب دیگر

قسم اول در علامات زحمت مذکور

یا بکردن فاقه یا به سبب بسیاری اسهال شده باشد از ادویت کردن بر خوردن جغرات یا گل یا سبزی یا اشیای مضر که ذکر آن در فصل ها ها هی گذشته و از خوردن بجای اشیای راجون آنرا هم بخورند مضر باشد چنانچه خوردن شهد با روغن کنجد و از کبوتر و انبوان با روغن کنجد و از کبوتر و از ترک حرکت و از سروان بنا در دن بقی و اسهال غلطی را که در اشکم جمع شده باشد و از رسیدن زخم در محل خطرناک و از سقاط حمل و از کردن قی و اسهال که بنا باید خون و تلخه و بلغم فاسد شده اند و باد نیز فاسد شده آنها را در گهای گوشت و چرم در آورده پیدا شود و آن بر هفت نوع ست یکی آنکه از غلبه باد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه باد و تلخه پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم ششم آنکه از غلبه تلخه و بلغم هفتم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد یا خارجی بر دو نوع ست یکی آنکه از رسیدن شی خارجی چیز زهرناک چنانکه تیر و تیغ و باد شرقی و سر شیده بهلاوه پیدا آید دوم آنکه از مساس کردن زهرناک بهند چنانچه عنکبوت و اکیاوجر یا باید کردیا از بول و غایط آن پیدا آید پس زحمت آماس بر هفت نوع باشد و نشانی که قبل حادثش پیدا آید آنست که محلی و دان آماس شنجی باشد گران گردد و ناپاک و سوزش دهان پیدا آید آنست که دران محلی در گهای آنجا کشیده گردند و نشانی مرض مذکور که بعد حدوثش پیدا آید آنست که محلیکه آماس پیدا شده باشد گران و بابند گردد و در گهای آنجل سیاه شوند و گونه اش متغیر گردد و علامت آماس باد آنست که دوست محلش نعل و ام سیاه و ام و تنک و سخت گردد و آماس گاهی بی علاج فرو نشیند و باز عود کند و چون در یکطرف آماس انگشت بجلانند بطرفی دیگر مرتفع گردد و در محل آماس بی سبب گاه و از گاهی درد پیدا آید و مویهای محل مذکور ایستاده شوند و آماس مذکور متنقل باشد و در روز غلبه کند و در شب غلبه اش کم افتد علامت آماس که از تلخه باشد آنست که محل آماس نرم باشد بوی بد و زرد و ام و سیاه و ام باد و سوزش چون محل مذکور را مس کنند سخت گردد و در ان دور بعض را دور ان سرخی و تپ و روانی خوی از اندام و تشنگی و سوزش چشمها پیدا آید و علامت آماس بلغمی آنست که آماس منتقل نباشد و تنک محلش سپید باشد و در بعض جا نا آزردی طعام و روانی آب از دهن و انقصان گرسنگی پیدا آید اگر در آماس طرفی دست بجلانند بطرف دیگر برنیاید و آماس بتدریج برآید و بتدریج بعلاج برگردد و در شب غلبه کند و در روز غلبه اش کم گردد و علامت آماس که از باد و تلخه حادث شود آنست که در و نشانیها آماس باد و آماس بلغمی پیدا آیند و علامت آماس که از غلبه هر سه خلط باشد آنست که در و نشانیها آماس باد و آماس تلخه و آماس بلغمی پیدا آیند و علامت اشیای آماس که از رسیدن اشیای خارجی چنانچه تیر و تیغ بچوب بستی و باد سر و باد دریا و بهلاوه و کوبچه پیدا آید آنست که آماس روز بروز تنها گردد و یا زیاده سوختگی بود و رنگ محلش نعل باشد و اگر نشانیهای آماس تلخه در و نیز بوند و علامت آماس که از گذشتن کرم زهرناک بر تن و یا پلیدشدن آن با اندام یا رسیدن بول و غایط و منی آن پیدا آیند آنست که آماس نرم و متنقل باد در و تاپاک بود و شتاب تنها بود و زود فرو بلد بدانکه اگر در سر و یا در دست آماس پیدا بود بدانند که خلط فاسد در مقامی که آنرا آماسی گویند قرار گرفته آماس مذکور پیدا آید آورده است اگر در تن میانگی آماس حادث گردد بدانند که خلط فاسد در مقامیکه آنرا پکواسی گویند قرار گرفته آماس پیدا آورده است و اگر در کمر و ران یا در ساق ران و غیر آن آماس پیدا آید بدانند که خلط فاسد در محلیکه آنرا آماسی گویند قرار یافته آماس را پیدا آورده است اگر در تمام اندام آماس پیدا آید بدانند که خلط فاسد در هر سه محل مذکور قرار گرفته آماس را پیدا آورده است و بدانکه آماس تن میانگی و تمام تنی بدن زبرین یا زیرین و آماسی که دران مریض را دمه و تشنگی و تپ و لاغری و نا آزردی طعام پیدا آید دلالت دارد است و آماسی که اثر مرضی دیگر نباشد و اگر از پای شروع و طرف سر زیادت شدن گیرد چون در زبود لاغر و ابا شد و اگر چنین آماس در محل میانه حادث شود خواه مرد را خواه زن را بدار و نازل نگردد و آثار آن که به پیدا آمدن زحمت مذکور مهلک اند دمه و قی و تشنگی و تپ و امتیسار و نا آزردی طعام و لاغری دلالت دارند باب هشتم دوم در علاج زحمت مذکور بابید که بسنج و ارنی و سنبه و دیودار و هلیله و آس هر یک را بتساوی بستانند و آس کرده با آب آماس گرم کرده سخت کنند و این آماس باد را دفع شود و نوع دیگر کاهو ب بیخ گل و هلیله و صندل و مانند آن دیگر دارها آس کرده بر آماس سخت کنند و این آماس تلخه دفع شود و نوع دیگر

فصل دوم در علاج زحمت مذکور

ببری و اسپند و بنفس و بیخ بنفشه و بیخ لعل و سپید و میداسینگ هر همه را امتساوی گرفته آس کرده بالای آماس سخت کنند ازین آماس بلغمی دفع شود نوع دیگر ترنجبین و انیسون و دیودار و سنبل و بنفس و سداب و دوروب و بیخ خل و مهلتی و صندل و ببری و اسگند و بیخ و بنفشه و بیخ لعل و سپید و میداسینگ و دیودار و هلیله و بلیله و بلوط و جوز اسا هر همه را امتساوی گرفته باریک آس کرده بر آماس سخت کنند ازین آماس که از غلبهٔ هر سه خلط باشد دفع شود و برای دفع آماس که از سبب خارجی پیدا شود خواه زهر حیوانی باشد یا غیر آن و برای آماس که از غلبهٔ خون پیدا آید علاجهائیکه برای دفع آماس تلخه اند بکار بندند و نیز علاج برای دفع آماس که از رسیدن زهر حیوانی پیدا آید در فصل زهر گفته خواهد شد اکنون چند علاج علت مذکور از مطب حکیم دوست گفته می آید مسند است که هر پرنه و بیخ بید بیخبر و بیل دارنی و مکهار و سونا و پادل هر همه را امتساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش این را بخورانند و بدان آماس بشویند ازین آماس نابود دفع شود نوع دیگر نسوت و گاوی و تر پهله هر همه را امتساوی سنده جوکوب کرده بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین آماس که از تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر تر پهله سنده بار یک آس کرده مقدار سه درم روزینه بابول بقدر بخورانند ازین آماس که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر هلیله و دیودار و کتکی و مهلتی و دارچین و پیپل و پیلمول و صندل و دارهلد و تراپان خطل هر همه را امتساوی گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و جوش بار و غن ماده گاو انداخته مریض را بنوشانند ازین آماس که از تلخه باشد دفع گردد و تب سوختگی و سرسام و سول و تشنگی و سنپات و اترز هر نیز دور شود و برای دفع آماس تلخه اشیای سرد را آس کرده طلا کنند و بجوش آن آماس بشویند و جوش مذکور مریض را بنوشانند و آب سرد نیز بنوشانند نوع دیگر جوش کدهه پرنه و سنبل و نسوت و کرا له و گلوی و هلیله و دیودار هر همه را امتساوی سنده باشند و کوکل مهکهاج بابول بقدر بنوشانند ازین آماس بادی دفع گردد نوع دیگر پیپل دراز و ریگ کنجاره کنجی که دیرینه باشد و پوست سهجنه و کتان هر همه را امتساوی سنده آس کنند و گرم کرده بالای آن سخت کنند ازین آماس بلغمی دفع گردد نوع دیگر زیره و پاڑهی و موتهه پیپل دراز و پیلمول و جاب و چیره و سنبل و کتائی و زرد چوب هر همه را امتساوی سنده آس کنند و بجا بیخته بدارند و مقدار سه درم روزینه مریض را با آب بنوشانند ازین آماس که از غلبهٔ هر سه خلط باشد اگرچه دیرینه بود دفع گردد نوع دیگر سنبل و چیره هر دو سنده و آس کرده با آب گرم مریض را روزینه بخورانند ازین آماس که از سر سه خلط باشد دفع گردد نوع دیگر جوش کدهه پرنه و نم و پیلمول و سنبل و کتکی و گاوی و دیودار و هلیله هر همه را امتساوی سنده و جوکوب کرده بجوشانند جوش مریض را بنوشانند ازین آماس تمام اندام و دمه و سرفه و درد پهلو و شکم و پندرو گ دفع شود نوع دیگر شیره ادرک با قند کهنه مریض را بخورانند و غذا آش شیر و بیخ سنجته سازند ازین آماس هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر گوکل را بجوش کدهه پرنه و دیودار و سنبل هر همه امتساوی باشند بابول بقدر مریا بجوش و سمول مریض را بنوشانند ازین آماسها دفع شوند نوع دیگر شیره برگ بیل سیحق پیپل دراز و نمک بریا مریض را بنوشانند ازین آماس که از غلبهٔ هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر سیحق سنبل و پیپل دراز و نمک بریا مریض را با آب گرم بخورانند پیشتر از رسیدن که تا یازده روز تا یکماه دودهه دم زیادت کنند ازین آماس هر نوع که باشد و مرض گلو و دهن و سرفه و زکام و دمه و نا آرزوی طعام و پیس و تپ کهنه و بواسیر و سنگ و هر علتی که از بلغم و باد باشد جمله دفع شوند نوع دیگر سیحق سهتل کنول بار و غن ماده گاو آمیخته مریض را روزینه بنوشانند ازین آماس یک هفته و تمام اندام و سینه دفع شود نوع دیگر تا لمکهاره را با برگ و بیخ و شاخ بسوزند و خاکستر آنرا با بول بقدر مریض را بنوشانند ازین آماس هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر دیودار و کدهه پرنه و سنبل هر همه را امتساوی سنده با شیر ماده گاو بجوشانند و شیره مریض را بنوشانند ازین آماس هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر چیته و سنبل و فلفلین و نسوت و دیودار هر همه را امتساوی سنده با آب آس کنند و با شیر ماده گاو بجوشانند مریض را بنوشانند ازین هر نوع آماسیکه باشد دفع گردد نوع دیگر کدهه پرنه و چیته و دیودار و هر پنج نمک و هلیله هر همه را امتساوی سنده با آب آس کنند و در روغن ماده گاو اندازند و جوش و سمول نیز اندازند و بپزند چون پخته شود بدارند

و مقدار معلول را روزینه بخورانند ازین آماس بکلی دفع گردد و این روغن را نیز نوادر کهرت گویند نوع دیگر درجوش سلیل مداز و پیلول و صیبه و سنبل و کلمتی و روغن مادهٔ گاو بیاندازند و بجوشانند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار روزینه معلول را بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر ترکته و تیره و کشنیز و جوانی و پاتهی و اجمود و سندهی و فلفلین و بلهیله و پیل و بابونه و جاب هر همه سه درم گرفته و جوکوب کرده در یک ارطل آب بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجا مانده پخته بستانند و در یک سرتهه روغن مادهٔ گاو بیاندازند و بجوشانند چون تراز ان داروها مذکوره نیز بیاندازند و روغن را بیزند چون پخته شود بدارند و مقدار معلول را روزینه بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد و بخوبی ترا ان روغن مذکور را بیزند و نگهدارند و مقدار روزینه بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد و بخوبی ترا ان روغن را بیزند چون پخته شود بدارند و مقدار روزینه معلول را بخورانند ازین آماس هر نوع که باشد و بخوبی ترا ان روغن را بیزند چون پخته شود بدارند و مقدار روزینه معلول را بخورانند ازین آماس که از غلبهٔ بلغم یا تلخه یا باد یا هر سه خلط باد و اخلاط باشد دفع شود این روغن را مانک کهرت گویند نوع دیگر بجوش و بخوبی ترا ان ترب خشک و کدهیر نه و دیودار و لرزان و سنبل و روغن کنجد بیزند چون پخته شود نگاه دارند و بر اندام مریض بمالند ازین آماس هر نوع که باشد شفا یابد نوع دیگر چوبش کدهیر نه و گلوی و دیودار و سمول یک ارطل آب شوره ادک یک ارطل صدبل قند بستانند و آنرا اجلاب کنند بخوبی ترکته و تیج و تیرج و الایچی و جاب که هر یک چهار درم باشند باجلاب بیامیزند چون سرد شود بالا یک سیر شهد انگبینه نگاه دارند روزینه مقدار مریض را بخورانند ازین جمله آماسها و همه و سمول و ورنه و انار زرد طعام دفع گردد و زرد و گرسنگی بفزاید و رنگ اندام نیک گردد و این را نیز نوا اولیه گویند نوع دیگر بخوبی کنجد و ملهتی با شیر مادهٔ گاو و مسکه انگبینه بر آماسی که از بلا در شده باشد سخت لنند دفع شود نوع دیگر گل ارمنی پرورخت بلاد باشد بگلابه کرده سخت کنند ازین آماس که از بلا در شده باشد دفع گردد اکنون چند دارو بجهت دفع رخمت مذکور از طب بنگسین گفته می آیند رسم آهن را گرم کرده در بول بقر سرد کنند تا آنکه صاف شود بعد شیره مانکند و ادرک چند تشقیه دهند و بخوبی ترهاله و سنبل و فلفلین و جاب بر ان اندازند با شهد آمیخته نگاه دارند و مقدار مریض را روزینه خوردن دهند ازین جمله آماسها دفع شوند نوع دیگر درجوش سمول که یک ارطل با صد عدد بلیله انداخته بپزند چون پخته شود کفیده بدارند و در جوش صدبل انداخته جلاب کنند بعده بلیله مذکوره را ان انداز ند و زیرش آتش نرم کنند تا آنکه غلیظ شود پس سنبل و فلفلین و جواکهار هر یک یک پل و تیج و تیرج و دانه الایچی هر یک سه درم آس کرده انداز ند و بعد سرد شدن نیم پل شهد با آن یار کنند و بدارند و مقدار مریض را خوردن دهند ازین جمله آماس دفع گردند این راه سمول هر سلی گویند فائده بجهت دفع آماس خبر آماسی که از باندروگ شده باشد مریض را قی و اسهال و فصد و فاقه و حقنه که آنرا ابناس گویند مفید است و مریض را جو کهنه و شالی سال یا جوش سول پخته بخورانند از خوردن طعام که آنرا از غله سحوق سازند و از ترشی و نمک شیای نمکی و کل گوشت جانوران دشتی و خانگی و شیر و روغن کنجد و اشیای دیر هضم و از خواب کردن در روز احتراز کردن فرمانند و الله علم بالصواب فصل چهلم در افروفی خصیه که آنرا بهندی اندوه برده گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات رخمت مذکور بدانکه در آمدن خلط فاسد در خصیتین براه رگهای دهنی که به خصیتین

فصل چهلم در افروفی خصیه قسم اول در علامات رخمت مذکور

پیوسته اند زحمت مذکور پیدا آید آن بر شش نوع ست یکی آنکه از فساد باد حادث شود دوم آنکه از فساد بلغم چهارم آنکه از فساد خون ششم آنکه از مجموع این اقسام حادث گردد و علامت زحمت مذکور که پیش از صدوثش پیدا آید آنست که مشانه و خصیه ونیمور و کمر درد کند و ضراط الفرج بیرون نیاید و خصیتین آماس پیدا شود و علامت زحمت مذکور که از غلبه باد باشد آنست که خصیتین مثل مشانه منتفخ باشند و چرم خصیتین سخت خشک گردد و گاهگاهی بی سببی دران درد پیدا آید و علامت زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد آنست که خصیتین همچو کاریخته باشند و بسبب عرق بزرگ شوند و پخته گردند و سوزش دران بود و مریض را تب پیدا آید و علامت زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد آنست که خصیتین سرد و گران و چرب سخت بوند و اندکی درد و خارش کنند و علامت زحمت مذکور که از غلبه خون باشد آنست که در خصیتین آبلهای سیاه و ام حادث گردند درین نوع علامتهای تلخه نیز باشند و علامت زحمت مذکور که از پیهه باشد آنست که خصیتین همچو پارچه تاریخته و نرم باشند و علامتهای نوع بلغمی درین نوع نیز باشند و علامت زحمت مذکور که از حبس بول باشد آنست که خصیتین درد کنند و نرم باشند و در وقت مشی آوازکنند چنانکه مشک که در وی مقداری آب باشد و بجنبانند آواز کند و علامت زحمت مذکور که از انتقال رطوبه پیدا آید آنست که خصیتین درد کنند و مثل مشانه منفوخ باشند لیکن طویل باشند و چون خصیه را بشمارند اندکی درد باشد آواز کند بالا رود و چون بگذارند باز خصیه چنانچه بود همچنان بود طریق حدوث این نوع آنست که از خوردن اشیای بادانگیز و غسل کردن در آب سرد و از برداشتن بار گران و از کشتی گرفتن باز و در آوردن افتادن از درخت یا از بلندی باد فاشده در وی آید و آنرا کشیده در بندگاه ران که قریب عانه است می آرد و رونده در بندگاه همچو گره نمودار شود و اگر درین محل بعلاج باصلاح در نیارند رونده فرو آمده در خصیتین در آید و نوع مذکور حادث شود این نوع سمی به انتر ده است ولادواست

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه درین

مرض سواری بر اسب و پیل و شتر و مانند آن و حرکت و فاقه و غذای دیر هضم سخت مریض را زیان دارد و اگر زحمت مذکور که از غلبه باد باشد باید که روغنیکه آنرا بجوش و سیق تر ازان نسوخته باشند مریض را بنوشانند و بر اندامش طلا کنند و آنگاه مریض را بسیق کنند و داروی مسهل داده اسهال کنانند بعده تا یکماه روغن بادام بیخ شیرین تازه نخته بنوشانند پس ازان حقنه کنانند بجوش سیق تر و داروهائیکه دافع باد اند بکنند و غذای مریض شوربا گوشت و برنج پخته سازند و باز حقنه کنانند پس بروغنیکه آنرا بسیق تر و جوش بلغمی پخته باشند بکنند و این علاجها که گفته شد درنی یابند که نوع مذکور خام باشد و اگر پختگی در آید داروهائیکه بدان پختگی حاصل شود در خصیتین سخت گردانند چون پخته شود در زیر میان دو خصیه است شگاف کنند تا ریم و آب آنچه دران مجتمع شده باشد برون آید در آنگاه داروهائی که ازان شگاف فراهم شود در کار بندند اگر زحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد چون پخته نشده باشد باید که علاجها و داروهائیکه برای دفع تب کرده شده و فصلش خواهد آمد بکار بندند و چون پخته شده باشد باید که شگاف کرده آنچه از ریم و خبث آن باشد بیرون آرند و روغن و شهد در شگاف طلا کنند تا آنکه صاف شود بعده روغن که ازان محل جراحت بالا پیش یافته فراهم شود در شگاف مذکور طلا کرده فراهم گردانند و اگر زحمت مذکور از غلبه خون باشد باید که در خصیتین دلویچه سخت کرده خون بکشایند و داروی اسهال را با شهد و شکر آمیخته بخورانند تا اسهال شود و علاجی که برای دفع تب کرده خواهد آمد بجهت دفع این نوع نیز بکار بندند لیکن علاجهائیکه بجهت دفع کرده خام گفته خواهد شد بجهت دفع این نوع چون خام باشد بکار بندند و علاجهائیکه بجهت دفع تب کرده گفته خواهد شد بجهت دفع این نوع چون پخته شود بکار بندند اگر زحمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که علاجهائی مزیل بلغم با بول مادگاو آماس کرده در خصیتین سخت کنند و یا جوش داده بلد با بول مادگاو آمیخته مریض را بنوشانند و علاجهائیکه بجهت دفع کرده بلغمی خواهد آمد برای دفع این نوع بکار بندند جز آنکه بجهت کرده بلغمی کرده مذکور را بجهت مالیده نرم گردانیدن هم گفته اند درین نوع این علاج نکنند چون این نوع پخته گردد باید که شگاف کرده ریم و خبث آن بیرون آرند روغن کنجد که آن را

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

بسیمیق تر جای بلاد رو انگزه و جبهتون سخته باشد بمحل شکاف طلا کنند تا آنکه صاف شود بعده روغنی طلا کنند که بدان بالایش یافته بگردد اگر
زحمت مذکور از چربی باشد باید که خصیتین را سید کنند و دارو های سرد کن و دارو های آماس بول بقر کرده بران سخت کنند و چون این نوع
سخته گردد باید که خصیتین را بجامه ابریشمی به بندند و مریض را آنطرف دهند و با آلت شکاف کنند که آنرا برده نیز نامند شکاف کنند و چربی و
آنچه دران باشد بیرون آرند لیکن چنان شکاف کنند و نه که میان خصیتین بست خصیتین شکاف نگردند بعده سیمیق کسیس و نمک سنگ شکاف
سخت کرده پٹی بندند و چون محل شکاف صاف شود آنگاه روغن کنجد که آنرا بزرنیخ و نمک سنگ و بلادر پخته باشند بران طلا کنند تا فرا هم
شود و اگر زحمت مذکور از حبس بول حادث شده باشد باید که خصیتین را سید کنند و بجامه پیچیده و فرود خصیه را راست و حیا و زر خصیتین با آلتی که آنرا
برا ربهکنه گویند دو شکاف یکسر باشوره فرا آورند و دوم در خصیتین بالا تیکه سر را بدهنی بگیرند بقوت نفس بول کشیده دور کنند بعده دارو ئی که
انمان شکاف صاف گردد سخت کرده بر خصیتین پٹی به بندند چنانکه خصیتین سخت فرو نشیند و به شیلیده گردند و اگر بدانند که نوع مذکور شروع شده
است بول بالا خصیه برامده است ولیکن درون در نیامده است و برای دفع آن علاجهائیکه بجهت دفع نوع بادی گفته شده اند بکار بندند و داغ
بشکل ماه نو بدهند و اگر زحمت مذکور از زرده حاصل شود به بینند که خصیه راست بزرگ شده است یا خصیه چپ اگر خصیه راست بزرگ شده باشد باید که
در بناگوش چپ محل خطرناک گذاشته رگ بکشایند و نیز درین نوع اگر خصیه راست بزرگ شود باید که میانه انگشت زا زان دست چپ جرم را
بریده داغ کنند اگر خصیه چپ بزرگ شود باید که درمیان زا نگشت ازان دست راست جرم را بریده داغ کنند بجهت دفع نوع بلغمی و بادی
همبرین طریق داغ کنند لیکن انجا بعد بریدن جرم داغ باید کرد اکنون چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب جاکردت گفته می آید
باید که مریض را گوگل بار و غن بید بخیر با بول بقر آمیخته روزینه بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر
مریض را روغن زرین بنوشانند و بدان ناس بهند و حقنه هم بکنند ازین نیز نوع بادی دفع شود نوع دیگر صندل و مهلتی و نیلوفر شمسی و
اسپرزها بهول را با شیر ماده گاو آس کنند و بر خصیتین سخت کنند ازین زحمت مذکور که از تلخه باشد دفع گردد و سوزش و آماس و درد که
در نوع مذکور باشد نماند نوع دیگر پوست درخت برولزان و پاکر و کار و بینس بار یک آس کرده با روغن ماده گاو آمیخته بالا خصیه سخت کنند
ازین نوع که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر راسنا و مهلتی و مگلوی و بیخ بید بخیر و کهتی و خارخسک جوکب کرده بجوشانند و جوش بگیرند روغن
بید بخیر دران انداخته مریض را بنوشانند ازین نوع که آنرا انتر برده گویند دفع گردد نوع دیگر روغن بید بخیر که آنرا بجوش و سیمیق بریا را آمیخته
با شند با شیر ماده گاو آمیخته مریض را بنوشانند آنرا انتر برده گویند انتفاخ شکم و درد آن دفع گردد اکنون چند علاج زحمت مذکور از طب
منتا من گفته می آید جوش بریا را در شیر ماده گاو انداخته بنوشند و بلیله که آنرا درون روغن بید بخیر بریان کرده باشند و سیمیق را با شیر آمیخته مریض
را بنوشانند ازین نوع بادی که باد در باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر پوست بیخ بید بخیر و راسن و دلیو دار جمله را با شیر ماده گاو آس
کنند و گرم کرده بالا خصیه یا هفت روز سخت کنند ازین نوع بادی که باد در بود دفع گردد نوع دیگر تخم شفت آس کرده بالای خصیه سخت
کنند ازین نوع بلغمی دفع گردد نوع دیگر تخم و کرم و کوتمه و دلیو دار و سنبل با سرکه بسنبل یا در بول ماده گاو بار یک آس کنند و گرم کرده
بالای خصیه سخت کنند ازین نوع بلغمی دفع گردد نوع دیگر بلیله یا بابول ماده گاو انداخته بجوشانند و آس کرده با سیمیق نمک سنگ آمیخته
بدارند و بوقت فجر روزینه بخورانند ازین نوع بادی و بلغمی هر دو دفع شوند نوع دیگر روغن گاو و نمک سنگ در آوندی انداز ند و با گلیم
آنرا مالش دهند و در آفتاب بدارند تا آنکه سیاه شود بعده آنرا بر خصیتین سخت کنند ازین مرض مذکور دفع گردد نوع دیگر سونف و گلوی
و دلیو دار صندل و زد چوب و ارملد و سرو و زیره و تخم تهله و گل و زعفران و گوگل و تخم و چهو و کوتمه و تخم خلاسی نسان و سنبل و چنبره و
برنگ و اسگنده و چهر پله و کشکی و نمک سنگ و نگرو کرا و اتیس که هر یک سه درم ستده بار یک با آب آس کرده در یک پخته روغن ماده گاو بیندازند

وجوش با قسمه و سنبه و بیلد بخیر و برگ نیم و کتائی سیر کرده هر یک بوزن روغن مذکور برابر باشد نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار بقدر زور و قوت گرسنگی مریض روزینه بخورانند ازین زیادتی خصیه که از باد و بلغم یا تیلخه یا هر سه خلط باشد یا از پیه یا ادهس بول بود دفع گردد و در حمیت چکر و پیه و پیتابه نیز دفع گردد این روغن را شست بهپاک گویند نوع دیگر گویند پنج بیدانجیر صدیل و سنبه و پنج بیل و جوز یک و دهک نیستانند جمله را جو کوب کرده در یک کهار چندان باشد بجوشانند چون یکچهارم بماند ستده در یک سرچهه روغن بیدانجیر انداز ند و بقدار جوش شیر ماده گاو نیز انداز ند و چهار پل ادرک با سنبه سه پل با آب آس کرده نیز انداز ند و بپزند چون پخته شود نگاه دارند و بقدر و قوت و زور گرسنگی مریض را دهند یافته مقدار روزینه بخورانند و بعد هضم شدن روغن مذکور بر پنج پخته با شیر ماده گاو بخورانند ازین انتر برده دفع گردد این روغن را گند هریه شهت بیل گویند فصل چهل و یکم در شکنج که آزاریده گویند شش قسم بر دو قسم ست قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه رحمت مذکور مدام خوردن از غله و ترشی و ترشی که غلط فاسد در بندگاه ان در راستا یا چپاگری پیدا آرد که آزار بهندی برد هم نیز گویند و علامتش آنست که مریض را تپ سوختی پیدا آید و محل حدوث رحمت مذکور در و سوزش پیدا آید قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه بحسب بلغمیه که آزار در روغن بیدانجیر بیان کرده باشد با سه پل دراز و نمک سنگ یار کرده بالای شکنج سخت کنند مریض فی الحال صحت یابد نوع دیگر آرد گندم و کندر یعنی صمغ درخت شالی را با شیر بز پیش آس کنند و گرم کرده بالا شکنج سخت کنند ازین مریض صحت یابد نوع دیگر زاغ سیاه را ذبح کنند و شکمش پاره کرده و آلایش کشیده فی الحال بر شکنج به بندند میان دو طاس دفع گردد نوع دیگر پاڑہی و سنبه و فلفلین و تر پیله و پنج بیل و اجمود و پیلمول و ندد چوب دار هلد و پچیل و چاب و پنج و پترج و الایچی و کلکی و انگدد که آزار بیان کرده باشند و اندر جو و سر پنج نمک سیاه ستده باریک آس کنند و بدارند و مقداری روزینه با آب گرم مریض را بخورانند ازین آماس خایه که از سناد باد باشد و شکنج و کوله و جمله علتها شکم فی الحال دفع گردند نوع دیگر پنج بیل و پنج کبیته و پوست ارلو و چیره و سهدوکتائی و نسوت و سرد و کسنج خرد و برگ و سهجنه و سنبه و بلادر و پیل دراز و پیلمول و هر پنج نمک و جوا کهار و اجمود و هر همه سناد ستده آس کرده بدارند مقدار با آب گرم یا با سرکه بقدر روزینه معلول را بخورانند ازین شکنج دفع گردد ازین را بیلواد چوران گویند نوع دیگر نمک سنگ و سنبل و کوتهه و سولف و انجیر و پنج و آسیر و مهلتی و بهارنگی و دیودار و سندهی و کابیل و بهکر مول و میدد و چاب و چیره و کچور و برنگ و بیس و نسوت و زنیکا و تیل و سرهون بیل و اجمود و پیلمول دراز و دانتن و رسان جمله را انتساد گرفته با آب آس کرده در روغن بیدانجیر اندازند و جوش این دارو ها با ندازند و روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند مقدار روزینه مریض را بنوشانند و بالای شکنج طلا کنند ازین رحمت مذکور که از غلبه باد و بلغم و ادارت و کوله و لوپ سیره و پیه و اورتهه و اناه و سیلان منی و سنگ مثانه دفع شوند این روغن را بر بست سبند ادیل گویند نوع دیگر سندهی و فلفلین و تر پیله و موتهه و چیره و پنج و پترج و الایچی و فلفلمول و هر دو دیودار و کبابه و بهکر مول و کوتهه و چاب و زرد چوب و دهک ازهلد و زیره و آسیر و جوانسا و نمک بریا و نمک سوچل و جوا کهار و کچیل و زیره بزرگ جمله با نساد گرفته مسحوق سازند و مقدار روزن جمله دارو ها گوگل مذکور بیامیزند و غلوله کرده بدارند و مقدار سه درم روزینه مریض را باشهد بخورانند ازین جمله انواع اندبرده و انوپات و ادارت و کرم و تپ نائغه و آسیب دیو و پری و اناه و اسناد و جمله انواع بیست و دو اسیر و آماس و سیه و سیلان منی و باد و یرقان و بنبلدوک و آمله و ایچی و دیگر امراض دفع گردند این معجون را دوداسنگ گویند و الله اعلم بالصواب فصل چهل و دوم در رحمت کلکند و گندمالا و ایچی و کرنته و اربد مشتمل بر دو قسم ست قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه چون باد و بلغم فاسد و چربی زشت در گهای گانه آزار میان گویند در آید گرهی بشکل بیضه مرغ پیدا آید آزار بهندی کلکند گویند و آن بر سه نوعست یکی از غلبه باد باشد دوم از بلغم سوم از فساد چربی بود و علامت رحمت مذکور

که از غلبه باد باشد نشست که در محل مرض مذکور چنان درد پیدا آید چنانچه سوزنها میخلانند و رگهای آن محل سیاه و ورم نمودار گردند و گوشت محل مذکور سیاه و ورم و ثقل ورم باشد این نوع بتدریج بزرگ پیدا شود و خشن بود و اغلب نشست که پخته نگردد و گاه باشد که پخته گردد و گاه و گلو خشک شوند و در وقت دادینه مریض ضعف و سهل پیدا آید و علامت رحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد نشست که رحمت مذکور مستقر باشد و رنگ محلش متغیر شود و در و اندک و خارش بسیار کند و بزرگ باشد و بتدریج بزرگ باشد و این نوع اکثر اوقات بعد از دیری پخته گردد و گاه باشد که اصلا پخته نگردد و مزه دهن مریض شیرین بود و در کام و گلو از رطوبت و خشکی باشد و علامت رحمت مذکور که از سودا و چربی باشد نشست که چرب و گران و برنگ زرد یا بوری بدبود و خارش کند و باد و باشد شکل کدو فربه داشته بود بخش تنگ و میانه اش پر باشد چون معلول فربه بود و این نوع بزرگ گردد و اگر معلول لاغر شود کم افتد و این نوع روی مریض چرب بود و از گلابش آواز برآید و اگر رحمت کلکی که دران دم بدشواری آید و بندها سست شوند و رحمت مذکور زیادت از یکسال استقرار یافته باشد و مریض را غبت بر طعام نباشد و لاغر شود و آوازش تغیر پدید آید مرضی الادوا باشد بدانکه چون در بغل یا کتف یا در رگهای گردن که آنرا میخوانند گویند یا در رگهای بندران محلها که شکنج دران حادث میشود دیا دبند ساعدیا در بازو بلغم فاسد شده چربی را زشت گرداند و اینهای پختگی همچو کنار دستها یا همچو آبله پیدا آیند آنرا بهندی گنڈ مالا گویند این بعد از مدتی اندک پخته گردند و در و نیز اندک بکنند اگر ازین بعضی دانها پخته گردند بعضی پخته شده شکسته گردند چنانکه ریم سائل گردد یعنی بیکبار فراهم شوند و دانهای دیگر پیدا آیند آنگاه رحمت مذکور را آپچی گویند و این بعد از دیری فراهم شود چون درین مرض مریض را پیش و در دپهلو و سر فربه تپ و قی پیدا آید مرض مذکور لاادوا باشد چون باد و تلخه و بلغم فاسد شده خون و گوشت و چربی را زشت گرداند دانهای مذکوره لعل و ام یازد و ام بود اگر پخته شده باشد بشکنند از درون خونی رقیق بیرون آید و علامت رحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد نشست که دانهای مذکوره لعل و ام یازد و ام بود چون شکسته شوند از درون خون گرم بیرون آید یا سوختگی بسیار دارد و علامت رحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد نشست که دانهای مذکوره سپید و ام و سخت بوند همچو سنگ با خارش بسیار باشند و در و اندک بود و بتدریج برآیند چون بشکنند ریم سپید و غلیظ از درون بیرون آید و علامت رحمت مذکور که از غلبه چربی بود نشست که دانهای چرب و بزرگ و با خارش بسیار باشند و در و اندک کنند چون معلول فربه بزرگ گردند چون لاغر شود کم افتند چون بشکنند اندرون ریم همچو روغن سفید و کنجاره که آنرا با آب آس کرده باشند بجا مانده باشد بیرون آید و طریق حدوث رحمت مذکور که از غلبه فساد گرفته بود نشست که چون مردم زور و حرکت و سواری و مانند آن بسیار کند باد فاسد شده در رگها در آمده آنرا کشیده منقبض ساخته خشک گرداند و ازان در رگهای مذکوره جا بجا دانها مرتفع بود پیدا گرداند و این نوع را بهندی سرا گرنته گویند و چون این نوع متقل باد و بود بدشواری زائل گردد اگر مستقر بود در دنکند یا دانهاش بزرگ باشند و یا در محل خطرناک بود لاادوا باشد بدانکه چون در عضوی از اعضا خلط فاسد غلبه کرده گوشت و خون فاسد گرداند آماس بزرگ که در مدت طویل بتدریج بزرگ شود و پخته نگردد و اطراف بنفش عریض باشد و گرد و نرم و باد و اندک بود پیدا آید این را بهندی ارپد گویند و آن شش نوع ست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه تلخه سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه فساد خون پنجم آنکه از فساد گرفته ششم آنکه از فساد چربی باشد همیان این انواع نوعی آنکه از غلبه باد باشد علامت کرنته بادی دارد و آنکه از غلبه تلخه باشد و علامت کرنته که از غلبه تلخه باشد بوند و آنکه از غلبه بلغم بوند و علامات کرنته بلغمی باشند و آنکه از فساد چربی باشد و در علامات کرنته که از فساد چربی باشد بوند و آنکه از فساد خون باشد علامت او آنست که نوع مذکور بزرگ بود و لی الحال بزرگ گردد و پخته شود و چکان بود و خون از اندام دام سائل باشد و انگور یهای گوشت بران پیدا آیند و مریض ازین نوع زرد بود و دیگر علامتهای نقصان خون در ان نیز

باشند و طریق حدوث این نوع آنست که غلظ غلیظ که در خون باشد فاسد مجتمع گردانیده و گاهی منقبض ساخته نوع مذکور را پیدا آرد و این نوع لادوست و آنکه از فساد گوشت بود علامتش آنست که چربی بود و در وی بکند رنگ او همچو رنگ سایر اندام باشد و سخت همچو سنگ و غیر منتقل بود و پخته نگردد و طریق حدوث این نوع آنست که از زدن بر شبست یا خبشت یا به سنگ مانند آن گوشت فاسد شود و ازان این نوع پیدا آید و اکثر اوقات این نوع کسانی را حادث میشود که گوشت ایشان سبب ضربتی و خلطی بیش از حد دانش فساد یافته میباشد و کسانی را حادث شود که بدام گوشت را بخورند و این نوع نیز لادوا است و چهار نوع دیگر دوا پذیر اند لیکن چون در محل خطرناک باشند و یا چکان بوند و یا مستقر و غیر منتقل باشند و یا آنکه در بینی و یا در دهن و یا در گوش بوند لادوا بوند و اگر یا الای مرض ارید دیگر پدید آید و آنگاه آنرا اعاده ارید گویند و اگر دوار پدید آید شخصی حادث گردند خواه بتعاقب آنگاه آنرا دوار پدید گویند و این هر دو را لادوا دانند

قسم دوم در علاج رحمت مذکور — **علاج کلکند** اگر این مرض از غلبه باد باشد باید که بدارو هائی که دافع باد اند باهی سید کنند که بیان آن در فصل سیم خواهد آمد بکار بندند و داروهائی که دافع باد اند آس کرده و گرم ساخته بخشی ازان بر نوع مذکور سخت کنند و بعد زمان دیگر بخش که گرم باشد سخت کنند و یا آنکه همچنین سیدگوشت بز که آنرا آس کرده و با روغن کنجد آمیخته باشند کنند بعده شکاف کرده آنچه در نوع مذکور از آلایش باشد شپلیده بیرون آرند آنگاه بدارو هائیکه ازان بختگی فراهم شود سخت کرده فراهم گردانند **نوع دیگر** سنی مکتان در ترب پوست سیجنه و کم چاروئی و کنجد هر همه استساوی گرفته و باریک آس کرده و گرم کرده بالا سخت کنند و نوع مذکور به شود و اگر این مرض از غلبه بلغم باشد باید که داروهائیکه دافع بلغم باشند سید کنند و انها نیز کنند بعد ازان شکاف کرده آنچه آلایش دران باشد شپلیده بروان آرند آنگاه روغن بنفشه بری یا تیل و گلوی و کاکرا سینگی و کوتهه و سولف و بیخ نی نیزه که هر همه استساوی باشد با تیزاب پله آس کنند و گرم کرده سخت کنند و بدارو های پیلیا دکن روغن کنجد بیزند و بحیق هر یک نمک دان انداخته مقدار معلول را روزینه بنوشانند به شود و معلول را نیز بکنانند و از شیر و قند ناس بدهند و دوارو هائیکه مزیل بلغم اند بنوشانند و ازالهٔ این نوع تاثیر دهد و مریض این نوع بادی و بلغمی را جوش منگ و جوز کمنه و شهد و سندهی و فلفلین حادک و پلوول و نم و بول بقر مفید است و چون این دو نوع گاهی بخته کردن باید که علاجهائی که در دفع پختگی مفید اند بکار بندند و اگر این مرض از فساد جربی باشد باید که مریض را چرب گردانیده و گوش بکشانیده و نسوت و زقوم و ریم آهن و دانتن و رسوت که هر همه استساوی باشد سنده آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند و سار و ختی از درختان سار داب چنانچه بجیسار و شیشف بستان و آس کرده با بول بقر مریض را بنوشانند و اگر نتوانند که ازین علاجها نوع مذکور فراهم نشود باید که طبیب حاذق آنرا شکاف کرده آنچه جربی و جربی دران باشد کشیده دور کنند و محل شکاف بدوزند و بران دارو سخت کرده بگردانند و یا آنکه روغن تور و جربی و مغز استخوان و شهد را یکجا کرده گرم کنند و بدان نوع مذکور را بسوزند و بعد ازان شهد و روغن بران طلا کنند و یا کسیس و طوطیای سبز و کور چنه را آس کرده بیرا کنند و بر آن مریض این نوع جوش تر هیله و غله جنبا نافع است **اکنون** چند علاج بجهت دفع رحمت مذکور از طب جنتا من گفته می آید انچه در تخم سجنه که هر دو استساوی باشد با دارو های دسمول با آب آس کرده و گرم گردانیده بر مرد مریض مذکور سخت کنند ازین نوع بادی زائل گردد **نوع دیگر** دیودار و خطل هر دو استساوی گرفته با آب آس کنند گرم کرده بر مرض مذکور سخت کنند ازین نوع بلغمی زائل گردد **نوع دیگر** آمله و تخم سجنه و دیودار هر همه استساوی گرفته و سوخته خاکستر کنند و آنرا با بول بقر آمیزند و گرم کرده بر مرض مذکور طلا کنند ازین نوع بلغمی زائل گردد **نوع دیگر** شفه و تخم کشنی و تخم سجنه و کتان و جوز و تخم ترب هر همه استساوی گرفته را و نیم ترش آس کنند و گرم کرده بر مرض مذکور سخت کنند ازین مرض کلکند هر نوع که باشد و کنند الا و کرنتهی دفع شوند **نوع دیگر** سرو دوم خوک را بسوزند و خاکستر کنند و آنرا با روغن تلخ آمیخته بر مرض مذکور طلا کنند ازین کلکند هر نوع که باشد اگرچه کهنه بود دفع گردد **نوع دیگر** باشیره پزند به کهنه سیمین نمک سنگ و نمک بریا بیامیزند و آنرا در بینی مریض بچکانند ازین رحمت کلکند هر نوع که باشد دفع شود **نوع دیگر** برگ بیخ تهکن با عسل بر بیخ آس کنند بر مرض سخت کنند ازین کلکند هر نوع که باشد دفع

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

شود نوع دیگر بیخ اسپند پیدا کس کنند و وقت نسیم بار و غن گاو مریض را بنوشانند شیر و بیخ پخته یکوقت بخورانند این مرض مذکور بهر نوع که باشد
دفع شود نوع دیگر بول گاو میش در آورند کنند و سحیق ریم آهن که کهنه باشد همان تا یک ماه انداخته بدارند بعد ده دهن آورند مهر کرده و بر دیگدان نشانده
تا آن زمان زیرش آتش کنند که بول سوخته شود آنگاه بعد سرد شدن ریم آهن مذکور را آس کرده بدارند بعد ده دهن آورند مهر کرده بر دیگدان نشانده
بدارند و مقدار یک مریض را روزینه با شهد خوردن دهند صحت یابد نوع دیگر پرسنگ و جوا کهار و بیخ و نمک سنگ و اسن و چیره و سندهی و فلفلین
و دیودار هر همه تساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن تلخ بیاندازند و چهار چند از روغن مذکور شیره کدوی تلخ نیز انداز ند در روغن را بپزند چون پخته
شود بدارند و مقدار یک از آن در میان هنی مریض بچکانند این رحمت کلکند اگرچه بسیار باز و رباشد دفع شود و این روغن را بر سنگا دگویند
نوع دیگر کدوی تلخ که پخته باشد سوراخ کرده و در آن شراب یا آب بیاندازند تا هفت روز بدارند بعد هفتم روز مقدار یک از آن معلول را روزینه بنوشانند
و غذائیکه مفید باشد بخورانند این رحمت کلکند دفع شود زیر زبان دوازده رگ اند منجمله آن دو رگ اند سیاه هستند باید یک آنرا با آلتیکه مسمی
به تیلیس ست بردارند و بآلتی که مسمی به دیه تیرست با هستگی بیرون آرند تا خون بیرون آید آنگاه قند را با ادرک آمیخته بر شگاف سخت کنند و مریض را
غذای ایهلک ندهند و جوش کلمتی و دیگر قند اکه نافع باشد خوردن بفرمایند نوع دیگر میان رگهای گردن که آنرا سینا گویند و میان گوش
سته رگ اند طبا آنرا بسبب این مرض می برند باید که رگهای مذکوره را ببرانیده خون بیرون آرند و بعلاج جراحت را فراهم گردانند نوع
دیگر بیهوشکه را روزینه با عسل یک بیخ آس کرده تا یک ماه مریض را بنوشانند این رحمت کلکند دفع گردد نوع دیگر مینس بیخ و گلوی و زبیله
و چیره و دیودار و پیل و دانه هر همه تساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن انداز ند و شیره بهنگره نیز انداز ند در روغن را بپزند چون پخته شود مقدار
معلول را روزینه شهد آمیخته بنوشانند و این روغن بر مرض مذکور نیز طلا کنند مرض مذکور دفع گردد علاج گنده مالا و ایچی سرشف و برگ
نم و فاکتره را در سرسه با بول بز نرم آس کرده بالای مرض طلا کنند مریض را صحت شود نوع دیگر چوب و خیت بیل و انجیر و ندان ماده گاو
سته را بسوزند و فاکتره آنرا با چربی خوک آمیخته بر مرض طلا کنند صحت شود نوع دیگر پوست بیخ بنه جنگلی بر عسل آب بیخ آس کنند و از آن
نان ساخته در روغن ماده گاو یا در روغن کنجد بپزند و معلول را روزینه بخورانند صحت شود نوع دیگر شیره مندی روزینه مقدار بست و چهار
درم مریض را بنوشانند این ایچی و گنده مالا و بیقان دفع شود هر نوع که باشد نوع دیگر بیخ برن جوکوب کرده بجوشانند و جوش را با شهد آمیخته
مریض را بخورانند این گنده مالا اگرچه دیرینه باشد فی الحال برود نوع دیگر پوست کچنال و زبیله را گرفته و جوکوب کرده بجوشانند و سحیق
پیل دندان را با آن یا کرده مریض را بنوشانند و غذا جو و منگ بخورانند این گنده مالا و کلکند و ایچی هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر سحیق
ازان دارو ها پیل دندان سرشف باندازند و چهار چند از روغن شیره کدوی تلخ نیز انداز ند در روغن را بپزند چون پخته شود بدارند مقدار
ازان در هنی مریض بچکانند در علت طلا کنند این کلکند اگرچه دیرینه و سخت باشد دفع گردد نوع دیگر سحیق تر ازان صندل و پلیله
اگر و جوکوب کنند در روغن کنجد بیاندازند در روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و در گرسنگی مریض دیده مقدار یک روزینه بنوشانند زحمت مذکور
دفع گردد و این روغن را چند ناد تیل گویند نوع دیگر کهاری و کدو و دانهن هر دو تساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن انداز ند شیره بهنگره
نیز انداز ند در روغن را بپزند چون پخته شود مقدار یک روزینه معلول را بنوشانند و در هنیش بچکانند و بر محل مرض طلا کنند صحت حاصل آید نوع دیگر
اجمود و سیندور و نانخواه هر دو را با یلد و جوا کهار و ساجی و چیره و زنبیخ و نمک و اما مک و اگر و سندهی و برگ قیر و نظل هر یک را شش درم گرفته و با
آب آس کرده در یک پرتهه روغن تلخ بیاندازند و شصت چند از روغن بول بز نیز انداز ند و شیر ز قوم و اک هر یک بمقدار وزن روغن با روغن
هم بیاندازند در روغن را بپزند چون پخته شود بدارند و در هنی معلول بچکانند این گنده مالا و ایچی خام باشد خواه پخته و خواه کهنه و خواه نو بود بشرط
هفت روز دفع شود و این روغن را مهاا جمود اتیل گویند نوع دیگر بیل و بنه با بیخ و برگ و تخم گرفته با آب آس کرده در روغن

تخم بادانه دو درم پوست انار دو درم روغن گل یک درم بپزند چون بقوام رسد بیالایند و روغن را بپزند چون بقوام رسد بدارند و بمقدار دو مثقال در بینی مریض بچکانند در مرض طلا کنند بصحت شود نوع دیگر گوش
را که پیوسته ناله و درد کند روغن کنجد با اندازند و روغن را بپزند چون بقوام رسد روغن مذکور را بدارند و در محل مرض طلا کنند صحت شود نوع دیگر
پوست سه ورده و کندر و سوس هندالو و کشنیز هر یک را سه درم بسوده با آب آس کنند و روغن کنجد با اندازند و چهار چند روغن پوست سه ورده نیز اندازند و روغن را
بپزند چون بقوام رسد فرود آرند و بمقدار دو مثقال در بینی معلول بچکانند در مرض طلا کنند صحت یابد نوع دیگر تربهله و زنبور و بیل و کرماله هر یک
بست پنج پل بسایند و جوکوب کرده دو چندان آب بجوشانند چون یک دو آن آب بماند بجای بخته دو یک اندازند و پنجاه پل گوگل نیز اندازند و بگدازند
نشاندن و بیالایند آتش کنند چون غلیظ شود بسیق ریخته را الایچی و سنبل و فلفلین و تربهله و امبوده و جوانی و زیره و بیلپول و چیره و سوهروزیره سیاه و ترنجبین و
بابونه و مکو سنبل که هر یک شش درم باشد اندازند و کفیچه زنند و فرود آورده در کوند چون بگاه دارند و بمقدار دو سه رتی معلول را بخوردن دهند
ازین گنده مالا و ارید و کرنه و اوشه و تنبوله و اورست دفع کرده و اگر بجای گوگل سلاجیت اندازند نیز همین فایده دهد و این را تربهلا دگوگل گویند
نوع دیگر بهل و پیاز آس کرده بر مرض سخت کنند ازین گنده مالا و ایچی اگر صفرا باشد و لبود فی الحال دفع شود نوع دیگر تربهله محصه و سنبل و فلفلین
هر سه دو حصه و پوست کچنال کهنشک باشد چهار حصه هر یک را سه آس کنند و بجای بخته بستانند با گوگل که همچند بسیق دارو های مذکوره باشد
آمیخته با روغن مازو گاو یا کرده بکوبند چون بیذات شود نگاه دارند و بمقدار شش درم معلول را بخوردن دهند ازین گنده مالا و ایچی دفع شود بدانکه
چون گنده مالا و ایچی طرف راست باشد گوش چپ را و اگر طرف چپ باشد گوش راست را بسوراخ کرده دران سه چمیه بیش که سیاه باشد بیاندازند زخم مذکور دفع
شود نوع دیگر تربهله بسیق ترازان بندال تخم قاقله بنگله و سرد و دانق روغن مازو گاو بپزند و بدارند و معلول را بمقدار روزینه بنوشانند
در محل مرض طلا کنند ازین ایچی اگر دیرینه باشد دفع گردد نوع دیگر سنبلو و گوگل جای و بالا و بندال و نمک سه نمک را آس کنند و گرم کرده
شهد را آن بیامیزند و مرض را نوشانیده قی بکنانند در دفع ایچی نافع آید نوع دیگر بسیق ترکاپهل و کندر و بیخ کنیر روغن کنجد بپزند دران
دو بینی معلول بچکانند در دفع گنده مالا و ایچی نافع آید نوع دیگر چوب سارگاه بکان با آب جل کرده دو بینی بچکانند در دفع گنده مالا و ایچی نافع آید
نوع دیگر تخم سیجنه یا تخم چنجره با آب آس کرده دو بینی معلول بچکانند در دفع گنده مالا و ایچی نافع آید نوع دیگر استخوان بگله وزاغ و سوسمار را بسوزند
و خاکستر آن با روغن هنکوت آمیخته بمحل مرض طلا کنند در دفع ایچی و گنده مالا نافع آید بدانکه برای مرض گنده مالا و ایچی معدی که ازان قی آید
و دغدغها یکه برای دفع رحمت پیدا گفته خواهد شد نافع آید استعمال باید کرد و مدار مرض را از خود منگ سازند علاج دفع کرنتهه بدانکه درین مرض
پنان کوشت تکه مریض الاغر ضعیف نگردد زیرا که مادام که مریض با قوت بود مرض غلبه کردن نمیتواند اگر مرض از غلبه باد باشد باید که مریض را
روغن مازو گاو و روغن کنجد و بسباتنها یا مخلوط بنوشانند نافع است اگر روغن کنجد و روغن مازو گاو و بسباو چربی را بسیق ترازوجوش دهند مریض را نیز بنوشانند نافع تر آید نوع دیگر پوست بیخ هنبس و کنکلی و کلوی و سونا و بهارنگی بیل را گرو موصلی و زیره سیاه جمله را با بیرمازو گاو و آس
کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند ازین مرض مذکور که از باد باشد دفع شود نوع دیگر بسبب دفع نوع بادی دارو هائیکه دافع باد اند آس
کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند و بدان اندام سپید تر بکنند مفید آید و اگر این نوع سخته باشد باید که شکاف کرده رحم بیرون آرند بعده بخوش
بیل و خاک و کرمالهٔ جراحت را بشویند صاف شود بعد ازان روغن کنجد که از بسیق ترازان روغن و نماز و سیر یا بسیق ترازان برنگ و مهلتی و کلوی و بیرمازو گاو
پزیده باشند بر جراحت طلا کنند ازین زحمت مذکور که از باد باشد دفع شود اگر مرض مذکور از تلخه باشد باید که دلو چه بر محل مرض سخت کرده خون بکشایند
و شیر مازو گاو و آب غلط کرده بر محل مرض بر بندند و ازاروهای گاو کولیا و کن هر چهار پوست دهد بستانند و جوکوب کرده بجوشانند جوش را بعد سرد شدن باشکر
آمیخته مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر پوست درخت گلبکان و جوبن و سهنس و اجین را با آب آس کرده بر محل مرض سخت کنند صحت یابد نوع
دیگر بسیق با بله و شیر و شکر یا شیر و انگور انداخته مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر بیخ تن بجول را با آب آس کرده در محل مرض سخت کنند

مسحت شود نوع دیگر گل کهنه را با آب آس کرده و باشکر آمیخته بر محل مرض سخت کنند صحت شود و اگر این نوع پخته گردد باید که شکاف کرده ریم بیرون بکشند
بعده بجوش پوست درختانی که بی گل بار گیرند جراحت را بشویند آنگاه کنجد و مهلتی آس کرده بر محل مرض سخت کنند تا آنکه جراحت صاف شود بعد ازان
روغن گاو و کره آنرا کاویا دکن پزیده باشند بالای جراحت طلا کنند مریض صحت یابد و اگر مرض مذکور از بلغم باشد باید که زود معلوم شود یافته قی و اسهال
کنانیده و روغن را صاف گردانیده آنگاه محل مرض را سیدکنند بزراگشت یا بهنگ یا به بی نیزه مالیده نرم گردانند بعده پوست درخت کتائی ابرنگ
و کره والو حبه پوست درخت کجابه و هنکوت جمله را آس کرده بر محل مرض سخت کنند مریض را صحت شود نوع دیگر بار بند ال و اگر و بهار نگی و کنج و
بدها هر سه قسم جمله را باریک آس کرده و گرم ساخته بر محل مرض سخت کنند مریض را صحت شود و اگر علت مذکور بر محل خطر ناک نباشد و ازین دارو ها بنگرد
و خام باشد شکاف کنند تا انچه در و آلایش باشد بیرون آید بعده دارو ها نیکه بسبب فراهم شدن سدید بران که نوعی از زخم ست استعمال کرده میشوند
و بکار بندند و اگر مرض مذکور پخته گردد آنرا نیز شکاف کنند هر چه از ریم و خبران دران باشد بیرون آرند بعده بجوش درختانی که بی گل بار گیرند بشویند
بدارو ها نیکه بدان شکاف کرده میشوند دران شهد و روغن تور انداخته شکاف را صاف کنند چون شکاف صاف شود بسیحق تر برنگ و باریکی
نرد و چوب در روغن پزیده بر شکاف طلا کنند ازین شکاف به گردد و اگر مرض مذکور از چربی باشد باید که کنجد مسحوق را بالای جامه فراز کنند و جامه را
دو تو سازند چنانکه کنجد مسحوق میان هر دو جامه باشد آنگاه آنرا بمحل مرض نهند و به لنگ که آنرا بطرف چوب چسپانیده و روغن ساخته باشند
یا بآلت آهن سیدکنند نیکو شود و اگر طبیب حاذق محل مرض را شکاف کرده ریم بیرون کشیده داغ دهند نیز نیکو شود و اگر ازین نوع پخته شود
آنگاه شکاف کرده ریم بیرون بکشند و ببول ماده گاو بشویند و روغن کنجد و دارو ها نیکه در پنج و نمک سنگ آس کنند و باشهد در روغن گاو
مخلوط ساخته بر شکاف بسخت کنند تا آنکه صاف شود بعد ازان روغن کنجد که آنرا بسحیق تر هر دو کره پنج و حبه پوست نی نیزه و هنکوت ببول ماده
گاو پخته باشند بمحل شکاف طلا کنند ازین نوع مذکور زائل گردد نوع دیگر خاکسته خرمهره و ترب خشک بر محل مرض سخت کنند ازین کرنته
هر نوع که باشد و اریدبلغمی بود دفع گردد و اگر ز حمت مذکور از فساد گها باشد باید که روغنیکه آنرا بسحیق ادویل گویند و ذکر این در فصل یاد گذشته
است مریض را نبو شانند و بدارو ها نیکه دافع باد اند اینا کنند و حقنه نیز بکنند و گوش نیز بکشایند نوع دیگر دانتن و چتره و شیر ز قوم قاک و مغز بلادر
و کسیس هر سه مساوی سه دانگ باریک آس کرده بمحل مرض سخت کنند اگر مرض مذکور همچو سنگ شاه به شود و بسحیق تر ازان سنبه فولفلین برنگ
و مهلتی و دیودار و نمک سنگ روغن کنجد بپزند و بمحل مرض طلا کنند و در بینی مریض بچکانند ازین کرنته وارید و اسچی و گنده بالا دفع شود علاج
ارید پاگر این مرض از غلبه باد باشد باید که تخم نزدبه و تخم کاری و مغز جوز هندی و چارونی و تخم بید بخیر را مسحوق ساخته و با شیر و روغن گاو و سر کره
هندی و روغن کنجد آمیخته و گرم گردانیده بدان بناه کنند و دارو ها نیکه در بالا یاد باشند باری سیدکنند و آبهوخون از محل مرض بکشایند
و مغز تخم ابهلیله آس کنند و با شهد آمیخته و گرم کرده بمحل مرض سخت کنند مرض مذکور بر و د و اگر مرض مذکور از غلبه تلخه باشد باید که محل مرض را
با برگ سهوده و جزان که خشن و خراشنده باشد بخراشند و آلایش شپالیده بیرون کنند و کره والو سهوده و گلوی و بدها را آس کرده بر محل مرض سخت
کنند و روغن ماده گاو که آنرا بسحیق تر ازان مهلتی پخته باشند با جوش بنفشه و آمله و اسپند یا شاهیره انگوریا با جوش سپتلا آمیخته مریض را نبو شانند
نافع آید و اگر ز حمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که در وغه مریض را بقی و اسهال صاف گردانند بعد ازان بمحل مرض سخت کنند و خون بکشایند
و دارو ها نیکه قی و اسهال آرند آس کرده و گرم گردانیده بر محل مرض سخت کنند مریض صحت یابد نوع دیگر پنجال کبوتر و پنجال فاخته و نیل و شوره
و کره پاره و سرس و پنج کاکر و تینه و بستانند و با بول ماده گاو آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند مریض صحت یابد نوع دیگر پنج
کاکنبکها و جواکها را با بول بقر آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند صحت شود نوع دیگر تخم سینب و کنجد و کلتی و گوشت
همه را با آب جغرات آس کنند و بمحل مرض سخت کنند تا آنکه در محل مرض کرمها افتند پس کرمها ماندن بدهند تا آنکه انچه بمحل مرض لنگ گوشت

فاسد و میگیرد آلایش باشد بخورند و چون بدان کاندکی آلایش مانده است بعد ازان با آلت آهن خراشیده و درکنند و داغ دهند و اگر این مرض از طرف اسفل باریک تا از طرف اعلی پهن باشد به تیرسی شیشه یا از زرین یا آهن گرد برگرد بخیش چملکی بگیرند که در وقت سوختن و بریدن اندام صحیح بریده نگردد بعد ازان با آلت آهن یا شیشه یا آلش آزار بار ها اندکی اندکی ببرند تا مریض هلاک نگردد و اگر گاهی این مرض پخته گردد باید که علاجیکه دافع پختگی باشد بکار بندند و بعد از شکاف و پخته شدن مریض مذکور بجوش برگ سپیند و برگ چای و برگ کنیر بشویند و شیرین برگها را آس کرده بمحل مرض سخت کنند و بعد صاف شدن روغن کهنه که از اسپیق تر ازان بهاندگی و بزنگ و پاژهی و تربه پخته باشد طلا کنند انچه از آلایش دران باشد بیرون آرند و بران زند چوب دو دو خانه و لود و تخم و نسل و زنبیج با شهد آمیخته سخت کنند تا صاف شود آنگاه تخم کنیج بران طلا کنند تا به شود و طبیب را شاید که بعد از شکاف انچه آلایش باشد تفحص کرده تمام بیرون آرند از انکه اگر آلایش چیزی بماند بالایش یافته بزرگ گردد نوع دیگر شاخ زقوم را شکاف کرده بکاکنند و یا نمک سنگ را آس کرده در مابه که کرده گرده بندند و یا از شیشه غلوله سازند و آنرا گرم گردانیده و بدان محل مرض سپید کنند نافع آید نوع دیگر کشیره سبزی بوی را بمحل مرض طلا کنند و برگ سبز مذکور گرم کرده بمحل مذکور ببندند ازین ارپد و پختگی دیگر که مثل آن باشد دفع گردد نوع دیگر سبزی بوی نمک شور را با دوغ و سرکه آس کنند و گرم کرده بدان اینها کنند مریض اصحت شود نوع دیگر باشیره درخت کوتهه و نمک شعر را آس کرده بمحل مرض طلا کنند و بالای آن سنکهای درخت برزا آس کرده و گرم گردانیده سخت کنند ارپد و ارتفاع و آماس استخوان دفع شود نوع دیگر نسل و زنبیج و سندهی و جواکهار و برنگ هر سه را مساوی سنده آس کنند و با خون بوقلمون آمیخته بمحل مرض طلا کنند ازین زحمت ارپد هر نوعیکه باشد دفع شود نوع دیگر تخم سعنه و تخم تربه و سرشف و تخم تلسی و تخم بیخ کنیر با دوغ تر سرش آس کرده بمحل مرض سخته سخت کنند مریض صحت یابد و الله اعلم بالصواب

فصل چهل و سوم در مرض پیلپا

که آنرا بهندی شلید گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه سبب آنکه خلط فاسد غلبه کرده و گوشت و چربی و رگها را فاسد گردانیده آماس بار و بندان پیدا می آرد و آماس مذکور ازان انتقال یافته بران میرسد ازران بزانو و ازانو بساق و از ساق بپارسید استقرار می یابد و زحمت مذکور حادث می گردد و آن بر چهار نوعست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامت نوع بادی آنست که آماس سخت سیاه بود و جا بجا بطریق قدری رسیدن و تکه تکه مانند آن گاه از گاهی درد کند و بعض اوقات چادث گردد و علامت نوع که از بلغ باشد آنست که آماس نرم و زرد و با سنگینی بود و مریض را تپ باشد و علامت نوع بلغمی آنست که آماس چربی بزرگ سپید بود و درد اندک کند و علامت نوعیکه از سه خلط باشد آنست که آماس گره دار و خار دار و بزرگ بود و این نوع لاعلاج است و اگر مریض مذکور بستقرار یکسال یابد هر نوع که باشد لاعلاج گردد و مریض مذکور هر نوع که باشد از فساد بلغم خالی نبود و این مرض اکثر در ولایتی که آب جوهای آن تمام سال بماند و دران ولایت غلبه سرد بسیار باشد بود

قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه برای دفع این مرض فاقره بکنانند و دارو ها آس کرده بمحل مرض سخت کنند و سیدنیز کنند و دارو ها اسهال خوبانند اسهال بکنانند و خون بکشایند و علاجها گرم که دافع بلغم اند بکار بندند و اگر مرض مذکور از غلبه باد باشد باید که محل آماس بروغنیکه دافع باد باشد چرب کنند و سیدوانپاه نیز کنند بعد ازان در ساق پا از شتالنگ مقدار چهار انگشت گذاشته رگ بکشایند و مریض را حقنه کنند و داغ دهند و درین مرض روغن بید بخیر با بول بقر آمیخته تا یکماه مریض را بنوشانند و پرهیز پخته بخوراند نافع بود نوع دیگر جوش سنه پاروغنی که آنرا بآب اسپیق تر ازان فسوت پخته باشند روزینه مریض را بنوشانند نوع دیگر بیخ کسونده آس کرده با روغن ماده گاو مریض را روزینه بنوشانند زحمت باد فی الحال دفع شود نوع دیگر بیخ سونبا لو و کدبیر بنه و سرشف هر سه را مساوی گرفته و آس کرده بمحل مرض سخت کنند ازین نوع مذکور اگرچه دیرینه و زشت تر باشد فی الحال دفع شود بیخ بنه و بندال آس کرده با روغن

مادهٔ گاو مریض را روز سینه بنوشانند نافع آید نوع دیگر بیخ بنه نکوبیار زند و در ساق پای معلول بندند نیکو شود نوع دیگر حنظل و دیو دار و سعد هر سه مساوی بسوده و با بول بقر آس کرده و گرم ساخته بر آماس سخت کنند نیکو شود و اگر مرض مذکور از تلخ باشد باید که زیر شتالنگ گ بگشایند و بعد از این نوع علاجها دافع آید و دافع سبب که از تلخ باشد بکار بند نوع دیگر مجلیطه و سعد هر دو سنبل و مهلتی و هر کدام یک درم جمله را با سرکه بسوده بر آماس کرده بمجل مرض سخت کنند نافع آید و اگر از رمت مذکور از غلبهٔ بلغم باشد باید که رگ زیر انگشت از ان پای بگشایند و دین نوع عمیق ملیخا با گلوی روز سینه با بول بقر بنوشانند نافع آید نوع دیگر کشنیز و ملیخا و سنبل و برنگ و دیو دار و چیره هر پنج را سوده و گرفته آس کنند و گرم کرده بمجل مرض سخت کنند و مریض را صحت شود نوع دیگر سرشعف و سعد و دیو دار و سنبل با بول بقر آس کرده بمجل مرض سخت کنند از این مرض صحت شود نوع دیگر کبر هر سه مساوی و سرشعف با سرکه سنبل آس کنند و گرم کرده بمجل مرض سخت کنند مریض به شود نوع دیگر جوش پوست سه گوزه با بول بقر مریض را بنوشانند نوع مذکور دفع شود نوع دیگر تخم دهاتوره روز سه یا پنج یا هفت یا ده دانه با آب سرد آس کنند و مریض را بنوشانند و روز سینه بقدر روز اول تا ده روز زیاده کنند و یازدهم بدین ترتیب نقصان کنند و در اثنای خوردن این دارو شیر با برنج بسخته بخوراند از این نوع مذکور اگرچه سخت و دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر بیخ بنه درخت بنه را آس کرده با روغن بنوشانند و بیخ مذکور را در ساق پای مریض ببندند به شود نوع دیگر سعیق بند و چوب بند را با بول بقر آمیخته مریض را بخوراند مریض مذکور که یکسال را باشد دفع شود و بیست و هفت گرد نوع دیگر که هر نوبت سه پیل و پیل و از راسنا کوفته آس کنند و با شهد آمیخته مریض را بخوراند از این مرض مذکور اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر سعیق پوست بید هار را با بول بقر یا با سرکه سنبل یا با شراب یا با آب گرم مریض را بخوراند صحت یابد نوع دیگر سعیق بریا او و کنکمی روز سینه بنوشانند اگرچه از رمت مذکور لاحق باشد دفع شود نوع دیگر برگ جنکن با سرکه سنبل آس کنند و گرم کرده بدان سیه کنند از این مریض را صحت شود نوع دیگر ملیخا را در روغن بلید بیخ بریان کنند و با بول بقر آس کرده مریض را بنوشانند در میان هفت شب مرض مذکور دفع شود نوع دیگر پیل دراز سه درم و چیره شش درم و دانق و مازو دوازده درم و ملیخا بیست عدد جمله را با یک آس کنند با گلاب قند که بیست و چهار درم با بیامیزند بعد از شستن با شهد آمیخته مریض را بخوراند مرض مذکور دفع شود و این علاج را پیلپیا و معوک گویند نوع دیگر ملیخا و بلیله آمله و پیل دراز و دیو دار و سنبل و کبر هر یک بیست و چهار درم و بمقدار روزن جمله را با هم بسوده و مریض را یک آس کنند با سرکه سنبل دو روز سینه بخوراند بعد هضم شدن دارو طعام بخوراند از این رمت مذکور و دیگر رمت اگر از غلبهٔ باد یا بلغم باشد دو سه دفع گردند و گر سنگی زیاده شود نوع دیگر سندی و ملیخا و بلیله و جاب و در هر یک درم و بمقدار روزن و برنگ و خارخسک و کشنیز و گلوی هر چهار یک سوده و آس کنند و بمقدار سعیق جمله را با سعیق بد هار یا میزند و بدارند و هر روز سه درم با سرکه سنبدی مریض را بخوراند بعد هضم شدن دارو طعام بدهند از این رمت مذکور و مرض های دیگر که از بلغم و باد و بلغمی و رمتهای باد و بلغمی دفع شوند و این را بد هار هم چوران گویند نوع دیگر سندی و فلفلین و تلسی و ملیخا و دیو دار و هر پنج نمک چیره و جاب سپلپول و گوگل و هر یک سه درم و بمقدار روزن جمله را با سرکه سنبل و کچور و الا یچی و بد هار هر یک بیست درم با آب آس کرده در دو سنبم بر روغن مادهٔ گاو بیاندازند و بمقدار روزن روغن هر یکی از جوش و هموار جوشش و کشنیز و آب جغرات بیرون آید و روغن را بسوزند چون بسخته شود گاه دارند و بمقدار نه درم روز سینه معلول را بنوشانند از این رمت مذکور که از باد و بلغم و یا از بلغم باشد اگرچه دیرینه باشد دفع شود و اگر پشت پی و کمر و ران و گردن و گرفتگی و آماس خایه و سنگ بیضی و آماس و جمود و کوایر و کرم شکم و بیست نیز دفع شود و سنگ زیاده گردد و این روغن را سورتسیره گویند نوع دیگر برگ سعنها لور تر یک برگ ارنی و گوکهرو هر پنج که هر یک را یکسان جوشیده بیست درخت سهر بد هر یک یک پل بستانند و از مقدار جمله را با هر یک نخاره شعف دو چند بگیرند و این همه را با یک آس کرده بجا بخته با روغن شعف بمالند بعد از شام پنج سال که مقدار یک جو باشد مخلوط ساخته بدهند تا آورند دانه کرده تا هفت روز بدارند

کاکنجی خواهد شد گر سنگ و زوفا معلوم بدهد مغز بنه مویز ده درم مغز خربزه شش درم مغز تخم کدو شش درم شیرخشت انداخته بنوشانند چون هضم شود پنج سال پخته باجوش سنگ شود با کنجشک خورد و مهند برین نمط اگر بست یک نوع بخورانند زحمت پیلپا اگرچه دیرینه چهل سال را باشد دفع شود نوع دیگر پنج دانگ و پنج نشوت هر یک یک پل هلیله و بلیله و آمله و برنگ چیزی و اتیس هر یک نیم پل با آب آس کرده در چهار پل روغن گاو بیاندازند و بقدر روغن شیر قوم اندازند روغن را بپزند چون پخته شود نگاه دارند و یک قطره مریض را بنوشانند تا سه سال شود ازین زحمت مذکور فی الحال دفع گردد نوع دیگر برنگ پیل گرد و اک رستنی و چیره و دیودار و الایچی و هر پنج نمک هر یک نیم مثقال گرفته و آس کرده در روغن کنجد بیاندازند روغن را بپزند چون پخته شود بقدار مقدار یک روغنه مریض را بنوشانند و بحل مرض طلا کنند فی الحال مرض بیکبار دفع گردد و این روغن را برنگ کاد تیل گویند و معلول را نان جو بگوشت بخورانند نوع دیگر شیره پنج پایه با روغن تلخ آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پنج کلوره تخم تاشیر عورت و یا شیر گوسپند و بینی مریض بچکانند بشود نوع دیگر سرون آهو را با روغن تلخ بر سنگ بسایند بحل مرض تا نیم ماه یا یک ماه طلا کنند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر مندی بست و چهار درم آهن کشته بست و چهار درم سوهاگی صد درم بست و شش درم و پکچی شصت درم جمله را آس کرده با سلاجیت کرشش درم بود و گوگل که صد و بست درم باشد آمیخته و کوفته و غلوله بسته بدارند و روزی یک درم یا یک نیم درم یا دو درم با شیر گرم بر قدر زور و گر سنگی معلول را دیده وقت صبح خوردن دهند ازین مرض مذکور رها آماس اناه و شکم و راجروگ و جمله نا سور ها را آبله دیده رده و گر فتگی سینه و رکت بات و بست مرض بهکند رد و پیر و سنگر ہنی و مرض هشانه و فسادنی و پنڈ روگ و سائر امراض شکم دفع شوند و موی سیاه دراز گردند و عقل و گر سنگی و قوت باه و زور را فزاید و رنگ وجود تابان شود و آواز خلق صفا گردد و دوستخوان شکسته زنگیو شود و زن حامله را بسیار فائده رسد و در اثنای خوردن این دارو باید که معلول را از شیر و قند و گوشت و کچاره کنجد و اشیای بدهضم و بلغم انگیز پرهیز کنانند و این را سنبوه گوگل گویند والله اعلم بالصواب **فصل چهل و چهارم در مرض بده رده مشتمل بر دو قسم**

قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه آماسی که غلط فاسد گشته و خون و گوشت و چربی را فاسد گردانیده و در استخوان در آمده پیدا آرد و آن مدور و یا طویل بود و بجنبش مریض عریض باشد و درد بسیار کند و آنرا بهندی بده رده گویند و آن بر شش نوع ست یکی آنکه از فساد باد باشد و دوم آنکه از فساد تلخه و سوم آنکه از فساد بلغم و چهارم آنکه از فساد هر سه غلط و پنجم آنکه از فساد خون حادث گردد اما آنکه از غلبه باد باشد علامتش آنست که سیاه یا سرخ بود و سخت باشد و درد بسیار کند و گاهی کم شود و گاهی بزرگ گردد و گاهی پخته شود و گاهی پخته نشود و گاهی بخشی پخته گردد و آنکه از فساد تلخه باشد علامتش آنست که لعل همچو گلر پخته یا سیاه و دام و باسوختگی بود و فی الحال برآید و پخته گردد و تمریضش را تاب حادث گردد و آنکه از فساد بلغم باشد علامتش آنست که بشکل تنبون و سپید یا دام و سرد و چرب بود و درد اندک کند و باخارش باشد بعد از مدتی مدید برآید و بدیری پخته گردد و آنکه از غلبه هر سه غلط باشد علامتش آنست که بزنگ و شکل جرس باشد و رنگ برنگ بود و بخشی آن فی الحال پخته گردد و بخشی بعد از دیری پخته شود و اگر نوعی بادی پخته گردد ریش تنک شود و اگر نوعی از فساد تلخه باشد و پخته گردد و ریش زرد بود و اگر نوعی بلغمی پخته گردد ریش سپید بود و اگر نوعی از غلبه هر سه غلط شود و پخته گردد ریش برنگ بخشی ازان تنک و بخشی ازان غلیظ بود و آنکه از رسیدن زخم حادث شود علامتش آنست که تپ و ناپاکی و گشنگی و سائر علامت نوع تلخه پیدا آید و طریق حدوث این نوع آنست که چون در محلی زخم رسد و مجروح اشیای مضر را مرتکب شود و حرارت که در محل زخم بسبب ماده منتشر گشته بست خون و تلخه را فاسد گردانیده نوع مذکور را پیدا آرد و آنکه از سبب فساد خون حادث شود علامتش آنست که سیاه و ام بود و گرد بر گرد قوتش و دیگر آماسهای خرد باشد و درد بسیار باسوختگی بود و دیگر علامات نوع تلخه درین نوع نیز باشد و بدانکه زحمت بده رده که درینش طرف ظاهر تن باشد آنرا باهیچ بده رده گویند و آنکه درینش طرف باطن تن باشد آنرا انتر بده رده گویند و طریق حدوث این آنست که چون مردم اشیای مضر را که بیان آن در فصلیکه بهکندی ها ذکر یافت

قسم اول در علامات زحمت مذکور

مرکب شود و یا غذائیکه خشک و یا گنده و یا اشیائی که مدت بضم تا پاک انگیزند بخورد و یا جماع بسیار کند و یا زور زیاده از قدرطاقت کند و یا بول و غایط و ضراط و یا دیگر چیزها که حبس آن ممنوعست نگاه دارد یک غلط یا دو غلط و یا سه سه فاسد گشته گرهی از شکل گوله در برو یا در دهن مثانه و یا قضاف و یا در طرف راست شکم و یا در چپ آن یا در بند گاه ران یا در گرده یا در پیه یا در جگر یا در دل یا در پیز پیدا آرد و اگر مرض مذکور در مقعد باشد ضراط بفراغ نشود و اگر پیه دهن مثانه باشد بول اندک اندک بدشواری بیرون آید و اگر در ناف باشد کهک آید و شکم آواز کند و منتفخ گردد و اگر در طرف راست یا چپ شکم باشد نیز شکم منتفخ گردد و آواز کند و اگر در بندران پیدا شود پشت و کمر بسیار درد کند و رگهای آن کشیده شوند و اگر در گرده باشد پهلو منقبض گردد و اگر در پیه باشد نفس بفراغ برون نیاید و اگر در دل باشد تمام اندام منقبض گردد و درد بسیار کند و سرفه پیدا آید و اگر در مقعد باشد کهک و دمه و تشنگی شود و اگر در پیز بود تشنگی زیاده باشد و اگر مرض مذکور بمحلی از محلهای که بالای ناف اند باشد و پخته شده بشکند ریم آن از طرف دهن مثانه بیرون آید و اگر در محلی از محلهای زیر ناف بود و پخته شده بشکند بیش از طرف مقعد بیرون افتد چون ریم از طرف مقعد بیرون آید گاه باشد که معلول بنکوهیم شود و اگر ریم از دهن مثانه بیرون آید مریض البته بمیرد و اگر مرض برده رده در دل و ناف و مثانه شود اگرچه دمش طرف ظاهرتر باشد الا دوا بود و اگر در غیر این محلها بود و دمش طرف ظاهرتر باشد گاه باشد که معلول معالج نیکو شود بدانکه مرض بدو رده که در محلی از محلهای خطرناک بود و خواه خام باشد خواه پخته و خواه بزرگ بود و خواه خرد لا دوا بود و گاه باشد که بعلاج بدشواری بگردد و آنکه در ان شکم منتفخ بود و بول بسته گردد مریض را قی و دمه و تشنگی پیدا آید و درد بسیار باشد لا دوا بود و آنکه از غلبه هر سه غلط باشد نیز لا دوا ست و دیگر پنج نوع دعا پذیرانند و باید دانست از علامتهائیکه پخته شدن پختگی آن معلوم شود و بیان آن در فصل پختگی خواهد آمد و پختگی و نیم پختگی و خامی بدو رده ازان علامات نیز معلوم شود و الله اعلم

فصل دوم در علاج زحمت مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور باید که پوست پنج سبحنه سبز را آس کنند با روغن کنجد و روغن بادام گاو چیزی بیامیزند و گرم کرده بارها بمحل مرض سخت کنند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر گوشت جیدات آبی و آنکه در کرانه آب باشند و دارو ها کاکولیا و کن نمک سنگ و پست خورا با روغن کنجد آمیخته آس کنند و گرم کرده بارها بمحل مرض سخت کنند ازین نوع بادی دفع شود نوع دیگر پیچری پخته بشیر برنج سپید کنند در دفع نوع بادی نافع آید نوع دیگر بمحل مرض خون بکشایند در دفع نوع بادی نافع آید و اگر نوع بادی پخته گردد باید که شگاف کرده کل ریم بکشند شگاف را با جوش بنجمول بزرگ که در ان سجیق نمک سنگ انداخته باشند بشویند و سجیق نمک سنگ و دارو ها بهدراد کن مهلتی را با روغن کنجد آمیخته شگاف را پر کنند در دفع نوع بادی نافع آید نوع دیگر تراشهای مهلتی و کلیسه با شیر ماده گاو آس کنند و گرم کرده بمحل مرض سخت کنند ازین نوع که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر دودهای واسیر و صندل سرخ را مساوی بسته و با شیر آس کرده بمحل مرض سخت کنند نوعی که از غلبه تلخه باشد بماند نوع دیگر جوش کنها سر شیر و شیر ماده گاو و شیر بز نیشکر را بمحل مرض بریزند ازین نوع که از غلبه تلخه باشد فراهم شود نوع دیگر سجیق تر ازان دارو های جیوانی کن با روغن ماده گاو بیزند و با شکر آمیخته بر محل مرض بریزند در دفع نوع تلخه نافع آید نوع دیگر سجیق نسوت و ملیله را با شهد آمیخته معلول را بخوراند نوع تلخه دفع شود و از محل مرض بدو چه خون بکشایند در دفع نوع تلخه نافع بود و اگر این نوع پخته شود شگاف کرده ریم بیرون کشیده بعده بجوش پوست مصطگی شیر و ارجراحت را بشویند بعد ازان کنجد و مهلتی و زرد چوب با بارک آس کنند و با شهد آمیخته شگاف را پر کنند تا آنکه صاف شود آنگاه روغن ماده گاو که آنرا با شیر ماده گاو و سجیق تر ازان کنجد و مهلتی و زرد چوب پخته باشند بمحل شگاف طلا کنند تا آنکه فراهم شود نوع دیگر به سجیق تر ازان برگ نورسته کرنج و بار و برگ چای و برگ نیم و برگ پلوول و دار هلد و زرد چوب و موم و مهلتی و کتلی و بیخ دیه و برنگ و پوست انجیر و مجیطه و رکتیندن کاسیر و با بهول و کلیسه با لفنج و نسوت که هر یک سه درم باشد یک پاو تهه روغن ماده گاو بیزند بمحل شگاف طلا کنند فراهم گردد و ازین ناسور کنبهیر با جراحت تیغ و جراحان تیز به گردند و ضعوکیها نیش و با شوره سوخته باشند فراهم شود و این روغن را مهند

آنرا سنجاد کهرت گویند و باید دانست که بریگ و یا بخشت و یا با آهن و یا با آتش یا چاک و شتی یا ببول ماوه گاو و مجل مرض سید کنند و دفع نوع یلغمی نافعست و بجهت دفع این نوع نیز جوش تر پیله و سعنه و برن و دسمول که در ان گوگل انداخته باشند بنوشانند وقی و اسهال نیز کنانند و خون کدوی تلخ بکشانند و این نوع چون پخته شود باید که شگاف کرده بیرون و جزآن بدن کشند و شگاف را بجوش کروالیه بشویند بعد بسیق نمذ جوب و دنسوت و کنجد و پست بجوشیده بجا کرده شگاف را بدان پر کنند تا صاف شود و آنگاه روغن کنجد که آنرا بسیق ازان پهناری و دانتن و مغاک سنگ و دنسوت و بدیها ناک و ملوک سخته باشند بران طلا کنند مریض را صحت شود و اگر مرض مذکور با ورم و سیاه خون یا از سیدن زخم بود بجهت دفع علاجهائی که بجهت دفع یلغمه گفته اند استعمال کنند ریشه شود و بدانکه انتر برده چون ناپخته باشد و دفع آن نوشانیدن جوش برناد کن که در ان سیق او کهاو کن انداخته باشند و نوشانیدن روغن گاو که آنرا بجوش برناد کن و سیق ترازان کهاو کن پخته باشند بنوشانند روغن گاو که آنرا سیق ترازان جوش داروهای مسهل پخته باشند و قنه استهان قنه کردن بروغن که آنرا بجوش و سیق ترازان برناد کن و داو کهاد کن و داروهای مسهل پخته باشند و کشادن رگ در پهلوی چپ زیر بغل مجازی پستان نافعست و چون بدانند که انتر برده پخته شده است و طرف ظاهر بر نفع شده ظهور یافته است باید که شگاف کرده علاج دفع پختگی که در فصل آن خواهد آمد بکار بندند اگر کریم باری تعالی باشد زود بهم شود اکنون چند علاج دفع مرض مذکور از طب چیتا من گفته می آیند دسمول و گلوی و بلیله و دیودار و کده پرنه و بیخ سعنه جمله را مساوی گرفته و جو کوب کرده بجوشانند و جوش معلول را بنوشانند مرض مذکور که از غلبه باد بود و یا تپ و یا ستختگی بود و یا آماس بدن باشد دفع شود نوع دیگر دیودار و سهنیس و اندرائی و تربیخ هر یک را مساوی سنده آس کنند و بار و غن گاو آمیخته بخورانند این مرض مذکور که از غلبه تلخه بود دفع شود نوع دیگر روغن ماوه گاو را صدگرت با آب بجوشند و بجهل مرض طلا کنند این مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود و اگر پوست بیخ درخت مذکور با آب آس کنند و با مسکه ماوه گاو آمیخته بجهل مرض طلا کنند نیز همین فائده دهد نوع دیگر بسیق ترازان پوند ریگ و مجیٹھ و مهلتی و بدیانکهه و نمذ جوب روغن ماوه گاو بپزند و بجهل مرض طلا کنند این نوع که از غلبه تلخه حادث شود بماند نوع دیگر در جوش پوست بیخ سعنه و تیج و شرفه انداخته بپزند و آنرا با جوش بجو و کنار و کلتی بخورانند برای دفع مرض انتر برده مفید بود نوع دیگر بسیق ترازان پر نیک و گل دهاوی و لودو و کاپهل و دهو و روغن گاو بپزند و بر شگاف مرض انتر برده طلا کنند فراهم گردد نوع دیگر جوش پلیل و راسنا و زیره و حنظل و بار بندال معلول را بنوشانند این مرض انتر برده دفع شود نوع دیگر جوش بیخ کده بیرنه سپید و بیخ برن معلول را بنوشانند این انتر برده که خام باشد بپزشود نوع دیگر پوست بیخ سعنه جوکوب کرده بجوشانند و انگبین و نمک سنگ در جوش انداخته وقت صبح مریض را بنوشانند صحت یابد و این انتر برده دفع شود نوع دیگر بیخ پارلهی را با عناله بر بیخ آس کنند و باشهد بخورانند این انتر برده که خام باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر بسیق کسیس و نمک سنگ و سلاجیت با جوش پوست برن آمیخته مریض را بنوشانند این انتر برده پخته یا ناپخته و بزرگ و خرد دفع شود نوع دیگر بسیق آمله و بلیله و بلیله هر یک دو ازده درم و بسیق پلیل و ازبست و چهار درم و گوگل بست و سه درم سنده جمله را خلط کنند و مقدار یک روزینه مریض را بخورانند این انتر برده که پخته و پزیده باشد بشود و ناسور اخوان و بهگندر و گنده مالا و جراحت ریمناک که از دیرینه دارو نشود این را نیز بشود و این را نیز بهمین نوع دیگر جراحته شش درم و درو جوب دو ازده درم و دار بلد بست و چهار درم و جاسا و ازده درم و کنکی خشش درم و گلوی پانزده درم و گرا بست یک درم جمله را باریک آس کنند و هفت تنسقه نشاسته بر و بسنه بر بهند و بدارند و روزینه نیم درم با شربت قند مریض را بخورانند این جمله انواع انتر برده و بدبرده دفع شود و این را مهوتیا دیوران گویند نوع دیگر بجوش سیق ترازان جمله داروها برناد کن و روغن گاو بپزند چون پخته شود بدارند و مقدار یک مریض را روزینه بنوشانند این انتر برده بخاند و آتش گرسنگی افزاید و در سرو بیخ نوع گوله دفع شوند و این روغن را برناد کهرت گویند نوع دیگر بسیق ترو جوش دسمول و تر پیله و کلتی و دنسوت و بخور و ترب و سعنه و روغن بباید بجوشانند و بپزند و بدارند و مقدار یک معلول را روزینه بخورانند این اسهال شده مرض مذکور و گوله دفع شود و این

روغن بل و سمولا و کهرت گویند نوع دیگر تر ایمان و تر پیله و برگ نم و کتکی و ملتی از هر یک یک حصه نسبت و پنج پلپل هر یک چهار حصه عدس مقشر هشت حصه یکجا کرده بجوشانند و جوش داده روغن گاو انداخته مریض را بنوشانند از این جمله مرض مذکور رو گوله و پیرب سوختگی اتما و دوتپ و تشنگی و بیهوشی دقی و علت سینه و کبیت و بست و بادیقان جمله دفع گردند و این را تر این نیاده کوا تصه گویند نوع دیگر نم و گلوی پلپل و بانسه هر یک پل یکجا کرده در یکدرون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند در یک چهارم روغن مادهٔ گاو انداز ند و ملیله و بدیاله و آمله و سنبل و فلفلین و مصطکی و زرد چوب و دارچلد و پلپل و چتره و بلاور و جوا کهار و کتکی و اتیس و برنگ و سهاجی و سونف و اجمود جمله دو دو ها هشت درم بآب آمس کرده تیز انداز ند و گوگل هشت درم هم انداز ند و روغن را بپز ند چون پخته شود بدارند و مقدار روزینه معلول را بنوشانند از این بده روده قی اسحال دفع شود و جمله علتها از بیخ کنده شود و بسیت و گری اندام و انقباض آن علتها یکه از باد و بلغم یا از باد و خون باشد و گنده بالا و اپد و کبر نفخه و ناسور و سرفه و دمه و بهکنده و تپ و رگ و بتاهی آواز خلق و تپ ناخنه و سردی رگ و امراضیکه از خوردن زشت بندو کرم و سیلان منی و خون استحاضه دفع گردند و این روغن را گوگل تنکتک کهرت گویند و بدانکه بدرده که در نسخه استخوان سرایت کرده باشد باید که بجهت دفع آن محل مرض را بروغن چرب کرده سیدو اپنه کنند و خون بکشانند و دیگر علاجهای بدرده که گفته شده اند بکار بندند و اگر پخته گردد باید که استخوان را شگافته آنچه آلایش باشد بیرون کشند بعد آن علاجیکه از ان رونه صاف گردد بکار بندند و بجوش اشیای تلخ چنانچه نم و غیر ذلک آنرا بشویند و روغنیکه آنرا بجهت رستن ازان اشیای تلخ پخته باشند و آنرا تنکتک کهرت گویند و بسالش خواهد آمد طلا کنند و چون نوعی از انواع بدرده حادث شده باشد باید که بجوش دارو ها بکه بجهت آن نوع گفته شده اند سلاجیت و گوگل انداخته مریض را بنوشانند و اگر زحمت بدرده در استخوان زن باشد باید که خبر سید دیگر علاجها بکار بندند و اگر پستان بشپر باشد و شیده و در کهنه دو الله علم و احکم فصل چهل و پنجم در سختگی جراحت که هر یکی را سبب بران گویند مشتمل بر دو بست قسم اول در علامت زحمت مذکور بدانکه علامت سختگی که قبل حدوثش پیدا آید آنست که عضوی از اعضا آماس شود و این مرض از شش موسست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه بلغم سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پنجم آنکه از غلبه خون ششم آنکه از رسیدن شیئی خارج شود و آنکه از غلبه باد باشد علامتش آنست که سیاه و ام و یا سهل و ام و خشن و نرم و متقل بود و در و بسیار کند گویا که آنجا سوزنها میخلانند و یا آنکه او را میشگافند و میبرند و آنکه از غلبه بلغم باشد علامتش آنست که سهل و ام و نرم بود و قی اسحال عریض گردد و چنان درد کند گویا که آنرا با آتش میسوزند و تشنگی و بیهوشی و سوختگی پیدا آرد و از زدنش سخت زشت بوی آید و آنکه از غلبه بلغم باشد علامتش آنست که سپید و ام و سخت و چرب سرد بود و بتدریج عریض گردد و درد کند چنانچه در محل خارش درد پیدا شده باشد و آنرا آلایش اندک متر شح گردد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد دران نشانهای هریکی از سه نوع سختگیهای مذکور باشند و آنکه از غلبه خون باشد علامتش آنست که رنگش سیاه و سخت بود و دیگر علامات نوع تلخه درین نوع باشند و اگر پخته گردد خون ازان بچکد و آنکه از شیئی خارجی چنانچه سنگ و کلوخ حادث شود دران علامت نوع تلخه باشد لیکن رنگ این نوع سخت سهل بود و بدانکه نوع بادی بتمام یکبارگی پخته نشود بلکه بخشی ازان پخته گردد و بخشی بعد از مدتی پخته شود و نوع خونی و نوعیکه از شیئی خارج حادث شود نیز بدین یکبارگی پخته گردند و چون محل سختگی سخت و یا اندک آماس بود و بود و لونش متغیر نشده باشد بدانند که مرض سختگی خام است و چون محل سختگی مثل مشانه منفوخ بود و لونش متغیر گردد و یا آماس بود چنان بود که گویا که آنجا سوزنها میخلانند و یا مورچگان بران روان میشوند و آنرا میگزند و یا آنرا میسوزند و یا میشگافند و یا آنکه بران چوبها میزنند و یا آنکه آنرا با نگشتان کشیده پاره می کنند و یا آنکه با تش میسوزند و یا آنکه بران شوره سخت کرده می پزند و محل مذکور تا پاک شود مریض را قرار نبود نه بخفتن و نه بایستادن و نه بغلطیدن چنانچه شمعی که آنرا گرم کرده باشند و آنرا قرار نبود تب و تشنگی و ناآرامی بسیار پیدا آید بدانند که مرض پخته شدن شروع کرده است و چون محل سختگی خارش کند و درد کند و درد او سوزش بود و آماس کم شده

چون ... وقت انگشت ... طرفی دیگر مرتفع شود چنانچه آن جا ... خلاف ... محل ... گوکی ... آن شود بر ... خوردن طعام
شود ... که مرض سخته شده است ... که سختگی ... فساد ... سخته گردد ... فساد ... بپیدا نماید ... جهت در
سختگی ... سخته گشتن آن غلبه ... باشد و چون سختگی سخته گردد و اگر ... چنانچه ... کرده ... یافته ...
... بسوزد همچنان ... گوشت ... که ... باین طبیب ... بشاید که ... تدبیری ... کشد ... که
... سختگی خام ... آنکه ... شروع کرده باشد ... کند آن بحقیقت طبیب باشد ... تشخیص کردن ... طبیب ... نبود
... شکاف تمام ... در الحال ... بیرون ... بحقیقت طبیب ... باشد ... اگر مرض ... پوست و یا در گوشت یا در ...
حادث شود و محل خطرناک باشد ... مرض ... بگردد و اگر حدوث مرض سختگی ... بعضی این شروط باشد ... گردد
و اگر حدوث مرض سختگی و یا بعضی این شروط ... بگردد و اگر هیچ یکی ازین شروط ... سختگی ... و اگر سختگی بعد سخته شدن شگافته
شود و از آن خون زشت و ریم بسیار با بوی بد بیرون آید و گرد بر گرد آن ... و میانش ... باشد همچنان بود که استخوان آن محل دیده شود
... نشانیها که از آن معلوم شود که سختگی از آلایش صاف گشته است ... باشد بلکه نشانیهای ... باشد ... شود
... همچنین سختگی ... درشت ... نشانیهائی که از آن ... که سختگی از آلایش صاف شده است ... ریم ... از آن
بیرون ... باشد و میانه اش غار ... نشانیهائی که از آن ... که سختگی ... سختگی سخت ... رنگش همچو رنگ ...
... از آلایش بکلی صاف بود ... بالای ... گوشت که آن را ... انگور ... پیدا ... از آن معلوم شود
که سختگی ... بهتر فراهم شده است ... که محل سختگی ... باشد ... چنانچه پیش از حدوث سختگی بود همچنان ... شود
... اقتضای ... و انخفاض ... و اگر ... صاحب ... که آن را مده ... گویند یا کسی را که بخوردن زهر عادت گرفته باشد ...
... دشواری بگردد و چون از سختگی ریم همچو ... و یا همچو مغز استخوان و یا همچو مغز سر بیرون آید اگر سختگی ... فساد خلط بود لا دوا باشد اگر از
شیئی خارج باشد ... و اگر از سختگی بوی همچو بوی شراب یا بوی ... و یا روغن ... و یا گل ... و یا گل نیلوفر و یا صندل و یا خوشبوی دیگر آید لا دوا
باشد و اگر در محل خطرناک بود ... لا دوا بود و اگر در وی مرض سختگی بسیار بالای آن ... باشد ... سختگی بود ... لا دوا بود ... سختگی که
... مرض ... باشد ... لا دوا بود ... سختگی خون و ریم بسیار بیرون آید و آن ... سختگی ...
... بود ... لا دوا باشد و اگر سختگی ... که طبیب ... علاج باید ... فراهم نشود لا دوا بود قسم دوم در علاج ... مذکور
... مرض ... که از سبب ... چنانچه اخلاط و خون باشد ... گویند و آنکه از شیئی خارجی چنانچه ... حیوانی یا گزیدن و یا خراشیدن
آن و سوختن آتش ... رسیدن زهر ... تیر بر اندام ... خار و ... و ریزه استخوان و رسیدن تیغ و تیر و سنان و جز آن باشد
... گویند ... جهت دفع این مرض ... هشت ... و آن را ... گویند و سخت کردن دارو و آن را ... نامند
... چنانچه جوشاندن ... محل مرض که آن را ... گویند ... شیئی چرب ... و آن را ... گویند و ساییدن
... گویند و ... آن را ... نامند و ... گرم کرده ... از آن محل مرض سخت کردن ... سرد شدن فرود آورده ... دیگر که
... سخت کردن ... گویند ... مرض ... نامند و کشیدن خون و آن را ... گویند و نشانیدن ... و
... نامند ... گویند ... و آن را ... گویند و شگاف کردن و آن را ... نامند ... سختگی که
... گویند ... آن را ... گویند ... کردن ... آن و آن را ... گویند و بیرون
... آن را ... نامند ... آن را ... نامند ... شکسته ... آن و آن را ... نامند

گویند در سختگی را شپانیده ازان بر کشیدن و آزادبیران نامند و باز داشتن خون از سیلان و آنرا استبا بن گویند و فرو نشاندن سختگی بسفرش و آنرا زیان نامند و بسبی و اعیا سخت کردن بجهت صاف شدن سختگی و آنرا تکار کا گویند و جوش بکار بستن و آنرا کلهانامند و قلیه بکار بستن و آنرا ابرست گویند و آرد کاب و جزان مسحوق باشد استعمال کردن و آنرا کلک نامند و طلا کردن روغن سخته بجهت صاف کردن سختگی و آن را رس کرنا گویند و بیرا کردن آنرا موی مسحوق بجهت کاهندگی و آنرا چوران گویند و صابندان دود بر جراحت و آنرا دهوین نامند سخت کردن دواهای که ازان گوشت بیالاید و آنرا بسلان گویند و رعها بکه ازان گوشت برآمده بریده گردد و آنرا مرکم نامند و سخت کردن محل مرض بعد انکه سخت شده باشد و آنرا دران کرم نامند و شوره سخت کردن و آنرا چیارکم نامند و محل آتش و آنرا کن گرم گویند و سیاه کردن محل مرض بعد ازانکه سپید شده باشد و آنرا کشن کرم نامند و سپید گردانیدن آنرا بعد ازانکه سیاه شده باشد و آنرا پاندکرم گویند و سائیدن محل سختگی را بغلوله گیاهها و آنرا پرسیاران نامند و رسانیدن سعوط و آنرا دوم بحن گویند و تدبیر یکه ازان موی ریخته بیفتند و آنرا دوم ساتن نامند و خشک کردن و آن را پست کردن نامند و خشک که ازان اسهال و اقی کنند و آنرا زبست نامند بستن اعضا و آنرا بنده گویند زنهادن برگ بر محل مرض و آنرا میتروان بدو گویند و تدبیری کردن که ازان کرم رفع شوند و آنرا کرم کش گویند و تدبیر یکه ازان مرد فریه گردد و آنرا برنگهین گویند و تدبیری که ازان اثر دهر رفع شود و آنرا بکهت نامند و صاف گردانیدن سر را از آلایش اباس تبر بخنک و آنرا سرور بخن گویند و تدبیر نوعی از اناس که آنرا شینهک ناس نامند و دهن صاف کردن بهلاوه و آنرا کوک گویند و نوشانیدن دود و آنرا دوم بیان نامند و طلا کردن روغن و شمد بر جراحت و آنرا کهت بده گویند و کشیدن غلیده باکت و آنرا چیزیده گویند و خوابانیدن غذای مناسب و آنرا ماز گویند و تدبیر محافظت ریض و آنرا کیهانامند و واستن انواع بندها و استعمال کردن در سختگی باجراحت نوعی که بالمام آن باشد تدبیر فاقه بدانکه ازین جمله تدبیر فاقه در سختگی هر نوع که باشد مفیدست مگر آنکه مریض را دمه یا آروغ بسیار باشد یا تشنگی و گرسنگی غالب بود و یا آنکه مریض پیر و یا بچه و یا لاغر و یا زن حامله بود و یا آنکه از فاقه سخت خوف باشد و یا بعلت اندک ماندگی حاصل آید و یا آنکه آزار خشکی دهن حادث شده باشد امثال ازین فاقه مضرست نکنند تدبیر پس باید که بجهت دفع آماس سختگی چون حدیث العهد بود و بسیار کند پوست سهوژه را بسرکه کهنه آس کنند و آنرا با مقدار روغن بنفشه آمیخته و گرم کرده بر آماس سختگی سخت کنند ازین آماس مذکور که از غلبه صفرا باشد دفع شود نوع دیگر پوست سرو دها تورده و بیخ چارمغیس و بدهار و اسپند و بیخ چولائی هر همه متساوی سسته و با آب آس کنند و بر آماس سخت کنند ازین آماس که از غلبه باد باشد دفع گردد نوع دیگر بیخ و برگ دها تورده و نمک سنگ آس کرده بر آماس سخت کنند مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود و صدوفر نشیند نوع دیگر بیخ سجنه با آب آس کرده و گرم ساخته بر آماس بادی سخت کنند دفع شود نوع دیگر قیرا با آب آس کرده و گرم ساخته بر آماس بادی سخت کنند دفع شود نوع دیگر بلیله و ملهلی و کاکولی و بیخ نیلوفر و ستراول و ابهول و زاکیر مصندل هر همه متساوی سسته با آب آس کنند و بر آماس سختگی که از غلبه تلخه باشد و حدیث العهد نباشد و بود بسخت کنند زائل گردد نوع دیگر پست جوز سخق ملهلی با روغن سنور و شکر آمیخته بر آماسی که از غلبه تلخه باشد سخت کنند زائل گردد و آماسی که از سیدن زخم و یا از غلبه بخون شده باشد آن نیز دفع شود نوع دیگر پوست برو کلر و درخت لرزان و پاکر و هلیس سکپنان و صندل و رکتچندن و نیلوفر و ملهلی هر یکی را آس کنند و بار و غن سنور که آنرا صد بار شسته باشند آمیخته بر آماس سخت کنند ازین آماسی که از غلبه تلخه باشد زائل گردد و سیاه خون و سوزش و سختگی نیز دفع شود ازین را برسین کروها گویند و بجهت دفع نوع تلخه سخت میکنند بکار بندند و آماس کرده سخت کنند و بجهت دفع آماس هر دو اجزا که فصل بسر گشته خواهد شد نیز بکار بندند فائده دارد و مسحوق که سخت کردنی باشد بر آماس در شب سخت کنند و آنرا شب گذشته و اشسته و سخت کرده و از دیگ سخت کرده باشند خشک شدن ندهند چون بر آماس خشک شدن شروع کرده است فرو آورده و دیگر سخت بگذشته بر آماس بیک بار که شیره و روغن جوشیده و شکر و شیره و روغن

دواهای مدبر و جوش و خشان تشبیه دار یکجا کرده بر آماس بریزند این درد آماس سختگی که از غلبه بلغم یا خون یا زهر یا از شیئی خارج باشد رفع شود نوع دیگر روغن کنجد و روغن بادام و روغن حنا و روغن بابونه گاو و سرکه کهنه و شوره بای گوشت و جوش دارو هائیکه دافع باد اند یکجا کرده و گرم ساخته بر محل آماس بریزند این درد آماس سختگی که از غلبه بلغم باد باشد رفع شود نوع دیگر روغن کنجد و بول بابونه گاو و نیتراب و سرکه کهنه و شراب و جوش دارو هائی که دافع بلغم اند یکجا کرده و گرم ساخته بر آماس بریزند این درد آماس سختگی که از غلبه بلغم باشد رفع شود و باید دانست چنانچه باب آتش فرو نشیند همچنین ادویه سختین دارو هائی که مجلل درد فرو نشیند تدبیر ابهنک باید که بر محل آماس بادی و بلغمی کنجد طلا کنند این محل آماس مذکور نرم گردد و غلبه غلط فاسد فرو نشیند و تدبیر ابهنک بر محل آماس که از غلبه بلغم یا خون و یا زهر و یا از شیئی خارجی بود روغن سقوقه که آنرا صد بار شسته باشند طلا کنند این فایده مذکور حاصل آید لیکن این تدبیر بیش از سیدروز بطلا این دواها نپاید و باین و بسیار فون وقتی دواها سهال نکنند تدبیر سیدار سختگیها که این تدبیر و آن تدبیر است آماس سختگی است که از غلبه باد و بلغم بود چرب بنا شده و سخت بود و تدبیر بطلا این طریقش آنست که اول روغن را بر محل آماس طلا کنند و سیدکنند بعده بنی نیزه یا سنگ لبش یا کفت یا بکف دست یا باطن انگشت ابهام آنرا بمالند و این تدبیر برای آماس سختگی را بکنند که سخت باشد و در اندک کند تدبیر پناه سختگیهائی که دران این تدبیر نافع است سختگی است که خام یا نیم پخته باشد باید که آنرا پناه بکنند یا اگر سختگی خام باشد فرو نشیند و در شود و اگر نیم پخته باشد بطریق بهتر خام پخته گردد باید که این تدبیر بجهت دفع آماس باد و بادروهائی که دافع باد باشند کنند و بجهت دفع آماس بلغمی بادروهائی که دافع بلغم بود بکنند تدبیر پاچین اگر بفاقه و تدبیرهای دیگر که بعد ازان مذکور اند تا تدبیر اسهال آماس سختگی دفع شود باید که بادروهائی که ازان آماس پخته شود پخته گردانند و عطر تقیش آنست که دارو هائیکه ادجهت پخته گردانیدن سختگی خام در فصل که آنرا ابهنک برگ گویند گفته شده اند بستانند و آس کرده با جغرات و دوغ و شراب سرا و سکبت و سرکه کهنه بیامیزند و قدری سجق نمک سنگ و روغن یاركنند و پخته نسبی گرد انیدن شیر گرم بر آماس سخت کنند و بران برگهای بید بنجیر نهاده پتی بندند این آماس خام پخته گردد تدبیر بسیار فون سختگی که خام باشد و حدیث الصدر باید که بران دلیچه سخت کرده و با کلمازده خون بکشانند این درد فرو نشیند و سختگی پخته نشود بلکه فراهم شود و سختگی که از زهر باشد خون کشانیدن مدفع آن سخت نافع است و سختگی که پخته شده باشد سیاه و ام و سخت بود بخشی عریض باشد و باصد و آماس بود و بخشی ازین مرتفع باشد و بخشی منقبض خون کشانیدن مدفع آن نیز نافع بود تدبیر استنبهه باید که چون مریض لاغر و خشک بود و نیمی اندام وی و یا عضوی از اعضای او بیکار شده باشد و یا سبب سختگی او را راجروگ شده باشد روغن بل بادروهائیکه دافع خلط بوند که از غلبه آن سختگی پیش حادث شده باشد پخته مریض را بنوشانند تدبیر لون سختگی که این تدبیر نافع است سختگی است که دران گوشت مرتفع شده مانده باشد و خون فاسد سیاه ازان بیرون آید باید که مریض آنرا قی بکنانند و اگر چنین سختگی از غلبه کف باشد قی کنانیدن و مدفع آن مفید تر باشد تدبیر سختگی که در دفع آن این تدبیر نافع است سختگی است که از غلبه باد و لخه باشد و دیر پخته گشته باشد باید که مریض آنرا اسهال کنانند تدبیر رنجین سختگی که در دفع آن این تدبیر نافع است سختگی است که اصلا پخته نگردد و آنکه اگر کاهی پخته شود بخشی آن پخته گردد و اکثر آن پخته نشود و دیر پی و یا در رگ و یا در پستان بود باید که آنرا بریده و در کنند تدبیر بریدن سختگی که در دفع آن این تدبیر نافع است سختگی است که در دفع آن بیش رحم بود و لیکن آنرا دیر نشود و سختگی که در رحم ازان جاری بادو بلغم باشد و ایستاده باید که فگار کنند تدبیر داران اگر سختگی صعب یا دیر پا لاغر و یا شصی را که از عمل شکاف سخت خائف باشد و ازان عاجز شود باید که آنرا شکاف نکنند بلکه بدارو هائیکه سخت کردن آن سختگی منشق شود و ریش بیرون آید بیان آن در فصلیکه آنرا بهنک مسرک گویند گذشته است سختگی سخت کنند تا منشق شود و ریش بیرون آید و اگر سختگی در محل خطرناک باشد بیدا عمل شکاف و مذکور سخت گردانیده منشق گردانند تا ریش بیرون آید تدبیر لیکمین طریقش آنست که با کلت آهن یا بنجائه ابریشمی که درشت باشد یا بجائه کتان یا بلیچ و یا کفت و یا دیا و یا بجو کدا و یا نمک سنگ و یا بهرگ سوده و مانند آن محل سختگی را چنان بخراشند که از جمیع جوانب هموار خراشیده شود و سختگی که

سخت و پر گردد و مرفع بجوانب باشد و سیاهت بود و دورش گوشت برآمده باشد یا هنگام فراهم آمدن بطریق قدما از یکی از آلات مذکوره برحسب حال خراشیده شاید تدبیر امهکن طریقش آنست که بشاخ گوزن که نو رسته باشد و مانند آن و یا بموی اسپ یا بجوک و یا بانگشت و یا بآلت آهن که آلت امهکن گویند سختگی را که از آن رسم بطریق استقرار روان شود و یا آنکه دهنش تنگ و درونش وسیع بود و یا آنکه هموار باشد لیکن طرفی غائر بود و سختگی را که بر محلی دیده شود و دهنش بمحلی دیگر شود یکی از آلات مذکوره برحسب حال تفحص کنند تدبیر آهن سختگی که معلوم شود که درون آن چیزی طلیده است درمان تدبیر بندورا بکار برند و بالتبه برحسب حال طلیده را ازان کشیده و دور بکنند تدبیر سر بهبدن سختگی را بمانند که بسوزاخ کردن فراهم چوا آمد باید که درمان تدبیر بندکور را بکار برند و آلت آهن را که خلانیدن درمان محل شاید بنجلانند و سوراخ کرده آلایش شلیده بیرون آرند تدبیر سیلون جراحتی که بسیار شکاف یافته باشد و دهنش عریض گشته بود تدبیر بندکور را درمان بکار بندند و بموی یا بنبار ابریشم بدوزند تدبیر سندهان عضویکه شکنبه بود یا بریده گردد درمان تدبیر بندکور را بکار بندند و عضوی بکسور و یا مقطوع بود بطریقیکه دانند پیوندانند تدبیر بران سختگی که در محل خطرناک باشد دهنش تنگ بود و درونش یم بسیار باشد درمان تدبیر بندکور بکار بندند و با کتی از آلات شلیدان که ذکر آن در فصل مسرک گذشته است شلیده بیرون آرند و بدانکه اگر چه تدبیر لیپ گفته شده است که دوا را چون سخت کنند خشک شدن ندهند لیکن چون دوا را از جهت شلیدان کشیدن رسم سختگی سخت کنند باید که خشک شدن بدهند تا سختگی را منقبض ساخته رسم بیرون آرند و نیز درین تدبیر دوا را بار بر دهن سختگی سخت کنند تدبیر سوختا استهابن چون جراحت از سبب بریده شدن رگ و جز آن خون جاری شود نه استیصال باید که تدبیر بندکور را بکار بندند و بدانکه از ان خون از جریان بایستد استعمال کرده باز دارند و مذکور و طریق استعمال آن در فصلیکه آنرا بهندی سوختا بیرنی گویند ذکر افتاده است تدبیر بر پاس طریقش آنست که دوا را بسر و با بشیر آس کرده و با روغن تر که آنرا صد کرت بآب شسته باشند یا ساخته بر سختگی که از فساد خون یا تلخه بود یا سوزش باشد و سختین شروع کرده بود سخت کنند و یا دوای مذکور را بشیر آس کرده و با روغن مذکور یا ساخته بر سختگی مرطوب بر بندند این سوزش سختگی فرو نشیند تدبیر انکار کا طریقش آنست از کتائی که در میل باد اندوازکتائی که ترش اند بحبت دفع سختگی که از غلبهٔ تلخه باشد و از اشیائیکه از ان رطوبت بیرون آید چنانچه شرشف و کنجد و تخم کتان و مغز تخم گلیکان و مانند آن بحبت دفع سختگی که از بلغم باشد لیسی سازند و بر سختگی که غائر باشد و بحوشش که افتاده باشد از ان زدآب بچکد و چنان رود کند گویا که دران سوزنهای فلانند و سخت و خوشن و خشک بود و بچکد و رود کند سخت کنند تدبیر کاکهاسختگی که منقل بود و رود کند از ان لوبی زشت آید و بچکد و زرد بود تدبیر بندکور دران بکار بندند و بجوش دارو هائی که از ان جراحت صاف شود و ذکر آن در فصل مسرک گذشته است صاف گردانند تدبیر بربت سختگی که آنرا اگنهر گویند اگر دیر گوشت بود و رونش رسم مانده باشد و دهنش تنگ بود تدبیر بندکور دران بکار بندند و از دارو هائی که ازان فتیله بحبت صاف کردن ساخته میشود و ذکر آن در فصل مسرک گذشته فتیله سازند و در سختگی بندکور دارند تدبیر کلاک سختگی که گوشت کنده بسیار باشد و در غلطی که مورث آنست باخامه بود تدبیر بندکور را بکار بندند و از دارو هائیکه ازان فتیله بحبت صاف کردن می کنند کلاک سازند و آنرا بر سختگی بندکور سخت کرده صاف گردانند تدبیر کهرت سختگی که از غلبهٔ تلخه باشد و کهنه نبود و تا پاک باشد و سخته بود تدبیر بندکور دران بکار بندند و بدارو هائی که ازان سختگی صاف گردد و در روغن سنور بپزند و مصلح را بدان کرده بر سختگی سخت کنند تدبیر تیل سختگی که بران گوشت بر آمده باشد خشک بود اندک اندک بچکد تدبیر بندکور دران بکار بندند و بدارو هائیکه سختگی ازان صاف گردد و روغن اگنهر شرشف و کنجد بپزند و مصلح را بدان ترکرده بر سختگی بندکور طلا کنند تدبیر سرس کرپا سختگی که بطلا کردن روغن صاف نشود دران تدبیر بندکور را بکار بندند و در جوش دارو ها این تدبیر بکار بندند و در جوش دارو ها این تدبیر بهنکری تخم سرس تخم اندرائن تخم اندراخته بپزند و رسم سازند تا سه انگشت بر سختگی بندکور سخت کنند تا سه روز بدارو دران نشسته و در گردانند اگر سختگی صاف شده باشد دیگر بار سخت کنند تا صاف شود تدبیر چوران سختگی که غائر نباشد و قطع فاسد چربی زشت گردانیده آنرا پیدا آمده بود ازان لوبی زشت آید دران تدبیر بندکور را بکار بندند

وعمیق وادرهای چوران بران بپراگنند بدانکه از کلمار بوت وکلک کهرت وتیل ورس کریا وچوران ازین هفت تدبیر چنانکه سختگی صاف گردد بالایش نیز باید و سختگی که آنرا بسجوش صاف گردانیده باشند بسجوش وادرهای پالایش بارها بشویند پالایش یافته فراهم شود و سختگی که غائر باشد و دیر نکند مصاف گردانیده شده باشد فتیله وادرهای پالایش دران درآرند پالایش یافته فراهم گردد و سختگی که در گوشت باشد وازگوشت گنده آن را صاف گردانیده باشند باید که عمیق تر ازان کنجد باشد آهخته بران سخت کنند پالایش یابد نوع دیگر عمیق ازان برگ نیم بارزن وشهد آهخته بران سخت کنند نیز پالایش یابد وعمیق تر ازان کنجد بسیار فائده میساند اگر این را بر سختگی خام سخت کنند فرو نشسته شده زائل گردد واگر بر نیم سخته سخت کنند شکسته گردد واگر بر شکسته سخت کنند صاف شود واگر بر صاف گشته سخت کنند پالایشده فراهم گردد و سختگی که از غلبه بلغم یا خون یا از زهر یا از رسیدن شمی خارجی باشد و سختگی که غائر باشد روغن گاو وعمیق تر ازان وادرهای پالایش شیر سخته بران طلا کنند پالایش یافته فراهم شود و سختگی که پی بستن بران عمده ست و سختگی که در بند گاه بود و سختگی که بعد صاف شدن یا از زشت گشتن گردد هم پالایش یابد شهد و عمیق تر ازو چوب وادرهای پالایش آهخته بران سخت کنند فراهم شود و سختگی که همواره باشد و غائر باشد و گوشت در نوشش نیک سخت بود وادرهای پالایش بران بپراگنند این همه تدبیر برای صاف شدن سختگی که پالایش یافتن آن گرد شده است بجهت دفع سختگی هر نوع که باشد بکار باید بست و سرمای آن کتائی که دانع اندر هر یکی از هفت تدبیر مذکور بجهت دفع سختگی بادی بکار بندند آن ادویه مذکور ها کولیا و کن را در هر یکی از هفت تدبیر مذکور بجهت دفع نوع تلخه بکار بندند آن ادویه ها و کن و دیگر ادویه ها که گرم باشند در هر یکی از هفت تدبیر مذکور بجهت دفع سختگی بلغمی بکار باید بست تدبیر فیروبین سختگی که از غلبه یا باشد و بسیار کند بچکد عمیق وادرهای مذکور و ادرجه مروق ستور بیامیزند و دران به سختگی سایند و تدبیر اتساران سختگی که خشک و کم گوشت و غائر بود دران تدبیر مذکور را بکار بندند و عمیق ازان وادرهای که گوشت بالا آید بارزن گاو آهخته بران سخت کنند و گوشت طیور و حیوانات مرغزی را بخورانند سختگی گوشت به گردد و فراهم شود تدبیر ارساد کن سختگی که گوشت آن برآمده باشد نرم بود دران تدبیر مذکور را بکار بندند و عمیق وادرهای ازان گوشت برآمده بریده گردد باشهد آهخته بران سخت کنند تا برآمده بریده گردد و سختگی که همواره گردد تدبیر مروکرم سختگی که سخت و کم گوشت باشد و از غلبه باد بود دران تدبیر مذکور بکار بندند و بدارویی که موافق باد اندرون سخته بران طلا کنند تا نرم شود نوع دیگر از سختگی مذکور خون بکشانند نیز نرم شود نوع دیگر وادرهای شیرین و وادرهای چرب آمیخته کرده گرم ساخته بر سختگی مذکور سخت کنند ازین نیز نرم شود تدبیر واران کرم سختگی که گوشش نرم باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و پوست و هر یک موی سوک و دیس توامله و بلیله و بلیله و گل وادرهای دلبود دران با بستانند بار یک آس کنند و بالا سختگی بپراگنند گوشت سختگی سخت خواهد بود تدبیر چهار کرم سختگی که گوشت دران آمده باشد و سخت بود و فارش کند و بریده و صاف نشود دران شوره سخت کنند تا گوشت زائد بریده گردد و فراهم شود تدبیر اکتن کرم سختگی که بسبب سنگاف کردن بسیار حادث شده باشد از هش بول بیرون آید و سختگی که ازان خوان سائل باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و بران داغ بدهند تدبیر کشن کرم سختگی که بسبب ناتراهم شدن بطریق بهتر نگشن سپید گشته باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و بالادرها و بلول بقر تا هفت روز بعد از هفت روز شیر بقر بدارند بعد ازان بالادرها دود و برگ ساخته در آونداهن انداخته بپتال جنتر با کش با چاک دشتی ازان مرغن چکانیده بستانند بر سختگی مذکور طلا کنند تا سپیدیش زائل گردد و اگر روغن سمار چوب سیلیشت و بچسبار و دیوداچ چکانیده همبرین کوزه بستانند و بر سختگی مذکور طلا کنند نیز سپیدیش زائل شود و اگر سم حیوانات اهلی ماوسم حیوانات را که در کرانه آب باشند در آونداخته چنان مسوزند که دود بیرون نیاید و بارزن کنجد آهخته بر سختگی مذکور طلا کنند نیز همین فائده دهد تدبیر یازدهم کرم سختگی که سبب نا فراهم شدن بطریق بهتر نگشن سیاه شده باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و بنی را که نوعی از هلیله ست تا هفت روز در گرمه سپید بدارند بعد ازان کشیده تا شیر مذکور آس کرده بر سختگی مذکور سخت کنند سیاهی زائل گردد نوع دیگر زائل گردد نوع دیگر سال در سبع مهلتی کس سه مهلتی هر سه برابر گرفته آس کنند و باشهد آهخته بران سخت کنند سیاهی زائل گردد نوع دیگر نمل سختگی را نجوشانند بتهه با بول گوسپند آس کرده بران سخت کنند سیاهیش زائل گردد نوع دیگر

کسیس کورجنه و قوتیای زرد پوست نیز و تخم بنواروسوت را با آب آس کنند و مرهم آوند انداخته تا یکماه زیر درخت اجین دفن کرده بدارند بعد از آن بمحل سختگی مذکور سخت کنند نگش نیک گردد و تدبیر پرستاران سختگی که رنگش سیاه شده باشد تدبیر مذکور را بکار بندند و پوست بیخ اکیان و با کهنک و صدف مویا و مروارید را با بول گوسپند آس کرده غلو ایساز ند و خشک کرده بدارند و بمحل سختگی مذکور بسایند تدبیر روم سختن سختگی که بران موی برنیامده باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و دندان فیل را ریزها کرده در آوند انداخته و مهر کرده بسوزند چنانکه بیرون نرود آنگاه آنرا سوت یار کرده با سیر گوسفند سحق ساخته سخت کنند مویها بر محل سختگی مذکور بروید نوع دیگر کسیس و برگ نورسته ازان کنج را با شیر و با رکیتهه آس کرده بر محل مذکور سخت کنند نیز ازین مویها برآید تدبیر روم ساختن سختگی که بران مویها باشد بواسطهٔ آن فراهم نشود تدبیر مذکور دران بکار بندند و مویها بتمره و یا بقراض و یا بمچنگ و مگر دانند آنگاه دارو سخت کرده فراهم گردانند و اگر روغن بلادر را با شیر زقوم آمیخته بر محل مذکور طلا کنند مویش زائل گردد نوع دیگر چوبهٔ سنکهه با ترشی آس کرده بر سختگی مذکور سخت کنند مویهاش زائل شوند نوع دیگر دم با بهنی و کیله و هرتال و تخم سنکوت را سوخته خاکستر کنند و آنرا در روغن کنجد که چهار چندان آن باشد با ندازند و آب که چهار چندان روغن مذکور باشد نیز اندازند و روغن را بتاب آفتاب بنرند چون پخته شود آنگاه بر محل سختگی مذکور طلا کنند مویهاش زائل گردند تدبیر پست سختگی که از غلبهٔ باد باشد و درد بسیار کند و بنصف اسفل از وجود تدبیر مذکور دران بکار بندند تدبیر او تر پست سختگی که بسبب آن موتر کرهه یا سنادنی یا استحاضه حادث شود و سختگی که در سنگاف مثانه بود دران تدبیر مذکور را بکار برند تدبیر سختگی که دران نشستن شاید تدبیر مذکور دران البته بکار بندند و به پٹی که ملائم آن سختگی باشد بران ببندند تا فی الحال صاف شود و خوف دهلک نباشد محل سختگی سخت نگردد و گونه اش متغیر نشود تدبیر پتروان بده سختگی که سخت باشد و کم گوشت بود دران تدبیر مذکور بکار برند و سختگی مذکور چون از غلبهٔ باد باشد برگ بید بخیر و بهوج پتر و برگ کنج و برگ زرد چوب و برگ کنگهی و برگ مکهار بران ببندند و چون از غلبهٔ خون و یا تلخه بود برگ درختان شیردار و برگ نباتاتی که در وان آب بروید چنانچه نیلوفر شمسی و قمری بران ببندند و چون از بلغم باشد برگ پاڑهی و مرزهی و مکوی و مکهار و زرد چوب بید بخیر و ار و بران ببندند و برگ که خشک خشن و رخنه دار و کرم خورده و کهنه نباشد نرم و چرب بود باید که بجهت بستن بخیین برگ را بکار بندند تدبیر گرم کهرم سختگی که در و کرم افتد دران تدبیر مذکور بکار بندند و بجوش سرسادکن آنرا بشویند تدبیر سحق تر ازان کن مذکور بران سخت کنند کرمها زائل گردد نوع دیگر جتهون و کرنج و اک و نم و پیاز پوست این هر پنج را با بول بقراس کرده بر سختگی مذکور سخت کنند کرمها زائل گردند تدبیر بر بخهن بده سختگی که در پرینه باشد بسبب آن مرض را جروگ پیدا آمده باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و اشیائیکه ازان فربهی حاصل شود خورانیده فربه گردانند تدبیر بکهه اگن سختگی که از زهر شده باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند و اشیائیکه ازان سرما صاف گرداند تدبیر سرد بر سختگی که در گلو و یا در قدمها یا در سر باشد و یا آماس خارج بود دران تدبیر مذکور بکار بندند تدبیر سر و بر سختگی که باد در و از غلبهٔ باد و خشک یا در گردن و یا در سر باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند تدبیر کنول سختگی که در دهن باشد دران تدبیر مذکور بکار بندند چون سختگی مذکور از غلبهٔ باد یا کف بود کنول شیر گرم بکار بندند چون از غلبهٔ تلخه یا خون بود کنول سرد بفرمایند اگر کنول بجهت صاف شدن سختگی مذکور نفرمایند باید که کنول دارو هائیکه ازان سختگی صاف گردد بکار بندند و اگر کنول بجهت گوشت گرفتن محل سختگی مذکور بکنانند باید که دارو هائیکه ازان بمحل سختگی گوشت بیالاید بکار بندند و از تدبیر کنول غلبهٔ خلط و درد سختگی مذکور پاک آن فرو نشیند و رسم دندان و زبان بر دو و هن صاف شود و دارو های کنول و فصل سرکه گفته شده اند و طریق کنول بشنیر هم گفته خواهد آمد تدبیر دهوم پان سختگی که در گلو باد گردان و یا در سر بود و یا از غلبهٔ کف یا باد یا شد و یا آماس مدد و بود و بچک دندان تدبیر مذکور بکار بندند و بعض را دارو هائیکه مزیل خلط اند مذکور باشد بنوشانند تدبیر کهرت و بدت جراحتی که حدیث العهد بود دران تدبیر مذکور بکار بندند و روغن سمدر شمدر را بران طلا کنند از بن دندان تا پاک برود و فراهم شود تدبیر سختگی که در مسق باشد و دهانش تنگ بود و رو خیری غلیده مانده باشد کشیدن آن بهیچ وجه ممکن نبود دران تدبیر مذکور بکار بندند یا بعضی از آلات غلیده را بکشند

تدبیر ایارسختگی هر نوع که باشد ما بیش را ابتدای سبک و چرب شیر گرم بقدر مناسب مرض بدهند تدبیر اگیا سختگی یا جراحت هر گونه که باشد مناسب آنرا از جمله نگاه دارند و طریق نگاهداشتن آن در فصلیکه آنرا برق باسی گویند گذشته است تدبیر بیدبان طبیب باشد که جمیع انواع تدبیر بندها چنانچه گویند بسته و تسمه کاربندد و دانند آن بطریق بهتر بداند تا در هر سختگی نوعیکه ملائم آن باشد بکار بندد تا سختگی بطریق بهتر دلی مرفراهم شود و در اعضای گشاد این تدبیر در فصلیکه آنرا مسرک گویند گذشته است و بدانکه چون زخم در سر یا در پهلو بر مفاصل گاف طویل بود و چرم و گوشت او زیان گردد باید که آنرا بدوزند و اگر زخم اندک باشد آنرا خیاطه نکنند بلکه بندها محکم آن محکم گردد چون گوشت و پاپنی زخم ببندد متصل شود و یا ببندد و مشته گردد باید که آنرا بچاه داشته بدوزند و روغن کنجد بران طلا کنند و پنبه بر روغن ترکرده بران نهند و چون گوشت ببندد شود روغن مذکور را دران گوش تیز اندازند تا گر جلقوم ببندد شود نیز آنرا بجا نهاده و بر طریق بهتر بدوزند چنانچه فرجه نماند بعده روغن گوسپند را بران طلا کنند و مجروح را ستان نخلطانند و از حرکت باز دارند و اگر زخم در دست یا در پا ببندد مفاصل گاف طویل بود و چرم و گوشتش بریده مائل بطرف راست و چپ آنرا بر جا بندند و چنانچه جمله ببندد و روغن کنجد بران بریزند و تشخیص کنند که جراحت دشخیش باشد آنرا استان بخسپانند و آنرا که طرف شکم بود بروغ طیلسان ندهند و اگر دست و پا بریده منفصل گردد باید که آنرا در روغن کنجد گرم باشد انداخته بسوزند و بران پنبه بر روغن ترکرده بندند و اگر آبسیق تر از ان مرهم سندل و ملتی و گل نیلوفر شمسی و قمری و برنیک و زرد چوب سخته باشند بر جراحت بریزند و این روغن را حبند نا دنبل گویند. نوع دیگر مرهم سندل و کاکراسینگی و سنکونی و ماشونی و برنیک و گلدی و زیکا و یونال و تر پیله و گل نیلوفر شمسی و گل نیلوفر قمری هر یکی سه درم بیخ سوسن آبسیق تر از ان روغن گاو و روغن کنجد و سیاه و چربی هر چهار چیز را یکجا کرده بیزند و بر بوست و پارچه که آنرا سوخته باشند بریزند این نیز فراهم شده و چون جراحت دشخیش رسد و هم شناخته شود هیچ تدبیری قابل صلاح نبود اگر از محل خویش تجاوز نکرده و فرو نشسته شود باید که آنرا بر مقابل محلش آرند و بران برگ نیلوفر شمسی فراز کرده و بر بوست مقوی زور نموده و فرو نشاند روغن ستور و شهد بران طلا کنند و بر روغن که آنرا بشیر و سبحق تر از ان مهلتی و با بهول و چوک و کهبهک سخته باشند بپنبه ترکنند و بر شیم نهند و این روغن نامبرده را بر نهند و چون زخم در شکم برسد و چربی همچو قتیله از شکم بیرون آید باید که کلک سیاه و خاکستر درخت زمخت چنانچه تنیده و این بران بریزند و بخیش را بر سیمان بسته با لت آهن که آنرا گرم ساخته باشند بر زخم شهد با بران طلا کرده پنبه بندند و چون با نند که طعامیکه مجروح پیش ازان خورده بود هضم شده است روغن بادام گاو بنوشانند و شیر که در ان شکر و مهلتی و ملاک و خارخسک و درونتی انداخته جوشانیده باشند نیز بنوشانند و روغن که بجهت وجع گرمها کنار عناب و چربی پیش نوشند آنرا میدهد و گزنه گفته شده است بران بریزند تا فراهم شود و چون چربی مذکور را بریده و دنگ دانند شکم مجروح منفتح گردد و آواز کند و بول و غایط و شراب کمتر خورده و نوشیده باشند براه زخم بیرون آید اگر رنگ چنین مجروح سپید گردد و رو و دستها و پایهایش که سرد گردند و نفس نیز سرد و بیرون آید چشمها سرخ شوند و در کشش خون مجتمع شود و انتفاخ پیدا آید بدنگرد و اگر بسبب زخم خون و آماس مجتمع شود باید که مجروح را قی بکنانند و اگر دیگر اسی مجتمع گردد و اسهال فرمایند و این هر دو صورت غذای مجروح پنج پخته یا جوش جو و کنار و کلتی سازند و یا آنکه از پنج آشام سازند و دران سبحق تنک تنک انداخته بنوشانند و چون بسبب زخم خون از شکم بسیار رود باید که مجروح را خون گوسپند دمانند آن بنوشانند و اگر شکم پر زخم پاره شود چون بول و غایط و مقدار بسیاری خویش روان باشند مجروح بلاکه نشود و چون روده بیرون آید باید که بشیر بشویند تا انچه از خون و کرد و خاک آن بران باشند و رشود و بعد ازان بروغن بران طلا کنند و طبیب نباید که روده را بدست طلا کرده آنرا در شکم باسستگی مدارد و اگر روده پاره شده باشد باید که بموچگان بزرگ مفاصل گاف روده را بگیرانند تنها آنرا بریده و دور کنند بعد ازان روده را در شکم مدارند و بدین صورت اگر متفصل نشده باشد مجروح بزید و اگر روده که بیرون آمده است خشک شده باشد آنرا بشیر بشویند و اگر روده بسیار بیرون آید و زخم بسیار تنگ بود چنانکه روده دران نگنجد باید طبیب روده را بقدر مناسب جدا کند و بمفاصل گاف دیگر گیدی آنگاه روده را در شکم مدارند بعد ازان انگشت بسیاری مجروح سالند سر شک سپید دران زنند و مرهمی را گیرند سیاه شده غرض بنفشه و پایهای مجروح گرفته بجنبانند تا روده بجای خویش مستقر شود باید و قرار گیرد آنگاه دهان و مکیش تا گیند تمام باید کرد و اگر

نشود باید که منها مدوده در محل خود تا قرار بیابد مجروح هلاک گردد و چون بیان کرده در محل خویش قرار گرفته است شکاف شکم را بدوزند و روغن بادام گاو درشنده
را تر کرده بران ببندند و روغن گاو که شیر گرم باشد بران بریزند و چون آن مجروح را اگر سستگی باشد شیر رقیق که روغن بدان آمیخته باشد بنوشانند و اندر ربط
نرم گردد و جای شود و ضماد ابقراغ شود و از وزغست هوا اسکران و سنبل و سالی و سینه‌ها سستگی و ارجن و درختان شیر دار چنانچه برو کلاه بیست ابستانند
طلا کنند و بیخ بریا نیز بستانند و بسحیق تر در جوش آن روغن کنجد بپزند و بر جراحت طلا کنند و بریزند تا آنکه به شود و مجروح را می باید که تا یکسال از سواری
و جماع و معدودین عذر کردن مانند آن خود را نگاه دارد تا جراحت پاره نشود و اگر بزخم خایه بیرون آید باید که سرشک آب سرد در چشم و پایهای مجروح زنند
بعد از آن خایه را در درون در آرند و شگاف را بدوزند و ریسمان ابریشم بر جراحت آن در مکر بعض ببندند و بعضی سر خایه نهاده طرفین آنها بریسمان مذکور ببندند و روغن
مادهٔ گاو و روغن کنجد که خام باشد بران طلا کنند بلکه روغن کنجد را بسحیق تر از آن اگر و تگر و الاچی و برگ جای و رکنجدن و پیدا نکهه و سنبل و دیودار و گلو
و توتیای سبز پخته خایه را بدان تر کنند و بران بریزند تا فراهم شود و چون زخم تیر و جز آن در سر رسد باید که پیکان و جز آن را که غلیده مانده باشد اولاً
بکشند بعده از موی فتیله ساخته در شگاف در آرند اگر فتیله در سازند مغز سر از راه مذکور چکیده بیرون آید و باد غلبه کرده مجروح را هلاک سازد و در وقتیکه از آن جراحت
فراهم شود در شگاف بریزند و همچنانکه شگاف فراهم شدن گیرد باید که یکان یکان موی از فتیله بارها بکشند تا آنکه تمام فراهم شود و زخمی که عمیق بود و دهنش
تنگ بود باید که به مساف گردانیدن آن از خون روغن کنجد را در آن بجا شوره که از سپ یا ازمیش باشد بریزند و ترکیب روغن که بدان جراحت فراهم
شود مناسب است بسحیق تر از آن مجیثهه و زرد چوب سپید و فلفلین و توتیای سبز برنگ کتکی و ہلیله و گلوی و کرنج و پیدا نکهه بپزند و بکار ببندند نوع دیگر بسحیق
از آن برگ تالیس و پیدا نکهه و چیر و رتیکا و عدس و صندل و زرد چوب و ارہلد و تخم نیلوفر شمسی و آمیر و ملتی بپزند و بکار ببندند نوع دیگر سجالو و زرد چوب و مجاری
و ہلیله و توتیای سبز و براہمی و برگ نیم و ملتی و لودہ و رتیکا و تالیسپتر و چیر و گل نیلوفر و صندل و مجیثهه و آمیر و ملک و برگ نیم از آن و درختان شیر دار چار دانگ
و نینید و ادین دارو ها را چند ساعت در بستانند و بسحیق تر از آن روغن کنجد بپزند و بکار برند و چون اندام خراشیده گردد باید که اولاً دارو ها یکه از آن درد
دفع شود بکار برند بعد از آن بسحیق دارو هائی که از آن فراهم شود بران بر کنند و بدانکه رو غنهائی که بجهت مساف شدن جراحت گفته شده اند و نیز
که مناسب فصل در حال بعض واقع غلطی باشد که غلبهٔ آن در جراحت بود بکار برند و دیگر آنکه سرما بجهت فراهم شدن جراحت که در آن غلبهٔ تلخه باشد
روغن گاو بکار برند و رو غنهائی که بجهت دفع بدبوده که از غلبهٔ تلخه باشد در فصل آن گذشته اند بجهت مساف شدن و فراهم گشتن جراحت آنرا
بکار برند و چون بجلی زخم رسد و درد بسیار کند باید که روغن سیتو که شیر گرم باشد یا با ابل یا با آن بریزند و بسحیق تر از آن سجالو و زرد چوب و مجاری و ہلیله
و توتیای سبز و براہمی و پیدا نکهه و ملتی و لودہ و برنگ و رتیکا و تالیسپتر و چیر و صندل و گل نیلوفر و مجیثهه و آمیر و ملک و برگ نیم از آن و درختان شیر دار و چار دانگ
و نینید و روغن کنجد بپزند و بران بریزند نیکو شود و برای فراهم شدن زخم دارو از مخت شیرین و سرد و چرب تا هفت روز استعمال کنند و اگر بدین دارو ها
تا آمدن گوشت فراهم نشود دارو های سختگی که بالا ذکر شده است ملائم حال و بیدرد استعمال کنند و این دارو ها که تحریر افتاده اند بجهت دفع سختگی و زخم
اندک نرم شده باشند و آنرا او دشت برن گویند اکنون دارو های سختگی و زخم که زشت باشد و آنرا او دشت برن گویند گفته می شوند
چنانکه شخصی را که دشت برن شده باشد اولاً آکراقی و اسهال کنانند بعده ما را که خون اندام از آن خشک شود چنانچه بجو و شالی کهنه و نخود و مانند اینها
سازند و حزان بکشانند و بجوش ارکید یا دکن در ساوکن سختگی و جراحت را بشویند و بروغن کنجد که آنرا بسحیق و جوش ارکید یا دکن و سرساوکن پخته
باشند سختگی و جراحت را مساف گردانند نوع دیگر دانتی ہروه و نوع دیگر کنج و چیتر و وندیره و برنگ و برگ نیم و فندیج و کسیس و توتیای سبز و سنوت و بید و بیج
بنسل و مرہیری و نیل و صندل و زرد چوب و ارہلد و نمک سنگ و کنجد و سوم بیبا و نوم و کلها و مسکه های و خطل و چونه و برنگ و کرنج خرد از این جمله ہم
وارد ها را دست و بستانند و بسحیق تر در جوش آن روغن گاو و روغن کنجد بپزند و سختگی و جراحت طلا کنند مساف گردند و اگر این دارو ها را آب
آمیس کنند بر جراحت و سختگی سخت کنند نیز مساف شوند نوع دیگر برنگ و گکور و فلفل و سوت و برگ بید بنجیرتا که کرده بر سختگی و جراحت که از غلبهٔ باد

باشد سخت کنند صاف گردد نوع دیگر گفته چون آماس کرده بسختگی و صلبتی آماس کرده بسختگی و جراحت که از غلبه بلغم باشد سخت کنند صاف گردد نوع دیگر
کنند چون متی و ماجی و قیروطی آماس کرده بسختگی و جراحت که دران غلبه بلغم باشد سخت کنند صاف گردد و چون متی را و یا صاحب سیلان
باسختگی شود باید که بسبب دفع آن علاج دفع سختگی که از او دست بران گویند بکار بندند و آثار سختگی که بپیدا آمدن آن معلوم شود که سختگی سخت و
شده است آنست که بسیار دیر شکسته و سرشده نشود و از زدن طعام پیدا آید و طعام هضم نگردد و در شتی سختگی سنگ و بوی و شکل و
رنگ معلوم گردد و بیان آن که مثلا علیکه از او پیدا است بکبانی گویند گفته اند و شخصی که عضوی از اعضایش شکسته گردد و یا از جای خود منتقل
شود باید که کار از زدن عقار جامع مادگرمی با آفتاب از خوردن نمک و شور و ترشی و شیئی که مزه او تیز باشد چنانچه سنجد سبزی و غله خشک بانار و سیب ترش
و شوربا گوشت بید و دغن گاو و پیش سنگ طعامیکه زود پی از او خوردن فرمایند و بعد آوردن شکسته را و یا منفصل گشته را در محلش محیطه و ملتی و مدخل چند
و بر نیج را آماس کرده و یا رو غن که از امور باشد تا آنچه سخت کنند و پوست و فتان گلیکان و یا گاو و یا لزان و یا پله و یا اجن و یا نی تیزه و یا
سال بیتی و چیره بران بندند و در تابستان چیره بعد از هفتم و یا پنجم روز و در فصل معتدل بعد از پنجم روز و در فصل تابستان بعد از سوم روز بکشایند و شکسته
را سخت کم محکم بندند نه سخت سست بلکه متوسط باید بست از انکه اگر سخت محکم بندند سخت گردد و باسا سدوده کند و اگر سست بندند بطریق بهتر
بهم بسته نگردد و چون نکرده باشد را محل شکسته بریزند اگر دوده کند باید که شیر ابا دارو های نمچول بچوشانند و بران بریزند و اگر دوغن کنجد را محل شکسته بریزند
تیز دوده و نفع شود و صاحب عضو شکسته ما شیرازه گاو یکه اول بار بچه آورده باشد با دارو های گاو لیاد کن جوشانیده و روغن گاو و ملک با آن یار کرده
بنوشانند و اگر استخوان عضو شکسته گردد و گوشت آن محل بریده شده و بعد آوردن استخوان در محلش روغن گاو و شهد را بران طلا کنند و سخق پوست
و ختان و خمت پیرامون آنگاه تدبیر بگیر بکار بندند اگر استخوان کف دست شکسته گردد و باسبکه از بندها ش منفصل شود باید که طبیب حاذق آنرا بجا نشانده
چیره بران بندد و روغن کنجد خام بران مدام بریزد و غلوله که سر گین مجروح را بدست بدهند و چون قوت شود غلوله را سنگ سنگ بدهند و چون قوت
زیاده باشد غلوله گل بدهند بعد ازان مجروح را بفرمایند تا سنگ را بدست گیرد و چون شکسته گردد و لیکن جراحت تا مغز نرسیده باشد باید که نشهد و
روغن جراحت را پر کنند و مجروح را تا هفت روز شیر نوشیدن فرمایند و چون بسیدن زخم و یا افتادن از بلندی آماس گیرد و لیکن گوشت استخوان
بریده نگسسته نگردد و باید که دارو های سرد آماس کرده بران سخت کنند و چون آن نیز بران بریزند و اگر استخوان بشست دیا کمر و ساق بشکند و منتقل گردد باید که
بعد آوردن استخوان را و محلش مجروح را بر تخته چوب چست مناسب حال او را بفلاطانند و بر کوهه بدارند که عضو کسور را بجنبانند و اگر استخوان بند گاه بسیار رفته
را منتقل شده باشد باید که اولا بران روغن طلا کنند و گرمی آتش رسانیده محلش را نرم گردانند آنگاه آنرا در محلش آرند اکنون چند روغن که طلا
کردن آن محل شکست بسیار فائده دارد و مدتی بر گوگل خوابانیدن آن مجروح و کسور العضو را بسیار فائده رساند گفته می آیند کنجد سیاه را بجامه بسته تمام شب
در آب بدارند و وقت فجر کشیده خشک کنند و باشیر یکه همچند آن باشد مخلوط ساخته خشک گردانند و باز بجامه بسته تمام شب در آب بدارند
و وقت فجر کشیده و خشک گردانیده و باشیر یکه آنچنان خشک گردانند باز بجامه بسته تمام شب در آب بدارند و وقت فجر کشیده و خشک کرده و باشیر یکه آنچنان
خشک گردانند بعد ازین هفت قسم بچوش ملتی بدهند بدین تفصیل که هر قسمی یکی از چوش مذکور بمقدار روغن بگیرند بعد ازان یک قسم شیر بدهند آنگاه او را بکوبند
و بمقدار نیمت کنجد مذکور سحق ملتی و مجیطه و کلیه و مقیر و چیره و دیوداروصندل و سونف و دارو های گاو لیاد کن بگیرند آن بیامیزند و باشیر یکه آنرا
بهاسه خشک چوشانیده باشند یار کرده و در ظرف عصاره آنرا ساخته ازان روغن بکشند و آنرا بسحق تراز ان دارو های گاو لیاد کن و کلیه و سریا و سروان و
قیروطی و دیگر ادویه بالا که ذکر یافته بیامیزند و بر زخم بسته سنگ ماده و گرد بریده بر آتش نرم ساخته بار بندند و هر بار که بندند سحق تر ازین دارو ها بیامیزند چون
پخته شود آنرا بر زخم بندند و اگر دیر بالائی کند بیاید که بعد از بستن سنگ ماده و گرد بریده بر آتش نرم ساخته بار بندند و هر بار که بندند سحق تر ازین دارو ها بیامیزند چون
پخته شود آنرا بر زخم بندند و اگر دیر بالائی کند بیاید که بعد از بستن سنگ ماده و گرد بریده بر آتش نرم ساخته بار بندند و هر بار که بندند سحق تر ازین دارو ها بیامیزند چون
پخته شود آنرا بر زخم بندند و اگر دیر بالائی کند بیاید که بعد از بستن سنگ ماده و گرد بریده بر آتش نرم ساخته بار بندند و هر بار که بندند سحق تر ازین دارو ها بیامیزند چون

کاکولیا و کن شیر یکه دو چند از چهار روغن مذکور باشد بپزند و نگاه دارند و بکار بندند این جراحت و عضو شکسته را سهیتل گویند این هر دو روغن را بهر گونه استعمال کنند چنانکه بر عضو بکسور و جراحت طلا کنند بپزند و یا بدان ناس و هند یا حقنه بکنند و یا داو و گاه آن بنشانند و یا آذا بنوشانند نافع آید تدبیر ساختن گوگل آنست که اکاس بیل و آمله و هلیله و بلیله و سنبل و فلفلین هر یکی مساوی بستده آس کنند و با گوگل که همچند آن باشد آمیخته بکوبند بدارند و بخورانند و آزا بهیاد گوگل گویند نوع دیگر لاک و سنگهاڑه و پوست ارجن و پوست بیخ اسکند و پوست بیخ گشکری را که همچند آن باشد یکجا کرده بکوبند و غلوله سازند و نگاه دارند و بخورانند این استخوان شکسته بسته گردد و اندام مستحکم شود و این را الاهیاد گوگل گویند این هر دو ند بهر از طب مننا من منقول اند و طبیب را چنان احتیاط باید کرد که عضو بکسور و مجروح پخته نگردد از انکه در محل شکسته و جراحت و اگر گوشت پاپی یا رگ پخته گردد بدشواری فراهم شود و الله اعلم بالصواب

فصل چهل و ششم در ناسور

که آنرا بهندی باری برن گویند بر دو قسم ست قسم اول در علامت زحمت مذکور بدانکه چون آماس پخته گردد طبیب از بسبب خام پختن و یا بسبب دیگر شکاف کرده ریم بیرون بیارد و ریم و گوشت و رگ و پی و استخوان سرایت کرده زحمت مذکور را آرد و آن پنج نوع ست یکی آنکه از غلبه باد بود دوم آنکه از غلبه صفرا بود سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از رسیدن تیر و سنان و مانند آن حادث شود اما آنکه از غلبه باد باشد علامتش آنست که خشن و تنک دهن و ما در دو در همه زمان با لکف آمیخته آید و در شب بسیار بچکد و آنکه از غلبه صفرا باشد علامتش آنست که تعل و ما در دو در روز بسیار بچکد و تب و بیهوشی و تشنگی پیدا آرد و در دش گرم و زرد و باشد و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که سخت بود و فارش کند و ریم چرب سپید و غلیظ بسیار ازان بچکد و در شب از روز زیاده تر شیع گردد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد علامتش آنست که سوختگی و تب و همه و بیهوشی و تشنگی در هن پیدا آرد و علامات هر سه نوع مذکور درین نوع نیز باشند و آنکه از رسیدن تیر و سنان و مانند آن حادث شود علامتش آنست که دائم درد کند و ریش با لکف بیرون آید و گرم بود و طریق حدوث این نوع آنست که چون پیکان و یا ریزه استخوان و چوب و گوشت و یا رگ و یا پی و یا کدام استخوان و یا در محل خطرناک و یا در شکم خلیده ماند و دانسته نشود و یا کشیدن آن ممکن نباشد محل خطرناک مذکور پخته گردد و بعد از سه روز حادث شود باید دانست که میان انواع مذکور نوعیکه از غلبه هر سه خلط حادث شود علاوه بر باقی انواع بعلاج بدشواری بپذیرد و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

بدانکه بجهت دفع ناسور باید اولاً بدارو هائی که دافع باد باشند اینها کنند بعد از آنجا که ریم سرایت کرده باشد شکاف کنند آنگاه تخم خیره و نمک سنگ و کنجد را آس کرده بران سخت کنند و بجوش پنجمول بندگ شکاف این نوع را بشویند و بسیق تراذان پنج نمک پیس و ند و چوب کتکی و بیبا و کنگهی و پنج بیل روغن کنجد را بپزند و از جهت صاف شدن و دافع گشتن شکاف مذکور بران طلا کنند و بجهت دفع ناسور که از غلبه بلغم باشد سیق دارو ها را که دافع بلغم باشند چنانچه کاکولیا و کن شیر روغن گاو آمیخته و پخته بپیچ سازند و بدان اینها کنند و بعد از آنجا که ریم سرایت کرده باشد شکاف کنند آنگاه کنجد را مهلتی دو اتش بر آس کرده بران سخت کنند و بجهت شستن این نوع جوشش هر دو خت از ان و نگار و بکر و هنبیس بکار بندند و بجهت صاف شدن و فراهم گشتن این نوع روغن گاو که آنرا بسیق تراذان نسبت و بدارو آمله و هلیله و بلیله و زرد چوب و دارهلد و کراو و بخته باشند طلا کنند و بجهت دفع ناسور بلغمی بپوست بخرو که سیق کلتهی و شرف اینها کنند بعد از آنجا که آنرا لیکهنے گویند تخلیص کنند تا آنجا که ریم سرایت کرده باشد شکاف کنند آنگاه برگ نم و شهد نمک سنگ کنجد را آس کرده بران سخت کنند و بجهت شستن شکاف این نوع روغن کنجد را بسیق تراذان نمک سنگ آک و پیل گرده و چیتره و جنگیره و زرد چوب و اراهلد بپزند و طلا کنند و بجهت دفع ناسور که از پیکان و جز آن شده باشد تدبیر شکاف بکار بسته خلیده را بیرون بکشند بعد از آن کنجد را آس کرده با بدروغن گاو و شهد یار کرده سخت کنند و باید دانست تدبیر شکاف و تفتیش کنند که ناسور در محل خطرناک نباشد و چنان عمیق نبود که بشکاف تمیز هلاک گردد و نیز مرض لاغر و کم زور و ضائف از محل شکاف نباشد و چون مرض ملکه

خطرناک بود یا نه پیش متصف بصفتی از اوصاف مذکور باشد باید که بآلت آهن گرم آنرا الکی کنند پیش از آنکه بر بیمار آنگاه بر بیمان که حسب حال مناسب آن باشد شروع کنند و بر بیمان مذکور ساقه که مناسب ناسور کرده بود و آنرا بدان بیمار را طرف سوراخ بر بیمان مذکور و مناسور طور مرآرند بعد ازان سکجبتی بسوزن راست کشند چنان بیمان را سور باندتا آنکه قوت شوره بدانند بیمان را بر مان ماندن بدهند بعد ازان کشیده بیمان دیگر شود آلوده بسکجبت بطور مرآرند و همچنین بار بار کنند تا آنکه ناسور التشاق یابد آنگاه آنرا بعلاج فراهم گرداند تدبیر انفراج دهن بهکند نیز همین تدبیر بکار برند و بجهت دفع ناسور سیمق تر پهلا دو ترکست با بالگوگل که همچندان باشد آمیخته بکوبند و بار و غن گاو یا کرده غلوله سازند و بدارند و مقدار وقیم درم یا نیم درم حسب حال و زینه بخورانند ادین ناری بران و دست بران و ادامت دهند روکوله و کوبایر دفع شوند نوع دیگر جایی نخم و برگ پلوند و کشنی و وادار هلیله کلیسر و زرد چوب و مجیطه و هلیله و قوتیا کی بزد و هلتی و تخم کرنج هر یک باستاسه و سیمق تر ازان مدغن تو بیز چون پخته شود بجامه پخته بستانند بعد ازان موم که همچند یک دانه وادار و پای مذکور باشد بیان بیامیزند و نگهدارند و پنبه بدان تر کرده فتیله سازند مناسور که دهنش تنگ بود و آرند بشود و این را بهندی جاتیاد کهرت گویند نوع دیگر بار کنار و برنج نمک سیاهی و برگ جاروبی هر یک بار یک آس کرده تا شیره قوم و آک بیامیزند و بر فتیله که مقدار عمق ناسور باشد بسخت کنند و فتیله را در ناسور آرند میان روزهای معدود بشود نوع دیگر تخم هلیله و مغز تخم لغوک و مشک و نورسته ازان و خربت بر و رنیکا و مغز تخم کشکی و بار ما بسکند حمایا بار یک آس کنند و با روغن کنجد آمیخته و ناسور سخت کنند بشود نوع دیگر وادار هلیله کابلی که مزه قوم آس کنند بر فتیله سخت کنند و فتیله را در ناسور آرند و بار ها این تدبیر کنند ادین هر نوع ناسور که باشد زائل گردد نوع دیگر ناسور را بجوش لاک بشویند بران سیمق تخم دهاقوره و تخم سینهپل و کودون و تخم شقاقل و سوهانچم حنظل و تخم کلوه بریزند و اگر سیمق تر ازان این همه دارد و بول تقریر روغن کنجد پخته بر محل ناسور طلا کنند میان همه روز بشود و این روغن را بوراه تیل گویند نوع دیگر بشیره بهنگر و سیمق تر ازان طلا در بیخ اک پلیل گرد و نمک سنگ و برنگ هر یک زرد چوب و وادار هلیله و روغن کنجد بیزند چون پخته شود بدارند و بر ناسور طلا کنند ادین ناسور را بجی و مانند این دفع شود و این روغن را بهلا استکا دیل گویند نوع دیگر بدغن تلخ را بسیمق تر ازان خاکستر بوریش و کوتمه بیزند و بیالان تر کرده بر محل ناسور نهند ادین اگر چنان ناسور در سینه باشد دفع شود نوع دیگر بجوش کچوره بسیمق تر ازان گوگل و سنه بروغن ملکنج بیزند و بدارند و بیالان تر کرده بر ناسور نهند ادین ناسور را و دشت بران و بسپ دفع شود نوع دیگر تر پهلا دو هر موسته و مهاب و چیتره و کچور و جوائن پیلو و سنه و فلفلین و نمک سنچل و جواسا و اجمود و نمک دانا دران و اهلیله را بکمبول و دیودار و بیخ و ترج و ملالچی و ناگیسر هر یک بیش دم بستانند و بار یک آس کنند و با گوگل که صد و بست درم باشد آمیخته بکوبند و با مقدار یک روغن تور یا کرده و غلوله ساخته بدارند و زینه مقدار نیم درم یا دو نیم درم حسب قوت و گرسنگی مریض بر روغن ترکرده بکورانند ادین حمایا علتها که از باد و بلغم باشد و ناسور و دشت بران و سرفه و دمه و علت شکم و دق و فرح صدره و هر دو پهلو و کرم شکم و گولم و سیالان منی و ناگواری و هر شتاد و علت باد که بهست علت بلغم دفع شوند و اگر کسی این یکدرام بخورد شتاب پیشود و بهیچ علت مبتلا نگردد و این را تر پهلا دو گوگل گویند نوع دیگر و نلفلین و تر پهلا دو موسته و برنگ گلوی و چیتره و پیلو و پیلو و هر هر یک دو برابر کبابه و پهکر مول و دهاب و حنظل و زرد چوب و اربلهد و نمک بربا و نمک سنچل و نمک سنگ و جوا کهار و ساجی کبیل حمایا هر یک آس کرفته بار یک آس کنند و با گوگل که دو چندان باشد بیامیزند و بکبند و بار و غن تور یا کرده غلوله ساخته بدارند و زینه مقدار دو درم یا دو نیم درم ازان ستده باشد غلوله بسته بخورانند ادین بران و دشت بران و ناسور و دمه و باجروک و باسیر و بهکند و سینه و درد پهلو و درد شکم و صدر و مثانه و درد مقعد و صدا کابول و سنگ مثانه و افزونی خصیه و علت کرم شکم و لقوه و فالج و دیوانگی و هر بیست نوع هر بیست نوع دشکم و هر پیوو لیلیا و تپ کهنه و آسیب جادو و بهمه دفع گردند و این را اسیت نیتک گوگل گویند نوع دیگر گلوی صیپل و پهول صیپل و مهاسی و مرسری و کرنجی و کنگهی و بهلاتکی و بیخ بیاند بخیر شرش و ارصیپل و صدر صیپل هلیله که پخته و بزرگ باشد و بست هلیله چهار صد آنایه بسته و کوفته و کرکب چهار چندان آن باشد اندازه شب بدارند و وقت فجر بجوشانند تا آنکه چهارم حصه آب مذکور بماند بعد ازان بجامه

بخته بستانند و مدان یک پرچه گوگل انداخته بجوشانند تا آنکه نیم آب گردد آنگاه بجا بخته بستانند و در دیگ کرده باز بجوشانند تا آنکه مانند عسل غلیظ شود بعد
سپیق قرمیله یک نسبت و سنبل و فلفلین و گلوی دوا نتن را سنگنده و بزنگ و ترنج مالا یحی خرد و نا کیسر که هر یک یک پل باشد مدان اندازند و کفیز نتا چون
غلیظ شود در آورند چرب بگاه دارند و مقدار دو درم یا دو نیم درم را فلوها ساخته و با روغن تر کرده بخورانند این دشت بران داده شود تا
بگردند بیست و دو سه روز و پرهیز اجروگ و ریاندروگ و آماس و خون آشامنده و کواسیر و گوله و ناسور و بهکنده و بهترشتا و مرض باد و شکنج و فارش
و بات رکت و انیات دفع شوند و استخوان شکسته بسته گردد نوع دیگر سپیق تر از ان هر بهنگ کرباری و چیتیه و انگزد و سیر و سیندور و زنجبیل و کوتهه روغن
تلخ بپزند و بر محل ناسور طلا کنند از این ناسور و دشت اگرچه لاعلاج باشد و ابو بند فراهم شوند این روغن را بیریت مل تیل گویند و باید دانست روغنها و تیلها که
بجهت فراهم شدن و صاف گشتن شوت بران داشت بران گفته شده اند بجهت فراهم شدن ناسور نیز بکار بندند اکنون چند علاج بجهت دفع
پختگی و ناسور از طب پیر و رشاهی نوشته میشود سم آتر را بسوزند و خاکستر آن را بر روغن آمخته بر ناسور و جراحت طلا کنند به شوند نوع دیگر استخوان گوسپند
را بسوزند و خاکستر آن را با شیر عورت آمخته بر ناسور و جراحت طلا کنند به شوند نوع دیگر مغز سر میان بستانند و آنرا با شهد که همچند آن باشد با مقدار
مغز برگ کنوار و سپیق هر دو سنگ بیامیزند بر محل ناسور و جراحت سخت کنند فراهم شوند نوع دیگر مردو سنگ سپیده دم و سریش روغن و گل انار و مازو و
نمد چوب مجلیجه و سیندور و پهتکاری و سریش هر یک دو درم ستده یکجا آس کنند و با بست و چهار درم سرکه مخلوط ساخته بسایند تا مرهم شود مقدار
بر محل پختگی سخت کنند و بران پتی بندند این دشت بران داشت بران و ناسور دفع شوند و اگر خاکستر موی آدمی را با شراب آمخته بر دشت بران
سخت کنند دفع شود نوع دیگر خاکستر سم خر را با روغن زیتون یکجا کرده بر پختگی سخت کنند پختگی دفع شود و الله اعلم بالصواب فصل چهل و هفتم در دشت
بهگندر مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت و رحمت مذکور بداند که این مرض پنج نوعست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه آتشه
و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه بسببی دیگر چون نساد خلط چنانچه خلیدن استخوان و مانند آن حادث شود و علامت مرض
مذکور که قبل حدوثش پیدا آید آنست که سر و کمر و دست و پا سست و ناپاک و فارش دهان پیدا آرد طریق حدوث این نوع بادی آنست که چون مردم مرتکب
اشیای باد انگیز شود باد فاسده قریب ببرد محلی که میان آن و میان دبر زیاده از دو انگشت فرجه نباشد مستقر باید و گوشت و خون آن محل را فاسد
گرداند و نوع مذکور پیدا آرد و ابتدای حدوث این در محل مذکور آبله لعل که چنان درد کند گویا که انجا سوزنها می خلانند و یا آزاری بر بندد و یا خیشکانند پیدا
آید و اگر بجهت دفع این فی الحال علاج بکنند پخته شکسته بشود و با نواع درد مذکور باشد و ان رخنها همچو رخنهای غربال بیفتند و از ان ریم با کف
دائم بچکد و اگر این نوع پخته شده بهست شود بول و غایط و ضراط بر اه رخنهای مذکور بیرون آید و این نوع را سبتونک گویند از ان سبتونک بزبان
هندی غربال را گویند و بهر گاه که درین نوع رخنها همچو غربال باشند این را نیز سبتونک نام کردند و طریق حدوث نوعی که از غلبه تانخه باشد آنست که چون
مردم مرتکب شیای تانخه انگیز شود و باد فاسده قریب ببرد محل مذکور مجتمع و مستقر شود و خون و گوشت آن محل را فاسد گرداند نوع مذکور پیدا آید و در
ابتدای حدوث این نوع در محل مذکور آبله لعل و لمس و تنک و مرتفع بشکل گردن آتر چنان درد کند گویا که آزا آتش میسوزند پیدا آید اگر بجهت دفع
این فی الحال علاج نکنند پخته شکسته با نواع درد مذکور باشد و ریم با بوی بد از ان بچکد و اگر این نوع سخت پخته گشته زشت شود ضراط
و بول و غایط از راهش نیز بیرون آید این نوع را انتر کریوه نامند انتر کریوه بزبان هندی گردن آتر را گویند و این نوع نیز بشکل گردن آتر پیدا باشد
و طریق حدوث نوع بلغمی آنست که چون مردم مرتکب شیای بلغم انگیز شود بلغم قریب ببرد محل مذکور مجتمع و مستقر شود خون و گوشت آنمحل را فاسد گرداند
و نوع مذکور پیدا آید و ابتدای حدوث این نوع در محل مذکور آبله سپید که باخارش و دمدانک بود پیدا آید اگر بجهت دفع این علاج فی الحال بکنند
پخته شکسته گردد و با دمدانک و فارش باشد و ریم غلیظ و لزج از ان بچکد و چون این نوع سخت پخته گشته زشت شود ضراط و بول و غایط از راهش
نیز بیرون آیند و این نوع را بر سر داری گویند و طریق حدوث نوعی که از غلبه هر سه خلط حادث شود آنست که چون باد فاسده تانخه را قریب ببرد و

مجتمع گرداند و خون را بگوشت آن محل نرساند گرداند نوع مذکور پیدا آید و در اسباب حدوث این نوع در محل مذکور آمده باشد و در فارش و تدابیر کل بقدر امکان شکل ناگفتنی پیدا آید و این نوع و دیگر نشانهای هر سه نوع سابق نیز باشند اگر بسبب دفع این نی اهمال عالج نکنند پخته شده شکسته گردد و با انواع دیگر مانند گوناگون بود و پیش گاهی بحور یعنی نوع بادی و گاهی بحوزی که از غلبه باد باشد گاهی بحوریم نوعی بلغمی باشد این را سنبکاور ست گویند طریق حدوث نوعی که از بسیاری و خلط پیدا آید آنست که چون مردم پارسا تخوان و یا خارسانی و یا پارسا آهن نوعی بحوزه کان با فایط و وقت مستراح و محل دیگر بسیار ساخته بیرون آید و در جراحت مذکور بعد پختن کرمها بهم رسانند و گوشت آن محل را خورده سوراخها پیدا آرند و نوع مذکور عادت شود و چون این نوع پخته گشته سخت زشت شود ضماد و بول مقایط بطرش نیز بیرون آید و این را استرگی گویند و میان انواع مذکور و سنبکاور ست و استرگی آنقدر تفاوت باشد که سنبکاور ست نوعی بد شوار که بعلاج زائل گردد و باید دانست آنرا که در مقام بهمند بر بدن کسی پیدا شود و در اندک زمانی عالج فی الحال دفع گردد آن بهمند نبود بلکه بهمند آن باشد که بتدریج شود و بخیش عریض بود و در دیر کند و بسیار کند و تب و فارش و سوختگی پیدا آید قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بسبب دفع این مرض اگر حدیث العهد مقام باشد و پخته نگشته باشد مرض را خاقه و اسهال بکنانند و چون بهمل مرض و دیعه سخت کرده بگشایند نوع دیگر برگ نوشادر درخشت پخته و سنگ و گلاری و کلدیر بزه هر یک را مساوی سنده آس کنند و بر مرض مذکور که خام باشد سخت کنند بپیسانند بشود و اگر پخته شده باشد عمل شکاف و یا عمل شوره و یا داغ بحسب مناسب حال بکار بندند و مرهم سخت کرده فراهم گردانند نوع دیگر کنجد و پوست بیخ بلیله بهلیله هر سه مساوی سنده با شیر یا دوغ گاو آس کنند و بر بهمند سخت کنند این خون از چکیدن باز ایستد و بر دو نوع دیگر بحوزش تر بهمند بکنند و با شوینده و انجوان گرم را بحوزش مذکور سحق کرده بر بهمند سخت کنند این هر نوع که باشد شفا یابد نوع دیگر بسوت و سرمه و بهمیشه و زرنیخ و ارمنی و زنجبار و نشادر و انتن و نخوی را با آب آس کرده سخت کنند این بهمند را سوراخ مرض شوند نوع دیگر کنجد و بلیله و کوشه و برگ نیم و زنبور و چوب دار بلند و انجبار و دود خانه هر یک را مساوی سنده و با آب آس کرده سخت کنند این بهمند را سوراخ مرض شوند بران مداومت نماید و پس صاف و فراهم گردد نوع دیگر گوشه و زنبور و کنجد و انتن و پنبه پیل و مازو و نمک سنگ تر بهلیله و توتیا یکی بر مجموع مساوی سنده با آب آس کنند و با شهد آمیخته سخت کنند این بهمند صاف و فراهم شود نوع دیگر بالنگوی و کرباری و بیدبار و انتن و زنبور و کنجد گوشه و سولفت و نمک هر یک مساوی سنده و با آب آس کرده سخت کنند این بهمند صاف گردد و فراهم شود گوشتی که در دهن گوسفند باشد آنرا در زمینه پخته مریض را نمایند و بخورانند لیکن آن مقدار بخورانند که مریض را بد بهضی نشود این بهمند رفع شود نوع دیگر پاشیر زقوم و نمک دار بلیله با آس کنند و قیاسیا ساخته در دهان بهمند و دگاند تا زائل گردد و این تدبیر سه روز کند نوع دیگر تر بهلیله حصه و پیل مازو یک حصه و گوگل پنج حصه سفته و کجا کرده بکوبند و غلوله ساخته بدارند و بر قدر گرسنگی مریض را بدو بخورانند بلیله و انگبه و پیل مازو هر سه پنج پنج و مالا بچی هر یک شش شش و عسل بهار دو چندان بستور آشیشه بکوبند و غلوله بدارند و دستور باشد بدو بخورانند این مرض مذکور نیست و گوله و ناسور رفع گردند نوع دیگر و انهای نکره و بهاو کن هر یک آس کرده بر بهمل پختگی سخت کنند صاف گردد نوع دیگر سنگ کرامنس سپید خالص شبه بستانند و آنرا سخت تر سفته بحوزش بحبیسا رید هند آنگاه ماآن گوگل معکما بحسب آن باشد بیامیزند و کوفته غلوله کرده بدارند و مقدار باشهد رزینه بخورانند این مرض مذکور نیست و آبله و سیلان منی و رفع گردند نوع دیگر بسیق تر ازان پنج کنیز و زنبور و انتن و کرباری و نمک سنگ هر یک پنج پنج تراک و کرا هوفن کنید بیزند بر بر مرض مذکور طلا کنند تا آید این را اگر ساده تیل گویند نوع دیگر عرالطین و تخوان سنگ با خون خراس کنند بر مرض مذکور سخت کنند اگر چه سخت باشد رفع شود نوع دیگر گرد برگ سنگی مذکور بدو بر سخت کرده طلا کنند بعد روغن سوسمار بمالند آنگاه استخوان گربا با حوش تر بهلیله آس کرده بر سنگی مذکور طلا کنند نیز بمالند و فراهم گردد نوع دیگر بیخ تراژان پیل مازو بهلیله مرکوسته طلا یکی هر یک مساوی بیخ کاسنی و برگ نیم و زنبور و چوب دار بلند و برگ انجبار و بیدبار و دود خانه هر یک را مساوی نمک سنگ و نخ کنید بیزند چون پخته شود بدارند و بر سنگی مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

طلا کنند از این مرض نگذرد و کند الا دفع شود و این روغن را مالیخیا دیل گویند نوع دیگر بگیرند فاکستر چغوره و پاره کهربا و کندش روغن آب انداخته بجوشانند تا وقتی که تریج و بعمل دواطویه بعد بست و یک کرت بطریق مصفر حکاننده و غیر آب بستانند و مدر گرداهلیله آهن بابونه زوفا شنبلیله سعتر سماق سنا جی نوشادر شبدم سعتر سنگ ناصبها آن یاد کرده بجوشانند تا آنکه طلاب شود چنانکه نه سخت غلیظ و نه سخت تنک بود پس فرو آورده و در آوند آهن کرده نگاه دارند چنانچه شوره و اطعمه بنفشه گفته شده است همچنان بدهند این جمله انواع بهکنده و ناسوده نخستهای زشت بگردنند این را بهاری چهار گویند علاج بهکنند سعتر تنک بدانکه بسبب دفع این نوع بعد آنکه سخته گشته شکسته گردد و شکاف کند آنگاه داغ دهند بعد از ان سیدباری سیدبانجی سیدچوب مغلب جال بکار بندند ماسید بجزی کنجد داش و بیخ دشیر بیخ و بگوشت حیوانانی که در آب باد کرانه آب باد آبادانی باشند و با مانند آن از دگیر اشیائی که در آب باد بوند بکنند و طریق ناری سیدبست که جوش بنده درخت بیخ بید بیخ سپر بیخ بل و بیخ باول و بیخ نکهار و بیخ ارنی و بیخ سوناد و سیوکه بدان نازنه طویل سخت کرده باشد با ندازند و بر آن مهره کرده بجوشانند بعد از ان بصوفر و آورده بدارند چنانکه دین ماره تقبل و مقابل شکاف بهکنند باشد بعد هر بار دین نازنده کنند تا بخار ادان بر بهکند بر سد و طریق کنجی سیدبست که کنجد بیخ بید بیخ بیدانجیر و کتان و داش و جو و گندم و شعیر و بیخ تمک و مانند های ترش ستد و چوب کرده بیاندازند و آب بسیار آن یاد ساخته و سبوا مهر کرده بجوشانند بعد از ان که جوشیده شود دین سبوا مقابل کرده سوراخ کنند و آنرا بر مقابل دفن تقبل بهکنند بدارند تا بدان راه بخار بر بهکند بعد از این هر دو نوع سید مقابل شود بهکنند و شکاف از چکیدن باز ایستد بعد سید دفن کنجد کنا زنه بیخ ترازان بیخ تمک کرتهه و بیخ مراجوده دانگ و بیان بیخته باشند دفن کنجد با بیخ ترازان مهلتی سخته بهکنند و شکاف آن طلا کنند فراهم شود و روغنهائی که داغ باد اندچنانچه ذراین تقبل روغن کهیاد و مانند آن دفن همی باز ان مدد بر مرض بکار بند و طلا کنند و دین نوع چون این تداوی بهکنند شرط و اصول و ضوابط بجای خویش معلوم کردند نوع مذکور فراهم شود علاج اشتر گردن بانکه بسبب دفع این نوع بعد آنکه سخته شده شکسته گردد و مغش را دریافته عمل شکاف بکار بندند بعد داغ دین نوع شوره بکار باید بست تا گوشت مرجار بر بیده گردد آنگاه کنجد را آس کرده و روغن سوسن را آن یار کرده و بعمل شکاف سخت کرده پنبه بران ببندند چنانکه عمل سوراخ بسته نشود و بران روغن مادیه گاو و بز بزنند و بعد سوم روز پنبه بکشایند و ببینند اگر صاف ساخته بعده فراهم شدن بکنند و اگر صاف نشده باشد باید که او لا صاف ساخته بعده فراهم گردانند علاج بر سروالی بسبب دفع این نوع و دانش ها اولا آبخوشانند بعد از ان عمل شوره یا عمل داغ بکار بندند آنگاه روغنی که آنرا تیل گویند بران طلا کنند و دارو های مغثی را آس کنند و بران سخت کنند تا نم گرد و مغش فرو نشیند و از چکیدن باز ایستد بعده مغش را دریافته شکاف کنند بعد از ان عمل شوره یا داغ بکار بندند و بعد از صاف و فراهم گردانند علاج اکنتاک بسبب دفع این نوع مغش را دریافته شکاف کنند آنگاه بیاشوره آهن داغ بدهند و دو سه گرم را دو سه گرد انند بعد از ان صاف و فراهم گردد فائده چون شکاف بهکنند بسیار شود روغن کنجد شیر گرم بر بزنند و دو روز تا عمل گردد نوع دیگر داروهائی را که زیل یاد باشند جوکوب کرده و سبوا انداز ند سبوا مهر ساخته بجوشانند و چون جوشیده شود سبوا فرو آورند و بر سر سوراخ کنند و بر شکاف روغن طلا کنند و بعض یاد ان بنشانند چنانکه شکاف مذکور مقابل سوراخ باشد ازین روغن دفع شود فائده سمیق سندهی و فلفلین و بیخ دانگزده و بیخ تمک هر دو را برابر شی یا باجوش کلتی و یا باسرکه بیخ تمک بعض بهکنند را بخورانند نافع آید فائده پوست درخت ارجن را آهن کشته و برابر و برنگ خاک خشت و تربهله را تساوی بدینانند آس کنند و بقدار سمیق مذکور گل گرفته و بکجا کرده بکوبند و فلوله ساخته بدارند و دو سیم درم از ان بدهند بخورانند نافع آید دیگر گوگل هنگر نیل یا بخورانند هر نوع بهکنند رنگ باشد دفع شود و این یا گوگل کنکا گویند بدارو های آنها یکسال بعد بشکاف و داغ و بهکنند و دیگر داروهای طبیعی و بیرهیز از شراب و رفتن در بهدو یای تشنه نگاهدارند و شراب و نمک خوردن نهند علاج بسبب فصل چهل و هشتم در نوع پنجم تقطیب گویند اما دلیل گویند شش علامت دارد اول درد علامت مرض مذکور یانکه از کثرت جماع بسیار داشته اند خود را از جماع مادقربان زنان ماهض و بازنی که از دیر باز شوهر بدو نرسیده باشد

فصل چهل و هشتم در نوع پنجم تقطیب

یا زنی که در ایام نهانی او موهای سخت یا اندام او بسیار باشد یا زنی که در جنبش سخت تند باشد یا دلش بر وطی راغب بود یا زنی که فرج را با آبی مضر شسته باشد یا عادت حیض مرض بود و یا از آن چنان خاصیت بود که چون مرد با او قربان کند در حال تعفن پنجگی عادت گردد و از قربان کردن با چهارپایه عادت خراشیده شدن بیخ یا بدندان عادت سخت شپلیدن تخم بیست و از داشتن مبتی بوقت انزال و داشتن تخم بیست که آب مضر عادت داشته گشتن تخم باعث جماع و از مانند این علتها خلط تخم بیست فاسد گشته اما پنجگی مذکور سه نوع عادت گردند و آن پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه بلغم و سوم آنکه از غلبه صفرا و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه خون بود و علامت نوع بادی آنست که خشن و سیاه و ادم بود و چون بر آن بطرف دو چنان دود کند گویا که آزار مگس افتد و یا رمی کنند و تخم بیست باشد و علامت نوعی که از بلغم عادت شود آنست که نوع مذکور همچنان کار پخته شود و شتاب پخته گردد و با سودش و انواع دردهای سر فساد بلغم باشد و تب پیدا آرد و علامت نوع بلغمی آنست که چرب و سخت باخارش و با انواع درد و فساد بلغم بود و علامت نوعی که از فساد هر سه خلط عادت شود آنست که از ان هر گونا گون و کیفیات مختلف بیکدیگر ان گرهها افتند و این نوع لاعلاج است و علامت نوع خونی آنست که سیاه و ادم و با ناپاک و دیگر انواع درد و فساد بلغم بود و از ان خون بیکدیگر تب پیدا آید و هر پنجگی که در ان قضیب باخایها پخته شود و در پنجگی گرهها افتند و گوشتش ریزیده گردد بعلاج پنجگی شود و بصحت دفع پنجگی قضیب و مبادی احوال علاج باید کرد و آنکه در ابتدا بعلاج دفع فساد زود و با وجود پنجگی قربان کند بعد از اندمالی تمام قضیب پخته گردد و در ان گرهها افتند و گوشت ریزیده گردد لاجار هلاک شود قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه اگر مرض مذکور در بالغ بود بیخست تخم را چرب کرده سید کنند بعد از تعصید باید که خون بکشایند و مریض را قی و اسهال نیز بکنانند و اگر پنجگی نیمه پخته گردد و مناسب نگاه نشاید باید که نگاه کنند و بجوش برگ کنیر و جای و کرواله بشویند کنجد را با آب آس کرده روغن و شهد آمیخته بر پنجگان بسخت کنند از ین صاف و فراهم گردد و اگر سخته شده ریزیده گردد و مناسب دانسته باشد باید که سنگ بغن را گرم سازند و بدان دفع دهند و بر روغن مادوگا و شهد آزا صاف گردانند آنگاه مبادوئی که از ان پنجگی فراهم شود به گردد و نوع دیگر به بانگه و ملتی هلکه بر ذکر تخم در بیضه و در بیضه سوناروا گر در اشن جمار با مساوی سنده با یک آس کرده بر پنجگی نیمه بر سخت کنند نوع بادی دفع گردد نوع دیگر سیمق انجیر و تخم بید انجیر و پست جو و پست گندم جمار با روغن جو تورغه و ساخته و گرم کرده بر پنجگی نیمه بر سخت کنند نوع بادی دفع شود نوع دیگر گل سرخ و سعد و ملتی و المیسر و اسیر و بید با نگه و مندل هر همه را مساوی سنده و با آب بار یک آس کرده و مقدار یک شکر با آن یار کرده بر پنجگی مذکور سخت کنند این نوعی که از بلغم باشد دفع شود نوع دیگر بیخ نیلوفر خسه و قنری و بیخ سالی و اجن و ملتی جمار با مساوی سنده و آس کرده با روغن تورچرب کرده بر پنجگی مذکور سخت کنند نوع مذکور این نیز دفع شود نوع دیگر روغن تورشیر مادوگا و شیر با نیشکر و شکر و شهد یکجا کرده بر پنجگی مذکور بر بزند و جوش دادهای ابتدا کن آن را بشویند نوع مذکور دفع شود نوع دیگر پست شالی و سانکه و کنه نیمه و هر را با شهر اب آس کنند و مقدار یک گرم کرده و با روغن کنجد آمیخته بر پنجگی مذکور سخت کنند این نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر جوش دادهای سرسادکن مار کبد با و کن بر پنجگی مذکور بر بزند و نیز هم بدان جوش آزا بشویند این نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر زرد چوب و انتیس و ناز دبو و از و تیج و پاریس و تخم هر همه را مساوی سنده و آس کرده بر پنجگی مذکور سخت کنند نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر پست دارهلد و سنگه ناف و پست ملک هر همه را مساوی سنده با شیر گین گاو میش آس کنند بعد با روغن تور و شیر مادوگا و شهد آمیخته بر پنجگی مذکور سخت کنند این پنجگی که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر بهنگی و گل سرخ و تورتیای سبز و سرسبز و سنگ نگار و پست دارهلد و زنجبیل و نسل مریکا و لاایچی هر همه را مساوی سنده آس کنند با شهد آمیخته بر پنجگی مذکور سخت کنند این پنجگی نیمه که هر نوع باشد دفع شود نوع دیگر سیاهی و تورتیای سبز و سرسبز و پست و نسل هر همه را مساوی سنده آس کنند و بر پنجگی مذکور سخت کنند این پنجگی نیمه که هر نوع باشد دفع شود نوع دیگر خاکستر دفع و زنجبیل و نسل هر همه یکجا کرده آس کنند و بر پنجگی مذکور سخت کنند این پنجگی که هر نوع باشد دفع شود نوع دیگر برادر پست خست اجن و مولان و ملیله کوده و زنده چوب هر همه را مساوی سنده و آس کرده بر پنجگی مذکور

فصل دوم در علاج رحمت مذکور

سلطت کنند این پختگی سر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر بجوش تر پیله و شیره بهنگر و پختگی نمود را بشوند بسیار فائده دهد نوع دیگر بسیق برگ
دو سه پیاز دیگر بسیق بوست انار و بسیق سماق بر پختگی مذکور بریزند این سر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر بهنگر و تر پیله و انغن و بلوط آهن بر اده
بیش حمام بسته و نیکو کرده آس کنند بر پختگی مذکور سخت کنند این پختگی نمود سر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر تر پیله را سوده با آهن اندازند
بسوزند و خاکستر ش را با شهد آمیخته بر پختگی مذکور سخت کنند این پختگی سر نوع که باشد دفع شود و مقشر ستن پختگی را با آب سیق کسیس بریزند این
پختگی سر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر بیخ کنیر با آس کرده بر پختگی مذکور سخت کنند این پختگی دفع شود نوع دیگر بوست پیله سا با
شیر گوسپند آس کرده بر پختگی مذکور سخت کنند این پختگی اگرچه باد و دوانی رحم باشد دفع شود نوع دیگر سیق موخته با پختگی روز بینه
بر بینند فراهم شود نوع دیگر استخوان سر آدمی را با آب سیق کرده بر پختگی مذکور سخت کنند فراهم شود نوع دیگر بجوش و سیق تر از ان بسیار روغن و
عسل و دارو با آب کن روغن تر بریزند بر پختگی مذکور طلا کنند این پختگی اگرچه باد و آماس و دوانی خون باشد دفع شود و این روغن را
کرنجاد کهرت گویند نوع دیگر بسیق تر و جوش جوانه و نم و تر پیله و پلپل و کرنج و سار چوب کمیر که بعل لوده بسیار روغن گاو با بریزند بر
پختگی نمود طلا کنند این پختگی مذکور سر نوع که باشد دفع شود و این روغن را بهمینا دکهرت گویند نوع دیگر دو وقایه که صفت رو چوب دو
و شراب سر حصه بستان بسیق تر ساخته روغن کنجد را با بان بریزند بر پختگی نمود طلا کنند این پختگی مذکور سر نوع که باشد با فارش در دو آمار نمود
دفع شود و این را کارد نهاد تیل گویند نوع دیگر بسیق تر ازان دارو بای که آنرا سرب کنند گویند و سوره و برنگ و مهاتی روغن کنجد بریزند بر پختگی
نمود طلا کنند این پختگی که سر نوع باشد بشود و این روغن را کرچی تیل گویند نوع دیگر بوست جمبون و بگاما هی هین آمله و کنج و با بچل
و سنبل و شمسی و تخم الاجی و انیس و سفرشم نوشک و مهاتی هلک را کرده و صندل و پرنیک و انسوت از هر یک دو درم بستانند و با بول بر آس کرده
و بسیق تر ساخته بدان روغن کنجد یک سر چه باشد بریزند بر پختگی مذکور طلا کنند این نوع که باشد دفع گردد و این روغن را جمود اد تیل گویند
نوع دیگر او تخم شقاقل پختگی روغن را بکنند آنرا بسیق تر ازان سنبل بریزند بر پختگی نمود طلا کنند اگرچه نمود سخت بخته شده باشد و ریزیده باشد
زایل گردد نوع دیگر برای دفع پختگی نمود روغنهائی که از جهت دفع مرض نسبت و فصل آن گفته خواهند شد روغنهائی که برای دفع ناسور
و فصل آن گفته خواهند شد بکار برند و الله اعلم بالصواب فصل چهل و نهم در نوعی از پختگی تضیب که آنرا سوکه و کهه گویند
دو قسم است قسم اول در علامات رخصت مذکور بدانکه چون مردم را بجوری بسبب برادکردن نمود گرمی آنرا بهنگ جلسوک گویند
بر نمود سخت کنند از ان نماط فاسد و رخصت مذکور پیدا آرد و آن بر سه نوع است یکی آماسی است که بر نمود پیدا آید همچو سنگی که بدان نگران
بر نمود عارض گردد و صورت این از غلبه باد و علامت باشد دوم آماسی است که بر نمود پیدا آید همچو سنگی که بدان نگران
رشنگری می کشد و صورت این از غلبه صفرا و باشد سوم آماسی است که بر نمود پیدا آید همچو سنگی که بدان نگران
بنفشه ست و صورت این از غلبه بلغم باشد یکی آماسی ست که بر نمود پیدا آید همچو سنگی که بدان نگران
آن پختگی ست که مثل پختگی آبی که از سیلان منی حادث میشود و شش را سه روز بروت تیز گویند آن آماسی ست که بدانکه سبب
سخت کردن گرم و کرد و نمود پیدا آرد شبلیدن یا الیدن نمود را بسخت خوش گردد و این از غلبه باد پیدا آید سوم را پیکا گویند
آن آماسی ست که بعد سخت کردن گرم مذکور سر نمود بسیب آنکه نمود را سخت بشلد شاخ گردد و آن نیز از غلبه باد و بلغم پیدا آید و سوم را کوشتهه گویند
آن پختگی ست که میان مانهای طویل بر نمود پیدا آید و میان آن بطرف آن میان مانند کهوی باشد و این از غلبه
بلغم و خون و صفرا پیدا آید سوم را سر بران نامند آن آنست که نمود بسیب سخت کردن گرم مذکور گردد و این از غلبه خون باشد

ویاد دهم را نوا گویند و آن پختگی ست که در آن دانهای لعل علامت بقدار سنگ یا ماش بر بندو این نیز از غلبه بخون و تلخه بود و دوازدهم را سنبونک نامند
و آن پختگی ست که در آن خنهای باریک مچو خنهای غربال بر بندو حدوث این از غلبه بخون و یا باد بود و سیزدهم را بکناک گویند و آن نیست که
چرکین پخته گردد و در آن سوختگی بود گذاران مرض را تب پیدا آید و حدوث این از غلبه بخون و تلخه ست و چهاردهم را سنبونت ارید نامند و پانزدهم را
بانس ارید گویند و این دو نوع از جمله شش انواع ارپدانند و فصلش تفصیل آن گذشته ست و شانزدهم را مانس باک گویند و آن نیست که گوشت
نیم پخته گردد و در آن دانهای که از غلبه بهر سه خلط پیدا آیند بود و حدوث این از غلبه بهر سه خلط باشد و هفدهم را بدپرده گویند و این نوع بدپرده
که در فصول سابق گذشته ست نوعی ست از غلبه بهر سه خلط باشد و نیز بسبب کرم سلطعا حادث گردد و هیجدهم را تلکاک گویند و آن پختگی ست
که گوشت در آن گنده و سیاه شده و ریزیده گردد و این نیز از غلبه بهر سه خلط حادث گردد و میان این هیجده نوع مانس ارپد مانس باک و تلکاک و بدپرده این
چهار نوع لاعلاج اند و باقی چهارده نوع اجلاج بر گویند و الله اعلم بالصواب قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه در دفع رحمت مذکور اسهال دهنده
کشاینده بدیوچه یا بفصد و علاج کردن روغن کنک کهنه که بر او مدت دو سال و یا زیاده گذشته باشد و نخین شیر سرد و سخت کردن علاجهای
دافع پختگی که پیش ازین مذکور شد و نوشانیدن جوش تره یا که با گوگل مخلوط بود بکار بستن تدبیر کردن دافع زهر بوند و سخت کردن رسوت و هلیله را با آب آس کرده بخورانیدن نافع
و برای دفع سرکه یا آنرا با برگ سموره و مانند آن بخراشند و بسحق دارو هائی که از داروهای نکرو دهادگن بران بریزند و بسحق تر ازان داروهای مذکور روغن
کنجد بیزند و بران طلا کنند فراهم شود و برای دفع اشتیلکا دیوچه ها بران سخت کرده خون بکشانند اگر فراهم شود مهما و اگرنه داروهائی که بجهت دفع کرنته
علمی گفته شد بکار برند و برای دفع کرنته بداروهائیکه دافع پختگی بر مناسب حال نماری سیدا بنا کنند و برای دفع کنینه کا بعد آنکه پختگی یابد
شگاف کرده ریسمان بیرون آرند آنگاه آنرا صاف گردانند بعد ازان بسحق تر ازان تر پیاله تینند و هانبار روغن کنجد بیزند و بران طلا کنند و برای دفع اچی خون
دیوچه بکشانند و بسحق داروهای نکرو دهادگن روغن پخته بران طلا کنند و برای دفع سروت بلا تیل را شیر گرم کرده بران بریزند و داروهائی را که دافع
باد و اعضا آس کنند در روغن با آن آمیخته و گرم کرده بدان ابنا و کنند و برای دفع سموره تیکا چون حدیث المهدیو خون بدیوچه بکشانند و چون پختگی یابد شگاف
کنند و روغن و شهد را بران طلا کنند تا فراهم شود و برای دفع او مفته چون پختگی یابد شگاف کنند بسحق تر ازان دهو و سگندو و تخم و سالی و تینند و روغن
پخته بران طلا کنند و برای دفع بهلکا چون حدیث المهدیو خون بدیوچه بکشانند و روغن شیر گرم بران بریزند و برای دفع اسپرس هان خون بدیوچه بکشانند
و داروهای کاکولیا دگن و مانند آنرا آس کرده بران سخت کنند و شیر و شیره و شکر و روغن را یکجا کرده بران بریزند و برای دفع انوکه داهنا و مدان با شنبه با آلت
آهن که آنرا بلس گویند کشیده و دور کنند بعد بسحق داروهای نکرو دهادگن را با شهد آمیخته بران سخت کنند و برای دفع سنبونک آنرا با برگ سموره و مانند آن
بخراشند و مرهم داروهائی که در فصل مسرک بیان آن گذشته ست بران سخت کنند بسحق تر ازان داروها بر تهک بنیاد گن روغن کنجد بیزند بران طلا کنند
و برای دفع بسرپ و در فصل آن گفته خواهد شد بکار بندند و برای دفع سونتا داروهائی که دافع رکت بدپرده اند در فصل آن بیان آن گذشته است بکار بند
و برای دفع مانس ارپد مانس باک و بدپرده و تلکاک روغن کنجد را بسحق تر ازان ارپدند بدیوار و مهلتی در دو دخانه و زرد چوب بیزند و برانواع مذکور طلا کنند اگر چه
انواع مذکور لاعلاج اند اگر فضل حق بود بنکو شوند و این بسیلا تیل نامند و الله اعلم بالصواب **فصل نجاهم در رحمت بیست** که بهنگ آنرا
کشت روگ گویند و رحمت برص که آنرا اشیت کشت گویند مشتمل بر دو قسم ست **قسم اول در علامت رحمتهای مذکور** بدانکه
ادبا بها خوردن اشیای دیر هضم یا مالعات یا اشیای چرب یا اشیای مضر که بیان آن در فصل منهاتی گذشته است و از خوردن غله ماش و ترب و
طعامی که از غله مسوق سازند و کنجد و تلی و از خوردن در حالت بد هضمی و از نگاه داشتن بول و غائط و مانند آن که حبس آن ممنوع ست و از زور
کردن و یا جماع کردن بعد از انکه طعام خورده باشد و تحمل سرکه و یا گرمی و هوای و از کشیدن فاقه آن مقدار که نشاید و از خوردن زیاده از ان قدر
که باید و از خوابیدن و آب بعد از آنکه گرمی آفتاب و یا آتش بسیار خورده باشد و از بسیار خواب کردن در روز و آزار خاطر بندگان و از شماست گناهان

باد و تخمه فاشیره و خلاصه طعام و خون و گوشت و پوست از شت گردانیده زحمت بیست نام پیدا آرند علامت این مرض که قبل حدوثش پیدا آیند
آنست که پوست اندام شت گردد و خارش پیدا آید و موی‌ها اندام یکایک ایستاده شوند و خوی از اندام بسیار روان شود یا اصلا نیاید اندام جا بجا ناگردد
و ناپاک حادث شود و چون بر اندام حراحت رسد دیر بخشکی بود روز بروز زیاده گردد و خون اندام سیاه شود و گونه متغیر گردد و دانهای آماس چنانچه بگذشت
در بوری شوند پیدا آیند و زائل گردند و آن بر سه گونه است بدین اسامی اران[1] و اد[2] نبر و گیتیت[3] و کپال[4] کشت و کاکنک و پنه[5] یک و دو کشت
و استولا[6] یک و دو کشت و اکشیت[7] و چرم دل[8] و لبسرپ[9] و بر سرپ[10] و سدم[11] حبب و بجرچکا[12] و گیتیه[13] و پامان[14] و رکستان[15] از ین جمله هفت نوع سابق از
اران تا دو کشت سخت بماند و آنرا مهارکشت گویند از آنکه بعلاج بزرگ و بسیار بعد از مدتی زائل گردند و چون سخت غلبه کنند در هفت دهات
بتدریج سازی گردند و باقی یازده نوع کمتر از ان اند و آنرا جهد رکشت گویند از آنکه بعلاج مسهل و مدت قریب زوال پذیرند و در هفت دهات سرایت
نکنند و علامت اران آنست که دانهای سخت گی و اندام پیدا آیند و رنگ و لعل بوند و بسرعت وسیع گردند و خارش کنند و در و چنان شود گویا که آنجا
سوزنها میخلانند محل دانهای مذکور که گرد و بسرعت سخت گی یافته شکسته گردد و دران کرمها افتند و بخار ازان بیرون آید و سوختگی و درد بود و این نوع
از غلبه تلخه باشد و علامت گیتیت آنست که دانها اندام را قبل خشونت زبان خرس پیدا آیند و بسرعت وسیع گردند و فی الحال سختگی یافته شکسته
شوند و دران کرمها افتند و سوختگی و درد بود و از ان بخار بیرون آید و علامت کپال کشت آنست که دانهای خشک و خشن همچو سفال سیاه و اندام
پیدا آیند و بسرعت وسیع گردند و فی الحال سختگی یافته شکسته شوند و دران کرمها افتند و سوختگی و درد بود و از ان بخار بیرون آید و علامت کاکنک
آنست که دانها اندام را بود و بسیار پیدا آیند بخوبی هر دانهی از دانهای مذکور لعل و سخی سیاه مانند حبه باشد و علامت پنه یک آنست که دانها
برنگ و شکل سنبلوز شمسی سپید اندام پیدا آیند و بتدریج وسیع گردند و علامت دو کشت آنست که دانهای مذکور برنگ گل کتان یا لعل و ادام
برنگ مس پیدا آیند و خارش کنند و گرد بر گرد آن دانهای خرد بوند و بتدریج دانهای مذکور وسیع گردند و این پنج اخیر از غلبه بلغم باشند و علامت
استولا یک آنست که دانهای سخت و بطپر لعل و ادام سیاه و ادام با درد و سوختگی پیدا آیند و دانهائی که مبتدا گاه بوند سخت و درشت باشند و علامت
دو کشت آنست که اندام دان منقبض و کژه گردد و بوی بد از ان آید و علامت ایک کشت آنست که اندام لعل و سیاه و ادام گردد و علامت چرم دل
آنست که چرم اندام مانند چرم فیل گردد و درد و خارش کند و دران سوزش پیدا آید و علامت لبسرپ آنست که دانهای آن پوست و گوشت و
خون را تباه گردانند و بسرعت وسیع و عمیق شوند و در و چنان کنند گویا که دران سوزنهای خلانند و بیهوشی و بیقراری و ناپاک مریض را حادث گردد و
و علامت برسرپ آنست که دانها اندام پیدا آیند و بچکند و بتدریج وسیع گردند و علامت سدم حبب آنست که دانهای سپید و صلابت دار پیدا آیند و سخته گردند و غالبا دانهای مذکور بنصف عالی باشند و این را حبب نیز گویند و علامت بجرچکا آنست که دانهای خرد و سیاه و ادام
با خارش و درد پیدا آیند و بچکند و اگر این نوع در پای باشد آنگاه آنرا بپالکا گویند و علامت گیتیه آنست که دانهای خرد با خارش و سوختگی
در اندام پیدا آیند و بچکند و اگر این نوع در دست و پا و یا در سر یکا و یا بالای عانه بود آنگاه کمهو گویند و علامت پامان آنست که در اندام مجرد
خارش خشک پیدا شود تا که از جمله یازده نوع مذکور استولا یک و سدم و اکسا و مها کشت و ایک کشت از غلبه بلغم اند و بر سرپ از غلبه باد
و باقی هفت نوع از غلبه تلخه پیدا می آیند **سوال** بالا گفته شده است که زحمت بیست بغیر غلبه بر سه خلط نبود و در تفسیر انواع بعضی را بسوی غلبه
بلغم اضافت میکنند چون آید جواب اگرچه در جمیع انواع زحمت مذکور غلبه بر سه خلط باید باشد لیکن میان هر سه خلط خلطی که آنرا غلبه زیاده
میباشد نوع را بدان اضافت می کنند و باید دانست چنانچه بیخ درخت که تر و سیاه بود و بخش قریب میباشد و چون بر دو از آب می باید
و در بیخه میشود بتدریج فرود تر میرود همچنین مرض بیست ابتدا در چرم حادث می گردد و چون در دفع سستی کرده میشود بتدریج تا هفت دهات سرایت
میکند چون مرض مذکور بپوست باشد در حاشیس فشور آید و پوست خشک گردد و خوی روان شود و اندکی خارش پیدا آید و آواز تباه شود و

گونه متغیر گردد و چون بدان سلامت کرده پرسد اندام گرگرد و مویهای اندام ایستاده شوند و خوی بسیار بدان شود و فارش نیز بسیار شود و چون در گوشت آید
دانه‌های بیست سطبر گردند و سخن خشک گردد و اندام خشن شود و بطرقد و دان بخیکها حادث گردند و چنان بود گویا که دران سوزنها میخلانند و چون
مدچربی بپسمانند اصطرقه‌ها ان بوی بدآید کرمها دران افتند و هم ازان دران شود و بعضی مذکور کرگردد و بسیار بشی کردن تواند و چون آمزاز خم برسد
و یا دمانش بخنگ پیدا شود فی الحال سیع گردد و چون کدستخوان و مغز استخوان برسد بینی بخته شود و ریخته گردد و گوشها تا ماست بد متغیر گردند و چشمها علل
شود و در بخنگ اندام کرم افتد و آمزاز بسخت تباهی پذیرد و چون در بعضی مردم خون جنین نسل برسد فرزندی که ازایشان متولد شود بستی بود و چون
بیست در چرم و یا در خون دیاد گوشت بود بیشتر سرایت نکرده باشد و بعضی چنان بود که گفته طبیب بماند دل و حواسش و قبض آن بود و بعضی مذکور قابل
دوا باشد و چون در چربی بود دیر پسلا گاه آزاد دا کند و اجم شود و به ترک دارو عود کند و چون در استخوان و یا در مغز استخوان و یا در بینی برسد لا دوا باشد و در
مرض بیست قبض مکرر خشک گشتن اندام و قیدان بود و در گردن آن چنانکه سوزنها دران میخلانند و یا رو می کنند و کژ گشتن انگشتان دست و
پای و برگشتن آواز تا رسا و با دست و بخته گشتن دانهای بیست در دست و پای بینی و گوش بخته شدن آن و افتادن آن گرمها دران و حادث شدن
امراض چشم از آثار تلخه است و پیدا آمدن خارش و آماس و متغیر گشتن گونه و چکیدن ریم و مانند آن از آن و نساد و نم ست و بدانکه شیائی که بدان رحمت
بیست حادث گردد و در رحمت مرض نیز ازان حادث شود لیکن این رحمت در چرم بود و در دها تهای دیگر سرایت نکنند اگر مرض مذکور از غلبه باد بود دانهای
آن مقدار لعاد اندک خشن بوند و اگر از غلبه تلخه باشد دانهای آن برنگ گل نیلوفر شمسی و با شنگی باشند و اگر از غلبه بلغم بود دانهای آن سطبر و چرب
و سپید با خارش باشند و چون این مرض بلب یا بر گشت و یا محل خطرناک باشد و یا موهای آن محل نبل بوند لا دوا باشد فائده از بیمس و از
مبروص از محموم و از راجرو گی و از کسی که او را مرض چشم که بدان سبب بینا بر ابهکنده است شده باشد و از سیتها لا و بیموتک مانند آن و از دیگر امراض
که بشامت گناهان مشیوند معتبر باید بود تا نکه از دسودن ایشان و از رسیدن بنجار نفس ایشان و از خوردن طعام و خواب کردن با ایشان و از استعمال
کردن جامه و گل و مانند آن که مستعمل شان باشد مرض پیدا آید و با مروستی و مبروص و زن بستی و مبرصه منا کحه نباید کردن و الله اعلم قسم دوم در
علاج رحمت مذکور بدانکه معلول را از خوردن گوشت و چربی و شیر و خبزات و روغن کنجد و کلنجی و ماش و سپیدبا و نیشکر و شکر و شیرینی دیگر ازان باز دارند
و از بست طار ایشیای ترش و از طعامی که از غله سبوق سازند و از ایشیای مضر که در فصل پنجاهمی گذشته و از ایشیای ابهکنده و براهی و از خواب کردن
در روز و از جماع و از خوردن دصالت بدبعضی پرهیز کردن فرمایند و شالی ستی و سال و خوک و کبد و شاماخ و کودر و کشتی و خوک و منگ از هر خوردن فرمایند
و لیکن کهنه از نو بهتر است و نیز سبزی براهی و بکمی و بالنه و گل آک بر و غن ماده گاو یا بر و غن تلخ پخته خوردن دهند و چون مریض گوشت خوردن خواهد
و بغیر آن ما عدان نتواند گوشت بز یا آهو و مانند آن از حیوانات دشتی چربی دور کرده پزیده خورانند و پستی را بجهت طلا کردن بر اندام روغنی که آن را
پچرک گویند از جهت استعمال کردن بجای ابلنه سبوق تراذان از کبد ها دکن و از جهت نوشیدن در سختین بر اندام نشستن و دراو گا و جوش کهیر بکار
بستن فرمایند و چون از علامات معلوم کنند که مرض بیست بپذیرخواهد شد باید کی فی الحال قی و اسهال بکنانند و چون مرض مذکور در پوست باشد قی
و اسهال بکنانند و دها بر و با آس کرده رحمت کنند و چون تا ناخن مهارت کنند تدبیر قی و اسهال و طلا کردن سبوق دارو و نوشیدن جوش آن و کشانیدن خون
بکار می باید بست و چون تا گوشت سلامت کنند یا اشیای سابق بهم نوشانیدن شراب اریشت و خورانیدن منتهه و لیه بکار باید بست و چون تا چربی
سلامت کرده برسد تدبیر قی و اسهال و کشیدن خون و نوشیدن جوش بالا و چنانچه در فصل بواسیر طریق آن گفته شده است و خوردن سلاجیت و
سوهنا گمی بطریقیکه در فصل پیسیریان مذکور گشته است و خوردن گوگل و نوشیدن کهداس کهت کبیان آن بیشتر خواهد آمد بکار می باید بست
و بجهت دفع بیست مغز بیا سبوق تو یا خوبیا سبوق تراذان مینها سینگ و فاخته و سانگ آماو گاوی و دسمول پخته بر اندام طلا کنند و خوشانند
ازین رحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بسبوق تراذان پوست درخت چنار و شالی و کراله و نم و جنبون و جیرو و پیپل گرد

و در علاج رحمت مذکور

وتخم وکوشته وروغن ستورسخته بنوشانند وبرانداماش طلا کنند ازین مرض مذکور که او غلبهٔ بلغم باشد دفع شود نوع دیگر بسبوق تراذان بیلادر وهلیله رومن
سنتور بزید وبنوشانند وطلا کنند ازین نیز مرض مذکور که او غلبهٔ بلغم باشد دفع شود نوع دیگر معجون وکرواله واسیس وکشنی وگلوی وتر پهله و
بلبول وتخم وبیراوجواسه وتراسیان وموشه وصندل مذه وچوب ابرهلیله وبلیل وساد وحنظل ومرسری وسنا واولی وکلیسه اندرنجو وبابونه وبیخ مهلتی وچراتیه
وگوشت هریک امتساوی ستده وباآب آس کرده وروغن سوسن چهار چندان باشد اندازند ودو چندان روغن شیرهٔ آمله اندازند وچهار چندان روغن
آب نیز اندازند وبپزند چون بحد شود مریض رانوشانند وبراندامش طلا کنند ازین جمله انواع بیست وسه نامه وگفته شد هریکی روغن واستخوداوسرخ
وگواله وجمله بخته گیها وخون آنجا مذه وکلکند وکنده الاونیلوفر وسپیدهٔ وسلیخای وسپرغم کرده ومانند آن دفع شود واین روغن را تکتک کهرت گویند
نوع دیگر تر پهله وبلبول وتخم وبابونه وکشنی وچوبانسه وتراسیان وبیراهریک دو پل گرفته ودر یکدرون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه
بیخته بستانند وبدین جوش وبسبوق تراذان تراسیان وموشه واندرنجو وچراتیه وبلیل وساد که هریک شش درم باشد یک سرچه روغن ستورا بپزند
ومریض رانوشانند وبراندامش طلا کنند ازین جمله انواع بیست وسه نامه وگواله وبواسیر وسنگریزه وبند روگ وبسبب دفع شود وشهوت افزاید
واین روغن را تکتک کهرت گویند ولیکن اول طلا کردن تکتک کهرت سیه کند بعده یکی از پنج تگ که بسبب دفع مرض بیست می کشانند
یادو یاسه یا پنج بقدر حاجت نیز بکشانند نوع دیگر لک قیروسرمه وتخم بنوارو بکمی وتنوتی وبیخ کنیر وبیخ آک وگراو وکرواله هریکه امتساوی بستانند
وبابلبول بقراآس کنند وبرآماسهای بیست بعد اتاکه تراکبت دریا بابیرگ ساکوان یابیرگ بلدبیخ خراشیده باتخم یابالان کلک زده خون کشانیده
بوزند سخت کنند ذائل گردد نوع دیگر سیاهی وتوتیای سبز وکسیس وبرنگ وودفانه ودوست پنج چیزه وسندهی وفلفلین وچوبه وزدوچوب ونمک سنگ
هریکه امتساوی ستده وبابلبول ماده گاوآس کنند وبرآماس بیست بعد خراشیدن یاکلک زده خون کشیدن سخت کنند ذائل گردد نوع دیگر سیاهی
وکوشته وتوتیای سبز وبرنگ بسیل گرده وکرواله وچیزه وبرنگ مثل هریکه امتساوی ستده وبابلبول ماده گاوآس کرده برآماسها وداغهای بیست
بعد تدبیر مذکور سخت کنند دفع شوند نوع دیگر تنبیخ ومثل وشیرا که ودوست پنج سمجه بسبیل گرده وکنجد هریکه امتساوی ستده وبابلبول ماده گاو
آس کرده برآماسها وداغهای بیست بعد تدبیر مذکور سخت کنند دفع شوند نوع دیگر بلیله وتخم کرنج وبرنگ وشرشف ونمک سنگ وبکمی وسدهی وفلفلین
وزدوچوب هریکه امتساوی ستده وبابلبول ماده گاوآس کرده برآماسها وداغهای بیست بعد تدبیر مذکور سخت کنند دفع شوند نوع دیگر بسبوق تر
ازان جمله وبیخ کرنج وآک وبای وبیخ کنیر وشرشف وزقوم وچیزه واسپند وهریکه امتساوی کوسیس وزبیخ وتخم کرنج وسدهی وفلفلین و
تر پهله وزدوچوب وابلیله وسرس وبرنگ وتخم بنوار وروغن کنجد بپزند وبراندام مریض طلا کنند ازین جمله انواع بیست ونا سور وجراحت رشت
وقطع شوند واین روغن را بحرک تیل گویند نوع دیگر شرشف وکرنج خرد وبزرگ وزدوچوب وابلیله وسوت وکراو وتخم بنوار وجنون وحنظل ولک و
قیروبیخ آک واسپند وکرواله وزقوم وسرس واسکل بزرگ وبلادو وبیخ وکوشته برنگ ومیتهه وکباری وچیزه وبای وگدوی وتلخ وراسن و
نمک سنگ وبیخ کنیر ودوودفانه وزهرمکیلا وتنوتی وسیندور هریکه امتساوی بستانند وبدین ساخته روغن کنجد وباروغن کرنج وباروغن سرشف
کرچهار چندان باشد باندازند وسه چندان روغن مذکور بپزند وروغن را بپزند وبرانداماش طلا کنند وقاعدهٔ دیگر بنوشانند وبجوش چوب کهلا نداماش بشویند وغذا او هم بجوش مذکور بپزند ازین جمله انواع بیست وکنده الاونیلوفر وناسور وبواسیر ودفع
شوند واین روغن را حها بحرک تیل گویند نوع دیگر سارچوب کهیل بستانند وبآب که هشت چندان باشد بجوشانند چون یکچهارم بماند
بجامه بیخته بستانند وبدین جوش وبسبوق تراذان تراسیان واندرنجو وکرنج وتنوتی وچراتیه وموشه وبیراوبابونه وبلبول وکشنی وگلوی وتر پهله وکهیل
بیدانکه هندوچوب ودابلیله وصندل وکتیلان وکتائی ودولیوداروکرواله وچوبانسه وجنون وشیف ومرسری وبلیل وساد وحنظل وباری وبیخ و
اتیس وگهیر که هریکه شش درم باشد یک سرچه روغن ستور بپزند چون بحد شود مریض رانوشانند وبراندامش طلا کنند ازین مرض بیست

وسیلان منی و دفع گردند و عقل و عمر افزاید و برای دفع تلخه و بلغم بهتر ازین دارو نیست این مالک گهاو کهرت گویند نوع دیگر بسایند چوب کیکر پیل در آب
که مشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکچهارم بماند دو شانزده پل و نوع تر بایندازند دو چهار پل تر پیدا با آب آمیخته کرده نیز اندازند و مغن را
بیزند چون پخته شود مرهم را بنوشانند و بران مالش طلا کنند ازین جمله انواع بیست دفع گردند و این روغن را الگنجه گهاو کهرت گویند و این دو روغن از
لب کلکا منقول اند نوع دیگر غله جو که پوستش دور کرده بوند و بول تر تمام شب بدارند چون نرم شود خشک کنند باز شب دوم در بول مذکور بدارند و
همچنین تا هفت شب و روز تر و خشک کنند بعد به بریان کرده بیست سیر آب کن و پانزده سیر روغن بادام تخم دار مرهم با بجوشانند ازین جمله انواع
بیست وسیلان منی و غلبه بلغم و آماس که در تمام بدن شده باشد دفع گردند لیکن غذا مریض تا آنگه فراهم شود دست ندهند نوع دیگر
غله جو و جوش دارو های سال سار او کن اکرب یا کن انداخته در شب بدارند و روز خشک کنند تا هفت شبانروز تر و خشک کنند و بریان کرده ازان بیست سیر
و یا آنکه غله جو هیچ یا ماده گاو را بجوشانند چنانچه از سر گنیش غله بروان آید شسته بستانند بعد به آنرا بریان کرده بیست سیر روغن بادام و چکوند یکمی و نیم آک و
چیره و برنگ و توتیا کبهار حصه بیست مذکور باشد بیامیزند و آنرا در جوش کهه یا بجبسیار یا نیم یا کره الیار و مس یا کلوی انداخته مخلوط سازند و تقدیر مثقال و شمه
و شیره انگور و عدد انار شیرین و آلبیت و نمک سنگ نیز یا کنند و بجوشانند و این را منتقه گویند ازین جمله انواع بیست دفع گردند و اگر بجای غله جو غله گهنه
استعمال کنند فائده خوب تر حاصل آید و اگر بجل جوش دارو های دیگر که دافع بیست اند بحسب مناسب استعمال کنند و بطریق مذکوره منتقی سازند نیز نافع آید
نوع دیگر گرنج و چاب چیره و دیوداروکلیدر و انتن و نوشدر و فلفلین هر یک شش پل و تخم کنار تر پیله هر یک چهار پل سنده و بار یک آس کرده
بدارند بعد بیامیزند و چوب دون آن بجوش پل دار شسته و روغن مادهٔ گاو بماند و بجوش دارو های مذکوره و پنجاه پل قند کهنه و بر قدر مناسب جل آب گرم
دران بیندازند و مهر کرده زیر کاه کت چهار هفت شب بدارند پس بیرون کشند و اگر سنگے دیده مقداری لعض را نرمنه بنوشانند ازین جمله انواع بیست
وسیلان منی و پنڈ روگ و آماس دفع شوند و این را اگر شت گویند اگر هم بدین طریق از دارو های سال سار او کن و یا انداره های نگرو و هاو کن انگرشت کرده
بنوشانند نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر دو جوش سار چوب سیشم و کیکر و کهیر و کهو ملی کم انداخته بدارند چون در جوش آید کشیده و نرمنه بنوشانند لعض را
صحت شود و این را آسو گویند و اگر همین گونه بجوش سال سار او کن یا نگرو و هاو کن آسو را انگرشت کرده لعض را بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر از
آهن سار تیر های بار یک سازند هر پنج تنک را با آب آس کرده بران تلخیص کنند و با تش پاچک شتی گرم ساخته در جوش مذکور سرد کنند همچنین تا شانزده
کرت عمل مذکور بکار برند آنگاه شانزده کرت همچنین با تش پاچک شست چوب کهیر تلخیص نیک گرم ساخته در جوشهای مذکوره سرد کنند بعد به آله آهن سخت کرده
و بجامه سفت بسخته بدارند و مقدار چهار حبه آهن مسحوق و مقدار نیم درم از جوش مسطور با شهد و روغن گاو بخورانند و بشیر مقابل از جوش مذکوره نیز یاد
کنند تا کید درم مسحوق مذکور و یازده درم جوش مسطور شود آنگاه زیاده نکنند و در اثنای خوردن این دارو مریض را از ترشی و نمک باز دارند چون دارو هضم شود
بعد ازان طعام بخورانند ازین جمله انواع بیست وسیلان منی و دیاوتی پهپه آماس پنڈ روگ و نامادوبا دصرع دفع گردند و اگر کسی این را صد پل بخورد
صد سال عمر یابد و اگر دویست پل بخورد دویست سال عمر یابد همچنین پس هر صد پلی صد سال عمر یابد و این را لبسکرت گویند نوع دیگر گنسوت و
بهلاوه دارنی و عالی و کموا و تلی و سادر و لود و پیله و ترپیله و شیف هر یک سه سیر بکوبند و جوکوب کرده بجوشانند و جوش را و طعام چوب پله بیامیزند بعد به
پتهای آهنی در سکال آهنین انداخته بدمند تا آنکه نعل شوند بعد ازان در جوش مذکور سرد کنند و همچنین تا بست و یک کرت گرم ساخته سرد کنند آنگاه
انچه از پکالهای آهن بزرگ مانده باشد در سکال مذکور گرم ساخته در جوش مسطور چند کرت سرد کنند تا آنکه قابل سحق شوند بعد به آس کرده در جوش
مذکور بیامیزند و جوش را بار یزهای آهن سحق آن در دیگ انداخته با تش پاچک شتی بجوشانند تا آنکه جلاب قوام شود آنگاه سحق دارو های پهلیا و کن
که دو حصه از آهن مذکور باشد با جلاب مخلوط کنند و چند از دارو های مذکور تو انداخته و کنجیده فرود آرند چون سرد شود مقدار روغن شهد نیز اندازند
و بجامه پخته گرفته کنند دهن آونه را مهر کرده چند روز نگاه دارند تا بجوش آید بعد به نور و گر سنگے دیده مقدار بجورانند و بشیر مقابل نرمنه مقداری زیاده کنند

و بعد خوردن دارو نیم پاس پرنج پخته بارو غن تر بخورانند تا اگر آن دارو بستی تا یکپاره بخورد و باز پس نیاید فرش زائل گردد و این ادکهدا اسیکرت گویند
نوع دیگر روغن کنجد سیاه و روغن گاو و روغن بلا در شربه آمله هر چهار متساوی یکدون و جوش داروهای سال ساله کن یکدون که بعد جوشانیدن باشد نزدو
دون آب نرا گرفته باشند و سحیق ازان سنبه و فلفلین و ترپهله تخم پهاله برنگ سال و چیره و اک و بکچی و زرد چوب و دارهلد و نسوت و دانتن و انار جو و
مهلتی و انیس و رسوت و پرنیک که هر یکی از ده درم باشد یکجا کرده با تلش نرم بزند تا انکه روغنهای مذکور بقوام آیند آنگاه بجامه پخته بدارند بعد تدبیر
دو سه سال مقدار دو مه باشد بخورانند و بشیر مقدار مذکور زیاده کنند تا انکه شیش درم برسد آنگاه زیاده نکنند و بعد هضم شدن داروی مذکور پرنج را
و منگ را در چوب کهیر بغیر نمک پخته و باجوش آمله یا کرده بخورانند و نیز مریض را جوش مذکور بجای آب بنوشانند و بحیث هر جائی که باشد چنانچه غسل و
وضو بسجار آب جوش مذکور استعمال کنند اگر بطریق مذکور تمام روغن مذکور را بستی بخورد هر نوعی بیست که باشد زائل گردد و صد سال عمر یابد و قحافلش
افزاید نوع دیگر جوش چوب کهیر سیاه و ترپهله و نیم و پلوی و گلوی و بانسه هشت دارو را متساوی گرفته باشد مریض را روزینه بنوشانند در دفع جمیع انواع
بیست نافع آید و ازین فارش و پختگی که از سبب نرم شده باشد و بسبب و کره آبله دفع شوند و این را کمدرا اشتک گویند نوع دیگر جوش
تر پهله و نیم و پلوی و مجیٹھه و کٹکی و بیخ زرد چوب که هر یکی یا متساوی سنه باشند حلول داروزینه بنوشانند در دفع بیست که از غلبه بلغم باشد نافع آید
نوع دیگر بیخ پلوی و حنظل و سندهی و آمله و هلیله بلیله هر یکی یازده درم و ترایمان و کٹکی هر یک بست و چهار درم بستانند جمله را یکجا کرده بدارند و روزینه
دو مثقال دارو مذکور بجوشانند و جوش مریض را بنوشانند و بر بیخ شالی کهنه پخته و شوربای گوشت طیور و حیوانات وحشی بخورانند ازین جمله انواع بیست
و آماس و سنگ مثانه و بواسیر و سوزاک بول و بند روگ و درد سینه و شانه و تپ نافه دفع شوند و این را بتولا دکراته گویند نوع دیگر نیم و گلوی و
بهارنگی و کٹکی و بیخ و انیس و چیره و بدیهار و برنگ و مجیٹھه بیست سیاه و زرد چوب و دارهلد و برنگ و سندهی و کچور و چرایته و بیراو پلوی و تیمپهل و مجیٹھه
و پهیل و چوب کهیر و کتچندن و ترایمان و مجیٹھه و بانسه و مرهری و بلادر و کراوحنظل و بکاین و پاڑهی و مهلتی و بیدانکهه و کلیسر و کلیسر و بکچی و انیس و
انیخ و جوانسه جمله را متساوی سنده و جوکوب کرده بجوشانند و جوش بستانند و روزینه بنوشانند ازین کپال کشت و اد نبر کشت و رکهب کشت
نکلاس کشت و چرم دل و دود و فارش و دیگر انواع بیست دفع گردند و این را مهاپتال کراته گویند اکنون چند علاج زحمت مذکور از
طب نبکبین گفته می آید پوست نیم و بیخ بید بیخ بهیر و برنگ و سنبه و بیخ مرهری و زرد چوب و دارهلد و ترایمان و ترپهله و پلوی و چیره و بکاین و گلوی و
بهارنگی و اجبر و کرنج و چوب کهیر و سورهنجان و کٹکی و موتهه و رس و نیس و پهیل و ساذو و چرایته و کنزا و بکچی و بالا و تخم نیوار و بیخ دیهه و مهکن و پاڑهی و
اسیر و حنظل را نیس و دانتن و نسوت و مجیٹھه و کتچندن و کوتهه و جوانسا و بانسه و کرکاله و پیلو جمله را متساوی سنده و جوکوب کرده و جوش بسنده
بستانند و روزینه بالو بقدر آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله انواع بیست دفع شوند و این را مهاپتال کراته گویند نوع دیگر مجیٹھه و
نیم و بانسه و ترپهله و چیره و زرد چوب و دارهلد و گلوی و چرایته و کتچندن و ساذو چوب کهیر و بکچی و کراله و مرهری و دانتن و حنظل و برنگ و چیره و ترایمان
و پاڑهی و نسوت و جوانسه پلوی و فلفلین جمله را جوکوب کرده و جوشانیده جوش بستانند و روزینه مریض را بنوشانند در جمیع انواع بیست نافع آید
و ازین مرضهائی که از غلبه بخون حادث گردند نیز دفع شوند و این را مهامنجیشتهاد کلکها گویند نوع دیگر نسوت و گلوی و ساذو چوب کهیر و
سرس و سجنه و بانسه و سال و بهی و دیودار و سپندالو و سپند و کرنج و متهکن و بیخ حنظل و بلادر و پس و ترپهله و بانسه و مجیٹھه و تخم سنبه و بیخ
و کیوڑا و کونچه و کٹکی و زعفران و کلیسر و کلیسر و گندبک و چیره و جهول و کلکهه و خرد ل و نیلوفر و کچور و تخم نیوار جمله را متساوی سنده و جوکوب
کرده و آب که شش چند آن باشد بجوشانند و چون یکحصه بماند جوش را بجامه پخته بستانند و روزینه مقداری بالو بقدر آمیخته نهار مریض را
بنوشانند ازین دو داندام و ترتیدگی و سوختگی اعضا و جمله پختگیها و کری اندام و بدرنگی آن و آبلهای بادی و زحمت ارید و بدرده و کنیر و کرم و
سم اندام و بدبوی آن و جرب که دهاپدریه و داجوگ و سلدک و غدد ها دفع شوند و بستی که بنیش افتاده باشد و صولش تباه گشته و کشمار

آماسیده باشد و انگشتان دست و پای ریزیده بود بنیکو شود و اندام بچوبها بتاب گردد و این را ادمان زنند مها کلکها گویند اکنون چند علاج رحمت منکور
از طب جنیا من گفته می آید مجبیثه و کرواما و بچبیسار و موتحه و انجیر و کتلی و مهارنگی و حنظل و بکاین و چرایته و دانتن و ساروچوب کهیر سیاه و بلجی و گلوی و زنجبیل
و دارهلد و کوتحه و دیودار و تربهله و هاپارهی و چیتره و سراوتر ایسان و سنبهی و فلفلین و کتائی و بیج و برنگ و فی سوکه و اپلول و مرهری و اندرجو و سرس برنگ
و پله و بیج و پوست نیم و صندل و کچنار و تربج و هوبیر و کونچه و کاکراسینگی و برس پل و ساروچوب کهیر سپید و سورنجان و جمله را مساوی سنجیده و جوکوب کرده
بجوشانند و جوش را بگیرند و بآن چهارحصه بول بقر بیامیزند و روزینه مریض را بنوشانند این جمله انواع بیست و نهگرد و این را مها مجیتها دکتکا گویند
نوع دیگر مجتحه و سنبهی و فلفلین و تربهله و مجیثه و دیودار و دمول و جتون و بیوست نیم و حنظل و چیتره و مرهری جمله را مساوی سنجیده و آس کرده بجا مه
بیخته بستانند و با بیست جوکه نه چندان باشد بیامیزند و روزینه مقداری باشهد بنوشانند این جمله انواع بیست و آماس پنڈروگ و سنگرهنی و بواسیر
و سکبنیج و بهلند رفع گردند و این را دستاد سکتک گویند نوع دیگر دوازده درم بیخ زرد چوب روزینه با بول بقر بنوشانند مریض بیست صحت یابد
و اگر بجای زرد چوب جسته و پاپل دراز استعمال کنند نیز بهمین فائده دهد نوع دیگر هریکی از آمله و بلیله و بلیله و چرخ عصاره انداخته و فشاریده شیره بگیرند
و شیره هر سه مساوی گرفته و آمیخته بدارند و روزینه مقداری باشهد یا کرده مریض را تا یک نیم ماه بخورانند نوع دیگر تربهله یکحصه بستانند و با قند آمیخته بدارند
و سه سه درم را غلوله ها بسته هر روز نهار مریض را تا یکسال بخورانند صحت یابد نوع دیگر بکچی و کنجد سیاه هر دو مساوی سنجیده باهم آمیخته تا یکسال
مریض را بخورانند و از چیزهائی که معاد مریض مذکور باشد احتراز نماید این بیست اگرچه سخت زشت و بد باشد دفع شود و رنگ اندامش روشن گردد و عقل
افزاید نوع دیگر بیخ زرد چوب را با بول بقر آمیخته مریض را بنوشانند و براندامش بمالند این مرض مذکور دفع شود نوع دیگر تربهله و بلادر و آهن کشته
بکچی و تربج و کرباری و سنبهی و فلفلین و بادامیکند هریکی مساوی سنجیده و با دو چند قند آمیخته بکوبند و سه سه درم را غلوله ها بسته بدارند و یکی روزینه
بخورانند این جمله انواع بیست و بس و دد دفع گردند و عمر افزاید و اگر سنگی زیاده شود و مویهای سر فی الحال سپید نگردند این را تربهلادکتکا گویند
نوع دیگر بیست نیم و کلیسر و مجیثه و بکاین و تراپان و تربهله و موتحه و بیراو بکچی و کهیر و صندل و جواسه پاڑهی و سنبهی و کچور و بالنسه و چرایته و کراونسه و
حنظل و مرهری و برنگ جایتیس و چیتره و تنکن و گلوی و مسکتلی و پلول و زرد چوب و دارهلد و پاپل و دمراد و کروالا و جتون و بیت سیاه و کرباری و راسن و کرنج و کلهیر
و کچور و موره و چیته و دانتن و بجبیسار و بهنگره و بیا بالنسه هریک یا دو پل سنجیده و یکدون آب بجوشانند چون چهارم حصه بماند جامه بیز کرده بستانند
آنگاه سه دو چیز بیامیزند و هزار و دو بست و دم تند کنند و ران انداخته جلاب کنند و دران مغز تخم هزار عدد بلادر انداز ند و سحق سنبهی و فلفلین و تربهله و
موتحه و برنگ چیتره و صندل و سنگ سنگ جوانی و کوتحه و تج و تربج و الائچی و ناگیسر که هریک یک پل باشد و سحق کنند هک که پهاپل بود نیز انداز ند
و کفچه فرو آرند و دو آرند و بر چرب نگاه دارند و مقدار سه درم روزینه معلول را بخورانند و بالای آن شیره گلوی بنوشانند این بیست برص او نیز کشت
و دود و کچیت کشت و کپال کشت و پنڈروگ و چرم دل و آبله مزمن و نقطهای لعل و کرد و شش نوع بواسیر دفع گردند و باید که معلول در اثنای
خوردن این دارو و اشیای گرم و ترش نخورد و برنج پخته با شیر عادة گاو مدام غذا سازد و این معجون را مها بلاتک گویند نوع دیگر گوکل سلاجیت
هریکی دو پل سحق تربهله پانزده پل سحق پهاپول دو نیم پل و برنگ هفت پل و آهن کشته دو پل و صد عدد بلادر و سحق بکچی ده پل و سحق چیتره و
پاپل گردو تربهله هریک سه پل و پل دراز و تج و تربج و زعفران و موتحه که هریک سی درم باشد بستانند و در بلاسکر تری که همچند جمله دارو باشد بیاندازند
و کفچه زده فرو آرند دوازده درم را غلوله ها بسته بدارند و یکی وقت صبح معلول را بخورانند این هر سیزده نوع بیست و پنج گونه بهکمند و سر نشاند
امراض یاد کرده مریض تخم دیگر امراض که از یک خلط یا دو خلط و یا هر سه خلط حادث شوند دفع گردند و امراض سر و چشم و گوش و گلو و کام
و دندان و لثه دفع شوند و اگر بواسیر بیست دفع مرض گلو یا قضا یا سر بیند باید که بعد طعام بخورانند و اگر بهست دفع مرض میانه بدن بدهند باید که میان طعام
بخورانند و اگر مرض تن اعلی بدهند پیش از طعام بخورانند و اگر این دارو مدام بخورانند قوت بیفزاید و این را تربهلا دمودک گویند

نوع دیگر پای بهنگ مگل و پوست نیم و بیخ آن هر یک چهار ماشه وستده و آس کرده بمالند و هر روز نهار یک کف بخوراند از این جمله انواع بیبت برص و
گر و فساد خون دفع شوند نوع دیگر بیخ ازان نیم بیستانند و آس کنند آنرا بجوش سازند خست کمیونجیبیار بهفت تسقیه داده خشک کنند بعده بمحق چیر
نه بهنگ شکر واله و شکر تری و بلادر و بلیله و سنای و آمله و خار خسک و چکوند و بیجی و فلفلین و زنده چوب آهن کشته که همه مساوی باشند و بقدار همی از بمحق
سابق بستانند و آنرا بهفت تسقیه شیره بهنگره داده خشک کرده آس کنند بعده بسر بمحق را اطلاط ساخته بدارند و هر روز بهم بغار با روغن تود آمیخته بخوراند
و بالای این دارو جوش بسا چوب بخست کمیو خست کبیبا بعبشانند از خوردن این دارو هر جیده نوع بیبت و بهفت نوع را جوگ و کلفه و داغهای
سیاه که بر روی و بر اندام باشد دفع شوند و به مسلک عمر شود و این را چورن بیخ نیم گویند نوع دیگر بلیله و شیف و لنسوت و بدبها از این جمله
یک یک سیر تهست و چوکوب کرده در دو دون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بجا بهتیه بستانند و در آوند چوبی که از درخت
کمیو باشد بالای پارچه صدیل آهن تیرهای تنک بگذند و در آتش زغال چوب کمیو انداخته چون لعل شوند در جوش مذکور اندازند و همچنین بیست و
یک بیست در زغال مذکور اندازند چون لعل شوند در جوش مذکور سرد کنند تا ریزه ریزه و شکسته در جوش بیفتند بعده آن جوش را با ریزهای آهن در دیگ
آهنی کرده بالای دیگدان بنشانند و در زیر آتش با حکمت نرم کنند چون قوام شود و چون بیلها بجا آرند بعد ... بیلیا کن بود این و بد ... و روغن تود
انداخته کمچینند و مطلوب ساخته و در آرید بعده سر در شمان ... بیست پل شهد با آن یکجا کنند و نگاه دارند و برقدر ورگ شنگ مریض را روزینه بعد از
خوردن دهند از این ... ملت ... نماند و ... نوع بیبت و راجوگ و پنیلی و رگ و بیلیا دفع گردند و عقل و عمر افزاید اگر فربه و عظیم البطن این را
بخورد سبک گردد و اگر لاغر بخورد فربه شود و این را ابسکرات گویند نوع دیگر انجیره و برنگ و نیم و سنهی و فلفلین و جواسا هر همه را مساوی سنده
با یک آس کنند بعده چوبی که از ... مریض را بخوراند از این جمله انواع بیبت دفع گردند نوع دیگر برنگ را با شهد و شکر و روغن آمیخته مریض را
بخوراند از این جمله انواع بیبت دفع گردند و برای مرض مذکور بهتر از این دارو نیست نوع دیگر نیم و شیف و کوتهه و اسکنده و چیتره و بلول و نیم و
بلیله و تخم سبز بیسته و نمک سنگ آهن و جوانه چاندی و کلیه و تیج و ذرنیخ و زرد چوب و دار بلد و کتائی هر همه را مساوی سنده و باد و بیخ بادنکا و
آس کرده بر اندام بمالند در دفع جمله انواع بیبت نافع آید و این را تنبر ادهرتی گویند نوع دیگر برنگ و بلیل کرده و کوتهه و تو تیای سبز و لود و سمنی
و نسل و بیخ هر همه با مساوی سنده با بول بقر آس کرده بر اندام مریض بمالند در دفع جمله انواع بیبت نافع آید نوع دیگر بیخ کدیر و کمیله و هری
و دهتن و تنبس و سونا چیتره و بیخ آک و سنهی و فلفلین و تربله و کتکی و بیخ اشقاقل و کتهه و موتهه و کتائی و شیف و تیج و تخم کیبج و توتیای سبز و کتائی و برگ
و چوک و برگ نیم و جای و بیلو و بهنگ و لود و تخم نیواد و کریاله و بیجی و بلادر و حبه و کوتهه و سوت و مرهری و گلوی و تخم سمن از هر یک یک پل بستانند
و با بول بقر آس کنند و در بول اسپ خر که هر یک یک آدهک باشد و در روغن تلخ و شیر آک در قوام که هر یک یک سیر باشد بیندازند و در دیگ کرده
زیر آتش نرم کنند تا بجوید و مرهم شود آنگاه در آوند آهن نگاه دارند و بر داغهای برص سخت کنند و اگر داغها سخت و درشت باشند باید که اولا به برگ
سهوره و مانند آن بخراشند بعده سخت کنند از این هر شش ده نوع بیبت و کرتهه و کوه آنیز داد و خال و مالش بر ده و کلفه دفع شوند و اگر داغهای برص را
بخراشند و این دارو بر آن سخت کنند در میان سه روز برص دفع شود و این را کو موتنکارس گویند نوع دیگر اگر روغن تلخ را بمحق بر داروهای
مذکوره و برابر شیر ... بپزند و آنرا بر داغهای بیبت و برص طلا کنند همین فایده دهد نوع دیگر بهمک باشد و ... بالو و شیف هر یک
با بول بقر آس کرده بر اندام طلی سخت کنند از این جمله انواع بیبت دفع گردند نوع دیگر تیجی را با شیره ادرک باریک آس کنند بعده بر داغهای
بیبت سخت کنند در دفع جمله انواع بیبت و برص نافع آید نوع دیگر بیخ اسپند سپید و بیخ آک و بیخ چنبیلی سپید هر سه را با غساله برنج آس کرده
بر داغهای بیبت سخت کنند نیز در دفع آن نافع آید نوع دیگر پوست بیخ انگوره و فلفلین و سنهی هر چهار را مساوی سنده با آب آس کرده
بر داغهای بیبت سخت کنند نافع آید نوع دیگر بمحق تربله با روغن و شهد مریض را مدام بخوراند در دفع بیبت نافع آید نوع دیگر بیخ بیل و

بیخ زقوم و دانتون و کبابه و تربد خشک پایه و چیتره و مقل هر دو کتانی و کرواله و بنداق نوشادر و کرنج و چترو و کمیل جمله را مساوی بسوزند و خاکستر کنند
و آنرا با بول بیل و اسپ و اشتر و خر و عادهٔ گاو آمیخته و مدت کرت بگذارند و آنرا با جوا کهار و ساجی و هر پنج نمک شیر زقوم آمیخته در
دیگ اندازند و دیگ را در دیگدان نشانده زیر آتش کنند تا آنکه خشک شود آنگاه در بیرون گاو نگاه دارند بعد ازین بالای گاه برآید سته ملی که
گوشت گنده شده باشد نهند ازین گوشت گنده بریده گردد و جمله انواع میبست خواه دوائید پز بوند و خواه دوائید پز نبوند دفع گردند و بواسیر و سوزاک و قال
وارید و ناسور نیز دفع شوند و این را سهاکهار گویند نوع دیگر بیخ موتهه و مینهیل و تربد کرنج و کرواله و اندرجو و ارید و جوان که هر همه مساوی
باشند معلول را نرم کنانند و جوش مذکور نوشانیده مریض را قی و اسهال بکنانند و در دفع زحمت میبست نافع آید نوع دیگر گلوی و پلول و کتائی و
بانسه هر یک پنج پل سته و یکدرون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بیخته بستانند و بدین جوش و بسبیج تر ازان سندهی و فلفلین و
تربد یکه و نرد چوب و ارید و کرا و سنبهالو و پلول و چترو و بلاد و جوا کهار و کنکی و اتیس هر دو چوب و برنگ و ساجی و سونف و اجمود که هر یک سی درم باشند و گوگل و
کتهل و مهکجاج که پنج پل باشد یک پرتهه روغن بهنز چون بخته شود بیخته بدارند و مقدار معلول را هر دینه بنوشانند ازین جمله انواع میبست بدر و
و ناسور و پنڈروگ و باد بیرقان دفع گردند و این را پنج تکتک گویند نوع دیگر پلول و بانسه نرم و کرنج و گلوی و منکونی هر یک بست پل جوکوب کرده
در آب که هشت چند آن باشد بجوشانند چون یکحصه بماند جوش را بیخته بستانند و بدین بسبیج تر ازان دیودار و تربد و سنبهالو و فلفلین و مالا کنی
اتیس و پاپهی و عناب و اندرجو و بهیری و جوانی و جوا کهار و ساجی و تیج و برنگ و کنکی و هر یک سی درم باشد و گوگل که هشت پل باشد بسرشته و روغن بهنز
چون بخته شود و بیجا بیخته بستانند و مریض را مقدار دینه بخورانند ازین میبست و کبیت و سب جمله دفع گردند و اگر بسبیج تر مذکور روغن گنجد بهنز
و مریض را بنوشانند و در تنبیش بچکانند و براندامش طلا کنند همین نفع دهد و این را گوگل تکتک گویند نوع دیگر چوک و کرواله و سرس و نرم و قیر و کرا
و اجگان هر همه را مساوی سته و آس کرده براندام سخت کنند ازین درد بهق و کرم دفع شوند نوع دیگر تخم نیوار و کنجد و سرشف و کوتهه و پلیل دهاز و
زرد چوب و هارید و موتهه هر همه را مساوی گرفته و باریک آس کرده و بعد خراشیدن بیاچک دشتی بوده طلا کنند ازین دد و اگر چه در سینه بوند دفع شوند و بسبیج بچکانیز
دفع شود نوع دیگر گاه و بهیره و ملیله و نمک سنگ و دنکه و تخم نیوار و تخم بهری هر همه را مساوی گرفته باسرکه بهنگ یا دودغ تر بش باریک بسایند و ببرود بعد
خراشیدن بیاچک دشتی سخت کنند ازین دد کهنه دفع گردد نوع دیگر تخم نیوار چهار حصه و آمله دو حصه و برنج شالی سال کهنه سته و یکجا کرده
باآب آس کنند و ببرود و کرده بهنز سخت کنند ازین علتهای مذکوره دفع شوند نوع دیگر ادرک و برنگ و کوتهه و تگر هر چهار را مساوی سته و بابول
بقوام آس کرده ببرود سخت کنند ازین دد ابنج کندیده شود نوع دیگر بنج سدرسناور بیره را مساوی سته به سرکه آس کرده ببرود سخت کنند دفع
شود و اگر همین علاج بر کودی سایده بر بس سخت کنند بر بس نیز دفع شود نوع دیگر برگ سنگهاڑه دوا سجواشند شیره آن برآن بمالند ازین
دد که از سبب بدهضمی شده باشد دفع شود نوع دیگر دوا به یاچک دشتی بجواشند و برآن شیره دودهی بمالند ازین نیز دد که بسبب بدهضمی طعام
شده باشد دفع شود نوع دیگر کرم پندلی و تلخه مادهٔ گاو و تربد تلپل دهاز و چیتره هر همه را یکجا کرده ببرود بمالند ازین دد و جمله انواع میبست دفع
شوند نوع دیگر مسیل و سیس و قوبای نیز هر یک را بابول تمام آس کرده بمالند ازین دد و جمله انواع میبست و بسبب دفع شوند نوع دیگر شاخ
زقوم و سرشف را مساوی سته و آس کرده با شیر گاه گست گاو کنند و براندام مریض بمالند ازین بچکانیز دفع گردد نوع دیگر شهد و روغن بهنز
و موم و نمک سنگ تند سیاه و گوگل و قیر و گل سرخ جمله را یکجا کرده گرم کنند و بر پاشنه پای و خرآن که بسبب میبست طاقیده باشد بمالند دفع شود
نوع دیگر تخم جای را باریک آس کرده بعسل در مرض سخت کنند ازین طاقیدگی و بیاد کا دفع شود نوع دیگر برنج راد و جوز هندی که با شیر پخته
باشند و چون برنج گداخته شود بهمان اندازند و با قیر یار کرده آس کنند و باشهد و روغن گنجد آمیخته براندام بمالند ازین بیاد کا اگر چه در سینه باشد
دفع شود نوع دیگر تیر و ترب بسبیج تر ازان تخم هتوره و روغن تلخ بهنز چون بخته شود بر طاقیدگی سخت کنند و بر بیاکانیز بمالند به شود

نوع دیگر سیمق خرد دل و مک سنگ قدر که هر سه را مساوی باشد یکجا کرده برانداع سخت کنند و بران پوست کرده بند ازین بیاد کاوچرم دل از بیخ دفع شود نوع دیگر کسان العصافیر را با بول ماده گاو آس کرده برانداع سخت کنند ازین چرم دل دفع شود نوع دیگر مارمهر را سه درود دست بمالند ازین نیز چرم دل دفع شود نوع دیگر زرد چوب و مغاکی را مساوی سنده با شیره سرگین ماده گاو آس کرده بر محل مرض بمالند ازین کرو خارش دفع شوند نوع دیگر بکچه و کنجد را مساوی بگیرند و آس کنند و با شهد آمیخته مرض را بخورانند کرد دفع شود نوع دیگر روغن تلخ را با سیمق ترازان تج و گندنا و تخم دها قه سه نیز چون پخته شود برانداع بمالند ازین کرو خارش دفع شوند نوع دیگر سیمق پوست ارلو را بشیر اک هفت تسقیه بدهند بعده با روغن تلخ آمیخته مدتی در تاب بدارند بعد ازان در محل مرض سخت کنند و مرض را در تاب بدارند ازین خارش و کرد دفع شود نوع دیگر روغن دیودار بر محل مرض بمالند کرد دفع شود و اگر این روغن را بر سر بمالند در سر نیز دفع شود نوع دیگر مغز تخم بلاسیر را هفت تسقیه از شیر زقوم بدهند بعد ازان با بول بقر آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین کرو خارش دفع شود و در دفع دیگر انواع بیست نیز نافع آید نوع دیگر زیره دوازده درم و سیندور شش درم بستانند و با آب آس کرده بسیق تر سازند و بدان روغن تلخ بپزند و روغن مذکور را بر محل مرض طلا کنند ازین کرو خارش دفع شوند نوع دیگر نمک سنگ و تخم نیوار و شنبلیله و مازمساوی سنده و با سرکه پخته آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین خارش و کرد دفع شوند نوع دیگر خاکستر چنجره را هفت کرت بچکانند تیز آب بستانند و بدان روغن ماکو کنه بپزند و بر اندام بمالند ازین بهق دفع شود نوع دیگر بیخ کیاه ستی و برگ درخت دها من و تخم ترب را سه شنبه با دوغ آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین بهق دفع شود نوع دیگر تخم ترب و کوتمه و برنگ و شنبلیله و زرد چوب و ناکیسر جمله را مساوی سنده با دوغ ترش آس کرده بر محل مرض بمالند ازین بهق اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر گندنا و جواکهار و زنبیخ هر سه را با بول بقر آس کرده بر محل مرض بمالند ازین بهق دفع شود نوع دیگر آمله و قیر و نمک سنگ هر سه مساوی سنده با سرکه پخته آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین بهق دفع شود نوع دیگر کوتمه و برنگ و تمال و بلیله گرد و مثل هر یک را مساوی گرفته و آس کرده در آوند مسی بار روغن کنجد تا هفت روز آمیخته بدارند بعده بر اندام مرض بمالند و در تاب بنشانند تا هفت روز متواتر طلا کنند و در تاب بنشانند ازین بهق دفع شود و اگر تا یکماه بر محل مرض طلا کنند بهق نیز برود نوع دیگر تخم بکچه و کسوندی و تخم نیوار و زرد چوب و نمک سنگ جمله را مساوی بستانند و با سرکه پخته آس کرده بر محل مرض بمالند ازین کرو خارش و بهق دفع گردند نوع دیگر برگ نرم اوان با لسنه و زرد چوب را آس کرده بر محل مرض تا سه روز سخت کنند ازین خارش و کرد و بهق دفع شود نوع دیگر برگ کنج و زرد چوب را مساوی بستانند و با آن سفیدابه یا رکرده و باریک آس نموده بر اندام مرض بمالند ازین بهق دفع شود و باز عود نکند نوع دیگر تخم تره و برگ آک را مساوی سنده با سرکه پخته آس کرده بر محل مرض طلا کنند ازین بهق از بیخ برکنده شود باز عود نکند نوع دیگر نمک سنگ و سیماب و سرمه و قیر جمله را با شیره برگ کنونیا آمیخته بر اندام بمالند ازین بهق و دد و چرم دل و کرد دفع شود نوع دیگر تخم شقاقل تلخ و کنجد و تخم کیوره هر سه را مساوی بکوبند و ازان به پتال خبز روغن بکشند و آنرا بر اندام بمالند ازین سحر چکا و کرد و خارش و کزنه و دد و بجره و مالیدن دفع شوند نوع دیگر سیمق ترازان زرد چوب و شیره ازان برگ آک روغن تلخ بپزند و بر محل مرض بمالند ازین کرو خارش و سحر چکا دفع شوند و این روغن را اذک تیل گویند نوع دیگر صد و شصت و دو درم روغن تلخ را با سیمق ترازان فلفلین و دیودار و کوتمه و زرد چوب چهر و مظل و دار هلد و کنجدان و پوست بیخ کنیر و زنبیخ و مثل و زنبرک هر یک شش درم باشند و بپول بقر که چهار چند از روغن مذکور و شیر اک و شیره سرگین گاو سه یکی برابر روغن باشند و با آوند آهن و یا آوند گلی بپزند و بر اندام بمالند ازین دد و سحر چکا و کرد و خارش و آبله فرا هم شود و اندام زرد شود و اگر بر محل مرض کلک زده روغن مذکور را طلا کنند اگرچه بسیال و دیرینه باشد میان اندک روز دفع شوند و ازین روغن کرد و خارش ازان پیل و اسپ و گاو نیز برده و اگرچه موت دران باوغ تا یکماه بدین روغن ناس بگیرد و اگرچه پیر شود بستانها نمایش فرو ریزند و اگر شخصی را بدین روغن حقنه کنند در سر سی روز مرده را جواب گوید و دفن توانند و فائده نشود و این روغن در دفع هر شش رده نوع بیست نافع است و این روغن را صرچا پیل گویند

نوع دیگر بیفتصد و پنجاه و دو درم روغن تلخ با سیصد تراذان بابل گرد و نصف وزن او نطرون و شیر اک شیر برگین مادهٔ گاو و دو لیوه دارو ندد چوب و بیخ و برگ هر کدام
در کتیمندن و حنظل و تنسل و زنجبیل و چیره و کرهاری و برنگ تخم بنواره و سرس و کراوه نیم و حبهون از قوم و گلوی و کرواله و کرنج و کهیر و تنج و بابل و مازو و ماش کنگنی کوفته
هر یک دوازده درم باشند و زهر کرسنت و چهار درم باشد و بقول بقر که چهار چند از روغن مذکور بود و شیر اک و شیر برگین که هر یکی برابر روغن مطبوخ باشد
با و نذ آهن یا با و نبکلی بیزند و بکار بندند ازین جمیع فواید مرجاد تیل حاصل آید و لطلاکردن این روغن باد فاسد را ازان چهار پایه دفع شود و این روغن را
مرجاد تیل گویند نوع دیگر بسیجق تراذان کرنج و زرد چوب و دار هلد شیر اک و تاگر و کنیر و تنج و کوتهه و اسپند و کتیمندن و ودهای حبهون و مجیٹهه و
سنبلها لو که هر یک شش درم باشد و زهر کرد و ازده درم بود و بقول بقر که صد و هشتاد درم باشد روغن تلخ بیزند و بکار بندند و طلا کنند ازین نسبهها تک
دولت و بجرچکا و کچهو و دو کرو فارش و دو پاکر پنجگیها که بسبب زهر شده باشد دفع شود و این را بجهتیل گویند نوع دیگر صد و بیست درم روغن تلخ
با شیر اوک و شیر اک و شیر برزقوم و سیندور که هر یک بیست و چهار درم باشد بیزند و بمثل مرض طلا کنند ازین کچهو دفع شود و این روغن را ادرکادتیل
گویند نوع دیگر سیندور و چونه و زهرمهره و زرنیخ و تنسل و چراکهار و سیس و کوتهه و گندبک جمله را مساوی سوده آس کنند و با روغن تلخ آمیخته بر آونده
مسی کرده در تاب تا مدتی بدارند و بمثل مرض بمالند ازین کرو فارش و ودو و کپال کشت و کیهه و بجرچکا جمله دفع شود و این روغن را سنداد تیل
گویند نوع دیگر گندبک صاف کرده سه درم روغن تلخ آمیخته مریض را نهار بخورانند و دو نیم پاس شیر و برنج پخته خورانند چون تا یکماه بکار بندند
بیست هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر برنگ شیر برزقوم و شیر اک و چونه و جبه شاخ زقوم که بی برگ بود و بدبار و بچونی جمله را مساوی سوده و با بول بقر
باریک آس کرده بیمیق تر سازند و بدان روغن تلخ بیزند و بر اندام بمالند ازین کرهای اندام دفع شوند و فرو افتند نوع دیگر صد برگ نیم روزینه باریک
آس کرده تا یکسال مریض را نهار بخورانند ازین مرض نسبت اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر توتیای سبز چهار حصه و گندبک یکحصه باریک آس
کرده بدارند و دو حبه با برگ تنبول روزینه معلول را تا دو ماه بخورانند و بالای آن جوش کهیر بنوشانند و با پرهیز بدارند ازین بجرچکا و ادبنر کشت پیوند یک کشت
و کرو فارش و ودو دفع شوند و اندام همچو ماه تابان روشن شود نوع دیگر گندبک را صاف کرده بدارند و روزینه مقدار سه درم با قند کهنه تا شش ماه بخورانند
لیکن مریض را اولا لعتی و اسهال صاف گردانند و بعد ازان و اسهال چهار روز قرار گرفتن بدهند آنگاه خوراندن دارو که مذکور شد شروع کنند و معلول را
از روغن کنجد و ترشی و نمک بازدارند ازین کرو دو دفع شوند و دو دفع دیگر از انواع بیست نیز نافع آید علاج برص بدانکه مریض مبروص را الفر یا نیمه تا یکهفته
بلیله و پوست بیخ کتهه بنرکه هر یک شش درم بود بسایند و بجوشانیده جوش بگیرند و دران سه درم سیمق بگیرند و سه درم قند انداخته بنوشند و روغن تلخ بمالند
و در تاب نشیب بنهند و این تدبیر تا مادام بکار بندند که آبلها در محل برص پیدا آیند و شکسته گردند آنگاه خاکستر چوب پیل یا شیر یا پلنگ با روغن کنجد آمیخته بران
سخت کنند بگردو اندام برنگ اصلی باز آید نوع دیگر گرم پندلی را با تیزاب کرواله آس کنند و بر داغهای برص سخت کنند بشود نوع دیگر مار سیاه
در آوندانداخته بطی بسوزند که دود ش بیرون نیاید بعد فاکستر آنرا با روغن تخم بلیله آمیخته بر داغهای برص سخت کنند دفع شود نوع دیگر تخم بنوار و
کوتهه و مهلتی هر یک را با آب آس کنند و با روغن تور آمیخته غلولها بندند و مرغ سپید که آنرا یکروز بسته فاقه کنانیده باشند در دو درم روغن چهارم پاس بخورانند
و بپخال آن بر داغهای برص سخت کنند برص دفع شود نوع دیگر فاکستر تخم بنوار را سه هفت کرت با بول پیل چکانیده تیزاب بمقدار نیزار و بست درم بستانند
و سیمق یکچه که دهم حصهٔ آن باشد با آن بیامیزند و بجوشانند تا آنکه غلیظ شود بعد ازان غلولها بسته نگاه دارند و بر داغهای برص بعد خراشیدن آنرا
بپاچک دشتی بسایند دائل گردند و اندام برنگ اصلی باز آید نوع دیگر چوتنلی را کنونیا و مسی و جبه سپید هر یک هزار و دو بست درم و براده آهن سی صد
هفتاد و شش درم و آمله و بلیله و بلیله هر یک بیفتصد پنجاه و دو درم جمله را بگیرند و در آب کهشانزده چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یکچندم بماند بگیرند مدبر یکی
جوش سیمق تراذان سه بهی و فلفلین هر یکچه و کتائی روغن گاو که صد و هشتاد و شش درم باشد بیزند چون بخته شود نگاه دارند و معلول را روزینه بخورانند و
براداش بمالند ازین برص دفع گردد و این روغن را نیل کهرت گویند نوع دیگر کنونیا و کرواله و چنبیلی و مسی هر یک هزار و دو بست درم بستانند

و عناب کہ شانزدہ چند آن باشد انداختہ بجوشانند چون یکچہارم بماند بگیرند و بدین جوش و شیرہ سرگین مادہ گاو و خلر است شیر مادہ گاو کہ ہر یک ہمچند روغن باشد سنجیق تر از ان چرایتہ و سنبلہ الطیب و بدہار و کرنج و نہکوت و نیم و بیخچہ و تخم سمجہ کہ ہر یک دو ازدہ درم باشد ہفتصد بنجاہ و دو درم روغن گاو را بپزند و نگاہ دارند مقدار یک مثقال بدینہ معلول را بنوشانند و بر اندامش بمالند ادین مرض برص و جملہ انواع بیست و دہ بلہا و بدبردہ و دانہا و باد سرخ و بواسیر و اجرگ و آبلہ بس و صفرا سرسوگولہ و سوگولہ کہ زنند و اریدہ و آماس و بادبات درکت و بیوشی و سیلان منی و جملہ تبہا دفع گردند و این روغن را مہاتیل گویند اکنون چند علاج بہ بست دفع برص از طب بیمن گفتہ می آید تخم سنوار و بید انجیر و بیخ و تر پہلہ جملہ یا مساوی بستہ و دانہ آہن انداختہ بر طریقی بسوزند کہ دودش بیرون نیاید بعد خاکستر آنرا با بدہ روغن کنجد آمیختہ بر دانہای برص بمالند بکلے دفع شوند نوع دیگر کتھ و بیز و چیتہ و گل نیلوفر قمری و گوتہ و بیخچہ و نمک سنگ ہر یک را برابر بگیرند و با بول پیل آس کردہ بر دانہای برص سخت کنند دفع شوند نوع دیگر با جوش لگت تلخ مادہ گاو کہ ہر ہمہ بستہ باشند ہر سہ را مساوی بگیرند و با بول پیل آس کردہ بر دانہای برص سخت کنند دفع شوند نوع دیگر با جوش لگت تلخ مادہ گاو کہ ہر ہمہ بستہ باشند ہر سہ را مساوی بگیرند و با بول پیل آس کردہ بر دانہای برص سخت کنند دفع شوند نوع دیگر مسل و توتیای سبز و کسیس ہر یک را با بول مادہ گاو آہن ربیخچہ و پیل مہاز کہ نیز بستہ باشند آس کردہ بر دانہای برص سخت کنند دفع شوند نوع دیگر مسل و توتیای سبز و کسیس ہر یک را با بول مادہ گاو آس کردہ بر دانہای برص سخت کنند دفع شوند نوع دیگر استخوان خروفاکستر برگ کیلہ را با خون تراغ آمیختہ بر دانہای برص سخت کنند زائل شوند نوع دیگر برادہ آہن و سرمہ کنجد سیاہ و بیخچہ و امل را مساوی بستہ و دو آوند کردہ بر طریقی بسوزند کہ دودش بیرون نرود بعد خاکستر آنرا با شیرہ بہنگ آمیختہ نگاہ دارند بر دانہای برص سخت کنند مقابل بعد خراشیدن بہ پاچک و شتی سخت کنند زائل شوند نوع دیگر مسل را با تخم طاوس آس کردہ بر دانہای برص سخت کنند زائل شوند نوع دیگر کنیر و کرہاری و دانتن و نیس و رس و چیتہ و اک و سنبلہ و فلفلین و تر پہلہ و کٹلے و شقاقل و کٹائی خرد و سرشف و تخم کنیج و توتیای سبز چیک و کٹائی بزرگ و تخم و برگ جای و برگ پیلو و برگ نیم و بیخچہ و بزرگ بلادر و کوتہ و چیتہ و گلوی ہر یک دو مانندہ درم بستانند و با بول بقدر باریک آس کنند و با بول بزر و اسپ و خر کہ ہر یک پنجاہ درم بود و روغن تلخ و شیر اک و شیر ز قوم کہ ہر یک صد و ہشتاد درم باشد و بجوشانند تا روغن بماند و با آتش نرم بپزند و صاف سازند بعد خراشیدن بہ پاچک و شتی بر دانہای برص سخت کنند ادین جملہ انواع مرض مذکور دفع شوند و این روغن را برس کہ مہاگویند و اگر این ادین دار و ہا روغن کنجد بپزند و بکار برند نیز ہمین فائدہ ساند نوع دیگر سنجیق چیتہ و تر پہلہ و سنبلہ و زیرہ و فلفلین و سیاہ دانہ تخم کنیج و نمک سنگ و آہن ہالایچی و جوا کہا و بزرگ و احمود و موکھہ و دیودار و کنوبادو کچور کہ ہر ہمہ بستہ باشند با گوگل کہ ہمچند جملہ دار و ہا باشد بیامیزند و بار و روغن بار کردہ و کوفتہ و غلوہا بستہ نگاہ دارند ہمہ را بر قدر قوت و گر سنگی بخورانند ادین ہر سہ چیزہ نوع بیست و کرم و دشت بران و بواسیر و سنگر ہنی و زحمت گلو و دہن و زنگین و گولہ و زحمت شکم و برص دفع شوند و استخوان شکستہ فراہم شوند و این را ایک شتک کوکل گویند نوع دیگر کمیر و دو چہار درم بیخچہ بست و چہار درم و آملہ و ہلیلہ و بلیلہ و نیم و دیودار و ہلد و موکھہ و ہر ہر یک را ازدہ درم و مکٹائی بست چہار درم جملہ را جوکوب کردہ در آب کہ ہشت چند آن باشد انداختہ بجوشانند چون یکحصہ بماند جوش بستانند بچکیل ہشت درم چون وکمیر دوازدہ درم و بیخ پلوں و تر پہلہ و ترایمان و جوا سا و کٹلے ہر یک سہ درم و گوگل بست و چہار درم گیرند بسنجیق تر سازند و بدین سنجیق و جوش مذکور صد و ہشتاد و ہشت درم روغن گاو بپزند و مقداری مذکور معلول را بنوشانند و بر اندامش علا کنند ادین ہر سہ چیزہ نوع بیست و انواع دانہا تبرک و پنڈ روگ و بر دہ و اجرگ و سیلان منی و انبخ بر کندہ شوند و گر سنگے افزاید این روغن را سوم راجی کہت گویند اکنون چند علاج از طب بیمن رتنا گر گفتہ می آید زنبخ و سونا کھی و بیل و سیاب کہ ہر یکی را صاف کردہ باشند و نمک سنگ و ہما گہ ہر یک را مساوی باشند این جملہ را بآب گندنا بک کہ دو چند آن باشد بجلی کنند و باقی دانہای مذکورہ را دس کشتہ کہ ہمچند نمک باشد بکجا کردہ آمیختہ با شیرہ بہنبیچی تا بنج روز سنجق کنند و دو آوند جملہ را بہ انداختہ و مہر کردہ بپاچک و شتی کہیت دہند و بعد سہ روز شدن دادہ کشیدہ با شیرہ بہنبیچی پنج روز سنجق کنند و بپاچک و شتی کہیت دہند ہمین تستقیہ مرتب شوند بعد ہ با آن نیم کرشت عشر آن باشد بیامیزند و آس کردہ نگاہ دارند و بقدر نیمہ معلول را دہ مانہ یا کم و بیش بر مناسب حال با بدن گاو میش آمیختہ بخورانند و بالا آن سنجق با بچی را با روغن دشمند خورد ان ذرہ بہر شورہ نوع بیست دفع گردند این برص را مہاتال کیتہ گویند نوع دیگر پہاک بستہ و دشت

مرتعش

و تر پهله و بکاین و چیره و هر یک شانزده درم بست و چهار عدد مغز تخم کرنج بست و چهار درم طلق کشته هر همه را یکجا کرده بار یک آس کنند و باشد و دوغن سه تولا آمیخته نگاه دارند و مقدار دو درم مریض را بدهند بخورانند ازین مستی نشود اگرچه انگشتان دست و پای بینی ریزیده باشند و این رس را بسر بکنهار گویند

نوع دیگر سیماب پاک کرده یکحصه گندهک صاف ساخته دو حصه بستانند و شبیه کنوار سحق کرده غلوله بندند بعد ده ساعت چند از وزن سیماب بگیرند و ادان کشوری سازند بعد ازان غلوله مذکور را در ته یک مناده کشوری را بالا داده مهر کنند و گرد بر گرد کشوری مقدار یک بانداز ند و یک مذکور را بروی دیگران نشانده زیرش آتش کنند تا سرخ گردد بعد سرد شدن بانداز ند و بکشوری بر یزند و باتش دو پاس بر یزند بعد سرد شدن بکشند و در کهرل انداخته بجوشش هر یکی از کشتهٔ نیز و چیره و تر پهله و کرواله و رنگ و تخم بکچی یک یک روز سحق کنند و نگاه دارند و مریض را سه روز دو حبه بخورانند و بالای آن سه درم سحق بکچی و سه درم جوش کمیر را آمیخته و گرم ساخته خوردن دهند و بالای آن شیر یا دوغ و یا جوش تر پهله بنوشانند بخوردن این دارو ها تا هفت روز و معلمهای واقع برص و پند یک کشت آبها خواهند افتاد چون آبها شکسته گردند دانه ها شدن نیل و حبه و سیس و ها توره و هفت روزه و یک روزه و پهل هر همه بشکسته و تاس کرده سخت کنند تا آنکه نرم شوند ازین برص و پند یک اگرچه بالا دهد باشند دفع شوند و این را ادیاون گویند

نوع دیگر سیماب پاک کرده یکحصه گندهک دو حصه بستانند یک روز باجوش بکچی و یک روز شبیه سبنها سحق کنند بعد غلوله بسته در تاب بدارند تا خشک شوند بمقدار غلوله کشوری مس راست کرده غلوله در ته یک دهند بالا آن کشوری داده بگل حکمت مهر کنند و یک را برابر کنند و بهگیدان نشانده زیرش پاس آتش تدریج زیرش کنند و بعد سرد شدن دارو را بیرون آرند سحق تر پهله بسحق بهنگره که هر یکی همچندان آن بود و سحق بکچی یکحصه همچندان آن باشد آن را بمنیزند بعد ازان بچیره و نیم و کرواله و کنیز و کرنج هر همه بستانند و بجوش بکرده و بول الفرکه هشت چندان آن باشد انداخته بجوشانند تا آنکه یکچند بماند پس بجا بخته بستانند و بعد ازان این جوش بول و جوش چوب کمیر و چوب پله هر یکی هشت چندان سحق مذکور بود با یکحصه‌ای مسطره مخلوط کرده در آوندی انداخته بنیزند تا آنکه ملیظ شود بعد خشک کرده سحق ساخته نگاه دارند یک درم بغذیه معلول را خوردن دهند بالا آن جوش شتاول تلخ و مهلتی و بیخ بلول و بیخ و زرد چوب و پهله که هر همه یکحصه باشد بجوشانند ازین جمله انواع بیست دفع شود و این را اکشت انکس گویند

نوع دیگر سحق تخم یکحصه و روغن تور یکحصه سیماب کشته دو حصه آمیخته سحق ساخته نگاه دارند بخست یک درم معلول را بخورانند پشته مقدار زیاده کنند و معلول را غذاے شیر یا دوغ گاو و بیخ بچنه بخورانند در دفع هر بیچه نوع بیست نافع آید و این را بر بنجه رس گویند

نوع دیگر سیماب کشته و طلق کشته و س کشته و آهن کشته هر یک یک پل و گندهک چهار پل و چهار چند از جمله دارو ها روغن سه تولا و چهار چند از روغن سه تولا و جوش گلوی و رسنک و مکهن سه تولا اول ستده و در دیگ کرده با آتش نرم بر یزند تا آنکه جوش مذکور خشک شود بعد ازان بهمچند جوش مذکور جوش بهنگره و مهلتی و جیونتی و بلائی کند انداز ند چون این جوش خشک شود بعد بهمین مقدار جوش میده و مامیره و کتائی و جیوک و کاکولی و کهیرا کاکولی انداز ند چون نیز خشک شود آنگاه بهمین مقدار جوش بیخ مکهار و کتائی خرد و خار خشک سرون و کتائی بزرگ و پاول و پتهون بیل و تنیده و عاقرقرحا انداز ند چون این هر همه خشک شوند بعد ازان سحق سنده هی فلفلین و بر یذ نمی و چیره که هر یک یک پل باشد و قند کهنه سیزده پل بستانند و در روغن مسطره انداز ند و بر یزند تا همچو جلاب شود آنگاه فرود آرند و آن سیماب کشته یک پل و جست گلوی یک پل و سنه و فلفلین هر سه دو پل و بیخ چیره و لعل و هر یک یک پل و تر پهله هفت پل و شهد و شکر و روغن تور هر سه سی و هشت پل هر یکی دوازده پل بخست در یا میزند و مخلوط گردانیده در آوند چوب انداخته بدارند و روز دیگر معلول را دو ماشه بخورانند

ازین هر همه نوع بیست و دو معمول خطرناک دفع شوند و این را اکشت کالاتنک گویند

نوع دیگر بیست را بعد یازده روز عمل استفراغ و بعد یک ماه اسهال و بعد شش ماه عمل ناس و حقنه بکاری باید بست و الله اعلم بالصواب

فصل نجاه و یکم در معالجات زحمتهای مذکوره

و بیست پنج گونه مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره بدانکه بر سیدن سردی باد و بلغم فاسد شده و با لمخه که بسبی فاسد گشته بهمت مدخل گذشت و چون مساده یا گهای آماس چنانکه از گزیدن زنبوران میشوند پیدا آیند مدار آن را ارتب گویند

فصل نجاه و یکم در معالجات و دو بیست پنج گونه مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره

گویند و علامتهائی که قبل حدوثش پیدا آیند آنست که تشنگی و ناآرزوی طعام و بیهوشی و گرانی اندام و دردی آن حادث گردد و دل سوزش کند و آب ازو بین سائل شود و چشمها لعل و ام گردند و علامتهائی که بعد حدوثش پیدا آیند آنست که در برآمدگیها آماس مذکوره و خارش بود و مردم چنان شود گویا که آنجا سوزنها می خلانند و قی و تپ تاپاک پیدا آید و بعضے این زحمت را سیست پت نامند و در باد هوندان مذکورست چون درین زحمت بلغم بازیاده غلبه بود آنگاه امور دگرند چون باد زیاده غلبه بود بعد سیست پت نامند و بدانکه بلغم و تلخه که از نگهداشتن قی و یا از قی شدن بدان طریق که نشاید فاسد گشته برآمدگیهای آماس چنانچه از گزیدن زنبوران میشود پیدا آرند آنرا کوتهه گویند و ازین برآمدگیها بسیار لعل و ام بود و خارش کنند و بزرودی پر رویند و بجای آن دیگران شوند و الله اعلم **قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره** بدانکه مریض را جوش یلوول و نخم و بالنه نوشانیده قی بکنانند و روغن تلخ برانداش طلا کرده با آب گرم بشویند **نوع دیگر** سندهی و فلفلین هر سه تساوی سوده و آس کرده و با قند کهنه آمیخته مریض را سنجوانند و روغن تلخ برانداش طلا کرده با آب گرم بشویند **نوع دیگر** سندهی و فلفلین هر سه تساوی سوده و آس کرده و با قند کهنه آمیخته سنجوانند ازین زحمتهای مذکوره دفع شوند باید که مریض مدت خوردن دارو پرهیز کند **نوع دیگر** سیوق تر بیله یا باشا آمیخته سنجوانند مریض را صحت شود **نوع دیگر** نوکا کتهل گوگل مریض را سنجوانند صحت شود **نوع دیگر** بیر تاد گوگل که در فصل اسهال گفته خواهد شد سنجوانند صحت شود **نوع دیگر** اسن و دیودار و ترپیله و اسگنده و گلو و اول و اجوائن و زنجبیل هر همه را تساوی سوده و آس کرده سنجوانند مریض را صحت شود **نوع دیگر** جوش پوست چاربیله و اسگنده و کنار بیخ هر نوع و کسیر و سچیسار جمله ون و بیخ وسال و اجین که هر همه تساوی باشند معاول را بنوشانند صحت شود **نوع دیگر** سرشف و ندرچوب و کوتهه تخم نیوار و کنجد جمله را با بریک آس کرده و با روغن تلخ آمیخته براندام مریض بمالند صحت یابد **نوع دیگر** شیره ادرک با قند کهنه آمیخته سنجوانند ازین مریض را صحت شود و گر سنگی افزاید **نوع دیگر** بارهکار شیر ساده گاو انداخته و جوشانیده مریض را سنجوانند ازین سیست پت مرکبیت دفع شوند **نوع دیگر** کاه و بیهوزرد چوب را با بریک آس کرده و با روغن آمیخته براندام مریض بمالند صحت یابد و ازین خارش و کرو کرم و درد و تیر دفع گردند و باید که مریض را طعام با جوش ترب یا با جوش کلتی یا با شوربای بیج یا دراج خوردن دهند و در هوای سرد غذای گرم و در هوای گرم غذای سرد خوردن فرمایند و برای دفع مارضهای دافع اسلیست که عنقریب خواهد آمد و دارو های ادویه که در فصل آن گفته شده اند بکار برند و نیز روغنی که آنرا مهاتکتک نامند بنوشانند و خوردن بکشانند و روغن را برانداام طلا کرده پیچ کنند قی و اسهال بکنانند و دیگر علاجهای دافع سیست بکار بندند **نوع دیگر** برگ نیم و آملہ هر دو را تساوی سوده و آس کرده سنجوانند ازین آبله زهر و کرم اندام و سیست پت و کرو کرمیت و بلغم و کوتهه دفع شوند **نوع دیگر** روغن تلخ برانداام مریض طلا کنند و کوتهه و ندرچوب و بیله و تلسی و یلوول و نخم و اسگنده و دیودار و سرشف و تخم تنبر و کشنیز و بجاب جمله هر همه را تساوی سوده و با دوغ آس کرده بجای آبله استعمال کنند ازین کوتهه و کرو آماس دفع شوند و در دفع سیست پت و کرو کرمیت این آبله نیز نافع آید **نوع دیگر** بیدارههای ایلادکن و روغن را بپزند و برانداام مریض طلا کنند ازین کوتهه دفع شود و اگر دارو های مذکوره را آس کرده برانداام مریض بمالند همین نفع دهد **نوع دیگر** بیر امرود و روغن ماده گاو بریان کنند بعده آس کرده و با شکر آمیخته مریض را سنجوانند ازین سیست پت و تپ تلخه و سرشف دفع شوند **نوع دیگر** شهر و ترنج یک پل و شکر نیم پل سیوق تج ترج والایچی یک پل آمیخته مریض را بنوشانند صحت یابد **نوع دیگر** تخم نیوار و ندرچوب و کنجد هر سه را تساوی سوده آس کنند و با روغن تلخ آمیخته براندام مریض بمالند ازین او درد سیست پت و کوتهه دفع شوند و الله اعلم بالصواب

فصل پنجاه و دوم در زحمت تلخ ترش که بجهت آنرا الهیت نامند مشتمل بر دو قسم است **قسم اول در علامات زحمت مذکوره** بدانکه بسبب زیاده شدن باشد بجهت زیاده خوردن اشیای مضره که ذکر آن در فصل پنجاه و یکم گذشته است و یا از خوردن اشیائی که مدت وقت هضم سوزش پیدا آرند و یا از دیگر اشیائی که تلخ افزایند بسبب گشته ترش شود بنگی باید زحمت مذکور حادث گردد و علامتش آنست که طعام نشده و بغیر حرکت دلی از کتاب کاری ماندگی حاصل شده تا نوع تلخ ترش آمیخته گرانی در سینه و دل و سوزش در سینه و دل و دست و پا و شکم و

گرمی با یبوسی و خشکی و بیهوشی و دوران سر و سوزش دل و دیدن آب در دهن و ناآرزوی طعام و نقصان گرسنگی و روانی خون از اندام و دویدن اندام و دیدن تب و خارش پیدا آیند و مویهای اندام ایستاده شوند و برآمدگیهای آماس چنانچه بگزیدن زنبوران پیدا میشوند حادث گردند و این علامات قبل رحمت مذکور باغلبه بنوند و بعد صدورت آن با غلبه شدن ملخه ترش چون از راه در خروج یابد بنوبه سیاه و زرد و لعل عوام و با بوی بد بود و چون از راه دهن خارج شود نیز بنگامهای مذکوره و برنگ عسل اگر گشت و سخت ترش و نمکین و تلخ و تیز و لزج باشد و اگر درین مرض با نساد و ملخه فساد و با تیز باشد عدد و اندام و لرزه آن یا وه گوئی و بیهوشی و ضعف و بی قوتی و دوران سر پیدا آیند و بیش چشم تاریک نماید و مویهای اندام ایستاده شوند و اگر فساد ملخه با فساد بلغم باشد گرانی و سختی و سردی و خارش دوران پیدا آیند و از راه دهن کمتر بیفتد و آنروی طعام نبود و قی شود و گرسنگی و قوت کم گردد و غلبه خواب روی نماید و اگر با نساد باد و بلغم باشد نشانیهای فساد باد و بلغم پیدا آیند بدانکه تشخیص این دشوارست از انکه اگر ملخه ترش از راه دهن بیرون آید بدان تشخیص بی گمان افتد که این مرض است و اگر از راه دهن بیرون آید چنان گمان افتد که رحمت قیست و نیز این مرض مشابه امراض کثیرست منضم بآن باشد بدان سبب تشخیص این دشوار بود و چون مرض مذکور حدیث العهد بود بعلاج کردن بدشواری زائل گردد و اگر دیرینه باشد تا که علاج کنند زائل شود و به ترک علاج عود کند و گاه باشد که دیرینه نیز بعلاج دشواری زائل گردد

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

بدانکه چون مرض مذکور حدیث العهد بود عمل قی بجوش پلپول و نعم و بالنسه که هر همه متساوی باشند و شهد بود و گاه باشد که بجوش سنگ یا کاره و باشد و بسال سهال بنوشانیدن صحیق نسوت که مخلوط با شیره آمله و شهد بود بکار بندند لیکن اگر ملخه ترش از راه دهن بیرون شود عمل سهال واگر از راه دبر بیرون افتد عمل قی باید کرد و اگر مرض مذکور دیرینه باشد باید که حقنه انباس و استهابن بعد عمل قی و اسهال نیز بکار بندند و مریض را خوراندن اشیای تلخ چنانچه پلپول و برگ نعم و دون بیره و کریله و مانند آن تا هست و سنگه و کرنج که آنرا با روغن گاو بریان کرده باشند نیز مفیدست و اگر مریض را بقی منعی شود باید که آب گرم نوشانیده قی بکنانند و اگر با آنروی طعام شیرا بدار و نی که آنروی مریض بران شود تدبیر کول بکنانند و جوش منگ و عدس که آنرا بریان کرده باشند بنوشانند نوع دیگر جوش چیره و فنج بیدانجیر و جوبه بالنسه پلپول که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند ازین رحمت مذکوره که با سوختگی باشد دفع شود نوع دیگر صحیق بلیله و پیل دراز و انگور و جواسه که هر همه متساوی باشند و با شهد و شکر آمیخته بخورانند ازین مرض مذکور که با سوختگی گاه و فساد بلغم و ملخه بود دفع شود نوع دیگر جوش گلوی و چیره و نعم و پلپول که هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند ازین رحمت مذکور که باقی باشد دفع شود نوع دیگر جوش گلوی و برگ نعم و پلپول که هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند ازین مرض را بنوشانند ازین جمیع انواع عیسی دفع شوند نوع دیگر جوش کمیر و ترپهله و نعم و پلپول و بالنسه گاوی که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند ازین امراضی که در چهارم لوند روز کام دفع شوند نوع دیگر جوش گلوی و سنبهلو و موتهه و چراپته بنوشانند ازین رحمت مذکور اگرچه با غلبه بود دفع شوند نوع دیگر جوش پلپول و سندهی و جوبه و پیل دراز با شهد آمیخته بنوشانند ازین رحمت و سهل دفع شوند و گرسنگی و زور بازو افزاید نوع دیگر جوش بالنسه و پلپول و ترپهله و بجبیسار و جواسه و گوگل آمیخته بنوشانند ازین مرض مذکور که از فساد بلغم بود دفع شود نوع دیگر جوش بالنسه گلوی و بیراو نعم و چراپته و بهنگره و ترپهله و پلپول که هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند ازین رحمت مذکور دفع شود و ازین را ارسانک کواتهه گویند نوع دیگر جوش جوبه و پلپول و پیل دراز که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند ازین رحمت مذکور و نا آرزوی طعام و قی و اسهال دفع شوند نوع دیگر جوش ترپهله و پلپول و کنکهی و چلتی که هر همه متساوی باشند با شهد آمیخته بنوشانند ازین قی و اسهال دفع گردند نوع دیگر صحیق سنبهلو و فلفلین و کلنجی و بیراو نعم و اندرجو و پهلک و پلپول و تریهان و دیودار و مرهری و کنکهی و پونهال و صندل و چراپته و بچ و بلیس و ناکیسر و جوانی و تخم سهجنه بعسل و ملتی که هر همه متساوی باشند و با شهد و روغن مقوی آمیخته بخورانند و بالا آن آب سرد بنوشانند ازین اسهال که از راه مقعد فرود افتد دفع گردد و علاجهای سنگرهنی که از غلبه ملخه باشد بصحت دفع ملخه ترش که از راه مقعد بیرون افتد بکار بندند نافع آید و علاجی که از ان گرسنگی افزاید و طعام بضم گردد و خلطی که منشا مرض مذکور است دفع گردد بکار بندند نوع دیگر جوش برگ پلپول و موتهه و بهانگی و کنجی و گلوی و کنکهی و کچور که هر همه متساوی باشند مریض را بنوشانند ازین رحمت

مذکور که با منسا و بلغم و تپ بهیوشی وقتی و بعضی باشد دفع گردند نوع دیگر جوش برگ بلوط و بخور با نسه هر سه مساوی کوبیده بجوشانند و جوش بگیرند چون سرد شود و ران مقدار یک شهد را خته مریض را بنوشانند باین مرض مذکور اگر چه با ناپاک بسیار باشد دفع شود نوع دیگر جوش با نسه با گلوی مقدار یک میل و از آمیخته بنوشانند مرض مذکور که باقی باشد دفع شود نوع دیگر جوش رکتینه و زعفران و کشنیز و کچور و بالا و موتهه و تخم نیلوفر که سرد هر یک مساوی باشند بقدر نصف سر کرده و مقدار یک شکر و جواسه بآن یار کرده مریض را بنوشانند باین زحمت مذکور که از منسا و بلغم و تلخه و یا بآبگیهای آماس باشد دفع شود نوع دیگر سیمق تراز ان زیره و کشنیز روغن ستور بیزند و معلول را بخورانند باین زحمت مذکور که از منسا و بلغم و تلخه بود دفع شود نوع دیگر سیمق از ان انگور و گلوی و پوست درخت ابن و برگ بلوط و بیخ پهنی و آمله و موتهه و صندل و بدیانکه و چرایته و کشنیز روغن بیزند باطعام بخورانند باین غلبه بلغم و تلخه و زکام و سنگر منه و البیست فی الحال دفع شود و گر سنگی افزاید و این روغن را در اکهیا دکهرت گویند نوع دیگر سیمق آمله شصت حصه آهن کشته چهار حصه سیمق مهلتی و سیمق کریخ هر یکی یک حصه بستانند و شبیره گلوی و دهنت روز هفت تسقیه داده خشک کرده آس کنند و بجا بیخته باشد و روغن آمیخته و دا و نذ نوکرده نگاه دارند پیش از طعام و میان طعام و بعد طعام مقدار بر حسب حال مریض را بخورانند بخوران دار پیش از طعام غلبه باد و بلغم و تلخه فرو نشیند و طعام هضم شود و بعد از طعام بدهنی و سول دفع گردند و این البیست و بیست دفع شود و این را دیها تری اولیه گویند نوع دیگر تریهله و گلوی و بهنگره و ما کیه هر بانسه سوتر اول و مندی و بریارا و تیندو و بهرا و بهارنگی و چرایته و فهم و کبر تی هر یک مساوی کوبیده و جوشانده و جوش بگیرند و میم آهن کهنه آگرم کرده بارها در میان جوش مذکور سرد کنند تا مادام که رنگ مذکور سیاه شود بعد کشیده و آس کرده با جوش تریهله که هشت چندان باشد آمیخته بجوشانند تا آنکه غلیظ شود آنگاه با آن سنبه و فلفلین و تریهله و برنگ مذیره و چیره و جوانی و مهلتی و بیخ و تیرج و الایچی و ما کیه هر چهار حصه آن باشد و شهد و روغن شکر که هر یکی همچندان باشد بیامیزند و در آوند کرده نگاه دارند و در گر سنگی معلول دیده مقدار یک روز نه بخورانند باین البیست و جمیع آثار آن دفع شوند و این را تریهلادی مندوری نامند نوع دیگر تریهله سنبه و فلفلین و برنگ و مانجن و چیره و پیلو و گلوی و کوتهه و تیجونی و ناگر موتهه و انسوت و بلاد و سوران و سونف و بکی و بهارنگی و کهیل و گلو و سینگی و هر دو زیره و کشنیز و بندو و دخت بالا و تیرج و کبابه و دیودار و جوانکهار و ساجی و بر هنبیتک و هر یکی نمک و اجمود و مرصلی و خطل و بیخ و کریخ و تخم شقاقل و کهنه یک حصه را مساوی گرفته بیخ سیمق سازند و میم آهن کهنه گرم کرده بارها در جوش تریهله و پیلو داده گاه و سرد کنند تا آنکه سوده شود بعد از ان آس کنند و با سیمق سابق این سیمق را دو چند گرفته بیامیزند و هر یکی از شیره و ادرک و شیره انسنه و جوش گلوی شیره یک بار با دیک یک تسقیه بدهند پس در جوش تریهله که چهار چندان باشد و در جوش پیلو داده گاه و که هشت چندان بود انداخته بجوشانند تا آنکه غلیظ شود آنگاه و سرد کنند و با مریض دیده مقدار یک روز نه بخورانند باین حمایلهای شکم و سنگر سنبه و تپ سیر و نوبتی و سه روزه و دو روزه و آماس شکم و زیادتی چربی و انوبات و حمایلهای باد و بلغم و البیست دفع شوند و این را دیها دهر مند و گویند نوع دیگر جوش سیمق تراز ان پیلو و مازو روغن ستور بیزند و باشد مقدار مریض را بخورانند باین البیست دفع گردد و این روغن را سیلی کهرت گویند نوع دیگر روغن ماده گاو شیره ستر اول که چندان روغن مسطور باشد بیزند و بقدر قوت و گر سنگی مریض مقدار یک روز نه بخورانند باین البیست و بیست و شنگی و بیهوشی و دمه و گری و وجود حمایه دفع شوند و این روغن را بهندی ستر اولی کهرت گویند نوع دیگر سیمق تراول سیمق آمله و شهد شکر هر چهار بسته و آمیخته بدارند و مقدار یک روز نه بخورانند و بالا آن آب سرد شیر ماده گاو بنوشانند باین البیست که باقی باشد دفع گردد و مدام شکم نبندد و چشم را نفع دهد و این را ششم چوران گویند نوع دیگر سیمق دیگر سنبه و فلفلین و تریهله و موتهه و برنگ چیره هر یک چهار درم و گندبک شش درم و سیماب درم بستانند نخست گندبک و سیماب بحلی کنند بعده سیمق و دیگر داروها با آن بیامیزند بدارند مقدار درم باشد و روغن تور آمیخته بخورانند و بالا آن آب سرد شیر ماده گاو بنوشانند باین البیست بر نام سول

و ریقان و پندرگ و نقصان گرسنگی دفع شوند و این را رس انبرت چوران گویند نوع دیگر نغز جوزهندی چهار پل بود و شیره او جوزهندی که شانزده پل باشد بیامیزند و جلاب کنند و دران سحیق کشنیز و پلپل دوازده و سه تخم و تنج و ترنج و الایچی و ناگیسر که هر یک یک درم باشد بیاندازند و کفچه زده فرو آورند و بعد از روز دیگر مقدار یک خوردن فرمایند و این را جوگ و دمه و پرنام سول و کمپت دفع شوند و منی نیز اید و خواب خوش آید و این را نالیر گویند نوع دیگر سحیق پلپل دوازده چهار پل و مرغن تورچهار پل و زراوند هشت پل و شکر شانزده پل و شیر دو پرسته بستانند و جلاب سازند و دران سحیق تنج و ترنج و الایچی و کشنیز و سنبل هندی و زنبل چین و هر دو زیره و پلپل دوازده هر یک یک درم و سحیق پلپل گرد و زنیکا و ناگیسر هر یک نیم درم بیاندازند و کفچه زده فرو آرند و بعد برشدن سه پل شهد بآن خلط کنند و بمقدار زور و گرسنگی علول دیده خوردن دهند این آمیست و هر دی روگ و انوبات جمله دفع شوند و این را بهندی سونتهی کهند گویند نوع دیگر گل بالنسه برگ کنج و ترنجبار هر پنج تمساوی ستده آس کنند و چند تسقیه شیره آمله و چند تسقیه بجوش کرده بدهند و آس کرده بدارند و با شهد و با خسا آمیخته بخوردن این آمیست که از فساد لخه و بلغم باشد دفع شود و این را پچهیا چوران گویند نوع دیگر سحیق پلپل دوازده و برگ بالنسه مریض را بنوشانند مست شود فائده مرض را از گلهی و از اشیای تیز و ترش و گرمی انگیز و اشیای دیر هضم احتراز کردن فرمایند اشیای تلخ مدام بخوراند و غذا لیش پنج پخته و نان و شوربا بسیار بدهند و آنرا با جوش آمله و شکر بر مناسب حال یاری کرده بخوراند مرض زائل شود و اگر درین مرض از جهت پیدا آوردن رغبت بر طعام شیره تنج و شکر و سحیق پلپل دوازده کول بکنانند و بسر کهنه و دوغ شیره ادرک و سحیق زیره و انگزه و پلپل گرد و غرغره کنانند رغبت بر طعام حاصل شود و بعد زوال مرض مریض را تا یکسال با پرهیز ماندن فرمایند اکنون چند بس بجهت دفع زحمت مذکور از طلب بس رسنا گفته می آید سیماب پاک کرده و گندهک صاف کرده هر دو تساوی بگیرند کجلی کنند و بآن مس کشته و طلق کشته و آهن کشته هر یکی همچند سیماب شاهد بیامیزند و سحیق کنند و در دو شراب کرده تهر کنند بعد دو کوک اندازند و بمقدار بست پاچک دشتی فرو دو بالایش آتش افروخته تسویه بدهند چون سرد شود بیرون آرند بعد بلیله یکحصه آمله دو حصه بلیله سه حصه بستانند و در آب کرشت چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجا بیخته بستانند و دو ارزی مذکور را بست و پنج تسقیه بدین جوش بدهند و بست و پنج شیره بهنگرا و نیز بدهند و خشک گردانیده و آس کرده بدارند و مقدار پنج جبه روزینه با شهد بخوراند ازین بلیست دفع شود و این را لیلا بلاس رس گویند نوع دیگر شیره برد بشوی یا ماده گاو هر یکی صد پل سحیق آمله هشت پل ستده و در دیگ انداخته با تش نرم بجوشانند تا آنکه جلاب شود بعد ازان هشت پل شکر بآن بیامیزند و کفچه زده فرو آرند و دو آتش انداخته بدارند و مقدارش دو روزینه بخوراند ازین مرض مذکور دفع شود و این را کهند کو کیماند گویند نوع دیگر یک حبه سیماب کشته مریض را روزینه بخوراند و بالای آن بلیله و آنکه را با آب آس کرده بنوشانند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر سیماب کشته و آهن کشته و مس کشته هر سه را تساوی بستانند و بقدر از سر سحیق بلیله بگیرند و مخلوط کرده بدارند و روزینه سه ماشه با شهد بخوردن دهند و بالای آن سحیق برگ پلوں و کنکی و سنبل با شهد آمیخته بلیسانند ازین جهت مذکور را دفع کند و شود نوع دیگر طلق کشته مس کشته هر دو تساوی بستانند و آمیخته بدارند و روزینه دو جبه با شهد بخوراند و بالای آن جوش تربیل و پلوں و کنکی با شکر آمیخته بنوشانند زحمت مذکور دفع شود و الله علم بالصواب

فصل پنجاه و سوم در نوعی از سنگی

مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات زحمت مذکور و بدانکه از خوردن مداوم نمک و اشیای نمکی و از اشیای ترش و اشیای گرم انگیز و از اشیای تیز و خلط از اخلاط غالب کرده خون و گوشت و پوست را فاسد گردانیده این مرض را پیدا آرد و مرض مذکور بر هفت نوع است یکی از

+ قسم اول در علامات زحمت مذکوره

از غلبه باد باشد علامتش آنست که سختگی سیاه و ام و نرم و خشن بود و درد چنان کند گویا که دران مور چنها میخلانند و آزاری تمام دارد و موریهای مانند استاده خورند و نشانیهای تب باد در دین نوع نیز بوند و دوم آنکه از غلبه بلغم باشد علامتش آنست که دانهای سختگی بسیار باشند لعل و ام بوند بسرعت و سیع سختگی گردند و شکسته شوند و نشانیهای تب بلغمی دین نوع نیز باشد و سوم آنکه از غلبه بلغم باشد علامتش آنست که سختگی چرب و سپید و ام بود و بتدریج و سیع گردد و بدیری سخته شود و مادهٔ اندک و خارش بسیار باشد و نشانیهای تب بلغمی دین نوع نیز باشند و چهارم آنکه از غلبه سه خلط باشد و دین علامات هر یکی از سه سابق بوند و پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم باشد و این را اگر بسرب گویند علامتش آنست که دانهای سختگی چنانچه آبلهای آماس که بسوخته گشتن وجود باشد پیدا آیند و سیاه خنجوانی باشد و یا لعل و ام و یا کبود بوند و تب و بیتابی بسیار و بیهوشی و تشنگی و دوران سر و نوعی از دمه که آنرا تلک سواس گویند عادت گردند و قی شود و گرسنگی کم افتد و آزار و بر طعام نباشد مانند احتباس چنان گویا که بران انگار انداخته اند و چون سختگی مذکور در محل خطرناک برسد باد سخت غالب شده مدهوشی تمام اندام سیاه شود و از ان محل کم گردد و خواب بنیاید و دمه و سکاک دست گردند و چون مرض بدین مرتبه رسد مردن آنرا هیچ تدبیری از پی نماید چنانکه در نشستن و برخاستن غلطیدن قرار نبود و امید حیاتش منقطع گردد و شصتم آنکه از غلبه باد و بلغم بود و دران اگر سرفه بسرب گویند و علامتش آنست که تب و دمه و سرفه و دوران سر بیشتر عادت گردند و دمه و سرفه و دوران سر بیشتر عادت گردند و دمی خشک گردد و دمی آید و گویند انداز منتن شود و گرسنگی زایل نپذیرد و اشتهای خوانها شکسته گردند و بلغم کار کردن ماندگی حاصل آید و غذا هضم نایافته مستراح شود و سختگی چرب و سیاه و ام و رنگین بآماس و سوزش بسیار بود و دانهای آن بعضی زرد و بعضی لعل و بعضی سپید بوند و سختگی مذکور طرف بالمن سخته شود و چون شکسته شود گوشت آن برنگ باد ازان بوی بد بمجرد بوی مردار آید و از سیدن سبب خارج چنانکه تیر و نیزه و کاوخ و مانند آن تیز بسرب حادث میگردند و صدوشش قسمت که تا بحال شمرده و خون را فاسد گردانیده سختگی لعل و سیاه و ام پیدا آرد و گر بر گردآن دانهای سیاه شکل دانهای کلتبی باشند این نوع فی الحال سخته گردد و تب ناپاک بود و این داخل تلخه است ازان جهت نوع علاحده اعتبار کرده نشد و آثار بسرب که بحدوث آن سخت گشت گردد اینست که تب و تپ بسیار و تشنگی بود و قی آید و آزار و بر طعام نباشد و بغیر کار کردن ماندگی حاصل آید و طعام نگیرد و گوشت سختگی منتشر شود و بمانند از جمله انواع مذکوره آنکه از غلبه یکخلط باشد بعد علاج بسهولت زایل گردد دیگر آنکه در محل خطرناک بود آن هنگام بدشواری زایل گردد دیگر آنکه از غلبه تلخه بود سختگی سیاه رنگ و دشت باشد دیگر آنکه از رسیدن شئی خارجی چنانکه تیر و کاوخ و مانند آن حادث شده باشد لاوه بود دیگر آنکه از غلبه سه خلط باشد نیز لاوه بود و اندک علم بالصواب

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

و خون بکشانند و چون سخته گردد بجهت دفع نوع بادی مکوتهه و سوفت و دیو دارو کوتهه و بارانی کنند کشنیز و بری هر یکه را مساوی ستده و آس کرده گرم کنند و بر سختگی سخت کنند و جوش داروهای مذکوره بجهت شستن سختگی و سختین آن بکار برند و روغن تمور و کنجد را بمیزان ازان و جوش داروهای مذکوره سخته بر سختگی مذکور طلا کنند و بر سخت کردن کشک بمقبول رود سمول که بآب آس کرده بر سختگی مذکور و بعد طلا کردن روغن کنجی و یا روغن گاو که آنرا بمیزان تر و جوش داروهای مسطوره سخته باشند و بشستن سختگی جوش داروهای مذکوره و بسختین این جوش بران فائدهٔ مذکور حاصل آید و سختگی دفع گردد و بجهت دفع نوعی که از غلبه تلخه باشد کبیر و سنگاره و نیلوفر تخمی و بیخ دخ و سوال و گل نیلوفر قرمزی و خلیش حمار را مساوی ستده و آس کرده بار و غن بیامیزند و جامهٔ تنگ بر سختگی فراز کنند و بر سختگی مذکوره را بران سخت کنند نوع دیگر کبیر و بالا و صندل و مرمر ارید و گل سرخ هر یکه را مساوی ستده و بشایسته گاو آس کرده و با روغن بنفشه تر سختگی را بر سختگی سخت کنند این نیز نوعی که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بهمانکونه مهاتی و کهیر کاکولی و میخه و نیلوفر تخمی و صندل و مشک هر یکه را

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

بتساوی مستده و آس کرده بر سختگی سخت کنند ازین نوع مذکور نیز دفع شود و بجهت دفع این نوع سختن شیر سر با شهد که آنرا با آب مخلوط ساخته بوشند و با شیره نیشکر که آنرا با شکر آمیخته باشند و با جوش نکرده و دهاد کن و طلا کردن روغن مادهٔ گاو که آنرا بسیق تر و جوش این کن پخته باشند بکار بایدبست و سختگی مذکور را بجوش مکرده و دهاد کن تا بهبست **نوع دیگر** بجهت دفع نوع یابسی آس کنند و نسوت پیده و بهار و نسوت که بجوش لعل باشد و میده ها سینگی هر همه را متساوی سنده با بول مادهٔ گاو و سبا یند بر سختگی مذکور سخت کنند **نوع دیگر** نسوت و اگر تیم و چیره و اسن دیگ بهمن لو و بهار و چراینه و انیوره حمله را متساوی سنده با رک آس کرده بر سختگی سخت کنند **نوع دیگر** دارو های برنا دکن را با آب آس کرده بر سختگی سخت کنند و جوش این کن بجهت شمن سختگی این نوع و روغنی که آن را بسیق تر و بجوش این کن پخته باشند بجهت طلا کردن بکار باید بست **اکنون** چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب بتیا من گفته آید بدانکه اگر مرض مذکور بتن میانگی و شکم باشد یا خرآن بود باید که انگبه و سنگ سنگ با آب آس کرده مریض را بنوشانند و قی بکنانند نافع آید **نوع دیگر** با بول و پیپل و دارو برگ نیم هر یک را با آب آس کرده و نوشانیده قی بکنانند نافع آید **نوع دیگر** جوش مینپیل و ملتی و نیم و اندرجو معلول را نوشانیده قی بکنانند در دفع مرض مذکور که از غلبهٔ بلغم باشد نافع آید **نوع دیگر** جوش اندرجو و ترایمان و انگور و بلیله و بلیله نوشانیده قی بکنانند در دفع نوعی که از بلغم باشد نافع آید **نوع دیگر** جوش پلول و نیم و پیپل دراز و پیپل سیاچی اندرجو با کرده مریض را نوشانیده قی بکنانند در دفع مبرب نافع آید **نوع دیگر** بسیق نسوت با روغن سوتر و شیر مادهٔ گاو آمیخته مریض را بنوشانند تا اسهال شود ازین بسیار منفعت حاصل آید **نوع دیگر** جوش موتهه و نیم و پلول و صندل و گل نیلوفر قمری و کلمیسه آمله سیاه و موتهه مریض را بنوشانند در دفع جمله انواع بسرب نافع آید **نوع دیگر** جوش جوانسه و بیر و گلوی و سنبهالو و اندرجو را نوشانیده شب و را نوشاک بدارند و قت فجر بسیجا بخته مریض را بنوشانند در دفع بسرب که با شنگی باشد نافع آید **نوع دیگر** جوش منگ برگ پلول و آمله با روغن گاو آمیخته مریض را بنوشانند در دفع جمله انواع بسرب نافع آید **نوع دیگر** جوش موتهه و برگ پلول و بانسه و نیم و ترپهله و گلوی مریض را بنوشانند جمیع انواع بسرب و بیست نافع آید **نوع دیگر** جوش ساچب کبیر و برگ پلول و بانسه و نیم و ترپهله و گلوی مریض را بنوشانند در جمیع انواع بسرب و بیست نافع آید و اگر بسیق تر و جوش این دارو ها روغن سوتر بنوشانند و بر اندام طلا کنند فائدهٔ مذکور حاصل شود و این را کنند را اشتک گویند **نوع دیگر** جوش برگ پلول و نیم و صندل و گل نیلوفر شمسی و قمری مریض را بنوشانند در دفع جمله انواع بسرب نافع آید **نوع دیگر** شیرهٔ آمله با روغن سوتر آمیخته مریض را بنوشانند در دفع تپ و زحمت بسرب نافع آید و اگر شکم مریض گران باشد بسترا ح بفراغ نشود و اگر مرض مذکور در دست و یا پا بود چون از غلبهٔ باد باشد بسرب و روان خون بکشانیده و اگر بسرب ملائم فصد بشاشک عمل فصد بکار بندند نیز نافع آید **نوع دیگر** آس و ملتی را با آب جغرات آس کنند و با روغن سوتر آمیخته بر سختگی بسرب سخت کنند در دین نوعی که از غلبهٔ باد باشد دفع شود **نوع دیگر** پدیانکه و ملتی و مجیٹهه کبیر کاکولی و صندل و گل نیلوفر شمسی هر همه را متساوی سنده و با آب آس کرده بر سختگی بسرب سخت کنند ازین نوعی که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود **نوع دیگر** از بسباریجار و کبک و کلنگ و بط انچه دست دهد بسرب طلا کنند در دفع مبرب بلغم نفع رساند **نوع دیگر** پوست درخت ارزان و گارو پکه هر همه را متساوی سنده و با آب آس کرده بر سختگی سخت کنند ازین سبب آماس دفع شوند و خون و بلغم فاسد صلاح گردد **نوع دیگر** برنج شالی سال و دار بلد سه دو را متساوی سنده و با آب آس کرده و با روغن سوتر آمیخته بر سختگی سخت کنند در دفع نوعی که از غلبهٔ بلغم باشد نافع آید **نوع دیگر** سرس زرد چوب دار بلد و کوتهه و ملتی و چهرو صندل و تگر و الائچی و بالا هر همه را متساوی سنده و با آب آس کرده و با روغن سوتر آمیخته بر سختگی بسرب سخت کنند ازین بسرب و بیست و آماس دفع شوند و این را رسانک گویند **نوع دیگر** برنج نیل و بیس برنج درخ و سوال ازین جمله هر چه دست دهد بستانند و با رک آس کرده و با روغن سوتر آمیخته بر سختگی سخت کنند در دفع نوع تلخه نافع آید **نوع دیگر** مشک عدس منگ و نخود و موتهه و جو بستانند و ازان پوست دور کنند و متساوی گرفته و با آب آس کرده بر بسرب سخت کنند در دفع سختگی مرض مذکور نافع شود **نوع دیگر** پربیارا و گلشکر و بلیله و تلوز و بلیله و برگ نیلوفر شمسی و ارنی هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده بر سختگی سخت کنند ازین کرنتهه بسرب دفع شوند **نوع دیگر** بسیق تر ازان کمیله و برنگ پوست ارجلد را روغن کنجد بپزند و طلا کنند

ادین کرنته و بسرب دفع شوند نوع دیگر بسیق تر و جوش شیره دهند بعد غرغره تر بیزند سخت کنند ازین بسرب فراهم شود نوع دیگر بیند یک گاو نیلوفر قرمزی و گل سرخ و مجیثه و مهلتی و بلائی کنده و صندل و رکتیخدان و پدانگ و برگ نیلوفر تمسی و سنه بیاگل ازین دارو ها هر چه دست دهد بستانند و بشیر ماده گاو آس کرده بر پختگی بسرب سخت کنند و دفع بسرب نافع آید این علاج نرم ست برای زنان و کودکان و مردان نازک را بکار بندند نوع دیگر روغن ستوره که آنرا صد بار شسته باشند بر پختگی بسرب سخت کنند و دفع نوعی که از غلبه بلغم و باد باشد و فساد خون بود نافع آید و هر علاجی که بجهت دفع این چنین بسرب کنند چون آنرا با روغن مذکور مخلوط ساخته کنند بسیار نافع آید نوع دیگر جوش پوست درخت پلپل و کاروپیس بر پختگی بریزند نافع آید و پختگی بسرب که از غلبه بلغم و فساد خون و باد باشد نیز دفع شود نوع دیگر شیر ماده گاو و روغن گاو و جوش مهلتی همه را آمیخته بر بن پختگی بریزند نیز فائده حاصل آید نوع دیگر پوست دار بلد و مهلتی و بلوط و ناگیسر بر بن پختگی بریزند نافع آید نوع دیگر پلپل و نیلوفر قرمزی و مهلتی همه را با آب آس کرده بر پختگی سخت کنند به بیرآن که مقدار سه انگشت بالای عرض نرگشت باشد دفع شود و نافع آید و نیز بجهت دفع بسرب چون از غلبه بلغم باشد علاجهای سرد بکار بندند و چون از غلبه بلغم باشد علاجهای گرم و غیر چرب چون از غلبه باد باشد علاجهای چرب استعمال کنند و بجهت دفع اگر بسرب علاج دافع باد و بلغم کنند و عمل ناس در وی بسیار ایمن بر حسب مناسب حال بکار برند و چون در کرنته بسرب غلبه خون و بلغم زیاده بود مریض را نخفته بکنانند و عمل نی را سهال کردن فرمایند و خون بدیوچه یا فصد کنند و پوست درخت بروکار و پیس و بکر و پیل با آب آس کرده بر پختگی سخت کنند و چون کرنته بسرب باد در وی بسیار بود از بسبی و ادویه که دافع باد و بلغم باشد بسیار استعمال کنند و بسیق تر از ان و سمول روغن کنجد بخته شیر گرم بران بریزند بسیق کوتمه و جوا کهار و روغن کنجد باهم آمیخته و شیر گرم ساخته نیز بران بریزند نافع آید نوع دیگر بسیق و انتون و بسیق پوست بیخ چیتره و شیر بریزند و شیر آک و قند سیاه و بسیق بالا در وی بیامیزند همه را باهم آمیخته بر پختگی کرنته بسرب سخت کنند اگرچه بمجر سنگ سخت بود ازین شکسته گردد و اگر بدین تدبیر کرنته بسرب زائل نگردد شوره بسوزند و بر آلت آهن دافع دهند و یا علاجی که ازان پخته گردد بکار بسته پخته گردانند و بعد پختن سنگاف ریم بیرون آرند و روغن کنجد را بسیق ازان کیله و برنگ دار بلد و کرنج و کاپیل بریزند و بر پختگی ملا کنند فراهم شود نوع دیگر جوش گلوی و بانسه و بلوط و تربهله و مغز جوب کهیر و کرواله را با گل گل که بهار حصه آن باشد آمیخته بریزند و بدارند و مقدار سه روز دریه بخورانند دفع جمیع انواع بسرب بیست و اثر زهر نافع آید و این را انبرتاد گوگل گویند نوع دیگر جوش چرایته و بانسه و کنکنی و بلوط و تربهله و صندل و نیم مریض را بنوشانند ازین جمله انواع بسرب و تپ و سوختگی و فارش و آبلهای زهر پختگی دفع شوند و این را مهند بهوبناد کواتهه گویند نوع دیگر جوش ترایمان و نیم و تیندو و بیده و درخت گلوی و آمله و بلوط و کنکنی همه را جوشانیده و سر و ساخته و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین بسرب اگرچه قوی باشد دفع شود نوع دیگر جوش دارهای کمندار اشتک که شیر گرم باشد با گل آمیخته مریض را بنوشانند ازین بسرب ببرد نوع دیگر بسیق تر ازان کرنج و تیتهون و کرهای شیر بز قرم و اک و چیتره و بهنگره و زرد چوب به بلوط ماده گاو و روغن کنجد بپزند و بمالند مریض سخت کنند آبلهای زهر دفع شوند و این روغن را اگر بجای تیل گویند فائده درین مرض بعد فاقه نخته باشد شکر آمیخته بغیر ترشی و روغن مریض را بخوراند و اگر بغیر مریض تبر شی میش باشد ترشی انار دان و یا آمله با نخته آمیخته بدهند اما روغن اصلا ندهند که مضرست و نیز جوش پهالسه و انگور و خرما و پست تراش باهم آمیخته و اول پیسانیده بدهند و بعد هضم آن بریخ شالی سال پخته با جوش منگ یا عدس یا بخود و شیر با گوشت جانوران دشتی بخورانند و از خوردن غله گران و اد غصه و زور کردن و بیتاب و گرمی آتش خوردن مریض را باز دارند نوع دیگر از خواب روز نافع شوند و درین مرض خون کشانیدن نفع تمام دارد زیرا که این مرض بغیر فساد خون نمیشود پس از کشانیدن خون نفع تمام حاصل آید و الله اعلم بالصواب

فصل پنجاه و چهارم در آبلهائی که در بدن حادث گردند و این مثل آبلهائی که بسبب فتن پیدا آمده باشند و آن را بهنگ بسبهوتک گویند مشتمل بر دو قسم ست قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از خوردن اشیای تر و تیز و گرم که در قوت

قسم اول در علامات زحمت مذکور
قسم دوم در آبلهائی که در بدن حادث گردند
فصل پنجاه و چهارم در آبلهائی که در بدن حادث گردند

هضم تا پاک انگیزند و از خوردن اشیای خشک مانند جوارشها و معجونها و از خوردن دوا بتدریج و از بسیار خوردن تا سیر نشود و از مشروبات و مأکولات غلیظ کرده و خون و گوشت و انچه خون را فاسد گرداننده و در جرم درآمده و تب پیدا آورده آبلهای مذکوره را حادث میگرداند و آن بر شش نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد و علامتش آنست که آبلهای مذکوره سیاه و دام باشند و چنان درد کنند گویا که در ان سوزنها میخلانند و بر بعض درد کند و تب و تشنگی پیدا آید و بند گاه بشکنند و دوم آنکه از غلبه بلغم باشد و علامتش آنست که آبلهای مذکوره سیاه و دام و زرد و دام باشند و بسرعت پخته گردند و شکسته شوند و درد کنند و تب و تاپاک و تشنگی حادث گردد و سوم آنکه از غلبه بلغم باشد و علامتش آنست که آبلهای سپید و دام و سخت باشند و دیر پخته شوند و خارش کنند و آزار دهند و بر طعام نباشد و اعضا گران گردند و قی آید و چهارم آنکه از غلبه باد و بلغم باشد و علامتش آنست که آبلها سخت و درد کنند و پنجم آنکه از غلبه باد و بلغم باشد و علامتش آنست که آبلها بسیار خارش کنند و اندام گران شوند و مریض چنان داند که اندامش را بجامه تر پیچیده اند و ششم آنکه از غلبه بلغم و خون باشد و علامتش آنست که آبلها خارش کنند و تب و تاپاک پیدا شود و قی آید و هفتم آنکه از غلبه بر سه خلط باشد و علامتش آنست که آبلها سخت و لعل دام باشند و درد کنند و میانه آن غار بود و گرد بر گرد تفع و چون پخته گردند خورده شوند و تب و تشنگی و بیهوشی و یاوه گوئی و زبان را حادث گردد و قی آید و هشتم آنکه از مساد غلبه بخون بود علامتش آنست که آبلهای لعل دام سبز رنگ میشوند و نشانیهای نوع ملحمه درین نوع نیز باشد و باید دانست که مرض مذکور هر نوع که باشد خارج از غلبه ملحمه نیست و از جمله این انواع آنکه از غلبه بمخلط باشد و اندیر بود و بعلاج بسهولت زائل گردد لیکن پذیرای زوال پذیرد و آنکه از غلبه هر سه خلط و یا از غلبه بخون باشد علاج بود و آنها این مرض نیست تب و تشنگی و درد و تاپاک و بهلک پیدا آید و چرم منقبض شود و مستی چنانکه بخوردن سپارز و سخت شدن آن میشود پیدا آید و هر نوعی که درین جمع آثار باشد لاعلاج بود و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

بدانکه این مرض بغیر بعضی نشود بدان جهت درین مرض فاقه کنانند و عمل قی و اسهال بکار برند نوع دیگر جوش بلوط و گلوی و نم و جرایته و اندرجو و بیراورسا چوب کهیر و موتمه معلول را بنوشانند ازین زحمت مذکور رفع شوند نوع دیگر پوست نم و چوب کهیر و گلوی و اندرجو و غاله برجو هر سه را مساوی جوشانیده و جوش را دو شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور رفع شود نوع دیگر جوش بیخ بانسه و راسن و مازریون و جوانسا و گلوی و کشنیز و موتمه جوشانیده مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور رفع شود که از غلبه باد باشد نوع دیگر جوش انگور و بارهنگ و خربادیوست نم و بلوط و بانسه و زراوند شالی و گلنی و جوانسا با شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد رفع گردد نوع دیگر جوش چرایته و نم و بانسه و اندرجو با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد رفع شود نوع دیگر جوش برگ بلوط و بانسه و دیوداروسندهی و نم سرکرده و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد و بلغم باشد رفع شود نوع دیگر جوش وارنله و خد و چوب و رکتچندن و موتمه و نم و بلوط و گلوی و بیراسر کرده و با شهد یا کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه بلغم و تلخه باشد رفع شود نوع دیگر جوش بهارنگی و پوست سرس و مجیثه و بلوط و پوست نم و موتمه و گلوی مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد و تلخه باشد فی الحال رفع شود نوع دیگر بسیار تر ازان کمیله و جنگ کراوتر پهله و بریا را و بلوط و برگ نم و دودوگل دهاوی و سار چوب کهیر صمغ سال و الایچی و اگر و صندل که هر همه بسا و باشند روغن کنجد بیزند و بر آبلهای مرض مذکور سخت کنند فی الحال رفع شود و این روغن را کمیلا تیل گویند و باید دانست که درین مرض با طبا بجهت کار بستن عمل قی و اسهال تاکید بلیغ نموده اند از انکه چون هر دو عمل اخلاط فاسده بیرون کشیده شوند آبلهای مرض مذکور بی زحمت گشته زائل گردند و برای رفع این مرض علاجهای بسیست بلکه بسیست که در فصول آن گذشته است بکار بندد از ین علاجهای آبلهای مرض مذکور رفع گردند **فائده** برای باز آوردن گونه محل آبلها برنگ اصلی و رنگی که آن را کتکما تیل گویند و آن در فصول سابق گذشته است علاکنند از ین گونه محلهای آبله برنگ اصلی باز آید و رنگ اندام چنانچه بود همچنان شود و الله اعلم بالصواب

فصل پنجاه و پنجم در مرض که آن را مهدی مسوس کا وسیل نیز گویند و در مبارکهی که آن را رومنتی نامند مشتمل بر دو قسم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

فصل پنجاه و پنجم در مرض مسوس کا وسیل نیز گویند و رومنتی

قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره

هنگامی که زحمت بسبب آن دانه‌ها از خوردن اشیای تیز و یا اشیای ترش و یا اشیای شوره یا نمکی و اشیای مضر که ذکر آن در فصل
گذشته است پیدا شود بسبب آن دانه‌ها از نوشیدن آب مخالف و از رسیدن باد مضر و اندام و از نخوست ستارگان خلط فاسد شده و با خون
دانه‌های چنگی مانند و دانه‌های عدس بر اندام پیدا آرد و نشانهائی که قبل حدوث آن تب و فارش اندام پیدا آید و آنخوان بشکنند و بیچ
چیز خوش نیاید و اندام مقدار آبا ماسد و گونه آن متغیر شود و چشمها لعل گردد و اگر مرض مذکور از غلبهٔ باد باشد دانه‌های سیاه و لعل و ام و خشک و با درد
بسیار باشند و بدیری پخته گردند و اگر از غلبهٔ بلغم بود دانه‌ها سیاه و ام و نرم و با درد بسیار و تاپاک باشند و پخته گردند و بند گاه و گرهها
انگشتان دست و پا بشکنند و سرفه و بحرارتی پیدا آید و اندام بلرزد و بی تحریک آن کاهی ماندگی حاصل شود و زبان لب و کام خشک گردند و تشنگی بسیار
شود و رغبت بر طعام نباشد و اگر از غلبهٔ خون باشد تپ باشد و تاپاک و تشنگی و ناآرزوی طعام پیدا آید و دانه‌ها سهال شود و در دهن پخته شود و گاهی علامات
نلخه نیز درین باشد و اگر از غلبهٔ بلغم باشد اعضا سپید و ام و چرب بسطبر باد و اندک و خارش بسیار بوند و بدیری پخته گردند و از دهن آب بکف سیاهل گردد و اگر از
وجود در سر روی نماید و آرزوی طعام نباشد و خواب غلبه کند و مرض اندام را چنان اند گویا که بجامهٔ تر پیچیده اند و اگر از غلبهٔ بهر سه خلط بود دانه‌ها نیلگون
و با اندک بر آمدگی بوند و میانهٔ دانه‌ها غائر بود و در دبسیار کند و بدیری پخته گردند و از رحم آن بوی بد و سخت زشت آید و گلو بسته شود و یا وه گوئی و
بیقراری روی نماید و آرزوی طعام نباشد و علامات مذکوره پیدا آید و علاج کردن این نوع سخت و شوار است و باید دانست چون زحمت مذکور هم بر جرم بود و پیش
سرایت نکرده باشد دانه‌های آن بلون و شکل خیان بوند و چون شکسته شوند آب بیرون آید و چون تا خون سرایت کند دانه‌های لعل و ام بوند و بزودی
پخته گردند و چرش سخت تنک بود و چون شکسته گردند خون بیرون آید و چون تا گوشت سرایت کند دانه‌ها سخت و چرب بوند و بعد از دیری پخته گردند
و جرم دانه‌های سطبر بود و اندام فرسوده شود چنانچه سوزنها در و مخالفان در مرض ما هیچ چیز خوش نیاید و فارش و تب و تشنگی پیدا آید و چون تا چربی سرایت کند
دانه‌های عرض و مقدار نرم و چرب مقدار باقلا بلند بوند و در دبسیار کند و بیهوشی و تشنگی و تب و تپاک غالب گردد و بیقراری روی نماید چنانچه معلوم را
هیچ چیز خوش نیاید و این نوع سخت بدست و درین نوع میان صدیق صحت شود و چون تا مغز استخوان سرایت کند دانه‌های خرد مقدار مرتفع و خشک
باشند و در دبسیار کند و سخت بیهوشی روی نماید و هیچ چیز مرض را خوش نیاید و علامتهای خطرناک چنان در و کنند گویا که آزار میرندو این لادوات مریض را هلاک
سازد و چون تا مغز سرایت کند دانه‌ها سیاه و چرب نبوند و در دبسیار کند و در حالت حاضر چنان نماید که سخته گشته اند و مرض را هیچ چیز خوش نیاید چنان
پندارد گویا که اندامش بجامهٔ تر پیچیده اند و بیهوشی و ناپاکی روی نماید و در استخوانها چنان در شود چنانکه بگزیدن زبون در شود و این لادوات اگر مرض
مذکور هم در پوست یا خون بود و بیشتر سرایت نکرده باشد و از غلبهٔ تلخه و یا بلغم و یا از غلبهٔ بهر دو خلط و یا از مساد خون باشد بعلاج اندک باسانی زائل گردد
و اگر از غلبهٔ باد و یا از غلبهٔ تلخه و باد و یا از غلبهٔ باد و بلغم بود علاج پذیر باشد لیکن بدشوار زائل گردد و اگر از غلبهٔ بهر سه خلط بوند و اخلاط مذکوره سخت غالب و
فاسد بوند و از ان دانه‌های مرض بر نگ سنبل و یا بر نگ مار جمون و یا بر نگ تخم کشان باشند لادوا بود و چون زحمت مذکور هر نوع که باشد از دهن و بینی و
چشم مریض خون سائل گردد و در سرفه و کهک بیهوشی و غلبهٔ تب و یا وه گوئی و بیقراری و تشنگی و تاپاکی باشد و بدشواری نفس بیرون آید و وقت تنفس از
گلو آواز خرخره آید و مریض هلاک گردد و بعلاج چنگی نشود و اگر درین مرض نفس بآواز بلند برابر بینی آید و تشنگی حادث شود نیز لادوا بود و اگر بعد زوال مرض مذکور
مفاصل مریض چنانچه بند دست و آرنج و شتالنگ بآماس مذکور بدو از زائل نگردد بدانکه بیماری ضعیف است و دانه‌های آن سخت باریک بوند
چنانکه ذی معان نظر دیده نشود و آن از غلبهٔ بلغم و تلخه باشد درین مرض تب سوزنده و ناآرزوی طعام بود و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

خرمای خشک و زرد چوب بار بابا بآب سرد آس کرده بنوشانند ازین زحمت سیل از صدورت باز ماند نوع دیگر شهد با آب سرد بنوشانند مزاج علت
مذکور نشود نوع دیگر صندل سرخ بیرهٔ طباشیر آس کرده بنوشانند ازین نیز از صدورت باز ماند و اگر تنها شیره مذکور بنوشانند همین فائده دهد چون
مرض مذکور حادث گردد باید که چوش برگ پلوں و با نسخم بستانند و دران سیخ تنج و انند چون ملتی انداز ند مریض را نوشانیده قی بکنانند یا آنکه شیره

براهی دشتاهیر بزری بلموجی باشد آمیخته نوشانیده قی بجنانند و بعد غسل قی دارویی مسهل خورانیده اسهال کنانند ازین غسل غلبه فرو نشیند آبلهای مرض مذکور یا خشک شده فراهم شوند یا پخته گردند لیکن دیر کمتر باریم اندکی باشند و علاج بسهل بر دو زائل شوند نوع دیگر پوست نی نیزه و برگ تلسی و مالکنی پنبدانه و چیره و آرد جو کوشته و براهی ازین هر یک بهر چه بدست دهد بستانند و آس کرده با مغز خربزه تخم آمیخته بر آتش نهاده دوری مریض را آبلهای آن بر سانند فی الحال خشک شوند نوع دیگر جوش پلوی و کلیسر و موتهه و براهی و کنکلی و سارچوب کهیر و پوست نم و برگ را و آملهٔ و پوست درخت ثمائی که هر همه متساوی باشند بنوشانند ازین زحمت بالا کند اگر غلبه باشد دفع شود نوع دیگر بیخ بید پوست درخت بر و دیگر پوست شرشف و کلر حلبه را متساوی بسته و آس کرده با مغز خربزه تخم آمیخته بر آبلها سخت کنند ازین زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوش گلوی و مهلتی و انگوزه هر یک دو مثقال که هر همه متساوی باشد با قند سیاه آمیخته مریض را بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور چون بثورات آمده باشند فی الحال بخته گردند و زائل بر دو شوند و باز غلبه نکنند نوع دیگر سیق بالکنا را با قند آمیخته مریض را بنوشانند و بخورانند ازین دانهای مذکور که از غلبه باد و بلغم باشند فی الحال بخته گشته بر دند نوع دیگر جوش بیخ پلوی و هر یک مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوشانده نم و بیراوبا بهی و آمله و صندل و پلوی و کتیچندن و ادریه و بابونه و جوانسا و کنکلی هر همه را متساوی بسته سر کرده با مغز خربزه تخم آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوش انگور و کهار و خرما و پلوی و بابونه و ترازشالی و صندل و جوانسا که متساوی باشند با شکر یا کرده بنوشانند ازین مرض مذکور که غلبه باشد و با سوختگی و تپ بسبب بود بشود و این علاج را بجهت دفع دیگر بختگیها که از غلبه بلغم باشند نیز بکار بندند نوع دیگر پوست درخت سرس و کادی و درخت ازدان و برو سکیستان که همه برابر باشند با مغز خربزه تخم آمیخته بر دانها سخت کنند ازین زحمت مذکور که با سوختگی بود دفع شود نوع دیگر نیشوت و بیراوبرگ نم و صندل و کتیچندن و پهکرمول و آمله و کنکلی و بابونه و ادریه و جوانسا مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه و با سوختگی بود دفع شود نوع دیگر جوش مرهری و بارنگها که هر دو متساوی باشند با شکر و بست زائل آمیخته مریض را بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه تلخه باشند فی الحال دفع شود نوع دیگر جوش جوانسا و بیراوبلوی و کنکلی که هر چهار را متساوی بسته باشند بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه بلغم و یا تلخه باشند دفع شوند نوع دیگر جوش چرائته و موتهه و بابونه و ترپهله و نم و پلوی که هر همه متساوی باشند سر کرده باشد آمیخته بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر سارچوب کهیر و برگ نم و پوست سرس و کلمر هر همه متساوی بسته و آس کرده بر دانهای مرض مذکور سخت کنند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم و یا تلخه باشد دفع شود نوع دیگر جوش بابونه با شهد آمیخته بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع گردد نوع دیگر پوست بیخ بید با عنبرات آمیخته بر دانهای که سخت و از غلبه بلغم باشند سخت کنند ازین دانهای مذکور سخته شده فراهم شوند نوع دیگر جوش پلوی و گلوی و موتهه و بابونه و کشنیز و جوانسا و چرائته و نم و کنکلی و بیراوبا بهی و پلوی و کنکلی و بابونه و جوانسا و آمله و بیراوبلوی و کتیچندن و صندل که هر همه متساوی باشند با شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از بسر خلط باشد اگر چه با تپ و سوختگی و مرض بسبب بود دفع شود و اگر دانهای آن بعد بروز آمدن غائب شده باشند از این علاج بیرون آورده فراهم گرداند نوع دیگر بیخ پلوی و بیخ چولائی لعل و بیخ بید و چوب و آمله هر چهار را متساوی بسته و بآب آس کرده و بجا بخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور هر نوع که باشد اگر چه با تپ و سوختگی بود دفع شود و نسپوتک و مبارکی نیز دفع گردند نوع دیگر جوش مغز کهیر و آمله و ملیاله و بلیاله و برگ نم و پلوی و بابونه و پوست نم با روغن تور آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور هر نوع که باشد زائل گردد و مبارکی فی الحال دفع شود نوع دیگر جوش جوانسه و بیراوبادل و کنکلی مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر شیره برگ کنج بزرگ و شیره آمله با شهد و شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوش ابتر اد کن مریض را

بنوشانند ازین دانهای مرض مذکور کز غلبه بلغم باشد دفع شوند نوع دیگر جوش ساز چوب کهیر و تربیله و نم و بلیله و بانسه با سه مثقال ماده گاو آنچنانکه مرض را بنوشانند ازین سهیل و مهارکی و بسپرک و بسپوتک دفع شوند نوع دیگر شیره برگ کرناله با سبیق سه درجه آنچنانکه مرض را بنوشانند ازین مهارک و تپ و بسپرک دفع شوند نوع دیگر سیماب را صاف کرده با شیره برگ بیل سبیق کنند چون آنچنانکه گردد آنگاه شیره بزی ماهوی و شهد مرض را بنوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد بتا آنچنان سرایت کرده باشد دفع شود نوع دیگر زیره سرخ را با سرکه بسنجد آس کرده بر دانهای مرض مذکور سخت کهنه ازین دانهای مرض مذکور پخته گردند و پاک دفع شود نوع دیگر جوش ساز چوب کهیر و جوش سکپستان معلول را بنوشانند و دست و پای و سایر اندامش بدین جوش بشویند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر جوش برگ جای و مجیثه و دار بله و سپاری و سمین و آمله مثلی که هر همه مساوی باشند با شهد آنچنانکه مرض را بنوشانند و نیز اندامش بدین جوش بشویند ازین دانهای که در دهن و گلو باشند پاک شوند. نوع دیگر جوش هلیله و گل کهون و چشم انار زند ازین دانهای مرض مذکور که در چشم باشند دفع شوند نوع دیگر هلیله و تربیله و مرسری و گل نیلوفر هر کدام سیر و لود و مجیثه همه را با آب آس کرده و شیره آن گرفته در چشم مرض باندازد ازین دانهای که در چشم باشند دفع شوند نوع دیگر پوست سکپستان را با آب آس کرده بر دانهای که در چشم مرض باشند ازین دانهای مذکور نیز همین فایده نوع دیگر سیمچل پوست برد گوا و تنبس و دیگر بر دانهای مرض مذکور بریزند ذراهم گردند و اگر سیمچل و یا خاکستر با چاک و شتی بریزند نیز همین فایده رساند نوع دیگر داروهای سانک لیب آس کرده بر دانهای مرض مذکور که سخت باشند و نرم شکان بودند بریزند ذراهم گردانند نوع دیگر دودواروهای سیاه کن را بر دانهای مرض مذکور که سخت شکسته باشند بریزند ازین دانها مذکوره کرم نفتند نوع دیگر شیر درخت کارپاشیر درخت بدبل بر دانهای مرض مذکور سخت کهنه ذراهم گردند نوع دیگر سیمچل دار بلد سیمچل تراوان و سمول و بریارا و بلیله و کوتمه و راسن و بلیله و کرنج و مجیثه که هر همه مساوی باشند روغن ستور چیزند و معلول را بخورانند و بر اندامش طلا کنند ازین دانهای مذکوره اگر خام باشند سخته گردند اگر سخته باشند ذراهم گردند و اگر سخت خرد باشند مضمل شده بروان آیند ازین دانهای مرض کهرت گویند نوع دیگر در ابتدا صدوث مرض دانها آنرا بشمارند و بلقابله بر دانه برگ سکپستان را از درخت آن بناخن بشکنند بگویند که مرض فلان کس را بریدم ازین عمل دانهائی که حادث شده اند زائل گردند دیگر حادث نگردند نوع دیگر استخوان خشخاش بسنبا وچون مریض مرد باشد شصت بار است وچون مریض زن بود سی بار چوب بندند ازین عمل مرض مذکور زائل گردد و اگر دوا دان حدوث این مرض استخوان مذکور را در پای بندند مرض مذکور حادث نگردد فایده دیگر ماه چیت بروز سعد پوست بیل را بستانند و شب بجوشانند و وقت فجر بجا مانده بستانند بنوشانند نوشنده را تا یکسال زحمت مذکور حادث نگردد فایده تجربت صاف شدن دانهای مرض مذکور چون پخته گشته شکسته شوند علاجهائی که بجهت صاف شدن بسر بر دشت بران گفته شده اند بکار بندند و جهت ذراهم شدن تکتک کهرت بر دانهای مذکور علاج کنند و مریض را بنوشانند فایده چون درین مرض غلبه خون بداند باید که نیمه جزآن برمناسب حال خون بکشانند نافع آید و بعضی دانها که بعلاج ذراهم نشوند گرد بر گرد آن بدیوچه خون بکشانند نافع آید فایده دانهای مرض مذکور که در پای باشند و با سوختگی بوند باید که عسالهٔ برنج را بران بریزند ازین سوختگی مذکوره دفع شود فایده چون دانهای مرض مذکور پخته بشیوند باد غالب شده آزا خشک گرداند باید که درین وقت مریض را غذائی که اولان فربهی حاصل آید بخوراند و چیزی که بدان خون کم گردد ازان احتراز کردن فرمایند فایده چون شکم مریض با آماس و ورم کند و اعضا بلرزند باید که شوربای حیوانات و لبو و دشتی که آنرا بقدری نمک سنگ بار کرده پخته باشند بنوشانند فایده چون درین مرض مریض را آرزو بر طعام نبود باید که عدس شوربای جوش منگ و مانند آن چرب حاصل تر بشی ازان ازروان انداخته بنوشانند ازین آرزو بر طعام حاصل آید فایده درین مرض مریض را زهر اک بداشتن آن زهر را شکند چنانکه بعضی جواهر مانند آن که چون مردم برخود دارد زهر را شکند بر دست و پای مریض ببندند نافع آید و خراندن انسونهائی دافع زهر بود دفع این مرض تا شود دارد فایده درین مرض صدقه و دفع نحوست ستارگان از مریض برمناسب حال بدهانند. فایده آماسی که در بند گاه دست و پای بعد زوال مرض مذکور پیدا آید بجهت دفع آن علاجهائی که دافع آماس پخته گی اند و در فصل آن گذشته است بکنند و دوا در ادویه دافع باد در بند گاه بندند

فصل پنجاه و ششم در امراضیکه ضرر زیاده نرسانند و در علامات زحمتهای مذکوره

و سبب چه خون هم بکشانند فائده دین مرض میل مریض با زخمدان روغن کنجد و اشیای ترش و شور با زدارند و الله اعلم بالصواب **فصل پنجاه و ششم در امراضیکه ضرر زیاده نرسانند و در علامات زحمتهای مذکوره** بدانکه زحمتهای مذکوره بر سه قسم اند یکی از جگاه آن زحمتی ست که دوکان را شود و دوا نهای آن بر قدر دوا نهای منگ باشد چرب برنگ لوام بود و دوم دوکان نکنند و دین مرض از غلبهٔ باد و بلغم بود دوم چوبر کیها و آن زحمتی ست که دوا نهای آن سخت و بقدر پنج بود پنج دوا نها و گوشت باشد و صدوث این نیز از غلبهٔ باد و بلغم بود سوم آنکه پاچی و آن زحمتی ست که دوا نهای آن سخت و مرتفع و گرد و دبی دهن و با هم اندکی بود و صدوث این نیز از غلبهٔ باد و بلغم باشد چهارم پیرتا و آن زحمتیست که دوا نهای آن همچو بالنگر گرد بود و دهنش کشاده باشد و سوختگی بسیار آید و پنج این دردی باشد و صدوث این از غلبهٔ تلخه بود پنجم کچیکا و آن زحمتی ست که ازان پنج یا شش محل مانند باخه آماس پیدا آید و این از غلبهٔ باد و بلغم باشد و ششم نکمیک و آن زحمتی ست که ازان دوا نها دکمت دست یا دکمت پا یا دبندگاه و یا دگردان یا دبغل یا دکتف یا دگلو بود و یک یک نه دو میان بر شکل سیب بود و دیگر دوا نهای خرد گرد بر گردش باشند و بچکند و فارش کنند و چنان درد کنند گویا که دران سوزنهای خلانند و یا آزمایشگاه اند و صدوث این از غلبهٔ هر سه خلط بود و این را لادوا گفتاند هفتم آنکه در بروها و آن زحمتی ست که دوا نهای آن بعضی خرد و بعضی بزرگ بود مانند عدسه باشند مانند خوشهٔ نیلوفر که دران بار پیدا شد و این دانه از طرف پنج تنگ از طرف میانه و بالا سطبر و عریض باشد و آنکه گرد بر گرد بود خرد باشد و صدوث این از غلبهٔ باد و تلخه بود و هشتم کردیمکا و آن زحمتی ست که دبلان دوا نها بسیار باشند یکدانه که در میان بود بلند و بعل دوام باشد و دیگر دوا نهای گرد بر گرد آن خرد بسیار باشد و صدوث این از غلبهٔ باد و تلخه نیز باشد و نهم بنکا و آن سختگی ست که در ظاهر گوش و یا باطن آن همچو سالک بود و طرف باطن پخته گردد و صدوث این از غلبهٔ باد و بلغم بود و دهم پاکهان کردیمه و آن آماسی ست که متصل نرمهٔ گوش پیدا آید و سخت بود و در داندک کند و صدوث این نیز از غلبهٔ باد و بلغم بود و یازدهم جال کردیمه و آن آماسی ست که بلند باشد و با دو سه سوختگی و تب بود و پخته نگردد و اگر پخته شود اندکی ازان پخته گردد و بجمیع اطراف همچو سب و سیخ شود و صدوث این از غلبهٔ تلخه باشد و دوازدهم ارسیلکا و آن سختگی ست که در شت باشد و گرد بود و در دبسیار کند و تب و سوختگی پیدا آید و صدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و سیزدهم کچها و آن سختگی ست که دوا نهای آن سیاه بود و در بازو در پهلو و در وش و بغل حادث شوند و صدوث این از غلبهٔ تلخه بود و چهاردهم کنده نامان و آن سختگی ست که همچو سختگی کچها بود لیکن این را یک دانه بود و هم در جرم باشد و بیشتر ساری نگردد و پانزدهم اگن روهنی و آن سختگی ست که گوشت محل آن نشق شود و در بغل بود و دوا نهای آن با سخت سوزش بود و تب باشد و صدوث این از غلبهٔ هر سه خلط بود و لادوا اند و میان هفت روز یا ده روز یا پانزده روز بمیرد و شانزدهم چیته و آن سختگی ست که در زیر ناخن بود و در دو سوختگی پیدا آید و صدوث این از غلبهٔ تلخه و باد باشد و این را جهترمک و انبکه نیز نامند هفدهم کنکهه و آن نهست که از رسیدن زخم ناخن سیاه و خشک و خشن گردد و این کلپه نیز نامند و هیجدهم النسی و آن سختگی ست که در پشت پا شود و دوا نرنک نماید و باطن عمیق و از طرف باطن پخته گردد و رنگ او همچو رنگ اندام باشد و صدوث این از غلبهٔ بلغم بود و نوزدهم بدارکا و آن سختگی ست که بعل مثل بدارینکه در بغل یا در بندگاه دران بود و صدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و بستم سرکرا پیدا آید و آن نهست که چون بلغم و باد و چربی فاسد شده و در گوشت و رگ و پی سرایت کرده مجتمع شود گرهی پیدا آید و چون این گره پخته شد و شکسته گردد و هم ازان برنگ شهد یا روغن گاو و یا همچو بچکد و چون درین حالت باد سخت غلبه کند گوشت محل مذکور را خشک گردانیده گرهی درشت و خشن و مانند سنگ پیدا آید و هم ازان خون گونا گون و بدبوی بد بچکد و بست و یکم باد و آن نهست که باطن پا بسبب باد خشک گشته بطرق مذکور این مرض غالبا بکثرت مستی حادث میشود و بست و دوم کدر و آن نهست که بجلدین خار و یا سنگریزه در پا یا از بسیبی دیگر خلط فاسده و یا چربی پیوسته گرهی پیدا آرد و آن بلند مانند کنار بود و گاه در میان خاسته باشد مانند بنا مانند بود و گاهی بهم رسد و خون ازین همواری گردد و بست و سوم ایسکه و آن نهست که در جهای انگشتان پای بسبب بسیار گشتن در خلیش پوسه گردند و بهم رسند و بچکند و با سوختگی و خارش بوند و در کنند و بست و چهارم اندیست و آن آنست که باد و تلخه فاسد شده

و در بیخ تو بها آرد و موریا را پزاند و بعد از سخت شدن مرهما بالغم و خون فاسد مخارج موریا را مسدود میسازد از آن موریها نیرو مند بحالت و رجا نیز گویند
و بست و پنجم دانگ و آن آنست که پختگی در رحم پیدا آید و لیکن مرتفع نبود و آزار و بها بسیار باشند و بچکند و حدوث این از غلبهٔ بلغم و خون و از اقتاون
گرم باشد و بست و ششم اورنکه و آن آنست که از این موریهای پوست بریده و رخنه دار پدید آید و بچکد و حدوث این از غلبهٔ بلغم و گرم و خون بود و
بست و هفتم لپت و آن آنست که از غدهٔ لندوه و حرکت و حرارت بدنی در سر آمده با بلغم پیوندد و موریها با بخته گردانیده سپید از دو بست و هشتم یکدوکها
و آن آنست که از غلبهٔ باد و بلغم و خون دستهٔ جوانان مانند همچو خارهای سنبل که خرد باشند پیدا آیند و این را در عرف مهاسه گویند بست و نهم یعنی کلک
و آن آنست که دانهای گرد و با خارش و جود پیدا آیند و اندکی سپید شنبا شند و میان آن مانند خارهای نیلوفر سیاهی بود و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم
باشد و سی ام حبتین و آنرا در عرف لیمن گویند و این دانهای لعل و عام و هموارش بود و بسیار تمفع نباشد و در دنکند و در ابتدا خلقت حادث شود و حدوث
این از غلبهٔ بلغم و خون باشد و سی و یکم ماکه و این را در عرف مسه گویند و این سیاه همچو دانهٔ ماش بود و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و سی و دوم کالک
و آنرا در عرف تل پیاسی خال گویند و این همچو دانهٔ کنجد بود و مرتفع نباشد و در دنکند و حدوث این از غلبهٔ بهر سه خلط باشد و سی و سوم نخبته و آن آنست که دانهای
همچو لیمن در ابتدا خلقت حادث شود و لیکن این سیاه یا سپید بود و اصلا مرتفع نباشد و لیمن لعل و عام و مقدار مرتفع بود و سی و چهارم پنک و آنرا در عرف
چهائی گویند و پیاسی کلفه نامند و این را باد و تلخه بسبب غضب و بسیار حرکت فاسد شده و در رحم آمده و سی و پنجم تلکار و آن آنست که نوعی از رنیق همچو داغ
کلفه در عضوی و سا کردی پیدا آید و سی و ششم پرورتکا و آن آنست که از مالیدن نیمور و یا پلیدن آن و یا رسیدن زخم بدان باد فاسد شده و در قلفز نیمور
در آمده و قلفه را باز گونه ساخته طرف سفالش گرداند و آماس پیدا آرد و آزار فزوده شته گردانند و اگر زحمت باد فاسد مدید یابد فارش پیدا آید و سی و هفتم اپالکا
و آن آنست که چون اقلف بزرگ عام اتمیتاح بست کنند یا قضیبش بسبب غلبهٔ شدن منی سخت طارش شود و یازنی که فرجش تنگ بود جماع کند قلفه پاره
گردد و سی و هشتم نرده بر کس و آن آنست که قلفه بسبب غلبهٔ شدن باد خشک گردد چنان که باز گونه کردن آن دشوار و غیر ممکن بود و آنان اصل منقبض شود
و مبارک تنگ گردد و سی و نهم سن رفکه و آن آنست از نگاه داشتن غایط باد فاشده و در مجرو ح غایط در آمده آزار تنگی گردانیده و از تنگی مخرج
غایط بدشواری بیرون آید و این مرض سخت بدست و چهلم اپیوتن و آن آنست که از آلوده ماندن مقعد بغایط و بول بسبب آنکه بعد بسترا ح آبدست
کرده نشود چون در محل مقعد خوفی شود فارش پیدا آید از فاریدن محل مذکوره انها پختگی حادث گردند و پخته گشته یکدیگر شوند و بچکند و
این زحمت نیز سخت بدست و حدوث این از خون و بلغم باشد و چهل و یکم برکنکمه و آن آنست که چون بسبب تاهتان نیمور بهم بران مجتمع شود و
خوی آید و فارش در آن محل پیدا شود و از فاریدن پختگی حادث گردد و پخته شده بچکد و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد چهل و دوم کدنهیس و آن
آنست که چون مردم الاغر و خشک لحم در وقت بستراح و اخراج غایط زور کند و یا آزار اتیسار بود و خل و بر بیرون آید چهل و سوم سوکر و تک و آن
آماسی است که با سوختگی و درد بسیار و فارش بود و تب پیدا آرد و گرد بر گرد آن لعل و عام باشند و چون پخته شود از چهار بخش بسیاری بنا شد و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

بدانکه برای دفع اچکلکا چون خام باشد خون باد یا چه بجنبانند نوع و بر چها کهار و صدف و پنکی
هر سه را با آب آس کرده سخت کنند این مرض مذکور ریشه شود و چون پخته شود علاجی که برای دفع پختگی پخته گشته شده است استعمال کنند بشود نوع دیگر
بید و کهاری و پاڑهی هر سه را مساوی ستده و آس کرده براچکلکا که پخته باشد سخت کنند ذا هم شود و هماهی دفع پرکیها و اپاچی و کرو و بهکا و اپالکا و کهیپکا و نبکا و ابتدا حدوث چون خام باشد بر مناسب حال سیکنند بعد و یوارکه شهد و زنجبیل و مسل جمله را با آب آس کرده سخت کنند این
مرض را صحت شود و اگر پخته باشد علاجهائیکه برای دفع پختگی گفته شده اند استعمال کنند و برای دفع پیرتا و اندرونده و اپال کرده بهلوپیلکا و کهیا
مکنه همان چون خام باشند علاجهائی که برای دفع بسب گفته شده اند استعمال کنند چون پخته شوند باید که بهیق تران کا کولیا دکن و ابا دیکه
داروهائی که مانند کا کولیا دکن شیرین باشند و غن ستور پخته طلا کنند مریض را صحت شود هماهی دفع چیته آب گرم و محل مذکور بریزند و بعد زمان

بشمان کوشت فاسد را تراشیده و در کنند بعد ازان روغن کنجد را بران طلا کنند و سعوط شیر و پنبه پتی ببندند تا وقتیکه شود و اگر بدین علاج فراهم نشود باید که عمل داغ کنند و بعد کردن داغ رست و گوزچین و نسل و پرتوی را با ترشی آش کرده سخت کنند تا صاف شود آنگاه بسعوط تراز ان دارند و اگر زرد چوبه با سوت روغن کنجد پخته طلا کنند نیکو شود و برای دفع انسی علاجهای سرد را بکار بندند و برای دفع بدارکا اگر خام بود با دیوچه خوان بکشانند و پوست بیخ و نسل و صبینکن و پلوه و کمر هر یک سه مثقال بکوبند و بآب آش کرده و محل مرض بسخت کنند مرض راحت شود و اگر ازین علاج فراهم نشود باید که روغن کنجد بر محل سخت کرده سید کنند آنگاه گل بلاین بکار برند چون پخته شود شکاف کنند بعد آنرا برگ پلوی و نم و کنجد را با آب آش کرده و باز روغن ستوده آنچه بر شکاف طلا کنند و صابه بندند از جهت تمن شکاف جوش پوست درختان شیرداد صمغ چوب کهیر بکار بندند چون صاف شود بسیج تراز ان صلتی روغن کنجد پخته بران طلا کنند مرض راحت شود و برای دفع سرکه اراید علاجی که برای دفع سپیدار پدید گفته شده است بکار بندند و برای دفع باد عمار که آنرا در عرف بوائی گویند رگ پای بکشایند بعد روغن کنجد طلا کرده سید کنند نوع دیگر موم و روغن ستور و چربی و بسباوه تعرا تخوان با جوا کما بهم بیامیزند و گرم کرده سخت کنند ازین بوائی فی الحال دفع شود و برای دفع السک با ترشی یا با سرکه تخم فرهای انگشتان را بشویند بعد برگ پلوی و نم و کنجد و کسیس و گوزچین و نسل و پیل دار پلپل گرد جمله را با آب آش کرده سخت کنند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر بسیج تر و شیره بهت کتائی روغن سرشت پخته بر السک طلا کنند و بالا آن سیج و کسیس و گوزچینه و نسل بریزند ازین فی الحال مرض راحت شود و برای دفع علت که در نخست کوبانیدن تراشیده و در کنند بعد روغن کنجد که آنرا گرم کرده باشند آنرا بسوزند فی الحال دفع شود و برای دفع اندیست یعنی باد خوره هر جا که باشد رگ بکشایند بعد قوتیای زرد کسیس نسل آش کرده بر محل باد خوره سخت کنند ازین زحمت مذکور دفع شود و مویهای سر برآیند نوع دیگر سعنا و پودار را با آب آش کرده بر محل باد خوره سخت کنند دفع شود نوع دیگر بسیج تراز ان جای و کنیز و کنج و خیره روغن کنجد بیزند و بر محل باد خوره طلا کنند دفع شود نوع دیگر محل باد خوره کلک زده و یا با چک و شنی خراشیده جبته را با آب آش کرده بران سخت کنند باد خوره دفع شود و این علاج مجربست و برای دفع ارزنکه کابر چهره خون بکشانند بعد با جوش نم آنرا بشویند بعد از ان شیره سرگین اسپ روغن کنجد بسیج نمک سنگ آمیخته بران سخت کنند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر پلوی و نم و زرد چوب و زرنج جمله را مساوی سنده و آش کرده سخت کنند ارزنکه دفع شود نوع دیگر مهلتی و گل ناپوده قمری و کنجد بیامیزند و بهنگره جمله را مساوی سنده با آب آش کرده سخت کنند ازین ارزنکه دفع شود و برای دفع دانک روغن کنجد بدام و سرداوند سید کنند رنگ چهین بکشانند و عمل ناس سر و پست بکار بندند و به نیراب کاکار کاوکت نیز بشویند و برای دفع بلت یعنی سپید گشتن موی در غیر هنگام علاجهائی که در فصلیکه بهندی آنرا رساین شمارند گفته خواهد شد و برای دفع لمس و سته و فالج سخت با آلت آن امراض مذکوره را بتراشند آنگاه بشوره و یا با آتش بر مناسب حال داغ دهند بشود و برای دفع نجمه و نیلکا و محلی که این امراض باشند رگ آن محل بکشانند آنگاه محل امراض مذکوره را به پاچک و شنی بخراشند و بپوست درختان شیره دار را با آب آش کرده بران سخت کنند نوع دیگر سیاه دانه گندنا و مهلتی و زرد چوب را با آب آش کرده بران محل مرض بعد خراشیدن سخت کنند ازین نیز امراض مذکوره دفع شوند نوع دیگر شنگرف و اگرو کهیر و بدار یکند و دار هلد با آب باریک آش کرده بر محل امراض سخت کنند ازین نیز امراض مذکوره دفع شوند نوع دیگر بران کهیته و پوست جاروی و تیندو و زرد چوب جمله را با آب آش کرده بر محل مرض سخت کنند ازین نیز دفع شوند و برای دفع مهاسته بکشانند و بر شعث زرد و تج و اده و نمک سنگ جمله را با آب آش کرده بر محل مرض سخت کنند و بهبست دفع این علاجی که برای دفع نیلکا گفته شده است استعمال کنند و برای دفع بدبو کنتک نخست جوش نم بنوشانند و قی بکنانند و بسیج تر و جوش نم روغن ستور پخته و با شهد آمیخته معلول را بنوشانند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر نم و کرواله بهرده را با آب آش کرده بر محل مرض سخت کنند ازین دفع شود و برای دفع بروز نکا نخست روغن ستور بر تغلف طلا کرده سید کنند بعد به بسالون ریا به بسیار که در فصل بابت بیاده گفته شده است تا شبی یا پنج شب بر مناسب حال بپاه کنند بعد ازان روغن ستور را بر تغلف طلا کرده سید کنند بعد به بسالون ریا به بسیار که در فصل بابت بیاده گفته شده است تا شبی یا پنج شب بر مناسب حال بپاه کنند بعد ازان

چرب نخورانند و برای دفع اورام بانگا ملاج پدر تنگا بکار بندند و برای دفع نزوه برکس ماشوره که در سوراخ نمیرود آید از زر یا نقره و جز آن بسازند و بار روغن ستور یا شوره را چرب کرده در سوراخ ذکر یا آستگی و آرزو ماندن دهند و چربی خوک آبی و یا خوک دشتی و یا روغنی که آنرا بسیق تر و جوش و دارو های دافع باد پخته باشند و یا روغن کنجد بر قلفه طلا کنند و بعد از سوم و نهم شوره مذکوره بکشند و دیگر یا شوره که مقدار آن بر یا شده و آوند چربی و یا روغن طلا کنند و همچنین یا رها این عمل بکنند تا آنکه مرض مذکور بکلی بشود و مریض را در اثنای علاج تمام آچرب بخورانند و برای آگن رهنی علاجهائی که برای دفع لسب تلخوگفته شده اند بکار بندند و برای دفع سرزده تدبیری که از جهت دفع نزوه برکس گفته شده است بکار بندند و برای دفع ملیمک سنگی را با آله آهن بریده بعمل آرش یا شوره بسوزند بعد از ان علاجهائی که بجهت صاف کردن و فراهم شدن ادیه گفته شده اند استعمال کرده صاف و فراهم گردانند و باید دانست که آگن رهنی و سرزده و کدره ملیمک الا معدا اند طبیب باید که اولا آخر کند بعد به علاج مشغول شود و برای دفع اسپوتن روغن را بسیق تر و جوش تر پیله و سوت و برگ پلپول پخته مقدار سه چهار ملیسانند و بجوش تر پیله و ساچیب کمیر و کنار محل مرض را بشویند و کسیس و گورچینه و هترال و توتیای سبز و سوت را با تر شی آس کرده بمحل مرض بمنت گذشته و یا بسیق پوست کنار قدری سیق نمک سنگ یا رکرده بر محل مرض سرایند و نیز می باید که چون بچه شیر خواره باشد و ایه را دارو ها بر مناسب حال خورانیده شیرش صاف گردانند و برای دفع برکنهکسو علاجهائی که برای دفع اسپوتن گفته شده اند نیز بکار بندند و بجهت دفع این مرض علاجهائی که دافع عیسب است اند نیز بکار بندند و برای دفع کدیهنس یعنی خروج مقعد سخت تین بر مقعد روغن طلا کرده سیدکنند آنگاه بکوبهنا که آنرا از چرم نرم ساخته باشند مقعد را ببندند تا غایط به وقت تراج برون نیفتد و مقعد بجا باشد و گوشت مو و نخمول را شیر یا دوه گاو انداخته بجوشانند و بجامه پخته بسبا نند مقعد مریض را بسیق مرازان و ادویه های مذکوره که مزیل باد بوند روغن کنجد را بیزند و بدارند و بر مقعد طلا کنند و مریض را بنوشانند این روغن مفید است اگرچه مرض مذکور لاعلاج باشد از ین فراهم شود و این روغن را ملکا تیل نامند اکنون چند علاج برای زحمتهای مذکوره از طب ضیاء من گفته می آید گل انار و دو موتهه و بلیله هر سه را مساوی سنده و بآب آس کرده و بر ناخن که فاسد گشته باشد بمنت کنند از ین چیته دفع شود نوع دیگر بیخ سنبری چولائی را چنان بسوزند که دود بیرون نیاید و خاکستر آنرا با سیق زرنیخ آمیخته بر ناخن که فاسد گشته است بریزند از ین نیز چیته دفع شود نوع دیگر جوش زده چرب سوسیق را در کانه آشنه کرده بمالند و سیق کنند و آنرا بر ناخن که فاسد گشته است بمنت کنند از ین چیته دفع شود و دارو های بدرد و بلغمی که گفته شده اند استعمال کنند و دفع این مرض نافع آید نوع دیگر سیق سماگه را در ناخنیکه سوده گشته است در آرند از ین نیز کلفه دفع شود و برای دفع مهاسه لودر و کشنیز و بیخ هر سه را بآب آس کرده بر دانهای مهاسه بمنت کنند مهاسه دفع شود نوع دیگر گورچینه و پلپل گرد را بآب آس کرده بر دانهای مهاسه بمنت کنند از ین نیز دفع شوند و برای دفع کلفه کنچندن و مجیٹهه و کوتمه لودر و برنگ نیلوچن مردیودارو عدس جمله را مساوی سنده و بآب آس کرده بر دانهای کلفه بمنت کنند از ین روز روشن شود و کلفه برود نجز بست نوع دیگر خون خرگوش بر دانهای کلفه بمنت کنند دفع شوند نوع دیگر سیق مجیٹهه را با شهد آمیخته بمنت کنند از ین دانهای کلفه دفع شوند نوع دیگر سیق بیخ ترنج و زرنیخ را با روغن ستور و شیره سرگین ماده گاو آمیخته بر دانهای کلفه بمالند نماند نوع دیگر خار سنبل بآب آس کنند و با روغن ستور آمیخته بر دانهای کلفه بمنت کنند از ین نیز دفع شوند و میان سه روز نماند و روی چون گل نیلوفر شمسی بود نوع دیگر برگهای درخت برکه پخته باشند و سرپونکه و گل نیلوفر قمری و کوتمه و صندل و امبر جمله را مساوی گرفته و بآب آس کرده بر دانهای کلفه بمنت کنند از ین کلفه و طال و نیلکا دفع شوند و رنگ روی صاف و روشن گردد نوع دیگر زنده چوب با شیر آک سیق کرده بر دانهای کلفه بمنت کنند از ین کلفه اگرچه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر برگ درخت برکه دو نو باشند و برگ جای و کنچندن و کدیتهه و دارهلدر لودر هر سه را مساوی سنده با شیر آس کرده بر دانهای کلفه و طال و مهاسه مانند آن بمنت کنند دفع شوند نوع دیگر روغن کامدیش را بر روی تا هفت روز طلا کنند از ین کلفه و طال دفع شود نوع دیگر با نگا یا در بول ماده گاو انداخته با تش نرم بجوشانند و بعد بسته بدارند و بامداد که بخواهند آن با نگ را کرده و آب آس کرده با روغن کنجد آمیخته بر دانهای کلف

وعاقبت آن سخت کنند ازین مهاسه کلفه دفع شوند روی روشن گردد **نوع دیگر** کشنیز تر و بلود هر سه متساوی سنده و با آب آس کرده بر کلفه سخت کنند مهاسه از بیخ برکنده شود **نوع دیگر** بسیخ تر ازان زرد چوب و دار هلد و مهلتی و اگر دستیاب نشود بدانکه و مجیٹھ و گل نیلوفر سمسے و کوتھ و زعفران و برگ تنبدو و تگر هر یک متساوی گرفته با شند سه شیر روغن کنجد بسخته طلا کنند ازین مهاسه کلفه و نیلکا و خال دفع شوند روی روشن شود و این روغن را **سهر و راد تیل** گویند **نوع دیگر** بسیخ ساچ و گلچکان و به سیخ تر ازان برنگ و مجیٹھ و صندل و گل نیلوفر قمری و زیره سفید و ناگیسر روغن کنجد بسخته بر روی و اندام طلا کنند ازین کلفه و خال از بیخ برکنده شود و اندام روشن گردد و این روغن را **کنک تیل** گویند **نوع دیگر** بسیخ تر ازان زعفران و صندل و تیرج و اسیر و پدانکه و گل نیلوفر قمری و گوروچن و زرد چوب و دار هلد و مجیٹھ و مهلتی و کلیسر و لودھ و بقم و کوتھ و گل سرخ و رکتچندن و چوک و برنگ و اگر که هر یک سه درم باشد و یک سیر تھ روغن کنجد بپزند چون بسخته شود بدارند و بر روی و خز آن طلا کنند ازین نکھ و خال و کلفه و مهاسه مانند این دفع شوند و این روغن لائق حرمخانه بادشاهان است و این را **کنکو تیل** گویند **نوع دیگر** بسیخ تیر ودوازده درم روغن سنور بست و چهار درم قند و شش درم میرک مغلوط ساخته بدارند و بر ترقیدگی پای سخت کنند ازین پای صاف بچو زبان گردد **نوع دیگر** شاخ نر قوم و چوا کهار و نمک بریان و نمک سوچل را جو کوب کرده در کدوی تلخ انداخته تا سه روز بدارند بعد هفت روز ازان روغن کشیده آس کنند و بر ترقیدگی پای سخت کنند ازین نیز پای بچو زبان شود مجربست **نوع دیگر** شیره برگ صبر بپای طلا کنند ازین ترقیدگی پای بچو گل نیلوفر بود و خون پای گاهی نماسنگردد **نوع دیگر** روغن بیلسنجیر و نمک سنگ و سونف و میتھل هر همه را متساوی سنده با آب آس کنند و با مسکه گاو میش آمیخته بر پای سخت کنند ازین پای بچو گل نیلوفر گردد **نوع دیگر** قیر و موم و نمک سنگ و تو گل و کلونج و گل سرخ و قند و روغن سنور و شهد هر همه را متساوی گرفته و با آب آس کرده بر ترقیدگی پای سخت کنند و سید کنند ازین میان هفت روز دفع گردد **نوع دیگر** در حل ترقیدگی پای موم را شیر گرم ساخته سخت کرده سید کنند ازین مرهم مذکور را در آن دفع شود **نوع دیگر** بسیخ تر ازان بوی و رماس و نم و کیله و کاکڑی و پزده روغن کنجد با بزند و با آن سیخ تر ازان نمک سنگ یار کرده بر ترقیدگی پای طلا کنند ازین پایها نیکو شوند و این روغن را **اپوکال تیل** گویند **نوع دیگر** بسیخ تر ازان تخم دهاتوره روغن تلخ بسخته بر ترقیدگی پای سخت کنند دفع گردد و این روغن را **رنمتاک تیل** گویند بعده بکشانیدن بقصد یا بدیوچه سر را بدو نوع که با آن نمک سنگ یار کرده باشند یا بجوش نم شبوید بعد ازان برگ پلوول و نم و با نسه با بول بقر آس کرده سخت کنند ازین اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** پوست کهرنم و جبون جمله را متساوی سنده و با بول بقر آس کرده بر سر سخت کنند ازین نیز اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** کنجا که کنجد که کهنه بود و پنجال ساکیان را با بول بقر آس کرده بر سر سخت کنند ازین نیز اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** برگ دهاتوره را با بول بقر آس کنند و با شیر زقوم شیرا گ در روغن کنجد آمیخته بر سر سخت کنند ازین اورنکهکا دفع شود و خارشی که ازان بیشود دفع گردد **نوع دیگر** بسیخ تر ازان زرد چوب و دار هلد و کچور و چرایته و تر پهله و نم و صندل که هر همه متساوی باشند روغن کنجد را بپزند و بر سر طلا کنند ازین اورنکهکا دفع شود و این روغن را **سهر و راد تیل** گویند **نوع دیگر** کوتھ را در سفال گلی انداخته بریان کنند و سحوق ساخته و آس کرده و با روغن کنجد آمیخته بر سر طلا کنند ازین اورنکهکا دفع شود و خارشی که ازان در سر پیدا می آید نماند **نوع دیگر** زیره گل نیلوفر قمری و آملہ و مهلتی هر همه را متساوی سنده با بریک آس کنند و بر سر سخت کنند ازین اورنکهکا دفع شود **نوع دیگر** بشیره بهنگر و بسیخ تر ازان حبه روغن کنجد بپزند چون بسخته شود بدارند و بر سر طلا کنند ازین دارنک و خارش سر بست و برص دفع شوند و این روغن را **کنچا تیل** گویند **نوع دیگر** بسیخ تر ازان تخم کچک و بول بقر روغن تلخ بپزند و بر سر طلا کنند ازین دارنک دفع شود **نوع دیگر** بسیخ ازان چیره و بیخ دانتن و بیخ کهسا هر یک سه درم باشند با روغن کنجد بپزند و بر سر طلا کنند ازین دارنک دفع شود و این روغن را **چترا دتیل** گویند **نوع دیگر** بسیخ تر ازان تر پهله و کلیسر و راسنا و آمن و مهلتی و بهنگر و خاک سنگ هر یک با روغن کنجد بپزند و بر سر طلا کنند ازین دارنک دفع شود و این روغن را **تر پهلادگهرت** گویند مجربست **نوع دیگر** بسیخ تر ازان تر پهله و بهنگر و گل نیلوفر قمری و کلیسر و ریم آهن کهنه که هر همه متساوی بود روغن کنجد

پخته بر سر طلا کنند ازین دانگ دفع شود و مویها را بنوره و سیاه گرداند نوع دیگر شیره کتانی را با شهد آمیخته بر محل باد خوره سخت کنند دفع باد خوره نافع آید نوع دیگر با شیره بلوط تلخ حبه آس کرده بر محل باد خوره کلک زده طلا کنند ازین باد خوره فی الحال دفع شود نوع دیگر برگ حنظل زهر و روغن کنجد مهلتی در سر که نهند که هر سه یک مساوی باشد بدستانند بدآس کرده بر محل باد خوره سخت کنند ازین باد خوره دفع شود و موی فی الحال سپید نگردد نوع دیگر دندان پیل را برمنطی بسوزند که دود بیرون نیاید و خاکستر آن را بسرمه بیامیزند بر محل باد خوره سخت کنند ازین باد خوره دفع شود و مویها بنوره برویند نوع دیگر باش را برمنطی بسوزند که دودش بیرون نیاید بعد ازان آس کرده با سرکه بیامیزند و بر روغن تلخ یا کرده بر باد خوره سخت کنند ازین امراض مذکوره دفع شوند و مویهای سیاه بروید و جمیع امراض سر نیز دفع شوند نوع دیگر بسیق تراذان مهلتی جوا کهار و آمله روغن کنجد بپزند بدین روغن صاحب باد خوره را ناس دهند ازین باد خوره دفع شود نوع دیگر صاحب سپنگی یلیک را اسهال بکنانند و بعد ازان سپنگی مذکوره را بقصد یا بدیوچه خون بکشانند نوع دیگر بیخ کلهتی و بیخ گلوی و بیخ کرزاله و بیخ دانتن و بیخ نشوت و پست بجوکنه هر سه یک مساوی دستده و آس کرده بر سپنگی مذکور نشت کنند و یا آنکه هر شش داروی مذکوره را با آب آس کرده و با روغن ستور آمیخته گرم گردانند و بدین سپنگی مذکور را پناه کنند چون سپنگی مذکور پخته شود پس آنرا بریده گوشت را تراشیده و ور کنند بعد ازان دانع دهند و بعد صاف کرده بدین آن روغن نیم را بسیق تراذان برگ جای و هیلاوه و مسل و کلیسر و الایچی خرد و صندل و اگر پخته بران طلا کنند فراهم گردد نوع دیگر با شیره چنگیری و شیره کنار جوزات ترش و بسیق تراذان جوا کهار دستده روغن ستور بپزند و مرغیض را بنوشانند ازین مقعد دروان در آید و باز بیرون نشود و ازین روغن را چنگیری کهرت گویند نوع دیگر برگ نیلو تخمی را که نرم باشد با شکنجبین را نند ازین خروج مقعد دفع شود باز بیرون نیاید بعد مجبت نوع دیگر با شیره جوزات مقعد را بشویند و دران مرآرند مقعدی که در آمدن آن سخت دشوار بود بدین عمل در آید نوع دیگر چربی موش را بر مقعد سخت کنند ازین عمل مقعد بسهولت در آید و دفع این فائده حاصل آید نوع دیگر گوشت موش را بجوشانند و بران مقعد را سید کنند نافع آید نوع دیگر تتر کی و چیره و چنگیری و رسنه و پاپسی و جوا کهار که هر سه یک مساوی باشند دستده و با آب آس کرده با دوغ مریض را بنوشانند ازین در دفع خروج مقعد نفع آید و گر سنگ افزاید نوع دیگر گوشت موش چهار پل و دارو های دسمول یک پل و چیره دو پل بستانند و جمله را با آب که هشت چندان آن باشد قدری بجوشانند تا آنکه یکچند بماند بعد ازان جوش را بگیرند و بدین جوش شیر که هر یکی برابر این جوش باشد بسیق تراذان دارو های جیونی کن یک سیر چهار روغن کنجد بپزند و بر مقعد طلا کنند ازین خروج مقعد بهبند و نا سور و شت بران دفع گردند و این روغن را مکها تیل گویند نوع دیگر گوشت موش صد پل ستده یک دو من آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بگیرند و بدین جوش شیر های موش که آنرا با آب آس کرده باشند یک سیر چهار روغن کنجد بپزند و بر مقعد طلا کنند ازین خروج مقعد دفع شود و خون از چلیدن باز ایستد نوع دیگر سرشف زرد و زرد چوب و نیم درشت نارسه را مساوی گرفته و آس کرده بر سوراخ تنگ سخت کنند ازین مرض مذکور که باد و سوراخ تنگ بود بشود نوع دیگر بیخ بهنگره و زرد چوب و جواسه را مساوی ستده و با آب آس کرده بر سوراخ تنگ سخت کنند دفع شود نوع دیگر مغز تخم نیلو قرشمی با آب آس کرده و با روغن آمیخته نهار مریض را بنوشانند ازین سوراخ تنگ دفع شود نوع دیگر بیخ بهنگره و زرد چوب را با آب آس کرده بر سوراخ تنگ سخت کنند و از برای سوراخ تنگ عما جهای بسر بکار بندند نافع آید نوع دیگر سوت را با آب آس کرده بچه را بنوشانند و بر محل مرض سخت کنند ازین امهیوتن دفع شود نوع دیگر بسیق تراذان برگ بلوط و تیهله و سوت که هر سه یک مساوی باشند روغن ستور بپزند و مریض را بنوشانند ازین امهیوتن دفع شود و این روغن را پتولاد کهرت گویند نوع دیگر توتیای نر و سنگ شکسته را مساوی دستده و آس کرده با سپوتن بیامیزند دفع شود و اگر بدان که

اسهوتن باغایه بهست باید که اصل این بدبوی چنان بکشانند تا نافع آید نوع دیگر بسبیق تر اوان کرنج و تر بهار و کتلی که سر بر هستای باشند روغن بنفشه بیرانند و بر اسپوتن ملا کنند و دفع آن نافع آید نوع دیگر قیر و کوسه و نمک سنگ و شرف زند که سر بر هستای باشند هسته و با آب آس کرده در محل مرض سخت کنند این بر کنیکه دفع شود نوع دیگر خاکستر دشت پایه بزرگ و درخت کیله ایکه ان بستانند و با آب مذکور آنچنانچه بجوشانند تا آنکه آب مذکور بعسل وام شود بعد از ان بجا مانده بچکانند تیزاب بستانند و آن بسیق در بینی و سر بنج نمک جواکوما رد ساجی و دانق و شنیز و خیره و کفک دایتس دانگوزه و بیخ وند و چوب اندرسب که هر یکی یک نیم درم باشد و چوبه سنگه که هشت پل بود با یکدیگر بود و یک انداخته بجوشانند و شوره ساخته بدارند و این شوره در بینی سیر و پرتکا و حرم کیل و سنبل و مانندان که آخر انشوره بر بدن و داغ دادن خواسته بکار بندند و این شوره را استاری چهار گویند **فصل پنجاه و هفتم در مرضهائیکه داخل دهن حادث شوند و آن بر سه گونه و گویند شش و قسم است قسم اول در علامات رحمتهائی مذکوره** شصت و نهست انواع است هشت از ان در لب پیدا آیند یکی آنکه از غلبه باد بود و آن آنست که لبها سیاه و خشک و خشن و سخت گردند و درد کنند چنانکه بریدن میشوند دوم آنکه از غلبه تلخه آن آنست که لبها نیلگون و یا اندوام گردند و همچو دانهای شرشف پیدا آیند و با سوختگی بود و بزودی پخته گردند سوم آنکه از غلبه بلغم آن آنست که لبها سطبر و گران گردند و ورم کنند و دانهای سپید بران حادث شوند چهارم از غلبه سه غلط آن آنست که کژشی از لبها سپید بخشی زرد گردند و دانهای گوناگون حادث گردند پنجم از غلبه خون آن آنست که بر لبها آبلهای لعل و همچو جراحت پخته حادث گردند و از ان خون بچکد ششم از فساد گوشت آن آنست که لبها گران و سطبر مانند پرکاه گوشت شوند و فرو هشته گردند و پخته شوند گرمها دران افتند هفتم از فساد چربی آن آنست که لبها گران گردند و ورم و شن بوند و رنگ زغوه روغن مورد گردند و چون پخته شده بچکند آب سپید بر نگ بلور از ان بچکد هشتم از رسیدن دیا به شئی خارجی آن آنست که کف خارش کنند و دران گره افتند و دران کنند گویا که پرده میشود و پانزده از ان در بینی و دندان حادث میشوند یکی ناستیاد گوید آن آنست که از بینی و دندان خون بغیر خلال کردن و جز آن از دیگر عوارض سائل گردد و گوشت بینی و دندان پخته و گنده و سیاه و نرم شود و تر بماند و بوی بد از ان آید مصدوث این از غلبه بلغم و خون باشد دوم رادنت بیت گویند آن آنست که گوشت بینی و دندان با مسامد و رد کند و مصدوث این نیز از غلبه بخون و بلغم باشد سوم رادنت بیت گویند و آن آنست که از بینی و دندان خون با بوی زشت سائل گردد و دندانها بجنبند مصدوث این از فساد خون باشد چهارم راسوکرنامند و آن آنست که گوشت بینی و دندان با مسامد و خارش و درد کند علامات از ان سائل و حدوث این نیز از غلبه بخون باشد پنجم راسوها سوکرنامند و آن آنست که دندانها بیفتادن بگذارند و بجنبند و کام و سائر داخل دهن بطرفند و گوشت بینی و دندان پخته گردد و این از غلبه سه غلط باشد ششم را برد و نامند و آن آنست که گوشت بینی و دندان گنده شود و بخری خون بیرون آید و مصدوث این از غلبه تلخه و خون و بلغم باشد هفتم را کپس گویند و آن آنست که گوشت بینی و دندان پخته گردد و بغیر خلال و جز آن خون از ان بیرون آید و بعد از مدتی خون منقطع گردد و دندانها بیفتادن بگذارند و بجنبند و از دهن بوی همچو بوی مردار آید و حدوث این از غلبه تلخه و خون باشد هفتم را بند بجه گویند و آن آنست که دندانها لیدن و دندانها لبسواک و جز آن بیفتادن و دندانها با مسامد و دندانها بجنبند نهم را دنت بر دهن گویند و آن آنست که دندانها لای دندان بر میدمد و بسیار شود و بعد مدتی این از غلبه بلغم باشد یازدهم آنست که از غلبه باد در بینی و دندان ناسوری حادث شود دوازدهم آنست که از غلبه تلخه در بینی و دندان ناسوری پیدا آید سیزدهم آنست که از غلبه بلغم در بینی و دندان ناسوری پیدا آید چهاردهم آن آنست که از غلبه سه غلط در بینی و دندان ناسوری حادث گردد پانزدهم آنست که از دیابه شئی خارجی در بینی و دندان ناسوری حادث گردد و علامات که هر یکی از نهم تا پانزدهم ناسور مذکور شد گفته شد و شصت و شش از ان دندانها پیدا آیند یکی را از ان گویند و آن آنست که دندانها تراشیده گردند و سخت و درد کنند و مدوث این از غلبه باد و بلغم و خون باشد نام دندانها بسیاه و کنند و سیاه و بوسیده گردند و در دنش سوراخ شوند بخش با مسامد

فصل پنجاه و هفتم در مرضهائیکه داخل دهن حادث شوند و آن بر سه قسم است قسم اول در علامات رحمتهای مذکوره

مصدوث این از غلبهٔ باد باشد و سوم رادنت هر که گویند دوآن آنست که بساس شیئی گرم و یا سرد بدنا نها سخت بتقریب حاصل آید و حدوث این از غلبهٔ باد و تلخه باشد و چهارم را سبحنک نامند دوآن آنست که دندانها سخت سرد کنند و شکسته بفتند و دهن نیز کژ گردد و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم باشد و پنجم را دنت سرکرا گویند دوآن آنست که دندان ریم بسیار جمع شده و سخت گشته بماند و دندان متغیر شود و بجنباش ضعیف شوند و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم باشد و ششم را کپاکا گویند دوآن آنست که بدنا نها ریم سخت گشته بماند و ریزهای دندان با ریم شکسته بفتند و ازین دندانها زائل گردند و حدوث این از غلبهٔ بلغم و باد باشد و هفتم آنست که آنرا ساسه و تنک گویند دوآن آنست که دندانی از دندانها سیاه یا کبود رنگ گردد و حدوث این از غلبهٔ تلخه و خون باشد و هشتم را کواک گویند دوآن آنست که باد فاسد در دندان درآمده بتدریج آنرا کژ و دراز گرداند و این لاد و است و پنج از دندان و دندان پیدا آیند حدوث یکی آنست که زبان بطرقدخش و خارها بر هیچو برگ ساکون شود و کژ گردد و حدوث دوم آنست که از غلبهٔ تلخه بود و آن آنست که زبان زرد و ام شود و مباست تنگی باشد و زبان خارهای تنک و لعل و ام پیدا آیند و حدوث سوم از غلبهٔ بلغم بود و آن آنست که زبان سطبر گران گردد و بالایش خارها هیچو خارهای سنبل پیدا آیند و این هر سه نوع را کلنک گویند و حدوث چهارم از غلبهٔ بلغم و خون باشد و آن آنست که پنج زبان از طرف اسفل با ماسد و گنجته گردد و زبان خشک شود و باندوه این را الاشک منا و حدوث پنجم نیز از غلبهٔ خون و بلغم باشد و آن آنست که در پنج زبان هیچو سر زبان زیادتی دیگر پدید بود و حدوث و عارضش بسیار کند و تاپاک بود و لعاب زبان سائل گردد و آنرا پچکا گویند و زبان از دو کام پیدا آیند یکی را کلند کا گویند دوآن آنست که در کام آماسی کدلویل هیچو بولدان منفرخ باشد حادث گردد و با تشنگی و سرفه و دمه بود و حدوث این از غلبهٔ خون و بلغم باشد و دوم را تند کیری نامند دوآن آنست که در کام آماس سطبر نامند بار کندری حادث گردد و با سوختگی بود و پخته گردد و در دهان شود گویا که دران سوزنها میخلانند و حدوث این از غلبهٔ خون و بلغم باشد و سوم را دهر که نامند دوآن آنست که در کام آماس سخت لعل وام با درد و تب پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و چهارم را مالش کعب گویند دوآن آنست که در کام آماس بشکل باخه بتدریج حادث گردد و در و نکند و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و پنجم را ارید نامند دوآن آنست که در کام آماس هیچو گل نیلوفر شمسی پیدا آید و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و دین نوع نشانهای اربد خونی بوند و ششم را مانسا دات گویند دوآن آنست که در کام گوشت بسبب غلبهٔ بلغم فاسد گشته و برآمده و فرو هشته گردد و هفتم را تالیت نامند دوآن آنست که در کام گرهی مانند کنار برآمده فرو هشته گردد و مقعر بود و حدوث این از غلبهٔ دم و صفا چربی باشد و ششم را مالسوکها نامند دوآن آنست که کام سخت خشک گردد و بطرقدذ ازان حادث شود و حدوث این از غلبهٔ باد که بدو از تلخه یافته باشد بود و نهم را تالیپاک نامند دوآن آنست که کام پخته شود و حدوث این از غلبهٔ تلخه بود و هیجده ازان در گلو پیدا آیند و پنج را ازجملهٔ مذکور رهنی نامند دوآن آنست که باد و یا تلخه و یا بلغم و یا هر سه غلط و یا خون غلبه کرده و گوشت گلو را فاسد گردانیده و در گلو دانهای ازان گوشت پیدا آیند و ازان گلو مسدود شود و این لاد و است مریض ازین فی الحال هلاک گردد و یکی ازین پنج از غلبهٔ باد حادث شود دوآن آنست که در حلق نزدیک پنج زبان گوشت فاسد برآید و گلو را مسدود سازند و در دبسیار کنند و آثار مساد با در بین نوع باشند و دوم از غلبهٔ تلخه پیدا آید دوآن آنست که در گلو دانهای گوشت فاسد سرخ برآیند و بسرعت پخته گردند و با تاپاک بوند و تب پیدا آرند و سوم از غلبهٔ باد و بلغم حادث شود دوآن آنست که در گلو دانهای گوشت فاسد بتدریج برآیند و سخت بوند و گلو را سخت مسدود سازند و بعد از دیری اندکی پخته گردند و چهارم از غلبهٔ سه خلط حادث شوند دوآن آنست که در گلو دانهای گوشت فاسد برآیند و از طرف بالین پخته گردند و علامات هر سه نوع سابق بین باشند و این نوع سخت بد بست و پنجم از دمصا خون حادث شود دوآن آنست که در گلو دانهای لعل وام از گوشت فاسد برآیند و گلو را مسدود سازند و علامات نوع تلخه درین نوع نیز باشند و ششم را از امراض مذکوره که از گلو پیدا آیند کمتر سالوک نامند دوآن آنست که در گلو گرهی مستقر و شش هیچو تخم کنار برآید و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد دوآن بغیر بدین تالیت آهن به نگردد و هفتم را ادهیب گویند دوآن آنست که آماسی هیچو سر زبان در گلو قریب بپنج زبان پیدا آید و حدوث این نوع از غلبهٔ دم و صفا خون باشد چون این نوع پخته گردد و با فشود و هشتم را

نامند و آن آنست که در گلو آماسی طویل المرتفع پیدا آید و گلو را مسدود سازد چنانکه بسبب آن غذا در حلق فرو نرود و این نوع لاد و است مریض ازین البته هلاک گردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم بود و نهم را پلاس گویند و آن آنست که در گلو آماسی بادی و دردی پیدا آید و مالان محلهای خطرناک چنان درد کنند گویا که آن را می برند و حدوث این از غلبهٔ باد و بلغم باشد و علاج این سخت دشوار است و دهم را ایک برم گویند و آن آنست که در گلو آماس کرده مرتفع و سخت و گران باتاپاک و سوزش و خارش حادث گردد و سخته نگردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم و فساد خون باشد و یازدهم را برن مذ گویند و آن آنست که آماس بلند و گرد در گلو باسوختگی بسیار و تپ قوی حادث گردد و حدوث این از غلبهٔ تلخه و خون بود و اگر با فساد تلخه و خون فساد باد پیوندد در و چنان کند گویا که آن را خسته گاند یا در آن سوزنها میخلانند و دوازدهم را سکهنی گویند و آن آنست که در گلو همچو فتیله گوشت فاسد بر آید و سخت بود و اگر بر گرد آنها گوشت فاسد بود و گلو را مسدود سازند در دها گوناگون درین باشند و حدوث این از غلبهٔ بلغم سرشت خلط بود و این لاد و است فی الحال مریض ازین هلاک گردد و سیزدهم را کلامنامند و آن آنست که در گلو گویی همچو پشتهٔ آماله بر آید و مستقر بود و در دانکه کند و حدوث این از غلبهٔ بلغم و خون باشد و این بغیر بریدن بالت آهن زائل نشود و چهاردهم را کلبده گویند و آن آنست که از غلبهٔ هر سه خلط تمام گلو آماسیده گردد و جمیع آثارها و نشانیهای بد برده که از غلبهٔ هر سه خلط بود درین باشند و پانزدهم را کلو کهنامند و آن آنست که در تمام گلو آماس بسیار پیدا آید چنانکه طعام و آب فرو نرود و نفس بدشوار ی برون آید و تپ باشد و حدوث این از غلبهٔ بلغم و سادخون باشد و شانزدهم را سرکهنه گویند و آن آنست که گلو خشک گردد و آواز حلق تباه شود و تنفس بمقدار پیدا شود و حدوث این از فساد باد و بلغم باشد و هفدهم را مانستان نامند و آن آنست که در گلو آماسی طویل شود و بتدریج تمام گلو را فرا گیرد و حدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و این لاد و است مریض را هلاک گرداند و هیجدهم را بواری گویند و آن آنست که در گلو آماس پیدا شود و با سوختگی پیدا بود و گوشت آن محل گنده شود و از آن بوی بد آید و مریض این نوع را پهلو غلطیدن مقدار ی قرار شود و بستان غلطیدن بمقداری راه نماید و حدوث این از غلبهٔ تلخه و سادخون باشد و نوزدهم را زان در دن دهن و حلق پیدا آیند یکی از غلبهٔ باد بود و آن آنست که دانهای سخت در تمام دهن و حلق حادث شوند و چنان درد کنند گویا که دران سوزنها میخلانند و دوم از غلبهٔ تلخه حادث شود و آن آنست که در تمام دهن و حلق دانهای سخت بعضی بعل و بعضی زرد پیدا آیند و پوستهای آن تنک بوند و سوم از غلبهٔ بلغم حادث شود و آن آنست که دانها در تمام دهن و حلق پیدا آیند و فارپش کنند و مانند دانک بوند و گونهٔ آن هم یکپارچه دهن باشد و چهارم از سادخون حادث شود و آن آنست که در تمام دهن و حلق دانهای بعل رام و با سوختگی پیدا آیند و پوستهای آن تنک شوند و بعضی مراین نوع را قسم دوم گویند و الله اعلم

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره - علاج امراض لب

لب بدانکه برای دفع مرض لب که از غلبهٔ باد حادث شود روغن سنور و روغن کنجد و چربی و دسبا و موم هر پنج را گرم کرده بر لب طلا کنند مریض را صحت شود نوع دیگر مداومهای سالوان عمل بناه کنند ازین نیز مرض مذکور دفع شود نوع دیگر عمل ناری سپید بکار بندد مرض مذکور دفع شود نوع دیگر سیحق صمغ و هر سه را مقدار و بوداروگوگل و فهلتی برابر بها بر تند ازین نیز مرض بادی دفع شود و برای دفع نوع مذکور داروها و علاجهائی که دافع باد اند بکار بندند و بجهت دفع مرض لب که از غلبهٔ تلخه یا غلبهٔ خون یا از رسیدن شئی خارج حادث شود بدبوچه خون بکشانند و دیگر علاجهائی که دافع بدبوده تلخه اند بکار بندند و بجهت دفع مرض لب که از غلبهٔ بلغم حادث شود خون بکشانند و عمل ناس بر سبیل بکار بندند و داروها مریض را بنوشانند و عمل سپید و کول بکار برند نوع دیگر سندهی و فلفلین و ساجی و جوا کهار و نمک بر یا هر همه هستاوستده و آس کرده و با شهد آمیخته بر لبها سخت کنند ازین نوع بلغمی دفع شود و بجهت دفع مرض لب که از سادخون و چربی باشد سید کنند و تند بر منشق گردانند و کلک زنند مقداری خون بگیرند و بعد ازان داروهائی که ازان مندمل گردد بکار بندند و بعد مندمل شدن سحق برنگ تر پهله و لود با شهد یا کرده سخت کنند فراهم شود علاج امراض بینج دندان بجهت دفع مسیاه و سخت خون بکشانند بعده جوش سندهی و شعث و تر پهله و رسوت و موتهه را بگیرند و مریض را نفرمایند تا مقداری ازان در دهن داشته باندازه دو برنگ و موتهه و تر پهله جمله را با آب آس کرده بمجل مرض سخت کنند دفع شود و برای دفع دنت بیت سخت خون بکشانند و هر پنج نمک و

جوارکها را آماس کرده و باشد آنچه بحمل مرض سخت کنند و عمل ناس تبر بخیک بکار بندند و غذای چرب مرض را بخورانند صحت یابد و بجهت دفع دفت بهتر
سخت بحمل مرض شتر زده خون شیلیده بیرون آرند بعده لود و لقمه و مهلتی و لکه یا استسا و ستاده و باشد آنچه بحمل مرض سخت کنند و جوش پوست فتان
شیر دار بستانند و با مغز سر خوشکر و شهد آنچه مریض را بدهند تا در دهن او اندازد و بجهت دفع سوکه سخت خون بکشانند بعده لود
و موسته و رسوت را با ریک آس کرده و با شهد آنچه بحمل مرض سخت کنند بشود نوع دیگر برای جنبیدن دندان مصطکی و مجیثه و سپاری و آمله و
بچوبنتی هر چهار برابر گرفته و سوخته بدارند مسطکی مذکور را بسوزند برابر همه دوبه های مذکور مسحق آنچه سیده کرده بر دندان بمالند و با آب پارچه نهاده شب بخسبد
چند شب همچنین بکنند دندان از جنبیدن بماند مجربست نوع دیگر جوش پوست فتان شیر دار سته مریض را بدهند تا زمانی در دهن داشته
بیرون اندازد در روغن تمور ها بشیر کرده چند آن باشد بسیق تر ازان کلیسر و نیلوفر قرمز و مهلتی و اگر و صندل و پوست چار تخمه دینی معلول بچکانند و بر
محل مرض طلا کنند و بخورانند مریض ازین مرض صحت یابد و برای دفع پرده علا جهائی که بجهت دفع ستیاد گفته شده آورده کار بندند و بجهت دفع
انکس سخت عمل قی و اسهال عناس بکنانند بعده به برگ سهوره یا کتوبر محل مرض را بخراشند و خون شیلیده بیرون آرند آنگاه هر پنج نمک و سندهی
و فلفلین مساوی سته و آس کرده و با شهد آنچه بران سخت کنند ازین نیز صحت یابد نوع دیگر پیپل و مازو شعف سپیده و بکربار اسنجیر جمله مساوی
سته و با بی که شیر گرم باشد آس کنند و ازان عمل کنول بکنانند و بجهت دفع پنددیه سخت با لت آهن چنانچه ناخن بزه و یا مانند آن شگاف کرده
اکنش بدهند بعد ازان مریض را بفرمایند تا بروغنیکه برای دفع کرم دندت خواهد آمد بارها ناس بگیرد و برای دفع ادهانش سخت گوشت فاسد را بتبر بعده
تیج و تجوتی و پاپهی و سابی و جوا کهار مساوی گرفته و آس کرده با شهد آنچه بران سخت کنند و بچیق و پیپل و مازو را با شهد آنچه ازان کنول کنانند و
برای دفع ناسور بیخ دندان جوش بلول و تر پیله و نم بستانند و بدان محل مرض را بشویند و عمل ناس تبر بخیک و دو پر بخیک بکار بندند نوع دیگر جوش
و بچیق تر ازان برگ جای و پیپل و کنکی مغز خشک و مهلتی هر دو و مجیثه و کهیر و مسدغ من تمور بپزند و بر ناسور بیخ دندان بارها طلا کنند صحت شود نوع دیگر
دندانی که در بیخ آن ناسور باشد گوشت بیخ آنرا تراشیده و دندان را کنده بدره و رکنند بعد ازان لگوص کرده داغ با تش یا بشوره بر مناسب حال بدهند
لیکن چون ناسور در بیخ دندان از دندانهای زیرین باشد آنگاه دندانها را نکنند چون ناسور در بیخ دندان از دندانهای اخیر بالا باشد آنرا نیز نکنند لد
از انکه از کندیدن آن خون بسیار بیرون آید و امراضی که بسبب بیرون آمدن بسیار خون پیدا آیند عادت شوند و اورت نیز عادت شود علاج
امراض دندان بجهت دفع هر که مریض را بفرمایند تا اشیای چرب را چنانچه نوعی تمور در روغن کنجد و تر آنرا که شیر گرم باشند مدتی در دهن داشته
بیرون اندازد نافع آید نوع دیگر از درختان شیر دار پوست بگیرند و نمک سنگ یار کرده مریض را مضمضه بکنانند نافع آید نوع دیگر روغنی که آنرا
به بچیق تر ازان جوش و دست پخته باشند مریض را بفرمایند تا این روغن با شیر گرم مدتی در دهن داشته بیرون افگند نوع دیگر بچیق دار و با
که دافع باد باشند مریض را مضمضه بکنانند دفع نوع مذکور نافع آید نوع دیگر عمل دندانهای نمک بکار بندند نیز دفع نوع مذکور نافع
آید و بعضی این نوع را غذای چرب و آب گوشت و یخنی که در آب گوشت پخته باشند شیر و روغن آن بخورانند و عمل سر لیست بکار بندند و بجهت
دفع دست کرم از دندان با سنگی بر نطعی که بیخ آنرا مقدار نرسد با لت آهن تراشیده دور کنند بعد ازان بچیق لک خام را با شهد آنچه
بر دندان بمالند و بجهت دفع این علا جهائی که بجهت دفع دندت هر که ذکر افتاده اند نیز بکار بندند و بجهت دفع کپالکا علا جهائی که برای دفع دندت سر گرا
گفته شده اند بکار بندند لیکن ازانکه این مرض دشوار است و در رحمت کرم دندت که چون دندانی که آنرا کرم خورده باشد سخت لود و بجنبند و بدرد آمدن آنرا
سبب کنند و بیخ دندان از حبس ریم و خراب باشد تدبیری بروان آرند و با مرهم و با آب آس کنند و بپینه و یا مجامه آنرا در بینی بچکانند و بر روغن تمور
و خراب غرغره بکنانند نوع دیگر و بیخ دندان که سوراخ شده باشد و کرم دندت که در آنجا باشد نمک سنگ و انگذ و کدر هر سه جمله را با آب آس کنند و بدندان کرم خورده بمالند

مریض را باید که غذای چرب بخورد و چون دندانی که آنرا کرم خورده باشد و بجنبند باید که آنرا کنده و دور کنند و در محل آن دانع بدهند و مریض را الغر فرمایند تا بروغن کنجد که آنرا شیر کرده و چند از روغن باشد و بسیق ترازان بدارند و مطلق و سنگماره و گیر و هر چهار مساوی باشد بخته بوند بار هاناس بگیرد و تخصیص را که دندانهای او بجنبند بین روغن غرغره کنند و دندانهای او بجنبند آنرا الغر فرمایند تا بار بوسی را بدندان بخاید و دندان از جنبیدن باز ماند **نوع دیگر** تخمه و هلیله مسند هی فلفلین و برنگ جمله یا بابول ماده گاو بسایند و غلوله ها کرده در سایه خشک کنند و در زیر دندان که می جنبد یک غلوله را داشته خواب کنند و دندانها از جنبیدن باز ماند و بهتر ازین داروی دیگر نیست **نوع دیگر** بجوش و بسیق ترازان بسمول روغن کنجد بزند تخصیص را که دندانهای او بجنبند بین روغن غرغره بکنانند و دندانهایش از جنبیدن باز ماند. **نوع دیگر** کنجد را با آب آس کنند و بدان عمل کنول بکار بندند در دفع جنبش دندان و دنت بر کرده و دیگر امراض دهن که از غلبه باد باشند نافع آید تخصیص که آنرا مرض دندان باشد از ترشی و از آب سرده و از غذای خشک و از مسواک کردن و از خائیدن شئی که خشک باشد باز دارند **علاج امراض زبان** بجهت دفع مرض زبان که از غلبه بلغم باشد دانهای سنگ را به برگ سهوره و جزآن بسزا شند و خون بروان آرند و بعد ازان سلیمانی کن را آس کرده و با شهد آمیخته بسخت کنند **نوع دیگر** سرشف زرد و نمک سنگ را مساوی سنده و آس کرده مریض را بگویند تا بقدر آن در دهن زمانی بدارد و بروان افگند و در دفع نوع بلغمی مریض را پیلو و باد سنجان و بم نافع ست و برای دفع آبچکا عمل مرض را به برگ سهوره و جزآن بسزا و شوره بران بسخت کنند و عمل ناس تبر سنجک و غرغره دارو ها بکار بندند **علاج امراض کام** بجهت دفع کلسند کاملیه که در کام قطع و شگاف ما بود آماس مذکور را انگشت شهادت گرفته طرف زبان بکشد و بر زبان آورده بآلت آهن که آنرا مندلا گویند ببرد و چنانکه نه بسیار بخت بریده گردد و نه از آماس فاسد تا مانده از انکه اگر بسخت غایر بریده گردد خون بسیار بیرون نرود و معلول هلاک گردد و اگر چیزی از آماس فاسد تا مانده باز آماس مذکور بزرگ شود و لعاب سایل گردد و غلبه نوم و دران سر سدا آید و پیش نظر او تاریک نماید و بعد انکه آماس را بکور را بطریق بهترین بریده و در کرده باشند پیلو عدار و تیس و پارهی و بچ و کوتهه و سنا و نمک سنگ را مساوی سنده و آس کرده و با شهد آمیخته بسخت کنند مریض را بسخت **نوع دیگر** جوش بچ و تیس و پارهی و کلکی و نیم را نیز نشانند و مریض را الغر فرمایند تا زمانی در دهن داشته بروان اندازد **نوع دیگر** از هنکوت و جنجره و اگر و دانتن و دیودار فتیله بسازند و در آن مریض را صبح و شام بنوشانند ازین غلبه بلغم فرو نشیند شیر را با شکوفه درختان شیر دار بجوشانند و سنده مریض را بنوشانند و بجهت دفع تندگیری داد هر که بجهت با نفس شکمات و تالیست تدابیری و علاجهائی که برای دفع کلسند گفته شده است بکار بندند و جزآنکه در عمل قطع میان ایشان فرق ست بر مناسب حال می باید کرد و بجهت دفع تالپاک علاجهائی که در دفع تالپاک باخته بکار بندند **نوع دیگر** سیاه دانه فلفل گرد و نمک سنگ آمیخته مریض را بجزانند نافع آید **علاج امراض گلو** بجهت دفع رهنی که در وانیدر باشد خون بکشانند و قی کنانند و در دها را بنوشانند و قمه و دارو ها و غرغره آن و عمل ناس بکار بندند لیکن این مرض اگر از غلبه باد باشد خون بکشانند و نمک سنگ را آس کرده بران انگشت بمالند و در دهن شیر گرم بمریض بدهند تا زمانی در دهن داشته بروان اندازد و عمل غرغره بارها بکنند و اگر این مرض از غلبه بلغم باشد بعد کشانیدن خون بسخت کنند و جوش انگور و بها لسته تانند و مریض را بگویند تا زمانی در دهن داشته بیرون اندازد و عمل غرغره بارها بکنانند و اگر این مرض از غلبه بلغم باشد بعد کشانیدن خون دود خانه و سنبهلو فلفلین را آس کرده بسخت کنند و بسیق ترازان بچ سپید برنگ و دانتن و نمک سنگ و روغن کنجد بزند و مریض را بگویند تا زمانی در دهن داشته بیرون اندازد و بدین بارها غرغره بکنند و عمل ناس کنند و اگر این مرض از غلبه خون باشد علاجهائی که بجهت دفع نوع تلخه گفته شده اند بکار بندند و برای دفع کنتهسیا کوک علاجهائی که در دفع تندگیری گذشته اند بکار بندند و طعام نان نخود با روغن بسمول تر بدهند مریض را یک وقت بدهند و بسیار شیر گرده نخورانند و بجهت دفع ارشنهکا علاجهائی که برای دفع آبچکا گفته شده اند بکار بندند و برای دفع لمبک بزند خون بکشانند بعد ازان علاجهای سختگی و جراحت صاف گردد بکار بسته صاف گردانند و برای دفع کلالی عمل قطع بکار بندند و گره آماس را بآلت آهن بریده گردانند و بجهت دفع کلسند بریده چون در عمل خطرناک نباشد سخته گشته بود عمل شگاف بکار بندند بعد ازان بعلاج صاف و فراهم

اگر دانند و بجهت دفع امراضی که در تمام دهن و حلق حادث گردند و علاج دفع این مرض چون از غلبه باد و بلغم باشد نمک را آس کرده بردانهای سخت کهنه و بدار و هائی که دافع باد بوند بسیق تر و جوش آن روغن کنجد بایزند و مریض را بفرمایند تا این روغن را مدتی در دهن نگاه داشته بیرون اندازد و بدین روغن بارها غرغره بکنانند و ادهن ناس نیز بدهند **نوع دیگر** و چون بدخت سال و جاوشیله بنجیر و هنابت و تخم گاوچکان و گوگل و برن و جیر و کلمیه و قیر و ناز و جعول هر یک را مساوی ستده و آس کرده با روغن کنجد بپزند و جامه کتان را بدان تر گردانند و بر شکوفه درخت سونا آنرا بپیچند و سوخته و دود آن مریض را بنوشانند ازین دود غلبه باد و بلغم فرو نشیند و امراض دهن زائل گردند و این دود را **استنهاک دهوم** گویند و چون از غلبه تلخه باشد باید که اولاً بقی اسهال وجود مریض را صاف گردانند و علاجهای سر شود برین که دافع تلخه اند بکار برند و چون از غلبه بلغم باشد علاجهای دافع بلغم بکار برند **نوع دیگر** انبس و پارسی و موتهه و دودیوار و کنکی هر یک را مساوی و در بول بقر بجوشانند و جوش را بپیمانه مایکیان مریض را بنوشانند نافع آید و ازین دیگر امراض که از غلبه بلغم باشند نیز زائل گردند و باید دانست از جمله امراض سبب آنکه از غلبه خون و یا گوشت و یا از غلبه هر سه غلط باشد و از جمله امراض بیخ دندان که آنرا سوک گویند و ناسور که آن از غلبه هر سه غلط باشد و از جمله امراض کام مرض ارپد و از جمله امراض گلو مرض سرکهین و مرض بلیه و مرض برند و مرض بلاس و مرض بدار کا و مرض کلوکها و مرض مانستان و مرض ستکنی و مرض روهنی را دوا اند طبیب را شاید که بجهت دفع امراض توکل بر خدا کرده و مریض را خبر کرده بدو اکردن مشغول گردد **اکنون** بجهت دفع امراض مذکوره چند علاج از طب چنتامن گفته می آید بسیق کوتهه و دار بلد و موتهه و پارسی و موسلی و کنکی و تخم چوب هر یک را در بیخ دندان بمالند ازین چکیدن خون از دندان و مغارش و درد آن دفع شود **نوع دیگر** بسیق بلیل دار را باشهد در روغن تل آمیخته غلوله ها بسازند و بخایند تا وقت حاجت یکی مریض بر دندان خود بمالند بدار و ازین درد دندان دفع شود **نوع دیگر** بسیق انگذ و دکا پهل کهیس ساجی و کوتهه و بیل را در دندان بمالند ازین صدد دفع شود **نوع دیگر** جوش پوست بیخ کدنب و بید بسیق و پوست بیخ هر دو کتائی و چرایته بستانند و بار و غن کنجد آمیخته مریض را بدهند تا زمانی داشته غرغره کرده بروان اندازد ازین کرم دندان بمیرند و درد ش دفع شود **نوع دیگر** انگذ و دکا و دندانی کانرا کرم خورده باشند بدارند درد ش دفع شود **نوع دیگر** پوست بیخ ترنج و بکیی هر دو را مساوی ستده و با آب آس کرده غلوله بسازند و در زیر دندان یک بدارند کرم دندان و درد دفع شود و همه کرمها بمیرند **نوع دیگر** بسیق تر و جوش بولسری و دودقوم و پیا با فسه و بیخ کرواله و پوست درخت سال که هر یک را مساوی گرفته باشند و روغن کنجد بپزند ازین عمل ناس بکنند و غرغره بکار برند دندانها از جنبیدن باز مانند و مستحکم گردند و این روغن را بلا دتیل گویند **نوع دیگر** یک پرستهه روغن کنجد را بشیر کره دو چند آن باشد بسیق تر ازان نرد چوب و دار بلد و پلیل و ازنمک سنک و دیودار و برنگ و چیره و بیل و برگ روپس و نمک سوچل و انگور و مجیثه و نهکتی و بریا را و بیخ نیس و موتهه و آبیر و صندل که هر یکی یک پیل باشد بپزند و بدین مریض را ناس بدهند و غرغره بکنانند و بر اندام مریض طلا کنند ازین آبکها و کنند الا و کنتهسالوس و ارپد و بدار کا و ناس باک و کهه سوکهه و کلکره و دنتجال و کهتب و جمله امراض سر دفع شوند و این روغن را **دادتیل** گویند **نوع دیگر** یک پرستهه روغن کنجد را شیر کره دو چند آن باشد و بسیق تر ازان نرد چوب و دار بلد و پلیل و ازلک خام که هر یکی نیز یک پرستهه باشد و بجوش لوده و مجیثه و پدمانکه و زیره گل نیلوفر شمسی و صندل و گل نیلوفر قرمزی و کائیل و مهلتی که چهار پرستهه باشد و بسیق تر این جمله را با یک پیل باشد بپزند و مریض را بفرمایند تا این روغن را زمانی در دهن داشته بروان اندازد ازین دندانها از جنبیدن باز مانند و مریض کپیار ستیاده کاسن دفع شود و بوی بد کا از دهن بعضی کسان می آید برود و این را **لاچیا دتیل** نامند **نوع دیگر** سیار چوب یک پیل ستده و یک من آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه آب بماند آنگاه جوش را بجامه بیخته بگیرند و دیگ انداخته بجوشانند تا آنکه بجوش آید بعد ازان بسیق جاوتری و کافور و سپاری و گلگول هر یک را نوده دو درم بگیرند و دران بیاندازند و غلیظ ساخته غلوله ها بسته بدارند و مریض را بفرمایند تا یکی در دهن انداخته و زیر دندان بدارد ازین امراض دندان و گلو و کام دفع شوند و این را **کهیراد کتکا** گویند **نوع دیگر** سیار چوب یک پیل ستده و بجوش کرده و چهار من آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند آنگاه بجامه صاف نموده و دیگ دیگر

تا در هم بجوشانند تا آنکه جلاب شود و بعد و الایچی و آبرهٔ صندل و کتیندان و بالا و برنگ و تمال پتر و صیلیهه و اگر و موتهه و مهلتی و بجالو و تربهله و سوت و گل دهاوی و بیل
و گل لعل و کاسپیل و کنگنی و سپد و نامیسیه و لوده و پیرار و جوانسا و جهونده و چوب و ارشن و لکول و جند بید و قرنفل که هر یکی یک پل باشد بستانند و آس کرده در
جلاب مذکور اندازند و غلیظ سازند و سرد کرده و چهار پل کافور بآن یار کرده و مقدار مشک بر وی بیاندازند و وقت حاجت مریض یکی را در دهن کنند و بیماری دندان
بدارند از این امراض دندان و زبان و گلو و لب و کام جمله رفع شوند و دهن خوشبو گردد و آواز حلق صاف شود و آرزو بر طعام پیدا آید و این را مهاکهدرادی گتکا
گویند **نوع دیگر** برگ جای را باریک آس کرده و بر نیچه کاسخت کنند از این مرض مذکور رفع شود **علاج علت گلو و دهن** بیحیق منسل و جواکهار و
نسنیج و نمک سنگ و دار بلد و تیج جمله را با شهد و عرق توریه آمیخته مریض را بدهند تا در دهن زمانی بدارد و بیرون افگند از این امراض دهن و گلو دفع شوند و
این را تینیاک جورن گویند **نوع دیگر** بیحیق جواکهار و تجوتی و پاڑهی و سوت جمله را با شهد آمیخته غلوله ها بندد و مریض را بگویند تا غلوله را در دهن
بدارد و از این جمیع امراض گلو رفع شوند و این را جواکهرادی گتکا گویند **نوع دیگر** سندهی و پیپل و راز و پیلمول و حابت جتر و وتا لیستر و الایچی و تیج و شوره
و رخست و بله و کهاننتا و یادل و جواکهار جمله را با مشک آمیخته و آس کرده بدارند و چند جمله قند بستانند و جلاب سازند و بحیق مذکور را دران اندازند و مقدار کنار
غلوله ها بندند و غلوله ها را در شوره کهاننتا و یادل هفت روز بدارند و مریض را بگویند تا یک غلوله را در دهن بدارد از این جمله امراض گلو از بیخ بر کنده شود
و این را مهاکهاپی ارکتکا گویند **نوع دیگر** برگ جای را آس کرده بر دانهای سختگی که در دهن باشد سخت کنند و بمالند از این سختگی دهن رفع شود **نوع دیگر**
جوش برگ جای و گلوی و انگور و پاڑهی و دار بلد و تربهله بستانند و با شهد آمیخته مریض را بدهند زمانی در دهن داشته و غرغره کرده بیرون اندازد از این سختگی
دهن رفع شود **نوع دیگر** زیرهٔ سیاه و کوتهه و تیج و اندر جو ستده مریض را بدهند تا در دهن انداخته بخاید از این سختگی دهن و سیلان آب از دهن رفع
شود **نوع دیگر** بجوش برگ پلول و نیم و جمون و نغرک و جای مریض را بار ها غرغره بکنانند از این جمله علتهای دهن رفع گردند **نوع دیگر** آب پوست
درختان شیر دار دهن را بشویند صحت شود **نوع دیگر** بجوش تربهله شهد بیامیزند و مریض را از این بار ها غرغره بکنانند سختگی دهن و ناسور بیخ دندان مرض
دهن که از فساد خون باشد رفع شود **نوع دیگر** رست را با آب آس کرده با شهد بیامیزند و مریض را بار ها از این غرغره بکنانند از این نیز فائده سابق حاصل آید
نوع دیگر برگ پلول و سنده و تربهله و حنظل و ترایمان و کنگی و وزر و چوب و دار بلد و گلوی جمله را جوکوب کرده بجوشانند چون سرد شود در جوش شهد انداخته
مریض را غرغره بکنانند از این جمله علتهای دهن رفع شوند **نوع دیگر** جوش بلد و گلوی و انگور و جوانسا و تربهله را بستانند بعد سرد شدن شهد
بیامیزند و بدان غرغره بکنانند از این سختگی زشت و مرض دهن رفع شوند و این را داربیاد گویند **نوع دیگر** جوش تربهله و انگور و جای بعد سرد شدن
با شهد آمیخته مریض را بدهند تا زمانی در دهن داشته و بخاید و بعد از آن بیرون اندازد از این بوی بد از دهن و بوی شراب دفع شوند **نوع دیگر** لبان و
مشک و قرنفل همه را آس کرده در شهد غلوله بندد از این بوی بد رفع گردد **نوع دیگر** جوش پلول و موتهه و آمله و نیلوفر و تری و جواسا و صندل و
کامیلا سرد کنند و با شهد و شکر آمیخته مریض را بخورانند از این امراض دهن رفع شوند **نوع دیگر** بیحیق جوز بویه و جاوتری و مروه و زعفران و کوتهه و
اسیر مریض را بخورانند تا بخاید و بخورد از این بوی شراب و پیر و بوی بد از دهن رفع شوند **نوع دیگر** جوش چراته و کنگی و برگ جای و پلپلی و نیم را هم
کنند و با شهد آمیخته بر محل مرض سخت کنند از این ترقیدگی دهن و لب رفع شود **نوع دیگر** انگور و مهلتی و نیم و دلسوت و زرد چوب و برگ جای و نمک
سنگ جمله را با آب آس کرده و با شهد آمیخته مریض را بگویند تا در دهن بدارد از این سختگی دهن صاف گردد **نوع دیگر** قلنفر و فلفلین مانگر و نمک سنگ
و بیل ماند جو و کشنیز جمله را با آب گرم آس کنند و آن دارو را در بینی مریض بچکانند از این امراض گلو و کام و زبان و دهن و چشم و سر و بینی رفع گردند **نوع دیگر**
سا جیب کسیسه پل گرفته در آب کرده بشانزده چندان باشد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه باند بستانند و بدان جوش و بحیق ترارا ... لود و
صیلیهه و کتیندان و سوناگیری و الک و الایچی و تیج و تیرج و ... و زعفران و ... بالا ... بجالو که هر همه برابر باشند یک پتهه و عرق ...
بپزند و ... مرض طلا کنند و مریض را بگویند تا آنچه در دهن بدارد و غرغره بکند و بیرون اندازد از این کرم دندان و ریشه و ناسور دندان و

فصل نجاه و هشتم در زخمهای گوش

بدبوده دهن و دیگر امراض دهن و داغهای روی چنانکه کلفه و جز آن و مرهمهائی که در پوست اندام پیدا آیند و گربات رکت و گری اندام دفع شوند و ندان
از جنبیدن بازمانند و مستحکم شوند و بیست که از غلبه باد و بلغم حادث شده باشد نیز دفع شود و چون بدین روغن ناس بگیرند موها سپید نگردند و
شکنج بر روی نیفتد و این روغن را کهدرا دتیل گویند نوع دیگر بسیبق تر از ان زرد چوب و برگ جای و ملتی و نیلوفر قمری روغن کنجد با بزند و آنرا
بعمل مرهم طلا کنند و غرغره بکنانند این چنگی دهن دفع شود و این روغن را سهر درا دتیل گویند نوع دیگر یک پیمانه روغن کنجد را بشیر گردو چندان
باشد و بسیبق تر از ان ملتی که یک پل باشد و نیلوفر قمری که سی پل بود بپزند و بدان مریض را ناس دهند از این سیلان لعاب از دهن دفع شود و اگر
این روغن بهنگی دهن بارها طلا کنند فراهم شود و این را حشتی تیل گویند نوع دیگر بجوش و بسیبق تر از ان بولسری و پیاباسه لود و کرچ اله و
سال و سنبلان و کهیر و ریونج و درخت کتائی روغن کنجد بپزند و استعمال کنند چون این را مریض در دهن دارد دندانها از جنبیدن بازمانند و مستحکم شوند
و چون بدین مریض را ناس دهند امراض دهن و کام و گلو دفع شوند و این روغن را بکلا دتیل گویند نوع دیگر زرد چوب با لا و کوتهه و هلیله سه را
برابر در بول انداخته بجوشانند و جوش مذکور را بجای بخته بستانند و مریض را بگویند تا مقداری در دهن گرفته بیرون اندازد از این بوی بد از دهن
دفع شود فائده چون از خوردن چوزه دهن سوخته شود یا روغن کنجد یا سرکه یا غرغره بکنانند بشود نوع دیگر پوست نیشکر سوخته و با مسکه
گاو میش آمیخته و بر مجلیکه بجز دان چوزه سوخته شده باشد بمنت کنند فراهم شود و الله اعلم بالصواب فصل نجاه و هشتم در زخمهای گوش
مشتمل بر دو قسم قسم اول در علامات زخمت مذکور بداند که امراضیکه در ون گوش حادث میشوند بست و هشت اند یکی را که رسول گویند
ان است که باد فاسد در ون گوش آمده در پیدا آرد و گاه باشد که باد فاسد بدو از تلخه فاسد یا از بلغم فاسد یا از بلغم فاسد نیز بدو بگیرد دوم را که رناد گویند سوم را که رنا
که در ون گوش باد فاسد شده آواز ها بدو از ان سردم آوازهای گوناگون همچو آواز برق و دهل و خرمهره و جز آن بشنود دوم را باد هرج گویند و آن است
که باد فاسد بدو از بلغم فاسد گرفته منفذ صوت را مسدود سازد و قوت سامعه را زائل گرداند و مردم کر کند و چهارم را که رنجهه گویند و آن است که بسبب
باد فاسد شدن در ون گوش از بسیار خوردن حرکت یا از تصاعد منفر سر یا از خوردن عدس خشک یا از نوشیدن آبهای مضر و یا از ناس گرفتن زیاد
طریق که شاید در گوش مردم همچو آواز قی آید گاه باشد که باد فاسد بدو از تلخه فاسد یا بلغم فاسد یا خون فاسد یا از سه سه یافته این نوع را پیدا آرد و
پنجم را که رن سرا و گویند و آن است که از رسیدن زخم در سر یا از خوردن غوطها یا از حادث شدن بد برده در ون گوش ریم قیح یا خون یا زرداب
از گوش بچکد و حدوث این از فاشستن باد در ون گوش بود ششم را که رن گویند و آن است که باد فاسد بدو از تلخه فاسد گرفته در ون گوش
خارش پیدا آرد و هفتم را که رن بهرا گویند و آن است که در ون گوش بلغم بسبب غلبه تلخه خشک و مجتمع گشته بماند و هشتم را که رن پرتینا نامند و آن است
که بلغم بسبب فساد تلخه در گوش خشک گشته مانده باشد و بسیار خوردن گرمی آفتاب یا آش زاب گشته از طرف بینی بچکد و از این در دهم سر پیدا آید و
نهم را که رنیم گران گویند و آن است که از فساد خون و گوشت پاشستن مگس بر پنجگی که در گوش باشد در ون گوش گرمها افتند و آن گوناگون گویند
در دهای گوناگون پیدا آرند و گوشت در ون گوش را بخورند و گرد در ون گوش کرمی مینانکه گوش خوک و هزار پا از خارج در آید مردم را سخت بیقرار
انسان روی نماید و چون کرم مذکور بمیرند در ون گوش سخت در د پیدا شود و چون ساکن باشند در د اندک شود و از جمله بست و هشت امراض گوش
دو نوع بد برده است که در ون گوش حادث شود و حدوث یکی از این دو نوع از رسیدن شئی خارج بوده و حدوث دوم از فساد خلط باشد و علامات
انواع بد برده در فصلش گذشته اند و دوازدهم را که رپناک گویند و آن است که چرکی در ون گوش تر و چکان نماید و سیزدهم را پونکرناک نامند و آن است
که از در د آماس آرد بی گوش و یا از رسیدن گشتن بد برده که در ون گوش باشد از گوش بوی بد آید و یا رسم غلیظ با بوی بد از ان بچکد و فرق پونکرناک و کرن سرا و
آنست که رسم پونکرناک غلیظ در رسم کرن سرا و قیح باشد و رسم کرن سرا و نیز بچکد و از جمله بست و هشت امراض گوش چهار نوع
بسیار در فصلش گذشته اند و از جمله امراض گوش هفت نوع از بیست و علامات جمیع انواع ار بعه در فصلش گذشته اند و بدانکه در زیر گوش زنان

امراض گوش و علاج آن

امراضیکه حادث شوند بگوش اندکی را آنچنانکه گویند آن آنست که زنی نازک چون بسیار روز بها در سوراخ مزمزه گوش خویش چیزی نینداخته باشد و بجز اباد که سوراخهای مذکوره را بیکبارگی گشاده گرداند و بدان سبب در سوراخهای گوش چیزی سخت و پر باندازند از آن مزمزه گوش بآماسد سخت و سیاه و یا لعل حرام گردد و چرم آن بطبل و حدوث این از فساد باد بود دوم را آنچنانکه نامند آن آنست که از سبب انداختن شی گران در سوراخ گوش یا از رسیدن و بگه مزمزه گوش بآماسد و سخت و سیاه و حرام شود و سوزش در درد کند پدید گردد و حدوث این از غلبه بلغم و فساد خون بود و سوم را انشته گویند آن آنست که چون زنی خواهد که بیکبارگی بزودی و تکلف سوراخ گوش را گشاده گرداند بدان سبب در سوراخ گوش چیزی سطبر در آرد از آن مزمزه گوش بآماسد سخت گردد و خارش و اندکی درد کند و حدوث این از غلبه باد فاسد که مدد از بلغم یافته باشد و چهارم را دوکه بر وزن نامند و آن آنست که در مزمزه گوش سوراخ برمحل نشده باشد چون آنرا گشاده گردانیدن خواهد و بسبب آن چیزی در آن باندازد از آن مزمزه گوش بآماسد و خارش و درد و سوزش کند و پخته گردد و حدوث این از هر سه خلط باشد و پنجم را پرلیمی گویند و آن آنست که در مزمزه گوش زنی از فساد خون و بلغم کرمها همچو دانهای شعیر بهفتند و از آن در مزمزه گوش دانهای سخت بگ حادث گردند و درد و خارش و سوزش کنند و ما لدلد علم قسم دوم در علاج امراض مذکوره بدانکه در وقت گوش مریض را از زدن و جماع و حرکت غسل و تکلم بسیار و از سرکه بسیار و از دیگر ترشیها و از خواب روز و از غصه و اندوه و اندیشه و از نوشیدن شراب باز دارند از آنکه افعال مذکوره باعث زیادتی گوش افزایند و بسبب دفع جمیع امراض گوش روغن سوسن مقدار مناسب حال بعد آنکه مریض طعام خورده باشد بنوشانند و یا آنرا روغن گوش آب گرم نوشیدن فرمایند و تا سه روز این عمل بکنانند و در دفع جمیع امراض گوش نافع آید و باید دانست که علاج بسبب دفع کرنسول و کرنشاد و کرن جهیده و بار هر یک طریقیست و آن آنست که مریض را چرب ساخته بپوست بیخ بیل و بیخ بید انجیر و پوست بیخ اگر و کدو پرنده و پوست کینه و دهاتوره و پوست سهنه و بیری و اسکندهاری که این همه را در سرکه انداخته و جوشانیده باشند عمل ناری سید بکار بندند و دفع کرنسول که از غلبه باد و بلغم باشد نافع آید نوع دیگر از گوشت ماکیان و گوشت خوک و گوشت موش و گوشت ماهی هر چه دست دهد بستانند و بشویند و بریان ساخته بجوشانند و بران عمل پیشین سید بکار برند و دفع کرنسول نافع آید و اگر عمل ناری سید و پیشین سید بدیگر داروهائی که ذیل یاد کرده اند بکار بندند نیز نافع آید نوع دیگر سیتاک تیل که ذکر آن در فصل بابت مرگ گذشته است بکار برند و دفع کرنسول نافع آید نوع دیگر کتائی را با بیخ وبا بستانند و بجوشانند و بجوش را بجامه بیز کرده بگیرند و آن بیز خروس آمیخته و شیر گرم ساخته در گوش مریض بچکانند تا ادین کرنسول دفع شود نوع دیگر برگهای درخت لرزان را با روغن تور چرب گردانیده از آن دونه سازند و بران اخگر نهاده بالای گوش بدارند تا روغن سبز گداخته قطرات آن در گوش بچکند ادین نیز کرنسول دفع شود نوع دیگر روغن ستور و روغن کنجد و چربی دو بسار را بسیق تر از آن بیخ چولائی وبا را کوره و بیخ کنونیان و مهنس و ناز دو دیوداری و سیرو سندهی و پوست نی نیزه و سپند که بهنگ و دیگر ادویای ترش باشند بیزند و آنرا در گوش مریض باندازند ادین کرنسول دفع شود نوع دیگر شیر بز و ادرک و سهنه سپید و لعل و ترب و کبیله را گرم کرده در گوش مریض بچکانند ادین کرنسول دفع شود نوع دیگر شیره ادرک و نمک سنگ و روغن کنجد و شهد را باهم آمیخته و شیر گرم ساخته در گوش مریض بچکانند ادین کرنسول دفع شود و بسبب نوع دیگر شیره ادرک و نمک سنگ و روغن کنجد و شهد را باهم آمیخته و شیر گرم ساخته در گوش مریض بچکانند ادین کرنسول دفع شود و بسبب نوع دیگر شیره را با بول بز و میش آمیخته گرم کرده و بدین بسیق و به بول مذکور روغن کنجد را بیزند و شیر گرم کرده در گوش اندازند کرنسول دفع شود و مریض صحت یابد نوع دیگر از هر بیخی از بیخهای پنجمول بزرگ هیجده هیجده انگشت چوب بستانند و بران جامه پیچیده با روغن کنجد تر کنند و بسوزند و بزیر آن آونده دارند آنچه از روغن ازان بچکد بگیرند مقدار ازان که شیر گرم باشد بارها در گوش باندازند ادین کرنسول دفع شود زود صحت یابد و هم بدین نوع اگر اد چوب بید و ارو با کوتمه و با نانه روغن بچکانند در گوش اندازند نیز فائده مسطور حاصل آید و این روغن را ارادهکا تیل گویند نوع دیگر برگ نوسته ازان اک با ترشی چنانکه سرکه بهنگ در آن آمیخته و مقدار نمک سنگ و روغن کنجد بدان آمیخته در شاخ زقوم که آنرا مجوف کرده باشند بیاندازند و دیگر پرکاله شاخ زقوم را بران نهاده و به برگهای زقوم آنرا بپیچند و گل حکمت بگیرند بعد از آن تنش انداخته بپزند چون پخته شود شاخ مذکور را کشیده بشکنند هر چه ازان بیرون آید بستانند و مقدار

اذان در گوش مریض بچکانند این کرنسول فی الحال دفع شود نوع دیگر شیره کیتمه و ترنج و نفرک و ادرک در گوش مریض بچکانند این کرنسول برده
نوع دیگر کلف دیبا را آس کرده در گوش بچکانند صحت یابد و اگر سرکه بهشیر را شیر گرم کرده در گوش اندازند همین نفع رساند و اگر کرنسول را باد فاسد
که مدد از تلخه فاسد گرفته بود پیدا آورده باشد باید که علاجهائی که مزیل تلخه اند بکار بندند نوع دیگر روغن تود را شیر که ده چندان باشد بسیج تر از آن
داروهای گاکولیا دکن بیزند در گوش مریض بچکانند در شود و در دفع کرنسول که از غلبه تلخه باشد نافع آید و اگر کرنسول را باد فاسد که مدد از تلخه فاسد
گرفته پیدا آورده باشد باید که بروغن سرشف یا روغن بنفشه مریض انداز ند این کرنسول بلغمی نماند نوع دیگر جوش داروهای تلخ در گوش
مریض بچکانند این کرنسول نماند نوع دیگر بسیج تر از آن داروهای سرد کن روغن کنجد را بپزند و در گوش بچکانند این کرنسول از بیخ کنده
شود نوع دیگر از شیره ترنج و شیره شیر و شیره ادرک و سرکه بهشیر هر چه دست دهد بدست آرند و در گوش مریض بچکانند این نیز صحت شود و اگر
بدین اشیا روغن کنجد را بپزند و در گوش بچکانند نیز صحت یابد نوع دیگر در دفع کرنسول بلغمی عمل ناس و عمل کول نیز بکار برند و اگر کرنسول را باد فاسد
مدد از خون فاسد گرفته پیدا آورده باشد باید که علاجهای کرنسول تلخه که آن قبل گفته شده اند نیز بکار بندند بدانکه این علاجها مزیل هر چهار نوع مذکور
اند اکنون علاجهائی که مخصوص بکری گوش اند بیان کرده می آیند بارهای بیل خام که حوض باشند بگیرند و با آب آس کرده بسیج تر سازند و بدین بسیج و شیر
ناقه گاو و آب روغن کنجد را بپزند و در گوش مریض بچکانند این کری گوش دفع شود نوع دیگر روغن کنجد را بسیج تر از آن شکر و مهلتی و کندوری و شیر بز
بپزند و آنرا باجوش کندوری که گرم باشد بیامیزند و یکذاستار سازند و بعد سرشدن روغن را علاحده کنند بعد از آن روغن مذکور را با شیر بز که ده چندان آن
باشد و بسیج بیش بیل و بسیج مذکور دوم بار بپزند و در گوش مریض اندازند این کری گوش دفع شود نوع دیگر در دفع کری گوش علاجهای پرتیسیا که مرضی
از امراض بلغمی است و آن خواهد آمد و علاجهای دافع باد نیز بکار بندند علاج دفع کرن سراوو و توتکرن و کرم کرنک یکسان است و آن آنست
که بسیج و ارکنید با دکن هر دو را بسایند و در گوش مریض بچکانند و بسیج یکی از دو کنهای مذکوره در گوش اندازند نافع آید نوع دیگر عبدوار یعنی نرگسی را
در شیر عورت که فرزند دختر داشته باشد سائیده در گوش بچکانند نافع آید نوع دیگر بسیج و پوست درختان شیردار را با شهد شیره کیتمه آمیخته در گوش
باندازند نیز نافع آید نوع دیگر پوست سال را باریک آس کنند و با شیره بار نبه و شهد آمیخته در گوش اندازند نافع آید نوع دیگر لک رسوت و
سال را باریک آس کرده در گوش اندازند نافع آید نوع دیگر بسیج تر از آن سوال و زقوم جنبون و نفرک و بیخ پایه و عوک خرد روغن کنجد بپزند و در
گوش اندازند نافع آید نوع دیگر بسیج تیندو و هلیله کبود و بلیله و آمله را با شیره کیتمه و شهد آمیخته در گوش مریض باندازند نافع آید نوع دیگر
شیر و نفرک کیتمه و گلچکان و دهوه در گوش مریض باندازند نافع آید و اگر بسیج تر از آن اشیای مذکوره روغن کنجد بپزند و در گوش مریض بچکانند
نیز نافع آید نوع دیگر بسیج تر از آن برنگ و مهلتی و جای و دهاون و مجیده و لود و لک شیره کیتمه روغن کنجد بپزند و در گوش مریض باندازند
نافع آید بدانکه این علاجها مزیل هر سه نوع اند اکنون علاجهائی که مخصوص بعضی اند بیان کرده می آیند رسوت با شیر عورت آس کنند و با شهد
آمیخته در گوش مریض باندازند در دفع کرن سراوو و توتکرن نافع آید نوع دیگر شیره سهنا لود روغن کنجد و نمک سنگ شهد و قند و دودهانه را
آمیخته در گوش مریض باندازند در دفع توتکرن نافع آید نوع دیگر دود گوگل در گوش مریض برسانند از بینی بیرون آید در گوش دفع شود نوع دیگر
دود درخت بادنجان در گوش مریض برسانند در دفع کرم کرن نافع آید نوع دیگر روغن تلخ را در گوش مریض باندازند در دفع کرم کرن نافع
آید نوع دیگر بسیج برنگ و بیخ نیم و بول ساده گاو آمیخته در گوش مریض باندازند در دفع کرم کرن نافع آید و بجهت دفع کرم گوش علاج دفع
کرم بکار بندند باید دانست که بجهت دفع کرن جمیع بکنانات دود و داروها بنوشانند و عمل کول داروها بکار بندند و روغن سرشف را
در گوش باندازند و بجهت دفع بد بوده گوش علاجهای دافع بدبوده که فصلش گذشته اند بکار بندند و بجهت دفع کرن نل روغن کنجد را در گوش مریض
بچکانند تا بلغم که خشک شده مانده است نرم گردد بعد ازان سیدکنند و تازاب شود آنگاه با آلت آهن و چرآن کشیده دور کنند و بجهت دفع

خارش گوش که آزار بسیار کنند و گویند در گوش مانند مرغ بلد در گوش انداز ند رسید کنند و مریض را قی کنانند و دواز ان داروها بنوشانند و عمل ناس بکار بند و بخارها که دافع بخم باشند استعمال کنند بجهت دفع کرن پر تنباه در گوش باز انداز ند رسید کنند و عمل ناس بکار بند بجهت دفع کرن پاک علاجهائی که بجهت دفع بسرب گفته شده اند بکار برند اکنون چند علاج بجهت دفع امراض گوش از طب جدید من گفته می آید بر گهای اگ که زرد شده باشند با روغن کنجد چرب کرده گرم کنند و بعد پیچیده شیره آن بستان مدور گوش مریض بچکانند ازین درد گوش فی الحال دفع شود نوع دیگر نمک سنگ را بریان سفید کرده گرم کرده در گوش بچکانند ازین درد گوش دفع شود نوع دیگر به سحیق تر ازان بیخ سوسنا را روغن کنجد پخته در گوش بچکانند ازین درد گوش اگرچه از غلبه بهر سه خلط باشد دفع شود و این روغن را سوسنا دیل گویند نوع دیگر به سحیق تر ازان تخم تمر هندی و روغن بنفشه بپزند و در گوش بچکانند ازین درد گوش فی الحال دفع شود و این روغن را تمر ادیل گویند نوع دیگر روغن بنفشه را به سحیق تر ازان بیودار و بیخ و سندهی و سونف و کوشه و نمک سنگ بول بپزند و در گوش مریض بچکانند درد گوش دفع شود و این روغن را دیودار بادیل گویند نوع دیگر روغن کنجد را به سحیق تر ازان بلپل دراز و بیخ بیل و کوشه و مهلتی و الایچی خرد و دیودار و هر یکه اگر به شیره کنوار و به شیره ترب که هر یک ازین دو برابر روغن مذکور باشند بپزند و در گوش بچکانند و بهزه در گوش طلا کنند ازین درد گوش اگرچه قوی و دیرینه باشد فی الحال دفع شود و این روغن را پیلا دیل نامند نوع دیگر روغن تلخ را در گوش مریض بچکانند درد گوش جهید و کرن نافع آید و بجهت دفع هر چ علاجهائی که بجهت دفع کرنسول گفته شده اند بکار برند نوع دیگر بیخ ترب خرد را سوخته خاکستر کنند و ازان شوره سازند و آن شوره را و انگزه و سندهی و سونف و بیخ و کوشه و دیودار و بچه و سوسنت و نمک سوچل و جوا کهار و ساجی و نمک تلخ و نمک سنگ و نوشادر و نمک بریاده و موتهه را با آب آس کرده سحیق تر سازند روغن کنجد را بدین سحیق و بسکت که بیان آن در منافع اشربه گذشته است و به شیره ترنج و شیره و خشت کیله که هر یک چهار چند از روغن مذکور باشند بپزند و در گوش مریض بچکانند ازین درد گوش و کرم گوش و سیلان منی ریم گوش و آوازها که در گوش افتند دفع شود و این روغن را لاجیا دیل نامند نوع دیگر روغن تلخ را در گوش مریض بچکانند درد گوش جهید و کرن نافع آید و بجهت دفع هر چ علاجهائی که بجهت دفع کرنسول گفته شده اند بکار برند نوع دیگر بیخ ترب خرد را سوخته خاکستر کنند و ازان شوره سازند و آن شوره را و انگزه و سندهی و سونف و بیخ و کوشه و دیودار و بچه و سوسنت و نمک سوچل و جوا کهار و ساجی و نمک تلخ و نمک سنگ و نوشادر و نمک بریاده و موتهه را با آب آس کرده سحیق تر سازند روغن کنجد را بدین سحیق و بسکت که بیان آن در منافع اشربه گذشته است و به شیره ترنج و شیره و خشت کیله که هر یک چهار چند از روغن مذکور باشند بپزند و در گوش مریض بچکانند ازین درد گوش و کرم گوش و سیلان منی ریم گوش و آوازها که در گوش افتند دفع شوند و این روغن را امارک چهار تیل گویند نوع دیگر سندهی و فلفلین را با آب آس کنند و در بینی مریض بچکانند ازین کری و آوازهائی که در گوش افتند دفع شوند نوع دیگر به سحیق تر ازان گوشت کهونکه را روغن تلخ را بپزند و بینی مریض سیلان ریم و خزان از گوش دفع شوند و ناسور گوش نماند نوع دیگر گندهک و نسل و زنده و جوب هر یکه دو ازده درم بستانند و با آب آس کرده سحیق تر سازند و بهفت پیل روغن تلخ بدین سحیق و به شیره برگ دهاتوره بپزند و در گوش مریض بچکانند ازین ناسور گوش اگرچه دیرینه بود دفع شود نوع دیگر به شیره برگ جای روغن شلغم را پزیده در گوش مریض بچکانند ازین پونکرن دفع شود نوع دیگر با شیره برگ ابهل و با شیره برگ سبهالو و با شیره برگ کپاری و سحیق سندهی و فلفلین آمیخته در گوش مریض انداز ند ازین کرمهای گوش دفع شوند نوع دیگر کپاری و کوشه و سندهی و فلفلین و موتهه و رسوت و کسیس و توتیا یکسان بزه و نمک سنگ و گوکل و نسل و زنجبیل و سبهالو هر یکه سیه درم بگیرند با آب آس کرده سحیق تر سازند و روغن کنجد که چهل و هشت درم باشد بر دو روغن مانه سحیق مذکوره به بول ماده گاو بپزند و در گوش بچکانند ازین کرم و ناسور گوش دفع گردند و این روغن را لانگلی تیل گویند نوع دیگر بابچوش تر بهایه و اروهای دسمول و کاپهل و بهارنگی و سحیق سندهی و فلفلین و انگزه و بریان آمیخته مریض را بنوشانند ازین کری گوش و آوازهائیکه در گوش آیند و ناسور گوش و درد گوش و سوء امراض آن که از غلبه بهر سه خلط باشند دفع گردند و این روغن را تربهیلا دکوا ستهه نامند نوع دیگر به سحیق تر ازان ساجی و تر بشک و انگزه و بلپل دراز و سونف و بسکت روغن کنجد بپزند و در گوش بچکانند ازین کری گوش و آوازها که در گوش افتند دفع گردند و اگر بدین روغن مریض را ناس دهند نیز فائده حاصل آید و این را بربان تیل گویند نوع دیگر روغن کنجد را به شیره برگ بید بنجر به شیره برگ ترب به شیره برگ سبهالو به شیره که هر یک چند از روغن باشد به سحیق تر ازان ناگیسر و کپیه و کاکولی بپزند و در گوش مریض انداز ند ازین کری و آوازها که در گوش افتند و درد گوش دفع شوند و این روغن را ایرندادیل گویند نوع دیگر

ادرک مریض را بار بها بخورانند و در دفع امراض مذکوره که از غلبهٔ بلغم و باد باشد نافع آید **نوع دیگر** شیرهٔ ادرک با شهد آمیخته در گوش بچکانند در گوش دفع شود
نوع دیگر سندهی و میکرمول و پیل دراز هر سه را آس کرده و با قند و روغن کنجد آمیخته مریض را نا بار بخورانند نافع آید و اگر مریض این را تا یکماه بخورد مرض بنکند
هر نوعی که باشد دفع شود و کری گوش اگرچه دیرینه بود زایل گردد و باید دانست که کری گوش چون پیرانه بود بد بود از زایل
نگردد **علاج بسبب امراض نرمهٔ گوش** بسبب دفع پرتو نمک بسیق تر ازان جتچره و مهلتی و نمک سنگ و بیدار و اسگنده و تخم ترب و تخم بکچی و
شیر و روغن سه تور و روغن کنجد و بسباد و معوا تخوان و موم هر پنج را یکجا کرده بپزند و بر محل مرض طلا کنند ازین مرض مذکور دفع شود و برای دفع اپتانک بسیق تر
ازان مجیٹهه و کنجد و مهلتی و کلیسر و بابهول و نیلوفر شمیرے کوده کینپ و برابر او برگ نم و برگ جمبون و نغزک و بسبر که همه را روغن کنجد بار بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا
کنند و بسبب دفع المشهک بسیق تر ازان تا لیسپند و اسگنده و اک و تخم بکچی و نمک سنگ کرباری و ناز بو روغن کنجد و بسباد و گوشت سوسمار و بیخ بابیه هر سه را
یکجا کرده بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند فائده دهد **نوع دیگر** شیرهٔ برگ ابنلوره و برگ جمبون و نغزک را بار بها بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین نیز استهک دفع
شود و بسبب دفع پرهن بسیق بدماکهه و مهلتی و مجیٹهه نرد چوب و دار هلد را بر نرمهٔ گوش طلا کنند بعد ازانکه آنرا بر روغن چیر پرداخته باشند بیرا کنند
نوع دیگر بسیق تر ازان اک و برنگ روغن کنجد را بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین نیز پرهن دفع شود و بسبب دفع پرلهینی بسرگین ماده گاو سیاه کنند
و بر نگ بد بار و بسنوت و اک را با آب آس کرده بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین بشود **نوع دیگر** بسیق تر ازان جتچره و اسگنده و شیر اک روغن کنجد بپزند
و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین پرلهینی دفع شود و نرمهٔ گوش کشاده گردد و اگر بر نرمهٔ گوش بسبب سوراخ در غیر محل آماس و درد شود باید که خون بکشانند
نوع دیگر مجیٹهه و مهلتی و جتچره و بیخ بید بیخ و کنجد را با آب آس کرده بر نرمهٔ گوش بعد ازانکه فتیله را از سوراخ نرمهٔ گوش برون کرده باشند سخت کنند ازین
آماس و درد که بسبب سوراخ گردن در غیر محل پیدا آمده باشد زایل گردد چون نرمهٔ گوش فراهم شود بعده بمحلی که سوراخ کنند فتیلهٔ پشم میش دران انداخته
روغن کنجد را بران طلا کنند بعد از سوم روز فتیله را بکشند و فتیلهٔ دیگر که بمقدار فتیلهٔ اول باشد باندازند همچنین بار بها بکنند چون نرمهٔ گوش فراهم
شود و درد نکند بعد ازان سیر دیگر آنرا دراز گردانند و بسیق تر ازان بسیس و اسگنده و کهیل رستا و روغن کنجد را بپزند و آن بر سوراخ آن طلا کنند ازین
نرمهٔ گوش بزودی دراز گردد ازین بستان و بمیرد دراز شوند **نوع دیگر** بسیق تر ازان تخم بابنچه و چوبک سوتر اول و اسگنده و دودهی و شیر و روغن
کنجد را بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین دراز و تلیع گردند **نوع دیگر** جبه را بار یک آس کرده و در شیر گاو میش انداخته بجوشانند ازان شیر
جغرات سازند و ازان مسکه بیرون آرند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند ازین نیز دراز گردد **نوع دیگر** بسیق تر ازان دار وهای چوبی کن و شیر ماده گاو
و آب گوشت جانوران آبی را روغن کنجد را بپزند و بر نرمهٔ گوش طلا کنند دراز گردد و اگر نرمهٔ گوش شکسته شود باید که از طبیب حاذق آن را
بهبند انند و بسیق سفال کاران بیرا کنند اگر بسبب غلبهٔ باد فاسد گردد باید که آنرا بسرکه بپزند که از بریخ ساخته باشند
بار بها بشویند و اگر از غلبهٔ تلخه فاسد شود باید که آب سرد و یا شیر ماده گاو بشویند و اگر از غلبهٔ بلغم فاسد شود باید که بشراب خالص و یا آب گرم بشویند
واللہ اعلم بالصواب **فصل پنجاه و ششم در امراض بینی** گویند آنرا ناسا روگ گویند مشتمل بر دو قسم **قسم اول در علامات**
امراض مذکوره بدانکه امراض بینی سی و یک اند یکی آنکه آنرا پینس گویند و آن نیست که سوراخهای بینی به بلغم فاسد که باد فاسد پیوسته باشد
مسدود گردد گاهی خشک شوند و گاهی تر گردند با سوزش بوند و مریض بوی و مزه هیچ چیز در نیابد و علامت پرتسیا که نوعی از امراض بینی ست
و ذکر آن عنقریب خواهد آمد درین نیز باشند و این مرض چون خام باشد گرانی سر و ناآمدنی طعام حادث شود و بلغم از بینی سائل گردد و سخن
بطریق بهتر مفهوم نشود و چون پخته شود بسبب سر و آزردگی طعام حاصل آید و سخن مریض بر حال اصلی باز آید **دوم** آنکه آنرا پوتلیس گویند و آن نیست
که باد در کام و گلوست از تلخه و بلغم چون که بسبب فساد دیدبوی گشته باشند بوی بد گیرد و بدان سبب از سوراخهای بینی و از دهن بوی بد آید **سوم**
آنکه آنرا ناساک نامند عبارت آن نیست که داخل بسبب خلل شدن تلخه سخت پخته گردد و تر بماند و ازان بوی بد آید **چهارم** آنکه آنرا کپیت ناسا پاک گویند

فصل پنجاه و ششم در امراض بینی + قسم اول در علامات امراض مذکوره

آن آنست که خون با تلخه بهم فاشده باشد از راه بینی بیرون آید و علامات این قدر فصل گذشته است ذکر شده اند و ششم آنکه آنرا ابوی رکت نامند و آن آنست که از فاسد گشتن هر سه خلط و خون و یا از رسیدن زخم در پیشانی ریم با خون آمیخته از بینی جاری گردد و هفتم آنکه آنرا جیوث گویند و آن عبارت از عطسه است و مجرد عطسه مرض نیست ولیکن چون بسبب فاشدن باد در محل خطرناک که داخل بینی ست و آنرا مهندی ستکاتک گویند پیوستن آن بالغم فاسد عطسه کرات و مرات آید مرض بود و عطسه از خوردن اشیای تیز و از بوی کردن و از دیدن بسوی آفتاب و از در آوردن ریسمان در سوراخ بینی نیز کرات و مرات آید و این عطسه کنتک جیوث گویند و هفتم آنکه آنرا بهرست نامند و آن آنست که بلغم فاسد در سر متمکن و مجتمع گشته بسبب حرارت آفتاب یا تلخه مذاب گشته براه بینی بیرون آید و هشتم آنکه آنرا ناسایت گویند و آن آنست که از سوراخ بینی نفس گرم همچو دود بیرون آید و از ان سوراخها بینی چنان شوند گویا که آنرا با تش میسوزند و نهم آنکه آنرا ساریتناه نامند و آن آنست که بلغم فاسد و یا باد پیوسته مجاری نفس را مسدود و بسوزد و دهم آنکه آنرا ساپر سرا گویند و آن آنست که بلغم غلیظ یا رقیق باندوام یا سیدیرام از بینی سائل گردد و سبلانته زیاده بود و یازدهم آنکه آنرا ناسا پرسوکهه نامند و آن آنست که بسبب خشک گشتن بلغم در مجرای نفس از رسیدن باد و تلخه خروج و دخول نفس بدشواری شود و از جمله امراض بینی چهار نوع بود سه نوع از یکان خلط و یکی از هر سه خلط و علامات آن قدر فصل بود که گذشته است و از جمله امراض مذکور چهار نوع آماس ست سه نوع از یکان خلط و یکی از هر سه خلط و علامات آن قدر فصل آماس گذشته است و از جمله امراض مذکور هفت نوع از پیست و علامات آن قدر فصلش گذشته است و از جمله امراض مذکور پنج نوع بر تپسیاست و بر تپسیا بسبب آنکه باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط یا خون در سر غلبه کنند حادث گردد بدانکه از بسیاری جماع و از رسیدن بسیاری گرمی بسر و از نگاه داشتن بول و غایط و ضراط و دیگر اشیائیکه حبس آن ممنوع ست و از زور آمدن دود و یا گرد و بینی و از بسیاری تکلم و از بند بینی و از بسیاری بیدار و از بسیاری خواب و از بسیاری سیر و دیگر انکه بوی بد و خزان و از اندوه باد در سر غلبه کرده بر بروز مرض مذکور را حادث گردانند و علاماتی که قبل حدوثش حادث گردند آنست که وجود و سر گران گردد و درد کند و عطسه بسیار آید و مویهای اندام ایستاده شوند و از بینی همچو دود بیرون آید و گلو و کام بفتند و کام چنان درد کند گویا که پاره کرده میشود و آب از دهن سائل گردد و دیگر از پنج نوع بر تپسیا آنست که از غلبه باد حادث شود و علامات این نوع آنست که سوراخهای بینی به بلغم مسدود گردند و مرض چنان داند که آنرا به شیم سالی مانند آن پر کرده اند و از بینی بلغم رقیق سائل گردد و گلو و کام و لب خشک گردند و آواز خلق تباه شود و بنا گوشها چنان درد کنند گویا که دران سوزنها میخلانند دوم نوع آنست که بلغم سر و گرم از بینی سائل گردد و نفس از ان همچو دود و با سوزش بیرون آید و تشنگی بسیار و تاپ اندام حادث شود و مرض لاغر گردد و گونه اندامش زرد شود و سوم نوع آنست که از غلبه بلغم حادث شود و علامت این نوع آنست که بلغم سرد و سفید بسیار از بینی سائل گردد و سر گران شود و گلو و کام و لب سوز و خارش کنند و پلکهای زیرین بیاماسند و گونه اندام زرد شود و چهارم نوع آنست که از غلبه هر سه خلط پیدا آید و درین نوع علامات یکی از هر سه نوع سابق باشند دیگر این نوع خواه خام باشد خواه پخته بغیر علاج مدتی زائل گردد و باز عود کند همچنین بار ها زائل گردد و عود نماید بینی مریض گاهی خشک شود و گاهی تر گردد و گاهی بسته شود و گاهی کشاده گردد و نفس که از راه بینی بیرون آید یا بوی بد باشد و مریض بوی هیچ چیز در نیابد پنجم نوع آنست که از غلبه خون حادث شود و علامت این نوع آنست که آنچه از بینی از جنس بلغم و خزان بیرون آید یا بوی بد باشد و مریض بوی هیچ چیز در نیابد و کرمهای باریک و چرب سپید گون در داخل بینی در سرش بیفتند و نشانیهای مرض سر که آنرا سر روگ گویند ذکر آن پیشتر خواهد آمد و باید دانست که مرض بر تپسیا مرض بد تر ست و در علاج این هم تا ممکن باید کرد باید که این هم در آغاز حدوث بعلاج زائل گردد اگر دیر بینه گردد بسخت غلبه کند و بسبب آنکه گرمی و پیس و امراض چشم و ناسور و طعام و آماس پیدا کنند و اگر سنگی زائل گردد و گاه باشد که بینی مریض دیر پیدا کند و علامتی که سنگی پیس معلوم شود هم بدان علامت خامی و سنگی بر تپسیا معلوم گردد و از میان پنج نوع این مرض نوعی که از غلبه هر سه خلط باشد لاعلاج ست و دیگر چهار نوع بعلاج بسیار بدشواری زائل گردند ولیکن این انواع چون دیرینه گردند لاعلاج شوند و الله اعلم بالصواب

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره بدانکه برای دفع مرض پیس و بویش روغن را بینی طلا کنند و عمل سیدقی و اسهال بکنند و غذای پنج و ستی مانند

آن که سرخ باشد باشیای تیز چنانچه سندهی وجزآن یا کرده بسازند مریض را آب گرم بنوشانند و دوا روها در وقتی که نوشانیدن شاید بنوشانند
نوع دیگر انگزه و سندهی و فلفلین را اندرجوکده پرنه سفید و لاک و تخم تلسی و کاپهل و بیخ کوتهه و تخم سهجنه و برنگ همه را بستانند و باب آس کرده پنبه را
بدان تر گردانند و ازان مریض را ناس بدهند صحت یابد و اگر بسیحق تر ازان دواروهای مذکوره به بول ماده گاو روغن تیز شعت بنیزند و بدان مریض را
ناس بدهند نیز صحت یابد و بجهت دفع مرض ناسا پاک علاجهائی که دافع بلغم باشند بکار بندند و خون نیز بکشانند نوع دیگر چوبش پوست و خشان
شیر و اریسطا نند و با روغن سه تور مخلوط ساخته در بینی بچکانند و پوست و خشان مذکور را آس کرده با روغن سه تور آمیخته بسهل مرض سخت کنند نافع آید و
بجهت دفع کپیت بینی علاجهائی که در فصل کپیت گذشته اند بکار بندند و بجهت مرض بوی رکت آنچه علاجها برای دفع ناسور گفته شده اند بکار
بندند و مریض را بخارانند و مدار وهای تیز ناس که آنرا اویران گویند بدهند و دوا روهائی که ازان صاف شود مریض را بخورانند و بجهت دفع مرض
چیوت و مرض بهرست دواروهائی که تیز باشند و آلایش سر را بیرون آرند آس کرده و ماشوره انداخته مریض را بدان ناس دهند بعد ازان باشیای
چرب که دافع باد باشند بکار بندند و دواروهای چرب مریض را بنوشانند و عمل سروبست بکار بندند و بجهت دفع مرض ناسا پر تیناه مریض را روغن بنوشانند
و دوا روهای چرب نیز بنوشانند و عمل سروبست و عمل ناس بکار بندند و روغنیکه آنرا بال تیل گویند و بجهت عمل شهر بی ناس و سروبست و حقنه که آنرا
انباس و شت گویند بکار باید بست و دیگر روغنها که دافع باد اند چنانچه روغنی که آنرا تیل گویند نیز نافع آید و بجهت دفع مرض ناسا سر او سیحق تر ازان
نیز را و ماشوره انداز ند و بدین ناس دهند نوع دیگر انگزه و سندهی و فلفلین و آک و اندرجوکده پرنه سپید و تخم تلسی و کاپهل و بیخ کوتهه و تخم سهجنه
و برنگ همه را بستانند و باب آس کرده پنبه را بدان تر کرده ازان مریض را ناس بدهند نافع آید نوع دیگر دودهی دیوداروحتره مریض را بنوشانند
نافع آید و گوشت بز مریض را نافع و مفید است و بجهت دفع ناسا سوکهه بروغنیکه آنرا کشیده باشند و یا بروغنی که آنرا تیل گویند ناس بدهند
و روغن سه تور بنوشانند و گوشت جانوران دشتی را با روغن یا کنند و بدان عمل سید بکار بندند و دوا روهای چرب بنوشانند و بجهت دفع مرض پرتسیا
روغن بنوشانند و عمل سید بکار بندند و بدار وهای مقی روغن سه تور و انگزه و ترشی و اشیای تیز چنانچه سندهی و جزآن آمیخته خورانیده قی بکنانند و
دار وها باب آس کرده و ملوح را بدان تر ساخته ناس دهند و این مرض بغیر نساد باد نباشد و اگرچه درین مرض بلغم غالب شد یا ازان جهت
دفع نساد و باد علاج بکار برند و این مرض بعلاج سخته باید گردانید و بجهت سخته گردانیدن آن سندهی و فلفلین و چیره و ترتیک و تالیسپتر و جاب
و الملبست و زیره هر همه را مساوی بستانند و باریک آس کرده و آن سیحق تیج و ترح و الایچی جهت شخوبیا میزند آنگاه با قند کهنه که در چند آن
لوبیا مخلوط ساز ند و بخورانند ازین پرتسیا و پنیس بروی سخته گردند نوع دیگر سیحق سندهی و فلفلین را با جلاب قند کهنه و با روغن ماده گاو بیامیزند
و شیر گرم مریض را بخورانند ازین نیز مرض مذکور سخته گردد نوع دیگر قند سیاه کهنه را جلاب ساز ند و آن سیحق و فلفلین و روغن سه تور و بست جو بیامیزند
و مریض را بخورانند ازین نیز مرض مذکور سخته گردد نوع دیگر ادرک را در شیره ترشی انداخته بدار ند و آنرا با قند کهنه معلول را بخورانند ازین نیز
مرض مذکور سخته گردد نوع دیگر ادرک را با شیره و قند سیاه مریض را بخورانند ازین نیز مرض مذکور سخته گردد و چون مرض مذکور سخته گردد بلغم از
بینی سائل شود و بایدکه ناسی که ازان بلغم بیرون آید بکار بندند و سال بکنانند و حقنه که آنرا استهاپن بست گویند بکنند و دوا روها بنوشانند
و عمل کول بکار بندند و لیکن این عملها مناسب حال بود و ازان خلط بکه سبب مرض بود زائل گردد و اگر این مرض از غلبه باد و بلغم بود و مریض
قوی و جوان باشد باید که شئی مالیخ که مقی بود بسیار نوشانیده قی بکنانند بعد ازان تدبیرهائی که مرض بدان سخته گردد چنانچه فاقه و جزآن بکار بندند
و اگر بعد از آثار مرض مذکور پیدا آمده باشد آنرا بعلاج دفع گردانند و اگر علامات خامی این مرض که افتاده باشد باید که چون از غلبه باد باشد روغن
سه تور را سیحق تر ازان بیخ تمکت دوا روهای بدار یکنند باد کن سخته مریض را بنوشانند و علاجهای ارادت بکار بندند و چون از غلبه بلغم و یا خون باشد
سیحق تر ازان دار وها کاکه دیا و کن روغن کاو سخته مریض را بنوشانند و دوا روهای سر و را آس کرده و محل مرض طلا کنند و بچکانیدن شاید طلا کنند

و بچکانند نوع دیگر بنبک بریک و شهد و شکر و انگور و ملهٹی و مکهار و کوچی و قیر و صمغ و هوبر را بستانند و با آب آس کنند بدان عمل مکول بکنانند نافع آید
نوع دیگر بسیق ترازان پوست دهوتر پهلو بدهار و تلوک که نوعی از لوبیا است و ملهٹی و مکهار و زرد چوب و شونیز که وه چند آن از روغن باشد روغن
کنجد را بپزند و بدان ناس بدهند نافع آید و چون مرض مذکور از غلبه بلغم باشد باید که روغن تورسنجو را نند اندام چرب گردد بعد ازان در چوش دارو های مقی
کنجد را بپزند و بخورانند و قی بکنانند و علاجهائی که مزیل بلغم باشند نیز بکار بندند نوع دیگر بسیق ترازان هردو بریارا و هردو کٹائی و برنگ و
خاخسک و بیخ اسکنده و کدهپر به روغن کنجد بسیخته مریض را ناس دهند نیز نافع آید و این روغن را برادیا تیل گویند نوع دیگر نسوت و چنجره و دیودار
و دونتن و نهکوت را مساوی بستده و آس کرده ازان فتیلها سازند و یک فتیله بارها سوخته دود و در بینی مریض برسانند صحت شود و چون مرض مذکور
از غلبه بهر سه غالب باشد باید که بسیق ترازان دارو های تلخ چنانچه نیم و پلول و دارو های تیز چنانچه سندهی و ملغلین روغن سورسخته مریض را بخورانند
نافع آید نوع دیگر بسیق ترازان رسوت و تاپس و موتهه و دیودار روغن کنجد بابزند و مریض را بدان ناس دهند نافع آید نوع دیگر بسوش موتهه
و تجوتی و پارسپی و کاپهل و کٹکی و بچ و شرشف و پلپول و پیل و مازو و نمک سنگ و جیره و تخم کرنج و نمک شیرین و دیودار مریض را غرغره بکنانند و بسیق تر
این دارو ها روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند نافع آید نوع دیگر گوشت حیوانات و طیور دشتی و گلهای آبی و دارو های مزیل باد جمله یک حصه
و شیر شش حصه آب شش حصه بستانند و در دیگ آس کرده بجوشانند تا آنکه سوخته شود و شیر بماند و بعد ازان شیر را بجامه بیخته بستانند و سر
کرده و چک زده ازان روغن بکشند و این روغن را بسیق کنند و چند آن باشد بسیق ترازان شکر و چوا نسا و صندل و مهلٹی و دارو های بلاد کن بپزند و
در بینی مریض بچکانند ادین پرتسیا هر نوعی که باشد اگرچه دیرینه بود دفع شود نوع دیگر از دارو هائی که دافع باد باشند و دارو هائی که دافع تلخه باشند
و دارو هائی که دافع بلغم اند انچه دست دهد بستانند و بجوش و بسیق ترازان روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند و دفع جمیع امراض مذکور نافع آید
و اگر در بینی مریض کرم افتند علاجهائی که کرم را زائل گرداند بکار بندند اکنون چند علاج بسبب دفع زحمتهای مذکوره از طب جنتا من گفته می آید
بسوش و بسیق ترازان سنبهی و کوتهه پلپل و مازو پیل و انگور و روغن کنجد بپزند و در بینی مریض بچکانند مرض علسه را دفع کند نوع دیگر بسیق
ازان گل کنیر که لعل باشد و گل جای و گل بیل روغن کنجد بپزند و در بینی مریض بچکانند ادین لوبا یر بینی فی الحال برود و این روغن را کنکنه پر دیل گویند نوع دیگر
بسیق ترازان جاب جیره و بهنگره و اجمود و کاپهل و جوا کهار و ساجی و نمک سنگ و پلپل و مازو و تخم جیره و دیودار و تخم کرنج روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض بچکانند ادین نیز
لوبا یر بینی دفع شود نوع دیگر بسیق ترازان جوا کهار و ساجی و دودهانه و نمک سنگ و پلپل و مازو و تخم جیره و دیودار و تخم کرنج روغن کنجد را بپزند و در بینی
مریض بچکانند ادین لوبا یر بینی بریده شده دفع گردد و اگر بسیق این دارو ها با روغن کنجد آمیخته بر لوبا یر سخت کنند ادین نیز دفع گردد نوع دیگر دارو های
هردو پنجمول صدپل و جیره و گلوی و آمله هر یک صدپل بستانند و جوکوب کرده در چهار دران آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند آنگاه بجامه
بیخته بستانند بعد ازان صدپل قند سیاه کهنه را مملاب ساخته و صاف کرده انداز زند و یک سیق بلیله نیز انداز زند و بجوشانند تا آنکه غلیظ شود بعد
بسیق بستانند و ملغلین و تریج و فرج و الایچی هر یک دو ازده درم و جوا کهار شش درم شهد بدان آمیخته مخلوط گردانند و بدارند و مقدار اگر سنگی معلول را
دیده مریض را بخورانند ادین پس دودسه ساعت غذا و طعام و ایستاده و بتابی آواز و ملق و تپ دفع گردند و این را دارباد چوران گویند و از خوردن
این دیگر چیز ها نباید ادین درد سر و بدبوی ازان بینی و دوران سر و مرض علسه و سختگی بینی و غلبه ماده و آماس و تپ و آروغ و مرض برتسیا که از افزونی
گفت بود و بول و غائط و ضراط بآسانی بیرون آید و قوت راه افزاید این را چیرپتکی گویند نوع دیگر برنگ و نمک سنگ و انگزه و گوگل و مسل و پنجمول
مساوی بستده و با آب آس کرده مریض را بنوشانند ادین مرض برتسیا که از کرم باشد دفع شود نوع دیگر بندال و جیره و بهنگره بسیق ساخته
اندک روغن انداخته در بینی سخت کنند ادین مرض بینی دفع شود نوع دیگر بیست تخم روغن سورسخته در شراب انداز زند و بران اگر باشند
و دود آن مریض را بنوشانند ادین برتسیا که صدیق العهد بود دفع شود نوع دیگر بیخ و پتج و الایچی و ناگیسر را از جهت دفع مرض مذکور بنوشانند

نافع آید نوع دیگر زیره سیاه را آش کرده مریض را بنوشانند نیز نافع آید نوع دیگر برگ ارنی آش کرده و گرم کرده زیره آن پلیده بستانند با روغن کنجد و نمک سنگ آمیخته مریض را بنوشانند این تیر پرتسیا دفع شود و از معاش که آنرا جوشانیده باشند با نمک یا ساخته مریض را بخورانند نافع آید نوع دیگر جوش ترب که خرد باشد و کلنجی مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر جوش دارو های معمول شیر گرم مریض را بنوشانند صحت یابد و اگر شراب کهنه نیز نافع آید نوع دیگر سعتی پلیل گرد و تینه دو حنظل باهم آمیخته مریض را بخورانند این پرتسیا پخته گردد نوع دیگر گاپیل درست و فلفلین کچور و مهکره و مهارنگی و تیج و مرمری و پلیله و نمک سنچل جمله را مساوی سنده آش کرده با بول بقر مریض را بنوشانند این مرض بنپس و تباهی آواز حلق و سر فرو دمه و مرض هلیمک دفع گردند و آنرا کهتلاد چوران گویند اگر جوش این دارو مریض را بنوشانند این نیز امراض مذکوره زائل گردند نوع دیگر پسعتی ترازان پارهبی و مرمری پلیل دوازده جاوتری و زرد چوب و دارهلد و دانتن و روغن کنجد را بپزند و دینی مریض بچکانند این بنپس و پرتسیائی احوال دفع گردند و این را پاتهادیل گویند نوع دیگر پسعتی ترازان کتائی و دانتن و بیج و سجنه تلسی و سنبهی و فلفلین و نمک سنگ و روغن را بپزید و دینی مریض بچکانند این بوی بد از بینی دفع شود و مرض پرتسیا و بنپس پخته گردد و این روغن را بپا کهری تل گویند نوع دیگر معلول را بگویند که در شب آب سرد بشکم پر کرده بنوشد و متصل آن خواب کند میان سه روز این مرض پرتسیا پخته گردد و دفع شود و لیکن باید که مریض را غذای چرب بخورانند نوع دیگر پسعتی ترازان بانسه و نیم و پلیل و بیراوه دارهلد و آمیر و بالا و کلکی و جوانسا و سنبهی و فلفلین و صندل و ترایمان روغن تور را بپزند و دینی مریض بچکانند مریض را بخورانند این جمله امراض بینی و دهن و چشم و سر و پشت و تپ و مرض بدرده دفع شود نوع دیگر دانهٔ انار بست و چهار درم و شکر یونه دوش درم بستانند و جمله را آش کرده بدارند و بخورانند این هم بنپس و فرو دمه و نا آرزو طعام را بیسار و تباهی آواز و تپ دفع گردند و الله اعلم بالصواب

فصل شصتم در امراض چشم

قسم اول در علامات زحمت مذکوره

امراض چشم که آنرا بهندی نیتر روگ گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکوره بدانکه نزد حکمای هند خلقت چشم از عناصر اربعه و خلاصت اگر شت چشم پلیل بر عنصر خاک ست و کهلی پلیل بر عنصر آتش ست و سیاهیش پلیل بر عنصر باد ست و سپیدیش پلیل بر عنصر آب ست و مجرای اشک که بدان اشک بسهولت بیرون می آید پلیل بر خلاست هر یکی از طول و عرض دیدهٔ هر شخصی بمقدار عرض دو نیم نرانگشت آن شخص باشد و عمقش بمقدار عرض دو نرانگشت بود و سوم حصهٔ طول دیده سیاهی دیده است و هفتم حصهٔ سیاهی محل بینائی ست و آن سیاهی ست بمقدار دانهٔ عدس و مدخل سیاهی اول باشد و در چشم پنج حلقه ست یکی حلقهٔ پلکها و دوم حلقهٔ مژگان و سوم حلقهٔ سپیدی و چهارم حلقهٔ سیاهی بزرگ و پنجم حلقهٔ سیاهی خرد که محل بینائیست و شش بندگاه است یکی بندگاه که آن جای پیوستن مژگان و پلک ست و دوم بندگاه که آن جای پیوستن پلک و سپیدی دیده است و سوم بندگاه که آن جای پیوستن سپیدی دیده و سیاهی ست و چهارم بندگاه که آن جای پیوستن سیاهی بزرگ و سیاهی خرد و پنجم بندگاه کنج چشم که طرف بینی ست و ششم بندگاه که دنبالهٔ چشم ست و شش پرده است منجمله آن دو پرده طرف باطن هر دو پلک اند و چهار پرده بر دیدهٔ چشم اند پس هر یکی از این چهار پرده بمقدار خمس محل بینائی ست و مرض تمر در این چهار پرده باشد و قوام چشم بر چهار چیز ست یکی رگ دوم پی و سوم چربی و چهارم ملغم و اخلاط فاسده براه رگها که بچشم پیوسته اند در چشم در آمده امراض چشم پیدا آرند و علامائی که قبل حدوث امراض مذکوره پیدا آرند آنست که چشم رنگی و گران و سرخ گردد و در و دیوان کند گویا که چیزی دران خلانیده اند و یا چیزی دران کاه و خاشاک افتاده است و در چشم خارش و گرانی و سوزش حادث شود و بینائی کم گردد و اشک سائل شود و طبیب را باید که درین حالت علاجی و تدبیر کند که از ان غلبهٔ خلطی که سبب مرض چشم باشد زائل گردد و مرض مذکور حادث نشود و مریض را از اشیائی که مورث مرض مذکور باشند باز دارد و بداند که از دود و برآمدن و باب بعد آنکه گرمی آفتاب یا آتش بسیار خورده باشد و از دیدن تکلف شئی را که سخت دور باشد و از بیدار بودن در شب و در هنگامیکه خواب کردن فرماید و از بسیاری گریه و از بسیاری اندیشه و از بسیاری غصه و از کثرت جماع و از خوردن اشیای تیز چنانچه خردل و شرف و از نگهداشتن بول و غایط و امثال آن که حبس آن ممنوع ست و از بسیار رسیدن گرمی آتش بچشم و از دود آمدن دود یا گرد در چشم و از نگهداشتن قی را بتکلف و از نظر کردن باسمان سوی

باریک و از سیمان نرم خلط غلیظ کرده مرض چشم حادث گرداند و امراض چشم بسیار و بیشمار اند از آن در بند گاه چشم حادث گردند یکی را ابو یاس گویند و آن آنست که در بند گاه کنج آماس چشم پیدا شود و سخته گردد و ریم غلیظ بابلوی بد از آن بسیار و حدوث این از غلبه هر سه خلط بود و دو اپذیرست و دوم را اپناه گویند و آن آنست که در بند گاه که میان سرو سیاهی ست دانه آماس حادث شود و فارش کند و در نکند و پخته نگردد و حدوث این از غلبه بلغم بود و دو اپذیرست و دوم را امراض مذکوره چهار را سر او گویند و آن آنست که خلط فاسد در مجاری اشک نفوذ یافته و در بند گاه چشم مستقر گشته و در کنج چشم رسیده ریم را از کنج چشم سائل گرداند و بعضی این را ترتیب دیگری گویند یعنی ناسور چشم نیز گویند یکی از این چهار نوع که از غلبه هر سه خلط باشد و آن آنست که از کنج چشم ریم گوناگون بسیار و دوم از غلبه باد بود و آن آنست که از کنج چشم ریم چرب و غلیظ و اندک و در بند بسیار و در و نباشد و سوم از غلبه خون بود و آن آنست که از کنج چشم ریم گرم باخون آمیخته که بسخت رقیق و نه بسخت غلیظ باشد سائل گردد و چهارم از غلبه بلغم بود و آن آنست که از کنج چشم ریم رقیق همچو زرداب یا مثل دام بسیار و این هر چهار نوع لاعلاج اند و هفتم را از جمله امراض مذکور پرنیکا گویند و آن آنست که در بند گاه هیکه میان سپیدی و سیاهی چشم ست دانه آماس که خرد و مدور بود و یا بسیار را تفاع نباشد حادث گردد و در و سوزش کند و حدوث این از نساد خون بود و هشتم را انجی گویند و آن آنست که در بند گاهی که میان سپیدی و سیاهی چشم ست دانه همچو دانها بر بهنکاه برآید لیکن این دانه از دانه سابق مقداری بزرگ و مرتفع باشد و حدوث این از غلبه هر سه خلط ست لاعلاج و نهم را کرن گویند و آن آنست که در بند گاه هیکه میان پلک سپید چشم ست گرهای باریک و گوناگون بفتند و فارش پیدا آرند و اگر بسیار شوند تا پلکهای چشم بر سند و ان نیز فارش حادث گردد و حدوث این از غلبه بلغم با شد و دو اپذیرست و یکی از امراض چشم حادث گردند یکی را آشکنی گویند و آن آنست که در پلک زیرین دانه سختگی حادث گردد و مدتش طرف باطن پلک چشم بود و در و اندک کند و چون پخته شود شکسته گردد و از ان ریم همچو پسیک بیضه بیرون آید و گرد بر گرد آن دیگر دانها بر کیفیت دانه مذکور نیز پیدا آیند و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و دوم را کنهکا گویند و آن آنست که دانهای سختگی همچو دانه کنبهی شتی در پلک چشم حادث گردند و پخته شده شکسته شوند و باز بر هم بر گشته مرتفع شوند و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و نهم کنبهی شتی همچو دانهای انار بیاشند و سوم را پوتکی گویند و آن آنست که در پلک چشم دانهای سختگی همچو دانهای سرشف لعل حادث گردند و فارش و در و کنند و بسیار بسخکند و حدوث این از غلبه بلغم با بلغ دو اپذیرست و چهارم را پرنم سکا نامند و آن آنست که در پلک چشم دانهای سختگی سطبر سخت حادث شوند و دیگر دانهای خرد بر گرد آن باشند و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و پنجم را ارسو پرنم گویند و آن آنست که در پلک چشم دانه سختگی خرد و شکل تخم خیار یا باد رنگ حادث گردد و سخت بوند و در و اندک کنند و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و ششم را سهکا پرسنا نامند و آن آنست که در پلک چشم طرف باطن طویل سخت حادث گردد و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و هفتم را انجی گویند و آن آنست که در پلک چشم دانه لعل دام نرم حادث گردد و در و اندک کند و با فارش و سوزش بود و حدوث این از غلبه خون باشد و دو اپذیرست و هشتم را بهل برت نامند و آن آنست که در پلک چشم دانهای سختگی که در مقدار نسا و یا باشند حادث گردند و گونه آن همچو گونه پلک بود و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و نهم را پرتمان اوبند نامند و آن آنست که پلک چشم بیاماسد و فارش کند و بادو اندک بود که بسبب آن پلکها بر هم نه پیوندند و دهم را کلست پرتم گویند و آن آنست که هر دو پلک چشم سوده و نرم و لعل دام گردند و گاه گاه سخت لعل همچو گل دد پخر پشوند و حدوث این از غلبه خون بود و دو اپذیرست و یازدهم را پرتم کردم گویند و آن آنست که هر دو پلک چشم سوده و نرم و سیاه دام گردند و همچو غلاب تر باشند و حدوث این از غلبه بلغم و خون باشد و دو اپذیرست و دوازدهم را سیاه پرتم نامند و آن آنست که پلک چشم طرف ظاهر یا باطن سیاه دام گردد و قدری بیاماسد و در و فارش کند و سوزش بود و تر بماند و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و سیزدهم را کلن پرتم گویند و آن آنست که طرف ظاهر پلک چشم بیاماسد و فارش کند و طرف باطن تر باشد و بسخکند و حدوث این از غلبه بلغم بود و دو اپذیرست و چهاردهم را کلنا پرتم گویند و آن آنست که پلکهای چشم بغیر سختگی بواسطه چرک که باهم پیوندند و چون شسته شوند از یکدیگر منفصل گردند و باز نچسبند و گردند و این را پلنه نیز گویند و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و دو اپذیرست و پانزدهم را

پاتهت نامند و آن آنست که بندگاه پلک سست شوند و از آن طرف پلک کشادن و برهم زدن نتوانند و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و لاوه است و
شانزدهم را استیرا پد گویند و آن آنست که طرف باطن دانه گره دار و لعل تمام حادث گردد و وجع نکند لیکن از آن مریض را سخت بیقراری روی نماید و این از
غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و دو اپذیر است و هفدهم را لنیکی نامند و آن آنست که در پلک دانهای نرم همچو انگور برآیند و با خارش و وجع و تا پاک شوند
و این لاوه است و هیجدهم را سونتارس گویند و آن آنست که در پلک دانها باشند و تا پاک باشند هر بار که بریده شوند باز برآیند و این از غلبهٔ خون
حادث شوند و لاوه است و نوزدهم را کلیمن نامند و آن آنست که در پلک چشم دانه سختگی همچو کنار دشتی حادث شوند و سخته نگردند سطبر و چرب و
با خارش بود و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و دو اپذیر است بستم را لیس نامند و آن آنست که پلک چشم مقدار با آماسد بحل آماس همچو دانهای جمع کنار و
شمسی بفشنند و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و دو اپذیر است و بست و یکم را چمکوب نامند و آن آنست که هر سه خلط در چشم فاسد شده مویهای باریک را
در طرف باطن پلک بروبانند و این را دعوت پروال نامند و از این مردم را بیقرار حاصل میشود چون آنها را بکنند قرار شود و باز بروید و در یاد مونداران
مرض چشم زیاده آورده است یکی را کنجن گویند و آن آنست که غلظ فاسد در پلک آمده آنرا کژ گردانند چنانکه مژگانها طرف دیده مائل گردند و در آن بخلند و
ازان دیده خراشیده گردد و دوم را چسمات نامند و آن آنست که لمحهٔ فاسد در پلک چشم درآمده مویهایش را برزانند و در پلک خارش و تا پاک پیدا آرد
و یازده مرض از جملهٔ امراض چشم در سپیدهٔ دیده حادث گردد یکی را پرستارام نامند و آن آنست که در سپید چشم نقطهٔ لعل و یا نیلگون و رقیق حادث گردد
و این از غلبهٔ هر سه خلط فاسد شود و دوم را سکلارم نامند و آن آنست که در سپید چشم دانهٔ سپید لرم و نرم و هموار حادث شود و بتدریج بزرگ و مرض حادث
گردد و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و سوم را الکتارم گویند و آن آنست که دانه در سپید چشم لعل لرم برنگ نیلوفر شمسی حادث گردد و روز بروز
بزرگ گردد و حدوث این از غلبهٔ خون است و چهارم را اذه سلارم گویند و آن آنست که دانهٔ سپید چشم برنگ جگر و یا سیاه و لرم و نرم و پنهان سطبر
حادث شود و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و پنجم را شنای کرم لرم گویند و آن آنست که در سپید چشم دانهٔ سپید خوشن حادث شود و افزون گردد
و این از غلبهٔ هر سه خلط پیدا گردد و ششم را سکت نامند و آن آنست که در سپید چشم نقطهای بسیار که مقدار خردل باشند در سپید لرم و سیاه و لرم بوند
حادث گردند و این از غلبهٔ بلغم حادث شود و هفتم را اجن گویند و آن آنست که در سپید چشم نقطهای بسیار لعل و لرم برنگ خون خرگوش پیدا شود
و حدوث این از غلبهٔ بخون باشد و هشتم را پتنا نامند و آن آنست که در سپید چشم نقطه که مدور و صاف و برنگ پنج مسوق باشد و قدری
مرتفع بود حادث گردد و این از غلبهٔ بلغم حادث شود و نهم را سر جال گویند و آن آنست که رگهائی که در سپید چشم اند درشت گردند و مثل دام
ماهی گیر با یکدیگر بشبکه دیده شوند و این از غلبهٔ بخون حادث شود و دهم را سراج پنکا نامند و آن آنست که در سپید چشم قریب سیاهی دانهای
سپید که آنرا رگها در گرفته باشند حادث گردند و دیده شوند و این از غلبهٔ هر سه خلط حادث شود و یازدهم را اپلاس گویند و آن آنست که در
سپید چشم دانه که سخت و مقدار مرتفع باشد حادث شود و در نظر چنان نماید گویا که قطرهٔ آبست و این یازده نوع دو اپذیر اند و چهار مرض از
جملهٔ امراض چشم در سیاهی دیده حادث شوند یکی را پرشکا گویند و آن آنست که در سیاهی چشم نقطه که مدور و لعل برنگ پسته باشد و چنان غائر بود گویا که حفره ایست
که آنرا سوزن حلانیده کرده اند و از آن آب گرم سائل شود و در وکند حادث گردد و این از غلبهٔ خون حادث شود و اگر نقطهٔ مذکور بسیار در وکند و سخت
غایر نماید و قریب بمحل بینائی بود و آب از آن بسیار سائل نباشد گاه باشد که بدو از ائل گردد و اگر سخت غایر نماید و یا آنکه گوشت فاسد برآمده آنرا
پوشیده باشد و یا آنکه نزدیک سیاهی چشم بود و متصل باشد و یا آنکه قریب بینائی چشم بود چنانچه در بینائی نقصانی پیدا آید و یا آنکه تا ورپردهٔ چشم سرایت
کرده باشد یا اطراف لعل بود و میانه اش لعل نباشد و یا آنکه در سینه باشد لاوه است طبیب باید که نزدیک این نرود و علامات که ازان معلوم
شود که نقطهٔ مذکور تا دهم سرایت کرده است آنست که نقطهٔ مذکور نزدیک و بشکل مقدار دانهٔ منگ باشد بعضی میگویند اگر نقطهٔ مذکور بر نگ پرندراج بود
تیز لاوه باشد و دوم را ابران سکرنا نامند و آن آنست که در سیاهی چشم نقطه که سپید بود و در اندک کند و آب ازان نیز اندک سائل گردد حادث شود

و این از غلبهٔ خون پیدا آید و معالجهٔ بدست و اگر این نقطه تا دو پردهٔ چشم سرایت کند و یا سطبر و یا دیرینه باشد بعلاج بذشواری زائل گردد و سوم را چهارم گویند و آن آنست که پردهٔ سفید رقیق و سیاهی چشم پیدا شود و تمام سیاهی را فرا گیرد و این از غلبهٔ بر سه خلط حادث گردد و لاعلاج است و چهارم را چکاجات نامند و آن آنست که سیاهی چشم همچو شکل پشک گوسفند برآید و پرده کند لعل و ام بود و آب گردد و لعل گون از آن بچکد و منجمده مرض از امراض چشم در تمام چشم حادث گردند و منجمله آن چهار نوع مرض اهلکند اندکی از این چهار نوع است که چشم چنان درد کند گویا که دندان سوزنها میخلانند و گویا که در آن سنگریزه و خرآن افتاده است و خشن گردد با ریش اندک بود و اشک بسیار از سائل گردد و سرخی در چشم موی سیاهی اندام ایستاده شوند و این را پاتا اهلکند گویند و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و دوم نوع است که چشم سخت گردد و زرد و ام شود و سوزش کند و آب گرم بسیار از آن سائل گردد و بعض را غب بسر کند و اشیای سرشک با این را بتا اهلکند گویند و حدوث این از غلبهٔ صفرا باشد و سوم نوع است که چشم گران گردند و با ماسند و خارش کنند و سریش بسیار بوند و آب زرد و غلیظ بچکد و مریض را غب برگرمی و اشیای گرم باشد و این را کیا اهلکند گویند و حدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و چهارم نوع است که چشمان لعل گردند و خطهای لعل و ام بر دیده پیدا آیند و آب لعل و ام از چشم سائل گردد و دیگر علامات نوع تلخه پیدا آیند و این را کتا اهلکند نامند و حدوث این از غلبهٔ خون باشد و این چهار را پاند و منجمله هفتده امراض مذکور چهار نوع اوه منته اند یکی آنست که چشم با ماسد و چنان درد کند گویا که دیده را کشیده بسیرون می آرند و چوب بر آن داشته اطراف چکمه می گردانند و دندان سوزنها میخلانند و دندان سنگریزه و مانند آن افتاده است و آماس گند و چشم رنگین گردد و نیم سر درد کند چنانچه آنرا می شکنند و حدوث این از غلبهٔ باد باشد و دوم نوع است که چشم چنان درد کند گویا که آنرا با آتش میسوزند و دران شوره انداخته اند و پخته گردد و آب از آن سائل شود و دیده از آن بچوپر کاه جگر نماید و خطهای لعل و ام دران افتند و بلکها با ماسند و هر چیزی در نظر مریض زرد و ام آید و درد بسیار و بیهوشی شود و حدوث این از غلبهٔ تلخه باشد و سوم نوع است که دیده پاک با ماسند و گران و سنگین گردند و چشم چنان درد کند گویا که سنگریزه و خرآن افتاده است و خارش کنند و با ریش بوند و آب لزج از آن سائل بود و هر چیزی پیش چشم مریض رنگین نماید و سرش درد کند و بینیش ها و بلغم باشد و حدوث این از غلبهٔ بلغم بود و چهارم نوع است که دیدها لعل و ام همچو گل دو پهر شوند و لعلی تمام دیدها را فرا پوشد و سیاهی چشم چنان نماید گویا که غلوله سیاه را در خون خلانیده غرق کرده اند و چشم با ماسد و درد بسیار کند گویا که دندان سوزنها میخلانند و آب لعل و ام سائل گردد و بساس چشم مریض را بسیار آزار حاصل آید و این هر چهار نوع نیز دو اندپذیرند باید دانست که چون اهلکند را بروزه بعلاج دفع نگردانند غالب آید و مرض اوه منته حادث گردد و باید که اوه منته را بزودی دفع سازند و مریض را از مخطورات باز دارند و اگر نه غلبه کرده چشم را تباه گرداند و اگر در علاج سستی کنند و مریض از مخطورات باز نخاند چشمها پیش در نوع بادی بعد شش روز تباه گردند و در نوع بلغمی بعد هفتم روز و در نوع صفرا بعد از یک روز و در نوع خونی بعد پنجم روز تباه و فاسد گردند و منهم را از هفتده امراض مذکوره سوتهپاک گویند و آن آنست که چشم با ماسد و سخته گردد و لعل و ام همچو گل سخته شود و خارش کند و با ریش باشد و آب لعل سائل گردد و این از غلبهٔ هر سه خلط شود و دو اندپذیرست و دوم را سوتهپاک نامند و آن آنست که دندان چیز آماس دیگر همه علامات سوتهپاک باشند و یازدهم را ماتا همنته گویند و آن بر دو نوع ست یکی آنست که چون مریض از همنته بادی را علاج بر بدی نکنند غلبه کرده چشم را خشک و منقبض و تباه گرداند و سخت و درد پیدا آرد و دوم نوع است که با فاسد در رگهائی که طرف بنج دیده اند در آمده دیده را از محل خود منتقل گردانیده بیرون آرد و این هر دو نوع لاعلاج اند و دوازدهم را بات برجی گویند و آن آنست که باد در پلک دیده و پلخوله چشم در آمده درد پیدا آرد و مستقر نماند گاهی در پلک و گاهی در دیده و پلخوله چشم غلبه کرده سخت درد پیدا آرد و سیزدهم را سمکا چهاک نامند و آن آنست که باد در چشم فاسد گشته پلکها را خشک و خشن گرداند و این مریض پلکها بر هم زدن و باز کردن بذشواری تواند و دیده رنگین نماید و مرئیات پیش نظر مریض نیز رنگین آیند و چهاردهم را انتوپات گویند و آن آنست که باد در تمامی گلو یا گوش یا در سر باد در کلسها یا در پشت یا در رگهای قفا کند را مینال گویند فاسد گشته در چشم و پلک دیده را بر درد پیدا آرد و این مرض لاعلاج است و پانزدهم را امراو یکته گویند و آن آنست که از خوردن اشیای ترش و تیز تلخه فاسد گشته دیده را مملو از بسر رنگی با اندک سیاهی مخلوط بود و تمام دیده را در گیرد و در چشم

آماس و درد و سوزش پیدا آرد و این مرض لاادویست و شانزدهم را سرورت پیات گویند و آن آنست که در دیده خطای لعل و ارم بارها بغفتند و ناپدید شوند و این از غلبهٔ خون حادث شود و دو اپذیر است و هفدهم را ستاربهر گویی نامند و آن آنست که از غالب گشتن مرض سرورت پات از چشم آب لعل و ارم بسیار سائل گردد و مریض چشم را باد کردن و نظر کردن بسوی شئی نتواند و این نیز از غلبهٔ خون حادث شود و دو اپذیر است و دوازده مرض از جملهٔ امراض چشم در بینائی چشم حادث گردند منجملهٔ آن شش نوع تر است یکی آنکه مریض را مرئیات رنگین گردند و لعل و ارم را کربینند و مصدوث این از غلبهٔ باد است و دوم نوع آنست که در نظر مریض سبب فساد بینائی مرئیات مثل آفتاب گرم شب تاب و قوس قزح و برق و پرطاؤس بهم دود و سیاه و نیلگون آیند و این از غلبهٔ بلغم حادث شود و سوم نوع آنست که در نظر مریض بسبب فساد بینائی پرچهائی سفید قطعات ابر سپید و جامهای سپید آیند و مرئیات بزرگ و تر چنانکه آنرا آب تر کرده اند نمایند و مصدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و چهارم نوع آنست که در نظر مریض سبب فساد بینائی تاریکی و لعلی آید و مرئیات گوناگون و پراگنده و منتشر آیند و مصدوث این از غلبهٔ بلغم باشد و پنجم نوع آنست که در نظر مریض بعضی از اشیای متعدده بعضی در نظرش آیند بعضی ننمایند چنانچه مرد سلیم الاعضا را یک دست و یا یک چشم و یا یک گوش بیند و مصدوث این از غلبهٔ هر سه خلط باشد و ششم نوع آنست که در نظر مریض هر طرفی که نظر کند از وی آید و نیز در نظرش در ستان و جزآن بکرمهای شب تابان و شرارهای آتش و مانند مجوف و مدور گرفته نمایند و گاه در نظرش چنان آید که آفتاب طلوع میشود و این را پرملاد تم گویند و مصدوث این از تلخهٔ فاسد که با خون فاسد آمیخته بود و گاه باشد که در مرض پرملاد تم نقطه گردد و وسط گرد و ارم و یا نیز ارم بر بینائی پیدا آیند از آن نظر مریض گم افتد و سخت متحلل گردد و باید دانست که مرض تمر را چون دران گونه دیده متغیر شود و شبه آنکه بینائی چشم یکلی نرفته باشد کاج گویند و اگر این مرض از غلبهٔ باد باشد گونهٔ دیده لعل و ارم بود و اگر از غلبهٔ تلخه بود گونهٔ دیده زرد و ارم با بنفش و اگر از غلبهٔ بلغم بود گونهٔ دیده سپید باشد و اگر از غلبهٔ خون بود گونهٔ دیده سخت سرخ باشد و اگر از غلبهٔ هر سه خلط بود دیده بالوان مختلف ملون باشد و اگر از غلبهٔ تلخه که آمیخته با خون بوده باشد دیدهٔ ملون بالوانی که آثار فساد خون و تلخه اند بود و مرض تمر را چون دران گونه دیده متغیر شود و بینائی یکلی برود این را النکناس گویند و اگر این مرض از غلبهٔ باد باشد پردهٔ چشم لعل و ارم متقل و خشن بود و اگر از غلبهٔ تلخه باشد پردهٔ مذکور سبز و یا زرد و یا برنگ روئین بود و اگر از غلبهٔ بلغم باشد پردهٔ مذکور همچو خز مهره و یا ماهیتاب چرب و سطبر باشد همچو قطرهٔ آب که بر برگ نیلوفر چسبیده بود نماید و چون چشم را بجالند پردهٔ مذکور و سیع گردد و اگر از غلبهٔ خون باشد پردهٔ مذکور لعل و ارم برنگ قبسد باشد و اگر از غلبهٔ هر سه خلط بود پردهٔ مذکور ملون بالوان مختلفه باشد و اگر از غلبهٔ تلخه که ممزوج با خون بوده باشد پردهٔ مذکور ملون بالوانی که آثار فساد خون و تلخه اند بود و باید دانست که چون خلط فاسد در پردهٔ لعل که داخل هم پرده هاست در آمده مرض تمر را پیدا آرد و نظر فتوری پیدا شود و مرئیات کماهی در نظر مریض ننمایند و اگر تا پردهٔ دوم سرایت کند در نظر مریض مثل مگسان و پشهها و بیتهای عنکبوت و دایره ها و سراب آیند و مانند ستارگان نیز در نظرش آیند و چنان نمایند که بعضی بالا رونده و بعضی زیر و بعضی راستا و بعضی چپا و چنان در نظرش آید گویا که بر و بر جویها پیدا شده است و باران می بارد و باد می وزد و مریض شئی را که نزدیک شبا و دور و در را نزدیک بیند و هر چند که کوشد سوراخ سوزن در نظرش نیفتند و مرئیات را بلونی که از خلطی باشد که از مساد آن مرض مذکور پیدا شده است بیند و اگر تا پردهٔ سوم سرایت کند مریض اشیای فوق را نبیند و اشیای تحتانیه را بیند و مرئیات اگرچه بزرگ و عظیم جثه باشد در نظرش کماهی ننماید بلکه چنانچه شئی از ورای پرده در نظر می آید همچنین در نظرش آید و مرد سلیم الاعضا را بی گوش و یا بی بینی و یا بی چشم ببیند و دیده اش ملون بلونی که از خلطی باشد که سبب مرض است بگردد و پیش از سرایت کردن خلط فاسد تا این پرده دیده هم برنگ اصلی خویش باشد و گونه اش متغیر گردد و چون خلط فاسد درین پرده سوم زیر سیاهی مخروطی بود مریض شئی که نزدیک شبا به بیند شئی را که دور باشد نه بیند و چون بالای سیاهی مذکور بود شئی که دور باشد نه بیند شئی را که نزدیک باشد ببیند و اگر طرف راست یا چپ سیاهی مذکور بود شئی که بدان طرف باشد آنرا نه بیند و آنکه طرفی دیگر باشد آنرا ببیند و اگر خلط فاسد درین پرده و وسط سیاهی مذکور بود مریض یک شئی را دو بیند و اگر خلط فاسد درین پرده در وسط سیاهی مذکور بوده باشد چنانکه بخش شود

مرض یک چیز را سه چیز بیند و اگر خلط فاسد درین پرده منتقل و مضطرب بر بینائی چشم باشد مریض یک چیز را دو و یا سه یا زیاده ازان بر حسب تقلب و انتقال بیند و اگر خلط فاسد درین پرده بر تمام سیاهی باشد مریض اشیا اکثر با یکدیگر پیوسته بیند اگر خلط فاسد بر پرده چهارم که بالای همه پرده هاست سرایت کند بینائی زائل گردد و درین مرض تمر الملکناس گویند و چون این مرض حدیث العهد بود و سخت غلبه نکرده باشد مریض ماهتاب و آفتاب و ستارگان و برق و مانند آنرا بتکلف ببیند و درین مرض الملکناس را نیلکاج نیز گویند و هفتم را بدکده دشت گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن بلغم فاسد در چشم دیده زرد گردد و در مریات و نظر مریض زرد آیند و اگر تلخه مذکوره تا پرده سوم سرایت کند مریض روز کور گردد و در شب انی فرو افتادن غلبه تلخه مریات در نظرش آیند و این مرض دو اند یکی سست و ششم را کبه بدکده دشت گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن بلغم فاسد در چشم دیده پیدا گردد و در مریات در نظر مریض پیدا آیند و اگر بلغم مذکور تا پرده سوم سرایت کند و بسخت غلبه نبود مرض شب کور شود و در روز بسبب فرو افتادن بلغم بواسطه گرمی آفتاب مریات در نظرش آیند و این مرض دو اند یکی سست و ششم را دهوم دشت گویند و آن آنست که از سبب انبوه و قوت ورود حرکت کردن از زدودن سر در بینائی فتور شود و در مریات در نظر مریض دود آلوده آیند و حدوث این از غلبه تلخه باشد و دو اند یکی سست و ششم را هرسجات گویند و آن آنست که از مجتمع شدن هر سه خلط فاسد در چشم دیده مریات در نظر مریض خرد نمایند و چون شب شود بواسطه فرو افتادن غلبه تلخه کماهی بر نظر مریض آیند و این مرض لاادویست و یازدهم را بکلاانده گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن هر سه خلط فاسد در چشم دیده مریض همچو دیده را سوید بر فتند و در نظر مریض گوناگون آیند و دوازدهم را کنهیکا گویند و آن آنست که از مجتمع گشتن باد فاسد در چشم دیده منقبض شده طرف باطن و آبدیده چشم درد کند و این مرض لاادویست بدانکه این هفتاد و چهار مرض که ذکر افتاده اند از غلبه اخلاط حادث می گردند و دو مرض دیگر اند که به سبب حادث میشوند یکی را سهنست گویند و آن آنست که از رسیدن باد زهرناک پیدا آمدن بواسطه درد سر و یا از رسیدن زخم در بینائی بکلی زائل گردد و این مرض لاادویست و دوم را انمنست گویند و آن آنست که از سبب بدو پری و از دیدن باران بزرگ و از دیدن در حالیکه سخت درخشنده و مانند آن دیده همچو بسیار و سخت که نوعی از جراحت گردد و بینائی زائل شود قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره بدانکه امراض چشم هفتاد و شش اند منجمله آن یازده مرض اند که در ان عمل قطع بکار باید بست پنج از نوع ارم و ششم از سوریم و هفتم سهکارس و هشتم ارید و نهم سراج بکا و دهم سرحال و یازدهم بر بکا و دوازده مرض اند که در ان عمل خراشیدن بکار باید بست یکی انشکنی و دوم و سوم سهل کودم و سوم سبا و پنجم و چهارم کتهن پرتم و پنجم بده پرتم و ششم کلن پرتم و هفتم توتیکا و هشتم کینهکا و نهم سرکرا و پنج مرض اند که در ان عمل شکاف بکار باید بست یکی سلیکهم ابناه و دوم و سوم بس اکتهه و چهارم کرم کرتهه و پنجم انجن نامکا و یازده مرض اند که در ان عمل فصد بکار باید بست پنج ازان انواع ادهنست و پنج ازان انواع ابهکند اند و دو ازان انواع نیز پاک و سیز دهم انتوبات و چهاردهم لوبا کس و پانزدهم بات برج و دوازده مرض اند که در ان عمل آلت آهن ممنوع ست یکی سکهکا چهاک و دوم کبه بده کده دشت و سوم بت بده کده دشت و چهارم اعلاکهی و پنجم سکروشم ارجن و هفتم پنک و هشتم کلن و نهم دهوم دشتی و دهم سکت و یازدهم بلاس و دوازدهم برکلت پرتم و از جمله امراض چشم هفت مرض اند که آنرا داهم دو اباید کرد از انکه این امراض چنانند که تا مادام سبب دفع آن دارو کنند فزاهم گردند و تبرک دوا عود کنند شش ازان انواع مرض کاج و هفتم مرض بچهنکوت ست و هفتاد و مرض لاادوا اند چهار ازان بادی اند یکی تباد و هفتاد و دوم عکه و سوم کنهیکا و چهارم پاتهت و دو ازان از غلبه تلخه حادث شوند یکی مرسجات و دوم حلسرا و یکی ازان بلغمی و آنرا کبه سر او گویند و چهار ازان از غلبه بخون حادث شوند یکی راکتا و دوم چکاجات و سوم سونا ارس و چهارم برن سکر و چهار ازان از غلبه بهر سه خلط حادث شوند یکی پوتا سر او و دوم و سوم نطل اند و سوم اجهپاکات و چهارم اجی و دو ازان مرض خارجی اند که از رسیدن شئی حادث شوند یکی سهنست و دوم انمنست بدانکه سبب دفع مرض باتا ادهنته بر چشم روغن تور یا که کهنه باشد طلا کنند و روغن تور نزدیک بعضے بعد از یکسال و نزد یک بعضی بعد از ده سال کهنه میگردد و بعد از طلا کردن روغن تور عمل سید بکار بندند لیکن چشم عضوی نازکست سید اندک و سهل بکار باید بست و بعد از عمل مریض را طعام سبک زاینده رگ بینائی بکشایند و در دفع این دو مرض تدبیر اسهال روغن مسهل و تدبیر بحقنه و عمل ترین و عمل بتیاک اشنیهک و عمل استخوان و عمل ناس اشنیهک و عمل سورنجست و عمل برکهیک نیز نافع ست و شئی که بدان چشم را سوید باید کرد و نیست جز قطره‌ها

قسم دوم در علاج زحمتهای مذکوره

که مزیل باد باشد و گوشت حیواناتی که میانهٔ آب و خاک زندگانی کنند و یا آنکه ماهیان ترش بستانند و یا آنکه روغن بنفشه و روغن کنجد و بسادهٔ مغز استخوان را بگیرند و شیر گاو گرم در چشم بچکانند و یا آنکه جامه را بدان هر چهار چیز که شیر گرم باشند تر کنند و بدان سید کنند و یا آنکه شیر ماده گاو را قدری گرم کرده در چشم بچکانند و یا آنکه بپسوارد و شیر برنج سید کنند و غذائی که درین امراض نافع ست آنست که گوشت حیواناتی که در آبادانی باشند چنانچه گوسپند و جز آن و حیواناتی که در میان آب و خاک زندگانی کنند مباشند و با روغن بنفشه و روغن تورد و ترشی انار دان و یا آملهٔ پخته شوربای آن بگیرند و بان برنج پخته ازان سنتی و مانند آن بخورانند نوع دیگر شیر ماده گاو را با ستاول و رسنهٔ و مانند آن که در دفع مرض چشم نافع آینه یاد کرده بجوشانند و بان برنج سنتی پخته و مانند آنرا بخورانند و با لای طعام مریض را روغن بنفشه که بسیق ترد جوش دارد های بدارکند با دکن و یا بسیق ترد جوش دارد ها یکه مزیل باد بوند پخته باشند مقداری بنوشانند نافع آید و چون نخواهند که رگ پیشانی ازان مریض بگشایند باید که بهمین طعام خورانیده عمل فصد بکار بندند و دارد هائی که بدان عمل تربت بکار باید بست روغن تورد و بسادهٔ مغز استخوان و مزیل باد و یکه مزیل باد باشند بنیز بدین روغن عمل مذکور بکار بندند و دارد هائی که بدان عمل تبخیر و عمل دود و عمل ناس و عمل بر کمیک و عمل سر و بست بکار باید بست امنیست روغن تورد را با بسیق تر ازان سرون بنیز و بدین عملهای مذکوره بکار بندند و دارد هائی که بدان عمل بر کمیک و استجوتن باید بست امنیست شیر گوسفند را برگهای بید بنجیر که نرم و نو رسته باشند و بپوست درخت مذکور که بینج کنائی بنیز و بدین شیر عمل مذکور بکار بندند لیکن بجهت عمل بر کمیک شیر بزی که در مقدار گرم باشد بکار باید بست و بجهت عمل استجوتن شیر مذکور را سه کرده بکار بندند نوع دیگر شیر گوسفند را با نمک سنگ و با لاوه ملی و پلپل دراز که جملهٔ ادویهٔ هشتم حصهٔ شیر مذکور باشند و با آب کنی از شیر مذکور بود بنیز تا آنکه شیر مذکور بماند و آب سوخته گردد و بعد ازان بجامه بیخته بستانند و بدین شیر عمل مذکور بکار بندند نوع دیگر شیر گوسفند را با آب چهار چند آن از شیر مذکور باشد و با لاوه نگر و مجدبیه و پوست درخت گلکر که جملهٔ دارو ها هشتم حصهٔ شیر مذکور باشد بنیز و بجامه بیخته بستانند و بدین شیر عملهای مذکوره بکار بندند و نیز بجهت دفع مرض با تا ابهکند و مرض با تا ادهمنته و ملی و زرد چوب هلیله زرد و دیودار را با آب بر آمس کرده و غلو ها بسته بدارند و با آب سابیده در چشم مریض کشند در دفع هر دو زحمت مذکور نافع آید نوع دیگر خون بزک کلان را در چشم کشند نافع آید نوع دیگر گل لعل یک حصه نمک سنگ و حصهٔ پلپل دراز چهار حصه و سنهٔ هشت حصه بستانند و با آب بر آمس کرده و غلو ها بسته نگاه دارند و با سابیده در چشم کشند نیز در دفع هر دو زحمت مذکور نافع آید و بجهت دفع هر دو زحمت مذکور این عمل آنچنان که پیشتر خواهد آمد بکار بندند و بجهت دفع مرض انتوبات و مرض بات و بجهت تدبیر ها و دارو هائی که بجهت دفع مرض با تا ادهمنته و با تا ابهکند گفته شده است بکار بندند و نیز بجهت دفع این هر دو مرض به شیر و جوش بنده درخت کمیتهه و بیخ مول بزرگ و گوشت بیخ پایه روغن بنفشه بنیز و مریض را بنوشانند نافع آید و بجهت دفع مرض سهکا چهاک روغن تورد را شیر گوسپند و به شیر هر ترنج و با آب و بسیق تر ازان نمک سنگ و دیودار و سنهٔ بنیز و در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر روغن بنفشه را بسیق تر ازان دارو ها جیوتی کمن و با آب بنیز و مریض را بنوشانند و بدین عمل ترین بکار بندند در دفع مرض مذکور نافع آید بروغنیکه آنرا آن تیل گویند و آنهم درین فصل خواهد آمد عمل ناس بکار بندند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر شیر سرو و مصدار بسیق نمک سنگ باندازند و بدین شیر عمل بر کمیک بکار بندند در دفع مرض مذکور نافع آید و اگر شیر یا باز در و چوب دیودار یا کرده بنیز و در ان بسیق نمک سنگ باندازند و بدان عمل بر کمیک بکار بندند نافع آید نوع دیگر سندهی را با شیر گوسپند و شیر زنیکه پسر زاییده باشد و بروغن تورد سابیده در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر نمک سنگ و سنهٔ را با بسار جیوانائی که بکلهٔ آب میباشند سابیده در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید و بجهت دفع دیگر امراض چشم که از غلبهٔ باد حادث گردند تدابیر و دارو هائی که در دفع مرض با تا ابهکند و با تا ادهمنته گفته شده اند بکار باید بست و بجهت دفع مرض با تا ادهمنته خون بگشایند و اسهال بکنانند و روغن تورد را بیخ و بیخ شالی سادهٔ سوال و الایچی و پاکهان بهیدار هلد و گل نیلوفر قمری و لودهٔ و برگ نیلوفر شمسی و موتهه و شکر و بیخ دبهه لودهٔ و کلیسر و پدمانکهه و شمه و مسندل و زرد چوب و ملی بنیز و بدان عمل ناس و عمل ترین و عمل بر کمیک بکار بندند نوع دیگر روغنی که از شیر کشیده باشند مریض را بنوشانند و بدان گل ناس و عمل استجوتن عمل بر کمیک بکار بندند در دفع مرض مذکور نافع آید لیکن بعد از سوم روز از حدوث مرض مذکور تا بیرین روغن بکار باید بست

مفوح دیگر بیخ پالسر یا بیخ درستال بستانند با شهد شکر سایند و در چشم کشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر با جوش ملتانی و بید بار شکر و شهد آمیخته مرهم سازند و از آن در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر جوش موتحه و کف دریا و گل نیلوفر سرخ و سنگ رومی و بکیسار را بستانند و از آن مرهم سازند و در چشم مریض بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر کسیس و الایچی و گل سرخ و سیر و خرمهره را با شیر عورت آس کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر لوده و انگه بوشکر و کوتهه بیخ ملتانی را با شیر عورت سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد اگر این داروها با شیر عورت آس کرده در چشم و بر چشم داشته سجامه ببندند نیز صحت یابد نوع دیگر مندل بنگل و هاوی را با شیر عورت سایده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر ملتانی و با لوده یا هر دو را با روغن سوسن عورت بریان کرده و بار یک سحق ساخته در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر تخمه بکهار و تخم آمله و تخم بیله را با آب آس کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر کاپهل را با آب آس کرده در چشم مریض بکشند نیز صحت یابد نوع دیگر روغن سوسن را با سحق تراز ان تر پهله سخته مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر تلوک کهرت مریض را بنوشانند صحت یابد و بجهت دفع امراض اعلاد یکهت و مرض سکتکا تدابیر هاو علاجهائی که برای تبا ابهکنده و بتا او دهنته گفته شده اند بکار بندند لیکن درین مرض خوان نکشانند و نیز بجهت مرض اعلاد یکهت روغنی که آنرا تر پهلا دکهرت و یا روغن نیله آنرا تلوک کهرت گویند و یا روغن ماوه گاو و کرمنه باشد مریض را بنوشانند و نیز بجهت دفع مرض سکتکا مریض را دارو ی مسهل خورانیده اسهال بکنانند تا غلبه خلط فرو نشیند بعد ازان بید و رجن با بهوه قسط و مرو ا بیدوزه و نقره و خرمهره را سایده و با شهد شکر آمیخته در چشم مریض بکشند صحت یابد بجهت دفع مرض مذکور هم در اوایل مریض را روغن ماوه گاو و بنوشانند و علاجهائی که بجهت دفع مرض کپت و مرض اهبت تلخه گفته شده اند بکار بندند و بجهت دفع کپها که ابهکنده و کپها او دهنته مریض را تا سه روز فاقه کنانند و روغن که آنرا تلوک کهرت گویند بنوشانند و ناسی که آنرا او بیرک گویند و کل و دود و غمل استعمال دهند و کل بتاک هر یکی ازین شش خشک بوده بر کپها و غمل کرده یکه که هر یکی ازین دافع ملغم باشد و کل فصد بکار بندند و از سوسنا و مرو او بیل و سهر والی و پیله و کتیچه بگوهای نو رسته و نرم بستانند و آنرا بجوکوب گرد انند و بران چشم مریض را سیر کنند نافع آید نوع دیگر نمک سنگ را نگزد و تر پهله و ساجیوت در گلیچکان ریزند بانگه و سعیت و توتیای سبز بهمه را امتساوی گرفته و نرس سایده و با و فتیله کرده بدارند و با آب سایده و در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر هلیله و زرد چوب و ملتانی و سعیت بهمه را با آب آس کرده فتیله کنند و بدارند و با آب سایده و در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر سنبهی و فلفلین و پهله و زرد چوب و بنگ بهمه را امتساوی سنده آس کنند و غلوله ها بسته بدارند وقت حاجت یک غلوله سایده و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر بالا و کوتهه و دلبودا و خرمهره و با ی و چترموده و سنبهی و فلفلین و سهل همه را بستانند و با آب آس کرده غلوله یا فتیله ساخته بدارند و با آب سایده و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر گاه و بهمه و گل جای و گل کرنج و گل سهنه هر سه را امتساوی سنده و با آب آس کرده و غلوله ساخته بدارند و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر تخمه کرنج یا تخم سهنه را با آب سایده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر گل هردو کتائی و سعیت و رکتچندن و نمک سنگ و نسل و سیر و تخم کرنج همه را امتساوی سنده و با آب آس کرده غلوله ها بسته بدارند و با آب سایده و در چشم مریض بکشند نافع آید و بجهت دفع مرض پالس که تهت اولا آورده و مریض را به عمل نامن اسهال و قصد عادت گردانند و داروهائی که بجهت مرض کپها ابهکنده و کپها او دهنته در چشم بکشند بجهت دفع این مرض نیز در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر جوکه سبز و نیم پخته باشد بستانند و شب با شیر یا دوغ گاو سیاه تر کرده بدارند و روز خشک کنند و همچنین تا هفت روز بعد ازان بخورند کور را سوخته خاکستر ش بگیرند و با مسی و کتیچه اگر پیل سهنها لوه و گل جای را نیز سوخته خاکستر ش همچند خاکستر جوکور بستانند و این همه را با آب گرم که بهار چند آن باشد بیامیزند و تر آب با بها بچکانند تا آنکه تیز آب مذکور لیزج و تیز و عمل وادار شود بعد ازان سحق نمک سنگ و توتیای سبز و گوزپشت که برابر ثمن تیز آب مذکور باشد بیامیزند و در آوند آهن انداخته بچوبستانند تا آنکه شوره گردد بعد ه در آوند آهن بدارند و در چشم مریض بکشند بدفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر بارکمائی که نمی پخته باشد بستانند و تخم آن بکشیده و در کنند و سحق سرمه پیل و ازدهان انداز ند و نهر کنند تا هفت روز بدارند و بعد ازان سحق مذکور ازان کشیده در چشم مریض بکشند نافع آید و بجهت دفع کلن بر تخم کف دریا و کسیس و سعیت و گل جای همه را با آب آس کرده غلوله ساخته بدارند

مرباشهد سایید و در چشم مریض بکشند ازین مرض مذکور دفع گردد و چون دوا مرا ضی ازامراض چشم خارش کند باید که بجهت رفع آن سرمه طبیل ازمرکب سپید با شیر
باشیره برنج آس کرده غلوله ها ساخته بدارند و با آب سایده در چشم بکشند ازین خارش چشم فی الحال رفع شود نوع دیگر سنبل رومی و مرکب سپید
وغنچه چای حمایه با شراب آس کرده در چشم مریض بکشند ازین خارش و آماس چشم رفع شوند بجهت رفع پلاس که تهمت و مرض کلان بر چشم علاجهای
که بجهت کپها را بهکنند و کپها از همنته شروع گفته شده اند بکار بندند بجهت دفع نکتا و ابهکنند مرض مذکور از همنته مرض سرا بر که غوطی و مرض سر و نبات خونی مرض
روغن سوز که ده ساله یا یازده و کهنه باشد با شوره با گوشت گوسفند که دران روغن انداخته پخته باشند خورانیده و نوشانیده چرب گردانند و گل فصد بکار بندند و روغنی
که از آب سیمق تر ازان داروهای سهل پخته باشند با آن شکر آمیخته مریض را نوشانیده اسهال بکنانند عمل ناس بکار بندند اگر چشم درد کند عمل سیدکه نیز
باشد بکار بندند و اگر بر گرد چشم و یوجه را خفشانیده خون بکشانند و مریض را روغن سوز بنوشانند ازین درد چشم رفع شود و علاجها و تدبیرهائی که برای دفع
تبالاد همنته و تبا ابهکند گفته شده اند درین امراض نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر کسیر و ملتی را آس کرده و بجامه بسته و آب باران که آنرا از هوا
گرفته باشند بدارند و بدان عمل آنچنان بکار بندند نوع دیگر گل پادل و گل درخت ارجن و گل لکهوت و خست و گل لکهار و گل دهاوی و آمله و بیل و گل هر
کدامی و مجیٹهه یکسان و ستده و با شهد شوید یره نیشکر آس کرده غلوله ها ساخته بدارند و با آب سایده در چشم مریض بکشند ازین فی الحال صحت یابد نوع دیگر
صندل و گل نیلوفر قمری و سلاجیت و زعفران و برادهٔ آهن و برادهٔ مس و مغز نرم و سرب سوخته از زیر زبا شیره گل پایه آس کرده و غلوله ها ساخته بدارند و با آب
سایده در چشم مریض بکشند صحت یابد و نیز بجهت دفع مرض سرنبات روغن سوز و شهد را آمیخته در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر نبات را شیره عورت
حل کرده در چشم کشند نافع آید نوع دیگر شیره گل سرس سیمق طبیل گرد با شهد مخلوط ساخته در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر گل سرخ را با شهد سحق کرده
در چشم مریض بکشند صحت یابد و نیز بجهت دفع مرض سر و هر که سر مرده را با سکسیس و نمک سنگ را با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر را بجهت
و نمک سنگ را بکنند سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر کمند ریش را با شهد آمیخته در چشم مریض بکشند از مرض مذکور خلاص یابد و بجهت دفع
مرض ارجن شیره نیشکر و شکر و شهد و شیر عورت و دار بلد و ملتی و نمک سنگ هر یکها سایده در چشم بکشند و بدین داروها عمل بر طبق بکار بندند نافع آید نوع دیگر
از شکر و ملتی مارلو و آب حضرات و شهد و نمک سنگ شیره ترنج و ترشی کنار و انار دان و دیگر ترشی چنانچه مرکبات یعنی لیمو و نارنج و دیاد و دارو و یاسه و بستانند
و بدان آنچنان بکار بندند نافع آید نوع دیگر یاسه و نسبه و خرمهره و ملتی حمایه با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر خرمهره و کف دریا و
شکر با شهد سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر نمک سنگ و شهد و تخم کنک را سوده و سحق کرده در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر سوت و یا کسیس را با شهد بسایند و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر برادهٔ همه دها تها چنانچه آهن و زر و نقره و پنج نمک همه را بدین تها چنانچه
گل سرخ و سپید و نسل و بهتر تال و همه جواهرها چنانچه لعل و مروارید و دندانها چنانچه دندان فیل و موش و جزآن و همه سروها چنانچه سروس کاکرو آهو و جزآن
و پوست بعضه مرغ و سیر و فلفلین و سنبل و تخم کرنج و الایچی که هر همه خراشنده اند هر چه ازین دست دهد بستانند سایده در چشم مریض بکشند مرض مذکور را
خراشیده و دور کنند و در مرضیکه در دفع آن حاجت بسوی خراشیدن باشد همین داروها را ازان استعمال کنند تا خراشیده آنرا دفع گرداند و بجهت دفع مرض
ارجن خونی علاجها و تدبیرهائی که بجهت دفع مرض تبا ابهکند گفته شده اند نیز بکار بندند و بجهت دفع ابران سکر هم ازین داروهای خراشنده هر چه دست دهد
سایده در چشم کشند نافع آید و نیز بجهت دفع این مرض تدبیرهائی که بجهت دفع ابهکند گفته شده اند بکنند و بجهت دفع مرض ابران سکر نیز ازین داروهای
خراشنده مذکوره علاج کنند نافع آید نوع دیگر تخم سرس و فلفلین و نمک سنگ را با آب سایده در چشم مریض بکشند نیز نافع آید نوع دیگر برادهٔ مس و
خرمهره و نسل طبیل گرد هر یکی دو حصه نمک سنگ یک حصه بسایند و سایده در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر شهد و دندان حیوانی و کف دریا و گل
سرس حمایه را آس کرده در چشم بکشند صحت یابد نوع دیگر شوره که بجهت دفع پلاس که تهمت گفته شده است آنرا سایده در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر خرمهره و مغز تخم کنار و تخم کنک و انگدره و ملتی حمایه را سایده در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر منگ مقشر که آنرا بریان کرده باشند و خرمهره

مشک و شهد را بستانند و به سایند و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر خرمهره و انبارده و انگور و ملتی و تخم کتان و شهد را یکجا بسایند و در چشم مریض بکشند صحت
یابد نوع دیگر نی نیزه خام سبز و بلادر و خشک دخت تاط جوز هندی همه را مساوی بستانند و سوخته خاکستر کنند و ازان نیم آب بچکانند و بدین نیم آب سحق و دران
اشتر را بمقدار آمیخته به پنبه بعد ازان در چشم مریض بکشند صحت یابد و بجهت دفع مرض اچکادر یکطرف محل مرض سوزن خلانیده آب ازان
بیرون کشند بعد ازان گوشت ماده گاو را خشک کرده آس کنند و با روغن گاو مخلوط گردانیده بدان غار محل مرض را که بسبب سوراخ کردن و بیرون آمدن
آب ازان شده باشد پر گردانند مرض راست شود و بجهت دفع مرض سوتهپاک و اسبتهپاک مرض یا روغن کهنه بنوشانند بعمل سیه و عمل فصد و عمل
برکامیک و عمل آنچوتن عمل ناس عمل بتپاک و عمل اسهال بکار بندانند درون و بیرون مریض را اصلاح گردانند بعد ازان نمک سنگ روغن سوتور و یا شراب و
خمیرات و یا چربی روغن و یا نمک سنگ شویر عورت که آنرا در آوندی انداخته سحق کرده باشند و تا یکماه هم در آوند مذکور داشته بوند و در چشم
مریض بکشند نافع آید و این سه دوا مرض مذکور زایل گردند نوع دیگر گل سرخ و سارچوب گلچکان را با شهد سحق کرده و در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر روغن سوتور نمک سنگ و مس را با یکدیگر عورت سحق کرده و در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر از دانه انار و کرواله و انبلوره و کنار شیره بستانند
و با آمیخته نمک سنگ یا کرده در چشم ساخته در چشم مریض بکشند صحت یابد نوع دیگر سندهی و نمک سنگ را تا یکماه در روغن سوتور بدارند بعد ازان شیر عورت
سحق کرده بدان عمل آنچوتن بکار بندند نافع آید نوع دیگر گل چای و نمک سنگ و دانه بلیله و از و مغز بای برنگ آس کرده و غلوله ها ساخته بدارند و با
شهد سائیده در چشم بکشند مریض صحت یابد و بجهت دفع مرض پویانس عمل فصد و عمل ایناه بکار بندند و علاجها و تدابیر که برای دفع سوتهپاک گفته شده است
نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر کسیس سنه و برادهٔ آهن و برادهٔ مس همه را با شهد سائیده در چشم مریض بکشند نافع تر آید و بجهت دفع مرض اکلن باقی
مریض را روغن کهنه بنوشانند و عمل فصد و عمل اسهال و عمل ناس سرنگ و عمل حقنه که آنرا استهاپن بست گویند بکار بندند تا غلبهٔ خلط فرو نشیند
بعد ازان عمل دود و عمل تربن برمناسب خلط نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر موتهه و زرد چوب و ملتی و برنیک و شمشه و لوده و کوتهه و کلیسر همه را
سحق کرده در گره جامه به بندند و در آب تر کرده بدارند و بدان عمل آنچوتن بکار بندند نافع آید نوع دیگر برگ و بار آمله را جوشانیده جوش بستانند و
ازان مرهم سازند و در چشم مریض بکشند نافع آید نوع دیگر جوش تر پهله و جیتره و گل پاپستانند و ازان مرهم سازند و در چشم مریض بکشند صحت یابد
نوع دیگر دود توتیای سبز و روغن سوتور کاسنه سحق کنند و در چشم مریض بکشند صحت یابد و علاجها و تدابیر که بجهت دفع برکلن پرتم گفته شده اند
نیز بکار بندند و نه مرض از امراض چشم که آنرا خراشیدن شاید و تدبیر خراشیدنش آنست که اولاً مریض را روغن کهنه بنوشانند و چرب گردانند و قی و سید
بکار بندند بعد ازان در خاکه مدخل باد و یتاب بان بنود و مریض را ستان بخلطانند بعد ازان طبیب بسر تراشت و بانگشت شهادت ازان دست
چپ جامه نیم پوشیده و هر دو پلک مرض را باز گونه یک پلک را به نزد انگشت و دوم را بانگشت شهادت محکم کرده دب کند چنانکه پلک بجنبد بعد بجامه که
آنرا آب گرم تر کرده باشند مقدار سه سید کنند پس قطرات آب را که بر چشم باشند بجامه دیگر بجنبد بعد محل مرض را چون سخت بود بعد آنکه بران
کلک نرم و یا آنرا بریده و یا شکاف کرده باشند به برگ سهوره و یا با لت آهن بخراشند چون نرم باشد بغیر عمل کلک و شکاف بخراشند چون از چکیدن
باز ایستد مقدار یک عمل سید بکار بندند و نسل کسیس و سونامکی و سنه و فلفلین و نمک سنگ و سوت را با شیر عورت سائیده بر محل مرض سخت کرده بسایند
پس آب گرم بشویند و روغن سوتور ابران طلا کنند و علاجی که برای بهشدن جراحت گفته شده اند تا هفت روز بکار برند و بعد از خراشیدن محل مرض
اگر فاش نکند و بینا ماند و خون ازان زایل گردد و همواره سیچو ناخن بود بدانند که عمل خراش چنانچه باید شده است و اگر خون روانست آن از محل مذکور بچکد
و ازان آماس و یا علی حادث گردد و در چشم مریض تمریدا آید و پلک سیاه و سخت و گران گردد و فارش کند چشم بسیار ریش کنند بدانند که عمل خراش چنانچه
باید نشده است بلکه مقدار کم شده است طبیب باید که باز مریض را روغن نوشانیده چرب گرداند و عمل سید بکار بسته آنمقدار که از خراشیدن شاید
بخراشد چون درین کار سستی کند مرض که آنرا انتر پاک گویند حادث شود و چون پلک چشم باز گونه شود و موهای پلک بریزند و پلک سیاه شده و در کند

بدانند که عمل خراش زیاده از مقدار مناسب بدست طبیب نباید که در این مواضع خراش خون برآید و چرب بگرداند و عمل سپید عالجهائی که ذیل باد باشند
بکار بندد و طبیب را شاید که بر محل مرض کمتر تیغ زند و مرض بر تیغ او بند و عمل کند و بعد خراشت و مرض سیاه و تیغ و مکرم بر تیغ را
بغیر عمل اکحل که خراشت و مرض کنیمنگ و مرض سرگرد مرض است بریده و بعد خراشت و انهای سختگی که طرف باطن پلک بود چون سخت و خرد و عمل دوام
باشند الا علاجی کنند که بدان سختگی گردد و آنرا شکاف کرده خراشند و انهای سختگی که بر ظاهر پلک باشد و دران آماس اندک باشد و باد اندک بود
و حمایت العهد بود طبیب را شاید و اروهائی که مزیل سختگی اند بر مناسب حال سخت کرده و عمل سپید بکار بسته آنرا زائل گرداند و تیغ مرض از امراض چشم که آنرا
شکاف کردن شاید از جمله تدابیر شکاف آن تدبیر شکاف مرض چشم پس گفته است آن است که طبیب را باید که اولاً عمل سپید بکار بندد بعده شکاف
تا بیخ مرض بکنند بعد ازان سحیق نمک سنگ کسیس پیل دراز مسل والایچی و سپستان را بران بریزند و روغن سوسن و شهد را بران طلا کنند و عصابه بر بندد
و تدبیر شکاف مرض آنچن است که چون دانه مرض مخرد باشند باید که طبیب بخراشت آنرا شکاف کند بعده سحیق گوجینه یا شونیز یا تخم پیل دراز یا شهد را بران
سخت کرده بنگشت بساید و چون دانه سختگی این مرض بزرگ باشند بعد از عمل شکاف دانه یا عمل شوره بکار بندد و تدبیر شکاف مرض آنچن است که چون
سخته شد شکسته باشد و ان را متیاج شکاف نبود لیکن دران اولاً عمل سپید بکار بندند بعد ازان آنچه آلایش باشد بشلیده بیرون آرند بعده سحیق مسل و
الایچی و نگر و نمک سنگ را باشهد آمیخته بران سخت کنند و چون شکسته نگشته باشد باید که شکاف کنند و آنچه دران ریم و جز آن باشد بشلیده بیرون آرند و
سحیق رسوت را باشهد آمیخته سخت کنند و بنگشت بساینده و دوده که گرم باشد بکار بندند آنگاه دانه را شکاف کنند بعده سحیق رسوت را باشهد آمیخته
بران سخت کرده بانگشت بساینده بعد ازان سحیق تربیله کسیس و نمک سنگ را آمیخته مرهم سازند و بران سخت کنند و تدبیر شکاف مرض انباه یعنی آنست که دانه
این مرض اگر سختگی اندک یافته باشد باید که آنرا شکاف کنند آنگاه سحیق پلپل و انزروت نمک سنگ را باشهد آمیخته بران سخت کرده بانگشت بساینده و اگر دانه مذکور
بزرگ باشد بعد از عمل سپید باید که آنرا بآلت آهن که آنرا مندلا گویند بخراشند و بران داروی مذکور سخت کنند و اگر دانه مذکور بدان رسیده باشد که از غلبه خون سست باید
که بران کلک زده داروی مذکور سخت کنند و این نیز مرض چشم که آنرا شکاف کردن شاید چون سختگی یافته باشد بعد شکاف کنند و چون خام باشد باید
که مزیل را روغن نوشانیده چرب بگرداند و تدابیر و علاجهای سختگی خام چنانچه فاقه کنانیدن و خون کشانیدن و اسهال کنانیدن و داروهائی که آن را
آب آس کرده باشند سخت کردن بکار بندند و یازده مرض از امراض چشم که آنرا علاج بدین شاید از جمله تدابیر بدین تدبیر بدین پنج نوع آرام است سخت
مرهل را روغن بنوشانند و عمل چرب بخوراننده بس مقدار سحیق نمک سنگ و زرشک بانداز ند بعد ازان عمل سپید کنند پس طبیب پلکهای چشم مریض را از
کسے بگیراند چنانکه پلک زیرش طرف زیر و پلک زیرینش طرف ابرو باز گونه گشته مائل گردد بعد بآلت آهن پرده را که بریده باشد بجنبانند تا طرفی ازان شکنج
نیفتد چون شکنج پیدا آید مرهل را بگویند تا بگوشه چشم نظر کند بعد ازان بر آلت آهن که آنرا بلیس گویند پرده محل شکنج خلانیده پرده باستگی مقدارے
برآورده بخست آلت مذکوره با سوزن خلانیده ریسمان زیر پرده مذکور زنیر دارد بعد بلیس برگشت و بگشت شهادت ازان دست چپ آلت آهن و
ریسمان را بگیرد و آلت آهن که آنرا مندلا گویند بدست راست بگیرد و پنج پرده مذکور را خراشیده از دیده منقل گرداند پرده مذکور را کشیده قریب گوشه چشم
که طرف بینی است آرد چنانکه شده که پرده مذکور بگوشه متصل گردد پس آلت بلیس مذکور را کشیده دور کنند و هم بریسمان مذکور پرده مسطور را چنان ببرد که سه
نوبش بریده گردند چهارم حصه باند و اگر زیاده از سه نوبت بریده گردد بینائی چشم زائل گردد و اگر که از سه نوبت بریده گردد باندی احوال بزرگ گردد و اگر پرده مذکور را بعد
متصل گوشه چشم مسطور بوده بگذارند و چشم ناسور پیدا آید و بعد آنکه پرده مذکور را بریده باشد باید که سحیق جوز اکهار و سنبل و فلفلین و نمک سنگ را بر محل مذکور
سخت کرده بانگشت بساید بعد ازان سحیق تربیله مصدل و نمود و چشم را بشویند و روغن بران طلا کنند و مقدار یک عمل سپید کامل کنند و عصابه بران بندد و دیگر علاجهائی
که بجهت فراهم شدن جراحت گفته شده اند بکار بندند تا فراهم شود و چون بعد بریدن پرده مذکور چشم مدور کنند باید که بتخم کرنج و آمله و مهلتی شیر را پخته و سرد کرده با
آن شسته یا میز تعبین غسل و کرت عمل ساتجوتن بکار بندند و نوع دیگر مهلتی و زیره و گل نیلوفر تر می دکاه و دبه جمله را با شیر آماس کرده بر جبین و سر طلا کنند

ازین دو در پرده چشم فراهم شده و چون بعد فراهم شدن طبیب باید که از پرده مذکور بقیه مانده است باید که دارو هائی که پرده بخراشند در چشم کشند ازین پرده دفع شود و پرده آرام را باید پرید که بسط باشد و چون قیق باشد و پیه بیچو جغرات و یا عسل و ام و یا کبود باید که دارو هائی که ازان خراشیده گردد در چشم مریض بکشند زائل گردد و دیگر تدبیر ها میکه مغتبر گفته خواهد شد بکار برند و تدبیر بریدن مرض سراجال نیست تدبیر هائی که پیش از بریدن پرده مرض آرام می باید کرد و پیش از بریدن این مرض نیز بکنند بعد ازان آلت آهن که آنرا بلیس گویند در گهاظا نهاده آنرا بردارند و بآلت آهن که آنرا منداد گویند بینهایش را بگیرند و چون گهاد بین مرض نرم باشد و سخت نبوند باید که دارو های خراشنده را در چشم مریض کشند دفع سازند و تدبیر بریدن سراج تبکا نیست که چون این مرض بکشیدن دارو های خراشنده زائل نگردد باید که بچوآرام آنرا بریده دور گردانند و تدبیر هائی که بعد بریدن مرض آرام می باید کرد بعد بریدن مرض سراجال و مرض سراج تبکا نیز بکنند و تدبیر بریدن مرض پرتبکا نیست که عمل سیدا بکار بندند بعد ازانکه یک نیمه محل مرض را بگذارند و نیمه دوم را در وسط آن آلت آهن که آنرا بلیس گویند بنجلانیده و برداشته بگذارند اگر زیاده ازنیمه بریده گردد ناسور در چشم پیدا شود و آب دیده ازان راه دراهم سائل گردد بعد ازان بسمیق نمک سنگ را باشهد آمیخته بران سخت کنند و بگذشت بسایند و دارو ها بر مناسب جایل بران سخت کنند و عصابه ببندند و بعد ازان آنچه از مرض مذکور بنا بریده مانده است بجهت دفع آن کف دریا و خرمهره و مروارید و صدف دریا و دیدم را کن من نسبت بسد و رمن کوتمه و برادهٔ آهن نرس که هر همه مساوی ست ده و آس کرده و بجا میخته و سرون بیش بزنگاه دارند و مقدار یک روزینه در صبح و شام در چشم مریض بکشند ازین مرض مذکور خراشیده دفع گردد و ازین مرض آرام و مرض سراج تبکا و مرض سراجال و مرض کوا در چشم و مرض سهکاس مرض سکر و مرض طبل نیز دفع گردند و تدبیر بریدن مرض اسبوترتیم و مرض سهکاس و مرض اربد آنست که پلک را بازگونه کرده عمل سید بکار بندند بعد ازان بعمل مرض سوزان خلانیده آنرا بردارند و بآلت آهن که منداد گویند بریده دور کنند و بسمیق نمک سنگ کسوس و پیل دندان را بران سخت کرده بنگشت بسایند اگر چیزی ازبقیه مرض مذکور مانده باشد باید که چون خون ازسیلان بازماند و محل مذکور بآلت آهن و باشوره نطی که دیده را مضرت نرسد داغ بدهند و دفع یازده مرض مذکور مریض را عمل تی و اسهال نافع ست آنرا بکار بندند و بتدبیر دفع مرض پیچکیب که از جمله امراض ست که بدو زائل گردد و تبرک دواعود کنند آنست که نخست مریض را روغن و غذای چرب خورانیده چرب گردانند بعد ازان بشانند و پلکش را بازگونه کرده شکاف مستطیل بطول پلک که عمیق بقدر عرض نخود باشد بکنند و لیکن شکاف چنان کنند که از شکاف دو لبت طرف بیخ پلک بماند و یک لبت طرف مژگان بعد ازان شکاف را بموی اسپ یا مانند آن بدوزند و سر دو طرف موی مذکور را به پشمی که آنرا به پشمانی بسته باشند ببندند تا پلک بازگونه بماند و بر شکاف روغن و شهد طلا کرده پشمی به بندند و بعد اجهائی که بجهت فراهم شدن جراحت گفته شده اند فراهم گردانند چون شکاف فراهم شود موئی که بدان شکاف را دوخته بودند بکشند و اگر ازین تدبیر این مرض زائل نگردد محلی را که آنجا موی ها پروال رسته باشند بشعبه بسوزند و اگر بدین هم فراهم نشود داغش داغ کنند و لیکن عمل شوره و آتش تدبیری باید کرد که دیده را مضرت نرسد و اگر بدین تدابیر مرض مذکور زائل نگردد باید که پلک مریض را بازگونه کرده بسته آلت آهن که آنرا بلیس گویند بنسبت موهای پروال راسته ها برداشته ببندند و بهلیله را تاب آس کرده بران سخت کنند و در دفع مریض را این اسهال کنانیدن و دوده و دارو ها فوشانیدن و روغن و غذای چرب خورانیدن و دارو ها را در بینی چکانیدن و دارو ها در چشم کشیدن و در هم دارو ها را در چشم سخت کردن و عمل آتش تن نیز نافع ست بکار باید بست و دوده از دوده مرض بینائی چشم که عمل آلت آهن چنانچه بریدن و شگاف کردن و رگ گشادن دران ممنوع ست سه اوان دوا پیراندیکی را دو سوم و سی گویند و علاج این دو مرض تا اسهال گفته آمده است دوم را پت بده کده و شست گویند و بجهت دفع علاجهائی و تدبیر هائی که بجهت دفع تا اسهال گفته شده اند غیر عمل آلت آهن بکار بندند و نیز روغن را بسمیق تر و جوش تر بهلیله سخته مریض را بنوشانند نافع آید و سوم را کهیر بده کده و شست گویند و بجهت دفع این علاجهائی و تدبیر هائی که بجهت دفع کتها اسهال گفته شده اند غیر عمل آلت آهن بکار بندند و نیز روغن بسمیق تر و جوش نسوت سخته مریض را بنوشانند و بجهت دفع هر دو مرض اخیر و مدفیلیا آنرا به سمیق تر و جوش تا بک که نوعی از لوده ست سخته باشند با روغن کهنه مریض را بنوشانند نافع آید گوسخ دیگر بسمیق گیرو نمک سنگ پیل دراز و دندان ماده گاو که آنرا سوخته

و سائیده و بهم زده و کرده باشند یکجا کرده در چشم کشند از این هر دو مرض مذکورین دفع گردند **نوع دیگر** گل کیتمه را با شهد سوده در چشم مریض بکشند صحت یابد **نوع دیگر**
تخم لوبیه را آس کرده و با شهد آمیخته در چشم مریض بکشند صحت یابد **نوع دیگر** گل کونه و گل آسوک و گل سال و گل انغزک و گل پرنیک گل نیلوفر همه‌سے و
مرچ و رنیکا و پلپل دراز و هلیله و بلیله و آمله همه را با عصاره باریک آس کنند و با شهد آمیخته در نی نیز و نگاه دارند و در چشم مریض بکشند هر دو مرض مذکورین دفع
شوند **نوع دیگر** شایره گل چمپا و گل انغزک و ... را باریک آس کرده و با شهد و روغن سیح تور آمیخته غلوله کرده نگاه دارند و سائیده در چشم مریض بکشند از این
شب کوری و روزکوری دفع شود **نوع دیگر** زیره گل نیلوفر همه‌سے و مرچ و گیرو را با آب آس کرده و جگر بز باریک آس کرده غلوله ساخته بدارند و سائیده
در چشم مریض بکشند از این شب کوری و روزکوری دفع شود **نوع دیگر** سوت و تالیس پتر و صمغ گیرو را بشیره سرگین ماده گاو و شهد و شیره برگ آمله تر کنند و
خشک گردانند و سحوق ساخته بدارند و در چشم مریض بکشند از این روزکوری دفع شود **نوع دیگر** سرشیسیا را با تلخه باخه یا تلخه ماهی روهو تر کنند و بعده
خشک نموده و آس کرده در چشم مریض بکشند از این روزکوری دفع شود **نوع دیگر** گل بکهاره و ملتی و دار هلد و ... و سوت همه را آس کرده و با شهد آمیخته
در چشم کشند از این روزکوری دفع شود **نوع دیگر** سرمه و نمک سنگ و پلپل دراز و رنیکا همه را با بول بز آس کنند و فتیله کرده بدارند و سائیده در چشم مریض
بکشند از این شب کوری دفع شود **نوع دیگر** صابون را در چشم مریض بکشند شب کوری دفع شود **نوع دیگر** چربی و روغن و جگر از ان بز و سحیق نمک
سنگ و پلپل دراز و شهد و شیره آمله را یکجا کرده بجوشانند و مرهم ساخته در آوند چوب کهیر نگاه دارند و در چشم مریض بکشند از این شب کوری دفع شود
نوع دیگر رنیکا و پلپل دراز و استخوان و مغز استخوان و جگر بز و الایچی همه را با آب جگر بز آس کرده در چشم مریض بکشند از این شب کوری دفع شود **نوع دیگر**
جگر سوسمار را شگاف کنند و سحیق پلپل دراز در ان اندازند و جگر مذکور را بگل در گرفته بپزند و مریض را بخورانند و سحیق پلپل دراز از ان کشیده در چشمش کشند
از این شب کوری دفع شود و اگر بجای جگر سوسمار جگر بز بستانند و در ان سحیق مذکور در آرند و بپزند و مریض را جگر بخورانند و سحیق در چشم بکشند نیز
شب کوری دفع شود **نوع دیگر** سیه و جگر بز را ستانند و سیخ بریان کرده با روغن سیح تور و روغن تلخ یار کرده مریض را بخورانند از این شب کوری دفع شود
نوع دیگر سرمه و نمک سنگ سندهی و فلفلین را آس کرده در چشم مریض بکشند از این روزکوری دفع شود **نوع دیگر** سوت و نیل و زرد چوب و دار هلد
و سنبل همه را با آب جگر بز باریک آس کرده بری بربندند و سائیده در چشم مریض بکشند از این روزکوری دفع شود و پیش مرض از دوازده مرض مذکور انواع
مرانکه ازینها تا مادام دوا کنند منزاحم شوند و ترک دوا عود کنند و چون خلط فاسد که موجب فتنه است که در پرده اول یا دوم باشد باید که اولاً بفصد خون بکشانند
و درین حال عمل فصد ممنوع نیست و چون خلط فاسد تا پرده سوم سرایت کرده باشد عمل فصد درین ممنوع بود مریض را درین امراض چون مرضش از
غلبه باد باشد روغن هلیله بحیره با شیر ماده گاو آمیخته بنوشانند تا اسهال شود و چون مرضش از غلبه تلخه باشد یا از غلبه خون بود روغن سیح تور که آنرا به سحیق تر
و جوش ترهیله پخته باشند بنوشانند تا اسهال شود و چون مرضش از غلبه بلغم باشد روغن سیح تور که آنرا به سحیق تر و جوش سوت پخته باشند مریض را بنوشانند
تا اسهال بکنانند و چون مرضش از غلبه هر سه خلط بود روغن کنجد را به سحیق تر و جوش سوت پخته باشند مریض را بنوشانند تا اسهال شود مریض را در مرض
هر نوع که باشد روغن سیح تور کهنه که آنرا در آوند آهن انداخته باشند بنوشانند و در چشمش بکشند نافع آید و روغن سیح تور که آنرا به سحیق تر و جوش ترهیله پخته باشند نیز
بنوشانند و روغن سیح تور که آنرا به سحیق ترازان منیدها سینگی پخته باشند نیز بنوشانند آن و درین مرض نافع است و چون مرض تمر از غلبه باد باشد
مریض را سحیق ترهیله با روغن کنجد مدام بخورانند و چون از غلبه بلغم باشد مریض را سحیق ترهیله مذکور را با شهد مدام بخورانند و چون از غلبه بلغم باشد
نافع آید و روغن کنجد را به شیره سرگین ماده گاو بپزند و در بینی مریض بچکانند و در دفع جمیع انواع تمر نافع آید و روغن کنجد را به سحیق تر و جوش کاکولی و کن
بپزند و در بینی مریض بچکانند و در دفع مرض تمر که از غلبه تلخه باشد نافع آید و روغن کنجد را به سحیق تر و جوش سال بر بنا کن و کاکولی و کن بپزند و در بینی مریض
بچکانند و در دفع مرض تمر که از غلبه باد یا خون باشد نافع آید و یا گوشت حیوانات که در آب یا کنار آب باشند قلیه بجوشانند و عصاره شیر و روغن کشیده
ستانند و آنرا به سحیق ترازان منو کبری و اسگنده و لیکهنی و ستاول بپزند و در بینی مریض بچکانند و در دفع مرض تمر که از غلبه باد یا خون باشد نیز نافع آید

نوع دیگر چربی کرگس و مار سیاه و مغز دو بستان و بادام تلخ سائیده در چشم مریض بکشند مدفع مرض تمر که از غلبه باد باشد نافع آید نوع دیگر سرمه را
هفت روز در آب گشت و هفت روز در شیر و هفت روز در عرق سداب بدارند بعد ازان سرمه مذکور را در دهن مار سیاه اندازند و دهنش را به بندند و مار مذکور در
کاه و یهی پیچیده تا یکماه بدارند بعد ازان سرمه را بکشند آنرا در شیشه گل جای دار نگاه دارند و سائیده در چشم مریض بکشند ازین مرض تمر اگرچه باخلاط فاسد که مرکب
نباشد و تا پرده سوم سرایت کرده باشد دفع گردد نوع دیگر سرمه را سه روز در شیر بادام نگاه دارند بعد ازان سائیده در چشم مریض بکشند و مدفع مرض کاج نافع آید
نوع دیگر روغن که آنرا از شیر کشیده باشند بسیار تر از ان دارو های کاکولیا دکن بنیرند و مریض را بخوراند و در بینی اش بچکانند و در چشمش بکشند بدیگر استعمالات
بکار بندند ازین مرض کاج که از غلبه تلخه باشد دفع گردد و سرمه و شهد و شکر و مغز و سوت را سائیده در چشم مریض بکشند ازین مرض تمر که از غلبه تلخه باشد
دفع شود نوع دیگر شاخ میش را سوخته با شهد آمیخته در چشم مریض بکشند و مدفع جمیع انواع کاج نافع آید نوع دیگر دعوه های برنگ پارهی مچیره
و پوست هنکبت را سوخته در چشم مریض بکشند و مدفع کاج نافع آید نوع دیگر روغن سوسن را بجوش و بسیار تر از ان پوست درختانی که بغیر گل بار آرند
بنیرند و در کار بندند مدفع کاج نافع آید نوع دیگر پیل دارو شهد و گوشت حانور دشتی و نمک سنگ عمل بناک بکار بندند نافع آید نوع دیگر مغز مسل
سندهی و فلفلین و خرهره و نمک سنگ کنویس سوسمانگی و سوت را آس کرده در چشم مریض بکشند و مدفع تمر و کاج نافع آید و درین مرض روغن سوسن که کهنه
باشد و تر پیله سوسن تر اول و آمله و عاقرقرحا و زنجبیل و جوانی و چوانی و تنبوه بزرگ و تنبوه خرد و کریله و کلوره و پاتمن و کریره و سهجنه و ترپ سبز که خرد باشد و
گوشت حیوانات دشتی و گوشت طیور چنانچه مرسوم است باید که این گوشتها و سبزیهای مذکوره را با روغن سوسن تر پخته مریض را بخوراند نافع آید
و جوار کوفته و دلیده ازان ساخته و چوش تر پیله بنیرند و با روغن سوسن تر یار کرده مریض را بخوراند نافع آید و چون از مرض لنکناس و نیلکا بینائی مریض بحلی
رفته باشد باید که مریض را غذای چرب و روغن سوسن تر خوراننده و چرب گردانیده پرده چشمش را در مضلعیکه معتدل باشد نه سخت تر بود و نه سخت گرم از طبیبی که
حاذق باشد مکشانیده و در کنند و طبیب را باید که وقت کشیدن پرده مریض را محکم بگیرانند و عمل سید مقداری بکار بنده و بآلت آهن که آنرا جو بکر اگویند
در پرده چشم مریض خلانیده آب برون آرد و چون از پرده آب برون آید و آواز خیز دبدانند که دست کاری خوب شده است و چون آواز سخیز دیا خون برون
آید بدانند که دست کاری نیک نشده است و بعد کشیدن آنرا از پرده چشم مریض را بشیر عورت بشویند و برگهای درختان که نرم باشند و دافع باد بوبند عمل سید مقداری
بکار بندند و بعد از آلت آهن پرده چشم را خراشیده گلوشته چشم بسیار دوز مریض را بگویند تا یک سو از بینی را که دوم طرف چشم یکه ازان پرده خراشیده بود بانگشت خود
بسته او سوراخ دیگر که مفتوح بست بقوت نفس بغم برون آرد و چون دید چشم چنانکه بعد انکشاف آب آفتاب ظاهر میشود ظاهر گردد و در دو نکند بدانند که پرده چشم
بطریق خوب خراشیده گشت و اگر در چشم درد کند بدانند که عمل بطریق بهتر نشده است و بعد انکه پرده چشم را طبیب بگوشه چشم آورده باشد بینائی مریض را
امتحان کند چون بداند که بینائی نیک شده است پرده را بآلت آهن مذکور بیرون آرد تا مادام که آلت آهن مذکور در چشم مریض بود مریض را از آروغ کردن
و سر فرمیدن و از عطسه کردن و از خوی انداختن و از سر جنبانیدن باز دارد و بعد بیرون آوردن پرده چشم بر چشم روغن طلا کنند بعد ازان بر ان پنبه بندند و مریض را
در خانه که مقابل باد و مقابل آفتاب نباشد بخوابانند و بجوش دارو هائی که فزیل باد باشد در دو روز فرجه گذاشته سوم روز چشم مریض را بشویند و بگفته شیخین مقدار
عمل سید بکار بندند در روغن طلا کنند و مریض را غذای نیکه سبک باشد بخوراننده تا ده روز این عمل بکنند و مریض را استان غلطانیده بدارند و بعد ده روز دیگر تدبیر ها
چنانچه عمل ناس و تربن و نباک سر بست بکار بندند و چون بسیار بیدن و بلکه در سر بالا رفتن حرکت و یا از جماع و یا لاغری و یا از غصه کردن و یا از مرتحب شدن بعضی دیگر
که مضر خلط باز غلبه کرده چشم را عمل خام گردانده و ان درد پیدا آرد و بینائی را کم کند باید که روغن سوسن که آنرا بسیار تر و جوش دارو های کاکولیا دکن بخته باشند
در چشم مریض بکشند و بدین روغن عمل سر بست و دیگر عملها بکار بندند و شوربای گوشت حیوانات دشتی مریض را بخوراند ازین درد و علی چشم دور شود و
بینائی نیک گردد نوع دیگر گیرو کلیه مرغ و آرد جو را با روغن سوسن تر شیرآس کرده در چشم مریض بکشند و پٹی بر بندند ازین علی و درد چشم و ظلمت نوع دیگر
کنجد بریان و سرخ خام را با شیره آمرتج آس کرده بر چشم مریض سخت کنند ازین تیر علی چشم و درد آن رفع شود نوع دیگر دودی و برگ کابیه و مجیطه و

مهلتی را با شیر بز آس کرده و شیر گرم ساخته بر چشم مریض سمت کنند و این بعلی و در چشم دفع شود نوع دیگر مهلتی را با شیر بز آس کنند
مرهمی سازند گرم ساخته بر چشم مریض سمت کنند و این نیز بعلی و در چشم دفع شود نوع دیگر انگور مهلتی و کوتهه و نمک سنگ جمله را با شیر بز آس کرده و گرم
گردانیده بر چشم سمت کنند و این نیز فائدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر انگور مهلتی و لوده و نمک سنگ جمله را بستانند و بدین دارو ها شیر را بپزند و بدان میل
بر کحیک بکار بندند و این بعلی و در چشم دفع شود نوع دیگر مهلتی و گل نیلوفری و کوتهه و انگور و لاک شکر و نمک سنگ شیر گوسپند را بپزند و بدین میل
بر کحیک بکار بندند و این نیز فائدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر پیچ تراز ان تراول و تمبون و موتهه و مهلتی و پدانکهه و شیر روغن بستهد را بپزند و مریض را
بنوشانند و بر چشم طلا کنند و بدین روغن و دیگر عملها بکار بندند و این بعلی چشم و در و سوختگی دفع شود نوع دیگر پیچ تراز ان دانه های کاکولیا دکن و
بجوش دارو ها که مزیل باد اند و شیر روغن تور را بپزند و مریض را بنوشانند و در بینی اش بچکانند و بر چشمش طلا کنند و دران بکشند و دیگر عملها بدین روغن
بکار بندند و این در چشم و بعلی آن بر وده و اگر بدین علاجها و تدابیر در و بعلی چشم دفع نشود باید که رگ جبین بکشایند و اگر بدین هم دفع نشود آنگاه داغ بدهند
نوع دیگر مغز سر روان بز میش و گل سرخ گل و مرو گل چای و مروارید سپید و مرتمن جمله را با شیر بز سحق کرده در آوندی اندانخته هفت روز بماندن و بهند
بعده غلوله بسته دارند و با آب سائیده در چشم مریض بکشند این چشم را روشن گردد و این در دفع جمیع انواع امراض چشم و دردش نافع آید نوع دیگر سرمه و بسد
کف دریا و نسل پیل گرد جمله را سائیده در چشم بکشند این در چشم و بعلی آن بر وده چشم را نیکو شود و این در دفع جمیع انواع امراض چشم و دردش نافع آید نوع دیگر
عمل ترین و پتاک و سپید و اسخوتین و اسخن که در مصدر ذکر آن جا سجا افتاده است بیان کردی آید اما عمل ترین آنست که مریض را بعد آنکه بدنش را بمل سفید و
اسهال پاک گردانیده باشند و طعامی که آزا خورده باشند هضم گشته بود در شبانه بار و بتیاب در و کرده بنا شد صدقه داده بوقت سعد در اول روز در آخر
رودستان بغلطانند و دار غیر آرد ماش گرد بر گرد چشمش سد در آرند و روغن تور را در آتش شیر گرم انداخته بدست بروان آرند و بدان چشم را تا سه تر گان بر کنند و
چون مرض از غلبه بلغم باشد تا مادام که یکوف متحرک نزد یا بلغظ کرده شود ماندن بدهند و اگر از غلبه خلطی که منشا مرض مذکور است کم بود باید که ازین مدت بر
مقدار مناسب حال روغن مذکور در چشم کم ماندن دهند بعد ازان دست مذکور بر طرف و بنا له چشم رخنه کرده روغن را بیرون آرند آنگاه آرد جو که بجا مه بیخته و
با آب مخلوط ساخته و جوشانیده غلیظ ساخته باشند بدان چشم را بچنبند و چشم را خشک گردانند و دو دکه از ان غلبه بلغم فرو نشیند مریض را بنوشانند و عمل
ترین را جز نقصیان نساز خلط و بسیاری آن تو سطش یکروز یا پنج روز بکار بندند و بعضی گویند اگر مرض بادی باشد عمل مذکور یکروز بکار بندند و اگر از غلبه
بلغم باشد سه روز و اگر از غلبه هر سه خلط باشد پنج روز بکار بندند و اگر عمل مذکور بقدر مناسب شود در چشم فی الحال بر وده و مریض را خواب بطریق بهتر آید و چشم بهتر
نبودی گشاده گردند و پرشش سر پش نباشد و رنگ چشم نیکو شود و مرض چشم کم افتد و چون عمل مذکور زیاده از قدر مناسب شود چشم مریض گران و بهگین و
سخت چرب و با فارش و در پش بود و اشکها از ان سائل گردد و چون عمل مذکور کم از قدر مناسب شود در نظر مریض شیای کما هی نماید و چشم خشک و بهگین بود
و اشکها از ان سائل گردند و چون عمل مذکور زیاده و یا کم از قدر مناسب شود مریض را دو دو دارو ها بنوشانند و دارو ها را سائیده در چشم بکشند و در بینی اش بچکانند
و عمل بر کحیک بکار بندند لیکن چون مرض از غلبه بادی باشد باید که علاجهای مذکور چرب بکار بندند و اگر از غلبه بلغم باشد و یا بلغم بود علاجهای مذکور که
خشک و بند بکار بندند لیکن چون مریض را بگفتند که نظر کردن نتواند و پیش نظرش تاریکی آید و اشکها از چشمش سائل گردند و مژگانش ریزیده باشند و چون مریض
از چشمش بند بود و یا در نوش ترش باشد یا سخت گریا سر ما بود و یا ابر و باران باشد و مرض چشم را غلبه بود و آثارش نگفته باشند آنگاه عمل ترین منوع ست
و اما عمل مباک آنست که گوشت زده که دران استخوان ریزی و رگ نباشد و بیل دارو هائی که ذکر آن می آید یک بیل و ما یعلات که ذکر آن نیز می آید چهار بیل بستانند
و علاج یک آشیانه بلبلان برگ های کما و یا بید انجیر یا برگ نیلوفری و یا برگ کیله را بسته مناسب مقام پیچیده و گل حکمت بگیرند و بزغال سپید انجیر یا کمیر یا دادل یا با
یا کنار یا سیاهستانی که خیر دار باشند یا یا چک قوشی بزند بعده گل را دور کرده و شیر دارو های مطبوخ شیده بستانند و بدان چشم را تا سه تر گان بر کرده اند بعده گرد و گرد
چشم سند و که از خمیر آرد ماش بود بر آورده باشند و سی ماکه عمل ترین نشیند این عمل نیز نشیند بسی ماکه عمل ترین منوع ست این عمل نیز منوع ست

و عمل مذکور را بکار برکنند که غلبهٔ بلغم که منشای مرض است و آنرا بکلی افتاده باشد و مرض عمل مذکور تحمل کردن تواند و عمل مذکور سه نوع است یکی آنکه چشم را چرب گرداند و
مرض چشم را دفع کند و آنرا اشتهین گویند دوم آنکه مرض را خراشیده زائل گرداند و آنرا سیبتنی گویند سوم آنکه مرض را فراهم کند و آنرا لیکهن نامند و بعض
که خشک باشد از نوع اول بکار بندند و مریض که چرب آن را نوع دوم بکار برند و آنکه مرض چشم بیش از غلبهٔ بلغم یا خون یا باد باشد آنرا نوع سوم بکار بندند و از این
روشنائی چشم افزاید و دارویی عمل اشتهین مثل آنکه … روغن … مغز استخوان و چیزی که بالیعات اند چهار پل و گوشت حیوانانی که در آب و در کرانهٔ آب
باشند و مثل داروهای کاکولیا و کن یک پل بستانند و بطریق مذکور بزنید و شیره از آن شلیده بکار بندند شیرهٔ مذکور را تا آنکه یکحرف متحرک دو صد بار
تلفظ کرده شود در چشم مریض باید داند و هنود این عمل را در روز هر روز یکبار بکنند و ترکیب داروی عمل لیکهن مثل آنکه گوشت و جگر حیوانات دشتی دو
پل و برادهٔ آهن و برادهٔ مس و تمیق خرمهره و نمک سانگ نمک کف دریا و کسیس … هر یک پل و آب جزات چهار پل بستانند و بطریق مذکور بزنید و شیرهٔ آن
شلیده بکار بندند و شیرهٔ مذکور را تا آنکه یک حرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود در چشم باید ماندن و هنود این یکبار بکنند بیش از آن نکنند و سیبتنی از این عمل
می باید که مریض را دود داروهایی که بلغم را بکاهند بنوشانند و روغن نوشانیده مریض را چرب گردانند و مقتدای عمل سیه بکار بندند و ترکیب داروهای
عمل روپن مثل آنکه شیر عورت و شهد و روغن … چهار پل و گوشت حیوانات دشتی و دو پل و داروهای تلخ چنانچه برگ ببول و نیم و … آن یک پل بستانند
و بطریق مذکور بزنید و شیرهٔ آن شلیده بگیرند و بدان چشم را پر کنند تا مادام که یکحرف سی صد بار تلفظ کرده شود شیرهٔ مذکور را در چشم باید ماند و هنود این عمل سه روز
هر روز یکبار بکنند و پیش از این عمل مریض را دود داروهایی که بلغم را بیرون کشد بنوشانند و روغن نوشانیده چرب گردانند و مقتدای عمل سیه بکار
بندند و بعضی گویند چون مرض چشم از غلبهٔ بلغم باشد عمل مذکور یکروز بکنند و اگر از غلبهٔ تلخه باشد دو روز و اگر از غلبهٔ باد باشد سه روز بکار بندند و بعد از
عمل ترپن میباید تا مادام که چشم بکلی فراهم نشود مریض را از نظر کردن سوی آفتاب و چراغ و آئینه و آتش و سائر چیزهای درخشنده باز دارند و چون ترپن
ترکیب … اشیای مضر چنانچه حرکت جماع و نظر کردن سوی اشیای مذکور مرض در چشم پیدا آید باید که حسب مناسب مقام داروها آس کرده در چشم کشند
و عمل انجن و عمل سیه بکار بندند و چون عمل ترپن بقدر مناسب کرده شود چشم نیک شود و باد و بیتاب را تحمل کردن تواند و در آن سرشت شود و مریض را
خواب بوجه نیک آید و چون بیدار شود چشمها پیش از خود کشاده گردند و چون عمل مذکور از قدر مناسب زیاده شود چشم را … کند … و مرض
… پیدا آید و اگر کم از قدر مناسب شود چشم سخت گردد و درد کند چنانکه موهای اندامش از آن ایستاده شوند و اشکها از چشم سائل گردند و خلط که منشای
مرض مذکور باشد با غلبه کنند و چون مرض چشم از غلبهٔ تلخه یا خون باشد باید که روغن و شیرهٔ داروها سرد و عمل مذکور شیر گرم انداز نه سخت گرم نه سرد
و چون چشم را بروغن یا شیرهٔ مذکور که سخت گرم باشد پر کنند چشم سخته گردد و سوزش کند و چون سخت سرد اندازند چشم گران و منقبض گردد پس طبیب را
شاید که هر دو عمل مذکور را بهشیاری کند تا غیر ملائم و زیاده و نقصان از قدر مناسب نشود و اگر بنوعی زیاده یا نقصان شود از آن چشم ورم کند و سیل …
شود و بیماری دیگر و ملال پیدا آید باید که مریض را دود داروها نوشانیده و داروها را در چشم چکانیده و سائیده در چشم کشند بر حسب مناسب مقام مرض را زائل
گردانند و اما عمل انجن که قطرات شیرهٔ داروها در چشم مریض بچکانند و این عمل نیز سه نوع است یکی آنست که چشم را چرب گرداند و مرض زائل
گرداند دوم آنست که مرض را خراشیده دور کند سوم آنست که مرض را بر روی فراهم گرداند و اسمای هر سه نوع بزبان هند قبل از این گذشته اند
و ترکیب داروهای اشتهین نیست که داروهای اشتهین مثناک را بستانند و آس کرده و شلیده دو قطره شیرهٔ آن در دو چشم مریض بچکانند تا مادام که
یکحرف متحرک دو صد بار تلفظ کرده شود ماندن بهند و ترکیب داروی لیکهن نیست که داروهای لیکهن مثناک را بستانند و آس کرده و شلیده دو قطره
شیرهٔ آن در دو چشم مریض بچکانند تا مادام که یکحرف صد بار تلفظ کرده شود ماندن بهند و ترکیب داروی روپن نیست که داروهای روپن مثناک بستانند
و آس کرده و شلیده دو اندر قطره شیرهٔ آن در دو چشم مریض بچکانند تا مادام که یک حرف متحرک سی صد بار تلفظ کرده شود ماندن بهند و اما ترکیب عمل
بکهیک آنست که داروهای ملایم … و شیر … آن … باید از … و مریض را بفرمایند تا چشم را ببندد بعد ساعتی آنرا بر داشته چنانچه میان سر لوله

و چشم مریض چهار انگشت فربه باشد از راه لوله داروها بر چشم مریض بریزند و این نیز بر سه نوع ست و در هر نوعی و وجه آن مقدار که برای آن نوع یاد کرده شد بهمان مقدار داروها بر چشم بریزند و چون مرض از غلبه بلغم باشد باید که عمل استحقون که خراشنده بود و یا عمل برکهیک که نیز خراشنده باشد بکار بندند و اگر از غلبه باد باشد باید که در آخر روز یکی از دو عمل مذکور که چشم را چرب گرداند و مرض دفع سازد بکار بندند و اگر از غلبه خون یا تلخه باشد وقت استعمال یکی از دو عمل مذکور که چشم را بروغنی فراهم گرداند و آنرا بهندی روین گویند بکار بندند و چون چشم سخت درد کند باید که همدران وقت یکی از دو عمل مذکور بکار بندند هر نوع که مرض باشد تا خیر نکنند و آنچه از زیادتی و نقصان عمل بپتاک پیدا آید از زیادتی و نقصان هر یکی ازین دو عمل نیز حادث گردد و چون بدانند که خلطی که منشای مرض ست سخت غالب ست بجهت دفع آن عمل برکهیک بکار بندند و چون غلبه خلط مذکور بسیار نباشد عمل استحقون بکار بندند و اما عمل سرویست نرست که پیش چشم را که بقدر انشار زده انگشت عریض باشد همچو زه کلاه دوخته بسازند و سر مریض را بپوشانند و بدان آن خمیر آرد ماش سخت کنند و مستحکم گردانند چنانکه فربه که از ان روغن بیرون آید نماند و بران پی جامه به بندند و روغن درون پی چشم بر سر اندازند و بعدتی که دو چند از مدت عمل ترین باشد روغن را در سر ماندن دهند و این عمل مدار آخر روز تا بعد آنکه وجود مریض را به عمل قی و اسهال صاف گردانیده باشند و مریض را غذا نیکه فزیل بود در خلطی را که منشای مرض ست خوانیده بودند بکار بندند ازین عمل امراض سر چشم دفع گردند و اما عمل رنجن آنست که داروها از جهت ازالت مرض و تحصیل روشنائی در چشم کشند و این بعد صاف گردانیدن بدان مریض بکار بندند و عمل مذکور بر سه نوع ست یکی لیکهن و آن عملیست که خلط فاسد را از دیده و بلکهای گهانی چشم داد معمل خطرناک که آنرا سکاتک گویند و از درون دهن و بینی خراشیده بروان کشند و این عمل را در اول روز بکار بندند و دوم رونین و آن عملی ست که بواسطه سردی و چربش داروهای جراحت و خشکی چشم را فراهم گرداند و بینائی را افزاید و این عمل را در آخر روز بکار بندند و سوم برساون و آن عملیست که منشای خلطی را که منشای مرض بود زائل گرداند چشم را چربسکند و بینائی را بیفزاید و این عمل را شب بکار بندند و بعضی گویند اگر مرض چشم از غلبه بلغم باشد باید که داروها را در اول روز بچشم مریض بکشند و از سه عمل مذکور هر عمل که باشد بکار بندند و چون مرض از غلبه باد باشد از سه عمل مذکور هر عمل که باشد در آخر روز بکار بندند و چون مرض از غلبه تلخه باشد عمل را در شب بکار بندند و عمل لیکهن بغیر داروهای شیرین دیگر داروها بکار بندند و لیکن چربست مناسب ملایم و خلط داروها بگیرند و عمل بکار بندند و عمل رونین بداروهای که زود خت یا تلخ بوند و آنرا با روغن یار کرده باشند بکار بندند و عمل برساون را بداروهای شیرین و روغن چربست مناسب ملایم بکار بندند و هر یکی از سه عمل مذکور بر سه نوع ست یکی آنست که داروهای را که سائیده و غلوله ساخته باشند سائیده و چشم مریض بکشند و دوم آنست که داروهای را بصاف در چشم مریض بکشند و سیم آنست که سیق داروها در چشم مریض بکشند و عمل غلوله از عمل داروهای رایج قوی و تیز ترست چون فساد خلط که منشای مرض ست بسیار بود این عمل را بکار می باید ست و عمل سیق داروهای رایج متوسط ست چون فساد خلط متوسط بود این عمل بکار میباید ست و عمل سیق داروها از دو عمل سابق کمترست چون فساد خلط اندک بود این عمل بکار میباید ست و بجهت دفع امراض چشم و افزونی بینائی هشت عطسه رسه که اول جنس بود و براده مس یک حصه و براده زر یکحصه بستانند و هر سه را آمیخته در بوته حمیا کنند و بیا چک یا بتی یا بکمال کهیدا ب گردانند و دو حصه سفرین بقدر سر کنند و همچنین دوم بار ساخته سر کنند و همچنین در خرات ماده گاو و روغن ماده گاو و شهد و روغن کنجد و روغن کنجد و روغن بسیار و روغن شراب و در جوش داروهای خشبو که آنرا سرب کند مودک گویند و در جوش انگدره و شیر آنشیکر مدر جوش ترپله و در جوش داروهای ساناد کن و در جوش داروهای ابتلا و کن یک یک کرت بعد از ساختن سر گردانند بعد ازان آن کرده بگرد جامه به بندند و آنرا در آب باران که از هوا گرفته باشند سه روز الدا خته بدارند بعد کشیده و خشک گردانیده آس کنند و در ابید و بلیله و کلیسر که هر سه چهار حصه عمل داروهای مذکور باشند گرفته و آس کرده با آن بیامیزند و مکذات گردانند بعد سه روز آنرا عاج یا بلور یا زر یا خانم یا بمیسار انداخته بدارند و در چشم مریض بکشند ازین مزی در چشم حادث نگردد و مینائی افزاید و کسیکه این داروها در چشم بکشد آنکس را زحمت آسیب و بیدردی نرسد و شخص مذکور تغیر نبود که این داروها تا وقت تاوان باشد ست

نوع دیگر کوبیده و صندل را الایچی قریح و ملطی و سرمه و نگر و مرمر سنگ سرن میش زرد هر هر یک گوهر یعنی بیدمرا کهه و مرکب و اندرین و جندبیدستر و اریده و نسبد و براده زرد و زیره و گل نیلوفر و شیر خشت و قند سفید و زیره گل سرخ و گل کتائی و ناگیسر و آبیر و پیل و دراز و توتیای سبز و پوست بیضه مرغ ماکیان و دارچینی و گوجینه و پیل گرد و مغز تخم بیضه و کره گوساله آنرا در عرف بعضی بسوندهی و بعضی آنجنی گویند حله را سه ساعت بستانده آس کرده در چشم بکشند و این را بهدرودی گویند ازین نیز فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر مسل و دیوداروند و چوب و دارچینی و پیل گرد و لاک و مجیثه و الائچی و نمک سنگ و سونامکی و هر دو لوده و براده آهن و براده مس و کلیسه و پوست بیضه ماکیان هر یک را سه ساعت بستانده تا بریز آس کنند و غلوله کرده بدارند و آب سایند و در چشم بکشند ازین مرض آمرسکر و خارش و ارم و خطهای لعل و ادم که در چشم افتند دفع گردند نوع دیگر ریوی و مهلتی و نمک سنگ و بیخ بید انجیر یکحصه و پوست بیخ کتائی دو حصه و پوست بیخ کتائی خرد نیز دو حصه بستانند و هر سه را با شیر گوسپند آس کنند و بصبحنک یا کتوره مس سخت کرده در سایه خشک گردانیده همچنین هفت کرت عمل مذکور بکنند بعده فتیله ساخته نخشک کرده بدارند و با سایند و در چشم مریض بکشند ازین فایده مذکور حاصل آید و در چشم دفع شود نوع دیگر با میله و توتیای سبز و مهلتی را بستانند و شانزدهم حصه هر سه پیل گرد بگیرند و با آب سه روز آس کرده و غلوله ساخته بدارند و سایده در چشم مریض بکشند و دفع جمیع امراض چشم نافع آید اکنون بدانکه چون از کشیدن دارو سخت تیز در چشم یا از رسیدن باد یا تاب یا دود یا بسیار آب یا از گزیدن مگس یا پشه یا کرمی دیگر یا از بسیاری خواب یا فاقه یا اندیشه یا خوف یا از سخت ماندگشتن یکدم کاری یا از نظر کردن بسوی آفتاب یا آتش یا برق یا دیگر اشیائی که اضارت و درشتگی دارند بینائی نگه افتد و چشم آب ماسد و سوزش کند و چنان کند گویا که دران سوزنهای فلانند باید که بجهت دفع آن چربست مناسب مقابله دارو در بینی بچکانند و آنرا آس کرده بر چشم سخت کنند و عمل بر کهیک و بتاک بکار بندند و دارو های دفع درد چشم که از غلبه تلخه و یا خون باشد بکنند و دارو هائیکه از کشیدن آن در چشم فساد خلط یکه نشای مرست زائل گردد و آنرا بر سادن انجن گویند در چشم کشند و تیز ان علاجها را پیش از گذشتن هفت روز از رسیدن دنبکه بچشم بکار باید بست و چون از رسیدن دنبکه هفت روز زیاده بگذرند باید که بجهت دفع آن علاجهائی که بجهت مرض باتا ابهمکند گذشته اند بکار بندند و چون چشم را اندک دیگه رسد باید که نفس حاره را گرم کنند و بر چشم نهند فراهم شود و چون درد برده بریده گردند به بسیار دماکردن بایستی چشم فراهم شود و چون سه پرده بریده شوند بدو چشم فراهم نشود و مرض لاعلاج بود و اگر از رسیدن زخم دیده درون و اگر از رسیدن زخم دیده برون آمده فرو هشته شود طریق دارو کردن و دارو کردن آن در فصل سنجنگ بعمل جراحت گذشته است و نیز مریض را نگذارند نفس براه بینی بقوت فرو برد تا انگاه که طاقتش باشد بگیرد و در بینی اش دمادم عطسه بسیار اندرو می بکنانند و گلویش بزور بگیرند ازین علاجها دیده برجای آید و چون دیده برجای آید آب بر سر مریض بریزند و بجوش بر گهای جمون و نغزک و آمله چشم را بشویند و روغن که آنرا بسیق تر ازان گلوی یا تر بهله سخته باشند بر چشم مریض طلا کنند اکنون چند علاج [illegible] چشم از طب پنتا من گفته میشوند بدانکه در دفع مرض چشم و در مرض غلم و مرض سیاه و تب در فراهم گشتن جراحت فاقه نافع ست مرض چشم چون از بسیاری خواب یا از بسیاری غصه یا از دوه یا از غلبه باد پیدا آید باید که مردان مریض را فاقه بکنانند و نیز هر مرضیکه از غلبه باد بود در ان فاقه نصرست و چون چشم برآمده باشد از عمل سیدگل بر کهیک و گل بر لیب از خوردن غذای تلخ و از فاقه و از گذشتن چهار روز بهنگام عدوث آن سخته گردد و بجهت دفع برآمدگی چشم گل سرخ و گل سپید و صندل را گرد آس کرده در چشم مریض بکشند ازین چشم که برآمده بود فراهم شود و درد و دفع گردد نوع دیگر سنکه پهی را با شیره برگ بیل جدا آب جزرات و آمونه مسی انداخته سحق کنند تا انگه سیاه گردد بعده با آتش پاچک دیگی متوسط گرم کرده بر چشم سخت کنند ازین فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر شیره برگ سهجنه را با شهد آمیخته در چشم کشند ازین بعد چشم رود و آن که از غلبه باد یا تاب یا بسیار خواب باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر شیره برگ کنیر سپید را در چشم مریض بکشند ازین فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر بیخ جنجره و نمک سنگ را با جزرات و آمونه مسی سحق کنند تا انگه سیاه گردد بعده در چشم بکشند ازین فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ نیم و سندهی را با آب آس کرده و در عامله انداخته قطرات در چشم بچکانند ازین فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ تنبول و برگ سهجنه و برگ کنیر

و برگ سرس و دانه تن و نسوت و کنیز معطای تلسی و بهی شیره یکی ازین داروها با شهد مخلوط ساخته در چشم مریض بکشند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر
بیخ شهدلی در گوش راست ازان مرد و در گوش چپ ازان عورت ببندند فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر اگر پاره جامه مردی را گیرد و زن هم
بدین طریق ببندد فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر ترشی و روغن سوتر و نمک و قند و اک قطره روغن کنجد جمله را در آوندی روغن کنجد کرده و بینی مریض
بچکانند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر سرکه هندی و بیخ کدو هر یک را روغن کنجد کرده و بینی مریض بچکانند ازین فائده
مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ کروالا را در حصه کنجد یکحصه برگ بیری دو حصه هر سه را آس کرده گرم کنند و در چشم مریض ببندند ازین فائده مذکور
حاصل آید نوع دیگر نیم و پوست گلو و پوست بید بیخ بیر و مهلتی در کنجدان جمله را با آب آس کرده در چشم ببندند ازین در چشم که از باد و بلغم و تلخه باشد دفع
شود نوع دیگر نمک سنگ لوده را بسوزند یا موم در روغن سوتر یکجا کرده و آس کرده در چشم کشند و سخت کنند ازین در چشم دفع شود نوع دیگر سندهی و
ترپهله و نیم و لوده و بابونه برگ بیل را استاده دم آوندی انداخته با روغن سوتر و شیر بز بجوشانند و آن آوند را باز گونه کرده
بالای آتش معلق کنند چنانکه دود بر بن برسد بعد از سائیده در چشم مریض بکشند ازین اهلکند که از غلبه باد یا بلغم یا تلخه یا خون باشد دفع شود و آماس
چشم و درد ش نیز زائل گردد نوع دیگر باجوش گلوی و ترپهله شهد و سفید پلپل را آمیخته مریض را بنوشانند در دفع جمیع امراض چشم مفید بود نوع دیگر
باجوش هلیله و سرون و آمله و پلپل و نیم و بابونه گوگل آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله امراض چشم دفع گردند و این را کهرنک گوگل گویند نوع دیگر
سه عدد هلیله و شش عدد بلیله و دوازده عدد آمله را در نیم پرستهه آب بجوشانند مریض را بنوشانند ازین جمیع انواع مرض اهلکند و امراض تمر و آماس سوختگی و
درد پیدا شوند نوع دیگر جوش گلوی و تلوک و آمله و هلیله و بلیله و بابونه و شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین جمله انواع امراض اهلکند دفع شوند و این را
بافسه اشتک گویند نوع دیگر بابونه و ناگیسر و پلپل و سنبهی و کتکی و گلوی و کراوه را رهلد و نیم و اندرجو و چیره و موتهه و ترپهله و صندل و بچ جمله را جوکوب
کرده با آب بجوشانند چون سوم حصه بماند شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض چشم که از باد و یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط باشد دفع گردد و این را بافساد
گویند نوع دیگر پلپل و بابونه و نیم و گلوی و ترپهله و موتهه و پیچپول و مهلتی و کتچدان و سندهی جمله را استاده دسته و در آب انداخته بجوشانند چون هشتم
حصه بماند گرفته و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین مرض چشم خواه از غلبه یکخلط باشد خواه از دو و خواه از هر سه دفع گردد چون داروهای مذکور را آس
کرده و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند یا آنکه بسیمیق تر و جوش داروهای مذکوره روغن پخته مریض را بنوشانند نیز فائده مذکور حاصل آید این را بتوالا دکن
نامند نوع دیگر راسن و پلپل و بابونه و نیم و کسوندی و انگور و مهلتی و گل نیلوفر قمری و بربار او جواسا و چراپته و بیرا و پلپل دراز و ترپهله جمله را استاده
دسته و جوکوب کرده در آب انداخته بجوشانند چون هشتم حصه بماند با شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین هفتاد و شش امراض چشم دفع گردد و این را
سراساد کواتهه سرستهاد گویند نوع دیگر ترپهله و نیم و پلپل و اندرجو و موتهه و ترایمان و ناگیسر و گلوی جمله را استاده دسته و مریض را بنوشانند
ازین امراض چشم بینی و گوش و دردسر و ابرو و بناگوش دفع شوند و این را سترهاد گویند نوع دیگر بابونه و موتهه و نیم و برگ پلپل و کتکلی و
گلوی و کتچدان و کراوه اندرجو و رهلد و چیره و سندهی و چراپته و ترپهله و بالا و بچ جمله را استاده دسته و جوکوب کرده در آب که هشت حصه آن باشد
انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند بستانند و هر روز مریض را بنوشانند ازین فارش چشم و مرض نیل و مرض ریدو هر دو نوع مرض سکر و مرض کاج و
رعد کوری و شب کوری و لعلی و آماس و ناخنه و درد چشم دفع گردند و این را بربهد بافساد گویند نوع دیگر باجوش و سمول یا باجوش ترپهله سفید
پلپل و سارزا آمیخته مریض را بنوشانند ازین امراض چشم و گلو و ابرو و نای گلو و کام و بناگوش و کله و زنخدان و دردها اینها دفع گردند نوع دیگر
لودر و مهلتی و سنبل و سرمه و رهلد جمله را استاده دسته و بشاپیر بز آس کرده در چشم مریض بکشند ازین مرض اهلکند دفع شود نوع دیگر برگ بیل و لوده را
آس کنند و به برگ بید انجیر پیچیده و گل حکمت بگیرند و پخته شیره آن شهلیده بستانند و با آن سمیق نمک سنگ و رهلد را آمیخته مل آمیخته بکار برند
ازین مرض اهلکند و عاد همنته دفع گردند نوع دیگر بیدانگه و مهلتی و رهلد هر یک هشت پل بستانند و در یکمن آب انداخته بجوشانند چون

بخشم بماند بجای بیخته بشانند و بنارند بکار کرده بجوشانند تا آنکه بچوجلاب شود بعد بآن دو پل سعیق بسپ اسپغول و سه سعیق پلپل گرد و بسیا میزند زیرش
قدری آش کرده غلیظ سازند و قلیه کنند و یا خشک کردن سعوق بسازند و بدارند دود چشم بکشند ازین جمیع انواع مرض ابهکند و دود چشم و خطای
لعل و اسم که بر چشم نشیند دفع شوند و این را باسمیت جوگل گویند نوع دیگر پول و کلکه و دارچینی و تر بیله و جواسا و پر اوتر ایمان
هر یک یک پل فاخته یک پیسه بشانند و بجوب کوب کرده و بر کیسه آن آب انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند بعد بسجامه بخته بشانند و بدین
جوش و سعیق ترازان جرایته و کراوه موتهه و مهلتی و صندل پول دراز یک پیسه روغن سوتر بیزند و مریض را بنوشانند و دیش بکشند و بر بینی آتش بکنند
و دیگر علما ازین روغن بکار بنارند ازین امراض چشم و گوش و بینی و شب پرقان و بسرشکنند مالا دفع آرد و این روغن را تیولا دکهرت گویند نوع دیگر
روغن سوتر کهنه را شبرا وه گاو که همچند روغن باشد و بسعیق ترازان انگور و صندل و مجیثه و دارچینی و هر دو زیره و کاه دوب و میده سینگی سوتر بول
و مهلتی و گل نیلوفر قمری بیزند و مریض را بنوشانند و دود بینی آش بکشانند و دیگر علما بکار بنند ازین مرض سکر و قمر و دود دفع گردند و این روغن را
دکهیاد کهرت گویند نوع دیگر روغن کنجد را سعیق ترازان پیل دراز و بیخ مهلتی و نمک سنگ سندی بشیر گوسپند بیزند و مریض را بکشانند
ازین مرض سکر و قمر و دود دفع گردند و این روغن را کشاد تیل گویند نوع دیگر سعیق ترازان جوش دارو هائی که مزیل باد باشند روغن سوتر بیزند
مریض را بنوشانند و دود بینی آش بکشانند و دیگر علما بکار بنند ازین امراض دفع گردد نوع دیگر سرخ گوش را آس کرده سعیق تر بسازند و
گوشت آزا جوشانیده جوش بشانند و بدین سعیق و جوش میپا پل روغن سوتر بیزند و بدین عمل استعوتن بکار بنند ازین مرض اسکا دفع شود و این روغن را
اشتک کهرت نامند نوع دیگر سعوق گوشت یک خرگوش و سعیق ترازان بسر و جه و کلمیر و صندل سفید و مهلتی و گل نیلوفر قمری و بریا را
مشکنی و بیخ نیلوفر شمسی و بیخ و تر ایمان و انیس و لونگ و کاکولی و کلمیر کاکولی و جیوک و کلمیک سپید و هامیدوده و بردوه و منکونی و ماشونی و کلمیر نی
یک پیسه روغن سوتر بیزند و مریض را بنوشانند و دود بینی آش بکشانند و دیگر علما بکار بنند ازین و کاج و تیل و اجکا و دیگر امراض چشم دفع گردند و
این روغن را مهاستک کهرت نامند نوع دیگر پوست بلیله چهار پل پوست بلیله هشت پل و پوست آمله شانزده پل بستانند و بالیدن
آب بجوشانند و چهارم حصه بگیرند و بدین جوش و سعیق ترازان تر بیله که شش پل باشد یک پیسه روغن سوتر بیزند و مریض را بنوشانند و دیگر علما ازین
بکار بنند جمله امراض چشم ازین روغن دفع گردند و روشنائی بفزاید و این روغن را تر بیلا دکهرت گویند نوع دیگر سعیق پوست تر بیله و مهلتی و
آهن کشته و میس کشته آمیخته بدارند و با روغن سوتر و شهد در آخر بر دو مریض را روزینه بچورانند ازین مرض تمر و خطای لعل و اسم که در چشم افتد و سرخش
چشم و ناخنه و شبکوری و مرض اجن مرض تبل و مرض سکر و مرض کاج و سوختگی دود و دوغار چشم و دیگر امراض چشم و امراض دندان و گوش و گلو
و لوآیر و بکشند و رسیلان مثی جیده هر بیجده فوج بیست و یک پیسه روغ و برص دفع گردند و موی ها سیاه و مانند فی الحال سپید نگردند و گر سنگی
که اندر یا نشسته باشد بیاید و قوت باه بفزاید و شمر ها دگر دود و این را تر بیلا دکلپ گویند نوع دیگر سعیق تخم بلیله و برهم گوش را با شیر عورت آش
کرده قلیه کنند و با شهد سایده در چشم مریض بکشند ازین چشم روشن شود و در میان سه روز شبکوری دفع گردد نوع دیگر تخم کرنج و زیره و گاو نیلوفر
شمسی و صندل و گل نیلوفر قمری هر یک را با شیر سرگین ماده گاو آس کرده در چشم مریض بکشند ازین شبکوری دفع شود نوع دیگر بیخ و شوت و صندل و
گلوی و چرایته و نیم و دوب هر دو را بکسان بستانند و آب کشانیده حصه آن بود انداخته بجوشانند چون شش حصه بماند بسته و مریض را بنوشانند
ازین مرض بکلانند و کاج و شبکوری و هر دو نیگر امراض چشم دفع گردند و این را سجاوکوا تهه گویند نوع دیگر با جوش بیخ چیره و تر بیلا و پلوان و بکر
و روغن سوتر آمیخته مریض را در شب بنوشانند ازین مرض تمر دفع شود و نظر روشن گردد نوع دیگر تر بیله و آهن کشته و مهلتی و نسبر و جنه و ستراول
هر یک را بار یک آس کرده باشند و روغن سوتر آمیخته مریض را بخورانند ازین امراض چشم اگر چه دیرینه باشند دفع شوند و این را سیتاوکهرت نامند
نوع دیگر سوهاگی را آهن کشته و مهلتی و تر بیله هر یک را بار یک آس کرده بدارند و باشهد و شکر و روغن سوتر مریض را در شب بخورانند ازین مرض

دفع شود و این را نیز ستیاد گویند نوع دیگر بلیله بست و چهار درم و بلیله دوازده درم و آمله چهل درم شب در سه رطل آب بست و چهار درم
آهن کشته دوازده درم و ملتی بست و چهار درم و پیل دارش درم و بنفشه و جنبش درم و نمک شش درم جمله را بایک آب کنند و با آن مقدار
جلاب و سکنجبین میزند باشد بدو قوت بر مقدار زور و گر سنگی مریض در شب بخورانند غذای موافق خوردن فرمایند از این مرض تمر و کاج و مرض
قبل مغاخنه و شکوری و اجن داشنا دارم و قطعای بعل دارم که در چشم پیدا آیند و آواز ها که در گوش بیفتند و آماس چشم و سوختگی و چکیدن آب از آن
و مرض سکر و ما موض پدید مرض تمر که از آن یک چیز دو چیز پدید شود و مرض انبس و غارش چشم و مرض کام و دهن و دندان سر و امراض کلیه و ناسور و مرض
بهکنه و مدار امراض است بست بت و مرض اپانس و مرض کوسر او جمله دفع شوند و از خوردن این شکنجبین دسدوی نیفتد این را دواوس انبرت هر شکلی
گویند نوع دیگر دارو یکه آزاد هندی است مرتبلی گویند و آن در فصلی گذشته است مریض را بخورانند از خوردن این دوا همه امراض چشم دفع
گردند نوع دیگر دو حصه مغز تخم کرنج یک حصه بیپ انجن را شبیره چای تا بست یک بت بدهند بعد از آن شبیره مذکور سحق کرده فتیله ساخته در
سایه خشک کنند و با روغن بادام آب سایند و در چشم بکشند از این مرض تمر دفع گردد و خواب بطریق بهتر آید و بعد بیدار گشتن چشم بهانی احوال گشاده گردند
و این را بهمان متی پرب نامند نوع دیگر بلیله و توتیا هر یکی هشت حصه و پیل گرد یکی حصه بستانند و با آب سحق کرده فتیله ساخته بدارند و
با آب سایند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر بلیله و کف دریا و سلاجیت و صندل و فاف و خرمهره و پیل گرد یکی حصه سوت
چهار حصه جمله را سحق کرده و فتیله ساخته و با شهد سایند و در چشم بکشند از این شکوری و ناخنه و کاج و غارش و مرض سکمه کاچیاک و مرض چشم که از
رسیدن شئی خارجی حادث شود دفع گردند این را توتیا بهان متی گویند نوع دیگر برگ نیلوفر قمری صد عدد و مرد صد دانه منک صد عدد و انجو
پوست او و رکره و صد عدد گل مالتی و صد عدد فلفل دراز بستانند و جمله را با آب آس کرده فتیله ساخته بدارند و با آب سایند و در چشم مریض بکشند از این
مرض تمر و دیگر از مرض چشم دفع گردند نوع دیگر یک حصه پیل و دازده و حصه پوست بلیله نه حصه زردچوب سه حصه دو حصه ستده جمله را با آب آس کرده
فتیله ساخته بدارند و با آب سایند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر پراده زرد پراده سرخ با جوش ملتی سحق کرده فتیله ساخته بدارند
و با آب سایند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر و کاج و قبل و ارمد و شکوری دفع گردند و بینائی چشم بهبود یابد و که آنرا کور گویند شود و این را بهندی
سکتکا برت گویند نوع دیگر زردچوب و برگ نیم و فلفلین و برگ مورتهه و بلیله را مساوی ستده و با شیره آس کرده فتیله ساخته بدارند و اگر
این را با آب سایند و در چشم کشند ریش چشم بهبود و اگر با شهد کشند مرض نیلکا بهبود و اگر با شیر عورت سایند و در چشم کشند گل چشم دور شود این را چندر بر بهابرت گویند نوع دیگر تخم کچندن را هفت روز در آب هفت روز در شیر بگل مالتی و هفت روز در روغن گنجد بدارند و هفت روز در روغن بادام و گاو
بعد با آب سایند و در چشم کشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر شیشه که آنرا صاف کرده باشند گرم سازند با آن سیماب که همه آن بود نیز صاف
کرده باشند بیامیزند عیادت گردانند و بعد از این هر دو بستان دو حصه جمله را نوشادر بگیرند و هر سه را سحق کرده بدارند و در چشم کشند از این مرض
تمر دفع شود و این را اپنان امرت گویند نوع دیگر با کنک را با شهد سایند و در چشم بکشند از این مرض تمر و دوم و دشتی و جلا دفع شود
نوع دیگر سیق پیل دراز یکه سحق بلیله دو حصه ستده هر دو را در شیره بهنگر چند بت بدهند و فتیله ساخته بدارند و در سایه خشک گردانند
و با آب سایند و در چشم بکشند از این تمر دفع گردد نوع دیگر سیسه حصه و گندک پنج حصه و زنجبیل دو حصه و فلفل یکصد و سه حصه بستانند جمله را در
بوته عمیا کنند و بوته را آتش ملایم بدهند سرد گردانیده دار و کشیده را بایک آس کرده بدارند و در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود و بینائی
چشم افزاید و این را بهندی تمر تلک گویند نوع دیگر توتیا پنج درم را گرم کرده در هر یکی از بول بز و بول گاو نر و شیر عورت و شیر ماده گاو
و شتر و آب هفت هفت کرت سرد کنند بعد از آن آس کرده در چشم مریض بکشند از این مرض تمر دفع شود نوع دیگر سیسه را گرم کرده هفت هفت
کرت در شیره تر بیله هفت کرت در شیره بیله هفت کرت در شیره [illegible] هفت کرت در آب ملتی سوخته و از آن میل ساخته کنا

ما فرا چشم کشند این چشم روشن شود وی باید که سرمه دیگر در چشم کشند هم بدین میل بکشند این را میل ناکا گویند سر مار سیاه را بدیده و بستانند و سرمه را
آس کرده با روغن سوسن تخته غلوله سازند و بدین مار سیاه مذکور اندازند و دهن مار مذکور را بدوزند و آنگاه آنرا چنان بسوزند که دودش بیرون نرود
بعد و سرمه را با خمیر مذکور آس کرده با میل مجدد چشم بکشند این مرض تمر دفع شود و بینائی که آنرا کریر گویند بهبود گردد نوع دیگر تر پیله و سفیدی
و فلفلین و نمک سنگ و کلی و توتیای سبز در سوت و بدانگه موی و برابر همه را با آب حزات آس کرده و فتیله ساخته بدارند و سایند
در چشم مریض بکشند این مرض تمر قبل دفع شود و این را ناکا ارجن جوکی گفته شده است نوع دیگر پیله و بیخ و کوتمه و پیل و راز و پیل گرد
و مغز تخم پیله و ناف خرمهره و نسل هر همه را مساوی سنده با شیر بز بار یک آس کرده فتیله ساخته بدارند و با آب سائیده در چشم بکشند این مرض تمر و مفارش
مار سیاه و مرض قبل و مرض ناخنه دفع شوند و کل اگرچه یکساله باشد از کشیدن این دارو تا یک ماه دفع شود و این را چندر و دی برت گویند نوع دیگر
یک مار سیاه و چهار کرده و سه یک بوی شیر انداز ند تا بست و یک روز بدارند بعد و کرنے و سکه برون آرند و آن سکه خروس ما بخورانند بدین طال خروس
مذکور را در چشم مریض بکشند این بینائی مریض اگرچه بسبب غلبه تمر و کاج کلی رفته باشد باز آید این را کرکت انجن نامند نوع دیگر فلفلین
و کف دریا و نمک سنگ هر یک نیم درم و سرمه چهار ندرم جمله را با ریک آس کرده بدارند و در چشم بکشند این مرض کاج و مفارش دفع شود نوع دیگر
سرسبز گرد و بیخ و کافور و گل نیلوفر قمری را با آب حزات آس کرده در چشم مریض کشند این مرض تمر دفع شود نوع دیگر روغن شیر ماده گاو که گوساله
او نر بزنگ ماده باشد در دفع امراض چشم باید که گل ناس و ترین و پتاک و دیگر عملها بدین بکار بندند نوع دیگر خرمهره را با آب بینه سائیده
در چشم کشند این تمر دفع شود نوع دیگر گل کنجد بستاد عدد با ریک آس کرده فتیله ساخته بدارند و با آب سائیده در چشم کشند این مرض تمر دفع
شود و این را زبان هنگ چندر پربهابران و کشمکابرت گویند نوع دیگر نا گیسر و اگرو کافور و کوتمه و الائچی و زعفران و رکتچندن جمله را
مساوی بگیرند بقدر جمله سرمه بستانند و همه را با ریک آس کنند و بدارند و در چشم بکشند این جمیع امراض تمر چشم و دیگر علتهای چشم دفع گردند نوع دیگر
نسل و نمک سنگ سویس و خرمهره و سنبل و فلفلین و رسوت را مساوی ستده آس کنند و با شهد آمیخته در چشم بکشند این مرض سکار و ارم و کاج و تمر
دفع گردد و این را رس کریا گویند نوع دیگر بار کتک و ناف خرمهره و سرمه رسوت را با چربی مار سیاه سائیده در چشم کشند این بینائی چشم اگرچه
بسبب غلبه تمر رفته باشد باز آید بیخ کدسهر نه سپیدار اگر با روغن سوسن سائیده در چشم کشند مرض تمر و نیلکا دفع شود و اگر با آب حزات در چشم کشند
مرض پرتهم برود و اگر با شهد در چشم کشند مرض ارم دفع شود نوع دیگر سرمه را با شهد و روغن سوسن سحق کرده در پیله ساخته در پیله که آنرا مجوف گویند
باشند بدارند و آمله را با آب آس کنند و در پیله مذکور سخت کنند و خشک گردانیده بمنظی بسوزند که دود بیرون نرود بعد سرمه را از پیله کشیده و سائیده
در چشم کشند این مرض تمر دفع شود نوع دیگر سحق کنجدان را بشیره گل پاپره چندبیت و هند بعد با آب لوده سائیده در چشم کشند این مرض تمر
دفع شود و محاجع و ملک را با پشک خرگوش آمیخته فتیله کنند و آنرا با روغن سوسن در چراغ انداخته بسوزند و دود آن ستده در چشم کشند این جمله امراض
چشم دفع شوند نسل نوع دیگر نسل دوازده حصه برنگ شصت حصه و مغز تخم آمله پنج حصه پیل گرد چهار حصه پیل و راز سه حصه و سرمه یک نیم حصه
بستانند و جمله را با ریک آس کرده بدارند و با شهد آمیخته در چشم کشند این خارش چشم و مرض تمر و ارم و کاج و تیل و دهوم و درشتی و دیگر امراض چشم
که از غلبه بخون باشد دفع گردند نوع دیگر سیماب صاف کرده و گندهک صاف کرده هر دو مساوی بستانند و با شیره چنگیری سحق کرده در چشم کشند این
جمله امراض چشم دفع شوند و روشنائی چشم بفزاید نوع دیگر روغن سوسن را بسیق تر اذان تر پیله و سفیدی و فلفلین و انگور و فهلتی و کلی و بدانگه و الائچی
خرد و برنگ و عنبر و کلیسر و صندل و رکتچندن و زرچوبه و دارچلد که هر یک سه درم باشد و شیر بز که همه روغن مسطور باشد و بجوش تر پیله که
سه چند روغن باشد بپزند و مریض را بخورانند و دیگر عملها بکار بندند این مرض تمر و کاج و ارجن و تیل و خارش و آماش
جمله امراض چشم که از امراض آن دفع شوند چنانکه بطلوع آفتاب تاریکی شب زائل گردد این تمر چشم و دیگر امراض آن همچنان زائل گردند

و این روغن را تر پهلاد کهرت گویند نوع دیگر یک پرتهه روغن را بجوش تر پهله و شیر یزه و بهنگره و شیر یزه یا بانسه شیر یزه که هر یک یک پرتهه باشد بسیق تر ازان پلپل دراز و شکر و انگور تر پهله و گل نیلوفر تری و مهلتی و کهیر کاکولی و بابونه و کثائی و مجیٹهه و بید مانکه و سایر و کلیسر و صندل و دار پهله که هر یک سه درم باشد بپزند و مرض را پیش از طعام و اثنای طعام و بعد از طعام خورانند و دیگر علماء بین بکار بندند این مرض تمر و شکوری مرض کاج و مرض ناکا و مرض ابهلکند و مرض را دمنته و امراض پاک سیلان آب از چشم و خارش همه دفع گردند و نیز خون که فاسد شده و غلبه کرده از طرف بینی و گوش و دیگر منافذ سائل گردد بایستد و بینائی که کس گردد و این را مهاتر پهلاد کهرت نامند نوع دیگر صد پهله دو دو پهله و پهله و چهار صد آمله و بانسه یک پرتهه و بهنگره یک پرتهه در آب که چهار چند مجموع این دارو ها باشد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بجامه بیخته بستانند و بدین جوش و شیر یکه همچند روغن باشد و بسیق تر ازان شکر و شهد و مهلتی و انگور و کثائی و کاکولی و کهیر کاکولی و تر پهله و ناگیسر و پلپل دراز و صندل و موتهه و ترایمان و گل نیلوفر تری که هر یک سه درم باشد یک پرتهه روغن کنجد تر بپزند و مرض را بخورانند دیگر علماء بکار بندند این مرض تمر و کاج و شکوری و سیلان آب از چشم و آماس و خارش دفع گردند و بینائی بغزاید و موریهائی الحال سپید نگردند و خون استحاضه نیز دفع شود و این روغن را ابهاس کهرت گویند نوع دیگر بجوش دهن و تر پهله و بسیق تر ازان دارو های جیونی کن روغن کنجد تر بپزند و مرض را بخورانند این جمیع امراض چشم دفع گردند و این روغن را راشنا دکهرت گویند نوع دیگر بسیق تر و جوش پهله و بلیله و آمله و بلپل و بابونه و نیم و روغن کنجد تر بپزند و بکار بندند این نیز جمله امراض چشم دفع گردند و این را کهرتک کهرت گویند نوع دیگر یک پرتهه روغن کنجد را بسیق تر گل نیلوفر تری که کبود باشد و مهلتی و سنبهے و بند یک و انگور و بهارنگ و مغز چوب گلبکان و سرون بلپل دراز و کثائی و آمله و سنا و دلوده و بیخ کهیر تی بیخ و کهیر بینی و بریارا و کهیک و اسن و مجیٹهه که هر یک سه درم باشد و بشیر که چهار چند از روغن باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند این مرض تمر و شکر و یا کانی و ارم و تبل و اجن و نیلکا و ناخنه و شکوری و مرض ابهلکند و دمنته و خارش چشم دفع گردند این امراض نکلو و دین سوء و گوش و دندان و مرض اردت نیز دفع شود و خون از سیلان باز ایستد و موریهائی الحال سپید نگردند این را تیل پلادتیل گویند نوع دیگر صد پهله و دو پهله روغن کنجد را بشیر که چهار چند آن باشد و بسیق تر ازان جیوک و کهیک و میده و انگور و سرون و هر دو کثائی و مهلتی و بالا و برنگ و مجیٹهه و سکر و اسن و گل نیلوفر تری و خاکسک و بید مانکه و کهیر بیخ و نمک سنگ و بلپل دراز که هر یک سه درم باشند بپزند و بکار بندند این مرض تمر و مرض کاج و مرض سکت و مرض تبل و مرض ارید و لکناس و شکوری و کلفه و بوی بد از دهن و بینی و سر فوراً جروگ و بلهک و دو نیم سر و امراض بینی و دهن و دندان و گوش و سائل گردند این را تر پهلیه تیل گویند نوع دیگر بسیق تر ازان بلپل دراز و مهلتی و بیخ و انگور و کهیک و جیوک و گل نیلوفر تری و بید مانکه و گلوی تر پهله و سرون و کهیر کاکولی و جیونتی و موتهه و صندل و دلوده و دار پهله و تر اول و مجیٹهه و هر دو کثائی و کهیر بهنگ و خاکسک که هر یک شش درم باشد و بشیر و بهنگره و شیر یزه یا بانسه و شیر یزه تر اول و بسیق تر پهله و شیر یزه یا دو گاو کا اول بار بچه آورده باشد و شیر یزه گویند که هر یک یک پرتهه باشد یک اوبک روغن کنجد را بپزند بعد ازان که مریض را روغن تر پهلاد خورانیده چرب گردانیده باشند و روغن تر بدو یا روز روغن را بهیا و خیرا سهال کنانیده باشند روغن مذکور را بکار بندند این مرض تمر بهر گونه که باشد و مرض کلانده و مرض سکر و مرض سکت و شکوری و دیگر امراض چشم و سر و گلو و دهن و بینی و زبان و دندان و گردن و بازو زائل گردند خون فاسد که از راه بینی و دهن روان شود بایستد و قوت حافظه بغزاید و زنگ ناداسه یک گردد و قوت باه حاصل آید و امراض باد و اردت و جزاحت تیز بروند و این را مهاتر پلپاتیل گویند نوع دیگر بعد طعام خوردن دستها شسته بایکدیگر مالیده چند قطرات آب که بدستها آلوده باشند بچشم بچکانند این دو دفع مرض تمر بهم آید نوع دیگر بند و چوب و برگ نیم و فلفلین و موتهه و برنگ و سنبهے و نمک سنگ و پاری و بیخ و جیره و کوتهه جمله را مساوی کوفته و بیخته و بیاب بپزند و مقدار نخود بیرون آمده و سایه خشک کنند و اگر این را با آب سائیده و چشم کشند تمر دفع شود و اگر با شهد در چشم مقدار سائیده و چشم کشند باد چشمان دفع گردد و اگر

فصل نخست در سر و علامت مرض مذکور

و چون نرم باشد بسیار گرم شود و علاج این چشم گفته شد و الله اعلم بالصواب

فصل نخست در سر و علامت مرض مذکور

و دو قسم است قسم اول در علامت مرض مذکور بدانکه علامت مرض سر اینست که سر درد کند و درد مذکور سخت بسیار شود و از بستن سر و رسیدن گرمی مریض را متضرر شود و حدوث این از غلبه باد باشد و دوم نشست که سر بینی و چشم چنان درد کند گویا که دران اخگر انداخته اند و درد مذکور شب و علاج سر و مصدر ضرر شود و حدوث این از غلبه بلغم باشد و چهارم نمیست که دران علامات هریکی از سه نوع سابق باشد و حدوث این از غلبه سه خلط بود و پنجم نشست که مریض را از سوی سر تیزاری سخت روی نماید و در سر بینی و چشم چنان درد شود گویا که دران اخگر انداخته اند و درد مذکور شب و علاج سر و مصدر ضرر شود و حدوث این از غلبه خون بود و ششم نشست که سر بسیار درد کند و انگی گردان و از دارو ها نوشیدن و از دارو در بینی چکانیدن و از خون کشانیدن و از سیمان گرمی صداع فزون گردد و حدوث این از نقصان بسا و چربی و مغز بینی و خون و بلغم و باد که در سر آمده باشد و این نوع را بهندی جمی سر و سرگ گویند و هفتم نشست که سر بینی سخت بسیار درد کند چنانکه آزار پارمی شکافند و آب از بینی با خون آمیخته بچکد و حدوث این از نقصان گرم و سر باشد و هشتم نشست که در سر بوقت طلوع آفتاب پیدا آید چنانکه آفتاب مرتفع شود درد مذکور نیز زیاده گردد تا استوا در آید و بعد زوال مقدار یکه آفتاب فرو تر رود درد مذکور نیز کم شود و در مذکور از علاج گرم کم افتد و گاهی از علاج سرد ناقص شود و حدوث این نیز از غلبه سه خلط بود و این را بهندی سورج آورت گویند و این مرض سخت بست و نهم نشست که رگهای گردن که آنرا میتیان گویند چشم و ابرو و کنپٹی و گلها آخسند و حسار پا بجهند و مرض چشم حادث گردد و حدوث این از فاسد شدن هر سه خلط در محلهای مذکور بود و این نوع را بهندی انشت بات گویند و دوم نشست که بینی سرد کند چنانکه آزار پارمی شکافند و این را بزبان عرب شقیقه و بزبان هندار و پا بهیدک و بعربی آوهاسیسی گویند و چون این مرض سخت غالب بود یک چشم یا یک گوش تباه گردد و حدوث این از باد که از خوردن اشیای خشک و از خفتن در حالت بیداری از رسیدن سرد و از رسیدن باد شرقی و از بسیاری جماع و از نگاه داشتن بول و غایط و مانند آن که حبس آن ممنوع ست و از بسیار دویدن و حرکت کردن فاسد گشته بود باشد یا آنکه از باد و بلغم که از اشیای ممنوع فاسد گشته باشد بود و یازدهم نشست که هر دو یا گوش بسیار درد کنند و مانا سند و سوزش کنند بعمل عوام گردند و حدوث این از فاسد شدن تلخه و خون و باد در استخوان و یا گوش بود و این را بهندی سنسهک گویند و این مرض سه روز تا سه روز مریض را هلاک بسازد و اگر مریض تا سه روز بزید طبیب را شاید که نخست خویشان و مردان مریض را خبر کند که مرض لاعلاج است و چون آنگاه توکل بخدای تعالی کرده علاج کند و اگر خدا خواسته باشد صحت یابد

قسم دوم در علاج امراض مذکوره

و قسم دوم در علاج امراض مذکوره بدانکه بهبت دفع مرض سر که از غلبه باد باشد علاج باد و تدبیر هائی که از ان غلبه باد زائل شود بکار بندند و روغن سورپار و روغن کنجد بنوشانند و با لای آن شیر گرم بود بنوشانند و ضماده سنگ یا کلتی و یا ماش پخته و یا اشیائی که تیز و گرم بود چنانچه سندهی پیپل و مانند آن با روغن تصعید کرده مریض را بنوشانند و شیر را و دارو هائی که مزیل باد باشد بزنند و در بینی بیندازند و آنرا بر سر مریض بریزند و بدین شیوه پرنج سازند و آنرا بر سر مریض بعد از انکه چنان گرم بود که تحمل کردن تواند سخت کنند نافع آید نوع دیگر گوشت هائی را بپزند و آنرا بر سر مریض سخت کنند نافع آید نوع دیگر کهچری کنجد و ماش و برنج که آنرا با نمک سنگ یا کرده پخته باشند شیر گرم بر سر مریض سخت کنند نافع آید نوع دیگر صندل و نیلوفر و کوٹھ و پیپل و مانند آنها را بسائیده و بیخته بر سر مریض سخت کنند نافع آید نوع دیگر بوش خربشتک چرچنک روغن کنجد را بپزند و آنرا در بینی مریض بچکانند نافع آید نوع دیگر شیر بادگاو را با آب بینی آن باشد یا کنند و دارو های برناد کن جوکب کرده انداخته بجوشانند تا آنگاه که آب سوخته گردد بعد از ان شیر بگیرند و روغن بگشند و آنرا بحیق تر از دارو های کاکولیاد کن بپزند و در بینی مریض بچکانند این مرض که از غلبه باد باشد خلع گردد و این مرض نوشادر و دارو هائیکه آنرا سنسهک گویند نوشادر گیرند آنرا با دارو های مذکور باد بخته باشند و خانیدن سورمه

مرض سعبا و درد بینی بچکانند نیز درین مرض دبینی مریض بچکانند و نیز بجهت دفع جمیع امراض سر جز مرضیکه از افتادن کرم حادث شود و جز مرضی که
از نقصان خون و منی و مانند آن پیدا آید داروهای تیز را که از بچکانیدن آن در بینی بلغم و آلایش سر بیرون آید باشد و روغن کنجد و بسبا آمیخته در بینی
مریض بچکانند تا بلغم و آلایش سر بیرون آید بعد ازان شعوط را در بینی مریض بچکانند چون ازین علاجهای و تدابیر یکه بجهت مرض مذکور گفته شده است
امراض مذکور زائل نگردد بدیکه مریض را روغن نوشانیده چرب گردانند و روغن را برانداش طلا کنند و گل سپید بکار بندند بعد ازین بگشایند اگر کرم
خدای تعالی باشد مریض را صحت شود **اکنون** چند علاج بجهت دفع امراض سر از طب تمام گفته آید **نوع دیگر** دیلم دیودار و تگرو کوتمه و چهرو سندهی هریکی را
متساوی بسته باسرکه بسایند آس کنند بار و غن کنجد آمیخته بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** بیربیرا و سندهی
شیر ماده گاو بچشانند بدین روغن سوتر بیزند و آنرا در بینی مریض بچکانند ازین نیز مرض سر که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** گل بچکند را آس کرده
بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از غلبه باد باشد دفع شود **نوع دیگر** گل نیلوفر شمسی و قمری را آس کنند و بر سر مریض سخت گردانند و در محلیکه سر
باشد مریض را مانند فرمایند ازین مرض سر که از غلبه تلخه و خون باشد دفع شود **نوع دیگر** صندل و اسیر و ملتی و بربیرا و نکه و نیلوفر قمری جمله را آس
کنند و بر سر مریض سخت گردانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخه و خون باشد دفع شود **نوع دیگر** روغن سوتر که آنرا صد بار خفته باشند بر سر مریض
طلا کنند ازین نیز مرض سر که از غلبه تلخه باشد دفع شود **نوع دیگر** پنج نیلوفر شمسی و قمری و سالک و صندل و زیره گل نیلوفر قمری جمله را آس کرده
با روغن کنجد یا روغن سوتر آمیخته بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از غلبه تلخه و خون باشد دفع گردد و اگر آمله و نیلوفر قمری را آس کرده بر سر مریض
سخت کنند نیز فایده مذکور حاصل آید **نوع دیگر** شکر و زعفران را با روغن سوتر سائیده در بینی مریض بچکانند ازین مرض سر که از غلبه تلخه و خون باشد
دفع شود **نوع دیگر** نانو دیودار و بالا و سروان و نمک سنگ جمله را با تیزاب که ازان شوره می سازند آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین در سر
که بلغمی باشد دفع شود **نوع دیگر** دیودار و تگرو کوتمه و چهرو سندهی جمله را آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین مرض سر که از بلغم باشد
دفع شود **نوع دیگر** یک پرچه روغن کنجد را بسیق تر ازان زده چوبهای ریلد و پلپل دراز و نانو دیودار و برنگ و چیره و بیل و شاخ روسن و نمک سنگ
و انگور و مجیثه و ملتی و بربیرا و پنج مهیس و بدیانکه و نیلوفر و اسیر و صندل که هریکی ده درم باشد و شیر ماده گاو که ده چند از روغن باشد بیزند و آنرا
بر سر مریض طلا کنند در بینی اش بچکانند و بدان گل سر و بست بکار بندند ازین مرض سر که از غلبه بلغم یا از غلبه بهر سه خلط باشد دفع شود و مرض
کند بالا و مرض اچهکا و مرض کنته سالوک و مرض بادکا و مرض بادسناک و امراض دین و مرض کلکره و مرض دنت جال و مرض بدارکا
موکلبت نیز دفع شود و این روغن را هر دو را دیل گویند **نوع دیگر** جوش سندهی و زرد چوب و فلفلین و سان و دیودار و اسگنده مریض را
براه بینی بنوشانند ازین مرض سر که از غلبه بهر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** بیدها و صندل و سندهی بهر سه را با آب آس کرده بر سر مریض سخت
کنند ازین مرض سر که از غلبه بهر سه خلط باشد دفع شود **نوع دیگر** سندهی یا پلپل دراز و قند را سائیده در بینی مریض بچکانند ازین در سر که از
غلبه یک خلط باشد دفع شود و ازین نیز بازو در گهای گردن که سخت شده مانده باشد نیک شوند **نوع دیگر** بیخ بید بیخیر و نیلوفر قمری کبود
و کوتمه و پلپل دراز و ملتی و سونف و سندهی هریکه را متساوی بسته و با آب آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین در سر که از غلبه بهر سه خلط باشد
دفع شود **نوع دیگر** بسیق تر ازان سونف و بیخ بید بیخیر و تگرو بارکتائی روغن کنجد سیاه بیزند در بینی مریض بچکانند ازین مرض سر که از غلبه باد و بلغم
باشد و تردد دیگر امراض چشم و دهن در بینی دفع شوند و این روغن را ستاد با دیل گویند **نوع دیگر** شیر بز بخشه انار را با شکر آمیخته در بینی مریض بچکانند
ازین مرض سر که از غلبه بهر سه خلط باشد دفع گردد **نوع دیگر** تخم کریخ و تخم سهجنه و برگ و پوست نی نیزه هریکه را متساوی بسته و آس
کرده در بینی مریض بچکانند ازین آنچه بلغم فاسد که در سر باشد بیرون آید و مریض را صحت شود **نوع دیگر** بسیق تان ملتی و گلچکان و

و دندانهای محکم گردند و بینائی چشم بحد بینائی سیمرغ و مار شود و این روغن را **کهربند تیل** گویند **نوع دیگر** روغن کنجد سیاه را بشیر و شیر بز و شیر گاو بهنگره که هر یکی از این چهار چند از روغن باشد و بسیق ترازان بنج بلید بنجبر و تگر و سونف و جیوتی و راشن و نمک سنگ و بهنگره و برنگ و مهلتی و دستدی بپزند و بمالند و بعد از آن صاف کنند و بکار برند و سوراخ بینی بچکانند از این جمله امراض سر رفع شوند و بنج موی سیاه و دندانها محکم گردند و بینائی چشم بفزاید و این را نیز **کهربند تیل** گویند **نوع دیگر** روغن کنجد سیاه را بشیر بز و شیر گاو بهنگره که هر یکی از این چهار چند از روغن باشد و بسیق ترازان بنج بلید بنجبر و تگر و راشن و مهلتی و نمک سنگ و جیوتی و سونف و برنگ و سنبهی و ساجب گلهکان بپزند و شش قطره از آن در هر دو سوراخ بینی بچکانند از این نیز فائده مذکور حاصل آید و این را نیز **کهربند تیل** گویند **نوع دیگر** یک اوک روغن تخم بلیله شاهیره آمله که چهار چندان آن باشد و بآسیق ترازان بنج اهل و بنج پیا بانسه که گاش کبود باشد و برگ تلسی و تخم سنئی سیاه و بهنگره و کنوچ یا و مهلتی و دودیوار که هر یک دو پل بود و دو پل صندل سازه و تر پهله و دودپانکهه و مجیٹهه و اگر سیاه و مغز تخم لفزک و مغز اب کدند بنج پیاز باشد پل دارو رکچندن و نیل و نیلوفرین و مغز بلاور و کسیس و گل بکیه و سروه و گل بیل و چترهٔ سیاه و گل ارجن و گل بکاره و نسوت و باجبون که هر یک پنج پل باشد مخلوط ساخته در آوندان اندازند و دو برابر آب بدهند تا آنکه جوش تمام خشک شود و روغن بماند آنگاه بجا بیخته بستانند و در آوندان آهن انداخته تا یکماه بدارند بعد ازان بر سر مریض طلا کنند و ازان ناس بدهند ازین جمیع امراض سر رفع شوند و موی سیاه گردند و این روغن را **مهاتیل** گویند **نوع دیگر** بسیق ترازان بدپانکهه و مهلتی و پل دراز و صندل و نیلوفر تری که هر یک سه درم باشد و بشیر و آمله هشت پل بود و چهار پل روغن کنجد را بپزند و در بینی مریض چکانند ازین جمیع امراض سر رفع شوند و این روغن را **تیر بیدریکا تیل** گویند **نوع دیگر** روغن سرشف را بجوش نخود و بسیق ترازان کلمیسر و بنج و کلوی و مهلتی و تر پهله و نیلوفر تری که کبود باشد و کنج بیاه و بهنگره و کانچیل و تخم بکاین بپزند و در بینی بچکانند و بر سر طلا کنند ازین جمیع امراض سر و دارش آن و جوسه رفع شوند و این روغن را **ستاردا تیل** گویند **نوع دیگر** بسیق ترازان جبوک و رکهیک و انگور و شکر و مهلتی و گل نیلوفر تری روغن کنجد بپزند و در بینی مریض چکانند و بر سر طلا کنند ازین مرض سر که از غلبهٔ باد و تلخه باشد رفع شود و این روغن را **جیوکادیتل** گویند **نوع دیگر** یک پسته روغن کنجد را بسیق ترازان جبوک و رکهیک و انگور و مهلتی و گلچکان و نیلوفر تری که کبود رنگ باشد بر بارا و صندل و بدارا یکند و شکر و شیر بزیاده گاو و کشش چندان از روغن مذکور باشد و با آب گوشت که بنجاه پل بود بپزند و در بینی مریض چکانند ازین در دنیم سر رفع شود و کری گوش و درد آن و تمر و مرض او پاپک و جنبیکی سر و دندان و مرض اردت نیز بروند و این روغن را **براه جیوکادیتل** گویند **نوع دیگر** یک پسته روغن سرو را بسیق ترازان داروهای گاوکه لیادگن که هر دارو سه درم باشد و بجوش دسمول و بربارا و راشن و مهلتی و تر پهله که هر یک یک پل باشد بجوش گوشت یک طاوس و شش شیر که بهند روغن باشد بپزند و بر سر طلا کنند و در بینی بچکانند ازین جمیع امراض گوش و بینی و دهن و دندان رفع شوند و این روغن را **مایورکهرت** گویند **نوع دیگر** یک پسته روغن سرو را و جوش دسمول و بربارا و راشن و مهلتی و تر پهله که هر یک یک پل باشد و بجوش گوشت یک طاوس و شش شیر بزیاده گاو که یک پسته باشد و بشیرهٔ ازان جیوتی و تر پهله و میدا و انگور و مرده و پهالسه و مجیٹهه و جاب و بهارنگی و کاکمار و دودیوار و کوسنبهه و مهامیدا و نخ خار و مغز خربا لینے کا بهه ایها بنج نیلوفر و سالک و کرا سینگی و جیوک و بدپانکهه و تر اول و بدارا یکند و نیشکر و کثائی و کلـ ... ری و رکهیک و سانک شنهاه و کسیر و سنگهاڑه و راشن و بهم و آمله و الائچی خرد و پنکر مول و کچور و کد بیر نه و بنسر و جنبه و کاکولی و رکهیک و جیوا ساو و مهلتی و جوز مغز و بادام و انبلوره که هر یک سه درم باشد بپزند و مریض را بنوشانند و بر سرش طلا کنند و در بینی اش بچکانند و بدین روغن عمل سر و بست بکار بندند ازین جمیع امراض سر و رفه و دمه و راجروگ و تباهی آواز حلق و مرض اردت و مرض اندام نهانی زنان و امراض آب منی مردان و مرض بانجه رفع گردند و بنوشیدن آن روغن تخم عقیمه زائل گردند چون زنی را که بعد یکسال گشتن از حیض این روغن را بنوشانند و با شه هر یکجا شوند فرزند زینه زاید و این روغن را **مهامایورکهرت** گویند و اگر بدین هر دو روغن بجای جوش گوشت طاؤس خرگوش یا خروس یا بط یا تیتر استعمال کنند همین فائده رساند و این هر دو روغن را اگر بمن و بیس و ماکه و بهاگن و پیت میه استعمال کنند

وقشش ماه دیگر استعمال نکند و اگر نه گوشت طاؤس گرم ست بدان سبب که مادهٔ کژدم و مشارت دیگر را بجذب و پس ضرورت روغنی را که بجوش آن پخته باشند گرم بود و در هوا گرم استعمال آن نباید کرد و این هر دو روغن از طب چرک منقول اند نوع دیگر طاؤسی که جوان و صحیح البدن باشد گوشت آن بستانند و سندهی و سرون و جوارش کلیسر و کاکولی و میده و شهدی و گلشکری و جنبون یا بیخ برستاول و برپاواوزیره و کاسنیل که هر یک سه درم باشد یک اوقیه روغن بنفشه تور را بپزند و مریض را بخورانند و در بینی اش بچکانند و بدیگر علها بکار بندند ازین جمله امراض سر و امراض صفرا که زیر جادشه گردند دفع شوند و مسامات مغز و خون جوش نیز بر و دماغ و قوت عقل افزاید و حواس خمس با قوت شوند ازین زهر بناتی و حیوانات زائل گردد و این روغن بجوانان و پیران بسخت مفیدست و این را نیز حیاتا لبوب گویند نوع دیگر بسحیق تر ازان تخم خیچره و سندهی و فلفلین و زرد چوب و پهلکنی و انگزه و برنگ روغن سرشف بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین مرض سرکه از افتادن گرم حادث شود دفع گردد و این روغن را یا پارک بند گویند نوع دیگر سحیق ترهیله بار روغن سرشف بتوریکه سوم حصهٔ آن باشد آمیخته مریض را روز نه بخورانند ازین مرض سوء مزاجست دفع شود نوع دیگر شیر مادهٔ گاو و با بگوشت طاؤس و روباه یا رکرده بسحیق شانند و ازان چاک زده روغن بکشند و این روغن را به سحیق تر ازان داروهای جیوتی کن و شیر یکه شش چند از روغن مذکور باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین در دنیم سر و مرض سوء مزاجست و مرض سرکه از نقصان خون و مغز و منی و مانند آن حادث گردد دفع گردد نوع دیگر گوشت حیوانات دشتی را آس کرده و بدان عمل آنچه یاد کنند بکار بندند ازین مرض سوء مزاجست دفع شود نوع دیگر شیر بز را مخلوط ساخته در بتاب بدارند چون مقدار گرم شود در بینی مریض بچکانند ازین مرض سوء مزاجست و درد نیم سر دفع گردد نوع دیگر شیر با بزنگ کرواله تخم خیچره را آس کنند و با شیر مخلوط ساخته آنرا در بینی مریض بچکانند ازین مرض سوء مزاجست و درد نیم سر دفع گردد نوع دیگر جوش راشن و بیل و برگ بیخ بید با شیر وتر تهیله و دسمول و نسوت مریض را نهار بنوشانند ازین درد نیم سر و اشت باد و ارت و امراض چشم و درد سر و تب و باد صرع جمله دفع گردند و این را راشاده کاره گویند نوع دیگر پوست درخت راشن را با آب آس کرده بدارند تا آنکه ترش شود بعد ازان بجامه بیخته شیر و بستانند و براه بینی مریض را بنوشانند ازین درد سر دفع شود نوع دیگر زعفران را در روغن سفید بریان کنند با شیر عورت یا شیر بز بسائیده و مقدار یک شکر با آن آمیخته در بینی مریض بچکانند ازین درد نیم سر و مرض سوء مزاجست و درد دیگر از غلبهٔ باد یا خون باشد جمله دفع گردند نوع دیگر مغز خورد بهیدانه با شکر مریض را بنوشانند از خوردانیدن دارو تا سه روز مرض سوء مزاجست دفع شود نوع دیگر شیر که آنرا با خرما یار کرده جوشانیده باشند مریض را بنوشانند ازین تا سه روز مرض سوء مزاجست دفع شود نوع دیگر حلوای پزد به مریض را بخورانند ازین تا سه روز مرض سوء مزاجست دفع شود و علاجهای که برای مرض سوء مزاجست گفته شده اند برای دفع مرض سر که از غلبهٔ باد یا لغه باشد و مرض اقست بات بکار بندند نافع آید نوع دیگر جوش دسمول را با نمک سنگ و روغن تور آمیخته در بینی مریض بچکانند ازین درد نیم سر و مرض سوء مزاجست دفع گردد نوع دیگر پالسی و بیدریک بدانگه مهلتی و سلیوز قری که کبود باشد و پنیس و کاه و به و زرد چوب و دارهلد و ملیلیه و رهتاو آمیر هر همه را متساوی ستده و آس کرده در بینی مریض بسخت کنند ازین زحمت سنگ دفع شود و اگر جوش داروهای مذکوره را در شیر بیاندازند و سرد کرده براه نوله بر بینی بریزند نیز فائدهٔ مذکور حاصل آید و اگر آب سرد و شیر را بطریق مذکور بریزند فائدهٔ مذکور نیز حاصل آید نوع دیگر پوست درختان شیردار را با آب آس کرده بر بینی بگوش سخت کنند مرض سنگ دفع شود نوع دیگر شورهای ماهی خرد و جوش ماش و شبه یه بیخ کنونیا هر سه را یکجا کرده بنوشانند ازین کرزه سر دفع شود و بهبت دفع کرزه سر نیز علاجهای که مزمل باد باشند در کار بندند نوع دیگر بسحیق تر ازان بندیک و ملیلی و پلیل مدار و با بهول روغن کنجد را بپزند و در بینی بچکانند ازین هر روز بر مرض سنگ دفع شود نوع دیگر بسحیق تر ازان تر پهله و زرد چوب و گلوی و جرایته با تند آمیخته بدارند و مقدار ازین روز بینه مریض را بخورانند ازین دماغ و گوش و چشم و درد نیم سر و سوء مزاجست و مرض تمر و تبل و شکوری و مرض سکر جمله دفع شوند ازین را کهرنک سودک گویند نوع دیگر تخم خیچره و سندهی را با شکر سائیده در بینی مریض بچکانند ازین درد سر و درد نیم سر

و مرض سوداوی دفع شود نوع دیگر مذکور شد با سرگوش بقدر یک سیر گوش بقدر یک مثقال بیخ بید گرد انداخته مریض را نهاتا هفت روز بنوشانند این مرض سوداوی و صدر و نیمه سر دفع شود نوع دیگر بیخ اکلیل را آس کرده آن بستانند با جوش ماش آمیخته مریض را بنوشانند این لرزه سر دفع شود نوع دیگر جوش سندی و فلفلین و پیاز مویل و سنبوچ و اشن و دوچوب و اشن و دوبار اسگنده را سرکرده براه بینی مریض را بنوشانند این درد سر دفع شود و بجهت دفع مرض سر کهنه باید باشد روغنیکه آنرا بداروهای دافع باد پخته باشند عمل سر و بست بکار بندند بجهت دفع مرض سر کرازغلبه تلخه باشد روغنیکه آنرا بداروهای دافع تلخه پخته باشند عمل مذکور بکار بندند و روغن را در نیم سر یا زیاده ازان بکپاس بر حسب مقام ماندن بدهند و بعضی گویند اگر مرض سر بلغمی باشد روغن را تا آنکه بکیفیت متحرک باصعد باتلفظ کرده شود بر سر ماندن بدهند و اگر از غلبه تلخه باشد تا آنکه بکیفیت متحرک مقصد باتلفظ کرده شود بر سر ماندن بدهند بعد ازان روغن سنده علیحده کنند و بیازسر زنده آرند و بپیشانی و گردن و دوش و دست و سینه را بعد آنکه روغن مذکور را بران طلا کرده باشند بدست بمالند بعده با آب گرم بشویند و مریض را بیخ پخته باشور بای گوشت حیوانات دشتی که دران انار دانه انداخته باشند بخورانند ازین عمل امراض سر و صدر و زخمدان و رگهای گردن و چشم و گوش و لرزش سر و باد لقوه از بیخ برکنده شود **اکنون** چند علاج بجهت دفع مرض مذکور از طلب برنگفته می آیند معلول را چوب کرده شیره انگور و شیره ترمینه شکر و شیره ورد و عنبر تور آمیخته و نوشانیده اسهال کنانند و دفع صداع سر کرا از غلبه باد یا تلخه باشد نافع آید **نوع دیگر** سنبوچ را با شیر بز ساییده در بینی مریض بچکانند این درد سر دفع شود **نوع دیگر** بیخ سرون را با شیر بز ساییده در بینی مریض بچکانند آورده بر سر مریض بندند صحت یابد **نوع دیگر** بسیخ تراز ان سوراخ سوراخ و بیخ بید بخیر و تگرو بار کتائی خرد و روغن کنجد را پیده در بینی مریض بچکانند از دو سه صحت یابد **نوع دیگر** کنجد سیاه را با شیر بزاده گاو آس کرده غلوله سازند و مقداری گرم کرده بر سر مریض بگردانند این مرض سودا و صدر و دو نیم سر دفع شود **نوع دیگر** شورباهی کلنگ و یا کنیسه یا بط چند روز بنوشانند و معلول را قوی گردانند بعده رگ بگشایند و دفع امراض سر نافع آید **نوع دیگر** صندل و چهر و اورده و اسیر زیبا گل نیلوفر و نا گیسر و بیل و موتهه و شکر و سرون و یارهی را مذکر جوکر او سنبوچ را آس و دهاوی و درسوت و مغز تخم نفرک و سارنجبین جمون و موچرس و نیلوفر قمری کبود رنگ و بیخ بید را آس کنند و با عسل بیخ شهد آمیخته مریض را بنوشانند این درد سر کرا از غلبه تلخه و خون باشد دفع شود و قی و بیهوشی و تشنگی و کثیت و خون آمخاضه و مرض لقوه سر و دیگر امراض از بیخ برکنده شوند روزی که حمامش قرار نگیرد و سقاط نشود و چون این دارو را بجوزد حمامش قرار گیرد و این را **چندنادی چوران** گویند **نوع دیگر** یک پرتهه روغن کنجد را با شیر ماده گاو و شیره راسن شیره بنگ و هر یکی چهار چند از روغن باشد و بسیخ تراز ان مجبثه و بید بانکه و کوتهه و صندل و گل سرخ و برپارا و زرد چوب و دار هلد و برنگ و بکچی و دیودار و نیلوفر که هر یک شش درم باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند و بدیگر گلها بکار بندند این امراض سر و چشم و دندان دفع شوند و مویهای سر و چوب و اسنبوه شوند و بیخهایش مستحکم گردند و مرض بادخوره و مرض سیوسه نیز زائل گردد و این را **منجستادیل** گویند **اکنون** چند علاج از طلب بالگفته بجهت دفع مرض گفته می آیند روغن سرشف و یا روغن نیم و یا روغن بنفشه و یا روغن سلو را بسیخ تراز ان برنگ و سارنگ و دانتن و مانگزه و بابول بقدر بپزند و در بینی مریض بچکانند این مرض سر که از کرم باشد دفع شود **نوع دیگر** برنگ را با بابول بزساییده در بینی مریض بچکانند این مرض سر که از کرم باشد دفع شود **فائده** بدانکه سر مرسی اعضاست و محل حواس خمسه پس ملیب باشاید که در دفع مرض سر تقصیر نکنند و بعلاج مناسب بزودی آن را دور سازند و الله اعلم بالصواب **فصل شصت و دوم در خون استحاضه** مشتمل بر دو قسم **قسم اول در علامات** بحمدت مذکور بدانکه چون عورت در هر ماهی خون بیند و رنگ خون همچو رنگ خون خرگوش یا همچو رنگ لک بود و چون جامه را که بخون مذکور آلوده باشد بشویند اثرش نماند بدانند که خون حیض است و چون برنمط مسطور نباشد بدانند که خون استحاضه است و آنرا بهندی پیدرروگ گویند و آن از خوردن اشیای مضر که ذکر آن در فصلیکه مسمی بهتاهتی ست گذشته است و از بد بعضی و از نوشیدن شراب سیاه یا از اسقاط حمل و از کثرت جماع و از بسیار حرکت و از فاقه و غصه و مانند آن که امثال این امور عادت شود و آنرا برداشتی باز گران و از رسیدن و یا که و زخم و مانند آن و از خواب کردن در روز

فصل شصت و دوم در خون استحاضه قسم اول در علامت

حادث آید و چون مرض مذکور حادث شود فرج درد کند و دیگر اعضا چنان درد کنند گویا که آزامی شکنند و چون خون مذکور سایل گردد عورت بسخت لاغر شود و در باندک کار کردن مانده گردد و اندامش زرد و دام شود و گاه گاهی مستی همچو مستی که بسخت شدن سیاهی میشود و بیهوشی روی نماید و نشنگی و ناپاک و باده گونه در پیدا آید و دیگر امراض که از مساوات میشوند روی نمایند و مرض مسطور بر چهار نوع ست یکی آنکه از غلبه بلغم بود علامتش آنست که خون سپید و دام و برنگ عسالهٔ شمالی که بی برنج باشد و اندک بود دوم آنکه از غلبه تلخه باشد و علامتش آنست که خون زرد و دام و نیل و دام و لعل و دام و گرمه باشد دیگر آثار مساوات تلخه چنانچه سوزش فرج و مانند آن و سوم آنکه از غلبه باد بود و خون اندک بود سخت بدآید و علامتش آنست که خون خشک و لعل و دام همچو عسالهٔ گوشت و با کف باشد و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامتش آنست که خون همچو شهد و همچو مغز مسخوان و برنگ زرنیخ و از ان بوی سخت بدآید چنانچه از آدمی مرده که گنده شده باشد بوی آید و این نوع لاد و است چون خون مذکور مستمر شود و عورت لاغر و کم خون گردد و نشنگی و ناپاک و تب پیدا آید

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

بعلاج دفع نشود بدانکه برای دفع جمیع امراض این نوع مرض قی کردن و حذر کردن شیر و منگ و برنج سخته و ماهی نافع ست نوع دیگر تخم نیلوفر شمسی و قمری و برنج نیلوفر که زرد باشد و برنج تال مکماره هر همه را مساوی سنده آس کنند و بار و غنیکه از اصد بار شسته باشند بیامیزند بعده بر تمام اندام نهانی و بر سار و جود سخت کنند این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر سعیق ترازان منکو نی روغن گنجد بیزند و مریض را بگویند که محلج مابدان ترکرده در اندام نهانی خویش نهد این مرض مذکور دفع شود نوع دیگر تخم سوسنجل و زیره و مهلتی و نیلوفر قمری که کبود و تنگ باشد جمله را مساوی سنده آس کنند و با شهد و جغرات آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر گنجد سیاه را کوفته باریک کنند و با روغن ماده گاو و جغرات آن و بسار خوک و شهد آمیخته مریض را بخوراند این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع گردد نوع دیگر سعیق ترازان سنه و مهلتی و روغن گنجد و جغرات و شکر یکجا کرده مخلوط ساخته مریض را بخوراند این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر بیه یا و سورنجان و انگور و انبر و کشکی و صندل و تخم سوسنجل و کلیسر مخلوده جمله را مساوی سنده و آس کرده و با جغرات آمیخته مریض را بخوراند این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر صندل و انبر و نم و مهلتی و نیلوفر قمری که کبود رنگ باشد و تال مکماره و برار و ه و نیلوفر و زیره گل نیلوفر و تخم جمله را مساوی و با عسالهٔ برنج سخته آس کرده و با شهد آمیخته مریض را بخوراند این مرض مذکور که از غلبه باد و تلخه باشد میان سه روز دفع شود نوع دیگر شیره با بسه و شیره گلوی و شیره کاترا و ل و شیره بدار یکند با عسالهٔ برنج و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر رسوت و لاک را با بیر برز آس کرده مریض را بخوراند این نیز فائدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ کیتکه یا برگ کرنی یا برگ جاروبی را آس کنند و در روغن ماده گاو بریان کرده مریض را بخوراند این مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر پوست درخت کاکر و پوست درخت لرزان و آنبوس و بهنگره و مهلتی و ترپهله و لوده و موتهه را با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر بهتکاری و گورچینه و نم و کشکی و ترپهله و دودار و بیخ و با بسه و سنجالو و کاه و بهبه سروان و محیطه با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط بود دفع شود نوع دیگر پیا با بسه و مهلتی و صندل جمله را مساوی سنده و با عسالهٔ برنج آس کرده و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر برگ کیتکه و برگ نی نیره را مساوی سنده آس کنند و با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور اگرچه از هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر جوش بیخ درخت اسوک را با شیر ماده گاو آمیخته بجوشانند تا آنکه جوش سوخته گردد و شیر بماند بعده شیر را بجامه بیخته بستانند و سرد کرده مریض را بنوشانند این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر پوست درخت ترنج را با آب آس کرده و با جغرات آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که در ان خون سپید دام روان شود دفع گردد نوع دیگر جوش دارهلد با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که در ان خون سپید دام روان شود نیز دفع گردد نوع دیگر سه درم گل دهاوی را با سه درم آمله و پانچ درم کامبکا یا پوست پاڑهی یا پوست بیخ رودهنی

با مغز تخم کدو با عسل آمیخته بخورانند این مرض مذکور که دران خون سپید و سرخ روان شود دفع گردد نوع دیگر تخم گیسو را
با دوغ آمیخته مریض را بنوشانند و پنج پخته با دوغ بخورانند این مرض مذکور که دران خون سپید و سرخ روان شود و میان سه روز دفع گردد نوع دیگر
پنج برگ آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که دران خون سپید و سرخ روان شود دفع گردد نوع دیگر پنج گلشکری را با عسالهٔ
پنج آمیخته مریض را بخورانند این نیز فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر روغن تور را که بسیق تر ازان برگ نورسته ازان مکهار و درخت برد سروان
پخته باشند مریض را بنوشانند این نیز فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر سرو پنج جوابی را با عسالهٔ پنج ستی آمیخته مریض را بنوشانند
این جمله انواع مذکور دفع گردد نوع دیگر جوش دارپلد و سرخ چرایته و بابونه و موتهه و بیل و بلدوا با شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور
اگرچه قوی و با مدد و از غلبهٔ سرسام خالط باشد دفع گردد و این را دار بیاد کواتهه گویند نوع دیگر پوست کراصد پل سنده و در آب انداخته بجوشانند
چون نیمی آب بماند بجامه بیخته بستانند و بخاهیل قند دران انداخته جلاب کنند پل و بیخ پاڑهی و کل دهاکی و ناگیسر و موتهه و موچرس و انیس که
هر یک دوازده درم باشد بار یک کرده و با جلاب مخلوط ساخته فرو آورده بدارند و مریض را بنوشانند و بالای آن عسالهٔ پنج ستی با شهد آمیخته بنوشانند
ازین جمله انواع مرض مذکور و امتیسار دفع شوند و این را کنجا اشتکا اولیه گویند نوع دیگر پاڑهی و مغز تخم جمون و تخم کچهل و رسوت و انیسون
و موچرس و پوست سپکستان و مجیٹهه و پوست کراوز عفران و انیس پل و موتهه و له برده و کلیسر و کاسنی پل و هلتی و سندهی و رکتچندن و انگور و سونا و
چوب سندل و پاڑهی و اجوین جمله را چون ماه در منزل تکیه بود بگیرند و با عسالهٔ پنج ستی و شهد آمیخته مریض را بنوشانند این مرض مذکور که دران خون
سپید و سرخ و عمل و سیاه و سرخ و سیاه و سرخ سائل گردد و دیگر امراض فرج دفع شود و در دفع بواسیر و سرخ امراض کودکان نیز نافع آید و این را بهکیاک چورن
گویند نوع دیگر یک پرستهه روغن تور بیک پاؤ شیر بهاده گاو و بیک پرستهه شیرهٔ تر اول و بسیق تر ازان و هلتی و چیونی کن و صندل و بریار او
کلیسر و بید انگیده و منکونی و ماشونی و بدار یکهار و نخ کوچه که هر یک سه درم باشد بپزند باشکر آمیخته مریض را بخورانند این مرض مذکور که دران
خون سپید و سرخ و عمل و سیاه و سرخ و سیاه و سرخ بود دفع گردد و مرض رکبت و تب و تاپک و دمه و سوزنه و سرخ امراض فرج زنان و مرض موتر که چه نیز
زائل گردد و چون ذنی این روغن را بخورد نطفه در رحمش قرار گیرد و حامله گردد و این را شتر اولی کهرت گویند نوع دیگر یک پرستهه پوست پنج آسوک را
در آب که پنج چند آن باشد انداخته بجوشانند چون یکچند بماند جوش را بجا بیخته بستان آنگاه یک پرستهه روغن تور بدان جوش و بسیر پنج شیر یز
و شیرهٔ پهنگره که نیز هر یکی بهمان روغن مذکور باشد و بسیق تر ازان دارهای چیونی کن و مکار و لی و پهالسه و سوت و هلتی پنج آسوک و انگور و شتر اول و
پنج چولائی که هر یک سه درم باشد شکر که دو اندازه درم بود هنگامی که ماه در منزل تکیه باشد با آتش نرم بپزند مریض را بنوشانند این مرض مذکور که دران
خون سپید و سرخ و عمل و سیاه و سرخ و سیاه و سرخ باشد بدود و درد شکم و درد کمر و درد فرج و ناآرزوی طعام و مرض موتر که چه و بند روگ و دمه و سوزنه نیز زائل گردد
و قوت و عمر افزاید و فرزند ان امر تابان گردد و این روغن را آسوک کهرت نامند نوع دیگر یک پرستهه روغن تور را ازان بسیق گل نیلوفر شمسی و قمری و
گنه و مشالی سال و منکونی و دودهی و مکهار و هلتی و بریار او کنکی و نیلوفر تری و مغز درخت انار و بدار یکنده تر اول و موصلی و سروان چهوک و تر پهله و تخم
خیار و بار کیله که هر یک شش درم بود و شیر که چهار چندان ازان روغن بود و با آب سرد کرده چند ازان روغن بود بپزند مریض را روزینه بخورانند این مرض مذکور
بگردنده باشد و هر نوع که بود و مرض کولنجی و گرکیت و بات رکت و پلیهک و امراض سنا و تلخه و بادی قان و ناآرزوی طعام و بدهضمی و تب نی الحال
دفع شوند و فرزند جوان را اگر خون جمین اندک سیلان یابد و بسبب حامله نگردد باید که آنرا ازین روغن مذکور بخورانند و بدارگیرد و این را سیب کلیا نک کهرت
گویند نوع دیگر روغن تور بسیق تر و جوش گل سپنسل و مکهار و جمون و صندل بپزند و مریض را بنوشانند این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود
و این را سنا لکی کهرت گویند نوع دیگر روغن تور را بسیق تر و جوش ازان بار مکهار و شکوفه و دخت برد و انگور و هلتی و شیر یز بپزند و مریض را
بنوشانند این جمیع امراض مذکور دفع شوند و این روغن را کاشمیری کهرت گویند نوع دیگر پنج کیاه سندر سنا با بیرهاده گاو یا شیر بز آس کرده

مرض را بنوشانند این جمیع انواع مرض مذکور دفع شوند نوع دیگر سبوی را که پر از آب سرد باشد بر تارک مریض مدتی نهند این خون فاسد از دماغ از رحم از سیلان باز ماند نوع دیگر سبیق کنار دشتی با قند در روغن بنفشه آمیخته مریض را بخوراند این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر کیاله آمیخته با بادرنجبویه ستوده مریض را بخوراند دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر با جوش لک روغن تورشیر ماده گاو آمیخته مریض را بخوراند دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر پوست بیخ براهی را با شیر ماده گاو آس کرده مریض را بنوشانند نافع آید نوع دیگر بیخ شهدانی را با شیر گوسپند آس کرده مریض را بنوشانند دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر بیخ ماهو هلیله را با عسل آبرنج آس کرده و مقدار یک روغن کنجد آمیخته مریض را بنوشانند دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر سبیق پشک موش را با شیر ماده گاو آمیخته مریض را بنوشانند این خون حیض که فاسد گشته همچو شیره آب سائل بود بماند دفع شود

اکنون چند علاج بجهت دفع مرض مذکور از کتب کهن گفته می آید. بیخ بید سیاه را با آب آس کرده بر سر مریض بمالند این خون فاسد ازان رحم از سیلان باز ایستد نوع دیگر صندل را با شیر ماده گاو آس کنند و با شکر و شهد آمیخته مریض را بنوشانند دفع مرض مذکور بسرعت نافع آید نوع دیگر نیلوفر قمری که کبود رنگ باشد و سالک مرنج بستان که باکامون بود و جوانی و گل سرخ و جواسا هر همه را متساوی شده آس کرده با شهد آمیخته مریض را بخوراند خون فاسد ازان رحم از سیلان باز ایستد نوع دیگر سبوش منگ ماش و سبیق تراذان راشن در سندی و چتره و پیل دراز و پیل کهر همه را متساوی شده روغن بنفشه مریض را بنوشانند این مرض مذکور دفع شود و این روغن را مدکا و کهرت گویند والله اعلم بالصواب

فصل شصت و سوم در فاسد گشتن آب رطوبت بدن عورت و سائل گشتن آن براه مخرج بول و آن مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت زحمت مذکور بدانکه سوم بزبان هندی عبارت از ماهناب است و آب از جمله اشیای هست که بنسبت ماه دارند و روگ عبارت از مرض است و این مرض چون بتعلق با آب رطوبت بدن دارد که آن منسوب بماه است از انسبت بماه آنرا منسوب گردانند و این مرض از کثرت جماع و از بسیار اندیشه و از بسیار حرکت و زور پیدا می آید و آب رطوبت که در بدن عورت است ازان فاسد گشته بمخرج بول شده سائل میگردد و آب مذکور صاف و سپید و بغیر بو بود و زنی که بدان مبتلا باشد هر چند که آنرا داشتن خواهد داشتن نتواند و ازین مرض زن لاغر و بیقرار گردد و سرش بزوال رطوبت ضعیف گردد و دهن و کام خشک شوند و اندامش خشک گردد و بیهوشی و یاوه گوئی و فازه روی نماید و مریض هر چند که مایعات را بنوشد و ماکولات را بخورد و آرند پیش از آشامیدن و خوردن گم نگردد

قسم دوم در علاج مرض مذکور کیاله پخته با شیر آماده و با شهد و شکر آمیخته مریض را بخوراند بسمت یا بد نوع دیگر دلیده ماش را بشویند چنانکه پوست دور شود و خشک کرده آس کنند و ملتی و بدار یکند با نیز آس کنند و هر سه یکی را با شیر و شکر و شهد مریض را بخوراند بسمت یا بد نوع دیگر دانه الایچی و تیج ها آس کنند چون عورت مریض جوان باشد بعد سبیق مذکور را با شراب آمیخته بنوشانند این آب فاسد که بابول آمیخته سائل گردد و دیدا آید دفع گردد نوع دیگر مغز تخم تارو خرما و کلیده را با شیر آس کرده مریض را بخوراند این مرض مذکور اگرچه کهنه بود با سیلان بول که آن را موتراتیسار گویند با تار دیگر که بود دفع گردد نوع دیگر مغز تخم تارو خرما و ملتی و بدار یکند آس کنند با شیر و شهد آمیخته مریض را بخوراند این نیز فایده مذکور حاصل آید و الله اعلم بالصواب

فصل شصت و چهارم در تدبیر یکه بدان زن حامله گردد و تدبیر یکه بدان زن یار گردد و بدانکه زن بازگرد یا بسبب انقطاع حیض باشد و یا از فساد خون حیض بود و چون بسبب انقطاع حیض باشد باید که از بهت کشاندن حیض گل و برگ و پوست و بیخ و بار از درخت جای کنگل آن نزدیک باشد بستاند و دوازده درم ازان بسجوشانند و جوش بگیرند با روغن کنجد یکه نیمی آن باشد آمیخته عورت را بنوشانند حایض گردد نوع دیگر تخم کدوی تلخ و بیخ و پیل دراز و روغن کنجد هر همه را متساوی بستاند و شیر قوم آس کرده ازان فتیله سازند و عورت را بگویند که در فرج دارد این نیز حایض گردد نوع دیگر برگ نیم و پوست مار کنجا را گویند بگیاهان بسیار متساوی بستاند و کوفته بر آتش نهند و عورت را بگویند تا دود آن دماند اندام نهانی خود برساند این حیض آید نوع دیگر سبیق مذکور با جوش آمیخته عورت را بنوشانند این نیز حایض گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا پوست اکه سپید باشد دیگ شب با تر شی آس کرده با دام

ملا کلفند اوین نیز باعث شود و خوردن کلتی و کنجد و سرکه بسیار و طعام و شراب و حرارات و ترشی و نوشیدن اول ماده گاو و دوغ و مداومات حیض نیز نافع است و چون
گرفتن بار بسبب منی بود و یا فساد خون حیض باشد باید که علاجها و تدبیرهائی کرده باب تشریح اعضا و فصل کیفیت منی مرد و خون حیض که آن را مهندی
سکر سوخت سوده گوین بجهت دفع فسادی و خون حیض گفته شده اند بکار بستن فسادش را زائل گردانند تا عورت بار و گردد و نیز چون گرفتن بار بسبب
انتقاص منی مرد بود باید که بدان مرد القی را سهال صاف گردانند و لباس و جا به بخواب آن نیک کنند و خوشبو و روغن کنجد را برانداشش طلا کنند و
شیر و شوربای گوشت و دیگر غذائی که از آن منی افزون گردد بخورانند و یک سرچه شیر را با یک سرچه آب و با انگور و سیق سنگهارا که هر یکی از این هر دو پل
باشد با کرده بجوشانند تا آنکه کل آب سوخته گردد شیر بعاند بعد شیر را بجامه بسته بستانند آنگاه شش پل شکر و شش پل منبلوچن و شش پل روغن ستور با
آن مخلوط سازند و بدارند و بمقدار شهد بر قدر گرسنگی روزینه بخورانند از این منی افزاید و قوت باه حاصل گردد و منی چنان شود که از آن زن حامله گردد
نوع دیگر خاکستر تخم تال کهاره و تراول و کونچه و گلشکری و کشکی هر همه را مساوی سوده آس کنند و با شیر ماده گاو و شکر آمیخته بنوشانند از این آب منی
افزاید نوع دیگر بار آمله که گسیخته باشد خشک کرده آس کنند و از آن بیش آمله بست و یک تسعیه پزند بعد از آن با شهد و شکر و روغن ماده گاو آمیخته بدارند
و مقدار یک از این روزینه بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند از این منی افزاید و قوت باه حاصل گردد و از آن زن حامله شود و دیگر داروهائی که از آن آب منی
افزاید در بیان آن در فصلیکه آنرا بهمین با جیاران گویند خواهد آمد نیز بکار بندند و چون بار گرفتن زن بسبب انتقاص خون حیض باشد باید که سیق بریان را
پنج گنجشک و هلیله و شکر و شهد با یکدیگر آمیخته بنوشانند از این خون حیض افزون گردد و زن حامله شود نوع دیگر چون ماه در منزل بکهه باشد پنج لکمنار ایسارند
و زن را چون از حیض پاک شود سه روز بنوشانند بعد از فرمایند تا نزدیک مرد شود حامله گردد نوع دیگر شکوفه درخت بر و پوست پنج اسوک که جانب
شمال باشد بستانند با شیر ماده گاو سیاه که گوساله او برنگ مادر باشد آس کنند و عورت را بگویند که میان حوض و با در آب جاری در آید تا آنکه بناش
رسد بعد از آن مذکور را بنوشد از این حامله گردد نوع دیگر گل وهاوی و نیلوفری که کبود رنگ باشد هر دو را آس کرده بعد آنکه عورت از حیض پاک شده
باشد دو سه روز بخورانند آنگاه او را فرمایند تا نزدیک شوهر شود حامله گردد نوع دیگر پنج پیاز بی پوست آس کنند و بعد آنکه عورت از حیض پاک شود بمقدار
مذکور با هر دو سه تولچه آمیخته دو سه روز بنوشانند آنگاه او را فرمایند تا نزدیک شوهر شود و حامله گردد نوع دیگر عورت را فرمایند تا پنج بهمون سرون فرج
زمانی بدارد و بعد نزدیک شوهر شود حامله گردد نوع دیگر عورت را فرمایند تا پنج پوست بیخ و اسلوره را مساوی سوده آس کرده با شهد آمیخته درون
فرج طلا کنند این نیز حامله گردد نوع دیگر بیخ سنگها را باریک آس کنند و با روغن بنفشه آمیخته عورت را بنوشانند نیز حامله گردد نوع دیگر برگ پلیه که تنها
بود و سیمین و شمال او دیگر بیخ بنا شند بستانند بعورت را فرمایند که بروز یکشنبه با شیر ماده گاو که سیاه باشد و گوساله او نیز سیاه بود آس کرده بنوشد و
نزدیک شوهر رود حامله گردد و پسر بم الله تعالی فرزند نرینه زاید نوع دیگر روغن کنجد با بول ماده گاو که چهار چندان آن باشد بپزند و دوازده درم عورت را
روزینه بخورانند حامله گردد نوع دیگر عورت را فرمایند تا آسیر و صندل و پنج سکبستان را مساوی سوده و با شیر ماده گاو سیاه آس کرده بنوشد از این نیز حامله
گردد نوع دیگر روغن تخم اسگند و با سیق تر از ان شهدی بپزند و عورت را فرمایند تا آنرا با شیر پنج بخورد از این فرزند نرینه بهمیل زاید
نوع دیگر بیخ کیاه سوکنی را آس کرده با شیر بیا میزند شیر پنج بپزند و زن و شوهر هر دو را تا سه روز بخورانند بعد آن مجامعت کردن فرمایند
از این نیز زن حامله گردد نوع دیگر کنجدان و زیره سپید و گل مالتی را با شیر ماده گاو که گوساله اش هم رنگش باشد آس کرده عورت را بنوشانند
از این زن حامله گردد نوع دیگر تخم مروارید ناسفته و تخم چوزبویه و پاره از بسد بستانند با شیر ماده گاو که گوساله او هم رنگش بود آس کرده عورت را تا سه
روز بنوشانند از این نیز پسر بم الله تعالی فرزند نرینه زاید نوع دیگر بیخ کیاه سوکنی را با باد غرکیتیه و با آسیر لکی را با شیر ماده گاو آس کرده تا سه روز عورت را
بنوشانند از این نیز فرزند نرینه زاید فائده چون عورت را حمل نماند باید که بیخ اسگنده را با آب آس کرده مدام بنوشانند فرزند نرینه زاید و نیز چون ماه در
منزل کدیانه کهن را بست یا سهون پاکیزه باشد اگر مرد در این وقت جماع کند و حمل بماند فرزند نرینه متولد شود و بدانکه چون زنی را خواهد که پسر آورد

باید که حق پلیل دوازده برنگ سماگ را با شیر آمیخته تا سه روز بعد از انقطاع حیض بنوشانند باید بگیرد نوع دیگر قند کهنه دوازده درم روزینه تا مدتی بخورانند باید بگیرد
نوع دیگر بیخ کرنج و سنگشه نیز را با آب آس کرده بعد از انقطاع حیض بنوشانند باید بگیرد نوع دیگر گل ارمنی را با سرکه کهنه آس کنند و با قند کهنه آمیخته بعورت
در روز یکشنبه بخورانند باید بگیرد نوع دیگر تخم پلیل را آس کنند و با شهد مخلوط سازند و عورت را بگویند تا در فرج طلا کند روز دیگر خوشه خرما را بدان مالد
بارور نشود نوع دیگر گل سنبل را با آب آس کنند و با قند آمیخته عورت را بخورانند بارور نگردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا دو وجب بند را در فرج
خود بر ساند این نیز مانع باروری بود نوع دیگر تخم پلیل را آس کرده و با شراب آمیخته عورت را بنوشانند در طهری که عورت سه روز بنوشد دان طهر بارگیرد
نوع دیگر زنی که زیره و نمک سنگ را در روغن تلخ چرب کرده در فرج خود داشته باشد و نزدیکی کند آبزن حامل نماند چون زنی برگهای جعده یکشنبه
با آب شبانه آس کرده بنوشد بشمار بر کاغذ نوشته باشد آنقدر سالهای حامل نگردد و بارگیرد نوع دیگر زنی که بیخ دیاتوره سیاه در تخمه گرفته
باشد و بار بسیمان پیچیده در کمر بندد و مادام که بیخ مذکور در کمر باشد بارگیرد نوع دیگر آمله و پلیله و سرمه را بتساوی سه ماشا کرده عورت را بخورانند بارگیرد
نوع دیگر زنی که بیخ خیزه و بیخ چیت را با سرکه کهنه آس کند و بنوشد در طهری که نوشیده باشد بارگیرد نوع دیگر زنی که تخم ناگیسر پلیل دوازده آس کرده
بنوشد بارگیرد نوع دیگر زنیکه روغن تلخ را با شراب آمیخته بنوشد در طهری که نوشیده باشد بارگیرد والله اعلم بالصواب **فصل شصت و پنجم در**
امراض فرج زنان مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت مرض مذکور بدانکه از فاسد گشتن خلط داخل فرج زنان سبب جماع کردن مرد یکه
قضیبش سطبر بود و دراز باشد و از اندازه گذشتن زنان دراز خشکی اندامش مرض مذکور پیدا آید و نیز از فاسد گشتن خون حیض و از دو آمدن منی فاسد از
مرد در فرجش نیز مرض مذکور حادث گردد و این مرض بر بست نوع ست یکی آنست که خون حیض با کف بود و این را داورت جون گویند دوم آنست
که حیض بسته گردد و زن را حیض نیاید و این را نیدیا جون گویند سوم آنست که داخل فرج مدام درد کند و آنرا بر نا جون گویند چهارم آنست
که وقت جماع فرج بسیار درد کند و آنرا هم بر نا جون گویند پنجم آنست که فرج سخت گردد و درد بسیار کند و این را با نا جون گویند صدوث این پنج
نوع از غلبه باد باشد و در دهائی که آثار فساد باد اند درین انواع بود ششم آنست که خون حیض گرم بود و وقت سیلانش در فرج سوزش بود
و این را لوهت اجرا نامند هفتم آنست که چون منی مرد در فرج افتد و با خون حیض آمیخته گردد فرج عورت مذکور منی را با خون بسم بروان ندارند
و این را منی جون گویند هشتم آنست که فرج داخل محل گذاشته فرو هشته شود و این را پر سرنسی جون گویند نهم آنست که عورت را هر بار که حمل
بماند اسقاط شود و این را پتر اکمی جون گویند دهم آنست که فرج سخته گردد و سوزش کند این عورت را تب آید و این را تبل جون گویند و
صدوث این پنج نوع از غلبه تلخه بود و در دهائی که آثار فساد تلخه اند درین انواع باشند یازدهم آنست که مرد هر چند که با عورت جماعت کند عورت
از جماع سیر نشود و این را تیانند جون گویند دوازدهم آنست که از طعم فاسد که با خون فاسد آمیخته بود دانه گرده در اندرون فرج شود و این را
کرمتی جون گویند سیزدهم آن ست که بدان سبب عورت را بهنگام انزال مرد انزال نشود و بعد از انزال مرد عورت مذکور را اشتهای جماع باقی بود
و این را اجرنا گویند چهاردهم آنست که عورت بسبب پیدا گشتن فارش که بواسطه فساد طعم صدوث فرجش حادث شده باشد بسیار با جماع
کنانیدن خواهد و این را تیجرنا نامند و عورتی که یکی از دو نوع اخیره مبتلا بود آبزن حامل نماند پانزدهم آنست که داخل فرج دگرد بر گرداو دانه گردد
و این را تلیکمل جون گویند و صدوث این هر پنج نوع از فساد طعم بود و در دهائی که آثار فساد طعم اند درین انواع باشند شانزدهم آنست که
داخل فرجش خشن گردد و خون حیض بسته شود و پستان بر نفخ نشوند و این را کندسا نیکیا جون نامند هفدهم آنست که بسبب جماع کردن مردی
که قضیبش دراز و سطبر بود مرد یکبار با طن فرجش بدان آمده فرو هشته شود و این را اندنی جون گویند هیجدهم آنست که فرج زن سخت
گشاده گردد و این را پیر تا جون نامند نوزدهم آنست که در فرج سخت تنگ بود چنانکه جماع با آن دشوار بود و این را نبر نا جون گویند
بستم مرض آنست که دران آثار فساد باد سست و سوزش که آثار فساد تلخه است و فارش که آثار فساد طعم است حادث گردند و این را البرب لاک سوتها

گویند و علت این هر پنج نوع از فساد هر سه خلط باشد و درین آثار و نشانها هر سه خلط بود و این هر پنج نوع لاعلاج است و چون بادی بود
یک مرض فرج درای بست امراض مذکور از طب بسیار زیاده آورده است ما ازاین طریق کردیم که از بسیاری خطاب روزگار بسیاری
نرود و رحمت دارد بسیاری جماع و از خراشیدگشتن فرج بناخن و مانند آن خلطی از اخلاط فاشده و گرهی همچو بادبیل در فرج پیدا می آرد و این را چون نگویند
و این چون از غلبه باد باشد خشک بود و چون تب نباشد و جای ترقیدگی بود و سیاه و ام باشد چون از غلبه بلغم باشد لعل و ام و با سوزش بود و تب ازان
باشد و گرد و چون از غلبه بلغم باشد بزنگ گل کمان بود و خارش کند و چون از غلبه هر سه خلط بود آثار هر سه خلط دران باشد و الله اعلم بالصواب

فصل دوم در علاج مرض مذکور بدانکه مرض فرج که از غلبه باد باشد در دفع آن علاجی که مزیل باد باشد بکار بندند و آنکه از غلبه بلغم بود بسبب دفع علاجی
که دافع بلغم باشد بکنند و اگر از غلبه بلغم باشد بسبب دفع آن علاجی که مزیل بلغم باشد بکار بندند و بگذشت حیوانانی که در میان آب بود و اگر از آب شیرین
و بادها نی که مزیل باد بود بکار بندند از بین زنی که فرجش سخت و گرم و خشن و سرد گشته باشد از مرض خلاص یابد و نیکو شود نوع دیگر عورت
بفرمایند تا دارویی که کولیا و کن و سیسوار را یکجا کرده آس کنند و غلوله ساخته درون فرج نهند ازین مرض فرج که از غلبه باد باشد رفع شود نوع دیگر
عورت را بفرمایند تا محلوج را بالای قیل دیا بود و غنیکه آزا بسیق تر ازان دارو های دافع باد پخته باشند تر کنند و در فرج دارد ازین نیز مرض فرج که از
باشد رفع شود نوع دیگر عورت را بفرمایند تا پوست درخت ازان و کلار و پس و برو پاکر را بستاند و با آب آس کرده و غلوله ساخته در فرج خود دارد
و بجوش بیخ درخت مذکور فرج خود را بشوید ازین زنی که فرج بادی بود و از بسبب بود از مرض خلاص یابد و نیکو شود نوع دیگر عورت مریض را
بفرمایند تا دارویی که ازان پختگی صاف آید و آن دوا مسیر گویند گذشته است و نمک سنگ با یکجا کرده با بول ماده گاو آس کنند
و غلوله سازند و در فرج خود دارد ازین زنی که از فرجش ریم بیرون آید از مرض خلاص یابد و نیکو شود نوع دیگر عورت را بفرمایند تا برگ نای و زرد چوب
و ارنبا آس کرده و غلوله ساخته در فرج خود دارد ازین زنی که فرجش با خارش باشد از خارش خلاص یابد و اگر عورت و دارها فرج خود بساند
نیز خلاص گردد نوع دیگر مریض را بفرمایند تا دارویی که ازان پختگی صاف آید با آب آس کنند و فتیله ساخته در فرج خود دارد ازین مرض که رهنی جوان دا کل
گردد و بسبب دفع مرض که آزا برسر لشی گویند بوی خوش گاو را در فرج عورت طلا کنند و بشیر که مقداری گرم باشد محلج را با جامه تر کنند و بدان محل سیک بکارند
بعد ازان فرج داخلی را که محل خود گذاشته فرو هشته شود درون در آورده بحل آن نشاندا نگاه بسوار را در فرج بخت کنند و بران عصابه بندند و لیکن
مقداری در میان عصابه از جهت بول کردن بدارند و شرابی که دافع غلبه خلطی بود که مشای غرست مریض مذکور سابق نوشانند و شیر نوشیدن فرمایند
اکنون چند علاج او طب چندان بسبب دفع مرض فرج گفته می آید و بیست پل که رهنی راه آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند چون چهار
حصه بماند جوش را بجامه بیخته بستانند و بدین جوش و بشیر ماده گاو که چهار چند از روغن باشد بسیق تر ازان سرون و کهیر کاکولی و دودهی چینی و کاکولی
مدکهیک و جیوک و منڈی و پلپل دراز و منکونی و ماشونی و کاکسر فی و شکر و کاکمنکها که هر یکی یک پل باشد یک و هک روغن حقور و یک ایک روغن
کنجد را بپزند و مریض را بنوشانند ازین مرض فرج که از غلبه باد یا تلخه و یا بلغم باشد رفع شود و مانع حمل نا گردد عورت زاینده شود و این روغن را بلایل
کهرت گویند نوع دیگر یک پسته روغن سور را بجوش گلوی و تراول و بسیق تر ازان بار کهار و تربیلا و انگور و کسونبد و کدهیر و بهالسه نه و چوب
و دار هلد و بیخ بید یا نه که هر یک سیم باشد بپزند بمقداری روغن معلول را بنوشانند ازین علتهای بادی از فرج رفع شوند و این روغن را
آکاس و جاد کهرت گویند نوع دیگر یک اوهک روغن سور با شیر ماده گاو و بجوش تراول و بسیق تر ازان جیوک و رکهیک و میدد و حامید
و کاکولی و منکونی و ماشونی و جیوتی و مملتی و سترا ول و انگور و بهالسه و جاروجوز مغز و مملتی بپزند و این روغن که بسمی بسترا ول کهرت است بعید
سر و شمان است پل شهد و هشت پل سیق پلپل دراز و ده پل شکر بیامیزند و روغن را روزینه مقداری بر مناسب حال شش بخورانند ازین امراض فرج زنان
و سناد و ذکر حیل و سناد و منی مرد و مرض را رحمت و کهیت و تپ و دمه و سرفه و ملهک باد بقان و سرخباده و سیه مرض سینه و سرو نماد و باد سرد

و غلبه بلغم و تلخه جمله دفع گردند و نوروزی انزاید نوع دیگر شیر را با مدهای جبنی کن بجوشانند و مریض را بنوشانند ازین مرض فرج زن که از غلبه بلغم باشد دفع شود و عورت نازاینده گردد نوع دیگر شیر را بخار خشک بپزند و بهم یا کرده بجوشانند و با آن شکر آمیخته مریض را بنوشانند ازین درد فرج دفع شود نوع دیگر شیر را به دیوار دو موتمه و سیر یار کرده بجوشانند و آنرا با روغن بلید بخیر و شهد آمیخته مریض را بنوشانند ازین نیز درد فرج دفع شود نوع دیگر محلوج را با تلخه خوک تر کرده خشک کنند و باز تر کرده خشک کنند و ازان فتیله بسازند و عورت را بگویند تا در فرج دارد و مدتها این عمل بکنند ازین مرض فرج زن که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر از خلفلین و سونف و کوتمه و نمک سنگ و آرد ماش که هر همه را یکجا کرده مالیده باشد فتیله بسازند و عورت را بگویند که فتیله مذکور بارها در فرج نهد ازین مرض فرج که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر از خلفلین و سونف و کوتمه و نمک سنگ و آرد ماش که هر همه را یکجا کرده مالیده باشد فتیله بسازند و عورت را بگویند که فتیله مذکور بارها در فرج نهد ازین مرض فرج که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر کنجد را به شیر یا گاو شیر کرت ترکنند و ازان روغن بکشند و روغن مذکور را با جوش زنج و درشت گلر مخلوط سازند و عورت را بفرمایند تا پنبه بدان تر کرده در فرج خود نهد از کردن این عمل چند بار مرض سرتاجون دفع شود نوع دیگر یک پرستمه روغن کنجد را با شیر یا ده گاو و به بول بز که هر یک دو چندان روغن مذکور باشد و بسیق تر ازان برگ و باوی و برگ آمله و سرمه و مهلتی و نیلوفر قمری و برگ عبهران و نغزک و گلپکان کسیس و لعوده و کاسنی و تینده و دریاکری و ریوست انار و بار گلرخام که هر یکی سه درم باشد بپزند و عورت را بفرمایند تا محلوج را بدین روغن تر کرده با خود در فرج خود نهد ازین مرض بر تا جون دفع شود و کسی را در کر و بایشت باشد بدین روغن حقنه کنند یا بر اندامش آنرا طلا کنند صحت یابد نوع دیگر تخم بلید بخیر را کوفته غلوله بسازند و عورت را بفرمایند تا در فرج نهد ازین درد فرج برود نوع دیگر شیر و تلسی و شراب و قند کهنه را با هم آمیخته تا سه روز مریض را بنوشانند ازین درد فرج زائل گردد نوع دیگر جوش کریل و دهو و نم و اک و کوهم و جمون و جمونکین و شراب کهنه از شهد ساخته باشند و یکمت بر سه با هم آمیخته عورت را بگویند تا بدان فرج را بشوید ازین زوجت و چلیدگی فرج زائل گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا جامه را به تلخه های ترکنند خشک گرداند و همچنین چند کرت عمل مذکور بکنند و جامه مذکور را در فرج دارد ازین مرض دفع شود و بهبت دفع این مرض هاروهائی که ازان پختگی صاف گردد و خارش و آماس دفع شود نیز بکار بندند و بهبت دفع مرض انجرنا علاجها نیکه دافع اجزنا اند بکنند و نیز عمل سیده که دافع باشد و حقنه و تهابن را بنابس بکار بندند نوع دیگر روغن کنجد را به بسیق تر و جوش و ذصت سال و جمونکین و جمون و دهو بپزند و عورت را بفرمایند که بعد غسل سیده محلوج را بدین روغن تر کرده در فرج خود دارد ازین مرض بر بتا دفع شود نوع دیگر بسبار خوک و خروس و روغن سنتور را به بسیق تر ازان داروهای مذکور بپزند و عورت را بفرمایند تا پنبه را بدین تر کرده در فرج خود دارد و جامه را با شهد آلوده بر فرج خود دارد و بران بیلی ببندد ازین مرض ها جون دفع شود نوع دیگر یک پرستمه روغن ماده گاو را به بسیق تر ازان لکهنا و صندل و لعوده و سایر و پدمانکه و کچور و زنده و چوب دارهلد و تیج و کوتمه و زیره و گل نیلوفر شمسی و موتمه و کلیه شرینگ گل چای و چیرو دیو دار و خارخسک ریکا و با بهول و مهلتی و سونف که هر یک سه درم باشد و بجوش این داروهائی که ده چندان روغن باشد و شیر یکه چهار چندان روغن مسطور بود بپزند ازین جمله امراض فرج و مرض سرطل دفع گردد و اگر این روغن را زن حامله بخورد و را چنین او را بسیار منفعت بود و اگر این روغن بچه را بلیسانند و بخورانند بمفرت هیچ آسیبی بدو نرسد و نخوست سنداکان زائل گردد و اگر دو قسیم با عورت عقیم این روغن را بخورد و عقمش زائل گردد و عورتیکه غالبا دختران می زاید بخوردن این روغن فرزند نرینه زاید و این روغن را لکهنا دکهرت گویند نوع دیگر یک پرستمه روغن ماده گاو که گوساله او هم نگاه آن باشد و گوساله ایش نمرده باشد به بسیق تر ازان بیخ مهلتی و کوتمه و تربهله و شکر بیخ و آمبوده و بند چوب و دار هلد و انگزده و کشکی و گاکولی و کهیر کاکولی و ریکا و بیخ اسکنده و چوک و رکها یک و سیده مها میده هر سه کشائی و لکهنا و بهول و صندل و انگور و پدمانکه و دیو دار که هر یک سه درم باشد و شیر یکه چهار چندان روغن مسطور بود و دار آویزند مسی در سنگامی که ماه در منزل تکیه بود بپزند و در آویزند نگاه دارند بخورانند ازین جمله امراض فرج و مرض برطل دفع گردند و در دم را قوت باه بخشد

دارو قطره اش فرزند نرینه و چالاک و عقیل و صورت خوب پیدا آید و این عقیمه زایل گردد و عورتیکه فرزندان نمیزاید چون این را بخورد پسران زاید و عورتی که یک فرزند زاده مانده باشد و بعد ازان او را حمل نماند چون او را بخورد فرزند بسیار زاید و عورتیکه فرزندان در حالت کودکی می میرند چون این را بخورد فرزندانش عمر دراز کنند و کودکان را چون این را بخورانند اژدها که دیو و پری این بوند و این روغن خوانند روغن کلیانک نیز حاصل آید و این روغن را سعد مهل کهرت گویند نوع دیگر عورت را بفرمایند تا گل لعل و سرمه و زنگ و کاشیل و مغز تخم فلفل و مغز چوب را آس کرده و با شهد آمیخته در فرج خود سخت کند این مرض خونکند دفع گردد نوع دیگر روغنیکه آنرا مهما مایور کهرت گویند عورت را بنوشانند و بیان عمل حقنه کنانیند این مرض خونکند دفع گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا گوشت غوک را آس کرده در فرج خود سخت کند این نیز دفع گردد نوع دیگر روغن کنجد بسیق تراوان گوشت موش به بیتاب بپزند و عورت را بفرمایند تا آنرا در فرج خود طلا کند و پنبه را بدان تر کرده در فرج خود نهد این نیز مرض مذکور دفع گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند که گوشت کبوتر مهره می باشد و خرمای تازه که سنجته بود بپزند و آس کرده در فرج خود سخت کنند این نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر عورت را بفرمایند تا بندال را با آب آس کرده در فرج خود سخت کنند این نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر عورت را بفرمایند تا جوش آمله و بلیله و بلیله را با شهد آمیخته بر کرده خونکند طلا کند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر عورت را بفرمایند تا پنبه را شیر اثی که آنرا مهیا ارشت گویند تر کنند و در فرج خود در آرد و در دفع مرض خونکند نافع آید نیز چون مرض مذکور از غلبه باد باشد روغن بنوشانند و چون از غلبه بلغم باشد اسهال کنانند و چون از غلبه بلغم باشد قی بکنانند و چون از غلبه هر سه خلط بود هر سه علاجهای مذکور بکار بندند مفید بود فائده عورت که در فرج خود دود دیو دارو چیر و بله و کوتمه و اگر سیاه و سلارسی و آمیر ساند فرجش تنگ شود و شوهر را از جماعش خوشی حاصل آید و عورتیکه فرج خود را بجوش پوست درختان شیردار یا بجوش ترپهله و یا آب گرم مدام بشوید فرجش نیز تنگ بود و باد بوی ازان زایل گردد و عورتی که گل جای را آس کرده با روغن کنجد با شهد آمیخته در فرج خود سخت کند فرجش تنگ گردد و عورتیکه گل پله و برگ مکهار و پوست درخت ارجن را آس کرده در فرج خود سخت کنند فرجش نیز تنگ گردد و عورتی که مشک و کافور و زعفران و نگه و سلارسی و صندل و اگر و کوتمه را با شهد آمیخته بر آتش نهند و دود آن بفرج خود رساند فرجش نیز تنگ گردد و عورتیکه زنبخ تخم حصو و شوره پله یکجا به و جوا کهار یکحصه بستانند و آس کرده در فرج خود سخت کند و مویهای فرجش ریزیده گردند و عورتی که مویهای فرج را کنده و روغن بالکنی را بران طلا کند و چند بار این عمل بکار بندد مویهای فرج نروید و عورتی که سیسق پوست ترنج را با شهد بخورد فرجش را بوی نیک گردد و عورت مذکور زاینده گردد و عورتیکه بار درخت پله و گلار را آس کرده و با شهد آمیخته درون فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورتی که سیسق پوست تفرک و کافور را با شهد آمیخته درون فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورتیکه بهبکسین و مائین و مادون گرمانی و پشکاری را آس کرده درون فرج سخت کند فرجش تنگ شود و عورتیکه کرم کنجائی را آس کرده با طن فرج سخت کند فرجش تنگ شود و عورتیکه بجوش پیش فرج را بشوید فرجش تنگ گردد و عورتیکه جربی غوک و موش را مذاب ساخته با طن فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورتی که برگ و شاخ گل نیلوفر سفید را آس کرده با طن فرج سخت کند فرجش تنگ گردد و عورتیکه بیخ و نیلوفر قرمزی که کبود رنگ بود و کوتمه و پیلپل گرد و ساورلود و اسگنده و زرد چوبه را آس کرده با طن فرج سخت کند فرجش تنگ گردد و عورتی که خانه زنبوران زرد و مگسان و میر سوئی را آس کرده با طن فرج سخت کند و بعد دو نیم آنرا بشوید فرجش تنگ گردد و الله اعلم بالصواب

فصل شصت و ششم در دفع بعضی عوارضی که زن حامله را حادث گردد

بدانکه زنی را اگر حمل بارها اسقاط شود بسبب دفع آن عورت مذکوره را در اول ماه ملتی و تخم ساکون و دیو دارو کهیکا کولی را شسته گرفته و سحق کرده و شیر ماده گاو که گوساله او نزده باشند اندانخته روزینه بنوشانند و دوم ماه ابلور او نخود سیاه و تمالپتی و مستاول را مساوی گرفته و با شیر سحق کرده و شیر مذکور اندانخته روزینه بنوشانند و سوم ماه بیخ کهیکا کولی و برنیک و کلیسر حمله را مساوی گرفته سحق کرده و شیر مذکور اندانخته روزینه بنوشانند و چهارم ماه جواسه و کلیسر اراشن و پدمچاری و ملتی را با شیر مذکور اندانخته روزینه

بنوشانند و پنجم ماه کشائی خرد و کشائی بزرگ و مکماره و شنگوفه برگ و رختان شیر دار و پوست درختان مذکور را با شیر آس کنند و شیر یا مذکور بدهند و عن مادوگا را انداخته بنوشانند و ششم ماه بهمن و بریاراد سعد و ملتی و مغز خسک جلد با اسناسای گرفته و شیر انداخته روز نه بنوشانند و هفتم ماه سنگ پاره و بیخ نیلوفر و انگور و کبیر و ملتی با شیر آس کنند و شیر یا مذکور انداخته و شکر تیز با یکدیگر روز نه بنوشانند و هشتم ماه از کتیره و کشائی خرد و بیل و پلپل و نیشکر بیخ بگیرند و با شیر یا مذکور جوشانیده روز نه بنوشانند و نهم ماه ملتی و چوب انکه کبیر کاکولی با شیر یا مذکور بجوشانیده روز نه بنوشانند و دهم ماه کبیر کاکولی و سندهی را با شیر یا مذکور روز نه جوشانیده بنوشانند و یازدهم ماه ملتی و رد و دار و سندهی را آس کنند و شیر یا مذکور انداخته بجوشانند و دوازدهم ماه در چوبش کاکولی و بدار یکند بیخ نیلوفر شمسی شکر انداخته روز نه بنوشانند چون این تدابیر بکار برند اسقاط حمل نشود و فرزند قوی و نیک زاده شود و زنی حامله را اگر تب آید و عن کنجد کرا آنرا بسیوق تر ازان جراید و لوده و بریارا و بیخ کنگنی بیخ سروان و تهون و نم سخته با شند بنوشانند و در بینی اش بچکانند و بر اندامش طلا کنند تبش زائل گردد و اگر بکهک سوخته شود عن تمر با سیوق تر ازان شیر و تربیخ مذکور انداخته بنوشانند قی و بکهک زائل گردد و اگر تب قی و دره و سمیله حادث گردد و مجلس مضطرب شود باید که عن کنجد را با سیوق تر ازان بریارا و کنگنی و هر دو کشائی و کنگنی بیزند و بر اندام حامله مذکور طلا کنند و در گوش بچکانند از عوارض مذکور خلاص یابد و اگر مرض سنگ ابنی حادث شود سبب دفع آن پست تر از باجوش پوست لغزک و جمون آمیخته بنوشانند از مرض مذکور خلاص یابد و اگر ابتیار و تب و صداع و بریارا و رگ حادث گردد و جوش سروان و پوست اریلو و رکتچندن و بیخ و کشنیز و گاوی و موتهه و اسیر و جواسه بر اوانیس را بنوشانند از عوارض مذکور خلاص یابد و اگر مرض حادث شود و جوش دسمول را دار و هائی که مزیل مساد غلطیکه منشای مرض باشد آمیخته بنوشانند از مرض مذکور صحت یابد و نیز حامله را گوشت سوسمار بخورانند مرضش از غلبه هر غلطی که باشد دفع شود و چون حامله نارد و زه گیرد و وضع حمل بسهولت نشود باید که دود کشیده در سیاه و رد و مینپل را بر جرش بر سانند ازین وضع حمل بسهولت شود نوع دیگر کیاه لون را همین بر پست و پای حامله به بندند ازین نیز وضع حمل بسهولت شود نوع دیگر بیخ درخت ارزان را که جانب شمال رفته باشد بستانند و پوست آنرا با عسالیه بر بیخ آس کرده حامله را بنوشانند ازین نیز وضع حمل بزودی شود اگرچه بچه در شکم کج شده مانده باشد و یا مرده بود نوع دیگر پوست بیخ بالنسه یا بیخ کرکاری یا بیخ کنوینا را با سرکه سنبه آس کرده و زیر زبان حامله سخت کنند ازین نیز وضع حمل بزودی شود اکنون چند تدبیر برای آنکه وضع حمل بزودی شود از طب برگرفته می آید پاچی و تلسی و بالنسو و چنجره و هر سه یا هر چهار ازین دست و هر بستانند و با آب آس کرده زیر زبان حامله سخت کنند ازین وضع حمل بزودی شود نوع دیگر پنیر خشک را با آب سائیده در چشم حامله بکشند ازین نیز وضع حمل بزودی شود نوع دیگر بیخ ترنج و مهلتی را آس کرده و با شهد در عن آمیخته حامله را بنوشانند ازین نیز وضع حمل بزودی شود نوع دیگر این مثلث نبشته حامله با بنامیزد وضع حمل بزودی شود و آن اینست

۱۲	۲	۱۶
۴	۱۰	۹
۶	۱۸	۸

و بنامکه چون حامله را وضع حمل شود باید که آنرا سیق سیاه دانه و پلپل و مازو و نمک سنگ با شراب بنوشانند و اگر سیق مذکور را بای شراب بنوشانند ازین نیز فائده دهد و نیز چه را جوش دارو هائیکه مزیل باد باشند بنوشانند و در عنبیکه آنرا بلاتیل گویند بر اندامش طلا کنند چون بر اندامش طلا کنند که خون در شکم انعکاس یافته است آنرا دور میشود باید که سیق بلیله دراز و بهیل و چیتره و سندهی را با شربت قند که کنه باشد یا میز ندو صدای گرم کرده بارها بنوشانند تا کامله شکم از غون فاسد صاف گردد بعد ازان در جوش دارو های مذکور بیخ بیزند و با روغن تل بریان کرده تا سه روز بنوشانند با شیر بیخ تاکه نرم باشد بنوشانند بعد ازان گوشت حیوانات دشتی با جوش کنار و کلتی بیزند شوربای آنرا با بیخ پخته تا وقتیکه زن مذکور را چه باشد وقتیکه بچه را بخهند سوسکا گویند و زنگی زن نزدیک اکثر حکمای هند تا چهل و پنج روز است و نزدیک بعضی تا که حیض آید و این ایام بهترین حدوث مرض است که آنرا سوسکا روگ گویند و علامت وی اینست که زن یاوه گوید و اندامش بلرزد و دره کند چنانکه آنرا می شناسند و گران گردد و آب سرد می خواهد و شکم حادث گردد و چون این مرض حادث شود باید که جوش دسمول را با روغن تل پخته بنوشانند ازین مرض بسوسکا شفا شود نوع دیگر جوش بیخ بید بیخبر و هر دو کشائی و سندهی پلپل و مازو مساوی ساکه شیر گرم باشد با روغن کنجد

وسیق نمک سنگ یا کرده بنوشانند این مرض مذکور دفع شود و بجهت دفع آن علاجهائی که مزیل باد باشد بکار بندند نوع دیگر شراب یا شوربای گوشت بز نرکه آهن را گرم کرده دران سرد کرده باشند عورت زجه را بنوشانند این نیز مرض مذکور دفع شود نوع دیگر جوش گلوی و سندهی و پیاباسه و ادرک و شبهول را بعد سرشستن باشهد آمیخته زجه را بنوشانند این نیز مرض مذکور دفع شود نوع دیگر جوش پیاباسه و کلتی و پهکر مول و بیس مقدار سیق انگزد و نمک سنگ انداخته زجه را بنوشانند این نیز مرض مذکور دفع گردد نوع دیگر جوش دارو و بیخ دکوسته و کاپهل و پلپل دراز و سندهی و چرایته و کلتی و کشنیز و هلیله و کبیبل و کشائی خرد و خاکسنگ جواسا و کمّائی بزرگ و تیس و گلوی و ککراسینگی جمله را مساوی سنده بدارند و روزینه مقدار یک پل در آب که هشت چندان آن باشد انداخته بجوشانند و چون یکحصه بماند بجامه بخته بپالایند و بالای آن مقدار سیق انگزد و نمک سنگ یا کرده زن زجه را بنوشانند این را دوام فرمایند و بپرهیزی و لرزش اندام و یاوه گوئی و تشنگی و ناپاک و اتیسار و مرض تند را دفع گردند اگر خلط از علامه هر سه خلط باشند این را دو بیوداروکوا استعمال گویند نوع دیگر جوش بیخ انجیر و دیوداروه درخت کشائی و پهکر مول و پیاباسه و کلتی مقدار سیق نمک سنگ انگزد یا کرده زن زجه را بنوشانند این مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر بیخ دکنار و کلتی و منگ ماش و جمله داروهای و سمول هر سه را در آب که هشت چندان باشد انداخته بجوشانند چون یکحصه بماند بجامه بپالایند بعده سه درم روغن سوتر در میان دیگ انداخته گرم سازند بعد ازان جوش مذکور را با دو نخ ماده گاو یا کرده در دیگ مذکور اندازند و مقدار سیق زیره و نمک سنگ نیز با ندازند و بپزند آنرا با برنج پخته زن زجه را بخورانند این دستور که بادی باشد و کل سول و مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر جوش منگ که آهن را گرم کرده دران سرد کرده باشند زن زجه را بنوشانند این تشنگی زائل گردد نوع دیگر جوش بیخ دکنار و کلتی و بیخ شالی زن زجه را بنوشانند این مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر پلپل دراز و مادک و دیوداروکبیبل و چتره و نمک سنگ و پلوول و کشائی خرد و بزرگ و منربل و اجمود و کشنیز و بیخ نمک جمله را با دو نخ یا با سرکه بهندی یا کرده و سخت کرده سازند زن زجه را بنوشانند این مرض سوتکا که از غلبه باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط بود دفع گردد نوع دیگر پلپل دراز و پلوول و رجاب و سندهی و زیره سپید و زیره سیاه و زرد چوب و دارهلد و نمک بریا و نمک سیاه جمله را بستانند و آس کرده ازان سرکه بهندی سازند و معلول را بنوشانند این مرض سوتکا و بنوبات و غلبه بلغم و مرض که آنرا مکل سول گویند زائل شوند و گرسنگی و قوت شیرپستان و فربهی افزاید و این را تسجر کا سیچک گویند نوع دیگر پلپل حب سندهی و سمول زن زجه را بنوشانند این مرض مذکور دفع گردد نوع دیگر پلپل دراز و دیوداروناگرموتها و اگر و پلوول جمله را با دو نخ یا کرده و پخته گرمی سازند و با مقدار روغن سوتر آمیخته زن زجه را بنوشانند این مرض سوتکا که از غلبه باد یا تلخه یا بلغم یا هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر روغن سوتر را بجوش بخ و کنار و کلتی که هریکی ازین سه جوش چهار چند از روغن باشد و بشیر ماده گاو و جوزات که هریکی همچند روغن بود و به سیق تراز ان پلپل دراز و چتره و پلوول و کبیبل و رجاب و زرد چوب و دارهلد و موتها و بیخ و هلیله و کشنیز و اجمود و هریخ نمک و هردو کشائی و منربل و برنگ و پلپل گرد بیزند و معلول را بنوشانند و دیا ندام و فربهی طلا کنند این مرض سوتکا که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا هر سه خلط باشد و هر بست مرض فرج زنان دفع گردند و این روغن را بیلپا دکهرت گویند نوع دیگر از صد پل قند و بر بست شیر ماده گاو و یک پر روغن ماده گاو دازیره و هوبیر و کشنیز و سونف و کنار و اجوان و شلیت و پهنکری و اجمود و بنده و درخت و پلپل دراز و پلوول و زیره سیاه و چتره هریک یک پل باشد دراز کیله و کوتهه و سندهی و سیاه دانه که هریک چهار پل باشد بیخ بری سازند و بآن سیق تیج و بترج و الائچی و ناگیسر که یک پل باشد بیامیزند و معلول را بنوشانند این مرض سوتکا هر نوع که باشد و هر بست مرض فرج زنان و دیه و سوزش و تب و پهلیک و پنڈ روگ و بدبوی اندام و سوزاک بول دفع گردد و سیاهی چشم و رنگ اندام سنگو شود و این را بیخ جیوک اولیه گویند نوع دیگر روغن سوتر هشت پل شیر ماده گاو دو بر ست قشکه پنجاه پل سندهی هفت پل کشنیز سه پل سونف پنج پل و برنگ و زیره سیاه و موتها هریک یک پل و سندهی و طغلین و تیج و بترج هریک چهار درم بگیرند و بهوان خشتها ساخته بدارند و معلول را بنوشانند این مرض سوتکا و تب و دیه و سوزش و اجروگ و پیه و مرض گرم دفع شوند و گرسنگی زیاده گردد و پیران را

قوت افزاید و این را سمنی گویند و الله اعلم بالصواب **فصل شصت و هفتم در مرض پستان** که آنرا استنبه روگ گویند مشتمل بر دو قسم **قسم اول در علامت مرض** مذکور بدانکه غلط در پستان فاسد شده و خون گوشت را فاسد گردانیده مرض مذکور را پیدا آرد و آن مرض بدرد عاهر است که در پستان حادث شود و مرض مذکور بر پنج نوع ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از اصابت دیکه نشئی خارجی و علامت جمله انواع بدرده و فصلش گذشته اند **قسم دوم در علاج** رحمت مذکور بدانکه درین مرض عمل بنباه ممنوع ست و بجهت دفع مرض مذکور چون خام باشد علاجهائی که بجهت دفع بدرده خام گفته شده اند بکار برند چون خیم پخته بود علاجهای بدرده نیم پخته و چون پختگی یافته باشد علاجهای بدرده پخته بکنند و علاجهای سرد و سرین که دافع تلخه اند نیز بکار بندند و دو یوجه را بر پستان سخت کرده خون بکشانند و چون شیر در پستان باشد روزنه دوشیده و دور کنند و مریض را آبی که آهن گرم را دران سرد کرده باشند یا سیق پیپل دراز آمیخته بنوشانند **نوع دیگر** پنج خظل را با آب آس کرده بر پختگی پستان سخت کنند ازین درد پستان دفع گردد **نوع دیگر** زرد چوب و چیر و پنج خظل هر سه را با آب آس کرده بر پختگی پستان سخت کنند نافع آید **نوع دیگر** پنج کلوره عقیمه را با آب آس کرده بر پختگی پستان سخت کنند نافع آید **نوع دیگر** برگ بن را با آب آس کرده و با مقدار روغن یاره کرده بر پختگی پستان سخت کنند نافع آید **نوع دیگر** غلهٔ موتهه جنگلی را با آب آس کرده بر پختگی پستان سخت کنند نافع آید و الله اعلم بالصواب **فصل شصت و هشتم در افزون کردن شیر عورت و در صالح ساختن آن** بعد آنکه فاسد گشته باشد بدانکه عورتی که در پستانش شیر اندک باشد پنج پنبه جنگلی و پنج نیشکر را با سیر گهنه آس کرده آنرا بنوشانند ازین شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** پیاز کنند را با آب آس کرده عورت را بنوشانند ازین نیز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** برگ سبنها الو و برگ زقوم و برگ چنته و برگ سهوه را در سرکهنه انداخته بجوشانند و بسیار بپزند تا پخته بستانند و عورت را بنوشانند ازین شیر در پستان زیاده گردد و این را کابج بر بهنگ گویند **نوع دیگر** تره گندم و شکر پستانند و برگ سالون را با آب آس کرده و با آن مخلوط ساخته خمیر تهیه کنند و آنرا در روغن گاو بطریق پوره بپزند و عورت سنجوراننده از خوردن این دارو میان هفت روز شیر زیاده گردد **نوع دیگر** عورت را بفرمایند تا بیخ کلوره را مدام در دهن دارد و بنجاید و شیرهٔ آن فرو برد ازین میان ده روز شیر در پستان زیاده شود **نوع دیگر** برگ درخت لرزان را با آب آس کنند و با آرد گندم مخلوط ساخته خمیر بسازند ازان نانها پزیده با روغن کنجد سیاه عورت را سنجوراننده ازین نیز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** سه درم زیره را با آب آس کرده عورت را بنوشانند و غذای عورت مذکور بنج پخته و شیر بز باشد ازین میان هفت روز شیر در پستان زیاده گردد **نوع دیگر** کهیر ولی را با آب آس کرده عورت را بنوشانند ازین شیر در پستان زیاده شود **نوع دیگر** آرد برنج کلون و شیر برای عورت سنجوراننده ازین شیر در پستان زیاده شود **نوع دیگر** سیق تر و جوش دار با روغن کنجد بپزند و عورت را بخورانند تا مقدار سه ده دهن داشته بیرون اندازد و بارها این عمل بکنند ازین نیز شیر در پستان زیاده گردد و نیز برنج سال و برنج ستهی و برنج دیهی خرد و بهی بزرگ و نیشکر پنج کانس و پنج نی نیزه و پنج نل پنج اکها لکاوقند افزایند شیر عورت را سنجوراننده و بدانکه از خوردن غذای دیر هضم و جز آن غلطی او را خلط یا از سه سته خلط غلبه کرده شیر را فاسد گرداند و شیر فاسد بچه را مضرت نماید نوشانیدن و چون شیر از غلبهٔ باد فاسد باشد علامتش آنست که مزهٔ آن نمکین بگردد و چون در آب اندازند با آب مخلوط نشود و بچه روغن بالای آب بماند و چون از غلبهٔ تلخه باشد علامتش آنست که مزهٔ آن تلخ و شور و تیز باشد و چون در آب اندازند خطهای زرد و امثال آن بر آب نمودار شوند و چون از غلبهٔ بلغم باشد غلیظ و لزج و چون در آب اندازند فرو نشیند و چون از غلبهٔ هر سه خلط فاسد شود علامات هر یکی از سه سابق دران باشند شیر یکه صالح باشد علامتش آنست که سپید و شیرین بود و چون در آب اندازند با آب آمیخته گردد و چون شیر از غلبهٔ باد فاسد شده باشد باید که جوش دهند تا سه روز عورت را بنوشانند که شیر صالح گردد و اگر از غلبهٔ تلخه فاسد شده باشد باید که جوش گلوی سوتراول و برگ پلول و تم و صندل باشکر آمیخته عورت را بنوشانند شیر صالح گردد

فصل شصت و نهم در معالجهای کودکان

و اگر از بلغم فاسد شده باشد و ملتی و نمک سنگ را آس کرده و با روغن آمیخته عورت را بنوشانند شیر صالح گردد و اگر از غلبه هر خلط فاسد شده باشد باید که سنداب پانصد و هفتاد و شش درم و روغن بنفشه نیز پانصد و هفتاد و شش درم و دو هزار و سی صد و چهار درم شکر سپید و یا ده گاو نیز دو هزار و سی صد و چهار درم و جوز بویه و تربد هر دو زیره و کشنیز و سونف و الایچی و مسیج و تیرج پلپل و از و ایلیا لکاو انگور و بدار یکسان و کافور و خرما هر یک شش درم و مغز جوز هندی نود و شش درم و آهن کشته بست و چهار درم و جاوشی چهل و شست و نوشادر شش درم جمله را پذیره بیجوشته بسازند و مقدار ده نخود بزنان از این شیر صالح گردد و هر شبانه در مرض چهل روز مرض تخمه بیست مرض بلغم و هر شبانه تب دفع شوند و عقل و حفظ و قوت افزاید و لون اندام و آواز خلق نیک شوند و پستان سخت گردند و این را بر بهت سوبحا که سنتهی گویند و این علاجهای افزود اشیر و علامات مساد آن و علاجهای صاف ساختن بعد آنکه فاسد شده از طب برند منقول اند و طب سرت آورده است که چون شیر عورتی فاسد شده باشد مساد ش از غلبه هر خلطی که باشد بسبب صالح گردانیدن آن عورت مذکوره را روغن بادام گاو در اول روز بنوشانند بعد ازان جوش بیخ و برگ کندری که با آن سیمق بلپل در از روز شهد آمیخته باشند در آخر روز نوشانیده قی بکنانند و تا سه روز یا چهار روز یا شش روز این عمل روز بنه بکار بندانند و عورت مذکوره را جوش منگ بنوشانند از این شیر صالح گردد

نوع دیگر روغن تودری را با سیمق تر و بیخ تر پهاپه بیخته عورت را بنوشانند نافع آید و اگر روغن تودری و جوش مذکور آمیخته عورت مذکوره را بنوشانند نیز نافع آید نوع دیگر جوش بهارنگ و بیخ و اتیس رودیوار و پاپری و مرسیک و کنگ دیوارهای مساد کن عورت را بنوشانند از این نیز شیر صالح گردد نوع دیگر پاپری و دیوارهای ارکبد با دکن و شهد آمیخته عورت را بنوشانند از این شیر صالح و صاف گردد و الله اعلم بالصواب

فصل شصت و نهم در معالجهای کودکان

و آنرا بهندی بالک رگ گویند مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات امراض مذکوره بدانکه کودک شیر خوار چون شیر صاف و صالح بخورد بمرض مبتلا نگردد و چون شیر فاسد بنوشد مریض گردد و اگر شیرهای که بسبب غلبه باد فاسد گشته باشند بنوشد بامراض بادی مبتلا گردد و لاغر شود و آوازش سست و ضعیف بود و بول و غایط و ضراط محتبس گردند و اگر شیری که بسبب غلبه تلخه فاسد گشته بود بنوشد بامراضی مبتلا گردد و غایطش سبز شود و اندامش زرد گردد و از ان خوی بسیار روان شود و باد یرقان و تشنگی و تاپاک پیدا آیند و اگر شیری که بسبب غلبه بلغم فاسد شده باشد بنوشد بامراض بلغمی مبتلا گردد و خواب بسیار کند و از همش بسیار لعاب سیلان یابد و اندامش سخت سرد و پلکهای چشمش سطبر گردند و با ماسنگ و قی کرات مرات شود و از جمله امراض که مخصوص به بچگان اند یکی را بهندی کلونک نامند آن نیست که از نوشیدن شیر فاسد چیره با ماسد و فارش کند و از ان آب تبخیر گردد و بچه بسوی آفتاب بدین و چشم کشادن نتواند و به سبب حدوث این مرض کودک جبین و بینی و چشم را بدست مالد و یکی را از امراض مخصوص بهندی بیار کر بهک گویند نوشیدن شیر دایه حامله بچه را غیر گردد و شکمش بزرگ شود و گز سنگینش کم افتند و سر فرو قی و مرض تشنه را حادث گردد و این مرض را کارنگ نیز نامند و یکی را از امراض مذکوره نال کنتک نامند آن نیست که در کام بچه و از نه از ان گوشت فاسد که سرش باریک باشد حادث یافته فرو هشته شود و از ان تارک سر از ان بچه غایر گردد و کام سپخته شود و گلو و دهن درد کند و بچه بد شواری شیر مکیدن تواند و یکی را از ان الچلکا و یکی را بهوس گویند علامات و علاج این هر دو مرض در فصل امراض خرد که آنرا کهدروگ نامند گذشته اند و دیگر امراض چنانچه تب و جز آن بچه و غیر آن بکشانند و علامات این امراض نیز در بچه و غیر آن یکسان بوند و چون بچه را آسیب دیو شود علامتش آنست بچه گاهی بگرید و گاهی بسخندد و گاهی تبرسد گاهی بناخن دندان خود را یا دایه را بگزد و گاهی با لا نگرد و گاهی دندان را بر هم بساید و پلکها را بسیار بر هم زند و لاغر شود و در شب بیدار بود و کف از دهن بسیار گردد و غایطش نرم باشد و آواز حلقش بد شود و از اندامش بوی بد همچو بوی ماهی و خون آید و شیر را بطریقی که سابقا می نوشیده نوشد و آسیب کودکان را بهندی بالگرہ گویند و چون بچه را دندانها می رویند بچه مذکور با مراض چنانچه سر فرو دود و سر و سائر اعضا مبتلا گردد و محل صدر را بارها میگیرد و چون دیگری آن را مساس کند بقرار گردد و بگرید و زیادتی درد و نقصانی آن از گریه بچه معلوم شود از انکه بچه قدرت بر نطق ندارد و چون اندک بگرید بدانند که درد اندک است و چون بسیار بگرید بدانند که درد بسیار است و می باید که چشم و گوش و بینی

قسم اول در علامات امراض مذکوره

قسم دوم در علاج زحمتهای بچه

و بر و پیمور بچه را بنگرند تا اگر مرض حادث شده باشد بعلاج آن بپویند قسم دوم در علاج زحمتهای بچه بدانکه چون بچه را مرض حادث شود طبیب را شاید که خلطی که موجب مرض باشد شناخته و غلبهٔ آن دیده و قوت ضعف بچه دریافته بحسب مناسب فصل و ولایت علاج بکار بسته آنرا زائل گرداند و بچه و غیر آن در امراض برابرند و چنانچه از فساد خلط در غیر بچه مرض حادث شود در بچه نیز حادث گردد پس اگر بچه را مرض حادث گردد که آن در غیر نیز حدوث می یابد علاجی که دافع آن باشد بحسب مناسب حال بکار بندند و علاجهای امراض در فصول سابق گذشته اند چنانکه عملیکه آنرا بچه تحمل کردن نتواند چنانچه عمل قی و عمل شوره و عمل خسگاف نکنند و نیز بجهت دفع مرض بچه اگر حاجت بخوراندن دارو برای بچه افتد باید که چون بچه در دو ماه یا پنهاده باشد مقدار یک دانه برنگ بخورانند و همچنین در سرهای یک دانه برنگ زیاده کنند و همچنین تا آنکه یکساله شود چون در دو سال در آید باید که بمقدار خسنهٔ کنار جنگلی بخورانند چون در سوم سال در آید باید که بمقدار کوکنار خورد بخورانند چون در چهارم سال در آید پیشتر بر مناسب حال مقدار زیاده باید کرد و بچه که شیر خواره بود دارو بجهت دفع مرض آن دارند برای بچه مذکور یا دایه یا مادرش را بخورانند و چون بچه دارو نخورده باید که دارو بر پستان مادر یا دایه بخمت کنند تا بوقت مکیدن در حلقش در آید و چون بچه را مرضی حادث شود که در آن فاقه نافع بود دایه یا مادرش را فاقه بکنانند و شیر او را بچه باز ندهند و چون شیر عورت نباشد باید که بچه را شیر بز بنوشانند و چون شیر بز نباشد شیر ماده گاو بنوشانند چون نامت بچه بآماسد باید که علاج گلین را کرده کنند تا آنکه بعمل تمام شود بعد ازان سرشکمهای شیر بران زنند پس آنرا بجامه برگ پیچند و بران عمل سیه بکار بندند ازین آماس نافع زائل گردد و چون نافع ازان سخته گردد باید که روغن کنجد که آنرا بسیمق ازان زرد چوبه کوده و برنگ مهلتی سخته باشند بران طلا کنند و یا آنکه دارو های مذکور را آس کرده بران نافع بچه که سخته باشد بپراگنند فراهم گردد نوع دیگر ماکستر شنبلید بر نافع بچه که سخته باشد بپراگنند فراهم گردد نوع دیگر سیمق پوست درخان شیردار بر نافع بچه که سخته باشد بپراگنند فراهم گردد نوع دیگر سیمق صندل بنافع بچه که سخته باشد بپراگنند فراهم شود چون در بچه سخته شود باید که علاجهائی که دافع تلخه اند بکار بندند نوع دیگر پوست ساباشیر سائیده بچه را بنوشانند و نیز داروی مذکور را آس کرده بر بچه سخت کنند ازین سختگی در بچه زائل گردد و چون در بچه سخته باشد باید که برگهای نرم ازان جای و گل آنرا آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین قی و دمه و تپ زائل گردد نوع دیگر نمک سنگ و پرنیک و مهلتی را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین کرمها که در شکم بچه آمده باشند زائل گردند نوع دیگر زراشالی و سرسوت و تبسر و جنه و بیج و مهلتی آس کنند و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین سختگی دهن و تپ زائل گردد و بچه را که مرض بود آنرا تبسر و جنه و پلپل و دارو زراشالی و گلگر سینگی و پلپل گرد یا آس کرده با شهد آمیخته بلیسانند ازین قی و دمه و سرفه و تپ زائل گردد نوع دیگر پلپل دراز و پلپول و زجاب و چتره و سندهی را آس کنند و با شهد و روغن سوسن آمیخته بچه را بلیسانند ازین قی که بچه را بعد نوشیدن شیر شود دفع گردد نوع دیگر کتکی را آس کرده و با شهد و شکر آمیخته بچه را بلیسانند ازین تپ بچه را زائل گردد و اگر کتکی را با آب آس کرده بر اندام بچه سخت کنند نیز تپ زائل شود نوع دیگر چوش موتهه و بلیله و نم و پلپول و مهلتی بچه را بنوشانند ازین جمیع انواع تپ زائل گردد نوع دیگر چوش زرد چوبه و دارو هلد و مهلتی و کتکائی و اندرجو بچه را بنوشانند نیز فائدهٔ مذکور حاصل آید نوع دیگر سیمق موتهه و پلپل دراز و اتیس و کلگر سینگی را با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین تپ و انتسار و سرفه و قی و دمه دفع گردند و این را بال جتر میگویند نوع دیگر گل دهاوی و مغز بیل و کشنیز و لوده و اندرجو و بالا جمله را آس کنند و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین تپ و انتسار و قی دفع شوند نوع دیگر زرد چوبه و دیودار و نارد و کچیل و هرد و کتکائی و تهمون و سونف جمله را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین گرسنگی از زاید و سنگ پتی و باد و تپ و انتسار و پنڈ روگ و برقان و دمه و سرفه و قی جمله دفع گردند نوع دیگر کلگر سینگی و پلپل دراز اتیس را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین سرفه و قی جمله دفع گردند و اگر تنها اتیس را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند همین فائده حاصل آید نوع دیگر تخم نفرک و زراشالی و نمک سنگ را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین قی که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود و اگر تخم نفرک و زراشالی را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را

بلیسانند قی از غلبهٔ تلخه باشد دفع شود و اگر مقرتحه نفرک را آس کرده و باشهد آمیخته بچه را بلیسانند قی که از غلبهٔ بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوش مجیثه و گل مهادی دلبوده و گلپسر را باشهد آمیخته بچه را بنوشانند ازین اقیسار اگر چه باز و رواده باشد دفع گردد نوع دیگر جوش سندهی و ماقیس و موتهه و بلارا و اندرجو بچه را نهار بنوشانند ازین اقیسار دفع شود نوع دیگر جوش موچرس و مجیثه و زیره گل نیلوفر شمسی بر سنج انداخته بیزند و آشام آن بچه را بنوشانند ازین اقیسار خونی دفع شود نوع دیگر برنگ تخم کنار و تخم بهه و رسوت را آس کرده بچه را بلیسانند ازین قی و دشنگی و اقیسار دفع شوند نوع دیگر تخم کنار و تخم بهل و موتهه و پوست بیخ برپارا و مهلتی را آس کرده و باشهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین اسهال خونی دفع شود نوع دیگر شالی و مهلتی را با مساله بر سنج آس کنند و باشهد و شکر آمیخته بلیسانند ازین اسهال خونی دفع شود نوع دیگر فلفلین و تخم الاسچی خرد و نمک سنگ را آس کرده و باشهد و شکر آمیخته بچه را بلیسانند ازین بول بلغم که بسته باشد دفع گردد نوع دیگر زرد چوب و دارهلد و برادره و لودو و ملیاره و پوست درخت ارجن نگل سرخ همه را با جوش تر پهله آس کرده بچه را بلیسانند ازین درد بادی و آماس شکمه دفع شود نوع دیگر پهله و بیخ دلکو تخمه را آس کرده با برادهٔ گاو و شهد بیامیزند و بچه را بنوشانند ازین مرض تال کنتک سختگی کام دفع شود نوع دیگر دودهانه و زرد چوب و کوتهه و خرد دل و اندرجو را با دوغ آس کرده برانداس بچه سخت کنند ازین مهق و دودکره مرض سجرچکا دفع شوند نوع دیگر جوش پنجمول بزرگ با شیر بادهٔ گاو و روغن ستور آمیخته بچه را بنوشانند ازین کهنک دفع شود نوع دیگر انگور و جواسا و پهله و پیپل دراز را با بابر آس کنند و با روغن ستور آمیخته بچه را بلیسانند ازین دمه و سرفه دفع شوند نوع دیگر پهکه مول و آس و کلکر اسینگی و پیپل دراز و جواسا جمله را آس کرده و باشهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین پنج نوع سرفه دفع شود نوع دیگر سندهی و کلکر اسینگی و زرد چوب و نمک سنگ را با آب آس کنند و بران عمل میتاک چنانکه بطریق بالا گذشته است بکار بندند ازین مرض کلونک دفع شود و نماند نوع دیگر کهرتی و زرد چوب و دارهلد و لودو و مهلتی و کلکی و برگ نم جمله را دراوند مسین انداخته سحق کنند و فتیله ساخته بدارند و با آب بسایند در چشم بکشند ازین مرض کلونک دفع شود نوع دیگر کهرتی و زرد چوب و بیخ هر سه را مساوی سنده با آب باریک آس کنند و گرم کرده در برگ بید بیچیده عمل سیدان بکار بندند ازین مرض کلونک دفع شود نوع دیگر زرد چوب و دارهلد و مهلتی و کنکلی و تر پهله و لودو و کدهبر بسپید و بعل و ادرک و کنائی خرد و بزرگ جمله را بستانند و با آب آس کرده و بر گرم کرده بر چشم سخت کنند در دفع مرض کلونک نافع آید نوع دیگر سندهی فلفلین و مسل و خرهره و زرنیخ و تخم کرنج جمله را با آب آس کرده در چشم بکشند ازین خارش چشم لمفلان دفع شود نوع دیگر شیرهٔ برگ بدبهار و شهد را با هم بیامیزند و بدان عمل آنجوتن بکار بندند دفع کلونک نافع آید نوع دیگر سیمق برنگ و زرنیخ و مسل و دارهلد و گل سرخ را بسر که سنده چند پت بدبهند بعده آس کرده بدارند و بطریق سرمه در چشم بکشند ازین مرض کلونک دفع شود نوع دیگر مسل و ناف خرهره و پیپل دراز و رسوت جمله را با آب آس کرده فتیله سازند بعد ها شهد سنایده در چشم بچه بکشند ازین جمیع امراض چشم دفع گردند نوع دیگر دارهلد و مهلتی و هلیله زرد و تر بیچ جمله را مساوی سنده آس کنند و با شهد آمیخته در دهن بچه سخت کنند ازین سختگی دهن دفع شود نوع دیگر خرهره و مهلتی و رسوت هر سه را با آب آس کرده بر دو بر بچه سخت کنند ازین دو بر بچه که سخته باشد فراهم شود نوع دیگر دو بر بچه را سخت کنند و خون بکشانند و بجوش دختان شیر دار و برش لا بشوینده و دارو های کاکولیا دکن را آس کرده بران سخت کنند ازین مرض لشخارک دفع شود نوع دیگر صندل و کلسیر و کلسیر و خرهره را آس کنند و بر دو بر بچه سخت کنند و این دارو ها را آس کرده و با شهد آمیخته بچه را بلیسانند ازین نیز لشخارک دفع شود نوع دیگر روغن ستور با سیمق تر ازان اسگنده و شیر که ده چند از روغن باشد بپزند و بچه را بلیسانند و بر اندامش طلا کنند ازین لاغری و ضعف بچه دفع شود و قوت حاصل گردد و این روغن را اسگندهای دکهرت گویند نوع دیگر روغن ستور را سیمق تر ازان مهلتی و لودو و پیپل دراز و بابهول و صندل و تالیسپتر و کلسیر بپزند و بچه را بلیسانند و بر اندامش طلا کنند ازین لاغری و ضعف بچه دفع شود نوع دیگر روغن ستور را سیمق تر ازان ککر اسینگی و مرهری و بهارنگی و پیپل دراز و لودو دارو اسگندهٔ

لله روغن اسگندهای دکهرت نافع لاغری و ضعف بچگان است ۲

مکاکولی و کهیر کاکولی و اشن و جیوک و کهیک و برنگ و تیکن بچوش سر خرگوش بپزند بچه را بلیسانند و بر اندامش طلا کنند ازین ضعف و لاغری بچه رفع شود
و بچه قوی و فربه گردد و این روغن را استک کهرت نامند **نوع دیگر** شیر را بستانند و دران سرطان انداخته بچوشانند بعد شیر را بر پای بچه طلا
کنند ازین بچه که دندانها را دخواب بسیاید بسبب آنکه باد در رگهایش بواسطه خوردن غله خشک فاسد گشته باشد و چون بچه را آسیب دیو و پری
شود باید که شیر و برگ نیم و پوست نی نیزه را بستانند و جوکوب کرده و با روغن سه تولا آمیخته بر اخگر نهند و دودش بچه را برسانند ازین آسیب دیو و پری
خلاص یابد **نوع دیگر** دود سرشف و برگ نیم و پوست نی نیزه و نک بچه را برسانند ازین آسیب دیو و پری زائل گردد **نوع دیگر** کشف مار موی سر
آدمی و سرشف زند و برگ نیم را جوکوب کرده و با روغن سه تولا آمیخته بر اخگر نهند و بچه را دود آن برسانند ازین آسیب دیو و پری زائل گردد **نوع دیگر**
کوتمه و بیخ و بلیله و براهی و سونا و زند و چوب را آس کرده نگاه دارند و با شهد و روغن سه تولا آمیخته بچه را بلیسانند ازین بچه بزرگ و قوی گردد **فائده** چون طفل را
برآیند باید که شیر بز و مادهٔ گاو و غله که سبب باد عادت بگیرند و بجوزان فربه شود و چون شیر مادهٔ گاو را بگذارد باید که جاروبی از ملتی و ژار شالی را آس
کرده و با شهد و شکر آمیخته بر قدر مناسب جلال مام بلیسانند ازین بچه فربه شود **فائده** بیخ را آس کنند و با روغن سه تولا و با شیر آمیخته طفل را بلیسانند
ازین بچه سخن درست گوید و گویائیش نیک شود و زیرکی عقل نیز بفزاید **فائده** طبق زرد کوتمه را با شهد و روغن سه تولا سائیده بچه را بلیسانند ازین
اندام بچه روشن شود و قوتش را افزاید **فائده** چون بچه زاده شود باید که کوتمه را سائیده و با روغن سه تولا آمیخته بانگشت سخت کرده در دهن بچه مدار تا ازین
بچه را آسیب دیو و پری نشود و زهرها کار نکند **فائده** پرهای بازو دم ازان خروس بستانند و با روغن تر کرده بر اخگر نهند و دود آن بمولود برسانند و
همچنین هفت روز این عمل بکنند بچه از آسیب دیو و پری نرسد **فائده** بچه که باو ندان زاده شود نامبارک بود و مادرش در میان اندک روزها
بمیرد و بچه که دندانهایش در اول ماه یا دوم یا سوم برآیند نامبارک بود و پدرش میان اندک روزها بمیرد و بچه که دندانهایش در چهار ماه برآیند
و بچه که دندانهایش در پنجم ماه برآیند برادر و مادر نامبارک بود و برادر و مادرش میان اندک روز بمیرند و بچه که دندانهایش در ششم ماه برآیند برادر و پدر
نامبارک بود و مادر و پدرش فقیر گردند و بچه که دندانهایش در هفتم ماه برآید مبارک بود و پدرش را غنا و مال حاصل آید و بچه که دندانهایش بعد هفتم ماه برآید
تا سنت چهارده ماه نیز نامبارک نباشد و الله اعلم بالصواب

فصل هفتادم در بیان زهر و علاج آن

بدانکه حق تعالی در زهر خاصیت هلاک
نهاده است و حکم تبارک و تعالی سلامتی عالم را بصحبت بادشاه مربوط گردانیده پس بادشاه را باید که هوشیار باشد از انکه دشمنان متکبر و زنان ملعون
و تدبیر زهر دادن بوند و مردمان در همه حال یکسان نباشند گاهی باشد که نیکخواه بسبی بدی اندیشد و در حق مقربان خود بدی نکنند و ایشان را آنمقدار
بدهد که همچکس توقع نکند و هیچ چیز محتاج نباشد و در حق کسی که بدی کرده باشد او را مقرب خود نسازد و بر مطبخ چاشنی گیر نیکخواه و عاقل و مسکین تعین کند
و همچنانکه مطبخیان ماهر و در هر فصل طباخی باشند و بر ایشان اعتماد بود حوالهٔ او بکنند و خانه که مطبخ بود خوب و بزرگ و فراخ که در و دیوارش روزنها باشند
بکنانند و آوندهای مطبخ و آلات مطبخ پاک و صاف داشتن فرماید و بر سر جایش بنگرد بطبیبی که دانا بود و کتابهای طب را استاد خوانده باشد و علاجها بسیار
کرده باشد و بر تاکها را آزموده بود و چنان باشد که شخصیکه از و عمل زهر صادر شده بود آنرا از گفتار و کردار و هیبت بداند تعین فرمایند و ایشان را
آنمقدار بدهد که محتاج بچیزی نباشد و علامتی که ازان بدانند که زهر فلان داده است نخست که به پرسیدن آنرا جواب نیاید و در وقت جواب دادن مدهوش
گردد و جوابی نامطابق گوید و بخندد بغیر آنکه سببی که مورث خنده باشد حادث گردد و انگشتان دست بلرزند و سر فرو کرده بر زمین خطها بکشد
و بلرزد و مخالف بود و بهر سوئی نگرد و زبان کاه و مانند آن ببرد و براه رود بیچه بیرون آمدن خواهد و رویش خشک و سیاه گردد و علامتی که دران دشمن زهر
داده بسیار نخوردن چنانکه مسواک و طعام و شراب و روغن را مثنه که آنرا برانداز بمالند و شانه که آنرا سر کشند و آب که بدان غسل و وضو بکنند و صندل و
دیگر خوشبوئیکه آنرا برانداز طلا کنند و ردا های گل که آنرا بپوشند و جامهٔ بپوشیدنی و جامهٔ سلخه بپوشیدنی و انگشتری که آنرا بپوشند و پیرایه زرین و پشت مرکب توتیائی که آنرا در چشم کشند و مانند آن طبیب یا شاید طعامی که برای بادشاه پخته باشند بمقداری ازان بلیسه را بخورانند و مقداری

فصل هفتادم در بیان زهر و علاج آن

مانند بزمین انداز تند تا یکسان نشوند اگر زهر آلوده خواهد بود از آن آواز طراق خواهد برآمد چنانکه چون نمک بر آتش اندازند آواز از طراق ادان برخیزد و نیز شعاع زبانهٔ آتش آن بر رنگ پرهای گردن طاؤس خواهد بود و برای امتحان طعام زهر آلوده طریقهای دیگر نیز اندکی نیست که چون آنرا پیش مرغان آتش خورانند اگر سنه بود بازماند و بسوی آن سنگ دو چشم را از آن بگردانند دوم نیز آنست که پرنده نیست که آنرا چیزی کوبک گویند چون آنرا ببندند فی الحال بمیرد و سوم نیز آنست که چون طعام زهر آلوده پیش قطر برند که آنرا کویل گویند باشد اگر درین هنگام آواز کند و آوازش متغیر گردد و چهارم نیز آنست که بدین طعام زهر آلوده مزه مست گردد و پنجم نیز آنست که بدین طعام زهر آلوده طاؤس خوش شود و ششم نیز آنست که بدین آن شارک و طوطی آواز برآرند و هفتم نیز آنست که بدین طعام زهر آلوده ضبط بازو پا را از قطر اب آرد و هشتم نیز آنست که بدین آن بهنگ را ج آواز چنان کند گویا که او را شکستگی و خزن پیش آمده است و نهم نیز آنست که بدین آن از چشمهای جعل اشکها سائل گردد و دهم نیز آنست که بدین آن بوزینه بگرید و بادشاه را که این حیوانات و طیور را دوست دارد بگریاند و نیز بر سیدن بخار طعام زهر آلوده سینه درد کند بهیئت و گونهٔ چشمهایش بگردد و اگر شخصی را از رسیدن بخار طعام زهر آلوده این عوارض حادث گشته باشند باید که کوتمه و آبیره و جیرا آس کرده و باشهد آمیخته در چشمش کشند و در بینی اش بچکانند و صندل و سرس و زرد چوبه را آس کرده بر سرش سخت کنند و صندل را با آب سائیده بر سینه اش طلا کنند و نیز بدر آوردن دست و طعام زهر آلوده سوزش پیدا شود و ناخنهای نو سیده شده ریزیده گردد و اگر شخصی بدین عارضه مبتلا گردد باید که کلیسر و بیرهوتی و سوهتا و بابوبل را آس کرده بر دست و پاها سخت کنند و بچشیدن طعام زهر آلوده زبان سخت بهچو سنگ گردد چنانکه مزهٔ طعام بدان دریافته نشود و سوزش و درد کف از دست زایل گردد و چون شخصی بدین عارضه مبتلا گردد باید که دارو هائی که بجهت دفع آثار بخار طعام زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و علاجی که بجهت دفع آثار زهر که مسواک آلوده کرده دارو شود و آن عنقریب گفته خواهد شد نیز بکار بندند و بر سیدن بخار طعام زهر آلوده در مقامی که آنرا آماسی گویند قی و اسهال و بیهوشی و رفتن حواس خمس و انتفاخ شکم و رفتن حواس خمس قائل آید و مویهای اندام ایستاده شوند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که کدوی تلخ بیخ کنند و شقاقل را آس کرده و با عسل یا با مروغ و یا با جغرات آمیخته نوشانیده قی بکنانند و بر سیدن زهر در مقامی که آنرا بکسوا سے گویند سوزش و تشنگی و بیهوشی و رفتن حواس خمس و انتفاخ شکم با واز پیدا آید و رنگ اندام سیاه گردد و چون شخصی بدین مبتلا شود باید که تخم بیل را آس کرده و با روغن سوتهر آمیخته بنوشانیده قی و اسهال بکنانند و دوکی بکهار را آس کرده با شهد و جغرات آمیخته بنوشانند و بمخلوط گشتن زهر بشیر مانع چنانچه شیر و شراب و آب خطهای گوناگون و کف حباب ان پیدا آیند و عکس دیده نشود و اگر دیده شود خوب نمایی دیده نشود و باد و عکس در نظر آیند و به مخلوط گشتن زهر بگوشت پخته رنگی و سبزی مزه اش متغیر گردد و همچو شیشه نماید و به مخلوط گشتن زهر بدیگر طعام بوی و رنگ و مزه اش متغیر گردد و بدر آوردن زهر و میوه پخته میوهٔ مذکور بوسیده شود و بدر آوردن زهر و خام میوهٔ مذکور پخته گردد و بکردن مسواک که آنرا بزهر آلوده باشند گوشت بیخ دندان و زبان لب سیاه شوند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل دهاوی و هلیله و تخم جمون را آس کرده و باشهد آمیخته بر محل آماس سخت کنند آماس زایل گردد نوع دیگر پوست و خشت جمون یا پوست و خشت سرس یا پوست سهنها لو را آس کنند و باشهد آمیخته بر محل آماس سخت کنند آماس زایل گردد نوع دیگر پوست بیخ انگور را آس کنند و باشهد آمیخته بر محل آماس سخت کنند آماس زایل گردد و بکردن زبان تراش که آنرا کسی بزهر آلوده کرده باشند نیز زبان و لب بآماسند و چون شخصی بدین مبتلا شود علاجهائی که بجهت دفع اثر زهر که مسواک آلوده باشد گفته شده اند بکار بندند و به طلا کردن روغن که آنرا بزهر آلوده باشند چیره بطرقه رود کنند و سخته شود و آلایش ازان بسچکد و خوی ازان روان شود و گوشت بطرقه رود که بزهر آلوده شود غلیظ و لزج و بدرنگ گردد و چون طلا کردن همین روغن مبتلا گردد باید که آب رد بر سارا اندامش بریزند بعد صندل و تگر و کوتمه و نسبری را آس کرده بر اندامش سخت کنند و سوهتا و گلوی ماسپند سپید و گل نیلوفر شمسے و جهول و تجرا آس کرده و باشهد و بول ماده گاو آمیخته بنوشانند صحت یابد. بغسل کردن با آب که زهر آمیخته باشند و مالیدن صندل و پوشیدن جامه و خواب کردن بر عادت خواب و پوشیدن اسلحه که آنرا بزهر آلوده باشند آثاری که طلا کردن زهر پیدا آیند چون شخصی بدین مبتلا گردد علاجهای دفع اثر زهر که آنرا بروغن آلوده باشند بکار بندند و بکردن شمانه

که آنرا بکسی زهر آلوده باشد سر درد کند و مویها سر برزند و از مسام مویها چشم و گوش و بینی خون سائل گردد و در سر او نهای سخنگی که گره دار باشد حادث گردد و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل سیاه را با تلخه باهی رو شویره بدبار روغن سوت و چوبالای چندبیت بدهند بعد بروغن سوسن تور یار کرده بر سر سخت کنند صحت یابد نوع دیگر جوش تر بیله یا جوش موسائی یا شیره سرکین را بر سر طلا کنند ازین صحت شود باندا ختن روغن در سر با گل بانگبارد با آبله در سر و نهادن خود و بستن دستاربران که امتها زهر آلوده باشند آثار که بکردن شانه زهر آلوده بوند سدلا آیند و برای دفع آن علاجهائی که بحبت دفع زهر شانه گفته شده اند کار بندند و جالیدن اثبته زهر آلوده بر روی گویند سیاه گردد و مانند خارها که بر ساق نیلوفر قمری بوند بر روی حادث گردند و آثار روغن زهر آلوده که آنرا بر اندام طلا کنند نیز سدلا آیند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که آنرا روغن تورد شهد بکجا کرده بنوشانند و مندل با روغن سوسن آمیخته بر روی سخت کنند صحت یابد نوع دیگر دوه هی و مهلتی و رهارنگی و بیخ کدهیر که سپیدرا آس کرده بنوشانند ازین نیز صحت شود و بسوار شدن بر مرکب که بر پشت آن بز زهر آلوده باشند و سرین بود بر بز و خصوصیتین آبلها حادث گردد و از آلایش چنانچه ریم و زرداب بکجا و مرکب که پشتش بز زهر آلوده باشند بیقرار گردد و پشتش معل دام شود و کمف از دهن سائل گردد و چون کسی بر انچنین مرکب بنوعی سوار شود که بعوارض مذکوره مبتلا گردد باید که علاجهای دفع زهر که آنرا بر روغن آلوده باشند بکار بندند و برای مرکب نیز همین علاجها بکنند و بکجا نیدن دارو در بینی که آنرا کسی باز هر آمیخته باشد از بینی و گوش و چشم و خون بر ون آید و سر درد کند و کمف از دهن سائل گردد و تشنج و حواس خمس پیدا آید و بدر آمدن دود و دارو های زهر آلوده در بینی همین آثار پیدا آیند و چون کسی بسبکی ازین دو معارضه مبتلا گردد باید که روغن سوسن را با شیر و بسیخ تر از ان آمیس و اسپند سپید و گل مالتی بزند و شخص مذکور را بکجا نند صحت یابد و ببوئیدن گل زهر آلوده سر درد کند و اشکها از چشم سائل گردند و گل بی بوی و بیرنگین و تیره مرده گردد و چون کسی چنین گلها را ببوید و با آثار آن مبتلا گردد باید که علاجهائی که بحبت دفع آثار بخار طعام زهر آلوده و بحبت دفع آثار اثبته زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و باندا ختن روغن زهر آلوده در گوش درد کند و با ماسد و بکجلد و بجائیکه سمع فتوری پیدا آید و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که شیره سرآسر اول با شد در روغن آمیخته در گوش بکجانند صحت یابد نوع دیگر شیره کائیهل با جوش آنرا که سر درد باشند در گوش بکجانند ازین نیز صحت یابد و بکشیدن توتیای زهر آلوده در چشم چشم درد کند و آب از چشم سائل گردد و بر لیش بسیار آرد و در قوت باه فتوری پیدا کرد و گاه باشد که بصارت به کلی زائل گردد و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که روغنیکه آنرا اوشیر کشیده باشند و شخص مذکور را بنوشانند و بدین روغن عمل ترین نیز بکار بندند نوع دیگر پینه ها سینگی و پیل دراز یا صمغ درخت کهانتا یا دل یا صمغ شالی با کف دریا و گوجنه را با آب سائیده در چشم بکشند صحت یابد و بپوشیدن انغلین چوبین و یا چرمین و یا موزه و با ستادن چوبی زهر آلوده یا بها با ماسد و مرکز گردند و آبلها در ان افتند و بکجلند و بپوشیدن زلور زهر آلوده محلیکه زلور بران محل برسد با ماسد و تبر قد و سخته گردد و بکجلد و در شانی زلور با آلودن زهر دا خل میگردد و چون کسی بپوشیدن انغلین زهر آلوده و یا با ستادن بر چوبی زهر آلوده و یا بپوشیدن زلور زهر آلوده مبتلا گردد باید که علاجی که بحبت دفع آثار روغن زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و بحبت دفع زهر علاجیکه آنرا مهاسکنده نامند و این هم درین فصل عنقریب خواهد آمد بخورانند و بر اندام طلا کنند و در بینی بکجانند و در چشم بکشند نافع آید و بحبت دفع زهر نیز علاج تیزقی و اسهال بکنانند و اگر محل رگ کشادن باشد رگ بکشانند نافع آید و بحبت دفع زهر بیخ کیاهی که آنرا اجیرها گویند و یا بیخ کیاهی که آنرا مکهکا گویند و شخصی که مبتلا بزهر گشته باشد آنرا بپوشانند و با آب سرد کرده بنوشانند و بر اندامش طلا کنند نافع آید و اگر کسی این بیخ را بر دست بندد و طعام زهر آلوده بخورد طعام منکور ضرر نرساند و بی زهر گردد و بیخ مکهکا سیاه و تشنج ناک بود و بیخ اجیرها سپید و شکل کند باشد چون آنرا بشکنند بانمش سیاه مثل دود لوید و در دو قسم که آنرا اجی نامند و آنهم درین فصل خواهد آمد نوشانیدن در دفع زهر بسیار نافع و دارد و در دفع زهر خوراندن گوشت سوسمار و طاؤس و جیتر مرک و آهو و نوشانیدن شوربای آن نیز در دفع زهر بسیار فائده دارد لیکن می باید که مهلتی و فسوت را آس کنند و با شربت شکر بها میزند و بدان گوشت سوسمار مرکز بز دیده بخورانند نافع آید و همچنین گوشت طاؤس شکر و اتیس و سنبه اندا خته بزند و بخورانند نافع آید و نوشانیدن جوش پوست نخم بعد آنکه آنرا

سرکرده باشند و با شهد و شکر آمیخته بود فائده دارد و وقتی کنانیدن بعد آنکه بلیل و زاز و ملتی را آس کرده و با شکر و شهد و شیره یا نیشکر و آب آمیخته نوشانیده باشند نیز دفع زهر نافع است و نیز طبیب را شاید زمینی که بادشاه دران آید آب و غله و منزلگاه و راه آن را تفحص کند بنا بدکه دشمن زهر آلوده گردانیده باشد اگر آب بر زهر آلوده شود آب غلیظ و لزج و بدبوی گردد و رکمت و خطهای گوناگون دران پیدا آیند و حیوانات آن آب چنانکه غوک و ماهی بمیرند و پرندگانی که دران آب باشند و حیوانانی که در کنار آب بوند بهوش و بیقرار گردند و آدمیان و دواب که از آن بنوشند بیهوش شوند و قی و درد و آماس در شکمشان پیدا آید و چون چنین آب نوشیده شود طبیب را شاید که نوشندگان را علاج کند اما بعد از علاج بی زهر گردانند و علاج آن آنست چوب بهو سال و مهر و بیجیسار و پادل و سمبنه و موکمیا و کرواله و کاکنهل را بستانند و سوخته خاکستر گردانند ازین خاکستر را که گرم باشد و در حوض زهردار یا بانداز نداز آبش بی زهر گردد و باید که آب بر قدر حاجت ازان بستانند و خاکسته مذکور را بی زهر گردانند استعمال کنند و اگر راه یا منزل زهر آلوده باشد عضوی که بدان برسد بسوزد و سخته گردد و بیجکد و موی تن آن بریزد و گردد و چون دشمنان زهر آلوده ساخته باشند و راه دیگر نبود طبیب را شاید که اولاً آزمایی زهر گرداند بعد آن بگذارند و علاج بی زهر گردانیدن آن آنست کلیه مذکور را بشراب آس کنند و زمین مذکور را بسر شکهای آن تر کنند بعد به گل پنبه را با آب مخلوط ساخته سر شکهای آن براه بریزند اگر دشمنان بیگاه و غله زهر آلوده کرده باشند هر دابه و آدمی که آزا بخورد بیهوش گردد و قی کنانند و شکمش جاری شود و گاه باشد که بمیرد و چون چنین غله و گاه بخورد طبیب را شاید که بعلاجها زهر خورندگان را به گرداند و طبق زر و نقره و زیق هر یک یکحصه و موتهه سه حصه گرفته آس کنند و با تلخه مرغن گاو که لعل عام و سپیدام باشد و آنرا کیلا گویند بیامیزند و بلیل و دبل سخت کنند و آزا بنوازند آواز این در گوش هر که افتد زهرش فرود آید و این را تال پریت نامند و اگر دود و یا باد راه دشمنان زهر آلوده کرده باشند پرندگانی که آنها را دود و باد مذکور برسد بزمین افتند و دود مان و دد آب که شانه باد و دود و دسته بر برسد بسر فروزکام و درد سر و امراض چشم مبتلا گردند و چون دشمنان چنین کرده باشند طبیب را شاید که کسانی که شانزا باد و دود رسیده باشد بعلاجهای دافع زهر نیک گرداند و هوا و درد مذکورین را بی زهر گرداند و علاجش آنست که کلک و زد چوب و اتیس و موتهه و هلیله و زنیکا و الائچی و تیج و رکتچندن و کوتهه و بر نیک جدا جدا بستانند و چند مثل بسوزند چنانکه دود این بدود هوای زهرناک برسد و مخلوط گردد ازین زهرش زائل شود و باید دانست که زهر بر دو نوع ست یکی حیوانی و یکی غیر حیوانی و غیر حیوانی بر دو نوع ست یکی بیخ یعنی نباتات و آن هشت اند یکی بیخ کلیتک و دوم بیخ کنیر و سوم بیخ حبه و چهارم بیخ اسکیده و پنجم بیخ میتهیل و ششم بیخ کرهاری و هفتم بیخ انتا و هشتم بیخ بجی و دوم نوع غیر حیوانی برگ یعنی نباتات ست و آن برگ ست یکی برگ کمتیکا و دوم برگ کنبا و سوم برگ رداردار و چهارم برگ کرنهه و سوم نوع از زهر غیر حیوانی بار یعنی نباتات ست و آن دو اند یکی بار کچوت و دوم بار زنیکا و سوم بار کهدیوت و چهارم بار جامنی و پنجم بار ماکده و ششم بار کمدنی و هفتم بار هنک و هشتم بار کرنیک و نهم بار سرکهاتی و دهم بار چندن و یازدهم بار سارو و دوازدهم بار کنکما و چهارم نوع از غیر حیوانی گل یعنی نباتات و آن پنج گل ست یکی گل بیست و دوم گل کدنب و سوم گل بلیح و چهارم گل بین و پنجم گل مهارنبه و پنجم نوع از زهر غیر حیوانی پوست یعنی نباتات و ششم نوع منز چوب یعنی نباتات و هفتم نوع صمغ ست هر یکی ازین سه چیز هفت ست یکی پوست و منز و صمغ اپنا و دوم پوست و منز و صمغ کرتری و سوم پوست و منز و صمغ سریکه چهارم پوست و منز و صمغ بلیح و پنجم پوست و منز و صمغ کرهاتک و ششم پوست و منز و صمغ کرهنک و هفتم پوست و منز و صمغ سنکهیا و هشتم نوع از زهر غیر حیوانی شیر یعنی نباتات و آن سه ست یکی کدو هنی و دوم ز قوم و سوم شیر حال کهیری و نهم نوع از زهر غیر حیوانی بعضی دیا تها اند و آن دو هیات اند یکی بهینا و دوم بهیم و دهم نوع از زهر غیر حیوانی بعضی نباتات و آن سیزده اند یکی کند کالکوت و دوم کند بتسا بهه و سوم کند کرب و چهارم کند مالک و پنجم کند کرنیک و ششم کند سرانک و هفتم کند مستک و هشتم کند سینکی و نهم کند بندر یک و دهم کند مالک و یازدهم کند هلاهل و دوازدهم کند بکما بکمه سوم کند سرکنک یعنی ازین کند ها می را صاف سازند چنانچه کند بتسا و بهه بر چهار صنف ست و کند سرکیب بر پنج صنف ست اما از هر کدام بیخ یعنی نباتات ست و اگر شخصی آزا بخورد اندامش درد کند گویا که آزامی شکنند و سخن پریشان گوید و

بیهوش گردد و اما زهر که برگ بعضی نباتات است اگر شخصی آنرا بخورد اندامش ورد کند گویا که آنرا می شکنند و فاژه و دهنه آنرا سیاه آید و اما زهر که بار بعضی نباتات ست اگر شخصی آنرا بخورد خصیتین او باد است و اندامش سوزش کند و شخص مذکور را آرزو بر طعام نباشد و اما زهر که گل بعضی نباتات است اگر شخصی آنرا بخورد اندامش منتفخ شکم وقی و بیهوشی شخص مذکور را پیدا آید و اما زهر که پوست و مغز و مسمغ بعضی نباتات است اگر شخصی آنرا بخورد از دهنش بوی بد آید و کف از دهنش سائل گردد و سرش درد کند و اندامش خشک و خشن گردد و اما زهر که شیر بعضی نباتات است اگر شخصی آنرا بخورد کف از دهنش سائل گردد و زبانش گران شود و ماسها پیدا آید و اما زهر که بعضی دواهاست اگر شخصی آنرا بخورد سینه اش درد کند و کامش و سبز و شخص مذکور بیهوش گردد و اما زهر که کند بعضی نباتات است از جمله آن اگر زهر کالکوت را بخورد اندامش کرخت گردد و بلرزد و اگر میتاهی که آنرا در عرف بیچنا ک گویند بخورد رگهای گردنش سخت گردند و بول و غائیطش زود گردد و اگر زهر سهرب را بخورد شکمش منتفخ گردد و اندامش در مجاری خود روان نشود و دانهای آماس که گرد و اندام باشند بر اندامش حادث گردند و اگر پالک راسی بخورد گویائیش بر رود و گردنش ضعیف و ناقوت شود و اگر زهر کردم را بخورد لعاب از دهنش سائل گردد و شکمش جاری شود و چشمها پیش رود و شوند و اگر سرانگ زهر را بخورد اندامش ورد کند و امراض سرحادث گردند و اگر مشک زهر را بخورد اندامش ورد کند و شکمش منتفخ گردد و بزرگ شود و اگر بندیک زهر را بخورد چشمهایش لعل وار مشوند و شکمش منتفخ و بزرگ گردد و اگر موالک زهر را بخورد اندامش متغیر گردد و با ماسد و اگر زهر هلاهل بخورد اندامش سیاه گردد و بعد دیری دمش بیرون آید و اگر مهالکه زهر را بخورد دندانها بر هم بساید و چشمها بر بندد و سخن یاوه گوید و غشی پیدا آرد باید دانست زهر که مردم را هلاک میسازد به سبب نیست که دران ده صفت اند یکی خشکی و دوم گرمی و سوم تیزی و چهارم نافذ گشتن و در منافذ تنگ و پنجم نافذ گشتن و در اندام بسیار عمر و ششم ساری گشتن و در اندام پیش از انهضام و هفتم سست گردانیدن بندهای اندام بعد خشک گردانیدن و هاتها و هشتم عین جنبندگی و نهم مطاعت و یکی و دهم عدم انهضام زهر بسبب خشکی خود باد را فاسد و غالب گرداند و به سبب گرمی خود تلخه را بفزاید و فاسد گرداند و به سبب تیزی خود عقل را دور سازد و محلهای خطرناک در آید هر دو به سبب آنکه قوت نفوذ در منافذ تنگ دارد در محلهای تنگ آمده ضرر پیدا آرد و بسبب آنکه قوت نفوذ دارد فی الحال ساری گشته مزاجها را فاسد گردانیده بمیراند و بسبب آنکه قوت سرایت کردن در اندام پیش از انهضام دارد و در اندام ساری گشته بماند و اثر خود پیدا آرد و بسبب آنکه قوت سست گردانیدن بندهای اندام و خشک گردانیدن و هاتها دارد و هاتها را خشک کرده بندها را سست گرداند و به سبب آنکه لزوجت و جنبندگی دارد در منفذ ها محتبس شده بماند و به سبب آنکه سمی لطیف ست بعد اجرای دفع ساختن آن طبیب را دشوار آید و به سبب آنکه فی الحال هضم نگردد و تا دیری ضرر نماند و میان زهرهای غیر حیوانی زهری که کند بعضی نباتات ست بجهد مذکور دارد بواسطه آن خورنده را فی الحال هلاک سازد و دیگر زهرها این هر دو صفت ندارند بلکه بعضی دارند بواسطه آن خورنده را فی الحال هلاک نسازد و تا مدتی ضرر و رنج رسانیده هلاک سازد و همچنین زهر دیگر که دران هر دو صفت باشند فی الحال هلاک سازد و آنکه دران بعضی از دنها باشند بعد مدتی هلاک گرداند و زهری که بذاته کم قوت بود و آنکه بسبب کشتگی و یا به سبب سوخته شدن و یا بسبب شک گشتن بحرارت آفتاب و یا به سبب جنت دارو هائی که مزیل قوت زهر اند کم قوت گردد و آنرا دوکهی بس نامند و این زهر فی الحال هلاک نسازد و بلغم را بفزاید و تا مدتی بطویل ضرر رسانده شخصیکه بدین مبتلا گردد گونه اندامش تغیر پذیرد و شکمش گاه جاری شود و گاه بسته گردد و دهنش بی مزه گردد و سرش بگردد و در کامش لکنت و تغیر پیدا آید و شخص مذکور را تشنگی و بیهوشی روی نماید و علامات دوکهی او در روگ نیز حادث گردند و آن در فصل او در روگ گفته شده اند و زهر دوکهی چون در مقامی که آنرا آماسی گویند آید و امراضیکه از غلبه باد و بلغم پیدا بود حادث گردند و چون در مقام پکواسی و آید امراضی که از فساد باد و تلخه حادث گردند پیدا آیند و مویهای سر و پیش و سائر اندام فرو ریزیده شوند و در هنگام وزیدن باد و در هنگام پیدا آمدن ابر و در جوسمار و در هنگام باریدن باران زهر دوکهی غلبه کند و در ابتدای آمدن ابر و در جوسمار غلبه آن بسیاری خواب و گرانی اندام و فاژه پیدا آیند و بندگاه سست گردند و مویهای اندام ایستاده شوند و جود و کند و چون سخت غلبه کند بعضی و نا آرزوی طعام و مستی پیدا آیند و دانهای آماس چنانچه نخوردن نزبوران میشوند اندام پیدا گردند و دانها که افتند و دستهای و پایهای خشک گردند و بیهوشی و قی و ایستاده و مه و تشنگی و انتفاخ شکم حدوث یابد

دانند بعضی زهر را بدو قسم کنند یکی حادث گردد و بعارض بعضی گفته اند زهر یا ذاتی است یا عارضی یا حادث گردد و باید دانست که زهر غیر حیوانی را هفت حمله اند حمله اول خورنده بیهوش گردد و زبان سخت و سیاه شود و حمله دوم اندام بلرزد و سست گردد و سبز و زرد و گلو درد کند و حمله سوم صرع کند و در مهل آماس در وی زیاده پیدا شود و کام خشک گردد و چشمها باماسند و بزرگ گردند و بینائی کم افتد و حمله چهارم شکم روان گردد و تپک رود و سر گران شود و حمله پنجم کبد از دین بسائل گردد و گرنه اندام متغیر شود و بنگاهها بشکنند و هر سه خلط غالب آیند و در مهل بکواسی در وی بسیار شود و حمله ششم عقل بکلی زائل گردد و بکلی بسیار رمان شود و حمله هفتم کر و گردن از پشت شکسته گردد و قوت اینها بکلی زائل گردد و چون حمله اول شود باید که آب سرد نوشاننده قی بکنانند و علاج دوکی بکهاره با بادرغن بستور و شهد آمیخته بخورانند چون حمله دوم شود باید که قی واسهال هر دو بکنانند و علاج دوکی بکهاره با بادرغن بستور و شهد آمیخته بخورانند و چون حمله سوم شود باید که بر مناسب مقام باشد و بینی بچکانند و در بینی بچکانند و در چشم بکشند و علاج دوکی بکهاره را با شهد و روغن بستور آمیخته بخورانند و چون حمله چهارم شود باید که علاج دوکی بکهاره را با بادرغن بستور آمیخته بخورانند و چون حمله پنجم شود باید که جوش مهلتی و شهد را بکجا کرده بنوشانند و چون حمله ششم شود باید که علاجی که برای دفع اتیسار کرده فصلش گذشته است بکار بندند و چون حمله هفتم شود باید که داروی دافع زهر که مناسب آن مقام باشد و بینی بچکانند و بر سر بکلکمازده گوشت گوسپند را که با خون آمیخته باشد بران نهاده به بندد و خون گوسپند یا حیوان بنوشانند و زهرهائی که بعد دیر هلاک گردانند بسبب دفع آن علاجهای سر دکار بندند و بینی را در جوش بندال را مجوده و باژهی و سورجلی و ناگ دمنی و دهلیه و نیلک بستان و شرشف و چتچره و زرد چوب و دار هلد و هردو کتائی و کدهیر نه و رینکا و سندهی و فلفلین و کلیسر که هر همه متساوی باشند بسخته و آشام ساخته و با شهد و روغن بستور آمیخته بنوشانند و دفع زهر غیر حیوانی و زهر حیوانی که بعد از مدتی هلاک سازد نافع آید دفع دیگر روغن بستور را بجوش و به سبیق تر ازان مهلتی و نگره و کوتمه و دیودار و نیکا و نگیسر و الایچی و ایلیا لکا و مجیثه و بابهول و دهب سفید و برنگ و صندل و ترج و پرینک و پیرن زرد چوب و دار هلد و هردو کتائی و کلیسر و رون و کهرتی بنیز و بنوشانند و این نیز زهر غیر حیوانی که بعد از مدتی هلاک سازد دفع گردد و این روغن را راجی کهرت نامند و هر یکی آنرا دوکی لبس گویند بسبب دفع آن قی و عمل اسهال بکار بندند پیل مازد پیرن و چهرولوده و لون و براهمی و بالا و بریلی اوسنکیر و را مساوی کرده و آس کرده و با شهد آمیخته بدارند و روزی یک بخورانند و این علاج را دوکی بکهارنامند و این علاج در دفع دیگر زهرها نیز نافع است و امراضیکه از خوردن دوکی لبس و دیگر زهرها حادث گردند چنانچه تپ و سوزش و تپک و آماس شکم و انقصان منی و اتیسار و بیهوشی و بیست و دیگر امراض شکم که برای دفع اینها داروهائی که در فصلهای آن گفته شده اند بسبب مناسب بکار بندند و دوکی لبس چون از خوردنش یکسال نگذشته باشد و خورنده را بر سر نمانده باشد بر یود و بخوردن دارو اثرش بر دود و تبرک دارو باز آید و چون از خوردن زهر مذکور بسیار روزها گذشته اند خورنده را بر سر نماند و لاغر و ضعیف بود بدو از زائل نشود و بدانکه زهر حیوانی در شانزده محل باشد یکی نظر دوم نفس سوم دندان چهارم ناخن پنجم بول ششم غائط هفتم منی هشتم لعاب نهم عاهر شه دهم دهن یازدهم کاز دوازدهم ضراط سیزدهم دبر چهاردهم استخوان پانزدهم تکه و شانزدهم پیش بعضی ماران که در ظاهر زمین بوند و دندان زهر دارند و گربه و خرو بوزنه و آدمی و شیر آبی و عوک و ماهی که آنرا پاک گویند و سوسمار و خارپشت و شغال و کرش و چهارپایان و کرمهائی که آنرا چهارپای باشند و دندان و ناخن زهر دارند و نمت و سبب و گلگسای یا سنگ و سه کهیک و زرد تک و پیاکیت و کوندان و کرمهای در بول و پشک زهر دارند و موش را در منی زهر است و عنکبوت را در لعاب و غائط و دندان و کاز و ناخن و بول و منی بهشه و دهن زهر است و گس و اودس و عوک که آنرا کنبهیک گویند در دو چه و دهن و کاز و زهر دارند و چیر سیر کهی و چراو کرمیس و تمار و ابر میدک و سوسمار را در دهن و کاز و دندان و زهر بشه و ضراط و غائط زهر است و مار نیز و عوک برقی و ماهی در استخوان زهر دارند و ماهی سکلے و ماهی را در تلخه زهر است و کرمهائی که آنرا سوسم تنکو و اجشک و برقی و بسنگ و زنبور سیاه و کژدم و پشه بهر و کژدمی که بر برگ درختان بیاشند و در نیش زهر دارند و بعضے کرمها که ذکر کرده نشده است یاد کاز یا دهن یا دهر و محل که آنرا زهر باشد و مار و کژدم چون بهر دو بشه او تمام زده گردد و زهر مار در تمام

بدنش سازگار است همچنانکه آب منی در تمام بدن سرایت دارد چون مار غضب کرده می گردد زهر از تمام اندامش عرق کرده و چکیده بر سر و اندامش که بشکل نگارهای ماهی گیران اند جمع میشود چنانکه مار بعد گزیدن منقلب میشود زهر بهمل نیش سخت میشود ساری میگردد و زهر سخت گرم و تیز است بدین سبب بدن و قوع آن علاجهای سرد بکار بندند و عمل بر کهایک که سرد بود بکنند و زهر گرمای سخت گرمی و تیزی ندارد و بلغم و باد را بفزاید بدان سبب عمل سیدران ممنوع نیست و حیوانی که آنرا مار گزیده باشد یا تیر زهر آلوده آنرا زده باشند باید که گوشت آنرا از هنگام سرو شدنش تا دو ساعت نخورند اگر بخورند آثار زهر پدید آیند و گاه باشد که خورنده چنین گوشت هلاک گردد و اگر گوشت چنین حیوان را چون از هنگام سرو شدنش دو ساعت گذشته باشد بخورند بعد آنکه محل را که در آنجا مار گزیده بود یا تیر زهر آلوده رسیده شده باشد بریده دور کرده بودند نیز سدد و شخصی که زهر خورده باشد یا مار آنرا گزیده بود چون شکمش روان شود و قی نماید بزنگبین و دوغ ترش گرم باشد یا کف از دهنش سائل گردد و یا شکمش منتفخ شود و یا گونه اندامش متغیر گشته سیاه و زرد و ام گردد و یا بلنگاهت کردن خون از اندامش بروان نیاید یا اثر زخم چوب و جابک بر اندامش زهر نگردد و یا زبانش سیاه گردد و موهای سر و اندامش ریزیده گردند و یا بینی اش نشست گردد و ماسه شانه زائل گردد چنانکه بوی در نیاید یا کلامش بسختی بفهمند بدانه نگردد و شخصی که آنرا مار گزیده باشد و اندامش بحل گزیدن آماسد و محل زخم سیاه و ام گردد و یا از دهنش فتیله بلغم و کف بیرون آید و یا از دهن و مقعدش خون سائل گردد و یا اثر جراحت بر ته دندان مار بر اندامش ظاهر گشته باشند و دیده شود و یا بسبب سرایت کردن زهر مار بر اندامش دیوانه شده باشد نیز بدو داده نگردد و شخصی که آنرا ماری که مسکنش بزیر درخت ارزان یا در تنجانه یا در های سوراخ گبران یا در دستینه بود یا در میان درختی باشد که بر سر دو راه بود بگزد نیز بدو داده نشود و شخصی که آنرا مار در محل خطرناک بگزد نیز معالجه نشده و در یابد و آنست اثر زهر غیر حیوانی و حیوانی در گرمی و حیات بود و شخصیکه زود حرکت بسیار کرده باشد یا باد و یا بتاب یا بسیار خورده باشد و گرسنه باشد و پس آن زهر بخورد و یا آنرا مار بگزد زهر دو چند اثر کند و در بچه و پیر و ضعیف و ناقوت و شخصی که خشک بابی یا مبتلا بمرض سیلان منی بود و زنی که حامله باشد اثر زهر نیز دو چند بود و باید دانست ماری که بر روی زمین می باشد چنانکه باسک و تلهاک و کریتک ذکر آنها نمانند نیتا و از انکه از نیها نمانند نیتا نمیرسد و علاج با آنها تعلق ندارد و ماری که در سوی زمین باشند پنج نوع اند یکی را بهندی در سکار گویند و آن ماریست که کفچه دارد بود و شتاب روان گردد و بر سرش نقشی بشکل جسد ناد یا بشکل چتر یا بشکل جهت رتاعت یا بشکل نقشی که بسمی بهنگ ست و بر پشکل او نک پیل بود و این مار بر بست و شش صنف ست یکی را کشن سرت گویند دوم را مهاکشن و سوم را کشنو و چهارم را سیت کبود و پنجم را مهاکیدت و ششم را بلاهاک و هفتم را مهاسب و هشتم را سنکهپال و نهم را لاده تاچه و دهم را کبید هک و یازدهم را برسرب و دوازدهم را کنده بهن و سیزدهم را کلید و چهاردهم را پدم و پانزدهم را مهاپدم و شانزدهم را دهیپ و هفدهم را دو مکه و هیجدهم را پندریک و نوزدهم را بهرکنی و بستم را اجگر و بست و یکم را پهپاکرن و بست و دوم را کرسب و بست و سوم را جسرت و بست و چهارم را سیت او و در و بست و پنجم را مهاسرا و بست و ششم را اسی مکهه نامند و دوم را از پنج نوع مار مندلی گویند آن ماریست بغایت جسیم بود و آهسته روان گردد و بر تنش نقشهای مدور و گوناگون بوند و زهر این مار سخت تیز و اتش سوزان بود و این مار بر بست و دو صنف ست یکی را ادرسن مندل گویند دوم را سبت مندل و سوم را رکت مندل و چهارم را چتر مندل و پنجم را کبت و ششم را ودیت و هفتم را مانک و هشتم را برد ماذس و نهم را پس و دهم را بن بترک و یازدهم را سکهک و دوازدهم را مدن و سیزدهم را بادهه و چهاردهم را بکل شک و پانزدهم را مهاپدم و شانزدهم را کرنک و هفدهم را کن جکه و هیجدهم را گلهاکهه و نوزدهم را پارادت و بستم را ستاده بهن بست و یکم را چک و بست و دوم را همینه نامند و سوم را از پنج نوع مار را اجمینت گویند آن ماریست که اندامش چرب بود و بران خطهای گوناگون طویل و عریض باشد و این مار بر دو صنف ست یکی را پندریک گویند دوم را اجراج و سوم را تلکراج و چهارم را پندراج و پنجم را کردمک و ششم را سرکیک و هفتم را سیت من و هشتم را مهاکرد و یک و دهم را کلساده نامند و چهارم را از پنج نوع مار بر پهک گویند آن ماریست که در بدن دارد و این بر دو از ده صنف ست یکی را بلاهاک گویند دوم را نهتاک و سوم را مکتر و چهارم را اجابه و پنجم را دریک و ششم را

لیکهن و بلغم را بسوی کهانک و هشتم را که تهیک و دهم را سنگتی و یازدهم را انریه و دوازدهم را بهرکیا سی نامند و پنجم را از پنج نوع مار بیکپنج گویند آن
بر سه صنف است یکی را پاکل گویند آن مار است که از دشن مهرب آن صنفی دیگر است و از گزش که آن صنفی منفلیک است متولد میشود و دوم را
پوتکل نامند و آن مار است که از گزش ماده باشد و از راهیمنیت بزرگ بود و متولد گردد و سوم را اسکدهر اج گویند و آن مار است که از گزش ماده باشد و از
راهیمنیت بود و متولد گردد و هفت صنف از بیکپنج متفرع میگردند و این را نیز بیکپنج نامند پس جمله اصناف بیکپنج از اصل و فرع دوازده باشد مار نی گزد
مگر آنگه گرسنه باشد یا بر وکسی بای نهد یا آزا بر سنجاند و هکه برساند آنگاه بغصه شده بگزد و گزیدگی مار بر سه نوع است یکی آنست که بگزیدن جرم خراشیده
گردد و اثر خلیدگی و نشان ظاهر گردد و اندکی خون ازان بیرون آید و گونه محل گزیدگی متغیر گردد و محل مذکور با ماسه و فارش کند گرد بر گرد آن دانها پیدا آیند
و این را مرب گویند دوم آنست که بگزیدن مار اندکی جرم خراشیده گردد و خطهای بعل دام و یا کبود دام پیدا شده و اصم و یازند دوام بران ظاهر گردند و اثر این
نوع از اثر سابق اندکی باشد و این را ازدوت گویند سوم آنست که بگزیدن مار جرم سخت اندک خراشیده گردد و محل لدغ آماسیده نشود و خون ازان
بیرون نیاید و لدغ بیهوش نگردد و این مار بر نکهه نامند گاه باشد که مردم از مساس کردن او بتنبش چنان دهم شود که ماروی را گزیده است و از آن تعصی مذکور
چون هلاکت طاری شود لهاسکان آن باد و اندامش فاسد شود و آماس بدن پیدا آرد و این را سر بانکا مهت و ماری که برنگ مروارید و یا لقره و یا
برنگ ندر و یا برنگ ماده گاوی که آنرا کپیلا گویند باشد و ماریکه خوشبو بود که آنرا برهمن گویند و ماری که عصه دار بود و بر سر ش نقش مثل چتر یا بیکل
خرمهره و یا نقش مه و خورشان مثل مهر آفتاب و یا نقش مه و خورشان مثل قرص ماهتاب باشد آنرا انتهری گویند و مار سیاه دام و یا اصل دام و یا برنگ ماش
و یا برنگ دود خانه و یا برنگ کبوتر جنگلی باشد آنرا پیس نامند و مار یکه ازان اندامش سخت بود و یا برنگ شیر یا برنگ جامو سی یا برنگهای گوناگون
باشد آنرا سوده گویند و مار راهیمنیت و بنکپنج و رابع اخیر شب بیرون آیند و مار مندلی در ربع اول شب بیرون آیند و مار دریکه بروز بیرون آید
و زهر هاوی کینه دار افزاینده باد سست و زهر مار مندلی افزاینده تلخه است و زهر مار راهیمنیت بلغم را بغزاید و زهر مار پیکپنج دو خلط را زیاده کند و میان
انواع پیکپنج صنفیکه آنرا پاکل گویند همچو زهر بید باشد و زهر پوتکل و زهر سکدهراج همچو زهر پاد باشد و از گزیدن مار در سکه که در آغاز جوانی باشد
و از گزیدن مار راهیمنیت که در هنگام کهولت بود و از گزیدن مار مندلی که در هنگام پیری بود مردم نزید و ماری که با را سوجنگ کرده باشد و مار یکه در سیلاب
آشنا کنان آمده باشد و ماری که لاغر بود و ماری که پیر باشد و مار یکه پوست خود را انداخته باشد و مار یکه از چیزی ترس گرفته باشد از گزیدن آن چندانی
مضرت نرسد و زهر اینها را تاثیر اندک بود و در محلیکه کیاهها و جوها و تریاک باشد و در محلی که آنرا گذر گویند بماند زهر حیوانی و غیر حیوانی آن محل را تاثیر
اندک بود و مار یکه سرش برنگ باشد چشمهایش فراخ بوند و زبانش دراز بود آن نر باشد و مار یکه سرش خرد و چشمهایش تنگ و زبانش کوتاه بود و ماده
باشد و مار یکه سر و چشمها و زبانش میانگی باشد آن جفتی بود و زهرش کم قوت باشد و شخصی را اگر مار در نگزد بگزد و چرم و ناخن و دندان و بول و غایط
و محل لدغ جمله سیاه گردند و تمام وجود خشک شود و بند گاه و در کند و سر گران شود و کمر و پشت و گردن ضعیف و ناقوت گردند و غازه آید و اندام بلرزد
و سخت گردد و آواز خلق بد شود و از گلو آواز خره آید و دهن خشک از دهن بیرون آید و سرفه و دمه و یکهاک حادث شود و آروغ آید و کف سیاه از دهن بیرون
افتد و مجاری باد جمله بسته گردند و دیگر آثار رسنا و باد حادث شوند و اگر مار مندلی بگزد بوست اندام و شعر و دندان و بول و غایط و محل لدغ جمله زرد گردند و
دل سوی سر کمال شود و دوم و مناک از دهن بیرون آید و سوختگی و تشنگی و مستی و بیهوشی و قی و تپ حادث گردند و خون از دهن و مقعد بیرون آید و محل
لدغ تا ماسد و بوسیده گردد و مرگیات در نظر زرد آینده و دیگر آثار رسنا و تلخه حادث گردند و زهر این مار بسرعت سرایت کند و اگر مار راهیمنیت بگزد بوست
اندام و ناخن و شعر و بول و غایط جمله بپیچد گردند و تپ لرزه پیدا آید و موهای اندام ایستاده شوند و تمام وجود درشت گردد و تا ماسد و کف غلیظ از دهن
بیرون آید و قی شود و چشمها خارش کنند و آواز خره از گلو آید و دم بسته گردد و پیش نظر تاریکی آید و دیگر آثار رسنا و بلغم حادث گردند و اگر بلدغ نظر بالا
کنند بانند که او را مار زرینگ دیده است اگر نظر سوی فرو کنند دانند که ماد دینه گزیده است و اگر راست و چپ کنند دانند که مخلی گزیده است و اگر روی

ملدوغ زنده گردد و شکمش منتفخ شود بدانند که ماده حامله گزیده است اگر شکم بدر کند و یا بول و خون بیرون آید و مرض آنچنان شود بدانند که ماده بچه دار گزیده است
و اگر ملدوغ را آرزوی طعام شود بدانند که مار گرسنه گزیده است و اگر حمار زهر سرعت شود لیکن اندک بود بدانند که بچه مار گزیده است و اگر ملدوغ آثار زهر پدید آید
بدانند که مار بی زهر که آنرا نر نیکیه گویند گزیده است و بعضی گویند منجمله ماران نر مهلکه ماریست که آنرا بهندی اندهه سرپ گویند اگر مار گزیده را بگزد
آن شخص نابینا گردد و مار نیکه آنرا اجگر گویند زهر ندارد و نیز از جمله نر مهلکه است جز آنکه مردم را خفه کند و درون شکم فرو برد و هلاک سازد و در هر مار هفت جمله آت
اما زهر که در جمله یکم است اولش خون فاسد گشته سیاه گردد و اندام نیز سیاه و وام شود و ملدوغ چنان داند که بر اندامش مورچگان روان شوند و در جمله دوم گوشت
فاسد گشته سیاه گردد و اندام سخت سیاه شود و بدان کرمهای سیاه آید و در جمله سوم چربی فاسد گشته و محل لدوغ متشنج گردد و اندام خوی روان گردد و سر
گران شود و چشمها در کند و جمله چهارم زهر شکم در آمده بلغم را فاسد گرداند و آثار صفا و بلغم پدید آید و ملدوغ نارمق تند را حادث شود و کف از دهن سایل گردد
و بندگاها سست کشاده گردند و در جمله پنجم در استخوان در آید و بندگاها بشکند و بهلاکت ناپاک حادث گردد و در جمله ششم در مغز استخوان در آید و کری که نوعی از هفت
کل ست فاسد گردد و اندام گران شود و امیسار حادث گردد و دل درد کند و بیهوشی پدید آید و در جمله هفتم منی را فاسد گرداند و بادی که مسمی به بیان باد است
که آنرا غالب گرداند و از ان بلغم بر اه بینی و دهن روان گردد و لعاب و خوی روان شود و در ین غالت کم و بیش است و دوش از ان ملدوغ ناقوت گردد و شکسته
میشود تند و مش بسته گردد و از هر مندلی در جمله اولش خون فاسد شده بر رود شود و اندام نیز زرد گردد و تا پاک زیادت پیدا آید و در جمله دوم گوشت فاسد
شود و اندام سخت زرد گردد و چشمها در کند و اندام پاماسد و در جمله سوم چربی فاسد گردد و چشمها در کند و اندام پاماسد و محل لدوغ متشنج گردد و در جمله چهارم زهر
در شکم در آید و تب حادث شود و در جمله پنجم در اندام بسیار تا پاک پیدا شود و در جمله ششم و در جمله هفتم آثار زهر مار در پیدا آید که جمله ششم و هفتم حادث نگردند پدید آیند
باید دانست اما زهر جمهیت در جمله اولش خون فاسد گشته سپید شود و اندام نیز سپید گردد و مویها ایستاده شوند و در جمله دوم گوشت فاسد شده
سپید گردد و اندام سخت و زشت گردد و سرپاماسد و در جمله سوم چربی فاسد گردد و محل لدوغ متشنج گردد و از بینی آب بگذرد و در جمله چهارم زهر در شکم در آید و گاهی
گردن کج آنرا مهیان گویند سخت شوند و سرگران گردد و در جمله پنجم ملدوغ از سخن گفتن بماند و دستهایش سرد گردند و در جمله ششم و در جمله هفتم کمتر از بهر
در سر که در جمله ششم و هفتم حادث بگردند پدید آیند باید دانست که در هر یک از یکه در میان کلای اول ست حمله نیکند و زورش زیادت نمی باشد و خون
از کلا استجاوز کرده و در دهات رستی که کلا مسک دست میرسد حمله نیکند و زورش زیادت شود و همچنین چون کلای دوم میرسد زورش بر هر که می افتد و چون در
کلای دهات رشی که کلاهای مسک دست میرسد با زحمله زند و زور میکند یا آنکه از هفتم کلای تجاوز میکند و چهار پایه را چون مار بگزد و در جمله اولش مدهوش و
بیکار گردد و اندام پاماسد و در جمله دوم مویهای اندام ایستاده شوند و لعاب دهن سایل گردد و دل درد کند و در جمله سوم سر درد کند و گردن و گوشتها ناقوت
گردند و شکسته شوند و در جمله چهارم بیهوش شود و بلرزد و دندانها بر هم زند و بمیرد و بعضی میگویند که چهار پایه هم در جمله سیم بمیرد و پرنده را چون مار بگزد در
جمله اول مدهوش شود و در جمله دوم آواز کنان جان دهد بعضی میگویند که در جمله اول بمیرد و گربه و راسو و مانند آن از وحوش و طیور که زهر و مار را
میخورند و ران هیچ زهری اثر نکند تدبیر اثر زهر مار بدانکه چون مار بدست و پای بگزد باید که از محل لدوغ چهار انگشت گذاشته بجامه یا ریسمان و ا
یا بپوست و خشت که نرم باشد محکم به بندند و این اثر زهر نیز سرایت نکند و اگر افسونی که مانع سرایت زهر بود خوانده بندد هر زهر البته بیشتر سرایت
نکند از انکه افسونها را تاثیری تمام ست و چون مار بقامی بگزد که محل بندش نباشد باید که محل لدوغ را شکاف کنند و داغ دهند و این غلبه اثر زهر فرو
نشیند و از هیچ زهر سرایت نکند اما چون مار مندلی بگزد محل لدوغ را داغ ندهند زیرا که زهر این مار تلخ افراست و داغ نیز تلخ افراید و طریق مکیدن
آنست که طبیب خاکه در دهن خویش انداخته محل لدوغ را مکیده خاک را که بزهر آلوده گشته بیرون اندازد و چون ملدوغ بعد گزیدن مار را بهر
دست گرفته بطرف سر مار دمش بدندانها خود بگزد و اثر زهر مار که باشد و بجهت دفع اثر مار که در بدن سرایت کرده باشد کبک مصنوع گزیده را بکشانند
تا زهر مار بیرون آید و گرد بر گرد محل لدوغ کمالت دهند و صندلی سپید که آنرا با آب آس کرده باشند بران بمالند و بر بندند و داروهائی که مزیل زهر اند بعضی

ازان گذشته اند و بعضی پس ازین گفته خواهند شد بدارو عن ستوره شهد شیر آمیخته ملدوغ را بنوشانند اثر زهر مار دفع شود و چون گل بنی سیاه باشد ملدوغ را بخورانند نیز در دفع اثر زهر مار نافع آید و چون شی مایع ملدوغ را نهار نوشانیده قی بکنانند نیز در دفع اثر زهر نافع آید لیکن روغن کنجد و روغن تلخ و مانند آن روغنهای چوب و جوز کاتمی و شراب و سرکه را نوشانیده قی بکنانند و چون شخصی را مار در بیکار گزیده باشد باید که در حملهٔ اول خون بکشانند و در حملهٔ دوم داروهای مزیل زهر را باشهد و روغن ستوره آمیخته بنوشانند و در حملهٔ سوم داروها را در بینی بچکانند و در چشم بکشند و در حملهٔ چهارم قی کنانند و در پنج را با جوش بندال و دیگر داروهای که با لا گذشته بهت پخته و آشام ساخته بنوشانند و در حملهٔ پنجم و در حملهٔ ششم تدبیر و علاجهای سرد بکار بسته و داروهای تیز خوانیده قی و اسهال بکنانند و پنج را با جوش بندال و دیگر داروهای مسطور پخته و آشام ساخته بخورانند و در دفع زهر مار نافع آید و در حملهٔ هفتم بداروهای تیز ناسی که آنرا اویرن گویند بکار بندند و داروهائی که مزیل تیزی باشند سایده در چشم کشند و بر تارک سر کلک زده گوشتیکه بخون آلوده باشد بران داشته بندند و چون شخصی را مار مندی گزیده باشد باید که در حملهٔ اول و در حملهٔ دوم علاج دافع اثر زهر مار در بیکار که برای دفع حملهٔ اول و دوم گفته شده است بکار بندند و در حملهٔ سوم داروهای مسهل خورانیده اسهال بکنانند و پنج را با جوش بندال و دیگر داروهای مسطور پخته و آشام ساخته بنوشانند و در حملهٔ چهارم و در حملهٔ پنجم علاج دافع اثر زهر مار در بیکار که برای دفع حملهٔ چهارم و پنجم گفته شده است بکار بندند و در حملهٔ ششم جوش داروهای کاکولیا دکن و دیگر علاجهائی چنین بنوشانند و در حملهٔ هفتم علاجهائیکه مزیل باد باشند آنرا و بینی بچکانند و چون شخصی را مار زنبور گزیده باشد باید که در هفت حملهٔ تدبیرهائی که در هفت حملهٔ زهر مار در بیکار گفته شده اند بکار بندند و ملدوغ چون بچه یا پیر یا زن حامله باشد آنرا نیز تدابیر مذکور بکار بندند جز آنکه فصد نباید کرد و علاجهائی که سخت تیز باشند نکنند بلکه علاجهای نرم بکار بندند و چون بزغو سفند را مسیش مار بگزد باید که بجهت دفع اثر زهر هر مقداری که خون آلوده میباید کشید آن مقدار بکشند و داروی آن مقدار که در چشم آدمی می باید کشید در چشم میش نکشند و چون مار سپ و کژدم را بگزد بجهت دفع اثر زهر هر دو عمل مذکور بکار بندند لیکن داروها از انچه در آدمی بکار می باید بست دو چندان بکار بندند و چون مار شتر یا گاو میش را بگزد بجهت دفع اثر زهر مار هر دو عمل مذکور بکار بندند لیکن داروها از انچه در آدمی بکار میباید بست سه چندان بکار بندند و چون فیل را بگزد بجهت دفع اثر زهر هر دو عمل مذکور بکار بندند از انچه در آدمی بکار می باید بست چهار چندان بکار بندند و چون پرنده را بگزد باید که داروهای سرد آس کرده سخت کنند و آب سرد یا دیگر اشیای سرد بران بریزند و از ان خون بکشانند و بجهت دفع اثر زهر مار چون خواهند که دارو در چشم مردم ملدوغ بکشند و یا در بینی اش بچکانند و یا بخورانند و یا بنوشانند و یا خورانیده قی بکنانند باید که یکماه چشم کشند و دو ماه در بینی بچکانند و چهار ماه بخورانند و هشت ماه بنوشانند و شانزده ماه خورانیده قی بکنانند و طبیب را شاید که رعایت فصل و ولایت و قوت زهر و حال ملدوغ کرده حسب مناسب استعمال دارو کند و چون گوزن مردم بسبب گزیدن مار و یا بسبب خوردن زهر متغیر شود و اندامش سخت گردد و با ماسه معدود گردد باید که خون بکشند نافع آید و چون کسی را مار گرسنه گزیده باشد باید که پیاله در عن ستوره شهد و روغن و شوربای گوشت بخورانند و بنوشانند نافع آید و چون بسبب خوردن زهر و یا گزیدن مار تشنگی و تاپاکی پیدا شود و خوی آید و فضلی بود که دران تلخی زیاده میگردد و هر نیز تلخی افزا باشد باید که علاجهای سرد بکار بندند و آب سرد بر اندام بریزند و چون بسبب خوردن زهر و یا گزیدن مار سردی پیدا آید و فضلی باشد که افزاینده بلغم بود و هر نیز افزاینده بلغم باشد باید که داروهای تیز خورانیده قی بکنانند و چون شخصی را بسبب زهر سوزش شکم معده آن پیدا آید و بول بسته گردد و شکم منتفخ شود و با دو تلخی افزون گردد باید که داروهای مسهل خورانیده اسهال بکنانند و چون گرد بر گرد چشم با ماسه کرده چشم بگردد و چشم ریگین شود و خواب بسیار آید و در بیات در نظر ریگین آید باید که علاج مذکور را در چشم بکشند و چون سردرد کند و گران گردد و کاهلی و سستی پیدا آید و زبان بسته گردد و کسانرا نشناسد و نشنود و هم نشیند و در گاهی گردن سخت گردد باید که داروهای تیز را در بینی بچکانند و اگر بسبب زهر هوش زائل گردد و چشمها باز شده بحالت گردن مست شده فرو افتد باید که بداروهائی که تیز باشند ناس بدهند و پنج رگ ازان هر دو دست و هر دو پای و جبین بکشایند و بر تارک سر کلک مانده گوشت را که بخون آلوده باشد ببندند و داروهای را که بجهت دفع اثر زهر بر تارک و یا دل طلا کردن دل را میگویند بعضی آن گذشته اند بعضی بیشتر گفته خواهند شد با آب آس کرده بر دل یا بر گوش طلا کنند و آنرا بر تنند تا آواز آن در گوش

مار گزیده و در گوش آن که زهر را خورده باشد برسد و چون هوشیار شود باید که بدارو قی و اسهال بکنانند تا آنکه در دونه اش از زهر بکلی صاف و خالی گردد از آنکه اگر بقیه زهر بجا ماند باز حمله کند و ضرر بسیار رساند و اگر آنقدر باقی نماند باشد که حمله کند بلکه اندکی بعود و باز سستی و تب و سرفه و دمه و آماس و مرض پر تسیا و مرض تمرو نا آنروی طعام پیدا آید و گونه اندام متغیر گردد و کام را خشک گرداند و چون شخصی بدین امراض بسبب باقی ماندن بخشی از زهر مبتلا گردد طبیب باشاید که این امراض را بعلاج دفع گرداند و چون بداند که زهر ملدوغ فرو آمده است باید که بند را بکشاید و بمحل بند کلکها زده و داروها ساخت کنند تا زهر محل مذکور فرو آید و گرنه زهری که در محل مذکور مجتمع شده مانده است باز حمله کند و بعد فرو آوردن چون باد غلبه کند باد داروهای دافع زهر دار و بائیکه مزیل باد اند چنانچه زعفران کنجد و گوشت ماهی و غده گلبتی و تر شیها بیامیزند و تدبیرهائی که مناسب مقام باشند بکار بندند و باد را دفع گردانند و چون تلخ غلبه کند باید که تدبیرها و علاجهائی که بسبب دفع تلخ گفته شده اند بکار بسته غلبه تلخ را زائل کنند و چون بلغم غلبه کند باید که داروهای ارکبد ها و کن را آس کرده و با شهد آمیخته بخورانند و داروهای دیگر که دافع بلغم باشد نیز بکنند و غذاهای تلخ و تیز و خشک بخورانند تا غلبه بلغم دفع گردد و اگر شخصی بسبب امتلاء دم یا بسبب خوردن غوطهای بسیار و در آمدن آب بسیار در شکم و مانند آن بیهوش گردد باید که آنرا علاجها و تدبیرهای دافع بیهوشی که بسبب زهر حادث گردد بکار بندند و چون زخم سلاح چون تیغ و تبر و مانند آن شخصی را برسد و سلاح مذکور زهر آلوده بود محل زخم فی الحال سخته گردد و بوسیده شود و خون بسیار ازان سائل گردد و بوئی بد ازان آید و سیاه گردد و مجروح را تشنگی و بیهوشی رود و زبان سرد و تاپاک و تب حادث شود و چون در جراحت و پختگی کسی را زهر بدهند نیز همین علامتها حادث گردد و چون شخصی بدین مبتلا گردد طبیب را شاید که گوشت کنده را با آلت آهن آبدار و بر مناسب مقام بریده و در کند و دو یوجه یا گرد بر گرد و جراحت سخت کنانیده خون بکشانند و داروهائی مقی و مسهل قی و اسهال بکنانند و بجوش درخت شیر دار جراحت را شستن فرمایند داروهائی سرد که بجهت دفع زهر تلخ افزا و بجهت دفع زهر مرض بسرب گفته شده است بار و عن سوتورکه آنرا صد بار با آب شسته باشند بیامیزند و بر جراحت بعد آنکه بالای آن عمامه تنگ فراز کرده باشند سخت کنند و چون زخم پیکان که از استخوان زهر دار ساخته باشند برسد یا استخوان زهر دار بتن مردم بشکند و زهرش مضرت برساند باید که بجهت دفع آن علاجهائی که برای دفع زهر تلخ افزا و بجهت دفع مضرت پیکان و تیغ و دیگر سلاح زهر آلوده گفته شده است بکار بندند

اکنون چند دارو و تدبیر که بجهت دفع زهر خوراندن و نوشانیدن و دیگر عملها بکار بستن شایند گفته آید نسوت و حنظل و ملتی و زرد چوب و دار هلد و مجیطه و کرواله و هر پنج نمک و سندهی و فلفلین جمله را متساوی ستده و آس کرده و با شهد آمیخته در سرون ماده گاو تا یکماه بدارند و ملدوغ را و شخصی را که زهر خورده باشد با آب آمیخته بنوشانند و در چشم کشند و در بینی بچکانند و بر محل لدغ داروی مذکور را سخت کنند ازین زهر دفع گردد و این را مهاکد گویند

نوع دیگر برنگ و پاڑہی و تر بهله و امبوده و تگر و سندهی و فلفلین و الائچی خرد و چیره و هر پنج نمک جمله را متساوی ستده و آس کرده و با شهد آمیخته در سرون گاو انداز ند و سر پوش نیز از سرون گاو کرده بر سرش بندند و تا نیم ماه بدارند بعد ازان بکار بندند ازین زهر حیوانی و غیر حیوانی دفع گردد و این را اجت گویند

نوع دیگر پدانکه و دیودار و موتهه و کلپسر و کتکے و تگر و پترن و بول و گوگل و ناگیسر و ناک و تالیسپتر و لون و برا هی و سونا و الائچی و سنبها لو و گل سپید و جهول و کوتهه و کتهون و پرنیاک ساوده و سون گیرو و نمک سنگ و پیپل و دراز و سندهی جمله را متساوی ستده و بار یک آس کرده و با شهد آمیخته تا یکماه در سرون گاو بدارند بعد ازان بکار بندند ازین زهر هر گونه که باشد دفع شود و این را تار جهیت نامند

نوع دیگر چهرو رنیکا و تر بهله و سیجنه لعل و مجیطه و ملتی و پدانکه و پرنگ و تالیسپتر و پترن و الائچی و تج و کوتهه و تگر و صندل و بهارنگی و پنج شقا فل جنگلی و چیره و پاڑہی و بادرنجبویه و گوگل و نسوت و اسوک و ساری و گل تلسی و گل بلا در جمله را متساوی ستده آس کنند و با تلخهای خشک و سوسمار و علاوس و نشادر و مگر به و حنظل و راسنا باشهد آمیخته در سرون گاو تا یکماه بدارند بعد ازان بکار بندند ازین زهر هر گونه که باشد دفع شود و این را ر یکهیک گویند خانه که دران این داروها باشند مار و دیگر جنسهای زهرناک دران خانه نیایند و چون این داروها بر محل لدغ کوبند آواز بزنند با فتادن آواز بگوش ملدوغ و بگوش شخصیکه زهر را خورده باشد برسد زهر فرو آید و چون این داروها بر محل لدغ کوبند و علم را ایستاده گردانند با فتادن نظر ملدوغ و شخصی که

زهر را خورده باشد بیان علم زهرش فرو نشاند نوع دیگر چاروک و زنگار و چهرو پرنیک و مجیطفه مهلتی و کراوند و چوب هر یک را متساوی کسنده آس کنند و با اندکی ستد و شهد آمیخته در سرون گاه و ناگاه بدارند بعد بنوشانند و در بینی بچکانند و بر اندام بمالند این ملد نوع تشخیصیکه زهر را خورده باشد اگرچه در مرض علامت رسیده بود نیک شود و بی زهر گردد و این را سجیون نامند نوع دیگر سکبستان و گاپهل و زنجبار و اسپند سپید و سیاه و شکر و جوالی جمله را متساوی سنده آس کنند و مانند گذشته با سجنجار اندازند این زهر مار را حمیت دهد و سیکر فرود آید نوع دیگر انگدوه و گل کولنجن که خوشبوی بود اسپند سپید جمله را متساوی سنده آس کنند و در شربت بالسی و شیره کنجه و شیره انار و شیر و شنگ که هر یک بکیصه این دارو های مذکوره باشد شیره بالسی شیره سنبهالو و شیره و بیخ اکوره که هر یک بهمین دارو های مذکوره بدو انداخته سحق کنند و نمی از دارو های سنگین و زنبار اندازند و باشهد آمیخته بدارند و بخورانند این زهر ماران مهلک را دفع گردد نوع دیگر یوست فنی نیزه و آمله و کنیجه و سندهی و فلفلین و هلیله و کوتهه و تخم کنج و گل سرس جمله را متساوی سنده و با نلخه مادهٔ گاو آمیخته بدارند در چشم کشند و در بینی بچکانند و بنوشانند این زهر جمیع انواع عنکبوت و زهر موش و مار و کژدم دفع گردد و از بول و پخال و پشک که زهر دارا باشند نیز دفع شود نوع دیگر کوتهه و سندهی و فلفلین و دار بلد و مهلتی و نمک سنگ و نمک سیاه و گل مالتی و ناسپر و دو مدهای کاکولیا و کن جمله را متساوی سنده شیره کنجه سحق کنند و باشهد و شکر آمیخته بدارند و بخورانند این جمله زهر علی الخصوص زهر موش دفع گردد نوع دیگر بکیصه و چه تملا و سنبهالو و تمهور و سیران و کوتهه و سرکنده هر دو قسم و کلدسرنه و سرس و گل آن انگبسر کن سپید و کراوله و پرنیک و برنگ و صندل سرخ و انبلو را و گل سیاه و سیا بالنسه گل لعل جمله را میا هر چه اوین دارو ها هست دهد اگرچه تلی باشد بستانند و آس کرده بخورانند این جمله زهر دفع گردند و این را انگبسر کن گویند نوع دیگر دهو و سال و سرس و خاک و کرنج بندگ و قسم دلبلا و رسا و رخصت گلچکان و هفت بلعل و ساکون و کوبهی تونه و نم و ساندن و بلاس و پادل و گلدر و سنبهل و سکبستان و آمله و انگور و کراوال و کراوین و کنیجه و انبلور و ستیاور و لوده و قتال کهاره و کتمور و یونج جمله را بستانند و جمع کرده بسوزند و خاکستر بگیرند و آنرا با بول بقر که شش چندان باشد بیامیزند و بست و یک کرت از ان تیزاب بچکانند بستانند بعد ازان تیزاب دیگ انداخته بجوشانند تا آنکه جلاب دارشود آنگاه سحق فلفلین و پیلپل و جوالی و پوست کمبو و تمهور و مجیطفه و کرنج و کچیل و دودخانه و کلیسر و سوهلتا و ماشونی و زعفران و کور سم و سرشف و نمک سنگ و بران و پاکر و انجیر و تنگر و انیس و زنجبیل و بیدانجیر و سونا و تمهون و پیلپالکا و خطل و دودم جنبس و انیس و دیودار و کوتهه و وزد و چوب و بیخ که هر یک متساوی باشند و هر هفت دهات گرفته بوندران بیاندازند و زیرش آتش کنند و بکوبند از دهان این آواز در گوش ملد نوع و یا شخصیکه زهر خورده باشد نیک شود و زهرش فرود آید و چون این دارو را بر علم سخت لمند و آنرا ایستاده گردانند با ستادن لنظر ملد نوع و نظر شخصی که زهر را خورده باشد بر علم مذکور زهر فرود آید و از خوردن این دارو سنگ کشانه و بلوا پیرو گوله بادی و سرفه و جمله امراض شکم و روده ان و بد هضمی و سنگر منی و ناآرزوی طعام قاماس رودمه اگرچه قوی باشد دفع گردند و برای دفع زهر حیوانی و غیر حیوانی بهتر ازین دارو نیست و این را چهار کد گویند نوع دیگر تخم فلفل بازگونه و تخم سرس و سیتاد کنونیا را با بول بقر آس کنند بسحق ترسانند و بدین سحق و بول بقر دو عمل سه تولر را بیزند و ملد نوع هر شخصی را که زهر خورده باشد بنوشانند نیک شود و زهرش فرود آید و این را نبوت کهرت گویند نوع دیگر پیندل و تگر و کرتهه و گاپهل و پدمانکهه و چهرو نازدو دیودار و گرچند و کاموی و بهارنگی و نیل و زد چوب و دار بلد و پنڈ یک و مهلتی و سندهی و اسپرو پتاک و بیخ و سوف و پرنیکا و تالیسپتر و پرنیک و سونا و کسیس و سلاجیت و ترج و تگر و الائچی و ما بیپالکا و گیرو و بران که اکند پیل زمانه دهد بالا و تیر و چتا مانسی و فلفلین و کاکولی و کنکی و بکیصه و اتیس و اندرجو و زیرهٔ سیاه و بران و موتهه و کشنیز و نگهه و ستیاد و ماستیاد و زد چوب و کتهه و بیخ نمک و ما بهول و نیلوفر شمیصه و گل آک و گل مینه و گل اسوک و گل مالتی و گل تلوک و گل کیوڑه و گل تلسی و گل سنبهالو و گل دهو و گل سال و گل ارجن و گل ساندن و گل و زعفران و بیخ کندوک و هر دو سریه پاچی و یکی آنکه گل او لعل و دودم آنکه گل او سپید باشد جمله را متساوی سنده و با یک آس کرده و با نلخه مادهٔ گاو شهد و روغن گوسپند آمیخته و مالیده در سرون مادهٔ گاو نگاه دارند و بخورانند این زهر حیوانی و غیر حیوانی دفع گردد اگرچه ملد نوع و یا شخصی که زهر را خورده باشد و گردنش خشک گشته بود و چشمها لیش بیرون آمده باشند باز نیلو

شود و این را مهاسگنده گویند و برای دفع زهر بهتر از این علاج نیست و بادشاهان و ارباب دولت را شاید که این علاج بر خود دارند فائده برای دفع
زهر مار و دیگر زهر علاج سرد کنند چرا که برای دفع زهر گرم علاج سرد ممنوع ست و بالعکس و شخصی را که زهر خورده باشد از خواب زدن و جماع و از حرکت زور
و غصه و از نوشیدن شراب و روغن و سرکه و از خوردن کنجد و کلتی و از خوردن در حالت هضم و از بودن در مقابل آفتاب و از خوردن اشیائی که برای
صاحب جراحت و پختگی را ممنوع اند در آن وقت علیکه آنرا بزبان فارسی بالنسی گویند گفته شده اند باز دارند و غذائی که از ان غلبه زهر فرو نشیند و قدر زهر بخورد
خوردن فرمایند و چون اخلاط بالکلیه دفع باعتدال آیند و حواس خمس و هوش و گرسنگی بحالت اصلی باز گردند بدانند که اثر زهر بکلی زائل گشته است تدبیر
دفع زهر موش بدانکه دندان موش زهر ست عضوی که موش آنرا بدندان یا بناخن مجراشده و یا منی اش بدان برسد خون آن فاسد
گردد و عضو مذکوره با ماسد و ضمادان کرمها و آلهاو دواهای مذکور و بسر ببندند و کرنکا حادث گردند و صاحبش لاغر و بیهوش گردد و اندامش درد کند و
بند گاهها بشکنند و مویهای اندامش ایستاده شوند و تب و نا آرزوی طعام و دمه و قی شخص مذکور را حادث گردند و موش هیجده نوع ست یکی را
لالن گویند و چون شخصی را این موش بگزد و اعضائش دمیدن گیرد و شخص مذکور را قی و رهاک آید و بسبب دفع زهر این موش پنج چولانی را با آب
آس کنند و با شهد آمیخته بنوشانند صحت شود دوم را تیرکی گویند چون شخصی را این موش بگزد اندامش زرد گردد و آماسها بشکل موش بجگان پیدا
آیند و بسبب دفع زهر ان پوست سرس و پوست منکبت را آس کرده با شهد بخورانند صحت شود سوم را کشن گویند چون شخصی را این موش بگزد
شخص مذکور قی کند علی الخصوص وقت ابر و باران بسیار خون قی کند و بسبب دفع زهرش سمیق تخم سرس و کوتمه را با تیزاب خاکستر پلید آمیخته بنوشانند
صحت شود چهارم را اسیر گویند چون شخصی را این موش بگزد اندامش سخت گردد و مویهایش ایستاده شوند شخص مذکور را نا آرزوی طعام پیدا آید
و بسبب دفع زهر ان بعد از قی کنانیدن داروهای کهنه با کهنه بنوشانند صحت شود پنجم را جکر گویند چون شخصی را این موش بگزد سرش درد کند بلکه و
و رودها و را پیدا آید و بسبب دفع زهر این موش شقاقل جنگلی را نوشانیده قی بکنانند بعد ازان جوش سار چوب اکوره بنوشانند صحت شود ششم را
چهنه گویند چون شخصی را این موش بگزد بندگانش منقبض شود و گردنش سخت گردد و او را فازه پیدا آید و بسبب دفع زهر این ساقی علفه خوک و کوکنجه
و کتائی را سوخته خاکستر سازند و از ان تیزاب بچکانند و بنوشانند صحت شود و هفتم را اجل گویند چون شخصی را این موش بگزد رگهای گردنش
درشت شوند و محلیکه آنرا موش گزیده باشد بسیار درد کند و بسبب دفع زهرش دارو های مهاکه را آس کرده با شهد و روغن بنوشانند
صحت شود هشتم را کاماد و شن گویند چون شخصی را این موش بگزد لاغر گردد و خواب او را بسیار آید و بسبب دفع زهر این پوست و سار تخم
اذان درخت سرس بستانند و آس کنند و با شهد آمیخته بخورانند صحت شود نهم را کرمک گویند چون شخصی را این موش بگزد اندامش بسبل
گزیدگی آماسد و درد کند و خطها و ان پیدا آیند و بسبب دفع زهر این منکونی و ماشونی و سنبها لو را آس کنند و با شهد آمیخته بنوشانند صحت شود
دهم را اجت گویند چون شخصی را این موش بگزد شخص مذکور بیهوش گردد و او را قی آید و سینه اش درد کند و رنگ اندامش سیاه گردد و بسبب
دفع زهر این موش زقوم و نسوت و شهد با هم آمیخته بخورانند صحت شود یازدهم را اجیل گویند چون شخصی را این موش بگزد او را تشنگی و بیهوشی و قی
پیدا آید و بسبب دفع زهرش ترهله و پیتر و دودار آس کنند و با شهد آمیخته بخورانند این صحت شود دوازدهم را کیل گویند چون شخصی را
این موش بگزد آماس تب حادث گردد و محل گزیدگی پوسیده و گنده شود و گردآن گرمهای پیدا آیند و بسبب دفع زهر این ترهله و یا نیم کدیهر بند را آس
کرده و با شهد آمیخته بخورانند صحت شود سیزدهم را کول گویند چون شخصی را این موش بگزد او را تب و نا پاک پیدا آید و گرد برگرد محل گزیدگی
گرمها حادث شوند و بسبب دفع این زهر تو دا با جوش کدیهر بند و نیل بهر بند و بنوشانند صحت شود و چهاردهم را ارن گویند چون شخصی را این
موش بگزد باد در اندامش قاسد گشته امراض بادی پیدا آرد و پانزدهم را مهاکشن گویند چون شخصی را این موش بگزد باد در اندامش غالب گشته
امراضیکه از غلبه باد حادث گردند پیدا آرد و شانزدهم را مهاسپت گویند چون شخصی را این موش بگزد بلغم در اندامش غالب گشته امراض بلغمی را

پیدا آرد و بنفشه هم را مهاکیل گویند چون شخصی را این موش بگزد خون در اندامش غالب گشته پیدا آرد و بنجه هم را کیموت گویند چون این موش شخصی را بگزد بهر سته غلط و خون در اندامش گشته امراض کی بسبب فساد هر سته غلط و خون پیدا آیند حادث شوند و نیز بگزیدن این پنج نوع اخیر و بعمل گزیدگی آماسی بوقوع پیوندد و مکروه و امهای سخت پیدا آیند و بجهت دفع زهر این پنج نوع موش ستور را بجزارت مادهٔ گاو و شیر آن و سنجوش کبنج و کرواله و سندهی و فلفلین و کمائی و سرمان و تهون و بیخ تراژان نسوت و سوره و گلوی و نگر و چتر مار و گل بنی و کیتهه و پوست انار و شالی با آنش نرم بپزند و بنوشانند منفعت شود نوع دیگر موش ستور را سنجوش و بیخ تراژان درخت جبکه و کنونیا بپزند و بنوشانند منفعت شود و ازین زهر هر پنج نوع اخیره دفع شود و نیز جهت دفع زهر موش هر نوع که باشد قی و اسهال و قصد و سوختن محل گزیدگی را بروغن ستور که گرم بود نافع است باید که این عمل بکار بندند و گرد بر گرد محل گزیدگی کلکهانده خون و زهر شپلیده بیرون بکشند بعد ازان سرس و زرد چوب و تگر و زعفران و گلوی را آس کرده بران سخت کنند و چون خواهند که قی بکنانند باید که جوش شفا تل جنگلی یا جوش پوست سرس یا جوش بیخ اکوره یا سیحق سرس بنداال و نیمپل و شفا تل جنگلی که آنرا با جزارت آمیخته باشند نوشانیده قی بکنانند نافع آید و چون خواهند که اسهال بکنانند باید که نسوت و تخم نیل و آمله و بلیله و بلیله را بستانند و آس کرده بجورانند تا اسهال شود نافع آید و چون سارچوب سرس و تخم آنرا آس کرده در بینی بچکانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر در شیر و سرگین مادهٔ گاو و سنبهلو فلفلین انداخته سحق کنند و در چشم کشند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر در شیر و سرگین مادهٔ گاو و شهد و کیتهه انداخته سحق کنند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر در شیر و سرگین مادهٔ گاو و شهد آمیخته نهار بجورانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر روغن ستور را بسحق تراژان بیخ جولائی یا بیخ اپهند و تمیس را آس کنند و با شهد آمیخته نهار بجورانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نیز نافع آید و اگر روغن ستور را بسحق تراژان بیخ جولائی یا بیخ اپهند پخته بنوشانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و اگر روغن ستور را بسحق تراژان و پوست و بار و گل و برگ کیتهه بپزند و بنوشانند در دفع زهر موش هر نوع که باشد نافع آید و علاجهائی که بجهت دفع دوکهی پس گفته شده اند برای دفع زهر موش هر نوع که باشد بکار بندند نیز نافع آید و گرههای گرد بر گرد محل گزیدگی حادث میشوند اگر بسبب غلبهٔ بلغم سخت و زشت بوند و بسبب فساد باد و رد کنند باید که آنرا شگاف کرده علاجهائی که بجهت فراهم شدن جراحت گفته شده اند بکار بندند و فراهم گردانند تدبیر دفع زهر سگ و شغال و یوزه و گرگ و بوزنه و مانند آن که دیوانه شده باشد بدانکه چون باد در بدن سگ و مانند آن که دیوانه شده باشد فاسد میگردد و با بلغم فاسد پیوسته هوشش را زائل گردانند و جنونت را پیدا آرد و زبان و دهانهایش زهر پیدا آید و علامت جنونت انست که دم را بالای پشت آورده میگردد و مویهای دوشش ایستاده باشند و لعاب از زبانش سائل گردد و صدایش بصورت نعوی پیدا آید و چون سگ دیوانه و مانند آن بگزد خون سیاه و سپید دام از محل گزیدگی سائل گردد و آثار یکه بر سیدن یکان و سنان زهر آلوده حادث میگردند پیدا آیند و چون شخصیکه آنرا سگ دیوانه و یا شغال دیوانه و مانند آن گزیده باشند طبیعت گزیده بگیرد و همیشه از طریق اوازند بدعا به نگردد و نالها بر آورده بمیرد و چون در نظر شخص مذکور را در آب یا در آئینه صورت گزیده آید ازان تبرسد نیز بدو و اپشود و بجهت دفع زهر دندان سگ دیوانه و مانند آن سخت بدن گزیده را بقی و اسهال صاف گردانند بعد ازان گوشت گنده را که در محل گزیدگی باشد به تدبیر ملائم به بریدن یا بسحق کردن دارو که جراحت را صاف گردانند زائل گردانند و بعد از ان گوشت گنده را که در محل گزیدگی باشد به تدبیر ملائم به بریدن یا بسحق کردن دارو که جراحت را صاف گردانند زائل گردانند و بعد که گرم بود آنرا بسوزند و دارو هائی که بجهت دفع زهر مار گفته شده اند آس کرده بران سخت کنند و دارو هائیکه بجهت دفع زهر مار در بینی بچکانند گفته شده اند یا شیر گرک آس کرده در بینی بچکانند و گزیده را مانند روغن ستور گرم باشد بنوشانند و بعد که هیزه را تخته بنوشانند و باید که بدین گزیده را بارها بدارند قی و اسهال صاف گردانند از انکه گاهی بطریق بهتر بارها بدنش را صاف نگردانند چیزی از ان هر باقی ماند و باز غلبه کرده ضرر رساند و چون سگ یا یوزه و مانند آن که دیوانه نشده باشد کسی را بگزد و یا ناخن بخراشد باید که محل گزیدگی را و خراش را بدست بمالند و روغن کنجد را که شیر گرم باشد بران بریزند از انکه بگزیدن و خراشیدن سگ و مانند آن باد افزون میگردد و از مالیدن و روغن گرم بران تسکین

باذن الله گردد و صحت شود تدبیر دفع زهر کرم که از زمین پیدا شوند بدانکه زمینی که مدفوع بول و غایط و منی ماران افتد و زمینی که این ماران بمیرند و در زمین پوسیده گشته و سوده شده خاک گردند کرمها که درین زمین پیدا آیند زهر دار باشند و کرم مذکور بر چهار نوع ست یکی آنکه از زهرش باد افزون شود و آن بر سه صنف ست دوم آنکه از زهرش بلغم افزون گردد و آن بر سه صنف ست سوم آنکه از زهرش بلغم افزاید و این بر سیزده صنف ست و چهارم آنکه از زهرش هر سه خلط افزاید و این بر دوازده صنف ست نوع اول امراض بادی پیدا آیند و از هر نوع دوم امراضیکه از غلبه بلغم حادث گردند پیدا آیند و از هر نوع سوم امراضیکه بلغم حادث نمایند پیدا آیند و از هر نوع چهارم امراضیکه از غلبه هر سه خلط حادث گردند پیدا آیند و محل گزیدگی تا آماسد و سوزش کند و بعد از آماس و پیدا شدن دانه شود و که مهاوه اعضای تن در گرد بر گرد آن پیدا آیند و کم کم تیز گردد بر گرد آن حادث گردد و گزیده را تب و تاپ و قی و اتیسار و بیهوشی و فازه پیدا آیند و بجهت دفع زهر کرم مذکور علاجی که واقع خلطی باشد از زهر مذکور غالب می گردد بکار بندند و علاجهائی که بجهت دفع دیگری بس گفته شده اند نیز بکار بندند و بدانکه چون مار سیاه یا ماده سوسمار جنبی خورد جنسی که از زهر او متولد گردد آنرا چهار پای باشد و بهندی آنرا کرو کهیرک گویند از گزیدن آن آماس و درد و تب و تاپ حادث گردد و گرد بر گرد محل گزیدگی گرمیها پیدا آیند و زهر این مهلک ست گزیده اینها نزید و چهار نوع از چرندگان دیگر اند که چهار پای و زهر دارند یکی را پهسور چیک گویند دوم را پانکا بهانس و سوم بهیرن و چهارم را بروب گویند از گزیدن اینها آماس و درد و تاپ حادث شود تدبیر دفع زهر کرمش بدانکه کرمش بر شش نوع ست یکی را راسیتا گویند دوم را اسکندها و سوم را گلهایا و چهارم را ارکندلا و پنجم را پرکهاو و ششم را سرکهیکا نامند از گزیدن پنج نوع سابق سوختگی و تاپ حادث شود و محل گزیدگی متورم شود و از گزیدن سرکهیکا دل درد کند و مرض اتیسار حادث گردد و بجهت دفع زهر کرمش کشنیز و تخم آک و سندهی و فلفلین و بهرد و کرنج و زرد چوب و دار هلد را بستانند و با آب آس کرده بر محل گزیدگی سخت کنند و گزیده را نبوشانند صحت یابد تدبیر دفع زهر مگس بدانکه مورچه و مگس بر شش نوع ست و مگس نیز بر شش نوع ست از گزیدن مورچه آماس و سوزش حاصل آید و از گزیدن مگس تاپ حادث شود میان شش نوع مگس نوعی که آنرا استهوکا گویند زهرش اندک است و از گزیدن این نوع دانهای سختگی حادث شوند و بجهت دفع زهر مورچه و مگس ریشه گل بنفشه را که سیاه باشد بستانند و با شیره بهنگره یا بول اقبراش کرده بر محل گزیدگی و آماس سخت کنند صحت شود تدبیر دفع زهر گوش خرک بدانکه گوست خرک بر هشت نوع ست و از گزیدن این در دو تاپ و آماس شود و میان هشت نوع خرک نوعیکه آنرا سیتا و نوعی که آنرا اگن پرچها گویند زهرش اندک است و از گزیدن این دو نوع بیهوشی حاصل آید و بجهت دفع زهر گوش خرک سرس و تگر و کوشته و زعفران و سهجنه و بدانکه و زرد چوب و دار هلد را بستانند و با آب آس کرده بر محل گزیدگی سخت کنند و گزیده را نبوشانند صحت یابد تدبیر دفع زهر غوک بدانکه غوک بر هشت نوع ست از گزیدنش کف زند و از دهنش سائل گردد و محل گزیدگی اثر یک و دندان ظاهر شود و میان هشت نوع غوک نوعی که بهندی آنرا بهر کتک و نوعی که آنرا کوتک گویند اندک است و از گزیدن این هر دو نوع تاپ و بیهوشی روی نماید و بجهت دفع زهر غوک سینه ها سینگی و بیچ و پارلهی و انجیر و کنگلی و بالا را بستانند و با آب آس کرده بر محل گزیدگی سخت کنند و گزیده را نبوشانند صحت شود تدبیر دفع زهر گژدم گژدم بر بست و هفت نوع ست نه نوع ازان زهر اندک دارند و از نیش زدن اینها درد و لرزش اندام و سوزش پیدا آید و اندام سخت گردد و از محل نیش خون سیاه بیرون آید و دهن خشک گردد و خوی روان شود و شش نوع ازان زهر متوسط دارند و از نیش زدن اینها زبان بآماسد و کژ گردد چنانکه ذائقه زائل شود و بیهوشی روی نماید و دوازده نوع ازان زهر بسیار دارند از نیش زدن اینها دانهای سختگی و تاپ و تپ و دران سر و بیهوشی پیدا آیند و از دهن و بینی و گوش خون سیاه سائل گردد و از زهر این انواع را چنانچه حمامهای زهر دار بوند بیاشامند زهر ازین دوازده نوع مهلک ست و بجهت دفع زهر گژدم که زهر اندک دارند و کمتر باشد و نیک آنرا بسیق تر از ان دارهای ارکبدها و کن سخته باشند شیر گرم ساخته بر محل نیش بر بندند و دفع شود نوع دیگر گرد بر گرد محل نیش گژدم کلکهاز ده خون چشیده بکشند و سنبهالو و دافع زهر اند و بدین عمل اپاه بکار بندند ازین نیز دفع شود نوع دیگر گرد بر گرد محل نیش گژدم کلکهاز ده خون چشیده بکشند و سنبهالو و دافع زهر اند و بدین عمل اپاه بکار بندند ازین نیز دفع شود

و فلفلین

دلفلین و نمک سنگ زرد چوبه را آس کرده بران سخت کنند بصحت شود **نوع دیگر** سرگین ماده گاو را شیر گرم کنند و بر محل نیش سخت کنند و بعد سرد شدن فرو آیند دیگر سرگین مذکور که شیر گرم باشد سخت کنند همچنین بار ها بکنند نافع آید **نوع دیگر** پردوم طاوس و پردوم خروس و نمک سنگ و روغن کنجد را یکجا بسوزند و دود آن بر کژدم گزیده برسانند و ازین دود زهر کژدم و دیگر زهر ها نیز دفع گردند و بصحت دفع فارش و تاپاک و دانهای پختگی که از رسیدن بول و غایط کرمان زهر دارد و دیگر حشرات و سوا کن بیوت که زهر دارند و از مساس انها پیدا آیند و علاجهائی که بصحت دفع زهر ها گفته شده اند بکار بندند و علاجهای مرض بسبب که از غلبه بلغم حادث شود نیز بکنند و میباید که شخصی را که کژدم نیش زده باشد روغن ماده گاو با شهد آخته یا شیر ماده گاو با شهد آخته بنوشانند نافع آید و بصحت دفع زهر کژدم که زهر متوسط باشد بسیار دارد علاجها و تدبیر هائی که بصحت دفع زهر ها گفته شده اند بکار بندند و چون شخصی را دیوچه زهر دار سخت شود باید که علاجی که بصحت دفع زهر آن در فصل کیفیت دیوچه گفته شده اند بکار بندند و بیان دیوچه زهر دار و غیر زهر دار در فصل مذکور بشرح گفته شده است

تدبیر دفع زهر عنکبوت بدانکه عنکبوت بر شانزده نوع ست زهر هشت نوع ازان دوا پذیر ست و لیکن بعلاج گردن بدشواری زائل گردد و از گزیدن انها در سر و فارش و امراض بلغمی و بادی پیدا آیند و میان این هشت نوع یکی را ترمنداگویند و از گزیدن آن خون سیاه و غلیظ سائل گردد و قوت شنوائی زائل شود و چشمها سرگین گردند و سوزش کنند بصحت دفع زهر این نوع بیخ اک و زرد چوب و جتهون و سرپاچی را با آب آس کرده بعمل گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و در بینی اش بچکانند و در چشمها یش بکشند و دوم را سیتا گویند از گزیدنش تپ و بیهوشی و پختگی پیدا آید و دام حادث گردند و پختگی روز بروز سرایت کرده وسیع گردد و سوزش کند و قرحه شود و بصحت دفع زهر این نوع صندل و الایچی و نیکا و بیخ نل و پئیس کوتهه و چیره و ایرو شکر و راسنه را آس کرده بعمل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند بصحت شود و سوم را کپیلا گویند و از گزیدنش پختگی لعل دام و سخت حادث گردد و سر درد کند و در چشمها سوزش همچو سوزش آتش پیدا آید و بصحت دفع زهر این نوع بدانکه کوتهه و الایچی و پوست کرنج و پوست ارجن و سروان خاک و چیره و زرد چوب را با آب آس کنند و بعمل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند نیکو شود و چهارم را پنگا گویند از گزیدنش پختگی زند و مستقر و سخت حادث گردد و قی و درد شکم و تب نیز پیدا آید و چشمها لعل دام گردند و بصحت دفع زهر این نوع کراوتیس و بیخ اسگنده و پئیس و سکپستان و سرس و چیره و کدنب و ارجن جمله را با آب آس کنند و بعمل گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و پنجم را الا گویند و از گزیدنش دانهای پختگی که همچو شفت بوند پیدا آیند و درد کنند و محل گزیدگی لعل دام گردد و کام خشک شود و تاپاک و سرفه و دمه و قی و بیهوشی و تب پیدا آیند و بصحت دفع زهر این نوع بیخ بالا و کوتهه و اسیر و پئیس و سوانف و برگ نوریسته از ان درخت بیل و برا آس کرده بمحل گزیدگی سخت کنند و گزیده را بنوشانند و ششم را امتو تریکها نامند از گزیدنش پختگی پیدا شود و سرایت کرده وسیع گردد و خون سیاه از محل گزیدگی بچکد و دمه و سرفه و قی و بیهوشی و تب و تاپاک پیدا آیند و بصحت دفع زهر این نوع سنسل و زنجبیل و ملتی و کوتهه و صندل و بدانکه و اسیر را با آب آس کنند و بعمل گزیدگی سخت گردانند و هفتم را رکتا نامند از گزیدنش دانهای سپید گرد بر گرد محل گزیدگی پیدا آیند و سوزش کنند و بچکند و گرد بر گرد آن لعل دام بود و دمه نیز حادث شود و بصحت دفع زهر این نوع بالا و صندل و اسیر و بدانکه و بچیسار و پوست نی نیزه و پوست انبالا را با آب آس کنند و بعمل گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و هشتم را اوستا گویند از گزیدنش خون غلیظ و سرد بیرون آید و دمه و سرفه حادث گردد و بصحت دفع زهر این نوع علاجی که بصحت دفع زهر رکتا گفته شده اند بکار بندند و چون پوست سکپستان و کدنب و بیل و ران را با آب آس کنند و بعمل گزیدگی سخت گردانند و گزیده را بنوشانند و بدان ناس دهند ازین زهر ها هشت نوع مذکور که باشد دفع گردد و هشت نوع زهر که لاوا دارند یکی را ازان سوپتریکا گویند از گزیدنش کف که بویش همچو بوی ماهی بود و ریم گنده از محل گزیدگی بچکد و دمه و سرفه و تپ و تشنگی و درد شکم پیدا آید و دوم را الاچ برتا گویند از گزیدنش بیهوشی و اتیسار و درد سر پیدا آید و سوزش در کف پای حادث گردد و سوم را جالنی گویند از گزیدنش اندام گران و سخت گردد و کام خشک گردد و بینائی نظر تاریک نماید و دمه پیدا شود و محل گزیدگی خطاهای طویل پیدا آیند و گوشت آن محل تبر قدح چهارم را

اهی پدید نامند اگر پیش بیهوشی وقی و تشنگی و تب حادث گردد و محل گزیدگی همچو سنگ سیاه نماید بعد از سوزش بود و پنجم را که تشنا گویند از گزیدن شش بیهوشی بود و مه سر فوقی پیدا آیند و محل گزیدگی چنان باشد که میانه اش غایر تر بود و کرانهای آن مرتفع باشد و ششم را اکین نامند از گزیدن تا پاک و خارش و آبله بنا سنجه بسوختن آتش مانند و در محل گزیدگی پیدا آیند و مویهای اندام ایستاده شوند و تب حادث گردد و هفتم را کاکاندا گویند از گزیدن تا پاک همک و دیده سرخ و تشنگی و بیهوشی و در دل پیدا آیند و محل گزیدگی مثل دام بپیهد و دام نماید و باشد و ششم را بالاکا گویند از گزیدن تا پاک و بیهوشی پیدا آید و محل گزیدگی مثل دام و با تورمیدگی بود و در دو بسیار کند و بدانکه زهر این نوع صعب زاول تمام نمی نماید بلکه بتدریج ظهور میکند چنانچه تخم در زمین می انماز نداول روز نمی روید بلکه بتدریج سبز و بیدو روز سه هفته روز دوم اندکی ظاهر میگردد و چهارم و پنجم و ششم ظاهر میشوند و روز هفتم تمام وجود را گرفته و سرایت دران کرده هلاک میسازد و بدانکه این هر شست نوع لاعلاج اند طبیب را باید که در ابتدای آن از طرف خود تقصیر نکند و سعی نماید چون خواهد که بجهت دفع این زهر علاج کند باید که گوشت فاسد را که در محل گزیدگی باشد بیرون یا آلتی دیگر که تیز باشد تراشیده دور کند بعد ازان دارو هائی که مزیل زهر باشند با شهد و نمک سنگ آمیخته بر محل گزیدگی سخت کنند و چون خواهد که زهر را که از آثار این هر شست نوع حادث شوند زایل گرداند باید که دارو هائی که مزیل زهر و دافع خلطیکه از غلبه آن زهرهای مذکور حدوث یافته اند بوقت بکار بندد بجهت دفع زهر این هر شست نوع داروهای مزیل زهر که در چشم باید کشید یا در بینی می باید چکانید یا لقمه کرده در دهن می باید نهاد بکار بیاید بست که نفع تمام دارد و بقی و اسهال مدین مریض صاف سیاختن در دفع این هر شست نوع تیز تاثیری تمام دارد و اگر در محل گزیدگی خنگی پیدا آید ازان رسم و مانند آن بچکد علاجی که برای به شدن درشت بان گفته شده است بکار بندند و الله علم بالصواب

فصل هفتاد و یکم در علاجی که ازان قوت باه افزون گردد

و علاجی که ازان قوت باه افزون گردد و آزا بهندی باجیکرن گویند بدانکه نقصانی قوت باه شش نوع است یکی آنکه خلقی بود دوم آنکه از بسیاری نگهداشت از جماع حاصل آید سوم آنکه از صحبت کردن بازنی که دل از صحبتش کاره باشد روی نماید و این نوع را بهندی بانس نامند و چهارم آنکه از خوردن اشیای تیز و یا ترش و یا نمکدار و یا گرم حاصل آید و این را سوم دهاتجی گویند و پنجم آنکه از کثرت جماع بغیر کار بستن چیزهائی را که افزاینده باه اند حاصل آید و ششم آنکه بسبب حدوث مرض از تضییب یا رسیدن زخم در قضیب بسبل خطرناک حاصل آید ازین شش نوع دو نوع یکی خلقی بود دوم نوع اخیر لاعلاج اند باید دانست که خوردن طعامهای شراب های لطیف و برگ تنبول و شنیدن سرود و دیدن زنان خوبصورت و سخن گفتن با ایشان و نشستن در مهتاب شبهای تموز و دیدن خانهای لطیف و شنیدن آوازهای مزامیر و بوییدن عطریات و افزایش قوت باه تاثیری تمام دارد و دوم را باید که اینها تا مدام در کار دارد تا او را از صحبت نساء ضرری و ضعفی طاری نشود و علاجهای افزاینده باه بر انواع اند نوع اول کنجد سیاه ما کوفته بشیر ماده گاو که آنرا با خصیه بز جوشانیده باشند بست و یک پت با بهنا آنگاه خشک کرده آس کنند و بدارند و روزینه مقداری آنرا با پوست خوک آبی پزیده بخورانند ازین قوت باه افزون گردد چندانکه بر بدن عورت تواند رسید نوع دیگر چنیغایه بز را نشگاف کنند و بسیق نمک سنگ و پیل دران پر کرده آنرا که از شیر کشیده باشند پزیده بخورانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین قوت باه بطریق مسطور افزون گردد نوع دیگر کنجد و دلیده ماش که آنرا تهسته مقشر ساخته بود و بالائی کند و برنج خوشبوی هر چهار ماشه ستده و با شیر ماده گاو نیشکر پزیده بمالند تا آنکه یکذات شوند بعده با جربی دنبه و روغن ستور آمیخته بزنند بعد ازان سرد کرده بخورانند ازین هم افزون گردد بحدیکه مرد هم بعد زن تواند رسید نوع دیگر پیل دانرا آرد دلیده ماش و آرد برنج شالی که خوشبوی باشد آرد بگو گندم هر چهار ماشه ستده با شکر آمیخته بدارند و روزینه مقداری ازان با روغن ستور پزیده بخورانند و بالای آن شیر با شکر آمیخته بنوشانند ازین قوت باه افزون گردد چنانکه بر زن تواند رسید نوع دیگر سیق نمک پیل بالائی کند کرات بست بدهند خشک کرده بدارند روزینه با شهد شکر و روغن ستور آمیخته بنوشانند و بالای آن شیر گوسپند دران انداخته باشند بنوشانند ازین نیز قوت باه افزون گردد نوع دیگر سیق آنله پخته با شیر آن چند پت داده بدارند روزینه مقداری

اذان باشد و شکر آمیخته بخورانند این قوت باه افزون گردد و پیر هفتاد ساله را قوت جوان حاصل آید **نوع دیگر** بخورند بهنه باخه و سرطان دریایی
و خوک آبی و بیخ شیدان منی جاموش و گاو و بزنر قوت باه افزون شود از درخت لرزان غنچه و برگ و پوست تخم و درخت مذکور بستانند
و جوکوب کرده با شیر بخورشانند بعده باشد و شکر آمیخته بنوشانند این قوت باه افزون گردد **نوع دیگر** سودم سپید بدار یکنند و زنبار و غن
ستور و شیر گوسفند انداخته باشند بنوشانند این قوت باه افزون شود **نوع دیگر** دوازده درم دانه ماش را با روغن ستور بریان کنند
و با شهد و روغن ماده گاو آمیخته بخورانند و بالای آن شیر گرم که در آن شکر آمیخته باشند بنوشانند این قوت باه افزون شود **نوع دیگر** جوش
ماش را با سپید تخم کوشنیز بنوشانند قوت باه افزون شود **نوع دیگر** آرد گندم و تخم کوشنیز را مساوی سنده با شیر ماده گاو بخورشانند چون بریان
شود سرکه کنند با شهد و روغن ستور آمیخته بخورانند و بالای آن شیر با شکر بنوشانند این قوت باه افزون شود **نوع دیگر** تخم کوشنیز را با خاکشک
بیخ رخ را مساوی بستانند و بکوبند با شیر ماده گاو انداخته بپزند و کفچه زنند تا آنکه غلیظ شود بعد ازان با شکر آمیخته بخورانند این نیز قوت باه افزون
شود **نوع دیگر** تخم کوشنیز و تالکمهاره را مساوی سنده بار یک آس کنند و بعد از نیمی آن شکر با میزند و شیر گرم انداخته بنوشانند این قوت باه افزون
گردد و چنانکه در جماع ماندگی روی نماید **نوع دیگر** بخورند گوشت جیوانی که گوشت شان نفریست و بنوشند آب بیضه بها با شیر ماده گاو و بکره
فصل هفتاد و دوم در تدبیر پیری نر دل بارآورده و بعد و علت آن از ماکهیزنی باشد و گوسفند آن بزرگ بود بخورند و داروهای کاکولیا دکن قوت باه افزون شود **نوع دیگر** صد و
ستور و غایه شیر آبی و غایه موش و غایه خوک و غایه بخشک خاکی اندازند و روغن را بپزند و بجا بخته بستانند و در کمت پای طلا کنند تا دام کبوتر
بر زمین نماند از ال شده و الله اعلم بالصواب **فصل هفتاد و دوم در تدبیر پیری** که از ان موی سپید سیاه گردد برگ نیل و پوست
درخت انبن مینه پیل و گل بجیسار و گل پیا بانسه کبود رنگ باشد و تخم بیله را مساوی سنده و در سایه خشک کرده بار یک آس کنند و بوزن
یک درم با ده آهن و بقدر بیله دارو ها غلیش بیخ نیلوفر شمسی بگیرند و با جوش مذکور خلط کنند و در آوندآهن اندازند بران سرپوش آهن نهند و
مدکرده در حجره نگاه دارند در حجره را به بندند بعد پانزده روز آوندها را بکشند و روغن کنجد را بدین علاج توتیه نهنگ و توتیه پره ترپیله که هر یک ازین ده درم
چیار چند انروغن کنجد باشد بپزند چون سوخته شود امتحان کنند و آن چنان است که روغن را بر پیها ی خوار طلا کنند اگر سیاه شوند بدانند که سوخته است
و راست نیامده بعده آنرا در آوند آهن مدت یک ماه بدارند بعد ازان بر پیسپید طلا کنند و این روغن را **نیل تیل** گویند **نوع دیگر** گل پیا بانسه
کبود رنگ گل درخت انبن و مکهار و سرمه کنجد سیاه و تخم بهنگره و تخم بیله و کهبیر نه و غلیش بیخ نیلوفر شمسی و کتائی کسیس و پوست درخت
مینه پیل و پوست بیخ بجیسار و تر پیله و ملتی و برادره آهن و بیخ انبلوفر شمسی و بیخ چنار جمله را مساوی سنده با جوش چوب بجیسار آس کنند بعده بجوش
بجیسار که هفت پرسته باشد آمیخته در آوند نگاه دارند آنگاه بدان روغن تخم بیله را که یک پرسته باشد در آوند آهن انداخته بپزند چون بخوبی شود
در آوندی نگاه دارند بعد ازان بقدر راسهال بدن را صاف ساخته روغن مذکور را در بینی چکانند و بر سر و پیش طلا کنند ازین موی سپید بعد از یک ماه
سیاه شده و موی بهر بسیار روید و حواس خمس قوی گردند و شکنجهای روی دفع شوند **اکنون** چند علاج خضاب از طب سازنکه هر گفته میشوند بر ادره آهن
و سیق بهنگره و تر پیله و گل سیاه را مساوی سنده و در آوند انداخته باشیره بهنگره آمیخته سه شبانروز سها لند در آوند را مهر کرده تا یک ماه نگاه دارند بعد بر سر و پیش طلا کنند
موی سپید سیاه گردند **نوع دیگر** دو عدد آمله و دو عدد بیله و یک عدد بلیله و پنج عدد نغزک و سه درم برادره آهن بگیرند و جمله را آس کرده در آوند آهن
انداخته باشیره بهنگره سحق کنند بعد از دو یا سه روز بر موی سپید طلا کنند سیاه گردد **نوع دیگر** تر پیله و برگ نیل و برادره آهن و بهنگره مساوی
سنده بار یک آس کنند و در آوند آهن با بول میش سحق کرده بر سر و پیش طلا کنند و موهای سپید سیاه گردند **نوع دیگر** تر پیله و برادره آهن و
تخم پوست انار و بیخ نیلوفر شمسی که هر یک شش درم باشد با یکدیگر آمیخته در آوند آهن انداخته بجنبانند و او را سرپوش آهن نهند و تا یکماه
بدارند بعده مقداری ازان کشیده و با شیره آس کرده بر سر و پیش طلا کنند و بالای آن برگ پیا بنجیر بسته تمام شب بدارند چون روز شود بر گها فرو

آورده مویهای را بشویند برین گونه اگر سه کرت تدبیر بندند مویها سپید نگردد **نوع دیگر** سیماب پاک کرده یکحصه و گندبک صاف کرده دو حصه بستانند و در کهرل انداخته کجلی کنند و بمقدار وزن هر دو بادهٔ آهن که صاف بود بیامیزند و بشیرهٔ کنوار سه روز سحق کنند تا سخت کنند بجوشانند و ازان برآید بعد ده در آوند مسین اندازند و بالای آن سرپوش مسین داده مهر کنند و سه روز در کندوی شالی بدارند و باز کشیده و در کهرل انداخته بشیرهٔ کنار کاسحق کنند و سه پت در میان سه روز بدهند بعد ازان سه پت در میان سه روز بدهند و بعد ازان سه سه پت بهر یکی از جوش سندهی و فلفلین و جوش تره پهله و جوش سنبهالو و جوش انار و جوش نیلوفر شمسی و جوش بهنگره و جوش پیاپانسه و جوش پله و جوش بجیسار و جوش پیاز دشتی و جوش سنبری نالی و جوش سنه و جوش مغیلان و جوش برینک و جوش گاشکری و جوش خارخسک و جوش تالمکهاره و جوش تبال کرده بدهند و لیکن باید که این تیها را بدهند و چون دارو مذکور را و جوش را در آوند انداخته سحق کنند و هر سه سه پت از تیهای مذکوره سه روز بدهند چون مرتب شود نگاه دارند هر روز دو درم با شهد و روغن تور بخورانند و بالای این دوازده درم جوش تره پهله بنوشانند از خوردن این دارو تا سه ماه مویهای سپید سیاه گردند و شکنجهای روی دفع شوند و چون دارو ها را با شهد و سحق پلپل و از بخورند نقصان گرسنگی و سرفه و دمه و پندروگ و غلبهٔ کف و غلبهٔ باد دفع گردند و چون با جسد گلوی و شهد بخورند سرخبادهٔ و سوزاک بول و احتباس آن و سنگ مثانه و بواسیر و افزونی خصیه دفع شوند و شی که داروی مذکور را با آن یار کرده بخورند باید که دو درم سه تا یک کنند و از خوردن این دارو بهر طریقیکه باشد قوت و آب منی افزاید و رنگ خوب گردد و عمر دراز شود و از مدام خوردن این دارو جمیع امراض دفع گردند و در اثنای خوردن داروی مذکور پرهیز و از خوردن گندم و ماش و خردل و شراب و جغرات را بخورانند این را لوه رسایین گویند **نوع دیگر** سلاجیت را آس کنند و با آب گرم مخلوط ساخته در آوند آهن انداخته در پنجاب بدارند آنچه خلاصهٔ آن بهمچو غوزه شیر بالای آب منجمد شود دسته دسته خشک کرده شانزده پل بگیرند و آنرا سه پت با جوش تره پهله و سه پت بجوش تخم مول و سه پت بجوش گلوی و سه پت بجوش برپارا و سه پت بجوش مهلتی و سه پت بشیر مادهٔ گاو و بدهند و کاکولی و کهیر کاکولی و موتهه و پهکر مول و چیتره و دار فلفل و میده و هما میده زرده و بربره و جاب و کچیل و پارهی و زیره سیاه و دانتن و بلائی کند و ستاول و سرون و تهون و کلیسر هر یک سه پل بستانند و در یکدیگر آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند جوش را بجامه بخته بستانند و بدین جوش نیز سلاجیت مذکور را تیها بدهند بعد سحق کنند اسینگی و آمله و سندهی و فلفلین که هر یک دو پل باشد و یا سحق تالیسپتر که چهار پل بود و یا سحق بلائی کند که یک پل باشد و یا سحق تلپرنی و تج و پتر ج و دانه الایچی و ناگیسر که هر یک نیم پل باشد و یا دو پل روغن کنجد و چهار پل روغن ستور و هشت پل شهد و شانزده پل شکر بیامیزند و کوفته غلوله ساخته در سبوی نو که با لمن آنرا بگل مالتی خوشبوی کرده باشند بدارند و دو نیم درم ازین روزینه بخورانند و بالای آن شیر مادهٔ گاو یا شوربای گوشت یا شیر و آب یا آب سرد یا شهد یا شراب بنوشانند و چون دارو مذکور هضم شود بعده طعام سبک و لطیف بخورانند ازین مویهای سپید سیاه گردند و نیز ازین سر جناده و مرض اورستنی و تپ و امراض فرج و امراض قضیب فسادنی و پرمیو و تپهه و دیگر امراض و شکنج وقی و پس و گولهٔ و کهمک سرفه و دمه و ناآرزوی طعام و بدبرده و سوزاک بول و برص و دق و بیهوشی و دیوانگی و باد صرع و امراض دهن و امراض سر و ضعف و سستی و نفخ شکم و استسقا و هیضک و پرقان و پندروگ و سنگ هنی و ارید و بهکندر و سنگی هر گونه که باشد و کند و مالا و سخت لاغری و سخت فربهی و بسیاری خوی و پیاسای و کوتاهی عمر و زهر حیوانی و زهر غیر حیوانی و زهر افیون و آسیب دیو و پری و نحوست اختران و بد بدن خوابهای پریشان دفع شوند و عمر دراز گردد و این **سلاجیت رسایین** گویند **نوع دیگر** تره پهله و بجیسار و سارچب کهیر و گلوی و بسکهپره و گوکهرو و بهنگره هر سه را در آشش پرستهه بستانند و آب که چهار چندان آن باشد انداخته بجوشانند چون یک حصه بماند جوش بجامه بخته بستانند و باز دو یک کرده بجوشانند تا آنگاه که غلیظ گردد آنگاه فرو آرند و بعد سرد شدن با شهد و بدهن ستور بخته نگاه دارند مقدار بر مناسب قوت و گرسنگی روزینه بخورانند ازین مویهای سپید سیاه گردند و رنگ اندام نیک شود و قوت و عقل افزاید و بدبوی اندام زائل گردد و عمر دراز شود و این را **گوگل کلپ** گویند **نوع دیگر** گندبک کهاف کرده باشند شصت درم

ابستانند آس کنند و بشیرهٔ بهنگره آمیخته و در کهرل انداخته سحق کنند و در سایهٔ خشک گردانند و همچنین شش بت دیگر بدهند شصت درم سحق ملیله دوازده درم شهد دوازده درم روغن ستور با آن بیامیزند و در آوند انداخته نگاه دارند و تا شصت روز بخورند موی سپید سیاه گردند و پیری بجوانی مبدل شود و این را گندبک کلب گویند **نوع دیگر** گندبک را با پیل و ازیا با ملیله آمیخته آس کنند و بدارند و مقدار دو درم روز نهم بخورانند و از موی سپید سیاه گردند و رنگ اندام نیک شود و چشم روشن گردد و قوت و فربهی حاصل آید و این را نیز گندبک کلب گویند **نوع دیگر** گندبک که آنرا صاف گشته باشند با شیرهٔ بهنگره و آوند آهن انداخته بر آتش نهند چون تمام شیره در خورد فرود آرند و نهصت بیت از شیرهٔ ارنی و نهصت بیت از شیرهٔ ادرک و نهصت بیت از شیرهٔ کنونیا بدهند بعد ه بمقدار وزن گندبک مذکور سیماب که آنرا پاک کرده باشند بگیرند و با آهن یار کرده در کهرل انداخته سحق بلیغ کنند تا آنکه کحلی شود و بعد ازان سرگین ماده گاو را بر زمین فراز کنند و بران برگ کیله نهند آنگاه کحلی مذکور را در آوند آهن انداخته گرم کنند تا آنکه مذاب گردد بعد ه بر برگ کیلهٔ مذکور بریزند و بالای آن برگ کیلهٔ دیگر بنهند و فواق آن سرگین ماده گاو را فراز کنند و بران کعت دست نهاده تا آنکه همچونان شود بعد ازان آس کرده نگاه دارند و بخورانند این موی سپید سیاه گردند و بواسیر و سنگ ریزه و مدد شکم و یرقان و کوله و انواع و بهه و جلبوده و بیست دفع گردند و عمر افزون شود و این را **گندبک نربیتی** گویند **نوع دیگر** گندبک و سیماب که هر دو صاف بوند و مس که آنرا گشته باشند هر سه را یکجا کرده سحق کنند و در آوند آهن انداخته و با شیرهٔ بیخ چولائی و آب نمک سنگ یار کرده بر آتش نهند تا آنکه آب شیرهٔ مذکوره خشک گردد و دارو چنان شود که ازان غلوله توان ساخت آنگاه فرود آورده و غلوله ساخته بگبره جامه به بندند و آمله را با آب آس کرده گرمذکور را تلخیف کنند و در روغن ستور آمیخته با تش نرم بپزند چون آمله سحوق که بر گرهٔ تلخیف کرده اند پخته شود فرود آرند و دارو ی مذکور را از جامه کشیده و آس کرده نگاه دارند و مقداری با شهد در روغن ستور ارزنی خوردن و نهند و بالای آن آب جوز نهند یا دوغ بنوشانند و پرهیز کنانند این موی سپید سیاه گردند و بواسیر و بهه و زردی و جود دب و سرفه و نقصان گرسنگی دفع گردند و این را تامریسایین گویند **نوع دیگر** سیماب و گندبک که هر دو صاف بوند مس کشته و سونا گهی بستانند و جمله را در کهرل انداخته و با شهد یار کرده سحق کنند بعد ه در دو شراب آب انداخته نهر کنند و کهیت بیا چاشتی و نهند چون سرد شود آس کرده نگاه دارند و مقداری با شهد روغن نه خوردن و نهند این موی سپید سیاه گردند و پیری تبدل بجوانی پذیرد و دیگر امراض سائل گردد و این را **تامرتی** گویند **نوع دیگر** تلقا سیاه که سخت و چرب باشد و در آتش انداختن نه آواز کند و نه تبر قدونه منتفخ گردد و بسیار ند و رقهای آنرا از هم جدا کرده آهنتاب و نهند و در دیگ نو انداز ند و شیرهٔ بیخ چولائی آنمقدار که بدان حمله تر شود یار کنند بعد ه سر پوش بران نهاده پنج روز در بنا یه بدارند بعد پنج روز کشیده و در کهرل انداخته سحق کنند و غلوله بندند و با برگ بید انجیر بپیچیده و در دیگ کرده و سر پوش بران نهاده مهر کنند و مدت پنج روز در کندوی شالی و یا در کاهلت بدارند بازکشیده در کهرل انداخته سحق کنند و خشک کرده بجامه بیزند و همدرین طریق هفت و یا هشت کرت بشیرهٔ مذکور بدهند و همین مقدار تنها از شیرهٔ آمله و از شیرهٔ سندهی و از فلفلین و از بزنگ بدهند تا در فشیدنش برود و اگر بدین تنها در فشیدنش برود باید که دیگر تنها بشیرهٔ مذکور بدهند تا در فشیدن نماند آنگاه بشیرهای مذکور نالیده مقدار کنار بستانی غلوله ها بندند نهار یکی بخورانند و بالای آن روغن ستور بنوشانند و می باید که یک سال یکیک غلوله روزینه بخورانند در سال دوم دو دو و در سال سوم سه سه خوردن و در هر ساله یکی غلوله زیاده کنند اگر کسی صد پل ابهرک بدین طریق بخورد انداشش قوی و سخت بجوانماس گردد و از خوردن این ابهرک تا سه ماه مرض رکت بات و ماجروگ و دمه و هر پنج نوع بهیر و دول و کرهنی و بواسیر و انواع بات و آماس و بند روگ و هر چیزی که از غلبهٔ هر سه خلط حادث شده باشد و هر هژده نوع سیبت دفع گردند و این را ابهرک کلپ گویند سحق خاخشک و سحق بهار یکنند و کنجد سیاه که پوست آن دور کرده باشند سحق سداول و سحق بلاور که سخته باشد هر یک یک برستهه و جمله گلوی نه پل و شهدی پنج پل و سحق سندهی و فلفلین هر سه شصت پل و سحق پیته ده پل و سحق برا هیکند بست پل و شکر هفتاد پل و روغن ستور

هشت پل بستان بخلوط ساخته در آوندی که چرب بود نگاه دارند بر قدر مناسب قوت و گر سنگی روز نه مقداری بخورانند این مومیهای سپید سیاه گردند
و داجرو گ و سنگ متاند و بکبیره بمکنند و صرفه و مه و میست و پس دفع شوند قاب منی و قوت باه بفزایند این را بسبب زهر سنگی چورن گویند نوع دیگر
سی پل پوست بیخ اسگند و سی پل پوست بیخ بید بهار بستانند قاس کرده در آوندی که چرب بود نگاه دارند روز نه دو نیم درم با شیر ماده گاو بخورانند
ازین مومیهای سپید سیاه گردند شرط آنکه بخوردن دارو چهار ماه مداومت نماید و پرهیز کند و از خوردن این دارو قوت و آب منی بفزاید و رنگ اندام
نیک شود و این را اسگندها چورن گویند نوع دیگر بیول و تر پیله و چیره و انسوت و دانتن آهن کشته هر یک یک نیم درم و سندی و فلفلین
و نمک سنگ و نمک بات و برنگ هر یک بیست درم و طلق سیاه دوازده درم بستانند و در آوندی انداخته بسوزند چنانکه دود بیرون نیاید چون بدانند که سوخته
شده است با آب سرد کنند و هم با آب مذکور آس کنند و با این جمله داروهای مذکوره هم بر قدر وسطه جز آهن کشته و طلق بیامیزند و بشیره سنبهالو و شیره
ادرک و شیره مندی و شیره سنگماره که هر یک بنسبت دو چهار درم باشد بنهاده و مقدار دو نیم درم غلوله ها بندند و یکی نهار روز نه خوردن دهند و بالای
آن سرکه بنبک بنوشانند این مومیهای سپید سیاه گردند و امراض باردی بلغمی و امراض ناشی بلغم و نقصان گرسنگی و تب موقی و مرض انوثیات دفع
گردند و این را بانیمه بهگت گویند والله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و سوم در صاف کردن و کشتن دواها خاصه دواهر و مانند آن

طریق صاف کردن دواها بدانکه از زر و نقره و مس و برنج و آهن هر کدامی را صاف کردن خواهند پترها ساخته گرم کنند و در
سرکه بنبک سرد کنند سه کرت این عمل بکار بندند و باز هم بدین طریق سه کرت دیگر بکنند بعد سه کرت در بول ماده گاو و سه کرت در جوش کلتی سرد
کنند صاف گردد و از خاصی و شیشه هر کدامی را که خواهند صاف گردانند نیز سه کرت در شیره اک سرد کنند صاف گردد **طریق کشتن زر** چون خواهند
که زر را کشته بایدکه بکیصه طبق زده و حصه سیماب بستانند و در کهرل انداخته با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند تا آنکه هر دو یکذات گردند آنگاه بمقدار
این هر دو گندهک که آنرا صاف کرده باشند یا کمتر و با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و غلوله بسته در شرابه فولاد انداخته بالای آن شرابه دیگر نهاده به
گل حکمت گیرند و به سی عدد پاچک دشتی که نه سخت بزرگ و نه سخت خرد باشند پت دهند چون سرد شود بکشند و همچنین آن دیگر گندهک یاکرده در
کهرل انداخته با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و به سی عدد پاچک دشتی باز پت دهند و همچنین نهاد نهاد تا آنکه چهارده پت دهند بدین عمل زر کشته گردد
نوع دیگر مقداری نهد ابستانند و با آب بسازند و در ان شیشه که شانزدهم حصه نباشد بیاندازند چون هر دو یکذات شوند بعد سرد کشتن در کهرل
انداخته سحق کنند و همچندان گندهک یاکرده با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و غلوله ساخته در شرابه انداخته بالای آن شرابه دیگر نهاده بگل حکمت بگیرند و به سی عدد
پاچک دشتی پت دهند بعد سرد شدن کشیده و باگندهک که همچندان آن باشد بار دیگر یاکرده در کهرل انداخته با شیره لیمو و مانند آن سحق کنند و
غلوله ساخته در شرابه انداخته دوم شرابه بالای آن نهاده به گل حکمت بگیرند و به سی عدد پاچک دشتی پت دیگر به دهند و هم بدین طریق چهار بار بنمایند تا
آنکه هفت پت تمام شود بدین عمل زکشته گردد **نوع دیگر** طبق زر یکحصه و سیماب حصه ستده و در کهرل انداخته سحق کنند تا آنکه یکذات شوند آنگاه
که همچندان این هر دو بجویند کنند و با جوش پوست کچنال سحق کنند و غلوله ساز نند و بوته که آنرا از پوست کچنال ساخته باشند بیاندازند و سر بوشش
آن بوته هم از پوست کچنال ساخته و بران نهاده و به گل حکمت گرفته خشک گردانند و با آتش زکال تیز ازان زکال پت دهند و بعد سرد شدن کشیده
و باگندهک دیگر که همچندان آن باشد بار کرده و بجوش مذکور سحق ساخته غلوله گردانند و در بوته پوست مذکور انداز نند و سر بوشش هم از پوست مذکور
بران نهاده به گل حکمت گرفته خشک کنند و با آتش زکال دوم پت بدهند و همچنین یک پت دیگر به دهند تا سه پت شوند زکشته خواهد شد و اگر
بجای جوش و بوته پوست کچنال جوش و پوست کرباری بالا کلیه بگیرند و بکار بندند نیز زکشته گردد **نوع دیگر** طبقهای مذکوره بستانند و به پنجال کبوتر
و یا به پنجال ماکیان آنرا تلطیف کنند و سحق گندهک یاد شرابه قدری فراز کنند و بران یک طبق مذکور نهند و بران مقداری دیگر گندهک فراز
کنند و همچنین طبقها را بعد فراز کردن گندهک به برتبه نهند و دوم شرابه بران نهاده به گل حکمت بگیرند و به پنج عدد پاچک دشتی پت دهند همچنین

فصل هفتاد و سوم در صاف کردن و کشتن دواها خاصه دواهر و مانند آن

پنج پنج پاچک دشتی هشت پت دیگر بدهند و همین پت بستی عدد پاچک دشتی بدهند و می باید که درین هر ده پت گندک را همچنین طبقهای زرد بستانند بدین طریق نیز زدکشته خواهد شد **طریق کشتن نقره** سه طبقهای نقره و یک حصه زرنیخ بستانند و اول زرنیخ مذکور را در کهرل انداخته با ترشی تا یکپاس سحق کنند بعده طبقهای مذکور را بدان تلخیف کنند و در شیرابه انور بهندو شرابه دوم بالا داده مهر کنند و بگل حکمت بگیرند و با آتش سی عدد پاچک دشتی پت دهند همین طریق تنها بدهند تا چهار ده پت شوند بدین عمل نقره کشته گردد **نوعی دیگر** سه نخاکسی که چهارم حصه از و نقرهای نقره باشد بستانند و در کهرل انداخته با شیر زقوم تا یکپاس سحق کنند بدان و رقهای مذکوره تلخیف کرده در شرابه بهندو شرابه دوم بالا داده مهر کنند و بگل حکمت بگیرند و با آتش سی عدد پاچک دشتی پت دهند همین طریق تنها بدهند تا چهار ده پت شوند بدین عمل نقره کشته گردد **طریق کشتن مس** بیاربس را و ازان ورقهای تنک سازند چنانکه خاردران بگذارد سه روزه ترشی انداخته بجوشانند بعده شیشه بستانند و سیماب که چهارم حصه آن باشد با آن یار کنند و در کهرل انداخته تا یکپاس شابیره لیمو و مانند آن سحق کنند آنگاه گندک که دو چند آن مس مذکور باشد نیز با آن یار کنند و با ترشی سحق کرده یکنات گردانیده غلوله سازند بعد ازان سبزی کندنی یا سبزی چنگیری یا سبزی که مهیز نه را با آن آس کرده برغلوله مذکوره بپری انگشت تلخیف کنند و خشک گردانیده در ته دیگ نهند و در شرابه نوبازگونه بران نهاده مهر کنند و دیگ را بریگ پر گردانند و بر دیگ سرپوش نهاده به نمک خاکستر مهر کنند و بر دیگدان نهاده زیرش آتش نرم کنند و بتدریج مقدار آتش زیاده گردانند و تا چهار پاس آتش بدهند و بعد سرد شدن کشیده در کهرل انداخته و گندک که نیمی از مس مذکور باشد یا کرده و با روغن بستو مخلوط ساخته با شیره سوهان چهار پاس سحق کنند و غلوله بندند و در شرابه نهند و شرابه دیگر بران نهاده و مهر کرده بگل حکمت بگیرند و به پاچک دشتی بگیرند بعد سرد شدن آس کرده بدارند و بکار بندند و بخورند این مس قوی دوران سرد و سی و اسهال نشود **نوعی دیگر** بیارند یک فلوس سخته و یک فلوس عالمگیری آنرا بست تسقیه و عرق لیمو بست تسقیه در شیر زقوم و بست تسقیه در آب نوساد و همین قسم در شیر آک و در آب پنبکری و در عرق برگ و با قوره و در عرق تخم هر چهل مرتبه در روغن تلخ سرد کنند بعده حوه سرکه مقطر تا دو انزده پاس از آتش مثل کاچوری کنند و آتش از چوب باشد **طریق کشتن برنج** برنج را بستانند و ازان ورقهای تنک ساخته و در ترشی انداخته تا سه روز بجوشانند بعد ازان با آب بشویند و گندک را که همچند ورقهای مذکور باشد با شیر آک آس کرده بران تلخیف کنند و در شرابه نهند و شرابه دوم بالا داده مهر کنند و بگل حکمت گرفته بگیرند و بعد سرد شدن آس کرده بدارند و بکار بندند **طریق کشتن سیسه** از سیسه ورقها کنند و نسل را با شیره برگ تنبول سحق کرده بران تلخیف کنند و در شرابه نهند و شرابه دوم بالا داده مهر کرده بگل حکمت بگیرند و بعد سرد شدن آس کرده بدارند و بکار بندند **طریق کشتن** بست خرمای سیاه را بست دهند همین طریق سی و دو بست بدهند بدین عمل سیسه بشیک کشته گردد **نوعی دیگر** پوست درخت انزان و پوست خرمای سیاه را بیک آس کنند سیسه را در دیگ نو انداخته بگذارند و اندکی از سحق مذکور بر سیسه مسطور بریزند و با پلی آهن بجنبانند تا که خاکستر شود و آنگاه بکشند و هم بمقدار وزن خاکستر مذکور نسل سحوق با آن بیامیزند و با سرکه سیاه سحق کرده غلوله بندند و در شرابه دوم نهاده و مهر کرده بگل حکمت بگیرند و بست دهند بدین طریق هر بار نسل آمیخته و با سرکه سیاه سحق کرده و غلوله بسته شصت بست دهند بدین عمل سیسه کشته گردد **طریق کشتن قلعی** سنگست پوست انزان و پوست خرمای سیاه را آس کرده بدارند بعده قلعی را در دیگ انداخته بگذارند و اندکی از سحق مذکور بران بریزند و با پلی آهن بجنبانند تا که خاکستر شود بعده بمقدار وزن خاکستر زرنیخ را آس کرده با آن بیامیزند و با ترشی تا یکپاس سحق کرده غلوله بندند و در شرابه نو نهند و شرابه دوم بالا نهاده و مهر کرده بگل حکمت بگیرند و بست دهند و بعد سرد شدن کشیده و با زنخ که دهم حصه آن باشد بیار کرده و در کهرل انداخته با ترشی سحق کنند و غلوله بندند و در شرابه نهند و شرابه دیگر بران نهاده و مهر کرده بگل حکمت بگیرند و بست بدهند و همچنین تا بدهند و هر بار بی زرنیخ دهم حصه بستانند تا آنکه جمله ده پت شوند بدین عمل قلعی کشته گردد **طریق کشتن پولاد** سنگست پولاد را صاف گردانند و بهوه سازند و در کهرل انداخته با شیره و تال کرده یکپاس سحق کنند و در شرابه نهند و دیگر شرابه بران داشته مهر کنند

و بگل حکمت بگیرند و بکمیت دهند و بمرتبگونه دو کرت دیگر باشیرهٔ تبال کرر سحق کرده و نه کرت باشیرهٔ کنوار سحق گردانیده و شش کرت باشیر و کتهار چنانچه سحق کرده تنها بدهند تا جمله دوازده پت شوند و اگر شیرهٔ کتهار نباشد شش کرت باشیرهٔ کنوار سحق کرده تنها دهند بدین عمل آهن کشته گردد **طریق کشتن آهن** کمیل را برادهٔ کنند و با آن دوازدهم حصه شنگرف آمیخته باشیرهٔ کنوار تا دو پاس سحق کنند و فلوله ساخته در دوشرابه کرده و بگل حکمت گرفته بکمیت دهند همچنین هفت کرت باشنگرف یار کرده و باشیرهٔ کنوار سحق ساخته بکمیت بدهند بدین عمل آهن کشته گردد و همبرین **طریق** اگر باشیرهٔ تبال کرر یا باشیرهٔ اگ سحق کنند و هفت بکمیت بدهند نیز آهن کشته گردد **نوع دیگر** نخست سیماب پاک کرده یکحصه گندبک صاف کرده دو حصه بستانند و در کهرل انداخته کجلی کنند و بمقدار برادهٔ آهن کشته با آن بیامیزند و باشیرهٔ کنوار یک روز سحق کنند و در بوتهٔ مس که درمیان آن برگ بید بخیر فراز کرده باشند نهند و در بیتاب بدارند تا آنکه گرم گردد آنگاه بر بوتهٔ مذکور سرپوش ازان مس نهند و محکم کرده مهر کنند و هفت روز در کندوی شالی بدارند بعد هفتم روز کشیده آس کنند بر نطعی کشته گردد که در آب فرو نرود و امتحان کشته گردیدن آهن آنست که در آب بیاندازند و اگر فرو نشیند و بالا بماند بداند که کشته شده است چنانچه گندبک بطریق مذکور آهن کشته گردد دیگر دواها تهانیز کشته شوند **تدبیر** اگر مسل و گندبک را باشیر آب آهن کنند و بر در قهای بروهای که آزما کشتن خواهند بلیسف کنند و در شرابهٔ دوم بالا کرده و مهر نموده بگل حکمت بگیرند و بکمیت دهند و دوازده بار این عمل بکار بندند و بتها دهند کشته کرده و **طریق** صاف کردن و کشتن دواها تهابین گشت **اکنون طریق** صاف کردن و کشتن ادویهاتها که آن نیز هفت اند و ما چهار دو نوع ست یکی نارماکهی و دوم سونماکهی و توتیای سبز **طلق** و سرمه و مسل و زرنیخ و سنگ بصری گفته می آید

طریق صاف کردن توتیای سبز توتیای سبز را با بخال کبوتر و ریده گریه و با سهاگه که دهم حصهٔ آن باشد آمیخته سحق کنند بعده در دو شرابه انداخته و مهر کرده و بگل حکمت گرفته بت نرم بدهند و بعد سر دشدن کشیده و با جغرات سحق کرده دوم بت نرم بدهند و بعد سر دشدن کشیده و باشهد سحق کرده سوم بت نرم بدهند بدین عمل صاف گردد **طریق صاف کردن سونماکهی** سونماکهی سه حصه نمک سنگ یکحصه بستانند و با ریک آس کرده در آوندآهن اندازند و شیرهٔ ترنج باشیرهٔ چنبهیری با آن یار کنند و آوند مذکور را بر دیگدان بنشانند و زیرش آتش کنند و آنرا بمفگیر بگردانند و چنان آتش کنند که دیگ و سونماکهی مذکور بعل وا م گردند بدین عمل سونماکهی صاف گردد و چون خواهند که بکشند باید که جوش گلتهی را آس کنند و در شرابه اندازند و شرابهٔ دوم بالا داده بگل حکمت بگیرند و بکمیت بدهند بدین عمل کشته شود و اگر با روغن کنجد یا با روغن دریا یا بابول بزآس کنند و بکمیت دهند نیز کشته گردد **طریق صاف کردن تارماکهی** تارماکهی را آس کرده در کهرل اندازند و باشیرهٔ گلگوره عقیم یکروز و باشیرهٔ میندهای سینگ یکروز بیاشیرهٔ چنبهیری یکروز سحق کنند و می باید که بعد سحق با هریکی از شیرهٔ مذکور در بیتاب بدارند بدین عمل تارماکهی صاف گردد **طریق صاف کردن و کشتن طلق** طلق سیاه و بنگ لود بستانند و کورهٔ آهنگران انداخته بدهند تا مادام که بعل وا م شود آنگاه کشیده در شیر یادهٔ گاو سرد کنند و در قهایش را جدا گردانند و در شیرهٔ بزی چولائی و ترشی تر کرده یکشبانروز بدارند بدین عمل صاف گردد بعده شالی و در قهای طلق در خریطه که شالی در خیسانده باشد جامه سفت اندازند و محکم دوخته در طغار که با آب پر باشد نهاده با دست چندان بمالند و گل مایه ازان برون آید بعده چون مایهٔ مذکور در ته آب قرار گیرد با تسگے ازان بریزند و مایه را استیده در کهرل انداخته با شیرهٔ برگ اک یکروز سحق کنند آنگاه نانهای خرد ازان ساخته بر برگهای اک نهند و دیگر برگها بالای آن بدارند و بتا چک و کمیت دهند بعد سر دشدن با زباشیرهٔ اک آس کرده بتها دهند تا هفت بت تمام شود آنگاه هفت بت با جوش برآورده سحق کرده بدهند بدین عمل طلق کشته شود چون طلق کشته گردد روغن موم که همچند آن باشد بآن بیامیزند و در آوند آهن کرده بر آتش نهند تا آنکه طلق تمام روغن را بخورد بعد ازان بدارند و بکار بندند از خوردن طلق پیر جوان گردد و دیگر فوائد این بسیار ست **نوع دیگر** طلق سیاه را ده تاب کنند بعده در سحیق موتمه و سندهی که ششم حصهٔ طلق مذکور باشد بیامیزند و در کهرل انداخته یکروز با سرکهٔ بنگ و یکروز باشیرهٔ پنجبره سحق کنند بعده در شرابه

و شراب دوم بالا داده قهر کنند و بگل حکمت گرفته کپیت بدهند آنگاه همین طریق سه کرت باجوش تر پهلا سحق کنند و کپیت دهند سه کرت باشیره بریا را و سه کرت بابول البقر و سه کرت باشیره مولی و سه کرت باشیره تلسی و سه کرت باشیره سوران سحق کرده کپیتها بدهند تا نوزده بت شوند بدین عمل نیز طلق کشته گردد **طریق صاف کردن** سرمه سرمه را بار یک آس کنند و با فنبهیری تر کرده یکروز در پیناب داشته خشک گردانند صاف گردد و تیل آبجن و گل سرخ و کسنیس و سهاگه و خرفه و پهلکاری همین طریق نیز صاف شود **طریق صاف کردن** مسل مسل را بار یک آس کرده بگیره جامه بندند بعده یک دیگ را بابول تر پر کرده بر دیگدان بنشانند و گیره مذکور را دران آویزند و سه روز بدین لکاجتر بزنند بعده از انجا کشیده در میان هفت روز هفت بت هر روزی یک بت با ملحه تر سحق کرده در پیناب بدهند **طریق صاف گردانیدن** زرنیخ زرنیخ را بار یک آس کرده بگیره جامه به بندند و بکپاس در آب تر پهلا نیز بدهند و لکاجتر و یکپاس در سرکه بدهند و لکاجتر بزنند و یکپاس در آب تر بدهند و یکپاس در روغن کنجد بزنند بدین عمل زرنیخ صاف گردد **طریق صاف کردن سنگ بصری** سنگ بصری را آس کرده بگیره جامه به بندند هفت روز در بول آدمی و هفت روز در بول بقر بدهند و لکاجتر بزنند صاف گردد **طریق کشیدن** سست **جمله اپدها** مهتا و ارنگ و ماهی خرد که آنرا سهری گویند شیر تیز و سهاگه و سرون آهو و کنجاره کنجد و سرشف و سجنه لعل و کشم و قند و نمک سنگ و جوتلی و روغن سور و شهد ازین جمله هرچه درست دهند بستانند و با اپدها که سست آن کشیدن خواهند آمیخته آس کنند و در بوته عمیا کرده قهر کنند و در کوزه زکال بسیار انداخته و بوته را بران بنهند و آتش تیز بدهند ازین عمل سست بیرون خواهد آمد **طریق صاف کردن و کشتن گوهرها** الماس را بستانند و در ماکهی کنند که مجوف ساخته باشند باندازند و قهر کرده بگیره جامه به بندند و در جوش کلتهی و کور و رون سه روز بدو لکاجتر بزنند بدین عمل الماس مذکور را با آتش گرم ساخته در بول خر سرد کنند و باز گرم سازند و در بول مسطور همچنین بست و یک کرت در بول خر سرد کنند و باز گرم سازند و در بول خر سرد کنند بعد ازان زرنیخ باکرم اودس مهم کرده آس کنند چنانکه زرنیخ بمجون کرم مذکور مسحوق گردد ازین بوته خرد با سرپوش راست بکنند و الماس مذکور را در بوته بنهند و سرپوش بران داشته قهر کنند و این بوته را در دون بوته گلین نهند و الماس مذکور بر اغکنها داشته بدهند تا عمل وام گردد بعده بوته زرنیخ را در بوته گلین کشیده در بول اسپ سرد گردانند همین طریق در بوتهای زرنیخ که بمجون کرم مذکور مسحوق باشد انداخته در بوتهای گلین داشته و مدیده هفت کرت در بول اسپ سرد گردانند ازین عمل الماس کشته گردد **نوع دیگر** در جوش کلتهی انگزه و نمک سنگ آس کرده حل کنند و الماس را گرم کرده بست و یک کرت دران سرد گردانند بدین عمل نیز کشته گردد **نوع دیگر** غوکهای بزرگ را جمع کرده در آوندر وئین اندازند و بران سرپوش بنهند غوکان دران پیناب خواهند کرد آنگاه غوکان را کشیده و در کنند الماس را گرم کرده در بول مذکور سرد کنند همچنین بسیار کرت الماس را گرم کرده در بول تر سرد گردانند الماس بدین عمل نیز کشته گردد **طریق صاف کردن و کشتن سیکر** است من که آن دو جنس میباشد یکی لعل وام و یکی کبود وام و طریق صاف کردن این هر دو صاف کردن الماس است و چون صاف گردانیدن و کشتن خواهند باید که گرم ساخته چهارده کرت در بول بقر سرد کنند بعده با شیر میش آس کنند و غلوله بسته خشک گردانند و در بوته گلین نهاده بدمند چنانکه بوته لعل گردد بعده در بول اسپ سرد کنند همچنین در بوتها کرده و گرم ساخته در بول اسپ هفت کرت سرد گردانند بدین سیکر است من کشته گردد بعد کشتن آس کرده بدارند و بجای الماس کشته بکار بندند فائده الماس حاصل آید **طریق صاف کردن و کشتن باقی گوهرها** چنانچه بند و جن و مانک و دوز و بسد و مانند آن چون گوهری را ازین گوهر صاف کردن و کشتن خواهند باید که آنرا بستانند و بگیره جامه به بندند در شیره بست تا یکپاس بدو لکاجتر بزنند بدین عمل صاف گردد بعد گرم سازند در شیره کنجار تا هفت کرت سرد کنند و باز گرم کنند همچنین شیره مذکور سرد گردانند همچنین گرم کرده در شیره کنجار تا هفت کرت سرد کنند و در شیره چلائی هفت کرت و در شیر هفت کرت نیز سرد کنند بدین عمل کشته گردد و مروارید و بسد نیز بطریقیکه سوتهائی کشته گردد

گشته شوند و نیز بطریقی که الماس صاف گردد بدان طریق باقی گوهرها صاف شوند و بطریقی که الماس گشته شود بدان طریق باقی گوهرها نیز گشته شوند

طریق صاف کردن و طائر گردانیدن سیماب سیر و خردل را آس کرده ازان بوته با سرپوش ریست کنند و سیماب بدان نهاده و قدری بجامه بسته و در سرکه بندند بدو لگاه بفشرند آنگاه سه روز بپزند بعد ازان در کهرل انداخته با شیرهٔ کنوار یکروز و یک روز با شیرهٔ تیزه و یکروز با شیرهٔ کنونیا و یکروز با شیرهٔ ترپاله سحق کنند آنگاه با سرکه بندند سیسه بستانند بدین عمل صاف شود بعد ازان در کهرل انداخته و با نمک سنگ که نیمی آن باشد یا کردهٔ با شیرهٔ لیمو سحق کنند باز یک روز با خردل و یکروز با شیر و یکروز با نوسادر و در هنگامی که هریکی همچند سیماب باشد یا کرده با سرکه بندند سحق کنند بعد ازان سیماب و جمله داروها که با آن بهم سحق کرده شده اند بجوشکره سازند و در بته و یک نهند و در یک را بسحق نمک سنگ پر گردانند و یک و یک دیگر باد گونه بران نهند چنانکه دهنهای هر دو در یک بهم شوند و منضم گردند بعد ازان قهر کنند و هر دو در یک را به گل حکمت بگیرند آنگاه یک در یک را که زیرش سوراخ و سیع کرده باشند باز گونه کرده بر در یک فوقانیه نهند چنانکه دهن این در یک ثالث بر دهن در یک دوم منضم و بهم شده بنشیند بعد ازان دهن این در یک را نیز قهر کنند چنانکه ازان قهر بیرون نیاید آنگاه در زیر در یک ثالث بهاء سوراخ مقداری آب باندازند پس این در یکها بر دیگدان نشانده زیرش آتش تا سه پاس کنند بدین عمل سیماب طائر گردد و بطریق بهتر صاف شود

طریق صاف کردن گندک گندک را بستانند با روغن که همچند آن باشد آهیخته در آوندی آهن اندازند و با خگ یا نهاده نداسا زند آنگاه در شیر مادهٔ گاو انداخته سه روز گردانند بدین عمل گندک صاف گردد

طریق صاف گردانیدن شنگرف باید که شنگرف را هفت پت از شیر میش و ترشی لیمو و مانند آن بدهند بدین عمل شنگرف صاف گردد و چون خواهند که سیماب را از شنگرف بکشند باید که آن را آس کنند در شیرهٔ لیمو و شیرهٔ برگ نم یکپاس سحق کنند و بر طریق طائر گردانیدن لیکن این را چهل پاس آتش بدهند

طریق گرسنه گردانیدن سیماب باید که سیماب را با هریکی از زر سرکا لکوت و بجهناک و سینکهر و پرومن و هلایل و پرمه تیر و هر دو یاوسونا و سوار شنگرف و با شیرهٔ اک و شیر زقوم و جمد و تخم دهاتوره و کرهاری و بیخ کشمل و افیون یار کرده و در کهرل انداخته سحق بسیار کنند بدین عمل سیماب گرسنه شود و قائم النار گردد و امتحان گرسنگیش آنست که طبق زر و یا نقره و مانند آن از سائر دهاتها با سیماب مذکور آس کرده و در کهرل انداخته سحق کنند و مدتی داشته سیماب را وزن کنند چون هم بروزن قدیم خویش باشد و بواسطهٔ اخلاط از آن زیاده نگشته باشد بدانند که گرسنه گشته است

نوع دیگر سیماب را با اسپند هی فلفلین و جوا کهار و ساجی و هر پنج نمک و خردل و سیر و نوسادر و پنج سهنه که هریکی ازین داروها همچند سیماب باشد یار کرده و در کهرل انداخته و با شیرهٔ منبهیری و یا با سرکه بندند سه شبانروز سحق کنند ازین عمل نیز گرسنه شود

نوع دیگر سیماب را با کرمی که آنرا **ایندلی** گویند و با ترشی و نمک یار کرده سه شبانروز سحق کنند ازین عمل نیز گرسنه گردد

طریق خوراندن گندک باید که دیگ را با آب پر کنند و بالای آن سرپوش ستان بدارند و بخمیر آرد قهر کنند بعد ازان سیماب همچند آن گندک بستانند و گندک را آس کنند و نیمی آن بر سرپوش فراز کنند و بالای آن سیماب مذکور نهند و فوق آن نیمی گندک که دیگر مانده است فراز کنند و یک شبانه روز بدان نهند و خاکستر را با آب مخلوط سازند و بدان قهر کنند و دیگ مذکور را در کودکی که دیگ مذکور تا لبهایش در آید دفن کنند و با آتش چهار پاسک دشتی پت دهند و هم بدین طریق شش پت دهند

طریق کشتن سیماب باید که سیماب را با دو دخانه و پهتکری و گندک و نوسادر که هریکی همچند سیماب باشد یار کرده و در کهرل انداخته و با یک پاس سحق کنند و در شیشی که آنرا به گل حکمت گرفته باشند اندازند و دهانه را با چوب و یا پنبه پاره و پهنش دهانند و دهن را نیز به گل حکمت بگیرند آنگاه شیشی مذکور را در دیگی که به ته آن رخنه کرده باشند و دیگ را بهیک بکنند چنانکه دیگ تا گلوی شیشی برشود بر دیگدان نشانند و زیرش دوازده پاس آتش بکنند لیکن ابتدا آتش نرم کنند و بتدریج زیاده گردانند بدین عمل سیماب کشته گردد

نوع دیگر از بهر پنج چوبه بوته با سرپوش آتش کنند و گل گومه و برنگ را آس کرده مقداری به بوته فراز کنند و سیماب را با شیرهٔ کتهه بهر سحق کرده بدان نهند و دیگر سحیق گل گومه و برنگ بران اندازند و سرپوش بر بوته نهاده قهر کنند چون خشک شود در بوته

گلین اندازند و سر پوش بران نهاده مهر کنند و بپاچک دشتی گیبت دهند بدین عمل سیماب گشته گردد **نوع دیگر** انگزه را شیره کتیرا بر سحق کنند و ازان لوبیه با سر پوش سازند و سیماب را نیز با شیره کتیرا بر سحق کرده در لوبیه مذکور اندازند و سر پوش بران نهاده مهر کنند و بپاچک دشتی تپی که از مقدار نیمی از گیبت باشد بدهند بدین عمل نیز سیماب گشته گردد **نوع دیگر** سیماب را با بیخ کلوره مقیم یار کرده و در کهل انداخته با شیره برگ تنبول سحق کنند و در بیخ کلوره مذکور که آنرا مجوف ساخته باشند دارند آنرا در لوبیه گلین نهند و بران سر پوش داده مهر کنند و گیبت دهند بدین عمل نیز سیماب گشته گردد و الله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و چهارم در ساختن اشربه

بدانکه شرابی که از مائعات و دیگر اشیا چنانچه قند و شهدی سازند بشرط آنکه منکر بود بزبان هندی آنرا سُرا گویند آن بر دو نوع ست یکی آنکه آنرا از اشیای خام سازند و این را مهند آسونا مند و دوم آنکه آنرا از اشیای جوش سازند و آنرا ارشت گویند و همبدین طریق سرکه نیز بر دو نوع ست یکی آنکه آنرا از مائعه خام سازند و دوم آنکه از جوش اشیای راست کنند و انچه بر سر خم شراب از خلاصه اش بری آید آنرا برشنا گویند انچه در میان خم شراب قدری غلیظ ازان بود آنرا **کاد تپری** نامند و انچه فرود این غلیظ و سطبر باشد آنرا چیگل گویند و انچه در ته خم شراب کدر بود آنرا امیدک نامند انچه زیر خم از کثافت فرو نشیند دارو های آنرا بکس گویند

طریق ساختن شراب آسو اسیر بالا و بدانکه در بارکهار ه ولوده و با بهول که کبود رنگ بود و برنگ و گل نیلوفر شبیه و محیطه و جواسا و پاپا و چرایته و برگل و کچور و پیراونه پندریک و پلول و کچنار و جمون و مینع سنبل هر یک یک پل و انگو بست پل و گل و هاوی شانزده پل بستانند و جو کوب کنند و با شهد و شکر که هر یک صد پل باشد یار کرده در آوندی که آنرا بدود چهر و پیل گرده و خوشبو گردانیده باشند اندازند و دود آن نیز با بدازند و سر پوش آوندمذکور نهاده و مهر کرده تا یکماه در کاهکت بدارند بعد ازان بنوشانند ازین رگیبت و پندروگ و بیست و سیلان منی و کوسیر و کرم و آماس و فتق شوند و این را اسیر آسو گویند **نوع دیگر** فلفلین و زرد چوب و چتره و موتهه و برنگ و سپاری و لوده و پاپری و آمله و ایلیا لکاد اسیر و صندل و کوتهه و قرنفل و تگر و چهرو و مچ و تیرچ و پرنیک و ناگیسر هر یک شش درم بستانند و با سی صد پل قند ده و ده پل گل دهاکی و شصت پل انگور و دو دون آب یار کرده و مخلوط ساخته در آوند یکه آنرا بدارو های مذکور خوشبو گردانیده باشند بدارند و سر پوش بر خم نهاده و مهر کرده تا یکماه در کاهکت بدارند بعد ازان بنوشانند ازین گیبت و پندروگ و بیست و سیلان منی و کوسیر و کرم و آماس و فتق شوند و این را اسیر آسو گویند **نوع دیگر** فلفلین و زرد چوب و چتره و موتهه و برنگ و سپاری و لوده و پاپری و آمله و ایلیا لکاد اسیر و صندل و کوتهه و قرنفل و تگر و چهرو و مچ و تیرچ و پرنیک و ناگیسر هر یک چهار ده پل و دو دون آب و شصت و چهار پل شهد و یک پل قند بگیرند جمله بار آوند چوب انداخته تا یکماه در کاهکت بدارند بعد مضی مدت مذکور کشیده بنوشانند ازین گریسنگی افزاید و پندروگ و آماس و گوله و دیگر امراض شکم و بواسیر و بیست و پیچه و کرم و دمه و سرفه و بهکنه و ناآرزو بطعام و مرض دل و سنگ هنی دفع گردند و این را لوها آسو گویند **طریق ساختن شراب ارشت** پوست کرا صد پل و انگور پنجاه پل و گلبچکان و بارکهار هر یک ده پل بستانند ازین جمله هر چه شایان جو کوب کردن باشد جو کوب کنند و باقی را غیر جو کوب کرده بدارند و در چهار دون آب انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه بیخته بستانند و در آوند چوب کنند و صد پل قند و بست پل دهاکی دران بیاندازند و دهر کرده تا یکماه بدارند بعد ده کشیده بنوشانند ازین جمله بهتا و سنگ هنی فی الحال دفع شود و اگر سنگ افزاید و این را کنجا ارشت گویند **نوع دیگر** برنگ و پلپول و راسن و پوست کرا و اندرجو و پاپری و ایلیا لکاد و آمله و ناگیسر هر یک پنج پل بستانند و سر و کنند بعد ده با آن سی صد پل شهد و بست پل گل دهاوی و سی چرچ و دانه الایچی که هر یک دو پل باشد بیامیزند و در آوند چوب تا یکماه بدارند بعد ده کشیده بنوشانند و ازین لوده که هر یک یک پل بود و سندهی و فلفلین که هر یک هشت پل باشد بیامیزند و در آوند چوب تا یکماه بدارند بعد ده کشیده بنوشانند و ازین مرض بدر ده اگرچه بزرگ باشد و مرض او ر ستنهی و سنگ شانه و مرض آمهیلا و برشت آمهیلا و بهکنه و کند مالا و زهر بات دفع گردند این را مهند ی بزسکاد ارشت نامند **نوع دیگر** پنجاه پل و یو دار و بست پل با نسه و مچیطه و اندجو و دانتن و تگر و زرد چوب و کرا و هار هلد و راسن و برنگ و موتهه و سرس و سار چوب کهیر و بوست و خست ازین هر یک ده پل و صندل و گلوی و رو هس و چتره و جوانی و کرا هر یک هشت پل بستانند جمله را

فصل هفتاد و چهارم در ساختن اشربه

جوکوب کرده در شصت درون آب انداخته بجوشانند چون یکدرون آب بماند بجامه پخته درآویزند چوب کنند بعده گل دهانکی شانزده پل و شهد سی صد پل و سحیق سندهی فلفلین هریک دو پل و سحیق تج و ترج و دانه الایچی هریک چهار پل و سحیق پرینک چهار پل و سحیق ناگیسر دو پل بگیرند و جمله را آس کرده با آن بیامیزند دست یکماه بدارند بعده کشیده بنوشانند ازین سیلان منی اگرچه لادوا باشد و جمله امراض بادی و سنگ پتهنی و بواسیر و سوزاک بول و دد و دیست دفع گردند و این را دیودار اارشت گویند نوع دیگر ساچوب کمیر و دیودار هریک پنجاه پل و بچکی دوازده پل و دارهلد و ترپها هریک بست پل بستانند و جمله را جوکوب کرده در شصت درون آب انداخته بجوشانند چون یکدرون بماند بجامه پخته درآویزند چوب کنند و بعد سرد شدن با آن دو بست باشهد صد پل شکر دو بست پل گل دهانکی و سحیق لکول و ناگیسر و کچور و قرنفل و هالا و تج و ترج و دانه الایچی که هریک یک پل باشد و سحیق بلپل و زانه که چهار پل بود بیامیزند تا یکماه بدارند بعده کشیده بنوشانند این بست و مرض دل و زردی اندام و مرض ارپد و گولمکرنتهه و کرم و پیهه جمله دفع گردند این را کهدیر ارشت گویند نوع دیگر بیست و خمت منیلان دو بست پل ستده و جوکوب کرده در چهار دون آب انداخته بجوشانند چون یکدرون بماند بجامه پخته بستانند و بعد سرد شدن با آن سی صد پل قند و شانزده پل گل دهاوی و سحیق بلپل دراز دو پل و سحیق زدوچوبه و لکول و الایچی و تج و ترج و ناگیسر و قرنفل و بلپل گردد که هریک یک پل باشد انداخته تا یکماه بدارند بعده بنوشانند ازین دق و اتیسار و بست و دمه و سرفه دفع شوند این را بربهولیا دارشت گویند نوع دیگر پنجاه پل انگور و دو دون آب و الایچی و ناگیسر و پرینک و فلفلین که هریک پنج پل باشد یکدرون دو آویزند چوب بدارند بعده بنوشانند ازین مرض او رهبت و دق و دمه و سرفه امراض لکلو دفع گردد و قوت افزاید و قضای حاجت انسانی باسانی شود و این را دراکها ارشت گویند نوع دیگر شش یک تلا بستانند و جوکوب کرده در چهار دون آب انداخته بجوشانند چون یکدرون آب بماند بجامه پخته بگیرند چون سرد شود با آن دو بست پل قند و شانزده پل گل دهاوی و سحیق بلپل دراز و پلمول و چاب چیره و سندهی و تج و ترج و تهله که هریک یک پل باشد بیامیزند در آویزند چوب تا یکماه بدارند بعده بنوشانند ازین بواسیر و سنگ پتهنی و بندروگ و مرض دل و سینه و پیهه و گولمه و دیگر امراض شکم و بست و آماس و نا آرزوی طعام دفع گردند و این را روهیتلا ارشت گویند نوع دیگر دسمول و چیره و پهکرمول هریک بست و پنج پل و لوده و گلوی هریک بست پل و آملهشانزده پل و جواسا دو ازده پل و کمیر و بچ بیسار و امیسار و بلیله هریک شصت پل و کوتهه و مجیٹهه و دیودار و برنگ و مهانی و بهارنگی و کتکه و بلیله و کمیر هریک دو چاب سوهنجل و پرینک و کلیسه و زیره سیاه و نسوت و زیکا و راسن و بلپل دراز و سپاری و کچور و زرد چوب و سونف و پدمانکه و ناگیسر و موتهه و اندرجو و کمکراسینگی و جیوک و رکهیک میدهو مامیدهو کاکولی و کهیرکاکولی و رذه و بزده هریک دو پل بستانند و جمله را جوکوب کرده در آب که شصت حصه جمله دارو باشد انداخته بجوشانند چون چهارم حصه بماند بجامه پخته بستانند و نیز شصت پل انگور را در آب که چهار چند آن باشد انداخته بجوشانند تا آنکه چهارم حصه بماند بعده بجامه پخته بستانند آنگاه هر دو جوش را یکجا کنند و با آن سی و دو پل شهد و چهار صد پل قند و سی و دو پل سحیق گل دهاوی و لکول و بالا صندل و چوزبو یه و قرنفل و تج و ترج و دانه الایچی و ناگیسر و بلپل دراز که هریک دو پل باشد بیامیزند و یکدرم مشک نیز با آن یار کرده و در آویزند انداخته تا یکماه مدفون ساخته بدارند آنگاه بکشند و سحیق بار کشک دران اندازند تا صاف گردد بعد بنوشانند ازین مرض سنگ پتهنی و نا آرزوی طعام و درد شکم و دمه و سرفه و بهکند و جمله امراض بادی و دق و بندروگ و ریقان و بست و بواسیر و هر بست نوع سیلان منی و نقصان گرسنگی و امراض شکم و شکم خانه و سرگرانی و سوزاک بول و غم جمله دفع گردند و مردم لاغر فربه شود و منی افزاید و آواز خوب شود این را دسمولادارشت گویند باید دانست در شرابی که میان قند و جوش یک جزو معین شود و دیگر بیان کرده نشده باشد باید که چون مثلاً قند صد پل بیان کرده شده باشد آنجا جوش یکدرون بیان کرده شده بود آنجا قند صد پل بگیرند و محلی که مقدار سحیق و دارو های معین نشده باشد باید که آنرا دهم حصه قند بستانند و حکمای هند دوازده درم از شراب ارشت تا سو نوشیدن

فصل هفتاد و پنجم در بیان نوشیدن روغنی و مانند آن

گفته اند هر که این مفرد داشته اند والله اعلم بالصواب **فصل هفتاد و پنجم در بیان نوشیدن روغنی و مانند آن** که بهتر آنرا داشته باشد روغن کرم گویند بدانکه شخصیکه اندامش خشک بوده و یا بسبب سیدن جراحت الاعضاء دوخوتش که افتاده باشد و یا از خوردن زهر مریض گشته باشد و یا آنرا مرض باد و تابخه بود یا قوت حافظه و تعاملش کم بود باید که شخص مذکور را روغن بنوشانند مفید بود و چون روغن و مانند آن از دیگر مشروبات که ذکر آن کرده می آید بنوشانند باید که بالای آن آب گرم نوشیدن و حرکت کردن بفرمایند شخصی که آنرا غلبه بلغم یا باد یا افزونی جربی و مانند آن یاد شکمش کرمها بوند و یا نخواهد که اندامش تنعد ست و قوی و محکم گردد و شخص مذکور را روغن کنجد نوشانیدن مفید بود بشرط آنکه روغن کنجد موافق طبع باشد و شخصیکه بسبب بسیار زدن و کردن لاغر شده باشد و یا خون و آب منی اش کم افتاده خشک گشته بود و یا آنکه آنرا غلبه باد بود و یا آنکه اندامش بسیار رود گذشخص مذکور را چربیش و گوشت بعل که بهتر شود نوشانیدن مفید است بشرط آنکه او را گرسنگی و قوت بود و شخصی که شکمش بسهولت روان نگردد بلکه بدشواری روان گردد و نازک نبود بلکه شدا شتعمل کردن تواند و او را گرسنگی سخت بسیار باشد این چنین شخص را مغز استخوان نوشانیدن مفید بود و میان اشخاص مذکوره هر شخصیکه باشد چون روغن ستور را با داروئی که زایل کردش بود بنوشانند نیز نافع آید و نیز نوشانیدن تنها روغن ستور بسبب دفع مرض لخمه و نوشانیدن روغن ستور با سیق نمک سنگ بسبب دفع مرض بادی و نوشانیدن روغن ستور با سیق سنبل و فلفلین و حبه الکهار بسبب دفع مرض بلغم مفید ست طبیب باید که شخصیکه مرض کرده که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا سه خلط است آنگاه از میان روغن ستور و روغن کنجد و بسباز و مغز استخوان هر کدام را که مناسب داند بنوشانند و چون مرض از غلبه دو خلط یا سه خلط بود و یکی را زیاده غلبه باشد از میان ادا شیای مذکوره هر کدام که دافع آن باشد بنوشانند و نوشانیدن روغن و مانند آن در هوائی که معتدل بود نه سخت سرد و نه سخت گرم مفید ست و چون حاجت بسوی نوشانیدن آن در هوای گرما و یا سرما افتد باید که در هوای سرما و در هوای گرما شب بنوشانند شخصیکه آنرا باد و بلغم باشد در روز بنوشانند و شخصیکه آنرا شب نوشانیدن شاید چون در سرد و بنوشانند تشنگی و بیهوشی و اندام گران گردد و نا آرزوی طعام و دود و شکر حادث نشود **و باید دانست** که بوقت هضم روغن و دیگر مشروبات مذکوره تشنگی و ناپاک و بیقراری و ماندگی پیدا شود و چون تشنگی زائل نگردد باید که آب گرم بنوشانند و اگر بنوشانیدن آب گرم تشنگی زائل نگردد آنگاه بسیار آب گرم نوشانیده قی بکنانند و اشیای سرد چنانچه مندل و مانند آن با آب آس کرده بر سر سخت کنند و آب بر سر بریزند و او را در میان آب بر نطعی که آب تا گلویش بسهد بنشانند بصحت شود و بعد نوشیدن مشروبات مذکوره آنمقدار که در میان یکپاس هضم شود گرسنگی آغاز آید و خلطیکه باندک فساد بود باعتدال آید و از نوشیدن آن مقدار که در میان سه پاس هضم شود و نوشیده چرب گردد و خلطی که بسیار فساد بود باعتدال آید و از نوشیدن آنمقدار که در میان چهار پاس هضم شود و هیچ ضرری چنانچه ماندگی و بیهوشی و مستی پیدا آید و وجود چرب گردد و خلطیکه بغایت فاسد گشته بود باعتدال آید و از نوشیدن آنمقدار که در میان شب و روز بهضم شود و هیچ ضرری از ضررهای مذکوره پیدا نیاید و مرض بسیب عاجز سرد و باد سرع و مرض انحاد و آسیب دیو و پری دفع گردند طبیب باید که قوت و گرسنگی معلوم کرده بر قدر مناسب حال بنوشاند و اگر از مقدار گرسنگی و قوت زیاده گردد نوشنده و نه مرض هلاکت افتد و چون مشروبات مذکوره زیاده نوشیده شوند بهضم نگردد و باید که بسیار آب گرم نوشانیده قی بکنانند و اگر اندکی بهضمی شود باید که آب گرم بنوشانند بعضی برود و آروغ نیک آید و آزرده و بد طعام شود و بعد بهضم شدن با آب گرم غسل و مهند و آشام برنج با جوش منگ یا آب گوشت که آن را بغیر روغن یا بروغن اندک پخته باشند بنوشانند و مشروبات مذکوره تا سه روز یا چهار روز یا پنج روز یا شش روز باید نوشانیدن زیاده ازان نه نوشانند و پرهیزی و نازک و لاغر اشخصی را که آنرا از نوشیدن مشروبات مذکوره منفعت حاصل آید یا برنج پخته خوردن و مهند و بسبب چرب گردانیدن وجود روغن کنجد یا روغن ستور و چربی و مغز استخوان مساوی پخته و سیق بسبل و ازوک نمک سنگ و آب جوشانده بنوشانند ازین اندام فی الحال چرب گردد **و نوع دیگر** روغن ستور و شکر را با آرد گاو پخته و شنند و برنج پخته و روغن کنجد و بسباز و مغز استخوان مساوی پخته و سیق بسبل و ازوک نمک سنگ و آب جوشانده بنوشانند ازین اندام فی الحال چرب گردد **نوع دیگر** روغن ستور و شکر را با آرد گاو پخته و شنند و برنج پخته و روغن کنجد و بسباز و مغز استخوان مساوی پخته و سیق بسبل و ازوک نمک سنگ و آب جوشانده بنوشانند ازین اندام فی الحال چرب گردد **نوع دیگر** روغن ستور و شکر را با آرد گاو پخته و شنند و برنج پخته و روغن کنجد و بسباز و مغز استخوان مساوی پخته و سیق بسبل و ازوک نمک سنگ و آب جوشانده بنوشانند ازین اندام فی الحال چرب گردد

و بجهت بیرون کشیدن خلط فاسد تدبیر قی را اسهال از تتبع پیدا نکسیت و چون شخصی را خواهند که قی بکنانند باید که اول اگر روغن بنفشه و روغن گنجد را با اندام طلا کنند و غسل سپید بکار بندند و اشیای را بهکنند بخورانند بعد آنکه نوبت فجر وارد شود قی داده قی بکنانند و باید که از جهت قی داروهای دهند که دائم طبع مریض بنهد و او را از ان نفرت حاصل آید و بیهوش باشد و چون صبی یا پیر را یا شخصی نازک یا لاغر را یا شخصیکه از قی خائف بود و مرضی حادث شود که در ان حاجت بسوی قی کنانیدن باشد باید که از شیر یا جغرات یا دوغ یا آشامیدنی بنوشانند تا آنگاه داروی مقی بخورانند و دستها را گرم سازند و بدان شخص مذکور را سپید کنند و چون بدان که خوی از اندامش روان میشود و دلش میسوزد و آب از دهنش سائل گردد بعد ازان شخص مذکور را بفرمایند که بر چوبی بنشیند سر و گلو و پشت و پهلو را بگیرند و بفرمایند تا مال برگ بید یا نیچه یا ریاها بهمول در دهن انداخته قی بکنانند و چون قی کرا از قدر مناسب شود و آب از دهن سائل گردد و دل بقرار بود و صاف نگردد و عطاس فارش پیدا شود و چون زیاده از قدر مناسب شود تلخه بسیار بیرون آید و بیهوشی روی نماید و سیلان آب و کف از دهن انقطاع پذیرد و در دل و سینه و گلو پیدا شود و چون قی بحسب مناسب شود دران اوقات گاهی بیرون می آید بعد ازان مقداری تلخه بیرون شود بعد قی کنانیدن می باید که غرغره کنانند و روی بشویانند آنگاه انچه میان دو سفره و بر میز و شمس هر کدام که موافق دانند بنوشانند و بطریقیکه ماندن شاید ماندن فرمایند و چون از هنگام قی مقدار دو نیم پاس گذشته باشد آب گرم غسل دهند و بجوش کامتی یا منگ یا ازار هر آب گوشت بریخ پخته را بخورانند از قی و سرفه و از خبث دهن و تباهی آواز و بیماری خواب مرض تندرا و بدبوی دهن و اثر زهر و سیلان آب از دهن و مرض سنگ هیضه دفع گردند و چنانچه بریدن درخت شاخ و برگ و بار و گل خشک گردند همچنان به بیرون آوردن بلغم به قی و امراض بلغمی از بیخ برکنند و شوند و شخصی که از امراض تمر و یا مرض اردیبات یا گولد یا مرض از امراض شکم یا مرض قی یا سلسل بول یا مرضی از امراض باد و یا مرض استسقا و یا مرض که رتبت که دران خون طرف دهن و بینی سائل گردد قی بکنانند مضرست و نیز شخصی که لاغر باشد بسبب رسیدن زخم یا بسبب دیگر و شخصی که لاغر خلقی بود و یا پیر یا صبی یا سخت خشک باشد قی کنانیدن ازا ممنوع ست و زن حامله را نیز ممنوع ست و در حالت اسقاط شکم و در حالت افتادن گلو و در حالت که حقنه نزدهن کرده باشند و در حالت گرسنگی نیز قی نکنانند که مضرست و مرضی که دران قی ممنوع ست چون دران قی بکنانند بعد از علاج کردن بعد از دیری مرشوا بی زائل گردد و مگاه باشد که لاغر باشد و اشخاصیکه آنرا عمل قی ممنوع ست چون ایشان را بهضمی یا غلبه بلغم بود یا زهر داده شود قی بکنانند و همین سه حالت عمل قی ممنوع نیست و قی کنانیدن در دفع اثر زهر و در دفع مرضیکه از خوردن زهر حادث شده باشد و مرض بکهم اگن و مرض مندا گن و مرض انماد و باد صرع و پیلپای و ارپد و بدا رکاوناآرزوی طعام و قی و انتیسار که خام بود و دران سر که بسبب غلبه تلخه حادث شده باشد و مرض بسب و مرض بدبرده و بدبضمی و سیلان آب از دهن و غثیان و سرفه و دمه و نفس و لوی و بکه از بینی آید و سنگی دهن و لب و گلو و سیلان ریم و مانند آن انگوش و مرض راجبرگ و مرضیکه بسبب مناد چربی و غلبه آن حادث شود و مرض دل و مرض اسهکار و مرض کلند کا و مرض رکتپت که دران خون طرف مقعد بیرون آید و مرضی که بسبب مناد بلغم یا دمجلی از محلهای حادث شود نافع ست کسانی که بامراض مذکوره مبتلا گردند و اشخاص را قی بکنانند و عورتیکه شیر پستانش فاسد شده باشد کنانیدن قی نافع ست از عمل قی مناد شیرش دفع شود و چون شخصی را خواهند که اسهال بکنانند باید که روز اول طعام سبک بخورانند و بالای آن ترشی شیره لیمون یا سرکه بنوشانند و دوم روز روغن گنجد بر اندامش طلا کرده و غسل سپید بکار بسته داروی اسهال داده اسهال بکنانند و لیکن خواهند که اسهال بکنانند پیش ازان قی بکنانند بعد ازان اسهال کنانند و انکه اگر بغیر از قی کنانیدن اسهال بکنانند بلغم و محلهای خود تجاوز کرده بمقامی که آن محل آتش گرسنگی ست آید و آن را فرو میراند و جوهای گران گردانند و شکم را رعان کنند و طبیب را شاید که حال شکم مرضی معلوم کرده مسهل را بخورانند شخصی که آنرا غلبه تلخه باشد و شکمش نرم بود چنانکه بنوشیدن شیر بزه البته آنرا مقداری اسهال شود چنین شخصی را داروی مسهل که نرم باشد می باید داد و شخصیکه آنرا غلبه باد و بلغم بود و شکمش سخت باشد همین چنین شخص را داروی مسهل که تیز باشد می باید داد و شخصی که دران هیچ از اخلاط غالبه نباشد بردگیری غلبه کرده باشد شکمش میانگی بود نه نرم

و سخت این چنین شخص را داروی مسهل که میانگی باشد نه سخت نرم و نه سخت تیز می باید داد چون مردم دانشی مسهل خورد باید که خود را بر انتظار قضا حاجت دارد و جائی بماند که مثل باد نباشد و بجا از آن نزدیک بود و آب سرد نوشیده باشد و بران روی و دست و پای بشوید شکم را نمالد و در قضای حاجت زور نکند و در اسهال که بخوردن داروی مسهل شود اول آبول بعد آن غایط بعد آن تلخه بعد آن بلغم برون آید و در وقتی که بخوردن داروی مقی شود اول آب بعد آن بلغم بعد ازان تلخه بعد ازان باد برون آید در اسهال چون اندک از قدر مناسب شود بلغم و تلخه غالب گردند و تا پاک و ناآزودی طعام و گرانی اندام حادث شوند و گر سنگی کم افتد و چون بر قدر مناسب شود شکم و سینه صاف گردند و تا پاک و خارش اندام حادث نشود و غایط بآسانی برون آید و باد در مجاری خود جریان یابد و چون زیاده از قدر مناسب شود بیهوش گردد و کف بسیار از راه مقعد بیرون آید و مقعد خارج گردد و شکم درد کند و اگر اسهال از قدر مناسب اندک شود گرسنگی کم بود و مریض باقوت باشد باید که در روز اسهال فاقه بکنانند در دوم روز غذا بخورانند و اگر اسهال بر قدر مناسب شود یا مریض ضعیف یا تشنگی آنرا غالب باشد باید که آشامیدنی که غلیظ نبود بلکه رقیق باشد هم در روز اسهال بنوشانند و فائده اسهال آنست که قوت عقل افزاید حواس خمس قوی گردند و دماغ تمام گردند و گر سنگی بفزاید و موی های بعد از دیری سفید گردند و امراضیکه از غلبه تلخه حادث شده باشند دفع گردند باید دانست شخصی که آنرا گرسنگی اندک ادراک کند شخصیکه پیر و یا خرد و یا لاغر و یا سرد و یا ضعیف بود و شخصی که آنرا مرض رکبت که دران خون بطرف مقعد برون آمده و شخصیکه آنرا زکام خام یا تب نو باشد و زنی که حامله و یا زچه بود و شخصی که مجروح و یا مبتلا بمرض استسقا بود و یا خشک باشد ایشان را اسهال ممنوع ست نکنانند و در حالت روغن و مانند آن از مشروبات آشامیده نوشانیده باشد و در حالت خوف و در حالت ماندگی نیز اسهال ممنوع ست مگر آنکه اشخاص مذکوره را تلخه سخت غلبه کند بعد از آنکه نرم داده اسهال کنانند و عمل اسهال در وقت تب و اثر زهر و آزردگی طعام و مرض اسپچ و بدرده و ادرروگ و کزنه و پاندروگ و باد صرع و سرجناده و بهلند رو سپرب و گوله و مرض دل و امراض فرج نساء و مرضیکه در مقام بکواسی پیدا آید و بستگی شکم و بسوچکاوا سک و موتراکهات و بیست و بسپهوتک و سیلان منی و بهه و آماس و اندرده و مرض تمر و مرض کاج و سختگی رشت بود و مرض ابهلند و مرض رکبت که دران خون طرف بینی و دهن و گوش سائل بود و کرم شکم و تا پاک و امراضیکه سبب غلبه تلخه حادث شوند و امراضی که در محلهای تلخه پیدا آیند نافع ست کسانی که بامراض مذکوره مبتلا شوند اسهال بکنانند و نیز شخصیکه آنرا جراحت رسیده باشد و یا آتش یا بشوره سوخته گشته و یا هیضه سخته بود آنرا عمل اسهال نیز نافع ست و شخصی که آنرا مرض زهر یا مرض پاندروگ یا سختگی سپرب یا دیگر سختگی یا آماس یا سیلان منی بود و شخص مذکور چرب باشد باید که آنرا داروی مسهل ندهند و اگر بسوی خوراندن داروی مسهل حاجت افتد باید که اول آن را خشک گردانند بعد ازان روغن و یا دیگر مشروبات آشامیده خورانیده مقدار یک چرب باشد بشرط آنکه روغن و مانند آن موافق طبع آن باشد آنگاه داروی مسهل خورانیده اسهال کنانند شخصیکه شکمش نرم باشد و گر سنگی بسیار بود باید که اگر حاجت بسوی اسهال باشد بدهند از آنکه داروی تیز بسهولت از شکم خارج گردد و اخلاط فاسد را بطریق بهتر بیرون نیارد و شخصیکه شکمش سخت بود و گر سنگی آن را اندک باشد باید که اگر حاجت بسوی خوراندن داروی اسهال باشد اول شوره و نمک و روغن ستور و مانند آن خورانیده گر سنگیش افزون گردانند بعد ازان روغن کنجد برابر اندازش طلا کنند و عمل سید بکار نبندند و داروی مسهل خورانیده اسهال کنانند شخصی که ضعیف باشد و بسیار غلبه اخلاط فاسد در وجود چون خواهند که اخلاط فاسد را باسهال برون کنند باید که یکبارگی برون نکنند بلکه بتدریج برون کنند و آنچه بقیه از اخلاط فاسده را باعتدال آرد معتدل گردانند و داروی مسهل نمی انهضام یافته با اخلاط مجتمع بوده براه مقعد خارج میشود و داروی مقی بغیر انهضام یافته بهم براه دهن برون می آید **فائده** چون بادشاه را بخوراندن داروی مسهل حاجت افتد باید که داروئی بخورانند که بارها آنرا آزموده باشند و چنان بود که از قلیل آن نفع کثیر حاصل آید دل او را خوش آینده بود و نیز چنان بود که نفور و بالکل منها اگر ازان مضرت نوعی بر سد و ازان مضرت اندک شود و الله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و هشتم در بیان مسهلات و اسهال

آن بر چهار دو نوع ست یکی را ابهند پرتپ نام گویند و این بر دو قسم ست یکی را ابهند پرتپ خام گویند

شخصے کہ گرسنہ بود یا او را زیادت آتش گرسنگی باشد و شکش نرم بود و یا طبیعتش چنان سخت باشد کہ بخورون مگس او را قی نشود و دوش نسوزد و چون او را دارو ہے مقی بخورد او را قی نشود بلکہ اسہال شود چون چنین شود اخلاط فاسدہ افزون گردد و در مرضیکہ بسبب دفع آن داروی مقی خورانیدہ باشند زائل نشود بلکہ افزون گردد درین حالت می باید کہ شخص مذکور را بروغن و مانند آن چرب گردانیدہ و دارو ہے مقی کہ تیز باشد دادہ قی بکنانند و قسم دوم آنست شخصی را کہ مجمع غذائیش کہ آن را آماسی گویند سمان نباشد و طعامی کہ خوردہ باشد انہضام نیافتہ بود بلغم و سوداغالب باشد چون دارو ہے مسہل خورد او را اسہال نشود بلکہ قی شود چون چنین شود مرضیکہ بسبب دفع آن مسہل دادہ باشند دفع نشود بلکہ افزون شود و درین حالت می باید کہ اولاً دارو ہے مقی دادہ قی بکنانند تا غلبۂ بلغم فرو نشیند و محل غذائیش صاف گردد بعد ازان دارو ہے مسہل کہ تیز باشد بخورانیدہ اسہال کنانند و چون بخورانیدن مسہل دوم بار اسہال نشود بلکہ قی شود سوم بار تنہا مسہل بخورانند بلکہ دارو ہے مسہل را با بروغن و شہد و شکر یا خ مخلوط ساختہ بلیسانند تا اسہال شود و دوم آنست کہ او کھد گویند و آن آنست شخصی کہ در و اخلاط فاسدہ غالب بوند دارو ہے مقی یا مسہل اندک خوردن و آن ہضم نگردد و قی یا اسہال نیارد و چون چنین شود تشنگے زیادہ نگردد و پہلو و مفاصل درد کنند و بیہوشی و بیقراری پیدا آید و آب از دہن سائل گردد و درین حالت می باید کہ آب گرم نوشانیدہ قی بکنانند و سوم را چیران او کھد گویند و این آنست کہ شخصیکہ گرسنہ بود و با آتش گرسنگے وی را زیادہ باشد و شکش سخت بود و چون دارو ہے مقی بخورد و یا مسہل کہ اندک بود و یا کم قوت باشد بخورد و بسرعت ہضم شود و قی و یا اسہال نیارد و چون چنین شود اخلاط از محل خود منتقل گردند و غلبہ کنند و مرضیکہ بسبب دفع آن عمل بکار بستہ باشند زائل نگردد بلکہ افزون شود و زور و قوت کہ افتد درین حالت می باید کہ اگر دارو ہے مقی دادہ باشند دیگر دارو ہے مسہل کہ تیز بود زیادہ کردہ بدہند کہ اسہال شود و چہارم را چیران دو کھد گویند و آن آنست کہ شخصیکہ دارو ہے مقی دادہ یا مسہل کہ اندک یا کم قوت باشد بخورد یا پیش از انکہ روغن کنجد را برانذام طلا کنند و روغن بقدر مانند آن آنرا بنوشانند و عمل سید را بکار بندند و یکی را از دارو ہے مذکور بخورانند و آنان خلط فاسد بقی یا اسہال اندک بیرون آید چون قی خلط اندک بیرون آید اندام گران گردد و دل بسوزد و مرضیکہ بسبب دفع آن دارو ہے مقی خورده باشند زائل نگردد بلکہ افزون شود و درین حال می باید کہ روغن و مانند آن را نوشانیدہ چرب گردانند و روغن را برانذام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و دیگر دارو ہے بقدر مناسب خورانیدہ قی بکنانند و چون دو اسہال خلط فاسد اندک بیرون آید مقعد درد کند چنانکہ او را می بر بند و شکم منتفخ شود و ضراط نیاید و سر گران گردد و مرضیکہ بسبب دفع آن مسہل خورانیدہ باشند زائل نگردد بلکہ افزون گردد درین حالت می باید کہ روغن برانذام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و دارو ہے دیگر بقدر مناسب خورانیدہ اسہال کنانند و پنجم را پاپان سول گویند و آن آنست کہ مردم بعد آنکہ دارو ہے مقی یا مسہل کہ تیز و بسیار باشد خوردہ بود و بواسطۂ آن قی یا اسہال بسیار شدہ باشد جلاع کند یا غذای خشک خورد و روغن و مانند آن نوشد و عمل سید بکار بندند ازان باد غلبہ کردہ در پہلو و کمر و پشت و رگہای گردن کہ آنرا میانان گویند و بیہوشی و دوران سر پیدا آید و عقل گم گردانند درین حالت می باید کہ روغن کنجد را برانذام طلا کردہ عمل سید بکار بندند بروغنی کہ آن را پیچیق تر ازان ملتی سخته باشند حقنہ اپاس بکنند و ششم را جوک گویند و آن آنست کہ مردم پیش از نوشیدن روغن سنو و مانند آن کہ پیش از طلا کردن روغن کنجد برانذام عمل سید دارو ہے مقی یا مسہل کہ اندک یا کم قوت باشد بخورد و این خلط را از جایش منتقل سازد و بغیر احداث قی یا اسہال یا خلط مذکور پیوستہ بماند و چون چنین شود قوت کم گردد و انتفاخ شکم و تشنگے سینہ و تشنگے و بیہوشی و تاپ پیدا آیند درین حالت اگر دارو ہے مقی دادہ باشند می باید کہ سیچق مینپیل و نمک سنگ را با آب گرم آمیختہ فی الحال بنوشتا قی شود از انکہ چون بعد خوردن مقی قی نشود و اگر فی الحال مقی دیگر کہ تیز باشد دادہ خلط فاسد را بیرون بکشند خلطی کہ از محل خود منتقل شدہ باشد در تمام اندام سرایت کردہ و فارش و آماس و سیبت و سنگی و تپ و درد اندام چنانکہ درمان سوزنہا خلانیدہ میشود پیدا آرد و اگر دارو ہے مسہل دادہ باشند می باید کہ دارو ہے دیگر کہ تیز باشد دادہ اسہال چنانچہ شاید بکنانند و درین بار اسہال اگر کم شود زیانہا درد پیدا آید و شکم سخت گردد و مزاج بغایت منحرف شود و مزاط بروں نیاید و در اندام فارش و امہای مثل دانہای کہ بگزیدن

نزنجبران ظاهر میشوند پیدا آیند و چون چنین شود باید که حقنه که آنرا استوابن گویند بکار بندند روغن و مانند آن مریض را نوشانیده چرب گردانند و روغن کنجد را برانداس طلا کرده عمل سید بکار بندند و دیگر داروهای مسهل که تیز باشد خورانیده و اسهال بکنانند و باید دانست که مریض را بعد خوراندن داروی مسهل و مقی چون قی و اسهال فی الحال چنانچه شاید نشود باید که آن را آب گرم بنوشانند و دست و پا را آتش گرم سازند و بدان پهلو باو شکمش را سید کنند و اگر بدین تدبیر با هم قی و اسهال چنانچه شاید نشود چون روز باقی باشد دیگر داروی مقی یا مسهل بخورانند و چون روز باقی نباشد بعد از دو سه روز مریض را چرب گردانیده و روغن کنجد را برانداسش طلا کرده داروی مقی یا مسهل خورانیده قی یا اسهال بکنانند و چون شکم شخصی سخت باشد بخوردن مقی یا مسهل اورا قی یا اسهال نشود چون اورا قی یا اسهال کنانیدن خواهند باید که اول حقنه اینپاس بکار بندند آنگاه بعد چرب گردانیدن و روغن کنجد برانداس طلا کردن عمل سید بکار بسته مقی یا مسهل را خورانیده قی یا اسهال بکنانند و کسانی که بول و غایط و ضراط را بسبب شرم یا خوف یا حرص حبس کنند چنانچه قریبان بادشاه و زنان و بقالان اشیای مذکوره را بازمیدارند شکم شان سخت بود چون ایشان را مقی یا مسهل دادن خواهند باید که نخست بسیار روغن و مانند آن نوشانیده سخت چرب گردانند و روغن کنجد را برانداس طلا کرده بسیار عمل سید بکار بندند آنگاه داروی مقی یا مسهل که تیز باشد داده قی یا اسهال بکنانند و هفتم اسنجوک گویند و آن نهست که شخصیکه شکمش نرم باشد یا شخصی که آن را سخت چرب گردانیده بود و بعد طلا کردن روغن برانداسش بسیار گرمی آتش رسانیده باشد و پر از بواسطه خوردن مقی و یا مسهل که سخت تیز بود یا زیاده از قدر مناسب باشد قی و اسهال زیاده شود چون قی زیاده شود تلخه بسیار بیرون آید و قوت کم افتد و باو افزون گردد و درین حالت روغن ستوده را برانداسش طلا کرده و کندری مسین و مانند آن که آنرا با آب سرد تر کرده باشند بنوشانند و داروی دافع قی را باشهد و شکر آمیخته او بسیارند و بلیسانند ازین آرام حاصل آید و چون اسهال زیاده شود بلغم بسیار بیرون آرد و آخر الامر با خون آمیخته خروج یابد و قوت کم گردد و باو افزون شود و درین حالت آب سرد را بر و بریزند و در آب سرد آن را بنشانند و عسالهٔ برنج و شهد را یکجا کرده بنوشانند و قی بکنانند و حقنه که آنرا لاستجیا گویند بکار بندند و بعد آن بروغنی که آن را از شیر کشیده باشند حقنهٔ اینپاس بکار بندند و داروهای پرنیکو او کن را با عسالهٔ برنج آمیس کرده بنوشانند و غذا لیس برنج پخته را با شیر یا با شوربای گوشت بکار بندند و چون قی سخت زیاده شود و خوی با خون آمیخته بیرون افتد و نیز خون قی شود و زبان بیرون آید و شپهها بگردند غذاها برهم نشینند و کشاده نگردند و هلاک و تشنگی و تب پیدا آید و چون چنین حالت شود باید که صندل و آبیر و رسوت و ترنج شالی را آمیس کنند و با شکر خوب بریان کرده و مخلوط ساخته باشند بنوشانند نافع آید نوع دیگر شیرهٔ نفرنک یا شیرهٔ انار یا شیرهٔ انگور یا شیرهٔ میوهٔ دیگر را با روغن ستوده و شکر یارکرده و مخلوط ساخته بنوشانند نیز نافع آید نوع دیگر شگوفهٔ برگ درخت برو از زان و باکره گلر و جمبون را با آب آمیس کنند و شیرهٔ آن بجامه پخته بستانند و دران برنج را بیزند و بعد سرد شدن شهد را با آن مخلوط ساخته بنوشانند نافع آید نوع دیگر بدار و هائی که قابض شکم ست شیر را بیزند و بنوشانند نافع آید نوع دیگر آب گوشت حیوانات دشتی را بنوشانند نافع آید و علاجهائی که بجهت دفع زیادهٔ رو و آخون گفته شده اند درین نیز نافع آیند و چون زبان بیرون آمده باشد باید که سندهی و فلفلین و نمک سنگ را آمیس کرده بر دندان بمالند و یا انگور کنجد را آمیس کرده بران طلا کنند و آنرا آهسته آهسته در دهن در آرند و پیش نظر مریض ترشی بخورانند تا آب از زبانش سائل گردد و زبان بجای خود قرار گیرد و چون چشمها گردنده باشند باید که آن را روغن ستوده چرب گردانیده بر چشمها نشانند و چون دندان بر هم نشینند باید که بدار و هائی که دافع باد و بلغم باشند ناس و نهند و عمل سید بکار بندند و چون تشنگی زیاده شده باشد باید که تدبیرهائی که بجهت دفع تشنگی گفته شده اند بکار بندند و چون بهبودی آمده باشد باید که آلات سرود را چنانچه رباب و نی و بربط نزدیک او بنوازند و سرود گفتن فرمایند و بدانند که اسهال چون سخت زیاده شود آبی که بمیجور پرطاوس بدفشد از ان شکم جاری شود و چون سخت زیاده تر شود از شکم آبی که بمیجور عسالهٔ گوشت باشد سائل گردد و چون بدرجهٔ نهایت آنکمال رسد خونی که بدان حیات مرتبط ست و آنرا بهندی جیو سونت گویند از شکم جاری شود

و مقعد بیرون آید و لزوم اندام حادث گردد و اثری که از زیادتی قی پیدا آید نیز حادث شود و چون از شکم این خون که صفات بدان مربوط است سائل گردد و اثری آنگاه استخوک و احبوه دان گویند و این شش نوع از بیماری نوع مذکور است چون حالتی ازین حالات حادث شود علاجی که بجهت دفع روانی خون گفته شده اند بکار بندند و چون مقعد بیرون آمده باشد باید که بروغن ستور آنرا چرب گردانند و عمل سپید بکار بسته درون در آرند و تدابیر و علاجهائی که بجهت درآوردن مقعد که بیرون آمده باشد و فصل امراض خرد گفته شده اند بکار بندند و چون لزوم اندام حادث شود باید که علاجهائی که در فصل امراض بادی بجهت دفع لزوم اندام گفته شده اند بکار بندند و چون خونی که آنرا جیو سونت گویند باید که بارکهار و کنارو کاه و دوب و سیر و روغن ستور و شیر ماده گاو و ورسوت حقنه کنند آن را استهابن بست گویند نافع آید نوع دیگر حقنهٔ مذکور را بجوش داروهای نکرده ها دکن و شیر و شیرهٔ نیشکر و روغن ستور بخون گویند بکار بندند نافع آید و چون خون مذکور بقی یا اسهال جاری شود باید که برای ازالت آن علاجهائی که بجهت دفع رکبیت و اتیسار گفته شده اند بکار بندند و جوش داروهای نکرده ها دکن بنوشانند و طعام را هم بدین جوش پخته بخورانند و علامت شناختن جیو سونت آنست که معالج را بخونی که از شکم سائل شده باشد ترکنند و آنرا با آب گرم بشویند اگر لعلی مطلوج زائل نگردد بدانند که خونی ست که آنرا جیو سونت گویند و اگر زائل گردد بدانند که خون رکبیت ست و دیگر علامات آنست که خون بجیو سونت ست اگر بخورد بدانند که خون رکبیت مذکور را بریخ پخته با ماست مخلوط سازند و بپیش سگ اندازند اگر بخورد بدانند که خون جیو سونت ست و اگر نخورد بدانند که خون رکبیت ست و نهم را کهان گویند و آن آنست که شخصی که در شکمش غذا انهضام تمام نیافته باشد و اخلاط در و غالب بوند و با دوشکمش غالب تر بود چون او را علاج مسهل یا قی بدهند از ان شکمش منتفخ گردد و بول و ضراط و غایط روان نشود و پهلو درد کند چنانکه آنرا می شکنند و مقعد و مثانه چنان درد کنند گویا که در ان سوزنهای می خلانند و عجب بلعام نشود چون چنین شود باید که عمل سپید فتیلهٔ داروهائی که بجهت دفع ادورت در مقعد می آرند و بداروهائی که افزاینده گرد سنگی باشند حقنه را بکار بندند و این حقنه را بهنگ دهن بست گویند و دهم را پیر کرتهکا گویند و آن آنست شخصیکه لاغر و خشک و کم گرد سنگی بود و شکمش سخت نرم باشد چون او را داروهای مسهل که سخت تیز و گرم و خشک بود و با آن نمک بسیار آمیخته باشند بخورانند از ان باد و تلخه فاسد گردد و در مقعد و مثانه و نیفه و سرونات پیدا آیند و ضراط نشود چون چنین شود باید که ملهٹی و کنج سیاه را آس کنند و با شهد و روغن ستور مخلوط سازند و با دیگر داروهای حقنه که آن را بجیبا بست گویند پاره کرده حقنهٔ مذکور را بکار بندند و سر شکمهای آب سر دو شخصی مذکور بزنند و او را بریخ پخته با شیر بخورانند و بر غوره روغن ستور یا بروغن کنجد که آنرا بسحیق تر ازان ملهٹی پخته باشند حقنه که آنرا انپاس گویند بکار بندند و یازدهم را پیر سر او گویند و آن آنست شخصی که شکمش سخت بود و اخلاط در و غالب باشند چون او را داروی مسهل که نرم باشد بدهند اخلاط از جای خود انتقال یابند و اندک اندک بیرون آیند و بچکند و تمام خارج نگردند و ازان لاغری و قبض شکم و نا آرزوی طعام و درد اندام پیدا آیند و تلخه و بلغم از طرف مقعد سیلان یابند چون چنین شود باید که از جوش درخت سال و دهوسا ساندن و بیخ پلاس که آنرا با شهد یار کرده باشند حقنهٔ استهابن بکار بندند تا غالبه اخلاط فرو نشینند و چون بدانند که غالبه اخلاط فرو نشسته است شخصی مذکور را چرب گردانیده بازداروی مسهل داده اسهال بر قدر مناسب بکنانند و دوازدهم را پیروا کهکا گویند و آن آنست که شخصیکه سخت خشک یا سخت چرب بود چون آنرا داروی مسهل بخورانند و او بغیر غالبه اسهال تکلف اسهال کند یا بعد غالبه کردن بتکلف آنرا نگاه دارد و ازان تا پاک درد و باد و کف لزج و سپید یا سیاه یا لعل از راه مقعد سائل گردد و چون چنین شود باید که علاجهائی که بجهت دفع او بر سر او گفته شده اند بکار بندند و باید دانست که نوع دهم و یازدهم و دوازدهم اگرچه در بیان آن ذکر مسهل تخصیص پیوسته در مقعی نیز جاری اند چنانکه در مقعی نوع دهم را کنته جهین گویند و اینجا بجای درد مقعد درد و خراشندگی گلو حاصل آید و نوع یازدهم را گیچه پر گهه گویند و اینجا بلغم براه دهن اندکی بیرون آید و بچکد و نوع دوازدهم را سکهور کا گویند و اینجا براه دهن آروغ خشک آید و نیز دهم را سر درد و سر زن گویند و آن آنست که شخصیکه بعد خوردن مقعی و مسهل چون غالبه مقعی یا اسهال شود بتکلف آنرا نگاه دارد و ازان اخلاط فاسد که انتقال یافته اند

گرده دیده بمحل خود دیده و آنرا گرفته و دوران پیدا آرند چنانکه مریض و مداوا نهاد را بهم ساید و زبان را بگزد و چشمها پش بیرون آید و بیهوش گردد و چون چنین شود
باید که روغن را بمداومش طلا کنند و مقداری گرمی آنش بر سانند و بروغن که آنرا بسیق تر ازان مصلحی ساخته باشند حقنه اپناس بکار بندند و دوا و تیز را
در بینی بچکانند و مصلحی را با عسل آمیخته بر سنجم آس کرده و نوشانیده قی بکنانند و غلبه خلط معلوم کرده حقنه که دافع آن بود بکار بندند و چهارده هم را به بنده گویند
و آن نیست شخصیکه آنرا قی یا مسهل خورانیده باشند چون خلط از محل خود منتقل شود شخص مذکور آب سرد و یا باد سرد و یا در خانه که سخت سرد بود قرار
گیرد و از ان خلط بیرون نیاید و در اثنای راه منجمد گشته محتبس شود و باد و غلایط و بول را جاری شدن ندهد و تب و آماز شکم و ناپاک و دردشکم پیدا آرد چون
بعد خوردن قی نشود باید که فی الحال دیگر دارو ی قی داده قی بکنانند و چون بعد خوردن مسهل چنین شود باید که باد اروی مسهل سبیق نمک سنگ و
ترشی و بول بقر یا کرده بخورانند تا اسهال شود و غلبه خلط معلوم کرده حقنه استهاپن و اپناس بکار بندند و غذای مناسب مسهل بخورانند و الله اعلم بالصواب

فصل هفتاد و نهم در تدبیر حقنه

که آنرا بهنده بست گویند بدانکه تدبیر حقنه از همه تدبیرها که در دفع امراض نافع اند تدبیر سخت بزرگست منافع
بسیار دارد اخلاط فاسد را بیرون بکشد و اخلاط غیر معتدل را باعتدال آرد و اسهال شکم و لاغری و فربهی تکمیل اندام و روی و تب و مرض تمر و اد هنده و پسیا
و امراض سر و باد لقوه و مرض اچهیک و مرض سپهاکهات و مرض تمام بدن و مرض عضلوی و انتفاخ شکم و جمله انواع مرض ادرو گ و مرض درد فرج
نساء و مرض اندر برده و امراض نهیر و سوزاک بول و گولهٔ و بات رکت و مرض ادارت که از حبس باد و غلایط و یا ضرا طشود و نقصان مثلی و نقصان
خون حیض و مرض مینان ستنبهه و مرض هنوکره و مرض سرکرا اسمری و مرض که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا سه خلط یا از غلبه بخون پیدا آیند ازین دفع
گردند و نیز از بن چشم روشن شود و موی سفید سیاه گردند و جوانی برپای ماند و پیری زود نیاید و قوت حاصل آید و رنگ اندام خوب شود و چنین که در
شکم باد مانده باشد بیرون آید و حقنه بر دو نوع ست یکی را اپناس گویند و آن حقنه ایست که آنرا بروغن و مانند آن از مشروبات اسینه بکار بندند
و چون این نوع را بیک پل یا دو پل روغن و مانند آن از مشروبات مذکوره بکنند و آنرا ماترا بست گویند دوم را استهاپن گویند و این حقنه ایست
که آنرا بجوش و سبیق تر ازان روغن کنجد بکار بندند و این حقنه را نرده تیز نامند و بدانکه حقنه اپناس شخصی را که خشک بود و او را گر سنگی بسیار
باشد و تنها باد در و غالب بود بکار باید بست و کسی را که زحمت بست یا پرسیو یا ادرو گ باشد حقنه مذکور نکنند و نیز جسیم را نباید کرد و کسی را
که چیونت یا مرض ستهسقا یا نا آرزوی طعام یا سر فریاد مه یا راجروگ باشد هیچ کدام از دو حقنه مذکور نباید کرد و در حالت بدهضمی و اندوه و خوف و بیهوشی
هیچ کدام از دو حقنه مذکور نیز نباید کرد و مشوره و براه آن در تدبیر حقنه دارو را در دو بر دارند ان زر یا نقره یا دیگر دهات یا چوب کهیر یا سیشف یا نی تیز
یا سرون یا دندان فیل یا بسد یا سنگ لشن و مدور یا گاودم چنانکه پری نشن هیچ پری در انگشت مریض و سرش نکنند و به پری خنصرش باشد بسازند و
می باید که چهار حس از طرف ماشورهٔ مذکور گذاشته دو کز ک بجانب پیش و دو طرف مقابله سخت کنند و چون مریض صبی یکساله یا زیاده ازان تا شش ساله
باشد دو درازی ماشورهٔ مذکور شش انگشت و سوراخش چنانکه دانهٔ مناگ دران بگنجد باید و چون صبی هفت ساله یا زیاده ازان تا دوازده ساله بود دو درازی
ماشورهٔ مذکور هشت انگشت و سوراخش چنانکه دانهٔ مشنک دران در آید شاید و چون مریض سیزده ساله یا زیاده ازان باشد دو درازی ماشورهٔ مذکور
انگشت و سوراخش چنانکه میان حلقهٔ کنار جنگلی بگنجد باید دو انگشت که در بیان دو درازی و پری ماشورهٔ مذکور که تحریر افتاده است مراد ازان انگشت
مریض است و چون خواهند که حقنه بکنند و او را دی حقنه را در بولدان آهو یا بز یا میش یا گاو یا در خریطهٔ چرم که نرم و بشکل بولدان بود در آرند و این ماشورهٔ
در دهن بولدان در آمده محکم به بندند تا از محل بستن او و پیچک و تدبیر حقنه را بطریقی که بیان آن می آید و حقنه بکنند مستی و بیهوشی پیدا آید و دارو ی
حقنه هر کدام که باشد چون از قدر مناسب کم باشد مریض که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشد فائل نگردد و چون از قدر مناسب زیاده
بود شکم نفخ شده و اقسام دیگر پیدا آید و اندام سست گردد و چون مریض تندرست و قوی باشد تدبیر حقنه اپناس را بشش پل روغن و چون متوسط الحال
بود بسه پل روغن و چون ضعیف و ناتوان باشد به یک و نیم پل بکار بندند و چون حقنهٔ مذکور شش پل روغن کنجد بکنند باید که سبیق نمک سنگ

فصل هفتاد و نهم در حقنه

و سوفت که شش ساعی بود با آن یار کنند و چون بسه پل کنند بحق مذکور که چهار ماهه بود یار کنند و چون بیک و نیم پل یکنند بحق مذکور که دو ماهه بود یار کنند و چون
حقنهٔ اپناس بکار بستن خواهند باید که اول آمریض را اسهال کنند تا هفت روز تدبیر مذکور بکار بندند بعد ازان چون بدانند که مریض قوی شده است
حقنه بکنند طریق حقنهٔ مذکور آنست که مریض را قبل آن طعام سبک بخورانند و بعد طعام مشی کردن فرمایند و بر اندامش روغن طلا کنند و آب گرم بران
بریزند و بفرمایند و چهار چوبی رفته از بول و غلایظ و مضراط خود را سبک گردانیده بیاید بعد ازان دست و پای او را شویانند و مریض را بر جامهٔ خواب
که نرم بود بپهلوی چپ به غلطانند و بفرمایند تا پای چپ را بگستراند و پای راست را گرد آورده و مقعد را چپ گردانده و ماشوره را چپ کرده و مقعد را بتدریج
تا کزک در آرند و این ماشوره را که بالای کزک ست بدست چپ بگیرند و بدست راست لولهان که دهان داروی حقنه باشد بافشرند نه نرم و نه بسخت
رونده بلکه متوسط الحال بافشرند چنانکه در مدتی که یکچرف متحرک سته باتلفظ کرده شود داروی مذکور تمام درون مقعد در آید و مریض را در انتهای حقنه کردن
از سر فیدن و عطسه زدن و فازه آوردن باز دارند و بعد بدر آمدن دارو درون مقعد ماشوره را بیرون بکشند و سه بار بر کف پای چپ مریض بکبت و بست
بزنند و سه بار بر سرین راست و سه بار بر سرین چپ بکف دست تیز بزنند و چهار پای آنرا بسهارکس بگیرانند و بفرمایند تا بجنبانند بعد ازان نیز مریض را
راستا بغلطانند تا آنکه یکچرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود آنگاه هر چونکه مریض را خوش آید غلطیدن بدهند و چون غذائی که آنرا مریض خورده باشد
هضم شود و گرسنگی پیدا آید داروی حقنه براه مقعد بیرون شود آنگاه در آخر روز غذای سبک بخورانند و در روز دوم آب گرم یا جوش سنه هی کشنیز
بنوشانند از نوشیدن این دارو حقنه مضرت نکند و می باید که حقنهٔ مذکور را بحسب مناسب غلبهٔ غلط شش بار یا هفت بار یا هشت بار یا نه بار بکنند و در
انتهای این حقنهای چند یا حقنهٔ استهابن نیز بکار بندند و چون روغن حقنهٔ اپناس با غلایظ و مضراط هم بیرون آید بدانند که تدبیر مذکور بطریق بهتر
شده است و چون روغن مذکور و غیر غلایظ تنها بیرون آید بدانند که تدبیر مذکور بطریق بهتر نشده است چون چنین شود باید که تدبیر حقنهٔ مذکور را بعد ازاں
روغن نیز بکار بندند در روغن حقنهٔ مذکور چون با غلایظ بیرون نیاید اگر هضم گردد هیچ بدی پیدا نیاید نعوالمراد و اگر از ان سستی و انتفاخ شکم و درد و آن
درد سه پیدا آید و معده گران گردد باید که تدبیر حقنهٔ استهابن یا داروی تیز بکار بندند یا قنیاد مقعد در آرند یا داروی اسهال داده اسهال بکنانند تا روغن
مذکور بیرون آید و بول و غلایظ و مضراط بآسانی شوند و عمل ناس یا داروهای تیز تیز بکار بندند و تا مادام که روغن حقنه بیرون نیارند عمل حقنهٔ اپناس بار دیگر
نکنند طریق پختن روغن که بدان تدبیر حقنهٔ مذکور بجهت دفع امراض بادی بکار باید بست آنست گلوی و بیلبخیر و کنج و بهارنگی و بابونه و مس
و ستاول و پیاز بنسه هر یکی یک پل و غلهٔ جو و غلهٔ ماش و تخم کتان و بارکنار و کلنجی هر یک چهار پل بستانند و در چهار رودن آب انداخته بجوشانند
تا آنکه یک رودن آب بماند آنگاه جوشانیده بستانند و بدین جوشانیده و بیچون ترازان داروهای جیوتی کن که هر دارو یک پل بود یک او هک
روغن کنجد ابیزند و نگاه دارند و تدبیر حقنهٔ مذکور بدین بکار بندند و انچه در حال نوشانیدن روغن مانند آن از مشروبات اشیهٔ ممنوع ست درین حقنه
نیز ممنوع دانند و هر چه دران ممنوع نیست درین نیز ممنوع ندانند بدانکه حقنهٔ استهابن بجهت دفع مرض بادی و مرض ادورت و سر خباده و تب ناغه و
استسقا و مرض ادرروگ و مرض اناه و سوداک بول و سنگ مثانه و مرض امدربده و خون استحاضه و سیلان منی و درد شکم و مرض اپلیت و مرض دل و نقصان
گرسنگی بکار باید بست شخصی که وجودش سخت چرب باشد یا لاغر باشد سست بود یا او را امراض ادرهجت یا انتفاخ شکم یا مرض قی یا کهک یا کوسیر یا
سرفه یا دمه یا آماس مقعد یا مرض انجیار یا مرض بسوچکا یا پرمیو شیرین یا مرض جلندهر باشد حقنهٔ مذکور او را نباید کرد و نیز عورت حامله را حقنهٔ مذکور
نکنند و شخصیکه دهان اغلاط از محل خود منتقل گشته باشد آنرا نیز حقنهٔ مذکور نباید کردن و شخصی که قوی باشد چون خواهند که او را حقنهٔ مذکور بکنند
باید که بست پل دارو که ذکر آن خواهد آمد بکنند شخصی که متوسط الحال بود آنرا بشانزده پل و آنکه ضعیف بود آن را بدوازده پل تدبیر حقنهٔ مذکور بکنند
و طریق حقنهٔ مذکور آنست که مریض را بفرمایند تا قدحی رفته خود را از بول و غلایظ و مضراط پاک گردانیده بیاید بعد ازان روغن را بر اندامش طلا کنند
بعمل سپید بکار بندند و میان خانه بر جامهٔ خواب به غلطانند و پای چپ فراز کردن و پای راست گرد آوردن بفرمایند دارو را بطریقیکه در حقنه

ابناس گفته شده است در مقعد بچکانند چون داروی مقعد بیرون آید اشوره را بکشند و مریض را بفرمایند تا بر دو پای بنشیند تا داروی حقنه بیرون آید اگر داروی حقنه بیرون نیاید باداروهای حقنه که از ان اسهال شود چو اکهار و نمک سنگ و ترشی و بول بقر آمیخته در دبر مریض بچکانند تا او در حقنه اول بیرون آید و بول و فضلات و مزاج بفراغ شوند و حقنه که از ان اسهال شود و آنرا بهندی سودهن لیپ گویند و چون دو حقنه استهابن اعلا آن فضلات بعد از ان تلخه بعد آن کف بعد آن باد جریان ها بدید آنند که تدبیر حقنه مذکور چنانچه شاید شده است و نیز چون بعد تدبیر حقنه اسهال مریض سبک و چرب شود و در وی قوت و فرحت پیدا آید و مرض از ان تدبیر حقنه استهابن دفع باشد و خواه تدبیر حقنه ابناس و تدبیر حقنه استهابن باشد یک کرت یا دو کرت یا سه کرت یا چهار کرت بحسب تفاوت غلبه خلط باید بست و بجهت دفع مرض بادی حقنه مذکور را با داروهای روغن آمیخته یکبار بکار بندند بجهت دفع مرض که از غلبه تلخه باشد حقنه مذکور را با داروهایش شیر ماده گاو آمیخته دو بار بکار بندند و بعد حقنه مذکور چون آنرا بجهت دفع مرض بادی بکار بسته باشند بر بنج سخته با شوربای گوشت خورانیده حقنه ابناس بکار بندند و بعد حقنه مذکور چون آنرا بجهت دفع مرض که از غلبه تلخه پیدا آمده باشد بکار بسته باشند بر بنج سخته با شیر ماده گاو خورانیده حقنه ابناس بکار بندند و بعد حقنه مذکور چون آنرا بجهت دفع مرض بلغمی بکار بسته باشند بر بنج سخته با جوش خشک خورانیده حقنه ابناس بکار بندند و خصیکه نارک یا پیر یا بچه بود آن را حقنه بداروی نرم باید کرد و اگر بداروی تیز یکبند هلاک گردد و حقنه استهابن که اول بار بکار باید بست بداروهائی کنند که اخلاط فاسد را از عبالیش منتقل سازد و این را بهندی الکالیس گویند و آنکه دوم بار بکار باید بست بداروهائی بکنند که اخلاط فاسد را باعتدال آرد و این را بهندی انکلیس نهیت تخم بادیخر و ملهٹی و پیل دار و نمک سنگ و بچ و هوبیر و داروی دوکه هر ن نهیت سونف و ملهٹی و مغز بیل و اندرجو و بول بقر و سرکه بهندی و داروی سنسمن انیست پر نیک و ملهٹی و رسوت و موتهه و شیر ماده گاو و از جمله انواع استهابن حقنه ایست که آن را سودهن گویند چون حاجت بسوی این حقنه افتد باید که جوش و سحیق تر ازان داروهای مسهل و روغن و سحیق نمک سنگ را بستانند و آمیخته مخلوط سازند و بجهت اسهال حقنه مذکور بدین کنند و از جمله انواع حقنه مذکور بدین کنند که آنرا لیکمن بهت گویند چون خواهند که بکار بندند باید که جوش تر پهله و بول ماده گاو و شهد و سحیق جواکهار و سحیق او کهاد کن را بستانند و بهم آمیزند و حقنه بدین بکار بندند ازین زیادتی قوی دفع شود و از جمله انواع حقنه مذکور حقنه ایست که آنرا بزنکمن گویند چون خواهند که آنرا بکار بندند باید که داروهای افزاینده منی بود و سحیق کاکولیادکن و روغن ستور و آب گوشت را بستانند و بهم آمیزند و حقنه را بدان بکار بندند و ازین منی و زور بیفزاید و از جمله انواع حقنه ایست که آن را بهبهک گویند چون خواهند که آنرا بکار بندند باید که شیری که آن را با پوست بیخ درخت کنار و پوست بیخ درخت کهسوره و پوست درخت سینبل و پوست درخت دهامن و سند هی سخته باشند یا دیگ شیشه که خالص باشد و یا خون بز نر و یا خون میش نر بیامیزند و حقنه بدار یکبند بکنند فائده این در فصل انتسار نبشته است و در حقنه استهابن هر نوع که باشد و دران مقدار داروی مبین نگشته بود باید که جوش دارو هشت حصه و سحیق ترازان یک حصه و روغن کنجد چهارم حصه جوش مذکور اگر باد سخت غالب بود نیم حصه اگر باد اسخت غلبه نبود دو شم حصه چون تلخه غالب باشد شم حصه چون بلغم غالب باشد بستانند داز شیر و نمک و ترشی و شهد و آب گوشت و مانند آن که در داروهای حقنه مذکور باشند بر حسب مناسبت مزاج می باید بست و از حقنه استهابن حقنه ایست که آنرا مده تیلک گویند چون حاجت این حقنه افتد جوش پوست بیخ بید بنجر چهار پل و شهد چهار پل و روغن کنجد هشت پل و سحیق سونف نیم پل و سحیق نمک سنگ نیم پل بستانند و به کفگیر مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند ازین زیادتی چربی و لاغری و مرض گولم و کرم و پیده ادا و درست کند و حبس غائط پیدا شده باشد دفع شوند و قوت و گرسنگی و آب منی بیفزاید و رنگ اندام خوب شود و از حقنه مذکور حقنه ایست که آن را مابن بست گویند چون حاجت بدین افتد شهد و روغن ستور و شیر و روغن کنجد هر یک دو پل و سحیق هوبیر و سحیق نمک سنگ هر یک سه درم بستانند و مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند ازین مرض غالب نبود و تا مادام که تدبیر این حقنه بکار بندند مرض دفع گردد و از حقنه مذکور حقنه ایست

که آنرا حکمت دویه بست نامند چون حاجت باین حقنه افتد جوش بوست بیخ بید سنجد مرزنگوش کنجد و شهد و سحیق نمک سنگ و بیخ پیل هر یک را بدستور مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند و ازین جمله امراض دفع شوند و از حقنه مذکور حقنه کسیت که آنرا سه دره بست گویند چون حاجت باین حقنه افتد جوش بیخ بول بزرگ و روغن کنجد و شهد و سحیق نمک سنگ و پیل هر یک را بدستور مخلوط ساخته تدبیر حقنه بکار بندند ازین قوت و قوی افزاید و گوزه انداهم نیک شود و جمله امراض دفع گردند و بعد آن حقنه استهابن مریض را بفرماید تا آب گرم غسل کند و در روز نخواب نکند و آن مقدار غذا بخورد که بدان بیماری نشود و انچه در حقنه اناس ممنوع ست ازان محترز باشد و انچه دران کردن شاید درین تدبیر بکنند و بدانکه در بعضی امراض حاجت بسوی چکانیدن دارو در فرج می افتد در این عمل را مهندی اثر بست گویند ما شوره که بدان این تدبیر برای مردان کنند چنان بکنند که طولش بمقدار دو انگشت عرض و پرش همچو گل مالتی و سوراخش چنان بکنند که دران دانه شعیر گنجیده باشد و در وسط ما شوره مذکور دو رگ سخت کنند و مریض چون عمرش بست و پنج ساله و یا کم ازان بود دارو در قضیبش بمقدار نیم پل یا کم ازان برحسب مناسب مقام بچکانند و زیاده از نیم پل نچکانند و چون عمرش زیاده از بست و پنج ساله باشد دارو بمقدار یک پل بچکانند و چون خواهند که این تدبیر بکار بندند باید که اول حقنه استهابن بکنند بعد ازان مریض را با آب گرم غسل داده غذای سبک بخورانند و بر چوکی که ارتفاعش بر قدر ساق بود بنشانند و میل مسین و مانند آن که آنرا بروغن چرب کرده باشند سوراخ قضیب را تفحص کرده پاک سازند بعد ما شوره را بروغن چرب کرده در سوراخ مذکور تا کرش در آرند و خریطه دارو را فشرده دارو دران در آرند و چون دارو تمام در ون سوراخ قضیب در آید ما شوره را با آهستگی بکشند و چون دارو براه مخرج بول بیرون آید بعد آن مریض را چنانچه بعد حقنه اناس میدارند بدارند و انچه غذا آن را بعد حقنه مذکور باید خورد درین نیز بخورانند و ما شوره که بدان این تدبیر برای زنان بسوراخ وطی کنند چنان باید که طولش بمقدار دو انگشت و پرش بمقدار انگشت خنصر و سوراخش چنانچه دران دانه نمک گنجیده باشد و درین صورت ما شوره مقدار چهار انگشت تا کرک آورده دارو بچکانند و ما شوره که بدان این تدبیر براه مخرج بول زن کنند باریک بر قدر مناسب آن محل شاید درین صورت ما شوره بمقدار دو انگشت و سوراخ مذکور در آورده دارو بچکانند و چون این تدبیر زن بالغه را برای دفع شوئن زاک بکنند باید که ما شوره بمقدار یک انگشت درون در آورده دارو بچکانند و در حقنه فرج زنان چون دارو را در سوراخ وطی بچکانند باید که مقدار دو پل باشد و چون بمخرج بول زن بالغه بچکانند باید که بمقدار یک پل باشد و چون بمخرج زن بغیر بالغه بچکانند باید که بمقدار دو نیم پل باشد و چون خواهند که تدبیر حقنه بفرج زن بکنند باید که آن راستان بقطانند و پایه الیش بالا کرده تدبیر مذکور بکار بندند و چون دارو که درون فرج چکانیده باشند بیرون نیاید باید که چکانیدن دارو در فرج که ازان دارو ی مذکور بیرون آید و آنرا سودهین بست گویند بکار بندند و چون تدبیر انتربست برای عورت براه وطی بکار بسته باشند و دارو بیرون نیاید اگر فتیله دارو با بهند نیز دارو بیرون آید و چون بعد تدبیر انتربست سوزش پیدا شود باید که جوش بوست درختان شیر دار و یا شیر سر و در فرج بچکانند ازین سوزش دفع شود و فائده انتربست فهست که فساد منی دفع شود و منی را صلاحیت آن شود که ماده حمل گردد و فساد خون حیض نیز دفع پذیرد و خون مذکور را نیز صلاحیت آن شود که ماده حمل شود تدبیر مذکور حاجت سیلان منی را ممنوع ست بنا باید کرد و علاماتی که در حقنه اناس معلوم شود که حقنه مذکور بر قدر مناسب یا کم یا زیاده شده است نیز ازان در تدبیر انتربست معلوم شود که تدبیر مذکور بر قدر مناسب یا کم یا زیاده ست والله اعلم بالصواب

فصل هشتادم در بیان بهای حقنه

بدانکه بیان بهای حقنه بسیار ست یکی آنست که معده خراشیده گردد بسبب آنکه ما شوره پر و یا خشن و یا کژ بود یا بسبب آنکه از دست طبیب بخشیده و بسرعت و معده در آمده بخلد چون چنین شود باید که علاجی ازان زخم فراهم شود بکار بسته فراهم گرداند دیگر آنست که معده دمد کند بسبب آنکه سر ما شوره در ون معده بشی سر قفع و یا خنص گردد چون چنین شود باید که علاجی که دافع آنست بکار بندند و روغن کنجد را باید در بر زند دیگر آنست که دارو در معده نرود بسبب آنکه چون ما شوره کژ در آورده شود پیش و پس خنش چیزی حائل گردد چون چنین شود باید که ما شوره را کشیده و راست در آورده دارو را در ون معده بچکانند دیگر آنست

فصل هشتادم در بیان بهای حقنه

تشنه اندرین تدبیر تشنه سائل گردد بسبب آنکه بواسطه سخت کردن کزک دماغ بالاتر ازان محل که شاید ماشوره افتد مناسب نیاوه و آید چون چنین شود باید که دماغ اجسامی واقع نلخه بکنند و تشنه که آنرا بسهل لیست گویند بکار بندند و دیگر آنست که طبیب بولدان را که بر سر ماشوره می بندند و مان داروی تشنه دمی آرند سخت زور کرده باشد و ازان دارو در عجمت در مقامی که آنرا آماسی گویند در آید و گاه باشد که بواسطه زور داروی مذکور بطرف بینی از دهن بیرون آید و چون چنین شود باید که بجامه در گلویش کرده مقدار تشنه کنند و چهار کس را بفرمایند تا دستها و پایهای او را گرفته بجنبانند بعد ازان داروی مسهل داده و اسهال کنانند و ناس داده سرش را صاف گردانند و دیگر آنست که خریطه دارو سخت آهسته افشرده شود و ازان دارو در میان پیمانه سی رسد و مقلوب حاصل آید و دیگر آنست که دران دارو تشنه بود بگرد آب پلیده شود و ازان شکم منتفخ شود و در و کند و دیگر آنست که داروی تشنه را مدت طویل در بچکانند ازان مرض که بسبب دفع آن تدبیر کرده بکار بسته باشد افزون گردد چون چنین شود باید که قوت مرض معلوم کرده و دیگر تدبیر تشنه چنانچه شاید بکار بندند و دیگر آنست که دمها آماسد و چرک دهان منقد بیفزاید و چشیده و ماند بسبب آنکه تدبیر تشنه بر دهن خام کرده شود چون چنین شود داروی مسهل داده اسهال بکنانند و بادبارهای مسهل تشنه که آن را سنسود هن گویند بکار بندند و دیگر آنست که دارو اندک از قدر مناسب زیاده چکانیده شود ازان نفخ شکم و انتصار عادت گردد و دستی روی نماید و دیگر آنست که داروی سخت تیز یا سخت گرم چکانیده شود ازان شکم منتفخ شود و باد در شکم بسته گردد و درین هر سه صورت تدبیر یکه دافع آثار آن باشد بکار بندند و دیگر آنست که داروی غلیظ چکانیده شود ازان چرک در مقعد بیفزاید و چشیده بماند چون چنین شود دیگر بار بیداروئی که قدری رقیق بود تدبیر تشنه بکار بندند و دیگر آنست که داروی رقیق چکانیده شود ازان نفخ اندک حاصل آید چون چنین شود باید که بار دیگر تدبیر تشنه بداروئیکه قدری غلیظ بود بکار بندند و دیگر آنست که داروی سخت چرب چکانیده شود ازان اندام گران سخت گردد و در مقعد غارش پیدا آید چون چنین شود باید که بار دیگر تدبیر تشنه بداروی خشک بکار بندند و دیگر آنست که داروی خشک سخت در در چکانیده شود ازان شکم منتفخ گردد چون چنین شود باید که تدبیر تشنه دیگر بار بداروی چرب نگاه دارد و دیگر آنست که تدبیر تشنه را در حالت که مریض سرنگون کرده باشد بکار بندند ازان آثاری که بسبب شپلیدن خریطه دارو پیدا آید حادث گردند چون چنین شود باید که انچه تدبیر بسبب دفع آثار سخت شپلیدن خریطه دارو گفته شده است بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر تشنه را در حالت که مریض سر را بالا کنند بکار بندند ازان قضیب منتفخ گشته بماند چون چنین شود باید که بقضیب روغن طلا کرده تدبیر انتر بسبت بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر تشنه در حالت که مریض کوز شده بر روغلطیده باشد بکار بندند ازان داروی تشنه بسهل یکواسی نرسد و باد غالب شده در در شکم و دل در پیدا آرد و دیگر آنست که تدبیر مذکور در حالت که مریض ستان غلطیده باشد بکار بندند و ازین نیز دارو در محلیکه رسانیدن شاید نرسد و باد فاسد گردد و آثار فسادش پیدا آیند و دیگر آنست که تدبیر در حالت که مریض هر دو پا را گرد آورده باشد و یا اندام را منقبض گردانیده بود بکار بندند و ازان نیز در محلی که رسانیدن شاید نرسد و دیگر آنست که تدبیر تشنه در حالت که مریض ایستاده باشد بکار بندند و ازان نیز دارو در محلی که رسانیدن شاید نرسد و فرو افتد و دیگر آنست که تدبیر تشنه در حالت که مریض پهلوی راست غلطیده باشد بکار بندند و ازان نیز دارو در محلی که رسانیدن شاید نرسد و در بینی دارو باید که مریض را بر پهلوی چپ غلطانیده بطریقیکه تشنه کردن شاید باز بمقداری از دارو تدبیر تشنه بکار بندند و انچه از ناکردن تدبیر تشنه بطریقی که تشنه کردن شاید اثری پیدا آمده باشد بعلاج آنرا دفع کرده و دیگر آنست که تدبیر مذکور بداروئی اندک و یا بداروئی که تاثیرش کم افتاده باشد و یا بداروئی سرد بکار بندند و ازان غلیظ و خلط فاسد بیرون نیاید و در شکم آن انتفاخ پیدا آید چون چنین شود باید که تدبیر تشنه بداروی تیز بکار بندند بداروی مسهل داده اسهال بکنانند و دیگر آنست که تدبیر تشنه در حالت که مریض طعام بسیار خورده باشد و یا غلیظ بسیار در شکمش بود بکار بندند و یا تدبیر مذکور بداروئی اندک که با آن نمک و روغن مخلوط نبود بکنند و ازان شکم منتفخ شود و در و دل و کمر و پشت و پهلو پیدا آید چون چنین شود باید که تدبیر تشنه باز بداروی تیز بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر مذکور بداروئی که سخت گرم

یا سخت تیز یا سخت خشک و یا باروی که در آن نمک بسیار بود بکار بندند و از آن باد و تلخ افزون گردند و در ناف و در مثانه و در مقعد چنان درد پیدا آید گویا که آن اندام می برند چون چنین شود باید که حقنه که آنرا بسجهیا بسبت گویند بکار بندند و روغنی که آنرا به کاکولیا دکن یخته باشند نیز استعمال کردن فرمایند دیگر است که تدبیر مذکور را با باروی تیز که در آن ترشی و نمک بسیار باشد بکار بندند از آن ایتسار و لاغری و سستی و ضعف پیدا آید و تلخ در مقعد غلبه کرده تا پاک پیدا آرد چون چنین شود باید که تدبیر آن را بسجهیل بسبت گویند و باید تدبیر حقنه اناس بر دو نحو که آنرا از شیر کشیده باشند بکار بندند و دیگر است که تدبیر حقنه استهابن را با باروی تیز بکار بندند و بعد از آن تدبیر حقنه اناس بکنند و از آن پروا مکا که نوعی از ایتسار است و در دو تا پاک پیدا آید چون چنین شود باید که حقنه بسجهیا بسبت بکار بندند و بر رنج سخته باشیر سنجوراند و حقنه اناس بر دو نحو سه تو یا بر دو نحو کنجد که آنرا به سجیق تر از آن کاکولیا دکن یخته باشند بکنند و دیگر است که تدبیر حقنه استهابن را با باروی که سخت تیز باشد بکار بندند و یا در حالت کردن حقنه اناس خریطه دارو را بزور افشرند و از آن دارو بسبب نفوذ یافته با دل برسد اندام در دکند و گران گردد و سستی و بیهوشی پیدا آید چون چنین شود حقنه که اخلاط فاسد را بیرون کشد و آنرا اسودهن گویند و دافع هر سه خلط بود بکار بندند و دیگر است که تدبیر حقنه باروی اندک که خشک و نرم باشد برای مریض را که خشک بود و در شب خواب نکرده باشد و باد در و غالب بود بکار بندند و از آن اندام گرفته شود و سخت گردد و چنان در دکند گویا که آنرا می شپلند و بلرزد و در بنه های وی بشکنند و فازها آیند چون چنین شود باید که روغن کنجد را بر اندام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و حقنه را که ملائم دانند بکنند و دیگر است که تدبیر حقنه باروی تیز و گرم و بسیار مریض را که غالب خلط در و اندک باشد و گرمی آتش آنرا بسیار رسانیده بود بکار بندند بهندی این را سجوک گویند و از آن آثاری که از زیادتی اسهال شوند پیدا آیند و چون چنین شود باید که حقنه که آنرا بسجهیا بسبت گویند بعلاج بکار بندند و چون درین صورت خونی که بدان حیات مربوط است براه مقعد سائل گردد باید که باروهای حقنه بسجهیا بسبت خون بز آمیخته حقنه مذکور بکار بندند و دیگر است که مریض را که در و غلبه خلط بسیار بود تدبیر حقنه اناس باروی که قوت و کم تاثیر بکار بندند و از آن در مریض چون غلبه باد باشد تا پاک و تشنگی و تب پیدا آید و خوی از اندام روان گردد و چشم و اندام و بول زرد گردند و مزه دهن تلخ شود و چون غلبه بلغم باشد گرانی اندام و قی و مزه و تب و کرزه پیدا آیند و رغبت بر طعام نشود و آب از دهن سائل گردد و مزه دهن شیرین دارد و چون چنین شود باید که حقنه که از ان خلطی که غالب بود کم افتد بکار بندند و دیگر است که در حالت که مریض طعام بسیری خورده باشد و شکمش پر طعام بود تدبیر مذکور بکار بندند و از آن دارو بیرون نیاید و آماسی گران گردد و در و کند و باد در شکم محتبس شده یکجا نماند و بگردد و در دل در و کند و مزه دهن متغیر شود و بیهوشی و در و ران سر و ناآرزوی طعام و دمه حادث گردند چون چنین شود باید که مریض را فاقه بکنانند و چون وجودش سبک شود و علاجهای گرسنگی افزا و طعام سبک سنجوراند و دیگر است که تدبیر حقنه اناس در حالت که شکم مریض صاف نبود بکار بندند و از آن دارو حقنه با غلایط بیرون آید و اندام سست گردد و شکم منتفخ شود و مقام بکواسه گران گردد و دمه و در شکم پیدا آید و چون چنین شود باید که حقنه اناس بار دیگر بهاروی تیز بکنند و دیگر است در حالت که شکم مریض سخت صاف باشد حقنه اناس بکار بکنند و دارو مریض بسبب صافی شکم بعملی که رساندن شاید از آن منتشر شود و سراسیت کرده در تمام اندام منتشر شود و از آن اندام سخت چربسوست گردد و حواس خمس ریمگین شوند و از دهن بوی روغن و مانند آن که بدان حقنه مذکور بکار بسته باشد آید و دمه و سرفه و ناآرزوی طعام حادث گردند چون چنین شود باید که علاجهای که دافع بوند و آثاری را که از سخت افشردن خریطه دارو و منتشر گشتن آن در سائر اندام پیدا آیند بکار بندند و حقنه استهابن نیز بکنند و دیگر است مریض را که شکمش صاف نبود و پیش از تدبیر عمل سیدند تدبیر حقنه اناس باروی اندک و کم تاثیر و سر و بکار بندند و از آن شکمش بسته ماند و منتفخ شود و دمه آماس در و پیدا آید چون چنین شود باید که حقنه استهابن فی الحال بکار بندند بعد آن حقنه اناس بکنند و دیگر است که حقنه اناس در حالت که مریض طعام اندک خورده باشد باروی اندک و کم تاثیر بکار بندند و از آن دارو حقنه بیرون نیاید و ماندگی و سوزاک دل و بیقراری پیدا آیند و چون چنین شود باید که حقنه استهابن

بداروهائی که اخلاط فاسد بیرون بکشند بکار بندند و بعد از ان حقنه اپاس بداروهای مذکور تیز بکنند و بدانکه داروی حقنه که دشکم بماند اگر بیش از یکشبانه روز و دشکم قرار بگیرد و هضم نشود و آثارش پیدا آید باید که بمجرد دفع آثارش علاجهائی که گفته شده اند بکار بندند و اگر زیاده از یکشبانه روز بماند و هضم شود و آثارش پیدا آید درین صورت باید که علاجی نکنند و اگر داروی حقنه درمیان یکشبانه روز بیرون آید نیک مفید بود و باید دانست که بعد تدبیر حقنه و بعد نوشانیدن روغن و مانند آن از مشروبات اشیینه و بعد عمل و اسهال و بعد خون کشانیدن اگر سنگی کم شود باید که درین حالات طعام گرم بخورانند تا اگر سنگی بکلی زائل نشود و فرو نمیرد چنانچه آتش اندک بنهادن هیزم بسیار بر ان فرو دمی میرد بلکه غذای سبک و اندک بخورانند و بتدریج زیاده گردانند تا اگر سنگی افزون شود چنانچه بر آتش اندک چون اندک اندک هیزم نهاده افروزند افزون شود و طبیب را شاید که در تدبیر حقنه و اسهال سخنست معلوم کند که از شکم مریض چه مقدار آلایش برون آمده است بعد ازان بمناسب مقام غذا بدهند اگر یک پرسته آلایش برون آمده باشد و این قدر که برون آید اونی ست باید که آن مقدار که مریض را گرسنگی باشد بر قدر ربع آن آشام برنج سخته بخورانند و اگر دو پرسته آلایش از شکم برون آمده باشد و این قدر متوسط ست باید که مریض را بر قدر نصف گرسنگی برنج سخته بخورانند و اگر چهار پرسته آلایش از شکم برون آمده باشد و این قدر اعلی ست باید که بر قدر سه ربع گرسنگی غذای برنج سخته با شوربای گوشت دراج و لوج و آهو و یا سنجر انند و مریض را بعد تدبیر حقنه و بعد تدبیر اسهال و بعد فصد تا یک ماه پرهیز باندن فرمایند و طعام سبک خوردن نفرمایند و اگر تا یکماه قی نگردد باید که چند روز دیگر بر قدر مناسب مقام پرهیز کنانند تا قوی شود و بعد قی کنانیدن و بعد نوشانیدن روغن و مانند آن از مشروبات اشیینه تا هفت روز پرهیز فرمایند و طعام سبک بخورانند و بعد تدبیر حقنه مریض را از غصه کردن و از زور و از فکر کردن و از جماع و از خواب روز و از سخن کردن باز دارند و از بلند و از سوار شدن بر دابه و از نشسته ماندن و از ایستاده ماندن تا دیری و از کثرت مستی و استعمال کردن و نوشیدن آب سرد و مانند آن از دیگر اشیائی که سرد و نوازخوردن باد و بتیاب و از خوردن اشیائی که چون آنرا بهم کرده بخورند ضرر پیدا آرد و از خوردن غذائیکه موافق نباشد باز دارند و اگر مریض غصه کند تلخه افزون گردد و امراضی که از افزونی تلخه پیدا می آیند حادث گردند و اگر زیاده فکر کند عقل مختل و فتور آید و اگر جماع کند مرضهای نرشت چنانچه اجهیلکه و بجیا کهات و دمه و آماس خصیه و منی حادث گردند و بول باخون و منی آمیخته شود و اگر در روز خواب کند بلغم افزون گردد و امراض بلغمی و پاندروگ و پیه و آماس و نپس و تپ بیهوشی و نا آرزوی طعام و گرانی اندام و غلبه خواب پیدا آیند و طعام هضم نگردد و اگر سخن بآواز بلند کند در سر پیدا می شود و در حاسه سمع و بصر خلل فتور پیدا آید و آواز تباه شود و گاه باشد که گنگ گردد و مرض بیموجیه و باد لقوه و مرض ادبهنته که مرضی از امراض چشم ست نیز پیدا آیند و در ندانها بجمبند و خواب نیاید و اگر بر دابه سوار شود قی و بیهوشی و دوران سر و سستی پیدا آیند و اندام گران گردد و در حواس خمس فتور پیدا آید و اگر تا دیری نشسته یا ایستاده بماند در کمر درد حادث گردد و اگر کثرت مستی شود باد فاسد گشته در ساق پای درد پیدا آرد و رباط ها خشک گرداند و یاد ران آماس پیدا گرداند و در کف پای زهریک پیدا کند و اگر آب سرد بنوشد و اشیای سرد استعمال کند باد افزون گردد و در اندام ولرزه پیدا آید و شکم منقبض و منتفخ گردد و اگر باد یا بتیاب بسیار خورد گونه اندام متغیر گردد و تپ حادث شود و اگر اشیائی که بهم کرده خوردن ممنوع ست بهم کرده بخورد بامراضی مبتلا گردد و هلاک شود و اگر غذائی که موافق طبیعتش نبود بخورد قوت کم افتد و گونه اندام متغیر گردد و بعد تدبیر حقنه و اسهال و قی مریض را گوشت و لوج و آهوی سیاه و سپید و دراج و خرگوش و طاوس و غله شالی رمستانی و ستهی و غله منگ که کهنه و سبک باشد بخورانند تا آنکه قوت حاصل آید انچنین غذا بدهند و الله اعلم بالصواب ✣

فصل هشتاد و یکم در چگانیدن داروهای بینی

بدانکه آنا ناس بداروئی گویند که بهنه آنرا در بینی چگانند بر دو نوع ست یکی آنست که بلغم و دیگر آلایش سر را بیرون بکشد و الاغری پیدا آرد و این را نسیحن گویند و دوم آنست که چرب گرداند و فربهی پیدا آرد و بلغم و مانند آن از سر پیدا برون نیارد و این را اشنیهن نس گویند و بسبب دفع بلغم دار و سر داد و بینی با ول پاس لغه و بسبب دفع تلخه بوقت استعمال

فصل هشتاد و یکم در چگانیدن داروهای بینی

وبسبب دفع باد باخره و در بچکانند و در سب دارو را در بینی بچکانند مگر آنکه مرض قوی حادث گردد که تاخیر درمان ممنوع ست اگر در اینچنین مرض عاجت بسعوط بچکانند
وارد شب افتد باید که در شب بچکانند و در حالت که مردم طعام خورده یا قی کرده باشد یا روغن و مانند آن از مشروبات آشامیده و یا شراب و یا آب
فوشیده بود و در حالت بدمنی و در حالت غصه و اندیشه و در حالت تشنگی و در حالت که مردم بول و غایط را حبس کرده باشد و در حالت که مردم غسل
کرده بود و در حالت که ارپسید آمده باشد دارو را در بینی بچکانند و نیز چون زکام خام بود باید بر حقنه بکار بسته بود و دارو در بینی بچکانند و نیز عورتی که حامله
بود و شخصی که پیر یا صبی باز خورده باشد در بینهای شان دارو بچکانند و شخصی که هشت ساله یا زیاده ازان تا هشتاد ساله بود چون عاجت بسعوط بچکانیدن
دارو در بینی اش افتد دارو در بینی بچکانند و آنکه از هشت سال فروتر بود یا از هشتاد سال زیاده باشد دارو در بینی اش بچکانند و چون ناس بر بخن بر روغن
کنجد بدهند باید که هشت هشت قطره یا شش قطره یا چهار چهار قطره در هر دو سوراخ بینی بچکانند و هشت هشت قطره اعلی مقدار تدبیر ناس و شش
شش قطره متوسط و چهار چهار قطره ادنی تدبیر مذکور ست و چون ناس مذکور بسعوط دارو های تیز بدهند باید که یک درم دارو در تدبیر مذکور بکار بسته
و چون تدبیر مذکور را یا بکنند و بکنند باید که یک حبه بکار بسته و چون بسعوط نمک سنگ بکنند باید که هشت حبه بکار بسته و چون بشیر بکنند باید که هشت
درم بکار بسته و چون بآب بکنند به نُه درم تدبیر مذکور را بکار بسته و چون دارو های شیرین چنانچه کاکولیا و کن و مانند آن بکنند باید که بمقدار سه درم
بکار بسته و ناس تر سنجنک بر دو نوع ست یکی آنست که قطرات دارو های لطیف را چنانچه روغن و شیره دارو های در بینی بچکانند و این را و بیز ناس
گویند و دوم آنست که بسعوط دارو را در ماشوره کرده و یکطرف ماشوره را در بینی مریض درآورده و بدوم طرف آن قوف زده دارو را در بینی درآرند و
این را بیرون گویند و ماشوره را در بینی بدان این ناس دهند شش انگشت طولش شاید و بسبب دفع مرضیکه بالاتر از گلو حادث شود و هر مرضی
که بود و بسبب تباهی آواز حلق که از غلبه بلغم پیدا آمده باشد و بسبب دفع ناآرزوی طعام و مرض برنسیاو مرض پیش آماس و درد و باد و صرع
نر سنجن ناس بدهند و برای عورت و بچه و لاغر و شخصی را که از عمل ناس خائف بود ناس مذکور بروغن بکار بندند و شخصی که بمرض گلو یا بسینه یات یا
بتپ یا بزحمت کریا بخوردن زهر مبتلا گشته باشد و شخصیکه آنرا غلبه خواب بود ایشان را تدبیر ناس مذکور شیره دارو های بکار بندند و شخصی که
در و اخلاط سخت غلبه کرده بود و شخصی که بیهوش گشته باشد ایشان را تدبیر بسعوط دارو های بکار بندند و منجمله دارو های او بیرن ناس یکی آنست
که سندهی را با آب آس کرده و با قند آمیخته و در جامه کرده قطرات شیره آن در بینی بچکانند ازین امراض چشم و گوش و بینی و سر و گلو و رگهای گردن
و مرض کله و مرض بازو و پشت دفع شوند نوع دیگر پیلپل مساز و نمک سنگ را با آب آس کرده در جامه انداخته قطرات شیره آن در بینی بچکانند
ازین امراض مذکور دفع شوند نوع دیگر بسار دخت گلنجکان و پیلپل مساز و پیلپل گرد و نمک سنگ و بیخ را بستانند با آب آس کرده در جامه انداخته
قطرات شیره در بینی بچکانند دفع با صرع و جیونت و سنبلات و مرض اتتنک نافع آید نمک سنگ و تخم سهنه و سرشف و کوتمه را بستانند و با بول گاو
آس کنند و در جامه انداخته شیره آن در بینی بچکانند ازین مرض تندرا دفع شود و منجمله دارو های بیرون یکی آنست پیلپل گرد و بیخ و کاپیل را بستانند
و آن را چهار ده بت تلخه ماهی رو هو بدهند و آس کرده نگاه دارند و با شوره در بینی مریض درآورند ازین بیهوشی دفع گردد و غلبه اخلاط فرو نشیند
و استبهن ناس را بسبب دفع مرض سر و چشم و بینی و بسبب دفع درد سر که بطلوع آفتاب شروع شود و با ارتفاع زیاده گردد و بسبب دفع درد نیم سر
و بسبب دفع مرض دندان و بسبب دفع نقصانی قوت و بسبب دفع مرض رگهای گردن که آن را میتان گویند و بسبب دفع مرض بازو و
مرض کتف و بسبب دفع مرض استسقا و بسبب دفع مرض که بنال و بسبب دفع مرضی که از باد و تلخه بود و بسبب مستحکم گشتن بینهای موی سفید پیش
و بسبب دفع مرض که ازان موی پیش از آمدن سپید گردند بکار بندند و این را بروغنی که آنرا بسعوط تر و جسن گویند بکار بندند و شیرین چنانچه کاکولیا و کن پخته
باشند یا شیره و دارو های شیرین بکار بندند و ناس مذکور نیز بر دو نوع ست یکی را مرس گویند و آن آنست که بمقدار هشت درم دارو را که آن
مقدار اعلی ست یا بچهار درم که آن مقدار متوسط ست و یا بیک درم که آن مقدار ادنی ست بحسب مناسب مرض آنرا بکار بندند چون عاجت افتد

که تدبیر مذکور بار بار بکار بندند باید که یک روز یا دو یا سه یا چهار یا پنج یا شش یا هفت روز ناغه کرده بکار بندند و منجمله داروهای مرض یکی آنست که زعفران را در روغن بنفشه بریان کنند و با شکر یا گرده با شیر تر بیاس کنند و در جامه کرده و بغشه و شیره آن در بینی بچکانند ازین رکتبات و درد با گوش و سر و چشم و گوش و ابرو و درد سر که بهنگام طلوع آفتاب شروع شود و با ارتفاع آن زیاده گردد و در وقت نیم سر رفع گردند و چون بروغنی که آزا آن تیل گویند یا بنفشه یا نیلوفر یا بهمن یا کاتیل محل ناس بکار بندند نیز فائده سابق حاصل آید نوع دیگر باش و بیخ کوسنجه و روغن و اسگنده و راسن و کهربا هر یک بیخ ترنجبین بستانند و با آب جوشانیده جوش بگیرند و با آن مقدار سحیق نمک سنگ و انگزه یا کرده در بینی بچکانند ازین مرض بسیار کلمات و با درعشه و با دلقوه و مرض مینان استنهه و مرض اوباهک دفع شوند نوع دیگر بیخ کوسنجه و صمغ منکن و انگزه با شیره ملکر آس کنند و در بینی بچکانند ازین مرض اوباهک دفع شود و بسبب مرض یعنی یا بادی و یعنی روغن کنجد را با داروئی که دافع غلظ باشد که منشای مرض مذکور بود سیخته در بینی بچکانند و بسبب دفع مرض که از غلبه بلغم بود روغن سنور یا مغز استخوان را با داروئی که دافع تلخه باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند دوم نوع ربا از ماس سنیسن برت مرس گویند و آن آنست که دو قطره دارو در هر منخری بچکانند و چون انگشت سبابه تا مفصل دوم در مالغ و آورده بگشند اول قطره که ازان بچکد نزد یک اطبا آن معتبرست قطره او در اصطلاح ایشان یک درم عبارت از مقدار این هشت قطره است و وقتهائی که دران این نوع ناس بکار بستن نافع تر آید چهارده است وقت فجر و بعد مسواک کردن و قبل بیرون آمدن از خانه و بعد نور کردن و بعد مشی و بعد جماع و بعد قضای حاجت و بعد بول کردن و بعد سرمه کردن در چشم و بعد غرغره دارو و بعد خوردن طعام و بعد قیلوله و بعد قی و وقت غروب آفتاب و این نوع برای بچه و پیر و لاغر را بهترست و ازین ناس امراض که بالای کله حادث شوند دفع گردند و شکنج بر رو نیفتد و مو بیاض بسیار نگردند و حواس خمس قوی شوند و چون این ناس را بروغن مغز تخم بنم یا بلیله یا بلسوده یا کمهار مدام بکار بندند شکنج بر رو نیفتد و چون ناس دادن خواهند باید که مریض را در خانه که مدخل باد و گرد و دود نبود و بعد آنکه از مریض مسواک کنانیده باشند دود و نوشانیده و بر پیشانی و گلو گرمی آتش رسانیده بوند بر چهار پائی ستان بغلطانند و بفرمایند تا سر را فرو هلد و بینی را بر بالا برآورد و دستها و پا بها را فراز کنند و بر بر و چشم جامه را بیفگنند بعده دارو را مقدار نیم شیر گرم کرده به صدف معروف یا به صدف زر و نقره یا به برگ یا ملوج که آنرا به برگ پیچیده باشند در بینی بچکانند و مریض را بفرمایند تا از عطسه کردن و از سخن گفتن و از خندیدن و از افشردن در بینی باز ماند و اگر ازین چیزها باز نماند دارو در بینی نرود و زکام و سرفه و امراض سر و چشم پیدا آیند و بفرمایند تا دارو در بینی تا آنکه یک حرف متحرک پنج بار یا هفت بار یاده بار تلفظ کرده شود بدارد و فرو نبرد بعد آن بنشیند بینی را افشرد و دارو را بیرون بکشد و بعد ناس مریض را شاید که عصه و یا اندیشه نکند و بطریقی بماند که گرد در دن بینی نرود و در خواب نرود و چون از خواب بیدار شود تا آنکه یکحرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود سالن غلطیده بماند و چون تدبیر سخن ناس بکار بسته باشد باید که عقب آن دود دارو ها بنوشانند یا القریدارو ها بکنند و بعد تدبیر ناس چون اندام سبک گردد و در دل قراریت و فرحت آید و سر سبک شود و سوراخهای گوش و بینی و چشم صاف گردند و مرض که بسبب دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند کم افتد بدانند که تدبیر مذکور بر قدر مناسب شده است و این را بهندی سمده جوگ گویند و چون اندام رنگین شود خارش کند و سوراخهای بینی و گوش گران گردند و بلغم یا از راه دهن و بینی سائل گردند و سر صاف نشود بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب کم شده است و این را بهین جوگ گویند و چون مغز سر را بینی بیرون آید و باد غالب گردد و حواس خمس ضعیف گشتند و سر خالی و ضعیف گردد بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب زیاده شده است و این را سنجوگ گویند و تدبیر مذکور چون از قدر مناسب کم شود باید که علاجهائی که دافع بلغم باشند بکار بندند و چون تدبیر مذکور بر قدر مناسب شود باید که عقب آن روغن سنور را در بینی مریض بچکانند و روغن سنور از قدر مناسب زیاده چکانیده شود سر گران و بلغم از دهن و بینی سائل گردد و حواس خمس فتوری پیدا آید چون چنین شود باید که

ناس بادهای خشک بدهند و شخصی که دارد آب بینی اش چکانیده باشد از خوردن غذای ابهکندی آنرا باز دارند و تدبیر قی و اسهال و حقنه و ابزاس حقنه آنها

را بهندی بیخ کرم گویند والله اعلم بالصواب **فصل هشتاد و دوم در تدبیر نوشیدن دوغ و غرغره و نهادن لقمه و دارو در دهن و سائیدن سعوق و دارو بر دندان و جز آن و تدبیر نوشیدن دوا** و که بهندی آنرا دهوم گویند بدانکه دوا دارو بر شش نوع ست یکی آنست که اخلاط را معتدل سازد و این را سنسمن گویند و سه دیگر دهوم را لوکل سرنامند و دوم نست که مردم را قوی و فربه گرداند و این را بهندی برونکهن دهوم گویند و سوم نشنمین و مردد دهوم نیز نامند و سوم نست که اخلاط فاسد را بیرون بکشد و این را رسخن گویند و چهارم نست که سرفه را دفع گرداند و این را کاسها دهوم گویند و پنجم نست که قی آرد و این را نامزد دهوم گویند و ششم نست که بعمل سختگی و دل و جراحت رساند و شود و این را بران دهوپن گویند و دو در حالت ماندگی و در حالت خوف و در حالت غم و بعد تدبیر حقنه و بعد تدبیر اسهال و بعد آنکه مردم روغن یا شهد یا شراب آسو نوشیده باشد یا بر نیج پخته و جغرات یا ماهی خورده باشد یا شب را بیدار بوده باشد و در حالت تشنگی و در حالت که مرض استسقا عادت شده باشد بنوشانند و نیز شخصی که آنرا ناپاک یا مرض تالسوکه یا مرض ادرروگ یا درد سر یا مرض تمر یا انتفاخ شکم یا مرض ارهبت یا سیلان منی یا پندوگ باشد و عورت حامله و شخصیکه خشک یا ضعیف یا لاغر یا بچه یا پیر بود ایشان را نوشیدن دو ممنوع ست و از نوشیدن دو درد سرفه و دمه و مرض نبض و درد گهای گردن که آنرا مینان استنبسی گویند و درد کلها و درد سر و گوش و امراض بادی و امراض بلغمی دفع گردند و دندانها و مویهای سر و ریش مستحکم گردند و دهن خوشبوی شود و حواس خمس قوی گردند و آواز خوب شود و ناآرزوی طعام و از رجبت دهن و سیلان آب ازان و مرض عطسه و مرض قی و مرض تندا و غلبه خواب نیز دفع گردند و ماشوره که بدان دو دو بنوشانند ازان زیا نقره یا مس یا برنج به پری انگشت خضر سازند و سوراخش چنان بکنند که دانه لوبیه دران بگنجد و ماشورهٔ مذکور را چنانچه پرکالهای بوق میباشند سه پرکاله باید ساخت و درازی ماشوره که دو دی که اخلاط را باعتدال آرد و آنرا سنسمن گویند چهل انگشت و درازی ماشوره دو دی که قی را فزاید و آنرا برنکهن و دهوم گویند سی و دو انگشت و درازی ماشوره دو دی که اخلاط را بیرون بکشد و آنرا برسخین و دهوم گویند بست و چهار انگشت و درازی ماشوره که بدان دو دو در سختگی برسانند دوازده انگشت بکنند و بپری آن همچو پری دانهٔ منگ سازند و سوراخش چنان سازند که دران دانه کلنجی درآید **طریق نوشانیدن دو دو نست** که مقدار دوازده انگشت ساق گاه را بستانند و بر تمام آن جامه به پنج و سه دم دارو با آب آس کرده بکیطرف آن تا هشت انگشت بیالایند خشک گردانند و بعد خشک شدن ساق گاه مذکور را کشیده دور کنند و جامه آلوده را که همچو فتیله مجوف فتیله گشته ست بعد چرب کردن بروغن بطرفی که دران طرف دارو آلوده باشد بسوزند طرف مذکوره را بریگ طرف ماشوره را کشیده درآرند و مریض را بفرمایند تا دوم طرف ماشوره در دهن گرفته دو دو را بنوشد و ماشوره را بکشد نفس را براه دهن در آورده دو دو را بنوشد و باز ماشوره را در دهن در آورده دو دو را بنوشد و ماشوره را کشیده نفس براه دهن بکشد و همچنین تا آنکه حاجت باشد بار بکند و بعد نوشانیدن دو دو مذکور سا براه بینی باشد براه بینی بنوشانند و مریض را بفرمایند تا نفس را در بین حالت براه بینی بکشد بلکه براه دهن بکشد چشم را مضرت کند و دو دو سنسمن در سخن را براه بینی بنوشانند و دو دو اسنیمن را براه دهن و بینی بنوشانند و دو دوی که بلغم را دفع کند و دو دوی که قی آرد آنرا براه دهن بنوشانند **طریق رسانیدن دو دو در سختگی و جراحت نست** که دو دو را بانگهها بنهند و شرابه که درمیان آن سوراخ بود دارو ی مذکور را بگونه بنهند و بکیطرف ماشوره را در سوراخ آن درآرند و دوم طرف ماشوره را برابر دهن سختگی تا جراحت بدارند و دو دو برسانند و بدین طریق دو دو براه دهن و بینی نیز نوشانیده میشود و دو دو سنسمن سه دم یا چهار دم بنوشانند و دو دو اسنیمن تا آنزمان بنوشانند که اشک از چشم سائل گردد و دو دو تیز سخنبک تا آنزمان بنوشانند که خلط فاسد بیرون آید و دو دوی که ازان قی شود تا آنزمان بنوشانند که قی چنانچه شاید شود بلیمن اولاً بعض را آشامه برنج و کنجد که آنرا باترشایه و نمک یار کرده سخته باشند شکم پر کرده بنوشانند بعد آن این دو دو نوشانیده قی بکنانند

فصل هشتاد و دوم در تدبیر نوشیدن دوغ و غرغره و نهادن لقمه و دارو در دهن و سائیدن سعوق و دارو بر دندان و جز آن و تدبیر نوشیدن دو

و مدد می کند از ان سر فرو دفع شود تا آنرمان بنوشانند بعده یک لقمه غذائی که دافع بلغم بود بخورانند بعد ازان مقداری دیگر از دود بنوشانند پس آن یک و نیم لقمه از غذای مذکور بخورانند همچنین بارها بکنند تا آنکه دود مذکور بر قدر مناسب نوشانیده شود مرضیکه بسبب دفع آن نوشانیده باشد زائل گردد و چون که از قدر مناسب نوشانیده شود مرض مذکور دفع نگردد و چون زیاده از قدر مناسب نوشانیده شود وکاه وگلو خشک گردند و تا پاک و تشنگی و بیهوشی و دوران سر و سستی پیدا آید و حاسهٔ سمع و بصر ضعیف افتند و امراض چشم و گوش و بینی حادث گردند و چون زیاده از قدر مناسب نوشانیده ۰ پست بخور و یا پست زار شالی باشکر و روغن ستور مخلوط گردانیده بلیسانند و داروهائی که دافع آثار آن باشند و چشم مریض بکشند و در بینی بچکانند و در گوشها بمانند و چون دود بجهت معتدل گردانیدن اخلاط نوشانیدن خواهند باید که دود داروهای بلادن جرنگر و کوتمه بنوشانند و چون دود تنباکو بهمین نوشانیدن خواهند باید که بارهای درختان که ازان روغن بیرون آید و سار چوب درختانی که ازان نیز روغن بیرون آید و رال و گوگل بستانند و بکوبند و آس کنند و با روغن یاد کرده بطریق مسطور دود آن بنوشانند و چون دود بجهت دفع سرفه نوشانیدن خواهند باید که از کثائی بزرگ و سندهی و فلفلین و کسوندی و انگزه و پوست درخت هنکوت و نسل و گلوی و گلگر است یکی و مانند آن از دیگر داروها که دافع سرفه باشند هر چه دست دهد بستانند و بکوبند و آس کنند و بر طریق مسطور دود آن بنوشانند و چون دود بجهت قی نوشانیدن خواهند باید که از چرم وی و سم و سروان و ماهی کند و گوشت گنده و مانند آن از دیگر اشیائی که از بوی آن دل بسوزد هر چه دست دهد بستانند و دود آن بر طریق مسطور نوشانیده قی بکنانند و چون دود در سنگی رسانیدن خواهند باید که نمد و نیخ و مانند آن از داروهائی که دافع سنگی و جراحت بوند بستانند و دود آن بسنگی و جراحت بطریق مسطور برسانند و الله اعلم تدبیر غرغره داروها بکار بستن که بهندی آنرا کند و کهی گویند بدانکه غرغره مذکور بر چهار نوع ست یکی آنست که مردم را فربه و چرب گرداند و آنرا اشنیهن گویند و این تدبیر بجهت دفع مرض بادی بکار باید بست و دوم آنست که خلط را معتدل گرداند و این را سنسمن گویند و این تدبیر بجهت دفع مرض که از تلخه حادث شود بکار باید بست و سوم آنست که خلط فاسد را بیرون بکشد و این را سنسود هن گویند و این تدبیر بجهت دفع مرض بلغمی بکار باید بست و چهارم آنست که سنگی دهن را فراهم کند و این را روهن گویند و غرغره را دهن تا آن مدت باید داشت که از بینی و چشم آب سائل گردد و این تدبیر را بر حسب قوت و ضعف پنج بار و یا شش بار و یا هفت بار و یا کم و بیش آب بکار باید بست و اگر کنجد را با آب آس کنند و بجامه بخته بستانند شوید و مشروبی را از مشروبات اشیینه با آن یار کنند و شیر گرم کرده غرغره بدان بکنند مرض بادی که در دهن پیدا آمده باشد دفع گردد و چون روغن کنجد را با سحیق نمک سنگ یار کنند و گرم ساخته بدان غرغره کنند و بدانها از جنبیدن باز ماند و مستحکم گردند و این داروها از جمله داروهای غرغره اشیهن اند و اگر کنجد با بهول یا با آب آس کنند و بجامه بخته بستانند و با شکر و روغن گاو و شیر و شهد یار کنند و بدان غرغره کنند تا پاک دهن و سنگی آن دفع شود و از دهن نیز صاف گردد و چون به تنها شهد غرغره بکنند نیز فوائد مذکور حاصل آیند و چون به شیر یا به روغن ستور غرغره بکنند سوختگی دهن که به سبب آتش یا شوره یا زهر پیدا آمده باشد دفع شود و چون غرغره بسرکه بکنند خشکی دهن زائل گردد و مزهٔ دهن که متغیر گشته باشد نیک گردد و این داروها از جمله داروهای غرغره سنسمن اند و چون فلفلین و سندهی و ادرک و خردل و نمک سنگ یا با آب آس کنند و بجامه بخته بستانند و بدان غرغره بکنند مرض بلغمی دفع شوند و این غرغره در دفع مرض رکبت نیز نافع ست و این داروها از جمله داروهای غرغره سنسود هن اند چون چوبش دار هلد و تمهله و انگوره و جای و برگ جای و جوا سه بستانند و بعد سرد شدن باشهد که ششم حصهٔ جوش مذکور بود یار کنند و بدان غرغره بکنند جراحت و سنگی دهن اگرچه از غلبهٔ هر سه خلط باشند دفع گردند و این داروها از جمله داروهای غرغره روهن ست و دیگر داروهای انواع غرغره در بعضی فصول سابق بجهت دفع بعضی امراض گذشته اند هنگام احتیاج مناسب دیده بکار باید بست تدبیر لقمه داروها که بهندی آنرا کول گویند بدانکه لقمه داروها نیز بر چهار نوع ست یکی را اشنیهن کول و دوم را سنسود هن کول و سوم را سنسمن کول و چهارم را

روین کول نامند اینچه دارد ها خواند ازان انواع تدابیر غرغره است همان دارو های نوائد انان انواع این تدبیر نمیند لیکن تدبیر غرغره دارند های بالغ بکار بسته میشود و تدبیر لقمه بدانروی که آنرا باب سعوق ساخته بهم غلوله کرده باشند بکار بسته شود و نیز داروی غرغره آن مقدار باید که بدان دهن پر شود و لقمه دارد ها چنان باید که مریض که آن را در دهن بگرداند و نیز داروی لقمه مقدار درم باید گرفت و چون نمک سنگ و پیل گرد و مغز ترنج را آس کنند و مریض را بگویند تا لقمه آن در دهن بدارد تا از روی طعام که از غلبه بلغم حادث شده باشد دفع گردد و ازین دهن صاف نیز شود و دیگر داروهای لقمه در بعضی فصول سال بجهت دفع بعضی امراض گفته شده است هنگام احتیاج حسب مناسب دیده بکار باید بست و چون تدبیر غرغره و لقمه بر قدر مناسب شود دهن صاف و پاک گردد و حواس خمس قوی گردند و در دل قرابت پیدا آید و مرض که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند کم افتد و زائل گردد و چون تدبیر مذکور کم از قدر مناسب شود بلغم در دهن افزون گردد و قوت ذائقه فاسد شود و ناآرزوی طعام پیدا آید و چون تدبیر مذکور زیاده از قدر مناسب شود دهن پخته گردد و خشک گردد و تشنگی و بیهوشی روی نماید تدبیر سیائیدن دارو در دهن بیخ دندان و خزآن که آنرا بهندی پرتسامرن گویند بدانکه تدبیر مذکور بر سه نوع است یکی آنست که دارو را با آب آس کرده در بیخ دندان و خزآن بسایند و دوم آنست که از دارو ها لیه سازند و آنرا بیخ دندان و مانند آن بسایند و سوم آنست که سحیق دارو را بر بیخ دندان و خزآن بسایند و دارو هائی که بدان تدبیر لقمه بکار باید بست چون احتیاج بسوی تدبیر بر بسیار افتد باید که بدان دارو های حسب مناسب مقام این تدبیر نیز بکار باید بست و چون سحیق کوتهه و دار هلد و زرد چوب و مجلیتهه و پاپری و کتکی و تیجوتی و موتهه و لوده را بر دندان بسایند درد دندان و آماس آن دفع شود و روانی خون از بیخ دندان نیز زائل گردد و دهان پاک دهن نیز زائل گردد و الله اعلم بالصواب

فصل هشتاد و سوم در بیان کشانیدن خون

که آنرا بهندی سونت موچهه گویند بدانکه خون شیرین بفعل و گران و چرب بست و بساس سخت سرد است و بسخت گرم بلکه معتدل است و چنانچه تلخه تا پاک بانگیزد و خون نیز تا پاک بانگیزد و چون خون در عضوی فاسد گردد و عضوی مذکور پخته گردد و خارش در و کند و ناپاک و دانهای بفعل وام و گران شود و جنبهانیز بفعل وام گردند و رگهای پرچون نمایان و منتفخ غالب گردد و بایل رسته پیدا آید و چون خون در اندام شخصی کم افتد طبیعتش بشیرینی و ترشی مایل باشد و بینش تیزش تاریکی آید و اندامش خشک گردد و رگهایش خالی و سست شوند و گاه گاه بیهوشی روی نماید و در اندامش در مجرای درون نگردد بلکه در مجرای دیگر روان باشد و چون از غلبه باد فاسد شود خون و کف دار و تنک خشک بود و بفعلیش کم باشد و محلیکه دران خون فاسد شده باشد چنان درد کند گویا که دران سوزنهائی خلانند و چون از غلبه تلخه فاسد شود زنگش سبز باشد یا کبود یا سیاه گردد و بویش همچو بوی گوشت گنده باشد و خون مذکور تنک بود و در بساس گرم باشد و نگس بران ننشیند و مورچه نزدیک آن نیاید و چون از غلبه بلغم فاسد شود غلیظ و چرب باشد و در بساس سرد بود و بسرعت منجمد گردد و رنگش همچو آب گل سرخ شود و چون از غلبه هر سه خلط فاسد گردد آثار هر سه خلط پیدا آیند و نیز خون مذکور همچو سرکه ترش و سخت بد بو باشد و چون از خوردن زهر یا از گزیدن مار و مانند آن از خزندگان و کرمان زهردار فاسد شود خون از دهن و گوش و بینی سائل گردد و رنگش سیاه باشد و آثار هر سه خلط نیز پیدا آیند و خون کشانیدن در دفع آماس عضوی و ناپاک و سرخبادها و بیست و باد فاسد که از ان در دپیدا آید و مرض پیلپا و مرضیکه در دست پیدا گردد و کرنفه و اربد و ابجی و بعضی مرضهای خرد و مرض او همنته خونی و ابهلبند خونی و مرض بادکا و مرض پستان زن و مرض تندرا و افزونی شیر و پیه و جگر و مرض بسرب و مرض بدرده و سنگنگی دل و سنگنگی گوشت و لب و بینی و دهن و سر و مرض ایدیس و رکبیت و دیگر امراضیکه از غلبه خون پیدا آیند فائده تمام دارد در دفع گرانی وجود و گندبوئی دهن و بینی و امراض که در پوست اندام پیدا آیند مفید تر است و خونی که بسبب زهر فاسد گردد و آن نیز باید کشانید و شخصی که در خود او سنجنه گردد و یا لعل وام شود در آنرا خون کشانیدن نیز نافع است و خون بسیون یا بابوچه یا بکدو تلخ یا بفصد یک پرستهه یا نیم پرستهه یا ربع پرستهه حسب مناسب مرض مقام بکشانید و کشانیدن خون در هنگامی که آفتاب در برج حمل یا میزان بود بغیر مرض نیز نافع است و برای لاغر و ضعیف و عین و مردان حامله و زنهای

شخصی که او را مبتلا سیر یا آماس اندام یا رعشه بلند بهر باد مه یا سرفه یا کهک یا اتیسار یا مرض سکم یا بنداوگ و شخصیکه عمرش شانزده ساله باشد یا عمرش بالای هفتاد ساله رسیده باشد فصد خون نکشانند و شخصیکه کثیر الجماع بود و شخصی که او را تدبیر حقنه وقی و اسهال و ناس بکار بسته باشند این را خون کشانیدن فصد و نیز ممنوع ست و بعد نوشیدن شوربا شبینه نیز فصد خون نکشانند و چون شخصی را ازین اشخاص مرضی حادث شوند اگر خون نکشانند فی الحال هلاک گردد باید که آن را بدلویچه و سرون و کدوی تلخ خون بکشانند و چون شخص مذکور را غلبهٔ زهر بار بود در مخالبت رگ کشانیدن ممنوع نیست و خون چون از غلبهٔ باد فاسد شود باید که از البیرون بکشانیند و چون از غلبهٔ تلخه فاسد گردد باید که بدلویچه بکشانند و چون از غلبهٔ بلغم فاسد گردد باید که بکدوی تلخ بکشانند و چون از غلبهٔ دو خلط یا سه خلط فاسد گردد یکی از سه آلات مذکور یا فصد یا کلک برحسب مناسبت مقام بکشانیند و سرون خون را نادره انگشت و دلویچه تا سبت و جهار انگشت و کدو تا دوازده انگشت جذب کرده بکشد و از کلک خون تا یک انگشت بیرون آید و از فصد کردن خون تمام اندام بیرون آید و چون حد روزا بر و باران و در هنگام سردی بطریق خوب بیرون نباید و شخصیکه بهیوش یا گرسنه یا خائف بود یا بول و غایط را بتکلف حبس کرده باشد و آنکه به سبب زور کردن مانده گشته بود و آنکه او را غلبهٔ خواب بود از اندام شان نیز خون بطریق خوب بیرون نباید چون البته حاجت بخون کشانیدن افتد بکشند و چون بعد فصد و کلک زدن و دلویچه سخت کردن خون بیرون نیاید باید که سیمق کوتهه و نمک سنگ و فلفلین و سندهی را بر محل فصد و بر کلکها و مانند آن سخت کرده بسایند خون برآید و چون خون کشانیدن خواهند باید که آشام بر نخ خوابانیده بکشانیند و چون به سبب گرمی هوا و یا به سبب بیگاریستن تدبیر نرسید و یا به سبب نشستن و کلکهای عمیق زدن خون زیاده از قدر مناسب بیرون آید باید که سیمق لوده و بسوت و سال و با آرد جو یا آرد گندم یا سیمق و ماش یا سیمق لوبیست و خت و سوبا سیمق کشک مارکه آنرا کجاجی گویند یا خاکستر جامهٔ کتان یا جامهٔ مجلوج بر نشتر و کلکها و مانند آن سخت کنند و بران پتی ببندند و دیگر تدابیر سر و بکار بندند و چون بدان تدبیر هم خون نماند باید که محل فصد را بشورد یا بداغ بسوزند و یا بالای محل فصد باز رگ مذکور بکشانیند تا خون بدین راه جاری گردد و از جاری گشتن براه اول بایستد آنگاه جریان خون را از فصد دوم به تدابیر سابق باز دارند از دارو های زخمت و تدبیر سر و شورد و بداغ خون از جریان باز ایستد از انکه دارو های زخمت مخرج خون را منضم می سازد و تدابیر سر و خون را منجمد ساخته از جریان باز دارند و شورد مخرج خون را رسخته گردانیده مسدود سازد و از داغ رگ سوخته شده منقبض گردد و چون از جهت ماندن خون تدابیر سر و بکار بندند و از ان باد فاسد گشته در وسید آرد باید که روغن ستور که شیر گرم بود بر محل فصد و کلکها و مانند آن بزنند ازین در و زائل گردد و اطبا از کشانیدن خون زیاده از قدر مناسب منع کرده اند و گفته اند که خون چنان باید کشانید که مقداری از خون فاسد باقی ماند و آن باد بدان زائل سازند و اگر خون زیاده بیرون آید بینائی کم گردد و مرض اجهیک و استسقا و مرض تمر و درد سر و مرض بجهیا کهات و دمه سرفه و کهک و تاپک و بنداوگ حادث گردند و اگر خون زیاده تر بیرون آید مردم هلاک شود و چون خون بر قدر مناسب بیرون آید مرضی که بجهت دفع آن خون کشانیده باشند زائل گردد و در بدن و اندام سبک شود و در دل قراریت پیدا آید و بعد کشانیدن خون تا آنکه قوت حاصل آید اجتناب نماید و غصه و از غسل کردن باب سرد و از خوردن باد و از نشستن تا دیری و از خواب روز و از خوردن ترشی و از اشیای تیز و از لباس تکلم و از خوردن آن قدر که بهضم آید باز نماید و چون شخصیکه خون کشانیده باشد لاغر و ضعیف بود باید که گوشت آهوی سیاه و سپید و خرگوش و گوسپند و دراج و لیج و شیر و برنج ستهی بخورد تا قوی گردد و الله اعلم بالصواب

فصل هشتاد و چهارم در تدابیر شورد و تیز اب

بدانکه شورد و تیز اب گرم اند و مزه تیز دارند و خشکی و جراحت و جزآن را صاف و فراهم و خشک گردانند و بلغم و جربی را مذاب ساخته دور کنند و از اندام خوردن آن آب منی کم افتد و شورد در جمیع انواع یبست دود و گرفته و بهکند و بواسیر و دل و سختگی ناسور و جرم دل و کلفه و کرمهای جراحت و زهر بار و گزدم و نهشت مرض دمن یعنی تجهه دار و بجهه و انکسی و دست پند ربهد و سه روهنی نافع ست بکار باید برد

فصل هشتاد و چهارم در تدابیر شورد و تیز اب

و تیزاب در دفع گوله و هر شدت زحمتهای شکم و زهر و نقصان گرسنگی و ضعف و بواسیر و بعضی و انتفاخ شکم و سرکرا سمری و کرمهای شکم و دردهای ناشی بکار باید بست و شخصیکه لاغر یا مبتلا باشد و شخصی که آنرا مرض رکبت و یا تپ و یا دوران سر باشد و شخصی که او را غلبه تانه بود و شخصی که آن را بیوستی غالب بود شان را تدبیر شوره و تیزاب ممنوع ست نباید کرد و نیز برای شخصیکه تمام آماسیده بود و شخصی که او را مرض پرمیو یا ارحبت یا استسقا باشد و عورت حامله و حائضه و نفثی و نیز و شخصی که خصیه او دراز شده باشد یا عرقی که رخش جاگذاشته فروهشته شود هر رو تدبیر مذکور بکار نبندند و نیز در محل خطرناک و در رگ وپی و در روده و در گاه و در ناخن و در سعرات قضیب و در محلیکه آنجا گوشت اندک بود چنانچه پیشانی و جز آن و در چشم هیچ یکی از دو تدبیر مذکور بکار نبندند لیکن از میان امراض چشم مرض قرنکان مستثنی ست و درین تدبیر شوره و تیزاب ممنوع نیست و نیز برای شخصیکه در استخوانها و یا در بندگاهها و یا در دلش درد باشد یا اورا ناسور وی طعام نبود هیچ یکی از دو تدبیر مذکور بکار باید بست و

ترتیب ساختن شوره آنست که یکی را از درخت مکها که گلهای او سیاه باشند و درخت کرا و درخت پله و درخت آسکرن و درخت کرنج و با نسه و کمیله و چیته و اراجن و کنبل و چتیون و ارنی نوعی از چهار نوع شقاقل یا برگ و شاخ و بیخ بهنگامی که آفتاب در برج سنبله و یا چراغ بود آنگه وضو ساخته پاکیزه شده آن را نو بیده داده آمده باشد بستانند و لیکن درختی ازین درختها بگیرند چنان باید که در مقام پاکیزه رسته باشد و کمتر نگشته باشد و برگهای آنرا کرم نخورده باشند و اندک روزها را نبود بلکه جوان و تر و تازه را بگیرند و آنرا با هیزمی که ازان چوبه میسازند بسیاق کنجد در مقامی که دران مدخل باد نباشد بسوزند و بعد سرد شدن سنگ مذکور را علاحده کرده بدارند یکدون خاکستر درخت مذکور را با شش دون آب مخلوط ساخته بجوشانند و یک کرت تیزاب بچکانیده بگیرند بعده در باتیله بزرگ انداخته بجوشانند و زیرش آتش کنند و بگفگیر بگردانند تا آنگه لعل مصاف و لزج و تیز شود بعده فرود آورده در جامه سفت انداخته باز چکانیده تیزاب بگیرند و انچه غلیظ در جامه بماند آن را دور کنند و سنگ مذکور را با صدف و خرمهره یکجا کرده گرم سازند تا آنگه لعل و ام شوند بعده مقداری ازین تیزاب مذکور بریزین اشیای سخته سرد گردانند و آس کرده مقدار هشت پل بیخ بستانند و با تیزاب مذکور یا کرده باز در باتیله بزرگ انداخته آتش نرم بدهند تا آنگه تیزاب مذکور همچو جلاب گردد بعد ازان فرود آرند و در آوند آهن نگاه دارند و بکار بندند و میان شوره های این همه درختان شوره خاکستر درخت موکها بهتر ست و چون خاکستر درخت موکها سی پل و خاکستر هریکی ازین بست و چهار درختان مذکوره ده پل بستانند و یاشش دون آب مخلوط ساخته و تیزاب چکانیده بطریق مسطور شوره سازند نیز نیک بود و چون خواهند که شوره مذکور را تیز تر گردانند باید که بیخ هریکی از دو تا نتن و دو چیته و کرهاری و دو بست ازان کرنج خرد و موصلی و نمک بریاد ساجی و انگزه و بیخ مدار سیس نیم پل بستانند و با شوره مذکور مخلوط سازند تیز تر گردد و چون شوره مذکور بسبب دیرینه گشتن کم قوت شود باید که تیزاب خاکستر درختی ازو درختان مذکور بستانند و شوره مذکور را با آن یاری کرده سخته تیز گردانند و سخت نرم و سخت لزج و سخت سرد و سخت گرم و سخت سریع السلریت و سخت بطی السلریت نباید بلکه معتدل الحال و مناسب دفع مرض شاید **تدبیر سخت کردن شوره آنست** که مریض را در مقامی که دران مدخل باد و تباب نباشد و اشیای محتاج الیها را که ذکر آن در فصلی که بهنگام آن را بهر نیه گویند گذشته است موجود کرده بدارند بعد آن محل مرض را خراشیده یا کلکها بران زده شوره را با لبت آهن بران سخت کنند چنان تا آن مدت که دران یکبرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود شوره سخت را تبرد بدانند که تدبیر شوره نیک و مناسب شده است و چون تدبیر مذکور مناسب شود زمنی که بجهت دفع آن آنرا بکار بسته باشند دفع گردد و محلی که دران شوره سخت کرده باشند آلایش ازان بچکد و تدبیر شوره که مناسب شده است آن را مسمکد کده گویند و چون تدبیر شوره گوشت آن مقام که دران شوره سخت کرده باشند سیاه گردد بدانند که شوره سخت تیز ست و تدبیر مذکور زیاده از قدر مناسب شده است و این را بد کرده گویند ازین جهت که آنجا شوره داده باشد لعل وام و پخته شود تبرش گردد و بچکد و اندام درد کند سوخت شود و گاه باشد که

مرض از بین هلاک گردد و چون این سخت شود گوشت محل مرض سیاه گردد و باید که اشیای ترش و مهلتی را آس کرده و با روغن سمنو آمیخته بران بگذارند از این صورت شود که افتد بعد ازان بدیگر دارو با محل مرض را خراهم گردانند **سوال** ترشی تیز و گرم و آتش ست و شوره نیز در تاثیر همچو آتش ست پس باید که از ترشی تا تاثیر همچو آتش ست تاثیر شوره زیاده گردد و نه کم افتد **جواب** شوره جز ترشی دیگر هیچ مزه دارد جز آنکه تیزی دران سخت غالب ست بعد آن شکلی و چون تیز و نمک دار جمع شود با ترشی مزه انش شیرین گردد بسبب بهم شدن ترشی با شوره مزه اش شیرین میشود و ازان صورت تاثیرش کم می افتد و بعد تدبیر شوره محلی که آنجا شوره را سخت کرده باشد چون سخت گردد و فارش کنند و درد و خیان پیدا شود گویا که دران شوره نها می خلانند و مرضی که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند که نیفتند بدانند که تدبیر مذکور را از قدر مناسب کم شده است و این را هم دکده گویند و چون تدبیر شوره بسبب قلت تیزی شوره محل مرض بریده نگردد باید که اشیای ترش و سرکه نبید و کنجد و مهلتی را آس کرده سخت کنند از این آثار همین دکده دفع شوند و الله اعلم بالصواب **فصل هشتاد و نهم در تدبیر داغ** که بهندی آن را داک گویند بدانکه تدبیر داغ از تدبیر شوره و دیگر تدابیر ها تدبیر بهتر ست از آنکه مرضیکه بداغ زائل شود هیچ گاه عود نکند و آنکه تدبیر شوره و یا بدیگر علاج دفع گردد گاه باشد که عود کند و نیز مرض که بدارو و عمل خنگاف و قطع و جز آن و شوره دفع نشود به تدبیر داغ زائل گردد و تدبیر داغ آخرین تدبیر ها ست چنانچه منقول ست آخر الدواء الکی پس شاید که اول الامرض بدانا زائل گردد و چون این دو زائل نگردد تدبیر خنگاف و قطع و جز آن بکار بندند و اگر بدین تدبیر دفع نشود تدبیر شوره بکنند و چون بدین دفع نشود و تدبیر داغ زائل گردانند و مرضیکه بدین تدبیر هم دفع نشود لاعلاج بود و داغی که بر چرم باید داد که بایل دراز و یا به پشک بز باید دانست گاو و یا به فنی نیزه چنانچه حسب مقام بدهند و داغی که تا گوشت باید رسانید باید که بسنگی که بدان دراز روشن می کنند و یا به یکی از هفت دهات جز آهن چنانچه حسب مقام بدهند و داغی که برگ یابی یا استخوان و بند گاه باید داد باید که به شهد یا به قند و یا بیکی از شروبات اشیینه چنانچه حسب مقام بدهند و تدبیر داغ بفصل گرما و هنگامی که آفتاب در برج سنبله یا میزان باشد ممنوع ست و در دیگر اوقات ممنوع نیست و چون مرض حادث شود که دران تدبیر داغ البته بکار باید بست و هنگام آن باشد که دران ممنوع ست و لیکن چون تدبیر داغ تاخیر نماید مریض هلاک گردد باید که در بیض حاد و محلیکه آنرا سر کرده باشند نشانده تدبیر داغ بکار بندند و از داغ چرم چون بوقت دادن آن آواز برآید و بوی بد آید و چرم منقبض شود بدانند که چرم سوخته شده است و داغ بیشتر تجاوز نکرده است و از داغ گوشت چون محل داغ برنگ فاخته گردد و اندکی بیاض مایل باورد و اندک بود بدانند که گوشت سوخته شده است و از داغ رگ و پی چون محل داغ سیاه و ام و منقبض گردد و از تشنج باز ماند بدانند که رگ سوخته شده است و از داغ استخوان و بند گاه چون محل داغ لعل و ام و خشک و زشت گردد بدانند که استخوان و بند گاه سوخته شده است و بجهت دفع امراض سر و بجهت امراض چشم که آنرا داغ همتنه گویند عمل داغ نافع ست باید که بجهت دفع این امراض داغ بر پیشانی و ابرو و بناگوش بدهند بجهت دفع مرض پلک چشم نیز عمل مذکور نافع ست باید که چون ورم گران داغ دادن خواهند جامه باریک را با آب تر ساخته بر دیده بنهند ثرگان را با آلات داغ بسوزند و بجهت دفع بادی که در چرم و در رگ و گوشت و پی و استخوان و بند گاه غلبه کرده و درد پیدا آرد تدبیر عطاع نیز نافع ست بکار باید بست و نیز بجهت دفع دمل که سخت و منقبض و کردبود و کرنبه و بواسیر و اسهلکه و اسچلی و پیلپا و چرم کیل و غال و امثال این امراض خصیه بهت تدبیر داغ نیز نافع ست و بند گاه و یا رگ که بریده گردد و بدان داغ نیز باید داد و نیز بعد فصد و یا رسیدن زخم چون خون نه انیشد باید که تدبیر انواع بکار بندند و داغ بر چهار نوع ست یکی گرد مجوف و دوم کرد مصمت و سوم طویل و چهارم آنکه از سنانیدن بر محل مرض آلت آهن و مانند آنرا که مجوف بود حاصل آید و طبیب را شاید که تشخیص مرض کرده مقدار محل آنرا دانسته و نوت مریض شناخته و فصل معلوم کرده یکی ازین چهار داغ که لائق مقام باشد بکار بندد و چون تدبیر داغ نیک شود باید که روغن سمنو بر محل داغ سخت کنند نافع آید و شخصیکه طبیعتش محرور بود و خائف و شخصی که رسانیدن گرمی آتش او را عسیر شود

جراحات مذبوحه و نیز بچشکی که در میان آن خون غالب بود و بر شکم که مشق گشته باشد و بر محل زخم که از ان تیر و سنان و یا مانند آن که آنرا نگشیده باشند و بر دو میل که بسیار بود جراحات مذبوحه سوخته شدن بر چهار نوع ست یکی آنست که از ان رنگ اندام بگردد و تا پاک شود و بهبودی آنرا بلشت گویند دوم آنکه از ان محل سوختگی لعل دام شود و سخته گردد و سوزش و درد کند و آبلها دران حادث شوند و بعد از دیری فراهم شوند و بهبودی این را در رگ گویند و سوم آنکه از ان محل مرین چنانچه شاید سوخته گردد و کبود رنگ شود و غایر نگردد و مقدار دو سوزش کند و این را سمکدکده گویند چهارم آنست از ان گوشت محل سوختگی برآمده و نشق گشته رفروهشته شود و رگ ریزی و بند گاه و استخوان محل مذکور سوخته گردند و تب و تا پاک و بیهوشی و سستی اندام و مانند آن حادث شوند و این را تدکده گویند نوع اول که آنرا بلشت گویند باید که بسبب فراهم شدن آن گرمی آتش برسانند و علاجهای گرم بکار بندند نوع دوم که آنرا دودکده گویند بسبب فراهم شدن آن بسرو چنبه و پوست درخت پکر و رکتچندن و گل سرخ و گلوی را بتانند و آس کرده و با روغن ستور مخلوط ساخته بر محل سوختگی سخت کنند نوع سوم که آنرا سمکدکده گویند گوشت حیوانات آبی و یا گوشت حیوانات که در آبادانی باشند آس کرده بر محل سوختگی سخت کنند این سوختگی سمکدکده فراهم شود و چون تا پاک علی الاستمرار شود باید که علاجهائی که بسبب دفع بردوده ملخه گفته شده اند بکار بندند نوع چهارم که آنرا تدکده گویند بسبب فراهم شدن آن اولا گوشتی که فرو رفته شده باشد و کنده گشته بود بریده دور کنند بعده بجوش پکر و کلار و بسین و بروبیل که سرد بود بشویند آنگاه کامون سالی سال و یا سیحق درخت تمبند و و یا سیحق سفال گلین را با روغن ستور آمیخته بران سخت کنند نوع دیگر برگ گلار و برگ نیلوفر شمسی و برگ نیلوفر آبی بر محل سوختگی بنهند و بر سیمان او ساست وار ببندند بسبب دفع این نوع علاجهائی که دافع اسهر تلخه بودند بکار بندند و بسبب فراهم شدن سوختگی هر نوع که باشد روغن ستور که آن را با سیحق تر ازان مهلتی ولوده و رال و مجیثمه در رکتچندن و مرهری سخته باشند بر محل سوختگی طلا کنند نوع دیگر بلیله و گل سیاه و زیره و موم و سال آس کرده و با روغن ستور مخلوط ساخته بر محل سوختگی سخت کنند نیز فراهم شود نوع دیگر روغن ستور را بر محل سوختگی طلا کنند و بعد آن سیحق پوست درخت ارزان بریانند ازین نیز فراهم شود نوع دیگر روغن کنجد را با سیحق تر ازان خراطین بپزند و آنرا بر محل سوختگی طلا کنند فراهم شود نوع دیگر سیحق پوست درخت سنبل بر محل سوختگی بپرا کنند فراهم گردد نوع دیگر خاکستر خوبرا با روغن کنجد آمیخته بر محل سوختگی سخت کنند فراهم شود و چون روغن ستور و یا روغن کنجد که گرم بود و اندام کس سوخته شود و آبله پیدا آید باید که کنجد کهنه را بسوزند و با آب آس کرده بران سخت کنند فراهم شود نوع دیگر صدف سوخته را در آب بازند آب صاف که بالا باشد بستانند و آنرا بر محل سوختگی بریزند ازین چنانچه روغن فراهم شود دیگر سوختگی نیز بگردد نوع دیگر مینل را با آب سحق کرده بر محل سوختگی سخت کنند ازین سوختگی روغن و جز آن فراهم شود و چون چشم را یا پلک را آگرمی آتش برسد و سوخته گردد باید که جوش پوست لهسوده و آمله و بلیله و بلیله و دار هلد بستانند و سیحق گورچنه را بگیره جامه به بندند و آن را بجوش مذکور که سرد بود تر کنند و بر چشم قطرات آن بچکانند فراهم گردد بدانکه از خوردن دود بسیار سبب کشتن آتش که خانه را سخت شده باشد و جز آن و دمه و سرفه و سوزش چشم و لعلی آن پیدا آیند و در قوت حافظه تخلل شود و استسقاء و تا پاک و تب و بیهوشی روی نماید و چون چنین شود باید که شیره بنیشکر و شیره انگور و روغن گاو و شیر را مخلوط ساخته بنوشانند و یا شربت حماض و یا دیگر چیزها که شیرین و ترش بوند بنوشانند وقتی بکنانند ازین شکم صاف و سبک شود و بوی دود زائل گردد و در اندام و تب و تا پاک و بسیاری عطسه و دمه و سرفه و استسقا دفع شوند و بعد قی کنانیدن از اشیای شیرین و نمکی و ترش و نیز لقمه بکنانند ازین حواس که بسبب خوردن دود بسیار کم افتاده باشند نیک گردند و در حال قرابت پیدا آید و بعد از لقمه کنانیدن دارو های نیز در بینی بچکانند ازین بینائی نیک گردد و سر و گردن سبک شوند و شخصی که بسیار دود خورده باشد آن را غذائی که بوقت هضم تا پاک نا نگیزد و چرب و سبک شود بخورانند و شخصیکه او را باد سموم و یا باد سخت گرم رسیده باشد

و شخصیکه اورا باد سرد رسیده باشد شخصیکه برف و باران بسیار خورده باشد باید که شان را تدبیر و علاجهای گرم کنند شخصی که آنرا صاعقه زده باشد باید که روغن و آن براندامش بریزند و علاجهای سرد آس کرده بران سخت کنند اگر بفضل خدای تعالی باشد بزید و غالب نیست که زدهٔ صاعقه نمیرد و هلاک میگردد و الله اعلم بالصواب

فصل هشتاد و ششم در شمار امراض و بیان احوال اخلاط ۱۱۶۷

بدانکه جملهٔ امراض یکهزار و صد و شصت و هفت اند منجملهٔ آن هشت نوع تپ ست یکی آنکه از باد بود دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از باد و تلخه و پنجم آنکه از باد و بلغم و ششم آنکه از تلخه و بلغم و هفتم آنکه از هر سه غلط و هشتم آنکه از شی خارجی بود و شش نوع انتیسار ست یکی آنکه از باد بود دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه غلط و پنجم آنکه از اندوه و ششم آنکه از غلط رود و چهار نوع پرواهکا ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ خون بود و چهار نوع سنگر بنی ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط باشد و شش نوع بواسیر ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از خون و ششم آنکه خلقی باشد و سه نوع جوم کیل ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم بود و سه نوع منساد آنش گرسنگی ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از بلغم باشد و سه نوع بدهضمی ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم باشد و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض لبسه چکا و یک مرض السک و یک مرض پلنکا ست و شش نوع مرض کرم ست شش نوع در درون بدن بوند ازین هفت نوع از غلبهٔ بلغم حادث شوند و شش نوع از غلبهٔ خون و پنج نوع از غلبهٔ غلیظ دو نوع بر ظاهر بدن بوند سیش و جلد و پنج نوع پنڈ روگ ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از خوردن گل بود و از جملهٔ آن مرض برقان ست که آن را کاملا گویند و مرض کبنهی و مرض هلیمک ست و سه نوع رکپت ست یکی آنکه از ان خون براه مقعد بیرون آید دوم آنکه براه دهن و سوم آنکه بهر دو راه بیرون آید و پنج نوع راجروگ ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از ترقیدن سینه شده باشد و پنج نوع سرفه ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از ترقیدن سینه و پنجم آنکه از راجروگ باشد و پنج نوع کهمک ست یکی را آنجا گویند دوم را اجلا و سوم را اجهدا و چهارم را کنیه و پنجم را مهامکا نامند و پنج نوع دمه ست یکی را مهاسواس گویند دوم را آورده سواس و سوم را جهیه سواس و چهارم را نمک سواس و پنجم را چهار سواس نامند و شش نوع تباهی آواز خلق که آنرا سر بهید نامند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از راجروگ و ششم آنکه از زیادتی پهیه بود و پنج نوع نا آرزوی طعام ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از اندوه و ترس روا فتد آن شود و پنج نوع مرض قی ست یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه غلط و پنجم آنکه از دیدن و خوردن اشیای کریه حادث شود و هفت نوع تشنگی ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از رسیدن زخم و پنجم از نقصانی خلاصهٔ طعام و ششم از بدهضمی و هفتم آنکه از خوردن طعام سخت چرب و ترش و نمکی حادث شود و هفت نوع بیهوشی ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط و پنجم آنکه از دیدن خون و رسیدن بوی آن و ششم آنکه از شراب و هفتم آنکه از هر حادث گردد و از جملهٔ امراض مذکوره یکی مرض دوران سر و یکی مرض تندرا و یکی زیادتی خواب و یکی مرض کلم و یکی مرض سنیات ست و هفت امراض اند که از خوردن امراض حادث گردند چهار نوع مرض مداتی یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط حادث شود و پنجم آنکه آن را پرمد و ششم آنکه آنرا ناجیرن و هفتم آنکه آنرا بان جهیرم گویند و هفت نوع مرض تاپک ست یکی آنکه از حرارت شراب پیدا آید دوم آنکه از خون و سوم آنکه از غلبهٔ تلخه و چهارم آنکه

از استسقا و پنجم آنکه از دردآمدن خون جراحت در شکم و ششم آنکه از نقصان دهات و هفتم آنکه از رسیدن زخم در محل خطرناک حادث گردد و شش نوع استماد ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد حادث شود و دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از اندوه و مانند آن و ششم آنکه
از خوردن زهرها آید و هشت نوع دیوانگی ست یکی آنکه از آسیب دیو پری شود و دوم آنکه از آسیب دنبت و سوم از آسیب گند هرب و
چهارم از آسیب چیچه و پنجم از آسیب تبرکره و ششم از آسیب ناک کره و هفتم از آسیب راکس و هشتم از آسیب بساچ کره حادث شود و چهار نوع باد مرض ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط بود و هشتاد نوع مرض بادی ست یکی آنکه از
اجیک گویند و دوم آنکه آنرا هفتله و سوم آنکه آنرا ارستنبهه و چهارم آنکه آنرا ابیرتاس و پنجم آنکه آنرا استرتاس و ششم آنکه آنرا دهربات و هفتم آنکه
آنرا پرتایام و هشتم آنکه آنرا اتینترک و نهم آنکه آنرا انباتک و دهم آنکه آنرا دندانباتک و یازدهم آنکه آنرا کهلی و دوازدهم آنکه آنرا جهنا استنبهه و
سیزدهم آنکه آنرا اروت و چهاردهم آنکه سمیا کهات و پانزدهم آنکه آنرا کرشت ببرک و شانزدهم آنکه آنرا بیلتا و هفدهم آنکه آنرا کهیج و هژدهم آنکه
آنرا کلاکنج و نوزدهم آنکه آنرا باد هلبهه و بستم آنکه آنرا کرهنی و بست و یکم آنکه آنرا اتولی و بست و دوم آنکه آنرا ابراتولی و بست و سوم آنکه آن را
مسواجی و بست و چهارم آنکه آنرا ابابک و بست و پنجم آنکه آنرا باتکنتک و بست و ششم آنکه آنرا انکهید و بست و هفتم آنکه آنرا سوکهه و بست و هشتم
آنکه آنرا تمتن و بست و نهم آنکه آنرا موکشی و سی ام آنکه آنرا کدکدسی و سی و یکم آنکه آنرا استیهلا و سی و دوم آنکه آنرا استیهلابرت و سی و سوم آنکه
آنرا باهن و سی و چهارم آنکه آنرا کنج و سی و پنجم آنکه آنرا بهرکه و سی و ششم آنکه آنرا دهمان و سی و هفتم آنکه آنرا برتادهمان و سی و هشتم آنکه آنرا بحر تهما
و سی و نهم آنکه آنرا ات او کار و چهلم آنکه آنرا انترجوکن و چهل و یکم آنکه آنرا بابات بربرت و چهل و دوم آنکه آنرا اسپهرن و چهل و سوم آنکه آنرا کشب و چهل و چهارم
آنکه اکاس و چهل و پنجم آنکه آنرا برلاب و چهل و ششم آنکه آنرا جیرموریا و چهل و هفتم آنکه آنرا نندا ناس و چهل و هشتم آنکه آنرا سبدهن و چهل و نهم آنکه آنرا
دربابه و پنجاهم آنکه آنرا لاجی و پنجاه و یکم آنکه آنرا اسکدانکه بربرت و پنجاه و دوم آنکه آنرا اسکرنرود و پنجاه و سوم آنکه آنرا اسکرناس و پنجاه و چهارم
آنکه آنرا باوداه و پنجاه و پنجم آنکه آنرا اسرالکنجن و پنجاه و ششم آنکه آنرا سرابورن و پنجاه و هفتم آنکه آنرا برادره و پنجاه و هشتم آنکه آنرا الک سول و پنجاه و نهم
آنکه آنرا الک سنکرج و شصتم آنکه آنرا استنبهه و شصت و یکم آنکه آنرا بروجهتا و شصت و دوم آنکه آنرا انک بهنک و شصت و سوم آنکه آنرا مهوس
و شصت و چهارم آنکه آنرا بدکره و شصت و پنجم آنکه آنرا بده پرکتا و شصت و ششم آنکه آنرا باد هرج و شصت و هفتم آنکه آنرا سر بانکنات و شصت و هشتم
آنکه آنرا کرنسول و شصت و نهم آنکه آنرا گلهار و بهکناوه هفتاد و دوم آنکه آنرا پرسکت و هفتاد و یکم آنکه آنرا مهیت و هفتاد و دوم آنکه آنرا تودره و هفتاد و سوم
آنکه آنرا کندره و هفتاد و چهارم آنکه آنرا ساکتا و هفتاد و پنجم آنکه آنرا کندهاکتا و هفتاد و ششم آنکه آنرا دشت چی و هفتاد و هفتم آنکه آنرا ساکتا و هفتاد و هشتم آنکه آنرا
کنکره و هفتاد و نهم آنکه آنرا سره کره و هشتاد م آنکه آنرا بات سول نامند و هشت نوع سرخباد بهت که آنرا بات رکت گویند یکی آنکه دمان باد با خلط
غلبه بود و دوم آنکه دمان خون را غلبه بود و سوم آنکه دمان تلخ را غلبه بود و چهارم آنکه دمان بلغم را غلبه بود و پنجم آنکه دمان باد و تلخ را غلبه بود و ششم آنکه
دمان باد و بلغم را غلبه بود و هفتم آنکه دمان تلخ و بلغم را غلبه بود و هشتم آنکه دمان هر سه خلط را غلبه بود و جملهٔ امراض مذکوره یک مرض اند و ستنبهه ست چهار نوع
انو بات ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود و دوم آنکه از غلبهٔ تلخ و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و هشت نوع رحمت سول ست
یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخ و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ باد و تلخ و پنجم آنکه از غلبهٔ باد و بلغم و ششم آنکه از غلبهٔ بلغم و هفتم
آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و هشتم آنکه از خلط رده باشد و هشت نوع بر نام سول ست تفصیل انواع این همه تفصیل سول ست و از جملهٔ امراض مذکوره
یک مرض اند سول ست و یک جهان بت سول و چهار ده نوع ادا و رت ست یکی آنکه از حبس مزاط پیدا آید و دوم آنکه از حبس غایط و سوم
آنکه از حبس بول و چهارم آنکه از حبس فاذ و پنجم آنکه از حبس گریه و ششم آنکه از حبس عطسه و هفتم آنکه از حبس آروغ و هشتم آنکه از حبس قی و نهم آنکه از
حبس منی و دهم آنکه از حبس گرسنگی و یازدهم آنکه از تشنه ماندن و دوازدهم آنکه از حبس دم و سیزدهم آنکه از حبس ماندن خواب بود و چهارده هم

از خمیرمایه اشیای تیز مزه محدث گردد دو نوع نفخ شکم ست یکی آنکه از اجتماع خلط بوده و دوم آنکه از اجتماع خایط باشد و پنج نوع ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبهٔ خون بود و پنج نوع مرض ذل ست یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از گرمی باشد و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض گرفتگی سینه ست آنرا آروه گویند و هشت نوع سوزاک بول ست که آنرا موتر کچھه گویند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از زدن زخم و مجرای بول و ششم آنکه نگاه داشتن غایط و هفتم آنکه از نگاه داشتن منی و هشتم آنکه از سنگ مثانه باشد و سیزده نوع بستگی بول که آنرا موتر کرهات گویند یکی آنکه آنرا بات کند اکا گویند دوم آنکه آنرا ناتا استهلا و سوم آنکه آنرا بات بست و چهارم آنکه آنرا موترا بست و پنجم آنکه آنرا موتر جهتر و ششم آنکه آنرا موترا سنکوچ و هفتم آنکه آنرا موتر حبی و هشتم آنکه آنرا موتر کرنهه و نهم آنکه آنرا موتر سکریدھ و دهم آنکه آنرا سنپات و یازدهم آنکه آنرا موتر باکساد و دوازدهم آنکه آنرا بر یکهات و سیزدهم آنکه آنرا بست کنداکا گویند و چهارده نوع سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند یکی آنکه آنرا باد فاسد یا بلغم پیوسته پیدا آرد دوم آنکه آنرا تلخه فاسد یا بلغم پیدا کند و سوم آنکه آنرا تنها بلغم حادث گرداند و چهارم آنکه از فساد منی پیدا آید و بست نوع سیلان منی یعنی پریست از این ده نوع بلغمی اند و چهار بادی و شش نوع از تلخه پیدا آید اسامی این هر بست در فصل سیلان منی گذشته اند و دو نوع سنگی که از سیلان منی حادث گردند و آنرا پرمته تیکا گویند یکی آنکه آنرا تیکا گویند و دوم آنکه آنرا سرکهیکا و سوم آنکه آنرا کچیکا و چهارم آنکه آن را جهالی و پنجم آنکه آنرا لمنا و ششم آنکه آنرا برنی و هفتم آنکه آنرا سوسکا و هشتم آنکه آنرا الجی و نهم آنکه آنرا بدارکا و دهم آنکه آن را بده رده گویند و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض افزونی جریی ست و آنرا میدروگ گویند و شش نوع او در سه گ ست یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ تلخه باشد و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از زیادتی پیه و ششم آنکه از مرض بده کده و هفتم آنکه از شگاف شدن روده این را جتود رگویند و هشتم آنکه از نوشیدن آب سرد بعد قی یا اسهال حادث شود و این را جتود رگویند و نه نوع آماس ست که آنرا سوتھه گویند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه و پنجم آنکه از غلبهٔ باد و بلغم و ششم آنکه از غلبهٔ تلخه و بلغم و هفتم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و هشتم آنکه از رسیدن شئی خارجی مثل زهر و نهم آنکه از زهر حادث گردد و نه نوع افزونی خصیه ست و آنرا انده برده گویند یکی آنکه از باد دوم از غلبهٔ تلخه و سوم از غلبهٔ بلغم و چهارم از غلبهٔ هر سه خلط و خون و پنجم آنکه از غلبهٔ جریی و ششم آنکه از حبس بول و هفتم آنکه از روده حادث گردد و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض شنکلیج ست و آنرا بده گویند و سه نوع مرض کلکند ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و سوم آنکه از غلبهٔ فساد جریی و از جملهٔ امراض مذکوره یک مرض کلکند کا و یک مرض بالاست و پنج نوع مرض کرنته یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از فساد جریی و پنجم آنکه از فساد رگها پیدا آید و شش نوع ارد ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از فساد خون و پنجم آنکه از فساد گوشت و ششم آنکه از جریی پیدا آید و چهار نوع سلیما ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط پیدا آید و شش نوع بدبرده ست یکی آنکه از فساد باد باشد دوم آنکه از فساد تلخه و سوم آنکه از فساد بلغم و چهارم آنکه از فساد هر سه خلط و پنجم آنکه از زخم و ششم آنکه از فساد خون پیدا آید و شش نوع سنگی جراحت و آنرا برن گویند یکی آنکه از فساد باد باشد دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم خون و ششم آنکه از رسیدن زخم و پنج نوع مرض بهلند ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبیدن استخوان و مانند آن پیدا آید و پنج نوع مرض اماس ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبهٔ خون پیدا آید و هژده نوع

مرض سوم کهد و کهد بست یکی آنکه آنرا سکه کا گویند دوم آنکه او با استهلکا و سوم آنکه آنرا کرمست و چهارم آنکه آنرا انجی و پنجم آنکه
آنرا امروت و ششم آنکه آنرا سموریکا و هشتم آنکه آنرا دوسنته و نهم آنکه آنرا مهلکا و دهم آنکه آنرا سیرسهان و یازدهم آنکه آنرا لوه و دوازدهم آنکه
آنرا استبونک و سیزدهم آنکه آنرا یکپال و چهاردهم آنکه آنرا سونیا اربد و پانزدهم آنکه آنرا مانس اربد و شانزدهم آنکه آنرا مانس باک هفدهم آنکه
آنرا بدروه و هجدهم آنکه آنرا تلکا تک گویند و نوزدهم بست یکی آنکه آنرا ارن و دوم آنکه آنرا دنبر و سوم آنکه آنرا یکبست و چهارم
آنکه آنرا کپال و پنجم آنکه آنرا کالکتک و ششم آنکه آنرا پندروگ و هفتم آنکه آنرا درد گوشت و هشتم آنکه آنرا استهلا رنگ و نهم آنکه آنرا کشاست
و دهم آنکه آنرا کشت و یازدهم آنکه آنرا جرم دل و دوازدهم آنکه آنرا لبرب و سیزدهم آنکه آن را بربرب و چهاردهم آنکه آنرا استد و پانزدهم
آنکه آنرا سجرجکا و شانزدهم آنکه آنرا کنیمه و هفدهم آنکه آنرا پامان و هجدهم آنکه آنرا رکسا گویند و سه نوع برص ست یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد
دوم از غلبهٔ تلخه و سوم از غلبهٔ بلغم و دو نوع سبیت پت ست یکی آنکه از غلبهٔ بلغم و تلخه باشد دوم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه بود و سه نوع
تلخه ترش و آنرا املیت گویند یکی آنکه از غلبهٔ تلخه و باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ بلغم و تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ تلخه و باد و بلغم باشد و هفت نوع
لبرب ست یکی آنکه از باد باشد دوم از تلخه و سوم از بلغم و چهارم از باد و تلخه و پنجم از باد و بلغم و ششم از تلخه و بلغم و هفتم آنکه از هر سه غلط
و هشت نوع مرض بسیموتک ست یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از تلخه و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از باد و تلخه و پنجم آنکه از باد و بلغم
و ششم آنکه از تلخه و بلغم و هفتم آنکه از هر سه غلط و هشتم آنکه از غلبهٔ خون بود و یازده نوع مرض سورکا که آنرا بربت سیل گویند یکی آنکه از غلبهٔ
باد باشد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ خون و پنجم آنکه از غلبهٔ باد و تلخه و ششم آنکه از غلبهٔ باد و بلغم و هفتم آنکه
از غلبهٔ باد و خون و هشتم آنکه از غلبهٔ بلغم و باد و تلخه و نهم آنکه از غلبهٔ تلخه و خون و دهم آنکه از غلبهٔ بلغم و خون و یازدهم آنک زغلبهٔ هر سه غلط
بود و از جملهٔ امراض مذکوره بهل و سه مرضهای خورده اند و مرض خورد را کهد راد ک گویند یکی آنکه آنرا اچلکا گویند و دوم آنکه چوبر کهیان
و سوم آنکه آنرا اندها بجی و چهارم آنکه آنرا برنا و پنجم آنکه کهیکا و ششم آنکه آنرا لیمنک و هفتم آنکه آنرا ابدبرد و هشتم آنکه آنرا کردهکا و نهم آنکه
آنرا تنکا و دهم آنکه آنرا باکهان کردهه و یازدهم آنکه آنرا حالکردهه و دوازدهم آنکه آنکهارا لنکا و سیزدهم آنکه آنرا لرا کهه و چهاردهم آنکه آنرا
کنده و پانزدهم آنکه آنرا الکن روسی و شانزدهم آنکه آنرا جب و هفدهم آنکه آنرا کنکنه و هجدهم آنکه آنرا نسی و نوزدهم آنکه آنرا ابدارکا
و بستم آنکه آنرا سرکرا اربد و بست و یکم آنکه آنرا واری بست و دوم آنکه آنرا کده و بست و سوم آنکه آنرا ابسک و بست و چهارم آنکه
آنرا اندربست بست و پنجم آنکه آنرا واریک بست و ششم آنکه آنرا ارو کهکا و بست و هفتم آنکه آنرا ابست و بست و هشتم آنکه
آنرا انکهه دکهکا و بست و نهم آنکه آنرا بدمی کنتک و سی آنکه آنرا جمن و سی و یکم آنکه آنرا ماکهک و سی و دوم آنکه آنرا ابلکا لک
و سی و سوم آنکه آنرا سهله و سی و چهارم آنکه آنرا تنک و سی و پنجم آنکه آنرا نیلکا و سی و ششم آنکه آنرا برورکا و سی و هفتم آنکه آنرا ادبا دکا
و سی و هشتم آنکه آنرا زده بریس و سی و نهم آنکه آنرا سرده کد و چهلم آنکه آنرا ہوتن و چهل و یکم آنکه آنرا بربکهو و چهل و دوم آنکه آنرا برکه کد هر سی
و چهل و سوم آنکه آنرا سوکر دنتک گویند و بست و هفت امراض دهن اند این جمله بیست امراض لب اند یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد
دوم آنکه از غلبهٔ تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه از غلبهٔ هر سه غلط باشد و پنجم آنکه از فساد خون و ششم از فساد گوشت و
هفتم آنکه از فساد جربی و هشتم آنکه از رسیدن شئی خارجی پیدا آید این جمله زیاده امراض لثه دندان ست یکی آنکه آنرا اسنیا دوم
آنکه آنرا دنت بت سوم آنکه آنرا دنت بشت و چهارم آنکه آنرا سوکهرو و پنجم آنکه آنرا مهاسوکهرو و ششم آنکه آنرا برورو و هفتم آنکه آنرا پس
و هشتم آنکه آنرا دنت بت ربهه و نهم آنکه آنرا پدهن و دهم آنکه آنرا اوهانس گویند و پنج دیگر آنکه آنرا ناری پران گویند و این جمله
هشت مرض دندان یکی آنکه آنرا دان و دوم آنکه آنرا کرم دنتک و سوم آنکه آنرا دنت هرکه و چهارم آنکه آنرا امبجک و پنجم آنکه آنرا

وششم آنکه آنرا کپالک وهفتم آنکه آنرا سیاه دنبک گویند واز ین جمله پنج مرض زبان اند یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه سوم
آنکه از غلبهٔ بلغم باشد این سه را کنتک گویند دو دیگر اند یکی ازان اسالک دوم با سبکا واز ین جمله نه مرض کام اند یکی آنکه آنرا کلکند گا
گویند دوم آنکه آنرا تند کیری سوم آنکه آنرا دوکهه چهارم آنکه آنرا مالس کهت پنجم آنکه آنرا امرید ششم آنکه آنرا مالس کهات هفتم آنکه آن را
تالیت هشتم آنکه آنرا تالسوکهه نهم آنکه آنرا تالپاک واین جمله هشده مرض گلو اند پنج روئیی یکی از غلبهٔ باد باشد دوم از غلبهٔ بلغم سوم از غلبهٔ
تلخه چهارم از سه غلط پنجم از فساد خون ششم آنکه آنرا رکنته سالوک هفتم آنکه آنرا ادسبکا هشتم آنکه آنرا بلی نهم آنکه آنرا بلاس دهم آنکه
آنرا برند یازدهم آنکه آنرا سنکهنی دوازدهم آنکه آنرا کلاوسیز دهم آنکه آنرا کل بدره چهاردهم آنکه آنرا کلوکهه پانزدهم آنکه آنرا مالستان شانزدهم
آنکه آنرا سرکهین هفدهم آنکه آنرا بداری هیجدهم آنکه آنرا برند گویند واز ین جمله چهار مرض اند که در تمام دهن باشد یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد دوم
آنکه از غلبهٔ تلخه سوم آنکه از غلبهٔ بلغم چهارم آنکه از غلبهٔ خون بود واز جملهٔ امراض مذکوره بست و هشت نوع مرض گوش اند یکی آنکه آنرا کرنپول
دوم آنکه آنرا کرنباد سوم آنکه آنرا کرنجید چهارم آنکه آنرا کرنمید نامند پنجم آنکه آنرا کرنسوا ششم آنکه آنرا کرنکند هفتم آنکه آنرا کرم کرن
هشتم آنکه آنرا کرن نامند نهم آنکه آنرا برتاه گویند دو نوع را بده رده نامند دوازدهم آنکه آنرا کرنال سیزدهم آنکه آن را بوتکرن گویند
چهارده نوع دارین هفت نوع را ارید گوش چهار نوع را ماش گوش پنج مرض نرمهٔ گوش اند یکی آنکه آنرا برتوملک دوم آنکه آن را برتیات
دوسوم آنکه آنرا نمسک چهارم آنکه آنرا دوکهه بردهن پنجم آنکه آنرا پرسی گویند پنج نوع آماس بن گوش اند که آنرا کنول گویند یکی آنکه از
غلبهٔ باد دوم آنکه از غلبهٔ تلخه سوم آنکه از غلبهٔ بلغم چهارم آنکه از غلبهٔ سه غلط پنجم آنکه از فساد خون پیدا آیند وسی و یک مرض از ان
بینی اند یکی آنکه آنرا نبس گویند دوم آنکه آنرا نومیس سوم آنکه آنرا پوبرکت چهارم آنکه آنرا جهدت پنجم آنکه آنرا کهنت نامند سیانال
ششم آنکه آنرا مهرنست هفتم آنکه آنرا ساپاک هشتم آنکه آنرا ناساد بیت نهم آنکه آن را برتیا دهم آنکه آنرا ناسار بهراه یازدهم آنکه آنرا
تاپرسوکهه گویند دوچهار نوع لوسیر دوچهار نوع آماس هفت نوع ارید پنج پرتیا اند هفتاد و شش امراض چشم اند ازین جمله نه مرض اند که در
بند گاه چشم پیدا آیند یکی آنکه آنرا لوپاش دوم آنکه آنرا اپناه گویند دو دیگر چهار نوع نیز سراوه هفتم آنکه آنرا برتیکا هشتم آنکه آن را ابیچ
نهم آنکه آنرا کرم کرنته گویند ازین جمله بست و یک در پلک پیدا آیند یکی آنکه آنرا ابشلنی دوم آنکه آنرا کنیکا سوم آنکه آن را لوپاکن
چهارم آنکه آنرا برتم پنجم آنکه آنرا ارسوم برنم ششم آنکه آنرا سهکارس هفتم آنکه آنرا انجنی هشتم آنکه آنرا اهل برتم نهم آنکه آنرا برتمان
او بند یک دهم آنکه آنرا کلست برتم یازدهم آنکه آنرا کردم برتم دوازدهم آنکه آنرا سیاه برتم سیزدهم آنکه آنرا برکن برتم چهاردهم
آنکه آنرا برکلن برتم پانزدهم آنکه آنرا بهست شانزدهم آنکه آنرا ارید هفدهم آنکه آنرا نیکهنی هیجدهم آنکه آنرا سوتارا سر نوزدهم
آنکه آنرا کلن بستم آنکه آنرا بسن برتم بست و یکم آنکه آنرا بهداوت گویند واز ین جمله در سپید چشم یازده مرض پیدا آیند پنج ارم ششم
آنکه آنرا ستکا هفتم آنکه آنرا ارجن هشتم آنکه آنرا لشنک نهم آنکه آنرا سراجال دهم آنکه آنرا سراتیکا یازدهم آنکه آنرا بلاس گویند
گویند واز ین جمله چهار نوع در سیاهی چشم پیدا آیند یکی آنکه آنرا ابران سکره دوم آنکه آنرا ابران سکر سوم آنکه آنرا جهپاک چهارم آنکه آنرا اجکا گویند
واز ین جمله در تمام چشم هفده مرض پیدا آیند چهار اده همنته ششم آنکه آنرا سوتهپاک یازدهم آنکه آنرا هتاد همنته دوازدهم
آنکه آنرا بات پرچی سیزدهم آنکه آنرا سهکا جهپاک چهاردهم آنکه آنرا بنوات پانزدهم آنکه آنرا بلاد کهت شانزدهم آنکه آنرا سر و بات
هفدهم آنکه آنرا سراجهر گویند واز ین جمله در بینائی چشم چهارده مرض پیدا آیند شش نوع ترکی یکی آنکه از غلبهٔ باد بود دوم آنکه از غلبهٔ تلخه
سوم آنکه از غلبهٔ بلغم چهارم آنکه از غلبهٔ سه غلط پنجم آنکه از فساد خون ششم آنکه از غلبهٔ تلخه وخون حادث شوند هفتم آنکه آن را
بست بکره و هشت گویند هشتم آنکه آنرا کبیه بدگره و شست نهم آنکه آنرا دهوم درشی دهم آنکه آنرا هرجات یازدهم آنکه آنرا بگل انده

دوم آنکه آنرا کنیه کاوسیر دوم آنکه آنرا سمنت دوم آنکه آنرا تمنت گویند و یازده امراض سرست یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه
از غلبه بلغم سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از فساد خون و ششم آنکه از نقصانی مغز و هفتم آنکه از کرم و هشتم آنکه آن را
سعد بادست گویند و نهم آنکه آنرا منت بات و دهم دردیم سر و یازدهم آنکه آنرا سنکهاک گویند و چهار نوع مرض بروال ست یکی آنکه از غلبه باد
دوم آنکه از غلبه بلغم سوم آنکه از غلبه هر سه خلط پیدا آیند و از جمله امراض مذکوره یک مرض سوم رو گرست و بست نوع
امراض نوع زنان ست یکی آنکه آنرا اوادنا جون دوم آنکه آنرا بند میا جون سوم آنکه آنرا بلتا جون و چهارم آنکه آنرا پر بلتا جون و پنجم
آنکه آنرا بالا جون و این نوع از غلبه باد حادث شود و ششم آنکه آنرا لوهت چیرا و هفتم آنکه آنرا بامنی و هشتم آنکه آنرا استنسنی و نهم آنکه آن را استلا
دهم آنکه آنرا پر گنی گویند و این پنج نوع از غلبه بلغم حادث شوند و یازدهم آنکه آنرا کرانی و دوازدهم آنکه آنرا کربتی و سیزدهم آنکه آنرا براک چیرنا
و چهاردهم آنکه آنرا تجرنا و پانزدهم آنکه آنرا اشلیملا گویند و این پنج نوع از غلبه بلغم پیدا آیند و شانزدهم آنکه آنرا اندتی و هفدهم آنکه آنرا نزاکند سا گیا
و هیجدهم آنکه آنرا سنیپرنا و نوزدهم آنکه آنرا سرب لنک سمو تهاو بستم آنکه آنرا پرتا گویند و این پنج نوع از غلبه هر سه خلط پیدا آیند و چهار نوع مرض
بکند بست و شش نوع مرض عدوت حاله ست یکی آنکه آنرا لین کریه دوم آنکه آنرا ناکودر و سوم آنکه آنرا مشکل و چهارم آنکه آنرا مورچه کریه
و پنجم آنکه آنرا بهلنبه و ششم آنکه آنرا کومورکه و هفتم آنکه آنرا جرایده و هشتم آنکه آنرا کریه بات نامند و پنج نوع مرض بستان زنان اند یکی آنکه از
غلبه باد دوم آنکه از غلبه بلغم و سوم آنکه از غلبه هر سه خلط و چهارم آنکه از غلبه بلغم و پنجم آنکه از دهلیه سنتی خارجی و دوازده مرض اند که بچگان را پیدا آیند
یکی آنکه آنرا آکله تک گویند و چهار نوع دنتو بهید یکی آنکه از غلبه بلغم و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پیدا شود و ششم آنکه آن را
دشکلات و هفتم آنکه آنرا دنت سید و هشتم آنکه آنرا آکله باک و نهم آنکه آنرا کهسراود و دهم آنکه آنرا نال کنتک و یازدهم آنکه آنرا باریک و دوازدهم
آنکه آنرا مکن گویند هفتاد و شش مرض اند که از زهر پیدا آیند زیرا که زهر حیوانی و غیر حیوانی و عملی هشتاد و شش نوع ست پس امراضیکه ازان متولد
شوند نیز هشتاد و شش بوند و زهر حیوانی شانزده نوع ست و غیر حیوانی شصت و نه نوع ست و یکی عملی تفصیل زهر غیر حیوانی هشت نوع زهر بوست
و پنج نوع زهر برگ و دوازده نوع زهر بار و پنج نوع زهر گل و هفت نوع زهر خلاصه چوب که آنرا سار گویند و هفت نوع زهر صمغ درخت و سه نوع
زهر شیره درخت و دو نوع زهر دهات و سیزده نوع زهر کند و تفصیل زهر حیوانی یکی زهر فطر و دوم زهر نفس و سوم زهر دندان و پنجم زهر ناخن و ششم زهر
بول و هفتم زهر خایط و هشتم زهر منی و نهم زهر لعاب و دهم زهر مساس و یازدهم زهر دین و دوازدهم زهر کاز و سیزدهم زهر ضراط و چهاردهم زهر
استخوان و پانزدهم زهر لمحه و شانزدهم زهر نیش و از جمله امراض مذکوره دو مرض اند که از نوشیدن روغن و مالتدان از مشروبات اشیائیکه بقدر
مناسب بنود پیدا آیند یکی از اثر نوشیدن مشروب مذکور زیاده از قدر مناسب یکی اثر نوشیدن مشروب مذکور کم از قدر مناسب و چهارده
مرض اند که از کردن قی بر طریق مناسب پیدا آیند و چهارده مرض اند که از تدبیر اسهال نامناسب حادث گردند و هفتاد و شش مرض اند
که از تدبیر حقنه غیر طابم پیدا آیند و دو مرض اند که از چکانیدن دارو در بینی که مناسب بنود حادث شود و دو مرض اند که از لقمه دارو ها که بر قدر
مناسب بنود پیدا آیند و دو مرض اند که از نوشیدن دو دو دارو ها که مناسب بنود پیدا آیند و دو مرض اند که از تدبیر شوره که مناسب بنود پیدا
آیند و دو مرض فساد خون اند که زیاده از قدر مناسب یا کم از ان کشیده شود و سه مرض اند که از تدبیر داغ که نامناسب بود پیدا آیند
و یک مرض ست که از خوردن دو دو آتش پیدا آید و سی مرض اند که از زیادتی و نقصانی پانزده چیز یعنی سه خلط و هفت دهات و خوی جایل
و مخاط و خون حیض و شیر عورت حادث گردند و سه مرض فساد اوج اند یکی آنکه آنرا بیا پد گویند دوم آنکه آنرا بسرنس و سوم آنکه آنرا بهی نامند
و چهل مرض تلخ اند یکی آنکه آنرا دهوه کار یعنی آروغ و دوم آنکه آنرا بداه یعنی تاباک و سوم آنکه آنرا سناکتا یعنی گرمی اندام و چهارم
آنکه آنرا ست بهرم یعنی تفاوت عقل و پنجم آنکه آنرا کانت وهان یعنی زوال تری و نازکی اندام و ششم آنکه آنرا کنتی سوکهه یعنی خشکی کلوی و کام

ششم آنکه آنرا لکمه سوکه بست یعنی خشکی دهن و هشتم آنکه آنرا الپ سکتا یعنی نقصان منی و نهم آنکه آنرا نکتا ستا یعنی تلخی دهن و دهم آنکه آنرا ال بکرب
یعنی ترشی دهن و یازدهم آنکه آنرا سید هرا یعنی دعائی خوری از اندام و دوازدهم آنکه آنرا انک انرا یک باکت یعنی سختگی اندام و سیزدهم آنکه آنرا
کلم یعنی ماندگی و چهاردهم آنکه آنرا هرت یعنی سبزی اندام و پانزدهم آنکه آنرا تربت یعنی ناسیری و شانزدهم آنکه آنرا لیت کاتیا یعنی زردی
اندام و هفدهم آنکه آنرا لوه کندها ستا یعنی بدبوی دهن و هژدهم آنکه آنرا درکنده یعنی بدبوی اندام و نوزدهم آنکه آنرا بست موترتا یعنی زردی
بول و بستم آنکه آنرا ارت یعنی بیقراری دل و بست و یکم آنکه آنرا بیت بدکتا یعنی زردی غایط و بست و دوم آنکه آنرا بلت اوکن یعنی زردی نظر
زردی آمدن و بست و سوم آنکه آنرا بیت متیرتا یعنی زردی چشم و بست و چهارم آنکه آنرا بیت وندتا یعنی زردی دندان و بست و پنجم آنکه
آنرا سیت اچهیا یعنی آرزوی اشیای سرد و بست و ششم آنکه آنرا بیت نکهتا یعنی زردی ناخن و بست و هفتم آنکه آنرا تجوا ولیه یعنی ناخوش
آمدن روشنی اشیای روشن چنانکه آفتاب و آتش و مانندان و بست و هشتم آنکه آنرا الب نندرا یعنی کم خوابی و بست و نهم آنکه آنرا اندربره
یعنی افزونی خصیه و سی ام آنکه آنرا کاترسات یعنی سستی اندام و سی و یکم آنکه آنرا مهن بدکتا یعنی نرمی غایط و سی و دوم آنکه آنرا اندهتا یعنی
نابینائی و سی و سوم آنکه آنرا اسنها جهو یعنی گرمی نفس و سی و چهارم آنکه آنرا اسی موترتا یعنی گرمی بول و سی و پنجم آنکه آنرا اشن ملتا یعنی گرمی
غایط و سی و ششم آنکه آنرا تمرسن یعنی سیاهی پیش نظر آمدن و سی و هفتم آنکه آنرا بیت مندلتا یعنی افتادن و دها ر زرد بر اندام و سی و هشتم
آنکه آنرا درون یعنی ترقیدگی اندام و سی و نهم آنکه آنرا رکت دها یعنی روانی خون براه مسام و چهلم آنکه آنرا نسهت یعنی ناقوتی اندام گویند
و بست مرض بلغمی اندکی آنکه آنرا ات تندرا یعنی غلبهٔ خواب و دوم آنکه آنرا کورومینی گرانی وجود و سوم آنکه آنرا مکها درج یعنی شیرینی
دهن و چهارم آنکه آنرا مکه لیپ یعنی چسپیدگی دهن و پنجم آنکه آنرا مکه برسکتا یعنی روانی آب از دهن و ششم آنکه آنرا بستا الوکن یعنی پیش
آمدن سپیدی در نظر و هفتم آنکه آنرا سیت موترتا یعنی سپیدی بول و هشتم آنکه آنرا ملتا یعنی سپیدی غایط و نهم آنکه آنرا سیت برنا یعنی
سپیدی گوشه اندام و دهم آنکه آنرا سیت یعنی سپیدی اندام و یازدهم آنکه آنرا رشن اچهیا یعنی آرزوی اشیای گرم و دوازدهم آنکه آنرا
نکتا ہتا یعنی آرزوی اشیای تلخ و سیزدهم آنکه آنرا ملا ہدیک یعنی بسیاری غایط و چهاردهم آنکه آنرا سکر یابل یعنی افزونی منی و پانزدهم
آنکه آنرا بهوترتا یعنی افزونی بول و شانزدهم آنکه آنرا الس یعنی کاہلی و هفدهم آنکه آنرا مندبهتا یعنی نقصانی عقل و هژدهم آنکه آنرا
ترپت یعنی سیری و ناآرزوی طعام و نوزدهم آنکه آنرا کپهتا یعنی نامدعائی آواز گلو و بستم آنکه آنرا جنین یعنی نقصانی حفظ و بیهوشی و
فراموشی گویند و دهٔ مرض خونی اندکی گویند یعنی گرانی اندام و دوم آنکه آنرا رکت مندلتا یعنی پیدا آمدن دهای گرد بعل و ام بر اندام
و سوم آنکه آنرا رکت نیترتا یعنی بعلی چشم و چهارم آنکه آنرا رکت موترتا یعنی بعلی بول و پنجم آنکه آنرا رکت استهیو نا یعنی سرون خوی یا نحو
و ششم آنکه آنرا رکت تپکا یعنی پختگیهای بعل بر اندام و هفتم آنکه آنرا استنات یعنی گرمی اندام و هشتم آنکه آنرا بو نکند ہتا یعنی بدبوی
دهن و اندام و نهم آنکه آنرا دیه پیرا یعنی درد اندام و دهم آنکه آنرا دیه پاک یعنی پختگی اندام گویند و بست نوع فساد فصد اند که از رگ
کشادن غیر ملائم پیدا آیند و هشت نوع فساد منی اند که فصد بسبب آن تولد و تناسل نشود یکی آنکه از غلبهٔ باد باشد و دوم آنکه از غلبهٔ
تلخه و سوم آنکه از غلبهٔ بلغم و چهارم آنکه آنرا کننده و پنجم آنکه آنرا کرنده و ششم آنکه آنرا لیت بوی و هفتم آنکه آنرا جین و هشتم آنکه آنرا مورچهلکنند
گویند هشت نوع فساد خون حیض زنان ست که بسبب آن عقیم گردند و تفصیل این انواع همچو تفصیل فساد منی دانند و پنج نوع عنت اند
یکی آنکه آنرا آسیک و دوم آنکه آنرا سوگند یک و سوم آنکه آنرا کنبهیک و چهارم آنکه آنرا پرکهیک و پنجم آنکه آنرا کهند گویند و از معالجهٔ امن
عنکبوته یک مرض سخت لاعزی و یک مرض سخت وبی ست و بدانکه حالات اخلاط اعتبار اعتدال و افزونی و نقصانی شصت و سه اند
یکی افزونی باد و دوم افزونی تلخه و سوم افزونی بلغم و چهارم افزونی باد و تلخه و پنجم افزونی باد و بلغم و ششم افزونی تلخه و بلغم و هفتم افزونی باد و

لیکن باد افزون تر بود دو هشتم افزونی باد و تلخه لیکن تلخه افزون تر بود دو نهم افزونی باد و بلغم لیکن باد افزون تر بود دو دهم افزونی باد و بلغم لیکن
بلغم افزون تر بود دو یازدهم افزونی تلخه و بلغم لیکن تلخه افزون تر بود دو دوازدهم افزونی تلخه و بلغم لیکن بلغم افزون تر بود دو سیزدهم افزونی
هر سه غلط لیکن باد افزون تر بود دو چهاردهم افزونی هر سه غلط لیکن تلخه افزون تر بود دو پانزدهم افزونی هر سه غلط لیکن بلغم افزون تر بود
دو شانزدهم افزونی هر سه غلط لیکن باد و تلخه افزون تر بودند دو هفدهم افزونی هر سه غلط لیکن باد و بلغم افزون تر بودند دو هیجدهم افزونی هر سه غلط
لیکن تلخه و بلغم افزون تر بودند دو نوزدهم افزونی هر سه غلط لیکن باد از بلغم زیاده تر باشد دو بستم افزونی هر سه غلط لیکن باز تلخه باد زیاده تر بود
و ازان بلغم افزون تر باشد دو بست و یکم افزونی هر سه غلط لیکن غلبه تلخه زیاده تر باشد و ازان باد افزون تر دو بست و دوم افزونی
هر سه غلط لیکن از تلخه بلغم زیاده تر شود و ازان باد افزون تر بود دو بست و سوم افزونی هر سه غلط لیکن از باد بلغم زیاده تر باشد و ازان
تلخه افزون تر بود دو بست و چهارم افزونی هر سه غلط لیکن از باد تلخه زیاده تر باشد و ازان بلغم افزون تر دو بست و پنجم افزونی هر سه غلط
لیکن هیچ یکی از دیگر افزون تر نبود و این بست و پنج حالات باعتبار افزونی غلط اند و دیگر بست و پنج حالات باعتبار نقصانی غلط اند
و آنرا بر حالات افزونی غلط قیاس کرده استخراج کنند و دوازده حالات دیگر اند که باعتبار افزونی بعضے اخلاط و نقصانی بعضے دیگر
حادث میگردند یکی آنست که تلخه معتدل بود و باد کم باشد و بلغم افزون و دوم آنکه بلغم معتدل باشد و باد کم بود و تلخه افزون و سوم آنست
که بلغم معتدل باشد و تلخه کم و باد زیاده و چهارم آنست که باد معتدل بود و بلغم کم و تلخه زیاده و پنجم آنست که تلخه معتدل باشد و بلغم کم بود
و باد افزون و ششم آنست که باد معتدل بود و تلخه کم باشد و بلغم افزون و هفتم آنست که بلغم افزون باشد و باد و تلخه کم بود و هشتم آنست
که تلخه افزون باشد و باد و بلغم کم بوند و نهم آنست که باد زیاده باشد و تلخه و بلغم کم بوند و دهم آنست که باد و تلخه افزون باشند و بلغم کم بوند
و یازدهم آنست که باد و بلغم افزون باشند و تلخه کم بود و دوازدهم آنست که تلخه و بلغم افزون باشند و باد کم بود و ازین جمله شصت و دو
حالت که ذکر افتاده اند منشای امراض اند و شصت و سوم آنست که هر سه غلط معتدل بوند و این منشا صحت است و این مطلوب بحصول
و نهایت المامول است و الله علم بالصواب **فصل هشتاد و هفتم فی المتفرقات** **ترکیب نخچتین سیاری ناکسیر و موتمه**
و سندهی و غلغلین و مغز تخم آمله و مغز تخم هاروی و مغز تخم کنار و تخم و تیزه و الایچی و زیره سپید و زیره سیاه و سنگماژه و نسلوچنبه و بریانک
هر یک سه گان درم سنند و آس کنند و بدارند بعده صد درم سیاری دکهنی گرفته و سحق ساخته و جامه بیز کرده در شیر بیاندا خته بجوشانند
تا آنکه ده سیر شیر باد سیاری مذکور بخورد بعده دو یک سیر روغن ستور بریان کرده بدارند بعد ازان دو نیم سیر شیر گاو تر اول مرد و نیم سیر
شیره آمله و شش صد درم شکر حلاب بسازند و سیاری مذکور را و سحق دارو های مسطوره را در حلاب بیندازند و حلوا کنند بمانند خشت
پر کاله کرده بدارند و وقت حاجت نرم و گرسنگی دیده بوقت صبح مقداری بخورانند ازین تب خواه حدیث العهد بود و خواه دیرینه باشد
و تب مزمن پاک و سول و امایت رفع گردند و خفی که از چشم یا گوش یا دندان یا مسام یا مقعد سائل بود بماند و قوت افزاید **نوع دیگر**
پنجاه درم سیاری بستانند و سحق کرده و بجامه بیخته و پنج سیر روغن گاو انداز ند و در دیگ کرده و بر دیگدان نشانده و اندک اندک زیرش
آتش کنند و بکفگیر میزدانند تا آنکه غلیظ شود بعده آزاده نیم سیر روغن ستور بریان کنند تا که بوی خوش ازان آید بعده آنرا از آتش بالقصد درم
شکر حلاب کنند و سیاری مذکور سا و سحق سندهی و غلغلین و کشنیز و تخم و تر نفل که هر یک دو درم بود دران حلاب بیندازند و غلیظ ساخته
مانند طوخشت کرده بدارند و وقت حاجت مقداری بخورانند و بالای آن مقداری شیر گاو نیز بنوشانند این قوت باه افزاید و
ببارشود **ترکیب راست کردن کامیسر** مود کی بزرگ و کوتهه و کاپهل و نمک سنگ شمامت و پهل گرد و جوائن خراسانی
و بالنه و موچرس و بدارکینده و صلی دجوزبویه و تیزه و سندهی و پهل دراز و زیره سپید و زیره سیاه و کبیل دانگو و بلهیله و تخم کوتهه

درتالیسفیر و تخم و شرح و کنجد و ایلدانه و بیخ کرمنی و مغز خسته بلیله و گلار سیتگ و سنبل الطیب و کرا و تخم کبر و بیخ کیله و اسگنده و کچور و بلیلی و جاپتری و جاپتری و جسد و گلوی و قرنفل و ناکیسر و شنبر و گوکرو و آمله و پوست درخت سنبل و آرد ماش و بهرو که بهیده و ماجوپهل و سنگهاره و مصطکی و عاقرقرحا و گلنار کی و شنبر و حبه و بهارنگی و تخم تالمکانا و تخم ترب و مغز تخم کنار و شتی و مغز تخم سنی و تخم کلول و پرتال و تخم دهاتوره و تخم سوره هر همه را مساوی بستانند و نیمی همه داروها بیخ بستانند و همچند بیخ ابهرک و نیمی از ابهرک قلمی کشته و نیمی از قلمی پولاد کشته و نیمی از پولاد سیماب کشته تیز بستانند جمله را یکجا کرده در کرل انداخته و سحق کنند و با آن شکر که همچندان باشد و مقداری روغن ستور و شهد مخلوط ساخته غلولها مقدار دو نیم درم بسته بدارند و یکی بوقت شام بخورانند و بالای آن مقداری شیر بنوشانند این علاج واقع همه زحمتهاست و چون این را کسی دائم بخورد بروی پیری شتاب زور نکند بلکه پیر نگردد و ازین گرسنگی و باه بفزاید و امساک می شود و باد سول و کرم شکم و گوله و راجروگ پشه و بواسیر و سنگ مثانه و پرمیو و دمت باد و تلخه و کف دفع شوند و در اندام قوت و روشنائی پیدا آید هر که خواهد چندین منافع حاصل کند و جمله امراض را از خود دفع سازد این علاج علی الدوام بخورد ترکیب کامیشر خرد ابهرک کشته سی درم و سیماب کشته پانزده درم و قلمی کشته هفت درم و سحق موصلی و لجواین خراسانی و عاقرقرحا جوزبویه و قرنفل و جاپتری و پلپل دراز و ایلدانه و پوست بیخ اسگنده و ماجوپهل و سمندر سوکه و زعفران هریک پنج درم و سحق پنج پنجاه و سه درم و مقدار همه داروها شکر دستانند و با هم آمیخته و سحق کرده با مقداری روغن ستور و شهد یار کرده مقدار دو نیم درم را غلولها بندند و بدارند و وقت شام یک غلوله بخورانند و بالای آن مقداری شیر ماده گاو بنوشانند ازین فوائد مذکوره نیز حاصل آید فائده جوزبویه و پوست بیخ درخت آک و قرنفل و عاقرقرحا مسندی و کلول و زعفران و پلپل دراز و صندل هر همه را مساوی بستانند و همچند داروهای مذکوره افیون خالص بگیرند و جمله را سحق کنند و با مقداری شهد یار کرده دو درمایه را غلولها بندند و بدارند یکی را بخورانند و بالای آن شیر بز بخورانند ازین امساک شود و این را جاتی بهلا دبتک گویند فائده بیخ سودن و پایخ تلمسی سیاه را با برگ تنبول بخورانند ازین امساک می شود فائده بیضه کفتک را با مسکه آس کنند و بکف پای سخت کنند و بسیاری ماش در پای را بر زمین نهند و نزدیکی زنان بکنند ازین نیز امساک می حاصل شود مجربست و کل حکمای هندست فائده خانه دبوران که تربا بعد و کنند بیخ و برگ و بار سودرسن را بستانند و آس کرده و شیره آن بر قضیب طلا کنند و نزدیک عورت شوند ازین امساک می شود نوع دیگر درخت آک که گل او سپید باشد بهنگامی که ماه در منزل تکیه بود بروز یکشنبه بیخ و محلوجش را بستانند و محلوج را بالای چوب بیخ آک پیچیده فتیله سازند و با سپاروخوک آنرا یار کرده در چراغ نهاده بسوزند هر مردی که در روشنائی آن نزدیک عورت شود او را انزال می نشود تا که چراغ بسوزد نوع دیگر دهاتوره که گلش سیاه باشد بیخ و برگ و بار بستانند و آس کرده و شیره آن بر قضیب طلا کنند و مشغول شوند نوع دیگر بیخ درخت سرپهونکه که گل او سپید باشد بهنگامی که ماه در منزل تکیه بود در روز یکشنبه باشد بگیرند بعد آنکه آنرا در شب نوبد داده آمده باشد با شیر درخت بر سایند و در تخم کبر که در خوشه تنها بوده باشد بعد آنکه آنرا محجوف ساخته باشند و مغز آنرا کشیده بوند بیندازند و دهن او را محکم کنند و بوقت مجامعت در دهن دارند تا که این در دهن بود انزال نشود نوع دیگر بیخ سرپهونکه را بطریق مسطور بهنگام مذکور بستانند و نپیدا از درخت رسیده محلوج کنانند و بدست چپ آنرا بر سایند و قدری آنرا بر بیخ مذکور بپیچند و از مقداری دیگر همچنان سازند و بیخ را میان ببندند و بوقت مجامعت آنرا در کمر بندند تا آنکه این در کمر باشد انزال نشود نوع دیگر بیخ دهاتوره سیاه را بطریقی و بهنگامی که بیخ سرپهونکه می باید بستانند بعلتی که آنرا در کمر می باید بست این را در کمر نیز بپیوندند تا آنکه این در کمر باشد انزال نشود فائده اگر این را عادت دهد بندد تا آنکه این در کمر باشد طاقت نگردد نوع دیگر تخم اسرنلی و سیماب و نیش کژدم را در سیاری که آن را محجوف ساخته باشند اندازند سیار مذکور را نخست به تبر مس بعده به تبر زر گیرند بدارند و دهن کرده نزدیک عورت شوند تا آنکه این دهن باشد انزال می نشود نوع دیگر

ریگ ماهی را بستانند و بتیز گرفته بدارند و در دهن کرده داخل کنند تا که این مرد بسیار از زال منی نشود نوع دیگر رگ بیخ خایه ایانگشتان بفشرند و دل او را محلی دیگر گمارند بجماع مشغول شوند تا که رگ خایه انیفشرند از زال نشود نوع دیگر خایه های جاموش را بزرگ بستانند و بدان روغن کنجد را بپزند و بدارند و وقت مجامعت اندام آلت ازان بکف پای طلا کنند ازین نیز از زال نشود فائده چربی خوک را با شهد سوده قضیب طلا کنند سخت قوی گردد اگر جه از زال منی شود تا هم سست نگردد فائده زرنیخ گل ارمنی را با شهد سوده قضیب طلا کنند قضیب تیز باشد اگر چه از زال شود فائده شیر و گل مالتی و شهد سیماب کافور را یکجا کرده سحق سازند و قضیب طلا کنند و شد و یک عورت رو ند ازین عورت شتاب از زال شود و مرد دست از و نوع دیگر شیک کلو رکه کاو را از راه دهن می اندازد پیش از انکه در زمین برسد از هوا بگیرند و با سحق کرده قضیب طلا کنند بعورت بروند ازین عورت نیز شتاب از زال شود نوع دیگر شهد و تند کنه کافور شیره خرمای هسته که نخفته باشد یکجا کرده بسایند قبل جماع مرد قضیب خود طلا کند با عورت درون فرج خود طلا کند ازین عورت نیز شتاب از زال آید نوع دیگر برگ و تخم هر هی خشک کرده بستانند و معجون سازند و با شهد آمیخته قضیب سخت کرده جماع کنند عورت بسرعت از زال کند یکصد کافور دو حصه سیماب سحق کرده بر قضیب طلا کنند ازین عورت را از زال شود نوع دیگر کمون را مرهم کنند و دو گوگل ابیاید بهند و سیماب و یک نشیل کرده مران اندازند و مهر کنند و در اثنای جماع عورت را بدهند تا بوی کنند بجر د بوی کردن از زال شود نوع دیگر گرمهائی که بر برگهای گیاه مسی چسبیده و سر باز گونه کرده می باشند بستانند و یکی را در میان برگ قبول کرده عورت را بخورانند ازین نیز عورت را فی الحال از زال شود فائده قضیب بوزنه که رنگش لعل باشد بیارند و با کافور و سیماب و دعفران در شهد یار کرده سحق کنند و بر قضیب طلا کنند و بر عورت بروند ازین عورت عاشق مرد شود و او را ذوق بسیار حاصل آید نوع دیگر گرمهائی که بر گیاهای کیاه مسی چسبیده و سر باز گونه کرده می باشند بستانند و یکی را در میان برگ قبول کرده عورت را بخورانند ازین نیز عورت را فی الحال از زال شود نوع دیگر قضیب بوزنه لعل بیارند و با روغن ستور سحق ساخته بر قضیب طلا کرده جماع کنند ازین عورت نیز مطیع شود نوع دیگر قضیب خرس و کافور و شهد یکجا کرده سحق کنند و بر آلت طلا کرده جماع کنند همین فائده حاصل آید نوع دیگر شهد و نمک سنگ و پنجال کبوتر هر سه را متساوی گرفته و سحق ساخته بر آلت طلا کنند و نزد یک عورت شوند همین فائده حاصل آید نوع دیگر مرد هنگام انزال منی شورش خود را بدست چپ خود گرفته در پای چپ و یا بر سینه عورت طلا کنند ازین عورت مرد را دوست دارد فائده تلخه ماهی را روهو و پیل و سازه را یکجا کرده با روغن ستور آس کنند و عورت را بفرمایند که درون فرج خود طلا کند که هر مردی که قریب آن زن شود دوست دارد نوع دیگر از درخت انار پوست بیخ و پوست شاخ و برگ و گل و میوه هر پنج چیز را بستانند و بدین روغن تلخ ازان سرشت نرد و یا سپید بپزند و عورت را بفرمایند تا این را درون فرج طلا کرده نزد یک شوهر برود ازین نیز شوهر عاشق او گردد و اگر روغن تلخ را به گل مالتی بپزند و عورت را درون فرج طلا کردن فرمایند نیز همین فائده حاصل آید نوع دیگر گوشت موله را خشک گردانیده سحق کنند و عورت را بفرماید تا با شهد یار کرده درون فرج طلا کند و نزد یک مرد شود ازین نیز عورت را مرد دوست دارد نوع دیگر گلهائی که بر مرده انداخته در متعبر میبرند و استخوان بر نده او را جیو جیوک گویند و ذکر آن در فصل زهر گذشته است و استخوان طاؤس بگیرند و برگی که بگرد باد پریده باشد پیش از رسیدن بزمین از هوا بدست چپ بستانند و همه را یکجا کرده آس کنند و بدارند اگر این را عورت بر سر مرد در اندازد عاشق زن شود و اگر این را مرد در کف پای عورت سخت کند عورت عاشق گردد فائده گیاه ورقها را هفتی که ماه در منزل تکمیه بود در روز یکشنبه بعد آنکه شب نوبد داده آمده باشند خشک کرده آس کنند و بدارند چون آنرا در گوش عورت باندازند از زال شود فائده گلهائی که بالای مرده اندازند و برهای زنبور سیاه و دندان پیشین مرد که یعنی عروض مرض مرده باشد و برگی که بگرد باد پریده باشند پیش از زمین رسیدن از هوا بدست چپ بستانند و حواله دار و های مذکوره در محرق سروان به سنگ صلابه بسیب جروس سحق کنند و بدارند چون مرد این را بر زن اندازد زن عاشق گردد و چون زن گرد بر گرد مرد اندازد زن عاشق گردد و چون زن گرد بر گرد مرد اندازد مرد عاشق گردد فائده استخوان سر چپ راست

اندان سنگ عقیق و بدخشان و بران نام عورت نبشته برانگار اگر سپید انداخته بسوزند آن عورت بقرار شود و بر شخصیکه وی را سوخته است پیاید و عاشق او شود
نوع دیگر چون شخصیکه بیخ دباتوره و دردنتی و سپند سوختنی و سنگ پیچ و کیاه اندها هولی و رد قباه و هاتهاجوری و بجالو جمله را در روز نیک بسته
یکجا کرده آس کنند و بدارند باجک انعام خود باشد و در روغن مقداری ازان یاد کرده تموق ساخته بر پیشانی خود طلا کنند نظر هر که بر و افتد مطیع او
گردد و او را دوست دارد و چون این را برای کسی در مشروبی و یا مطعومی انداخته بخوراند آنکس مطیع او شود فائده آب منی خر بنوعی بگیرند و قضیب
بوزنه لعل نیز بستانند و عورت را نظر باینه تا قضیب بوزنه را با آب منی مذکور سحق کرده در دن فرج خود طلا کند این مردی که بر عورت مذکور برود
بسته شود و بر زنی دیگر قادر شدن نتواند فائده بیر بهوتی و خراطین را خشک کرده آس کنند و بدارند و قبل مجامعت مقداری در فرج اندازند
آنگاه بشوهر شود ازین عورت مذکوره بسته شود و بر مردی دیگر رفتن نتواند فائده چون شخصی پشک گاو را پیش از رسیدن بر زمین از هوا
بگیرد و بر قضیب خود آس کرده طلا کند و نزدیک عورت برود عورت عاشق او گردد و بغیر آن دیگری را نخواهد فائده چون پشک کادر
بطریق مذکور بستانند و در شراب کرده به گل حکمت گرفته بسوزند و خاکستر آنرا مقداری در فرج عورتی که آن را کسی دیگر بسته باشد بیاندازند عورت
مذکوره کشاده گردد و دیگر مرد جماع کردن تواند طریق ستدن پشک کادر است درختی که بران درخت کادران آویزان باشند
زیر آن درخت چادر مانند سایبان ببندند پشکے که از کادر جدا شود در چادر خواهد افتاد بستانند فائده چون عورتی بزمان مهاد آب منی مرد را
بستاند و بر بر خود نان مذکور داشته با آن مرد یکجا شود آن مرد مذکور بسته گردد و بر غیر آن قادر شدن نتواند فائده چون کرم بندلی را با بول
بز آس کرده شخصے را بنوشانند شخص مذکور غنی گردد فائده چون شخصیکه آنرا کسی بسته باشد روز نهم سه درم سحق گوگرد نکمه سه درم کنجد
مسحوق و سه درم شهد با هم سرشته بنوشانند میان چهار ده روز کشاده شود فائده چون استخوانی را از استخوان پهلوی آدمی و استخوانے از
استخوان خر بستانند و هر دو را سوراخ کنند و بسیمان مادران انداخته هر دو استخوان را با هم بندند و در چهار بائی طرف سر بدارند شخصیکه بران
چهار بائی با عورت نزدیکی کند رها شدن نتواند و قضیبش از درخش بیرون نیاید فائده چون چوب دیودار و تنگرج و عود و منک کوتمه سلار و س
هر همه را مساوی گرفته و آمیخته در خانه که در ان زن و شوهر میمانند بسوزند دود آن در اطراف خانه برسانند میان زن و شوهر محبت شود
فائده چون گورچنه و میندهاسینگی و کنوار و توبنا را یکجا کرده آس کنند و زن را بفرمایند تا در دن فرج خود سحق کند بعد آن مرد بزن مذکور
بر رود زن با بر مرد مذکور غیبت تمام شود نوع دیگر چون سجالو و شهدی و کنوار و گورچنه جمله را یکجا کرده و بالای آن برگ تنبول داشته مردے
بر سر عورت بنشیند و با برگ تنبول عورت را بخوراند آن عورت مطیع و منقاد او شود و همیشه دوست دارد فائده چون زن بشن کرانتا و دبهای
و شهدی و بهنگره و سندهی را بهنگامی که ماه در منزل یکهه بود بروز یکشنبه بعد نویدن آرد و در دن فرج خود بعد مسحوق ساختن سخت
کنند و نزدیک مرد برود مرد مطیع و منقاد او شود فائده چون عورت پوست درخت نغزک و انار آس کنند و بجامه پنجه شیره آنرا بستانند
و با آن خرمهره و یا تخم کنج و تخم خرمای بیشک را سحق کنند و در دن فرج سخت کنند بوی بد از فرجش دفع شود فائده چون شخصیکه از خویش
بوی بد بیاید گل ارجن و برگ جمون و لوده را یکجا کرده آس گردانیده و انبنه ساخته بر اندام سخت کنند بوی بد از خویش دفع شود فائده
چون صندل و زعفران و اگر و تگر و لوده و بالا را شخصے آس کرده و انبنه ساخته بر اندام خود سخت کند بوی بد از خوی او دفع شود فائده
چون شخصیکه او را خواب نیاید بیخ کنتهوبر را بهنگامی که ماه در منزل یکهه بود بروز یکشنبه بیارد و از درخت نارسیده ریسمان بریسانند و بدان بیخ مذکور
را بپیچد و رشته ریسمان مذکور را بر سر ببندد بی خوابیش دفع شود فائده چون سحق هلیله و سندهی را با روغن ستور پیش از طعام بخورند آب
زمین بیگانه مضرت نرساند نوع دیگر چون پوست تربهله و فلفلین و سندهی و اجوان و شلمیت و زهر چوب دمک سنگ هر همه را مساوی
سنده و معجون کرده با ندکے مقداری روزے بخورانند آب زمین بیگانه مضرت رسانیدن نتواند فائده چون میوه نارنگ و ترنج را یکجا

سیق سندی یا کردہ بدہند **بیان شناختن امراض از بول مریض** بدانکہ چون خواہند کہ بہ شناختن مرض بول مریض بستانند
باید کہ از مریض در آخر شب چون چہار طاس شب مانده باشد بول کنانند و بول اولین و آخرین نگیرند و بول میانگی بگیرند و در آوند بلور یا
شیشہ و یا در طین و یا آہن کہ آنرا صاف کردہ باشند مانند آن کہ صاف و سپید بود بیاندازند و در روز یک قطرہ روغن تلخ مساق گاؤ
برداشتہ در ان بچکانند اگر قطرہ مذکور عریض گردد و از بول حباب خیزند بدانند کہ مرض تلخہ است و اگر بول سیاہ و دام و غلیظ گردد بدانند کہ
مرض خون ست و اگر بول سرد شود و بعضے آنکہ در میان آوند بود سپید گردد و اگر بر گرد آن قطرہ کبود رنگ شود بدانند کہ مرض از غلبہ
باد ست و اگر بول سرد و غلیظ و چرب و سپید باشد بدانند کہ مرض از غلبہ بلغم ست و اگر بول سیاہ و لعل دام و برنگ ترنج شود و گرم و تیز گردد
بدانند کہ از تلخہ و خون ست و اگر بول لعل دام گردد و در ان حباب پیدا آیند بدانند کہ مرض از غلبہ باد و خون ست و اگر بول سپید و دام گردد
و در ان حباب پیدا آیند بدانند کہ از غلبہ باد و بلغم ست و نیز بسبب تشخیص مرض در بول از آنرا مریض کردہ باشد نظر کنند اگر سپید و دام بسیار
بود بدانند کہ آنرا مرض را جروگ ست و اگر بالا سپید و دام و زیرش نه دام بود بدانند کہ مرض پنڈ روگ ست و اگر بالا برنگ شراب و زیرش کبود
رنگ بود بدانند کہ نیز مرض پنڈ روگ ست و لیکن دوا پذیر ست و اگر سیاہ و صاف بود تپ سنیپات بود و اگر بالا زرد و زیرش سیاہ و حباب دار
بود و مریض عورت باشد بدانند کہ دمست پر سوت ست و اگر بول مریض مثل بول خر باشد بدانند کہ شکم مریض خلط روده شده است و غلیظ
بسیار و فاسد گشته ست و اگر مریض بول بسیار کند با وجود آنکہ آب اندک بنوشد بدانند کہ مریض را دمست نافوتی ست و اگر مریض بول
اندک کند با وجود آنکہ آب بسیار بنوشد بدانند کہ مریض را غلبہ تلخہ و باد ست و اگر بول مریض کبود رنگ و لعل دام یا سیاہ یا متلون بالوان بسیار
باشد بدانند کہ مرضش لادوا ست و اگر بول مریض برنگ روغن کنجد بود و لیکن خشک باشد نیز مرضش لادوا ست و نیز بعد انداختن قطرہ
روغن کنجد در بول مریض چون قطرہ مذکور عریض گردد و در ان رخنہا ہمچو رخنہای عنزبال و یا شوند و یا قطرہ مذکور مثلث وار شود بدانند کہ مریض را
آسیب دیو و پری ست و اگر نقطہ مذکور ہمچو قالب آدمی شود بدانند کہ مریض را مرض بسبب نحوست ستارگان حادث شده است و آسیب
دیو و پری نیز باشد و اگر قطرہ مذکور ہمچو قالب آدمی دیده شود و لیکن او را دو سر باشد بدانند کہ مریض را مرض بسبب نحوست ستارگان پیدا آمده
است و او را آسیب دیو و پری نیز ہست و اگر قطرہ مذکور ہمچو قالب آدمی دیده شود و لیکن او را سر نباشد مرض بدو از ائل نگردد و اگر
بعد انداختن قطرہ در بول ہمچو اسلحہ چنانچہ تیغ و سنان و کمان و گرز و مانند آن دیده شود نیز مریض لادوا بود و اگر بعد انداختن قطرہ در بول
ہمچو گل نیلوفر سپید و یا ہمچو میوہ چنانچہ ترنج و نارنگ و مانند آن و یا خانہ نقش ہمچو پرچم یا ہمچو خرد و یا ہمچو پل دیده شود بدانند کہ مریض قابل
دعا ست بسلامتی زائل خواہد شد و عمر مریض دراز ست و چون مریض شب پیش گوشت خورده باشد بول کہ در روز کند لعل دام بود و اگر شیر آب
نوشیده باشد بول کہ در روز کند بوی ناک بود و اگر سرکہ خورده باشد بول او تیز بود و اگر شیر و خرات خورده باشد بول او سپید بود و اگر
ماش و نخود و منگ خورده باشد بول او برنگ سرکہ کہنہ بکند اگر جو زرد یہ خورده باشد بول او برنگ روغن کنجد بود و اگر نان گندم بخورد
بول او برنگ ترنج بود و در طب چنین گفته ست کہ بول مریض را در آخر شب در آوندہای اذآوندہای مذکوره بگیرند و بعد انداختن قطرہ روغن
تلخ بساق گاؤ دران اندازند اگر قطرہ مذکور بعد انداختن عریض گردد بدانند کہ مریض بزک خواہد شد و اگر بحال خود بماند بعد علاج
بشواری مرض زائل خواہد شد و اگر قطرہ روغن زیر بول رفته نشیند بدانند کہ مریض دوا پذیر نخواہد شد و اگر قطرہ مذکوره در بول طرف جنوب
بہناور گردد بدانند کہ مریض در قریب الایام بہ خواہد شد و اگر طرف جنوب عریض گردد بدانند کہ بعد بسیار روزہا بصحت خواہد شد و اگر طرف
غرب دراز شود بدانند کہ مرض دور خواہد شد و بشتر ہم عمر دراز خواہد یافت و اگر طرف شمال دراز شود بدانند کہ بی شک و بی شبہہ مریض را
درین زحمت صحت ست و اگر طرف گوشہ کہ میان شرق و شمال ست و آنرا ایسان نامند دراز شود بدانند کہ عمر مریض دراز نه یکماه

باقی مانده است واگر طرف گوشه که میان شرق وجنوب است وآنرا اکنی گویند دراز شود ومرض زائل نگردد واگر طرف گوشه که میان جنوب وغرب است وآنرا نیرت گویند دراز شود بداند که نیز مریض هلاک خواهد شد واگر طرف گوشه که میان غرب وشمال است وآنرا بائب گویند دراز شود بداند که نیز مریض هلاک خواهد شد فائده زرچوب وداربلد وگل نعل را آس کرده بر محلی که آدمی یا خر یا اسپ یا گاو گزیده باشد یا بناخن خراشیده باشد سخت کنند فراهم گردد نوع دیگر بیخ پوست درخت سمین ونم وپلول را که گزیده باشد یا به ناخن خراشیده شود وجوش مذکور صاف آرد بنوشانند فراهم گردد نوع دیگر مبیضه مدبانکه وسیر وکشنیز را یکجا کرده بسایند وبا روغن گاو بار کرده بر محل گزیدگی یا خراشیدگی سخت کنند فراهم گردد نوع دیگر گوهی را آس کرده بر محل گزیدگی وخراشیدگی سخت کنند فراهم شود نوع دیگر بیخ پوست درخت نم وسمین بر محل گزیدگی وخراشیدگی ومحلیکه بناخن حیوانی خراشیده باشد بشویند فراهم گردد نوع دیگر پوست درخت سرس وصندل وراسن وملهٹی واگروزیره وگوگل کماج وزرچوب وداربلد وکچنیدن وبرگ تلسی ونمک سنگ را باهم بریشکر آس کرده بر محل گزیدگی ومحلیکه بناخن خراشیده باشد سخت کنند ودر دهان محل نیز برسانند وصاحب آنرا این داروها بخورانند فراهم گردد فائده تگر وتخم سرس را با آب سرد بسایند وشخصی را که موی شیر داده باشد بخورانند این موی مذکور یقی یا با سهال بیرون آید وشخص مذکور را مضرت نرسد نوع دیگر سرون جاموش را با آب سحق کنند وشخصی را که موی شیر داده باشد بخورانند این موی شیر یقی یا با سهال بیرون افتد وشخص مذکور را مضرت نرسد نوع دیگر خصیه خرگوش را بسایند وشخص مذکور را بخورانند تا آنرا خام فرو برد موی شیر بین خلیده بیرون آید وی باید که تا آنکه صحت کلی شود یکدو خصیه شخص مذکور را فرو بردن فرمایند این موی شیر اگرچه در جگر نپیسیده مانده باشد بخصیه خلیده بیرون آید فائده تخم سرس را با زقوم آس کرده بر محل گزیدگی عوک سخت کنند فراهم گردد فائده آرد بخور را با روغن گاو آمیخته وگرم کرده بر محل گزیدگی ماهی سیفکی ومانند آن از دریا گیرند ماهیان که در نیش ایشان زهر میباشد سخت کنند زهر فرو آید ومحل مذکور فراهم گردد نوع دیگر دود برگ اکوی المحل نیش ماهی زهردار برسانند زهر فرو آید نوع دیگر هنگام نیش زدن ماهی سیفکی ومانند آن روغن تلی را سخت کنند زهرش فرو آید نوع دیگر دود موی آدمی ویست بخور که آنرا با روغن سه شب بار کرده باشند بمحل نیش ماهی زهردار برسانند زهر فرو آید نوع دیگر دود برطاوس بمحل نیش ماهی زهردار برسانند زهر فرو آید نوع دیگر جوش بیخ بت سیاه را با روغن بار کرده شخصی را که ماهی زهردار نیش زده باشد بنوشانند زهر فرو آید واگر بیخ مذکور را با آب آس کرده وبا روغن ستور آمیخته شخص مذکور را بخورانند نیز زهرش فرو آید فائده روغن گاو میش که آنرا به سمیق تراذ کیاه نکوتی وفسوت ودانتن ودرونتی به بول ماده گاو پخته باشند ودر دفع زهر کرمها مفید بود بکار بندند نوع دیگر اولوشانیدن سر کژدم که بآن بیخ تلسی آس کرده باشند نیز زهر همه کرمها دفع شود نوع دیگر از خوردانیدن بیخ چولائی که سحوق باشد با روغن گاو بار کرده باشند زهر همه کرمها فرو آید نوع دیگر از سخت کردن پوست درخت سرس وبیل وبرو وبکرو گلر که آنرا با آب آس کرده باشند وبا روغن گاو بار کرده بوند برگزیدگی کرم زهردار بند بند زهر فرو آید فائده اگر روغنی که در چراغ بعد سوختن باقی مانده باشد بمحل گزیدگی هزار پایه که چنگل زده باشد سخت کنند فی الحال به گردد واگر شخصی را هزار پایه گزیده بود یا سخت شده باشد غربال بر سر آن داشته آب بریزند چنانکه تمام اندامش شسته شود زهر هزار پایه دفع شود نوع دیگر شیر وسبزی چولائی را با نمک بار کرده بر محل گزیدگی هزار پایه طلا کنند زهرش دفع شود فائده دود گوگل را در محلی که آنرا از هر کرمی که آنرا کیا گویند سیده باشد برسانند از این محل گزیدگی او بگریزد نازه بیست عدد برگ اکی را با روغن ستور آمیخته بر محل سخت کنند فراهم گردد فائده پلیل دراز وسندهی ونمک سیاه ونمک سنگ ماهی شیره وده آس کنند وبر محل گزیدگی زنبور زرد سخت کنند زهرش دفع شود ومحل گزیدگی فراهم گردد فائده از سخت کردن پلیل کرده بندی تنگ وانگز بعد آنکه آنرا با آب آس کرده باشند بر محل گزیدگی مگس زهر مگس دور شود ومحل گزیدگی فراهم گردد

نوع دیگر والان بزرگ و نمک سنگ را با آب آس کنند و با روغن ستور یار کرده بر محل گزیدگی مکس سخت کنند این زهر مکس دفع گردد و محل گزیدگی فراهم شود فائده گل خبث سیاه را با بول ماده گاو آس کرده بر محلیکه آنرا مگس یا مورچه یا پشه یا مانند آن از دنیا گزیده باشد سخت کنند این زهر را دفع کند و اگر زهر ماری زهرناک گزیده باشد سخت کنند این زهر فرود آید و محل مذکور فراهم آید فائده علاجهائیکه بسبب دفع زهر گزیدگی گفته شده اند بسبب دفع زهر دیوپه بکار بندند نافع آید فائده پوست بیخ و پوست تنه درخت و برگ و بار و گل از درخت نیلوان و درخت سمین بستانند و با آب آس کرده بر محلی شیراک رسیده باشد سخت کنند و صاحب آزاد بنوشانند این زهر آک دفع شود نوع دیگر پست بخور بند و شیر گوسپند با آس کرده بر محلیکه شیراک رسیده باشد سخت کنند این زهر آک فرود آید نوع دیگر صندل و علاجهائی که سردست بر محلی که شیراک رسیده باشد سخت کنند این ناپاک محل مذکور دفع شود و علاجهائی که ازان زهر آک فرود آید بسبب دفع زهر جانور نیز بکار بندند زهر جانور فرود آید فائده پوست هلیله کابلی بزرگ و خوب باشد و پوست بیخ بیبته هر یک سی و شش درم و دانه الایچی و بیخ و تیزج و موتحه و زنگار هر یک شش درم و کاکنج سه درم و سندی و فلفلین و پیلپل و زهرمهرک و نوشادر کشته و شنبر و چنه و گندنا و سیماب که هر دو صاف باشند هر یک دوازده درم بستانند اول سیماب و گندنا را کجلی کنند بعده دیگر داروها با هم کرده حق کنند و در حلاب که شش صد درم قند ساخته باشند بیاندازند و غلیظ سازند و مقداری روغن ستور یار کرده فرو آرند و بعد سرد شدن غلوله کرده بدارند و بوقت سعد بعد صدقه دادن مقدار تخم کنار بخورانند و بالای آن آب بنوشانند بعد بنج این مقدار بدهند و چون بیمار نیک گردد داروی مذکور بمطبوخ بهر بفهم مشرب چیست مناسب بقوت و گرسنگی مقدار بیشی و کمی نماید و این را چون کسی تا دو ماه مدام بخورد هر مرضی که او را غالبه باشد دفع گردد و چون تا سه ماه بخورد هر مرضی که او را از غلبه باد باشد دفع شود و چون تا یک سال بخورد هیچ مرض در مقابلش نماند و چون تا پنج سال بخورد پیر نگردد و قوتش حاصل آید و صد و چند سال عمر شود و در خوردن این هیچ چیز را پرهیز شرط نیست هر چیز خواند بخورد و هر چیز که تواند جمع کند و این علاج در دفع جمیع انواع بیست نافع است و این را سه بجے کتکه گویند فائده برگ شفتالو و برگ چنبیلی و چهار عدد بوته جبه و یک من بیخ و شش عدد و غایه زائع که در کاه چسپیده می باشد بستانند و با آب آس کرده مثل نان خرد سه از ده و در روغن ستور انداخته بریان کنند تا آنکه خشک گردد بعده روغن را بجامه بیخته بستانند و در شیشی بچکانند این روغن در گوش و در دندان و در بینی که دفع شود و در بینی بچکانیدن در بینی بیخ و در دهای گوش و سر بینی نماند و می باید که در اشتهای ستدن ناس این روغن از ترشی و شیرینی و چیزهای اثر انگیز احتراز نمایند المعنوان هند علاج باد فرنگ نوشته می شود بیارند بیاورند بیاوردند بیاوردی بیاوردیم و بیاورید بیاورند بیاوردن فلفل دو درم زنجبیل شش درم هر سه چیز را نرم نرم عاس اندازند و شیره لیمو دادن داده حق کنند چون خشک شود باز به شیره دو لیمون حق کرده بست دهند همچنین سوم بار شیره لیمو داده بست دهند چون باز داده باشند یک درم شنگرف با یک آس کرده بدان اندازند باز درم نافر فلفل اندازند و حمایل کنند شوند بعد سه غلبه بزنند یک غلبه در روز و یک مثقالی در شب صاحب باد فرنگ را بخورانند و داغش و داهی و تیشی بهر فرمایند باذن الله تعالی دفع شود نوع دیگر بیارند زال لعل و ام پنج درم سائیده مثل سرمه یا جامه بیز کرده و پنج درم شنگرف مثل سرمه سائیده هر دو را سه روز آب هفتین باندازند و دو درم سیماب صاف کرده قدری بروغن گاو انداخته بالا که هم بسا از حق کنند تا مادام که سیماب گرد و سیماب دیده نشود او را از گرد سایه آدمی بلکه بنگاه دارد و دو درم از کل شیر و روغن گاو انداخته غلط کنند اول آن مریض را طعام اندک بخورانند بعده داروی مذکور بر وجود ش بمالند تا آنکه در وجودش در آید اگر هوای تابستان باشد بوقت نماز عصر یا مغرب بمالند و اگر هوای زمستان باشد بعد طلوع الصباح بمالند تا هفت روز همین مقدار که گفته شد بدین طریق داروی مذکور بمالند و مریض را بیرون نیاورند تا آب را بر وجود سخت نکنند بعد آن بیرون آورده بست لیکن بمتر آنست که استنجا بکلوخ کند و بعد هفتم روز دیگر آب بر وجود نرساند چون دهم روز شود غسل کند زحمت مذکور بعون الله تعالی بکلی دفع شود و ایام مالش داروی مذکور گوشت گاو و ماکیان و ماشهای بادی و پنبه به پرهیز کند و نغاهای بیخ شالی و شیر ماده گاو و گوشت قوچ

معجم مالکیان سازند و این معجون ترکیب هر دو را روی نیمی نیمی نقصان نوع دیگر چون بر بینند که عیاذاً بالله کسی را باد فرنگ حادث شده است و او سیماب بخورده است باید که سه سیر روغن بید انجیر بیاورند و نه درم هر روزی مریض را بنوشانند و نه درم با کپتری بخورانند تا رحمت از درون وجود تمام بیرون آید بکرم الله تعالی میاد هشت یا هشت روز تمام سنگینیهای او از این یکبارگی فرو افتد و رحمت بکلی دفع گردد و اما مریض سابر روغن و سیاسه کرت اسهال خواهد شد اگر ضعیف بود از این مقدار که گفته شده چند درم نقصان کرده مناسب مریض بنوشانند و بخورانند نوع دیگر چون بدانند که مریض را در گرمها در پیدا شده است باید که زود چوب دو نیم درم و برگ نیم چهار درم هر دو را آب بار یک آس کرده بنوشانند تا نیست و یک روز بعد یک طاس روغن گاو موازنه هفت درم بنوشانند و بعد ساعتی طعام بخورانند. در حال بکلی دفع شود نوع دیگر بلوکه سخت خشک شده باشد پوست دخته هر روزی سه درم با آب بار یک آس کرده و جامه بنیر ساخته نهار بنوشانند تا هفت روز رحمت بکلی دفع شود نوع دیگر گاو دوب سپید بستانند و اگر سپید دست ندهد سبز بگیرند مقدار سه درم و جوابن صاف کرده چهار درم هر دو را با آب بار یک آس کرده بنوشانند تا دو سه هفته دو سه بکلی دفع شود نوع دیگر سندهی دو درم و یک سیر شیر خلط کرده بنوشانند تا دو سه هفته دو دفع گردد علاج بسبب دانهای فرنگ که بنیشوند و اگر نیشوند باز عود میکنند بیارند نه تخم یک درم و بسیق اجوابن خراسانی پنج درم و سیماب صاف کرده یک درم و روغن ستوده دو درم جمله را در میان طاس انداخته با باله درخت نیم سه روز بجالعده مالش بسیار دهند و بعده بر جنگیهای مذکور هر روز طلا کنند تا مادام که برگردند و دفع شود نوع دیگر سیماب صاف کرده یک درم و زنگار یک درم و توتیای سبز نیم درم و زنگ سپید که با برگ خورده میشود یک درم جمله با یکجا آس کرده بدارند بعده هر روزی مذکور چون خواهند که بر جنگیها طلا کنند اول با روغن سفته چرب کنند بعده مقداری مذکور مقداری بران بریزند هر روزی باین طریق سخت کنند بر جنگیها میان چند روز به گردند بفضل الله تعالی نوع دیگر بیارند زنگار یا جزات مازه گاو مالیده بر جنگیهای با دمذکور طلا کنند میان پنج روز بشویند نوع دیگر بیارند پنج سر پهونکه یعنی چنبره که گل او مثل بیاش باشد با آب آس کرده اول روز مقدار دو درم دوم روز چهار درم سوم روز سه درم بخورانند تا دو هفته عیاسه هفته سه درم هر روزی خوردن و هفته تعمل آن کبری باروغن سفته بخورانند تا سینه بجوشد از این جنگیهای کهنه و نو بند باد و درد تمام وجود دفع گردد نوع دیگر بیل ویزد به با برگ بیاورند سایه خشک کرده بسوزند و خاکستر آنرا بگیرند با مسکه مازه گاو خلط کرده بر جنگیها طلا کنند میان چند روز دفع گردند بفرمان الله تعالی اگرچه کهنه باشند نوع دیگر گرد برگ و درخت پنج انگشت خرد که آنرا منکونی میگویند با کلند بکاوند چنانکه آهن بمقدار سخت نشود چون کافته باشند بدست گرفته پنج را از زمین برکنند و شاخهای آنرا هم بدست و مکنند چنانکه مجرد همان پنج بماند پس آنرا با سنگ تیز بر کالها کنند و میان سبوچه بیندازند همان سبوچه را با آب تازه علی الصباح پر کنند چون وقت نماز شام در آید آب را بریزند باز با آب تازه پر کنند همین طریق هر روزی صبح شام سبوچه با آب تازه علی الصباح پر کنند و شب شبانه بریزند که پر کالهای پنج نفع کنند بعده پوست او مقداری سنده و بار یک آس کرده بر جنگیهای فرنگ که سالها را کهنه باشد عمیق و مهین بود طلا کنند میان چند روز بقدرت خدای تعالی معاینه گردد که همه دفع شوند و اگر کسی را زخم تیغ یا تیر رسیده باشد یا پشت اسپ سخت و ریش دران افتاده بود بهمین پنج منکونی بدین طریق آس کرده طلا کنند میان اندک روزه گردد و مجروست نوع دیگر بلاد سی درم و دانه اجوابن سی درم و زرد چوب سی درم هر سه را یکجا سخت بار یک آس کرده بدارند بعده اسگنده سی درم و پنج سبحه که آنرا خشک کرده باشند سی درم هر دو یکجا آس کرده و جامه بنیر گردانیده و بدارند بعده سیماب پاک کرده شصت درم بگیرند و میان آن هفت کمه کی درم بود حاصل بدانداخته چندان بمالند که سیماب در هفت در آید و ناپدید گردد آنگاه جمله دارو ها را در میان هفت کوزه آب سیماب مالیده اند با نداز نه و بدستها چندان بمالند که چرب شود پس در میان آوند نو که آنرا آب نرسیده باشد انداخته بدارند چون خواهند که مریض را بخورانند اول آغر مانند تا بجنبد درم روغن گاو غرغره کرده فرو برد بعده بمقدار سه درم دارو علی الصباح نهار

باآب بجوشد و وقت شام نیز بر روغن گاو غرغره کرده فرو برد و سه درم وارد باآب بجوشد و همین طریق هر روز سی و دو کرت صبح و شام غرغره بارد و روغن تمام کرده وارد بخورد تا آنکه تمام وارد خورده شود و درین ایام پرهیز ستمی سخته باشیر ماده گاو که دران قدری شکر انداخته بود بخورند و دوای پرهیز و شیر چیزی دیگر نخورد که مضرت باشد اما چندان پرهیز لازم نیست ابتدای وارد اسهال خواهد شد و خون هم خواهد افتاد اما یکه ترس نکند بعد چهارم یا پنجم روز اسهال خواهد ماند و از اسهال مریض را زیاده ضعف خواهد شد اگر بیافتاد بالله کسی از دین مرض لنگ و لنج گردد شود و چهار پائی گذاشتن نتواند و سنگینهای کهنه و عمیق و همین بود و گوشت بعضی اعضا ریزیده بود بند و بند گاهها گرفته و استخوانها بر آمده بود بدین وارد بکرم الله تعالی نیکو شود و صحت یابد و اگر غرغره بر روغن مستور نکنند و همین وقت دندانها سخته گردند و اگر از خوردن این وارد و همین وقت دندان سخته شوند آنرا باآب سائیده غرغره کنند و بر روغن نیز غرغره بکار بندند به شود فائده بیارند تخم سپنبول که آنرا در عرف تیرسکا گویند مقدار چهار درم باآب آس کرده تا دو هفته مریض را بخوراند و پرهیز ستمی سخته و شیر ماده گاو و غذا سازند و از اشیای بادی و ترشی و جز آن پرهیز کنانند زحمت مذکور رفع شود و باز عود نکند و هر سنگینگی بادی و رای فرنگ باشد نیز رفع شود و برای رفع پرسپرا و اعضای آسیغول و مصری تخم مذکور را بخوراند همه رفع گردد مجرب است **نوع دیگر** تنها که تخم او مهمل میشود بیارند و در سایه خشک کنند و از سایه عورت بلیدنگاه دارند و در محل محفوظ سحیق باریک ساخته و عمامه بیز کرده بیارند بعده یک درم رنگ سپید که با برگ خرد میشود و درم آمله خشک هر دو را باریک آس کرده حبا بیارند چون خواهند که وارد را پرهیز سنگینگهای فرنگ طلا کنند از سیماب که آنرا پاک کرده باشند ثلث درم بستانند و آنرا در میان کف دست اندازند و تنها که یک حصه از رنگ و آمله که آس کرده داشته شده اند نیز بیاندازند و بانگشت نرم بمالند سیماب خاک خواهد شد و بعد آن از کف دست وارد گرفته و مریض را غلطانیده پرسنگینگهایش بمالند و تا یک ساعت قبار یا نهالی بر و اندازند تا که خوب آید بعده او را بگویند تا برخیزد و غذای خود برنج و شیر سازد و همچنین ثلث درم سیماب در هر روزی بدین طریق که گفته شده پرسنگینگها طلا کنند چنانکه تا پانزده روز پنج درم سیماب درکار بسته شود درین میان چند روز سنگینگها اگرچه کهنه بوند لاد و اشده باشند بکرم الله تعالی به شوند و مریض صحت یابد و مرض باز عود نکند بکرم رب العزت و الله علم بالصواب **خاتم** این طب سیمون بخالق نقاد آن امراض را داده میشود است بتوفیق و تائید بیچون و امر کن فیکون آنکه خطاب کبریائی او و خطبه یحیی الارض برمنابر آفاق بجمیع عالم و منشا میرسانند و طبیب خوش ثنای الوانه فیه شفاء للناس و فرماید و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا گوش بیماران دنیای فنا را بتلای نادانی و همیشه هوای نفس ابدی آباکا مرتب کرده که تبر تیب و لطف شاه دین پرور سلطان عدل گستر پناهی مبانی دین شارع مشارع حکمت متین المتوکل الرحمان سکندر شاه سلطان خلد الله ملکه و سلطانه و ابد علی العالمین عدله و احسانه شاهی کسری شان پیش عدل او از ظالمان می انکارند و لقمان صفات و حکمت از تلمیذان کمینه می شمارند مرادات چنانچه رسیده و بخلعت علم و حکمت متجلی و مزین گشته لیل و نهار بزبان صدق مقال میگوید بیت کمال تربیت شاه این بست برمن ✦ وگرنه من همان خاک ذریکم ✦ و شکرانه این مواهب عظمی و عطیات بینه روز و شب به حضرت مالک الملک تعالی و تقدس سعی میکنند که الله تعالی شاه را همای برج معدلت و سیمرغ قله سیادت ست بران سلطنت باقی و پاینده باد و خواهش دل و فشای این نوکر کمینه شاه عالم کشای فهست که نفع این طب بخاص و عام برسد و ثواب شموات ارث خداوندی ذخر گردد و قطعه شما طبایع بنده زکردن این طب ✦ نه مال بود و منال و نه جاه بود و کمال ✦ یکی دو چیز تمنای نوکرت بوده ✦ که او حاصل آن دو لفضل رب جلال ✦ یکی که نفع رسدزان همه ضعیف و شریف ✦ دوم ثواب بود شاه را ازان اعمال ✦ که تا بروز قیامت جهانیان باشند ✦ دعای جاه و جوانی شه بصدق مقال ✦ موید املکا غالفا غدا و غدا ✦ بده تو دولت کونین شاه و همه حال ✦ اگر خداوندان حکمت و ماهران حقایق علم طب مسئول و مامل نهیست که درین طب ابداه الضعاف نظر کنند و بنظر منصفانه تاملی شافی فرمایند

که شروع مبادی علم طب و اظهار حکمت و نکات میان بکنزار و صد و شصت و نهت مرض و صلاحیت ادویه گوناگون یکدرم غط در سلک تحریر منسلک
شد تا بحکم رحم الله من بصلح مستحق رحمت یزدان گردند و اگر سهوی و خطائی افتاده باشد بقلم عقل اصلاح آرند و عذر الانسان مرکب من النسیان
بخاطر عاطر گذارند از خدای تعالی خواستی می آید این طب چون بنام سرور کامل و ملک بخش ملک نشان ست مقبول جهان و مورث
شادی و ایمنی و فتح و ظفر مصون و محروس ماند و ذکر ستی کثیر النوال ✤ گشت تمام این طب صحت مقال ✤ نوشته بماند بخطی غریب ✤ که نصر من الله فتح قریب

خاتمه الطبع

بعد حمد حکیمی که از حکمت بالغه خویش بنابین و تفاوت اعضای اربعه را بحسن ترکیب امتزاجی موافقت بخشید و تحیت و صلوة مر طبیب حاذق را که بیماران
امراض ضلالت و غوایت را بنوشادروی اهدیه صحت روحانی رسانید براطبای بقراط منش خداوند کیش و حکمای ارسطاطالیس مرتش متانت
اندیش پوشیده مباد که علم طب بعد علم معارف اشرف و محتاج الیه و اهم و اتم ست در تمدد بقای نوع انسان در جمیع اوان و مکان
و تا با معان نظر دیده شود از قبیل علوم لابدیه یعنی دو علم تقدم میدهند یکی علم طب و دیگری علم دین چنانکه گفته اند العلم علمان علم الابدان
و علم الادیان یعنی در علم ابدان نگاه داشت و محافظت صحتی که حاصل ست و باز آوردن صحتی که زائل شده می گردد و علم ابدان را بر علم ادیان
تقدم بالطبع ست زیرا که بحصول صحت عبادات هم بوجه اتم استکمال می پذیرد و در نفس الامر خلاصه از ایجاد بشر دو چیز ست معاش و معاد
یعنی زندگانی برقانون شریعت کردن و بدل طلب جای بازگشت خویش نمودن که معاد باشد و این چیز منوط و مربوط بصحت جسمانی ست
پس ظاهر و باهر گشت که اهم مهمات و اعلی حاجات همین علم طب بود چنانکه اندرین حالت لازم آمده که استعمال این دولت عظمی بفراخور
استطاعت در اشاعت و ترویج این گرامی فن که نفع بخشی خاص و عام در تحت آن منزویست بر هر کس از مهمات و واجبات ست
ازینجاست که همواره همت والا همت ملک مطبع مصروف و معطوف باشاعت و ترویج هرچو کتب جدید کمیاب مفید خاص و عام میباشد
چنانچه بالفعل از امداد غیبی و از تسدیدات ربی کتابی نادر العصر که نظیرش بدین اسلوب جدید که طب یونانی و بیدک هم پله و هم قالب طبیبی
بود کمتر بنظر آمده جامع احکامات بدیعه که مزین حکمت و گنجینه از مفردات لغت توان خواند و در تشریح افعال و خواص ادویه هر آنچه گفته
شود مستغنی نماست فوائد بسیط شش لائق انتباه و آگاهی نامش معدن الشفاء سکندر شاهی تصنیف جالینوس دانش سقراط
بینش بقراط زمان مسیحی دوران جناب حکیم مهوه خان بن خواص خان مقرب بارگاه سلطان سکندر شاه بن بهلول شاه است مصنف
همدان این گوهر بی بها را در سنه ۹۰۰ و هجده هجری حسب فرمان شاهی از معدن خاطر بصدر عرقریزی و جانکاهی بر آورده پیشکش بارگاه
سلطانی نمود تا آبروی قبولیت گرو آورده قدوة الناج ابنای روزگار گردید و منشاء تالیف این نادر کتاب برین منوال ست که روزی
در محفل مینو مثال سلطان سکندر شاه چنان حرف و حکایت بمیان آمده که چند طب یونانی بجای خویش مرتبه عالی دارد لیکن به نهجیکه
شاید موافق امزجه مردم هند کمتر یافت میشود حاضرین دربار شاهی دست بسته عرض کردند که چیش از سنه عال خالی نبود اول اختلافات سرزمین
دوم تفاوت و تغایر موسم و آب و هوای هر دیار سوم غایة البیان اینکه چون این فن طب را از زبان یونانی بعربی و فارسی نقل کردند و
تاویل و تعبیر زبانی بزبانی دیگر در فن محل دشوار میشود از یک جهت در صلاحیت و ماهیت بعضی چیزها تخالف و تباین رومی دهد پس چگونه
و تاثیرش هم فتوری راه نیابد درین صورت لامحاله استعمال همچو دوائیکه حقیقتش کماحقه متیقن نباشد کی مخالف مزاج نیفتد همین تمهید
مصنف در همه دانی تفریدا این کتاب شگرف و اعجوبه روزگار را از کتب مستند هندی بیدک مثل سشرت و جوگ ورس رتناگر و سارنگ دهر
مادو هوبدیان مهتاسن و نبک سین و مکردت و غیره هر آنچه از کتب بیدک عمده و عمده در یافتند بفارسی شسته زبان ترجمه فرمود و چون بعضی

الفاظ کہ مصطلح فارسی زبان بنودند آنہا را مہمان زبان مہاشا بر حالت اصلی گذشت تا بغیر مخالفت دل قرع نشود چونکہ از زمانہ ممتد حسب
اصرار و استبداد شائقین کہ بہ طبعش قصوی غایت مصروف بودند کتاب موصوف الصدر را مع تفحص بی پایان از جائی دستیاب نشد مدتہا
بدین تجسس و تلاش درگذرانید آخر کار را بعد تفحص بسیار و جویائی بشمار بحسن موفور و کوشش نامحصور از مساعدت جناب جلالت مآب واقفیت علوم عقلی و
نقلی جناب حکیم نیاز علی صاحب رئیس عالیمقدر محلہ سادات نسخہ کتاب مطلوب خوشخط محررہ زمانہ باستانی بر کاغذ بالغانی کہ عمدگی
حیثیت و کہنگی آن دلالت بران دارد کہ شاید ہمین کتاب از کتبخانہ شاہی بود بمرسیدہ دل آن را از مفہوم غیر مترقبہ انگاشتہ خواست کہ چند نسخ دیگر فراہم
نموده بہ تنقیح و توفیق ہر آنچہ سزاوار بود کتاب مذکور را بمزید اہتمام بمطالعت نسخ متعدد ترجیح رساند از ہمین رہگذر تا چند سال بطبعش در جزیر التوا
ماند ہنوز کہ نسخہ دیگر کتاب موصوف با این ہمہ تلاش و تکاپو از جائی دستیاب نشد ناچار بہمین یک نسخہ اصل موجودہ اکتفا در دیباچہ
بمطالعت اتم ہمین یک نسخہ بفیض توجہ موفور سرحشمہ رفعت و جلالت جناب منشی نول کشور صاحب دام اقبالہ بر کاغذ بالکیز ہ
تقطیع کلان خط صاف خوشخط با ہتمام بلیغ بمقام لکھنؤ در مطبع گرامی بماہ نومبر شمسی مطابق ماہ شوال سنہ ۱۲۹۴ ہجری از طبع
انطباع آراستہ گردید و خدا باز برخویش قبولش چندان کہ جہانیان زندہ باشند +

آمین ثم آمین

قطعات تاریخ تحقیق طبع آسمان پیما شاعر شیرین مقال سخنور خوش خیال کامل منشی بھگوان سہائے صاحب عاقل سررشتہ دار دفتر مطبع

دریں چہ عجب کتاب اعلیٰ شد طبع	خاصیت ادویات گویا شد طبع	عاقل تاریخ سال طبعش بنوشت	مجموعہ مفردات زیبا شد طبع
			۱۲۹۴ ھ

ایضاً

گشت چون معدن الشفا مطبوع	شد ہویدا از دو شان طب	
سال تاریخ زد رقم عاقل	طبع گشتہ کتاب جان طب	
	۱۲۹۴ ھ	

فصاحب —
بحر بار ہفتم — اردو یہ کتاب تین حصہ
عرصہ ہے —
قب نبوی — کہ جسکا ہر فقرہ سرخی کے
ہ دشد اردو ہے —
ہ ذرا لحکمت — تصنیف حکیم حبیب علی
صاحب نہایت عمدہ ہے —
سنا لجات احسانی — یہ کتاب عجیب و غریب
فن طب کی اردو کتاب ہے
ترجمہ اردو علاج الامراض مشہور و
معروف جامع فن طب ہے —
مرکبات احسانی — یہ کتاب کل قرابادین
احسانی کے نافع و جامع از تصنیفات
جناب حکیم احسان علی مرحوم —
علاج احسانی — اسمین علاج جملہ امراض کثیرہ
کے عمدہ نسخے مجرب لکھے ہین اور شناخت
امراض بسائم کا صاف بیان ہے
مجموعۂ میزان الادویہ والغذا ادویہ و
غذا بسنگ نصیریہ و مخزن الادویہ — یہ ایک
مجموعۂ نادر طب کا ہے —
میزان الطب — اردو مسائل نبض
و قارورہ و دلائل بول —
اکسیر القلوب — ترجمہ مفرح القلوب
مولوی محمد نور کریم مغفور نے کیا ہے

مالک مطبع ترجمہ فرمایا —
علاج سیحی — معالجہ امراض وبائی و سوداوی
بضمی ہین —
ضروری الطب — اردو اسمین تاثیر و
خواص ادویہ مفردہ جدول مین لکھا ہے
مولفہ حکیم مہتاب رای صاحب رئیس ہتر ک
رسالہ قادریہ — اردو اسمین شناخت تک
درسوب بول کا بیان ہے بطور سوال و جواب
تصنیف حکیم سید علاء یحیی صاحب مطبع آرہ
نسخہ ہائے رنگین — کھوڑون کے علاج مین —
کیمیا ہے عناصری — ترجمہ مرآبادین قادری
مترجم مولوی حکیم نور کریم مغفور قرابادین
قادری کا اردو مین ترجمہ کیا —
رسالہ ہیضہ وبائی — اردو معالجہ ہیضہ کا بہ
تدابیر مجربہ لکھا ہے حکیم غلام یحیی صاحب نے
تشریح الاجسام — یہ ایک مجموعۂ اقسام
علاج امراض جلد یہ چھوٹا سا تھفہ ہے مین مرتبہ
حکیم میر فضل کملی صاحب مطبع علوی —
مجمع البحرین — یہ کتاب لاجواب تصنیف
حکیم محمد حمید رخانصاحب ساکن جالندہر
ملازم سرکار ریاست کپورتھلہ سے یادگار
ہے اس کتاب لاجواب مین فن طب
و اکثر ہی دیونانی کو باہم متفق کیا ہے اسوقت
تک ایسی نادر کتاب دیکھنے مین نہین آئی

مقالات احسانی — فن طب مین مثل مخزن کے
ادویات کی تاثیرات مین تشریح عمدہ کی گئی
ہے تصنیف حکیم محمد احسان علی وکیل عدالت بانده
علاج المواشی — عمدہ عمدہ تدابیر و علاج
امراض جانورون کی جسکو جناب مولوی
ابوالحسن صاحب نے انگریزی ڈاکٹری ایچ
ہیلن صاحب بہادر سے ترجمہ فرمایا —
تشریح الاسباب — معروف بہ مفکر العلوم
اردو یہ کتاب فن طب مین بہت عمدہ ہے
نہایت شرح بسط کے ساتھ ستہ ضروری کا
صاف صاف بیان ہے یعنی طریقہ استعمال
و انضباط خورد و نوش و بیداری و خواب
و بول و براز کا مفصل حال ہے درحقیقت
تعدیل و محافظت ان اسباب کی موجب
زندگی اور سبب حیات کا و بقای ہستی
انسان ہے پس جاننا اسکا ہر فرد بشر کو
بجای خویش واجب و لابد ہے احتیاج کو دور
رسالہ ہر آئینہ و مستقل اس امر خاص مین کسی
طبیب نے جداگانہ تدوین نہین کیا اور جو
کسی نے لکھا بھی ہے تو ضمناً اور اور مطالب
کے ساتھ سرسری طور پر لکھا ہے تصنیف
و تالیف شیخ رئیس وقت بقراط زمان مسیحی دوران
جالینوس زبان طبیب نامور حکیم قاضی الہی بخش
صاحب امرتسری کہ جنکی استعدادی فن طب مین

مجموعات علم و غیرہ کتب نایاب مانہ

عجائب المخلوقات — تمامی مخلوقات عجیب کے
اشکال اور احوال اسمین ہر ایک مین با
تصویرات نہایت عمدہ چھپی ہے
عجائب المخلوقات — اردو
مطلع العلوم و مجمع الفنون — حکیم واجد علیخان
تخلص واحد —
ترجمہ اردو مطلع العلوم و مجمع الفنون —
مخزن زین العابدین خان مرحوم —
معلومات الآفاق — یہ کتاب اسم با مسمی
ہے اسمین تمام دنیا کے حالات اور موجودات
آبادی و ویرانی و صوریت و سیرت کل مخلوقات
کا بیان ہے مع رنگ مع تصویرات — بر بالا
مرجع العجائب — ترجمہ معلومات الآفاق مولوی
ریاض الفردوس — مصنفہ مولوی محمد حسن خان
صاحب مثل مجامع العلوم
اعجاز عیسوی — مسائل و ترکیب عملیات و نقوش
ہر قسم مطبوعہ مطبع گلزار محمدی —
[illegible] — تصنیف حضرت [illegible]
[illegible] — [illegible]

ہر قسم کے رسم مین شامل ہے اوپر پانچ رسائل کے
یہ کتاب کاغذ پر کاروی ہ پر چھپی ہے —
عجائبات فرنگ یعنی حالات ملک انگلستان
و کیفیت سفر یوسف خان کمبل پوش نامی سیاح
ممالک یورپ قابل دید ہے —
اندر جال — اردو اسمین ہر قسم کے نقش و بیل
و منتر ہین —
تاثیر الانظار — سید محمد نقی صاحب لکھنوی نے
کتاب طلسم فرنگ سے منتخب کیا ہے —
اعجاز محمدی — مسمی بہ اندر جال مرتبہ پنڈت
بیجناتھ صاحب —
سحر طلسم — ہر قسم کے اعمال نقوش اور ہر قسم
کے نسخے —
دریای طلسم شعبدہ — ہر قسم اور ترکیب
رسایی مطبع گلزار محمدی —
خزینۃ الامثال — اردو و فارسی و عربی کی
مثلین زبان زد مندرج ہین —
تسہیل النساء — فن نساء مین مولفہ مرزا
[illegible]

مجموعۂ طلسم اسکندر ذوالقرنین — مشتمل بر فن
پنجگانہ یعنے کیمیا — سیمیا — ہیمیا —
ریمیا — لیمیا — ترجمہ کیا ہوا مولوی
محمد عثمان خانصاحب کا ہے —
رسالۂ علم موسیقی — تصنیف مولوی
محمد عثمان خان صاحب شہید —
مخزن العلوم — مشتمل بر علوم صرف و نحو و
متعلق ریاضی و حساب
و ہیات و طب و اخلاق و نجوم و ریل و موسیقی
و حکمت منزلی و حدیث و فقہ و قیافہ و جغرافیہ
یعنے علم ارض و نما کا بھید اور بھی بعض
فروع کا بیان ہے —
انشاے اسرار فرمیشن فارسی فارمیشن کا
اسرار اسمین لکھا ہے
علم سر فرنگ — علم مقناطیسی مین یہ ایک
کتاب نادر ہے —
شبستان نکات و گلستان لغات — ایک
نادر کتاب ہے مترادف و مترجم لفظی کی کہ جسکی

ظاہر ہوتا ہے کتاب ہر ہی کوشش سے بوسیلہ
جناب نواب مردان علیخان بہادر ہم پہونچی
تصنیف مولوی عبد الفتاح فتاحی سن
قانون ستارہ مصنفہ سید صفدر حسین خا
اکسٹرا اسسٹنٹ کمشنر دہلی۔
رسالہ علم قیافہ تصنیف منشی دیبی پرشاد
صاحب سب ڈویژنل انسپکٹر پولیس۔
نقش سلیمانی۔ عملیات و نقشہ جات
مصنفہ خواجہ اشرفعلی صاحب۔
ہفت تماشای مرزا قتیل۔ ہر ملت و مذہب

کی تحقیق مین ہے۔
سراج الرمل۔ فن رمل مین یہ ایک کتاب نادر ہی
طلسمات عجائب۔ نقوش و اعمال حب و بغض
ہر قسم کے از مرزا نادر حسین۔
چمنستان بہار۔ مجموعہ اشعار اردو و فارسی از منشی
رگھبر نراین صاحب۔
مصداق الرمل۔ فن رمل مین از محمد عطار
رمال لاہوری۔
نیر اعظم آفتاب نجوم۔ علم نجوم مین نادر کتاب
از خیرات علی صاحب

محبوب الرمل۔ علم رمل
محبوب علی شاہ صاحب رما
حرز سلیمانی۔ یہ کتاب منجملہ عدیم النظیر
ہے دین و دنیا کے کار آمد مفید ہاہ
عام حسین کل اعمال سالانہ و ماہ
ہفتہ وار و حاضرات جن اور پریو
کے و نقش و اعمال تسخیر و حب و بغض
ترکیب نقش بجوڑنے کی مولوی اشرف علی
صاحب نے خوب لکھی ہے لائق دید ہے
تازہ تصنیف۔

فہرست کتب نو طبع

کتب احادیث

سنن ابی داود۔ یہ حدیث کی کتاب مستند
صحاح ستہ سے ہے۔
حصن حصین۔ مع دو شرح حزب الاعظم حزب الاعوذ
حاشیہ پر یہ کتاب وظائف مین مشہور ہے۔

کتب فقہ

فتاوی قاضی خان مع فتاوی سراجیہ۔
یہ دونون فتاوی بہت مستند مین فقہین۔
اشباہ النظائر۔ مع شرح حموی یہ کتاب
علم فقہ مین بہت معتبر ہے۔
کنز الدقائق۔ محشی خرد بیان مسائل فقہ کا

کتب اصول و فقہ

شرح مسلم الثبوت بحر العلوم۔ یہ کتاب علم
اصول فقہ مین بے نظیر ہے۔
ایضاً۔ شرح مسلم الثبوت ملا نظام الدین
علامہ یہ کتاب مشہور درسی شرح ہے۔
نور الانوار۔ محشی حسبہ مین حاشیہ پور نور
قمر الاقمار۔ تنویر المنار۔ اکمل الوصول چھپ
مین قابل دید ہے۔

کتب عقائد و کلام

شرح مواقف۔ علم کلام عقائد اہل اسلام مین
شرح خلاصۃ المعین۔ علم کلام مین مشہور کتاب ہے

کتب لغت

لطائف اللغات فرہنگ لغات۔ مثنوی
مولوی روم یہ ایک عمدہ فرہنگ جامع مثنوی
مولوی روم کہ جسمین جملہ لغات کے معنی کا حل
بہت مستند کتابون سے کیا ہوا اور چونکہ
مولوی شریف مین لغات قدماء زمان کو

مثل عربی فارسی ترکی و مسرب ہر زبانی مشترک
اللسانین تھے اسلئے صاحب فرہنگ نے ہر موز
حروف اسکا اشعار ہر لغت کے ساتھ کر دیا
ہے تا جلد فہم مین آجاوے اور ورای اسکے
جو جو مصطلحات اور رموزات حضرات
صوفیہ متعلق مثنوی شریف کے بھی اوسکو
عمدہ عمدہ کتابون سے مثل شرح مصطلحات
شیخ ابن عطار اور شیخ عبد الرزاق کاشی وغیرہ
کی بعبارت سلیس لکھا ہے مصنف و مولف
اسکے مولوی عبد اللطیف بن مولوی ہیں
کہ جو ہر نامی گرامی علماء شہر گجرات سے ہوا اور
انہین کی ایک شرح مثنوی روم جسکا نام لطائف
مثنوی ہے وہ بھی اس مطبع مین چھپی یہ شرح نہایت
پاکیزہ ہے اب اس مطبع مین کل شروح را سکے
و سامان مثنوی شریف کا جیسا کہ چاہیے موجود ہے
کہ جسکا یکایک سہم پہونچنا دشوار تھا۔ اول مثنوی
شریف چو مصرعہ محشی چھاپہ و خط بہت پاکیزہ
شرح مثنوی شریف کی ایک شرح بہت مبسوط
مصنفہ حضرت بحر العلوم۔ اور دوسری
شرح لطائف مثنوی تصنیف مولوے
عبد اللطیف خان موصوف یہ شرح بہت
قدیم ہے کہ جسکو قول کرتے اکثر حضرت بحر العلوم نے
نقل فرمایا ہے۔ اور تیسری شرح مکاشفات
رضوی تصنیف مولوی محی رضا۔ اگرچہ
فرہنگ موصوف الصدر مین ایک لغات
کو معنی متعدد لکھے ہین پر عمدہ تر یہ بات کی ہے کہ
منجملہ معانی متعدد کے جو معنی مقصود حضرت
مولوی روم کے تھے اوسکو اکثر جگہ لکھا ہے
ہر یہ فرہنگ بڑی کوشش و تفحص سے متوسل
حضرات علمای فرنگی محل سے پرانا نسخہ
قدیم بہم پہونچا جس سے نقل ہو کر فی الحال اس
مطبع مین چھپی۔
فرہنگ لغات مثنوی روم۔ جامع لغات

مثنوی مع مصطلحات حضرات صوفیہ از مولوی
عبد اللطیف صاحب۔
لغات سروری۔ کیا خوب کتاب لغت کی
چھپی ہے کہ لغات کتب درسیہ مطول اور مختصر
کی جامع ہے اور کار آمد شعرای قافیہ سنج بھی
ہے۔

کتب تاریخ

گنجینہ سروری معروف بگنج تاریخ۔ در حقیقت
اسم بامسمی ہے تصنیف جناب مفتی علام سرور
صاحب لاہوری۔
عجائب المخلوقات۔ اردو یہ ترجمہ جدید چھپتی ہے
تاریخ پٹیالہ۔ عمدہ تاریخ پٹیالہ کی جناب خلیفہ
محمد حسن صاحب نے تالیف فرمائی۔
امر پرکاس معروف بہ راماین فارسی۔
جسمین کلیات حوال کے ساتھ بہت تحقیق سے
امر سنگھ صاحب نے تالیف فرمایا ہے اجتک
اس رتبہ کی راماین چھپی نہین۔

کتب علوم درسی

مطول کامل۔ علم معانی و بیان مین
درسی مشہور۔

کلیات دواوین فارسی و اردو

کلیات قصائد خاقانی بتحشیہ جدید باجمل مطالب فرق
دیوان نشاط۔ نادر دیوان کلام پاکیزہ
دیوان ضامن۔ یہ کلام شاعر نازک خیال خوش
بیمثال حضرت ضامن کا ہے اس دیوان مین
قریبین بول چال روزمرہ کے موافق بطرز جدید
مین تصنیف حضرت سید ضامن علی صاحب
صابر چشتی
دیوان ہوشیار۔ یہ ایک دیوان جدید اردو
نتیجہ طبع نادر شاعر شیرین کلام جناب